

ב"ה

קובץ תורני

מה טובו אהליך יעקב

מגדולי וחכמי התורה ולומדיה

פסקים ותשובות חדשות
בענינים העומדים על הפרק
ובארבעה חלקי שו"ע וענינים שונים

לזכרו של הרב הנכבד והיקר
אוהב תורה ולומדיה
רבי טלי סקוצילס זצ"ל

העורך והמו"ל
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "גם אני אודך"

גליון ט'

אדר תש"פ

כל הזכויות שמורות

המערכת מקבלת מאמרים ותשובות

בשמחה רבה

בכתובת:

ת.ד. 539 בני ברק

טלפון: 052-7128536

7128536@gmail.com

למנויים נא ליצור קשר עם המערכת

קובץ הבא יופיע אי"ה בחודש הבא.

הקדמה

"מה טובו אהליך יעקב",

מה מאד מתאים השם הזה לקובץ החדש והנפלא שיוצא עתה לאור ב"ה מיוחד לזכרו הטהור של הרב הנכבד והיקר מאד, אוהב תורה ולומדיה בכל לבו ונפש עד אין קץ, ואהב ללכת לאהלי יעקב לבתי כנסיות ומדרשות בכל עת מצוא תפלתו היה מיוחד מאד בהתעלות רוחניות עצומה כידוע, וכן השיעורים הרבים שהיה הולך עליהם במסירות ובנאמנות אין קץ, והנה הקובץ נקרא "מה טובו אהליך יעקב", והנה ראשי תיבות: "מ'ה ט'ובו", גימטריא "טלי", והמשך "אהליך יעקב", רמז לידידנו עוז הגאון הנפלא מרביץ תורה ברבים ומו"צ בבית הוראה המפורסם יד הרמ"ה בראשות מרן הגה"צ רבי מתתיהו דייטש שליט"א, ה"ה רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א מח"ס "אוהל יעקב" י"ג כרכים, ששמח מאד על רעיון זה שהוציא לאור קובץ תורני מכובד לזכר אביו היקר מאד זצ"ל.

וכן ראשי תיבות "מ'ה ט'ובו א'הליך י'עקב", גימטריא ס', רמז למשפחת ס'קוצילס.

ויהא רעווא שימליץ טוב לכל משפחתו וכל מכיריו ולכל ישראל וזנכה בקרוב ממש להמשך הפסוק "משכנתיך ישראל", שנזכה למשכן קבע של בנין בית המקדש בתפארתו במהרה בימינו אמן כן יהיה רצון.

תפילתנו שהקב"ה יפקוד בפקודת ישועה ורחמים וחסדים גדולים מאד להגה"צ רבי רבי דוד יוסף בן זהבה שליט"א, ולהגה"צ רבי רחמים בן שושנה שליט"א, ולהגה"צ רבי יעקב שמואל בן שיינדיל שליט"א, ולהגה"צ רבי אליהו עזרא בן נורמה שליט"א, שנשמע ונבשר תמיד רק בשורות טובות אמן כן יהיה רצון.

בברכת כהנים באהבה

כעתירת גמליאל הכהן רבינוביץ [רפפורט]

מח"ס "גם אני אודך"

ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים.

תוכן הענינים

גנוזות

מרן הגה"ק מהרי"ל דיסקין זלה"ה	הלכות פורים.....	ג
מרן הגאון רבי רפאל ראובן גרוזובסקי זצ"ל	כמה מאמרים לפרשת תרומה.....	יא
	מאמר א' משולחנו של מקום.....	יא
	מאמר ב' מעלת הקביעות.....	יד
	מאמר ג' נעשה ונשמע - ועשו לי מקדש.....	טו
מרן הגאון רבי נפתלי הערץ מאיר הלפרין זצ"ל	דרשה א' לפורים תר"פ ספיקא דיומא במגילה.....	יח
מרן הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל	פסקים בדיני חודש אדר, תענית אסתר, ויום הפורים.....	כב
מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל	הוראות בהלכות תפילה.....	לד
הגאון הגדול רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל	א. אם מותר להניח בספר דף של חידושי תורה למשמרת ב. אם מותר להניח ספר על גמרא פתוחה, כשרוצה להפסיק ללמוד.....	לח
הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל	הקורא תהילים לפני התפילה אם יש לחוש שיצא מצות פסוד"ז.....	מ
הגאון הגדול רבי נפתלי הירצקא פרנקל זצ"ל	הקורא תהילים לפני התפילה אם יש לחוש שיצא מצות פסוקי דזמרה.....	מב
הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל	היאך תלו המן על העץ שנעשה ביו"ט.....	מד
	הנאה מנכסי עמלק בבית המן.....	מה
	צורך כל היהודים.....	מו

הגאון הרב יהודה פוליטנסקי זצ"ל
בענין התעסקות בחפציו בשבת קדש..... מז

הגאון המקובל רבי זבולון המבורגר זצ"ל
בענין ברכה על טבילת כלים..... נא

הגאון רבי צבי כהן זצ"ל
שו"ת בענינים שונים..... נג

עניני דיומא הלכות פורים..... נז

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א
שאלות ותשובות על הלכות פורים..... נט
תשובות ממרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א על עניני פורים..... סה
מסכת מגילה..... קט
עניני המגילה..... קב
הנהגות לבני הישיבות בנוגע לאסיפת כסף לת"ת..... קכא
הלכות צדקה..... קכו
תשובות מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בעניני פורים..... קלג

הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א
פסקי הלכות בהלכות פורים..... קלו

הגאון הגדול רבי אביגדור הלוי נבנצל שליט"א
הלכות פורים..... קלח
בעניני מחיית עמלק - פורים ומגילת אסתר..... קסב

מרן הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א
אם צריך להודות על משלוח מנות בפורים..... קפא

הגאון הגדול רבי עזריאל אויערבאך שליט"א
פסקי הלכות פורים וענינים שונים..... קפג

הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א
בן עיר שהלך לכרך ע"ד לחזור ונתעכב עד ט"ו..... קפז

הגאון הגדול רבי ישראל דוד הארפענס שליט"א
שאלות ותשובות המצויות בהלכות פורים..... קפט

הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א	
טעם שכתוב המן האגגי חמש פעמים במגילת אסתר.....	רד
הגאון רבי יַעֲקֹב אהרן סקוצילס שליט"א	
בענין משלוח מנות בכלי מלא אוכל אם הנותן חייב לטבול אותו.....	רי
הגאון רבי משה פוליטנסקי שליט"א	
בענין משנכנס אדר מרבין בשמחה.....	רכז
הגאון רבי הילל מרדכי אליעזר דייטש שליט"א	
בדין קריאה למפרע בתיבת 'ואת' של עשרת בני המן.....	רלו
הגאון רבי משה נאומבורג שליט"א	
הערות במצות משלוח מנות.....	רמ
הגאון רבי משה חליוה שליט"א	
הארות על הספר הנכבד "איש על העדה" מנהגים ממרן הגרי"ש אלישיב	
זיע"א.....	רמה
הגאון רבי נחמן הלוי הרשקוביץ שליט"א	
זהירות שלא להכשל בדיבורים אסורים עקב ריבוי שמחה.....	רמז
הגאון רבי מאיר שולביץ שליט"א	
מעלת הפורים-אחדות 'לך כנוס את כל היהודים'.....	רנד
הגאון רבי נתן קפלן שליט"א	
שכרות בפורים.....	רסז
הגאון רבי יַעֲקֹב קארפ שליט"א	
ביאור דברי הגמ' המן מן התורה מנין "המן העץ" ובטעם הדבר דקוראין עשרת בני	
המן בנשימה אחת.....	ערב
הגאון רבי יַעֲקֹב מדר שליט"א	
בדין זמן הפורים בירושלים החדשה.....	רעז
הגאון רבי אוריאל חוברה שליט"א	
לומר תודה על קבלת משלוח מנות בפורים.....	רפ
הגאון רבי עמיחי כנרתי שליט"א	
הבנת שיטת הרמב"ם לגבי חיוב הקריאה והברכה בערים המסופקות.....	רפג

הגאון רבי משה יפת שליט"א	
בירורים ועיונים בגדרי הפסק בקריאת המגילה	רפז
הגאון רבי אמיר ולר שליט"א	
אם צריך להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות	שא
הבחור הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א	
האם יש חיוב לאכול בשר ביום פורים	דש
הגאון רבי יוסף שלום יונה שליט"א	
אם יש בתחפושת מיוחדת דין מוקצה מחמת חסרון כיס	שיא
הגאון רבי נפתלי צבי ראטטענברג שליט"א	
בירורים שונים בדיני אמירת קדיש בתקבל בפורים ובכל ימות השנה	שיז
הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א	
חקרי הלכות בדיני פורס מפה ומקדש	שכא
הגאון רבי יהודה בצלאל שפיץ שליט"א	
בעניין אדר שני דיני זמן הנכון להנחת התפילין לבחור הבר מצוה ושמירת	
יארציט	שכט

אורח חיים

הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א	
א. בענין ריקוד תחיית המתים. ב. בענין קדושה בחדרי שיעורים	שלט
בענין לעבור בין שני דקלים	שמב
הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א	
שאלות שונות	שמג
התחיל בספירות העומק לאחר אמירת ח"ק בענין הריקוד המכונה 'ברויגז	
שפיל'	שמג
שאלות שונות	שמה
הגאון הגדול רבי אשר ווייס שליט"א	
שאלות שונות	שמו
הגאון הגדול רבי אליהו שלזינגר שליט"א	
תשובות בהלכות האוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות (קידושין מ:)	שמח

הגאון הגדול רבי נח אייזיק אהלבוים שליט"א	
גדר בורר שימוש מידי וצורך מידי	שנג
הגאון הגדול רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א	
בדין ביטול ברוב להוסיף מעלה בדבר המתבטל	שנז
הגאון הגדול רבי אברהם רובין שליט"א	
בענין מצוות הכנסת אורחים בסבר פנים יפות	שס
הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א	
נטילת ידיים אחר הוצאת כינים	שסז
הגאון רבי עובדיה יוסף טולדיאנו שליט"א	
נכה בקריאת התורה	שסט
הגאון רבי שמואל בלמס שליט"א	
בענין נכה בכיסא גלגלים, להיות שליח ציבור או לעלות לתורה? ומעשה רב של מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל	שעו
הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א	
לעבור בפני המתפלל כדי לקחת כובע שלו שיוכל להתפלל עם הציבור	שפח
הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א	
האם שרי לעבור לפני המתפלל, כדי לקחת הכובע והחליפה, כדי להתפלל כשהוא לבוש בהם	שפט
הגאון רבי ישראל שוורץ שליט"א	
אותיות חלולות אם כשר לסת"ם	שצא
הגאון רבי אברהם דורי שליט"א	
שליח ציבור שטעה	תא
הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א	
שנים מקרא בשמיעה	תד
הגאון רבי אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט"א	
אופן ושיעור הפדיון לתענית	תו
הגאון רבי אמיר ולר שליט"א	
האם מותר לשחק ב"סבתא סורגת" בשבת	תיח

הגאון רבי משה נחום ליכטנשטיין שליט"א
משחק סבתא סורגת בשבת ..... תכב

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א
במנהג בני תימן ליכנס בציצית לבית הקברות ..... תכג

הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א
שהחיינו על משקפיים חדשות ..... תכח

הגאון רבי חיים רוטר שליט"א
גליונות שער חיים על משנה ברורה הלכות תפילין ..... תל

יורה דעה

הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
בענין יצא השער בריבית ..... תמג

הגאון רבי יחיאל מיכל הכהן טרעגער שליט"א
איזה כיסויי כלים חייבים בטבילה ואיזה פטורים ..... תעח

הגאון רבי ישראל טויב שליט"א
בדין לא תחנם במתנת חנם ..... תצו
בדין הנאה ממעשה גוי בשבת ..... תצח

הגאון רבי ראובן דוידוף שליט"א
אם אפשר לדחות ברית מילה ליום התשיעי בשביל לקבל דירה ..... תקא

אבן העזר

כ"ק מרן האדמו"ר משאץ שליט"א
הפסק בין החופה ליחוד ..... תקז

הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א
המשכת יין לכבוד חתן וכלה ..... תקיב

הגאון רבי יואל יחיאל מיכל פרנקל שליט"א
יולדת שהרגישה צירים באיזה אופן יש לטמאה מחמת פתיחת הקבר ..... תקיז

מכתבי ברכה תגובות והערות

הסכמת הגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א

הסכמת הגאון רבי אלעזר זאב רז שליט"א

הסכמת הגאון רבי שמואל רבינוביץ שליט"א

הסכמת הגאון רבי אהרן זכאי שליט"א

מכתב ברכה מהגאון רבי אורן צדוק שליט"א

מכתב ברכה מהגאון רבי נחמן הלוי הרשקוביץ שליט"א

הגאון רבי דוד משה ראזענבוים שליט"א..... תקכט

הגאון רבי אריאל עוזרי שליט"א..... תקל

הבה"ח חיים מלין שליט"א..... תקלו

הבחור הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א..... תקנד

הגאון רבי מרדכי קוט שליט"א..... תקנד

הבה"ח הגאון רבי דוד שטינמץ שליט"א..... תקנו

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א..... תקנח

הגאון רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א..... תקס

גנוזות

מרן הגה"ק מהרי"ל דיסקין זלה"ה

הלכות פורים

קובץ הנהגות ופסקים מתוך הספר "אהל יהושע" העומד לראות אור בקרוב אי"ה ע"י
הגאון הנפלא רבי נחום סילמן שליט"א

בשאלות לענין צום אסתר בחולה וכיו"ב, במקום הצורך היה רבינו מצרף כסניף לקולא
את שיטת ה"פרי חדש" שהיה המרא דאתרא בירושלים הסובר דאין לצום בתענית אסתר
בירושלים ושאר הערים המוקפות חומה*.

"ונהגו כל ישראל בזמנים אלו לתענית שנתענו בימי
המן". אלא שיש מהראשונים הסוברים שמקור תענית
זו מהש"ס, דאמרינן (מגילה ב.) "י"ג זמן קהלה לכל
הוא". ופירש הרא"ש "שהכל מתאספים לתענית אסתר
ובאים בני הכפרים לעיירות ולומר סליחות ותחנונים
לפי שבו נקהלו על נפשם והיו צריכים לרחמים...
מכאן נראה לר"ת סעד לתענית אסתר שאנו עושין כמו
שעשו בימי מרדכי ואסתר נקהלו היהודים לעמוד על
נפשם. ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא כאן"
עכ"ל. גם בספר המנהיג (הלכות מגילה אות כא)
הוזכר לענין הצום הגמ' זמן קהילה לכל היא ע"ש.

ופשט דברי הש"ע (סימן תרפו סעיף ב) הוא דלא
דלא כהפ"ח, משום דלא חילק בזה. וכן רוב
הפוסקים ס"ל דלא כהפ"ח, לך נא ראה מש"כ הגאון
מהרי"י אלגאזי זלה"ה בספר "חוג הארץ" (פסקי
הלכות פורים לבני א"י, אות א) שהביא הוראת "אחד
מגסי הוראה" שהורה לבעל ברית ב"יג אדר לאכול
באותו יום על סמך הוראת הפ"ח דלא הורה יפה,
דהרי מרן הב"י (סימן תרפו) כתב בשם הגהות
מיימוניות דתענית אסתר חשיב לך כמו חובה כיון
דהוי מדברי הגאונים ומנהג כל ישראל ועדיף טפי
לכולי עלמא. וכל שכן לדברי רבינו תם שהוא חובה
מהש"ס זמן קהילה היא. "וסמוכות שלו של המורה

א. הנה רבינו ה"פרי חדש" (סימן תרפו) יצא לחדש
שבירושלים ושאר הערים המוקפות חומה אי"צ
להתענות בתענית אסתר, שהרי בערים אלו פורים הוא
בט"ו, אלא שיום י"ד גם הוא מהימים הנזכרים
במגילת תענית שאין להתענות בהם (ראה תענית טו:),
ואע"פ שבטלה מגילת תענית והיינו שהימים
המוזכרים במגילת תענית שאין להתענות בהם בטלו,
חנוכה ופורים לא בטלו (ראה ראש השנה יח:). ועל
אף שחנוכה ופורים מותרים הימים שלפניהם בתענית
משום שהינם מדברי קבלה וכדברי תורה חשובים
ימים אלו ואין ד"ת צריכין חיזוק לכך שימי שמחה
הם ולאסור בתענית את הימים שלפניהם, אבל יום י"ד
באדר לבני המוקפים הרי הוא כדברי סופרים הזקוקין
לחיזוק גם ביום שלפניו ואין להתענות גם ביום
שלפניו.

אמנם כבר תענית זו מעיקרא היא ממנהג ולא
מחובה, דארבעת התעניות שהם צום גדליה, עשרה
בטבת, י"ז בתמוז וט' באב הם תקנת נביאים ונזכר
בזכריה (ח, יט), אבל תענית אסתר אינה מוזכרת
בתנ"ך ולא בש"ס. וצום שלשה ימים דאסתר אי"ז
תקנה לדורות. ועוד שזה היה שלשה ימים בחדש ניסן
ואנו צמים צום אחד ב"יג באדר. וכן נראה מדברי
הרמב"ם (פרק ה מהלכות תענית הלכה ה) שכתב

לענין קריאת מגילה בשכונות החדשות בירושלים שאינם בגדר סמוך ונראה לחומות ירושלים העתיקה, הוראת רבינו כ"הוראת שעה" היתה בשנה הראשונה ליסוד שכונת "בית יעקב" שיש לקרוא בה את המגילה בשני הימים, אך אין בידינו עדויות מה הורה להם בשאר השנים. וי"א שלא רצה לחוות את דעתו בנושא². אולם מסתבר שהורה לקרוא גם בשכונות

דברי הפר"ח בזה, ומה גם דהיה מרא דהאי אתרא קרתא קדישא ירושלם ת"ו".

וראה בשו"ת "יביע אומר" (א, יו"ד סימן ג אות יא) שהביא בשם הגאון רבי שמשון אהרן פולונסקי זלה"ה דבירושלים פסקנין כוותיה דהפר"ח דאתריה דמר הוא. ועוד ראה ב"מעדני השלחן" להגר"ל רבינוביץ (סימן עט במטעמי השלחן) שדן לענין בשר אדם אם הוא אסור מה"ת או מדרבנן, דלהפר"ח (סימן עט) אפילו מצות פרוש אין בו, והעלה דלצורך רפואה בדוקה ולצורך גדול, אפשר לצרף שיטת הפר"ח לספק ספיקא, ובפרט בירושלים כי הפר"ח היה כאן מרא דאתרא ומתיר לגמרי.

וע"ע בשו"ת "שיב משה" למהר"ם שתרוג (סימן לד) בשם הגאון רבי ישועה בסיס זלה"ה שבכל עניני איסור והיתר אנו הולכים אחרי מרן הש"ע, ורק בדבר שלא נתבאר בדברי הש"ע, יש ללכת אחר דעת הפר"ח אשר דבריו הם סולת נקיה חוץ מן המעט שבמעט שחלקו עליו כל האחרונים.

וכן היה מורה ובא הגרי"ש אלישיב זלה"ה לצרף שיטת הפר"ח כסניף להקל במקום צורך כמ"ש בספר "וישמע משה" (פסקי הגריש"א א, עמ' רכח) דחתן בן ירושלים אפשר להקל שלא יתענה כשחל תענית אסתר בתוך ימי השבע ברכות שלו בצירוף דעת הפרי חדש דבירושלים אין נוהג תענית אסתר [אבל חתן פרוז יתענה אף בימי המשתה]. וכ"כ הגרא"א רובינשטיין זלה"ה בשו"ת "מגדנות אליהו" (ד, גליונות עמ' תכח) דאף דלא נקטינן כדברי הפר"ח להלכה, מ"מ היות דהפר"ח היה המרא דאתרא דירושלים עיה"ק יש לסמוך על דבריו להקל עכ"פ לנשים בדור הזה שהם חלשות.

ב. כפי הידוע המנהג בירושלים שבין החומות היה מדור לדור לקרוא את המגילה ביום ט"ו לחודש אדר מפני שהיא מוקפת חומה ומשנה מפורשת היא במסכת ערכין (ט, ו) "מוקפות חומה מימות יהושע בן

מדברי הרב פר"ח שכתב דלדברי הרו"ה אסור להתענות ב"ג ושכן עיקר, כבר דחה דבריו מהר"ח אבולעפיא זצוק"ל בספר מקראי קדש בהלכות מגילה ע"ש".

והרמ"א (בש"ע שם) כתב "ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך כגון מעוברות או מיניקות או לחולה שאין בו סכנה ואפילו רק כואבי עינים, שאם הם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אחר כך".

ולענין דינא היה רבינו מצרף את דברי הפרי חדש לסניף להקל בכל שאלה שנתעוררה לגבי חולה וכיוצ"ב וכפי ששמעתי מרבי דוד פרידמן שליט"א ששמע כן הגאון רבי חיים אהרן טורצ'ין זלה"ה. וכיו"ב כתב הגאון רמ"מ קארפ שליט"א בספר "הלכות חג בחג" (פורים, עמ' כח) "ואמנם במקום צורך גדול שמעתי שהמהרי"ל דיסקין זצ"ל צירף סברת הפר"ח לדינא להקל בזה".

ואפשר שרבינו הסתמך בהוראתו זו לבני ירושלים להקל כהפר"ח מפני שהוא מרא דאתרא. ומצאנו לגדולי ההוראה בעיה"ק ירושלים שהסתמכו בהוראותיהם על שיטת הפר"ח מטעם שהוא מרא דאתרא. ועי' מש"כ ב"אדרת שמואל" (עמ' רח) שבעת יסוד השחיטה האשכנזית בעיה"ק ירושלים בשנת תרל"ד, אמר הגאון רבי שמואל סלנט זלה"ה שאין ברצונו לשנות ממנהגי הפר"ח שכיהן כרב בירושלים. ועוד הובא שם שהגרי"ח זוננפלד זלה"ה נשאל מדוע מנהג הכהנים בירושלים לגשת לפני העמוד ולא חוששים להדעות שאין לגשת שמא לא יוכלו לישא כפים. והשיב דהפר"ח (סימן קכח) כתב דאם מובטח דיחזור לתפלתו רשאי, ובירושלים נהגו כהפר"ח מכיון שהוא מרא דאתרא. וע"ע ב"סדר פורים המשולש" להגרי"ח³ (אות ה בהערה) בדין טלטול מגילת אסתר בשבת דפורים המשולש, דלהפר"ח (סימן תרפח) יש לאסור לטלטלה מדין מוקצה "אין בידינו להקל נגד

החדשות בט"ו, שלענין קריאה בבית היתומים דיסקין [שאף היא בשכונות החדשות במערב ירושלים ויותר מרוחקת משכונת בית יעקב], הוכיחו דדעת רבינו היתה דיש לקרוא בה בט"ו כשאר שכונות ירושלים². ומכתביו יש מוכיחים שדעתו דאם "הסמוך" מתחיל בתוך מיל,

לנהגוג כן בקביעות מטעם דטירחא דצבורא. וכן שאינו דומה חביבות הקריאה הודאית לספיקה. ואם אומר לקבל שכן, רק על יום אחד. ועוד שמבואר במדרכי (פ"א דמגילה, רמז תשעה) לענין לקרות בגולה שני ימים משום ספיקא דיומא שאיסור יש בדבר]. ואין בדינו את תשובת רבינו לשאלת הגאון הנ"ל, עכ"פ מוכח ממכתבו דבתחילה הורה רבינו לקרוא את המגילה בשני הימים.

ואולם לדעת הגרי"מ טוקצ'נסקי זלה"ה, רבינו לא חייה את דעתו כלל בענין זה וכמ"ש בספרו "עיר הקדש והמקדש" (ג, עמ' שצא) "דמזמן בא הגריל"ד זצ"ל לירושלם משנת תרל"ח שמאז שנבנה שכונת בית יעקב ולא פסק הויכוח בענין שאלו רבים ע"ז גם מהגריל"ד, והוא לא היה חפץ להשמיע דעתו, ולא ערער גם על דעת הרבנים הגאונים שפסקו לקרוא בי"ד בברכה ובט"ו בלא ברכה". [והנה לפי מכתבו של הרי"ב סלאנים מוכח שרבינו כן הורה להם מה יעשו ועכ"פ כהוראת שעה. ואפשר שהרימ"ט לא ידע כלל מהוראה זו, שכן ביסוד השכונה היה כבן חמש ועדיין לא התגורר בא"י, דהגרימ"ט נולד בשנת תרל"ב, עלה לא"י לערך בשנת תר"מ, ואילו שכונת בית יעקב נוסדה בשנת תרל"ז].

ועוד עדות מצאנו בדעת רבינו

ג. בר"ח ניסן תרפ"ז נחנך בית היתומים דיסקין שעבר ממשכנו הישן ברח' הנביאים למשכנו החדש במערב העיר - שכונת גבעת שאול, ולשנה הבאה - תרפ"ח העלו כמה מהת"ח שבירושלים הצעה לקריאת המגילה בפורים דפרזים מספק, והובא הדבר לפני הגרי"ח זוננפלד זלה"ה שהזדקף מלוא קומתו כנגד הצעה זו באמרו: "מורי ורבי זצ"ל אמר להקים את הבנין למוסד היתומים שישד בתוך ירושלים, ואם הוא הוקם שם, בודאי ששם ירושלים על המקום וכל דיני ירושלים נהוגים עליו".

נון כגון... וירושלים. וכן כיוצא בהן". וכן היה המנהג כפי שהעיד בגודלו הגאון מהרלב"ח בתשובה (סימן לב) "כי העיר הקדושה הזאת היא ודאי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כמוזכר במשנה בסוף ערכין. ובהיותו נופל הפורים בחול, ודאי קורין בט"ו דוקא".

וכ"ז דוקא בנוגע לירושלים העתיקה שבין החומות, אולם החל משנת תר"ך התחילו להתגורר מחוץ לחומות בשכונת "משכנות שאננים", "נחלת שבעה" ועוד, אך עדיין שכונות אלו היו בהגדרת סמוך ונראה לירושלים העתיקה, אלא שבשנת תרל"ז נבנתה שכונת "בית יעקב" שהיא התשיעית במספר מחוץ לחומות, והיתה רחוקה הן מהשכונות החדשות שנבנו מחוץ לחומות והן מחומות העיר העתיקה וכפי שהעיד הגאון רבי משה נחמיה כהנוב מחסלוביץ זלה"ה במכתבו [הו"ד בקובץ "אורייתא" (יא, עמ' קעה)] "כי כל העיירות - מאה שערים, נחלת שבעה, משכנות שאננים, אבן ישראל, הם בכלל נראה וגם סמוך לפי הראות. אך בית יעקב אינה נראה ואינה סמוכה, זה ברור כי היא חוץ לתחום [שהוא כערך וויארסט רוסין] וכל האומר שהיא תוך התחום אינו אלא טועה או מכזב". וא"כ נתעוררה השאלה מה יעשה ישראל לענין קריאת המגילה בשכונה זו וכיוצ"ב.

והוראת רבינו היתה לתושבי השכונה החדשה בשנה הראשונה שיקראו את המגילה מספק בי"ד ובט"ו כהוראת שעה וכפי המוכח ממכתבו של הגאון רבי יוסף בנימין סלאנים זלה"ה שכתב לרבינו [הו"ד ב"אורייתא" (יז, עמ' שמ) בזה"ל: "למיוחד בעם הוא ניהו הגאון הגדול כו' כו' הצדיק שלשלת היוחסין קדושת שם תפארתו כבוד יהושע ליב נ"ו. הנה כאשר בעזר ה' יתברך ימי הפורים ממשמשין ובאין, ובשנה העברה הורה לנו הדריים בבית יעקב כת"ר הוראת שעה איך להתנהג עדי יבוא הדבר לידי ישוב וברור, אך לא זהו דרך סלולה להתנהג כן בתמידות מפני כמה טעמים..." [ע"ש עוד מש"כ באריכות. ותו"ד הוא דאין

הריהו מתמשך והולך עד גמר ישובו¹.

נראה שסבר רבינו שלענין המקומות שדינם נוטה לקרוא את המגילה בט"ו ככרכים, אולם חוששים שמא זמן קריאתם הוא ב"ד, שיכולים לקרוא את המגילה אף ב"ד, ואין להם לחשוש שמא יצאו ידי חובתם ב"ד ולא יוכלו לקרות שוב בט"ו².

הקדש" (א, סימן נד). וז"ל: "לענין המקומות שדינם נוטה יותר לקרוא בט"ו ככרכין, אם כדאי להחמיר לקרוא גם ב"ד. הנה בירושלמי מגילה (פרק ב הלכה ג) איתא ר' חלבו ר' הונה בשם ר' חייא רבה הכל יוצאין ב"ד שהוא זמן קריאתה. ומשמע מזה דגם בן כרך שקרא ב"ד כבר יצא ידי חובתו. והגם דהפרי חדש (סימן תרפח ס"ק א) כתב דבתלמודא דידן משמע דמוקפין אינם יוצאים ב"ד מדגרסינן בריש מכילתין ואימא פרוזים ב"ד, מוקפין אי בעי בארביסר אי בעי בחמיסר? אמר קא בזמניהם - זמנו של זה לא כזמנו של זה, ומשמע דלעכובא הוי והכי נקטינן ע"ש. מ"מ מדברי הגר"א ז"ל שם (ס"ק י) שכתב הטעם דעיירות המסופקות מברכין רק ב"ד משום דאף בני כרכים יוצאים בדיעבד ב"ד, משמע בפשטא דס"ל דגם לתלמודא דידן יוצאין הכל ב"ד, ואין הקפידא של זמנו של זה לא כזמנו של זה רק לכתחילה ולא בדיעבד".

"ולפי זה אם יחמירו בני הכרכים משום איזה ספק לקרות ב"ד, מפסידים לעצמן את ברכת המגילה, דב"ד לא יוכלו לברך מפני שדינם לכתחילה בט"ו, ובט"ו ג"כ לא יוכלו לברך מפני שכבר יצאו בדיעבד בקריאתה ב"ד. ואפילו אם יקרא לפניהם ביום ט"ו בן כרך שלא קרא ב"ד, ג"כ יש לחוש משום חשש איסור דלא תשא לפמ"ש הפרח שושן המובא בברכי יוסף (או"ח סימן סב) דגם בהרהור בלב איכא חשש לא תשא, ה"נ בזה שכבר יצא בדיעבד איכא לא תשא גם בשמועה. וכן ראיתי בספר כתב סופר (או"ח סימן כח) שכתב ג"כ דגם בהרהור איכא לא תשא או מהרחקה דרבנן עכ"פ משום חומר לא תשא ע"ש. ובמקום אחר הארכתי. וגם אם יתנו מפורש דאם אין היום זמנם אינם יוצאים ידי חובתם. ועיין בהגהות רבינו ע"א זציק"ל (או"ח סי"ד ע"ד המ"א סק"ח) בשם הצ"ח, ג"כ נראה דלכתחילה אין להכניס עצמו בזה. וגדולה מזו עי' ש"ע (או"ח סימן תפט סעיף ד) ובדברי הט"ז

ועדי שמיעה סיפרו עוד שהגרי"ח הוסיף באותו מעמד "גם כשיסדו את שכונת בית יעקב בירושלים, ניסה הגה"צ רבי משה נחמיה כהנוב מחאסלוביץ להנהיג שם את קריאת המגילה גם ב"ד וגם הדפיס ע"כ קונטרס מיוחד (ראה "תורה מציון" שנה ראשונה, חוברת ח סימן א). ואע"פ שהיה גאון וצדיק, לא שעו אז אליו גאוני ירושלים - מורי הגאון מבריסק ורבי שמואל סלנט" - [הובא כ"ז בספר "מרא דארעא ישראל" (א, עמ' לט). וראה עוד נוסחאות שונות בתשובת הגרי"ח בדעת רבינו, בספר "מגילה במוקפות חומה" (עמ' 72)].

ד. בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון, אות קג) כתב: "מספקא לי אם מקצתו נראה ומקצתו אינו נראה, ולענין סמוך לא משכחת לה דכל שאין שיעור מיל פנוי בינתיים חשיבא סמוך" עכ"ל. ודייק מדבריו הגרי"מ חרל"פ זלה"ה בקונטרס אחרון לשו"ת "ציץ הקדש" דמכאן אתה למד שדעתו אם הסמוך מתחיל בתוך המיל, מתמשך והולך עד גמר ישובו. וכיו"ב כת' הגר"ש"א יודלביץ זלה"ה בשו"ת "מעיל שמואל" (סימן יז) דמבואר מדברי רבינו דאם התחלת העיר סמוך לחומה בתוך מיל, אף שמתרחבת הרבה יש לכל העיר דין סמוך [עי"ש טעמן].

אולם הגרי"מ ט"ש כת' דאין מכאן ראיה "כאשר שמענו הדברים שרשם הגאון מוהר"ל זצ"ל בכתביו אלה הם מימי עלומיו שרשםם אז רק בתור הערות לפי שעה כדי לבארם במשך הזמן. והלא שמענו מה שבנו הגאון מוהר"ר יצחק ירוחם זצ"ל מחא והתלונן על אלה שהדפיסו כתביו אלה שלא נרשמו לדפוס".

וראה עוד ב"מועדים וזמנים" להגר"מ שטרנבוך שליט"א (ח, ליקוטי הערות לח"ג, עמ' נה) שנקט בפשטות דלענין מגילה דעת רבינו שתלוי בעיר כפי שנתפשט, שבלאו הכי יש לא לתגודדו ותיקנו בירושלים כולה לקרוא בט"ו וכמנהגנו היום. עכ"ד.

ה. הגאון רבי צבי מיכל שפירא זלה"ה - שו"ת "ציץ

צוה רבינו לנער שנעשה בר מצוה ביום ט"ו לחודש אדר שחל בשבת [שאז בערים המוקפות חומה קורין את המגילה בע"ש], שיקרא את המגילה ברבים בלא ברכה כדי להוציאן ידי חובתן בקריאת המגילה בו ביום¹.

(שם ס"ק ז) לענין ספירת העומר דלכתחילה לא יכניס עצמו בכה"ג אע"ג דהתם ודאי מכוון שלא לצאת".

"ובדברי בזה עם כבוד עט"ר הגאון הקדוש מבריסק (שליט"א) אמר לי בתוך הדברים דעד כאן לא אמרין דבן כרך שקרא ב"ד יצא כי אם במקום דלא אפשר כגון שחל ט"ו בשבת. וכן הגר"א ז"ל כונתו רק בספק, דכיון דמצד הדין יהיה נפטר למחר מצד ספיקא דרבנן הוי ג"כ כלא אפשר, הגם דבאמת יקרא למחר. וגם אמר דלדעת הפר"ח ביו"ד לענין תערובת חד בחד באיסור דרבנן דמותר בנפל א' לים, ה"נ במגילה היכא שכבר קראו ב"ד שוב הוי בט"ו כנפל א' לים. ועיין שו"ת חת"ס (או"ח סימן קסא). ואמר עוד דמוכח כן מירושלמי (פרק ב דמגילה הלכה ג) בן עיר שעקר דירתו ליל ט"ו נתחייב כאן וכאן, והא לא גרע מבן כרך שקרא ב"ד ויצא, אלא ודאי דרק בלא אפשר אמרין הכי ולא היכא דאפשר. ע"כ תוד"ק".

ועתה נשתדל לבאר את הדברים בס"ד. בשלחן ערוך (סימן תרפח סעיף ד) פסק: "כרך שהוא ספק אם הוקף מימות יהושע בן נון אם לאו, קורים ב"ד ובט"ו ובליילהון, ולא יברך כי אם ב"ד שהוא זמן קריאה לכל העולם". ובביאור הגר"א לש"ע שם כתב דהטעם דלא יברך רק ב"ד הוא משום דאף בני כרכים יוצאים בדיעבד ב"ד וכדאיתא בירושלמי בן כרך מהו שיוציא את בן עיר ידי חובתו. ואמרו שם בירושלמי דיכול להוציא משום שהכל יוצאין ב"ד, ולכן בעיירות המוספקות מברכין רק ב"ד. [נראה בפירוש ה"פני משה, לירושלמי שם שביאר ז"ל: "וכיון דמיהת בדיעבד יוצא הבן כרך בקריאת יום י"ד, מחוייב בדבר קרינן ביה לענין שיכול להוציא לבן העיר ואפילו לכתחילה ולא איפשיטא". ואמנם ה"פרי חדש" (שם ס"ק א) ס"ל דתלמודא דידן פליג על הירושלמי, ולכן בן כרך שקרא ב"ד לא יצא. אבל לדעת הגר"א יש לחשוש שיצא ידי חובה. ולכן חשש הגאון בעל ציץ הקדש שבמקומות שדינם נוטה יותר לקרוא בט"ו

ככרכין, לא כדאי להחמיר לקרוא גם ב"ד.

אך רבינו השיב לו שאין חשש בזה משום שכל דברי הירושלמי שכן כרך שקרא ב"ד יצא זהו במקום שאי אפשר לקרות בט"ו וכגון כשחל בשבת. וכן הגר"א פסק כן רק בספק דהוי כלא אפשר. [ו"ספק" כוונתו שכשמעיקר הדין היה פטור בט"ו מחמת דינא דספיקא דרבנן לקולא, אף זאת בכלל לא אפשר הוא ויוצא יד"ח בדיעבד כשקורא ב"ד - כן ביאר הגאון רבי ברוך מרדכי אורחי שליט"א את דברי רבינו בספר "ברכת מרדכי" (פורים, סימן יב אות כג)].

וכדברים האלו שדברי הירושלמי מיירי על הספיקות כן מפורש במאירי מגילה (ג): "וז"ל: "ואע"פ שבתלמוד המערב אמרו הכל יוצאין ב"ד, לא נאמר זה אלא על הספיקות" עכ"ל. ודו"ק.

ו. הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זלה"ה ברשימותיו: "ע"ד אשר העיד לן חתני הר' פנחס צבי נ"י בשם הגאון מהר"ל הי"ו אב"ד דבריסק יע"א אשר צוה לנער שנעשה בר מצוה בפורים דמוקפין שחל בשבת דהאי שתא תרנ"ו, אשר פורים דפה ירושת"ו ט"ו באדר חל בשבת, וצוה לנער הבר מצוה שהוא יקרא המגילה ברבים בלא ברכה בטעם כיון שכבר קראו בציבור בערב שבת תו אין לחוש על שמא יעבירונו כו', וע"י כי בערב שבת לא היה עוד בר מצוה להיות חייב מן התורה ובפורים נשלם להיות בר חיובא רשאי לעשות כן. וכן נעשה הלכה למעשה אצל הבר מצוה".

ויסוד הדברים הוא, דהנה במגילה (ד): מבואר דמגילה בשבת לא קרינן. ואמר רבה הטעם משום דהכל חייבין במקרא מגילה ואין הכל בקיאים בה, גזירה שמא יטלנה בידו וילך אצל בקי ויעבירונו ד' אמות ברה"ר. ומהאי טעמא, בפורים דמוקפין שחל להיות בשבת, מקדימין הקריאה ליום ששי וכמבואר בש"ע (סימן תרפח סעיף ו) דיום ט"ו שחל להיות בשבת, אין קורין את המגילה בשבת אלא מקדימין לקרותה בערב שבת. ובמשנ"ב (ס"ק טו) "דגורו רבנן

דשמה יעבירנו, אפ"ה מותר לטבול הכלי משום דטומאה ביו"ט לא שכיח לא גזרו ביה רבנן. ע"כ דברי יד"נ הנ"ל עכ"ל.

וכ"כ הגאון האדר"ת זלה"ה בספר "אוני ירושלים" (אות מא) בשם הגרי"ח ז"ל: "א"ל הר"ר אשר דוב זוסמאן נ"י בשם הרה"ג ר' יוסף חיים זאנענפעלד נ"י אשר בנו נולד ביום ט"ו למוקפין וכו' בשנה זו חל בשבת, והנה כל העולם קוראין ב"ד, ואמר הוא שכיון שנתגדל בט"ו, הרי לא חל עליו קריאת המגילה ב"ד כלל רק בט"ו. וא"כ י"ל שהוא מותר לקרות בט"ו עפ"מ ש"כ המפרשים דמה"ט אמרו הכל חייבין במגילה, לשון "הכל" הוא מפני שהכל טרודים באותה מצוה, וע"כ יש לגזור שמא יעבירנה. אבל בשנה הזאת שהכל כבר קראוה אתמול, א"כ אינם טרודים עוד, ע"כ אין בהקטן שנתגדל איסור שמא יעבירנה וממילא חל עליו חובת הקריאה אז בט"ו. ושפתיים ישק" עכ"ל.

והגאון רבי אברהם אהרן זוננפלד בן הגרי"ח זלה"ה בקובץ "אור תורה" (ירושלים תרנ"ט, שנה שניה, חוברת ה, סימן יח) נסתפק בזה ז"ל: "קטן שהגדיל בפורים שחל בשבת דמקדימין קריאת המגילה ליום ו' מגזרת שמא יעבירנו וכו', א"כ יש לחקור בקטן זה שלא היה עדיין בר חיובא בזמן קריאתה לכל אם יצא יד"ח בשמיעתו ביום אתמול או לא. ואם נזכה לדין שלא יצא עדיין, יש להסתפק אם יש למצוא לו היתר לגזרת שמא יעבירנו ויהיה מחויב לקרותה בשבת לפמ"ש"כ הר"ן ברי"ה ריש פ"ד דלהכי לא חשו גבי מילה בשבת לגזירה שמא יעבירנו משום דבמילה אין הכל טרודים אלא אבי הבן, וע"כ לא חיישינן שמא יעבירנו דאחרים יזכירוהו. א"כ בנ"ד נמי י"ל דבקטן זה לבד אין לחוש לגזירת שמא יעבירנו. והדברים ארוכים".

אולם הגרע"י גופיה כתב: "ואני הייתי מתמיה על האי טעמא אשר בערב שבת לא היה חייב לגמרי עד ט"ו, א"כ על כולי עלמא נימא כן, דהא אכתי לא הגיע זמן חיוביהו דהא עיקר מצוה למוקף הוא ט"ו והוא עיקר החיוב לכולם כמבואר בפוסקים (או"ח סימן תרפח) וחביבה מצוה בשעתה לכל מצותיו (פסחים עח:). ובפרט לעשות כן בפומבי, ואולי באקראי שאני דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן. אמנם זאת הסברא כיון שכבר קראו אין חשש שמא יעבירנו וכו'.

שמא ילך אצל חכם ללמדה איך לקרותה ויעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים".

ואולם רבותינו האחרונים נסתפקו בדין קטן שהגדיל ביום ט"ו לחודש שהוא יום שבת, דרך עתה נעשה בר חיוב במצוות ונתחייב בקריאת המגילה, ומה ששמע בע"ש היה מדין חינוך. ואם תאמר שיש לחשוש שמא יעבירנו, זוהי גזרה על הרבים ולא על היחיד.

והגאון מהר"ש הכהן מוילנא בהגהות חשק שלמה (מגילה ה) נסתפק בזה וצדדי הספק דבכה"ג יש לדון מתי עיקר זמנה, דאם ערב שבת זמנה, יצא בקריאה דאתמול שקרא משום מצות חינוך. אבל אי שבת זמנה רק דחו"ל עקרו הקריאה מיום שבת משום גזירה דשמא יעבירנו, אפשר דלא יצא בקריאה דאתמול וצריך לקרות בשבת פעם שנית דלא שייך לגביה הגזירה דשמא יעבירנו וכמ"ש הר"ן (ריש פרק ד דראש השנה) לגבי מילה בשבת הטעם דלא חיישינן שמא ילך אצל בקי ויעביר הסכין משום דהמצוה אינו מוטל רק על אדם אחד ומדכרי אהרדי. אך כתב דאולי יש לחלק כיון דרבנן עקרו הקריאה מיום השבת, חל הגזירה אף על היחיד ואין שום חיוב קריאה כלל על יום השבת, ולא דמי למילה דמעיקרא לא גזרו כלל על היחיד.

ודעת רבינו כמובא כאן שיש לנער לקרוא גם בשביל הרבים בלא ברכה, ואין לחשוש לגזירת שמא יעבירנו, כי הרבים כבר קראו את המגילה ויצאו ידי חובתם, וא"כ החששא הזאת היא ליחיד ובכה"ג לא גזרו.

וכן הורה הגרי"ח זוננפלד זלה"ה וכמובא בשמו בכ"מ, ביניהם ב"צץ הקדש" להגאון רבי הירש מיכל שפירא זלה"ה (א, סימן נה אות ג) בזה"ל: "צידד הרב הגאון וכו' ר' חיים זאנענפעלד שליט"א במי שנעשה בן י"ג בט"ו באדר שחל בשבת וכו' דיש לחייבו שיקרא בשבת. והוא לפמ"ש רש"י ז"ל במגילה (ה). ד"ה ער"ש זמנא) דחכמים שאחרי כנה"ג תיקנו להקדים משום גזירה דרבה, ולפי המבואר בביצה (יח). דכלי שנטמא ביו"ט מטבילין אותו ביו"ט ולא גזרינן נטמא אטו נטמא ערב יו"ט. וכן הוא גם ביו"ט שחל בשבת ונטמא ביו"ט דשייך בזה עיקר הגזירה

בפורים היה מתבשם ממש כפשטות דינא דגמרא (מגילה ז:): ד"מיחייב איניש לבסומי בפוריא"י. וסבר רבינו דתקנה זו של בסומי בפורים תקנה קדומה היא מרביתנו אנשי כנסת

מסופקני אם יצדק בזה, ולא מיבעיא בקטן שנתגדל שכבר חל עליו חובת הקריאה מדרבנן ב"ד, ומאחר שקרא ב"ד י"ל דאינו חייב עוד בט"ו מדברי קבלה, אלא אף בנר שנתגייר שלא חל כלל חובתו מקודם רק ביום ט"ו, י"ל ג"כ דאינו חייב שנראה שמאחר שאסרו חכמים לקרות בשבת, ממילא נפקע אז המצוה לגמרי ואין שום מצוה כלל לקרותה אז, והרי הוא כמו קנין מעות שמה"ת קונות, ובכ"ז לאחר שעקרו חז"ל אינו שום קנין וכמש"כ רש"י בב"מ (מח). וא"כ י"ל דאין שום מצוה כשיקראנה אז. ובודאי אם יתקע בשופר או יטול את הלולב בשבת לא קיים שום מצוה.

וכעין שאלה זו נשאל ב"ספר יהושע" להגאון רבי יהושע העשיל אב"ד טארניפול (סימן ככו) במי שנאנס ולא קרא את המגילה בערב שבת האם מותר לו לקרותה בשבת, ורצה לדון גם כן עפ"י דברי הר"ן הנ"ל שעל יחיד הטרוד בקיום המצוה לא שייך גזירה זו כמו מילה. ומסיק בסו"ד כי אחר שכבר גזרו גזירה זו, חלה הגזירה על כל יחיד ויחיד ואף במי שלא יהא שייך הגזירה אסור לו לקרות המגילה ביום השבת. עכ"ד. וע"ע במש"כ כע"ז בס' "פאר עץ החיים" (סימן לה).

ז. "עמוד אש" (פרק יג אות ס). במגילה (ז:): איתא "אמר רבא מיחייב איניש לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". ופירש רש"י "לבסומי - להשתכר ביין". ובש"ע (דיני סעודת פורים, סימן תרצה סעיף ב) פסק "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". אולם הרמ"א בהגה בכתב: "ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא ישתה יותר מלמודו וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי".

והנה כבר נחלקו רבוותא קמאי בגדר מצוה זו, דבכלבו (הלכות פורים, סימן מה) כתב דהא דחייב אדם לבסומי בפורים, "לא שישתכר, שהשכרות היא איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגלוי עריות ושפיכות דמים ולכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח". והו"ד ב"דרכי משה הארוך" (סימן תרצה). [ולפי"ז

פריכא ליה, דהא ספק מוקף ג"כ אסור לקרוא בשבת אע"פ שכבר קראו בע"ש כש"כ הכא לעשות בפומבי איכא חשש לבטל אשר גזרו, ובשופר היה טפי מקום להתיר כאשר ביארנו במקומו".

עוד כתב הגרע"י: "ושוב אמרו לי בטעם שהתירו לקרוא את המגילה בשבת לנער הבר מצוה על פי תרוצו של הר"ן (ראש השנה כט:): דעל כן במילה לא גזרו שמא יעבירונו, משום שאין המצוה כי אם על יחיד ורבים יזכירו אותו, משא"כ היכי שהמצוה על כולם הכל טרודין בהם ולא מדכר חד לחבריה, א"כ הכא נמי כיון שהוא רק לנער הבר מצוה לא גזרו. אמנם בתוס' מגילה (ד: ד"ה ויעבירונו) לא כתבו כן, כי אם אמרו בטעם שלא דחו מילה משום שנכרתו עליה י"ג בריתות, מכלל דאם לא כן גם מילה היה נדחית. וגם בר"ן מגילה שם מביא עוד תירוצ' דמגילה חיובה מדרבנן ראוי לדחותו משום גזרה, ושופר ולולב היינו טעמא דחשבינן נפשין בדלא ידעינן בקביעא דירחא חשיב לן כספיקא ודיניה כמגילה שראוי לדחותו משום גזרה. ומשום האי טעמא לא קשה ממילה שהשמיני שלו ודאי וחיובה מן התורה כמ"ש הריטב"א שם, עכ"פ בשביל תירוצ' אחד לא נוכל לסמוך להתיר. ועיין בתוס' מגילה שם שכתבו עוד תירוצ' משום דאין אדם מל אלא א"כ בקי, דסכנה יש בדבר ואין לחוש שמא יעבירונו וכמבואר עוד בתיו"ט מגילה (פרק א משנה ב, סוכה פרק ד משנה ב). ובחדושים לסוכה פ"ד הבאתי ראיה דזה הטעם משום דנכרתו עליה י"ג בריתות עיקר מן ביצה (חי). שגזרו שמא יעבירונו על טבילת כלים, והתם אין כולם טובלים כי אם יחידים ואיכא למימר מדכרי אהדרי, ואפ"ה גזרו מכלל דעיקר תרוצו הוא כתוס' הנ"ל, ובטבילת כלים איכא ג"כ טרדה דמצוה דפרש"י שם (יז: ד"ה מלפני) דחייב לטהר את עצמו ברגל [ולאוט להטבילו כמ"ש התוס' (שם יח. ד"ה נגזור) ומתוך שהוא מחוייב בדבר הוא בהול לצאת ידי חובה' (רש"י מגילה ד: ד"ה ויעבירונו)].

והגאון האדר"ת (שם) כת' על דברות הגריח"ז בזה"ל: "והנה הוא באמת דבר חכמה כראוי לו, אמנם

הגדולה שהנהיגה בקרב ישראל^ח.

מרוחק משכלו אין לו חלק בשארית ישראל בקבלת עול דברי רבותינו ע"ה עכ"ד. ובסידור היעב"ץ (שער הדגים) בשם אביו הגאון החכם צבי כתב "שמעתי מאמ"ה ז"ל שהוא היה נוהג בבחירתו לקיים מצוה זו כמאמרה שאין הדבר יוצא מידי פשוטו". [נועד ראה בשו"ת "דברי יציב" (ליקוטים והשמטות, סימן סז) שכתב "שמעתי מפ"ק (אאמו"ר הרה"ק מרודניק זלה"ה) דהוה מרגלא בפומיה דאא"ז (מרן הדברי חיים זלה"ה) בכל פורים לומר בזה הלשון: גלוי וידוע שלו היו נותנים לי כל חללי דעלמא לא הייתי שותה ומפסיד את מוחי אבל זקני החכם צבי היה אומר שבכל מקום שאמרו רז"ל חייב החיוב הוא במסירות נפש וא"כ חייבים למסור נפשינו על זה".] וב"שדי חמד" (מערכת הצד"י, אות צב) הביא מש"כ לו הגאון רבי דוד שיפמאן זלה"ה [בעל "הבכורים והראיון"] "שבסידור תפלה דרך החיים ונהורא השלם כתב בענין פורים שקבלה מקדמונים שכ"מ שנוכר בגמרא חייב צריך להמית עצמו ע"ז. ומטו ביה גם בשם הגר"א ז"ל שהיה משתכר בפורים כפשוטו עד לסכנה כי מחייב אינני לבסומיא בפורי, וחייב כמו מתחייב בנפשו". ועוד ראה ב"תוספת מעשה רב" (אות ע) שכתב את הנהגת הגר"א "ישתה הרבה למאד לקיים חיוב עד דלא ידע".

ח. ראה "אהלים" למסכת מגילה (ז): מ"ש בשם רבינו ודו"ק. וכיו"ב כתב הגאון רבי חיים קראווער זלה"ה מקובנא בספר "פאר עץ חיים" (או"ח סימן לו).

ובנו"ע לציין מ"ש רבינו באחד ממכתביו "בפורים העבר הגיעני בצירוף חידושי דאורייתא שלו ולהיותי אז עוסק בחייב אדם לבסומי לא יכילנא לאשתמוטי מענין לענין, ועתה אחרי אשר גמרתי הענין הלו התבוננתי מעט בדבריו".

ובספר תולדותיו של רבינו "עמוד אש" (פרק ג) בסיפור ילדותו של רבינו הביא מעשה שהיה בפורים ואחד מבני העיר נדחף אל בית אביו הגאון רבי בנימין זלה"ה והשתולל ומראהו כמבוסס. הילד הרגיש שאין כאן אלא שיכרות מעושה, הגיב קצרות "הריהו מחזי כשיקרא" [שיכרא]...

פסק בהגה לעיל דא"צ להשתכר כל כך]. וכ"כ באבודרהם (סדר תפלת פורים) בשם ספר המנהגות דשמא מפני שלא היו רגילים לשתות יין כדאמרינן בירושלמי (פסחים פרק י) ועל כן היו מתבסמין ומרגישין במעט יין. אבל אנחנו שרגילין בו ואין אנו משתכרין מהרה אין לשתות יין כל כך. והר"ה בעל המאור (מגילה שם) כתב בשם רבינו אפרים דמההוא עובדא דקם רבה ושחטיה לרבי זירא, לשנה אמר ליה תא נעביד וכו', אידיחי ליה מימרא דרבא ולית הלכתא כוותיה ולא שפיר. [נראה ב"פרי חדש" (סימן תרצה) שלאחר שדחה את סברת רבינו אפרים כתב "ומיהו עתה שהדורות מקולקלים, ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים ז"ל ושלל לשתות אלא מעט קט יותר ממה שמורגל ביום טוב, ובזה יוצא ידי חובה כיון שכוונתו לשמים כדי שלא להכשל ח"ו בשום מקרה רע וישא ברכה מאת ה'". וכ"כ ב"לקט יושר" (א, עמ' קנז) דאין חיוב להשתכר, דאיכא משתה בלא שכרות. וכיו"ב כתב הגאון מהר"ע מפאנו בספר "אלפסי זוטא" כת"י והעתיק דבריו הגאון חיד"א ב"מחזיק ברכה" (סימן תרצה אות ג) וז"ל: "עד דלא ידע - פירוש לא יבחין באזניו אם אומרים זה או שהם מלות קרובות במבטא להמון חוגג, אלמא בסום כל דהו סגי".

ומצאנו לכמה מרבתינו שנקטו כי יש לקיים מצוה זו כפשוטה, דבספר "סדר היום" להגאון רבי משה בן מכיר (סדר פורים, דף רמ) כתב "וענין סעודת פורים צריכה שתהיה בבשר ויין כי אין שמחה בזולתם. ובענין היין אמרו חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ולרוב הפוסקים הדברים כפשוטן. ויש מגמגמים בדבר ואומרים דזו לאו שמחה איקרי... והאמת הוא כפשוטו שצריך ששכלו יתבלבל כל כך עד שלא ידע לכיין אם יאמרו ברוך לארור שיאמר אינו ברוך אלא ארור". ובספר "בינה לעתים" (דרוש כא) להגאון רבי עזריה פיג"ו כתב ששתיית יין בפורים הוא חיוב גמור וחלילה להכחיש פשוטן של דברים לענין הדין אשר בלי ספק השתיה יותר מהנהוג היא מצוה פרטית כפי הרמזים והסודות הנכללים בזה, והנמנע לקיים ח"ו מפני היות הדבר

מרן הגאון רבי רפאל ראובן גרוזובסקי זצ"ל
ראש ישיבת תורה ודעת - בית מדרש עליון ארה"ב

כמה מאמרים לפרשת תרומה*

מאמר א' משולחנו של מקום

כבוד הבריות, וכל שכן שלתלמידי חכמים חלק הקב"ה מכבודו כמבואר במסכת גיטין (סג.) מאן מלכי רבנן, כלומר שתלמידי חכמים נחשבים כמלכים במה שחלק להם הקב"ה מכבוד מלכותו, ולכן בדרך מלכות העושר והכבוד הם מעלות גדולות כי הם מכבוד ה' שחלק לברואיו.

הצורה הראויה בכל המידות

וכך בכל תאווה כגון באישות שלעבד היא מידה מגונה כיון שעושה אותה בדרך תאווה כמו שאמרו חז"ל במסכת גיטין (יג.) עבדא בהפקירא ניהא ליה, זילא ליה פריצה ליה, אבל בן חורין שהוא בבחינת מלך, האישות היא קדושה לו כשהיא נעשית באופן הנכון - בצניעות, ואף באכילה מצאנו כך כמבואר במסכת סוטה (טו.) לגבי אכילת קדשים אמר קרא למשחה - לגדולה כדרך שהמלכים אוכלין, כלומר שרק אם הקדשים נאכלים בצורה מכובדת כדרך שהמלכים אוכלים נחשבת האכילה לאכילת קדשים, אבל אם

האופן הראוי של מידת העשירות

ועשית לו זר זהב סביב (שמות כה, כד.).

זר זהב סימן לכתר מלכות שהשולחן שם עושר וגדולה כמו שאומרים שולחן מלכים (רש"י).

מבואר מדברי רש"י שהזר שהיה סביב השולחן נועד לסמל עושר וגדולה, ולמרות שלכאורה עושר אינו דבר חיובי בכל זאת נצטווה משה רבינו לעשות זר זהב סביב השולחן להראות עשירות, ואם כן ודאי שעשירות באופן הזה אין בה שום חסרון.

ביאור הדבר, שאמנם העושר והכבוד כשהם בדרך תאווה הם מדות מגונות מאד, אך כשהם נעשים באופן הנכון בדרך מלכות הם מידות טובות ומשובחות, כיון שכל המושג כבוד המלכות הוא מה שחלק הקב"ה מכבודו לבשר ודם, שעל ידי כבוד המלכות שיש לאדם מתכבד הצלם אלקים שבו, ועל זה אמרו חז"ל במסכת ברכות (יט:) גדול

א. נמסר ע"י הבה"ח חיים מלין נ"ו, מערכת "זכרון ראובן", ישיבת בית מדרש עליון.

הם נאכלים בדרך גרגרנות נחשבת האכילה לאכילת תאוה.

שולחנו של אדם מכפר עליו

ואמרו חז"ל במסכת מנחות (צז). זה השולחן אשר לפני ה' וכו', בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על האדם ועכשיו שאין בית המקדש קיים שולחנו של אדם מכפר עליו, ובביאור הדבר נחלקו הראשונים, דעת התוס' ורבינו גרשום שהכפרה היא משום מצוות הכנסת אורחים, אבל אפשר לבאר באופן אחר על פי מה שאמרו חז"ל במסכת אבות (ג' ג') שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום, שנאמר זה השולחן אשר לפני ה', וכתב בשבלי הלקט (הובא בשו"ע או"ח קס"ז ה') שהשולחן דומה למזבח והאכילה לקרבן, ובפשטות כוונתו שכשהאכילה באופן הראוי כלומר שאמרו על השולחן דברי תורה, על זה נאמר שולחנו של אדם מכפר כמזבח ואכילתו היא כאכילת קדשים, וכן משמע בעוד ראשונים, ומוכח אם כן מדברי הגמרא שאכילה בדרך מלכות היא מדה טובה מאד.

האכילה כעבודת ה'

ועומק הענין מבואר במה שכתב האבן עזרא בפרשת עקב על הפסוק כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם (דברים ח, ג), שלא על הלחם הגשמי והחומרי הנראה לעינינו יחיה האדם אלא על מוצא פי ה' אשר בלחם שהוא החלק הרוחני שבו בזה יחיה האדם כיון שזהו החלק העיקרי בלחם, כי הלא כל העולם נברא בדבר ה' וכבודו מלא עולם ואפס זולתו, ואם כן אף כשהאדם מחיה את עצמו

באכילתו הוא מחיה את עצמו בדבר ה', ולכן נחשבת האכילה עצמה לדבר ה', והמן שאכלו כלל ישראל במדבר שהיה לחם שמים פשוט שהוא נחשב לדבר ה', אמנם לפי המתבאר אין דבר בעולם שאינו עבודת ה', ובכל דבר יכול האדם להגיע לתכליתו ועבודת ה' שבו.

[וידועים דברי החובת הלבבות (שער עבודת האלקים פ"ד) שאין בעולם רשות אלא או מצוה או עבירה, נמצא שכל פעולה יכולה להיות עבודת ה' וזה עיקרו של כל דבר גשמי, ולפי דברינו יש כאן עומק נוסף, שבכל דבר יש כבוד ה' בעצמותו, וכמו שנתבאר לעיל במאמר י"ט].

קושי העבודה הרוחנית שבאכילה

ולמרות שבכל דבר שייך להתרומם ולהגיע לתכליתו, אך באכילה העבודה קשה הרבה יותר, כיון שהיצר הרע שולט בה לעשותה מקור התאוה והחומריות, ועל כן תקנו שיאמרו דברי תורה בשעת האכילה, ואמרו חז"ל (אבות ג' ג') שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים, שנאמר (ישעיה כח, ח) כי כל שולחנות מלאו קיא צואה, וכבר כתב הרמב"ם (פ"ה משמונה פרקים) שהאדם שיבוא ויאכל מזון ערב אל החיך טוב הריח, שנפש אדם מתאוה לו והוא מזיק לו וכו', ואפשר שיהיה סיבה לחולי קשה או למיתת פתאום, זה והבהמה אצלי שווין וכו', נמשל כבהמה נדמה, והנה הרמב"ם לא כתב שדעת התורה היא שאדם כזה נחשב כבהמה (שאם כך היה כותב היינו סבורים שאין לנו הבנה בדבריו, שהרי בעינינו אין זה כך), אלא להרמב"ם עצמו היה נראה כך, שהאדם ששקוע כל כך בתאוה האכילה שווה

נחשב כבהמה ממש, וכל ההלכות האלו מפורשות ונפסקו להלכה בדיוק כמו הלכות מאכלות אסורות ושאר כל הדינים.

ומצאנו שבדק רבי עקיבא את תלמידיו באחת ההלכות שפסק שם הרמ"א, (מתלמידי ר"ע היו ר"מ ור"ש ור"י ורי"ס, ויתכן שאף הם היו באותו מעשה), כמו שמבואר במסכת דרך ארץ רבה (פ"ז) מעשה ברבי עקיבא שעשה סעודה לתלמידיו וכו', הביאו לפניו נא וכו', הטיפש שבהן אחז את הקלח בידו אחת ונשכו בשיניו, (גירסת הטור שו"ע אחז הקלח בב' ידיו), אמר לו רבי עקיבא לא כך בני, אלא הנח עקבך עליו בתוך הקערה וכו', אחר כך אמר להם, בני לא עשיתי לכם כל כך אלא לבדוק אתכם אם יש בידכם דרך ארץ אם לאו.

והסיבה שרבי עקיבא בדק את תלמידיו דווקא בהלכה הזאת היא מפני שהאכילה היא דבר מסוכן, והאדם עלול ליפול ולהכשל על ידה ולעשות מעשה בהמה, כי גם גדולי עולם שסברו שהם יכולים לעבוד את הקב"ה מתוך אכילה ושתיה נפלו ונכשלו בזה, כמו שמצאנו בנדרב ואביהוא והזקנים שנגשו והתקרבו אל ה' בקבלת התורה יותר מכולם מחמת גדלותם, כמו שאמר הכתוב (שמות כד, יא) ויראו את אלקי ישראל וגו' ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, וכתב רש"י בשם התנחומא שהיו מסתכלים בו בלב גס מתוך אכילה ושתיה.

זהירות באכילה אפילו בסעודת מצוה

ובספר משלי (ז, יד) האריך שלמה המלך בפיתויי האשה הזונה וכתב זבחי שלמים עלי היום שלמתי נדרי, וביאר שם הגר"א שדרכו של יצר הרע לפתות את הצדיק בריבוי

לבהמה, כיון שעושה מעשה בהמה ממש, ואפילו אומות העולם הבינו עד כמה גרועה האכילה, ואמרו הפילוסופים שבהם שיותר צריך האדם להתבייש באכילתו מאשר בהליכתו לבית הכיסא, כיון ששם הוא מנקה את עצמו, ולעומת זאת כשאוכל הוא מלכלך את נפשו ומטביע בה את תאוה האכילה שהיא תאוה בהמית ועל ידה נחשב האדם כבהמה ממש.

והאמת היא שלפי דעת התורה אין דעת הפילוסופים נכונה, כיון שלפי דברינו נמצא שיתכן שאכילת האדם תחשב כאכילת מזבח, וכאילו אכל משולחנו של מקום, מפני המוצא פי ה' שבלחם, והראיה לזה שהלכות צניעות בשו"ע נאמרו רק בהלכות הנהגת בית הכיסא ובהלכות עונה, אבל באכילה לא נאמרו הלכות צניעות אלא הלכות דרך ארץ כיון שאין בושה באכילה כשהיא נחשבת לאכילה משולחנו של מקום. (ומה שכתב הרמב"ם שאדם שאוכל דומה ממש לבהמה, כוונתו דווקא לאדם שאוכל דברים שמזיקים לו כי באכילה כזאת הוא מוכיח שהתאוה היא סיבת אכילתו ולכן מעשהו גרוע כל כך).

גריעות אכילה שנראית כאכילת גרגרנות

ולא רק אכילת גרגרנות ממש נחשבת לאכילת תאוה, אלא אף אכילה שרק נראה בה כגרגרן, גם היא גרועה ונחשב על ידה לגרגרן, וכמו שנפסק בשו"ע (או"ח ק"ע) שלא יאכל מפרוסה גדולה יותר מכביצה, ולא ישתה כל כוסו בבת אחת, ולא יאכל שום או בצל מראשו ששם הוא יותר ערב, ולא יטול לפני הגדול ממנו, ופשוט שכך הוא בכל שאר ההנהגות, כי אם היתה אכילתו לשם עבודת ה' ודאי היה נזהר לאכול כראוי, וכשהוא אוכל באופן שנראה על ידו כגרגרן

שיתנהג כבהמה בלא שום ריח קדושה יחשב ממש לבהמה, וכמו שכתב הרמב"ן (בתחילת פרשת קדושים) שזה שיתמיד בדברים התאוונים כאכילה ושתייה וביאה אפילו בהיתר, הרי זה נבל על פי התורה, ומי שיקדש עצמו קצת באכילתו כבר לא נחשב לנבל גמור ואינו לגמרי כבהמה, כי גם מצות קדושים תהיו היא מצות עשה מן התורה שנאמרה לכל ישראל שכתוב בה דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם וגו', והכל חייבים לקיימה, למרות שיש בה מדרגות גבוהות מאד ולא יתכן להגיע אליהם מיד, אך בכל זאת על כל אחד ואחד לקדש את עצמו לפי דרגתו.

(נערך ממאמרי רבי ראובן, מאמר כ"ו)

סעודות מצוה ואכילת קדשים, ועל ידי אכילת מצוה הוא מפיל אותו בקברות התאוה, ואם כן צריך להזהר מאד שלא להמשיך אחר תאוה האכילה אפילו בסעודות מצוה, וכל שכן באכילה סתם, ששם ההכרח לנהוג בדרך ארץ ולהשמר מגרגרנות הוא ממש עיקר האדם.

חובת האדם לקדש עצמו

ואמנם מדרגות אלו של - "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב' י"ב) ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), הם מדרגות גבוהות מאד בעבודת ה', ולא כל אחד נמצא בדרגות גבוהות כל כך, אך בכל זאת בדרגה זו עצמה ישנם חלקים רבים ושייך לקנות לכל הפחות חלק ממנה, כלומר שאדם

מאמר ב'

מעלת הקביעות

שנאמר בו למינהו מבטל חוקות שמים, ואדם שיעביר עיר או מדינה ממקומה למקום אחר יגרום במעשיו למהפכה גדולה, וכל שינוי קטן בארץ גורם רעידת אדמה, וודאי שאם ישתנו החמה והלבנה ויזוזו ממקומם יגרם נזק גדול לעולם, ואם כן הוא בדברים גשמיים, על אחת כמה וכמה ששינויים בחוקות הקדושה גורמים רעה לעולם.

מעלת הקובע מקום לתפילתו ותורתו

ומשום כך אמרו חז"ל במסכת ברכות (ז:): כל הקובע מקום לתפילתו אויביו נופלים תחתיו כיון שאינו משנה את מקומו, ופשוט שאם אינו קובע מקום לתפילתו לא יפלו אויביו לפניו, כל כך גדול הנזק שנגרם על

חומרת השינוי מקדושה לקדושה

והקמת את המשכן כמשפטו אשר הראת בהר (שמות כו, ל).

וכי יש משפט לעצים, אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בשזכה לינתן בדרום ינתן בדרום (אסתר רבה ד' ד', ירושלמי שבת י"ב ג').

מבואר מדברי המדרש שלמרות שלכאורה נראה שאין חילוק כלל בין העצים שניתנו בצפון לבין העצים שניתנו בדרום, אך בכל זאת יש חיסרון בעצם השינוי מקדושה לקדושה. ואפילו על אדם שמשנה ממה שברא הקב"ה במעשה בראשית כתב הרמב"ן בפרשת קדושים (ויקרא יט, יט) שהמערב מה

שביארנו, וזהו עיקר החילוק בין צדיק לרשע שהצדיק הוא כעץ שתול על פלגי מים שנטוע חזק מאד עד שאפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו (אבות ג' י"ז), אבל הרשעים אפילו כשעושים מעשים טובים בכל זאת כל פעולותיהם נחשבות כמוץ אשר תדפנו רוח (תהילים א, ב), כיון שאינם דבוקים ואחוזים במעשיהם הטובים וכל רוח מצויה מפסיקה ומבטלת אותם מהתורה והמצוות.

ובשיר השירים נאמר אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז (ח, ט), כלומר שאם היא מסתובבת כדלת נצור עליה לוח ארז שתהיה קבועה במקומה, וכתב הילקוט (רמ"ז תתקצ"ד) שהקב"ה אומר אם חומה היא, אם משימין עצמם כחומה לחיצים נבנה עליה טירת כסף, כשם שהכסף נכנס לאור ויוצא שלם ואינו חסר, כך הם נכנסים למלכויות ויוצאים שלמים, ואם דלת היא כשם שהדלת אינה אלא לשעה כך הם אינם אלא לשעה.

כי עיקר עבודת האדם היא, שיקבל על עצמו עול תורה ועול מצוות ויהיה קבוע בתורה ועל ידי קביעותו תתאחד התורה עם נשמתו ורמ"ח איבריו, ורק אז יהיה ראוי להקרא בן תורה. (וע"ע במאמר מ"ד).

(מאמרי רבי ראובן, מאמר כ"ה)

ידי שינוי מקום התפילה, ויש גורסים כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו, אך האמת היא שקביעות בתורה אינה רק מעלה טובה בעלמא, אלא היא תנאי עיקרי מיסודות התורה כמו שאמרו חז"ל במסכת אבות (א' ט"ו) עשה תורתך קבע, וכל שכן כשהאדם משנה בתורה עצמה אפילו מסוגיא לסוגיא כפי שמבואר בירושלמי גבי מפסיקין לק"ש.

וכשמפסיק מעסק התורה ומשנה ועוסק במצוות חטאו חמור הרבה יותר כמו שפירש רבינו יונה בספר היראה (ד"ה וטרם ילך לעסקיו) את מה שאמרו חז"ל (אבות ג' ט') המפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה הרי זה מתחייב בנפשו, היינו שמפסיק ממשנתו כדי לברך ברכת האילנות, שברא אילנות טובות – וזה הכוונה מה נאה אילן זה, ובכל זאת עונשו חמור כל כך מפני ששינה מתורה למצוה.

גריעותו של אדם שאינו קבוע בעסק התורה

ואם כן פשוט שאדם שאינו קבוע בתורה כלל וכל רוח מצויה עוקרת אותו מלימודו חטאו חמור מאד, שהרי אפילו סוכה שלהלכה נפסק שאם עשאוה דירת קבע לא יוצאים בה ידי חובה אלא צריך דווקא דירת עראי, אך בכל זאת אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה היא פסולה, קל וחומר בעסק התורה שהקביעות בה היא תנאי עיקרי כמו

מאמר ג'

נעשה ונשמע - ועשו לי מקדש

בשמחה ואמרו "כל אשר דיבר ד' נעשה ונשמע" מיד אמר הקב"ה למשה שיאמר

איתא בתנא דבי אליהו רבה (פ' י"ז) וז"ל, וכיון שקיבלו ישראל עול מלכות שמים

מתנותיו ופוחת בהנהגה של הסתר פנים, וכתוצאה מכך צריך האדם להגיע למדרגת ושבת עד ה' אלקיך (דברים ד, ל), ותחת שנפל למדרגה שפלה כמו שאמר הכתוב ועבדתם שם אלקים אחרים (שם, כח) צריך הוא להתעלות ולהגיע למצב של ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך (שם, כט), וכן אמר הכתוב כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו (ישעיה מג, ז), ומבואר שאף הירידה של כלל ישראל ואיבוד מתנותיהם, היא לכבוד השי"ת כיון שהמטרה היא להחזירם בתשובה ולהביאם אל תכלית בריאת העולם - ריבוי כבוד שמים.

התועלת שבמיעוט השפעת הקדושה

והתועלת בדרך הזאת היא שכיון שירד האדם מדרגתו ואיבד את השגותיו בקדושה ובגדלות ורוממות רוחנית, על כן מוריד אותו הקב"ה הרבה יותר עד שהוא מגיע קרוב לדיוטא התחתונה של גיהנום, וכמעט שנפשו נאבדת באבדון מוחלט, ונשמת איש ישראל רחוקה מהדרגה הזאת ובוהלת בה, וכתוצאה מכך מתחיל האדם לעמוד בניסיונות כיון שבפנימיותו כבר אינו מוכן לרדת עוד, ועל ידי זה הוא מתעלה עד ששב בתשובה שלימה.

ואף שאכן רק למעטים מועילה דרך זו ומסייעת להם לשוב בתשובה, אכן גדול כח המעטים וכבר מצאנו שמעטים ששמרו את דרך התורה הושיעו את כל ישראל, כגון המבואר בספר שופטים (ז, ז) שבשעה שחטיפש גדעון מי יצא עמו להלחם השאיר את כל מי שכרע על ברכיו לשתות מהמים ולקח רק את מי שהעלה מים בידיו וליקק מהם, כי זה היה האות שלא כרע לבעל, והם

לישראל שיעשו לו משכן שנאמר "דבר אל בני ישראל וגו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

מבואר שכשראה הקב"ה שישראל רוצים וחפצים בקרבת ה' - מיד אמר ועשו לי מקדש להשרות שכנתו בקרבם, ומבואר כאן יסוד גדול שהנהגת הקב"ה היא מידה כנגד מידה וכשכלל ישראל מראים במעשיהם שרצונם בהשראת השכינה אזי נוהג עמם הקב"ה באותה המידה ומשרה שכנתו בקרבם.

והבאנו בזה מאמר מרבינו המבאר יסוד זה שמידת הקב"ה היא שהשפעת הקדושה תלויה במעשי האדם.

השפעת הקדושה תלויה בהנהגת האדם

אמרו חז"ל במסכת ברכות (נד.) על הפסוק בכל מאדך (דברים ו, ה), בכל מידה ומידה שהוא מודד לך הוי מודה לו, ופירש רש"י מדות מדודות לך בין מידה טובה בין מידת פורענות.

והנה אחת ממידותיו של הקב"ה היא שהשפעת הקדושה על האדם תלויה במעשיו, וכאשר כלל ישראל בדרגה גבוהה ניתן להם בית המקדש שבו ילמדו ליראה את ה', וכן ניתן להם לגור בארץ ישראל שהיא מקור הקדושה, ואף ניתנו להם נביאים בכדי לקרבם אל הקב"ה, אבל אם אינם משתמשים כראוי במתנות הנפלאות הללו שנותן להם הקב"ה, אלא הם מזלזלים בקרבנות שבבית המקדש, ואינם נוהגים בארץ ישראל בקדושה הראויה לה כמו שאמר הנביא ותבואו ותטמאו את ארצי (ירמיה ב, ז), ואף אינם נשמעים לאזהרותיהם של הנביאים לשוב בתשובה, - אזי נוטל מהם הקב"ה את כל

הבחינה שמונחים במעשיו שורשים של עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים (רש"י בראשית כא, ט), ומטעם זה לא היה שייך להשאירו בישיבתו של אברהם אבינו שמא ישפיע על אחרים ויקלקל אותם, והכל משום שכבר אז לא היה שמור מפני החטא, ולעומת זאת יצחק למרות כל מעלותיו הנוראות ודרגתו העצומה שהצליח להגיע למצב של וילכו שניהם יחדיו (שם כב, ח), בכל זאת לא נשתבח אלא במה שביקש מאביו שיעקדהו יפה שמא יפרסם ויפסל לקרבן כמבואר בילקוט (רמז ק"א), ודבר זה מבטא את הזהירות והשמירה היתירה מפני החטא, וכמו שנתבאר שזה עיקר המודד לדרגת האדם.

(נערך משיחות רבי ראובן, שער עבודת ה' מאמר ז')

היו שלש מאות אנשים בלבד ובכל זאת נצחו במלחמה.

מעלת השמירה והזהירות מן החטא

ועיקר העבודה המוטלת על האדם היא יראת חטא - להישמר מאד מפני החטא, וזה המודד היחיד לדרגתו, ועל כן גם אם הוא עדיין במצב שפל כיון שהוא מתחיל לעמול ולשמור את עצמו מפני החטא כבר הרי נחשב לצדיק, וכן מבואר בישמעאל שעל אף הדרגה הגבוהה שהיה בה בשעה שגורש מביתו של אברהם אבינו ע"ה שהרי עשה לו הקב"ה ניסים גלויים וזכה לראות פני המלאך, ואפילו התנאים הקדושים נתקנאו בדרגתו, בכל זאת איבד את כל עולמו הרוחני וגורש לעולם מלהחשב זרעו של אברהם וזהו מחמת שדרגתו היתה זמנית לאותה שעה בלבד, וכבר אז כשראתה אותו שרה מצחק

מִרְנָה הַגָּאוֹן רַבִּי נִפְתָּלִי הָעֶרֶץ מֵאִיר הַלְפְּרִין זצ"ל
מח"ס לב אבות, שדה נפתלי- כרם נפתלי, וש"ת תל תלפיות

דרשה זו רואה אור לראשונה מעצם כת"י המחבר זצ"ל במלאות מאה שנים לכתיבתה. לא רבים הם הפרטים הידועים על הרב הכותב, הרב נפתלי הערץ מאיר הלפרין בן הרב יעקב ישראל אב"ד מעלניק, ונכד הרב אליהו נח אב"ד אסטריין, היכן פעל ובאיזה שנים, כתב את הספר 'לב אבות' על פרקי אבות (על פרק א' וב', המשך הספר נותר ספון בכתב ידו) שדה נפתלי- כרם נפתלי על הש"ס בהלכה ובאגדה וש"ת תל תלפיות, נלב"ע בירושלים ב' אלול תש"ב.

תודתנו נתונה לנשיא מכון 'הדרת שמואל' הגאון רבי חיים לוי שליט"א מבית שמש, שנהג בנו טובת עין ומסר את הדרשה לפרסום בבמה זו. ולהגאון רבי יעקב הלר שליט"א שערך את הדרשה.

דרשה א' לפורים תר"פ
ספיקא דיומא במגילה
על המרדכי ריש מגילה

ריש מסכת מגילה כתב המרדכי ז"ל מה שלא נהגו לקרות את המגילה גם ביום ט"ו מספק כדעבדינן בכל יו"ט, ואין לומר משום דכתיב ולא יעבור הא כיון דיכול להיות דהיה י"ד לא שייך ולא יעבור כיון דקיים המצוה בזמנו. (ועיין בביאור השל"ה שם^ב) יש לומר משום איסורא דכל תוסיף, ואף אם לאו זמן קריאה הוא ליכא כל תוסיף, מ"מ איסור כל תוסיף איכא, ועי"ל דזמנו הוא דאי איתרמי לי' אחד מבני מוקפין חומה

ויוצאין יד"ח שפיר מקרי בזמנו, ע"ש. ולכאורה מתורצת [ד]בפרזים יכולין לומר דזמנו הוא משום דאי אתרמי לו מוקף, אבל גבי מוקפים הקושיא במקומה עומדת, ועוד קשה להנך פוסקים^ג ראשונים דסברי דלא שייך כל תוסיף בעשיית המצוה ב' פעמים ועיין מסכת ר"ה (כ"ח ע"ב ודף ט"ז ב') על הא דתוקעין ומריעין כשהן יושבין וכו' וכשהן עומדין והא עבר משום כל תוסיף, ועוד דאמר לקמן שלש תקיעות נאמרו בר"ה

א. אות תשעה, ע"ש, הלשון קצת בשינוי.

ב. פרק נר מצוה, ז. שכתב על ערים המסופקות וז"ל "על כן ראוי ליחיד אשר יראת אלוקים בליבו להחמיר על עצמו ולקרות המגילה ממגילה כשירה גם בליל ט"ו ויום ט"ו, רק אז יקרא בלא ברכה ע"ש.

ג. ויובאו להלן.

לצורך, ה"נ לצורך, ראו לתקוע ולחזור ולתקוע כדי לערבב ומצוה לשמוע דברי חכמים מלא תסור עכ"ל וכן כתב הריטב"א בסוכה (לא)^ח במה שתוקעין יותר מתשע תקיעות אע"ג שכל תקיעה בפני עצמה וכו' כיון שאין עושין משום תוספת אלא משום ספק שמא לא יצאו בראשונות אין כאן ב"ת אבל אם בא לתקוע ד' סימנים כדי לעשות ד' תרועות שאמרה תורה הרי הוא ב"ת, אלא אכתי קשיא למה חוזרין ותקעין הא כבר יצאו ידי חובתם וי"ל דליכא ב"ת אלא במוסיף חלק אחד במצוה שמוסיף במנינה או בשיעורא שנתנה תורה והקפידה בו בין למטה בין למעלה וכו' אבל בשחזור וכו' הכל מפני הידור^ט וכדי לערבב אין בזה ב"ת אא"כ הקפיד הכתוב בפירוש שלא לכפול, א"נ כל שהוא בתקנת חז"ל אין בו ב"ת תדע שהרי ישנים בשמיני בסוכה ע"פ חז"ל עכ"ל אלמא חזינן בכה"ג לא שייך ב"ת:

והרמב"ם כתב בפ"ב מהל' ממרים ה"ח^י הואיל ויש לב"ד לגזור ולאסור דבר המותר ויעמוד איסורו לדורות וכן יש להם להתיר איסור תורה לפי שעה מהו זה שהזהירה התורה לא תוסיף ולא תגרע שלא להוסיף על ד"ת וכו' ולקבוע הדבר לעולם שהוא מן התורה בין בתורה שבכתב ובין שבע"פ כיצד

שתים מן התורה וחד מדברי סופרים והשתא עבר משום כל תוסיף אע"ג דכבר עבר ויצאו מ"מ אם איתרמי איתרמי ציבורא וכו' הדר תקע חשיב זמנו ועוד דאפילו לא זמני' כיון דמתכוין עובר וי"ל דלא שייך כל תוסיף בעשיית המצוה ב' פעמים, וברכת כהנים נמי אפילו מברכין כמה פעמים לציבור אחד אין זה כל תוסיף אא"כ מוסיף ברכה א' וכו'^ד וכן אם נטל לולב כמה פעמים ביום ואוכל בפסח כמה זתים מצה אין זה ב"ת^ה וכל הניתנין במתנה אחת אם נתן כמה פעמים במקום אחד אין זה כל תוסיף אלא אם כן ניתן במקום אחרי' וכן בהדס וערבה אפילו נותן כמה הדסים וכמה ערבות אין זה ב"ת אפילו למ"ד צריך אגד אא"כ מוסיף מין אחר ע"ש:

והרשב"א^א כתב על הקושיא הנ"ל וז"ל דלא אמרו ב"ת אלא מה שהוא מוסיף מדעת עצמו כגון כהן שהוסיף בברכה, וא"כ הישן בשמיני בסוכה שמתכוין למצוה אבל מה שעמדו חכמים ותקנו לצורך אין כאן ב"ת דכבר נאמר ע"פ התורה אשר יורוך, ותדע לך דהא שמיני של סוכה בזמן הזה מצוה של דבריהם ואוכלין וישנין בה למצוה, ואע"ג דבקיאי בקביעא דירחא, וה"ה בבל תגרע לצורך כגון יו"ט של ר"ה שחל בשבת אע"ג דאמרה תורה תקעו גזרו שלא לתקוע וכ"ז

ד. ע"י שו"ע קכח, כז. וע"ע בביה"ל ד"ה והא מש"כ בענין זה.

ה. והוא לש"י הגר"א ה' במעשה רב אות קפה, דחובת מצה דאורייתא כל שבעה, ולא רק בכזית הראשון בלבד כדעת רוב הפוסקים.

ו. זבחים פ' ע"א, ע"ש כל הסוגיא.

ז. הובא בביה"ל שם.

ח. ע"ב, ד"ה אמר, בשינוי הלשון קצת. וע"ע מה שהאריך בזה שם ל"א ע"א.

ט. היינו מפני הידור - בלולב, וכדי לערבב - בשופר.

י. ע"ש בשינוי הלשון קצת.

אלא מעתה היו(ו)שן בשמיני ילקה פירש אפילו שלא לשם מצוה שהרי מוסיף על הימים ועובר על ד"ת כיון דמצות אין צריכין כוונה, א"ל שאינו אומר אינו עובר עליהם וכו' מיהו נהי דמלקות ליכא איסורא מיהו איכא, דהישן בדיעבד משמע עכ"ל. הרי חזינן דיש לו שיטה אחרת בב"ת אבל להפוסקים הנ"ל קשה:

ובשארית חיים תירץ ע"פ מה דמצינו בריש מגילה דמקשו הגמרא ואימא תריסר ותליסר וקאמר י"ג זמן קהילה לכל הוא ולא צריך קרא לרבויי ופירש"י י"א הילכך לא צריך קרא לרבנות שיהא ראוי לקריאה דעיקר הנס בו היה עכ"ל, ולפ"ז י"ל דלפרש"י בגמרא שלנו מיושב היטב דכיון דמשום הך סברא ד"ג זמן קהילה לכל הוא הוה זמן קריי' א"כ ממ"נ לא בעינן לקרות בשני ימים דכשאנו קורין ב"ד ממ"נ אם היום י"ד הרי טוב מאי אמרת שמא מחר י"ד הרי קראו ב"ג וג"כ יוצא ד"ג זמן קהילה לכל הוא, ומש"ה לא תקנו בזה קריאה שני ימים מצד ספיקא דיומא דביום זה יוצא ממנ"פ וכנ"ל, וכ"ז ניחא רק לפרוש"י בגמרא דילן, אבל לפי הירושלמי מובא ברא"ש שם לתרץ על הקושיא ואימא תריסר ותליסר א"ר חלבו י"ג זמן מלחמה והוא מוכיח על עצמו שאין נייחא אלא מעתה לא יקראו בו ומשני לפניו ולאחריו קורין בו אינו קורין בתמי' וכו' אלמא חזינן מהירושלמי ד"ג גרע משאר יומי משום דזמן מלחמה ולא זמן מנוחה רק דקורין מק"ו והשתא שאין אנו קורין לפניו ליכא ק"ו ואין לומר ממנ"פ יוצאים וקשה כנ"ל, ובגוף זה הדבר מחלוקת גמרא דידן

הרי כתוב בתורה לא תבשל גדי וכו' מפי השמועה למדו שזה הכתוב אסר לבשל ולאכול בשר בחלב בין בשר בהמה או חיה אבל בשר עוף מותר מה"ת אם יבא ב"ד ויתיר בשר חיה בחלב ה"ז גורע ואם יאסור בשר עוף שבכלל גדי והוא אסור מה"ת ה"ז מוסיף אבל אם בשר עוף מותר מה"ת ואנו נאסר אותו מודיע לעם שהוא גזירה שלא יבא מן הדבר חורבה ויאמר העוף מותר מפני שלא נתפרשה כך החי' מותר וכו' ויהא אחר לומר אף על גב בשר בהמה מותר חוץ מן העז וכו' לפיכך נאסר כל בשר בחלב וכו' אין זה מוסיף אלא עושה סייג לתורה וכן כל כיוצא בזה, כתב הראב"ד שכל דבר שגזרו עליו ואסרו לסייג ולמשמרת של תורה אין בו משום ב"ת אפילו קבעוהו לדורות ואסור כשל תורה וסמכו למקרא כדאשכחן בכמה דוכתין מרבנן אקרא אסמכתא ואם גרע לפי צורך שעה כגון אליהו בהר הכרמל אף זה דבר תורה הוא עת לעשות לה' הפרו וכו' ולא תמצא איסור מוסיף אלא במ"ע כגון לולב ותפילין וציצית כיוצא בהם בין לשעה בין לדורות בין שקבעה בדבר תורה בין שלא קבע עכ"ל.

אלמא חזינן דדעת כל הראשונים בכה"ג לא הוי בל תוסיף וא"כ קשה למה לא תיקנו שני ימים לקרות את המגילה משום ספיקא דיומא, על המרדכי לא קשיא כי אזיל לשיטתו שכתב בסוף סוכה ראב"י הא דאמרו יתובי יתבינן בסוכה בשמיני ברוכי לא ברכינן כיון דליכא הכירא דלא מברך כאשר עשה כל ז' לא הוי כמוסיף אבל לישן בסוכה אסור משום דמחזו כמוסיף והא דאמרינן ב"ה

יא. ב' ע"א ד"ה זמן.

סוד העיבור ואתו לעבודי חסר מלא ולמא חסר ואתי לאכול חמץ בפסח, אלמא חזינן דהא דעבידנן תרי יומא בזה"ז דבקיאינן בקביעא דירחא רק משום דלא ליתי לאכול חמץ בפסח, ואמרינן הכא זו דברי ר"ע סתוממתאה, אבל חכמים אומרים בזה"ז הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה, ופרש"י דיוכל לבוא עי"ז קלקול באיסור חמץ דהעולם מונין מיום הקריאה שלשים לפסח מש"ה י"ל גם בזה לא תקנו שני ימים כיון דאנו בקיאינן בקביעא דירחא ויום הראשון הוא העיקר וכיון דאיכא למיחש לקלקולא לא תקנו בזה וכמו שאין קורין אלא בזמנה משום הכך חששא:

אמנם נראה לפענ"ד דיש לחלק ביניהם דשם גבי יום הכניסה כיון דיום הכניסה לא שוה בכל שנה פעם ב"א או ב"ב ב"ג והעולם מונים מיום הקריאה שלשים יום לפסח יוכל להיות קלקול חמץ אבל אם יתקנו לקרות המגילה תרי יומא משום ספיקא דיומא ויהיו כל השנים שווה ולא יבואו לקלקול חמץ כי יהי' חשבון כל השנים שווים לכן נלענ"ד דגבי מצווה דרבנן לא תקנו משום ספיקא דיומא כיון דאין אנו בקיאינן בקביעא דירחא כמו גבי חנוכה ג"כ לא תקנו יום יותר משום ספיקא דיומא: משום דספק דרבנן לקולא:

אליבא דרש"י עם הירושלמי בפירוש י"ג זמן קהילה לכל הוא יש מקום אתנו לומר דמחלוקת היא שנוי' במחלוקת התנאים דלקמן (ד' ע"ב) דאיתא התם מחלוקת ר"י ורבו אם חל י"ד להיות בע"ש אי נדחו מוקפין ליום הכניסה או לא והגמ' בתר דשקיל וטרו מסיק אליבא דתרווייהו שאני הכא דלא אפשר והדק"ל מ"ט דתרווייהו וי"ל דרבנן ס"ל ד"ג זמן קהילה לכל כפרש"י, ומש"ה הוה מצד זה הסברא אם כשר לקריאה לכל העולם ואי לא משכחת קריאה ביום נוח היינו בט"ו שהוא בשבת יקראו ביום י"ג שהוא זמן קהילה לכל, ור"י ס"ל דזה אינו דיום מלחמה אינו גורם לקריאה ומש"ה אף דקרינן ב"ג היינו לבני הכפרים מצד ק"ו דלפניו ולאחריו וז"א כ"א לבני כפרים דאיכא גבייהו תריסר הכפרים משא"כ בהני דליכא גבייהו הקדמת י"ב מש"ה אין קורין ב"ג ועדיף יום י"ד שהוא יום נוח וקריי' לבני עיירות:

וליישב הקושיא אליבא הירושלמי קשה קושית המרדכי דמ"ט אין אנו קורין ב"ד ובט"ו מספיקא יומא וי"ל דהנה במסכת ביצה דף ד' פריך והשתא דידיעיןן בקביעא דירחא מ"ט עבידנן תרי יומא ומשני המלכות גזירה ואתי לקלקולי, ופרש"י דגזרו המלכות גזירה שלא יתעסקו ישראל בתורה ויתשכח

מרן הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל

מח"ס זה השלחן ופורים משולש ועוד

פסקים בדיני חודש אדר, תענית אסתר, ויום הפורים

מרשימות הגאון רבי יוסף שוב שליט"א, מורה צדק בירושלים עיה"ק ובמודיעין עילית, ממה שהשיב לו ועבר עליהן והגיהם בכתי"ק

פרשת שקלים

אדר א'

דין מרכים בשמחה

הוצאת ב' ס"ת

א. משנכנס אדר מרכים בשמחה, בשנה מעוברת י"א שזה רק באדר ב', וי"א שזה גם באדר א'.

ה. בפרשת שקלים אף שזה קרוב לפרשת השבוע יש להוציא ב' ס"ת. (א"ה, עי' שו"ת שומע ומוסיף פורים סי' ט' וי"ב).

פורים קטן

ברכת החודש עם ס"ת של המפטיר

יום פורים קטן במוקפין

ו. בשבת מברכים שמוציאים ב' ס"ת כמו בשבת שקלים או חודש או בשבת חנוכה, עומדים בברכת החודש רק עם הס"ת של מפטיר.

ב. פורים קטן בירושלים הוא בט"ו אדר א' ולא בי"ד אדר א'. וצ"ע מש"כ במ"ב שגם בכרכים הוא בי"ד. [א"ה, עי' מש"כ בזה רבינו זצוק"ל באורך ב"זה השלחן" ח"ג, ובשו"ת שומע ומוסיף פורים].

ד' פרשיות

ויל"ע אם בירושלים הרוצה לחשוש למ"ב יכול לאכול סעודה בפורים קטן בי"ד כשחל בערב שבת דלכאורה לא הוי סעודת מצוה.

סעודה בפורים קטן

ז. אין לתת מפטיר בפרשת שקלים ופרשת החודש לקטן בשבת שלפני הבר מצוה אף שזה שעת הדוחק, ובפרשת זכור ופרשת פרה אין לתת מפטיר אף בשבת שאחרי הבר מצוה.

ג. בפורים קטן אני נוהג לאכול סעודה בשרית [עם בשר ודגים] לכבוד היום.

קריאת שמו"ת

תענית חתן

ח. אין צריך לקרוא את הד' פרשיות שנים מקרא ואחד תרגום.

ד. כשיום החופה חל בט"ו באדר א' אפשר להקל שהחתן והכלה לא יתענו.

חודש אדר

כיסוי זכר לחורבן

ט. אין כזה מנהג לכסות את ה"זכר לחורבן" בחודש אדר.

פרשת זכור

הבנת הענין

י. בפרשת זכור נוהגים להקל שאם מבין הענין של פרשת זכור אף שאינו מבין כל המילים שיצא ידי חובתו.

עמידה

יא. בקריאת פרשת זכור אין צריכים הציבור לעמוד.

חיסר שמיעת תיבה אחת

יב. בפרשת זכור אם השומע חיסר תיבה אחת שלא שמע אף ששמע את עיקר הענין של זכירת מעשה עמלק, יש לו לחזור ולקרוא.

קריאת "זכר" ב' פעמים

יג. בפרשת זכור שנוהגים לקרוא "זכר" פעמים פעם בסגול ופעם בצירי, אין נפק"מ אם מקדימין לומר בסגול או מקדימים לומר בצירי.

יד. בפרשת זכור שקוראים פעמים זכר בצירי ובסגול, אנו נוהגים לקרוא את כל הפסוק פעמיים. ובפרשת כי תצא בשביעי קוראים בצירי ובמפטיר קוראים בסגול. ובפורים חוזרים רק על המילה פעמיים.

קריאת זכור לחולה

טו. כשעושים מנין לפרשת זכור עבור חולה לפני התפילה אין לברך דרך אחרי שקראו שבעה קראים אפשר לברך על פרשת

זכור. ואם רוצים לקרוא לחולה פרשת זכור עם ברכה יש ללכת אליו אחרי קריאת התורה [ושיהא לפחות ז' שלא יצאו עדיין יד"ח פרשת זכור] ויקראו פרשת זכור עם ברכה ואח"כ צריכים לקרוא גם את ההפטרה של פרשת זכור. מיהו ההפטרה הם יכולים ללכת לקרא במקום אחר, כגון, שכאן אין נביא.

קריאה במנחה גדולה

טז. אנו נוהגים בשבת זכור שבמנחה גדולה אחרי קריאת התורה לגלול הס"ת לפרשת זכור ולקרא בלי ברכה כדי להוציא את הנשים. אולם אין להוציא את הס"ת מארון קודש במיוחד כדי לקרוא פרשת זכור לנשים. (א"ה, עי' וזרח השמש עמ' סא סע' לו, ופורים משולש פ"ב מו"ה כ', ובשו"ת שומע ומוסיף פורים).

נמצא טעות בס"ת אחר הקריאה

יז. נתגלה טעות בספר תורה שקראו בו פרשת זכור, אם מצאו את הטעות בשבת זכור יש לחזור ולקרא בספר תורה כשר, אולם אם מצאו את הטעות לאחר שבת אין צריך לחזור ולקרא פרשת זכור. [א"ה, עי' זה השלחן ח"א סי' קמג ס"ג].

קריאת זכור בפ' כי תצא

יח. אני נוהג לכוין בפרשת כי תצא שלפני פורים של שנה מעוברת לצאת ידי חובת מצות מחיית עמלק, וכן אני אומר לבעל קורא שיכוין להוציא, אך לא מכריזים.

זכור ופרה

כוונה לצאת בברכות

יט. אנו נוהגים להכריז בפרשת זכור ופרה לכוין להוציא ולצאת גם בברכות.

תענית אסתר

נישואין בליל התענית

כ. מותר לעשות נישואין בליל תענית אסתר.

הוספה בסליחות

כא. בסליחות לתחלו'א ילדים קל נא רפא נא וכו' בתענית אסתר מסיימים את זה בקטע תענה לקורא'ך וכו' ענינו כמו שענית למרדכי ואסתר וכו', משא"כ בשאר תעניות אין אומרים קטע זה.

אכילת מעדנים הפטורים מתענית

כב. בתענית אסתר ג"כ יש לנהוג כדמבואר במשנ"ב סי' תק"נ ס"ק ה' שאם הותר לו לאכול מחמת חולי, דמ"מ לא יענג עצמו בבשר ויין. אבל האוכלים בתענית אסתר מחמת שזה יו"ט שלהם כחתן ובעלי ברית מותרים בבשר ויין.

תספורת ורחיצה

כג. הא דאיתא במ"ב סי' תק"נ מ"ב ס"ק ו' שבעל נפש יחמיר לא להסתפר ולהתרחץ בחמין בתענית ציבור, אינו נאמר לגבי תענית אסתר.

שמיעת כלי זמר

כד. נוהגים להקל לשמוע כלי זמר בתענית אסתר.

חתן בו' ימי המשתה

כה. חתן בשבעת ימי המשתה יצום לכתחילה בתענית אסתר עד חצות, ואם קשה לו פטור מלהתענות ואין צריך להשלים את התענית בחודש אדר אחרי פורים, וכ"ש כשתענית אסתר הוא מוקדם שאז לכתחילה

לא יתענה כלל, אבל אז ראוי שיתענה למחר ביום ו', אם ימי המשתה כבר נשלמו אמש.

תענית אסתר מוקדם

קטן שהגדיל ביום ו'

כו. פורים שחל ביום ראשון שמקדימין התענית ליום חמישי, קטן שהגדיל ביום שישי צריך לצום ביום שישי.

שכח ואכל בתענית מוקדם

כז. בתענית אסתר מוקדם מי ששגג ואכל אולי אין חייב להמשיך ולצום, ויצום מחר וצ"ע.

בעלי ברית בתענית מוקדם

כח. ברמ"א (סי' תרפ"ז סעי' ב') איתא: ואם חל פורים ביום ראשון שמתענין ביום חמישי שלפניו, וחל בו ברית מילה, מותר לאכול על המילה, ולמחר ביום ששי יתענו האוכלים. ובמ"ב (ס"ק ז') כתב ועיין בט"ז וא"ר שחולקים על הג"ה זו, ודעתם דקביעותא דתעניתא הוא דוקא ליום חמישי, ועל כן אסורין כולם לאכול ביום חמישי, ויעשו הסעודה בלילה, אכן הבעלי ברית בעצמן מותרין לאכול ביום חמישי אחר מילה ואין צריכים להתענות למחר. ולמעשה נוהגין כדעת הט"ז שעושין הסעודה בלילה ובעלי הברית אינם מתענין ואין משלימין את התענית למחר.

מחצית השקל

נתינת ג' חצאי שקלים

כט. "זכר למחצית השקל" יש לתת בדוקא ג' מטבעות של חצאי שקלים ולא שקל וחצי.

נתינת חצי שקל

ל. אני נותן ל"זכר מחצית השקל" חצי ש"ח [לא מטבע של חצי דולר] לפני מנחה בתענית אסתר. (כדעת הגר"א במעשה רב).

חיוב נשים

לא. יש שנוהגים לתת זכר למחצית השקל גם עבור הנשים, ויש שאין נוהגים לתת עבור הנשים.

נתינה לקופת בית הכנסת

לב. זכר למחצית השקל נוהגים לתת לקופת ביהכ"נ, ואין מדקדקין לתת את זה בדוקא לעניים.

זמן הנתינה בתענית אסתר מוקדם

לג. כשפורים חל במוצאי שבת נותנים את הזכר למחצית השקל בתענית אסתר ביום חמישי.

השלמה למי שלא נתן מחצית השקל

לד. מי שלא נתן מחצית השקל אין צריך להשלים ולתת זכר למחצית השקל לאחר פורים.

דיני מוקף ופרוז

לה. בן כרך המתכוון לנסוע לעיר בליל י"ד יל"ע אם יכול לאכול לפני שנוסע לעיר לשמוע קריאת המגילה דנחלקו הדעות אם יכול לצאת יד"ח קריאת המגילה של י"ד כשהוא עדיין בכרך.

לו. בן עיר שהלך לכרך ב"ג אדר על דעת לחזור לעירו ב"ד ביום לכמה שעות ויחזור אח"כ לפני יום ט"ו לכרך אינו חייב בפורים רק בט"ו.

לז. בביאור הלכה (סימן תרפ"ח סעיף ה' ד"ה בן עיר שהלך) מביא את דברי

הירושלמי שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן. אולם במאירי כתב שמי שיתחייב פורים ב"ד אינו מתחייב בט"ו, לכן בן כרך שהלך לעיר לפני י"ד וחזר לעירו בליל ט"ו יש לו לחוש לשיטת המאירי ולא לברך על קריאת המגילה ושלא יעלה לתורה בקריאת התורה ויאמר על הניסים באלקי נצור, ולכן יכול גם ספרדי (עי' להלן סע' נ"ה) לענות אמן אף על ברכת שהחיינו של הבעל קורא דאין פה שאלה של הפסק דהרי הוא פטור מברכה. וכל שכן דבן עיר שעשה י"ד ובא לט"ו לירושלים יחמיר כנ"ל.

והנוהג כירושלמי שמתחייב פורים ב' ימים ומברך על קריאת המגילה יש לו לברך גם שהחיינו דזה חיוב חדש כמו ברית של תאומים שמברכים ב' פעמים שהחיינו.

לח. בן כרך אינו יכול לעלות לתורה ב"ד בעיר וכן להיפך בן עיר אינו יכול לעלות לתורה בט"ו בכרך.

על הניסים

לט. השוכח על הנסים במודים דינו שצריך לומר על הנסים באלקי נצור, היינו אחרי יהיו לרצון הראשון קודם אלקי נצור.

מ. מי שלא התפלל מתוך סידור ובאמצע על הנסים טעה וא"א לומר בע"פ אם לא בתוך סידור, ואין סידור סמוך לו שירמז למי שהוא שיתן לו סידור, מותר לו לילך ממקומו ליקח הסידור, אולם אין לעבור כנגד המתפלל כדי לקחת סידור אלא יש לו לחכות עד שיגמרו להתפלל, ואז ילך להביא לו סידור. ואז כבר יכול לרמוז למי שהוא שיביא לו.

מא. בעיירות המסופקות אין נוהגים לומר על הניסים בט"ו, אולם ראוי לנהוג כמו שכתב בבן איש חי לומר על הניסים בט"ו באלקי נצור ובברכת המזון יאמר אחר אל יחסרנו.

ז"ל פורים

מב. צ"ע למה אין נוהגים בפורים שחל במוצאי שבת לומר את הקדיש תתקבל לאחר ואתה קדוש כמו בכל מוצאי שבת וכמו שנוהגים הספרדים. [א"ה, עיין בשו"ת שומע ומוסיף פורים סימן ע'].

מג. אין נוהגים להדליק נרות בבית בליל פורים (עי' מ"ב סי' תרצ"ה ס"ק ג').

בענין איסור מלאכה בליל פורים עיין להלן סע' קלד.

תחפושת

מד. קטנים קודם בר מצוה ג"כ יש להם להתרחק מלהלביש בגד אשה בפורים.

מה. אין להתפלל בפורים בתחפושת אף אם הם בגדים מכובדים והיה עומד כך בפורים לפני מלך כגון שאינו הולך שטריימל ולובש בפורים שטריימל, אולם קטנים עד בר מצוה יכולים להקל להתפלל בתחפושת.

מו. אסור להתחפש בפורים בתחפושת שמפחיד אחרים.

מגילת אסתר

כתיבת סופר בתחילת דרכו

מז. אפשר להקל לכתוב מגילת אסתר לפני שקיבל כתב קבלה שראוי הוא לעסוק במלאכת כתיבת סת"ם.

הכנת קריאת המגילה בשבת

מח. מותר להכין את טעמי המגילה בשבת כשפורים חל במוצאי שבת

סעודה ג' בשבת להמשיכה בליל פורים

מט. אם חל פורים במוצאי שבת אין צריך להקפיד לסיים סעודה שלישית קודם הלילה בכדי שלא יהא אכילה קודם קריאת המגילה דהא התחיל לאכול בהיתר.

ואף אין לחשוש על ספק אם יש לומר על הניסים בברכת המזון כיון שזה ספק בכלל אם יש לומר על הניסים בברכת המזון, לכן במוצאי שבת בודאי יש לומר רק רצה ולא על הניסים [וכמב' בסי' קפ"ח ס"י, ובמ"ב שם סקל"ג - לד].

טעימה קודם הקריאה

נ. אף שאסור לטעום קודם קריאת המגילה בין בלילה ובין ביום מ"מ אולי מים מותר לשתות לפני קריאת המגילה.

נא. ראוי להחמיר שלא לשתות מים או תה בפורים בבוקר לפני התפילה, אף ששונה כל יום לפני התפילה, משום שיש מחמירים שאף טעימה אסורה קודם קריאת המגילה.

נב. אף נשים יש להם להחמיר לכתחילה לא לטעום לפני קריאת המגילה

ברכות המגילה

נג. יש לעמוד בברכות שלפני המגילה ובברכה שלאחריה.

נד. אבל בתוך י"ב חודש על אביו או אמו שהוא בעל קורא לקריאת המגילה נוהגים שהוא מברך ברכת שהחיינו.

נה. מי שנוהג שלא לברך ברכת שהחיינו בפורים ביום [מנהג ספרדים] ושומע

הקריאה ממי שמברך ברכת שהחיינו שלא יענה אמן על ברכת שהחיינו דהוי הפסק בין ברכת המגילה לקריאה.

מדיני הקריאה

נז. מגילה שחסר בו אותיות מברכים עליה אף ביחידות דלא כשער אפרים.

נז. יש נוהגים שהבעל קורא בליל פורים מתעטף בטלית לקריאת המגילה ואצלנו אין נוהגים כן.

נח. אין נוהגים ששני אנשים עומדים בקריאת המגילה אחד מימינו ואחד משמאלו של הבעל קורא כבקריה"ת.

נט. נער אחרי בר מצוה שלא נתמלא זקנו בלילה יכול לכתחילה להוציא את הרבים בקריאת המגילה, אולם בקריאת המגילה ביום לכתחילה שלא יקחו מי שלא נתמלא זקנו לבעל קורא, ואם אין בעל קורא אחר יכולים לצאת יד"ח בנער בר מצוה אף שלא נתמלא זקנו. ונראה דזה רק לכתחלה בעלמא. דהרי בעל העיטור פוסק לכתחילה כרבי יהודה דסגי גם בקטן ממש, וא"כ דיינו שנחמיר בבר מצוה בעלמא.

ס. אם מסופק אם שמע כל מילה בקריאת המגילה אבל רואה שאצבעו מונחת במקום שהבעל קורא עומד, קשה לומר שזה סימן ששמע כל מילה מהבעל קורא ויצא יד"ח, וכל מקרה לעצמו.

סא. בפסוקי הגאולה שהציבור נוהג לומר לבד בקריאת המגילה אין צריך לכוין בשעה שקוראם ממגילה שאינה כשרה שמכוון לא לצאת כיון דיכול לחזור באמצע הקריאה על פסוק ולקוראה שוב והרי חוזר ושומעם מפי הבעל קורא. אולם הפסוק

האחרון אין אני נוהג לאומרה עם הציבור כי אז כבר קשה לומר שאפשר לתקן.

סב. נוהגים לקרוא בקריאת המגילה בניגון איכה הפסוקים: וכלים מכלים שונים (א' ז'), אשר הגלה מירושלים וכו' (ב' ו'), והמלך והמן ישבו לשתות עד זעקה גדולה ומרה (ג' ט"ו, ד' א'), אבל גדול וכו' יצע לרבים (ד' ג'), וכאשר אבדתי אבדתי (ד' ט"ז), כי איככה אוכל וראיתי וכו' (ח' ו').

סג. בקריאת המגילה יש לחזור ולקרוך ב' פסוקים פעמיים פרק ח' פסוק י"א להשמיד להרוג ולאבד, ולחזור ולקרוך ולהרוג לאבד. ופרק ט' פסוק ו' ואיש לא עמד בפניהם, ולחזור ולקרוך לפניהם. ואצלנו נוהגים לחזור ולקרוך את כל הפסוק. ופסוק ויהי כאמרם אליו יום ויום, אין נוהגים לחזור ולקרוך באמרם. ופרק ט' פסוק כ"ו לימים האלו פורים יש לקרוך פ' רפויה.

סד. את הפסוק במגילה להיות כל איש שרר בביתו (א' כ"ב) יש קהילות של חסידים שכופלין הקריאה פעם את המילה שרר בשין ימנית וכופלין בשין שמאלית, אולם מנהגנו שלא לכפול רק קוראין פעם אחת בשין שמאלית. (א"ה, עי' לרבינו זצוק"ל בקונטרס "אם למקרא" על מגילת אסתר שם).

סה. המשלים כמה מילים מהמגילה או הקורא ביחד עם הבעל קורא צריך להשמיע לאזניו.

סו. מי שאינו יכול לשמוע קריאת המגילה בציבור עדיף שיקרא את המגילה בעצמו ולא יצא ע"י אחר שיקרא עבורו אף שיש עוד אנשים (פחות מעשרה) ששומעים עמו קריאת המגילה אבל נהגו לצאת בשמיעה.

ביחידות דאף בציבור של נשים יש ענין של פרסומי ניסא.

מגילה - קטן

עה. קטן שיודע ענין הנס של פורים אבל קשה לו מאוד לצמצם דעתו לשמוע כל הקריאה מבלי שיפנה דעתו לדברים אחרים אינו חשוב שהגיע לחינוך לגבי קריאת המגילה, אולם אעפ"כ ראוי לחנכו שיבוא לביהכ"נ לקריאת המגילה וישתדל לשמוע כמה שיכול.

שחרית יום פורים

עו. מי שאינו רגיל להתפלל ותיקין יכול להתפלל ותיקין בפורים אף שבמנין של ותיקין מתפלל ציבור קטן ובמקום הקבוע שלו מתפללים ציבור גדול כי יש ענין השכמה בפורים.

קריאת המגילה ביום

עז. המנהג שלא לומר אשר הניא לאחר קריאת המגילה ביום אף שאין אומרים פיוטים.

עת. אחד שלא קרא את המגילה עד אחה"צ, אי"צ להניח שוב את התפילין כמו שמקפידים בשחרית לא לחלוץ התפילין עד אחר קריאת המגילה.

מתנות לאביונים

עט. אין לתת מתנות לאביונים לאביון לפני פורים אף שמתנה איתו שאינו נותן לו רשות להשתמש במעות אלו אלא בפורים.

פ. יש לתת את המתנות לאביונים לידי האביון בפורים, ולא מספיק שיזכה לעני בפורים ע"י אחר ולהודיע לו כמה כסף קיבל והכסף לא יגיע לידו רק אחרי פורים.

סז. המהדרין לעמוד בקריאת התורה אינם מהדרין לעמוד בקריאת המגילה כמו שאין עומדים בקריאת ההפטרה. ואין ענין מיוחד לעמוד ורק בברכות יש לעמוד.

סח. יש נוהגים שברכת הרב את ריבנו אומרים כל הציבור ביחד ואצלנו נהוג שרק הבעל קורא מברך ומוציא את הרבים יד"ח.

סט. בעל קורא שכבר יצא יד"ח קריאת המגילה וקורא את המגילה פעם שניה לציבור יכול לברך אח"כ את ברכת הרב את ריבנו להוציאם אף דנקטינן דברכה של מנהג לא אמרינן אם יצא מוציא אולם ברכת הרב את ריבנו הוא מנהג חשוב לכן יכול להוציא אף שכבר יצא.

ע. אם הבעל קורא לא הצליח לקרוא את העשרת בני המן בנשימה אחת ראוי לו לחזור ולאומרם בנשימה אחת.

קריאת נשים

עא. הנשים יש להם לברך על קריאת המגילה "על מקרא מגילה" כדעת הגר"א.

עב. בקריאת המגילה לנשים יש לנהוג שאחת הנשים תברך את הברכות ותוציא את כולם. ומש"כ במ"ב סי' תרפ"ט ובשעה"צ ס"ק ט"ו דאשה לא תוציא נשים רבות בקריאת המגילה, היינו דזה דבר ארוך לכן זילי בהו מילתא, משא"כ בדבר קצר כברכות.

עג. יש מצוה לנשים לילך לביהכ"נ לשמוע המגילה ברוב עם אם ישמעו שם היטב.

עד. נשים עדיף שישמעו קריאת המגילה במנין של נשים מלשמוע בביתן

פא. אין צריך להדר לתת את המתנות לאביונים מיד בבוקר כדי שיוכלו האביונים להשתמש בכסף לסעודת פורים.

פב. יש לתת למתנות לאביונים כשיעור סעודה חשובה ובשנת תשס"ה יש לתת לכל אביון 10 ש"ח.

פג. אין יוצאין יד"ח מתנות לאביונים בצ"ק דחוי, אולם בצ"ק מזומן אולי יוצאין יד"ח אף כשהבנק סגור בפורים. ועדיף לתת במזומן ולא בצ"ק.

פד. מתנות לאביונים לשני העניים הראשונים שחייב מדינא שנותן להם יותר מהשיעור המחויב מדינא ורוצה לתת את התוספת בכספי מעשר שיתן את זה בשתי שטרות דהיינו את הכספי מעשר יתן משטר אחר.

פה. קופות צדקה שנותנים מתנות לאביונים להרכבה אביונים צ"ע איך מהני דאולי כל כספו שנותן להם ילך לעני אחד והרי החיוב לתת לב' עניים.

פו. בן ישיבה נקרא עני לגבי מתנות לאביונים רק אם הוריו עניים ולכן אין נותנים לו כל צרכיו, אבל אם הוריו אינם עניים אף שחסר לו כסף לסיגריות וכדומה אינו נחשב לעני.

פז. מי שאינו בגדר עני אולם צריך לעבור טיפול רפואי אחרי פורים ואין לו די כסף לממן את הטיפול אין יכולים לתת לו בפורים מתנות לאביונים כיון דעדיין אינו אביון רק אחרי שיצטרך לשלם את הכסף עבור הטיפול יחשב עני.

פח. מי שיש לו הכנסה קבועה המספקת לו לצרכיו אולם אין לו כסף לצורך נישואי ילדיו אם כבר התחייב לצורך נישואי ילדיו אפשר לצאת בו יד"ח מתנות לאביונים.

פט. עני בן כרך שנמצא בי"ד ובט"ו בכרך ואשתו נמצאת בי"ד בעיר, אי אפשר לקבץ עבורו מתנות לאביונים בעיר וליתן את המתנות לאשתו אף שהיא בעיר ואצלה הוא יום הפורים כי דינה בי"ד, כיון דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, א"כ לא הוו המעות שלה אלא שלו, וכמו שנותנים לו דמיא ואצלו אין היום פורים כי הוא בן כרך, וא"כ לאו שפיר דמי.

ואם הגבאי נותן לה ע"מ שאין לבעלה רשות בזה י"ל דאפשר.

ואם הוא בעצמו מתחייב בעיר בי"ד יוכלו לקבץ עבורו רק בי"ד מתנות לאביונים בעיר אף שיחזור ליום ט"ו לכרך אין לבני הכרך לתת לו מתנות לאביונים דלדעת המאירי אינו מתחייב בפורים בט"ו ועיקר המצוה היא משום הנאת העני בפורים, וא"כ אם לדעת המאירי אין היום פורים אצל העני הרי אינו נהנה מנתינה זו בפורים.

מתנות לאביונים ומשלוח מנות

צ. אני נוהג להקדים משלוח מנות למתנות לאביונים כמש"כ בפסוק קודם משלוח מנות ואח"כ מתנות לאביונים.

צא. מעיקר הדין מותר לאכול לפני נתינת מתנות לאביונים ומשלוח מנות אולם מידת חסידות לא לאכול.

צב. מעיקר הדין אין צריך להקנות את המתנות לאביונים ומשלוח מנות לבני הבית, אולם נוהגים להקנות.

צג. מגיל 5-6 יש לחנך את הקטנים למצות מתנות לאביונים, ויש לתת להם כסף ליתן למתנות לאביונים.

קג. לכתחילה אין לצאת יד"ח משלוח מנות בקופסת קפה או תה.

קד. נשים חייבות במשלוח מנות.

קה. אשה אינה צריכה לזכות מבעלה את המשלוח מנות לפני שהיא שולחת, וכן אם בעלה שולח בשבילה אין צריך לזכות לה מקודם ודי שיאמר לה שהוא שולח בשבילה, ויאמר למקבלת שזה משלוח מנות מאשתו. והמהדרין לזכות ע"י אחר המשל"מ ומתל"א לאשתו היא חומרא בעלמא ולא מדינא.

קו. ואין לשלוח משלוח מנות של ארבע מנות יחד ולומר שזה משלוח מנות מאתנו, רק יביא כל משלוח בנפרד, ויאמר אחד ממני לבעל ואחד מאשתי לאשתו.

קי. שני אחים הסמוכים על שולחן אביהם אין יכולים לצאת ידי חובת משלוח מנות על ידי שאחד ישלח לשני.

קז. חתן לפני החתונה צ"ע אם יכול לשלוח משלוח מנות לכלתו.

קח. אין לצאת יד"ח לכתחילה במשלוח מנות למחלל שבת, ואם אין בעיר רק מחלל שבת שישלח לו.

קט. אין לשלוח משלוח מנות למי שהלווה לו כסף, אלא א"כ היה שולח לו כל שנה מותר לו להמשיך לשלוח לו לאחר ההלוואה ג"כ.

קי. אין צריך מדינא להחזיר משלוח מנות לנותנים.

קיא. השולח משלוח מנות בפורים לאחר צאת הכוכבים כשהמקבל עדיין באמצע סעודת פורים מ"מ אין יוצא יד"ח. אף שתכלית משלוח מנות הוא לצורך

צד. חולה שהוא מחוסר הכרה אולי יש ענין לתת בשבילו משלוח מנות ומתנות לאביונים אף שהוא פטור מן המצוות.

משלוח מנות

צה. אין שיעור כמה צריך להיות מנה למשלוח מנות ולכתחילה שזה יהא דבר חשוב.

צו. ראוי לשלוח משלוח מנות מאכלים שיודעים שהמקבל אוכל, דהיינו ראוי לשלוח לו דוקא את ההכשר שהוא סומך על זה או לחולי סכרת לשלוח דוקא מאכלים בלי סוכר. וכן ראוי לא לשלוח מאכלי חלב בפורים אחה"צ למי שהוא בשרי.

צז. לכתחילה יש לשלוח משלוח מנות דוקא ע"י שליח לחשוש לשיטת הבנין ציון שמובא במ"ב סי' תרצ"ה ס"ק י"ח.

צח. אין יוצאים יד"ח משלוח מנות כששולחים לקטן דכתיב רעהו, אבל השולח לרבו משלוח מנות יצא יד"ח דרבו נחשב לרעהו.

צט. אפשר לתת צנצנת ריבה או חמאה למשלוח מנות אף בדברך כלל אין אוכלים את זה בפני עצמה.

ק. החלק העליון של העוף והחלק התחתון של העוף נחשב מין אחד לענין משלוח מנות.

קא. לכאורה כמו שאפשר לתת שתי מאכלים למשלוח מנות כך אפשר לתת שתי סוגי משקאות למשלוח מנות.

קב. בקבוק מים מינרליים אינו נחשב למשקה לקיים בו מצות משלוח מנות, וכן אין יוצאים ידי חובת משלוח מנות במי סודה אולם במשקה ממותק יוצאים יד"ח.

ויזהרו שבתוך 72 רגעים תמיד יאכלו או ישתו משהו. וכל זה עצה טובה לאשכנזים אך לספרדים שנוהגים כדעת מרן לברך גם על פת בשינוי מקום, לא מועילה עצה זו לכתחילה, רק בדיעבד.

סעודת פורים

קטז. כיון שדי לאכול בפורים סעודה אחת לכן אין ליטול ידים בפורים בבוקר לסעודה בלי בשר ויין, דהרי יוצא בסעודה זו מצות סעודת פורים וסעודה שניה כבר אינו עיקר סעודת פורים, ויש לקיים מצות סעודת פורים בבשר ויין, או יכול לכוין בסעודת שחרית שמכוין לא לצאת בזה מצות סעודת פורים.

קיז. בברכת המזון בפורים נראה שאומרים מגדול כמו בשבת ויו"ט.

מצות לבסומי

קיח. חייב איניש לבסומי בפוריא זה דוקא ביין ולא בשאר משקין המשכרים.

קיט. אבל בתוך י"ב חודש מותר לו להשתכר בפורים ואין נפק"מ בזה אם זה בביתו או בבית אחר, ובזמנינו רצוי שכל אדם לא ישתכר לגמרי.

קכ. אין מצות חינוך לחנך את בניו במצות עד דלא ידע בפורים.

קכא. ציווהו אביו שלא להשתכר בפורים לכאורה נראה שחייב לשמוע בקולו די"א דאי"צ להשתכר בפורים, וישתה מעט לצאת יד"ח.

קכב. נשים לא נוהגות לשתות יין בפורים.

הסעודה ואומר על הניסים כשמברך במוצאי פורים. ובבין השמשות יל"ע אם יצא יד"ח.

משלות מנות – אָבֶל

קיב. אם שלחו לאבל תוך י"ב חודש משלוח מנות (דהיינו אחד שלא ידע את הדין שאין לשלוח לאבל) נראה שאינו צריך לסרב לקבל. וכן בתוך השבעה מותר לו לקבל.

קיג. אין לשלוח מנות לרב ר"מ או מלמד שהוא אבל, ולא אמרינן דהוי פריעת חוב, ואף לא יבואו לביתו בפורים לשמח כנהוג בכל שנה, אולם אם באו מותר לו לקבל אותם, אולם ראוי שיודיע שלא יבואו בשנה הזאת כיון שהוא אבל.

קיד. אין לשלוח משלוח מנות לבני ביתו של האבל באופן שניכר שהוא הערמה רק אשתו תשלח לאשת האבל.

ספיקות בברכות - להולכי דרכים בימי הפורים

קטו. בחורי ישיבה שאוספים כסף בפורים מבית לבית ומכבדים אותם לאכול ונכנסים לשאלות של ברכה ראשונה ואחרונה עצה טובה שבבוקר יטלו ידים ויברכו המוציא ויאכלו פת לפחות כזית ואח"כ ישתו יין ויברכו הגפן וכן יברכו ברכת העץ והאדמה ושהכל על דברים שאינם באים מחמת הסעודה על דעת להמשיך לאכול בשאר מקומות וכך יוכלו לאכול בכל מקום בלא ברכה לפניה ואחריה ובסוף היום יברכו ברכת המזון. דאף ברכות שמברכים עליהם בשינוי מקום אם הם בתוך סעודת פת לא מברכים עליהם בשינוי מקום.

סעודה - אבל תוך י"ב חודש

קכג. ר"מ או מלמד שהוא אבל בתוך י"ב חודש שלא יזמין את תלמידיו למסיבת פורים בביתו ואם באו מותר לו לקבלם.

קכד. אבל בתוך י"ב חודש ראוי שלא יסע ביום ט"ו או בט"ז בפורים המשולש לכרך אם הוא בן עיר לאכול שם בחבורה, וכן להיפך אם הוא בן כרך שלא יסע ביום י"ד לעיר לאכול שם בחבורה.

קכה. אבל בתוך י"ב חודש לא כדאי שישתתף בסעודת פורים שבביהמ"ד או בבית חבריו.

קכו. אחים האבלים בפורים שרגילים כל שנה לאכול יחד סעודת פורים מקילים להם גם בשנת האבלות לאכול יחד. וכן אבל שהוזמן לסעודת פורים אצל מכריו שרגיל לילך אצלם מותר לו ללכת לשם לסעודה.

קכז. מותר לאבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו לאכול סעודת פורים עם כל המשפחה המורחבת באולם כשרגילין כן בכל שנה, אבל רצוי בלי כלי זמר ובדחן. (ועי' להלן בתשובות לדיני אבילות תוך י"ב חודש בפורים, ובמשמרת שמחות ח"ב פכ"ד הע' 48).

קכח. אבל בתוך י"ב חודש אין לו להדליק כלי זמר בביתו בפורים ואם באו אחרים עם כלי זמר מודלקים לא צריך להגיב.

סעודת מילה

קכט. בברית מילה בפורים אפשר לעשות סעודת הברית מילה ביחד עם סעודת פרים ואין צריך לעשות ב' סעודות אחד לסעודת הברית ואחד לסעודת פורים.

סעודה ז' ברכות

קל. בסעודת שבע ברכות בפורים צריך שיהא פנים חדשות. בשובע שמחות [פ"א מו"ה סג] כתבתי שלא צריך ואח"כ חזרתי בי שכן צריך.

איסור מלאכה

קלא. גם בליל פורים נוהגים באיסור מלאכה. קלב. יש להחמיר שלא לכבס בפורים ולצורך פורים אולי יש להקל.

קלג. ראוי להחמיר שלא להסתפר ולא לגזוז צפורניים בפורים.

קלד. נהג מונית יכול להקל לעבוד בפורים כיון שזה מאד נצרך לציבור.

קלה. בעיירות המסופקות אין צריך לנהוג באיסור מלאכה בט"ו.

קלו. בן עיר שמגיע לירושלם בט"ו אף שאצלו זה לא פורים מ"מ אסור לו לעשות שם מלאכה מדין חומרי מקום שבא לשם.

ולכן מי שהוא פרוז ונוסע כל יום לעבוד בירושלים לא יסע בשושן פורים לירושלים לעבוד שם.

עלייה לקבר

קלז. אין עולים לקבר ב"ד ובט"ו אדר ולכן מי שיש לו יארצייט ב"ד או בט"ו אדר שיעלה לקבר בט"ז אדר.

עליה לקבר ביום א' של פורים המשולש קלז. ביום א' של פורים המשולש בירושלים ראוי שלא לעלות לקבר ביום היארצייט ושיעלו ב"ז אדר.

מה טובו אהליו יעקב | מרן הגאון רבי שריה דבליצקי זצ"ל

פרוץ שיהיה מוקף לשמוע בליילה בעיר
מסופקת
מגילת הלילה בעיר המסופקת, ובן מסופק
קלח. מי שעומד לנסוע בליל ט"ו לירושלים
ויהיה שם בעמוד השחר יכול לשמוע
יכול להוציאו יד"ח.

מרב הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל

אב"ד רמת אהרן - בני ברק א

הוראות בהלכות תפילה

- א. החזו"א הורה שציבור הרוצים להתפלל כותיקין ורואים שיאחרו את הזמן של הנץ החמה, אין להם לדלג בפסוקי דזמרה כדי להספיק, ורק ליחידים מותר לדלג לצורך זה.
- ב. אף שבעת ששומע קדיש אסור ללמוד אפילו בהרהור [כמש"כ המשנ"ב נ"ו סק"א וקכ"ה סק"א], מ"מ מותר ללמוד בהרהור בזמן ששומע את סוף הקדיש אחר דאמירן בעלמא, כיון שזה כבר לא חלק
- ג. כשהש"ץ התחיל את הקדיש שאחר ישתבח צריך להקשיב לו ואסור להמשיך ולומר פסוד"ז, ואסור אפילו לסיים את ישתבח כדי להספיק ולהסמיך את ברכת יוצר לברכו.
- ד. השומע שהציבור עונים יהא שמיה רבא, עליו לענות עמהם אפילו אם לא שמע כלום ורק יודע שעונים זאת על פי המנגינה

א. הדברים לא היו למראה עיני רבינו זצ"ל לפני הדפסתם.

התורה והברכה להגאון רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א, שעבר על הדברים. ייש"כ להגאון רבי אברהם חיים לבנון שליט"א ולהגאון רבי מרדכי הלוי פטרפרוינד שליט"א, שההוראות נערכו מכתביהם.

ב. ועי' בספר חוט שני (שבת ח"ב עמ' רח"צ) מש"כ דצריך להקפיד על זמן ק"ש של המג"א, ושאינן לקבוע ולהנהיג מניינים שקוראים בהם ק"ש אחר זמן זה. ועי' שהחזו"א אמר דמה שהורה לפעמים לסמוך על זמן הגר"א, היינו רק בשעת הדחק.

ג. ועי' משנ"ב (ס"ו סק"ז) דמה שמותר לענות אמן בבין הפרקים של ברכות ק"ש על קדיש, היינו דוקא על האמן שעד דאמירן בעלמא, אך על המשך הקדיש לא, כיון שאינו אלא מנהג. ועי' במשנ"ב (נ"ו סק"ז) משכ"ז לענין העמידה בקדיש. ועי' בספר הזיכרון שיח תפילה (עמ' תרצ"ג) שהובא בשם רבינו שעל האמנים שאחר דאמירן בעלמא אין לענות אפילו בפסוקי דזמרה, כיון שענייתם אינה חיוב כשאר האמנים של הברכות אלא כאמן על ברכה שמברכים את ישראל, ודינם כעניית ברוך הוא וברוך שמו.

ד. ואף שיש ענין גדול להסמיך את ברכת יוצר לברכו, כמבואר במשנ"ב (נ"ד סק"ד), [ועי' בארחות יושר (עמ' ק"ג אות כ') שכתב ע"פ המשנ"ב (נ"ד סק"ג) דמי שמאחר ואין עומד עדיין בברכת יוצר אור כשהש"ץ אומר ברכו, מבטל בידים עיקר תקנת ברכו. ועי' בביאור הלכה (סי' ס"ט ד"ה שישלים תפילתו)], מ"מ כיון שצריך לשמוע את הקדיש אסור להמשיך ולהתפלל באמצע הקדיש לצורך זה.

בזיון כל כך. ורק בספר שנפל על הארץ התירו לעקור רגליו כדי להגביהו.

ח. האוחז בתחנונים שבאלוהי נצור ושומע שהציבור אומרים י"ג מידות, יאמר עמהם. אבל באמצע ק"ש וברכותיה אין לומר עמהם את הי"ג מידות.^ה

ט. בדעת המתירים לישב בתוך ד' אמות של המתפלל כשעוסק בתורה [עי' בשו"ע ק"ב סע' א' ובמשנ"ב סק"ז], וכתב המשנ"ב שההיתר הוא דוקא אם מוציא את הד"ת בשפתיו ולא סגי שיהרהר בלבו, ע"כ, עיקר הטעם שצריך להוציא בשפתיו היינו כדי שלא יחשדוהו, ושיהיה ניכר שעוסק בתורה. ולכן אם מעיין בספר באופן שהדבר ניכר, סגי בזה, אף שלא מוציא בשפתיו. וכן כשכותב דברי תורה ואכן ניכר שאלו הם ד"ת. וכן יש להתיר כשלומד עם חברותא והחברותא מדבר בקול והוא שומע ושותק.

ומותר לשבת כשעוסק בתורה גם אם הוא מפסיק לרגע באמצע, וא"צ לעמוד בכל פעם שמפסיק מעט.

י. אין להעמד להתפלל שמו"ע מאחורי מי שיודעים שלא מקפיד על ההלכה שאסור לפסוע לפני המתפלל.^י

יא. מש"כ המשנ"ב (ק"ד סקכ"א) דהטועה בתפילה באופן שצריך לחזור ולהתפלל

וכדו'. דסו"ס כיון שיודע מה הם עונים עליו לענות עמהם.

אבל כששומע בטלפון וכדו' לא יענה למרות שיודע מה הם עונים, כיון שאין לו שום שייכות עמהם. ורק כשנמצאים לידו עליו לענות כיון שהוא משתייך עמהם על ידי הענייה.

ה. מי ששם לב באמצע הפסוק הראשון בק"ש שלא כיון מתחילת הפסוק, אם עדיין לא אמר את שם ה' יפסיק ויחזור לראש הפסוק [כמבואר במשנ"ב (ס"א סקכ"ב) דאם לא כיון מעיקרא יחזור ויקרא בלחש]. אך אם כבר הזכיר את השם עליו לסיים את הפסוק לפני שחזור לראש.

ו. מש"כ המשנ"ב (צ"ו סק"ז) שאם נפל ספר על הארץ והדבר מפריע לו לכיון באמצע שמו"ע מותר להגביהו כשיסיים את הברכה שעומד בה, ע"כ, כוונת המשנ"ב שמותר גם לעקור רגליו כדי ללכת ולהגביהו מהיכן שנפל.

ואם לא צריך לעקור את רגליו כדי להגביה את הספר, והיינו שנפל לידו ממש, מותר להגביהו אפילו אם אי"ז מפריע לכוונתו.

ז. אם שם לב באמצע שמו"ע שיש גמרא המונחת על חומש וכדו', אסור לעקור רגליו וללכת כדי לסדרם כראוי, דסו"ס אי"ז

ה. וביאר הגרש"צ רוזנבלט שליט"א, דאף שבמשנ"ב (קכ"ב סק"ד) כתב דבתחנונים שאחר התפילה מפסיקים רק למה שמפסיקים באמצע ברכות ק"ש, מ"מ יש סברא לומר דבדברים שהם בעצמם כעין תחנונים, אזי אף שבברכות ק"ש אין להפסיק עבורם מ"מ כאן מותר, דסו"ס מותר לאדם להאריך בתחנונים כמה שירצה. ואפשר דאף י"ג מידות הם כעין תחנונים.

ו. אמנם נראה דהיינו דוקא להעמד מאחורי ממש, אבל בצדדים שמאחוריו מותר, דדברים שאינם אסורים מעיקר הדין לא שייך בהם האיסור של לפני עיור. וכן הורה הגרש"צ רוזנבלט שליט"א.

אם כבר אמר את שם ה' לא יפסיק אלא יסיים את האמירה. אך טרם שאמר השם, יפסיק.

טו. הש"ץ אינו צריך להמתין ולומר מודים רק אחרי שהציבור יסיימו לומר מודים דרבנן, אלא יאמרנו בשעה שהציבור אומרים את המודים דרבנן. ואין חשש מצד שהציבור צריכים לשמוע את כל חזרת הש"ץ, דכיון שהכל אותו ענין שפיר דמי שהציבור אומרים ושומעים באותה שעה.^ט

טז. אחר שהש"ץ התחיל את ברכת שים שלום אין לומר אדיר במרום וכו', דאסור לדבר באמצע חזרת הש"ץ.^י

יז. המסיים שמו"ע של מנחה והציבור כבר אומרים עלינו, וכן המסיים שמו"ע של שחרית והציבור אוחזים בקדושה דסדרא, יאמר עמהם, ואח"כ א"צ לומר תחנון. כיון שהתחנון צריך להיות סמוך לשמו"ע. ומש"כ המשנ"ב שאם הפסיק בדיבור אחר שמו"ע מ"מ יאמר תחנון, היינו דוקא כשהפסיק בדיבור קצר [וכגון שביקש מחבירו שיביא לו ספר. וכן אם ענה אמן יהא שמיה רבא וכדו']. אך אם דיבר יותר מכך שוב לא יאמר תחנון.^{יא}

יח. שעון מעורר אינו מועיל כשומר כדי לאכול לפני מעריב. ואף אם כשהשעון

אינו צריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח, היינו דוקא כשחזור ומתפלל מיד בלי להפסיק, דבכה"ג כיון שכבר אמר את הפסוק בתור הכנה לתפילה אין צורך לחזור ולאומרו. אך אם הפסיק באמצע, כגון שענה לקדיש וכדו', עליו לחזור ולומר ה' שפתי תפתח.

יב. מש"כ המשנ"ב (קי"ד סקל"ח) דמי שברור לו שהיה בדעתו להזכיר בתפילה מעין המאורע, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו אם הזכיר או לא אין צריך לחזור, ע"כ, סגי שהיתה דעתו להזכיר כשהלך לבית הכנסת וידע שזה ר"ח ושצריך לומר יעלה ויבא וכדו'. ואף שעבר זמן רב מאותה שעה עד שהגיע לשמו"ע.

יג. מי שלא שמע את חזרת הש"ץ או אפילו אם לא שמע רק חלק מהחזרה^{יז}, יש ענין ללכת למקום אחר ולשמוע שם את מה שהפסיד^{יח}, אך אם זה יהיה על חשבון דברים חשובים אחרים א"צ לעשות כן.

יד. מי שסיים שמו"ע ופוסע לאחוריו באמצע חזרת הש"ץ, לא יאמר באותה שעה את היה"ר שיבנה ביהמ"ק וכו', דאסור לדבר באמצע חזרת הש"ץ ואמירה זו אינה חיוב. ובאופן שטעה וכבר החל לומר את היה"ר,

ז. ועי' חזו"א (או"ח קל"ז סע' ה' ד"ה נראה) דמבואר בדבריו שיש מצוה לשמוע אפילו חלק מחזרת הש"ץ.

ח. ועי' בספר הזכרון שירת מרים (עמ' תקע"ב) דיש ענין בעצם לשמוע את חזרת הש"ץ, ולא רק כדי שהיה י' שישמעו את הש"ץ וברכותיו לא יהיו לבטלה.

ט. ועי' בספר הזכרון שירת מרים (עמ' תקס"ז) מש"נ באריכות בענין זה.

י. יעויין במשנ"ב (ק"ל סק"ו), ועי' בספר הזכרון שירת מרים (עמ' תקע"ב) מש"נ בענין זה.

יא. ועי' בספר הזכרון שירת מרים (עמ' תר"י) מה שנתבאר באריכות בענין זה.

מצלצל מופיע עליו כיתוב "מעריב", או שהשעון משמיע קול שמזכיר שצריך להתפלל מעריב, מ"מ אי"ז מועיל. יב
ברכו ולכוין שעדיין אינו מתחיל להתפלל ואז לברך אשר יצר ואח"כ להתחיל להתפלל. אך אם לא כיון כך אלא סתם ענה לברכו, אסור לו לברך שם אשר יצר, דנחשב שהתחיל להתפלל.
יט. השומע ברכו של מעריב ורוצה לברך אשר יצר לפני התפילה, רשאי לענות

יב. עי' חוט שני (ח"א עמ' רט"ז) דשעון מעורר לא מהני כשומר כיון שהשומר צריך להזכיר לו 'להתפלל', ולא סתם תזכורת של צילצול בשעה מסוימת שאינו אומר לו בפירוש שיתפלל. ומיהו לפמשנ"ת כאן נמצא דאף כשהשעון מזכיר לו להתפלל מ"מ אי"ז מועיל.

הגאון רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל
מח"ס מעדני השלחן על שו"ע יור"ד
ושו"ת מעדני מלכים ושא"ס, ירושלים

א. אם מותר להניח בספר דף של חידושי תורה למשמרת
ב. אם מותר להניח ספר על גמרא פתוחה, כשרוצה להפסיק ללמוד

נכתבו עליו דברי תורה מותר. רק הספר חסידים הוסיף "וקונטרסים שכתוב בו תורה שבכתב אל יצניע בספר שכתוב בו תורה שבעל פה, וקונטרסים שכתוב בו תורה שבעל פה אל יצניע בספר שכתוב בו תורה שבכתב" (עכ"ל), אבל דברי תורה ששייך לספר זה, אין שום חשש בזה.

ב. ומה ששאלת האם מותר להניח ספר על גמרא פתוחה, כשרוצה להפסיק, ולא רוצה להשאיר הגמרא פתוחה.

מקור דין זה לא להשאיר ספר פתוח, הוא דברי הב"ח (יו"ד סימן רע"ז) שכתב דמירושלמי (מגילה פרק א' הלכה ט') משמע שלא ילך אדם לחוץ, ויניח הספר פתוח, אם אין עליו מפה. והש"ך (שם ס"ק א') הוסיף על דבריו, שכן מוכח גם בתלמוד בבלי (עירובין דף צ"ח ע"א), וסיים הש"ך וידוע לחכמי האמת שיש מלאך אחד נקרא ש"ד, והוא שומר ד'פין על מי שמניח ספר פתוח ויוצא, שמשכח תלמודו (עכ"ל).

והנה הפתחי תשובה (יו"ד סימן רפ"ב ס"ק י"ז) כתב בשם חמודי דניאל (כת"י) מי שרוצה להניח ספר בתוך ספר, בכדי שלא יהא צריך לחפש אח"כ מקום לימודו, נראה דאסור (עכ"ד), והוסיף על זה הישועות

בס"ד, יום ג' תולדות ר"ח כסלו תשס"א
לנכדי החשוב והנעלה הרב גמליאל
הכהן רבינוביץ בן בני אהובי הרה"ג ר'
אלחנן יעקב דוד שליט"א
שלום רב

א. מה ששאלת על דברי הקיצור שלחן ערוך (סימן כ"ח סעיף ט') "שלא יניח נייר וכדומה בספר למשמרת", ושאלת אם הכונה דוקא על סתם דף, משא"כ דף של חידושי תורה, ובפרט אם חידוש זה שייכת למסכת זו, יהיה מותר להניח, או לא שנה.

מקור דין זה הוא ספר חסידים (סימן תתק"ז) וז"ל: אל יצניע אדם קונטרסים שלא נכתבו בספר להצניע, הובא בפתחי תשובה (יו"ד סימן רפ"ב ס"ק י"ז), מג"א (או"ח סימן קנ"ד ס"ק י"ד), אליה רבה (שם ס"ק י'), משנה ברורה (שם ס"ק ל"א). היינו שכונתו שהספר יהיה שומר על הדפים שלא יאבד, נמצא שמשתמש בספר, משא"כ אם מניח מתחילת הספר או בסופה, בין הכריכה להספר, אין שום חשש.

וכן דפי דברי תורה ששייך לספר זה, וצריך לו לעיין בזה, מותר להכניסם אפילו בתוך הספר, דהרי הספר חסידים כתב "לא להצניע קונטרסים שלא נכתבו" משמע שאם

יניח גמרא אחרת, או ספרי ראשונים, או שו"ע וכדומה.

אבל יותר טוב הוא, אם יכול להכניס משהו בספר שלא יצטרך לדפדף אח"כ, ולסגור הספר, וכמו שסיים בשו"ת שלמת חיים (שם) וז"ל: ובכל זאת היותר טוב לסגור הספר (עכ"ל). אמנם אם קשה לו, או שלומר בבית המדרש, שיתכן שאדם אחר יקח הגמרא כשיהיה סגור, יעשה כנ"ל.

מאת זקנד המאחל לך כל טוב
לוי הכהן רבינוביץ

חכמה (סימן כ"ז ס"ק נ') ומטעם זה לא יכסה בספר אחר כשיוצא לחוץ, רק צריך לפרוס מפה (הובא בשערי לימוד סימן קי"ז).

אמנם מנהג העולם שמשאירים הספר פתוח, ומניחים עליו ספר אחר סגור, ובשו"ת שלמת חיים (סימן תקס"ח) כתב שאפשר ללמד זכות, שהוא לשעה קלה, ויש היכר, שוב לא נקרא בזיון (עכ"ד).

אבל מהנכון שלא יניח תורה או נביאים או כתובים, על גמרא, דאז החומש משמש את הגמרא, נמצא שמשמש עם דבר שקדושתו יותר, לדבר שקדושתו פחות. ולכן

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

ראש ישיבת כוכב מיעקב - טשעבין

הקורא תהילים לפני התפילה אם יש לחוש שיצא מצות פסוד"ז

בעצמו דזה גונא דסי' תפ"ט ועל פי זה כ' הדר"ג שליט"א דעלו יפה דברי הפמ"ג.

והנה לפי"ז הדרינן נמי למה שכתב הדר"ג לענין האומר מזמורים דהלל, שיזהר לכוין שלא לצאת, ובגוונא דפסוקי דזמרה שכתב הפמ"ג יש לעי' אם זה מסקנתו לדינא דהזכיר שם תחילה דברי הב"ח דהוא להסדיר ותמה עליו, ולפי"ז כתב לדינא דהאומר תהלים, ואח"כ כתב דשוב מצא בכלבו כדברי הב"ח וא"כ לפי"ז י"ל דהדר מדינא, ולא אדע וצ"ע לדינא, אך דינא דהדר"ג שליט"א בהלל לא תליא בהך דב"ח וא"כ ודאי דישאר כן לדינא בהלל.

וראיתי שם בפמ"ג כתב דמי שלא אמר ברוך שאמר מ"מ יאמר ישתבח דמי שאכל שום יחזור ויאכל שום, והביאו במ"ב סי' נ"ג ס"א בבה"ל, ולא הבנתי לכאור' מש"כ במ"ב שם סק"ג דלא כטועין שכשהם בדרך או שאר שעת הדחק מתחילין מישתבח שמברכין עי"ז ברכה לבטלה, והוא מהבה"ט והרי להפמ"ג בדיעבד אין הברוך שאמר מעכב לישתבח, אבל באמת הוא פשוט דכונת המ"ב לאלו שאומרים ישתבח בלא פסוקי דזמרה כלל, וזה ודאי ברכה לבטלה. וכ"ז מבואר שם בפמ"ג להדיא.

והנה בבה"ל שם כתב דבדיעבד מי שדלג ברכת ברוך שאמר ונזכר אחר שכבר אמר פסוקי דזמרה, לא יוכל לברך ברוך שאמר,

לקדם מעלת כבוד הגאון הגדול רבי נפתלי הירצקא פרנקל (שלימ"א), [וצ"ל]

מה מאד הנני מודה להדר"ג על הספר אמרי בינה ואם כי לא נהניו גבן דימלל זעירא בשבחא דרבה, אך רק להודות קא אתינא על יפעת נוגה זיו הספר אשר גם אנא עניא התענגתי בקרני אורו המשמחים לב ונפש.

ואכתבה בזה מה שזכיתי ללמוד משלחן גבוה של הספר, אשר הביא הדר"ג בסי' י"ט אות א' דברי הפמ"ג בסי' נ"ג בא"א ס"ק ב' דמי שאומר סיומא דתהילים דהינו תהלה לדוד לפני התפילה צריך לכוון שאינו רוצה לצאת בזה פסוקי דזמרה, דאל"כ י"ל דאסור לומר אח"כ הברכות ב"ש וישתבח, דכבר יצא וברכות אינן מעכבות.

ועפי"ז הוסיף הדר"ג שליט"א נמי לענין ראש חדש דאם אומר תהלים קודם התפילה ויש שם מזמורים דהלל דיכוין שלא לצאת בהלל דאל"כ היאך יברך. והק' הדר"ג על הפמ"ג מהא דכ' רבנו יונה דהשומע הבדלה בבית הכנסת יבדיל בביתו דכיון שרוצה להבדיל בביתו, הו"ל כמכוין שלא לצאת, וא"כ הכא נמי, אך הביא רא' להפמ"ג מהא דסי' תפ"ט דמי שענה לחבירו היום כך וכך לעומר אינו מברך על הספירה, אך תיקשי מרבנו יונה, ולזה העלה הדר"ג דחילוק איכא בין שומע דזה גוונא דרבינו יונה ובין אומר

לספירה ובצירוף דעת הט"ז, וא"כ ה"נ בהלל
דהמנהג לכפול, וכן בפסוקי דזמרה
דלכתחילה אומר כל המזמורים, אך יש לחלק
דבלא הזכיר שבועות מחזי טפי שלא התכון
לספירה משא"כ בהלל ובפסוקי דזמרה.

וראיתי בדובב מישרים ח"א סי' מ"ט
במש"כ רבינו חננאל בסוכה דף מ' ע"א
שהפכו מימין לשמאל, ויליף מינה במג"א סי'
תרנ"א סק"ט דס"ל לרבינו חננאל דמעכב,
וכ' הדו"מ דכונת רבינו חננאל דהא באמת
לא כיון אלא דקימינן למ"ד מצוות אין
צריכות כונה, וא"כ בזה חזינן דאינו מכוין
לצאת עי"ש ראיות לזה, וזה כדברי המ"ב
בספירת העומר כשמזכירים שבועות, ומ"מ
אינו ראי' לפסוקי דזמרה והלל דיש לחלק
דהתם לא מחזי כולי האי, ואבקש מהדר"ג
לשית עינו על דברי הדלים שנתעוררו לי בעת
עיוני בספרא דהדר"ג אשר רק בזכות האי
ספרא רבא זכיתי לעיין בכל הנ"ל.

והנה לישנא דהמ"ב שנזכר לאחר שאמר
פסוקי דזמרה, דלא יוכל לומר ברוך שאמר,
ולכאו' להפמ"ג אף לאחר שגמר אשרי כבר
לא יוכל לומר ברוך שאמר, ואולי כונת המ"ב
לאחר פסוקי דזמרה הכונה אשרי דהוא עיקר
פסוקי דזמרה. וראיתי בס' חיי משה או"ח סי'
נ"א אות א' בשם שארית יוסף עמ' תצ"ג דאף
בנזכר באמצע השירה יכול לומר ברוך
שאמר. עוד ראיתי שם בס' נ"ב אות א'
דמתשובת הרשב"א ויכול לומר ברוך שאמר
לא רק על אשרי, וא"כ לפי"ז לענין ברוך
שאמר אם יכול לחזור ולומר אין חילוק בין
אשרי למזמור אחר.

והנה בעיקר דינא דמזמורים דפסוקי
דזמרה ודהלל, יש לעי' דהנה בהאי דספירת
העומר דאם ענה לחבירו לא יוכל לברך, כ'
במ"ב בס' תפ"ט בשעה"צ אות כ"ח דהיכא
דלאחר ששה ימים דהמנהג להזכיר שבועות,
בזה יוכל לספור בברכה כיון דהמנהג כן אף
לאינו מעכב מוכחא מילתא דלא נתכוין

הגאון רבי נפתלי הירצקא פרנקל זצ"ל
רב ד"חוג חתם סופר" וחבר בד"צ העדה החרדית - ירושלים

הקורא תהילים לפני התפילה אם יש לחוש שיצא מצות פסוקי דזמרה

אם יאמר אח"כ תהלה לדוד שנית. הגם
שהשיג הפרמ"ג על הב"ח, אבל למסקנתו
כתב שראה שהכלבו (הביאו הב"י סי' נ"ד)
ס"ל כהב"ח א"כ כותי' ס"ל. ע"כ ת"ד.

ולא הבנתי לענ"ד למה נאמר דכוונת
הפרמ"ג דלטעם הב"ח יכול לומר ברוך
שאמר, וכי מה שאמרו חז"ל לעולם יסדר
אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, נאמר
על ברכת ברוך שאמר, (הגם מדברי הכלבו
נראה קצת כן שכתב: ברוך שאמר נתקן עם
התפילה להסדיר שבחו של מקום, מ"מ ע"כ
כוונתו על פסוקי דזמרה, דברכת ב"ש לא
נמצא בגמרא), והב"ח לא הזכיר לעולם
יסדיר על הב"ש רק על פסוקי דזמרה, א"כ
אם אמר פסוקי דזמרה בלא ב"ש כבר סידר
שבחו של מקום, ואיך יכול שוב לומר ב"ש.

והנראה לענ"ד בדברי הפרמ"ג דלאחר
שכתב שאם אמר סיומא דתהילים יצא
בפסוד"ז כתב בסוגריים וז"ל: מה שכתב
הב"ח להסדיר, הא סידר, ודוחק לומר שיסדר
מיד, גם סידר שלש ראשונות עכ"ל, ודבריו
נאמרו בקיצור לשון כדרכו בקודש. ונראה
מדכתב "ודוחק לומר שיסדר מיד" דתחילה
ס"ל שאם לא אמר סיומא דתהילים סמוך
ממש לברכת יוצר אור, א"כ להב"ח דהטעם
של פסוד"ז משום לעולם יסדר וכו' א"כ

למע"כ הגאון החסיד, מפורסם לשם
ולתהלה ידיד ה' וידיד נב"ח מוה"ר
אברהם גנחובסקי (שליט"א) [וצ"ל],
ר"מ בישיבת כוכב מיעקב פה עיה"ק
ת"ו.

אחדשה"ט וש"ת בא"ר.

בפרוס הפסח קבלתי גי"ה, ולעונג רוחני ה' לי
לראות שגדולים ומובים מעיינים בספרי הקטן
בחסדי השי"ת ודבריי מצא חן בעיניהם.

וע"ד שהעיר הדר"ג שליט"א על הביאור
הלכה סי' נ"ג ס"א שכתב בשם הפרמ"ג דמי
שדלג ברכת ברוך שאמר ונזכר אחר שכבר
אמר פסוקי דזמרה, לא יוכל עוד לברך ב"ש,
דכבר יצא ידי חובתו, מכל מקום יאמר
ישתבח, דמי שלא ברך קודם אכילה לא יברך
אח"כ ע"כ. והקשה מעכ"ת הלא למסקנת
הפרמ"ג, יכול לומר גם ברוך שאמר אלא
שיאמר אחר ב"ש שנית תהלה לדוד,
דהפרמ"ג א"א סי' נ"ג סק"ג כתב דמי שאומר
סיומא דתהילים תהלה לדוד לפני התפילה,
צריך לכונן שאינו רוצה לצאת פסוקי דזמרה,
ואם לא כיון אינו יכול לומר תו ברוך שאמר,
דכבר יצא ידי פסוקי דזמרה, והפרמ"ג הביא
על זה בסוגריים דברי הב"ח סי' נ"א דצ"ל
פסוקי דזמרה כדי להסדיר שבחו של מקום.
וס"ל לכת"ר שהפרמ"ג הביא הב"ח, לומר
בזה דלדברי הב"ח יכול לומר ברוך שאמר

שפיר יכול שוב לומר ב"ש עם פסוד"ז דצריך סמוך לתפילה ועל זה משיג משני טעמים א. דדוחק לומר שיסדר מיד. ועוד השיג על עיקר סברתו של ב"ח דהטעם שצ"ל פסוד"ז משום דלעולם יסדר, דהלא ע"י שיאמר ג' ראשונות בשמו"ע מקיים לעולם יסדר, ועל מה שהשיג על עיקר סברתו של ב"ח כתב בסוף דמצא שהכלבו ס"ל ג"כ כהב"ח, דמלבד ג' ראשונות צריך לסדר שבחו בפסוד"ז, אבל אין כאן חזרה מתחילת דבריו דבסיומא דתהילים יצא ידי פסוד"ז, בפרט באופן שכתב הביאור הלכה שאמר פסוקי דזמרא ממש סמוך ליוצר אור אלא שדלג ב"ש דסידר שבחו של מקום סמוך לתפילה. ס"ל דיצא בזה ידי פסוד"ז גם להו"א של הפרמ"ג. ובזה א"ש דברי הביאור הלכה והנלע"ד כתבתי, והשי"ת ישמרנו מן השגיאות ויאר עינינו בתוה"ק.

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל
ראש ישיבת כוכב מינקב - טשעבין

היאך תלו המן על העץ שנעשה ביו"ט

ויש ליישב דהנה מבואר בהלכות שופר (סי' תקפ"ו סע' כ"ב) שמותר לתקוע בשופר שהובא מחוץ לתחום, ואע"פ שנעשה בשופר איסור שבת ואסור ליהנות ממנו, קיום מצוה לא חשיב הנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, וכן יש לומר בדין דתליית המן על העץ היה פרסום הנס ולא חשיב הנאה ממעשה יו"ט. אך יש להעיר בתירוץ זה כמה הערות.

א. יש לעיין אם דינא דמצוות לאו ליהנות ניתנו נאמר גם במנהגים טובים שאינם חיוב, וכעין מה שיש לדון האם מותר לכסות החלות בשמחת תורה במפה שהיתה נוי סוכה, ובשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' קע"ז) דן במצבה של קבר שזה רק מנהג אם מותר לעשותה מאבן שאסורה בהנאה, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ודייק מתשובת הרשב"א (ח"א סי' תקל"ז) דשרי ותמה עליו.

ובפרי מגדים (או"ח קע"א א"א ס"ק א') איתא שמותר לזרוק אגוזים של ערלה על חתן דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אע"פ שאינו אלא מנהג, וכן יש להוכיח מהא דשרינן לתקוע בשופר של איסור הנאה כל המאה קולות, אע"פ שרובם אינם אלא מנהג.

ב. האמרי בינה (דיני נדרים סימן ט"ז) והחזון איש מחדשים דהיכא דמשתרשי ליה ממוקן חשיב הנאה, על אף שמצד המצוה אינו

ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי (ז' י')

ואת עשרת בני המן יתלו על העץ (ט' י"ג)

איתא במגילה דתלו את המן ועשרת בניו על העץ אשר המן עצמו עשה, [ובתוס' פסחים (ק"ט ב' ד"ה ברום) בשם התרגום שני מבואר שתלו את בניו על אותו עץ].

והנה המן הכין את העץ בט"ו בניסן ובגמרא (ט"ו א') מבואר שהמן היה עבד כנעני של מרדכי, וביערות דבש מבואר שהמן היה עבד כנעני שמל וטבל ודינו כיהודי, [וצריך עיון דהרי כתוב במגילה עשרת בני המן, ואם המן עבד אין בניו מתייחסים אחריו], ונמצא שהמן חילל יום טוב כשעשה את העץ וא"כ איך היה מותר ליהנות מהעץ לתלות עליו את המן, הא לר' יהודה (כתובות ל"ד א') המחלל שבת במזיד אסור ליהנות מהמלאכה שעשה לעולם, וכתבו התוספות בכמה דוכתי דלר' יהודה מיתסר רק לעצמו אך לאחרים שרי במוצ"ש, וכן נקט בשו"ע (סי' ש"ח סע' א'), והרי תליית המן היתה ביום טוב כמבואר בסדר עולם פרק כ"ט, והביאור הלכה (סי' תקכ"ז סע' כ"ג ד"ה ואם) מביא מחלוקת אם מלאכה שנעשתה בחילול יום טוב נאסרת, ולשיטת שאסור תיקשי כהנ"ל.

הנאה, דהא חזינן (שו"ע או"ח סי' שכ"ה סע' י"ד) שבור שנחפר בשבת נאסר עולמית, ולא אמרינן שאינו נהנה מהבור אלא לקיים בו מצות קבורה ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ועל כרחך משום דמשתרשי ליה שלא צריך לחפור בור אחר, ובאמרי בינה הקשה מתוס' בחולין(ק"מ א' ד"ה למעוטי) דשרינן להביא קרבן שאסור בהנאה מפאת מצוות לאו ליהנות ניתנו, ולא אמרינן שמרויח ממון

שלא צריך לקנות קרבן אחר. ג. בגמרא ראש השנה (כ"ח א') יש דעות שלא סברי להאי כללא דמצוות לאו ליהנות ניתנו ונהי דלא קיי"ל הכי, אך יקשה למאן דאסר. והלכך יש ליישב קושיין באופן אחר, דהמן לא עשה העץ בעצמו אלא על ידי משרתיו.

הנאה מנכסי עמלק בבית המן

ותשם אסתר את מרדכי על בית המן (ח' ב')

איתא במגילה שאחשוורוש נתן את בית המן לאסתר, ואסתר הביאתו למרדכי, והקשה בפירוש הר"י פערלא על ספר המצוות לרס"ג (ח"א עשה נ"ט ס' בסופו ד"ה ועיקר) היאך היה מותר למרדכי לקבל את בית המן, הרי אסור ליהנות מנכסי עמלק אלא יש חיוב למחותם.

א. ותירץ דכיון דקיי"ל (סנהדרין מ"ח ב') דהרוגי מלכות נכסיהם שייכים למלך, א"כ מיד כשנהרג המן זכה אחשוורוש מדינא בכל נכסיו ולא חשיב נכסי עמלק, [א.ה. יעוין רש"י שם ד"ה הרוגי שכתב דזהו דוקא במלכי ישראל, אך יעוין במ"מ פ"ה הי"ג מגזילה ואבידה דנראה דפשיטא ליה דה"ה במלכי גוים].

ב. ועוד מיישבים דהרי בגמרא מגילה (ט"ו א') איתא דהמן היה עבד של מרדכי ומה שקנה עבד קנה רבו, ונמצא שהבית לא היה כלל של המן, אך יש לעיין בזה, שהרי הבית עבר דרך המן, ורק מרדכי קנהו ממנו,

[ויל"ע בעבד של ישראל שקנה קרקע, האם יחזור ביובל, דאי חשיב שעובר דרכו, הרי בעכו"ם שקונה אינו חוזר ביובל, ועי' מה שכתבנו בענין משלוח מנות לעבד].

ג. ויש לעיין במי שנתן מתנה לאשה ולא ידע שהיא אשת איש וממילא זכה בעלה מי הוי מקח טעות, דהא הנותן רצה לתת רק שישאר אצל האשה, ואי נימא דהוי מקח טעות, אם כן יש לומר דהבית של המן לא חשיב נכסי עמלק, דהרי כשאחשוורוש נתנו להמן זה היה מקח טעות דאם אחשוורוש היה יודע שזה ישתייך למרדכי לא היה נותן, אך אין נראה לומר כן מכמה טעמי, חדא דיש לדון דלא חשיב מקח טעות שהרי אע"פ שמדינא מה שקנה עבד קנה רבו, מ"מ הא מרדכי לא היה יכול להוציאו מהמן מפאת חזקם דהמן ואחשוורוש, ותו יש לטעון בעיקר הדין דבכהאי גוונא לא משוי מקח טעות, וכן גבי נותן לאשה ולא ידע דהיא אשת איש, דהרי בגוף המתנה אין טעות.

ותו יש לעיין בהאי מקח טעות דהא חזינן דהשתא יהיב אחשוורוש את בית המן

כן כבר בטלה המתנה, ותליא בדברי השער המשפט (רנ"ג ב') במוכר לחבירו חפץ, והיה בו פגם ויכול לטעון בו שהוא מקח טעות, אם עד שנודע ללוקח על הפגם כבר השתנה המצב והפגם הוא שבח, חל המקח.

למרדכי, ואם כן היאך נבטל הנתינה להמן בגלל מקח טעות שאחשוורוש לא ידע שבאמת מרדכי זוכה בו, והא השתא זהו הרצון של אחשוורוש, אך יש לדון בזה דבשעת מעשה לא רצה שיהא למרדכי ואם

צורר כל היהודים

כי המן בן המדתא האגגי צורר כל

היהודים (ט' כ"ד)

ויש להוכיח מכאן להא דיש להסתפק בבירך העץ על הפירות המונחים לפניו ועל פרי אחד לא התכוון דחשב שברכתו האדמה, אך אם היה יודע שברכתו העץ היה מכוון גם עליו, דלהאמור מוכח דחשיב כוונה, אך יש לחלק בין הנדונים, דיש לומר דכוונה לברכה אין כאן אבל חשיב צורר כל היהודים!

קשה למה המן חשיב צורר ל"כל" היהודים, הרי לא ידעו שאסתר היתה יהודיה, ואם כן כבר אינו כל.

ויש לומר דמכיון שאם הי' יודע שהיא יהודיה היה רוצה להרוג אותה חשיב שצורר

הגאון הרב יהודה פוליסנסקי זצ"ל

מוגיד משרים בק"ק אופקים

בענין התעסקות בחפציו בשבת קדש^א

"מכירה" של חפצים או של ספרי קודש וכיו"ב, והוא יושב בבית בשולחן שבת קודש, ותוך כדי כך הרי הוא מתבונן איזה ספרים חסר ב"מכירה" וכל כיו"ב הרי אם הוא עושה זאת באופן הניכר, ה"ז נכלל ב"עיון בחפציו" בשבת קודש, שאסור משום "ממצוא חפצך" בשבת קדש צריך להיות 'כאילו כל מלאכתך עשויה', ואמנם מצוה מן המובחר שלא לעיין כלל בנכסיו אפי' בהרהור בעלמא וכל' הטור "מצוה שלא יחשוב בהם כלל וכדו' אלא יראה אדם כאילו כל מלאכתו עשויה, ואין לך עונג גדול מזה" אבל היות ולא כל אחד מסוגל לזה, במשך כל השבת קודש להסיח דעת לגמרי מענייני החול – לא אסרה לנו התורה הק' דבר זה אלא רק אם מעיין באופן הניכר.

וכמו כן נלמד מפסוק זה גם שאסור לנו "להחשיך על התחום" בשבת לצורך דברים שאסור לעשותם בשבת קודש וכגון אדם שחפץ לצאת מיד במצוה"ק מחוץ לתום שבת לצורך דבר שאסור לעשותו בשבת – אסור לו להכין את עצמו בסוף התחום בכדי שיוכל מיד במוצש"ק לצאת לחפצו, כי עצם היציאה לכיוון סוף התחום הרי היא בכלל

הנה בסימנים ש"ו וש"ז מתבארים כמה הלכות גדולות בהלכות שבת קודש, בענין התעסקות בשבת קודש בענייני חול. והנה יסודם של הלכות גדולות אלו של ממצוא חפצך וכו' נלמד מהפסוקים בישעי' (הפטרות יוה"כ) אם תשיב משבת רגליך וגו', וקראת לשבת עונג ממצוא חפצך ודבר דבר, [ויעויין בפמ"ג שמצדד שיתכן שמקור הלכות אלו הוא מן התורה מקרא ד"זכור את יום השבת לקדשו" והפסוקים בישעי' הם גילוי מילתא במהות המצוה של "זכור" שכתוב בתורה, וזה מה שמסיים הפסוק (בישעי' שם) "כי פי ד' דיבר", שהכל הוא ביאור למה שדיבור ד' אלינו בעשרת הדברות באמרו "זכור את יום השבת לקדשו"]^א, ומזה ילפינן כמה הלכתא רבנא.

א) מהפסוק ממצוא חפצך נלמד שאסור לאדם לעיין שבת קודש בענייני חפצי החול, ואמנם הרהור מותר, אבל עיון אסור – אם הוא ניכר לעין ("מינכרא מילתא") וכגון אדם העומד בצד שדחו מעיין מה צריך לעבוד בה וכדו', שאם עושה את זה באופן שניכר ה"ז אסור. [וכמובן שזה נאמר לא רק בשדה וכדו' אלא בכל ענייני החול, ואפי' אם עושה את זה בתוך ביתו, וכגון אדם שיש לו בבית

א. נמסר ע"י בנו הג"ר משה שליט"א, ויה"ר שיהיו הדברים לע"נ הטהורה של הג"ר יהודה ב"ר משה זצ"ל, ת.נ.צ.ב.ה.

התעסקות בחפצים, וזה אסור שיהיה בשבת קודש.

כמו כן לומדים מהפסוק של "ודבר דבר" שאסור לנו לדבר בשבת קודש מעניני החול שאסורים בשבת, וכגון לומר לחבירו "מחר ברצוני ליסע למקום פלוני", נורק אם אינו מזכיר בפירוש דבר שאסור לעשותו בשבת – מותר, כגון שאומר לחבירו "ברצוני מחר ללכת למקום פלוני", ובה מותר אפי' אם המקום ההוא הוא "מחוץ לתחום", מכיון שאילו היו שם בתים לאורך כל הדרך הי' מותר ללכת לשם ולכן אינו ניכר במפורש בדיבורו שהוא מדבר על דבר שאסור לעשותו בשבת].

וכן נלמד מפסוק זה של "ודבר דבר" שאסור לומר לגוי שיעשה עבורו פעולה שאסור ליהודי לעשותה בשבת [בין אם אומר לו שיעשנה בשבת ובין אם אומר לו שיעשנה ביום ראשון, כי עצם האמירה לגוי אסורה משום "ודבר דבר" – שענינו שרצון ה' שלא נדבר בשבת קודש כלל מעניני החול (כלומר מפעולות של ימי החול שאסרה לנו התורה הק' לעשותם בשבת קודש)].

והנה לגבי הענין הראשון שהוא האיסור לעיין בחפצי החול בשבת מבואר להדיא בפוסקים שזהו רק אם זה נעשה באופן שניכר עליו שהוא כעת מעיין בעניני החול (וכגון שעומד בצד שדהו מתבונן בו, או שעומד ליד חפצי עסקיו ומתבונן בהם וכל היו"ב באופן שניכר שהוא מעיין) אבל בהרהור בלבד אין איסור, וכנ"ל.

אמנם בהלכה השניה שהוא האיסור "להחשיך על התחום", מבואר במג"א שזה אסור אפי' כשאינו ניכר מתוך מעשיו

שכוונתו לצורך דבר שאסור לעשותו בשב"ק, [וכ' המג"א שאע"פ שאינו ניכר מ"מ אסור משום "ממצוא חפצך"], ונתקשו בזה האחרונים מאד בהבנת דברי המג"א למה יהי' אסור בזה גם כשאינו ניכר, דמאי שנא מעיון בחפציו שאסור רק באופן שניכר שמעיין [ואפי' בדיבור – אם אינו ניכר, כגון שאומר "מחר אלך למקום פלוני, מותר, אע"פ שאנו מבינים שכוונתו ליסע, מכיון שאין זה ניכר מתוך דיבורו, שהוא מדבר על פעולה האסורה בשב"ק]. וא"כ למה להחשיך על התחום אסור בכל גווני [=אם כוונתו לצורך דבר שאסור לעשותו בשבת.

(ואמנם בשו"ע כ' דהא דאסור להחשיך הוא "משום דמינכרא מילתא" אבל יעוי"ש במג"א שהוכיח מגמ' בעירובין שאין זה דבר הניכר ממש ע"ש).

והנראה בזה בס"ד [כפי אשר האיר ד' את עינינו בעוסקינו בהלכה זו בביהמ"ד], שהנה יסוד כל הלכות אלו ענינם אחד, והוא: שבשבת קודש עלינו להיות מאוחדים ודבוקים בבורא העולם מלך מלכי המלכים יתברך שמו, ולהתרומם ולהסיח דעת מכל עניני החולין מכל וכל, וכמו שאנו אומרים בזמירות של שבת קודש – "מעין עולם הבא יום שבת מנוחה", אין זה מליצה ופיוט בעלמא, אלא זוהי הצורה האמיתית של שבת קודש, שהיא להתרומם לגמרי מכל עניני החול של ששת ימי המעשה ולהדבק במלכנו יתברך שמו, ממש כעין עולם הבא [ומזה נמשך מקור הברכה לכל ששת ימי המעשה]. והקב"ה אוהב עמו ישראל מצפה את זה מכל יהודי ויהודי וכמו שכתב בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" ומהו ענין "לקדשו" וכי אנחנו מקדשים את השבת, והלא היא כבר

אלא כשניכר מתוך הדיבור שהוא מדבר על דבר שאסור לעשותו בשבת, אבל כשמדבר – בפיו – על דבר המותר בעשיה בשבת, אע"פ שמוכן מתוך הדברים שכוונתו לניסעה וכדו' – ה"ז מותר, שמכיון שלא ביטא זאת במפורש בפיו, אין כאן עדיין יציאה מהאווירה הקדושה של שבת קודש.

ולפי"ז מובנים מאד דברי קדשו של רבינו המג"א זצוק"ל שהרי כשאדם הולך להחשיך בסוף התחום – הרי בעצם הליכתו [אפי' כשאינו ניכר כלל!] הרי יש כאן בעצם ההליכה יציאה ברורה מהמצב הנשגב והנעלה של שבת קודש, שהרי הוא עכשיו בעצם "פורש", מכל המצב ויוצא לכיוון סוף התחום [ואם ה' ביכולתו ה' ממשיך גם לחוץ לתחום, אלא ש"אין לו ברירה" כי התחום עוצר אותו, אבל בעצם הליכתו לשם – הרי הוא מבטא בפועל "יציאה מהאווירה של שבת קודש"] ולכן זה אסור אע"פ שאינו ניכר.

[ובאמת מבואר שם במג"א שבתוך התחום – גון אם מטייל בתוך התחום בכדי שיוכל מיד במוצש"ק להכנס לבית המרחץ וכדו' – אינו אסור אלא אם זה ניכר, משום שאם אינו ניכר – הרי גם אם במחשבתו הוא קצת יוצא מהאווירה של שב"ק, אבל אין כאן מעשה שמבטא את היציאה, ולכן זה מותר, משא"כ בהליכה לסוף התחום עצם ההליכה מבטאת "יציאה מהשבת קודש", וזהו אסור].

והוא נפלא מאד למתבונן לראות עד כמה רצון הקב"ה שכל יהודי יהיה מאוחד ודבוק בו יתברך שמו בשבת קודש, (כ"א כפי דרגתו ואפשרותו). והשכר על עניין זה הוא לאין ערוך!

קדושה ועומדת ע"י הקב"ה בעצמו וכמ"ש "מקדש השבת", אלא הכוונה היא שאנו מצידנו ג"כ צריכים לזכור את זה שיום השבת הוא יום קדוש, ואמנם "קדוש" אין הכוונה 'לטפס לשמים', אלא הכוונה היא שהשבת צריכה להיות מיוחדת ומובדלת מכל ששת ימי המעשה וכמ"ש "שבת לד' אלוקיך" (וכעין "הרי את מקודשת לי" שפירושו מובדלת ומיוחדת לי, עי' תוס' קידושין ב:).

ואמנם המובחר ביותר הוא מי שזוכה להסיח דעתו בשבת קודש לחלוטין מכל עניני החול ("כאילו כל מלאכתך עשויה"), וכל' רבינו הקדוש הטור זיע"א "ואין לך עונג גדול מזה", אבל מכיון שלא כ"א מסוגל לזה, נתנה לנו התורה גדר בדבר שהרהור מותר [אא"כ הוא הרהור שגורם לו לדאוג ולהצטער שאז הוא מחוייב מצד ההלכה להסיח דעתו מזה ולבטוח בהשי"ת ולשמוח בשבת קודש] והאיסור הוא רק כשמעייין בחפציו באופן הניכר, שום שבזה הרי הוא יואצ בפועל מה"אווירה" של שבת קודש, ורצון ד' יתברך הוא שבשבת קודש נהיה כולנו – כל יהודי ויהודי – מיוחדים ודבוקים בו יתברך בתוך האווירה של "שבת קודש" (כ"א לפי דרגתו וכמ"ש בזמירות "איש על מחנהו ואיש על דגלו", אבל הצד השווה שבכולם אנו כולנו בתוך האווירה של השבת קודש).

ולכן לא נאסר עלינו (מעיקר הדין) אלא לעיין בנכסיו באופן הניכר, שבזה יש כאן פעולה של "יציאה מאווירת השב"ק", משא"כ בהרהור בלבד (באופן שאינו ניכר מבחוץ), אין כאן עדיין "יציאה" מהמצב של שבת קודש, וכן בהלכה של "ודבר דבר" אין איסור

וכמו שמבואר בהמשך הפסוקים שם בישעי' "אז תתענג על ד' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך [=נחלה ללא מצרים!]" כי פי ד' דיבר" (ומבואר בספה"ק שהוא שכר מידה כנגד מידה, כשם שהאדם מתנתק מהגבולות והמצרים של עניני החול ודבקבהקב"ה ובתורתו – שהם בלי מצרים ו"אין סוף" – בשכר זה יזכה ל"נחלה בלי מצרים").

ובשכר שנעשה את זה בשמחה – נזכה ל"רוב שמחה"! כמ"ש בזמירות "כל המתענגים בה יזכרו לרוב שמחה", ובזכות זה ניצלים גם מחבלי משיח וממלחמת גוג ומגוג ומדינה של גיהנום וכו'.

ונסיים בדברי קדשו של קדוש ה' האבן עזרא זיע"א וז"ל "זכור את יום השבת לקדשו – טעם לקדשו הוא וכו' כי ה' קידש

זה היום וזימנו לקבל הנפשות תוספת חכמה יותר מכל הימים, על כן כתוב ברוך ה' וו', והנה השבת ניתנה להבין מעשה ה' ולהגות בתורתו וככה כתוב כי שמחתני ה' בפעלך, כל ימי השבוע אדם מתעסק בצרכיו, והנה זה היום ראוי להתבודד ולשבות בעבור כבוד ה', ולא יתעסק לשוח אפילו בצרכיו שעברו או מה יועץ לעשות, וככה אמר הנביא: ממצוא חפצך ודבר דבר" עכ"ל.

אמרו חז"ל הקדושים במדרש רבה (דברים פ"ג) "ואת סבור שמא לרעתך נתתי את השבת, לא נתתי לך לא לטובתך, כיצד, א"ר חייא ברבי אבא, את מקדש את השבת במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ומהנה את נפשך ואני נותן לך שכר, מניין שנאמר וקראת לשבת עונג וגו' מה כתיב אחריו אז תתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך".

הגאון המקובל רבי זבולון המבורגר זצ"ל

בענין ברכה על טבילת כלים

בס"ד ט"ו אייר תשס"ה

כבוד ידידי היקר, האברך כמדרשו,
חריף ובקי, סוע"ה, הרב הגאון עדין
לגאון גדול בישראל מורנו הרב רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בן
הרה"ג וכו' רבי אלחנן שליט"א
שלום וברכה,

היום קבלתי מכתבו ושאלה בידו. אדם
שברך על טבילת כלים וטבל כלים, ובאמצע
שטובל הביאו לו עוד כלים לטבול, האם
צריך לברך שוב עוד פעם על טבילת כלים?

זוה תשובתי. בעצם טבילת כלים לפי
שיטת הרמב"ם בפרק שבעה עשר מהלכות
מאכלות אסורות הלכה ה', אינו לענין טומאה
וטהרה אלא מדברי סופרים. ועיין בכסף
משנה שם שהביא שיטת הרמב"ם שהוא
סובר שטבילה זו מדרבנן, וכ"כ הר"ן שזהו
שיטת הרמב"ם. אבל הרשב"א הביא שיטת
הרמב"ם שהוא סובר שהיא מדאורייתא, ועיין
בלחם משנה שם. וכן הפרי חדש ביורה דעה
ק"כ מאריך ששיטת הרמב"ם דרבנן, ומביא
מתשובת הרשב"א שהוא לומד ברמב"ם
שזהו מדאורייתא. והגאון הפרי חדש חולק
על הרשב"א וכותב שלא בדקדוק כתב כן,
שמשמע מהרמב"ם בבירור שהוא מד"ס, ומה
שהכסף משנה כתב שטעם הרשב"א וכו', גם
זה אינו כלום, ומוכיח ששיטת הרמב"ם שזהו
מדברי סופרים, וכן סובר הר"ן. אבל שיטת

הרשב"א ברור שסובר שטבילה זו
מדאורייתא ושכן שיטת הראב"ד והרמב"ן
דטבילה זו מן התורה, וכן שיטת המחבר
דטבילה זו מן התורה וכן עיקר.

ועיין בביאור הגר"א (ס"ק ח') יברך,
כמ"ש בתוספתא וכו' העושה כל המצוה
צריך לברך וכו' וכנו' בכמה מקומות כל
המצוות מברך וכו', ועיין בט"ז בסימן ק"כ
א' וטעם הטבילה כדי שיצאו מטומאתו של
עובד כוכבים לקדושתו של ישראל, וכן
משמע מדברי הפוסקים שהעיקר היסוד
הטבילה הוא שבזה הכלי נכנס לקדושת
ישראל וצריכים לברך על טבילה זו.

ולענ"ד לגבי שאלת כת"ר שליט"א,
שבאופן שהוא מברך על טבילת כלים והוא
עוד נמצא במקוה, ובאמצע שטובל הביאו
עוד כלים לטבול, שהמברך חל עליו הברכה,
שהוא על הגברא שהוא מברך וטובל,
ושעכשיו הביאו עוד כלים לטבול הוא עוד
באמצע המעשה של טבילת כלים שהוא בירך
על מצוה זו ולא הפסיק, ולכך חל ברכה זו
של עשיית מצוות טבילת כלים, ולכך לא
צריך עוד פעם לברך מפני שהוא כיוון על
מצות טבילה ולא הפסיק בדבר אחר, ולכך
לא צריך עוד פעם לברך, והכלים שזהו
החפצא שיצאו דרך הטבילה מטומאת גויים
לקדושת ישראל, ולכך יצאו בברכה שחל על
עצם עשיית המצוה של טבילת הכלים בלי
הפסק אחר כנלענ"ד.

ברשותו ולא על כלי שהוא קנה אח"כ, וא"כ היה כאן במציאות ולא חל ברכה ממעשה זו על מעשה טבילה אחרת, וגם לא היה כוונה בזה כיון שלא ידע שהכלי ישבר באמצע, ולכך צריך לברך עוד פעם והדבר ברור.

המברכו כערכו הרם
חרב ובולון המבורגר

ועוד כת"ר שואל שאלה אחרת, אם בירך על טבילת כלי ומתוך כדי טבילת הכלי נשבר הכלי, ותיכף ומיד קנה כלי חדש וטובלו, האם צריך לברך עוד פעם, או כיון שהיה דעתו עתה לטבול כלי להשתמש בו אין צריך לברך עוד פעם, עכ"ל שאלתו.

לענ"ד שכאן זהו מעשה אחרת ממה שבירך בתחילה, שהוא בירך על כלי שהיה

הגאון רבי צבי כהן זצ"ל

מח"ס מבילת כלים, ציצית, וש"ס הרבים והנפלאים

שו"ת בענינים שונים

[אשר השיב להגאון הנפלא רבי מרדכי ציון שליט"א ר"מ בישיבת עמרת ירושלים, מח"ס קום התהלך בארץ, שו"ת השואל, הלכות שמריימל, וש"ס נכבדים]

אורח חיים

תפילה

נוסח האר"י בבית כנסת האר"י בצפת ונוסח אשכנז בבית כנסת הרמ"א בקראקא

שאלה: המתפלל בבית כנסת האר"י בצפת, האם עליו להתפלל נוסח האר"י, כי הוא מרא דאתרא? וכן המתפלל בבית כנסת של הרמ"א בעיר קראקא, האם עליו להתפלל בנוסח אשכנז, כדי שלא לשנות באתריה דמר מכפי שהנהיג שם?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "נוסח התפילה של הציבור הקבוע באותו בית הכנסת עתה, הוא הקבוע את נוסח התפילה המחייב את הבא בשערי אותו בית הכנסת. ייתכן שכיום אין ציבור קבוע, וממילא כל אורח בהם רשאי להתפלל כפי הנוסח שלו. ואין הנוסח של הרמ"א או האר"י ז"ל מחייב".

שבת

רמזורים בשבת

שאלה: האם חייב בשבת לציית לרמזורים, אם אין רכבים?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "אם לא יציית אולי אחרים ילמדו ממנו ויביאו עצמם

לידי סכנה. טוב יותר שלא לעמוד ליד הרמזור כשהוא בצבע אדום. כי אז הריהו כאילו נותן לגיטימציה לרכבים העוברים באותה עת בכביש".

פסח

הקרבת פסח שני אם יבוא במשיח בין פסח ראשון לפסח שני

שאלה: אם יבוא המשיח בין פסח ראשון לפסח שני, האם יקריבו פסח שני?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "עייין ספרי 'בין פסח לשבועות' (ז), ה: "אם יבנה בית המקדש בין פסח ראשון לפסח שני, נחלקו תנאים אם יקריבו פסח שני", ועיי"ש בהערה).

יום טוב

צילום ביום טוב

שאלה: צלם יהודי מתבולל מחו"ל צילם תמונות של ישיבתנו עטרת ירושלים בשמחת תורה בלי ידיעתנו, כשרקדנו ברובע המכונה המוסלמי בעיר העתיקה בירושלים, בשביל עצמו. אחרי שנה הוא נתן לנו את התמונות, במיוחד כי גם היו תמונות של ר"מ של ישיבתנו זצ"ל הי"ד שנרצח בפיגוע. מותר לנו להנות מהתמונות?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "מותר אבל אינו ראוי".

ראש השנה

ברך עלינו "את השנה הזאת" במנחה בערב ראש השנה

שאלה: מדוע אומרים בתפילת ברכך עלינו "את השנה הזאת" במנחה רגע לפני סוף השנה כשרק נשארו כמה רגעים?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "האם אפילו שנייה בחיים אינה חשובה?"

מ' אב

שו"ת ממעמקים בט' באב

שאלה: האם מותר ללמוד שו"ת ממעמקים - שו"ת מהשואה של הג"ר אפרים אושרי - בט' באב?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "יודע אני על ספר זה אך איני מכיר את תשובותיו. גם בדברים המותרים ללמוד בתשעה באב אין לפלפל בהם. ולכן אם יש בהם פלפול יש לאסור. אך את המסקנות בלבד ייתכן שמותר. יש לי לראות ספר זה לפני עניית תשובה".

חנוכה

נר חנוכה - שמן התלוי בסוכה או שמן ראוי לאכילה
שאלה: האם עדיף להדליק נר חנוכה בשמן למאור שהיה תלוי בסוכה כקישוט, כיון שהתקדש בזמן שהיה בסוכה, או בשמן זית שנקנה עכשיו הראוי לאכילה? מצד אחד, ראוי להחמיר להדליק בשמן שראוי לאכול אך לא חייבים, כמו בבית המקדש (פסקי שמועות ק), אבל מצד שני, כתוב בגמרא "דאיתעביד בהו מצוה חדא זימנא, ליתעביד בהו מצוה אחרייתא", ואם נעשתה מצווה

בחפץ אחד יש להשתמש בו לעשיית מצווה אחרת, ככל שאפשר. חז"ל למדו כלל זה מן העירוב, שאחרי שהשתמשו בלחם לעירוב ישתמשו בו לשם לחם משנה בשבת (ברכות לט, ב). וכן אחרי ששתמשו בציצית לשם מצווה, יש לעשות בה סימניה לספרי קודש (גם מובא במ"ב כא סק"ח). כמו כן משתמשים בלולב לביעור חמץ, ויש ששמים בשמים באתרוג להריח בו בהבדלה.

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "כנראה יש עדיפות לשמן הראוי למאכל מאשר שאינו שאינו ראוי למאכל אע"פ שיש בו מעלה שעשו בו חדא מצוה".

פרשת זכור

פרשת זכור בבית הכנסת של אלכסנדריה של מצרים

שאלה: איך יצאו ידי חובתם בשמיעת פרשת זכור בבית הכנסת של אלכסנדריה של מצרים, הרי הניפו דגל לענות אמן בשמונה עשרה, כי אפלו לא שמעו את הברכות (סוכה נא ב)?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "שאלה יפה. וצריך לומר שקראו פעמים רבות לכל קבוצה בנפרד".

פורים

משלוח מנות עם פתק של אדם אחר שהונח על פתח הבית

שאלה: אחד שלח משלוח מנות לחבירו משלוח מנות שקיבל מאדם אחר, והיה השם של האחר עוד על המשלוח מנות ושכח להסירו, וכשבא ליתנו לחבירו לא היה בבית והניחו על פתח ביתו, וכשחזר הלה לביתו מצא המשלוח מנות עם הפתק של השם של

האדם האחר שאינו חבירו, ולא ידע בכלל שחבירו שלח לו משלו"מ, האם יצא ידי חובת משלוח מנות?

יורה דעה
בשם אומרו

שפתותיו דובכות בקבר על ידי ניגון

שאלה: כשאחד הלחין ניגון ומנגנים את הניגון לאחר שכבר נסתלק מן העולם, האם יש בזה ענין של שפתותיו דובכות בקבר, כעין תלמיד חכם שאומרים שמועה מפיו (בכורות לא, ב)? [כך נשאל הגאון רבי חנה הלברשטאם, האדמו"ר מקאלאשיץ]

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "אם שמיעת הניגון תביא להרבות בתורה, במצוות או ביראת שמים, בהחלט שיש בזה זכות למלחין או/ו לזמר, ככל עשייה אחרת המביאה לדברים אלו".

בשם אומרו דוקא בשם האומר או אפשר בשם ספרו

שאלה: כתוב בגמ' מגילה (טו, א) שאמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, האם צריך הזכיר דוקא שם האומר (ויש לדייק דברי הגמרא ב"שם" אומרו) או אפשר להזכיר רק את שם ספרו?

[אגב, פעם שמעתי פנינה מהרב גרוסמן בשם הרב ישראל גרינברג ממונסי שבהרבה דרשות אומרים: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם ממסכת מגילה (טו, א), אבל לא אומרים את האמירה בשם אומרו "רבי אלעזר אמר רבי חנינא". אם רוצים להביא את הגאולה לעולם צריך להגיד את אמירה בשם ר"א אמר ר"ח.

וראיתי שעל המאמר בגמ' שבת (ק"ח ב) אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי: 'אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות מיד נגאלין' – היה אומר רבי שמעלקי

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "אם טעם משלוח מנות כדי להרבות אהבה ואחוה - לא יצא ידי חובה. אבל אם הטעם כדי שיהיה למקבל סעודת פורים - יצא ידי חובה. זו תהיה תשובה גם כאשר אדם קיבל משלוח מנות ואינו יודע כלל מי שלחו".

משלוח מנות על ידי רחפן

שאלה: השולח משלוח מנות לחבירו על ידי "רחפן" הפורח באויר, ומגיע למקום היעד ששולחו, האם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות לכתחילה? [נשאל ע"י ידי"נ הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ, מח"ס גם אני אודך]

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "כל השאלה אינה אלא למאן דאמר שצריך על ידי שליח, וכן לדידיה יוצא ידי חובה, דלא גריעה משלחו על ידי קוף, דיוצא ידי חובה".

רגל אחת בתוך ירושלים ורגל אחת מחוץ לירושלים
שאלה: "כתוב בגמרא בבא בתרא (כג, ב) שאם אפרוח בתוך חמישים אמה מהבית הוא שייך לאותו בית, ואם יותר מחמישים אמה מהבית הוא הפקר. ורבי ירמיה שאל: מה הדין אפרוח עם רגל אחת בתוך חמישים אמה ורגל אחת מחוץ לחמישים אמה? ויש לשאול אותה שאלה על פורים: מה הדין לגבי פורים - אדם שיש לו רגל אחת בתוך ירושלים ורגל אחת מחוץ לירושלים?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל [בפורים!]:
"הזהר! על כך הוציאוהו מבית המדרש"!!!

הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל ר"י חכמי לובלין: מה ההבדל בין בחור חסידי מפולין לבין בחור מליטא? אם שני הבחורים האלו היו לומדים יחד, כשהיו מגיעים לגמרא בבא בתרא (קלד, א) "אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, בשעה שהיה יושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו נשרף", מההבל של תורה. הבחור מפולין היה מתפעל ביותר מקדושת תורתו של התנא, והסיפור הזה היה עושה עליו רושם עצום, אבל הבחור מליטא היה נכנס לאסתפקתא האם רבי יונתן בן עוזיאל היה מחויב לשלם ההפסד לבעל העוף, הרי הוא מזיק... עכ"ל (מובא בספר החסידות על העליונה ח"ב עמ' רצ-רצא. גם בספר רבי מאיר אומר עמ' קיב-קיג). ומה באמת התשובה, האם רבי יונתן בן עוזיאל חייב על הנזק שגרם?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "איני מאמין לסיפור הנ"ל. ומכל מקום אינו אלא גרמא, וכל שלא התכוון להזיק פטור אף מדיני שמים".

שונות

הבדל בין 'בעל נפש יחמיר' ל'המחמיר תע"ב'

שאלה: מה כוונת השולחן ערוך שכותב בעל נפש יחמיר/יחוש? ומה זה שונה ממה שכותב המחמיר תע"ב?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "בעל נפש יחמיר" כוונתו להמדיק במצוות.

מניקלשבורג – מוסב על שבת הגדול ושבת תשובה, שכן דבר ידוע הוא, שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, והואיל ובשתי השבתות האלה נוהגים הרבנים לדרוש דרשות לפני הציבור, ועל פי רוב הם משתמשים בחידושים שחידשו אחרים ואינם אומרים אותה בשם אומרם, נמצא שבשתי השבתות האלה הם מעכבים את הגאולה (אוצר פתגמים ושיחות. מובא בהגדה של פסח 'נמלצו לחכי' עמ' סב). ואוסף שהרבה מצטטים אימרה זו לא בשם אומרו ויכול שגם זה מעכב את הגאולה!]

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "כנראה שאין חילוק, ודי להזכיר שם ספרו".

ברית מילה

גר צדק לכבד אביו בסנדקאות

שאלה: האם גר צדק מותר לכבד את אביו גוי להיות סנדק בברית מילה של בנו?

תשובת הג"ר צבי כהן זצ"ל: "לא יכבד גוי בסנדקאות, אפילו הוא אביו. וגר שנתגייר כתינוק שנולד דמי. ואין לו דין אב אלא להלכות מסויימות".

חושן משפט

שריפת העוף על ידי רבי יונתן בן עוזיאל

שאלה: הגה"צ רבי יהושע בוקסביום אבק"ק גאלאנטע זצ"ל הי"ד היה אומר בשם

**עניני דיומא
הלכות פורים**

מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

שאלות ותשובות על הלכות פורים

מתוך הספר "מועדי הגר"ח" חלק שלישי [כתב יד] עם הוספות ומראה מקומות
מהגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

בשול"ת לבושי מרדכי מה"ת או"ח ס' צ"ט, ולענין קריה"ת מ"ט לא חיישינן שמא יעבירנו, עי' בספר אשכול יוסף עה"ת עמ' תתצ"ט, ובספר גם אני אודך להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, חלק ב' סימן י"ג יעויין שם, וע"ע במועדי הגר"ח ח"ב תשו' קס"ה, מ"ט במצה לא גזרינן שמא יעבירנו יעו"ש מה שציינתי ע"ז.

בדעת הגר"א שקרא בעצמו זכור שאלה: מהו הטעם שהגר"א קרא בעצמו פר' זכור כמובא במעשה רב ס' ל"ג, הא יוצאין בשומע כעונה.

תשובה: דאורייתא. וכוונת מרן כמו שכתב בשול"ת מנחת אלעזר ח"ב ס"א אות ו' שלא מהני שומע כעונה בזכור, שהוי מן התורה, כקריאת שמע, עיין שם, ובשול"ת בנין שלמה ס' נ"ד, כתב בדעת הגר"א, משום מצוה בו יותר מבשלוחו עי"ש, ובשול"ת משנת יוסף חיי"א ס' נ"ג, ובס' המאיר לארץ ס"ג ענף ד', ובס' כנסת אברהם להגר"א פרבשטין זצ"ל מועדים סו"ס ט"ו, ובס' ברכת מועדיך פורים ס' כ"ט ובס' מאורות נתן פורים ס"ה, ובס' מעדני יום טוב להג"ר יום טוב זנגר ח"ג ס' ע"ח ובס' יקח מצוות [עניני מצוה בו יותר מבשלוחו] ס' ל' ענף כ"ה, ובס' אבני חושן שו"כ ע' ס' כ"ב

כיון בפרשת זכור למצוה מדרבנן שאלה: אם כיון בפרשת זכור למצוה מדרבנן אם יצא יד"ח.

תשובה: יתכן שיצא וצ"ע. וכן הביא בשם מרן בשול"ת שערי זבול חיד"ס ס' ל"ד עי"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' קפ"א השיב כיו"ב על אכילת מצה וצ"ע, ויעו"ש מה שציינתי בזה, ומש"כ בשול"ת ודרשת וחקרת ח"ו ס' ע"ג או"ב עי"ש, ובשול"ת מנחת פרי ח"ו ס' מ"ט.

שמא יעבירנו בזכור בשבת שאלה: מ"ט לא גזרינן שמא יעבירנו בקריאת זכור בשבת, כמו קריאת מגילה שאין קוראין בשבת.

תשובה: בציבור לא חיישינן. ולכאור' כוונת מרן כיון שפרשת זכור מצוותו בעשרה, לא חיישינן שמא יעבירנו, וכיו"ב כתב הר"ן פרק ר"א במילה, דמש"ה במילה לא חיישינן שמא יעבירנו הואיל ונעשה ע"י רבים עי"ש, וכ"כ לתרץ מה"ט דבזכור לא חיישינן שמא יעבירנו בשול"ת עמק התשובה ח"ה ס' נ"ה עי"ש, ומש"כ לתרץ עוד בס' ברכת רפאל פורים ס"ה ובס' מאורות נתן להגרי"נ קופרשטוק פורים ס"ט או"ד ובשול"ת ברוך אומר ח"ג ס' רל"ה, וע"ע

בירושלים אם איכא לדין זריזין מקדימין, לעשות פורים ביי"ד.

תשובה: כן.

ועמש"כ בזה בס' חשוקי חמד מגילה ב' ע"כ, ובשו"ת אבני דרך חי"א ס' ק"א ובשו"ת השואל ח"א ס' ס"ה השיב מרן ע"ז שיכול לקיים או ביי"ד או בט"ו, אולם בקונ' ידון משה חי"ג שאלה ז' השיב מרן ע"ז זריזין מקדימין למצוות, ועמש"כ ע"ז בכמה אנפי דל"ש זריזין ודין דאין מעבירין על המצוות בבית מתתיהו ח"ג ס' י"ז, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו יו"ד או"ז שיכול לקיים כרצונו עיי"ש ובס' בשו"ב לירושלים עמ' רכ"ה.

לא תתגודדו במקרא מגילה ברמות

שאלה: במה שנחלקו הפוסקים בשכונת רמות אם לנהוג פורים ביי"ד או בט"ו, ורוב הציבור קוראים בט"ו, אך יש הרבה שנוהגים פורים ביי"ד אם יש לחוש ללא תתגודדו.

תשובה: אין חשש.

ובתשו' והנהגות ח"ב ס' שמ"ז ובמועדים וזמנים ח"ב סו"ס קפ"ה כתב לדון משום לא תתגודדו, ועמש"כ בזה בשו"ת שואלין ודורשין ח"ב ס' כ"ד ובשו"ת ברכת יהודה ח"ו ס' ל"ג אות ט' ובשו"ת מחקרי ארץ [כהן] ח"ג ס' נ"ז ובשו"ת אור עולם ח"א סו"ס נ"ג, ובס' כרכים ומוקפים ס"כ, ובתשו' והנהגות ח"ז ס' פ"ה ובס' מנחת איש ח"ג ומועד עמ' תתע"ה, ועי' מה שהארכנו בהשמטת השו"ע לאיסור לא תתגודדו בקובץ אליבא דהלכתא פ"ט עמ' קפ"ו עיי"ש.

וע"ע בקונ' קרואי מועד פורים ס' י"ד.

ובס' מאור למלך ברכות ס' ל"ב, ומש"כ ע"ז בבית מתתיהו ח"ב ס"ב אות י"ז.

ועי' בס' נתיבי עם ס' תרפ"ה, שיקרא בעצמו ע"י פיו ולא ע"י שוכ"ע, דהכא קפיד קרא בפה עיי"ש.

שמיעת זכור באמצע שמונה עשרה

שאלה: אם שמע פרשת זכור באמצע שמונה עשרה אם יצא יד"ח.

תשובה: כן.

ובס' דעת נוטה תפילה תשו' רנ"ט, השיב מרן דשרי לשמוע קריה"ת באמצע שמו"ע, ושהחזו"א עצמו הפסיק באמצע שמו"ע לקריה"ת, ושאינה מהבדלה שהשיב החזו"א בס' שלמי תודה דברים עמ' קפ"ט שיצא ולכתחילה אין לעשות כן, ובקונטרס גם אני אודך חלק ג' עמוד י"ט, השיב מרן על הבדלה באמצע שמונה עשרה, אם כיוון יצא. ובספר שפתי איל [שיצא לאור על ידי מכון גם אני אודך] עמוד כ"ט השיב מרן הגר"א"ל שטיינמן זצ"ל, על הבדלה באמצע שמונה עשרה, לא כדאי, יעויין שם, ועיין בספר חשוקי חמד מגילה י"ח ע"א לענין קריאת מגילה באמצע שמו"ע ובס' מעדני יום טוב להג"ר יום טוב זנגר ח"ג ס' פ"ד, ועי' במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תנ"ב, לענין שמיעת שופר באמצע שמו"ע ומה שציינתי שם, ומה שכתב בספר גם אני אודך תשובות בעל האבני ישפה, סימן קי"ח, עיין שם.

הבא מחוץ לארץ לפורים אם יעשה ביי"ד או בט"ו

שאלה: מי שבא מחו"ל לא"י קודם פורים, ויכול להיות או ביי"ד בב"ב או בט"ו

משלוח מנות למי שכבר עשה סעודה

שאלה: אם יוצא יד"ח משלוח מנות, היכא שחבירו כבר אכל סעודת פורים, וא"צ כבר המשל"מ לסעודה.

תשובה: יוצא.

ובשו"ת באר חיים להגר"ח רויטמן זצ"ל ס' ס"ו כתב לתלות בתרי טעמי דמשל"מ אם יהא לו לסעודה אין יוצא, ולהרבות שמחה וריעות יוצא עי"ש, אולם בשו"ת משנת יוסף למור הגר"י ליברמן חי"ד ס' שע"א במכתבו אלי דלתרי טעמי יוצא עי"ש, וכ"כ בשו"ת מנחת פרי ח"ו ס' פ"ה או"ב ובשו"ת תשובות ישראל ח"ד ס' ס"ו, וכ"כ לי הגר"א נבנצאל, וכ"כ בשו"ת דברי בניהו חכ"ט ס' מ"ז, ומש"כ בזה בעל אורחותיך למדני בקובץ יתד המאיר אדר תשע"ז ס' צ"ט, ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו חו"מ סו"ס י"ג, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג עמ' רכ"ו.

משלוח מנות בסודה

שאלה: במועדי הגר"ח ח"א תשו' תש"ע דאולי אין יוצא משל"מ בסודה, וצ"ע אם יוצאין במשקין ה"ה במים.

תשובה: אין מערבים במים.

כן השיב מרן בס' אריה שאג עמ' תרי"ט עי"ש, אולם בשו"ת משיב נבונים ח"ה ס' כ"ח, כתב דאף דאין מערבין במים דלא זיין, סודה שקונים בחנות יש להם חשיבות למשל"מ עי"ש, וכן השיב מרן בס' שערי ציון ח"א עמ' ש"א דאין יוצא בסודה, וכ"כ בס' תשובות רבי אביגדור הלוי עמ' תמ"ח שאין יוצא, וכ"כ בשו"ת ודרשת וחקרת ח"ו חו"מ ס"ג ובשו"ת דברי בניהו חלק כ"ט ס' מ"ו, ומש"כ בזה הגר"ח קניבסקי זצ"ל בעל

החקי חיים בקובץ המאור אדר תשע"ו עמ' ז', ובס' מיני מעדנים ס' י"ב עמ' קפ"ז ובספר פרדס יוסף החדש להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על פורים, עמוד תצ"ח, וע"ע בשו"ת משנת יוסף חי"ג ס' רמ"ז ובשו"ת שמחת יהודה ח"ב או"ח ס' ט"ו, ועי' במועדי הגר"ח ח"א תשו' תשס"ט לענין מים מינרלים שהשיב מרן שאין יוצא למשל"מ, וכ"פ בס' חוט שני הנדמ"ח פורים עמ' ת"ד עי"ש, ובס' עתה באתי עמ' ע"ו, ומה שכתב בזה בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן ק"ז ענף ג' בתשובה למח"ס גם אני אודך, ובשו"ת משנת יוסף חי"ד ס' שס"ה, ומה שכתבתי בזה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן ב' אות ד'.

משלוח מנות בכלי אחד

שאלה: במשלוח מנות האם צריך להניח ב' מינים בכלים נפרדים או אפשר בצלחת אחת.

תשובה: אפשר.

ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תשנ"ט, השיב מרן אם יש לדקדק להניח שני מנות בשני כלים שונים כמש"כ הבא"ח פר' תצווה אות ט"ו, והשיב ע"ז מרן יתכן, ויעו"ש מה שצינתי בזה, ומש"כ בזה בס' מנחת אשר שבת ס' ע"ד או"ב ובשו"ת מחקרי ארץ ח"ז ס' קמ"ט, ובשו"ת תורת מאיר ח"א ס' פ"ג יעו"ש.

ובספר עסיס רמונים פורים ס"ח הערה קע"ז, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"ח סימן ט"ז אות ב', ובספרו ענפי משה עירובין ס' ע"ד, ובס' עושה שלום אהלי שם ח"א עמ' רס"ה.

שלח משלוח מנות קודם פורים

שאלה: אם שלח משלוח מנות קודם פורים שם שיהא בפקדון עד פורים אם יצא יד"ח משל"מ.

תשובה: כן.

ובס' שערי ציון ח"א עמ' ש"ב השיב ע"ז מרן אפשר להקל, ובשו"ת תורה לשמה ס' קפ"ח בשלח משל"מ קודם פורים, והגיע בפורים, ותלה בתרי טעמי דמשל"מ אם יהא לו לסעודה יצא ולטעם להרבות שמחה בעי ביום הפורים ע"ש, ובס' ערוך השלחן ס' תרצ"ה ס' י"ז, דלא יצא קודם פורים דבעי להרבות בשמחה בפורים, ול"מ שמרבה בשמחה קודם ע"ש, ומש"כ בזה אם מהני כששלח קודם פורים, בשו"ת בית שערים או"ח ס' שפ"א ובשו"ת מור ואהלות אהל ברכות ס' מ"א, וכן שנתן בפקדון בשו"ת יהודה יעלה או"ח ס' ר"ו, דמ"א יצא ע"ש ובשו"ת דבר אליהו ס' ס"ט, ובשו"ת דברי שלום למוח"ז הגה"ח רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל ח"ה או"ח ס' קט"ז ע"ש, וכן השיב מרן בס' דולה ומשקה עמ' רנ"א שיצא יד"ח משל"מ גם כשנתן בפקדון עד פורים ע"ש, ועיין מש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ב ס"ט אות י' יע"ש. ובשו"ת תהלות יצחק [טופיק] ח"א סימן ל"ט ע"ש,

סעודה בערב שבת לבני הפרוים

שאלה: בני הפרוים הבאים ביום ו' לסעודת פורים אצל קרוביהם בירושלים, אם רשאים לסעוד סעודה גדולה אף שלא נתחייבו במצות היום בערב שבת.

תשובה: כן.

וכן השיב הגר"א נבנצאל בשו"ת אבני דרך ח"ו סי' צ"ו ע"ש, ומש"כ בזה בשו"ת

תורת מאיר ח"א ס' פ"ד ע"ש, ובס' חוט שני פורים פי"א סק"ב ס"ל למרן הגר"נ קרליץ זצוק"ל להחמיר בזה ע"ש, וע"ע במועדי הגר"ח ח"ב תשו' ז' לענין סעודת ר"ח בע"ש עיין שם, ובספר פרדס יוסף החדש להגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, על שבת, אות ע"ב עיין שם. וע"ע בזה בספר הרימו מכשול פרק כ"א סימן מ"ד, ובקובץ מוריה שבט תשע"ח עמוד ש"ג.

סעודה בערב שבת ברוב עם

שאלה: בפורים שחל בערב שבת אם עדיף לאכול סעודה לבד עם המשפחה בשעה מוקדמת, או עדיף לאכול בשעה מאוחרת ברוב עם.

תשובה: תפוס לשון אחרון.

לבסומי ביין אם דווקא יין

שאלה: האם צריך לשתות בפורים דווקא יין או אפשר לשתות שאר משקין שמשכרין.

תשובה: מצוה ביין.

ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' תשל"ד השיב ע"ז מרן אם דווקא יין או כל דבר שמשכר, והשיב בכל המשכר, וי"א דווקא יין. ויע"ש מראי מקומות רבים בזה, ומש"כ בזה עוד בשו"ת ויאמר משה ח"א ס' כ"ו ובספר דברי שלום [יודיקין] ח"ב ס' כ"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק י"א עמוד ק"ב.

תחפושת של פורים אם הם מוקצה כל השנה בשבת

שאלה: אם תחפושת של פורים הוי מוקצה כל השנה בשבת כיון שאין משתמשים בהם.

תשובה: מוקצה.

ס' קכ"ה ובשו"ת שערי יושר להגר"א חנניה זצ"ל ח"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ חליוה, חלק ד' סימן מ"ח אות ג', ובשו"ת ודרשת וחקרת ח"ד יו"ד ס' נ"א ע"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב, חלק ז' [בעריכת הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א] עמוד רמ"ג, הבאנו מהגאון רבי שמאי גרוס בעל שבט הקהתי, שהשיב על זה, יתכן ע"פ החינוך ס' ע', דעיקר הקפידא הוא הדיבור שייך רק בבר דעת ע"ש.

הבא למקדש בפורים אם יקרע

שאלה: הבא למקדש ביום הפורים אם צריך לקרוע.

תשובה: כן.

ובשו"ת בצל החכמה ח"ה ס' י"ב הביא שמנהג ירושלים שאין קורעין בפורים, אולם בקונ' אחר כתלנו להגר"ש דבליצקי זצ"ל אות ח' דחייבים בקריעה בפורים, וכן השיב מרן שקורעין בפורים בס' שערי ציון ח"א עמ' שכ"א, ובמועדי הגר"ח ח"א תשו' שע"ג ע"ש, ובס' לבנימין אמר עמ' נ"ב הערה קט"ו בשם הגר"א נבנצאל דאפשר להקל בקריעה בפורים ע"ש, ומש"כ בזה בס' מחיה מתים עמ' רל"ו ובס' מאור החיים ס' תקס"א ס"ה ס' מ"א, ומה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא צ"ח עמ' ק"ז ע"ש, ובספר שערי ציון חלק ב' עמוד שכ"ג, הביא מהגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ מח"ס גם אני אודך, להוכיח בזה ממה שכתב המור וקציעה סוף סימן תרצ"ה, שאין צריך בסעודת פורים ליזהר לעשות זכר לחורבן, עיין שם, ואם כן, על פי זה אין צריך לקרוע, עיין שם.

ועמש"כ בזה בספר כי בא שבת ח"ב עמ' תל"א רל"ח ע"ש, וע"ע בס' מיני מעדנים עמ' שס"ב, ולענין קיטל של יוה"כ כל השנה השיב מרן שאי"ז מוקצה.

לא ילבש בתחפושות לקטנים

שאלה: ברמ"א או"ח סו"ס תרצ"ו הביא מח' אם להקל בלבישת פרצופיו בפורים שגבר לובש שמלת אשה, ומהו לקטנים שלא הגיעו לחינוך.

תשובה: החזו"א החמיר.

וכן השיב מרן בס' שערי ציון ח"א עמ' שכ"ד ע"ש, ובס' דינים והנהגות חזו"א אולם בשו"ת אור לציון ח"ד פס"א ס"ה כתב להקל לקטנים וכ"כ בס' שערי ימי הפורים להגר"י טשזנר, ועי' בשו"ת פאת שוך ח"ג ס' ס"ד ובשו"ת רבבות אפרים ח"ו ס' שפ"א.

ומש"כ בזה בקובץ הלכות להגר"ש קמנצקי פורים עמ' רל"ו ובס' נר ציון פורים עמ' תנ"ח, ובס' קדושים תהיו עמ' ע', ועמ' תכ"ו, ובס' אהל יעקב ליד"נ הגר"י סקוצילס לא ילבש עמוד ל"ב, ובספר לבוש מלכות פ"א סימן כ"ה..

שיכור בפורים שגידף

שאלה: השומע שיכור בפורים מגדף אם צריך לקרוע, די"ל שהוא כשוטה.

תשובה: יתכן.

ובבית מתתיהו ח"ג ס"ז אות ה' הבאנו ממרן דאף בשוטה שגידף יתכן שצריך לקרוע, והבאנו מהגר"א נבנצאל, דשוטה שגידף הוי כקוף שגידף וא"צ לקרוע, וכ"כ בס' נועם מלך יו"ד ס' ש"מ ס' ל"ז סוף סק"ג, ומש"כ בזה בשו"ת והרים הכהן ח"ה

תגלחת לקטן בפורים

שאלה: אם מותר לעשות תגלחת לקטן שנעשה בן ג' ביום הפורים לגזוז לו מעט שערות.

תשובה: לא.

ובשור"ת שבט הקהתי ח"ו ס' רנ"ט דאין קפידא דווקא לגלח ביום שנעשה בן ג', ויעשה אחר פורים, ובס' תורתו מגן לנו בקונ' תגלחת מצוה עמ' ר"ה הביא ממרן שפורים הוא כדין חוה"מ לענין עשיית מלאכה, ולכך אין לגזוז לקטן בפורים עי"ש, ומה שציינתי במועדי הגר"ח ח"א תשו' רס"א לענין חלאקה בחוה"מ, ובס' הליכות אמרי סופר ח"א עמ' רכ"ו דאין לעשות בחוה"מ עי"ש ובס' ירושלים במועדיה חוה"מ עמ' רל"ו ובקובץ אליבא דהלכתא צ"ה עמ' מ', ובס' ענפי משה חוה"מ ס"ו, ובשור"ת דברי בניהו חכ"ח ס' ל"ב, יעו"ש, ועיין במועדי הגר"ח ח"א תשו' קע"ו בתגלחת לקטן בספירה, ובתשו' שכ"א לענין ביהמ"צ עי"ש, ואולם בס' נטעי גבריאל תגלחת הילדים פ"י ס"ה כתב שמותר לעשות חלאקה בפורים, עי"ש, ומש"כ בשור"ת דברי אור ח"ד ס' נ"ה ובס' אורחות בן שלוש ס"ג ס"ה, ומה שכתבתי בזה בקובץ אליבא דהלכתא צ"ז עמ' קט"ז, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן י"א אות ה'.

והגר"א נבנצאל בשור"ת מציון תצא תורה ח"ב השיב שאם רוצה אפשר לעשות תגלחת בפורים לקטן, ובס' אלא ד' אמות של הלכה פס"ד ס"ד, שמרן אין עושה חלאקה בפורים עי"ש.

זריזין במתנות לאביונים

שאלה: אם במתנות לאביונים אמרינן זריזין מקדימים ליתן יותר מוקדם, תשובה: כן.

וכן מבואר בספר אלא ד' אמות של הלכה פס"ד סימן ט"ו, שמרן מקפיד ליתן מיד בבוקר משום זריזין, עי"ש, ומש"כ בבית מתתיהו ח"ג סימן י"ז לדון היכא שהמצוה התוצאה לא שייך זריזין ושכ"כ בספר מנחת אשר שמות סימן כ"ב עי"ש. ואמר לי ידידי הגאון בעל גם אני אודך שליט"א שכ"ק מרן האדמו"ר משומרי אמונים בעל ה"חוקי חיים" זצ"ל, נהג בפורים בבוקר עוד לפני התפילה לחלק הרבה מתנות לאביונים.

לכיון בשנה מעוברת בפרשת כי תצא לזכירת עמלק **שאלה:** אם יש לכיון בשנה מעוברת בפרשת כי תצא לצאת ידי חובת זכירת עמלק.

תשובה: אין נוהגין.

והחתם סופר נהג לכיון כמובא בספר מהר"ם שי"ק מ"ע תר"ה, ומה שכתב בזה בשור"ת דברי ישראל ח"ב עמוד ל"ד, ובספר מועדים וזמנים ח"ב סימן קס"ו, ובשור"ת בצל החכמה ח"ו סימן מ"ד, ובשור"ת שרגא המאיר ח"ו סימן קט"ו אות ג', ובשור"ת צמח יהודה ח"א סימן ס"א, ובשור"ת רבבות אפרים ח"ז סימן קפ"ו, ובשור"ת דברי יואל או"ח סימן ל"ג, ובשור"ת מקדש ישראל פורים סימן כ"ד, ובשור"ת מנחת דוד ח"ד סימן י"ג, ובשור"ת דברי שלום [קרויז] ח"ד סימן ק"א, ובספר מרא דשמעתתא עמוד קפ"ו, ובספר שלמי מועד, עמוד רס"ו, ובספר הליכות אמרי סופר ח"ב עמוד רי"ט, ובספר משנת העיבור פ"ה ס"ב, וכן השיב מרן בספר דולה

טעמי דמשלוח מנות, אם יהא לו לסעודה, יצא, ולטעם להרבות שמחה, בעי ביום פורים עיי"ש, ובספר ערוך השלחן סימן תרצ"ה סעיף י"ז שלא יצא קודם פורים, דבעי להרבות בשמחה בפורים, ולא מהני שמחה בשמחה קודם, עיי"ש, ומש"כ בזה אם מהני כששלח קודם פורים, בשו"ת בית שערס או"ח סימן שפ"א, ובשו"ת מור ואהלות אהל ברכות סימן מ"א וכן שנתן בפקדון בשו"ת יהודה יעלה או"ח סימן ר"ו עיי"ש ובשו"ת דבר אליהו סימן ס"ט, ובשו"ת דברי שלום למו"ח הגה"ח רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל, ח"ה או"ח סימן קט"ז, עיי"ש, וכן השיב מרן בספר דולה ומשקה עמוד רנ"א, שיצא ידי חובת משלוח מנות גם כשנתן פקדון עד פורים עיי"ש, ומה שכתב בזה בבית מתתיהו ח"ב סימן ט' אות י' יעו"ש ובשו"ת תהילות יצחק ח"א סימן ל"ט.

ומשקה עמוד רמ"ב, לא ראינו נוהגין, וגם בספר עלי שיח עמוד ר"ח, השיב מרן, לא נהוג, ובספר אורחות רבינו ח"ג עמוד ל"ג, שהיה מכויין בפרשת כי תצא לזכירת עמלק, עיין שם, ובתורה תמימה כי תצא, אות ר', עיי"ש, ובשו"ת להורות נתן חלק ט"ו סימן ל"ז, ובספר הקריאה בתורה והלכותיה פרק ס"ח סימן י'.

שלח משלוח מנות קודם פורים

שאלה: אם שלח משלוח מנות קודם פורים שיהא בפקדון עד פורים, אם יצא ידי חובת משלוח מנות

תשובה: כן

ובספר שערי ציון ח"א עמוד ש"ב השיב על זה מרן אפשר להקל, ובשו"ת תורה לשמה סימן קפ"ח, בשלח משלוח מנות קודם פורים, והגיע בפורים, ותלה בתרי

תשובות ממרן רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

על עניני פורים

ובסופו תשובות בעניני הנהגות לבני הישיבות

בנוגע לאסיפת כסף לת"ת

והלכות צדקה

נערך ונכתב בטוב טעם ודעת עם מראה מקומות על ידי הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות, קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

פרשיות, והרב שליט"א ענה לי משום שמחה. לכאורה עד כמה שמשום שמחה, מדוע במנחה בשבתות אלו אומרים צדקה, הרי יום שלא אומרים תחנון משום שמחה, א"כ במנחה שלא יאמרו צדקה.

ת. אינה שמחה גמורה.

פרשת שקלים ועניני זכר למחצית השקל ש. מה הטעם שבשבתות ארבע פרשיות בחודש אדר לא אומרים אב הרחמים.

ת. אין דין פורענות.

ש. שאלתי את הרב שליט"א מדוע לא אומרים אב הרחמים בשבתות של ארבע

צריך לכוין בזה לעילוי נשמתו של משה רבינו. וצ"ב, מדוע דוקא במחצית השקל צריך לכוין לעילוי נשמתו יותר משאר מצוות, ומה בכלל צריך לעשות משהו לעילוי נשמתו.

ת. אין לי עסק בנסתרות.

ש. עוד צ"ב, הרי כשלומדים תורה ואומרים כל הזמן מדברי משה רבינו, ודאי שפתותיו דובבות בקבר בלי גבול, א"כ כל זמן שלומדים תורה שבכתב שקיבלנו ע"י משה מפי הקב"ה, נוסף לו עוד זכויות, ומה הצורך לכוין לעילוי נשמתו בזמן שנותנים זכר למחצית השקל.

ת. קבלנו מהקב"ה בעצמו.

ש. האם שייך ליתן מחצית השקל עבור פלוני שאינו מבני ביתו גם בלא תורת שליח שהביא לו כסף, אלא מצד זכין לאדם שלא בפניו ויודיע לו אח"כ הבאתי עבורך מחצית השקל או שכל אחד חייב ליתן בעצמו.

ת. יכול.

ש. אבא שנהג ליתן מחצית השקל עבור בנו הקטן, עד איזה גיל צריך להמשיך כל עוד לא עשה התרת נדרים.

ת. עד חתונתו.

ש. לכאורה מדוע שאבא לא יתן מחצית השקל גם עבור בניו הנשואין, הרי עד כמה שהתחיל ליתן עבורם ולא עשה התרת נדרים, נחייבו שיתן עבורם כל חייו, ובניו הנשואין או שלא יתנו כי אביהם נותן עליהם, או שגם הם יתנו.

ת. אדעתא דהכי לא נתן.

ש. האם שייך לומר שברגע שהבנים מתחילים ליתן לבד מחצית השקל, זה פוטר

ש. יש בתי כנסיות שבחודש אדר בשבתות של ארבע פרשיות, שאומרים שם במוסף יוצרות. נשאלתי האם אורח שלא נוהג לומר יוצרות הגיע לבית כנסת שכן אומרים, האם צריך לומר עם הציבור את היוצרות או שיכול לשתוק.

ת. אל ישנה אדם מהציבור.

ש. המשנה ברורה בסימן תרפה' ס"ק ב' מבאר את הטעם שקוראים פרשת שקלים, כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו, זכר למה שהיו משמיעין על השקלים באחד באדר לתרומה החדשה. לכאורה נשלמה שפתינו שייך באופן שצריך להקריב קרבנות ואי אפשר כי אין לנו בית המקדש, בזה ע"י הקריאה, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב. אבל פרשת שקלים זה הכשר להביא שקלים שמהם יביא קרבנות חדשים, ומה שייך על פרשת שקלים ונשלמה פרים שפתינו. וגם אם השקלים באו לכפרה, סגי במה שנותנים בפועל אח"כ זכר למחצית השקל ובזה הכפרה, ולא בקריאת פרשת שקלים.

ת. א. צריך פעמיים.

ב. השקלים מכפרים כמ"ש.

ש. האם הכוונה שהמטרה היא כי כולנו מייחלים שמהרה יבנה בית המקדש, וע"י קריאת שקלים נזכור על נתינת השקלים.

ת. ג"כ נכון.

ש. אבל קשה, מדוע אנו צריכים גם קריאת פרשת שקלים וגם נתינת מחצית השקל בתענית אסתר זכר לשקלים.

ת. שנזכור היטב.

ש. מביאים בשם האלשיך בפרשת כי תשא, שמחצית השקל שעם ישראל נותנים,

שנתן בשנה שעברה, צריך לשלם זאת גם אחרי פורים, או שהפסיד זמנו ואין ליתן. ת. ישלם. ב

פרשת זכור

ש. אדם פרטי יש לו ס"ת מהודר שבמהודרים, ואין בכל הבית כנסת כזה ס"ת מהודר, ביקשו ממנו אם יכול להביא את הס"ת הזה לשבת זכור כדי שיוכלו לקרוא בזה הקריאה של זכור לפני כל הציבור, אולם מתנה שמוכן להביא את הס"ת שלו המהודר ביותר בתנאי שהוא מקבל את העליה של זכור. ואם הוא לא יקבל את העליה של קריאת זכור, הוא לא מביא את הס"ת. ואותו אדם הוא לא מתפלל כלל במנין הזה אלא ביקשוהו שיבוא חד פעמי כדי שיהא לציבור ס"ת מהודר לקריאת זכור. וכעת יש בעיה שאחד מהמתפללים הקבועים במנין בבית הכנסת הזה כבר שנים רבות, יש לו בדיוק יארצייט ורוצה את המפטיר של זכור כפי שנהוג בבית כנסת לתת את המפטיר למי שיש יארצייט, ואם בעל היארצייט יקבל את המפטיר, לא יוכלו לקבל את הס"ת המהודר של אותו אדם פרטי, ויצטרכו לקרוא בס"ת אחר מהודר שיש בבית כנסת, אבל אין זה

מאביהם שלא יצטרך ליתן גם אם לא עשה התרת נדרים, כי למעשה ניתן מחצית השקל עבור אותו בן ומאי שנא מי נותן.

ת. נכון.

ש. האם נותנים מחצית השקל עבור נשים ובנות.

ת. אין חייבין. א

ש. אדם שזכה לחתן את כל בני משפחתו בס"ד ויודע שבניו הנשואים לא יכולים ליתן מחצית השקל עבור כל הנכדים שלו בלע"ה, האם הסבא יכול יכול לתת מחצית השקל עבור הנכדים, או שעדיף שיתן את הכסף לבניו שהם יתנו עבור ילדיהם.

ת. יקנה להם ויתן.

ש. נוהגים ליתן זכר למחצית השקל בתענית אסתר חוץ מירושלים שנוהגים ליתן לפני קריאת המגילה בליל טו' אדר. כיצד הדין במי שנתן כמה ימים לפני פורים זכר למחצית השקל, האם צריך ליתן שוב בפורים ובתענית אסתר, או יצא בדיעבד שכבר נתן. ת. לא.

ש. מי ששכח ליתן זכר למחצית השקל עד אחרי פורים, האם מכיון שחייב מדין נדר

א. באשרי האיש ח"ג עמוד רפה' מביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שיש הנוהגים לתת גם בעד אשתו ואף עבור בנותיו הקטנות, ואם התחילו לתת עבור הנשים, אע"פ שלא היה חייב, הרי זה כנדר צדקה ואסור לו להפסיק. וכן כתב בהליכות שלמה פורים עמוד שכז' הערה סד' שהמנהג ליתן גם עבור הנשים והבנות.

בספר מבית לוי מועדי השנה מבית מדרשו של מרן הרב ואזנר זצוק"ל עמוד קעז' אות ג' מביא שמחמירים לתת מחצית השקל גם עבור נשים. ועיין עוד בשבט הלוי ח"ז עמוד סימן קפג'.

עיין עוד בזה בשלמי תודה פורים עמוד ער' ובשערי ימי הפורים עמוד מד' אות ג'.

ב. בשלמי תודה פורים עמוד רסט' כתב "והנה כיון דמשום זכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר הוא דיהבינן ליה, י"ל דהיכא דשכח ולא נתן קודם פורים ונזכר לאחר פורים יתן אח"כ, דומיא דמחצית השקל שבמקדש, אבל צריך לעיין אם גם בזה נהגו ליתן משום זכר למקדש, דשמא נהגו ליתן רק בערב פורים, ולא בכה"ג שעבר הזמן ולא נתן וכו' וע"ש עוד.

מהודר שבמהודר כמו אותו ס"ת של האדם הפרטי.

כעת נשאלתי שאלה דחופה ע"י גבאי בית הכנסת, מה עדיף לעשות לטובת הציבור, האם לתת את המפטיר למתפלל הקבוע שיש לו יארציט ולקרוא בס"ת שפחות מהודר, או להביא את הס"ת המהודר ביותר ולתת את המפטיר של זכור לבעל הס"ת, ולדחות את בעל היארציט שלא יקבל מפטיר הגם שהוא מתפלל קבוע, ואילו בעל הס"ת אינו מתפלל קבוע.

ת. לעשות שני מנינים בזה אחר זה.^ג

ש. האם בכלל יש ענין להביא ס"ת מהודר שבמהודר לקריאת פרשת זכור ממקום אחר בערב שבת, כשיש בבית הכנסת ס"ת מהודרים, רק לא בשיא ההידור שבהידורים.

ת. כן.

ש. האם בעל היארציט צריך לוותר בשביל שיקראו בס"ת יותר מהודר ובעל הס"ת יקבל את העליה.

ת. יעשו שני מנינים כנ"ל.

ש. מה המקור למנהג ישראל להכות ברגל במחיית עמלק ובמגילת אסתר באמירת המן.

ת. מכה תמחה.^ד

ש. ראיתי מביאים בשם ספרי הקדמונים (מדרש אליהו מבעל שבט מוסר, ובספר רוח חיים למהר"ח פלאגי זצ"ל סימן תרצו/סק"ט) "שכשמיין בעת הזכרת שם המן ואשתו ובניו עושה הקב"ה שירגישו ההכאות כדי שיקבלו צער גדול יען שכל היהודים הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס לפי שאם נתקיימה מחשבתו לא היו באים לעולם, לכן עשה הקב"ה שירגישו את ההכאות של כל היהודים הבאים לעולם בכל הדורות כשמיים בעת הזכרת שמם". וראיתי מביאים תוספת בשם לבוש ומטה משה רמז להכאה זו מן התורה "והיה אם בן סופי תיבות המן והמשכו של הפסוק הכות הרשע.

האם לפי"ז יש להדר בכל המן לדפוק איזה משהו קל ביד או ברגל, כדי להכות בהם כמה שיותר, ולא להסתפק לדפוק רק בחלק הפעמים שמזכירים המן.

ת. צריך לשמוע את המגילה.

ש. האם לפי"ז ראוי שלא להסתפק במה שאחרים מכים בהמן, אלא כל אחד ידפוק משהו ברגל כדי שכמה שיותר יכו בשמים וירגיש זאת.

ת. אאמו"ר זצ"ל הי' מכה ברגלו.^ה

ג. הר"ר גדליה הוניגסברג שליט"א שאל זאת את מרן הרב שטיינמן זצוק"ל והשיב שיאמרו לבעל היארציט שיהא לאבא שלו יותר עולם הבא עם הציבור יקראו בספר תורה המהודר יותר.

ד. בענין מנהג הכאת המן במגילה עיין באריכות בספר ימי משתה ושמחה עמוד רטו' מנהגים שונים.

ה. בענין להכות באמירת המן ולבטל המנהג, עיין באריכות בשערי ימי הפורים עמוד נז', ובעמוד נח' כתב כשממעטים במספר הפעמים בהכאת המן, עדיף להכות היכן שמוזכר המן בן המדתא ששם מוזכר שהיה רשע משורש רשע, מלהכות במקום שמוזכר רק המן. ואם רוצים להכות פעם נוספת באמצע, רצוי שזה יהיה בהמן שמיד אחרי עשרת בני המן, כדי שהבעל קורא יוכל לנוח ולהחזיר נשמתו אחר שאמר העשרת בני המן בנשימה אחת. וע"ש מה שהוסיף בזה. וציין שבשלושת הפעמים האלו, הראשון והאחרון ואחר עשרת בני המן, בכלם כתוב המן בן המדתא, ועיין שם עוד.

ש. במלחמת עמלק נזכר בפרשת בשלח (שמות יז' יא') "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכשאר יניח ידו וגבר עמלק". לאיזה צורך הוצרך משה רבינו להגביה ידיו כלפי מעלה, הרי ידוע שלא ידי משה עושות מלחמה, אלא שיעבוד לבם של ישראל להקב"ה, א"כ לאיזה צורך הגביה משה רבינו ידיו.

ת. להראותם.

ש. מדוע עניין מחיית עמלק נזכר בתורה בשני מקומות, בפרשת בשלח ובפרשת כי תצא ולא נזכר הכל במקום אחד.

ת. שלא ישכח.

ש. בפרשת זכור קוראים פסוקים מפרשת כי תצא ואילו בפורים קוראים פסוקים מפרשת בשלח. מדוע לא קוראים הפוך, לפי סדר התורה, שבפרשת זכור יקראו מפרשת בשלח שנכתב קודם, ובפורים יקראו מפרשת כי תצא שנזכר אח"כ בתורה.

ת. קוראים הענין.¹

ש. מצינו שבפרשת זכור קוראים פסוקים מפרשת כי תצא ואילו בפורים קוראים פסוקים מפרשת בשלח ולא קוראים לפי סדר שנכתבו בתורה. האם אפשר לפרש את הטעם בזה, עד כמה שצריך שיהא נזכרים ונעשים, קודם נזכרים ורק אח"כ נעשים, לכן בפרשת זכור קוראים שם את החלק של נזכרים המדבר לזכור מעשה עמלק הרעים, משא"כ בפורים קוראים יותר על החלק המעשי של המלחמה.

ת. אולי.

ש. ברש"י בפרשת בשלח מבואר שעמלק בא על חסרון באמונה, וזה המשל לאבא שמרכיב את בנו, והבן שואל היכן אביו. ואילו בחז"ל בילקוט מבואר שבא על רפיון ידים בתורה, הרי שלא בא על חסרון באמונה, כי אם על רפיון בתורה, א"כ על מה בא עמלק.

ת. זה וזה אמת.

ו. נוסף להעיר, ידוע מה שאמרו חז"ל בב"ב שיואב שמע מרבו שצריך למחות רק את הזכרים ורבו לא בדק אחריו האם שמע שהכוונה לזכר ולא לזכרים. ושמעתי מהגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א הערה עצומה, כיצד יואב שמע ויצא ידי חובה של קריאת פרשת זכור בכל שנה לפי הראשונים שזה דאורייתא. וכי לא שמע שהבעל קורא לא קורא כפי טעותו בניקוד של זכר דהיינו הזכרים, כי אם זכר כפי שאנו קוראים. ומדוע לא תיקן את הבעל קורא. אלא הביא שמצא שבספר מעייני החכמה עומד בזה וביאר שאכן בזמן יואב קראו בפרשת זכור את פרשת בשלח ושם שמדובר על ציוי הקב"ה, שם אכן אפשר לפרש שמשמע על הזכרים ולא את כל זכר עמלק. ולפי"ז ודאי צריך להתבונן ממתי שינוי את המנהג והתחילו לקרוא בפרשת זכור את פרשת כי תצא. על עצם השאלה איך יצא יואב את פרשת זכור, הביא לתרץ ע"פ מה שמוכח בשם הגר"א, (מוכח בשערי ימי הפסח עמוד כב' הערה ו', ובעוד ספרים) שמבאר איך היה הטעות בין זכר לזכר שבניקוד זה רחוק מאד, אלא שע"פ הגר"א מבואר שצריך לקרוא את המילה זכר ששניהם בסגול.

ולענ"ד אמרתי לו שאולי יואב שמע פרשת זכור בכל מיני נוסחאות ומנהגים, ולפי"ז ידע שוראי יצא ולא שם לב כ"כ שלא קראו בדיוק כפי שהיה נדמה לו ששמע מרבו, כי ע"כ כל הנוסחאות והמנהגים יתכן שהיה פעם אחת שזה ודאי היה קרוב לפי איך שהוא הבין שצריך לקרוא הפסוק.

יהושע עם עמלק צריך לברך שעשה נסים לאבותינו. לכאורה קשה, וכי ניכר על האבן שנעשה שם איזה נס, הרי צריך לראות מקום שיזכיר לו שהיה כאן נס, ומה רואים על האבן.

ת. אם מכיר.

ש. עוד יותר קשה, הרי על האבן שישב משה שם לא נערך הנס ולא המלחמה, כי אם במקום שיהושע יצא להלחם, על האבן משה רבינו רק התפלל ואיך אפשר לברך על האבן שעשה נסים.

ת. ע"י האבן נזכר המלחמה.^ז

ש. מצינו בחז"ל בפרשת בשלח, שהטעם שבא עמלק, כי רפו ידיהם של ישראל מעסק התורה. לכאורה איזה רפיון בתורה היה שייך אצלם, הרי עדיין לא קבלו את התורה.

ת. שבע מצות וג' שבמרה.^ח

ש. האם אפשר לפרש, שהרי בשביל לזכות לתורה, היו צריכים לעבוד להגיע

ש. מי שהמלכות לא עלינו גוזרת עליו מיתה וכליה ח"ו, ולבסוף ניצל בדרך נס והתבטלה הגזירה, האם מברך הגומל.

ת. נס נסתר אין מברכין.

ש. אם אכן צריך לברך הגומל באופן כזה שמתבטלת ממנו הגזירת מיתה, האם כלל ישראל בזמן מרדכי בירכו הגומל כשנתבטלה גזירת המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד.

ת. יתכן.

ש. עם ישראל בפורים בזמן ההוא לא יכלו לברך שעשה לנו נסים, כי כל הזמן היו באותו מקום שנעשה להם הנס, וכל שלא עברו ל' יום שלא ראה את המקום, אי אפשר לברך שעשה לנו נסים, האם לכן תיקנו לומר על הנסים לעצמם ולדורות בתוך שמו"ע במקום הברכה.

ת. זה רק זכר לנסים.

ש. הגמ' בברכות נד' אומרת שהרואה אבן שישב עליה משה בעת המלחמה של

ז. בעלי המוסר מתרצים שעל האבן נעשתה המלחמה, כי ע"י שישב עליה משה, עם ישראל עמדו כולם בתפלה ושעבדו לבם לאביהם שבשמים.

ח. כנראה שמלבד עצם המצוות האלו, ניתן להם גם ההלכות והתורה שקשור לכך ואת זה היה להם ללמוד ובזו הרפו ידיהם.

הרה"ג ר' משה מונק שליט"א ר"מ בישיבת דרכי משה אמר לי, שעל רפידים אין זה קשה כ"כ, כי אחרי שנצטוו במרה בכל מיני מצוות, יתכן שבזה הרפו ידיהם. אלא הוסיף לי שהקושיא היא במרה, שלעיל כתוב "וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם על כן קרא שמה מרה" וחז"ל דורשים בב"ק פב' ע"א שהלכו שלשה ימים בלא תורה שנמשלה למים. וכאן ודאי קשה איזה תורה היה להם, הרי אפילו מקצת מצוות של שבת ופרה אדומה ודינין לא נצטוו עדיין, ועל מה הכוונה שלא עסקו בתורה, אלא הביא ששמע ששאלו זאת למרן הרב שטינמן שליט"א ותירץ שהכוונה על שבע מצוות בני נח שהיו חייבים.

אולי אפשר לומר עוד פשט, הגאון ר' יעקב קמינצקי זצוק"ל בכמה פרשיות כאן מביא שעם ישראל במצרים היה להם מגילות שבזה עסקו בתורה מדוד לדוד ובפרט בשבתות שקיבלו מנוחה. ואולי ע"ז התכוונו חז"ל שהיה ג' ימים שעם ישראל הפסיקו לעסוק באותם מגילות.

אולם שמעתי שאמרו זאת למרן הרב שטינמן זצוק"ל ודחה זאת, כי עד כמה שלא היו חייבים להתעסק

למדרגה של כאיש אחד בלב אחד בלי שום מחלוקת ושנאה. ועניני בין אדם לחבירו זה גם תורה, ועל זה התכוונו חז"ל שרפו ידיהם מההכנה בבין אדם לחבירו שמביא לזכות לתורה, ולכן נתבעו שבא עמלק דוקא, שהרי הוא נולד ממה שלא נזהרו בבין אדם לחבירו כמבואר בחז"ל כשתמנע רצתה להתגייר ואברהם אבינו לא קיבל אותה, ובזה לימדו אותם שחסר עדיין בין אדם לחבירו. ת. לא צריך לדרוש בזה.

במגילות אלו, אלא עסקו בזה מצד עצמם, אי אפשר לומר שיש תביעה על דבר שלא חייבים, ולכן נשאר עם התירוף שלו שהכוונה על השבע מצוות בני נח שהיו חייבים.

בפרשת יתרו עמדנו בס"ד בהערה על לשון הפסוק (שמות יט' ג') "ומשה עלה אל האלוקים ויקרא אליו ה' מן ההר וגו'", שמשמע שמשע עלה לפני שהקב"ה קרא לו ואיך זה יתכן. וע"ש שהארכנו בזה. ומצאתי שבספר זאב יטרוף שמות עמוד רטו' וכן בספר לעבדך באמת על פרשת השבוע מהמשגיח הגה"צ ר' דב יפה זצוק"ל הם מביאים בשם המהר"ל בדרוש על התורה שאומר וז"ל (כפי שמוכא בספר זאב יטרוף) "זהו שכתוב ומשה עלה וגו' ואח"כ וירד ה' וגו' לומר כי צריך האדם מצד עצמו תשוקה והכנה אליה קודם שמקבלה, ואין הקב"ה נותנה למי שאינו מוכן לה תחלה וכדכתיב יהיב חכמתא לחכימין, כי הוא יתברך לא יתנה רק למי שמוכן אליה מצד עצמו בחשקו בה, לכן עלה משה מעצמו בלי צווי השם ואז ויקרא אליו ה'".

אומר הזאב יטרוף, נמצינו למידים מדברי המהר"ל, כי לולא חשקו ישראל בתורה טרם ניתנה להם מעולם לא קבלוה. כי כמו שעלה משה רבינו מעצמו אל האלוקים בלי צווי השם ואז אח"כ קרא לו ה' מן ההר, כך ישראל היה להם חשק לקבלת התורה עד שזכו לקבלה, כי האדם צריך מצד עצמו להראות את התשוקה והכנה שעושה כדי לקבל את התורה.

עפ"י מבאר הזאב יטרוף הערה עצומה שעמדנו על זה כאן, שמצינו שעמלק בא על רפיון ידים מן התורה, ולכאורה איך שייך לומר שרפו ידיהם מן התורה כל עוד לא קבלו את התורה. אלא מבאר, שמה שרפו ידיהם מן התורה לא היה עיקר רפיון זה בלימוד גופא כי אם בתשקותם לקבל אותה, נתקרה אצלם משהו בחשק להתכונן לקבל את התורה, שלא היתה להם מספיק החלק שהיה אצל משה "ומשה עלה אל האלוקים" שלא נתבעו ברפידים מפני שלא למדו, רק מפני שלא חשקו ללמוד, ולא היו מוכנים לעלות אל האלוקים מצד עצמם. ובשביל לזכות לתורה אי אפשר אלא א"כ האדם מכין את עצמו בתחילה, מראה את תשוקתו וחשקו לזכות לקבל את התורה, וכל עוד לא מכין את עצמו, לא יזכה לקבל את התורה, וע"ש עוד שמאריך.

הראוני שבספר שם משמואל ויקרא עמוד' ז' בענין פרשת זכור אומר "וילחם עם ישראל ברפידים ואמרו ז"ל שרפו ידיהם מן התורה ויש להבין הלא עדיין לא ניתנה להם תורה, ואם נאמר דקאי על הפרשיות שניתנו להם במרה, מ"מ מצות ת"ת בודאי רק מסיני נצטוו עלי", ולמה הגיע להם עונש על רפיון ידים מהתורה. ונראה לפרש דהנה בעודם במצרים הודיע להם מרע"ה מאמר השי"ת תעבדון את האלוקים על ההר הזה, ואיתא במדרש שאמר להם על ים סוף בואו ופרעו את השטר, הרי שידעו זה מראש, וכתבו המפרשים שספרו ספירה יום יום והיו משתוקקים מאד לבוא ליום הנכבד ההוא. והנה בודאי ידעו כי לקבלת התורה צריכין הזדככות רבה, וכמו שבאמת ה' כך שפסקה זוהמתן, וע"כ כשהגיעו לרפידים שהוא המסע האחרון קודם לסיני והיו סבורין מקודם שכאשר יגיעו לעת ההיא כבר יהיו מזוככים כראוי ומוכנים לקבלת התורה, אבל כאשר עשו חשבון הנפש מצאו עצמם עדיין רחוקים מזה ורפו ידיהם כמתיאשים שבעוד ימים ספורים יגיעו להזדככות כראוי, וזה שרפו ידיהם מן התורה שעתידין לקבל והוא ממש כלשון שהביאו ז"ל ירמיה מז' לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים, ששם נאמר על מורן הלב מפחד המלחמה שנגד פניהם והיו בעצמם כמתיאשים. וזה ה' נחשב להם לחטא כי יש לו לאדם לבטוח בהשי"ת ולעשות ככל אשר נצטווה, כי אין מעצור לד' להושיע ברגע אחד וכו'".

ועיין בפרשת יתרו שהזכרנו שהאור החיים כבר עומד על הערה לגבי משה רבינו.

חקוק על לבו של המן, ויתכן שבירך שעשה נסים.

ידוע שמרדכי הצדיק קנה את המן לעבד שנים רבות לפני כן כמבואר במגילה טו' ובמדרשים. לכאורה מדוע אז כשקנה אותו לעבד, לא הרגו מיד לקיים מצות מחית עמלק.

ת. י'

ש. לפי רבינו שליט"א שמרדכי בירך על מחיית עמלק כשתלה את המן, האם היה אסור לו לדבר עד שגמר לתלות את כל בני המן, כי לכתחילה אין להפסיק עד גמר המצוה.

ת. מי אמר שדיבר.

ש. עוד יש לעיין, כשיש לפני אדם כמה מזרע עמלק שרוצה למחותם, האם כל אחד זה מצוה בפני עצמו, או שהמצוה היא על כל זרע עמלק, וכשמחה אחד מהם זה רק חצי מצוה, כי כל עוד נשארו מזרע עמלק, לא נגמרה המצוה.

ת. על כל א' מברך.

ש. כתוב פרשת בשלח לגבי מלחמת עמלק (שמות יז' יא') "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". מביא הרמב"ן "ורבותינו אמרו במדרש וכי משה היה עושה שיגבר עמלק עליו, אלא אסור לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים". לכאורה קשה, גם אם יש איסור, אבל פיקוח נפש של כלל ישראל ודאי צריך לדחות איסור זה, ומה כוונת המדרש שבגלל האיסור היה מוריד משה את ידיו.

ת. אם יש איסור אינו מועיל.^ט

ש. לאחר מלחמת עמלק כתוב (שמות יז' טו') "ויבן משה מזבח ויקרא שמו ד' נסי", איזה קרבנות הקריב שם.

ת. עולה.

ש. מדוע לא נזכר בפסוק כלל שהקריב שם קרבנות, ונזכר רק עצם בניית המזבח.

ת. התחלת המצוה.

ש. רבינו שליט"א בטעמא דקרא בסוף אסתר מביא שיתכן שבשעה שמרדכי תלה את המן בירך כמה ברכות, על מצות מחיית עמלק, שהחיינו, על איבוד ע"ז על מה שהיה

ט. בספר דרך שיחה עמוד רס' מצאתי שנשאל רבינו שליט"א כן וביאר, שאם היה עובר על ההלכה שלא יעמוד שמו"ע יותר מג' שעות, לא היה מועיל כלום. ואף שפיקוח נפש דוחה, כך היא צורת התפילה, ובלא"ה אין זה תפילה ולא תועיל. וגם אפשר שאם לא יוריד ידיו יהיה בזה פיקוח נפש למשה.

הגאון ר' שמחה זיסל ברוידא זצוק"ל (שם דרך שמות עמוד קכג') מבאר שאיסור זה אינו כשאר איסורים אלא הוא מגדרי דיני איסור תפלה כדרך איסור תפלה לפני ערוה. וכיון שכן, על זה לא שייך לומר שסכנה תדחה את האיסור, דמכיון שחסר גדר התפילה, אדרבה, אם ישנה יותר מג' שעות נמצא בטל תפלתו, לכן היה כדאי להפסיק רגע מתפלתו בכדי שאח"כ שוב יוכל להתפלל. ולכאורה לפי דבריו כתוב כאן חידוש גדול, שאם אדם צריך להתפלל בשעה של פיקוח נפש ובידו רק להתפלל, ומולו יש ערוה, שאסור לו להתפלל, כי תפלה במקום ערוה זה לא תפלה וכאילו לא התפלל כלל. ועדיף שלא יתפלל בכה"ג.

בספר מעין השבוע שמות עמוד רכג' מבאר, שהתעלמות מהאיסור מעניקה כח לעמלק, כי זה כל כוחו להביא להתעלמות מהאיסורים.

י. אמרו לי כמה תלמידי חכמים, שזה היה סכנה מפני מלכות בבל, שלא היה יכול להורגו.

ש. כשיהושע יצא להלחם בעמלק, האם מצינו שבירך על המצוה.

ת. אין מברכין במקום ריח רע.

ש. לעתיד לבוא צ"ע איך יקיימו את המצוה של מחיית עמלק שזה מתרי"ג המצוות, הרי כשימחה שמו של עמלק וכסאו של הקב"ה יהא שלם, כבר לא יהי מזרע עמלק כלל, א"כ איך יקיימו המצוה, הרי לא יהא על מי לקיים זאת, כי לא יהא מזרע עמלק.

ת. . . . וימחקו. יא

ש. יש מצוה דאורייתא לקרוא פרשת זכור, לכאורה מדוע לא מברכים על מצוה זו לפני שקוראים בתורה, שהיו צריכים לתקן ברכה על המצות קריאה כמו כל מצוה דאורייתא.

ת. זכירה משמע בלב.

ש. כמו כן מדוע לא מברכים על המצוה דרבנן של קריאת שאר ארבע פרשיות בחודש אדר כמו שמברכים על מצות דרבנן.

ת. קריאתה היא ברכתה.

ת. כן.

ש. עשרה אנשים שלא שמעו פרשת זכור בשבת שלפני פורים, האם יצטרכו לקיים מצוה זו בשבת אחרת, כי מדאורייתא זה לאו דוקא בשבת שלפני פורים.

ת. זריזין מקדימים למצוות.

ש. נשים שלא יכולות לבוא לשמוע פרשת זכור בזמן התפילה, כיצד הדרך הטובה לעשות שישמעו פרשת זכור אחרי התפילה רק לנשים.

ת. שאשה תקרא להם (בלי ברכה)

ש. בית כנסת שמוציאים ס"ת מיוחד לפרשת זכור עבור נשים בלבד ואין עשרה גברים שם, האם מותר לאשה ללכת לשמוע שם פרשת זכור, או שזה איסור להוציא ס"ת לקרוא בו רק לנשים בלבד, ויחשב כמצוה הבאה בעבירה, ועדיף לא להיות שם.

ת. אין איסור רק מצוה.

ש. האם יש מצות חינוך לקטן למצוה לשמוע פרשת זכור שזה דאורייתא.

יא. בשלמי תודה פורים עמוד כח' מביא שבתרגום יונתן בן עוזיאל סוף פרשת כי תצא על הפסוק לא תשכח כתב, ואפילו ליומי מלכא משיחא לא תתנשי, מבואר דאף אחר ביאת משיח שיכרת זרעו של עמלק לגמרי עדיין שייך למצות הזכירה, והקשה שבתרגום יונתן שם מדובר על הלאו דלא תשכח, והלאו הוא משום מצות המלחמה שכתוב לעיל, וזה ודאי שלא שייך לאחר ימות המשיח שכבר יכרת כל זרעו של עמלק, ואיך כתב דהלאו שייך גם ליומי דמשיחא. אלא מוכח מדבריו, דהלאו קאי על כל הפרשה שלפניו, גם לענין שלא נשכח מעשה עמלק דכתיב בתחילת הפרשה זכור את אשר עשה לך עמלק, וס"ל דדין הזכירה נוהג אף בימות המשיח.

עוד הביא דבתרגום יונתן בסוף פרשת בשלח על הפסוק מלחמה לד' בעמלק מדור דור כתב שזה גם בימות המשיח ואף לעתיד לבוא בעלמא דאתי. וזה צ"ב לאחר שימחה שם עמלק בימות המשיח מה שייך עוד ענין של מחיית עמלק, ואולי רק בעלמא דאתי ימחה שמו לגמרי. וע"ש בזה.

בחוברת הלכתא למשיחא דיני חודש אדר עמוד יד' מביא יש אומרים שיכרת זרעו של עמלק תבטל מצוץ זכור ויש אומרים שלא יבטל וציין במקורות למנחת חינוך תרג' מבואר שיתבטל, ובינותן בן עוזיאל סוף פרשת כי תצא שלא יבטל וע"ש עוד.

זה הולך ביחד, כמו שמברכים אשר ברא ששון ושמחה וכו', וכן כאן אומרים "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון" א"כ מדוע חז"ל אמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה ולא אמרו מרבין בששון ושמחה. ת. קיצרו.

ש. הראוני שבסידור הגר"א בפירוש שיח יצחק על תפלת שלש רגלים מבאר מהו "מועדים לשמחה וזמנים לששון" וז"ל "והנה שמחה הונח על השמחה השכלית שבלב, וששון היא השמחה החושית המורגשת יותר וכן להראות השמחה בגלוי וכו'". מתוך דבריו נראה ששמחה עניינו שמחה פנימית בלבד בתוך הלב, וששון זה שמחה שגלויה החוצה. ולפעמים יש את שני החלקים.

האם לפי"ז אפשר בס"ד לפרש מדוע חז"ל אמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה דוקא ולא אמרו מרבין בששון ושמחה, כי עבודת חודש אדר שצריך להרבות בו בשמחה, זה דוקא שמחה פנימית בתוך הלב, לא שמחה חיצונית שגלויה בחוץ, אלא שמחה של עבודת ה' יתברך, קירבה אל השי"ת בתורה ותפלה, להכיר שהכל זה ממנו, ולא להראות שמחה בחוץ אלא רק בלב, שמחה עם יראת שמים, ולכן בכוונה נקטו "מרבין בשמחה", להדגיש שהשמחה

ש. האם אפשר להתפלל בשבת זכור במנגינה של ימים נוראים.

ת. לא נהגו. יב

ש. מי שמתחתן בשבוע שחל בו פורים, ושבת עליה לתורה יוצא בשבת פרשת זכור, כיצד הדין במשפחה שלא רוצה לערוך את העליה לתורה בשבת פרשת זכור בגלל שיכול לצאת שע"י ריבוי המשתתפים בשמחה עם הילדים, לא ישמעו היטב את הקריאה ויפריעו לכל הציבור, האם יכולים להקדים את השבת העליה לתורה לשבוע קודם.

ת. כרצונם.

ש. האם בית כנסת יכול לעשות תקנה שלא עורכים עליה לתורה בשבת זכור, כי ריבוי המשתתפים מפריע להקשיב הקריאה ובפרט ע"י הילדים שמחכים לממתקים.

ת. יכולים.

דיני משנכנס אדר.

ש. מדוע השו"ע בהלכות חודש אדר לא מביא את הדין משנכנס אדר מרבין בשמחה.

ת. א. הלכות אדר לבד כבר מזכיר. יג

ב. זה עצה טובה.

ש. "משנכנס אדר מרבין בשמחה". לכאורה עד כמה שיש ששון ושמחה ותמיד

יב. שמעתי בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאמר שודאי שאפשר בתנאי שלא עושים צחוק מהתפילה. ובהרבה ישיבות קטנות מצוי שעושים כן.

יג. החתם סופר באו"ח סימן קס' עומד מדוע השו"ע והרמב"ם השמיטו דין משנכנס אדר מרבין בשמחה. בעלון דברי שי"ח גליון 106 הביאו מה שכתב בשיח הפורים שהשיב דכיון דליכא דין והלכה למעשה מחמת השמחה, אלא שהוא זמן ששמחים בו אבל אינו דין, ואמנם אמרו בתענית שם שהוא זמן טוב להצליח במשפט, מ"מ אין נ"מ לדינא להיות אז בשמחה, אבל בחודש אב איכא כמה הלכות למעשה כגון לגבי כיבוס וגיוון וממעטים בשמחה דכתבו אין הכוונה למעט בשמחה כפשוטו אלא מיעוט שמחה לענין דינא.

מה טובו אהליך יעקב | מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

עה

תהא בלב פנימה, שאז זה ניכר שמחה עם
הקב"ה.
ש. בשנה מעוברת האם משנכנס אדר
ב'. לפי"ז יש לעיין, במי שיש לו דין גם גוי
האם יש עדיפות שיעשה זאת בחודש אדר ב'
מתחיל באדר א' או רק באדר ב'.
ת. בא'. י'
ת. זריזין מקדימין.

יד. במ"ב בהוצאת דרשו סימן תרפו' ס"ק ח' הערה 26 הביאו שהזמן להרבות בשמחה בחודש אדר, כתב הא"א (בוטשאטש) ס"ב שהכוונה היא בכל החודש ולא רק עוד פורים, וכמו בחודש אב שממעטין בו בשמחה שכתבו הפוסקים שהכוונה היא בכל החודש עד אלול, כמבואר במ"ב סימן תקנא' ס"ק ב' והרי מידה טובה מרובה ממידת פורענות וכן משמע מן הנאמר במגילת אסתר והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, וכן כתב החתם סופר בהגהות על השו"ע סימן תקנא' ס"ק ב'.

ומה נקרא מרבים בשמחה, הביאו שביאר הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל הליכות שלמה פורים פי"ח ארחות הלכה הערה 36 שאין צורך להרבות בפעולות של שמחה, אלא העיקר הדין הוא להסיר מלבו בימים אלו כל דאגה ועצב. והוסיף לומר לשואלים, את המנהג לקבוע שלט משנכנס אדר בבתים ובתי כנסיות.

והנימוקי אורח חיים ס"א כתב בשם שער יששכר, שכל דבר שמרבה אצלו שמחה יש בזה מצוה, ולכן לא פירטו חז"ל באיזה אופן ירבה השמחה, וראה בשו"ת צפת פענח שכתב על דין מרבים בשמחה שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

משנכנס אדר מרבין בשמחה, נשאל רבינו הגדול ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל (גליון דובב שפתיים מתורתו של רבינו זצוק"ל גליון 84).

מה הכוונה, ותידין, מתכוונים להודות להקב"ה על הנסים שעשה ועושה עמנו, וצריך להרגיש ולחוש זאת, שאל"כ אין זה הודאה. ולמעשה צריך להרבות בתורה כמו שאמרו אורה זו תורה, ולכן כתוב בהלכה שלפני סעודת פורים צריך ללמוד מעט דכתיב אורה זו תורה.

בשערי ימי הפורים עמוד ב' הביא שברוך שיחה מובא בשם רבינו שליט"א שאם יש לו סיום או שמחה יראה שיעשנה בחודש אדר. ואם אין לו שמחה, ישתה יין.

עוד הביא בשם המאירי בתענית שכתב, משנכנס אדר מרבין בשמחה הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לקל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן, וכן שצריך לברך על הטובה ועל הרעה כמו שהתבאר.

עוד מביא שבלקט רשימות אמרתיו של הגה"צ ר' נתן ואכטפויגעל זצ"ל מובא שאמר, "מרבים בשמחה זה עבודה, צריך ללמוד מתוך שמחה, להתפלל מתוך שמחה. ובמסילת ישרים מבואר שהאדם לא כ"כ בעלים על הפנים שלו, אלא על החיצוניות, א"כ צריך לעשות פעולות חיצוניות כמו סבר פנים יפות. וכשם שבחודש אב נזהרים בהנהגה, כך צריך להבין להיות מרבים בשמחה.

וענין משנכנס אדר מרבין בשמחה אם זה גם באדר ראשון בשנה מעוברת, כתב בשו"ת שאלת יעבץ שבשנה מעוברת אין שמחה נוהגת אלא באדר שני מפני שהוא סמוך לניסן שגם בו נעשו נסים לישראל. וכן כתב בשו"ת תשובה מאהבה, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל הליכות שלמה פורים פי"ח ארחות הלכה הערה 35, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי ח"י סימן קה' אות ג', וכן נוטה דעת הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. וראה בשבט הלוי שיש מרבים בשמחה גם באדר ראשון וכן משמע בשו"ת חתם סופר.

ש. לגבי נישואין האם יש עדיפות לערוך נישואין באדר ב' יותר מאדר א'.	ש. עד מתי צריך להרבות בשמחה, עד פורים או כל החודש.
ת. כן, כמו פורים.	ת. כל החודש.
ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה, זה מזמן מולד הלבנה או מליל ראש חודש.	ש. ברש"י בתענית (כט' ע"א) מבואר משנכנס אדר ימי אדר וניסן שנעשה בהם נסים לישראל. האם לפי רש"י צריך להרבות בשמחה עד אחרי חג הפסח או עד סוף חודש ניסן.
ת. מלילה. (והפרי מגדים מסופק גם מליל א' או ליל ב' (וגם אם מיום או מלילה כמדומה).	ת. עד פסח.
ש. האם ל' שבט שהוא א' דראש חודש נחשב כבר משנכנס אדר כדי לעשות דין עם גוי.	ש. האם פורים קטן מסוגל במעט לתפילה.
ת. כמדומה שהפרי מגדים נסתפק כנ"ל. טו	ת. כן.
ש. מי שנזהר לא לכול בשר בשני וחמישי, כיצד בפורים קטן שחל בשני או	

טו. בעלון דברי שי"ח גליון 159 הביא בשם דרך שיחה כמה שאלות ששאל לרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א בענין משנכנס אדר.

בתחילה הביא שרבינו שליט"א אמר שמסתבר כי מרבין בשמחה מיום ב' של ראש חודש, כי יום א' של ר"ח אינו חודש אדר עדיין.

אח"כ שאל, משנכנס אדר מרבין בשמחה במה מבטאים את ההלכה (מלבד עצת חז"ל שהוא זמן מסוגל לדון עם העכו"ם), והשיב רבינו שליט"א אם יש לו סיום או שמחה, יראה שיעשנה בחודש אדר. ואם אין לו שמחה, ישתה קצת יין בכניסת החודש. והביא שאביו זצוק"ל נהג כל ראש חודש לשתות מעט יין ובראש חודש אדר הוסיף קצת יותר מכל ראש חודש.

עוד נשאל, האם בשנה מעוברת מהו להרבות בשמחה באדר א', והשיב במשנה מגילה ו' ב' אין בין אדר ראשון לאדר שני וכו' הא לענין מרבין בשמחה שוים. והנה נחלקו הפוסקים (עין או"ח סימן תרצו') לענין אם להרבות שמחה ביד' אדר א', ולאלו הסוברים שגם ביד' אדר יש שמחה ומשום שנחשב שבו נעשה הנס, וכהדיוק מהמשנה הנ"ל, הוא הדין לענין משנכנס אדר א' שמרבין בשמחה, ולאלו הסוברים שאין מצוה ביד' אדר א', אין מצוה גם משנכנס אדר, וכיון שהרמ"א פסק שמצוה להרבות ביד' אדר א', א"כ לכתחילה יש משנכנס אדר וכו' גם באדר א'. (והביא שהביאו מתשובות שאלת יעבץ ותשובה מאהבה שרק באדר א' יש משנכנס אדר, מכח לשון רש"י במסכת תענית כט' א', ד"ה משנכנס, ורבינו אמר שאין זה מוכרח).

עוד הביאו שנשאל, למה לא הובא דין מרבין בשמחה ברמב"ם ובשולחן ערוך, וכבר עמד כן החתם סופר. והשיב, יתכן שסוברים שאין זה דין אלא עצה גרידא, ושאני מהדין של משנכנס אב וכו' ששם יש פרטי דיני איסור, משא"כ כאן שאין שום דיני סלמעשה.

עוד נשאל א"כ יורדת ההוכחה מהמשנה במגילה הנ"ל שלא נזכר בה מענין שמחה באדר א' ובאדר ב', כי המשנה מיירי לענין דינים למעשה, והשיב, אבל יש ראייה ממה שיש דין שמחה ביד' אדר א', וממילא יש דין שמחה שמרבין משום זה בכל החודש.

ש. מצינו בחז"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין. כיצד הדין בנוגע לחודש אדר, האם אפשר לקיים מי שנכנס אדר ע"י בשר.

ת. לא.

ש. מי ששתה יין בשביל שמחה בחודש אדר, האם שיהג כן בכל החודש גם אחרי פורים, או רק עד פורים בלבד.

ת. כל החודש ראוי.

ש. ביו"ט ובחול המועד מצינו ששמחה אצל נשים זה לא בבשר ויין כי אם בבגדים. לפי"ז צ"ע במה השמחה אצל נשים בפורים.

ת. משלוח מנות.

ש. בפורים אין דין לבעל לשמח את אשתו כמו במועדים שיש חיוב שמחה לשמח אותה ע"י בגדים, לפי"ז יש לעיין אולי אפשר לומר בס"ד, השמחה אצל נשים בפורים זה במשלוח מנות היפים שמקבלת מאחרים, ובעיקר שלפעמים יש איזה מתנה יקרה, ובזה שמחה.

ת. נכון.

ש. לפי"ז נוכל בס"ד לומר גם בנוגע לשמחה אצל ילדים, שע"י שמקבלים ממתקים ומשלוח מנות מחברים שלהם ושמחים בזה, כך מקיימים המצוה של שמחה בפורים.

ת. אמת. יי

ש. הרב שליט"א כתב לי שמרבין בשמחה הכוונה לשתות קצת יין. לפי"ז צ"ע

חמישי האם יכול לאכול בשר כי לא אומרים תחנון.

ת. יכול.

ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה משמע שמתחילת החודש צריך לחפש להרבות כל יום בשמחה. מה צריך לעשות כל יום כדי להיות יותר בשמחה.

ת. ישתה קצת יין. טז

ש. ראש חודש אדר שחל ביום ראשון, האם די שישתה יין במוצאי שבת ששותה הבדלה כדי להרבות בשמחה, או שצריך מלבד הבדלה לשתות עוד יין.

ת. יחשוב בהבדלה וישתה קצת יותר מרוב הכוס.

ש. כיצד הדין במי שקשה לו שתיית היין, האם אפשר לקיים ע"י מיץ ענבים, מרבין בשמחה.

ת. אולי.

ש. יש נוהגים לקיים מי שנכנס אדר מרבין בשמחה ע"י שתיית מעט יין, לפי"ז יש לעיין מה יעשו נשים, הרי במועד מצינו ששמחת נשים זה לא ע"י יין.

ת. מיץ ענבים.

ש. האם יש ענין בראש חודש אדר ליתן לילדים איזה ממתק כדי לקיים בהם משנכנס אדר, כי אצל ילדים השמחה היא ממתקים כמו בפסח שמחלקים קליות ואגוזים.

ת. אולי.

טז. בשונה הלכות תורת המועדים סימן תרפו' הערה א' מביא בשם הגר"ר שריה דבליצקי זצוק"ל שהוא נוהג לשתות יין כל יום מר"ח עד פורים. ועוד שראוי לנהוג שבכל שמחה שעושה בחודש אדר להוסיף מאכל מיוחד. יז. בענין חינוך למצות משלוח מנות, עיין במשנה ברורה עם משנה אחרונה סימן תרצה הערה לט' שהביאו בשם הפרי מגדים שיש חינוך למשלוח מנות ולא למתנות לאביונים.

הרי מרבין בשמחה, הכוונה שמראש חודש ירבה בשמחה לפחות עד אחרי פורים או כל החודש, האם לפי"ז יצטרך בכל יום לשתות מעט יין.

ת. נכון.

ש. אומרים שהרב שליט"א שותה בראש חודש מעט יין כדי לקיים מרבין בשמחה, ילמדנו רבינו שליט"א האם הרב נוהג כך בכל יום בחודש אדר לפחות עד פורים, כי בכל יום בחודש זה צריך להיות בשמחה, או די בראש חודש הגם שיש ענין בכל יום.

ת. רק בראש חודש משנכנס.

ש. דעת הרב שליט"א שמשנכנס אדר מרבין בשמחה בשנה מעוברת מתחיל כבר באדר א'. מעתה יש לעיין האם בראש חודש אדר ב' יש ענין לשתות עוד פעם יין, או מכיון שכבר נכנס אצלו אדר בחודש א', לא צריך לשתות.

ת. יש.

ש. משנכנס אדר מרבין בשמחה, האם מותר לספר לחבירו דבר צער שיכול לגרום לו שלא יהא בשמחה כ"כ בימים אלו, כשאין לחבירו תועלת מידיעת הדברים אלא סתם לשם סיפור.

ת. אין ראוי אלא א"כ יש תועלת.

ש. האם בפורים מותר לספר לחבירו דבר שיכול לגרום לו צער וכדומה, או מכיון שממעט בשמחתו לא יספר לו.

ת. אין ראוי.

ש. בחז"ל מצינו שמי שיש לו דין עם גוי יעשה זאת בחודש אדר דבריא מזלי'. האם הכוונה שהדין עם גוי בערכאות של הגוים או

אפילו שהגוי מסכים לדון בבית דין של יהודים.

ת. אין נ"מ.

ש. האם דין תורה בין שני יהודים ג"כ כדאי לעשות בחודש אדר שיש יותר סיעתא דשמיא לכוין לאמת.

ת. אולי.

ש. מי שיש לו דין עם גוי וצריך לעשות זאת בחודש אדר, האם יכול לעשות כן גם בשנה מעוברת בחודש אדר א', או עדיף בחודש אדר ב'.

ת. עדיף בשני.

ש. האם ימי חודש אדר מסוגלים יותר בתפילה שהקב"ה ישמע זאת משאר חודשים, עד שבזה נוכל לבאר שלכן מרבין בשמחה בחודש זה שאפשר לזכות יותר לקרבת ד' יתברך.

ת. אולי.

ש. האם חודש אדר שמסוגל לעשות דין עם עכו"ם, מסוגל להתחזק בתפלה למי שצריך ישועה באופן מיוחד.

ת. אולי.

ש. האם אפשר לומר שמרבין בשמחה כי זה חודש שקבלו את התורה ברצון מאהבת הנס, וכעת מי שיקבל על עצמו יותר תורה באהבה, יוכל להתגבר על היצר הרע יותר טוב, וזה עצמו יביא לו לשמחה.

ת. פשיטא.

תענית אסתר

ש. השו"ע (או"ח סימן תקסז' סעיף א') אומר שהשרוי בתענית יחיד מותר לטעום התבשיל ולפלוט זאת חוץ מיום כפור ותשעה

להם לאכול בשר כי אין זה תענית של צער וחורבן.

ת. מותר. יט

ש. השו"ע (או"ח סימן תקס"ד סעיף ג') כתב "מי שדרכו לרחוץ פיו בשחרית בתענית צבור, לא כשר למעבד הכי וכו'". וכתב המשנה ברורה (ס"ק י') "בתענית צבור וכו' היינו בתעניות הכתובין".

יש לעיין האם כוונתו אף לתענית אסתר הגם דאינו נכלל בדברי קבלה מקרא דצום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, או שאין הכא נמי תענית אסתר לא נחשב ויהא מותר לשטוף את הפה.

ת. אף בתענית אסתר.

ש. חתן וכלה בתענית אסתר מוקדם לא צמים. והנה מצאנו מחלוקת ברמ"א ופוסקים אחרים לגבי בעל ברית ושאר המשתתפים שאוכלים בתענית אסתר מוקדם, האם צריכים להשלים ביום שישי את מה שאכלו בתענית אסתר. כיצד הדין בחתן וכלה שנגמר ימי השבע ברכות בתענית אסתר מוקדם, וביום שישי כבר הם לא חתן וכלה, האם ג"כ יהא מחלוקת האם יצטרכו החתן והכלה להתענות ביום שישי כנגד היום חמישי שלא צמו.

באב שאסור. ומוסיף הרמ"א שיש מחמירין בכל תענית ציבור וכתב המשנה ברורה שתענית צבור היינו ארבעה תעניות הכתובים, דבהם נמי אין צריך קבלה.

לפי"ש יש לעיין כיצד הדין בתענית אסתר. שהרי לכאורה תענית אסתר אינו מהצומות הכתובים בדברי קבלה, כי בפסוק מוזכר שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, צום גדליה, ועשרה בטבת. ואילו תענית אסתר לא נזכר. ולפי"ז יהא מותר לטעום תבשיל ולפלוט. אולם המשנה ברורה מסיים, שתענית ציבור היינו שלא תלוי בקבלת התענית ע"י הציבור לאפוקי תענית ציבור שצריך לקבל את התענית. לפי"ז גם בתענית אסתר יהא אסור לטעום ולפלוט, כי הרי אין צריך לקבל את התענית. א"כ לא נתבאר האם תענית אסתר הוי דומיא דשבעה עשר בתמוז וכדומה שלא צריך לקבל התענית, או שתענית אסתר הוי סוג תענית אחר כי אינו מתוך ארבעה הצומות הכתובים בפסוק. וצ"ע לדינא האם מותר בתענית אסתר לטעום התבשיל ולפלוט.

ת. אסור. יח

ש. אלו שמותר להם לאכול בתענית אסתר כמעוברות ויולדות וילדים, האם מותר

יח. מצאתי בס"ד בספר שערי ימי הפורים עמוד קיג' שכבר עומד בסתירה זו בדברי המשנה ברורה האם תענית אסתר דומה לד' תעניות האחרים או לא, ומסיים לדינא שאין לטעום את התבשיל בתענית אסתר אלא א"כ לצורך סעודת מצוה שהיקל שם המשנה ברורה ובלבד שיפלוט. ובנוגע לצחצח שיניים כתב, שהיות שאסור לשטוף את הפה הוא הדין שאין לצחצח שיניים, אמנם במקום צער אפשר להקל, ובלבד שיזהר ביותר לכופף ראשו ופיו למטה שלא יבאו המים לגרונו, וגם מותר לשטוף פיו במים שאינם טובים לשתיה כגון בחומץ.

יט. ראיתי בחוברת הליכות יעקב עמוד כ' שמביא בשם הגאון ר' משה פינשטיין זצוק"ל ויבלחט"א הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א שאומרים שכדי שלא לפרוש מן הצבור לכן לא יתענג ויאכל יותר מכפי הצורך. ולפי"ז מבאר שלא לאכול בשר ולא לשתות יין גם למי שמותר לאכול.

ת. המנהג להקל. כ

ת. כולם.

ש. העולם אומר שתענית אסתר אינו דומה לשאר התעניות. כי שאר התעניות זה על הצרות שיש לכלל ישראל אולם תענית אסתר זה לא על הצרות, כי כלל ישראל כבר נושע בזמנו, אלא זה תענית זכר למה שעם ישראל התענו בזמן מרדכי ואסתר, לזכור את הצומות שדרך זה זוכים לבטל צרות וגזירות, ולכן אסתר קבעה לדורות את הצומות. לפי"ז יש לעיין עד כמה שתענית אסתר נקבע לדורות כחלק מהישועה, האם שייך לומר שהאבות הקדושים עד כמה ששמרו את יום הפורים, כי קיימו גם מצוות דרבנן, ממילא קיימו גם תענית אסתר.

ש. האם מותר בתענית אסתר לטעום מאכלים שמבשלים ביום לצורך הסעודה של ליל פורים לפי הרמ"א שמחמיר לטעום ולפלוט בכל הצומות, או שזה נחשב כסעודת מצוה שמביא המשנה ברורה שבסעודת מצוה הקילו בשאר תענית ציבור חוץ מתשעה באב ויום כפור.

ת. מותר.

ש. נשים שמכינות מאכלים בתענית אסתר לשלוח מנות ליום הפורים, האם מותר להם לטעום המאכל ולפלוט שזה נחשב כעין סעודת מצוה.

ת. כן.

ת. אסור.

ש. האם מותר בתענית ציבור לטבול טבילת עזרא.

ת. כן.

ש. אדם שעלה לתורה בתענית אסתר בשחרית, האם מותר לו אח"כ כשהוזמן פתאום לסעודת מצוה ולאכול שם, או עד כמה שבבוקר עלה לתורה, לא יאכל בסעודת מצוה אח"כ.

ש. כיצד הדין בתענית אסתר האם מותר לטבול טבילת עזרא, ומה הדין בתענית אסתר מוקדם.

ת. כן.

ת. יאכל.

ש. אדם שיודע בתענית אסתר שאח"כ בצהריים ילך לאכול בסעודת מצוה אצל אדם שתמיד הולך לאכול אצלו, האם אינו יכול לעלות לתורה בשחרית, כי הרי למעשה לא

ש. אם מותר לטבול בתענית, זה רק למי שמקפיד בכל פעם, או גם מי שלא מקפיד בכל פעם.

כ. בשערי ימי הפורים עמוד יב' כתב שמשמעות דברי המ"ב שלא חילק בין התעניות, משמע דהוא הדין בתענית אסתר בשבעת ימי המשתה צריך החתן להשלים. אכן הביא מכמה פוסקים והגרי"ש ואזנר זצוק"ל שאין מתענין. והביא בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שכתב להוכיח שדומה תענית אסתר לכל שאר התעניות וחמרתה כחומרת שאר התעניות של נביאים, ואין לבטלה אף לחתן. וסיים שיש ספק לגבי חיוב הצום לחתן בשבעת ימי המשתה בתענית אסתר, והיה נראה שעדיף לצום, אבל המיקל שלא לצום יש לו על מי לסמוך. אכן אם תענית אסתר הוא נדחה, נראה דלכו"ע אין החתן והכלה צריכים להתענות בשבעת ימי המשתה. והביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שנוהגים שלא יצומו, וכ"כ בחוט שני בשם החזו"א, וכן הביא בארחות רבינו בשם הקהלות יעקב שאין צריכים תשלומין.

יצום כל היום, או עד כמה שעתה צם יכול לעלות לתורה.

לנס.

ת. אין ראוי. כא

ת. יכול.

ש. נשאלתי האם לעתיד לבוא יצומו בתענית אסתר, כי ברמב"ם מבואר שתענית אסתר זה חלק מיום הפורים, וכמו שפורים לא התבטל, זה כולל גם תענית אסתר שינהג לעתיד לבוא, או עד כמה שכל המטרה בתענית אסתר זה לזכור ולהראות שהקב"ה שומע תפלותינו בעת צרה ועוזר לנו, א"כ טעם זה לא יהא שייך לעתיד לבוא, כי כסדר יזכרו שהקב"ה עמנו ולא יהא צרות, א"כ עד כמה שאין את הטעם, אולי יתבטל תענית אסתר וישאר רק פורים עצמו.

ש. כשמכניס אוכל לסעודת מצוה במוצאי הצום ואפשר לתת לקטנים לטעום המאכל, האם יש ענין שהגדולים לא יטעמו ויתנו רק לקטנים, או שיכולים לטעום ולפלוט הגם שיש קטנים.

ת. אין ראוי.

ש. בהלכות תענית אסתר מובא נידון לגבי מעוברת שלא צריכה להתענות. ממתי נקראת מעוברת לענין זה, האם כבר מהחודש הראשון שיודעת שמעוברת או בזמן אחר.

ת. משיוודעת.

ש. בסליחות בתענית אסתר אומרים "יהודי והדסה הקמת מושיעים וכו'". מדוע לא מזכירים את שמו של מרדכי.

ש. האם מותר לעשות מסיבת פורים לילדים קטנים בתענית אסתר עם שירה ותחפושות, או עד כמה שלמעשה זה צום אין

כא. כשמתחפשים בערב פורים במסיבות, התעורר שאלה האם מותר להתחפש לבנים בלבוש של בנות ולבנות בלבוש בנים, שמצינו שיש מתירים בפורים מפנמי שמחת פורים שאין בזה בעיה של לא ילבש, כך בשמחה של הילדים בערב פורים, או שאין להחיר, ושמעתי מהרה"ג ר' אברהם צבי ישראלזון שליט"א בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאסור. ועיין עוד בזה בשערי ימי הפורים.

כב. בהלכתא למשיחא דיני חודש אדר לעתיד לבוא עמוד טז' מביא בשם משנת יעב"ץ או"ח סימן עו' שתענית אסתר נוהג גם לעתיד לבוא משום דאינו תענית מחמת צרות אלא זכר לתענית שבימי מרדכי ואסתר, וכתב דזה כוונת הרמב"ם סוף פ"ב ממגילה שכתב ואע"פ שכל זכרון הצרות יבטל וכו' ימי הפורים לא יבטלו. וכוונתו ימי הפורים כולל תענית אסתר ואע"פ שכל התעניות יבטלו תענית אסתר לא יבטלו. וביאר המשנת יעב"ץ משום דתענית אסתר אינו מהלכות תענית, אלא מהלכות פורים שמקיימים פרסום הנס ע"י התענית, וכן מבואר מדברי המרדכי והנמוק"י פ"ק דמגילה דכתבו בהא דתענית אסתר מקדימין ולא מאחרין משום דלאו דפורענות הוא אלא זכר שמחה בנקמת אויביו, וכן בפסוק בזכריה ח' נזכר רק על ד' צומות שיהפך לששון ולשמחה.

ומביא בהלכתא למשיחא, שהבנין שלמה סימן נו' כתב לגבי זמן בית שני דפשוט שהתענו תענית אסתר, דאין סברא לחלק בזה בין זמן שקודם החורבן לזמן שאחר החורבן.

אולם מביא בהלכתא למשיחא את דברי המגיד משנה ריק פרק ה' מתענית שמבואר מדבריו קצת דתענית אסתר, ג"כ בכלל תענית של פורענות מדכתב שכל התעניות כשחל בשבת מאחרו לאחר השבת משום שהם פורענות, חוץ מתענית אסתר משום שיום ראשון הוא פורים, וכן נראה קצת מבואר הגר"א סוף סימן תרפו' עכ"ד.

ת. הפיוטים במליצות.^{כג}

קריאת המגילה.

ש. צבור שמתפללים כל שבוע במקום מסוים, ובפורים בגלל הציבור הרחב שנוסף עם הנשים עוברים להתפלל מחוסר מקום, למקום אחר להתפלל שם רק בפורים. האם נחשב כציבור קבוע הגם שלא מתפללים באותו מקום, ולא צריכים ללכת למקום שיש צבור גדול מדין ברוב עם, או שצריכים לחפש להתפלל במנין הגדול מדין ברוב עם, כי עד כמה שלא מתפללים בבית הכנסת הקבוע, לא נחשבים לקבועים, הגם שהציבור כן קבוע.

ת. מותר. כד

ת. זריזין מקדימין. כה

הישיבה שעושים מאד לאט, ולכן מארגנים לעצמם באיזה חדר מנין קטן ומהיר, האם עושים טוב ומדוע.

ת. לא כ"כ.

ש. אדם שמתפלל בדרך כלל במנין קבוע וגדול ברוב עם, אבל במוצאי הצום קשה לו להתפלל במנין הגדול שמתפללים שם לאט, האם יכול לארגן בביתו מנין קטן ומהיר, או שצריך ברוב עם הדרת מלך.

ת. יכול בשעת הדחק.

ש. מי שיכול לשמוע מגילה רק פעם אחת, מתי צריך לעשות זאת בלילה או ביום.

ש. בחורים בישיבה שאין להם סבלנות לשמוע קריאת המגילה במנין הגדול של

ש. האם השליח ציבור בליל פורים שקורא את המגילה צריך ללבוש טלית

כג. הג"ר אברהם צבי ישראלון שליט"א תירץ לי שאולי רצו לומר שכל יהודי באשר הוא יכול להציל את עם ישראל. לכן לא נקטו את שמותיהם אלא כל מי שהוא יהודי ויעשה כמרדכי ואסתר שנשענו בתפלותיהם להקב"ה יענו, וכמו שאנו מבקשים שמי שענה למרדכי ואסתר כן יענו.

כד. עיין בחוט שני הלכות פורים עוד בהלכות אלו.

כה. בשלמי תודה פורים עמוד צט' דן האם קריאת המגילה בלילה הוא מדברי קבלה, ובעמוד קד' כתב נפק"מ אם בלילה זה מדברי סופרים או דברי קבלה, לענין מי שאין בידו לשמוע אלא קריאה אחת או בלילה או ביום, מתי עדיף לשמוע את המגילה, וכתב שמסברא היה נראה דכיון דקריאת היום חמירא והיא מדברי קבלה, וקריאת הלילה אינה אלא מדברי סופרים, צריך לקרוא לפניו ביום ולא בלילה. אלא דיש לומר שיקראו לפניו בלילה, ותלוי בדין של החיי אדם כלל סח' מה שהביא תשובת הדרב"ז באחד שהיה בבית האסורים וקיבל רשות לצאת ליום אחד להתפלל עם הציבור במנין, האם יצא מיד באותו היום ויתפלל במנין ויקיים המצוות שאינו יכול לקיים בבית האסורים, דמצוה הבא לידך אל תחמיצנה או ימתין ליום קדוש כמו יום הכפורים או פורים שיתפלל אז עם הציבור, וע"ש שיש בזה מחלוקת.

בסוף מביא השלמי תודה שבערוך השולחן סימן תרפז' ס"ג נסתפק בדבר ג"כ ומסיק דאף לפ"מ שכתבו הראשונים דקריאת היום הוא העיקר, דעיקר מצות קריאה ופרסומי ניסא היא ביום ולא בלילה, מ"מ אם אין לו להשיג אלא קריאה אחת ביום או בלילה, לא יעבור על המצוה ויקראנה בלילה שהיא קודמת ואין מעבירין על המצוות, וכן נראה לי עיקר. וכתב בשלמי תודה שלכאורה זה תלוי במחלוקת הראשונים לעיל שהביא, וע"ש.

מצאתי בשלמי מועד עמוד ערה' לגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך זצוק"ל שדן לגבי מקום שאפשר לארגן מנין עשרה לקריאת המגילה רק פעם אחת, עדיף לארגן את זה בלילה אף שצריך התקנה של קריאת המגילה זה ביום, מכיון שמצוה שהגיע זמנה עושים אותה ולא דוחים אותה.

ש. מי שהוריד תפילין בפורים בשחרית לפני קריאת המגילה כיון שהלך לבית הכסא, האם צריך לחזור וללבוש התפילין כדי שיהא בקריאת המגילה עם תפילין, כי ויקר זה תפילין.

ת. אם יכול.

ש. מי שלבוש בתפילין בעת קריאת המגילה האם יש ענין שימשמש בתפילין כשואמרים ויקר המרמז על תפילין כמו שנוהגים למשמש בתפילין בעת קריאת שמע כשואמרים וקשרתם לאות על ירך וגו'.

ת. לא מצינו.

ש. בעלינו לשבח אומרים "ולכבוד שמך יקר יתנו", וכן בשבת אומרים "שבח יקר וגדולה יתנו וכו'". ושם הפירוש ויקר הוא על הוקרה וכבוד, מדוע דרשו חז"ל בקריאת המגילה ויקר זו תפילין.

ת. רומז לתפילין שגם הוא כבוד.

ש. האם לפי דרשת חז"ל שמפרשים ויקר זו תפילין, אפשר לפרש גם בתפלה שמתפללים שיגיע זמן שכולם ישבחו את הקב"ה ע"י שניחו תפילין ובזה רואים כי שם ד' נקרא עליך, ומתרבה כבוד שמים.

ת. נכון.

ש. מצינו אצל אנשים לגבי קריאת המגילה שיש ענין לשמוע ברוב עם כמה שהציבור יותר גדול. מה הדין בקריאת המגילה לנשים, האם יש ענין שיחפשו

כשאינו הש"ץ בתפילה כי אם אחר שקורא רק המגילה, או מכיון שהוא לא הש"ץ בתפלה לא צריך ללבוש טלית במגילה.

ת. לא נהגו. כי

ש. מצינו אצל אנשים לגבי קריאת המגילה שיש ענין לשמוע ברוב עם כמה שהציבור יותר גדול. מה הדין בקריאת המגילה לנשים, האם יש ענין שיחפשו לשמוע ברוב עם ולא ישמעו ביחידות בביתם.

ת. אם יכולים.

ש. האם נשים שבאות לשמוע קריאת המגילה בבית כנסת בעזרת נשים באותו קומה עם הגברים ויש מחיצה ביניהם, האם הנשים מצטרפות לענין ברוב עם הדרת מלך, כי למעשה ציבור גדול שומע עתה המגילה, או שהמחיצה מפרידה ביניהם לענין זה, ויצטרך ללכת לבית כנסת אחר באופן ששם יש יותר גברים מהבית כנסת הראשון.

ת. אין שייכות.

ש. יש מחמירים שנער בר מצוה לא יכול להוציא אחרים בחיוב דאורייתא על סמך חזקה דרבה כגון לגבי זימון וכדומה. כיצד הדין לגבי חיוב מדברי קבלה כגון נער בר מצוה ביום הפורים עצמו, האם יכול להוציא אחרים ידי קריאת המגילה שחיובו מדברי קבלה.

ת. לא.

כו. בקובץ מבקשי תורה פורים ח"ג תשעג' עמוד יז' מביאים שקודם קריאת המגילה שאל מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל אם הבעל קורא לבוש בטלית ואמר לבחור שעומד לידו, ושאל הבחור את רבינו כאילו בשביל מה, וענה לו רבינו וכי האיך אפשר בלי.

לשמוע ברוב עם ולא ישמעו ביחידות בביתם.

ת. אם יכולים.

ש. אדם שביום פורים אח"צ נזכר שעדיין לא שמע מגילה היום כי היה אנוס וכדומה, והספיק לקרוא מעט לפני השקיעה וכל שאר המגילה שמע לאחר השקיעה, האם אפשר לומר שסוף המגילה נגרר אחרי ההתחלה ויצא ידי חובתו כשמע ביום הפורים, או שהחלק ששמע לאחר השקיעה נחשב כשמע במוצאי פורים ולא יצא ידי חובתו, כי הסוף לא נגרר להתחלה.

ת. לא שייך גרירה, ומ"מ יעשה כן כי בין השמשות ספק ויתכן שיוצא.^{כז}

ש. שאלתי את הרב שליט"א האם אפשר לשמוע מגילת אסתר בלא ברכות התורה לפי מה שמביאים בשם החזו"א לפרש את דברי הגמ' שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, שמכיון לשם מצות מגילה ולא לשם ת"ת נחשב לביטול תורה, ואי אפשר כשמכיון לשם מצוה לכיון לשם ת"ת, וא"כ אולי יוכלו לשמוע מגילה בלא ברכות התורה, והרב שליט"א כתב לי שלא. צ"ב מה הטעם בזה, וכי אפשר לעשות מצוה בלא ברכות התורה, וכי אדם שהולך לבית הכנסת ועדיין לא בירך

בבוקר ברכות התורה, פטור ממצות צדקה וחסד כשפוגש עני בדרך ומבקש צדקה, כי לא בירך ברכות התורה, ואם אפשר לקיים מצוה בלא ברכות התורה, מדוע שלא ישמע מגילה בלא ברכות התורה.

ת. לכתחילה לא.

ש. מי שבירך ברכות התורה ובא להתפלל, ולפתע רואה שהציבור עומדים לקרוא מגילה ואח"כ לא יהא לו מגילה בציבור, מה עדיף שיעשה. האם עדיף שיתפלל לעצמו שחרית ביחידות ויקרא לעצמו המגילה אח"כ לבד, כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ויקדים תפלת שחרית ולא ישמע מגילה בציבור, או מגילה בציבור דוחה מעלת תדיר של תפלה, ולכן ישמע המגילה בציבור ואח"כ יתפלל ביחידות.

ת. אם לא יעבור הזמן יקרא מגילה בציבור.

ש. הגמ' במגילה אומרת שמבטלין ת"ת למקרא מגילה, ומביאים בשם החזו"א שהטעם שנחשב שמבטלין, כי כשמכיון בקריאת המגילה לשם מצוה, זה לא עולה לו לשם תלמוד תורה. לפי"ז יש לעיין במי שהגיע לבית כנסת ברוב עם הדרת מלך ועדיין לא בירך ברכות התורה, ורצה עתה

כז. בספר שלמי תודה פורים סימן י' עמוד קמג' בד"ה והנה כתב והיכא דמתחיל קריאתה קודם השקיעה ויודע בבירור שלא יגמור קריאתה עד אחרי צאת הכוכבים דהוי ודאי לילה, נראה דבכה"ג אינו צריך לקרותה כלל שהרי בודאי לא יצא בקריאה זו". ובהמשך דן לגבי בין השמשות האם יקרא בלא ברכה מספק.

הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א ר"מ בשיבת רבינו חיים עוזר ביאר לי הטעם בזה, כי כל דבר הוא ענין בפני עצמו ולכן אין קשר בין הדברים כדי שנאמר שיגרר הסוף אחרי התחלה. ורק בסעודה שלישית שכבר התחייב בכזית הראשון שלפני השקיעה בברכת המזון, יכול להמשיך לאכול ומזכיר רצה מכח החיוב שהיה לו לפני השקיעה.

הג"ר אברהם צבי ישראלזון שליט"א אמר לי בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שסעודה שלישית שאוכלים עיקר הסעודה בלילה הוא מדין תוספת שבת.

ישמע מגילה בציבור, או מגילה בציבור דוחה מעלת תדיר של תפלה, ולכן ישמע המגילה בציבור ואח"כ יתפלל ביחידות. ת. אם לא יעבור הזמן יקרא מגילה בציבור.

ש. חכם אחד שליט"א רצה להוכיח שמגילה בציבור עדיף מדין תדיר של תפילת שחרית, שהנה אמרו במגילה ג' ע"א שכהנים מבטלין עבודתם לשמוע מקרא מגילה. והקשו שם התוס' "אמאי מבטלין והלא אחר הקריאה יש הרבה שהות לעבודה, ויש לומר דכיון דמשהאיר היום הוי זמן עבודה והם מניחין אותה בשביל הקריאה, משום הכי קרי ביטול. ואם תאמר ויעשו עבודתן מיד ואח"כ יקראו המגילה לבדם, ויש לומר דטוב לקרות עם הציבור משום דהוי טפי פרסומי ניסא". מבואר בתוס' שבשביל פירסומי ניסא אפשר לדחות עבודת בית המקדש שהיו רגילים בזה באופן שאח"כ לא יהא להם פירסומי נימא, כך בנידון דידן, עדיף שישמע מגילה בציבור בתחילה ואח"כ יתפלל ביחידות, ולא נאמר תדיר ושאינו תדיר.

ת. נכון. כט

לשמוע מגילה בציבור, האם יוכל לשמוע קריאת המגילה בלא ברכות התורה, שעד כמה שעתה מכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת א"כ שיוכל לשמוע גם בלא ברכות התורה. ת. לא.

ש. מי שלא בירך בפורים בבוקר ברכות התורה ויודע לקרוא את המגילה לבד, וכעת הגיע לבית כנסת שהולכים לקרוא המגילה בציבור, ואח"כ לא יהא לו יותר קריאת המגילה בציבור, מה עדיף שיעשה, האם ישמע מגילה בציבור בלא ברכות התורה, כדי שיהא לו מגילה ברוב עם הדרת מלך, או שיברך ברכות התורה ויתפלל ביחידות ויקרא לעצמו אח"כ המגילה.

ת. יודרו מיד ויברך. כח

ש. מי שבירך ברכות התורה ובא להתפלל, ולפתע רואה שהציבור עומדים לקרוא מגילה ואח"כ לא יהא לו מגילה בציבור, מה עדיף שיעשה. האם עדיף שיתפלל לעצמו שחרית ביחידות ויקרא לעצמו המגילה אח"כ לבד, כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם, ויקדים תפלת שחרית ולא

כח. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 217 הביאו בשם אדמו"ר מאונגוואר זצוק"ל שאמר, מי שבא לבית הכנסת קודם ברכות התורה, ומתחילים לקרוא כעת את המגילה, ואין לו מנין אח"כ לקריאת המגילה, יכול להקל בדיעבד כשאין לו ברירה לשמוע קריאת המגילה לפני שבירך ברכות התורה.

מי שנתאחר והגיע לבית הכנסת ביום הפורים כשמתחילין לקרות המגילה, והוא עדיין לא בירך ברכות התורה ואין לו מנין אחר, דעת הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (הליכות שלמה פורים עמוד שלג' אות ח') שישמענה בלא ברכות התורה לפניו, כדי שלא יפסיד קריאתה בציבור, דבשעת הדחק מותר בתלמוד תורה אף קודם ברכה, לפי שאין זה כדין ברכות הנהנין, ועוד, דבכה"ג יש גם לסמוך דלא חשיבא קריאת המגילה כתלמוד תורה גמור ואינה חייבת בברכות התורה. וציינו להגהות חכמת שלמה סימן תרפז' דמגילה חשיבא קיום מצוה ולא ת"ת, ומבואר במשנה ברורה בסימן מז' ס"ק ז' דשרי לקיים מצוה קודם ברכות התורה.

בחשו"ק חמד מגילה עמוד מז' דן בענין מי שיוצא בברכות התורה ע"י אהבה רבה ושמע מגילה אחרי שמו"ע האם יצא ידי ברכות התורה כי מגילה זה רק מצוה.

כט. כן אמר לי הגאון ר' אברהם ישעיה אדלר שליט"א ר"מ בשיבת רבינו חיים עוזר.

ושמעתי שנוהגים לברך את הברכות לפני המגילה, שדואגים להביא בר חיובא שיוכל לברך את ברכות המגילה. נשאלתי האם רבינו שליט"א עונה אמן על הברכת שהחיינו מספק.

ת. כן.

ש. הנפק"מ לבן י"ד שנוסע בליל ט"ו לירושלים על דעת להישאר שם כל היום, האם בלילה ששומע מגילה בירושלים בליל ט"ו לענות אמן כששומע ברכת שהחיינו.

ת. כנ"ל.

ש. רבינו שליט"א בשיח השדה ח"ג, בחידושים על מסכת ברכות ס' ע"א עמוד כו', מביא שבברכת שהחיינו לא אומרים ספק ברכות להקל, שבעירובין מ' ע"ב מבואר דעל כל שמחה קלה יש רשות לברך שהחיינו ולא נחלקו אלא אם חובה, ולפי"ז כשיש ספק יברך כי יש רשות לברך, ורבינו שליט"א מביא שכ"כ בא"ר סימן כב' דבשהחיינו אומרים ספק ברכות להחמיר.

לפי"ז נשאלתי לגבי פורים ביום השני שזה ספק מדוע שלא יוכל לברך שהחיינו מספק, הרי ספק שהחיינו להחמיר.

ת. נכון.

ש. האם על סמך דברים אלו נוהג רבינו שליט"א לענות אמן על שהחיינו בפורים מספק.

ת. כן.

ש. עוד נשאלתי לדינא, האם דברי רבינו שליט"א שספק ברכת שהחיינו להחמיר שיוכל לברך שוב, זה גם במקרה שהוא ספק אם בכלל שמח בדבר שיש בו שמחה ומחייב שהחיינו, או שזה רק בפרי חדש שצריך לברך

ש. אומרים בשם החזו"א שמקרא מגילה זה מצוה ולא תלמוד תורה, ולכן אמרו חז"ל שמקרא מגילה נחשב למבטלין ת"ת. לפי"ז יש לעיין במי שבירך ברכות התורה ועדיין לא אמר את הפסוקים הסמוכים לברכות התורה, שלא אמר יברך ולא משנת אלו דברים שאין להם שיעור, אלא מיד בסמיכות לברכות התורה התחיל לשמוע מקרא מגילה, האם יצא ידי ברכות התורה כיון שלא הסמיך דברי תורה לברכות התורה, ואת המגילה לא יכול להחשיב כת"ת, שהרי נתכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת, ואם נאמר שיצא ידי ת"ת, איך יוצא ידי מגילה שצריך לכוין לשם מצוה ולא לשם ת"ת.

ת. יזדרז לומר וישב יצחק בגרר.

ש. האם יעזור שמיד אחרי המגילה ילמד כמה פסוקים, וכך קריאת המגילה לא יחשב לו כהפסק הגם שזה מצוה, ויצא הן בברכות התורה ע"י הפסוקים שיאמר אחר המגילה, ויצא גם במגילה שנתכוין לשם מצוה.

ת. לכאור' הפסק.

ש. ילד בגיל חינוך האם חייב במגילה מעיקר הדין כמו אנשים ונשים, או רק מדין חינוך, ונפק"מ באופן שהוא חולה מעט וקשה לו, האם די שישמע פעם אחת או ילך בשניהם כי חייב בשניהם.

ת. מדין חינוך.

ש. קטן בגיל חינוך שיכול לשמוע פעם אחת בלבד, האם עדיף שישמע בלילה או ביום.

ת. בלילה.

ש. רבינו שליט"א נוהג לשמוע שוב מגילת אסתר מספק גם ביום השני של פורים,

עליו שהחיינו ולא זוכר אם אכל כזה פרי חדש לפני זמן מסוים, אז כשאוכל שוב יוכל לברך שהחיינו מספק.

ת. יכול.
ת. מי שנמצא יחזור ויקרא החצי ומי שיכול יודיע לאחרים.

ג. בעל קורא מוציא את הציבור בברכת שהחיינו לפני קריאת המגילה, כיצד הדין באדם שהוציא ספר בערב פורים ורוצה לצאת בברכת שהחיינו על המגילה, האם צריך לבקש מהבעל קורא שיכין בשהחיינו להוציאו גם על הספר שהוציא אותו אדם, או די בכוונה של בעל הספר לבד שהוא יכוין לצאת בשניהם בלא לבקש מהבעל קורא.

א. מעשה שאירע בפורים שחזן שעשה פורים ב"ד, ניגש בטעות בט"ו בירושלים להיות שליח ציבור, והתברר שאינו יכול לומר על הנסים, כי אצלו עתה לא פורים, האם יאמר על הנסים בגלל שכל הציבור כן פורים ומוציאם, או שלא יאמר.

ת. יכול, כי בשני הימים היו נסים. ל. ת. יבקש. לא

ל. במ"ב דרשו סימן תרצג' במלואים עמוד 131 הערה 11 הביאו בתוך הדברים לגבי בן עיר שהגיע לדרך בט"ו ומתפלל עם הציבור (באופן שאין לו דין בן כרך) שכתב במקראי קודש פורים סימן לו', שכיון שגם כשנמצא בעיר וטעה ואמר על הנסים בט"ו אינו חוזר, משום שיש קצת שייכות להזכרה זו בימים אלו, לכן כשנמצא בציבור שכולם אומרים על הנסים, יתכן שיכול לומר עמהם, והאומרו לא הפסיד, מאידך דעת הגר"ש אלישיב שלכתחילה לא יאמר עמהם על הנסים.

יש נידון דומה בשערי תשובה סימן תצו' ס"ק ד' לגבי יו"ט שני שבן חוץ לארץ נמצא בארץ ישראל שאצלם זה כבר חול והוא כבר התפלל תפלת יו"ט וביקשו ממנו לפרוס להם על שמע.

לא. בחוברת לקט הלכות המצוות בברכות עמוד רכט' ראיתי ששואל הגר"ר יהודה אריה דינר שליט"א לגבי מי שמברך שהחיינו על מצוה האם יכול לכיין בזה גם על פרי חדש או לא, והשיב שאם הוא ודאי מחויב בברכת שהחיינו על המצוה כגון בליל ראש השנה הראשון אין לברך על היו"ט ולצרף עמו עוד דברים כיון שהם שני סוגי הנאות א' הנאת הגוף וא' הנאת הנשמה. אבל באופן שברכת שהחיינו מסופקת מחמת איזה ענין, ודאי שאפשר לברך על פרי או בגד ופוסט את החיוב.

ובהערה ציין לשו"ת כתב סופר סימן כג' ובסימן כו', ומנחת שלמה ח"א סימן כ'.
אולם הביא שיש חולקים שסוברים שכיון שנוסח הברכה אחד הוא, יכול לכתחילה לברך שהחיינו אחת על שניהם.

ובהערה ציין שזהו דעת הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א. והוסיפו שם בהערה להביא קצת ראיה מהרעק"א בשו"ע או"ח סימן ס' שאפשר לברך ברכה אחת על עירובי חצרות ועירובי תחומין ותבשילין אע"פ שענינים שונים הם לגמרי, מ"מ יש נוסח אחד לשניהם. וכתבו דשם יש לחלק דאולי ברכת שהחיינו התלויה בשמחה על מצוה שונה משמחה על פירות ומלבוש וכדומה.

זה נידון בפרק תשיעי בברכות לפטור אחד את חבירו בהגומל כשכל אחד חייב להודות מצד אחר הגם ששניהם אותו נוסח.

ולאחר הסעודה חוזרים לביתם בשעה מאוחרת לישון, האם כשחוזרים הביתה לפני השנה צריכים עתה להדליק נרות או שמספיק שהדליקו נרות במקום ששם אכלו לכבוד פורים.

ת. אין חייבין אבל ראוי. לב

ש. האם בסעודת פורים שעושים ביום יש ענין להדליק נרות, כי מלשון המשנה ברורה בסימן תרצה ס"ק ג' מבואר שבליילה כשחוזר מבית הכנסת ימצא נרות דולקות, ולא הזכיר בסעודת יום.

ד. אדם אכל בפורים הרבה מזונות, וכשהגיע לסעודת פורים לא יכל כבר לאכול, ואכל מעט פת פחות משיעור, אבל היה שבע מכל מה שאכל היום, ולא אכל בשר כי אם מעט פת, האם יברך ברכת המזון כי שבע ומדאורייתא ויש "ושבעת", ויאמר על הנסים, או לא יברך כלל.

ת. יברך ויאמר על הנסים.

דיני ליל פורים.

ש. משפחה שעוזבת את הבית לפני מעריב ואוכלים בליל פורים במקום אחר,

וזה נפק"מ לשאלה כאן בפורים האם אפשר בברכת שהחיינו אפשר לכוין על ספר חדש.

והנה בדעת נוטה הלכות תפילין עמוד סד' הערה 187 מביאים שרבינו שליט"א בנחל איתן סימן טו' ס"ב ס"ק יא' מסתפק במי שבא לערב עירובי תבשילין ומברך על מצות עירוב, האם חבירו יכול לצאת ידי חובה בברכה זו על עירובי תחומין, או עירובי חצרות, ועיין בשלמי תורה פורים סימן כב' ס"ק ד' מה שכתב בזה.

בקידוש בליל ראש השנה מברכים שהחיינו. כיצד ביום הראשון כשהיה לפניו גם פירות חדשים שצריך לברך שהחיינו האם יכול לכוין בשהחיינו של הקידוש שלא לפטור את השחיינו של הפירות עיין הליכות שלמה ראש השנה עמוד יא'. הערה 64

ועיין בחוט שני ראש השנה עמוד מח' אות ד' שכתב שאם היה בליל ראש השנה הרימון מונח על השולחן בשעת הקידוש ולא כתב האם מועיל לכוין להדיא שלא לפטור.

בליל ראש השנה עדיף שבני הבית יכוונו בשהחיינו על היו"ט ולא על הפרי החדש ואח"כ יברכו על הפרי בנפרד (אשרי האיש ח"א עמוד רסא'). ונראה משום שברכת שהחיינו על הפרי ושהחיינו על היו"ט הם שני דברים נפרדים.

צ"ע האם שהחיינו על המגילה ועל הוצאת ספר זה שני דברים נפרדים כמו שהחיינו על היו"ט ועל פרי חדש.

לב. כתב המ"ב בסימן תרצה' ס"ק ג' "כתבו האחרונים דנכון ללבוש בגדי שבת ג"כ מבערב, וימצא אח"כ בביתו נרות דולקות ולשווחן ערוך ומטה מוצעת". משמע שיש ענין להדליק נרות. אולם ראיתי במ"ב דרשו שהביאו שבתורת המועדים על שונה הלכות הביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שבזמנינו שיש בבתים אור חשמל אין צריך להדליק נרות בליל פורים.

בשערי ימי הפורים עמוד עב' אות ח' כתב ג"כ שהובא בפוסקים שיש להדליק נרות בסעודה לשם שמחה. ואין הכוונה שצריך להדליק נרות שמן או שעה דוקא, אלא הכוונה היא שהיות וסעודה זו נאכלת ביום, ומן הסתם הבית מואר באור היום, ואין צורך להדליק האור לתאורה, מ"מ יש להדליק נרות כדי להגדיל השמחה, אבל ודאי יוצאים בזה אף בהדלקת נורות החשמל הרגילות. וכן בליל פורים אין הכוונה שידליקו דוקא נרות שעה או שמן אלא שירבה האור, כדי שיהיה אורה חגיגית בבית, ולצורך זה אפשר להשתמש במנורות חשמל וכדומה ובלבד שלא יקמץ באור.

ת. לא מצינו. לג

ת. אסור.

ש. מה הטעם שנוהגים להדליק נרות בסעודת פורים ביום.

ש. האם צריך לחשוש שמא יהא כאן חלול השם שהמשרה תראה איך עושים רעש בכזה שעה מאוחרת כמו בליל פורים או שמחת בית השואבה.

ת. כבוד היום.

ש. האם בסעודת ליל פורים למי שאוכל ובפרט כשחל במוצאי שבת עם מלוה מלכה ידליק נרות.

ת. חלילה לקרוא להם.

פורים במוצאי שבת.

ת. ככל מוצאי שבת.

ש. האם בכל סעודת מצוה כגון בר מצוה, שבע ברכות וכדומה צריך להדליק נרות בשולחן.

ש. דעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שבסעודת שבע ברכות בסעודה שלישית, יכולים החתן והכלה לשתות את היין לאחר ברכת המזון והשבע ברכות הגם שזה לפני הבדלה. לפי"ז נשאלתי כיצד ינהגו כשחל פורים במוצאי שבת כמו השנה, ובירכו ברכת המזון ושבע ברכות של סעודה שלישית בצאת השבת, האם יהא מותר לחתן והכלה לשתות את היין הגם שזה לפני קריאת המגילה, או שראוי שיחמירו ולא ישתו זאת עד לאחר הבדלה לאחר קריאת המגילה.

ת. כמדומה שלא נהגו.

ש. ישיבות שרוצים לעשות תזמורת וריקודים בליל פורים, האם יכולים לעשות בבית מדרש או מכיון שיש חשש שמא יהיו שיכורים עדיף שיעשו כן בחדר אוכל.

ת. מותר.

ת. יותר טוב.

ש. האם יכולים לערוך תזמורת גם בשעה מאוחרת שזה מפריע לשכנים שגרים ליד הישיבה לישון.

ש. חכם אחד שליט"א רצה לטעון לי, שאולי ישתו החתן והכלה רק רוב רביעית שלא מחייב ברכה אחרונה, וממילא יחשב כטעימה בעלמא וזה לא משכר, וכך יוכלו לשתות מיד לאחר ברכת המזון הגם שזה לפני קריאת המגילה.

ת. ע"פ דין אין יכולים למחות.

ש. שכנים שגרים ליד הישיבה סובלים מהרעש של התזמורת בליל פורים, ולא רוצים ללכת לצעוק לבד על הבחורים, או באופן שהעירו לבחורים, וזה לא עוזר וממשיכים בתזמורת, האם מותר להתלונן למשרה וכדומה שיבואו לתת קנס לבעלי התזמורת או שאסור.

ת. צריך כולה לכתחילה.

ש. מאד מחמירים בהלכה שלא לאכול לפני קריאת המגילה הן בלילה והן ביום. לפי"ז יש לעיין כיצד הדין בחל פורים

לג. במ"ב דרשו סימן תרצה' הערה 5 הביאו שבסעודת פורים שעושים ביום, כתב השערי תשובה שמדליקים נרות בסעודה משום שמחה. ומנהג הגר"מ פיינשטיין היה להדליק בסעודת פורים לכל הפחות שני נרות בפמוטות של שבת ויו"ט. והערוך השולחן כתב שמצוה להרבות בנרות לפנות ערב כמו שכתוב ליהודים היתה אורה.

שבכל אופן המשיך לאכול בדיעבד, שהוא לא צריך לומר על הנסים בליל פורים שחל במוצאי שבת, אבל אולי לכתחילה ודאי מודה המשנה ברורה שאין ראוי לאכול סעודה שלישית ולהמשיך זאת לאחר השקיעה, כי נחשב לאוכל לפני המגילה.

ת. כנ"ל.

ש. בהרבה בתי כנסיות מאחרים תפלת מעריב במוצאי שבת שחל בו פורים כדי שיוכלו להביא מגילה וכדומה, האם מותר לעשות הבדלה בבית לפני מעריב וקריאת המגילה.

ת. מותר לכאור

ש. במ"ב בהלכות פורים מובא שאם חל פורים במוצאי שבת, צריך שיבדיל לאחר קריאת המגילה כדי לאחר כמה שיותר את צאת השבת. לכאורה צ"ב מה שייך לאחר את צאת השבת, הרי כבר הזכיר בהבדלה בשמו"ע במעריב, ועוד טלטל את המגילה לבית כנסת, ואולי גם בדרך על הנר לנוהגים לברך לפני המגילה, א"כ מה שייך לומר שמאחר יציאת השבת ועוד.

ת. זה עדיין המשך קצת. לו

במוצאי שבת ואדם התחיל לאכול סעודה שלישית לפני השקיעה ורוצה לאכול גם אחרי השקיעה, כי מתפללים מעריב במוצאי שבת ליל פורים בשעה מאוחרת, האם צריך להפסיק אכילתו בשקיעה, כדי שלא יחשב שאוכל לפני המגילה או שרשאי לאכול גם אחרי השקיעה.

ת. יודרו. לד

ש. במשנה ברורה בסימן קפח' מובא שאם חל חנוכה ופורים במוצאי שבת לא אומרים על הנסים למי שהמשיך סעודה שלישית עד מוצאי שבת. כי על הנסים בחנוכה ופורים זה רשות. האם מזה אפשר להוכיח שמותר להמשיך לאכול גם אחרי השקיעה כל שהתחיל בהיתר, כי אם גמר סעודתו לפני השקיעה ורק מברך במוצאי שבת, מהיכי תיתי שיצטרך לומר על הנסים, בהכרח שמדובר שאוכל עוד לחם גם במוצאי שבת ועכ"ז לא אומר על הנסים, אולי אפשר להוכיח שאפשר להמשיך לאכול הגם שזה לפני קריאת המגילה.

ת. ראוי למהר ולגמור. לה

ש. אולי אפשר לדחות שאין ראיה מדברי המשנה ברורה, כי המשנה ברורה מדבר במי

לד. הגאון ר' יוסף רפפורט שליט"א הביא מנהגי החתם סופר שנהג בעצמו לגבי פורים שחל במוצאי שבת, שבכדי שיוכל לאכול בליל פורים, ע"כ התפלל בשבת מנחה גדולה ואכל מוקדם סעודה שלישית, כדי שיוכל לאכול בלילה יותר טוב, כעין ערב יו"ט שחל שבת שצריך להזדרז לאכול הסעודה על מנת שיוכל לאכול סעודת יו"ט בלילה טוב.

לה. פורים שחל במוצאי שבת, כתב הרה"ג ר' צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר במהדורה החדשה פרק כ' עמוד רלא' שיש לסיים את סעודת השבת לפני המגילה, כי כיון שהגיע לילה נתחייב בקריאת המגילה, ואסור לאכול לפנייה. ואם הוצרך להמשיך בסעודתו, יש להימנע מלאכול כזית פת בלילה, כי אם יאכל יתחייב גם באמירת על הנסים בברכת המזון משום שסיום הסעודה היה בפורים.

ולמעשה המשנה ברורה בסוף סימן קפח' הכריע בכה"ג שלא יאמר על הנסים כיון שעל הנסים זה רק רשות. לו. כתב הרמ"א סימן תרצג' סעיף א', "וקורין המגילה ואח"כ מבדילין". וכתב המ"ב ס"ק ג' "דכל מה שיש

ליל פורים, האם מותר לקפל הטלית בפורים עצמו.

ת. כן.

לימוד התורה בפורים.

ש. האם יש ענין של לימוד תורה בליל פורים יותר מביום פורים עצמו.

ת. אם יש זמן יותר.

ש. תורם שרוצה לזכות בלימוד התורה של יום הפורים, האם בן י"ד אדר שלומד במוצאי פורים נחשב שלומד בפורים, כי למעשה זה פורים לבני ט"ו אדר, או שלכל אחד פורים זה רק במקומו, ובליל ט"ו, זה פורים אצל בני ט"ו בלבד ולא לבני י"ד אדר.

ת. לא שייך פרזים למוקפין.

ש. מצוי בליל פורים שמחזיקים כולל של אברכים שילמדו כמה שעות תורה, ובגמר הלימוד מקבלים סכום כסף על השעות לימוד. האם בשעה שלומדים בכולל הזה פטורים מליתן צדקה לעניים שבאים לגבות צדקה, כי עד כמה שמקבלים כסף על השעות לימוד האלו, הרי הם כפועל שכיר עבור התורם, ובכה"ג נחשב לעוסקים במצוה שפטורים מצדקה, או כיון שלמעשה עוסקים בתורה, ובלומד התורה אין פטור של עוסק במצוה, א"כ יוכלו לתת צדקה לעניים, הגם שמקבלים כסף על השעות האלו שהם בכולל בליל פורים.

ת. אין פטורים.

ש. בשו"ע בסימן תרצד' מובא בהלכה הדין שכל הפושט יד נותנים לו ע"פ מה שמבואר כן בירושלמי מגילה פ"א ה"ד, וזה

ש. מצינו בהלכות פורים שחל במוצאי שבת, שצריך לעשות הבדלה לאחר קריאת המגילה כדי לאחר יציאת השבת כמה שיותר. יש לעיין כיצד הדין באשה, האם גם היא ראוי שתשמע הבדלה רק לאחר קריאת המגילה כאיש, ואם יש לה אפשרות לשמוע הבדלה אח"כ שתשמע אח"כ, או שאין צורך להאשה להחמיר לשמוע הבדלה לאחר קריאת המגילה גם כשיש לה אפשרות לשמוע הבדלה לאחר המגילה.

ת. אשה כאיש בזה.

ש. נשים שהולכות לשמוע מגילת אסתר רק אחרי שהבעלים חוזרים מבית הכנסת לשמור על הילדים שבבית, האם יכולה לעשות בינתיים הבדלה לבד ולא תצטרך להמתין עד שבעלה יחזור ותשמע המגילה, או עדיף שתשתה רק מים בלא הבדלה.

ת. תפוס לשון אחרון.

ש. בהרבה בתי כנסיות מאחרים תפלת מעריב במוצאי שבת שחל בו פורים כדי שיוכלו להביא מגילה וכדומה, האם מותר לעשות הבדלה בבית לפני מעריב וקריאת המגילה.

ת. מותר לכאור.

ש. כשחל ליל פורים במוצאי שבת, האם מותר בשבת לתכנן עם חבריו היכן יתפללו וילמדו בליל פורים כמחשבת מצוה.

ת. אולי.

ש. חל פורים במוצאי שבת האם מותר לקפל את הטלית שלבש בשבת, וכיצד הדין בלא הספיק לקפל טלית במוצאי שבת שזה

לאחר את ההבדלה ביציאת היום מאחרין לה.

שמד עליהם, עמדו לבקש תורה וקרכת הקב"ה, עד שבשעה שזכו לנס, קיבלו תורה ברצון מאהבת הנס יותר ממעמד הר סיני, לכן עד כמה שהשפעה של הימים חוזר בכל שנה, אם מבקשים על תורה, אפשר לזכות שהקב"ה ימלא משאלות האדם, כי דברי חז"ל בברכות נאמרו בכל יום, וכ"ש בפורים שאז קיבלו תורה ברצון.

ת. אולי.

ש. אדם שלמד בליל פורים כמה שעות, וביום הפורים הולך אחרי התפילה לישון איזה שעה, האם יצא בשינה הזו חיוב של עד דלא ידע, כי למעשה ישן ביום, או עד כמה שהשינה לא באה אחרי שתיית יין יותר מלימודו, עדיין לא קיים עד דלא ידע ויצטרך לשתות יין ואז ללכת לישון. כי במשנה ברורה מבואר בסימן תרצה 'שישתה יותר מלימודו ויישן', הרי שצריך שהשינה תגיע בשייכות ליין, לכן האם זה לעיכובא או גם מי שישן ביום כי היה עיף יצא.

ת. ישתה קצת קודם. לח

נאמר לגבי מתנות לאביונים שלא צריך לבדוק כ"כ עד כמה הוא עני. אולם בעלי המוסר בעולם הישיבות רגילים לומר לבחורים, שראוי לנצל את היום הגדול של פורים לבקשה על רוחניות, כי הפושט יד נותנים לו בפורים זה גם על רוחניות. האם יש לזה מקור שגם ברוחניות זוכים בפורים לקבל מהקב"ה מה שמבקשים.

ת. גוזמא בעלמא לבדיחותא. לי

ש. האם אפשר לומר בס"ד מקור אחר לבקשה על רוחניות בפורים, שהנה חז"ל בברכות נ' ע"א אומרים "בשאלה נמי הכתיב הרחב פיך ואמלאהו, ההוא בדברי תורה כתיב". ומבאר המהרש"א בחידושי אגדות את הפסוק אנכי ד' המעלך מארץ מצרים "שאל תחשוב שלא אוכל למלא על שאלתך, הרי אנכי ה' אלקיך המעלך מארץ מצרים אשר ראית שם היכולת בידי למלא כל שאלתך בדברי תורה". מבואר במהרש"א שבזמן שיצאו ממצרים ביקשו על תורה עד שקבלו תורה בהר סיני. לפי"ז יש מקום לומר, שגם בזמן אחשוורוש לגדול הגזירת

לז. הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל היה אומר על ימי הפורים, שאפשר להמשיל עליהם את המשל על מלך שנשתטה והשליך מעליו כל הבגדים הירקים והתחיל לשחק עם תינוקות בחול. יום הפורים הוא יום גדול ונשגב שהפקחים יושבים ולומדים בו, כי אפשר לזכות בימים האלו למעלות גדולות. והספרים הקדושים אומרים כל הפושט יד נותנים לו זה מכוון על מי שמתפלל על הצלחה בלימוד ועל כל שאר הדברים שהם לטובת האדם, שאז ההנהגה מהקב"ה שנותן לו את בקשתו.

(גליון דובב שפתיים מתורתו של רבינו גליון 84.)

לח. במקראי קודש פורים עמוד רפד' מביא את דברי השו"ע סימן תרצה' סעיף ב' חייב איניש לבסומי בפוריא עד דל אידע וכו' וברמ"א הוסיף ויש אומרים דאין צריך להשתכר כ"כ אלא שישתה יותר מלימודו ויש ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי ג"כ.

ויש שטועים ומפרשים בדברי הרמ"א שאומר כאן שני דברים, א' שאין צריך להשתכר כ"כ אלא ישתה יותר מלימודו, ב' שהחובה של עד דלא ידע יקיים בשינה, אף אם השינה היא לפני השתיה, אבל זה טעות, והפירוש בדברי הרמ"א הוא, שירדם מתוך השתיה, וכן הוא לשונו הזהב של הרמב"ם פ"ב מהלכות מגילה הלכה טו' ושותה יין עד שיתשכר וירדם בשכרותו.

ביום ראשון טז' באדר שאז עושים סעודת פורים ושאר הדינים.

ת. שלשתן.

מתנות לאביונים.

ש. מי שבפורים ביום לא יכול לשמוע מגילה וממילא לא מברך שהחיינו על המגילה, מה דינו כשבא לעשות משלוח מנות ומתנות לאביונים, האם יכול לברך שהחיינו על מצוות אלו, או צריך לחזור לברך שהחיינו דרך פרי חדש או לשמוע מאחר שיציאו בברכה זו.

ת. לא תקנו וישתדל ע"י דבר אחר.

ש. אדם שהולך בפורים ביום להתפלל שחרית ולשמוע מגילה, ובדרכו להתפלל ניגש אליו אביון מהודר, האם יכול ליתן לו עתה מתנות לאביונים, או מכיון שנוהגים שהברכה שהחיינו לפני המגילה זה כולל כל מצוות היום, אין ראוי שיתן מתנות לאביונים ומשלוח מנות רק לאחר שהחיינו שבירך על המגילה וכל שאר המצוות.

ת. יכול ליתן, ואח"כ יתן עוד. לט

ש. ידוע שיום הפורים הוא גדול בתפלה. האם כל אחד ביום הפורים במקומו, רק אז זהו יום גדול עבורו לתפלה, כגון בן יד' רק ביד' אדר, ובן ט"ו רק בט"ו אדר, או ששני הימים מסוגלים לתפלה לכולם, כי סוף סוף אצל חלק מישראל זה פורים.

ת. כל אחד ביומו יותר.

ש. אם היום המסוגל לתפלה, זה כל אחד לפי מקומו מתי שנוהג את פורים, כיצד באופן שנוסע למקום השני בלא להתחייב את דיני הפורים, וכגון שמגיע בבוקר לאחר התפלה, האם בכה"ג זוכה להשיג ולהשתתף עם אנשי המקום ביום המסוגל לנצל זאת לתפלה, או עד כמה שאינו נוהג למעשה פורים, הגם שנמצא במקום שעושים עתה פורים, אצלו זה לא יהא יום המסוגל.

ת. קצת.

ש. כשחל ט"ו אדר בשבת ונוהגים פורים המשולש, מתי זה היום המסוגל לתפלה ולבקשות, האם בשבת שזה ט"ו באדר או

במ"ב דרשו הערה 9 הביאו שכן דעת הגר"י קניבסקי. והביאו שבענין זמן השינה צידד רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שכיון שאף השינה היא בכלל קיום הדין עד דלא ידע, לכן היא צריכה להיות ביום ולא בלילה, שהרי עבר כבר זמן המצוה.

לט. קונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד קסד' כתב "ראיתי מי שפירש שיש לדקדק שלא לשלוח מנות קודם קריאת המגילה, דכיון שיוצאין בשהחיינו דקריאת המגילה גם על משלוח מנות, ראוי להקדים הברכה למצוה, ולע"ד כיון שממשיך בהמצוה אחרי קריאת המגילה, מועיל שהחיינו שאומר אח"כ גם על המצוה שקיים קודם כל זמן שעודו עוסק בה".

לכאורה דבריו צריכים ביאור, מה שהברכה אח"כ יכולה להועיל גם על מה שעשה כבר לפני כן, זה ר' בדיעבד במי שלא בירך מקודם, כמו במי שהתחיל לאטכול בלא ברכה, כעת שממשיך לאכול, יכול בברכה זו לתקן את מה שאכל בתחילה בלא ברכה, אבל כשבא לכתחילה לשאול מה לעשות וצריך ברכה, בודאי נאמר לו שימתין עם המשלוח מנות עד אחרי ברכת שהחיינו על המגילה שזה כולל גם את המשלוח מנות, ולא נאמר לו שיכול ליתן לפני הברכה כיון שהברכה שיעשה אח"כ יועיל לו גם על המשלוח מנות שכבר נתן.

בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 200 הביאו מעשה רב ממרן הגאון ר' מיכל יהודה

ש. נשים שהולכות לשמוע מגילה לנשים בשעה 10 בבוקר, ולפני כן באו והביאו להן בבית משלוח מנות ורוצות להחזיר, האם יכולות להחזיר משלוח מנות, או מכיון שעדיין לא שמעו מגילת אסתר ולא שמעו ברכת שהחיינו על המגילה ועל מצוות היום, אין כדאי שתתן משלוח מנות עד לאחר שתצא בברכת שהחיינו.

ת. יכולות.

ש. האם מכיון שברכת שהחיינו בפורים ביום זה גם על שאר המצוות, כגון משלוח מנות ומתנות לאביונים, יצטרך לכתחילה להסמיך מיד אחרי המגילה לפחות לשלוח מנות אחד ומתנות לאביונים, כדי שהברכה תחול על זה, או מכיון שכבר חל על המגילה, אין עניין להזדרז לשלוח מנות ומתנות לאביונים.

ת. אין מוכרח אבל ראוי מצד זריזין מקדימין.

ש. האם לכתחילה יהא אסור לדבר אחר קריאת המגילה בבוקר כל עוד לא נתן משלוח מנות ולא מתנות לאביונים, כי הברכה שהחיינו שבירך על המגילה הולך על משלוח מנות ומתנות לאביונים.

ת. לא נהגו להקפיד.

ש. בחור בישיבה גדולה שנכנס לחובות כספיים עקב הוצאות לאכול שרגיל לקנות לעצמו בין הסדרים וכדומה, ולא רוצה לבקש סתם כספים מהוריו, כדי לא להוסיף להם הוצאות, ודי במה שמשלמים שכר לימוד וכדומה, האם אפשר ליתן לו מתנות לאביונים בפורים.

ת. יכולים. מ

ש. ביסוד משלוח מנות ומתנות לאביונים מצינו חילוק, שמשלוח מנות צריך ליתן לאיש אחד ואילו מתנות לאביונים צריך ליתן לשני אביונים. מדוע לא תיקנו בשני הדברים אותו הדבר, או בשניהם שיצטרכו לתת לשני אביונים, או בשניהם יתנו לאדם אחד, א"כ ביסוד החיוב שלמדו מהפסוק, מדוע ביסוד הדבר מחלקים שמתנות לאביונים צריך ליתן לב' אביונים ומשלוח מנות רק לאחד.

ת. צדקה נכון להרבות.

ש. מי שנותן מתנות לאביונים לאברך שיש לו משפחה גדולה בלע"ה, האם יצא בזה ידי חובה של ניתנה לכמה אביונים, כי יש שם את האבא והאמא ובני הבית, או שכל משפחה נחשב כאביון אחד, כי הכל קשור לאב המשפחה.

ת. לא מסתבר. מא

ליפקוביץ זצוק"ל שהקפיד לומר לשליח שילך בשליחותו בבוקר מיד אחר התפילה, אך שיקפיד שיהא זה אחרי שרבינו זצוק"ל כבר ישמע וייצא בברכת שהחיינו קודם קריאת המגילה, כי בברכה זו מכוין גם על מצוות היום. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 232 הביאו בשם הגאון ר' נסים קרליץ שליט"א שכיון שברכת שהחיינו על קריאת המגילה היא גם על המשלוח מנות, מן הראוי להזדרז ולשלוח מנות לאחר קריאת המגילה.

מ. בדין מתנות לאביונים עבור בחור בישיבה עיין תשובות והנהגות ח"ג סימן רפה.

מא. בענין מתנות לאביונים לאיש ואשה האם נחשב לב' אביונים, עיין במשנה ברורה דרשו ח"ו במלואים עמוד 134 הערה 14 מה שכתבו בזה.

משלוחי מנות.

ש. כיצד הדרך הטובה לבחורים שצריכים

שאמא שלהם תכין להם משלוחי מנות עבור חבריהם, ולא יחשב שמשתמש באבא לצורך עצמו.

ת. הוא רצונה והוא כבודה.

ש. ילדים שרוצים לשלוח מנות לחבריהם, האם מותר להם לבקש מאמא שלהם שתכין להם משלוחי מנות שיהא להם מה לתת, או שאסור לבקש כן מאמא שתכין להם.

ת. מותר.

ש. יש אנשים שבתוך המשלוח מנות

שולחים לאחרים, מכניסים בתוכו גם איזה כלי גדול וכדומה כמתנה למשפחה שחייבים להם הכרת הטוב על מה שנהנו מהם באמצע השנה. האם המקבל את המשלוח מנות והמתנה, צריך לחשוש מצד שונא מתנות יחיה.

ש. האם יוכלו הילדים רק לומר לאמא שלהם, גם אנחנו רוצים לשלוח משלוחי מנות ותו לא, והיא מעצמה תבין שצריכה להכין עבורם ולא נחשב שביקשו במפורש שתכין להם.

ת. אין צריך לזה.

ת. בפורים הדרך כן. מכ

בקובץ מבקשי תורה פורים ח"ג אדר תשע"ג עמוד יא' הביאו בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א שאם נותנים מתנות לאביונים למי שיש לו אשה וילדים, שזה אינו נחשב לב' עניים, כיון שעליו לפרנס את אשתו וילדיו. והביאו שכן כתוב בערוך השולחן סימן תרצד' ס"ב שכתב "ראה לו דאם נתן לאיש ולאשתו או לאיש ולבנו או לבתו שהם על שולחן אחד לא יצא בזה ידי חובת שני אביונים דכאחד חשיבי.

אולם בתשובת בנין עולם מר' אייזיק חבר סימן לו' נקט בפשיטות שאפשר לצאת ידי חובת מתנות לאביונים ע"י מתנה לבעל ולאשה, וכעין זה מבואר במהרש"א בחידושי אגדות על מגילה ד' ע"א לגבי אב ובנים הסמוכים על שולחנו שאפשר לצאת בהם ידי מצות מתנות לאביונים בתורת ב' מתנות.

בקובץ מבקשי תורה פורים עמוד יח' תשע"ג נשאל מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל האם אפשר לתת מתנות לאביונים לבעל ולאשתו, ואם יוצאים בזה לשני אביונים והשיב, שאם מתכוונים בפירוש לתת לשניהם, אז אדרבה וזה ודאי טוב. ופעם אמר בנוסח אחר שיתן לה על מנת שאין לבעלה רשות בזה.

בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד טז' אות מו' כתב שאין לקיים המצוה של מתנות לאביונים מכספי מעשר, ואם נותן עשרה שקלים מכספו דהוא השיעור המועט, יכול ליתן כמה שרוצה מכספי מעשר אף דמכוון לקיים המצוה של מתנות לאביונים.

מב. בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד קסז' נסתפק במצות משלוח מנות אם יש בזה משום שונא מתנות יחיה, והיינו אם אינו מחזיר בחזרה מתנה אולי יחסר לו בזה הסגולה לאריכות ימים. ונראה דהביאור בשונא מתנות יחיה, דע"י קבלת מתנות מנכין לאדם מזכויותיו טפי ממה שמנכין מכשנהנה ממה שמרוויח במעשה ידיו, ולכן יש להתרחק ממתנות שיוכה בזה לאריכות ימים טפי. אמנם הכא שמזכה חבריו במצוה, דכל המרבה במשלוח מנות שובח מקיים מצוה טפי, וכמבואר ברמב"ם סוף הלכות מגילה, הלא המקבל מגלגל בקבלתו זכות לחבירו, וכה"ג אין מנכין זכויותיו ורק נוסף לו בזה זכות. ומ"מ במתנה מרובה דמוכח טפי ושייך בזה גדר שונא מתנות יחיה גם לת"ח כהרמ"א ביור"ד סימן רסו' סעיף כא', אולי באמת אין להתיר לקבלן גם בפורים לנוהר תמיד מלקבל מתנות וצ"ב. עכת"ד.

ש. האם מותר לתלמידים לשלוח מנות לרב שלהם כשהוא אבל ל"ע בתוך השנה.

ת. כמדומה שמותר.

ש. רב שנוהג לתת איזה מתנה בפורים לתלמידיו כשבאים ליתן לו משלוח מנות, האם רשאי ליתן גם כשהוא אבל ל"ע בתוך השנה.

ת. ליתן רשאי.

ש. האם במשלוח מנות לרבו או לאביו או לחמיו אפשר לצאת במשלוח מנות, או שאינם נקראים רעהו ואי אפשר לצאת.

ת. יוצאים. מג

ש. חברי כולל שהשתתפו כולם כאחד לקנות משלוח מנות לראש הכולל וקנו לו בקבוק יין גדול וכן דג גדול מאוד, האם חברי הכולל יצאו ידי חובת משלוח מנות, כי למעשה הראש כולל שלהם קיבל שני מנות, או מכיון שכל אחד לא הביא שני מנות לעצמו, לא יצאו ידי חובה.

ש. האם יש לחלק בין מתנה מועטת למתנה יקרה מאד בדין של שונא מתנות יחיה, ואם קיבל מתנה מועטת אין לו מה לחשוש.

ת. בפורים אין לחוש כלל.

ש. הורים שבניהם שולחים להם משלוח מנות וזה כולל מתנה יקרה מאד כהכרת הטוב, וכן רבנים שתלמידיהם שולחים להם משלוח מנות ומתנה יקרה כאיזה ספר חשוב ויקר, האם צריכים המקבלים לחשוש מצד שונא מתנות יחיה.

ת. אין זה מתנה אלא חוב.

ש. האם שייך במשלוחי מנות הדין של התנאה לפניו במצוות שראוי לכבד את המשלוחי מנות להכינם בצורה מכובדת ונאה כשנותן זאת לשני ולא בצורה בזויה ופשוטה כשיש לו אפשרות לייפות.

ת. אם יכול.

מג. הג"ר אברהם צבי ישראל זצ"ל אמר לי בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שענה על זה, וכי שור של תלמיד הנוגח שור של רבו יהי פטור משום שאינו רעהו.

כעין סברא זו ראיתי שהביאו בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' בענין פורים עמוד 240 בשם הג"ר אביגדור נבנצאל שליט"א שהביא בשם האחרונים שהסתפקו בזה, וכתב שלכאורה פשוט שיוצאים מראה זו שאם יגח שור של התלמיד שור של רבו ודאי יהא חייב וקרינן ביה רעהו.

בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סימן יד' כתב בשם כמה פוסקים שודאי יוצאים בזה, וכן כתב בספר פורים וחודש אדר עמוד קלא' אות כ' כתב שאע"פ שכתוב משלוח מנות איש לרעהו, יוצאים ידי המצוה במשלוח מנות לאב, לבן לרב, או לתלמיד.

בליקוטי תשובות והנהגות על פורים מהג"ר משה שטרנבוך שליט"א (עמוד יב' בביאורים אות לג') "לרבו יוצאין משלוח מנות מפורש בכמה פוסקים (בית שערים או"ח סימן שפא', שבט סופר סימן כג', לבוש מרדכי סימן ט'). ומ"מ יש מחמירים (תירוש ויצהר קו'). והוסיף הג"ר משה שטרנבוך שליט"א "ונראה דראוי לכו"ע לשלוח לרבו וזהו כבודו". וכונתו דאף אם לא יוצאים בזה ידי חובה, אבל ודאי ראוי לבוא ולכבדו במשלוח מנות.

עיין עוד בזה בספר כמוצא שלל רב על פורים עמוד שלו' מה שכתב בזה, ובמקראי קודש פורים עמוד רעא' ובהערה בהררי קודש.

ת. לא מסתבר. מד

לקבל ביד ימין, כמו שמצינו בהלכה שיש ענין לקבל ספר מאדם אחר ביד ימין.

ת. אולי.

ש. יש בחז"ל בברכות כיון דאיתעביד ביה מצוה חדא ליעביד ביה עוד מצוה. לפי"ז יש לעיין, יש מגשים שבהם אדם מקבל משלוחי מנות ממישהו אחר או משנה שעברה, האם כשצריך לשלוח לאנשים אחרים, ראוי שישתמש באותם מגשים שהוא קיבל בהם משלוח מנות, כי אחרי שכבר השתמשו בזה פעם אחת, ישתמש בזה עתה פעם נוספת, או מכיון שבפעם הראשונה לא הוא שלח בזה, אלא שלחו אליו, כעת הוא שולח, כבר אין נפק"מ.

ת. זה אינו אלא תשמיש.

ש. בשקיות שבהם שולחים מנות, האם גם נאמר בזה לאיתעביד ביה עוד מצוה, כי סוף סוף השתמשו בזה למשלוח מנות, או שזה רק היכי תימצי להחזיק המאכלים ואין זה חלק ממשלוח מנות, לא יהא כחלק מהמצוה ויוכל להחליף שקיות.

ת. תפוס לשון אחרון. מה

ש. אדם שנותן רק כמה משלוחי מנות האם יש דיני קדימה למי צריך ליתן קודם כגון לקרוביו לפני שכנים וחברים.

ת. יתכן (ואולי כהן קודם).

ש. בהלכה בסימן תרצה' מבואר לגבי משלוח מנות שאיש לו ישלח לאשה וכן אשה לא תשלח לאיש. כיצד הדין בבחור מאורס בשעט"מ שרוצה לשלוח מנות לארוסתו בתקופה שבין האירוסין לנשואין וכן להיפך, האם מותרים לשלוח מנות זה לזה או אסור, הגם שרגילים לתת מתנות זה לזה בתקופה זו.

ת. לא נהוג.

ש. באופן ששולח החתן המאורס משלוח מנות להורי הכלה, האם יכול בתוכו לשלוח גם משהו מיוחד לכלה שלו.

ת. חלילה.

ש. האם צריך ליתן את המשלוח מנות דוקא ביד ימין לכתחילה, וכן המקבל צריך

מד. בהליכות שלמה פורים עמוד שלו' אות טו' כתב רשאים כמה בני אדם לשלוח מנות בשותפות, וכן לשלוח לכמה בני אדם בשותפות, בלבד שיהיו מספר המנות לפי מספר האנשים, היינו שישלח כל אחד ב' מנות וכן יקבל כל אחד ב' מנות.

בספר פורים וחודש אדר עמוד קל' אות יא' כתב, יש שכתב ששני בני אדם שנתנו משלוח מנות בשותפות לאדם אחר לא יצאו ידי חובה, לפי שצריך שכל אחד ואחד יתן שתי מנות.

במקראי קודש פורים עמוד רעו' בהערה מובא נידון לענין איש ואשתו, אם יוצאים ידי חובה בנתינת שתי מנות יחד, או שכל אחד צריך לתת שני מנות, ומצא בערוך השולחן סימן תרצד' ב' דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשתי מנות דכגוף אחד הם, אבל בנו ובתו הסמוכים על שולחנו, חייבים ליתן בפני עצמם. לכאורה מבואר ששני אנשים סתם לא יכולים להביא ביחד שתי מנות בלבד ויחשב כאילו כל הביא ב' מנות, אלא כל אחד מחויב להביא בעצמו ב' מנות.

עיין עוד בשערי ימי הפורים עמוד קלא' סימן יז'.

מה. בזה מבואר דברי רבינו שליט"א בתירוץ הקודם, שהמגש אינו חלק ממשלוח מנות אלא רק כתשמיש והיכי

ש. אדם שקיבל מאכלים שלא רוצה לאוכלם עתה, כי יש לו כזה מאכל בביתו, וכעת רוצה לשלוח מנות לאחרים, האם יש ענין שיתן את המאכלים האלו שקיבל ולא צריך, מדין לאיתעביד ביה מצוה נוספת כי כבר השתמשו במאכלים אלו מקודם לשם משלוח מנות.

ת. כרצונו.

ש. הבעל הטורים בפרשת תולדות מביא טעם שיצחק לא יכל לראות, כיון שיצחק לקח שוחד מעשו, וכתוב כי השוחד יעור. הרי שאף לאבא אסור לקחת שוחד, הגם שאין זה נוגע להטיית דין תורה.

מעשה יש לעיין, ראש עיר או חברי כנסת חרדיים שמקבלים מתנות בכל מיני הזדמנויות כשוחד ע"מ שראש העיר יעשה להם כל מיני טובות, האם רשאי לקבל.

ת. רשאי.

ש. כמו כן מצוי ישיבות ששולחות משלוח מנות לראש העיר או חברי כנסת חרדיים כדי לסדר כל מיני דברים לטובת הישיבה, ובפרט כשיש קשיים במשרדים של הממשלה, ויש צורך שחבר כנסת יפעל לטובת הישיבה, ולכן מידי פעם שולחים מתנות או משלוח מנות יוקרתי, האם יחשב כשוחד שלא יקבלו, דלא גרע מיצחק.

תימצי שיוכלו ליתן בו משלוח מנות.

ת. מותר ומצוה.

הלכות פורים.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א אורחות חיים איך בן תורה צריך להתנהג ולצאת את היום הגדול של פורים.

ת. ללמוד הלכות מגילה.

ש. ילד שצבע ידיו בצבע לצורך תחפושת ומעונין בצבע על ידיו, האם נחשב לחציצה לגבי נטילת ידים ויצטרך להסיר הצבע מידיו לפני הנטילה, או עד כמה שבפורים מעונין בצבע על ידיו ואינו מקפיד, לא נחשב ביום זה לחציצה ויטול ידיו עם הצבע.

ת. נכון להוריד.

ש. תחפושת שכתוב עליה פסוקים או ציטוט מחז"ל, האם מותר להיכנס עם זה לבית הכסא.

ת. אין ראוי. מו

ש. ילד שלובש בפורים את הקיטל של אביו מה שלובש בימים נוראים האם מותר לילד להיכנס עם הקיטל לבית הכסא, וכן לאביו בימים הנוראים, כי זה כבר לא בגד המיוחד רק לתפלה, או שהתחפושת לא מבטל את חשיבות הקיטל ויהא אסור להיכנס עם זה לבית הכסא.

ת. אין ראוי. מז

מו. הג"ר אברהם צבי ישראלון שליט"א אמר לי בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שללא כיסוי אסור. בספר אשרי האיש ח"ג עמוד שטז' הביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאין לכתוב בפרסומים שונים כיתובי קודש, ואף אם כוונתו רק כדי לתת צביון של קדושה לפרסומת. עבר וכתב וכגון מה שמצוי בעטיפות למשלוחי מנות שכותבים משנכנס אדר מרבים בשמחה או ליהודים היתה אורה ושמחה, טעונים עטיפות אלו גניזה.

לפי"ז בנידון דידן יהא אסור להיכנס בתחפושת עם כיתוב קודש לבית הכסא.

מז. הג"ר אברהם צבי ישראלון שליט"א ענה לי שאם הילד לובש חד פעמי הרי זה נשאר עליו שם בגד המיוחד

ש. תחפושת של פורים שיש בה ארבע כנפות והיא כבגד, האם צריך להטיל בה ציצית, או שאין זה בגד לשם בגד כי אם תחפושת, לא צריך להטיל בה ציצית.

ת. יזהר. מח

ש. האם כדאי שלא לבוא בפורים לכותל המערבי כדי שלא יצטער בפורים כשקורע בגדיו וצריך להיות בשמחה.

ת. מותר.

ש. מדוע צריך להתחיל הלכות פסח דוקא בפורים בעצמו ולא די שיתחיל למחרת פורים.

ש. האם מי שרואה מקום המקדש בפורים קורע בגדיו.

ת. כמדומה שקורעין (הכל כפי המנהג). מט

ש. בהלכה מבואר שצריך להתחיל בפורים ללמוד הלכות פסח, כי שלושים יום

האם צריך לנסוע.

לתפילה, אבל אם קבוע נותנים לקטנים לתחפושת בודאי פקע ממנו שם בגד המיוחד לתפילה.

מח. בקונטרס תשובות והנהגות לגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א על פורים עמוד ר"י כותב בענין חיוב ציצית בבגד תחפושת, שאם לבוש בבגדים אחרים חוץ מהתחפושת, והתחפושת משמשת רק למראה בעלמא, פטור מציצית. אבל אם התחפושת משמשת כתחליף לאחד מבגדיו, אף שעשוי רק לתחפושת מ"מ חייב בציצית.

בעלון מים חיים גליון 360 דן בשאלה ילדים שמתחפשים לכהן גדול ויש להם מעיל תכלת (בצורת טלית קטן) האם חייב להטיל בו ציצית או היות שלובשים זאת רק ליום אחד אין צריך ציצית, והביא בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש בו שיעור טלית קטן חייב לקשור בו ציצית, אע"פ שהוא רק ליום אחד, ואע"פ שהכהן גדול לאקשר בו ציצית, כבר כתב המנחת חינוך מצוה צט' ס"ק ד' שהטעם שזה מממון הקדש ולא ממון שלו, אבל מעיל תכלת של פורים שהוא פרטי חייב בציצית, ויש עצה לעגל פינה אחת ואז פטור מציצית.

מט. הגר"ר צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר עמוד קמ"ג אות טו' כתב "קורעים על ראיית מקום המקדש, בין בי"ד באדר ובין בט"ו באדר, ואחר הקריעה יכסה הקרע או ילבש בגד אחר.

בפסקי תשובות סימן תקס"א אות ג' מביא בשם שו"ת בצל החכמה שמנהג ירושלים מהדורות הקודמים שאין קורעים בימי הפורים.

יתכן שכוונתו שתלוי כל אחד מתי שאצלו פורים שאז הוא בשמחה ולכן לא יקרע. אבל מי שעושה פורים ביד' באדר ונוסע לירושלים בט"ו ביום שאינו נוהג כבר פורים, יתכן שיצטרך לקרוע.

ג. בני החבורה ביארו כי חודש אדר בדרך כלל הוא חסר ויש בו רק עשרים ותשע יום, ע"כ השלשים יום קודם הפסח חל בי"ד אדר. ויש שרצו לומר כי מונים שלשים יום מערב פסח שהקריבו קרבן פסח ואסור לעשות בו מחצות מלאכה, ולכן חל בי"ד אדר.

ת. למה לא. נא

ת. כן.

ש. קופות צדקה וכדומה שמבקשות מבנות שיבאו למשרד כדי לעשות טלפונים לצורת מגבית פורים, ומקבלות הבנות סכום כסף נכבד עבור כך, האם רואים בזה סימן ברכה הגם שעשו מלאכה בפורים.

ת. שמחת פורים. נב

ש. ראיתי מביאים נב בשם הרב שליט"א שבפורים צריך להחמיר לא לכתוב דברי תורה שלא לצורך פורים. כיצד הדין בכותב הלכות פסח בפורים, האם מותר לכתוב בפורים, כי גם בפורים צריך ללמוד הלכות פסח.

ת. אין ראוי.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א, האם הרב שליט"א ביום השני של פורים מספק מחמיר שלא לכתוב שום דבר חוץ מעניני מגילה כמו ביום הראשון של פורים, או שהרב שליט"א מספק מיקל לכתוב גם שאר דברי ד"ת.

ש. מביאים בשם הרב שליט"א מדוע יש הרבה חידושים של הרב שליט"א על מגילת אסתר, כיון שכתוב בהלכה שמותר לכתוב בפורים רק מעניני המגילה ולא שאר הדברים מפני איסור מלאכה. ולכן הרב שליט"א כותב מעניני המגילה. לפי"ז יש לעיין מה יעשו גבאי צדקה שצריכים לכתוב קבלה עבור התורמים בפורים, האם מותר לכתוב כי גם זה מעניני פורים.

ת. מותר.

ש. יש נוהגים לאכול משהו חלבי בפורים כמו בשבועות שהתורה נמשלה לחלב, וכ"ש פורים שאז קיבלו התורה מרצון. האם יש מקור למנהג כזה, והאם יש ענין לחפש לעשות כך.

ת. לא שמענו מנהג זה.

ש. האם מותר לכבס בגדים בפורים.

ת. יתכן שאין ראוי אלא ע"י גוי. נד

נא. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' בענין פורים עמוד 12 הביאו בשם מרן הרב שטיינמן זצוק"ל שלא הבין מה צורך לנסוע לירושלים לשושן פורים, רק כשטענו שיש בזה משום כיבוד הורים לשמחם בפורים נחה דעתו מעט.

נב. בספר בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' פורים עמוד 226 הביאו בשם מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בענין עבודה בפורים, שפרקמטיא מותר זה באופן עראי, ואם זה לצורך פורים זה בסדר ולא צריך למעט. לפי"ז כוונת רבינו שליט"א דכאן יש גם שמחת פורים לאותן בנות שמקבלות הרבה כסף, וזה גם לצורך פורים שמותר.

נג. בנתיבות ההלכה שע"י והגית כרך לד' - פורים עמוד 238.

נד. בשערי ימים הפורים עמוד צד' אות ג' מבואר בדבריו שבפורים אסור בעשיית מלאכות כבדות כמו כביסה ותפירה וכדומה.

בפסקי תשובות (סימן תרצו' אות א') מביא בשם הבן איש חי פ' תצוה שנה א' סעיף כב' שאסור לכבס בפורים אם לא לצורך היום.

בנוגע ליטול צפרניים בפורים, בספר פורים וחודש אדר עמוד צה' אות מא' כותב שיש אוסרים ליטול צפרניים בפורים. וכשחל פורים ביום שישי, כתב בעמוד קמט' אות כ' שמותר ליטול אף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה בפורים.

מה טובו אהליך יעקב | מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ש. כשחל פורים ביום חמישי, האם מותר לכבס בפורים לצורך שבת.	ת. אחרי הנס אמרו.
ת. כנ"ל.	ש. האם כשאין לפניו סידור, יוכל לומר על הנסים וכו' בימי מרדכי ואסתר והשאר כפי הנוסח שבסידור כעין שמצינו נוסח מקוצר לגבי תרומות ומעשרות.
הלכות תפילה וברכת המזון בפורים.	ת. יתכן.
ש. האם יש לחזור לקנות עליה לתורה בפורים.	ש. האם באמצע ברכת המזון מותר ללכת ת. כן.
ש. מדוע נוהגים אנו לומר בשיר של יום בפורים למנצח על אילת השחר, הרי בחז"ל במסכת סופרים פרק יח' מבואר שאמרו תהלים פרק ז' שגיון לדוד,	ש. מי שלא יודע לומר כל על הנסים בעל פה ונמצא באמצע שמו"ע, האם מותר לו ללכת לקחת סידור כדי שיוכל לומר כל על הנסים.
ת. א. מענינא דיומא.	ת. מותר.
ב. מנהג הגר"א.	ש. התחיל למנצח ביום צרה בימים שלא אומרים פרק זה, האם יכול לגמור.
ש. עוד צ"ב, עד כמה שאנו אומרים למנצח על אילת השחר ולא כפי שמובא במסכת סופרים, איך שייך לומר היום יום וכו' שביו היו הלויים אומרים בבית המקדש למנצח על אילת השחר, הרי שם אמרו פרק אחר.	ת. הפסוק יגמור. נה

בשלמי תודה פורים עמוד תיד' מבואר שהגם שבפורים אין ליטול צפרניים, אבל לכבוד שבת מותר כי כל מלאכת מצוה מותר, ובערב שבת מצוה ליטול צפרניים א"כ ביום חול אסור. אמנם אם צפרניו גדולות וחושש לחציצה לנטילת ידים מפסולת שמתקבץ תחתיו או שמאוס לו לאכול בידיו דהוא צורך סעודה, מותר. וע"ש שדן בפורים שחל בערב שבת לבני יד', כיצד הדין לבני ט"ו שעתה פורים בערב שבת (מדין פורים המשולש). בפסקי תשובות סימן תרצו' אות א' מביא שנטילת צפרניים יש להתיר בפורים שחל בערב שבת, דנטילת צפרניים לכבוד שבת הוא בכלל צורך מצוה המבואר ברמ"א להתיר.

נח. הרה"ג ר' משה מונק שליט"א מרבני ישיבת דרכי משה הראני בס"ד שכבר עמד בזה מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל (בספר הערות על מסכת פסחים דף צו' ע"א מדפי הספר) וז"ל "התחיל למנצח .. ביום צרה בראש חודש וכדומה האם יסיים ועדיף ממזמור לתודה. אין מביאין תודה בחג המצות. והנה מבואר בהלכה שלא לומר מזמור לתודה בפסח כיון שאומרים מזמור זה כנגד תודה בגדר ונשלמה פרים שפתינו ואזי ביום שאין מביאים תודה אין אומרים מזמור זה. וכתב בספר נזירות שמשון בהגה' על שו"ע או"ח סימן נא' ס"ע דאם בטעות התחיל לומר מזמור לתודה יכול להמשיך המזמור דלאחר שהזכיר תודה אין נפק"מ במה שממשיך. ועל פי דבריו ראיתי לפני רבות בשנים באחד המחברים דביום (שבת ויו"ט ור"ח וכדומה) שאין אומרים בו יענך ה' ביום צרה אם הזכיר ביום צרה יכול לגמור המזמור. ונראה בדבריו דכל הטעם שאין אומרים מזמור זה כדי לא להזכיר יום צרה אולם לאחר שכבר הזכיר יכול לגמור המזמור.

שקצובין לו מראש השנה ולא דומה לסעודת שבת ויו"ט שאם מוסיף מוסיפין לו. האם זה נכון.

ת. כן.

ש. לכאורה המשנה ברורה מביא שגם סעודת חול המועד וראש חודש דומה לשבת ויו"ט ואין זה בכלל מזנותיו של אדם הקצובין לו, א"כ מאי שנא פורים מסעודת ראש חודש וחול המועד.

ת. זה דרבנן.

ש. סעודת שבע ברכות שנערך בפורים ביום האם צריך פנים חדשות.

ת. יתכן שאין צריך. יח

ש. כשחל פורים בשבת וצריך לומר על הנסים, כיצד הדין במי ששכח לומר על הנסים, האם יכול להתחיל הרחמן הוא יעשה לנו נסים כמו חול למי ששכח על הנסים, או מכיון שבשבת אין מבקשים בקשות, יאמר רק בימי מרדכי וכו' ולא יתחיל הרחמן שיעשה לנו נסים.

ת. יכול. יו

ש. האם סעודות והוצאות פורים של המשלוח מנות חוזרים לאדם כדין סעודת יו"ט שאינו נכלל במזנותיו של אדם הקצובין.

ת. פורים אינו יו"ט. יז

ש. מביאים בשם הרב שליט"א שהוצאות של פורים זה בכלל מזנותיו של אדם

אמנם נראה דבריו עדיפים מדברי הניירות שמשון, דהתם יש לדחות דבריו ולומר דאמירת כל המזמור הוא כנגד קרבן תודה ואם ממשיך לאומרו אחר שנזכר הרי שהוא מסכים להמשיך בשילום תודה בשפתיו במה שאמר תחילה ואין ראוי לומר כן ביום שאין מביאים תודה, אבל אמירת למנצח וכו' חוץ ממה שמתחיל בו הזכרת יום צרה אין ענין מניע ת אמירתו בהמשך המזמור ורק שלא לומר יום צרה ואדרבה בהמשיכו הוא תקוה והבטחת הי"ת לישראל ותפלה נאה היא לכל עת ועונה, ולכך לאחר שאמר תיבות ביום צרה שוב אין נפק"מ להמשיך המזמור".

לכאורה מדברי רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א נראה דסובר שיגמור ביענך ביום צרה רק את הפסוק שהתחיל ואם גמר את הפסוק הראשון לא יגמור את כל הפרק.

במ"ב דרשו סימן תרצג' הערה 14 הביאו בשם הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל שאם טעה והתחיל לומר למנצח, יפסיק באמצע המזמור.

נו. באשרי האיש ח"ג עמוד שיד' אות ב' הביא שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שבשבת לא יאמר הרחמן הוא יעשה לנו נסים כבחול מכיון שאין אומרים בקשות בשבת אלא יתחיל בימי וכו'.

נז. השאלה נשאלה בהזדמנות אחרת.

נח. הגר"ר צבי כהן שליט"א בספרו פורים וחודש אדר עמוד קלח' אות טז' כתב "פורים נחשב כפנים חדשות לענין שבע ברכות שאין צריך לחזור אחר אדם שלא היה עד אז בסעודות של שבעת ימי המשתה, המדובר דוקא בסעודת פורים העקרת שביום הפורים, ובאופן שלפחות שישה מהסועדים בה לא אכלו לפני סעודת פת ודוקא אם מברכים את כל השבע ברכות לפני השקיעה.

אחד מבני החבורה הבה"ח פנחס ויספיש נ"י הראני שבאוצר הפוסקים (אבן העזר סימן יז' הלכות קידושין סימן סב' סעיף ח' עמוד לו' בד"ה וימי הפורים) האריך מאד בענין של פנים חדשות.

ענין עוד בפסקי תשובות סימן תרצו' הערה 69.

ש. במקומות שעושים שני ימים פורים כשהיום השני רק מספק, האם בפורים המשולש צריכים לעשות ג' ימים כמו בירושלים או מכיון שזה ספק לא צריכים לעשות פורים המשולש.

ת. כן.

ש. אם צריכים לעשות פורים המשולש גם במקומות שזה רק מספק, האם מי שרוצה להתחתן בפורים המשולש שלא יתחתן, כי לכתחילה לא עושים נשואין בפורים, או שיכול להתחתן.

ת. יכול.

מנהג ליתן כסף למלמד.

ש. מניין המנהג לתת כסף לרבנים המלמדים את בניו בפורים, והאם דוקא כסף או גם מתנה חשובה מספיק.

ת. כל דבר (אבל אין יוצאין בזה משלוח מנות).

ש. יש מקומות שנותנים למלמד בחידור שמלמד את הילד תורה שבפורים מביאים לו כסף חוץ ממשלוחי מנות. מה הטעם למנהג זה ומדוע בפורים.

ת. כל הפושט יד.

ש. פעם נהגו לשלוח כסף מיוחד עבור המלמדים בפורים ע"י ההורים וכנראה שזה היה תוספת על מה ששילמו ההורים כל חודש. יש לעיין כיצד בזמנינו שההורים משלמים כל חודש לת"ת, והנהלת התלמוד תורה משלמים מחיר מסוים למלמד, משכורת גבוהה, האם גם צריך להמשיך במנהג הזה

ש. סעודת שבע ברכות שנערך בליל פורים האם צריך פנים חדשות.

ת. לכאורה צריך.

ש. בסעודת פורים שעושים גם שבע ברכות, לא צריך פנים חדשות. כיצד הדין בחתן וכלה שעושים פורים בט"ו באדר בלבד, ובאו למשפחה שעושים פורים ביד' באדר, וכעת ביד' אדר בסעודת פורים, רוצים לעשות שבע ברכות לחתן והכלה שאצלם זה לא פורים, האם יצטרכו פנים חדשות, כי אצל חתן והכלה זה לא פורים, או שהולכים אחרי משתתפי הסעודה ואצלם זה פורים ולא יצטרכו פנים חדשות.

ת. יכולים.

ש. האם מה שאומרים בברכת המזון בשבת ויו"ט "מגדול" ולא "מגדיל" כימות החול, האם זה תלוי ביום שלא אומרים בו תחנון, ועל כן גם בחנוכה ופורים, בסעודת ברית ושבע ברכות וכל שאר הימים שלא אומרים תחנון יאמרו מגדול כשבת ויו"ט, או שרק בימים שאומרים מוסף אומרים מגדול, וממילא בחנוכה ופורים, ברית מילה ושבע ברכות, וכן ל"ג בעומר וכדומה, יאמרו מגדיל כימות החול הגם שלא אומרים בהם תחנון.

ת. כמדומה שבחנוכה ופורים אומרים מגדול. נט

ש. מי שמתחתן בפורים המשולש ויש מנהגים האם אומרים תחנון, או לא, כיצד הדין לגבי תענית חתן וכלה האם מתענה.

ת. לא.

נט. בפסקי תשובות סימן תרפב' הערה 3 מביא בשם שו"ת משנה שכיר ח"ב סימן רכ' שמוכיח מזוהר חדש שהשוה חנוכה ופורים לראש חודש לענין לומר מגדול בברכת המזון.

ובפרט שיודע שיש אברכים שקשה להם ליתן כסף, בקושי גומרים את החודש, האם חייב לקבל מהם או שיכול לומר בערב פורים שלא ישלחו לו כלל כסף.

ת. יכול.

ש. מלמד שקיבל כסף בפורים מכל ההורים, ורוצה להחזיר את הכסף שקיבל מאברכים, שלא נעים לו שאברכים שיש להם בנים בכיתתו יתאמצו לתת לו כסף, ולשאר ההורים מוכן לקבל, האם נאה לעשות בחשאי, שלחלק מחזיר ולחלק לא, או שלא צריך להחזיר.

ת. יכול להחזיר.

ש. מצינו בחז"ל שמזנותיו של אדם קצובין לו חוץ מהוצאות בניו לתלמוד תורה. האם הסכום כסף שנותן למלמד בפורים עבור שמלמד את בנו תורה, ג"כ נכלל בהוצאות בניו לתלמוד תורה.

ת. כן.

פורים ביום שישי.

ש. כשחל פורים של טו' ביום שישי כמו השנה (תשע"ה) נשאלתי כיצד הדין כשהם עושים סעודת פורים כדין בערב חצות היום, והזמינו אורחים מחוץ לעיר שיבואו לשמוח עמם, כגון בנים שנוסעים להורים לירושלים, ואצל האורחים אין זה כלל פורים, כי הם עשו כבר פורים ביד' ביום חמישי, האם מותר לאורחים לאכול בסעודה ביום שישי הגם שזה סעודה גדולה, כי אצל ההורים זה סעודת פורים וזה גורר את כל המשתתפים, או שאסור לאורחים לאכול סעודה גדולה כי אם מעט, כי לגבם אין זה פורים.

וההורים יצטרכו להוסיף עוד כסף מיוחד פרטי למלמד ולהביא לו בפורים.

ת. מנהג ישראל.

ש. מלמד בחידר שההורים שלחו לו כסף בפורים, האם שייך בזה שונא מתנות יחיה, כי זה סתם מתנה ולא מדיני משלוח מנות ומתנות לאביונים, ובפרט כשיש מלמדים שיש להם משכורת יותר גבוהה מהמשכורת של אברך רגיל בכולל.

ת. יכול לקבל.

ש. יש נוהגים ליתן כסף בפורים למלמד של הילד בחידר חוץ ממשלוח מנות, האם צריך לנהוג כן.

ת. למה לא.

ש. האם מכיון שלא כולם נוהגים ליתן כסף עבור המלמד בחידר, א"כ מי שכן נותן, האם יוכל ליתן זאת מסכפי מעשר.

ת. לא.

ש. אם מותר ליתן מכספי מעשר למלמד בחידר, האם צריך לבדוק כל מלמד בחידר האם נחשב לעני שמותר לו לקבל כספי מעשר, או כל מלמד בחידר שמחתן בס"ד ילדים, רשאי לקבל.

ת. ודאי שלא.

ש. אם נותנים כספי מעשר לעני בפורים, האם מקיים בזה גם מצות מתנות לאביונים, באופן שכבר נתן כסף אחר לשני אביונים לעיקר המצוה, וכעת רק מרבה ליתן לעוד אביונים.

ת. אולי.

ש. הורים שרוצים בכל אופן לשלוח כסף למלמד, והמלמד לא רוצה לקבל מהם,

ת. לכאור' אפשר להקל.^ס

כי למעשה זה סעודת פורים, הגם שלעצמם לא יאמרו על הנסים.

ת. יתכן שיש ליוזרה.

ש. חל פורים ביום שישי וקשה להכין אוכל לשבת ורוצה להכין כמות גדולה של אוכל לפורים ושבת כאחד, וממה שישאר לאחר פורים את זה יאכל לשבת. האם רשאי לעשות כן, או שאין זה מכבוד השבת, כי נחשב שאוכל שיריים של סעודה אחרת.

ת. מותר.

ש. כשחל פורים ביום שישי ואוכלים סעודת פורים לכתחילה לפני חצות עוד לפני שעת מנחה, האם צריך להזהר לא לשתות כמות גדולה של יין שאפשר עי"כ להשתכר, כי הרי אם ישתכר מהיין וילך לישון, שמא יקום רק בשבת ויפסיד מנחה, ואילו בכל שנה, אוכל סעודת פורים רק לאחר מנחה, אבל כשחל ביום שישי ואוכל סעודת פורים לפני מנחה מה יעשה.

ש. כיצד הדין בברית מילה ביום שישי שזה סעודת מצוה שמותר לאכול בערב שבת, והגיעו אורחים רק לסעודת ברית, שלא היו לפני כן בברית עצמה, האם מותר לאורחים לאכול בסעודה, כי למעשה זה סעודת מצוה, או עד כמה שלא היו בברית, לגבם אין זה סעודת מצוה ולא יוכלו האורחים לאכול בסעודת ברית ביום שישי, כי אסור לאכול סתם סעודה גדולה בערב שבת.

ת. לכאור' אסור וצ"ע.

ש. האם יש הבדל בין סעודת ברית ביום שישי בנוגע לאורחים שבאו לסעודה, לבין סעודת פורים של טו' שחל ביום שישי והגיעו אורחים שאצלם זה לא סעודת פורים, בנוגע לאכול בסעודה, או שאין הבדל ובשניהם דין אחד הוא, שאם מותר לאכול בסעודת ברית לכל האורחים, כי למעשה יש כאן סעודת מצוה, כך בנוגע לסעודת פורים שחל ביום שישי יוכלו כל האורחים לאכול,

ס. הר"ר גדליה הוניגסברג שליט"א שאל את מרן הרב שטיינמן זצוק"ל ואמר לו, מכיון שהם לא מקיימים בסעודה זו שום מצוה כי אם כיבוד אב ואם, זה לא מתיר להם לאכול סעודה גדולה ביום שישי. והוסיף לי ששאל בדבר בחורים שנסעו לפורים בירושלים והזיקו, האם צריכים לשלם, שברמ"א מבואר שמי שהזיק מפני שמחת פורים פטור מלשלם, וטען מרן זצוק"ל שאצלם זה לא פורים. כי רק מי שאצלו זה מצוה פטור, אבל אצלם זה לא מצוה.

בחוט שני פורים פרק יא' עמוד פז' מובא שאלה, העיירות שקראו מגילה ביום יד' כדינם, ובאים ביום שישי יום טו' להוריהם, האם מותר להם לאכול שם ולהשתתף בשמחת פורים שלהם, דלכאורה הרי זה נחשב סעודה גדולה שבשבילם אינה סעודת מצוה שאסור בער"ש, והשיב, מסתברא דאין בן י"ד יכול לקבוע סעודה גדולה בער"ש, ביום ט"ו שחל להיות בער"ש, כיון שבשבילו אין זה סעודת מצוה, ויוכל לשבת עימם ולאכול אף לא סעודה גדולה ולא דמי לסעודת ברית שחל להיות בער"ש שמותר לכל המשתתפים בסעודה לסעוד שם אף שאין לו שייכות לברית, דהתם הסעודה היא לכבוד המצוה, וכל המשתתפים בה הם אוכלים לכבוד סעודת המצוה, משא"כ בפורים החיוב הוא אקרקפתא בגברא ומי שחיב במצוה חייב במצוה, ומי שלא חייב לא חייב.

עוד הוסיף, אף לפמ"ש במ"ב בשם השל"ה שיקבץ אנשי ביתו וחביריו דאי אפשר לשמוח כראוי ביחיד, גם כתב שם הרמ"א וחיב במשתה ושמחה קצת בב' ימים יד' וט"ו, מ"מ אין זה מתיר לקבוע סעודה גדולה בער"ש למי שלא מחוייב בה בער"ש.

ת. אסור להשתכר עד שיתפלל מנחה. סא

שמחת פורים

ש. האם יש רמז תורה לענין של פורים.

ת. אך שמח. סב

ש. שאלתי את הרב שליט"א היכן מרומז פורים בתורה, והרב שליט"א ענה לי "אך שמח", לכאורה אך שמח עוסק בעניני סוכות ושמחת תורה, ומה השייכות בין זה לפורים.

ת. שמחה גמורה.

ש. האם אפשר לפרש רמז לפורים מן התורה ע"פ דברי האר"י ז"ל ועוד, שפורים יותר גדול מיום כפור, כי יום כפור זה כפורים, ובפורים קיבלו תורה מאהבת הנס יותר מלוחות שניות, וכאן הרמז לפורים.

ת. יפה.

ש. שאלתי את הרב שליט"א היכן מרומז פורים בתורה, והרב שליט"א תירץ לי "אך שמח". תלמיד חכם אחד הראני רמז נוסף, כתוב בפרשת בהעלותך (במדבר י') "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצצרת וגו'". אומר האבן עזרא וז"ל "וביום שמחתכם ובמועדיכם ששבתם מארץ אויב, או נצחתם האויב הבא עליכם וקבעתם יום שמחה כימי פורים וכו'", כיון שנזכר מועדיכם לשון שלכם, שאתם קובעים וזה נוגע לפורים וחנוכה.

ת. נכון.

ש. המהר"ם שיף בסוף מסכת חולין בדרשים נחמדים בדף יד' ע"א עומד בהערה מדוע אחשוורוש לא הביא תזמורת בסעודה שעשה, ונאמרו בזה כמה תשובות. האם אפשר לפרש בס"ד, אחשוורוש לא רצה להביא גויים שיזמרו כי אם יהודים. אבל היהודים לא רצו לנגן, כי חשבו שודאי הולכים רק לקצת זמן, המנימום שחייבים כדי שהמלך לא יכעס ומיד ילכו, ולכן לא רוצים לנגן שם, רק שהיצר הרע הצליח אחרי שהלכו לסעודה, שנשארו שם.

ת. משום חורבן בית המקדש לא רצו תזמורת.

ש. האם אפשר לפרש עוד פירוש בס"ד, עד כמה שמרדכי אמר שלא ילכו לסעודת אחשוורוש, כל מי שרצה ללכת בכל אופן, היה בטוח שיעשה זאת בצנעה שאף אחד לא ידע, אבל אם יבאו יהודים לנגן שם, ודאי ידעו מהם וזה לא רצו שידעו שהם הלכו, לכן כבוד העצמי לא נתן להם ללכת לנגן שם.

ת. לא צריכין שיהודים ינגנו.

ב' ימי הפורים.

ש. בכל ספק דרבנן אומרים לקולא ולא עושים כלום. א"כ מדוע לגבי פורים יש מקומות שהם עושים שני ימים מספק וקוראים מגילה בלא ברכה, נאמר שמספק

סא. בכאיל תערוג גליון 195 הביאו שמרן הגר"ל שטינמן זצוק"ל נוהג בליל פורים לשתות מיץ ענבים. וכשחל פורים ביום ו' נשאל מה עדיף, האם סעודה אחת"צ או פורים מפה ומקדש, ואמר שיאכל אחת"צ וחכם עיניו בראשו הרי מספיק כזית.

סב. ורמז בתורה לזה שמרבים בשמחה בחודש אדר, כתב בטעמא דקרא פרשת מסעי בפרשת חלוקת ארץ ישראל לגבולותיה (במדבר לד' ד') נאמר ונסב לכם הגבול מנגב וגו' ויצא חצר אדר ועבר עצמונה". ומלשון הפסוק ויצא חצר אדר וגו' רמז דבחודש אדר מתעצמת מזל ישראל.

מהמקומות בשני ימים, אבל כשקובעים לדורות, די לקבוע שכולם יעשו זכר לנס באותו היום ולא לחלק המקומות.

ת. כי כך הי' הנס.

ש. מי שעושה עוד יום פורים מספק, האם צריך להחמיר לגבי איסור מלאכה ולא יעשה.

ת. ראוי.

ש. יש מקומות שעושים עוד יום פורים בטו' באדר מספק. לפי"ז יש לעיין, כשחל טו' אדר ביום שני וכדומה שיש קריאת התורה מצד שני וחמישי, מדוע אותם שעושים עוד יום פורים מספק, לא צריכים לקרוא ביום שני הן קריאת התורה של אותו שבוע וגם מספק פרשת ויבא עמלק כקריאת התורה של פורים. שבשלמא כשחל יום השני של פורים בשאר ימות השבוע שאין חיוב קריאת התורה בכלל, אפשר לומר שלא חייבו לקרוא מספק ביום השני של פורים, כי מספק לא יוכלו לברך על קריאת התורה מספק, אבל כשחל יום השני של פורים ביום שני וכדומה שיש כבר חיוב קריאת התורה, מספק נחייבם לקרוא ב' פרשיות, הן פרשה של היום והן מספק פרשת פורים, כמו שמצינו שאותם מקומות בחוץ לארץ שעושים מספק עוד יו"ט שקוראים מספק את הקריאה של היום ושל אתמול כדי לצאת ידי ספק.

ת. אין קורין מספק.

ענינים.

ש. מה הטעם שנהגו עם ישראל לאכול בפורים אוזני המן.

יהיו פטורים לגמרי ולא יקראו כלל ולא משלוח מנות ולא מתנות לאביונים.

ת. א"כ בטל מצוות היום וזה אי אפשר.

ש. יש מי שרצה לטעון שפורים זה לא דרבנן אלא דברי קבלה וזה יותר חמור, לכן מספק כן עושים עוד יום אבל לגבי הברכה נשאר ספק דרבנן ולכן אין מברכים.

ת. גם נכון.

ש. יש מקומות שנוהגים פורים ביום יד' באופן ודאי, ובטו' באדר עושים מספק מקרא מגילה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים. מדוע לא נאמר לגבי היום השני ספק דרבנן לקולא ויהיו פטורים לגמרי ביום השני, וכאן לא מבטלים מצוות היום, כי עושים פורים ביד' באדר.

ת. דברי קבלה כדברי תורה דמי.

ש. דעת הרב שליט"א שבמקום שעושים שני ימים פורים מספק, צריכים לעשות גם פורים המשולש מספק באותה שנה. מה הדין לגבי תחנון בפורים המשולש באופן כזה.

ת. פטור.

ש. האם לפי"ז אלו שנוהגים לעשות בבני ברק עוד יום פורים מספק, כשיש פורים המשולש האם לא יאמרו תחנון בטו' באדר כי מספק זה פורים עדיין כמו בירושלים.

ת. כן.

ש. שאלתי את הרב שליט"א, מדוע כשתיקנו לעשות פורים לדורות, תיקנו שיהא מקומות שיעשו ביד' ויש מקומות בטו', הרי בכל שאר המצוות, כולם עושים באותו היום, א"כ גם שבזמן ההוא נלחמו בחלק

ת. אינו אלא כינוי. סג

ת. הלל.

ש. חז"ל בשבת פח' ע"א אומרים אמר רבה אעפ"כ הדר קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים וכו'. מדוע חז"ל מדגישים בימי אחשוורוש ולא בימי מרדכי כמו שאומרים בעל הנסים.
ת. לא כולם הכירו את מרדכי.

ש. בחז"ל מחפשים רמז למרדכי מן התורה מנין, ומצאו מור דרור בפרשת כי תשא. מה השייכות בין מרדכי למור דרור.
ת. רמז (ומרדכי הי' מתוך הבשמים).
ש. מדוע בכלל הוצרכו לחפש רמז מן התורה למרדכי.

ש. חז"ל אומרים בשבת פח' ע"א "הדר קבלוה בימי אחשוורוש". מדוע חז"ל מדגישים בימי אחשוורוש ולא בימי מרדכי הצדיק, והרב שליט"א תירץ לי שלא כולם הכירו את מרדכי. וצ"ב, הרי מדובר כאן עבור כלל ישראל, וכולם שמעו על הנס של פורים שהיה בזכות מרדכי הצדיק, א"כ רבה שמספר מה אירע בזמן ההוא, ודאי יכל לומר לנו בימי מרדכי.

ת. כל דבר נמצא בתורה.
ש. כמו כן חז"ל מחפשים רמז להמן מן התורה מנין ומצאו המן העץ, מה הוצרכו לחפש רמז להמן בתורה.

ת. מאה ועשרים ושבע מדינות ידעו רק על אחשוורוש.

ת. כנ"ל. סד
ש. מדוע על מתתיהו בן יוחנן בנס של חנוכה לא שאלו רמז מן התורה מנין כמו ששאלו על מרדכי והמן ואסתר.

ש. האבות הקדושים קיימו את כל התורה כולה ואפילו דרבנן. והרב שליט"א כותב שאברהם אבינו הדליק חנוכיה בפתח האוהל. לפי"ז יש לעיין בנוגע לפורים, איזה מצות דרבנן קיים בפורים.

ת. זה רמז בחנוכה המזבח.
ש. הטור בסימן תרצו' כותב בנוגע על אבל ל"ע האם מותר לו ללכת לבית כנסת בפורים, ואח"כ מוסיף וכן החתן שלא ילך לבית הכנסת אלא יקרא המגילה בביתו. מה הטעם שחתן לא יכול ללכת לבית כנסת.
ת. צריך מלוה.

ת. מתנות לאביונים.

ש. מדוע השו"ע השמיט הלכה זו של חתן שלא ילך לבית הכנסת.

ש. לאברהם אבינו ודאי לא היה מקרא מגילה, כי עדיין לא נכתב מגילה זו, האם הוא יודע ברוח הקודש מה יהא כתוב וממילא קרא בעל פה, או שבמקום מגילת אסתר אמר הלל ביום זה לפרסם שעתיד להיות נס לכלל ישראל.

ת. כי לא נהוג היום.
ש. הגמ' בסנהדרין סד' ע"ב אומרת לגבי איסור מולך "אמר רב אינו חייב עד שיעבירו דרך העברה היכי דמי, אמר אביי שרגא דליבני במציעי וכו' רבא אמר כמשוורתא

סג. בענין המנהג לאכול אזני המן עיין בספר ימי משתה ושמחה עמוד של' הערה 64.

סד. עיין בשלמי מועד עמוד ש'.

עם האש, ולא עשו כן בשאר מועדים וכדומה. ודוחק לומר שעשו כן בשבי לשמחה, כי לא חסר דברים אחרים לעשות בשביל שמחה, א"כ מ העומק שהתינוקות נהגו לעשות מעשה זה בפורים. ת. זה שמחתם.

דפוריא". אומר רש"י "רבא אמר כמשוורתא דפוריא אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה". נשאלתי מדוע נהגו התינוקות כן דוקא בפורים לעשות חפירה זו

מסכת מגילה

יותר גדול, כי די בציבור שלהם, א"כ כל קבוצת כהנים יכלו לעשות מנין של מקרא מגילה עם מעריב, בלא לבטל עבודת בית המקדש.

ת. כולם אין יכולים.

ש. הגמ' במגילה ג' ע"א מביאה שהמלאך בא ליהושע ותבע ממנו על שביטלו בעת המלחמה שלא הקריבו קרבן תמיד של בין הערבים ועל ביטול תורה, ועיקר התביעה על ביטול תורה. נשאלתי, מה בכלל התביעה עליהם, הרי עד כמה שעסקו במלחמת מצוה, מדוע שלא נפטור אותם מדין עוסק במצוה שפטור מן המצוה אפילו בזמן מנוחה כמו שלוחי מצוה שפטורים בזמן שינה, כי טרודים והכל קשור למצוה, א"כ בלילה שנחו מהמלחמה ביום, עדיין נחשבים שעסוקים במצוה, ושיהיו פטורים מדין עוסק במצוה.

ת. יכול לקיים שניהם.

ש. עוד צ"ב, מה התביעה עליהם על שביטלו תמיד של בין הערבים, הרי עד כמה שעסקו במלחמה, היו טרודים במצוה ופטורים מן המצוה, ואם באמת לא נלחמו

ש. בגמ' ריש מגילה אמרו שכהנים ביטלו עבודתם למקרא מגילה ומבואר בתוס' משום פריסומא ניסא. וצ"ב, מדוע לא יכלו לחלק את הכהנים לכמה קבוצות ולעשו תכמה מנינים, וחלק יעבדו בינתיים בבית המקדש מה שצריך והשאר ישמעו מגילה, ואח"כ יתחלפו שאחרים יעבדו והם ישמעו.

ת. כולם רצו מיד המצוה.

ש. עוד צ"ב, מה עשו כל השנה כשהגיע זמן של מעריב וק"ש, וכי כל הכהנים עזבו את עבודת בית המקדש והלכו להתפלל בבית כנסת בצד וחזרו לעבודה, או שהתחלקו לקבוצות וכל פעם התפללו כהנים אחרים באופן שזה לא יפריע לעבודת בית המקדש.

ת. עשו שתייהם ביחד.

ש. מעתה אם בכל השנה לא ביטלו עבודת בית המקדש כשהלכו להתפלל מעריב, ודאגו לסדר זאת בצורה שזה לא יהא על חשבון העבודה, א"כ מה אירע בליל פורים שהוצרכו כל הכהנים כאחד לבטל עבודת בית המקדש למקרא מגילה, הרי כמו שהתפללו כל השנה יכלו גם לעשות בנוגע למקרא מגילה, כי ציבור קבוע אפילו שהוא קטן לא צריך מפני דין ברוב עם ללכת למנין

כל היום ונשאר להם פנאי, מדוע באמת לא הקריבו תמיד של בין הערבים.

ת. נחו קצת.

ש. עוד צ"ב, הרי מסתמא המלחמה לא היתה יום אחד כי אם זמן מסוים. ומשמע שתמיד של שחר כן הקריבו, ולכן המלאך בא ואמר להם תביעה רק על תמיד של בין הערביים. א"כ מדוע תמיד של שחר בשאר הימים שנלחמו כן הקריבו ואילו תמיד של בין הערביים לא נזהרו מלהקריב.

ת. שהיו באמצע מלחמה.

ש. הגמ' במגילה ד' ע"א אומרת "ואריב"ל נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס". אם קטנים בגיל חינוך חייבים מעיקר הדין ולא מצד חינוך, אלא מצד שאף הם היו באותו הנס, מדוע לא הזכירו כאן גם קטנים שחייבים.

ת. מצד חינוך.

ש. חז"ל אומרים במגילה ה' ע"א "איזו היא עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין וכו'". ורש"י מפרש שהכוונה על עשרה בטלנים ממלאכה שנמצאים כל היום בבית הכנסת ובכך מונעים שהקב"ה לא יכעס כמו שמצינו שכוועס הקב"ה כשבא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה. לכאורה קשה היכן מצינו שצריך לדאוג שתמיד יהיו עשרה לפני שהקב"ה מגיע על מנת שלא יכעס.

ת. מצוה.

ש. עוד יותר קשה, הרי בעיר גדולה מסתמא היה להם הרבה בתי כנסיות להתפלל, ומה עוזר שדאגו שיהיה בכל העיר הזו עשרה בטלנים, מה יהיה עם שאר בתי כנסיות ששם הקב"ה יוכל לכעוס.

ת. בכל בית הכנסת.

ש. עוד יותר קשה, מדוע לאותם צדיקים שכל היום בבית הכנסת ודואגים שעיי"כ הקב"ה לא יכעס על כל המתפללים, נקראים בשם בטלנים, הרי היה עדיף לקרוא להם בשם יותר מכבוד, כי בטלן בחז"ל זה כשאדם לא עושה כלום.

ת. הוא שם גדול מאד.

ש. מדוע חז"ל בברכות שעוסקים בענין שהקב"ה כועס כשלא מוצא עשרה, מדוע שם חז"ל לא הזכירו ענין זה של עשרה בטלנים כדי להשמיענו כמה חשוב שיהא עשרה בזמן.

ת. אינו דין.

ש. מה השייכות בין אם יש עשרה בטלנים כדי לקבוע מהו עיר או כפר.

ת. למה לא.

ש. האם אפשר לדרוש מהציבור בבית הכנסת שיתנו כסף על מנת לדאוג שיהיו עשרה לפני שמגיע זמן תפלה כדי שהקב"ה לא יכעס.

ת. כן.

ש. מדוע בזמנינו לא שמענו שצריך לדאוג שיהא עשרה בטלנים כדי שהקב"ה לא יכעס.

ת. בזמנינו יש הרבה בטלנים.

ש. חז"ל בב"ק פב' ע"א מביאים שעזרא תיקן לקרוא עשרה פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנין. מה הענין לקרוא פסוקים כנגד אותם ערה בטלנים.

ת. שישמעו דברי תורה.

מה טובו אהליך יעקב | מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א

ש. חז"ל בב"ק פב' ע"א מביאים שעזרא תיקן לקרוא עשרה פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים. מה הענין לקרוא פסוקים כנגד אותם עשרה בטלנים.

ת. א. שישמעו דברי תורה.

ב. ראויים לתפילה.

ש. בגמ' בברכות ו' ע"ב מצינו שהקב"ה כועס כשלא מוצא מנין, עד שהגמ' במגילה ה' ע"א אומרת שלכן צריך עשרה בטלנים בעיר שיהיו תמיד בבית הכנסת. ועיר שאין בה עשרה בטלנים אין זה עיר. מה עוזר שיהא עשרה בטלנים בעיר, הרי בכל עיר צריך הרבה עשרה בטלנים, כנגד כל בית כנסת ובית כנסת, כי אם יש עשרה בטלנים עבור בית כנסת אחד, עדיין יכול לכעוס בשאר הבתי כנסיות אם אין שם עשרה בטלנים, א"כ מדוע לקבוע שם עיר תלוי רק בעשרה בטלנים בלבד, הרי אותם עשרה זה מועיל רק לבית כנסת אחד.

ת. יכולים ללכת בכל העיר.

ש. מצינו בחז"ל במגילה ששם של עיר או כפר נקבע האם יש עשרה בטלנים. האם אפשר לפרש מדוע שם של העיר תלוי דוקא בעשרה בטלנים, כדי ללמדנו כח ההשפעה של אותם עשרה בטלנים על העיר, כמו

ש. חז"ל בברכות (ו' ע"ב) אומרים "אמר ר' יוחנן בשעה שהקב"ה בא בבית הכנסת ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש קראתי ואין עונה".

הנה דרך דוגמא יש בית כנסת שקבעו מנין לשחרית בשעה 6.20 בכל בוקר ולא תמיד יש מנין בשעה זו, ורק בהמשך לקראת ברכו מתאסף מנין מצוצמם. מתי זה הזמן שהקב"ה כועס, האם בשעה שקבעו לתחילת התפילה, כגון בשעה 6.20 כשאין עשרה, או רק באופן שלבסוף לא התקיים המנין כלל, שלא באו בסוף עשרה.

ת. כשמאחרים הזמן שקבעו.

ש. אם יש כזה מנין שבתחילת פסוקי דזמרה אין עשרה אנשים ובאים רק אח"כ עם טלית ותפילין עד ברכו, האם ראוי להתפלל בכזה מנין או לחפש מקום אחר.

ת. אפשר.

ש. בחז"ל בברכות מבואר שאם הקב"ה בא לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה, מיד כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וכו'. האם זה רק בתפילה או גם לגבי לימוד התורה בצבור.

ת. רק בתפילה. ס"ה

ס"ה. הראוני שבשו"ת הרשב"א (סימן נ') נשאל, שבחז"ל מצינו שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד הוא כועס. ונשאל הרשב"א, הרי אמרין בברכות (ו' ע"א) דבעשרה שיושבים ולומדים שכינה קדמה ואזלא. א"כ איך הקב"ה יכול לכעוס כשלא בא העשירי, הרי הוא בא תמיד לפני העשירי. מתוך הרשב"א אין משיבין מן ההגדה. ועוד, פירוש קדמה ואזלא לא שתקדם לביאתן אלא שבא עמהם מיד כשהן באין ואינו ממתין עד שיבאו העשרה וישבו.

מ"מ מבואר לכאורה ברשב"א, שהדין שהקב"ה כועס כשאין מוצא עשרה, אין זה רק בתפילה כי אם בתורה ג"כ, שהרי הדין שהשכינה מקדמת לבוא זה נאמר בעשרה שיושבים ועוסקים בתורה ולא בתפילה, ואם יש חילוק בין תפילה לתורה, אין מקום לקושיא, א"כ לכאורה מוכח מהרשב"א שהדין הזה לא נאמר רק בתפילה כי אם גם בתורה.

ש. חז"ל אומרים במגילה ו' ע"ב "ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי וכו' יגעתי ומצאתי תאמין. הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סיעתא דשמיא הוא מן שמיא. ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי אבל לאוקמי גירסא סייעתא דשמיא היא". לפי"ז יש לעיין כיצד הוא בנוגע לתפילה, האם בכדי להשיג משהו בשייכות לעבודת התפילה, גם צריך עמל ויגיעה כתורה, או ששם צריך משהו אחר. כי בחז"ל עוסקים רק בנוגע לתורה ולמא ומתן, ובנוגע לתפילה לא ביארו חז"ל מה צריך לעשות כדי לזכות לעבודת התפילה שיוכל להתפלל ולהבין מה שמתפלל, וכיצד להרגיש שעומד לפני הקב"ה, א"כ מה על האדם לעשות.

ת. רק לבוא לבית הכנסת להתפלל.

ש. חז"ל אומרים במגילה יב' ע"א "תנא כולם על שמו נקראו בן יאיר בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפלתו, בן שמעי בן ששמע א-ל תפלתו, בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו". לכאורה הסדר הוא להיפך, קודם בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו, ואחרי שהצליח לפתוח שערי רחמים, זכה שהקב"ה ישמע תפלתו, ומדוע בחז"ל נכתב בן שמעי ואח"כ בן קיש.

ת. שם אבותיו הי' כן.

ש. עוד קשה, שבחז"ל משמע שנקרא בן קיש ע"י שהקיש על שערי רחמים ונפתחו, ואילו בסליחות של תענית אסתר כתוב "בן קיש הקיש דלתות בית הספר" א"כ מדוע נקרא בן קיש.

ת. היינו הך.

ש. מדוע מדרכי הצדיק נקרא בן שמעי על ששמע הקב"ה תפלתו, וכי רק הוא

שמצינו בסדום שבזכות עשרה צדיקים יכלו להגן על כל העיר, לכן גם אם צריך בכל בית כנסת שיהא לו בנפרד עשרה בטלנים כדי ששבית כנסת זה הקב"ה לא יכעס, וממילא בעיר גדולה שיש שם הרבה בתי כנסיות וצריך שם הרבה בטלנים בשביל כל בית כנסת, עכ"ז שם העיר לא תלוי בריבוי בטלנים אלא די בעשרה, כי כל מה שיש בעיר, השפע והשמירה, הכל תלוי בעשרה בטלנים, וכ"ש אם יש יותר מעשרה בטלנים. אבל די בעשרה כדי להביא ברכה בכל העיר.

ת. נכון.

ש. בית כנסת שיש שם מלא מנינים בזה אחר זה, כגון שכל שעה מתחיל מנין נוסף, אבל למעשה אין עשרה מיד בתחילת המנין הנוסף, האם צריך שיהא עשרה בטלנים בכל מנין ומנין בבית כנסת זה.

ת. ראוי.

ש. מצינו בחז"ל במגילה ה' ע"ב שרבי נטע נטיעה של שמחה בפורים. צ"ב מדוע נטע זאת בפורים דוקא. ועוד, שהרי לא יהנה מזה בשנה זו עד שיגדל האילן.

ת. לפרסם שמותו.

ש. חז"ל אומרים במגילה ו' ע"א "כינרת זו גינוסר ולמה נקרא שמה רקת שאפילו ריקנין שבה מלאין מצות כרימון". לכאורה מה המיוחד במקום ההוא שעליהם חז"ל אומרים שריקנין שבה מלאין מצות כרימון, וכי בשאר המקומות שיש ריקנין, האם הם לא מלאים מצות כרימון, הרי לכאורה דבר זה לא נאמר על כל הריקנין, ומה המיוחד במקום זה עד כדי שנקרא רקת משום כך.

ת. כאן הי' הרבה יותר.

התפלל, הרי היו עמו עשרים ושנים אלף תינוקות שצמו והתפללו עמו, א"כ הקב"ה שמע את התפלות של כולם.

ת. התפלל בלב שלם.

ש. בשו"ע בסימן תרצג' סעיף ג' כתב "אין קורין בו הלל", בפורים. ומבאר המשנה ברורה הטעם דבשלמא ביציאת מצרים אמרינן, הללו עבדי ד' ולא עבדי פרעה, אבל הכא אכתי עבדי אחשוורוש אנן. צ"ב מדוע המשנה ברורה הביא רק את הטעם הזה, הרי בגמ' במגילה יד' ע"א יש כמה טעמים, שאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, או קרייתה זו הילולא, א"כ מדוע לא הזכיר שאר הטעמים.

ת. לקצר.

ש. עוד יותר קשה, שהגמ' אומרת בין לרבא בין לר"נ קשיא והא תנן וכו'. ומבואר בגמ' שיש פירכא על הטעם הזה שאכתי עבדי אחשוורוש אנן, ונשאר הטעם שאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, א"כ היה צריך להביא את הטעם שנשאר למסקנא.

ת. קיצר.

ש. הגמ' במגילה טו' ע"א אומרת "ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'". לכאורה צ"ע מה החידוש כאן של ר"א, הרי זה משנה מפורשת במסכת אבות פ"ו מ"ו בסוף

ארבעים ושמונה קניני תורה ששם נזכר בקנין האחרון "והאומר דבר בשם אומרו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו וכו'". א"כ כבר נזכר במשנה ומה חידש ר"א כאן בגמ' במגילה.

ת. פ"ו באבות ברייתא היא וברייתא לא שמיע לי. ^{סו}

ש. בעצם דברי חז"ל "כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'" צ"ב שאם אכן כדברי חז"ל זה מביא גאולה לעולם, א"כ מדוע לא חייבו כל אדם לומר דבר בשם אומרו. הרי חז"ל לא אמרו חייב אדם לומר דבר בשם אומרו, אלא אמרו "כל האומר", שמי שכן אומר, שיידע שמביא גאולה לעולם.

ת. כי אינו חיוב.

ש. ילמדנו רבינו שליט"א, לפעמים מבקשים ממני שאשאל את רבינו שליט"א שאלות, ואני כותב בנוסח של השאלות, נתבקשתי לשאול, או נשאלתי, ואני לא מזכיר כלל מי השואל, האם לכאורה זה שלא כדין לכתחילה, כי בחז"ל מבואר שראוי להזכיר דבר בשם אומרו כדי להביא גאולה לעולם.

ת. א. צריך.

ב. שאלה אינו צריך בשם אומרו. ^{סז}

סו. בפרקי דר"א פרק נ' מביא "ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי מכאן אמרו חכמים כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם". ובביאור הרד"ל כתב בתוך דבריו "ולזה דרשו שכל האומר דבר בשם אומרו, ושם אמירה הוא אפילו אומר הדבר לעצמו כגון שונה משנתו לעצמו ראוי לו לשנותו בשם אומרו שכן נשנה זה בפ' שנו חכמים בדברים שהתורה נקנית בהם". יתכן שכוונתו לתרץ שאלה זו מה החידוש כאן יותר ממה שכתוב באבות.

סז. בהזדמנות אחרת נשאל שוב בנוסח שונה מעט. וקצת סתירה בין התשובות.

בעלון מים חיים להג"ר יהודה אריה דינר שליט"א גליון 255 הביא שאלה מי שמראה לשני איזו גמרא או

הדברים בשמו לאחרים, אלא יאמר ששמו, וכעת השומע לא יכול לומר דבר בשם אומרו, כי נתבקש שלא להזכיר שם האומר הראשון, האם עי"ז מונע מלהביא גאולה לעולם.

ת. לא.

ד. מי שלא רוצה לומר דברים בשם אומרו, האם נחשב שמונע מלהביא גאולה לעולם, ויתבעו אותו מדוע לא חיפש להביא גאולה לעולם.

ת. אולי

ש. האם אפשר לפרש בס"ד את הכוונה בדברי חז"ל מביא גאולה לעולם, שברגע שאדם אומר דבר בשם אומרו, פירוש הדבר שהוא עניו ולא מחזיק עצמו שכאילו הוא יודע הכל לבד, ולא עוד, אלא שמכיר טובה למי שאמר לו את הדברים. וככל שיש יותר ענוה והכרת הטוב לחבירו, בזה מתגבר יותר אהבת חברים בעולם, וזה מקרב את בנין בית המקדש שנחרב רק בגלל שנאת חנם, שלא יכלו לראות בגדלותו של השני. ולכן כשאומר דבר בשם אומרו, מרבה אהבת חברים, וזה משפיע על הבריאה לקרב את הגאולה, ולכן חז"ל רצו שאדם יאמר דבר בשם אומרו, שלא יחזיק מעצמו, וגם ידע להכיר טובה למי שאמר לו את הדברים, וירבה אהבת חנם.

ת. יפה.

ש. כשיש כמה אנשים שהעבירו את הדבר מזה לזה, האם צריך לומר את כל

ש. הגמ' במגילה טו' ע"א אומרת "ואמר ר"א אמר רבי חנינא כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי".

נתקבשתי ע"י ש"ב הג"ר דוד לסיצין שליט"א לברר כאן כמה דברים.

א. מלשון חז"ל וממעשה של מרדכי מבואר שכל האומר דבר בשם אומרו, אין זה דוקא כשאומר דברי תורה בשם פלוני. כי מרדכי לא אמר דברי תורה רק סיפר סיפור של הצלה. האם לפי"ז מי שאומר איזה עצה טובה לחבירו שקיבל מפלוני אחר, ראוי שיאמר בשם מי קיבל את העצה.

ת. כן.

ב. כל אחד שאומר דבר בשם אומרו, איזה גאולה הוא מביא לעולם, הרי אצל מרדכי זה באמת הביא בסוף גאולה ע"י שאחשוורוש עשה לו כל מה שעשה וניצלו עם ישראל, אבל כאן בחז"ל נאמר שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. ולא יזהה גאולה התכוונו חז"ל.

ת. נזכה ונראה.

ג. מדוע לא ראינו גדולי הדורות שנוהרו בזה בכל פעם לומר דבר בשם אומרו או לכתוב כן בספריהם, וכי לא רצו להביא גאולה לעולם.

ת. מי לא נוהר.

ד. כשאדם אומר דבר תורה וכדומה לחבירו, ומבקש מחבירו שלא יעבור את

תוספת, האם גם בזה צריך לומר שפלוני הוא שהראה את הגמ' או התוספת, והביא תשובה ע"פ מעשה שהיה שמרן החזו"א וצ"ל הסתפק באיזה דין בסוגיא במנחות, והגרבי"ד פוברסקי שליט"א הראה לו תוספתא מפורשת לדין זה, ומיד כתב החזו"א שו"ר בתוספתא, ואמר שעל מראה מקום אין צורך לומר בשם אומרו.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד, ע"פ מה ששמעתי בנוגע לאסתר, כשאדם רואה כלב, כמה שהוא מפחד ממנו, עדיין חושב בעצמו שאולי יצליח להתנפל על הכלב, ובכך סומך עדיין משהו על הכוחות של עצמו ואין לו ביטול מוחלט. משא"כ כשאדם רואה אריה, כבר לא סומך על עצמו כלום. לכן כל זמן שאסתר קראה לאחשורוש בשם כלב, פירוש הדבר שעדיין סומכת משהו על עצמה שתצליח לבטל את הגזירה, וחסר בביטול מוחלט להקב"ה, ולכן ברגע שהיה דומה בעיניה ככלב, לא זכתה לכלום. ורק ברגע שאמרה שאחשורוש דומה בעיניה כאריה, שביטלה עצמה לגמרי להקב"ה, שאין אף אחד אחר שיעזור לה, אז זכתה להשראת השכינה, האם זה פירוש נכון.

ת. יפה.

ש. לפי"ז נוכל בס"ד לבאר גם את דברי הזוהר, הרי סוד הקרבנות להרגיש ביטול מוחלט להקב"ה, כולו להקב"ה, הכנעה גמורה בלי לשייר לעצמו כלום. ולכן ברגע שזכו להביא עצמם ע"י הקרבנות להכנעה גמורה להקב"ה, להכיר שבו תלויים וסמוכים, ואין לי משל עצמי כלום, זכו שהאש היה להם בדמות אריה המסמל על שזכו להכניע עצמם לגמרי בדיוק כמו שאדם מפחד מאריה שלא סומך כלל על עצמו, ומרגיש שאין לו סיכוי לכלום בלא ישועת הקב"ה. ולכן בדרך חיבה הראה להם הקב"ה באש את דמות האריה לסמל להם את מה שהצליחו לעבוד על עצמם. משא"כ כשלא זכו להכניע את עצמם לגמרי, שעדיין סמכו על הכוחות של עצמם ולא ביטלו עצמם

האומרים, כי הוא שמע מפלוני ששמע מפלוני ששמע מפלוני, או די שיזכירו רק את בעל המימרא הראשון.

ת. כולם.

ש. בעולם הישיבות מצוי בשיעורים שאומרים שהקשו הראשונים, וכן הקשו בני החבורה ולא מפרטים מי מהראשונים שאל את השאלה, או מי מבני החבורה אמר את הרעיון, האם זה לא טוב, כי לא מביא עי"ז גאולה לעולם, וראוי כסדר לומר מי שאל מהראשונים, ולהזכיר את הבני החבורה שחידשו איזה דבר בסוגיא.

ת. כי הרבה אמרו אותו דבר.

ש. באילת השחר על התורה בפרשת ויקרא א' יז' מביא בשם הזוהר בפרשת שמיני שבזמן שזכו שהקרבנות יעלו לרצון לפני הקב"ה, היה האש בדמות אריה, וכשלא זכו, היה האש בדמות כלב. ילמדנו רבינו שליט"א מה הענין דוקא באריה כשזכו, וכלב כשלא זכו.

ת. פני הדור כפני הכלב.

ש. כעין זה מצינו לגבי אסתר, שחז"ל אומרים מגילה טו' ע"ב "כיון שהגיעה לבית הצלמים נסתלקה הימנה שכינה", ואז שאלה אסתר, "שמא על שקראתיו כלב שנאמר הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי חזרה וקראתו אריה שנאמר הושיעני מפי אריה". וגם כאן צריך להבין מדוע הזכירו דוקא כלב ואריה.

ת. אין לך . . . בכל החיות ככלב דאפ' . . . אסרה התורה (. . .) סח

אדם לחבירו, למידת הנהגתו שנזכר במסכת מגילה.

ת. יפה.

ש. הגמ' בברכות ח' ע"א אומרת "ואמר אביי מריש הוה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמענא להא דאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד לא הוה מצלינא אלא היכא דגריסנא".

צ"ב וכי הקב"ה לא נמצא בסתם בתי כנסיות כי אם בד' אמות של הלכה בלבד. א"כ מה התועלת של אלו שמתפללים בבתי כנסיות שלא לומדים שם תורה.

ת. שם נמצא בקביעות.

ש. עוד צ"ע, כאן בחז"ל למדו שיש מעלה להתפלל היכן שלומדים מאוהב ד' שערי ציון שערים המצויינים בהלכה, שזהו הד' אמות של הלכה שנמצא שם הקב"ה. ואילו במסכת מגילה כט' ע"א אמרו "דרש רבא מאי דכתיב ד' מעון אתה היית לנו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר אביי מריש הוי גריסנא בביתא ומצלינא בבי כנישתא כיון דשמעית להא דקאמר דוד אהבתי מעון ביתך הווי גריסנא בבי כנישתא". א"כ מאיזה פסוק לומדים שיש ענין להתפלל היכן שלומדים.

ת. היינו הך.

ש. הגמ' במגילה כז' ע"א אומרת "דרש בר קפרא מאי דכתיב וישרף את בית ד' ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלים ואת כל בית גדול שרף באש וכו' ואת כל בית גדול שרף באש ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה. מ"ד תורה דכתיב ד' חפץ

לגמרי להקב"ה, אז הראה להם באש דמות כלב, להראות להם שחסר בהכנעה, שעדיין בתוך עצמם סומכים משהו על כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ועליהם לעבוד להכניע ולבטל עצמם לגמרי להקב"ה, כדי שהקרבת יעלה לרצון לפניו יתברך.

ת. יפה.

ש. הגמ' בברכות כח' ע"ב אומרת ר' נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וכו' אמר להם בכניסתי אני מתפלל שלא יארע דבר תקלה על ידי וכו'". ובגמ' הוסיפו "ת"ר בכניסתו מהו אומר יהי רצון וכו' ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי וכו'". יש לעיין האם ר' נחוניא בן הקנה שנזכר במשנה שהתפלל שלא יצא תקלה על ידו, התפלל את כל הנוסח שנזכר בביריתא, רק שבמשנה קיצרו את נוסח תפלתו, או שר' נחוניא בן הקנה התפלל כפי הנוסח שנזכר במשנה ותו לא, ואח"כ בגמ' הוסיפו על התפלה קצרה עוד דברים שראוי לבקש.

ת. היינו הך.

ש. הנפק"מ היא, מצינו בגמ' במגילה כח' ע"א "שאלו תלמידיו את ר' נחוניא בן הקנה במה הארכת ימים אמר להם מימי לא נתכבדתי בקלון חברי ולא עלתה על מטתי קללת חברי וכו'". מעתה אם ר' נחוניא בן הקנה בכניסתו לבית המדרש התפלל כל הנוסח שנזכר בביריתא, שלא יארע דבר תקלה על ידי וישמחו בי חברי וכו', מבואר היטב מדוע כ"כ ביקש בזהירות בבין אדם לחבירו, לבקש כל פעם כן, כי בזה השתבח באופן מיוחד עד שאמר לתלמידיו שבזה זכה לאריכות ימים. וא"כ יש קשר בין תפלתו בכניסה לבית מדרש שביקש גם על עניני בין

שלו. ולמה שמו של הקב"ה לא נזכר בה, משל לשלטון שעשה סעודה למלך, אמר המלך אוהבי שם, אמרו לו, לאו. אמר אף אני איני הולך לשם, אף כך אמר הקב"ה הואיל ומשה אינו נזכר שם, אף אני איני נזכר שם". ועד כמה שלא נזכר לא משה ולא הקב"ה, חסר בעצם השירה, ולכן לא כותבים זאת אריח ע"ג לבינה.

ת. אולי. סט

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב אומרת "אי איצטריך ליה לאיניש למיקרא גברא מבי כנישתא מאי, א"ל אי צורבא מרבנן הוא לימא הלכתא, ואי תנא הוא לימא מתני' ואי קרא הוא לימא פסוקא וכו'". מסדר הגמ' נראה שיש עדיפות שלכתחילה יאמר הלכה, ואם לא, אז יאמר משנה, ואם גם זה לא יכול, שלכל הפחות יאמר פסוק. מה הענין שלכתחילה יאמר דבר הלכה ולא יועיל לו כל פסוק. הרי העיקר הוא שלא יראה כאילו נכנס רק לצורך חבירו, ולכן שיאמר דבר תורה. א"כ מה אכפת איזה דבר תורה הוא יאמר.

ת. דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרו בעל פה.

ש. עוד צ"ע, שאם בגמ' מבואר סדר עדיפויות מה צריך לומר צורבא מרבנן, שיאמר הלכה, ואם לא אז משנה, ואם גם זה לא אז פסוק, ואם גם זה לא, יבקש מתינוקות אחרים שיאמרו לו איזה פסוק. א"כ מדוע בשו"ע בסימן קנו' סעיף א' לא הזכיר כן אלא סתם "ואם צריך לכנס בהם לצרכו, כגון לקרוא לאדם, יכנס ויקרא מעט או יאמר דבר שמועה ואח"כ יקראנו וכו'". לכאורה השו"ע

למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומ"ד תפלה דכתיב ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע ואלישע דעבד ברחמי הוא דעבד". ומבואר במהרש"א שע"י הרבים שמתקבצין בו ללמוד, מתרבה התורה, וכן בקיבוץ רבים לתפלה, התפלה מתקבלת יותר.

האם עפ"ז אפשר לפרש בס"ד את המעלה להתפלל דוקא במקום שלומדים, שהבינו שבמקום ששם לומדים ראוי להתפלל, כי העמוד של תורה משלים את העומד של תפלה, כי הא בלא הא לא סגיא, ובמקום שלומדים, שם זה המקום שמגדלין בו תורה ותפלה כאחד, כי מבינים את הערך לתורה ותפלה יותר.

ת. נכון.

ש. מצינו בתורה כמה מצוות בודדות שנאמר בהם שהמקיימם זוכה לאריכות ימים. לכאורה קשה, שבחז"ל מצינו דף שלם שהתנאים מספרים בזכות מה זכו לאריכות ימים, כל אחד אומר בגלל דבר אחר שנהג, ומניין להם שבזכות זה זכו לאריכות ימים, והאם כל מנהג טוב שאדם ינהג בזה כל יום יזכה לאריכות ימים.

ת. כל אחד לפי מה שראוי.

ש. רבינו שליט"א בטעמא דקרא החדש בפרשת חוקת שואל מדוע לא עושין בשירת הבאר אריח ע"ג לבינה כדין כל השירות כמ"ש במגילה טז' ע"ב, ושם לא נזכר תירוצו.

אחד מבני החבורה רצה לתרץ ע"פ דברי המדרש במדבר רבה יט' כד' שאומר "מפני מה לא נזכר משה שם, מפני שנענש ע"י המים ואין אדם מקלס לאספקלטור (השר)

הזכיר שיקרא מעט שהכוונה אפילו פסוק, או יאמר דבר שמועה שזה הלכה או משנה כמבואר במשנה ברורה, ומדוע לא נקט כמבואר בגמ' שעדיף הלכה או משנה או פסוק.

ת. קיצר.

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב "כי הא דריש לקיש הוה אזיל באורחא מטא עורקמא דמיא אתא ההוא גברא ארכביה אכתפיה וקא מעבר ליה וכו' שדי בר לקישא במיא א"ל ניחא לי וכו' אי הכי גמור מיני הא מלתא דאמר ר' זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחדל וכו'". מדוע ריש לקיש לימדו דוקא הלכה זו יותר משאר הלכות.

ת. נזכר בהלכה זו.

ש. הגמ' במגילה כח' ע"ב מיד אומרת "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו'". האם אפשר לומר בס"ד שחז"ל הסמיכו ענין זה למעשה לעיל, להורות שצריך ללמוד גם הלכות שנראה כחומרא בעלמא.

ת. אולי.

ש. חז"ל אומרים "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות וכו'". צ"ע מהו הלשון "כל" השונה הלכות. די לומר "השונה הלכות, כל" למה לי.

ת. אפילו עם הארץ שאין מבין.

ש. בגמ' במגילה מובא שבני מערבא קראו את כל התורה בג' שנים. לפי"ז יש לעיין כיצד קיימו את המצוה של זכירת עמלק לפני שעדיין היה פורים ותיקנו לקרוא כל שנה פרשת זכור לפני פורים, א"כ הרי לא הספיקו בכל שנה לקרוא או פרשת בשלח או

סוף כי תצא, א"כ מה עשו בשביל לקיים זכור את אשר עשה לך עמלק שהדין הוא בכל שנה לקרוא פעם אחת. הרי מבואר ברא"ש בברכות שקריאת פרשת זכור זה דאורייתא ולא תלוי בפורים.

ת. בפה.

ש. כמו כן יש לעיין לבני מערבא מה קראו בכל שנה בשמחת תורה, הרי לא סיימו את התורה בשמחת תורה, א"כ האם קראו מענין שמיני עצרת בלבד או קראו וזאת הברכה.

ת. שניהם.

ש. בגמ' במגילה מבואר שבני מערבא נהגו לגמור קריאת התורה רק פעם בג' שנים, ושאלתי את הרב שליט"א לפי"ז מה קראו בשמיני עצרת, הרי לא סיימו את התורה, האם רק שמיני עצרת או גם וזאת הברכה. והרב שליט"א כתב שקראו גם מענינא דיומא בשמיני עצרת וגם וזאת הברכה מה הענין בשניהם, לקרוא גם וזאת הברכה, הרי לא אחזו שם.

ת. ג"כ ענינא דיומא.

ש. האם בני מערבא נהגו בשמחת תורה כל שנה לדאוג שכל הציבור יעלו לקריאת התורה כמו אצלנו, או מכיון שזה לא סיום התורה, לא נהגו שכולם יעלו כי אם כמה קרואים.

ת. נהגו.

ש. מצינו בחז"ל שבני מערבא נהגו לסיים את התורה פעם בג' שנים. לכאורה צ"ב, הרי היה תקנה קדומה מה צריך לקרוא בכל שבת, ובשאר המקומות ודאי נהגו אחרת לקרוא את הפרשיות ולא כבני מערבא, א"כ

מתאים בערב ראש השנה שאז דנים על קיום המצוות.
ת. יפה.

ענייני בחג השבועות שקבלנו התורה בשביל לעמול בה, כפי שהקב"ה מתאוה שנהיה עמלים בתורה. משא"כ הקללות שבפרשת כי תבוא שזה יותר נוגע לקיום המצוות, זה יותר

עניני המגילה

אלא באמצע המגילה, א"כ מדוע לפעמים נזכר בן מי הוא ולפעמים לא.

ת. כדי לחרף גם אביו.

ש. המהר"ם שיף בסוף מסכת חולין בדרשים נחמדים בדף יד' ע"א עומד בהערה מדוע אחשוורוש לא הביא תזמורת בסעודה שעשה, ונאמרו בזה כמה תשובות. האם אפשר לפרש בס"ד, אחשוורוש לא רצה להביא גויים שיזמרו כי אם יהודים. אבל היהודים לא רצו לנגן, כי חשבו שודאי הולכים רק לקצת זמן, המנימום שחייבים כדי שהמלך לא יכעס ומיד ילכו, ולכן לא רוצים לנגן שם, רק שהיצר הרע הצליח אחרי שהלכו לסעודה, שנשארו שם.

ת. משום חורבן בית המקדש לא רצו תזמורת.

ש. האם אפשר לפרש עוד פירוש בס"ד, עד כמה שמרדכי אמר שלא ילכו לסעודת אחשוורוש, כל מי שרצה ללכת בכל אופן, היה בטוח שיעשה זאת בצנעה שאף אחד לא ידע, אבל אם יבאו יהודים לנגן שם, ודאי ידעו מהם וזה לא רצו שידעו שהם הלכו, לכן כבוד העצמי לא נתן להם ללכת לנגן שם.

ש. חז"ל אומרים (בראשית רבה נח' ג') "רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם. ביקש לעורר, אמר, מה ראתה אסתר שתמלוך על קצו' מדינה, אלא תבוא אסתר שהיא בת בתה של שרה שחיתה קצו' ותמלוך על קצו' מדינות". במה ר' עקיבא ביקש לעורר את תלמידיו כאן.

ת. דבר חידוש. ע

ש. בסוף מגילת אסתר כתוב "ורצוי לרוב אחיו, שפרשו חלק מהסנהדרין ממרדכי הצדיק. לכאורה צ"ב, עד כמה שמרדכי הצדיק כתב את מגילת אסתר, לשם מה הוצרך לכתוב זאת בתוך המגילה.

ת. לדעת ההלכה.

ש. עוד צ"ב, הרי פרשו ממנו רק מעט מהסנהדרין ואילו הרוב לא פרשו ממנו, א"כ עד כמה שהולכים אחר רוב הסנהדרין, הרי שמרדכי צדק במעשיו.

ת. אין ראי' כי הראשונים היו צריכים לתורתו.

ש. במגילת אסתר יש פסוקים שנזכר המן בן המדתא ויש שנזכר המן סתם, ולא מדובר בפעם הראשונה שצריכים להגיד מי הוא

ע. עיין בשו"ת על התורה ריש פרשת חיי שרה.

ת. לא צריכין שיהודים ינגנו.

ת. לא עשו.

ש. נשאלתי האם בזמן מרדכי שהוא היה מהסנהדרין קידשו את הלבנה ע"פ הראייה והיה עדים וסנהדרין, או קידשו ע"פ החשבון של הלל.

ת. ע"פ הראי'.

ש. הנפק"מ בזה, שמעתי ששאלו לרבינו שליט"א איך מרדכי הצדיק הסתפר בשעה שבא המן להרכיבו על הסוס, הרי זה היה יו"ט שני של פסח, טז' ניסן, ורבינו שליט"א תירץ שהסתפר ע"י המן שזה מותר.

אולם שמעתי לתרץ ביאור אחר לפי לעיל, עד כמה שמרדכי היה הסנהדרין ושם קידשו את הלבנה ע"פ הראייה, א"כ במקום של מרדכי לא היו צריכים בכלל לעשות יו"ט שני, כי שם זה היה כמו ירושלים, כי כל השלוחים לקידוש הלבנה הכל הגיעו למרדכי והסנהדרין עמו. ומכיון שלא נהג יו"ט שני, ודאי יכל להסתפר כי לא חילל יו"ט שני של גליות כי אם נהג כבר חול המועד.

ת. יפה.

ש. עוד נשאלתי האם עשו יו"ט שני של גליות היכן שמרדכי היה גר, או מכיון שכל השלוחים יצאו מהסנהדרין שישב שם מרדכי, הרי זה כמו בירושלים לא עשו יו"ט שני כי תמיד היו יודעים מתי היו"ט ור"ח, ועד כמה שלא היה סנהדרין בירושלים ובארץ ישראל, הכל נעשה ע"י הסנהדרין שבחוץ לארץ, וממילא במקום של מרדכי לא היו צריכים לעשות יו"ט שני של גליות, כי ידעו מיד מתי ר"ח ויו"ט.

הנהגות לבני הישיבות בנוגע לאסיפת כסף לת"ת

ללכת לאסוף, כי כבר עושים זאת בחורים אחרים, האם חייבים כל בני הישיבה ללכת לאסוף בלי יוצא מהכלל, או ששייך שהמתמידים ילמדו ובזה יהא סיעתא דשמיא לאחרים שאוספים שיצליחו לאסוף.

ת. אין חייבים. עא

ש. יש ישיבות שבערב פורים הולכים בני הישיבה לאסוף כספים בבתיים לצורך קופה של צדקה שמחלקים כסף לבחורים נצרכים מבני הישיבה, לחתנים ועוד דברים. והדבר נעשה ברשות רבני הישיבה ובפיקוחם. וישנם בחורים טובים שרוצים להמשיך ללמוד ולא

עא. בקונטרס דברי הדרכה והשקפה לימי הבחורות ממורי ורבי מרן הגאון ר' מיכל יהודה ליפקוביץ זצוק"ל עמוד 14 הזכרנו בס"ד את מה שזכיתי לשאול את רבינו זצוק"ל בנוגע אלי, נוהגים לאסוף כסף לת"ת בערב פורים ומחלקים לחתנים ונצרכים, האם גם אני צריך לאסוף כסף לת"ת בזמן שנהוג בישיבה בערב פורים. ותירץ לי רבינו זצוק"ל "תאסוף בזמנים שלא יהא לך מזה הרבה ביטול תורה. ובעיקר לא לנסוע עם רכבים שבחורי ישיבה נוהגים, כי אינם רגילים לנהוג וצריך לזה מומחיות שלא יהיה תקלות. ולא עוד, שבפורים צריכים זהירות גדולה, כי ישנם אחרים שלא נוהגים כמו שצריך. ושאלתי אותו האם כוונתו לאסוף בפורים בעצמו, וחזר ואמר, בזמן שיש הכי פחות ביטול תורה.

ש. הנהלת הישיבה מבקשת מכל הבחורים שיצאו בלילות בערב פורים לאסוף צדקה עבור הקופה שמחלקת כסף לחתנים נצרכים ועוד בחורים שצריכים כסף, האם כל מי שיושב ולומד ראוי לבטל מלימודו בשביל כך בערב פורים, או די שיאסוף בכמה משפחות בפורים.

ת. אין חייב.

ש. יש ישיבות שיש להם קופות צדקה מיוחדת עבור חתנים ובחורים נצרכים שנקרא בשם תומכי תורה, וכמה ימים לפני פורים, יוצאים בני הישיבה לאסוף כסף מהציבור ברשות הנהלת הישיבה בכל ערב. האם הבחורים שיוצאים לאסוף כסף, נחשבים לעוסקים במצוה לאסוף עבור נצרכים מבני החבורה. ונפק"מ האם שייך בהם הפטור של עוסק במצוה פטור מן המצוה.

ת. כן.

ש. האם ההורים של אותם בחורים בישיבות האלו יש להם דין קדימה ליתן הכסף לקופת צדקה שייכת לישיבה שבנם למד שם, לפני שנותנים לקופות צדקה אחרים, שנחשב כקרובים לישיבה הזו, או

שאינן להם דין קדימה ליתן דוקא לקופת צדקה שע"י הישיבה שבנם לומד שם, ויכולים ליתן קודם לישיבה אחרת גם באופן שע"י לא יוכלו אח"כ ליתן עוד סכום כסף נכבד לישיבה שבנם לומד.

ת. יתן להם.

ש. הקופת צדקה ששייכת לישיבות לחלק כסף לחתנים, מחלקים את הכסף לפי הסכום שהצליחו לאסוף בחודש אדר בכל שנה. מעתה יש לעיין, יש בחורים מתמידים שרוצים ללמוד ולא לאסוף, האם זה נחשב מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, כי כל כמה שיוצאים יותר בחורים לאסוף, ממילא אוספים יותר כסף, ואז החתנים מקבלים יותר כסף, וכשיוצאים פחות בחורים, אוספים פחות והחתנים מקבלים פחות, ויוכלו לחייב את כולם לצאת ולבטל תורה מעט בימים אלו, כדין מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים. או שאין זה נחשב למצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים, כי אין כאן מצוה לאסוף כמה שיותר, ופשוט שהמתמידים יכולים לשבת וללמוד.

ת. יכולים לשבת וללמוד. עב

בהזדמנות אחרת נכנסתי עם הגר"ח משיקובסקי שליט"א אל מרן ראש הישיבה הגאון ר' אהרן ליב שטינמן שליט"א לשאול אותו בענין הזה, ואז אמר לנו, לא צריך לסגור את הישיבה בשביל זה, אלא יש אלף למטה ואלף שיוצאים למלחמה של אל ושאוספים זה בזכות שיש אלף למטה שיושבים ולומדים תורה. הגה"צ ר' נפתלי חדש שליט"א משגיח בישיבת אור אלחנן אמר לי לפני שנים רבות, אסור לסגור את הישיבה ולהוציא את הבחורים הטובים מלימוד התורה בשביל לאסוף כסף. כי אין דבר יותר גדול מלימוד התורה. ואסור גם לדבר נגד אלו שכן הולכים לאסוף כסף. ומדובר לאסוף בימים לפני פורים.

עב. במאמר המוסגר ראוי להביא את מה שאמר הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א (מובא בעלון משיחותיו ובו כמה הדרכות ליום הפורים תשע"ה) וז"ל "זהנה יום הפורים היום יום מלא בחסד, במתנות לאביונים ובמשלוח מנות איש לרעהו, ומרבים מאד במצוות צדקה וכמו שאמרו כל הפשוט יד נותנים לו, ולכן בימים אלו שבישיבה אוספים כסף לצדקה במסגרת תומכי תורה, יש להשתתף בזה. וצריך לזוהר מהיצר הרע, שכמו שעל חזיון בתורה יש יצר הרע, כמו כן על חזיון במצוות צדקה יש יצר הרע, ואין לטעון שזהו ביטוי לתורה, שכבר אמר רבינו

ש. במגבית בערב פורים שיוצאים בחורים לאסוף כסף לקופת הצדקה שתומכת בחתנים ובחורים נצרכים, יש בחורים מתמידים שלא רוצים לאסוף בטענה, שכל שישארו בחורים שלומדים, זה עוזר שאחרים יצליחו לאסוף. כעין שמצינו במלחמת מדין שהיו אלפים שנלחמו והיו אלפים כנגד שלמדו תורה. האם זה טענה נכונה וישארו ללמוד.

ת. נכונה מאד.

ש. הנהלת הישיבה הכריזה וביקשה שכל הבחורים בלי יוצא מן הכלל, כולם יצאו לאסוף כסף עבור המגבית, להיות נושא בעול עם חבריו, ובכל אופן יש בחורים שרוצים לשבת וללמוד ולא לאסוף. האם יכולים ללכת לבית כנסת סמוך וללמוד שם בלי לאסוף ולא יכירו שלא אספו, או שחייבים לשמוע בקול רבותיהם ולאסוף.

ת. יכולים.

ש. נסעו לאסוף כסף אחה"צ לפני השקיעה מחוץ לעיר והגיעו לעיר אחרת בערב, האם חייבים דבר ראשון להתפלל מעריב, או שנחשב לעוסקים במצוה מתחילת הנסיעה ופטורים בינתיים מתפלת מעריב עד שיגמרו לאסוף ואז יתפללו.

ת. פטורים.

ש. בחורים נסעו לאסוף כסף מחוץ לעיר וחזרו בשעה מאוחרת ועי"ז לא קמו בבוקר לזמן ק"ש, האם המצוה שעשו זה מצוה הבאה בעבירה, או שמה שלא קמו נחשב לאונס ולא קשור למצוה.

ת. אינה פשיעה.

ש. ברמב"ם מבואר שמצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים צריך לעשותה אבל יש תנאי "ויחזור לתלמודו". כיצד הדין בבחורים שיודעים שע"י שיצאו לאסוף כסף מחוץ

החזו"א לבחור שבא לשאול אם הוא יכול לבטל תורה בשביל להתאסף באסיפה לחיזוק הדת, והשיב לו רבינו החזו"א, שאם הוא מבטל תורה בשביל חתונה, עליו לבטל תורה גם בשביל אסיפה שהיא לצורך חיזוק הדת, וכן אני אומר גם בענייננו, שרק בחור שאינו מבטל תורה בשביל חתונה, הוא פטור מלהשתתף במגבית של תומכי תורה, שהתורה היא לידיה במקום צדקה, אבל כיון שלצערנו רובם אינם כן, הרי שצריכים להשתתף בזה. וראוי לדעת שלולא הצדקה המרובה שעם ישראל נותנין ב"ה, לא היה לנו קיום כנגד כל הגזירות הקשות, שכל מה שאנחנו קיימים הוא משום שאנחנו טוענים להקב"ה, כמו שאנחנו עושים חסד, גם אתה תעשה עמנו חסד במידה כנגד מידה.

אמנם קודם שיוצאים למלאכה, ראוי לזכור שני עניינים נכבדים. א. שהישועה אינה באה מכח ההשתדלות, אלא הכל תלוי בסייעתא דשמיא, ואיננו עושים את ההשתדלות אלא משום שכן גזר הקב"ה וכו'. ב. עוד ראוי לזכור קודם שיוצאים למלאכה, שצריך להיות מוכנים אף לביזיונות היוצאים לפעמים מזה, וכמו שאמר האדמו"ר הרה"ק מהר"א מבעלזא זיע"א, שכאשר יוצאים לאסוף כסף לצדקה, צריך שני כיסים אחד עבור כספי הצדקה, והשני יעבור הביזיונות. והוסיף ואמר שיותר חשוב הכיס של הביזיונות מהכיס של הכסף, ומשום שהביזיונות מכפרים לאדם על כל עונותיו, וזהו העיקר, אלא שמהצד טוב שמרוויחים גם כסף לצדקה". עכת"ד.

ונדברתי עם כמה תלמידי חכמים שליט"א, שגם בחור טוב שהולך, לא צריך ללכת רחוק, ויכול ללכת באופן שיש הכי פחות ביטול תורה. וגם לא צריך להראות לכולם שהוא נשאר ללמוד ולהחליש אחרים שכם הולכים, ובפרט לא לתת לאחרים הרגשה כאילו הם בטלנים. והחכם עיניו בראשו איך לעשות הכל רק למען כבוד שמים יתברך.

ש. בימים של ערב פורים, יש ישיבות שבהם יוצאים הבחורים לאסוף למגבית צדקה של קופת חתנים שבהם מחלקים כסף לחתנים ובחורים נצרכים, ולאחר גמר איסוף הצדקה, מכינים לבחורים בחדר אוכל ארוחת ערב טובה ומכובדת להמריץ הבחורים לאסוף ורוצים להדליק קלטת שירה של פורים וכדומה לשמחת הבחורים, האם יכולים לשמוע קלטת שירה, או נחשב לסעודת מרעים בעלמא ולא ישמעו שירה.

ת. אין ראוי. עד

ש. יש ישיבות שבכל יום בערב פורים כשהבחורים חוזרים מלאסוף כסף עבור המגבית, שמכינים להם סעודה טובה ומיוחדת, כדי לדרבן את הבחורים לצאת ולאסוף, ולכן מנעימים את הסעודה ע"י שירה וכדומה, שמדליקים קלטת עם שירים ועושים שמח, וזה נותן דחף וחשק לאסוף גם בשאר הימים, ועי"ז אוספים יותר כסף לחתנים, האם מותר להשמיע להם בסעודה קלטת עם שירים, כי יחשב כעוסקים במצוה והכל נכלל בסעודת מצוה של חסד.

ת. מותר. עה

ש. האם אפשר להקל שישמעו שירה בסעודה כי זה נחשב חלק מחודש אדר שמרבין בשמחה הגם שזה סעודת מרעים של רשות, כשלא שותים יין.

לעיר למגבית של קופת הצדקה של הישיבה, זה מוציא אותם מלימוד, ובפרט שחוזרים בשעה מאוחרת ואח"כ עייפים למחרת בבוקר, לפעמים מפסידים את התפילה בישיבה, ואח"כ בסדר א' בבוקר הם עייפים וחוזרים לישון, האם בכה"ג ג"כ צריכים לצאת ולאסוף כסף למגבית, או שלא צריכים לצאת וישארו ללמוד.

ת. מוטב שילמדו.

ש. קבוצה של בחורים הכינו להם ארוחת ערב בחדרם בשעה מאוחרת, כעשר בחורים, האם יכולים לשמוע קלטת של שירה בעת האכילה, או שנחשב סעודת מרעים של רשות בעלמא, וגם בלא ששותים יין, עדיף שלא ישמעו קלטת שירה זכר לחורבן.

ת. אין ראוי.

ש. בחורים אוכלים בחדרם פת בשעת ערב וכדומה, האם יכולים לשמוע קלטת של שירה כי לא שותים יין.

ת. לא.

ש. כיצד הדין בחודש אדר שמרבין בו בשמחה, האם יוכלו לשמוע קלטת כשאוכלים פת בחדרם, כי זה מביא להם לשמחה, או שחז"ל לא התכוונו לשמחה של שירה כי אם לשמחה של מצוה.

ת. יכולים. עג

עג. יתכן שדעת רבינו שליט"א לחלק בין כמה בחורים בודדים שאוכלים פת בחדרם בחודש אדר שאפשר להקל להם לשמוע קלטת של שירה כשאוכלים פת, לציבור גדול בחדר אוכל. וצ"ע.

עד. הגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א השיב לי להתיר כי נחשב שעוסקים במצוה של איסוף הכספים לצורך מטרה גדולה זו.

עה. השאלה נשאלה שוב בשנה אחרת בנוסח שונה. ויתכן לפרש דברי רבינו שליט"א, שגם אם אפשר למצוא סיבה להתיר, אבל לא ראוי.

ת. לא. עו

בשנה שעברה ואפילו יותר, וכך דוחקים קצת בצחוק וקצת באמת בבעל הבית שיתן יותר, האם מותר לעשות כן.

ת. לשקר אסור.

ש. גבאי צדקה לפעמים נשאלים ע"י בעל הבית, כמה תרמתי בשנה שעברה וכך אתן השנה בס"ד. האם מותר להם להוסיף בסכום ולשקר מעט שנתן יותר לתועלת הצדקה ויאמרו לו כאילו שתרם סכום אחר יותר גדול, וכך יתרום השנה יותר, או שאסור לשקר למטרה זו.

ת. מדבר שקר תרחק.

ש. בחורים שאוספים צדקה עבור קופת הצדקה שע"י הישיבה שמחלקים סכום כסף לחתנים ושאר בחורים נצרכים במשך השנה, ולפעמים התורמים שואלים כמה חתנים או בחורים יש בישיבה ולפי"ז רוצים לדעת כמה לתרום לפי כמות החתנים בערך, האם מותר לגבאי צדקה לומר מספר גדול של חתנים בגומא כדי שע"כ התורם יתן סכום יותר גדול וירוויחו יותר כסף.

ת. כנ"ל. עו

ש. בימים שבערב פורים באים הרבה לבתים לבקש צדקה, ובפרט בחורי ישיבות שמבקשים תמיכה לקופה שמחלקת כספים לחתנים נצרכים בישיבה ושאר בחורים נזקקים, האם צריך לפתוח את הדלת לכל הדופקים בדלת וליתן להם צדקה.

ת. לתת פרוטה לכל הפחות.

ש. מי שמתבייש לתת פרוטה לאותם בחורי ישיבות שאוספים צדקה בערב פורים עבור חבריהם הנצרכים, ואם יפתח את הדלת עבור כל הדופקים, יצטרך ליתן סכום יותר גדול, האם מכיון שדופקים בביתו חייב לפתוח לכל הדופקים, או מכיון שלא יכולים לחייבו בסכום נכבד, והוא מתבייש ליתן משהו קטן, לא מחויב לפתוח.

ת. לא יתבייש.

ש. בימים של ערב פורים וכן בפורים באים גבאי צדקה לבתים ומשכנעים את בעל הבית ליתן עבור הקופות צדקה, וכשבעל הבית אומר סכום שתורם, מתחילים לומר לו, בשנה שעברה רשום אצלנו בדפים שתרמת סכום יותר גדול ורוצים שיביא לפחות כמו

עו. יתכן שכוונת רבינו שליט"א, שמצד שזה חודש אדר זה לא סיבה להתיר.

עו. באשרי האיש יור"ד ח"ב עמוד נב' אות יט' יש נידון דומה לגבי בעל מוסד שרוצה לשנות מהאמת במספר התלמידים, שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאם זה דברים שדרך העולם להגזים, כגו אם יש לו ארבעים בחורים ואומר שיש לו חמישים, מותר, אבל יותר מזה אסור, משום שקר, רמאות, גניבה וחשש חילול השם.

הלכות צדקה

ש. מדוע מצות צדקה שאין לה שיעור, לא נזכר במשנה ריש פאה, בין הדברים שאין להם שיעור.

ת. שיש לה שיעור, לפי הצורך.

ש. האם אפשר לפרש בס"ד שזה נכלל במה שנזכר במשנה פאה שהיא ג"כ מדין צדקה.

ת. יתן פרוטה לכל א' אם יכול אבל אין חייב מפני הרמאים. עה

ת. אין צריך לכך.

ש. באופן שאדם הולך עם סכום כסף גדול בשטר אחד ואין לו פרוטה, האם צריך לפרוט את הכסף הגדול לפרוטה כשפוגש עני או שליח של קופת צדקה כדי שיוכל ליתן

ש. מצוי היום ברחובות מלא קופות צדקה של כל מיני ארגוני צדקה שמחזירים לעמדים ברחוב, מה יכול אדם לעשות

עח. בעלון דברי ש"ח גליון 134 הביאו מבעל המעשה שסיפר ששאל את רבינו שליט"א כיצד עליו להתנהג בזמן שהנני בא לבית המדרש להתפלל והרבה אנשים הולכים לקבץ מעות בבית המדרש, למשל עשרים אנשים מאספים נדבות, ואם אני נותן רק לעשרה מהם, האם הנני בכלל מעלים עין מן הצדקה ח"ו, משום שנתתי לעשרה אנשים, והתעלמתי מהשאר. והשיב לו רבינו שליט"א בודאי אתה חייב לתת איזה סך לכל עני ועני, ולכל הפחות פרוטה אחת תתן לכל אחד אם אפשר. ובזה תצא יד"ח שלא תהיה בכלל המעלים עין וכו'.

מוסיף בעל המעשה ששאל זאת את בנו של רבינו שליט"א הגאון ר' אברהם ישעיה קנייבסקי שליט"א ששימש את זקנו בעל הקהילות יעקב שנים וכמעט לא זזה ידו מתוך ידו, והשיב לו כי בספר תולדות יעקב (שחיבר הגרא"ש הג"ל) יש עובדא מזקנו שאף הוא עלה ונסתפק בשאלה זו ממש, כיצד יש לנהוג בזמן שבאים לפניו הרבה עניים, האם הוא מחוייב לתת לכולם, ואם יתן רק לחלק מהם יהיה בכלל מעלים עיניו מן הצדקה, או די לתת לאיזה מהם.

וכתוב שם לאמר כי מרן הקהילות יעקב זי"ע נכנס אל גאון ישראל רבי חיים עוזר גראדינסקי זי"ע בוויילנא, והציע לפניו שאלתו זו. והשיב לו הגאון ר' חיים עוזר, כשהייתי רב בעיר קטנה "אוייוא", הייתי מדקדק להיות מקדים שלום לכל אדם שפגשתי בבוקר, כי הא דר' יוחנן (ברכות יז' ע"א), ואח"כ כשנעשיתי רב בעיר הגדולה לאלקים ויילנא ראיתי כי אם אקדים שלום לכל אדם אין לדבר סוף, ואין דנין אפשר משאי אפשר, והחלטתי להקדים שלום לאיש שאפגשנו ראשון, ובה יצאתי ידי חובה. ומתשובה זו הבין הקהילות יעקב את התשובה לשאלתו, דאם באים אליו הרבה עניים, יתן לעני הבא ראשון ויוצא בזה שלא יעבור על המעלים עין מן הצדקה, ע"כ העובדא בס' תולדות יעקב.

מוסיף בעל המעשה שחזר לשאול את רבינו שליט"א האם ידוע לכם העובדא מאביכם הגאון הסטייפלר מה שעבר בינו ובין הגר"ע, והשיב כן ידוע לי. ושאל בעל המעשה, דא"כ נמצא שיש כאן מחלוקת, דדעתו של רבינו שליט"א שמחוייב לתת פרוטה לכל עני ועני, ואם לאו הרי זה בגדר מעלים עינו וכו', ואילו הגר"ע פסק לאביכם איפכא דדי לתת לעני הבא ראשון, ובה יוצא ידי חובתו. ונענה לו רבינו שליט"א בראשון כשבת שחוק מרחפת על שפתיו, והבין כאילו היה אומר שאמת נכון הדבר, יש כאן ב' דיעות חלוקות.

ובהם מכתבים שמבקשים צדקה עבור כל מיני מטרות, האם צריך ליתן בכולם איזה פרוטה, כי נחשב כיש עניים לפניו, והרב שליט"א ענה לי שלא מחויב לקרוא מה שכתוב בדפים. וצ"ב מדוע לא יחשב כמעלים עיניו מעניים, הרי גם אם לא יקרא הדפים, הוא יודע בודאי שכל הצלחות הם לבקש צדקה, ומה יעזור שלא יקרא את מה שכתבו בדפים.

ת. מי אמר שזה מעניים.

ש. אדם שלומד תורה בביתו וביקשו צדקה ואשתו פתחה את הדלת ואמרה לו שמבקשים צדקה, האם ילך בעצמו ליתן מצד מצוה בו עדיף, או שאסור לו להפסיק מלימודו בשביל מעלה זו, כי מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים אסור לו להפסיק, וכאן הרי אשתו יכולה ליתן הצדקה עבורו, א"כ היא תצטרך ליתן ולא הבעל.

ת. א. מצוה בגופו עדיפא.

צדקה לעני, או שנחשב כאילו אין לו פרוטה, כי באמת אין לו פרוטה כי אם שטר של סכום גדול שאת זה לא מחויב ליתן לעני, וממילא יהא פטור מצדקה, ועדיף ללכת ברחוב או בלי כסף בכלל או סכום גדול ויהא פטור מליתן צדקה בכל אותם קופות צדקה.

ת. ראוי ליקח אתו קצת כסף קטן.

ש. בפורים ובתענית אסתר מונח על הבימה בבית כנסת או בשולחן צדדי, מלא צלחות ובהם מכתבים והמלצות לאסוף צדקה לכל מיני משפחות נזקקות שמצפים לצדקה, האם הצלחות האלו נחשבים כשליח צדקה שמבקש צדקה עבור אותם משפחות, ומעתה צריך ליתן לפחות פרוטה בכל צלחת, כי נחשב שיש כאן כמה עניים שמבקשים צדקה.

ת. אין מחויב לקרוא כלל. עט

ש. שאלתי את הרב שליט"א מה הדין במי שרואה בפורים בבית כנסת מלא צלחות

עט. ראוי להביא כאן לקט הלכות ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל בענין צדקה מה שמצאתי באשרי האישי יור"ד ח"ב.

בעמוד ח' אות כא' כתב, הרואה עני המבקש צדקה ומעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עובר בלאו שנאמר לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ירך מאחריך האביון. ואין עוברים בלאו זה כאשר לא נותנים לגבי צדקה האוסף צדקה. כמו כן המקבל בדואר מכתב בקשה לצדקה, אינו עובר בלאו כשאינו נותן, מאחר ואינו מיועד לאדם מסוים אלא זו בקשה כללית.

מבואר מדבריו שאם הדף מסוים עבור קרן למשפחה מסוימת, יתכן שצריך ליתן ועובר בלאו.

שם אות כב' כתב דיכול אדם שלא לפתוח דלת ביתו לאף מבקש, דאינו חייב לשעבד עצמו כל היום לעניים, וכל זמן שאינו יודע אם זה עני, לא עובר בלאו הנ"ל ויכול לקבוע שעות קבלת קהל לקבלת צדקה. אכן אם פגש העני אותו ומבקש ממנו שלא בזמן קבלת קהל חייב ליתן לו.

מדבריו יוצא שאם מסתכל בחור הדלת ובודק שאם זה סתם אדם הוא פותח את הדלת ואם הוא עני הוא לא פותח, שאז הוא כבר יודע שיש כאן עני, יתכן שיש כאן בעיה שיעבור על הלאו.

בעמוד י' אות כט' כתב בענין לת צדקה באמצע התפלה, שאם הדבר מפריע לו בתפילתו, פטור מלתת משום עוסק במצוה, אך אם הדבר לא מפריע לו, יתן.

בעמוד י' אות ל' כתב שאסור לבקש צדקה מאדם נדיב שנותן יותר מן הראוי לו או שמיצר עצמו לתת כדי שלא יתבייש. ואיסור זה הוא רק בידוע שיתבייש לומר שאין לו, אך בספק אם יתבייש מותר לבקש.

ב. כרצונו.

ש. האם כשאדם נותן צדקה לעני יצטרך לכתחילה ליתן בעמידה, כי מצוה ראוי לעשות בעמידה או שאין שום ענין ליתן בעמידה.

ת. לא נהגו כן כדי שהעני לא יצטרך להמתין.

ש. אם יש ענין ליתן צדקה בעמידה, האם כשנותן בתפלה בפסוקי דזמרה וכדומה יש ענין שיקום מעט.

ת. כנ"ל.

ש. שליח של קופת העיר וכדומה שפוגש אותי כל יום ואני יודע שהוא אוסף צדקה עבור הקופה, האם עלי ליתן לו בכל יום צדקה.

ת. אם יש לך.

ש. אם אחרי שנתתי לשליח לקופת קופת העיר צדקה, שוב אני פוגש בשליח אחר של ארגון צדקה אחר שאוסף כסף, האם עלי ליתן לו ג"כ צדקה, כי הם שליחים של עניים נאמנים.

ת. פרוטה.

ש. פגשתי ברחוב שליח של קופת העיר שאוסף צדקה, ואחרי כמה רחובות פגשתי שליח אחר של קופת העיר, האם צריך ליתן שוב צדקה אחרי שנתתי לראשון, או מכיון שכולם שליחים של אותו קופת צדקה, ולקופה הזו כבר נתן, אינו מחויב ליתן עוד פעם, או שלמעשה זה מגיע לעניים אחרים.

ת. יתן.

ש. לו יצויר יבוא קוף עם קופת צדקה, האם יצטרכו ליתן לו צדקה, כי למעשה

הכסף מגיע לאותו אירגון ששם את הקוף, או שאינו שליח ולא צריך ליתן לו.

ת. אין צריך לתת לבהמה.

ש. הנפק"מ היא, היום מצוי ברחוב שקופות הצדקה חיברו עמודים ברחוב קופות צדקה שאנשים שיש להם כסף בכיס, יוכלו לתרום בקלות לקופת העיר וכדומה בלא לטרוח לחפש שליח. האם כשרואים קופה כזו שמחוברת ברחוב לעמוד, האם צריך ליתן שם צדקה, דלא גרע מקוף שיבקש צדקה, כי למעשה הכסף מגיע לצדקה, או שגם בקופסא שמחוברת לעמוד ששייכת לארגון צדקה, לא חייב ליתן, כי אין זה שליח שאוסף צדקה.

ת. ראוי ליתן.

ש. אם אותם קופות צדקה המחוברים ברחוב לעמוד נחשב כשליח ויצטרך ליתן שם פרוטה, כי למעשה יש גוף של אנשים שהם אוספים את הכסף שבאותם קופות ומחלקים צדקה, א"כ אין לדבר סוף, כי בכל רחוב שהולכים, יש כזה קופה שמחוברת לעמוד ברחוב, ובכל רגע יצטרך ליתן פרוטה אחרת, ובפרט אם יש כמה קופות צדקה ששייכים לכמה ועדות צדקה.

ת. טוב שיתן פרוטה.

ש. עוד יש לעיין, קופת העיר מידי פעם שולחים דף ומבקשים תרומות לכל מיני דברים, האם בכל פעם שמגיע דף כזה לתיבת דואר בבית, ראוי לתרום איזה פרוטה לקופת העיר, כי יחשב כאילו שלחו לו שליח שמבקש תרומה, רק במקום איש שלחו לו את הדף.

ת. כן.

ש. האם מי שלא תורם לאותם קופות המחוברים לעמוד ברחוב, נחשב שהתעלם מניתנת צדקה לעני כי הקופה שברחוב כאילו מבקשת ממנו לתרום לאירגון שמחלק לעניים והוא לא נותן.

ת. לא.

ש. אם אכן עובר איסור שמתעלם כשלא נותן פרוטה לאותם קופות צדקה שברחוב, שיודע ששייכים לקופת העיר וכדומה, האם לא נחשב שאותם ארגונים של צדקה עוברים על לפני עיור במה שהניחו קופסאות של צדקה ברחוב, כי עתה גורמים למכשול לאותם אנשים שרואים את הקופות האלו ולא נותנים שם שום פרוטה.

ת. כנ"ל.

ש. שאלתי את הרב שליט"א כיצד הדין בארגון צדקה שהניחו קוף שיבקש צדקה ע"י קופסא בידו, האם צריך ליתן לו, והרב שליט"א ענה לי שאין צריך ליתן לבהמה. מאידך שאלתי את הרב שליט"א כיצד הדין במה שמצוי היום שהרב אירגוני צדקה כקופת העיר ועוד, חיברו ברחוב בעמודים, מלא קופסאות וקופות של צדקה, על מנת לחסוך בשליחים, וכך מי שרוצה לתרום לקופת העיר, מכניס כסף לקופסא שמחוברת היטב לקיר ברחוב, ושאלתי האם צריך ליתן לכל קופסא שרואה ברחוב, והרב שליט"א תירץ שראוי ליתן. ולכאורה צריך להבין מה ההבדל בתשובות, מדוע לגבי קוף שמחזיק קופת צדקה ענה הרב שליט"א שאין צריך ליתן לבהמה, ואילו קופסא החוברת ברחוב לעמוד כתב הרב שליט"א שראוי ליתן.

ת. בהמה גרע.

ש. האם כוונת הרב שליט"א לחלק, שמדיני צדקה אין הכא נמי לא צריך ליתן בשני האופנים, לא במקרה שקוף מחזיק קופת צדקה, ולא באופן שחיברו לקיר קופת צדקה, כי בשניהם אין כאן שליח, רק שבאופן שהניחו קוף, יותר נראה שנותן לבהמה, לכן שלא יתן, ואילו כשנותן לקופסא שברחוב, יותר ניכר שנותן לארגון, לכן ראוי שיתן, אבל בשניהם אין כלל חיוב, כי לא נחשב ע"י הקופה שרואה כאילו עניים לפניו, כי אם באופן שבא שליח ממש בשם העניים וגבאי צדקה.

ת. גם נכון.

ש. האם מותר לגבי צדקה להשיג כספים עבור עניים לפני תפילת שחרית לאחר עלות השחר.

ת. אם לא יוכל אח"כ.

ש. האם מותר לעשות חור בקיר בית הכנסת עבור קופת צדקה לטובת בית הכנסת.

ת. מותר.

ש. האם מותר לעשות חור בקיר לתלות שם קופת צדקה עבור קופת העיר וכדומה.

ת. מותר.

ש. מי שיש לו קופת צדקה בביתו שמשם לוקח אח"כ ומחלק לעניים, האם מותר לו לקחת משם בהלואה ולהחזיר.

ת. יותר טוב שלא.

ש. מי שיש לו קופת צדקה בביתו ונגנב משם הכסף ולא יודע כמה נגנב, מה יעשה.

ת. מדינא אין חייב אם שמר כראוי, ולפנים משורת הדין יפרע כיכולתו.

ש. האם כדאי שיעשה תנאי שהכסף שנותן לקפות צדקה לא יהא צדקה עד שיקח זאת משם ויחלק לעניים, וכך אם יגנב, לא יצטרך לפרוע לצדקה כי כאילו נגנב מכספו הפרטי.

ת. כן.

ש. עשה תנאי כזה שכל הכסף שבקופה עדיין לא צדקה עד שמחלק בפועל לעניים. האם כשנותן את הכסף לקופה שבביתו נחשב שעשה מצוה בינתיים או שתלוי רק לכשיתן לבסוף לעניים.

ת. שיעשה התנאי על תמיד.

ש. אשה שיש לה מעשרות כאלף שקל מעשר, ורוצה שהבן שלה האברך יקבל זאת כל חודש, אבל בנה האברך אינו זקוק מדין מעשר לקבל, לכן רוצה להערים שהיא תתרום את הכסף מעשר עבור הכולל ששם בנה האברך לומד בתנאי שכל הכסף שהיא מעבירה לכולל, הכל יעבירו אח"כ לבן שלה האברך כתוספת על המילגה החודשים שמקבל מצד הכולל, האם יכולה לעשות זאת, או מכיון שהמעשר כספים לא הגיע לעניים, אין לעשות כן.

ת. אין צריכים להסכים.

ש. כיצד הדין לנוהגים להקל במעשרות ונותנים לישיבות וכוללים, האם יכולה להתנות שתורמת באופן זה שהכסף שתורמת יעבור לבנה האברך.

ת. אינו מעשר (ומ"מ לפי הענין).
ש. כיצד הדין באופן שתתרום עוד כסף לישיבה או הכולל ששם בנה האברך לומד, ואז תאמר להם, שתורמת יותר כסף, כי הסכום של המעשר יבור כתוספת על המילגה של בנה, האם יכולה לעשות כן.

ת. כן.

ש. בתענית אסתר ובפורים מביאים הרבה אנשים קופות צדקה לכל מיני מטרות ומניחים זאת בבית כנסת, כדי שאנשים יתרמו כסף. כיצד הדין בקופה שנשארה בבית כנסת זמן רב אחרי פורים, ובעל הקופה שהניחה שם לא בא לקחת את הקופה, מה יעשו הגבאים של בית הכנסת עם קופה זו.

ת. ישלחו לו.

ש. אדם שקיבל להניח בביתו קופת צדקה עבור ארגון מסוים, כדי שכל הזדמנות יוכל לשלשל מעט כסף לתוך הקופה, ומידי פעם בא גבאי צדקה ואוסף את הכסף, כיצד הדין באדם שנתן מידי פעם סכום כסף בקופה זו, ואחרי תקופה נגנב או נאבד הכסף שבתוכו, וכעת לא יודע כמה כסף היה בקופה הזו, מה עליו לעשות, האם חייב ליתן את הסכום מה שחושב שודאי היה בקופה, או שפטור לגמרי.

ת. פטור אם שמר כדין.^פ

ש. ידוע בהלכה שאשה יכולה ליתן מתנה מועטת של כסף וכדומה. לפי"ז יש לעיין

פ. בציץ אליעזר חלק טז' סימן כט' האריך בענין כספים שנמצאים בקופסאות צדקה שמשימים בבתים ונאבדו או נגנבו אם בעל יחבית מחוייבים לתת אחרים תחתיהם, ואם מקבלי הקופסאות בביתם מחוייבים לחזור אחר אותם המוסדות להחזיר להם הכספים שנתמלאו, וכשלא באים להוריק, אם יכולים לתת את הכסף למוסדות תורה וצדקה אחרים, ואם יכול ישאל עליהם.

במנחת יצחק ח"ח סימן פו' עמוד קסה' דן בשאלה בנוגע לקופות צדקה שמנחים בבית האבל וכבר עברה

שיחמיר שתמיד ילך עם פרוטות בכיסו כדי ליתן לעניי נאמנים, או לגבאי צדקה משהו לשם צדקה.

ת. נכון.

ש. במעשה בחז"ל בתענית כא' ע"א עם נחום איש גם זו שלא הספיק ליתן אוכל לעני עד שירד מהחמור ואז גזר עליו יסורים נוראים, מה היה צריך לעשות עד שהרגיש שמגיע לו יסורים, והאם יתבעו בן אדם מדוע לא היו לו אפשרות לעזור לעניים.

ת. לפום גמלא שיחנא, והי' לו להזדרז ביותר. פא

ש. עני שבא לאסוף צדקה בבית כנסת והתחיל לאסוף ולפתע בא עני נוסף וגם הוא רוצה להתחיל לאסוף צדקה באותו מקום שהתחיל כבר העני הראשון לאסוף, האם יש כאן בעיה של משיג גבול, כי יכול להיות שהעני השני יזדרז לאסוף ויקבל יותר צדקה מהעני הראשון, כי אנשים לפעמים נותנים צדקה רק לעני אחד בזמן התפילה, ומי שהגיע אליהם הראשון, הוא מקבל, וכך גורם שהעני הראשון פסיד, כי אם היה לבד עתה אולי היה מקבל יותר.

ת. יתנו לשתייהן.

ש. האם שייך לומר בכה"ג שהכל תלוי באמונה ומה שנגזר על כל עני שיקבל זה מה שהוא ישיג ואף אחד לא לוקח ממנו כלום, וממילא יוכלו כמה עניים לאסוף צדקה ביחד.

האם מותר לשליח של צדקה לבקש מנשים צדקה, כי פרוטה יכולות ליתן.

ת. כן.

ש. הנפק"מ היא, שאם אכן נשים צריכות ליתן צדקה מועטת, לפי"ז אשה שרואה ברחוב קופות צדקה שמחוברים לקיר ע"י קופות הצדקה, תצטרך לכתחילה ליתן שם פרוטה מועטת בכל פעם שרואה, כי מצות צדקה גם נשים מצות לגבי פרוטה מועטת.

ת. ראוי.

ש. האם אדם שמקפיד ליתן מעשר כספים, צריך חוץ ממעשר כספים ליתן עוד כסף לשם צדקה, או מכיון שנתן מעשר כספים וזה שיעור בהלכות צדקה, פטור מליתן צדקה.

ת. אין חייב.

ש. אדם שמתפלל בבית כנסת שבאים שם הרבה גבאי צדקה בעת התפילה ואוספים לכל מיני מטרות, הכנסת כלה, יתומים ועוד. האם צריך ליתן לכל אחד פרוטה באופן שזה לא מפריע לו לתפילה, כגון שיש לו מוכן תמיד כסף בצד, ויצטרך ליתן לכולם גם כשהם רבים.

ת. אם יכול.

ש. מצינו בחז"ל בתענית כא' ע"א על נחום איש גם זו שהעניש עצמו לגודל מדרגתו, על שלא היה לו מוכן מיד לעזור לעני שבא לבקש ממנו, ועד שהספיק לרדת מהחמור כבר מת העני. האם מי שיכול ראוי

חצי שנה ואחד מבעלי הקערות לא בא ליקח הנאסף בקערה שלו, מה יעשו במעות האלו, וע"ש האריכות.

פא. השאלה נשאלה שוב בהודמנות אחרת בנוסח אחר.

עיי' בהקדמה לשערי יושר מה שביאר בסוגיא זו.

ת. כן.

ש. אב שמלמד את בנו בחברותא ומקיים מצות ולמדתם את בניכם, האם פטור מליתן צדקה מדין עוסק במצוה.

ת. כן.

ש. אדם שעסוק בליתן צדקה לעני, ובאמצע שעוסק עם העני הראשון, הגיע עוד עני, האם פטור מליתן צדקה לעני השני כי עוסק במצות צדקה ליתן לעני הראשון, או ששני העניים נחשב למצוה אחת של צדקה ולא נפטר מדין עוסק במצוה שזה פטור רק לעבור למצוה אחרת ולא באותה מצוה.

ת. פטור.

ש. בחור מבוגר שלומד ועוזר לבחור צעיר ללמוד ולהבין את הסוגיא, מסתבר שעוסק במצות חסד מלבד ת"ת, לפי"ז כשאוספים כסף בבית מדרש בשעה שלומדים יחד, האם הבחור המבוגר יהא פטור מליתן צדקה לעני מדין עוסק במצוה.

ת. חייב.

ש. שאלתי את הרב שליט"א האם בחור מבוגר שעושה חסד ומלמד בחור צעיר את הסוגיא, יצטרך ליתן פרוטה לעני כשבאו לאסוף צדקה באמצע הלימוד, והרב שליט"א תירץ שחייב. וצ"ב מדוע הבחור המבוגר חייב ליתן צדקה, הרי עסק במצוה ש לחסד, ומאי שנא מאבא שלומד עם בנו ומקיים מצות ולמדתם את בניכם שפטור מליתן צדקה מדין עוסק במצוה.

ת. לחנך את תלמידו לתת צדקה לכל מבקש.

ש. בחז"ל בתמורה ובמדרש בפרשת בהר מצינו שיש עני בדעת שחסר לו תורה, ואם

העשיר בתורה עוזר לעני בתורה, מאיר שניהם ה'. לפי"ז מי שלומד תורה עם אדם עני בתורה, האם נחשב שעוסק במצות צדקה כמו שנותן פרוטה לעני, ועי"ז מקיים ג' מצוות, ת"ת, חסד, צדקה, או שעשיית צדקה זו רק בכסף ולא בעוזר לעני בתורה.

ת. יתכן.

ש. אירגוני הצדקה מושיבים אנשים במשרד ומשם מתקשרים לאנשים לשכנע אותם לתרום לקופת הצדקה, האם היושבים במשרד לשכנע את אחרים, נחשבים לעוסקים במצוה, כי גדול המעשה יותר מן העושה.

ת. כן.

ש. בערב ימים הנוראים כל אירגוני הצדקה והחסד מכל הארץ מתקשרים בטלפון לכל הציבור ומבקשים מכל אחד לתרום כסף למוסד לצורך הצדקה. האם יצטרכו ליתן תרומה כל שהוא לכל מוסד שמתקשר בטלפון.

ת. מצוה.

ש. באופן שכל יום מתקשרים, או אפילו כמה פעמים ביום אחד, האם על כל טלפון ששומע יצטרך לתרום שוב כל שהוא לתרומה.

ת. כנ"ל אבל אין חייב.

ש. האם מותר לנתק את הטלפון בביתו וכך לא ישמע את כל הטלפון של אירגוני הצדקה ולא יצטרך כל הזמן לתרום, או שלא ראוי לעשות כן, ובפרט לא מצד לפניו משורת הדין כדי שח"ו לא יהא קטרוג כאילו מעלים עינו מהצדקה.

ת. לא יעשה.

תשובות מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בענייני פורים

[נערך ע"י הגאון רבי משה פוליאנסקי שליט"א, בני ברק]

א) שאלה: האם יש מצות שמחה באדר א'. (ב) שאלה: האם יש מצות שמחה בליל פורים.
תשובה: אין בין אדר ראשון לשני אלא משלוח מנות ומתנות לאביונים פב.
תשובה: קצת פג.

פב. ע"י בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' כ') שחתם בסוף המכתב בזה"ל "כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט", ונראה מדבריו שנקט כדברי רבותינו שגם באדר ראשון מרבין בשמחה.

וכן בספר פירוש הרמ"ז על הזוהר (למהר"ם זכותא, פר' שופטים עמ' קי"ז) חתם בזה"ל "וזה חנני ה' משנכנס אדר ראשון מרבין בשמחה של תורה".

וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"ג) שכתב וז"ל, ובדרוש אגדה אמרתי דשנת הנס היה ראוי להתעבר עפ"י חשבון, ונתכוון המן לגזור שמד בחודש אדר הראשון כדכתיב בחדש שנים עשר ולא ב"ג, כדי שלא יגן זכות משה רבינו ע"ה, שחדשו של משה רבינו ע"ה הוא בשני וכו', ומ"מ המן שמח שמחה גדולה שעכ"פ שם אדר הורע מזליהו של ישראל וכו', וכשגברו מרדכי ואסתר לא עיברו אותו השנה כדי שיארע חודש המלחמה בחדשו של משה רבינו ע"ה, ועל כן הוצרכו לעבר שנה האחרת ועשו ימי שמחה בשני, ואסרו הספר בראשון כי שניהם גורמים, אמנם העיקר בשני משום מיסמך גאולה לגאולה, עכ"ל.

וכתב בספר אגרת הפורים (פ"א הערה י"ט) שנראה מדברי החת"ס הללו שגם באדר א' יש מזל טוב לישראל, וא"כ אפשר שמש"כ החת"ס שבאדר ראשון מרבין בשמחה הוא לשיטתו, דהא בדברי רב פפא שאמר על הא דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי וכו' לימצי נפשיה באדר דבריא מזליה, נראה ששני הדברים תלויים זה בזה.

ובספר חשוקי חמד (מגילה ו' ב') כתב בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל, שנידון זה האם נוהג שמחה באדר א', תלוי בשני השיטות ברמ"א (סי' תרצ"ז ס"א) אם יש להרבות במשתה ושמחה ב"ד שבאדר ראשון.

והנה, הרמ"א פסק ומכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, וטוב לב משתה תמיד, עכ"ל. וא"כ לפי זה לכאור' גם יש להרבות קצת בשמחה באדר ראשון.

וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ה אות ג') שכתב, שבפשטות יש להרבות בשמחה רק באדר ב', אבל יש שמוסיפין שמחה מאדר א', וטוב לב משתה תמיד [ואפשר דכוונתו עפ"י דברי הרמ"א, וכמשנ"ת].

ובחשוקי חמד (שם) הביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שדעתו נוטה שמרבין בשמחה רק באדר ב', אמנם בקונטרס הליכות הגר"ש אלישיב (עמ' 4) כתב בשמו שיש מצוה להוסיף בשמחה גם באדר א' [ואפשר שסבר ג"כ כמשנ"ת, שכיון שהרמ"א נוטה יותר שאין חיוב משתה ושמחה באדר א', א"כ גם א"צ להרבות בשמחה באדר א', ומ"מ כיון שיש ענין כן להרבות בסעודה בפורים קטן כדי לצאת דעת המחמירים, לכן גם יש ענין להרבות בשמחה באדר א'].
אמנם בשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) כתב [בתירוצו השני] לבאר את דברי רש"י שהבאנו לעיל (אות י"א), שכתב ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, שהשמחה היא משום שהם ימי נסים הסמוכים זה לזה [וכמבואר במגילה (ו' ב')] שהטעם שעושים את הפורים באדר ב' הוא משום דמיסמך גאולה לגאולה עדיף, וזה שייך רק

ג) שאלה: האם יש ענין להשתכר בליל (ד) שאלה: בסידור השל"ה כתב לומר שעשה פורים. נסים לאבותינו בזמן הזה בחיריק, ולמעשה נהגו לומר בפתח, האם כדאי לשנות תשובה: לא פד.

באדר ב' הסמוך לניסן ולא באדר א'. וכן כתבו בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"א) ובספר מועד לכל חי (להגר"ח פלאג'י, דיני פורים סעיף נ"ב), וכן פסק הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ח הערה 35).

פג. ע"י ברמ"א (סי' תרצ"ה ס"א) שכתב, ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה.

פד. במחזור ויטרי (ח"ב עמ' 583) הובא מערבית לליל פורים אשר כולו מדבר על שתיית יין בליל פורים, ונעתיק כאן חלק מלשונו "ליל שיכורים הוא זה הלילה, לשמוח ביין הטוב ולגילה... בליל הזה ישכרו כל יצורים, להזכר חוק אשר נקבע בפורים, ארור האיש אשר ידו ירים, לשתות מים המאריים... פורים ישתנו יין כל רואהו, עד לא יכיר איש את רעהו, בליל חג פורים" ע"ש באריכות.

ונראה מכך שיש לשתות יין ולהשתכר גם בליל פורים.

ואפשר, שאין הכוונה שבאמת יש הלכה כזו, אלא פיוט זה מורה רוח הדברים בשעתם, שהיו שותים יין ומשתכרים, אך באמת אין מצוה כזו, וכמו שמצינו בפיוט לשבת חנוכה המיוחס לאבן עזרא שכתוב בו "בבית היין נלון, בכל יום פעמיים... וכל משרת דם ענבים, לא ימוש מפיהם", ובחנוכה ודאי לא מצינו מצוה לשתות יין.

אך מלבד זאת יש שכתבו (נטעי גבריאל פמ"ח הערה ב', ועוד) שבמחזור ויטרי המודפס שלטו ידי זרים והוכנסו דברים שאינם של המחבר, ואחד מהם הוא פיוט זה.

והדברים מסתברים ביותר, כי כל המעיין בפיוט זה יראה שהוא תמוה ביותר, והובא לאחר כל הפיוטים לחגים שכולם יראת ה' חופפת עליהם וכתובות בהדרת קודש, ואילו פיוט זה הוא "פיוט שכולו ליצנות" [כלשון הגר"א נבנצל שליט"א בספרו ירושלם במועדיה (עמ' רנ"ט)], ותמוה ביותר לומר שחיברו פיוט שכזה לומר בתוך התפילה.

וגם כתובים בו הרבה דברים מוזרים כגון "פורים שחטו אווזין ותרנגולים... בליל חג פורים", והרי אמרו במגילה (ז' ב') סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא ידי חובתו, ואדרבה כתבו הפוסקים שאין לאכול בשר בלילה כדי שלא יטעו לומר שמצות סעודת פורים היא בלילה, וכגון "פורים ישכרו ביין לבן" ואנן קיי"ל אל תרא יין כי יתאדם, וכגון "פורים שבקיה לרויאל דמנפשיה נפיל, לא יקום כי יפול כמו פיל, בליל חג פורים" שהוא ג"כ תמוה והיתולי ביותר. ומלבד זאת יש בו לשון ארור על כמה דברים, "ארור האיש אשר ידו ירים לשתות מים המאריים... ארור האיש אשר יישן בליל חג פורים... ארור האיש אשר יאכל עדשים בלילי פורים ובמועדים ובחדשים... ארור האיש אכל יאכל פולין כתושין" והוא דבר תמוה ביותר לכתוב לשון קללה על השותה מים או ישן בליל פורים או על האוכל עדשים או פולין כתושים.

ועל כן הדברים מוכיחים שלא נכנס פיוט זה ע"י רבינו שמחה מוטר, אלא שלטו בו ידי זרים אשר הכניסו פיוט זה.

ואסיים במה שראיתי בספר אחד, שלאחר שהביא את קטעי הפיוט על ברכות המעריב ערבים אהבת עולם וגאל ישראל, כתב "ועל ברכת השכיבנו אין לפנינו, אולי היין העלה מנחיריו עשן, וכבר שכב ויישן, אחשוב, כי הליצנות ההיתולים האלה דיים להראות לנו תכונת מחברם, ושלא רבינו שמחה תלמיד רש"י אספם אל מחזורו אשר נקדש קודש לדינים ולהלכות ולתשבחות ביראת ה' ערוכות, האם הוא יצווה על תענועים כאלה בסיום הברכות, האין הפיוט הזה לבדו עד המוכיח כי ידי זרים משחיתו דברים יקרים שלטו במחזור היקר הזה בכלליו ובפרטיו".

מה טובו אהליך יעקב | מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א קלה

ולומר בחיריק.

ולומר בחיריק.

תשובה: לא לשנות פה.

תשובה: בחיריק פה.

(ה) שאלה: במשנ"ב פ"ו כתב לומר שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה בחיריק, ולמעשה נהגו לומר בפתח, האם כדאי לשנות

(ו) שאלה: האם לומר על הנסים פ"ח או ועל הנסים פ"ט.
תשובה: הכל כמנהג המדינה ז.

פח. מסתבר שטעמו של רבינו הוא משום שכיון שלא הוזכר דבר זה בפוסקים, אין לשנות מהמנהג.

אמנם רבינו עצמו נוהג לומר בחיריק, וכן נהג אביו מרן הסטייפלער זצ"ל (ארחות רבינו ח"ג עמ' י"ז).

פו. סי' תרע"ו ס"ק א'.

פז. כן כתבו המטה משה (סי' תקפ"א), אליה רבה (סי' תרע"ו ס"ק א'), מגן אברהם (שם) בשם רש"ל, בגדי ישע, כף החיים (שם ס"ק ו'). וכ"ה בסידור השל"ה דפו"ר.

ועי' בסידור מוה"ר שבתי סופר (הקדמה כללית עמ' 37) שהאריך להוכיח שעפ"י הדקדוק יש לומר בפתח ולא בחיריק. אך אנו אין לנו אלא דברי רבותינו הפוסקים [ועי' מש"כ בקובץ אגרות (ח"א אגרת מ"א) "ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים, כמו מרן הבית יוסף ומגן אברהם והמשנה ברורה, היא הוראה מקיימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית"].

פח. כן הוא הנוסח בסידור רב עמרם גאון, ובסידור רב סעדיה גאון (עמ' רנ"ז) ובסדר התפילות להרמב"ם, ובסידור רבינו שלמה מגרמייזא מרבתי של רש"י (עמ' קצ"ז), ובספר ביאור התפילות (ח"ב עמ' ז') לרבינו יהודה בר יקר, ובמחזור ויטרי (ח"א עמ' 207) וברוקח (ח"ב עמ' תשי"ט), ובאור זרוע (ח"ב סי' שכ"ז), ובארחות חיים (הל' חנוכה) ובשלטי גבורים על המרדכי, ובאבודרהם, וכן כתב בסידור היעב"ץ ובסידור הרו"ה ועוד, וכן הוא הנוסח בכל הסידורים.

פט. כן כתבו בסידור מוה"ר שבתי סופר (עמ' קנ"ט), ובסידור שערי תפילה לרבי זלמן הענא, ובהגהות מקור חיים לשו"ע (סי' תרפ"ב ס"א) ובערוך השולחן (שם) ובמשנה ברורה (שם).

צ. יעויין בספר פירוש התפילות והברכות (ח"א עמ' כ"ה) לרבינו יהודה בר יקר, שכתב "ואין לסתור גירסת התפילה השגורה בפי כל אדם", ובספר יפה ללב (ח"ב סי' קכ"ז) כתב, עיין לגאון חיד"א ז"ל בשו"ת יוסף אומץ (סימן י') שמדבריו שם חזק ויאמץ לבך שלא לשנות מהמנהג הקדום ומהנוסח השגור בפי רבבות אלפי ישראל זקנים עם נערים כולם אומרים כן, וכמו שנדפס בכל הסידורים ובכל המחזורים, כי כל דבר שהוא מורגל בפי הציבור ראוי לסמוך עליו כאילו הם דברי נביא, דוודאי סירכיהו נקטי וינהג את עצמו ככל ישראל ולעולם לא יוציא עצמו מן הכלל, עכ"ל.

הגאון הגדול רבי משה שטרנבוך שליט"א

ראב"ד העדה החרדית ירושלים

מח"ס תשובות והנהגות ושא"ס

פסקי הלכות בהלכות פורים

נכתב ונערך על ידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א

את הכסף ויתן את זה לאביון בפורים ואחרי פורים יחזיר לו את הכסף.

מי שיש לו הכנסה קבועה המספקת לו לצרכיו אולם אין לו כסף לצורך נישואי ילדיו אם כבר התחייב לצורך נישואי ילדיו ועל כן מצטמצם בצרכיו כדי שיוכל לשלם את התחייבותו לנישואי ילדיו ואת חובותיו, אפשר לצאת בו יד"ח מתנות לאביונים.

יש להקנות את המתנות לאביונים ומשלוח מנות לאשתו ובני ביתו ולא די שנותן גם עבורם.

יש לחנך את ילדיו מגיל שהגיעו לחינוך במצות מתנות לאביונים ויש לו לתת להם כסף כדי שיתנו ואין לפוטרים כיון שאין להם כסף כיון דיש עליו חיוב לחנכם ואף אחרי גיל בר מצוה יש עליו חיוב לחנכם.

מחוסר הכרה אין ענין לתת עבורו משלוח מנות ומתנות לאביונים כיון שהוא פטור מן המצוות.

אבל בתוך יב חודש על אביו ואמו או בתוך שלושים על שאר קרובים שלא יקרא את המגילה בבית הכנסת רק אם אין בעל קורא אחר מומחה כמוהו. ואם הוא קורא מברך את כל הברכות אף ברכת שהחיינו ואין נותן לאחר לברך במקומו.

זמן נתינת מחצית השקל הוא מלפני מנחה של תענית אסתר עד אחרי פורים. ואף בירושלים אפשר לתת מלפני מנחה של תענית אסתר.

כשחל פורים במוצאי שבת ותענית אסתר הוקדמה ליום חמישי ג"כ נותנים את המחצית השקל בתענית.

מי שלא נתן מחצית השקל אין צריך להשלים ולתת זכר למחצית השקל לאחר פורים.

נוהגים לתת זכר למחצית השקל גם עבור הנשים.

אין צריך להדר לתת את המתנות לאביונים מיד בבוקר כדי שיוכלו האביונים להשתמש בכסף לסעודת פורים.

יוצאים יד"ח מתנות לאביונים בצ"ק רק אם נותנים צ"ק מזומן בשעה שהבנק עדיין פתוח ואפשר ללכת לפדות את הצ"ק.

יש לתת את המתנות לאביונים לידי האביון בפורים, ולא מספיק שיזכה לעני בפורים ע"י אחר ולהודיע לו כמה כסף קיבל והכסף לא יגיע לידו רק אחרי פורים, דצריך שיוכל להשתמש בכסף בפורים ואם האביון נמצא במקום רחוק ואפשר לבקש ממי שנמצא ליד האביון שילווה לו כסף ויזכה לו

כשפורים חל במוצאי שבת מותר להכין בשבת טעמי המגילה דאינו חשיב הכנה אלא כתלמוד תורה.	ראוי לעשות כן.
מותר להתרחץ ולהסתפר בתענית אסתר אף למחמירים שלא להסתפר ולהתרחץ בשאר תעניות בתענית אסתר אינו דומה לשאר תעניות שהם מפני צרה שאירע בו לאבותינו אלא רק זכר לתענית שהיה בימי מרדכי ואסתר.	מי שאין לו מנין קבוע ראוי שילך לקריאת המגילה במנין הגדול ביותר במקומו משום ברוב עם.
תענית אסתר מותר בריקודים ומחולות ובשמיעת כלי זמר.	נשים יכולות לכתחילה לשמוע את קריאת המגילה בפורים בבית ואין צריכות ללכת לבית הכנסת משום ברוב עם.
מותר לעשות נשואין בליל תענית אסתר וביום התענית מעיקר הדין מותר אולם אין	קטן מגיל שמונה תשע יש לחנכו לשמיעת קריאת המגילה דמסתבר שכבר מסוגל לשמוע כל מילה מהמגילה אף דאינו יודעים שלבסוף אינו מתכוין לשמוע כל המגילה.

הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

הלכות פורים

מתוך ספר החדש שיצא לאור בס"ד בקרוב שו"ת מציון תצא תורה חלק ב' נכתב ונערך בס"ד על ידי הגאון רבי יעקב אהרן באאמו"ר שליט"א סקוצ'ילס, במח"ס אהל'ך יעקב

הלכות מתנות לאביונים

שיעור מתנה במתנת לאביונים

שאלה: מהו השיעור של מתנות לאביונים בזמנינו, המשנ"ב כותב מהריטב"א שהוא פרוטה ולא פחות, ואילו השערי תשובה כותב מתנה חשובה, כיצד צריכים לנהוג למעשה? תשובה: אולי כשיעור לחם לסעודה^א.

גדר עני לענין מתנות לאביונים

שאלה: לצערנו היום יש הרבה עניות ולכן האם יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים אם שולחים כסף לאחד שיש לו הרבה חובות כגון לקנות דירה לילדים או שחייב לגמח"ים הרבה כסף, האם הוא נחשב כעני שיוצאים ידי חובתו בזה? תשובה: הוא נחשב כעני^ב.

ב. והנה בספר פסקי ההלכות שם הביא הכרעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שגדר של עני שמותר ליתן לו מתנות לאביונים זה כל מי שאינו יכול לגמור את החודש. וסבר שאף שיש לו משכורת קבועה וזה לא מספיק לו לגמור את החודש עבור בני משפחתו ואין לו כסף בצד להשלים החסר למשך שנה הוא נחשב עני גמור ומותר לתת לו מתנות לאביונים. והביא שם שהורה לו הגר"נ קרליץ שליט"א שכל מי שאינו מסודר בפרנסתו לכדי מחייתו מותר ליתן לו. והגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שעני הוא מי שאינו גומר את החודש. ולכאורה נראה שאלו שגומרים או משתדלים לגמור את החודש על ידי הלואות וכדומה נחשב כעניים.

ובספר מעדני שלמה מהדורה חדשה (עמוד רל"ג) הביא דעת הגרשז"א זצ"ל שאלו שמצבם דחוק מאוד, שצריכים לחתן ילדיהם וכדומה, אע"פ שמצוה לעזור

א. פוסקי זמנינו נחלקו בשיעור הנתינה בזמנינו הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל הו"ד בעלון מים חיים (70) להגר"א דינר שליט"א, נקט שצריך לתת כדי שיעור סעודה קלה שזה בערך חמש שקל. וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א בחוט שני הל' שבת חלק ב' (עמוד שי"ג) הורה שהשיעור לא השתנה ממה שכתב הריטב"א שווה פרוטה או השע"ת כדי שיעור פת לסעודה ואף שהיום רגילים להוציא יותר לסעודה. ובספר פסקי ההלכות (ינאי, עמוד רנ"ו) הביא ששמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמספיק לתת כמו שכתוב במשנה ברורה ואין צריך להחמיר כהשע"ת.

מאידך הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה שלכתחילה צריך ליתן שיעור חשוב שמשמח את הלב שזה בערך חמישים שקל, ראה בספר אגרת הפורים (פרק ד' הערה ו').

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קלט

מתנות לאביונים לעניי עירך

שאלה: האם צריכים להעדיף עניי עירך גם במתנות לאביונים כמו בשאר צדקה?

תשובה: לכאורה כן.¹

אכילה לפני מתנות לאביונים ומשלוח מנות

שאלה: האם מותר לאכול לפני שמקיימים את מצות מתנות לאביונים או משלוח מנות?

תשובה: הרב זללה"ה אמר שלא לאכול לפני זה סעודת קבע.²

מחילת חוב אם נחשב כמתנת לאביונים

שאלה: אדם שמוחל חוב של עני החייב לו, האם הוא מקיים מתנות לאביונים על ידי

זה?

תשובה: רק אם על ידי זה יכול העני לקנות לחם.³

נתינת כסף לבנו נשוי אם יצא מתנות לאביונים

שאלה: הנותן מתנות לאביונים לאב ובנו הנשוי האם קיים מתנות לאביונים לשנים? ומה

הדין אם הבן בחר ודר בבית האב האם מקיימים בזה שני מתנות?

תשובה: תלוי אם הבנים סמוכין על שולחן האב.⁴

לפני נתינת משלוח מנות.

ה. ובספר מועדי הגר"ח לירידי הרה"ג ר' מתתיהו גבאי שליט"א תשובה תשכ"ב הביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב בזה שמסתבר שלא יצא. ועי' עוד בשו"ת באר שרים חלק ד' (סימן כ"ג אות י'), ובשו"ת בית אבי חלק ד' (סימן ס"ד), ומשנה הלכות חלק י"א (סימן תקנ"ב), ובשו"ת משנת יוסף חלק ט' (סימן קע"ז), וברבבות אפרים חלק ה' (סימן תנ"ו), ובשו"ת שואלין ודורשין חלק ז' (סימן מ"א).

ו. נחלקו הפוסקים אם עולה לו לשני אביונים או לא, הערוך השלחן (סימן תרצ"ד סעיף ב') כתב דלא יצא, דכחד חשיבי, אמנם בכף החיים (ס"ק י') הביא שו"ת בנין עולם או"ח (סימן ל"ו) דשפיר יצא. והטעם מבואר בשו"ת בנין עולם שם דכיון דיכול ליתן לו לבדו שלא יהנה מהם אשתו, ממילא חשיב כאילו נותן לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו, ועי' עוד בספר מקראי קודש (סימן מ' אות ב'), ובספר נטעי גבריאל (עמוד שע"א).

לאנשים אלה, מכל מקום דין "עני" אין להם, ואמר שבזמנינו קשה למצוא מי שדינו כעני באמת.

ג. ובספר אשרי האיש או"ח חלק ג' (עמוד ש"ז) הביא שם שהגר"ש אלישיב זצ"ל פסק שיש להעדיף במתנות לאביונים את עניי עירו שגר בה, וכמו שיש להם קדימה בהלכות צדקה, אך למעשה יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בכל עני.

ד. עי' במועדים וזמנים חלק ב' (סימן קפ"ו), ובהליכות שלמה (פרק י"ט סעיף ט'). ועי' בשו"ת שרגא המאיר חלק ג' (סימן קי"ג). והגר"ח קניבסקי שליט"א פסק שנכון להחמיר. ובשו"ת משנת יוסף חלק ה' (סימן קי"ז) כתב שמותר רק בטעימה ולא באכילה. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ו' (סימן קכ"ו), ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ט"ו (סימן ל"ב), ובשו"ת רבבות אפרים חלק ה' (סימן תר"ג). וברשימות הגר"י שוב שליט"א כתב ששמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שמותר לאכול בפורים

נתינת אוכל במכולת אם נחשב כמתנת לאביונים

שאלה: אחד שלא יכול לתת מתנות לאביונים האם הוא יכול לצאת ידי חובתו לומר לעני ללכת למכולת ולקנות דברים על חשבוננו?
תשובה: כן.^ז

החזיר כסף של מתנות לאביונים אם יצא

שאלה: עני שקיבל את הכסף עבור מתנות לאביונים ואח"כ החזיר את הכסף לנותן, האם הנותן יצא ידי חובה?
תשובה: כן.^ח

לתת מתנות לאביונים מכסף מעשר לעני ג' או ד'

שאלה: מתנות לאביונים אחרי שנתן לב' עניים האם יכולים לתת מכסף מעשר לעניים אחרים כגון לעני ג' או ד' וכו'?
תשובה: כן.^ט

גבאי שאיבד כסף למתנות לאביונים

שאלה: אחד שמסר מעות לגבאי צדקה לחלק ביום הפורים וכעת נאבד הכסף לגבאי, האם הנותנים אצלו קיימו המצוה כיון שאפשר לומר שהגבאי יש לו יד בזה כמו העניים או לא, ולא יצא ידי חובה?
תשובה: לא יצאו.^י

שליח למתנות לאביונים לתת דוקא מכסף של המשלח

שאלה: כששולחים חבר לתת כסף למתנות לאביונים בשליחותו, האם צריכים שהשליח יתן דוקא מהכסף של המשלח או אפשר לתת משלו והמשלח יחזיר אח"כ?

ז. וראה בספר הליכות שלמה (פרק י"ט סעיף כ"ד דבר הלכה ס"ק ל"ז) לענין אם יוצאים מתנות לאביונים כשפורע חוב לעני במכולת שפסק שם שמסתבר שלא יצא, מיהו נראה דשאני הכא שנותן לו אוכל מהמכולת על חשבוננו, ועי' עוד בשו"ת משנת יוסף חלק י' (סימן קל"ד) מה שכתב לגבי פריעת חוב של עני במכולת, וכן בספר מועדי הגר"ח (עמוד של"ד). וראה עוד בשו"ת אבני ישפה חלק ו' (סימן ק"ח ענף א').

ח. פמ"ג (סימן תרצ"ד משב"ז ס"ק א') הסתפק בזה, ובספר מועדי הגר"ח תשובה תשי"ח כתב שמסתבר דלא מהני.

ט. ובספר אשרי האיש או"ח חלק ג' (עמוד ש"ה) כתב ג"כ שאינו יכול לתת מתנות לאביונים מכספי מעשר. אבל אם נותן סכום כסף לעני עבור מתנות לאביונים ורוצה להוסיף ליתן לאותו עני עוד כסף, הרי הוא יכול ליתן את שאר הכסף ממצות מעשר. וכן מה שמוסיף יותר על שני עניים מותר ליתן ממצות מעשר.

י. וכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א הו"ד בספר ישמח ישראל (דרדק, עמוד קל"ז), ובספר מועדי הגר"ח (תשובה תשל"ג) כתב שיתכן שראוי אבל א"א לחייב, אולם בספר תורת המועדים (סימן תרצ"ה ס"ק ט"ו) הביא שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק דבכה"ג יצא.

תשובה: אפשר י"א.

לזכות כסף עבור אשתו למתנות לאביונים

שאלה: בעל שנותן מתנות לאביונים עבור אשתו האם צריך לזכות לה את הכסף קודם שנותן לאביונים?

תשובה: לא י"ב.

גבאי צדקה לענין החלפת כסף

שאלה: גבאי צדקה שקיבל כסף עבור מתנות לאביונים האם הוא יכול להחליף הכסף בכסף אחר ולתתם לעניים?

תשובה: אם זה תועלת לעניים י"ג.

חינוך קטנים בתנות לאביונים

שאלה: האם לחנך קטנים במצות מתנות לאביונים?

תשובה: כן י"ד.

מתנות לאביונים צריך שתתקיים בכסף מקיים המצוה, ולכן כשנותן לעני או לגבאי עבור אשתו ובניו וכדומה, יתן לגבאי שיזכה בכסף עבור בניו, קודם שיתנם לעני ואין צריך לפרט לגבאי מי הם, אלא יכוין לזכות עבור מי שבדעת המקנה, וצריך שבני הבית ידעו עוד לפני שהגבאי נותן לעני שכספם ינתן לעני. יג. בספר חוט שני (עמוד ע"ג) כתב שגבאי צדקה שקיבל מתנות לאביונים יכול להחליף המעות במעות אחרות ולתתם לעניים.

ועוד חידוש נוסף ראיתי בספר אשרי האיש (עמוד ש"ח) שפסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל לגבי גבאי צדקה שרוצה ליתן לעני סך מסוים של כסף, ולהתנות עמו שנותן לו כרגע בתורת הלואה, ואם יאסוף סכום זה הכסף שלו, שרשאי לעשות כן. וראה עוד פרטי דינים בענין גבאי צדקה בשו"ת משנת יוסף חלק י"ג (סימן רמ"ב).

יד. כ"כ בפמ"ג (סימן תרצ"ה ס"ק ב') וכדברי רבינו שליט"א ראיתי עוד פוסקים שנקטו כן, בספר חוט שני (עמוד ע"ג) כתב שילדים מגיל עונת הפעוטות יש לחנכם לתת מתנות לאביונים, ויתן לו כסף שיקיים את המצוה, ואם נותן בעבור הקטן יקנה לו את הכסף. וכן בספר אגרת הפורים (פרק ד' הערה כ"ג) הביא דעת

יא. מיהו בספר מועדי ישרון הל' פורים (הערה 246) הביא דעת בעל האגרות משה זצ"ל שהשליח יתן דוקא מהכסף של המשלח כמו בכל מצות צדקה שצריך להיות שלו קודם הנתינה.

יב. ראה במגן אברהם הו"ד במשנה ברורה (ס"ק כ"ה) וערוך השלחן (סימן תרצ"ד סעיף ב'), ובספר ארחות רבינו חלק ג' (פורים סעיף נ'). ועי' עוד בשו"ת מקדש ישראל (סימן קצ"ט), ובספר חוט שני שם כתב שאשה אין צריך שתתן בעצמה מתנות לאביונים ומספיק שהבעל נותן עבור אשתו אע"פ שאינו מזכה לה, אמנם צריך שיאמר לה שנותן בעבורה שתדע שמקיימת, וכן ראיתי בספר קובץ הלכות (פרק כ"ד סעיף ח') שפסק שאשה נשואה יכול לצאת ידי חובת מתנות לאביונים על ידי נתינת בעלה, דכחד דמיינן, ומדינא אינה צריכה לצוות את בעלה ליתן בשבילה, ומ"מ ראוי לבעלה להודיעה שנותן מתנות לאביונים בשבילה.

ופעם כשהתפללתי בפורים בבית מדרש של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מסרתי לתלמידו כסף עבור אשתי למתנות לאביונים ולא עשיתי זכיה עבורה, ופסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל שזה בסדר, ואח"כ ראיתי בספר שבות יצחק הל' פורים (פרק ד' סעיף א') שפסק שהביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל למעשה שמצות

מונהג לשלוח משלוח מנות עם שליח כיצד עושים

שאלה: לאלו שרוצים לשלוח משלוח מנות על ידי שליח האם יוצאים כך אפילו אם ממנים שליח בפני המקבל, או צריכים דוקא למנות שליח שלא בפני המקבל?

תשובה: יוצאים טו.

שלח מנות למי שאינו שות"מ אם יצא

שאלה: השולח משלוח מנות לאחד שאינו שומר תורה ומצוות האם יצא ידי חובה בזה?

תשובה: לא טז.

כשאין לו מה לתת לא שייך אצלו מצות הנתינה כלל, ומהאי טעמא מי שסמוך על שלחן אחרים ואין לו משלו פטור ממתנות לאביונים, עי' שם.

טו. בספר חוט שני הל' פורים (עמוד ע"ו) כתב שם שלפי המצריכין לשלוח משלוח מנות על ידי שליח, לא נראה שאפשר ליתן לאדם אחר בפני המקבל, דזהו הצורה של משלוח מנות שלא בפניו, שזה יותר מכובד שמגיע אליו שליח, אלא צריך לעשות שליח שלא בפניו. ועי' עוד בשו"ת מקדש ישראל (סימן רל"ד).

טז. וכ"כ רבינו שליט"א בירושלים במועדיה פורים (עמוד תי"ג) שמומר לא הוי בכלל רעהו, וכן היה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, וכן דעת הגר"ש קמניצקי שליט"א מובא בספר קובץ הלכות (עמוד קס"ח) עי' שם באריכות. וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א ובעל רבבות אפרים זצ"ל.

והנה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ג' (סימן רל"ו אות ו') כתב דלשלוח מנות למחללי שבת אין יוצאין בזה משום דלא נקרא רעך, ועוד אין לנהוג בו רעיות וידידות, מיהו בתינוק שנשבע יש לדון אם יוצאין, או נימא דכיון שיש חשש שילמדו ממעשיו ע"כ אפילו שהוא אנוס אין להיות עמו ריע, ובמקום אחר סיים דיש להחמיר. וראיתי שהגרשז"א זצ"ל הסתפק בזה.

מיהו בספר יבקשו מפיהו חלק א' (עמוד ע') כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דאם שולח מנות לחילוני שהוא רק מומר לתיאבון יצא יד"ח, שהרי נחשב בכלל רעהו. אבל אם נותן למומר להכעיס, לא יצא. וגם במומר לתיאבון יש להזהר שלא יכשילו שלא יאכל בלי ברכה. אולם אם נותן ומשיג שיברך כגון שמזכיר לו לברך בפניו וכדומה, יוצא יד"ח.

הגרי"ש אלישיב זצ"ל שקטן שהגיע לגיל פעוטות שזה גיל שש או שבע יקנה לו האב מעות משלו ויתנם הקטן לעני ויכוון הקטן לקיים בזה מצות מתנות לאביונים, שבגיל זה בכוחו להקנות מעות צדקה לאחרים. אך פחות מגיל זה שאין לו הקנאה כלל לא יזכה האב את המעות לקטן רק יאמר לו לתת את המעות לעני כדי להרגילו במצות נתינה.

אמנם ראינו שיש פוסקים שנקטו שאין צריך לחנך הקטנים במצות מתנות לאביונים, הנה באשל אברהם מבוטשטש (סימן תרצ"ה) כתב שאין חוששין לחנך קטנים במתנות לאביונים כיון שעל פי רוב אין להם מעות משלהם ולא שייך חינוך בזה. ובספר ארחות רבינו חלק ג' הל' פורים (סעיף נ"א) הביא שהקהלות יעקב נקט שאין צריך לחנך קטנים במתנות לאביונים, ובספר אגרת הפורים שם הביא שכתב לו הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין צריך להקנות כסף דכיון שהוא רק מצות חינוך ואין לקטן כסף של עצמו על כן די בזה שהקטן יודע שנותנים עבורו מתנות לאביונים.

ועוד ראיתי בספר קובץ הלכות להגר"ש קמניצקי שליט"א (פרק כ"ד סעיף י') שפסק שלא צריכים לחנך קטן שהגיע לחינוך במצות מתנות לאביונים, והמו"ל הקשה שם מדוע פסק כן הלא מאי שנא מכל מצוה שמחנכין קטנים לקיים אפילו שאין להם כסף לקנות לולב וכדומה, והשיב לו שם דשאני לולב שהוא מצוה דרמא עלי' למעבד מעשה מצוה, אין חיוב המצוה תלוי באם יש לו או לא, אלא שאם אין לו ה"ה אונס ורחמנא פטריה. משא"כ בנידון דידן הרי עצם המצוה הוא מצות נתינה, ואין זה סתם מעשה מצוה בעלמא אלא תלוי במה שיש לו שזהו מושג הנתינה, ולכן

משלוח מנות עם בקבוק מים

שאלה: האם יוצאים משלוח מנות בבקבוק קטן של מים שיש לו פקק מיוחד לשתייה, ונמכר בשווי כמה שקלים בחנויות?

תשובה: לענ"ד לא י."

רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א במח"ס גם אני אודך, וכתב דלפי מה שכתב שם ענף ב', לענין מים שהחסרון משום שהוא בחנם ובכל מקום, לכאורה לגבי מים מינרלים יש לדון שמאחר שהם עולים כסף, שפיר יועילו למשלוח מנות. אלא שיש חסרון גם במים מינרלים, שכיום מחזיקים בהרבה משרדים מכונה של מים מינרלים עם כוסות לשתיית הציבור, וכל מי שרוצה לשתות מים אלה מותר לו לקבל מים בחנם. ועוד יש חוק היום במדינה שחייבים בעלי המשרד להחזיק מכשיר כזה לשרות הציבור. וכיון שמים מינרלים הוא דבר שבקלות מקבלים אותו בחנם, נראה למעשה שלא י"ח בו במשלוח מנות, שהרי הערך שלו יורד כי כל מי שרוצה יכול ללכת לאיזה משרד וישתה, ונמצא שאין כאן כ"כ ריבוי שלום וריעות כיון שנתן לו דבר שיכול בעצמו לקבל בקלות.

והגר"י ליברמן שליט"א במח"ס משנת יוסף כתב לי תשובה בכת"י וז"ל: לכאורה אין להחשיבו למנה, דתנן (עירובין כז: ברכות לב:) הנודר מן המזון, מותר במים ובמלח, ונפסק להלכה יורה דעה (סימן רי"ז סעיף י"ט), ובפורים מנות בעינן, ואינו יוצא במתנה הכי חשובה, אא"כ היא מנה הראויה לאכילה מיד דוקא. שזה פירוש המלה "מנות" וכמו שנתבאר אצלנו במשנת יוסף בכמה מקומות. אבל לגבי שיתופי מבואות לעירוב בשבת, הגם שאינם מערבין במים כנ"ל, מ"מ נפסק להלכה או"ח שפ"ו סעיף ה' שמשותפים בכל מיני מאכל ולא במים לבדו, אבל אם עירבם מים ומלח יחד, משותפים בהם, ובמשנה ברורה שם כתב דכיון שראויים לטבל בהם הפת או שאר מזון, דהיינו שיש אופן שגם מים ומלח בכלל מזון. אם הם ראויים לטיבול (כמו בליל פסח כרפס במי מלח), ולפי זה באופן שכתבתם ששולח מנה אחת "סנדביץ" שהם ב' פרוסות לחם במילוי בפנים, ויחד עם זה בקבוק "מי עדן" שנותנים לאוכל טעם

ובשו"ת שבט הקהתי חלק ב' (סימן רמ"ג) נשאל בזה, והשיב דהרי זה פשיטא דאם שולח מנות לעכו"ם לא יצא, כיון דעכו"ם לא הוי רעהו, וכן איתא במקור חיים סימן תרצ"ד. ולמעשה לגבי החילונים מחללי שבת ר"ל, אם הם עושין כן להכעיס במזיד ודאי דינם כמומרים ולא הוי בכלל רעהו, אבל אם עושין בשוגג והוי תינוק שנשבו אין דינם כמומרים, ודן שם שאפילו אם הרבה מהם תינוקות שנשבו, מ"מ יש להחמיר כיון שיכול להיות שהם לא נחשבים כרעהו לגבי זה, ועדיין צ"ע.

ובספר פסקי שמועות הל' פורים מובא שם שהגר"נ קרליץ שליט"א פסק לגבי נתינת משלוח מנות למחללי שבת, שאולי יש ענין לא לתת להם, אבל אם הם מביאים לך אין לדחות אותם ויחזיר את זה להם. ועוד אם נותנים להם אין לתת להם יין משום חשש יין נסך. ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א הוא שמחללי שבת בפרהסיא דינם כגוי ואי אפשר לצאת י"ח משלוח מנות כששולחים להם.

ובשו"ת אבני ישפה חלק ו' (סימן ק"י ענף א') גם כן דן בזה במחללי שבת שדינו כגוי, או שמא דינו כתינוק שנשבה. וכבר הביא שם בספרו אבני ישפה חלק א' (סימן כ') בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שהיום אינו מצוי כלל תינוק שנשבה מחמת שיש תקשורת בעולם וכולם יודעים שקיים מושג של שמירת תורה ומצוות. ועוד לגבי חשש שמא לא יאמר ברכה שכתבנו בסמוך שיש חשש לפני עור, ואין לומר להקל משום שיגרור על ידי זה שנאת חנם, כיון שהוא לא מצפה לקבל משלוח מנות ממך, ולכן עדיף לתת לאנשים כאלה חפצים שאינם דברי מאכל כדי שלא יכשל בשום איסור, עכ"ד. ועי' עוד בספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי יקותיאל ליברמן שליט"א (סימן קי"ט).

י. ולענין מים מינרלים עי' בשו"ת אבני ישפה חלק ו' (סימן ק"ז ענף ג') שנשאל בזה על ידי ידידי הגאון

לשלוח מנות לאשתו

שאלה: מה הדין לגבי לשלוח מנות לאשתו האם יוצאים בזה?

תשובה: לא י"ח.

לשלוח מנה של בשר ומנה של גבינה

שאלה: אחד ששלח מנה של בשר ומנה של גבינה אם יוצאים בזה ידי משלוח מנות?

תשובה: אם שלח בבוקר יוצא, אבל אם נשלח בשעה שכבר אי אפשר לאכול את שניהם בפורים אינו יוצא י"ט.

תלושים עבור משלוח מנות

שאלה: האם יוצאים ידי משלוח מנות על ידי נתינת שובר קניה (תלושים) לסופרמרקט?

תשובה: אפילו בכסף ממש איני יודע כ.

שלח משלוח מנות לשיכור אם יצא

שאלה: אחד שנותן משלוח מנות לחבירו ששיכור כלוט האם הוא יצא ידי חובתו?

תשובה: כן כ"א.

ואח"כ ראיתי בשו"ת משנת יוסף חלק ט' (סימן ק"פ) שנשאל בזה והאריך לומר שיוצא במה ששולח לאשתו ע"י שם. וכן בשו"ת מקדש ישראל הל' פורים (סימן רמ"ב). ועי' עוד בספר פרדס יוסף החדש על הל' פורים שהאריך בזה.

יט. ודעת הגר"ח קניבסקי שליט"א מובא בחוברת בנתיבות ההלכה עמוד 206 וכן דעת בעל רבבות אפרים זצ"ל פסקו שיוצאים בזה אפילו בסוף היום. וכן נראה שהיקל בתשובת קנין תורה בהלכה חלק ז' (סימן נ"ה אות ה') ע"י שם. ועי' בשו"ת משנת יוסף חלק ו' (סימן קמ"ב) שמבואר בדבריו שאפשר להקל בכה"ג, אלא שיש לעיין מה הדין אם אין לומר סברא ששאר בני הבית יכולים לאכול את זה וכגון שהוא לבד או שכולם אכלו בשר וכדומה יש לצדד שלא יוצאים ע"י שם. ועי' בשו"ת באר שרים חלק ז' (סימן ס"ד אות י"ג).

כ. עי' בספר מועדי הגר"ח תשובה תשס"ג שכתב דלא מהני כסף למשלוח מנות. ועי' שם תשובה תשס"ד.

כא. וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א הו"ד בספר החשוב מועדי הגר"ח חלק א' (תשובה תשמ"ח), וראה

באכילתו ושתייתו יחד, יתכן שיוצא בזה במשלוח מנות, דמים מינרליים חשובים יותר ממים פשוטים, שאומרים שמקורה מבאר ומעיין, ועולים על שלחן מלכים. שוב ראיתי כעת בקובץ בנתיבות ההלכה (ל"ד, 233) תשובות הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, שנשאל אם יוצא יד"ח משלוח מנות במי סודה, והשיב "אולי". הרי דמסתפק אפילו במים שמעורבים בגזים, וא"כ במים לבדם יש יותר ספק, ולכתחילה לא יסמוך על זה, עכ"ל.

יח. בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' (סימן ק' אות א') שנשאל בזה מירידי במח"ס גם אני אודך שליט"א, והשיב דהרי הכתב סופר החמיר לפי ב' הטעמים של טעם מצות משלוח מנות, ולכן לדעת התרומת הדשן שטעם המצווה הוא להוסיף מאכל לסעודה, הרי בנידון דידן כיון שמוזנות אשתו על בעלה מן התורה, לא היה צריך לתקן משלוח מנות בעל לאשה, כי בין כך יש לה סעודה מבעלה והבן, ועוד משמע מדברי החתם סופר או"ח סימן קצ"ו שפלפל שם לגבי הלשון איש לרעהו, ולא אשה, דאיכא משמעות דלא יצא איש לאשתו, עיי"ש, וכן ראיתי בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א שלא יוצאים בזה.

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קמה

בחורים אם חייבים במשלוח מנות

שאלה: בחורים שסומכים על שלחן אביהם האם הם חייבים במצות משלוח מנות?

תשובה: כן כ"ב.

לשלוח מנות למלוה

שאלה: האם לזה יכול לתת משלוח מנות למלוה בפורים או שיש בזה חשש ריבית?

תשובה: אם היה נותן גם בלא ההלואה יכול כ"ב.

לשלוח מנות לפני קריאת המגילה

שאלה: האם מותר לשלוח משלוח מנות לפני קריאת המגילה כשפוגש מישהו שלא יראה

אח"כ?

תשובה: כן כ"ד.

גניזה בכיתובים על משלוח מנות

שאלה: משלוח מנות שכתוב עליהם "משלוח מנות איש לרעהו" האם צריך גניזה, אולי

יש בזה איזה משמעות של הלכה?

תשובה: לא כ"ה.

עוד בשו"ת משנה הלכות חלק ד' (סימן צ').

עתה לשלוח אליו, משום איסור רבית.

כד. והנה יש מקום לומר שאין לתת משלוח מנות לפני קריאת המגילה מאחר והמגן אברהם (רי"י סימן תרצ"ב) הביא בשם השל"ה הקדוש שיש לכוון בשעת ברכת שהחיינו בקריאת המגילה ביום שיעלה גם על מצות משלוח מנות וסעודת פורים, ולכן אם ישלח לפני הקריאה יפסיד דבר זה. וכן ראיתי בספר חוט שני (עמוד ע"ו) שכתב שם שהמנהג לשלוח מנות אחרי קריאת התורה ולא קודם לכן, כיון שברכת שהחיינו בקריאת המגילה כוללת גם על מצות משלוח מנות.

אולם בספר דרכי חיים ושלוש (אות תתמ"ט) הביאו שהיה שולח משלוח מנות לפני התפילה, וכן מובא מנהג זה בעוד כמה ספרים, וראה בשו"ת מקדש ישראל הל' פורים (סימן ר"ס).

כח. וכן דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל הו"ד בספר אשרי האיש הל' פורים לגבי המשפט "משכנס אדר מרבין בשמחה וכ"כ רבינו שליט"א בספר שו"ת מציון תצא תורה חלק א'.... וכן ראיתי בספר חוט שני הל' פורים (עמוד ע"ו) שכתב שאם כתבו על משלוח מנות

כב. ע"י במגן אברהם (סימן תרצ"ה ס"ק י"ב) שכתב דכל מי שסומך על שלחן אביהם פטורים מעיקר הדין, וטוב להחמיר לשלוח לכתחילה, כן דעת האחרונים, ע"י בערוך השלחן סעיף ג', וכן דעת הגר"ח קניבסקי שליט"א. ובספר קובץ הלכות הביא שפסק הגר"ש קמנצקי שליט"א דבנים בזמנינו אף גדולים הסומכים על שלחן אביהם יש להם משלהם קצת ולכן בודאי חייבים במשלוח מנות. ודעת בעל האור לציון זצ"ל הוא שבחורים הסומכים על שלחן אביהם ואין להם משלהם כלום פטורים הם מחובת משלוח מנות. ואולם טוב שאביהם יזכה להם מנות עבורם ויתן בשבילם.

כג. וכן כתב במח"ס שבט הקהתי שליט"א בספר אורח כהלכה (הל' פורים סימן ג') שמותר ללווה לשלוח משלוח מנות להמלוה אם היה רגיל לשלוח אליו קודם שהלווה, אבל לא ירבה במתנות יותר ממה שהיה שולח לו קודם לכן, משום איסור רבית. אבל אם לא היה רגיל לשלוח אליו משלוח מנות, אסור

אם ב' סוגי יין נחשב כשני מינים

שאלה: האם שני סוגי יין נחשב כב' מנות, כגון יין אדום יבש עם יין לבן מתוק?

תשובה: כן כ"י.

אם יוצאים משלוח מנות עם אבקת קפה או מנה חמה

שאלה: אבקת קפה או מנות חמות שלא ראויים לאכילה אלא על ידי הכנה מהמקבל האם זה נחשב כמנה לענין משלוח מנות?

תשובה: כן כ"י.

אבקות או מנות חמות שעל ידי הכנה קלה כשפיכת מים חמים הם כבר ראויים לאכילה אולי כן נחשב כמנה, וצ"ע.

ולמעשה יש שרצו לבהיא ראייה להקל בזה מהגמ' במסכת מגילה ז: וראה בזה בשו"ת תשובות והנהגות חלק ה' (סימן רל"ד) שכתב וז"ל: הנה לכאור' למה שמב' במ"ב (סי' תרצ"ה ס"ק י"ט) ובעוד אחרונים "דבעינן שיהא מין אוכל המבושל ולא בשר חי, דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמח", אין יוצאין בתבלין שאינו ראוי לאכילה כמות שהוא. אבל תמוה הלוא מפורש בגמרא (מגילה ז ב) שלח ליה מלא כסא דונגבילא ומלא כסא דפלפלא אריכא ע"ש, והם אינם אלא תבלין לאוכל, ומפ' שגם בתבלין יצא את המצוה, וע"כ צריך לחלק דרך כשצריך לתקן בבישול דוקא גרע, וכן המנהג שיוצאין משלוח"מ בתבלין כגון קפה ותה, אבל מצאתי בשו"ת "דובב מישרים" מהגאון מטשיבין זצ"ל (ח"א סימן צ"ב) שפלפלין וזנגבילא לא מיירי ביבשתא שהם תבלין רק בריבשתא שראויים לאכילה כמות שהם (וכדאיתא ברכות לו ב), ואם כן לפי"ז בקפה ותה ותבלינים אין יוצאין. וכן ראיתי בספר חוט שני הל' פורים (עמוד ע"ז) שהביא מה שכתוב בגמ' פלפלין דאפשר דמיירי בלחים שראויים לאכילה, וא"כ אי אפשר ללשוח תבלינים שאינם ראויים לאכילה בפני עצמם וכגון קפה קקאו וכדומה. אולם ראה בספר נטעי גבריאל הל' פורים שהביא מאחרונים שכן יוצאים.

ויש להוסיף שבספר ירושלים במועדיה (עמוד ת"ג) הביאו דעת רבינו שליט"א שלכאורה לא יוצאים בזה כיון שמחוסר מעשה ועדיין לא נחשב כמנה, ואולי

"משלוח מנות איש לרעהו" אינו צריך גניזה כיון שאין הכוונה ללמד בזה הלכה אלא למילתא בעלמא.

כו. במשנה ברורה (סימן תרמ"ה ס"ק י"ט) כבר כתב ששתיה נחשב כאכילה לענין מנה עבור משלוח מנות, ולמעשה בספר שבות יצחק הל' פורים כבר הביא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק ששתי יינוות נחשב כשני מינים. ובספר מועדי הגר"ח חלק א' (תשובה תשע"ט) הביא שמסתבר שיוצא על ידי שתי משקאות. וכ"כ בראורחות חיים (סימן תרצ"ה ס"ק י"ב). בספר חוט שני הל' פורים (עמוד ע"ז) כתב לגבי שני סוגי יין, כגון יין אדום ויין לבן, אפשר דחשיב ב' מנות ובטעמים שונים. וראה עוד בספר ירושלים במועדיה (עמוד ת"א).

כז. והנה בספר קובץ הלכות להגר"ש קמנצקי שליט"א עמוד ק"ע פסק דאינו יוצא ידי חובת משלוח מנות על ידי נתינת תבלין, דכיון שאינו נאכל כמות שהוא והוא רק לבתל בו מאכלים אחרים לא מקרי מנה. ולגבי קפה נמס ושקיות תה לא יוצאים ידי חובתן על פי המגן אברהם שצריך להיות מבושלים וראויים לאכילה. ובספר שלמי תורה עמוד ש"ב כתב דהיכא ששולח קפה או קקאו וכדומה שאינו ראוי לאכילה כמנות שהוא אלא מערבים אותו עם סוכר ומוזגים לתוכו מים, צידד שנחשב כמנה, אולם למסקנא הביא שם דעת הגר"נ קרליץ שליט"א שפסק דלא נחשב אבקת קפה כמנה, ולכן אפשר לשלוח את זה אם יקפידו שיהא עוד ב' מנות אחרות זולת זה.

בספר יבקשו מפיהו חלק א' (עמוד ל"ה) הביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלא יוציאים מנה על ידי אבקת קפה וכדומה, מיהו (פרק א' אות ט') שם כתב לגבי

לשלוח מעות עבור משלוח מנות והמקבל חושב שזה עבור מתנות לאביונים

שאלה: כשאחד רוצה לשלוח מתנות לאביונים לחבירו העני ולא רוצה שהוא יבחין בזה ושולח על ידי שליח משלוח מנות יפה והמשלח מתכוין לצאת ידי מתנות לאביונים בזה האם יצא?

תשובה: כן כח.

בענין הנ"ל

שאלה: מה הדין הפוך ששלח מתנות לאביונים והמקבל חשב שזה בתורת משלוח מנות האם המשלח יצא ידי חובתו?

תשובה: כן.

שליחת מנות על ידי גוי אם היין אינו מבושל

שאלה: האם מותר לשלוח מנות על ידי משלוח גוי אם יש בתוכו בקבוקי יין שאינו מבושל?

תשובה: אם אין חשש שיגעו ביין מותר כט.

השולח כלים למשלוח מנות אם חייבים בטבילה

שאלה: מי ששולח משלוח מנות והוא כלי זכוכית ומונח עליו אוכל, האם הוא צריך לטבול את הכלי לפני שהוא שולח המנות?

רצה ליתן לחבירו עני מתנות לאביונים ורוצה שהמקבל לא יתבייש לקבל, ולתת באופן של מתן בסתר על ידי שישלח לו בצורה של משלוח מנות מכובד, כך שהנותן שולח מתנות לאביונים והמקבל חושב שקיבל משלוח מנות מסתברא דמהני. אמנם צריך לחשב שאם המקבל חושב שמקבל משלוח מנות וזה יחייב אותו להזחיר לו גם משלוח מנות באופן כזה, אם כן לא יועיל לעני בזה ששלח לו באופן הזה. אמנם אם שולח בשביל משלוח מנות אבל המקבל חושב שזה מתנות לאביונים, מסתברא דלא מהני ולא יוא ידי חובת משלוח מנות כיון דאין כאן האחוה ורעות שיש במשלוח מנות.

כט. עי' עוד בספר מקדש ישראל הל' פורים (סימן ר"פ) נשאל בזה והשיב, דמותר אם היו ב' חותמות, ואין חשש אם הגוי ראה את היין, ולפעמים אנשים זורקים את יין לאשפה משום חשש ואין זה אלא בזבזו כי על פי רוב מקרים אין חשש, עי' שם בתשובה.

רבינו שליט"א חזר מפסק זה וצ"ע. וראה עוד בספר פרדס יוסף החדש הל' פורים (עמוד תצ"ט) במה שהאריך בזה.

וכפי הכרעה שכתב לי רבינו שליט"א שכן יוצאים בקפה ראיתי אח"כ בקוני' שיעורי הלכה להגר"ש פעלדער שליט"א בארה"ב (עמוד מ"ג) שדן בזה וכתב לחלק בין קפה לשאר תבלין, דהנה מי ששולח לחבירו קפה אוט תה שפיר יש לומר דאין בזה חסרון כמו בתבלין. וטעמא דמילתא משום דבתבלין נותנים לתוך תבשילו ונמצא דעיקר מה שהוא אוכל הוא התבשיל ולא התבלין, משא"כ בקפה וכדומה מה ששונה נקרא על שם הקפה ששלח לו, וזה עיקר החפצא דקפה אף שצריך גם מים, ולכן שפיר מקרי מנה. והביא שלמעשה הגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק דשפיר יוצא ידי משלוח מנות על ידי קפה, וכבר הזכרנו לעיל שאולי יש סתירה בשמועות כיצד פסק למעשה.

כח. בספר חוט שני (עמוד ע"ח) כתב דמסתברא דאם

תשובה: לא ל.

ל. ובספר רבינו שליט"א ירושלים במועדיה ה' פורים (עמוד ת"ג) נשאל אם אפשר לשלוח משלוח מנות בכלים שאינם טבולים, והשיב, שאפשר, ויודיע למקבל שאין הכלי טבול.

ועי' בקונטרס קיצור הלכות טבילת כלים סעיף ע"א שהביא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל דמי שקונה כלי על מנת למלאות אותו בדברים ולשלוח את הכלי עם האוכל למשלוח מנות, אין המשלח צריך להטבילו, אלא המקבל.

והשיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל שפשוט שלא צריך לטבול הכלי כיון שעדיין לא יודעים אם רצונו להשתמש בכלי וכגון שהוא בקבוק משקה. אבל אם הוא כלי מתכת או זכוכית שמכיל סוכריות נראה שחייבים להטביל אותו לפני ששולח הכלי, שודאי שרוצה להשתמש בכלי. וכן בעל המשנת יוסף שליט"א השיב לי בתשובה דבודאי צריכים הנותן לטבול הכלי קודם ששולח המשלוח מנות.

ועוד מצאתי בספר כשרות הכלים (עמוד קפ"ב) שכתב דנראה לדינא שלא יניחו את המאכל על המגש ממש, אלא בתוך שקית בפני עצמה כדי שהמאכל לא יגע בכלי, ואז אין חייבים בטבילה מפני כך, אך מה שהעוגה מונח על הנייר אפיה ומניחים אותה על המגש אין נראה לפטור מטבילה בשביל זה, והואיל וכך הדרך להניחה שם נחשב שהמאכל נוגע ממש בכלי.

ועוד מצאתי בספר הבית בכשרותו ה' טבילת כלים סימן א' עמוד ק' שנשאל בענין משלוח מנות אם יש צורך לטבול הכלי קודם הנתינה, והביא דעת הגר"נ קרליץ שליט"א דהשולחים משלוח מנות על גבי כלי חדש חייבים להטביל את הכלי קודם הנתינה מאחר שמשמשת לנשיאת האוכלים שעל גבה מ"מ אין לברך על טבילה זו, וכעין קיוסק שמוכר כוס של מיץ או קיטרינג שמוכר אוכל בצלחת שצריכים להטביל הכלים.

ושוב ראיתי בספר באר חנוך ה' או"ה פרק נ"ד שאלה ט' שנשאל אודות השולח כלי עם אוכל לחבירו למשלוח מנות, והשיב פסק חדש, דהנה לכאורה חיוב

טבילה על הנותן יהיה תלוי אם כוונתו לתת הכלי במתנה כהוקרה וכדומה, ורק כבדרך אגב מכניס שם אוכל, אין צריך טבילה. ואם מטרתו בעיקר למנות והכלי הוא אמצעי להזחיק את האוכל יש לטבול. ומה שיש לדון לפי כוונת הנותן, לכאורה יש לשער ביוקר הכלי, שאם הוא כלי יקר שיש לו חשיבות בפני עצמו והדרך לתתו במתנה גם בלי האוכל, נחשב הכלי כמתנה בפני עצמו, ואין צריך טבילה. ואם הוא כלי פשוט שבלי האוכל בפנים לא היה נותנו, נחשב כשימוש לאכול ויש לטבול. ובאופן שמכניס שם סוכריות עם עטיפה אין לטבול כיון שהאוכל לא נוגע להכלי.

ואח"כ ראיתי בספר קובץ הלכות הלכות פורים עמוד ר"ג פסקי הגר"ש קמנצקי שליט"א לגבי מי שקנה כלי חדש בכדי להניח בו המנות ולשלחו לחבירו בפורים, שלמעשה יש לו לטבול את הכלי בברכה. וטעמו משום שלא הסכים לסברת המקילין שאם קונים כלים על דעת לתת לחבירו שנחשב ככלי סחורה, ואדרבה דוקא בכלי חנווני שקנייתו אינה מתייחסת לעצמו כלל, אלא הוא כל כולו קנייה בשביל אחרים, ומתנהג בהם כאילו אינו שלו כלל, בזה דעתו קובעת דמקרי "כלי סחורה" ולא כלי סעודה ואינו בר טבילה, אבל יחיד שקונה כלי על דעת לתת לחבירו, חשיב קנייתו בשביל עצמו והכלי הוא שלו, אלא שבדעתו לתת לחבירו, ובזה לא חשיב כלי סחורה אלא כלי סעודה מקרי ויש לו לטבול בברכה, עכ"ד. ולמעשה מאחר דמצאנו מח' גדולה בזה כל אחד יעשה כדברי רבותיו.

ואחרי כל זה שיגר לי מאמר שכתב הגאון רבי יוסף שוב שליט"א ששמע מהגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א והגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל דהנותן מתנה לחבירו כלי הטעון טבילה ורוצה לשלחו כשבתוכו מאכל אע"פ כן שלא יטביל את הכלי מקודם דאין זה נחשב עדיין ככלי סעודה וזה דומה לבעל בית חרושת יהודי שקונה כלים מגוי כדי למלואתם בדברי מאכל ולמוכרם כך דאינו חייב להטבילם מקודם. והביא עוד שכן שמע מהגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל דאין צריך להטביל את הכלי אא"כ מזכה את

אם אפשר לעשות סעודת פורים עם סעודת ברית מילה

שאלה: ראיתי חידוש עצום בספר חוט שני ה' פורים דאין יוצא סעודת פורים בסעודת ברית מילה, שסעודת פורים הוי לפרסומא ניסא ובעי שיהא ניכר, מה דעת הגאון שליט"א?
תשובה: אולי סגי בזה שירבו יותר מהרגיל לא.

אכילת בשר בפורים

שאלה: האם יש חיוב לאכול בשר דוקא בפורים?

תשובה: לאו דוקא לב.

אשה לאכול בשר בפורים בליל טבילה

שאלה: אשה שצריכה ללכת לטבול במוצאי פורים האם היא יכולה לאכול בשר בסעודת פורים?

תשובה: כן לג.

ישרון פרק ב' הערה 270 שיכולים. וכן הביאו בשמו בספר מסורת משה חלק ב' (עמוד קנ"ט) והוסיף ובפרט כשפורים ביום שישי כיון שלא שייך בקלות לעשות ב' סעודות נפרדות.

לב. ברמב"ם הל' מגילה (פרק ב' הלכה ט"ו) כתב כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו. ובשו"ע שם מבואר דאיכא חיוב אכילת בשר בפורים מדין שמחה. ועי' במגן אברהם שם (ס"ק ט"ו). ובירושלים במועדיה פורים במה שהאריך בזה. ובספר הליכות אבן ישראל (פרק נ"ט סעיף ד') הביא שהגרי"י פישר זצ"ל אמר בשיעורי משניות במסכת חגיגה (פרק א' משנה ד') דאיתא שם במשנה דישאל יוצאים ידי חובת שלמי שמחה בנדרים ונדבות וכו', וכתב הרע"ב ואמר מר אין שמחה אלא בבשר, והוסיף הגרי"י זצ"ל דגם בפורים צריך לאכול בשר בהמה דוקא ואין יוצאים יד"ח בבשר עוף. ועי' בכל זה בשו"ת דברי משה להגר"מ האלברשטאם זצ"ל (סימן מ').

לג. בשו"ת שבט הלוי חלק ח' (סימן ר"ב) כתב שהיא יכולה לאכול בשר בפורים, וכן דעת הגרשז"א זצ"ל בהליכות שלמה (פרק י"ט הערה 28), ושו"ת קנה בושם חלק א' (סימן כ"ב), ובשו"ת דברי משה יורה דעה (סימן מ"א, ס') לענין עצם חיוב אכילת בשר לנשים בפורים וכן בליל טבילה. ובספר אשרי האיש

הכלי למקבל, דא"כ אפשר לטבול את הכלי בברכה. ועוד שמע מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דהנותן כלי לחבירו וממלא אותו בממתקים וכדומה אינו צריך להטביל את הכלי מקודם דזה דומה לישראל שקונה מגוי בקבוקים או צנצנות כדי למלאותם בדברי מאכל ולמכרם כך דאינו חייב להטבילם, וסיים דעדיין צ"ע בזה.

אמנם מהגאון בעל המשנה הלכות זצ"ל שמע שצריך להטבילו מקודם כיון דהוא כעת הבעלים של הכלי ומכניס לשם אוכלים הרי זה מתחייב בטבילה ואינו דומה לבעל בית חרושת שממלא אוכלין לתוך כלי שקנה מגוי כדי למכרם שאין צריך להטבילו מקודם דהוי ככלי סחורה דבנידון דידן זהו תחילת שימוש עם הכלי לצרכי אכילה, וכן שמע מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א.

ואח"כ שמע מבעל התשובות והנהגות שליט"א לגבי נידון דידן שנותן משלוח מנות, דאם הוא כלי זכוכית אפשר להקל ולא להטבילו מקודם ובכלי מתכות יטבילנו מקודם וישתמש בו קצת ואח"כ יניח בתוכו המאכל למשלוח מנות. ועי' עוד בספר היכל הוראה חלק ג' שנשאל בזה.

לא. הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שיכולים לעשות אותו סעודה לסעודת פורים ולסעודת ברית מילה, וראיתי שכן דעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בספר מועדי

אם מותר לתת לאשתו נדה מתנה בפורים

שאלה: האם מותר לתת מתנה לאשתו נדה בפורים? ומה הדין בכל מקרה שיש לתלות שנותן לה בשביל שמחה מסוימת האם זה מותר, כגון אחרי לידה או בשביל יום הולדת?
תשובה: כן לדי.

להשתכר בפורים עם יין

שאלה: מה שיש דין של חייב איניש בפוריא עד דלא ידע האם הוא דוקא על ידי יין או אפשר להשתכר בשאר משקין?
תשובה: נכון שלפחות חלק יעשה ביין לה.

להביא איזה מתנה ואם כן אם יבוא לביתם ריקם יהא נראה בזה קצת קפידא, ועכ"פ אינו מוכח מזה שיש בזה ענין של קירוב הדעת, ומזה הטעם מקילין ליתן מתנה לאחר שנולדה לה בן או בת, עכ"ד.

אח"כ ראיתי בספר מעדני שלמה מהדורה חדשה (עמוד שי"א) שנשאל אודות לשלוח מתנות לאשה נדה בשביל יום הולדת וכדומה, והשיב מרן הגרשז"א זצ"ל שאצל אנשי ירושלים לא נהגו לתת מתנות אפילו בימי טהרתה, אולם אם נהוג כן לאנשי חו"ל ודאי שצריך לתת לה כגון ביום הולדת או חגים [אבל סתם מתנה ללא צורך אין לתת בעת נדתה]. וטעם הדבר שהרי על ידי מראה אהבה לאשתו, ואדרבה "אהבה תמיד צריך" והוא בכלל "מכבדבה יות רמגופו", וחז"ל לא אסרו להראות אהבה בעת נדתה, דלא אסרו אלא דברים של חיבה המרגילים לערוה ואין לנו אלא מה שאסור רבותינו.

לה. והנה מסתימת לשון השו"ע חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע משמע שהחיוב הוא לבסומי אבל לאו דוקא על ידי יין, אלא ה"ה בכל מידי דמשכר, אמנם ידוע כבר שהעירו שרש"י במגילה דף ז. כתב להדיא על ידי יין, וכן כתב הרמב"ם, ועי' בזה בשו"ת משנה הלכות חלק ה' (סימן פ"ג) ובספר מועדים וזמנים חלק ב' (סימן ק"צ), ובפסקי תשובות (סימן תרצ"ה אות ד').

חלק ג' או"ח (עמוד שט"ז) פסק שמותר לאכול בשר בפורים, ויש אפילו שיטה שפורים עדיף משבת שאם יש לו רק מנה אחת שיאכלה בפורים ולא בשבת. ועי' עוד בשו"ת אבני דרך חלק ה' (סימן י"ט).

לד. והנה בספר כרתי ופלתי (סימן קצ"ה ס"ק א') ומחצית השקל ס"ק ג', ובבדי השלחן ס"ק י', ובספר פרדס שמחה ס"ק נ' אות ב', ועוד פוסקים כתבו שמותר לתת מתנה לאשתו נדה. וראה בשיעורי שבט הלוי סעיף ב' אות ד' לענין לתת לה פרחים לשבת קודש, ועי' בספר חוט שני (עמוד רט"ו).

ועי' בפסקי משנה הלכות פרק ה' אות ב' שכתב דאין ליתן מתנה בעת נדתה, אולם ביום טבילה מותר לתת לה מתנה כשרוצה לפייסה, וכן מותר לתת מתנה ליום הולדת או יום נישואים כיון שאינו נותן המתנה מחמת חיבה, אלא מחמת שהגיע איזה יום מסוים, ומשמע דאם נתן לשם חיבה אסור. וה"ה דאין לאשה ליתן לבעל מתנה אלא באופן הנ"ל. ועי' בשיעורי שבט הלוי סעיף ב' ס"ק ד' שכתב דאין לתת מתנה מיוחדת לקירוב לבבות כמתנה קודם יום הטבילה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, מובא בספר אוצרות הטהרה אות י"ב בסוף הספר. ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק א' סימן ע"ג אות ה' מה שכתב בזה, וכן עי' בשו"ת חיי הלוי חלק ה' סימן פ"ה אות מ"ז שכתב על מה שנשאל במה שנוהגין לתת מתנה כשכא מהדרך, ונראה דיש להקל בזה כיון דהוא הדרך

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קנא

אם חייב עד דלא ידע כל היום או דוקא בסעודה

שאלה: האם מקיימים מצוה או החיוב לבסומי שייך גם במשך היום או דוקא שתיית היין בתוך הסעודה הוא החיוב?

תשובה: לענ"ד כל היום לי.

אם מותר לרב להורות בפורים

שאלה: רב מורה הוראה האם מותר לו להשתכר בפורים כי אסור לו להורות, ואם לא האם מותר לו להורות שאלות פשוטות?

תשובה: הוא חייב להשתכר, ולא יורה אז לי.

לשתות בפורים נגד רצון ההורים

שאלה: אם ההורים מתנגדים לשתות ולהשתכר בפורים ומצטערים על ידי כך, האם בכל זאת הבן יכול לשתות?

ד'ולטי בספרו משנת יעב"ץ (סימן ע"ט אות א') לדייק מלשון הרי"ף דאין דין חיוב לבסומי אלא בתוך הסעודה.

לז. והנה איתא ברמ"א יורה דעה (סימן רמ"ב סעיף י"ג) ששתוי יין אסור להורות, ובש"ך שם (ס"ק ט') כתב בשם ראשונים שלפי זה יש איסור להורות גם בפורים או בנישואין עד למחר, אמנם הבית יוסף בחושן משפט (סימן ז') כתב שאם סר ממנו היין מותר להורות מיד, ולמסקנא הש"ך נקט דלא כהבית יוסף, וראה עוד בסמ"ע שם (ס"ק י"א).

בשו"ת מקדש ישראל הל' פורים (סימן שמ"ט) נשאל בזה וכתב שבמקום שיש עוד מורי הוראה אין להורות בכה"ג מאחר שהשואל יכול לחפש רב שלא שתה, ובפרט שהיום יש טלפונים, ובפרט שהיום גם אפשר להתקשר לרבנים בקצה שני של העולם שאין אצלם פורים, או אפילו מירושלים לבני ברק. ולענין מה מותר או מה אסור להורות כתב שם שמבואר מדברי הרמ"א שדברים מפורשים ופשוטים מותרים לפסוק עליהם כגון אסור באכילה וכדומה וראה בט"ז וש"ך שם, וכן בערוך השלחן (שם סעיף ל"ג). ולדינא פסק שם שיש להתיר לרב שיכול לשתות, אלא שעל רב שהוא שתוי יין הרבה מוטל שלא להורות, אבל דברים פשוטים מותר לו להורות. ועי' היטב בספר החדש פסקים ותשובות (סימן רמ"ב סעיף ט-י).

לו. הנה איתא ברמב"ם הל' מגילה (פרק ב' הלכה ט"ו) וז"ל כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה ושותה יין עד שישתכר וירגם בשתייתו, ומשמע מדבריו שעיקר מצות שתיית יין נתקן בתוך הסעודה דוקא, וכן נקטו עוד כמה אחרונים שיש ענין לשתות דוקא בתוך הסעודה, ויש אומרים שזה לכתחילה אבל לא לעיכובא, ראה בספר קובץ הלכות הל' פורים (עמוד ר"ח). ועכ"פ מצאנו מאידך שבחיי אדם (כלל קנ"ה סעיף ל') כתב שכיון שכל הנס היה על היין לכן חייבו חכמים להשתכר ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול, וראה עוד בביאור הלכה (סימן תרצ"ה סעיף ב' ד"ה עד) שהביא החי אדם שסיים בדבריו שם לענין חשש שיבטל ברכה או זילזול בנטילת ידים וכדומה, והא היינו לפני הסעודה מכאן מוכח אצל הרבה אחרונים כדבר פשוט שהיו שותים כל היום ולא דוקא בסעודה. וראה עוד בקובץ הלכות שם שהוכיח כן ופסק אף שמשמע מדברי הרמב"ם ועוד להקפיד בשתיית דוקא בתוך הסעודה מ"מ אין זה לעיכובא, ואף מי ששותה קודם לפני יוצא בו ידי מצות משתה ולבסומי בפוריא.

ואח"כ ראיתי בספר מעדני שלמה מהדורה חדשה (עמוד רל"ו) שהביא שם דעת מרן הגרשו"א זצ"ל שהחיוב של לשתות עד דלא ידע אינו רק דין בסעודת פורים, אלא מתקיים כל היום, ודלא כמ"ש הגר"ב

תשובה: יעשה שלא ידוע להורים לח.

חשש גניזה להוראות הכתובים על משלוח מנות

שאלה: אחד שכותב על המשלוח מנות מילים "אין לאכול עם חלבי או בשרי" או "ברכתו שהכל או מזונות" האם חייבים בגניזה כיון שהם כמו הלכות?

תשובה: לא לט.

פנים חדשות בפורים

שאלה: אחד שעושה שבע ברכות בפורים האם צריכים פנים חדשות?

תשובה: לדעת הרמב"ם כן, לדעת תוס' לא מ.

וממילא אינו טעון גניזה.

וראה בספר אשרי האיש או"ח חלק ג' (עמוד שט"ז) שציין לדברי שו"ע יורה דעה (סימן רפ"ג סעיף ד') ונו"כ שם, שאסור לכתוב פסוק או חלק מפסוק במקום שסופו לבוא לידי בזיון. ולפי זה פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין לכתוב בפירסומים שונים כיתובי קודש, ואף אם כוונתו רק כדי לתת צביון של קדושה לפרסומת. ואם עבר וכתב בעטיפות של משלוח מנות "משכנס אדר מרבבים בשמחה" או "ליהודים היתה אורה ושמחה" טעונים עטיפות אלו גניזה.

מ. והנה מאחר וראיתי בספר בית מתתיהו חלק ב' (סימן י"ג אות ה') שהאריך בזה ידידי הרה"ג ר' מתתיהו גבאי שליט"א מצאתי לנכון להעתיק את דבריו. הבאר היטב אעה"ז ס' ס"ב סק"י כתב, וצ"ע אם פורים הוא פנים חדשות, וזהו מהכנה"ג שם, ולא ביאר מהו הספק, ולפ"ר י"ל דכיון שימי פורים הם ימי שמחה ומשתה ואין לך יום שמחה גדול מפורים, כיון שעיקר פנ"ח זהו משום שנוסף שמחה ודאי פורים הוא פנ"ח, וכן פשיט"ל ליפ"ל ח"ד אעה"ז הנ"ל, ובשו"ת מנחת אלעזר סוף ח"ג בקו"נ שיוירי מנחה שפורים הוא פנ"ח, וכש"נ שהם ימי שמחה ומשתה, וא"כ צ"ע ספיקת הבא"ט, וכתב בס' שלחן העזר ס' י"ב סק"י א"א שה"ז תליא במש"נ לעיל בטעמא דשבת הוא פנ"ח, דאם זהו משום עצם יום השבת הוא כפנ"ח וכאיש שפיר אי"ז מוכח לפורים אף שהיו ימי שמחה שמצינו רק על שבת שקרא הקב"ה דהוי פנ"ח, אולם למש"כ התוס' דפנ"ח בשבת משום השמחה ה"ה בפורים, ועפ"ז צ"ע שהשו"ע והטור הכריעו דיו"ט הוא

לח. פסק הגרשז"א זצ"ל הובא בספר הליכות שלמה (פרק י"ט סעיף כ"ה) שאסור להשתכר נגד רצון ההורים, ולכן כתב דצריכים במקום זה לקיים את המצוה על ידי שתיית יין יותר מלמודו ושינה לאחריו, כשיטת הרמ"א סימן תרצ"ה סעיף ב', וממילא בתוך השינה לא יודע להבחין בין ארוך המן לברוך מרדכי, וכידוע שכך נהגו הרבה מגדולי ישראל, ועי' שם אריכות לגבי השתכרות בפורים. אמנם ראיתי בקובץ בנתיבות ההלכה שהביא דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א שהיקל בזה למרות שכתוב בהליכות שלמה להחמיר.

לט. והנה בספר גנזי הקודש (פרק י"ב סעיף ד') כתב לגבי בקבוקי שתיה ואריזות מאכלים שנדפס עליהם מה ברכתם, מותר לזרקם ואינם טעונים גניזה, וה"ה לשאר רמזי הלכות הנדפסות עליהם. אמנם אם כתוב בהם הלכה מפורשת, טעון כיתוב זה גניזה. והביא שכן פסק הגר"נ קרליץ שליט"א שהגדיר דברים כאלו כזהירות בעלמא ולא מוגדר כהלכות, וכן שמע מהגרי"ש אלישיב זצ"ל לענין ברכתו שהכל, אך לכתחילה אין לכתוב על האריזה ברכתו שהכל נהיה בדברו, וא"כ כתוב כן אין לזרוק אותו לאשפה. וכן בספר הליכות שלמה (פרק כ' הערה 72) הביא שהגרשז"א זצ"ל נקט על כלל ההוראות ההלכתיות המדפסות על גבי בקבוקים וכדומה שאינם טעונים גניזה דאע"ג שכתובים בנוסח של הלכה אין הכוונה אלא לאפרושי מאיסורא, והרי זה כעין שלט אזהרה. וכן נראה כוונת רבינו שליט"א שאין כאן אלא אזהרות

צירוף חלות במקפא לענין חלה

שאלה: מיני מזונות או חלות מאותו מין כמובן שהצטברו במשך יום הפורים מכל המשלוח מנות והניחו אותם בתוך כמה תאים במקרר או מקפא האם חוששים לצירוף בכה"ג ויתחייב להפריש חלה מהם?

תשובה: מקרר או מקפא אינם מצרפים מא.

נישואין ח"א עמ' שפ"ג השיב הגר"ח ק"ע עיין בא"ט ס' ס"ב סק"י, והיינו שהסתפק הבא"ט אם פורים הוי פנ"ח, וא"כ הוי ספק, ובישמח לב שם עמ' רמ"ד שהוי ספק ואין לברך ע"ש.

ואמנם יל"ד למש"כ הבי"ט בטעמא דסעודה ג' ל"ה פנ"ח משום שא"צ פת א"כ ה"ה פורים א"צ פת בסעודה ול"ה פנ"ח, ולמה שהכריע הרמ"א שסעודה ג' הוי פנ"ח ה"ה ימי פורים, וכ"כ לתלות בס' מעדני יו"ט ח"ג ס' צ"א ע"ש, אולם המנחת אלעזר הנ"ל, הכריע בל"ה שפורים הוי פנ"ח שהם ימי שמחה ביותר ועיין עוד במנח"א ח"ב ס"א ובנימוקי אור"ח ס' תרצ"ז. ובס' שלחן העזר ס' י"ב ס"ק י"ד הסתפק לענין פורים קטן אם הוי פנ"ח, דמבואר בשו"ע אור"ח ס' תרצ"ז, שי"א שחייב בשמחה א"כ הוי פנ"ח ע"ש, והגר"ח ק"ע השיב לי ע"ז אולי, עכ"ל. ועי' עוד אריכות בזה בספר פרדס יוסף החדש (פורים) לידידי הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

מא. וכן דעת רבו הגרשז"א בספר הליכות שלמה (עמוד של"ח). ועי' בספר בלילה ההוא עמוד 19 שכתב דיש להעיר בענין צירוף לשיעור חלה על ידי מקרר, שיש מקילים שאין במקרר דין צירוף סל לחייב בחלה, עי' בשו"ת מחזה אליהו סימן קי"ב, שכתב כן וה"ה במכונת שם סימן קי"ז. אך הגר"נ קרליץ שליט"א מחמיר בזה שיש לחשוש לצירוף סל בתנור אפיה, מקרר, או מקפא כאשר העוגות הן מאותו הסוג, או דומות זוו לזו, אפילו הן מונחות בשקיות נפרדות, ובכה"ג מפריש בלא ברכה. אך אם הם ב' מיני עוגות שכל אחד בטעם אחר, נחשב הדבר כמקפיד שלא יגעו זה בזה, ואין כאן צירוף סל. ואם יש הרבה עוגות בשקית אחת ודאי שיש לחוש לדין צירוף לחייב בחלה, עי' בשו"ת מחזה אליהו סימן קי"א אות א'. ויש ספק בענין צירוף סל בשלחן, ופסק הגר"נ קרליץ שליט"א דלכו"ע אין לארון קיר דין

פנ"ח, וע"כ דוהו משום ריבוי השמחה שיש, דאל"ה מנ"ל על יו"ט שהוי כפנ"ח, וכ"ש על פורים שהם ימי שמחה ומשתה דהוי פנ"ח וכתב השלחן העזר דאולי משום שיו"ט הוי מה"ת ואילו פורים מדרבנן וצ"ע.

אולם בתשו' התעוררות תשובה ח"ד אעה"ז ס' כ"ט אות ב' כתב דפורים ל"ה פנ"ח, דבשלמא יו"ט שמקודש בעשיית מלאכה ובקרבן מוסף ונקרא מועד וגומ' הלל שלם מיקרי פנ"ח, אבל פורים דלא מקודש בעשיית מלאכה ואין בו מוסף ואיננו קובע ברכה לעצמו לא מיקרי פנ"ח ק"ו מר"ח שיש בו קרבן מוסף וקרוי מועד וקובע ברכה לעצמו אפ"ה ל"ה פנ"ח ע"ש, וא"כ י"ל דוהו ספיקת הבא"ט אם פורים הוי פנ"ח דנהי שהם ימי שמחה ומשתה כיון שאין מקודש בעשיית מלאכה ואין בו מוסף ואין קובע ברכה לעצמו ל"ה פנ"ח, אור"ד כיון שהם ימי שמחה ביותר שפיר הוי פנ"ח.

ובתשו' משנת יוסף למו"ר חי"א ס' קכ"ט במכתבו אלי, כתב שמסתבר מאוד שימי פורים הוי פנ"ח כי יש בהם שמחה מכל השנה ונקראו ימי שמחה ומשתה ומתרחב לב האדם ביותר מהסעודה ומשל"מ, והגם שאין בו מוסף והלל ואיסור עשיית מלאכה, אבל השמחה היתרה היא בסעודה ואז נחשב לפנ"ח ע"ש, ובתשו' קנין תורה ח"ה ס' פ"ה מסיק דכדאי להחמיר לא לסמוך על פורים לפנ"ח וכן מסיק בשו"ת בצל החכמה ח"ב ס"א דבמקום שאין מנהג דפורים הוי פנ"ח ל"ה, אף שהם ימי שמחה וגם אבילות אין נוהג בו, וכן הביא בס' בית חתנים פט"ו ס"כ הערה ל"ב בשם בעל האור לציון זצ"ל שפורים ל"ה פנ"ח, ועיין עוד מש"כ בזה בס' שובע שמחות להגר"ש דבליצקי פ"א ס' י"ג אור"ד, ובשו"ת דברי בניהו ח"ב ס' ל"א ובס' משיב הלכה ח"א ס' קע"ט ובאוצר הפוסקים ס' ס"ב ס"ח אות ג' ושאלתי להגר"ח ק"ע אם פורים הוי פנ"ח לשבע ברכות והשיב אולי, ובס' ישמח לב

הכנת עוגיות המן טאשן חלבי לפורים

שאלה: האם מותר להכין אוזני המן "המנטאשין" חלבי לפורים משום שהוא דבר מועט, או שמא יש חשש יותר שישכח כיון שאוכלים סעודת בשר בפורים?
תשובה: מותר מ"ב.

ציורי שמש וירח בפורים

שאלה: אחד שרוצה לצייר תמונות על גבי התחפושת של ילדיו האם הוא יכול לצייר צורת שמש וירח, ואם לא מה הדין אם מציירים חצי שמש או ירח?
תשובה: שמש וירח אסור, וחלקים מותר מ"ג.

חלאק"ה בפורים

שאלה: ילד שהיה בן שלוש שנים בפורים האם יעשו התגלחת בפורים?
תשובה: אם ירצו מ"ד.

שמצרף והוי כמונח בבית אחר.

עוד העיר שם כי השיעור שנכנס לספק חיוב הפרשת חלה הוא 1200 גרם קמח בלא צירוף שאר חומרים, ותלוי בדעת החזון איש והגר"ח נאה.

ובחוברת בנתיבות ההלכה ה' פורים מובא שם תשובה מאת הגר"א דינר לשיט"א בענין הנ"ל, וכתב שם דאם המאפים נמצאים בתא אחד במקפא, והמקפא אין בו נפח של מ' סאה, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש בו צירוף לחיוב חלה, ויש להפריש עם ברכה אם ידוע לו שעוד לו הפרישו ממנה כלל. ואם המקפא שנפחו יותר מ' סאה יש להפריש חלה בלא ברכה. ואם הם נמצאים בתאים נפרדים, דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שיש כאן דין צירוף לחומרא, שאם יש שיעור חלה בכל התאים ביחד, יפריש חלה על כל החלות והעוגות במקפא בלא ברכה, ואם אח"כ הכניסם לתוך סל אחד יש לחזור ולהפריש בלא ברכה.

מב. וראה בספר וישמע משה חלק א' (עמוד רמ"ה) שהביא תשובות הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאף שהמן טאשן הם דברי מתיקה שאין הדרך לאכלם עם בשר, ואף שעושין אותם ליום אחד, מכל מקום הרי בפורים יש חשש קרוב שיאכלו אותם בסעודת פורים שבה אוכלים בשר, ואם כן לא מהני, ואין לעשות כן בלא היכר.

מג. בביאור כל איסור עשיית צורות ראה היטב ביורה דעה (סימן קמ"א סעיף ד'), ובספר חוט שני ה' פסח שכתב קונ' שלם בכל פרטי דינים של עשיית צורת שמש וחלקים ממנו וכדומה. ובספר בנתיבות ההלכה הלכות פורים הביאו שם מה ששמע הגאון רבי אריה דינר שליט"א מאת הגר"נ קרליץ שליט"א שיש להזהר אם מציירים צורות של חמה ולבנה וכוכבים על התחפושת, שלא יציירו צורות שלמות אלא פגומות. מיהו מותר לצייר חצי שמש כגון בתחילת זריחתה או סוף זריחתה או כשהיא מכוסה בענן. אבל אסור לצייר הלבנה מכו שנראית בתחילת החודש או בסופו כעין בננה, ורק מותר אם חלקו מכוסה בענן.

ובספר הליכות אבן ישראל (פרק נ"ט סעיף ח') הביא שפסק לגבי כובעים או תחפושת, שיש עליהם כוכב בולט שאין בזה איסור. ועי' עוד בשו"ת אבני ישפה חלק א' (סימן קנ"א ענף א-ב).

מד. ובאמת כתב בכף החיים (סימן תרצ"ו ס"ק י"א) בשם הבית דוד (סימן תצ"ז), וערוך השלחן הספרדי ועוד שאם חל יום התגלחת ביום הפורים מותר לגלחו. אמנם ראה בבן איש חי ה' פורים שנה א' (אות כ"א), ושו"ת דבר משה (סימן מ"ד) שהחמיר לעשות תספורת ביום פורים, ורק על ידי עכו"ם. מיהו בשו"ת דברי מלכאל חלק ה' (סימן רל"ז) הביא לסמוך על דעת המתירים במקום מצוה שמחנכין אותו.

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קנה

הזיק משקפיים בפורים

שאלה: היזק בפורים מחמת שיכרותו משקפיים של משהו האם זה נחשב כנזק קטן ופטור מתשלום?

תשובה: איני דן דיני ממונות, על הזכוכית של המשקפיים גם בשאר ימות השנה פטור, כי אי אפשר למכור אותו מ"ה.

אבל רח"ל לענין משלוח מנות

שאלה: האם מותר לאבל לקבל משלוח מנות בפורים כדי שלא יהיה אבילות בפרהסיא?

תשובה: מותר לקבל, אבל אין נוהגים לשלוח לאבל מ"ו.

השתתפות אבל בסעודת פורים

שאלה: באיזה סוג סעודת פורים אבל בתוך השנה יכול להשתתף, הכוונה האם הוא יכול להשתתף רק בסעודה שרגיל בו כל השנים או אפילו יכול ללכת לסעודה חשובה שהזמינו אותו לכבוד פורים?

תשובה: אולי לא ילך לסעודה חשובה. אבל יאכל סעודה חשובה מ"ז.

משפחות של ב' אחים שהיו רגילות מידי שנה לסעוד סעודת פורים יחד, בשנת האבלות שלהם מותר להם לסעוד יחד כמנהגם. ולא דוקא ב' אחים אלא גם כל המשפחה של האבלים, יכולים לאכול יחד סעודת פורים, אך לא יקראו לאורחים, ויסיימו קודם השקיעה. ודע דאף מי שאכל ארוחת בוקר, מותר להשתתף בסעודת פורים אחרי הצהרים. ואם המנהג של המשפחה לעשות את הסעודה עם מוזיקה, ימעטו כמה שיכולים.

ולגבי שירים וריקודים בפורים בכלי שיר ימעט האבל מלשמוע בפורים, אבל לשמוע ולשיר שירה בפה מותר. ושמיעת שירים בקלטת, זה נחשב שירה בכלי.

ולגבי בחור שנמצא בתוך י"ב חודש על אביו ואמו, מותר לו להיות בפורים בשיבה, אף אם וקדים בשמחת פורים עם תזמורת אך הוא עצמו לא ירקוד, עכ"ד. וראה בספר יסודי שמחות (פרק ז' הערה 198) בדעת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי שיכול להשתתף רק בסעודה שרגיל בו ללכת כל השנים כמו משפחה שלו וכדומה, ולא ללכת למקום שהזמינו אותו לכבוד

מ"ה. דעת הגר"נ קרליץ שליט"א הו"ד בספר חוט שני הל' פורים שאם בעת שמחת הפורים, באמצע הריקודים, נפלו משקפיו של בחור שהיה לפני הריקוד הוא לא הרגיש בזה והמשיך לרקוד ודרך על משקפיים ושרם, זהו כמו אונס גמור שלא היה צריך לחשוב שפתאום יפלו המשקפיים ליד רגליו, ועוד אם זהו הפסד קטן, הרי פטור כשמזיק בפורים. ומה שכתב רבינו שליט"א סברא להקל בכל משקפיים כבר כתב כן בהערותיו על ספר שו"ת אבני דרך חלק י' (סימן קמ"ח) בשם הגרש"א זצ"ל. ועי' בשו"ת מקדש ישראל הל' פורים (סימן ש"מ-שמ"א) לענין הזיק בפורים, וכעין זה בשו"ת ויברך דוד הל' מצות נישואין (סימן רס"ז).

ומן הראוי לציין מה שראיתי בספר מעדני שלמה מהדורה חדשה (עמוד רל"ו) לגבי מזיק בפורים ששאלו הגרש"א זצ"ל מדוע מזיק בפורים פטור מלשלם, והשיב שאיתא בפוסקים שפטור רק אם שתה יותר מלמודו, ומה ששותים היום אינו מספיק לזה.

מו. שו"ת כתב סופר (סימן קמ"א סוף אות א'), ועי' בשו"ת שבט הלוי חלק י' (סימן ק"ז אות ג').

מז. עי' בספר אשרי האיש (עמוד שי"ז) כתב לגבי

שמיעת כלי שיר בפורים לאבל

שאלה: ומה הדין לגבי כלי זמר שיש הרבה מקומות שעושים סעודות פורים או ישיבות שיש להם מסיבות ושם שרים בכלי זמר, האם אבל בתוך השנה יכול ללכת שם בפורים?

תשובה: לענ"ד לא ילך מ^ח.

אבל בבית הכנסת בפורים שחל בערב שבת

שאלה: כשחל פורים בערב שבת כמו השנה תשע"ו, האם נוהגים בבית הכנסת לפני קבלת שבת לומר לאבל המקום ינחם?

תשובה: לא מ^ט.

תחפושת כהמן או כומר

שאלה: האם מותר לילד להתחפש כמו גוי או המן, ואם כן האם עדיין צריכים להמליץ לילדים לא ללבש כמו אותם רשעים?

תשובה: מותר אם אינו מיחזי כעובד עבודה זרה^י.

הצגות לפני פורים חשי לא ילבש

שאלה: הצגה שנשים עושין לנשים, האם מותר להם להתלבש כגברים?

תשובה: לא לגמרי נא^י.

וכמובן שיש לחלק במה שפסק כאן, כי הכא החמיר שעדיף לא ללכת לכתחילה למקום שיודעים שיש שם שירים, משא"כ בנידון עם אשתו בביתו אי אפשר למנוע ממנה וכן אי אפשר לגרום לו לצאת ממילא שב ואל תעשה.

מ^ט. וכן כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א. ועי' בספר הליכות אבן ישראל (פרק ס"א סעיף י"ב) שכתב שהנוהגים להקביל פני האבל בבואו לבית הכנסת לקבלת שבת, ביציאה כנגדו ובאמירת המקום ינחם וכו', כשחל פורים בערב שבת לא נוהגים בזה.

נ. אמנם בספר אשרי האיש או"ח (פרק מ"ח סעיף ו') הביא פסק מהגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין להתחפש לכומר בפורים, דזה שייך לעבודה זרה, ויש בזה איסור משום ד"ושם אלוהים אחרים לא ישמע על פיו".

נא. לענין איסור לא ילבש בהצגות, עי' בשו"ת שבט הקהתי חלק ב' (סימן רנ"ח) שנשאל אודות הצגה שנשים עושין לנשים, האם מותר להם להתלבש כגברים. והשיב דנראה דאע"ג שלובשת הבגדים רק

פורים. בספר הליכות אבן ישראל (פרק ס"א סעיף ט') כתב שבשנה האבילות מותר לו לילך לאכול סעודת פורים אצל חמיו וכדומה כדרכו בכל שנה. וראה בספר מסורת משה חלק א' (הלכות פורים אות תל"ב). וכן בספר היכל הוראה חלק ב' (עמוד קנ"ז).

מח. כתב לי הגר"ח קניבסקי שליט"א שלא תילך למקום כזה. ובספר הליכות אבן ישראל שם (סעיף י') כתב שנשאל הגרי"י פישר זצ"ל בזה והשיב שאם אחרים מפעילים לעצמם, אין לאדם כח לאסור על חבירו ויכול להיות שם. ובפסקי הגר"ע אויערבאך שליט"א (רשימות הגר"י שוב שליט"א) פסק שמותר לאבל תוך י"ב חודש על אביו ואמו לאכול סעודת פורים עם כל המשפחה המורחבת באולם עם כלי זמר ובדחן.

ופעם שאלתי רבינו שליט"א בענין אבל בבית ביחד עם אשתו והיא רוצה להדליק שירים האם היא צריכה למנוע מזה מאחר ובעלה האבל נמצא כעת בבית, והשיב לי רבינו שליט"א שהיא לא צריכה למנוע מזה.

(סימן תרצ"ו משב"ז ס"ק ד') היקל, וכן מובא במשנה ברורה.

ועי' בשו"ת נהרות איתן חלק ב' (סימן מ') שנשאל על ידי מנהל סמינר חרדי לבנות מבוגרות בדבר הצגה להעשות על ידי תלמידות הסמינר ומיועדת לבנות ונשים, ושאלו דמאחר דחלק מהבנות צריכות להתחפש כמו גברים רבנים וכדומה האם יש בזה איסור דלא ילבש, ובאיזה אופן אין שום איסור כלל. והשיב על פי סברת הראשונים והאחרונים שהזכרנו לעיל, דלמעשה שרצונן ללבוש בגדי גבר לצורך הצגה, אע"פ שהיא הצגה חינוכית ויש בה תועלת, מ"מ היא נחשבת לשמחה של רשות ולא לשמחה של מצוה, ובשמחת הרשות הרי נתבאר דאין להתיר לאשה ללבוש בגד של גבר אפילו רק בגד אחד. ואין להשיב על זה, שדוקא בשמחת מצוה של פורים שבמציאות פעמים רבות ישנה תערוכת של אנשים ונשים, ועל ידי שמתחפשים ולובשים הגברים בגדי נשים והנשים בגדי גברים אין ניכר מי הוא איש ומי אשה, באופן זה ישנו חשש גדול שיבואו לידי איסור ולכן הוא איסור גמור, ולהרבה פוסקים יש בו איסור דאורייתא דלא ילבש, משא"כ בדבר רשות באופן שהוא לנשים בלבד, כגון בנידון נידן, ובפרט שנמצאות במקום סגור, אם כן במציאות אין לחוש שתהיה תקלה ואולי נאמר שבכה"ג אף לצד זה התירו עכ"פ בבגד אחד, דנראה שבדבר הרשות מכיון שלא התירו לבישת עראי של בגדי אנשים לנשים ולהיפך, לא נוכל להתיר מחמת שבאופן זה של נידון השאלה לא יבואו לידי מכשול, כיון שבכל אופן אחר שאשה לובשת בגד של איש יתכן שתבוא לידי מכשול, ולא הולכים לפי המציאות הפרטית שלה, ומשום הכי אף בדבר הרשות יש לצדד לאיסור.

ולכן הסיק, דאף בהצגה שהיא חינוכית ונעשית על טהרת הקודש על מנת להמחיש סיפורי צדיקים ודברי מוסר, מ"מ יש צד איסור לאשה ללבוש בגדי איש אפילו כשהוא בדרך שחוק וארעי.

ונראה דכל יסוד האיסור בגמ' בנוי ללבוש בגדי אנשים לנשים ולהיפך, בזמן שבגד זה מוגדר באותו מקום ובאותו זמן כבגדי אנשים או נשים, ועל ידי לבישתם האיש נעשה לאשה והאשה נעשית דומה

בין הנשים גם כן אסור, ואפילו שלא מכוונים להתקשט להיות כאיש אלא עושין כן משום שמחה, והרמ"א בהל' מגילה מביא ב' דעות ומקיל כסברת המקילים, מ"מ היינו התם דנהגו כן משום שמחת פורים או שמחת חתן וכלה דהוי מצוה, אבל היכא דלא הוי מצוה לשמח מהיכי תיתי להתיר. ועוד שהב"ח כבר צווח שאין להקל בפורים ושמחת חתן וכלה כי יש הרבה מכשולות, ואפילו רק בבגד אחד יש להחמיר, ואם יש הצגה כזו י"ל שאסור להסתכל ע"ד אפילו הנשים, עכ"ד.

ועוד מצאתי בהסכמתו של בעל שבט הקהתי שליט"א לספר היקר מלבושי כבוד ותפארת שכתב, דכאן המקום לעורר מה דיש מקילין דבעת שעושין הנשים הצגות דלובשין הנשים בגדים של אנשים, וזה איסור גמור אפילו שלובשין הבגד רק דרך ארעי, וכמו שכתב ביראים (סימן צ"ו) דאסור ללבוש אפילו דרך ארעי ודרך שחוק. ועי' בשו"ת משנה הלכות חלק ד' (סימן מ"ג) שהחמיר בזה מאוד. ועי' בספר אורחות רבינו חלק א' (עמוד רכ"ו אות ו') שכתב שהגריי"ק זצ"ל אסר לילדות קטנות בכיתה א' ללבוש בהצגה בגדי ילד, אף שבאות להצגה רק נשים, וכן אסר ללבוש רק חצי מהבגדים, כגון מכנסיים ועל זה ללבוש שמלה.

ועי' בשו"ת פאת שדך יורה דעה (סימן ס"ד אות א') שכתב דלכתחילה אין לעשות כן, ומדלא חילקו הפוסקים ש"מ דאף בקטנות שהגיעו לחינוך הדין כן.

ובספר אמרי מאיר (עמוד קמ"ט) הביא שכתב לו הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שאסור לקטן ללבוש בגד אחד מבגדי אשה או להיפך לצורך הצגה.

אכן מצאתי בשו"ת ודרשת וחקרת חלק ה' (יורה דעה סימן כ"א) ששמע שבעל הקנה בושם זצ"ל היקל בזה היכא שאינה הולכת בין האנשים ועדיין ניכר שהיא ילדה ולא ילד, ועי' שם בתשובה שהאריך להבין קולא זו, ואם באמת פסק כן.

ובספר שו"ת י"ד משה תשובות מהגר"מ פיינשטיין (עמוד ס"ה) הביא דנשאל בזה האם מותר לגברים ללבוש בגדי אשה וכדומה בהצגות, והשיב דלילדים מותר, ולגדולים אסור, ואם יש היכר הפמ"ג באו"ח

לא ילבש בפורים

שאלה: בפורים האם סומכים על הפמ"ג להתיר ללבוש בגד אחד של אשה או מחמירים כמ"ש במשנה ברורה בשם הכנה"ג והשל"ה?
תשובה: כדאי להחמיר נב.

אשה, וזה שאסר הרא"ם המובא בש"ך להתחפש לגמרי אפילו לשמחה ובארעי.

ומ"מ בין השו"ע והרמ"א יש איסור אפילו בבגד אחד ולא כתבו להתיר בארעי ולצורך שמחה דמצוה, ולכן אפילו באירוע שיש הפרדה לגמרי בין נשים וגברים, ומיועד לנשים אין לעשות דבר שהוא נגד השו"ע.

והעצה לזה היא שהאשה תקח כובע של שוטרת, המצוי היום בעוה"ר, ולהראות כאבא או סבא יעשה משהו מקרטון המרמז של אבא אפילו שאינו כובע של גבר.

והנה כעת הגיע לידי שו"ת אמרי יעקב להגרי"מ שטרן שליט"א חלק א' (סימן צ"ו) ונשאל שם בענין חשש לא ילבש בהצגות, והביא שם כמה צדדים להקל בזה, (א) אם מדובר על חציאת שתפרו בסופו כעין גומי ונראה בעיקר כחציאת אע"פ שמזכיר קצת כמכנסיים מ"מ פשוט שזה מותר. וכן אם תופרים בגדים שבנים לא נוהגים ללבוש אותם ולדוגמא חיקוי שטריימל, חיקוי ציצית וכדומה. ועוד לגבי וסט של ילדים או חולצה עם משבצות שלא ניכר שזה מיוחד דוקא לבנים, יש להקל בהצגות, כמו כן כובע עם מציחה שהלכו בזה הילדים בדורות שעברו והיום אינו נהוג לילך בהם וישנם חוגים שגם נשים הולכות עם כובעים דומים בזה אפשר להתיר בהצגות. אולם אלו שמקילים לגמרי בבגד גמור של גבר היכא שניכר הדבר שהיא בת כגון שזה רק בגד אחד, אין למחות בהם כיון שניכר היטב הענין שנעשה לשם הצגה והוא בשטח ומקום בית הספר המיועד רק עבור בנות ונשים.

נב. הנה הרמ"א באו"ח (סימן תרצ"ו סעיף ח') כתב, דמה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה, אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא. ועי' במשנה ברורה שם (ס"ק

לאיש ואיכא פריצות ותועבה, אבל באופן שאשה לובשת בגדי אשה אשר אינה רגילה בכך, כגון שהם בגדי אשה משונים אע"פ שהם דומים לבגדי איש, אבל כל אחד מכיר שאלו הם בגדי אשה, אין כל איסור בכך, וכן הוא בבגדי אנשים וכיוצא בזה, אם גבר לובש בגד משונה של איש אף שדומה לבגד אשה, כיון שכל אחד מכיר מיד שהוא בגד איש ליכא בזה נדנוד איסור כלל, מאחר שניכר בבירור שהוא בגד איש. אשר על כן בנידון דידן שיש צורך עבור ההצגה להתחפש את הבנות, יש להורות למנהלת התפאורה שתלביש רק בבגדי נשים משונים ולעשותם באופן ארעי שיהיו דומה לבגדי אנשים, כגון שבכמה מקומות יצמידו עם סיכות בטחון, שעל ידי זה אע"פ שנעשה דומה לבגד איש, מ"מ ניכר לכל שזה בגד אשה, ובאופן זה אפילו אם תלבש את כל הבגדים באופן זה לא תשתנה זהותה, ועדיין כולם יכירו וידעו שהיא אשה, ובאם תוכל לעשות רק בבגד אחד בודאי שפיר דמי, ותבוא עליה ברכה.

ומ"מ באופן שיש צורך ללבוש גלימה נראה דיש להתיר בגד זה במקום שאף הנשים בשעתו היו לובשות גלימה כזו, או באופן שלא ניכר בבירור שזה בגדי איש, וממילא אי אפשר להגיע על ידם לכלל טעות שיחשבו שהיא איש, ואע"פ שבארצות שונות יש מנהג שהאנשים הולכים לבושים עם גלימות, עכ"ד.

וכעת קבלתי שו"ת משנת יוסף חלק י"ב (סימן צ"ה) ונשאל שם אודות ההצגות של נשים ומיועד לנשים אלא שלצורך ההצגה מתחפשים כמו שוטר האם זה אסור משום לא ילבש, והביא שם שהמח' בין הרב"י לבין הב"ח היא דהרב"י ס"ל דהתחלה מתחילה מבגד אחד, אע"ג שעוד נראה כאיש או אשה, וזה כבר אסור, והב"ח ס"ל דרק אם בכל הבגדים לגמרי התחפש כאשה או כאיש אסור מן התורה, אע"פ שעדיין אפשר להכיר עליהם אם זה איש או

בשנים האחרונות, ע"י שם היטב בספר הנ"ל, וכן נראה מדבריו המובאים בספר וישמע משה שהזכרנו לעיל בדיני חינוך ללא ילבש.

וע"י בשו"ת אבני ישפה חלק ו' (סימן קי"א ענף א') שהביא כל הנ"ל והוסיף עוד טעם שנראה להזהר ממלבושי אשה, משום שיש כאן חשש איסור תורה, שהרי גם הפמ"ג מיקל רק בבגד אחד בלבד של אשה אבל אם מחליפים כל הבגדים, כגון אלו שמתחפשים בפורים עד שנראה כמו אשה, מהפמ"ג מוכח שיש כאן איסור תורה. ולכן חוץ מכל האזהרות של גדולי העולם שאמרו לא להקל במלבושי אשה בגלל המכשולות שיצאו מזה, יש גם חשש של איסור תורה ממש.

וע"י בספר חוט שני הל' שבת חלק ד' (עמוד רע"ט) שכתב, בענין לא ילבש בפורים, הרמ"א שם כותב שמה שנהגו ללבוש פרצופים בפורים וגבר לובש שמלת אשה ואשה כלי גבר אין איסור בדבר מאחר שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא, ויש אומרים דאסור, אבל המנהג להקל. ובשער הציון (ס"ק נ"ג) כתב דבאמת בדור שלנו שהדור פרוץ היה ראוי לאסור לאיש ללבוש בגדי אשה, ולאשה ללבוש בגדי איש. וכן בשער הציון שם (ס"ק נ"ד) כתב דדע שמה שהתירו היום להתחפש בפורים הוא משום שמחה, אבל אלו המתחפשים כדי להראות כמו אשה כדי שיוכלו להתערב בנשים וכדו', ודאי שיש בזה איסור דאורייתא של לא ילבש, ואין לזה שייכות להיתר זה בפורים.

וע"י בספר שערי ימי הפורים (טשזנר) שסיכם הדברים בענין הנ"ל ואלו דבריו, יש אומרים שהגברים לובשים שמלת אשה בפורים והיו גדולים שהתנגדו לזה, משום דיש בזה איסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה. אבל כידוע שהרמ"א בסוף הלכות פורים קיים את המנהג וכתב שאין איסור בדבר מאחר דאין מתכוונים אלא לשמחה בעלמא, אמנם בדרכי משה עצמו מובא שרק יישב המנהג וסיים דטוב להחמיר, ולכן הרבה רצו לבטל המנהג, ויש שאמרו דדוקא בבגד אחד אפשר לשנות, ויש אומרים שכל ההיתר להתחפש היה רק לילדים, אבל מבוגרים ודאי שאין להם להביא עצמם לאיסור דאורייתא.

ל') שהביא בשם הב"ח שיש לבטל מנהג זה של לבישת בגדי אשה לאיש ולהיפך. ולמעשה המעיין בדברי הב"ח יראה שהביא מהיראים שיש לתת לב על מה שנוהגים בפורים לשנות מאיש לאשה וה"ה להיפך ואין מוחה, ואם לובשים בגדים אלו בכוונה להתקשט כאשה או כאיש ודאי שיש בזה איסור, וכבר השיב ה"ר יהודה מינץ ז"ל על מה שמבואר בתשובתו דכיון שאינו עושה כן אלא משום שמחת פורים אין בו איסור, ודמי להעברת שער בית השחי והערה כדי שלא להצטער, או הסתכלות במראה כדי שלא יחבול המסתפר בעצמו, והשיג עליו הב"ח ממה שכבר כתב ביראים לגבי שמחת חתן וכלה שיש איסור אף שהוא במקום שמחה, וגם אין להביא ראיה מצער משום דהתם אין שום ברירה להנצל מהצער, משא"כ בשמחת חתן וכלה או שמחת פורים דאפשר בענין אחר.

וע"י בט"ז (ס"ק ד') שהביא שיטת הרמ"א שם והב"ח, והסיק דהמחמיר כהב"ח תבוא עליו ברכה כי יש הרבה מכשולות ח"ו מזה כשהולכין ביחד איש ואשה ואינו ניכר. וע"י במשנה ברורה שהעתיק את דברי הט"ז והב"ח, והוסיף את דברי הפמ"ג שאם כל המלבושים הם של איש ורק מלבוש אחד של אשה וניכר היטב, אפשר שאין למחות בידם. ומדברי המשנה ברורה שלא הביא שום פוסק שמיקל רק את דברי הפמ"ג שמיקל בבגד אחד, נראה שכוונתו להחמיר, וכמו שהביא עצמו מהכנה"ג והשל"ה.

בספר יבקשו מפיהו חלק ב' הלכות פורים (עמוד תס"ב) הביא ששאלו הגרי"ש אלישיב זצ"ל אודות אם איש יכול להתלבש כאשה בפורים, והשיב דכיון שכתוב במפורש שמותר, אי אפשר לאסור. ועוד שאלו עד איזה גיל מותר לילדה ללבוש מכנסיים בפורים, והשיב שם עד גיל י"ב שנים. וכן פסק שילדים עד גיל בר מצוה יכולים לכתחילה ללבוש בגדי נשים בפורים, מיהו לענין מבוגר שרוצה לצבוע שערות הלבנות שלו בצבע שחור בפורים הרי זה אסור משום לא ילבש. ולמעשה אע"פ שהגרי"ש אלישיב זצ"ל פסק כמה קולות בענין לא ילבש בפורים מ"מ במשך השנים שאלו אותו שוב והשיב שמקפידים למעשה על איסור לא ילבש בפורים, וכך היה נראה מסקנתו לדינא

לבוש פאה נכרית בפורים

שאלה: האם מותר לבחור ללבוש פאה נכרית או בחורה ללבוש כובע לשם שמחת פורים?
תשובה: אם ניכר שזה לא כדרך מותר^נ.

צביעת שערות בפורים

שאלה: האם מותר לצבוע שערות לבנות בפורים דוקא, ומה הדין אם צובעים אותם בצבע ירוק או סגול?
תשובה: מותר^נ.

יעקב הל' לא ילבש לגבי פאה נכרית במשך כל השנה. נד. הסתפקנו בזה מאחר ואיתא ברמ"א בהל' פורים שיש מקילים דוקא לענין לבישת בגדים, ולכן יש לעיין האם הרמ"א יודה להקל גם בשאר דברים שנאסרו משום לא ילבש, כי הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב לי חלילה להקל. ולמעשה כתבו לי הגר"י טשזנר שליט"א ובמח"ס שבט הקהתי והגר"א שלזינגר שליט"א לגבי לצבוע שערותיו שחור בפורים לכאורה מותר כמו להתחפש כאשה לדעת הרמ"א. אולם כ"ז אם צובעים רק לפורים ומיד למחרת צובע אותם בחזרה לצבעים האמיתיים (או שהצבע יורד מעצמו מיד). אבל אם נשארים שערותיו צבועים לאחמ"כ שוב עובר על לא ילבש.

והגר"י שוב שליט"א כתב לי וז"ל הרי הצבע השחור נשאר למחרת א"כ זה יותר חמור. וכן שמעתי מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דאף למקילים אסור לצבוע שערות בפורים וכמו שפשוט שאסור ללקט בפורים שערות לבנות מתוך השחורות.

ולענין מה ששאלנו לגבי צביעת שער בצבע סגול וכדומה ע"י בספר יבקשו מפיהו חלק ב' (עמוד תס"ד) שהביא ששאל הגר"י ש אלישיב זצ"ל וכתב שם בספר שהשיב בזה מרן זצ"ל שמותר כשם שהתירו במי שחצי זקנו לבן וחצי זקנו שחור לצבוע החצי השחור בצבע לבן, וכ"כ בשו"ת מהר"י אשכנזי יורה דעה (סימן י"ט), ומובא בדרכי תשובה (סימן קפ"ה ס"ק י"ז). ועי' עוד בשו"ת מהר"ם שיק יורה דעה (סימן קע"ג) שמתיר לצבוע שערות לבנות בצבע אדום מאוד כיון שזה לא נחשב נוי לנשים.

ובזמן האחרון הוסיפו קולא נוספת שמתחפשים כבר כמה ימים קודם פורים, אבל המעיין בשו"ת מהר"י מינץ שהוא ראש המתירים, יראה שכל ההיתר בזה הוא דוקא בפורים עצמו שני לילות ויום אחד. ועל כן הרוצה לקיים מנהג ישראל להתחפש יכול למצוא מספיק סוגי תחפושות להתחפש בהם מבלי להכנס לשאלות של קולות דחוקות של חשש איסור דאורייתא, אך המיקל ללבוש רק קצת בגדים של אשה עד שניכר בין איש לאשה יש לו על מי לסמוך, אבל אין לגבר להתלבש לגמרי כמו אשה, אך גם העושה כן אין למחות בידו בחזוק יד דהרי יש מתירים בזה, ובלבד שישמור על גרי צניעות. אבל להתלבש כמו אשה ולהסתובב בין הנשים ודאי שאסור, ואין ללבוש בגדי נשים כמה ימים לפני פורים, ורק לילדים מתחת לגיל מצוות אפשר להקל להם ללבוש בגדי נשים כמה ימים קודם חג הפורים.

ושוב מצאתי בכרם שלמה השמטות (לסימן קפ"ב ס"ק ט"ז אות ו') שכתב, דאפשר שאין למחות באלו שלובשים בגדי נשים בפורים, אמנם יום או יומיים לפני פורים בשביל מסיבות פורים וכדומה צ"ע אם יש להם על מי לסמוך, וכן הביא בשם גדולי הוראה שליט"א.

נג. ובספר יבקשו מפיהו שם (עמוד תס"ד) הביא ששאל זה להגר"י ש אלישיב זצ"ל ולא היה מרוצה מכך כלל, אך ענה שכיון שזה רק בגד אחד אי אפשר למחות בם. וכדברי רבינו שליט"א אם הפאה נכרית מכוער ומקולקל וניכר שאף אחד לא ילבוש את זה יש פוסקים שהתירו את זה בכל השנה, ולא רק בפורים. וראה אריכות המח' בפוסקים שהבאנו בספר אהל

בן כרך הבא לעיר לענין לא ילבש

שאלה: משהו שהגיע מבני ברק לירושלים וסומך על המתירים ללבוש בגד אחד כאשה וכדומה, האם הוא יכול להקל כשהוא מגיע לירושלים בפורים של מוקפין?

תשובה: כן נ"ה.

להתפלל בפורים עם תחפושת

שאלה: לגבי תפילה בפורים עם תחפושת האם זה מותר או צריך להוריד את זה לפני שמתפללים?

תשובה: עדיף להוריד נ"י.

להסתכל בגבר שהתלבש כאשה בפורים

שאלה: גבר שהתלבש בפורים בבגדי נשים צבעונים, האם יש איסור להסתכל בהם? ומה הדין אם הוא מכיר הבעלים של הבגדי צבעונים כגון שזה חולצה של אשתו וכדומה האם זה אסור?

תשובה: אם מכיר של מי הם אסור נ"י.

(י')

נז. והנה יש לדון, על הצד שמותר להתחפש כאשה וכדומה בפורים או להצגה, האם אסור להסתכל בפורים על גבר המחופש לאשה, דלא גרע מבגדי צבעונים של אשה דאסור להסתכל בהם כיון דעל ידי זה בא לידי הרהור עבירה, וכ"ש גבר המחופש לאשה, ובשו"ת רבבות אפרים חלק ג' (סימן ת"ע אות ג') הביא הערה זו, וכתב דנדמה שהעולם מקילין בזה.

ובעל מח"ס אבני ישפה זצ"ל כתב תשובה ליהודי הרה"ג ר' גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בענין הסתכלות באשה המחופשת לאיש וז"ל נראה לי שהדבר תלוי אם הוא יודע שזו אשה הרי ודאי שיש איסור של לא תתורו, כי לא כתבה התורה גדר בזה אלא היא אמרה שאסור להסתכל על אשה, וכיון שיש לה גדר של אשה הרי היא נכללת באיסור.

ומה שטענת שמא אין כאן הרהור כיון שהיא לבושה כמו גבר, אומר אני שיש ויש הרהור, שהרי זו הדרך של הפרוצות שהן מחפשות שיסתכלו עליהן ורוצות למשוך הגברים לעבירה. וכאן שהיא עשתה תעלול שהיא מתלבשת כמו גבר, הרי זו דרך למשוך ביותר, שהרי כולם יודעים שהאשה היא שונה מן

נח. אמנם בספר יבקשו מפיהו חלק ב' (עמוד תס"ח) שאל זה למרן הגר"ש אלישיב זצ"ל והשיב, שאסור לקטן הגר בעיר להתלבש לילדה כשבא לדרך בשושן פורים כי אצלו זה לא פורים. וכן החמיר הגר"ח קניבסקי שליט"א תשובה בכת"י. ובמח"ס ודרשת וחקרת שליט"א כתב לי שהרי גם על מוקפים אנו אוסרים כ"ש לפרזים (עי' דרכי תשובה סימן קפ"ב ס"ק ט' וס"ק י').

נז. בספר יבקשו מפיהו חלק ב' (עמוד ת"ע) הביא דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאין להתפלל בשעה שלובש תחפושת לפורים. ואפילו קטנים לא יתפללו כך. וכן ראיתי בשם הגר"ח קניבסקי והגר"ג קרליץ שליט"א שנכון ללבוש בגדים רגילים לתפילה. ובעל שבט הלוי זצ"ל אמר שאם אינו משחק באמצע התפילה אין כ"כ נפק"מ אם הוא מלובש בתחפושת, ובפרט שמכוון בתפילה.

וראה עוד אריכות גדולה בזה בספר "פרדס יוסף החדש", להגר"ג רבינוביץ שליט"א, על עניני פורים, (סימן תרצ"ו ס"ח), ושם כתב לחקור מה הדין בש"ץ הלבוש בתחפושת, האם זה חמור יותר, וכן מה הדין בקטנים שיש להם תחפושת, האם זה קיל טפי. ע"ש ותוהו נחת. ועי' עוד בשו"ת אבני דרך חלק ט' (סימן

בעניני מחיית עמלק - פורים ומגילת אסתר

תשובות הרב הם לשאלותיו של הגאון רבי מרדכי זיסקינד הגר שליט"א, נערכו ע"י הגאון רבי מאיר שולביץ שליט"א בתוספת ביאורים ומו"מ.

זמן שאשתו תלך בה ויתרגל בה ואז כבר לא יזהרה. ושוב השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל וז"ל, בדבר השאלה אם מותר לבעל להסתכל על בגדי אשתו הצבעונים ששאלה אותם בזמן שהיא לובשת אותם. בשולחן ערוך אבן העזר (סימן כ"א סע' א') כתב וז"ל, ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה אפי' אינם עליה, שמא יבא להרהר בה, עכ"ל.

אבל פשוט שכל הסיבה שיבא להרהר אחריה הוא משום שהוא חושב על האשה שהיא הבעלים של הבגדים, שהרי הוא רואה את הבגדים ונוכח באשה, ואם היה איסור כאשר בגדים אלה הם על אשתו, במקום לחדש "אפילו אינם עליה" היו צריכים לומר "אפילו הם על אשתו". וכיון שלא הזכירו כזה חידוש, מוכח שאין כזה חידוש. ומותר לבעל להתייחד עם אלף נשים כאשר אשתו נמצאת עמו שהרי היא שומרת עליו, ולכן אם אשתו לובשת בגדים אלה, במקום לחשוב על האשה הזרה הוא יחשוב על אשתו שהרי זה מה שהוא רואה, ומה לו להרהר אחר דבר שאיננו כאן אם יש לו פה אשתו שהיא כן נמצאת כאן. לכן מותר לו להסתכל על בגדי צבעונים של אשה אחרת כאשר אשתו לובשת אותם, עכ"ל.

ולפי זה נראה דיש להקל להסתכל על גבר המחופש בבגדי צבעונים של אשה אחרת, בין אם מכירה וכ"ש אם אינו מכירה. אך מצד ההערה של הסתכלות בנשים יש לעיין בזה, מיהו נראה דהתשובה תהא תלויה בהנהגה של האיש, דאם הוא יזהר אחר גבר שמחופש כאשה אז אה"נ יש לו למנוע מלהסתכל עליו, אולם מי שאינו מהרהר על דברים כאלו אין איסור להסתכל, ולכאורה על זה כתב בעל הרבבות אפרים זצ"ל שם דהמנהג שאין להחמיר, ועיין.

הגבר, וכאן היא הולכת ועושה את עצמה כמו גבר, ולכן זה משיכה שאין כדוגמתה שכולם יסתכלו עליה.

אבל אם האדם שוגג שחשב שזו איש ולא ידע שהיא אשה, אז פשוט שהוא אנוס ממש, כי לא יכול לדעת שיש כזו מציאות שאשה תלך ותעשה כזה תעלול. אבל אם נודע לו שזו בעצם אשה, אז חל על המסתכל בה האיסור של לא תתורו אחרי עיניכם, עכ"ל.

ונלענ"ד דלכאורה יש לדון אם באמת יש איסור הסתכלות בבגדי צבעונים של אשה כל זמן שלא מכירים את בעלת הבגדים האלו. דהנה במסכת עבודה זרה (דף כ:) כתוב דאסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שמכירה אפילו אינה עליו משום דמביא לידי הרהור, וכן נפסק להלכה באבן העזר (סימן כ"א סעיף א'), ולפי זה יש לעיין בבגדי צבעונים שאשתו אלה מחברתה האם יש איסור להסתכל עליה, או על גבר ששובש בגדי צבעונים של אשה אחרת.

ומצאתי בשו"ת שבט הקהתי חלק ה' (סימן רכ"ו) שנשאל בזה והשיב דלמעשה ודאי תמיד עדיף שלא תודיע לו למי שייכים הבגדים האלו, אבל נראה שאם הבעל יודע של מי הם הבגדים גם כן מותר לו להסתכל, וטעמא דמילתא הוא משום דעכשיו פקע שם של בעלת האשה מהבגד ואינה שייכת לה יותר, אלא לאשתו. ולכן אינו חושב על האשה האחרת בעת שרואה, דהטעם שאסור להסתכל כתב במאירי שם דמאחר שהוא מכירה ושהם בגדי צבעונים שמפיץ את האשה בלבושם, הרי הוא מצייר בלבו כאלו היא לבושה בה ובא לידי הרהור, ולפי זה אם כבר פקע שם של הבעלים כבר אינו מהרהר על האשה שהיה הבגד שייך לה פעם. ואה"נ אם הבעל מרגיש דמהרהר כשמסתכל בבגדיה יזהר שלא יסתכל בבגד עד שיעבר

זכור - ברכת המצות.

שאלה. הנה יש להבין אמאי לא תיקנו ברכה על מצוות זכירה של מחיית עמלק, וכמו בשאר המצוות שיש ברכת המצוות.

תשובה. בחלפי הרמב"ם עיקר המצוה של מחיית עמלק, כשיוצאים למלחמה עליו, ולא עצם מעשהו ולכך היום לא מברכים.

זכור בפה

שאלה. הנה בגמ' (מגילה יח ע"א) זכור, יכול בלב, כשהוא אומר לא תשכח - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור - בפה. ולכאן קשה לצד הזה של האחרונים (וכן ס"ל לבית הלוי) ששומע כעונה היינו שיוצא ע"י שמיעתו, הרי סוף סוף לא זכר בפיו א"כ האיך יוצא ידי חובתו בשמיעה נ"ט.

תשובה: כיון ששמע מהפה חשיב כאילו אמר בפיו ס.

מחיית בהמת עמלק ורכושם

שאלה. הנה במכילתא (סו"פ בשלח) מבואר ר"א המודעי נשבע הקב"ה אם הניח נין ונכד של עמלק שלא יאמרו גמל זה של עמלק, ובפשוטו היינו דמלבד דינא דמחיית עמלק יש חיוב ג"כ במחיית ממון עמלק, (וכ"כ ברבנו בחיי פר' בשלח דנכסי עמלק אסורין בהנאה ס"א),

נח. וראה עוד טעמים במשנה הלכות ח"ז פ"א.

נט. אמנם החזו"א פליג עליו וס"ל ששומע כעונה יוצא בדיבור המשמיע, ולכאורה ראיה מפורשת לזה מהתוס' בברכות כ: ד"ה כדאשכחן שכתבו ששומע כעונה מצריך טבילה לבעלי קרי שהוא כדיבור ממש.

ס. דהיינו שסבר רבינו שזה כלל לא שייך לנידון מה נקרא שומע כעונה, דאפילו לצד שיוצא בזה ששומע, כל זה רק כלפי איך זה מתייחס אליי, אבל סו"ס היה כאן קיום של זכור בפה, ויצאו הדברים מהפה.

אמנם בספר מנחת אלעזר [ח"ב א'] כתב דאח"כ כל אחד מהציבור צריך לקרוא בלחש מהאי טעמא, ומ"מ גם לדידיה הוא בצירוף השמיעה שהרי אין צריך שלכל אחד יהא ס"ת כשר, שנוקט שדין הספר אינו אלא מצד חובת ציבור שבמצות זכור. והיינו שלדבריו מצרפים כאן הדיבור של כל אחד לשמיעתו מפי הבעל קורא וממילא נחשב כזכור בפיו. [עיי' בצל החכמה ח"ו מ"ג, ועל דרך זה בבנין עולם יו"ד נ"ד שאינו חלק מהחייב דאורייתא, ונפק"מ לכשאנו יכולים אם יקרא בחומש. ושאינו ממגילה פסולה שאסור לקרוא

בלחש עם הש"ץ [שבהל"ק סס"י קצ"ח.], אך למעשה רוב הפוסקים סברי [ראה משיב דבר או"ח מ"ז וכ"מ בפר"ח סז-א] שאין צריך להוציא בפיו, וכן הוא לגבי קידוש שאף דדרשינן בה זכור בפה [תו"כ ר"פ בחוקותי, ה' ברב"ן סו' כי תצא], בכל אופן יוצא בשמיעתו, וטעמא אף אילו שומע כעונה יוצא מצד עצמן השמיעה [וכנראה זוהי תמיהת דברי סופרים סו"ן], מ"מ בכלל חידושם שכל מקום דבעינן אמירה בפה, המכוון הוא שצריך שיהא כאן דיבור [להזכיר במילים להתפלל במילים וכדו'] ודיבור זה יתקשר אליו, ואכן גם כאן שומע דיבור, ושומע כעונה מועיל לו שיצא בדיבור של השני על ידי שמיעתו, והמיעוט הוא שא"א שיהא רק לב [אך רחוק ליישב שדין הפה אינו בפעולה אלא בצורה שהזכירה תהיה וכנסו של קידוש], ובאמת שהגר"א שהיה מקפיד לקרוא בעצמו המגילה וזכור [מס"ת] אבל זה רק משום מצוה בו יותר מבשלחו, כפי שהביא בנין שלמה סי' נ"ד.

סא. ויעויין עוד במדרש איכה ספ"ג יש לדון אם הכוונה ג"כ כנ"ל, או כחת"ס יו"ד ל"ו, והתם מבואר דה"ה כל נכסיו ולא דווקא בע"ח כגמל.

וכן ברש"י (סו"פ כי תצא), תמחה את זכר עמלק, מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על בהמה זו של עמלק הייתה, ומעתה צע"ג אמאי הוצרך רש"י לפרש (בשמואל א ט"ו) שמה שצווה שמואל להרוג ולא לחמול משור ועד שה זהו מחמת שהעמלקים היו בעלי כשפים ומשנים עצמם לבהמות, ותיפוק ליה דבלא זה הרי יש חיוב למחות כל בהמות עמלק שלא יהא שם עמלק נשאר וצ"ע.

תשובה. דרכו של רש"י לפרש לפי ההו"א בסוגיא סב, וגם כאן רש"י מפרש שההו"א של שאול הייתה שצריך להרוג בגלל המכשפים, אך למסקנא שאה"נ שיש להרוג כל בהמה.

שם ושארית מעמלק

שאלה. צ"ע הרי כתוב שנשבע הקב"ה אם אניח נין ונכד של עמלק, וא"כ האיך אמרו בגמרא (גיטין נ"ז:): מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק.

תשובה. א. מבואר בגמ' מגילה שהמן היה עבד כנעני של מרדכי וחשיב כגר סג.

ב. גם אם לא נחשב כגר מ"מ בניו נתגיירו ולא חשיבי עמלק.

במנהג למחות שם עמלק

שאלה. (שמות י"ז-י"ד) כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים, כתב הבית יוסף (או"ח תר"צ) כ' בארחות חיים כשמזכיר הקורא שם המן ובניו, מנקשים התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב שם, שם המן ובניו ועל ידי הניקוש הם נמחקים, ולמנהג הזה יש שורש בהגדה כי מחה אמחה את זכר עמלק אפילו מעל העצים ומעל האבנים. ובקב הישר כתב שמעתי בשם הגאון מוהר"ר העשיל זצ"ל שהיה נוהג כשהיה רוצה לנסות הקולמוס היה כותב שם עמלק או שם המן וזרש ואח"כ היה מוחק שמם כדי לקיים מצוות עשה דמחה תמחה את זכר עמלק, ומעתה צע"ג האיך רבותינו מסדרי הש"ס במסכת ב"ב (דף מ"ו ע"ב) קבעו עמלק לסימן לזכרון הסוגיא של ערב מעיד ללוה.

תשובה. לא חשיב עמלק [אלא ע.מ.ל.ק.]. סד.

באו השונאים והפריעו להם בבנייתם, והוחלט לברר אחד מישראל ואחד מהשונאים הללו, ונבחרו לכך מרדכי והמן ונתנו להם צידה לדרך ומרדכי אכל לחמו לאט לאט, ואילו המן אכל הכל בבת אחת, עד שתם לחמו. הגיע המן ללוות ממרדכי ככר לחם ולא היה מרדכי רוצה. לבסוף אמר לו מרדכי: אם אני נותן לך ככר לחם אתה מוכר עצמך לי? והסכימו ע"ז, וכתבו המכירה על סנדלו של מרדכי שהמן האגגי עבדו של מרדכי היהודי, שנמכרתי לו בעד ככר לחם, עכה"ד שם.

סד. דהיינו שעמלק היינו רק הרצף של האותיות ללא

סב. נראה ככוונת רבינו שנתכוין לומר שרש"י מפרש כמו הפשט הפשוט ביותר אפילו שזה לא מתאים עם המסקנא של הגמ' וזה הכוונה לפי ההו"א, וכאן הפשט הפשוט ביותר

סג. במגילה טו, א: בשעה שראה המן את מרדכי יושב בשער המלך אמר כל זה איננו שוה לי, כדרב חסדא דאמר זה בא בפרוזבולי וזה בא בפרוזבוטי, ופירש רש"י: מרדכי בא אליו בטענת עושר, המן בא בטענת עוני, שמכר המן את עצמו למרדכי קודם לכן ימים רבים בככרי לחם, עכ"ל. ובמדרש אגדת אסתר (ה, ט) מובא שכשכנו ישראל את חומת ירושלים בימי עזרא,

לדפוק כשמוכיר לשם המון.

שאלה. יש להעיר על מנהגנו לדפוק בקריאת המגילה רק בשם המון, ולא בשם בניו או אשתו^ס הא לכאורה ליכא חילוק, דכולהו עמלק נינהו.

תשובה: אין הכי נמי^ס.

מחיית עמלק וממונו.

שאלה. הנה מצינו בשמואל (א ט"ו) ששמואל צוה לשאול במחיית עמלק לך והחרמתה את עמלק מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד חמור, וחזינן שעל זה שאול נתבע שלא מחה לגמרי ועל ידי זה נגרם שלא מת אגג, וא"כ אמאי במגילה^ס מצינו שמרדכי לקח את בית המון ולא השחיתו, והרי צריך למחות אף ממון עמלק^ס, ועוד צ"ב שמצינו שבבזיה לא שלחו את ידם, והרי היה צריך גם משם למחות את עמלק.

תשובה: הציווי היה רק על בעלי חיים, ולא על ממון אחר של עמלק^ס.

כמשנ"ת, וביותר הכא כמש"כ הגר"פ ע"ט מאחר שנעשה של אחשורוש מדין נכסי הרוגי מלכות כר"מ מלכים ד-ט [ומ"מ גזילה ה-יג] דאף במלך נכרי [דלא כלרש"י סנהדרין מח: ופשוטו הרשב"א ח"א קנ"ט] או ממנהגא כתשוה"ג מזרח ומערב קע"ט,

ס. צ"ע המקור לחידוש זה, דלכאורה מצד שלא יהיה נזכר שמו של עמלק או גם ממון עמלק בכלל זה שלא יאמרו בית פלוני של עמלק ויהא נזכר שמו. ובאמת מצינו תירוצים נוספים לשאלה זו, בכמה דרכים: 1. ברבינו בחיי (פר' בשלח) כתב שזהו הטעם שבבזיה לא שלחו את ידם דאסור להנות ממון עמלק, אמנם אינו מובן אמאי לא השמידו ממון זה, ולא סגי במה שלא שלחו את ידם. ואי נימא שהמצוה היא על המלך למחות א"ש (ראה רמב"ם פ"ג ממלכים ה"ו), 2. עוד אפ"ל שהמון היה עבד של מרדכי, ומה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ מעיקרא לא היה לו ממון שלו אף פעם. 3. ועיין עוד פרקי דר"א (פרק מ"ט) שהמון התעשר ממון של מלכי יהודה, וא"כ לא היה דין למחות ממון זה שהיה גזל בידו. 4. ויש מהאחרונים שתירצו דהנה הרי מתחילה המלך הביא את בית המון לאסתר, ולשיטות האלו שנשים אינם במצוות מחיית עמלק א"כ א"ש, אמנם באמת תי' זה קשה הרי אסתר הייתה אשתו של מרדכי ומה שקנתה אשה קנה בעלה, וא"כ הוא היה מחוייב להשמיד ממון זה. 5. והגר"יז תי' שהמון היה מהרוגי מלכות, וקי"ל סנהדרין מ"ח:

שום הפסקה, והמהות של סימן שהוא בא בתורת הפסקה. הר"ר מרדכי הגר שליט"א ציין ליישב באופן נוסף, לדברי הגהות יעב"ץ (על הש"ס שם) שעמד בזה וכתב וז"ל אולי מצאו לזה רמז במאי דסיים קרא לא תשכח שתיבת לא מופסקת בטפחא, להורות שיש בו מקום לשכחה, ולהתיר להשתמש בו לאוקמי אגרא, דכל מה דאסר שרי, להכניס מנוול לבהמ"ד לשבר כוחו ולהוציא ממנו ניצוץ קדושה שבו וכן עשו ג"כ שלום וכו' עיי"ש.

ס. ואולי מאשתו כלל לא קשה שאינה חשיבא זכר עמלק.

סו. דהיינו שלכאורה היה ראוי לדפוק גם בשם אשתו ובניו. והוסיף הגר"א נבנצל שליט"א שהגרש"ז לא היה דופק כלל בהמון.

סז. אסתר פרק ח, (א) ביום ההוא נתן המלך אחשורוש לאסתר המלכה את בית המון צר הַיהודים וּמִרְדֵּכִי בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי הִגִּידָה אֶסְתֵּר מָה הוּא לָהּ: (ב) וַיֹּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הָעֵבִיר מִהֶמֶן וַיִּתְּנָהּ לְמִרְדֵּכִי וַתִּשֶׂם אֶסְתֵּר אֶת מִרְדֵּכִי עַל בֵּית הָמָן.

סח. וליכא למימר שהיה של המלכות דהא אמרי' עלה י: ולחוטא נתן עניין לאסוף וגו', והרי לא היה של מרדכי מדין העבדות שהיתה קנין פירות לבד [שבלא מילה וטבילה לעבדות] וליכא מה שקנה עבד קנה רבו, אלא שברגע שיצא מבעלות עמלק אין דין מחיית

נשים בזכירת מעשה עמלק

שאלה. במנחת חינוך (מצוה תר"ג) הביא שיטות הפוסקים שנשים מחויבות בזכירת מעשה עמלק, ולכן חייבות בשמיעת זכור שעל ידי זה אנו מקיימים למצוה זו, ולכאור' קשה ממה שמבואר בגמ' ברכות (דף מ"ז:) שר"א שחרר עבדו כדי לצרפו למנין, ובתוס' ביארו שהיינו לצורך קריאת זכור, והרי לכאור' לדעת הפוסקים הנ"ל שנשים חייבות בזכור, לכאור' אף עבדים צריכים להיות כן שהרי חייבים כנשים וא"כ מדוע הוצרך ר"א לשחרר עבדו. והרי בוודאי שאם חייבת מדאורייתא במצוה זו למה שלא תצטרף למנין? ובפרט יש להקשות למש"כ בתורה לשמה כתב (קפ"ז ובית יצחק אה"ע ה-ד) דעבדים לכו"ע חייבים בזכירת מחיית עמלק, דל"ש בהו טעמא, הפטור של הנשים דלאו בת מלחמה ע"ש בדומיא דהשחתת זקן, ואכמ"ל. תשובה. מ"מ נשים לא משלימות למנין, כי 'כל בי עשרה שכנתא שריא' קאי על גברים כי הם יותר חשובים.

מיתת אגג מדין מה?

שאלה. הנה בפסוק נאמר (שמואל א טו לב) ויאמר שמואל כאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך, וישספ שמואל את אגג. ולכאור' צ"ע משום מה הוצרך שמואל לומר לאגג שהורג אותו מדין רוצח שכאשר שכלה נשים חרבך כן תשכל מנשים אמך, ולכאורה תיפו"ל שמחוייב להרגו מדין מחיית עמלק.

תשובה: ע"ביאור פלוגתת שאול ושמואל, פירש הגר"ש שבדרון זצ"ל, שזו הייתה המחלוקת ששאול רצה להרוג את אגג אך חשב שמחייב אגג זה מצוה "שמעית" ושמואל

שהרגו מלכות נכסיהן למלך, ושוב הוא ממון של אחשוורוש ולא של המן.

ע. והיינו שמאחר שדין עשרה בזכור אינו מהדין בעלמא ד'ונתקדשתי בתוך בני ישראל' דלזה ודאי לאכפ"ל אם הוא בר חיובא [כפי שיישב בשו"ת בנין ציון חדרות ח'], אלא מאחר שבזכור הוא דין בפנ"ע מעיקר דינו הוא לקרוא לציבור המוחה למחות [קר"א ברכות ו, ו. וכמב' לתה"ד ק"ח שהוא דאורי', עיין תורת חסד ל"ז ופעולת שכיר על מע"ר קל"ג, ולשון הרמב"ן סו"פ כי תצא שנסתפק אם כוונת קרא לפרשת זכור 'לומר פרשת עמלק בצבור' ע"ש], אולם גם בזה לק"מ, שאי"ז קריאה למוחים אישית אלא כציבור, ונשים [ועבדים] אינם מוגדרות כהציבור [מצ"ע או משום שאין ביניהם צירוף כהגרי"ז] או נציגיו.

עא. והנה אפ"ל בעוד כמה אופנים: 1. לרש"י (שם בשמואל) כוונת שמואל במה שא"ל כאשר שכלה וגו', היתה למה שעמלק בכלל עשו לישראל מאז ומעולם

[וכ"מ בפסק"ז י"ב], וכוונתו ליסוד תרבות עמלק שעליה מצות מחאה ושמחמת זאת הורגו ואה"ע הרגו בתורת עמלק. [כמבואר במכילתא סוף בשלח זכר זה אגג וכו', וכן בפדר"א מ"ט, והנה בפסיקתא דר"כ פר' בשלח מבואר שסרסו כשם שעשית לישראל במצרים ולכאורה אין ראיה מזה, דאפ"ל שזה היה רק סיבת הסירוס ולעורר השנאה, אך ההריגה אה"ע אפשר שבתורת רוצח]. 2. עוד אפ"ל [עיין תנחומא כי תצא ט' וילקוט שמואל תתקל"ח שהרגו בדין עו"א בע"א ובדין א' ובלי התראה], צ"ל משום שהמצוה של מחיית עמלק הינה רק בדרך מלחמה כמבואר ברמב"ם ובספר החינוך, וכבר נגמרה המלחמה, והריגת אגג היתה בפני עצמה, ולכך הוצרך לדין רוצח. [ולכך ג"כ הקפיד שמואל כ"כ על ששאול לא הרגו במלחמה אף שעדיין יכול להורגו עכשיו, אלא מאחר שכבר הפסיד את המחייית עמלק שבוה]. 3. ובספר אהבת יונתן לר"י אייבשיץ פירש דמה ששאול טעה במה שהחיה

אמר שטעה כיון שזו מצוה "שכלית". [הרמב"ם מפרש ששכלי היינו מה שהשכל שלנו מביין כגון גניבה של"צ לרצות לגנוב, אך מצוה שמעית זה מה שהשכל לא מביין].

נהנו מסעודתו של אותו רשע

שאלה. הנה בגמ' (יב ע"א), שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי: מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה? אמר להם: אמרו אתם! - אמרו לו: מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. - אם כן שבשושן יהרגו, שבכל העולם כולו אל יהרגו וכו'. ולכאורה אינו מובן מה האיסור היה שם ליהנות, הרי מבואר שהסעודה הייתה כרצון איש ואיש ובמהרש"א כתב שהיו מאכלים כשרים, ולא האכיל אותם שם באיסורים, וא"כ מה החומר שהיה בזה.

תשובה. הסעודה הייתה לכבוד חורבן בית המקדש ע"כ, וגם במטרה לכולל את ישראל בין העמים ע"כ, כמו"כ הסעודה לא הייתה באונס.

מפני שנשתחוו לצלם.

שאלה. הנה בגמ' (במגילה שם) מבואר ששאלו תלמידיו את רשב"י וא"ל אמור אתה! - אמר להם: מפני שהשתחוו לצלם. ולכא"ל קשה על זה: מדוע בימי ירבעם ואחאב כשעבדו ישראל ע"ז ולא נגזרה עליהם גזירת כליון ורק בימי אחשורוש נגזר עליהם.

המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה וגו' ואין העם האמור כאן אלא ישראל הה"ד (דברים ל"ג) אשריך ישראל מי כמוך עם נושא בה' וגו', אמר המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זמה העמד להם זונות ועשה להם משתה וגזר עליהם שיכבאו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, כיון שראה מרדכי כך עמד והכריז עליהם ואמר להם לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשורוש שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטיגוריא כדי שיהא פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקדוש ברוך הוא ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה, א"ר ישמעאל שמונה עשר אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו, מיד עמד שטן והלשין עליהם לפני הקדוש ברוך הוא ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבבם ואמונתם ממך, אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך, אמר הקדוש ברוך הוא תורה מה תהא עליה.

את אגג, כי אמו הייתה מעמלק ואביו מאומה אחרת ולכן א"ל שמואל כן תשכל מנשים חרבך, ובאמת בנכרים הכל הולך אחר האם עכ"ד. וצע"ג דאדרבה הא מבואר בגמ' יבמות ע"ח: שבאומות הלך אחר הזכר, וא"כ אדרבה אם רק אמו הייתה מעמלק ואביו משאר אומות א"כ באמת לא היה צריך להרגו מדין עמלק וצע"ג דבריו. 4. הגר"ד מבריסק תי' שכיון שתפסו חי לאגג הוא בא על שאול בערמה שמקבל ע"ע ז' מצוות בני נח, וקיי"ל (רמבם פ"ו ממלכים ה"א) דאם השלים וקיבל ע"ע מז' מצוות בני נח אין הורגין אותו, ושוב הוצרך להרגו מדין רוצח.

עב. וביאור הדברים שזהו מחמת החילול ה' שהיה שם, מחמת כלי המקדש שהיו שם בסעודה, ובזה שישבו שם ישראל ולא מיחו נתגלגל חטא זה עליהם, וחומרת הנהנו מסעודתו קאי על החילול ה' שהיה שם. וראה עוד ביערות דבש ח"א דרוש ג'.

עג. וז"ל המדרש באסתר רבה (וילנא) פרשה ז סימן יג, אמר רבי יצחק נפחא המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל הה"ד ובמלאת הימים האלה עשה

תשובה: בימי אחאב היו שבעת אלפים שלא עבדו ע"ז ע"ד, וכן אצל ירבעם לא כולם עבדו, וגם לא היה ע"ז ממש.

שאלה: עוד צ"ע הלא העוון שהשתחוו לצלם היה בימי נבוכדנצר, ומדוע ייענשו הדור שאח"כ בימי אחשורוש, והרי בנים לא יומתו על אבות, ולא אחזו במעשי אבותיהם ע"ה.

תשובה: החת"ס אומר שבאמת זה הייתה אנדרטא לכבוד המלך, וממילא היה רק עשה של קידוש ה' ולא לאו של ע"ז, ועל עשה מענישים [רק] בעידנא דרתחא, ומכיון שנהנו מסעודתו של רשע, נהיה עידנא דרתחא.

מפני מה נענשו- בשביל ביטול תורה.

שאלה. בגמ' (דף יא ע"א) בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלף הבית, בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה, נעשה שונאו של הקדוש ברוך הוא מך ובמהרש"א (בחידושי אגדות שם) כתב דהיינו בשביל ביטול תורה שהיה באותו דור נתחייבו כליה, וצ"ע דהרי להלן (שם בגמ' י"ב ע"א) מבואר שנענשו או מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, או מפני שהשתחוו לצלם.

תשובה: בגמ' ביומא (ט' ע"ב) כתוב שבית ראשון חרב מפני ג' עבירות, וקשה שהגמ' (בב"מ פ"ג ע"א) אומרת שחרב מפני ביטול תורה, וצריך לומר שהבטול תורה גרם לג' עבירות, ואף כאן ביטול תורה גרם לנהנו מסעודתו של אותו רשע.

ליהודים היתה אורה ושמחה

שאלה. הנה מבואר (בלבוש הלכות חנוכה סימן תר"ע) שהנס היה על הצלת הגוף ולכן יש דין לעשות סעודה ומשתה ושמחה, וא"כ כל הגזירה הייתה רק להרוג את הגוף אבל לא גזר גזירות כנגד התורה, וחלוק מנס חנוכה ששם השמחה היא בהלל והודאה שהנס הוא על הצלת הנפשות, וצ"ע דהנה בגמ' (דף ט"ז:) ליהודים הייתה אורה ושמחה, וברש"י (שם) אורה

שהכניעה לאחר [אף בלא ע"ז] מוציאה מעמנו את זכות הקיום ולא רק בתורת עונש, להכי אף לדורות, ולהכי ל"מ לזה התשובה כדפריך וכי משא פנים וכו' ולכן נראה לומר שלא הועילה התשובה כמו לגבי נהנה מסעודתו [עיין צ"ח וכת"ס או"ח קל"ז בני יששכר תשרי ב', ומש"כ פנים יפות פר' וילך דמשום ששאר העולם לא עשו תשובה צ"ב דהדרא קושיא להיפוך שבכל העולם יהרגו ובשושן אל יהרגו, וי"ל], ולהכי הוא אף שהיו אנוסים ולזאת כוונת רד"ק ירמיה י-יא ע"ש [ועדברי יציב חו"מ צ"ב וזכרון יוסף חו"מ ח' בזה], אגב, במאירי סנהדרין נד. הביא גירסה שהשתחוו להמן [עיין מהרש"א ושפ"א כאן יב. אמאי לא פרש"י הכי בהשתחוו לצלם].

עד. וביאר ר' מרדכי הגר, ששני הדברים יחד הם מסבירים את עומק הענין, שבימי אחאב מכיון שהיה חלק מהעם שלא עבדו ע"ז והיה אחדות א"כ אז האנשים הללו שלא עבדו ע"ז, הגינו על השאר, אבל כאן שהיו מפוזר ומפורד ואף עבדו ע"ז א"כ נענשו על כך, ולא היה מי שיגין עליהם.

ע"ה. וביותר להמבואר מדפריך בגמ' בשושן יהרגו כל העולם אל יהרגו שלא נראה לומר שהכליה היה מצד וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה [סנהדרין כז: ושבועות לט.], וכדמשני באמת במדרש שה"ש ז-ח [שצוין בגהש"ס כאן], עיין דברי יציב ליקוטים ע"ג בטעמא, אולם היה נראה

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קסט

זו תורה - שגזר עליהן המן שלא יעסקו בתורה. שמחה זהו יום טוב - קיימו עליהם ימים טובים. ששון זו מילה - ועל כל אלה גזר עכ"ל. וא"כ מבואר שגזר אף שלא יעסקו בתורה ויקיימו מצוות, וא"כ צ"ע מאי שנא נס חנוכה מנס פורים. והרי בחנוכה שם ג"כ נלחמו בהם בגוף, אבל בכל אופן מכיון שגזרו גם על הנפש א"כ ההודאה היא בהלל ולא במשחה ושמחה, וא"כ הרי בפורים ג"כ היה כן.

תשובה: לולי דברי רש"י היה נראה לומר דהפסוק ליהודים הייתה אורה ושמחה כתוב אחרי הפסוק ומרדכי יצא מלפני המלך, דהיינו שעד אותה שעה התפללו וצמו, וא"כ אורה זו תורה לפי שלא היה זמן לעסוק בתורה, והנשים צמו א"כ לא היה להם חלב לתינוקות שלהם ולכן לא יכלו למול את אותם, וכן שמו אפר על הראש ולא יכלו להניח תפילין, ולכן ויקר זה תפילין שבראש, ולפי"ז שפיר יש לומר דגזירת המן לא הייתה כלל על התורה, וביטול המצוות היה כתוצאה מהצומות.

האם מרדכי השתתף בסעודת אחשוורוש

שאלה. במגילת אסתר (א-ח) לעשות כרצון איש ואיש, איתא בגמ' מגילה (י"ב ע"ב) על פסוק זה, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי מדכתיב איש יהודי, ועל המן איש צר ואויב, וברש"י הם היו שרי המשקים בסעודה. —ולכאורה צ"ב כיצד הסכים מרדכי להיות שר המשקים בסעודה שהוא הזהיר את ישראל שלא להשתתף בה וכדאיתא במדרש (ז' י"ח) שמרדכי הכריז לא תלכו לסעודת אחשוורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטרגים.

תשובה: אדרבה הוא ניסה למנוע מהיהודים להשתתף בסעודה והיה אומר לכל יהודי שילך מהסעודה ולא יהנה מסעודתו של אותו רשע עי'.

ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי.

שאלה. בגמ' (טו ע"א) ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם, שנאמר: ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. וכן במשנה באבות, והנה במג"א (או"ח סי' קנ"ו) כתב שכל שאינו אומר בשם אומרו עובר בלאו, ולכאורה ממנ"פ אם זהו דבר שאם יעבור עליו יעבור בלאו א"כ מדוע השכר הוא מביא גאולה לעולם, וכי מי שמקיים מצוות שחייב בה כבר מביא גאולה לעולם, אתמהה עי'.

עו. ובדומה לזה כתב בספר טעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א כתב שזה גופא הסיבה שמרדכי היה שר המשקים כי רצה שלא ייכשלו בפת עכו"ם ויין נסך, ולכן הוא השקה אותם וכן הוא זרק קיסם לאש שלא יהיה בישולי עכו"ם ופת עכו"ם. (אמנם צ"ע ע"ד הגר"ח, מילקוט שמעוני -רמז תתרמח, מכאן שאכלו בישולי כותים בע"כ, מבואר שאכלו שם איסור דרבנן שזהו בישולי עכו"ם, ולא הציל אותם מרדכי מאיסור עו. ואולי יש ליישב, צ"ל פשוט מביא גאולה לעולם, אין זה שכר אלא מציאות שמי שעושה כך הוא מביא גאולה לעולם, והיינו דאי"ז שכר שמירת העבירה, אלא תוצאה בפ"ע וישירה מהנהגה זו של אמת [כמבואר במכתב מאליהו ח"ד 239] או משום מידת הענוה כמהר"ל [עיין קול התורה ניסן תשמ"ו עמ' ע"ה], או שאר טעמים.

תשובה: גם על שמירת שבת יש שכר גדול ומי שמחלל את השבת עונשו סקילה.

כשבת המלך

שאלה. הנה בגמ' (י"א ע"ב) אמרו, כיון דחזי דמלו שבעין ולא איפרוק, אמר: השתא ודאי תו לא מיפרקי, אפיק מאני דבי מקדשא ואשתמש בהו. - בא שטן וריקד ביניהן והרג את ושתי, ולכאו' קשה למה נהרגה ושתי, הרי הוא חטא בזה שהשתמש בכלי המקדש, והוא היה צריך להיענש על כך, ובפרט איך אפשר להחשיב זאת כעונש בשבילו הרי קיבל אשה יותר טובה.

תשובה: גם ושתי לא הייתה צדקת גדולה^ע, ולמעשה גם הוא נענש שנהיה אלמן^ט.

לא בקשה דבר

שאלה. (אסתר ב' ט"ו) ובהגיע תור אסתר וגו' אשר לקח לו לבת וגו' לא בקשה דבר. וצ"ב מה הדגיש בזה הפסוק שלא בקשה דבר ומאי אתא לאשמועין.

תשובה: שהייתה צנועה^פ.

וידוע הדבר למרדכי

שאלה. לכאו' צ"ע מדוע מרדכי אמר לאסתר שתאמר למלך שבגתן ותרש רוצים להרגו, והרי אם היה נהרג, הייתה ניצלת ממנו מגילוי עריות שהרי הייתה אנוסה אצלו, ועוד צ"ב

עח. שנהג במדרש (אסתר רבה פרשה ה) ואת אשר נגזר עליה, שלא כהוגן, ולמה עלתה לה כך לפי שלא היתה מנחת לאחשוורוש ליתן רשות לבנות בית המקדש, ואומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, וא"כ לולי היא לא בזיון לכלים דהרי היו בבית המקדש הבנוי. ועוד אפ"ל שושתי הייתה שותפה עם אחשוורוש בתכנון הסעודה, והיא ג"כ יזמה דבר זה שישתמשו בכלי הקודש כמו שראתה אצל אביה בלשצר, וא"כ באמת רק היא נענשה דהמשיכה במעשי אביה, אבל הוא לא נענש דכבר יצא לחולין על ידי אביה, וכמבואר באו פריצים וחללוה, שכבר נפקע קדושתסואפ"ל דבר נוסף שהיא נענשה על מעשיה שהעבירה בנות ישראל, ואה"נ אי"ז עונש עליו כלל, אלא שמעשיהם היו סיבה שיבוא השטן וירקד ויקטרטג בסעודה, ומכללא דכיון שניתנה רשות למשחית, היא נהרגה על רשעותה האחרת, ובמהר"ל [עה"פ שמונים ומאת יום] דמה שאחשוורוש לא מת כושתי כפי שהיה אצל בלשאצר ששניהם מתו, מאחר שכבר נשתמש בהם בלשאצר ויצא לחולין משום ובאו בה פריצים,

עט. וכמבואר בגמ' סנהדרין כ"ב: אין אשה מתה אלא לבעלה.

פ. ומטו בבי מדרשא לומר באופ"א דהרי כתוב בפסוק לעיל מיניה שמרדכי לקחה לו לבת ודרשה הגמ' לבית, והיינו שמרדכי נשאה לאסתר, וכל מה שהייתה מותרת לו יוצאת מחיקו של זה ושוכבת בחיקו של זה, הוא מחמת שאצל אחשוורוש הייתה באונס וקרקע עולם, אבל אם הייתה מבקשת דבר הייתה נחשבת כרצון והייתה אסורה למרדכי, וזהו לא בקשה דבר ודו"ק. ובתרגום שני (ב-י) למגילת אסתר משמע שחששה שאם יודע שהיא מישראל אחשוורוש ירע לה ויהרוג אותה.

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קעא

שהרי אחשוורוש היה רשע לישראל כבר בתחילתו (כמבואר בגמ' י"א ע"א הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו וכו' ועוד הביאה הגמ' לפסו' דעזרא ובמלכות אחשוורוש בתחלת מלכותו כתבו שטנה על ישבי יהודה וירושלים, והיינו שגזר שלא יבנו את ביהמ"ק.) וא"כ מה אכפת לו למרדכי שייהרג, שהיה צריך לומר לאסתר שתאמר למלך, הרי אדרבה היה צריך לרצות במיתת אחשוורוש. ומצאתי את הקושיא במדרש רבה בראשית פל"ט ט"ט עיי"ש פ"א.

תשובה: א. מרדכי ידע שאסתר נמצאת אצל אחשוורוש לצורך מטרה כל שהיא פ"ב.

ב. אסור להרוג גוי, ובאותה שעה אחשוורוש לא הציק ליהודים, אמנם היה רשע ששמח על חורבן הבית ולא נתן לבנותו אבל לא היה מחוייב מיתה פ"ג.

מי הוא זה ואיזה הוא

שאלה. ויאמר המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואי זה הוא אשר מלאו לבו לעשות כן: (אסתר ז-ה.) קשה מאוד וכי לא ידע אחשוורוש שהוא עצמו נתן רשות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים?

תשובה: אחשוורוש לא ידע שהיהודים הם עמה ומולדתה פ"ד.

בן יאיר בן שמעי בן קיש

שאלה. הנה בגמ' (י"ב:) בן יאיר שהאיר את עיני ישראל בתפילתו, בן שמעי ששמע קל תפילתו, בן קיש שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו. ולכאור' קשה דהסדר צריך להיות הפוך מתחילה שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו, ואח"כ שמע קל תפילתו ואח"כ האיר עיני ישראל בתפילתו פ"ה.

תשובה. הוא העיר עיני ישראל בתפילתו כמה? בזה ששמע קל תפילתו ופתח לו שערי רחמים.

פ"ב. וז"ל רש"י שמואל א יז "אמר לא לחנם עלתה בצדקת זו שנתפסה במשכב הערל הזה אלא שעתידי' היא לעמוד לישראל ביום צרה", וא"כ מיושב שפיר. פ"ג. וצל"ע עדיין הא זה בגדר מורידין ולא מעלין, וא"כ מדוע נתערב בזה אפילו שאסור להרוג גוי, וצ"ל ששתי התירוצים צריכין אחד לרעהו וא"א זה בלא זה. פ"ד. והיינו דזה גופא נתכוין אחשוורוש לור שאילו ידע שהיהודים הם עמה, לא היה מסכים לכזה גזירה. ויעויין בבית הלוי על התורה שביאר באופן אחר ליישה האי קושיא.

פ"ה. עמד בקושיא זו בספר שם משמואל עה"ת.

פ"א. בראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת לך לך פרשה לט, ונברכו בך הגשמים והטללים בזכותך. ה"ה ויודע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה וגו' (אסתר ב כב), זה מהול וזה ערל וחס עליו אתמהא, ר' יודה אמר מזקנים אתבונן וגו' (תהלים קיט ק) אמר יעקב בירך את פרעה ויברך יעקב את פרעה (בראשית מז ז), יוסף לא גילה לו, דניאל לא גילה לנבוכדנצר, אף אני ויגד לאסתר המלכה, אמר ר' נחמיה אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם ונברכו בך אין ליעתר עתירין אינן מינן, אלא לשאלה כשהן נכנסין לצרה הן שואלים לנו ואנו מגלים להם.

ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה

שאלה. והנה במגילה (ג-ה,ו) וכראות המן את מרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע ממנו וימלא המן על מרדכי חמה, ויבו בעיניו לשלח יד במרדכי לבדו כי הגידו לו את עם מרדכי ויבקש המן להשמיד את כל היהודים אשר בכל מלכות אחשוורוש עם מרדכי. והיינו דהסיבה שגרמה להמן להתעורר לבקש להשמיד את כל היהודים היינו מחמת שמרדכי לא השתחוה לו. ולכאור' בשלמא למש"כ רש"י (שם פס' ב') שעשה עצמו אלוה לפיכך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, א"כ הוא היה עבודה זרה וזהו בדין ייהרג ואל יעבור, ולכן סיכן את עצמו פ', אמנם למש"כ התוס' (בסנהדרין ע"א: בת"י ה'ב') שעשה כן משום קידוש השם, והיינו אף שלא היה מחוייב לעשות כן, וכן מבואר בתרגום שני (למגילת אסתר) את המשא ומתן בין עבדי המלך למרדכי, ומבואר שם דלא היה כורע לו ואף לא היה שואל בשלומו והיה מתגרה בו, ושם א"ל אבותיך השתחוו לפני אביו של המן, והיינו בזה שיעקב נשתחוה לעשו א"ל מרדכי אנה מזרעא שבנימין שלא נולד עדיין, ומוכח דלא מיירי כלפי איסור עבודה זרה, א"כ קשה האיך היה מותר לו לסכן עצמו, ואת כל הציבור, הרי לדברי הרמב"ם הל' יסודי התורה (פ"ה ה"ד) כל מי שנאמר בו יעבור ואל ייהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו (ועיין ש"ך יו"ד קנ"ז סק"א), ובפרט הא מסקנת הסוגיא במגילה (ו' ע"ב) שרשע שהשעה משחקת לו אין להתגרות בו, והרי המן בוודאי השעה משחקת לו.

תשובה: י"א פ' שאדם חשוב שאני, וכן לכבוד שמים מותר להתגרות (עיין מגילה ו' ע"ב).

פיקוח נפש להציל אחרים בספק

שאלה. צ"ע איך היה מותר לאסתר להכניס עצמה לפיקוח נפש- דהרי היא עצמה אמרה שאשר לא ייקרא אחת דתו להמית, וא"כ זהו ודאי פיקוח נפש לעצמה, בשביל ספק פיקוח נפש להציל אחרים, דהרי לא היה ברור לה שיבוא על ידי זה הצלה לכולם.

היה מותר לו מחמת צדקות זו וחסידות זו לסכן את כל כלל ישראל - וכבר האריכו בזה רבותינו בעלי המוסר ראה מכתב מאליהו, שזה רק היה נראה לעינים שמסכן את הציבור ואדרבה בזה היה תועלת לכלל), אמנם לפי"ז עדיין קשה אמאי אסתר שהייתה פרהסיא לא מסרה נפש כדי לא לעבור, ואפילו שהייתה קרקע עולם ואין דין ייהרג, אבל בכל אופן הרי פרהסיא הוא, וא"כ אמאי לא מסרה עצמה ויש ליישבוצ' דהיינו דוקא כשהדור פרוץ בכך, וזה לא שייך גבי בעילת אסתר למלך. עוד אפ"ל שידעה שיש לה כאן שליחות משמים לביתו של אחשוורוש ואדרבה בזה שמסרה את עצמה לבעילה בזה היה קיום מסירות נפשה של צדקת זו.

פז. וכ"נ רמב"ן במלחמות סנהדרין עד: שהוכיח מינה לדין ג"ע כשלהנאת המאנס, ואף בעה"מ כתב דבע"ז למשכח"ל הנאת עצמו נאלא במכירה לנכרי לע"ז ידי' כברש"י סנהדרין שם ובהגר"א יו"ד קנז-ז, כל' שאף המן נהנה מהכבוד ולא מהע"ז שבזה.

פז. דהיינו כמו שכתב הכסף משנה (שם בהל' יסודה"ת), וז"ל כתב בנימוקי יוסף דאפילו לפי סברת רבינו אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש את השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם ולמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם, וא"כ לפי"ז א"ש שמרדכי לא היה אכפ"ל לסכן עצמו (ואולי אכתי צ"ע האיך

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קעג

תשובה: פ"מרדכי ידע בבירור שאם לא תציל את היהודים יתקיים בה "ואת ובית אביך תאבדו" (או ע"י רוח הקודש, או שהכיר את המן וידע שיהרוג אותה).

ותשם אסתר את מרדכי על בית המן

שאלה. יש להעיר על לשון הפסוק ותשם את מרדכי על בית המן, ולמה הייתה צריכה לשימו על בית המן, הרי היה מושם ועומד דהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה וצ"ע פ"ט.

תשובה: הכוונה שאסתר פרסמה לכולם שמרדכי ממונה על בית המן, ואין לומר שבגלל שנלקחה ברצון לאחשורוש לא חשיב בעלה כי כל זמן שלא קבלה גט ל"ח גרושה.

תענית מרדכי

שאלה. הנה בגמ' (ט"ו ע"א), ויעבר מרדכי - מהו ויעבור, רב אמר, שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, וצ"ע האיך היה מותר לו להתענות ביו"ט ראשון של פסח, ולבטל מצות אכילה ביו"ט.

תשובה: משום הסכנה הותר לו לבטל גם מצוות אכילת מצה ומרור דאורייתא וחשיב פיקוח נפש³.

כל ישראל משום שמתיר עצמו למיתה ע"ש הרי שאסור אף ליכנס לספק סכנה [והשיג ע"ד שרידי אש ח"ב ל"ד].

פ"ט. היא כבר נאסרה עליו ולא נתחדש בכתובות קא. אלא שאינו חייב לשלם על פירות העבר, ומלבד פשטות הרשב"א מגילה טו. שגירשה, ולעויו"ט בהקד' אוכ"ד אף לתוס' שם מ"מ לבסוף גירשה.

צ. וביאור הדברים שחשיב היה פיקו"נ, כדאיתא עלה בפדר"א א' [נ], וכן יש במדרש אסתר ח-י] אם אין ישראל למה הוא פסח, כלומר שאם לא יהיה את ישראל במי יתקיים הפסח (ובנו"א בספרי דאגדתא על אסתר - מדרש פנים אחרים (בוכר) נוסח ב פרשה ד , "שלחה ואמרה לו את זקנין של ישראל, אם אין ישראל בעולם מה המועדות יפים, אם אין ישראל למה תורה, מוטב לבטל מצוה אחת, אולי ירחמו עלינו מן השמים, אלא עמוד וגזור התענית"), וזהו כסברא שמצינו חלל שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה שביסוד דין דחייה במקום פיקו"נ, (וראה עוד בדברי הערוך לנר באות הבאה). ואולי יש להוכיח מכאן לנידון בעלמא האם מותר לחלל שבת על דבר סגולי בשביל הצלה שיהא מותר וצ"ע-ויש לחלק שזהו רק מבזה המועדות אמנם אין כאן חילול ממש.

פח. הנה לשיטת הכס"מ בהל' רוצח הי"ד, קושיא מעיקרא ליתא דמותר לסכן האדם את עצמו עבור הצלת נפשות ודאית של חבירו, אמנם אפילו למש"כ הרמב"ם בפ"ז מרוצח שאפילו כל ישראל צריכין לו אין הגולה יוצא מעיר מקלט, וצ"ל שזה גופא מרדכי אמר לה אל תדמי בעצמך וגו', והיינו שגם את בכלל הגזירה הזו, ולכן אחר שאמר לה את זה, שפיר מותר לה לעשות מעשה שיסייע להציל את כולם, ומתחילה חשבה שהיא מחוץ לגזירה ואסור לה לסכן עצמה, ומיושב ואולי זה כוונת רבינו כאן ג"כ.

ואולי אפשר לומר בעוד אופן, שמאחר שכלפי ישראל חשיב ודאי פיקו"נ [והספק רק אם יועיל], והר"ז ודאי כנגד ודאי, דשרי למסור בשביל רבים כמבואר בהרוגי לוד שנמצאת בת מלך הרוגה וחשדו את ישראל עליה ועמדו האחים הללו ואמרו מה לכם על ישראל אנו הרגנוה [תענית יח: ע"ש רש"י, וכדמייתי מינה ישוע"י יו"ד קנז-א חזו"א ועוד, עיין צ"א ט"ו ע' כ"ב ט', בין אם המכוון להיתר מאחר דבהכי אף לשיטות שביהרג ואל יעבור אסור ליהרג הכא מודו [כישוע"י], ובין אם משום דהצלת רבים אין בה ה'מאי חזית' נהפך, וכ"ז לאפוקי מהאו"ש רוצח ז-ח שאיסור הגולה לערי מקלט לצאת אפי' להצלת

כאשר אבדתי אבדתי

שאלה. בגמ' (ט"ו.) כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך, והיינו דתאסר על מרדכי מכיון שהלכה ברצון, והק' התוס' אמאי לא גירשה ואח"כ יחזירנה ותהיה מותרת לו, וצ"ע דהנה המהר"ם מלובלין (בסי' קכ"ג) כ' שהנותן גט לאשתו ובשעת הגירושין בדעתה להחזירה, אי"ז כריתות, והגט אינו גט, וא"כ מה הקשו התוס', ומוכח שלא כיסוד הנ"ל וצ"ע. **תשובה.** מ"מ מרדכי לא ידע שיוכל להחזירה ורק אם תעזוב מאחשוורוש יחזירנה, בשואה היו יהודים שגרשו נשותיהם כדי לברוח מהגרמנים, ופשוט שאחרי המלחמה יעשו שוב קידושין.

על כל הנלוים עליהם

שאלה. אסתר פרק ט (כז) קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עשים את שני הימים וגו', וברש"י שם הנלוים עליהם, גרים העתידים להתגייר, וקשה מדוע כאן במצוה זו צריך אזהרה מיוחדת אף לגרים, הרי הם בכלל ישראל כמו שאר מצוות צ"א.

תשובה: הגמ' משווה את זה לשאר המצוות צ"ב. במס' שבועות.

מאכל אסתר

שאלה. נחלקו רש"י ותוס' בגמ' (דף י"ג ע"א) אם אסתר הייתה אוכלת קדלי דחזירי, ולדעת רש"י מתוך שנאנסה לא נענשה, ובתוס' כתבו וח"ו היא לא הייתה אוכלת, וצ"ע במה נחלקו כאן.

תשובה: צ"ג. יש שהסבירו ע"ד צחות שנחלקו אם מיטב דמזיק או מיטב דניזק, וכתוב "לטוב בית הנשים", והנידון האם לטוב דאחשוורוש קדלי דחזירי, או לטוב דאסתר (ניזק)

דפשיטא דאיתי' באונס אלא לבעיה רוחנית [מלשונו וח"ו ...], וכן בהא דאין הקב"ה מביא תקלה וכו' ודאי אין המכוון מצד ההיזק הטבעי הגופני, כך שמסתבר דאזלי לטעמיה, והתם נחלקו אם המכוון לטמטום הנפשי [מרומי שדה יומא פג. ועוד] או שלא יתהווה גופם מחתיכה אסורה כמהריק"ש יו"ד א' ע"ש, והכא באונס א"ש טפי למהריק"ש דבאונס ודאי ישנה לאותה בעיה, לעומת הטמטום הנפשי דמסבא ליתי' באונס [דלהכי בדרשות הר"ן י"א שו"ט רק מצד הטמטום הטבעי כמב' שם להדי', אולם נתחלקו בזה הלשונות בראשונים גבי תינוק היונק חלב אסור], ובבית האוצר ח"א כלל כ"ד [ד"ה ודע] כבר נסתפק אלי' דהתוס' בהא דאין הקב"ה מביא תקלה וכו' אם הוא גם באונס, והוכיח מרש"י דהכא גבי אסתר דליתי'

צא. והיה אפ"ל שתחילת קבלת פורים לא היה כמצוה דרבנן אלא קבלת נדר הודאה להם ולבניהם [כמב' ברמב"ן, עח"א סו' ה' פורים], ובוה לא יכללו הגרים מאליהם.

צב. וזה גופא הכוונה שגם במצוה זו אין נ"מ וחייבים אף הגרים, דהיה מקום לומר שהנה מבני בניו של המן למדו תורה בב"ב, והיה צד לומר שלא נחייב לנכדי המן הגרים לשמוח במפלת זקנם הרשע, וכמו דאמר רב, היינו דאמרי אינשי, גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמא קמיהי- (סנהדרין צ"ד א'), אבל פה נתחדש דאדרבה מחוייב לשמוח במפלת סבו כי המן הרשע היינו עמלק, ואין ה' שלם עד שימחה זרעו של עמלק.

צג. ממשמעות תוס' שאין כוונתו להיזק הטבעי

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קעה

זרעונים. אמנם סברת התוס' אולי י"ל דאסתר הייתה בטוח נוהגת כמו דניאל וחבריו שאנסו עצמם לא להתגאל במאכלות אסורות, כי היו בטוחים שהקב"ה יעשה להם נס.

ואת ובית אביך תאבדו.

שאלה. צ"ע מדוע לא חשש מרדכי להא דמבואר במכות (י' ע"א) שקללת חכם אפילו על תנאי היא באה צ"ד.

תשובה: מרדכי ראה שנגזרה גזירת כליה על כל ישראל, והיא בכלל ישראל ולא נחשב קללה צ"ה.

ויאמר המלך לחכמים

שאלה. בגמ' (במגילה י"ב:) מאן חכמים יודעי העיתים אמר להו: דיינוה לי! - אמרו: היכי נעבד? נימא ליה: קטלה - למחר פסיק ליה חמריה ובעי לה מינן. נימא ליה: שבקה - קא מזלזלה במלכותא. אמרו לו: מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו ניטלה עצה ממנו, ואין אנו יודעין לדון דיני נפשות, ולכא' צ"ב דהרי המן הוא נתן את העצה למלך להרוג את ושתי ובכל אופן רואים שהמלך גדלו מעל כל השרים, וא"כ לכא' חזינן שחששם היה לא מוצדק היתכן, הרי הם היו חכמים? צ"י.

תשובה. הגמ' הרי אומרת שאחרי שאחשוורוש הרג את המן "וחמת המלך שככה" שתי שככות אחת על שהרג את ושתי, רואים שהמלך באמת נקם בהמן על שהרג את ושתי.

העץ של המן.

שאלה. הנה בפרקי דר"א (פרק מ"ט) מבואר וז"ל אמר לו אדני המלך יש עץ בביתו של המן מבית קדשי הקדשים, שני' ויבן את בית יער הלבנון ויעש את אולם העמודים חמישים אמה ארכו ושלש אמות רחבו, מיד צוה המלך לתלותו, וכת' ויתלו את המן, ולכא' צ"ע איך היה מותר להם לתלות על זה את המן הרי יש כאן מעילה בהקדש.

תשובה: על אחשוורוש שואלים שאלות? !.

זה גנאי. ויש להסתפק האם אוכל איסור באונס האם זה מטמטם או לא
צד. לא היה זה קללה ותביעה אישית שלו [כביהודה ויעקב] אלא אזהרה, ועוד למה כל חכם המקלל – קילל? משום הצורך, וה"נ הכא.
צה. ובאמת עדיין צ"ע מאסתר שאמרה וכאשר אבדתי אבדתי הא כנ"ל קשה, ובוזה מה נתרץ.
צו. ואפ"ל אילו המן היה יהודי התוצאה היתה שונה [הלא מראש אחשוורוש לא אהב את היהודים]. והנה בתרגום שני יעויין שבאמת המן חשש לזה.

באונס, ותימה דאדרבה הו"ל להוכיח מתוס' דאיתי' [ואילו ברש"י אפשר דפליג על יסוד התוס' במאכ"א], אגב, בתוס' בכורות י. נוקט בסוגי' כרש"י, וע"ע בס' שערי צבי [רוטר] מגילה שם], ויש להוסיף שהאורחות יושר [לגרחי"ק] כתב שבפיקו"נ הטמטום הנפשי מתקזז בהשפעה הנפשית מהמצוה, ואפשר דה"ט דרש"י. אולי התוס' לשיטתם תוספות (בחגיגה דף טז ע"ב) שכתבו גבי דבר אכילה דגנאי הוא לצדיק דאוכל דבר איסור, וא"כ אפילו אם נגרם לצדיק שיאכל באונס זהו גנאי, אמנם רש"י אולי סבר שבאונס אין

תפילת אסתר קלי קלי למה עזבתני.

שאלה. הנה בגמ' (מגילה טו ע"ב) שאסתר התפללה אלי אלי למה עזבתני, שמא אתה דן על שוגג כמזיד ועל אונס כרצון? או שמא על שקראתיו כלב, וצ"ע מה היה רע בזה שקראתו לאחשורוש הרשע כלב שנסתפקה שנענשה מחמת זאת וצ"ע.

תשובה. כי הקטינה את הנס, דהצלה מכלב אין כזה דבר גדול צ"י.

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים.

שאלה. צ"ב דהרי לעת"ל כבר יתבטל עמלק וימחה שמו, וא"כ מה הענין בזה שימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים הרי כבר נמחה שמו של עמלק.

תשובה: מ"מ הפורים יהיה לזכור הנס שהיה בימי המן צ"ח.

וצומו עלי.

שאלה. הנה במגילה (ד' ט"ז) לך כנוס את כל היהודים וצומו על ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום, ולכאור' צ"ע מה הוסיפה בזה שאמרה ואל תאכלו ואל תשתו, הרי כבר אמרה וצומו עלי, וצום היינו לא לאכול ולא לשתות צ"ט.

תשובה: הכוונה שגם חולה שמוכרח לשתות שלא יאכל, ואם יש חולה המוכרח לאכול שלא ישתה.

הנצחון על המן ע"י תפילה.

שאלה. בגמ' (טז ע"א) ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה, ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן. כיון דחזייה מרדכי דאפיק לקבליה, וסוסייה מיחד בידיה, מירתת. אמר להו לרבנן: האי רשיעא למיקטל נפשי קא אתי, זילו מקמיה די לא תכוו בגחלתו. בההיא שעתא נתעטף מרדכי וקם ליה לצלותא, אתא המן ויתיב ליה קמיהו ואורין עד דסליק מרדכי לצלותיה ע"כ. ולכאורה צע"ג מכיון שמרדכי היה עוסק בתורה אמאי הפסיק בלימודו להתפלל, הרי מבואר בגמ' בשבת (י' ע"ב) שתפילה לעומת תורה זה חיי שעה לעומת חיי עולם וצע"ג. והנה מצינו גם אצל משה במלחמת עמלק והיה כאשר ירים משה ידו וגבר

ברד"ק שבצום המכוון למניעת האכילה, צ"ב גם לשון צומו עלי, ובמדרש תילים כב פריך לה ודריש צומו עלי על מה שאכלתם ושתייתם במשתה אחשורוש ואל תאכלו עכשיו, ובחתי"ס בהגה' לשו"ע דהדבכל תענית אמרי' שעיקרו בכזית ולא כותבת סמכו אהך קרא דאל תאכלו ואל תשתו שבכזית, אך להר"ן אי"ז ממהות התענית אלא בפ"ע [עמשכ"ל], וא"כ כוונת אסתר בקרא שיקבלו ע"ע תרתי תענית ואיסור אכילה בתענית.

צז. כ"כ במהרש"א שמצד שהקטינה הצרה שהוא רק כלב רע והר"ז הקטנת הנס, ועיין פנים יפות שמות כ"ב. צח. והיינו שפורים עיקרו הודאה, ולא שייך למחיית עמלק, וכבר כתב הרמב"ם (מגילה ב-יח) שכל הנביאים וכתובים עתידין ליבטל חוץ ממגילת אסתר. צט. לפשוטו מכיון צום הינו ביחס לקיבוץ לתפילה [רד"ק מלכים כא שמשלשון צומת], וה"ק תתפללו עלי, וצורת התפילה תהא במניעת אכילה ושתייה [לצד

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קעז

ישראל ובתרגום יוב"ע כד זקף משה ידוהי בתפילה, וצ"ע ג"כ אמאי לא נלחמו בו ע"י כח התורה, וכן צ"ב דאסתר אמרה וצומו עלי ואל תאכלו וגו', ומדוע לא שלחה אותם ללמוד תורה ג' ימים ולילות רצופין ק'.

תשובה: מרדכי קם להגיד וידוי, וזה היה צורך השעה, וכמו שמסופר על רבי אלחנן וסרמן שהיה אומר שיעור והגרמנים הגיעו לקחתו להריגה, והפסיק השיעור לומר כמה דברי חיזוק, כי זה היה צורך השעה.

ורצוי לרוב אחיו.

שאלה. בגמ' (ט"ז ע"ב) עה"פ כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים ורצוי לרוב אחיו, דרשה הגמ' שמרדכי היה רצוי לרוב אחיו ולא לכל אחיו שפרשו ממנו מקצת סנהדרין, ופרש"י לפי שביטל מתורה ונכנס לשררה, וצ"ע הרי התעסק בהצלת נפשות ומבטלין תרה להצלת נפשות, ומניין שמייירי בהצלת נפשות דשם בגמ' איתא מיד, אמר רב יוסף: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות. דמעיקרא חשיב ליה למרדכי בתר ארבעה ולבסוף בתר חמשה. וכו', וא"כ סברה הגמ' שעסק בהצלת נפשות, וא"כ מדוע פרשו ממנו מקצת סנהדרין.

תשובה: נכון שהצלת נפשות דוחה תלמוד תורה, אבל מכל מקום כבר לא היה באותו דרגא שהיה קודם קא'.

שמחה בנפילת המן.

שאלה. הנה בגמ' (ט"ז ע"א) כי סליק בעט ביה א"ל לא כתיב לכו בנפול אויבך אל תשמח, א"ל הני מילי בישראל אבל בדידכו כתיב ואתה על במותימו תדרוך, ובספר דברי שאול (לרי"ש נתנזון בעל השואל ומשיב) הק' הרי הבית יוסף כ' הטעם שאין אומרים בשביעי של פסח הלל שלם כי מעשי ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה, וכתב דבנפול אויבך אל תשמח, וכאן אמרינן שזהו רק לגבי ישראל ולא לגבי עכו"ם, ועיי"ש שתירץ דשם זהו קודם מתן תורה, אבל לאחר מתן תורה שקבלו ישראל את התורה נתמעט עכו"ם ואינו נחשב רעך, ולכן אף יכול לשמוח במפלתו. ומעתה צ"ע על המהר"ם שיק שכתב (בתשו' של"ז) שאין מברכין על מצות מחיית עמלק דעל הקלקלה אין מברכין, וכמו שכ' הרשב"א לגבי מעשי ידי

שנמנה אחר ה', ולהכי פרשו למקצת הסנהדרין [כלומר שמעשיו היו רצויים לכל אחיו, אך הוא היה רצוי – בקשרי ידידות – רק עם רוב אחיו וע"ד הדרוש לולי ד' רש"י היה אפ"ל דמחמת המציאות שהתעסק במלכות ובהצלת נפשות, א"כ פרשו ממנו מקצת סנהדרין שלא פגשוהו בבית מדרשם מחמת שהיה עסוק בהצלת נפשות].

ק. א"י"ז פוטר מתפילה בעת צרה, אם כבר תשאל על ה' שציווה להתפלל בעת צרה ולא ללמוד בעת צרה, והיישוב שבעת צרה ה' רוצה בקשות ישירות על הצרה, עם הקירבה התלות הכניעה וכו' שבזה.

קא. והיינו דלא היה זה תביעה בזה, כי הוא עשה מה שהוא אמור לעשות, אך סו"ס במציאות הוא אינו במעלת האדם התורני, דגדול ת"ת יותר וכו', ולהכי

טובעים בים ואתם אומרים שירה, ולכאו' צ"ע הא כאן בגמ' מבואר להדיא שאחר מתן תורה כן שמחין במפלת הרשעים ואין ראיה מד' הרשב"א הנ"ל ששם זהו קודם מתן תורה ק"ל.

תשובה: "לא תתעב אדומי כי אחיך הוא" נאמר אחרי מתן תורה ק"ל.

עשרת בני המן.

שאלה. הנה בשו"ע (סימן תרצ סעיף טו) כתב צריך לומר עשרת בני המן ועשרת, הכל בנשימה אחת, להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד, ובערוך השולחן (שם סעיף כא) כתב איתא בגמ' (ט"ז:) עשרת בני המן ועשרת צריך למימרנהו בנשימה אחת, מאי טעמא כולוהו בהדי הדדי נפקי נשמתיהו, כלומר אע"ג דתלאום זה אחר זה מ"מ ע"פ ההשגחה נפחה רוחם כולם ברגע אחד על דרך יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ד' הללויה, ולכאורה צ"ע על דבריו דאיתא במגילה (פ"ט פסו' יג) ותאמר אסתר אם על המלך טוב ינתן גם מחר ליהודים אשר בשושן לעשות כדת היום ואת עשרת בני המן יתלו על העץ: וברש"י שם ואת עשרת בני המן יתלו על העץ אותן שנהרגו, וא"כ משמע שמקודם נהרגו ורק אח"כ נתלו על העץ ק"ל.

תשובה. יתכן שקודם נעשו גוססים וכשנתלו על העץ יצאתה נשמתם.

ככה יעשה לאיש אשר המלך.

שאלה. הנה בגמ' (מגילה טז ע"א) אמר ליה (מרדכי להמן) לא יכילנא עד דעיילנא לבי בני ואשקול למזיין, דלאו אורח ארעא לאשתמושי במאני דמלכא הכי. שדרה אסתר ואסתרניהו לכולהו בי בני, ולכולהו אומני. עייליה איהו לבי בני, ואסחיה, ואזיל ואייתי זוזא מביתיה, וקא שקיל ביה מזייה. צ"ע דהא מבואר שם ברש"י ד"ה הלכות קמיצה - דורש בענינו של יום, וששה עשר בניסן היה, הוא יום תנופת העומר, וא"כ זהו היה ט"ז ניסן והיה יו"ט שני של גלויות, וא"כ האיך היה מותר לו להסתפר ק"ל.

וצ"ל דעדיפא על הנקמה שבהריגת עמלק בסייף [כמב' במדרש זוהר בשלח סו, וכידוע מהגר"ז, ובתמיהת הנו"ב היאך שיסע שמואל נזיר עולם את אגג למ"ד שנו"ע אסור ליטמא, לשיטות שלא הרגו בתורת רוצח שבסייף גם בב"נ ככל מיתת ב"נ, והיישוב כנ"ל, רנת יצחק אסתר ט-ה], ולהכי בתרגום שני שם [ט-כד] שו"ט משום איסור לא תלין רק כד חזון להמן ולבנוי דצליבן על צליבא יומין סגיין וכו' ע"ש [ובכלי חמדה כי תצא פשט מינה ספק המנח"ח תקלו-ג אם ישנו בב"נ], והיינו מאחר שתיכף עד שימותו לק"מ שצורת הריגה היא, משא"כ לרש"י ותוס' תיכף הו"ל בכלל לא תלין.

קה. המלך ציווה לרכוב, ולרכוב ללא תספורת חשש

קב. ואולי אפ"ל במעשי ידי טובעים בים שנאמר למלאכים מתחדש דחשיב קלקלה, ומה שאף אנו מתייחסים לקלקלה בצער ולא בשמחה הוא מחמת בנפל אויבך אל תשמח שבוה"ז הוא רק ביחס לישראל, אך המהר"ם ש"ק מיייתי רק שהוא בגדר קלקלה, וזה לא משתנה.

קג. והיינו דזה הערה על דרכו של הדברי שאול.

קד. כפרש"י כן מבואר בתוס' פסחים קט: ויומא לא, אך בגמ' מגילה טו. עשרה מתו ועשרה נתלו ועשרה ..., וכבר כתב הרוקח בפירושו שלפשוטו המכוון שיתלו ההרוגים, אך חכמים אומרים אחרים היו הנתלים, וכמבואר בתרגום שני שהתליה בעץ של המן היה לכלות בניו תחת כנפיו מדה כנגד מדה ע"ש,

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אביגדר הלוי נבנצל שליט"א קעט

תשובה: מרדכי לא סיפר את עצמו, ומשום כבוד המלכות הותר שבות של אמירה לעכו"ם, וכמו שיוסף הסתפר בראש השנה משום כבוד המלך. (עיין ר"ה י"א:).

ברכת אשר הניא.

שאלה. הנה אנו אומרים ולא זכר רחמי שאול כי בחמלתו על אגג נולד אויב. ויש להבין, מה הטענה כאן על המן הרשע שלא זכר שעשו להם טוב, והרי הוא רצה להשמיד להרוג ולאבד, וכי נבוא עליו בטענה של כפיות טובה ק"י.

תשובה: וכי בגלל שהיה רשע הותר לו להיות כפוי טובה ק"י?

ולא זכר רחמי שאול

שאלה. צ"ע מדוע בברכה זו על המגילה מצאו חז"ל מקום להזכיר כאן חטאו של שאול שעל ידו נגרם שנולד המן בזה שלא הרג לאגג ק"ח.

תשובה: כי זאת האמת ק"ט.

בנוסף הברכה-הרב את ריבנו.

שאלה. צ"ע בברכה שלאחר המגילה אומרים הרב את ריבנו הדן את דיננו בלשון הווה, ואילו בחנוכה בעל הניסים אומרים רבת את ריבם דנת את דינם, בלשון עבר ק"י.

תשובה: יש שפירשו שבכל הדורות ישנם גזירות של עמלק על ישראל אך גזירת אנטיוכוס הייתה רק בזמנו.

קרייתת זוהי הלילא.

שאלה. בגמ' (מגילה יד ע"א) אי הכי הלל נמי נימא! וכו' רב נחמן אמר: קרייתת זו הלילא, ועפ"י זה כתב המאירי שם דמי שאין לו מגילה לקרות, יאמר את ההלל, ולכאן צ"ע א"כ אמאי כשחל פורים בשבת לא יקראו את ההלל, כמו מי שאין לו מגילה. עוצ"ב הרי הלל

ואינו כן אלא על כל מעשה ומעשה יענישו אותו. קח. אנחנו מברכים ומודים שעל אף שאנחנו –שאול- היה הגורם לצרה, מ"מ ה' הוציאנו ממנה.

קט. צ"ע גם אם זה האמת, מה מקום להזכיר כאן, והיה אפ"ל דאדרבה הא מתבאר ברלב"ג (בשמואל א' ט"ו) שמרדכי תיקן בזה לחטאו של שאול, וא"כ אדרבה זה לא גנותו אלא זהו זכות בשבילו שמרדכי תיקן לחטא זה.

קי. ואפ"ל הודאה היא על העבר, לעומת ברכה שהינה על המידה של ה' המבורכת הר"ז מהעבר ובהווה ולעתיד.

לסכנה מחמת הביזוי למלך, ואף אי"ז בגדרי פיקודי אם לא סייע אי"ז אלא אמירה לנכרי [אף לט"ז] וש"ד.

קו. הכרת טובה הינה תחושה אנושית בסיסית הרבה יותר מאכזריות כפי שהאריכו [וידועים סיפורים רבים על כך, וכן האריכו חכמי האומות].

קז. ובביאור הדברים יש לומר עפ"י מה שידוע בשם הגר"א שפעם פגש ישראל מומר אחד וראה אותו אוכל ללא נטילת ידים, אמר לו הגר"א דע לך שעל כל מעשה ומעשה של עבירה יענישו אותך כולל עבירה זו על דרבנן, והכ"נ אצל רשעי הגוים נראה לנו שמחמת רשעותם לא יענישום אותם על הזוטות

יש לאמרו רק בעמידה כמבואר בשו"ע או"ח סי' תכ"ב, ואם קריאת המגילה הוא כאמירת ההלל, אמאי נפסק בשו"ע תר"צ ס"א שאפשר לקרוא את המגילה בין עומד ובין יושב ק"א.

תשובה: בכל זאת יש חילוק, ואולי דומה להלל של ליל פסח שאפשר לאמרו בישיבה כי שניהם על הנס.

מבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה.

שאלה. בגמ' (ג' ע"א) מבטלין ת"ת ובאין לשמוע מקרא מגילה, והנה לכאורה צ"ע בדברי הבריייתא הנ"ל, הרי מצוות ת"ת כוללת את כל חלקי התורה והמגילות הם חלק מהתנ"ך וא"כ לכאורה הרי זה לא מבטלין, דזה לא נחשב ביטול תורה (והקושיא איננה רק מלישנא דבריייתא, אלא גם ממה שהוצרכו בגמ' ללמוד מק"ו מעבודה שמבטלין מוכח שזה ביטול תורה דאל"כ אמאי צריך לילפותא).

תשובה: יש שתירצו שזה ביטול תורה באיכות, ונלענ"ד שכל תורה שבע"פ זהו פירוש לתורת משה, משא"כ המגילה. ויש שתירצו ק"ב שהדרך לבית הכנסת היא ביטול תורה ק"י. ויש שתירצו שבקריאת המגילה עצמה יש ביטול תורה במשפטים שאינם מובנים, וכמו האחשתרנים בני הרמכים. (עיין מגילה י"ח).

מילה קודם קריאת המגילה.

שאלה. כ' בשו"ע (סימן תרצג ס"ד) כשיש מילה בפורים מלין התינוק קודם קריאת המגילה (בשם מהרי"ל ומנהגים). ובמג"א (שם ס"ק ג) כתב מלין קודם - דכתיב וששון זו מילה, ולכאורה יש להעיר לפי הצדדים שבקריאת המגילה מקיים מצוות ת"ת ק"י, א"כ אז ליהודים הייתה אורה היינו תורה וזה קודם לששון, ובמגילה מקיים אורה קטו.

תשובה. מילה ות"ת אלו מצוות היחיד ולכן ת"ת קודם כי מילה אינה בכל שנה כי מי אמר שיוולד לו בן, ומי אמר שיצטרך למול בפסח, אך לגבי פסח שזה חובת כלל הציבור, מילה דיחיד עדיפא וחשובה יותר.

זה שאם החידוש הוא על זמן ההליכה לגבי זה איך אפשר ללמוד ק"ו מעבודה, וע"ע במהר"ץ חיות שם מה שהק' על תי' זה.

קיד. ונתבאר בארוכה בקונטרס תורת המגילה, שי"ל ע"י בשנת תשס"ח, והובא כאן בסוף החיבור.

קטו. הסיבה להקדים הנזכר במגילה הינו בשביל שתהא המגילה המתייחסת לעבר גם על המילה דהיום, ממילא ל"ש כלפי הלימוד שבמגילה עצמה [אלא בלימוד קודם המגילה].

קיא. כתמיהת חת"ס או"ח נ"א, והיישוב דעמידה אינה מדיני ההלל וההלול, אלא משום שהוא עדות שבחו של מקום וכו' כמש"כ שבהל"ק קע"ג [הו' במשנ"ב תנ"ב ומט"מ תקכ"א, ובב"י תכ"ב בשינוי], והיינו אף שהנוסח מהפסוקים מ"מ מהות האמירה הינה עצמית על הנהגת ה' אלינו, משא"כ איננו אלא מספרים מהמגילה, והיא המעדת [ראה קול מהיכל פורים מעמ' רפ"ב].

קיב. בתשובות בית אפרים או"ח סי' ס"ז

קיג. בקונטרס תורת המגילה כתבנו להקשות על תי'

מרן הגאון רבי ברוך דוב פוברסקי שליט"א

ראש ישיבת פוניבז'

אם צריך להודות על משלוח מנות בפורים

והנה גם בזה נראה דאף שמותר להשיב אבידה למודר בודאי שיש בזה חשיבות של מהנה ומשמשו, ועכו"ם שהשיב אבידה לישראל יכול לבקש שכר עבור טרחתו כשאר פועל אלא שבשארל שמצוה הוא לעשות כן, אינו מתחייב עבור זה ממון שעשה כן לשם מצוה, ובדיני מודר הנאה אומדנא היא שלא נאסר אלא באופן שיכול לתבוע שכר עבור פעולה זו.

והנה מי שרוצה לשלם שכר עבור השבת אבידה כיון שאינו חייב לו הרי זה כמתנה בעלמא, וגם יש לדון שמי שנוטל שכר עבור זה הרי הוא מגרע בקיום המצוה, שמצוה להשיב בחינם, אמנם נראה שהודאה של הבעלים אינו מגרע מהמצוה שעיקרה היא השבת אבידה.

והנה הנותן צדקה לעני כיון שיש בזה הרוחת ממון הרי זה בודאי נתינה גמורה ואסור במודר הנאה, אמנם פשוט שאם העני משלם לו הרי זה מגרע ומפסיד המצוה שעיקרה היא מתנה לעניים. וכן הוא גם במשלוח מנות, לא יעלה על הדעת שהמקבל ישלם לו תמורתו, דבזה מתבטלת כל המצוה שעיקרה משלוח מנות במתנה איש לרעהו.

והנה ענין ההודאה הוא בעצם תשלום שכר קצת עבור המתנה, ובהלואה שאסרה תורה ריבית שענינה שיהיה ההלואה והמתנת המעות בחנם ואסור לקבל שכר עבור זאת,

בס"ד עש"ק פ' זכור י באד"ב תש"ס

לידי"ע הנעלה כמר ישראל רומ נ"י

ע"ד שאלתך בדברי הלקט יושר בשם מהרא"י שאי"צ להודות על משלוח מנות בפורים. אין הספר תח"י לעיין בו, אך לפום ריהטא נראה מה שיש לדון בזה.

והנה שנינו בדין מודר הנאה מחבירו שמחזיר המדיר למודר את אבידתו, ואי' בכתובות ק"ח א' בטעמא דמילתא משום דמצוה קא עביד, והענין, שכל שעושה מחמת חובת מצותו אינו יכול לבקש שכר עבור פעולתו, ולכן גם לא חשיב שמהנהו בדיני מודר הנאה.

אמנם בפ"ד דנדרים אי' בגמ' הטעם דמדנפשיה קא מהדר ליה, וי"ל דתרווייהו צריכי, דאם הי' בזה הרוחת ממון ממש לא סגי הטעם דמצוה קא עביד, שהרי נתן לו ממון ממש, והמדיר הנאתו לעני אינו יכול ליתן לו צדקה אף שמצותו בכך שהרי מרויח לו ממון, ולהכי אמרו הטעם דמחזיר לו אבידתו משום שהחפץ הוא שלו, ואין הנידון בזה אלא עבור הפעולה והטירחה של ההשבה והוא כדין מקיף ויורד באופן דליכא שבח שדנים לחייבו עבור ההשתמשות במעשה הפעולה וע"ז מהני הטעם דמצוה קא עביד.

ובזה גם ריבית דברים אסרה תורה, וכשמודה הלוח למלוה הרי יש בזה קצת תשלום שכר עבור ההלוואה והר"ז בכלל איסור ריבית.

וא"כ במצות משלוח מנות בפורים הרי תכלית המצוה היא לתת מתנה גמורה לחבירו ותשלום עבור המתנה מבטל את כל יעוד המצוה, וא"כ גם כשמודה לו הרי זה קצת תשלום, והידור המצוה היא שתהא מתנה גמורה בלא שום קבלת שכר, ולכן שפיר י"ל שראוי שלא להודות ע"ז כדי שתתקיים המצוה בשלימותה.

אמנם נראה שהנותן צדקה לעני, יש להעני להודות להנותן, והוא משום שמצות צדקה עיקרה משום מחסורם של עניים, וצריך לתת לו די מחסורו, אבל כשמודה לו בפיו אין זה מגרע ענין מחסורו והעני קבל מחסורו ונהנה כדי שביעה ולכן שפיר יכול להודות ואין זה מגרע בהמצוה, אבל

במשלוח מנות שאין הענין משום מחסורו של המקבל אלא עיקרה מצות מתנה בלבד, הרי שלימות המצוה היא שאינו מקבל שכר מאומה והרי זו מתנה גמורה ומושלמת ולכן אין להודות שלא לגרע שלימות המצוה.

והנה כ"ז במצות משלוח מנות, אבל יש לדון בדין מתנות לאביונים בפורים, ולכאור' הרי זה כשאר צדקה, אולם יש מקום לדון ולומר דמצות צדקה בכל השנה עיקרה משום מחסורם של העניים – ונתבאר שאין ההודאה מגרעת בזה שנתקיים מ"מ מחסורם, אבל אפשר דמצות מתנות לאביונים בפורים היא מצוה מיוחדת בדיני הפורים שיתן מתנה לאביון, ובזה יתכן שיש גם ענין שלא לגרע שלימות המתנה ע"י הודאה, וצ"ע. כ"ז כתבתי לפום ריהטא וישמע חכם ויוסף לקח.

בברכת כ"ט ובידידות נאמנה
ברוך דוב פוברסקי

הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א

אב"ד בית וגן ומח"ס לבושי עז, ירושלים

פסקי הלכות פורים וענינים שונים

נכתב ונערך על ידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א מו"צ בבית הוראה אהבת שלום וקרית ספר

פרשת זכור

את הזכר למחצית השקל לפני פורים ואי"צ להמתין שיגדיל.

מי שהתחיל לתת זכר למחצית השקל עבור אשתו צריך להמשיך ליתן עבורה כל שנה כמו שכתוב לגבי קטנים.

הפורט כסף גדול לחצאי שקלים מתוך קופות מחצית השקל כדי לתת ג' חצאי שקלים צריך להניח בקופה קודם את הכסף הגדול לפני שמכניס בחזרה את הג' חצאי שקלים כדי שיתן מכסף שלו.

מי שלא נתן מחצית השקל לפני פורים צריך להשלים ולתת עד ר"ח ניסן כמו בבית המקדש דזמן נתינת מחצית השקל הוא עד רח ניסן.

את הזכר למחצית השקל נוהגים לתת לבית הכנסת ולא דוקא לעניים.

קריאת המגילה

יש להקל לנשים לאכול מעט נהיינו כשיעור כדי טעימה קודם קריאת המגילה.

מי שכבר יצא ידי חובת קריאת המגילה וקורא את המגילה לאחרים מותר לו להפסיק בדיבור באמצע הקריאה.

אין לגלול מה שכבר קראו מהמגילה אלא יש להשאיר את החלק שקראו מקופל כאיגרת.

בקריאת פרשת זכור אין צריך להבין פירוש כל מילה ומילה, העיקר שיבינו את הענין.

בשבת שלאחר הבר מצוה אפשר לעלות את חתן הבר מצוה לפרשת זכור או לפרשת פרה, דממילא הבעל קורא מוציא את הציבור. אולם למעשה אין נוהגין כן ונותנים רק לאדם מבוגר עלית פרשת זכור ופרה.

בקריאת פרשת זכור שכתב המ"ב (סי' תרפ"ה ס"ק י"ח) "דיש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בצירי ויש אומרים שצריך לקרות זכר עמלק בסגול, ועל כן מהנכון שהקורא יקרא שניהם לצאת ידי שניהם". עדיף לקרוא מקודם זכר בצירי דזהו הפשטות ואח"כ לקרוא זכר בסגול.

מחצית השקל

נוהגים לתת מחצית השקל גם עבור נשים וקטנים.

מטבע של חמש שקל אינו ניתן להחשיבו כמחצית ממטבע של עשר שקל אף שכוונתו לתת נתינה מכובדת לכבוד המצוה אלא יש לתת למחצית השקל מטבע שנקרא מחצית כמו חצי שקל בזמנינו.

הנוהגים לתת מחצית השקל לקטנים אם הקטן יגדיל בחודש אדר מ"מ יש ליתן עבורו

כשפורים חל במוצאי שבת מותר להכין בשבת את טעמי המגילה דאינו חשיב הכנה אלא כתלמוד תורה.

אָבֵל שהוא הבעל קורא לקריאת המגילה שלא יברך את הברכות משום ברכת שהחיינו שאין האבל מברך להוציא רבים בברכת שהחיינו אלא שאחר יברך והאבל יקרא את המגילה כמו שכתב במ"ב סימן תרצ"ב ס"ק א.

מותר לשנות כוס תה או קפה לפני קריאת המגילה של שחרית.

בעל קורא שקורא במהירות אף שהרכה פעמים יוצא שקורא תיבה לאחר שכבר היסב עיניו אל התיבה הבאה מ"מ זה נחשב כקריאה מתוך הכתב.

קטנים שהגיעו לחינוך קריאת המגילה ולא שמעו כל הקריאה יש לחנכם לחזור ולשמוע.

חבר הצלה שיצא להציל באמצע קריאת המגילה כשחוזר אי"צ לחזור לראש המגילה אלא למקום שהפסיק.

משלוח מנות

מותר לאכול בפורים לפני נתינת משלוח מנות ומתנות לאביונים.

נשים חייבות במשלוח מנות לכן שהבעל יאמר לאשתו שהמשלוח מנות ששולח זה גם עבורה ויהיה במשלוח שיעור של ב' מנות לכל אחד ואין צריך לזכות לה את המשלוח מנות לפני שהוא שולח.

כשהבעל שולח משלוח מנות עבור אשתו שלא יתן לאיש אחר ויאמר שזה משלוח מנות מאשתו דאשה אין לה לשלוח משלוח

המהדרין לעמוד בקריאת התורה אין ענין שיהדרו לעמוד גם בקריאת המגילה.

קטן שהגיע לגיל חינוך ראוי לחנכו לשמוע קריאת המגילה אף שאינו מסוגל להתרכז ולשמוע את כל המגילה וכמה שישמע ישמע, אף דמעיך הדין אינו נחשב עדיין כהגיע לחינוך לגבי קריאת המגילה כיון שאינו יכול לשמוע את כל המגילה.

נשים יכולות לכתחילה לשמוע את קריאת המגילה בפורים בבית ואין צריכות ללכת לביהכ"נ משום ברוב עם.

בן כרך שבא לעיר ביום י"ד [ולא נתחייב] וחוזר בליל ט"ו לכרך אינו יכול לקרות המגילה בליל ט"ו בעיר הפרוזה לפני שחוזר.

הקורא את המגילה ביחידות ממגילה פסולה מברך על הקריאה דהמ"ב לא חילק בזה ולא הביא את דברי השער אפרים שאין מברכים על מגילה פסולה כשקוראים ביחידות.

בליל פורים אפשר לצאת יד"ח קריאת המגילה מבחור בר מצוה שלא ידוע אם הביא שתי שערות אולם בקריאת המגילה ביום יש להקפיד שהבעל קורא יהא לו שתי שערות דהיינו שנתמלא זקנו דידוע שהביא שתי שערות.

אם הבעל קורא לא הצליח לקרוא את העשרת בני המן בנשימה אחת אין צריך לחזור לנסות לקרוא בנשימה אחת.

נשים יש להם לברך על קריאת המגילה על "מקרא מגילה" דזהו "מטבע הברכה".

האומר לגבאי צדקה בפורים שיתן עבורו מתנות לאביונים ויחזיר לו את זה לאחר פורים יצא יד"ח מתנות לאביונים.

יש ענין להדר לתת את המתנות לאביונים מיד בבוקר כדי שיוכלו האביונים להשתמש בכסף לסעודת פורים.

אי"צ לתת את המתנות לאביונים לידי האביונים בפורים ודי לזכות להם את הכסף בפורים ולהודיע להם שאחרי פורים יקבלו סכום כזה וכזה. וכן הורה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל.

מי שיש לו הכנסה קבועה המספקת לו לצרכיו אולם אין לו כסף לצורך נישואי ילדיו אם כבר התחייב לצורך נישואי ילדיו חשיב אביון לצאת בו יד"ח מתנות לאביונים וולגבי מעשר כספים הורה מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דאפשר לחסוך את כספי המעשרות לצורך נישואי ילדו מגיל שמונה עשרה].

אי"צ להקנות את המתנות לאביונים ומשלוח מנות לאשתו ובני ביתו ודי שנותן עבורם.

ילד או בחור שאין לו כסף משלו אי"צ לתת מתנות לאביונים ואביו אינו מחויב לתת לו כסף לזה.

מחוסר הכרה אין ענין לתת עבורו משלוח מנות ומתנות לאביונים כיון שהוא פטור מן המצוות.

האומר לעני שמבקש צדקה שיבוא למחר אין זה חשיב נדר שמחר יתן לו צדקה.

מותר לומר לילדיו שאם מחפשים אותו בבית לומר שאינו נמצא והכוונה שלהם יהא שהוא לא נמצא בחדר הזה.

מנות לאיש אלא יאמר דזה משלוח מנות מאתנו לכם דהיינו ממשפחה למשפחה.

אין שיעור כמה צריך להיות מנה למשלוח מנות העיקר שיהא דבר חשוב.

אין מן הראוי לצאת יד"ח משלוח מנות בנתינת קופסת תה או קפה.

אין יוצאים יד"ח משלוח מנות בנתינה לקטן דאינו בכלל רעהו.

חתן לפני החתונה יכול לשלוח משלוח מנות לכלתו אבל לא ימסור לה ביד.

אפשר להקל לשלוח מנות לרב ומלמד שהוא אבל בתוך י"ב חודש די"א דהוי כפריעת חוב.

אבל ששלחו לו מנות אי"צ לסרב לקבל את זה ומותר לו לקבל את זה.

מתנות לאביונים

מתנות לאביונים לכתחילה יש לבן עיר לתת לעני בן עיר ובן כרך לעני בן כרך. ואם רוצה העני שיוכלו לקבץ עבורו מתנות לאביונים גם בעיירות וגם בירושלים יכול לעשות שני ימים פורים שבי"ד יהיה בעיר ובט"ו יהיה בכרך, ואף שנחלקו הראשונים אם מתחייב בכה"ג בשני ימים פורים, אולם כיון דנקטינן שמתחייב בשני ימים פורים אפשר לצאת בו לכתחילה יד"ח מתנות לאביונים בט"ו אף שכבר עשה פורים בי"ד.

וכן יכולים שהאשה תהיה בפורים בעיר והבעל יהיה בכרך בשני הימים ויקבצו עבורם גם בי"ד מתנות לאביונים ויתנו את הכסף לאשה על מנת שאין לבעלה רשות בו דגם היא נחשבת לעניה אם בעלה עני.

אין יוצאים יד"ח מתנות לאביונים במחילת חוב.

סעודת פורים

אין לאבל בתוך י"ב חודש להשתתף בסעודת פורים בבית הוריו כשזה לא פורים אצלו.

אין לבן עיר לאכול בסעודת פורים בכרך כשחל פורים דמוקפים בערב שבת.

ענינים שונים

אסור להתפלל בפורים כשהוא מחופש עם מסכה וכדו', אולם אם לובש מלבוש אחר כגון כובע במקום שטריימל או להיפך מותר לו להתפלל בזה.

אף לרמ"א שמיקל להלביש בפורים בגד אחד של אשה היינו ביום שזה פורים אצלו אולם בן עיר שמגיע ביום ט"ו לכרך אין לו היתר להלביש בגד אחד של אשה.

ציווהו אביו שלא ישתה בפורים יותר

מכדי לימודו אינו חייב לשמוע לו. ועיין בהליכות שלמה.

בן עיר הנמצא בכרך ב"ד והולך לכמה שעות ביום י"ד לעיר על דעת לחזור לכרך לפני יום ט"ו דינו כבן כרך וחייב פורים שלו זה רק ביום ט"ו.

פורים שחל בערב שבת מי שצבע את פניו ושכח להורידו בערב שבת חידש אאמו"ר מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל דיש בזה איסור מחיקה ומעיקר הדין נראה דיש מקום להקל בזה.

אבל בתוך י"ב חודש לא יתפלל בפורים לפני העמוד, אולם בן כרך בפורים דפרזים או בן עיר בפורים דכרכים יש לו להתפלל לפני העמוד, ואם הבן עיר מגיע ביום ט"ו לירושלם שלא יתפלל לפני העמוד כיון שאצל הציבור זה פורים.

הגאון הגדול רבי מתתיהו דייטש שליט"א

גאב"ד רמת שלמה ובית הוראה יד הרמ"ה

מח"ס נתיבות אדם

בן עיר שהלך לכרך ע"ד לחזור ונתעכב עד מ"ו

א

דבר השאלה

בדין בן עיר שהלך לכרך בדעת לחזור לעירו לפני פורים ונתעכב בפרוץ עד לאחר ט"ו [פורים דמוקפין] מה דינו

ע"ד בן ישיבה שהגיע בחודש חשוון מחו"ל כאן בעיה"ק ירושלים ת"ו כאורח אצל אחיו, והיה בשעתו לחזור למקומו אחרי חנוכה לביתו, אך אחר כך החליט להישאר כאן עד ערב פסח.

ונפשו בשאלתו, אם צריך לקרוא המגילה כאן בי"ד, לפי דעת המ"ב ז"ל דאזלינן בתר דעתו בשעת יציאתו מביתו, והרי הוא היה בדעתו כשיצא מביתו בחו"ל לחזור למקומו לפני פורים דמוקפים, א"כ אפשר שאינו יכול לקרוא המגילה כאן בט"ו, אלא חיובו ביום י"ד.

והוריתי לו בס"ד, לקרוא בט"ו בברכה, כדין מוקף.

ב

דברי המשנ"ב ז"ל והחזו"א ז"ל

הנה במשנ"ב (סימן תרפח, ס"ק יב) נקט כדעת הראשונים ז"ל דאזלינן בתר מחשבתו ביציאתו בעת נסיעתו מהעיר לכרך, דהיינו בן עיר שיצא מעירו על דעת לחזור לעירו מן

הכרך לפני האיר יום ט"ו, שהוא יום קריאה דמוקפים, אף שלבסוף רואה שהוא מוכרח להתעכב שם גם על יום ט"ו, מכל מקום אינו נקרא בשם מוקף, וקורא בי"ד בהיותו בכרך. והחזו"א ז"ל חולק עלה, ודלעתו אם בכניסת ליל ט"ו נמלך להישאר שם עד אחר עלות השחר נקרא מוקף, וקורא בט"ו.

ג

מו"מ בדבר השאלה לפ"ד הפוסקים

והנה בדבר השאלה דידן, הוריתי לו בס"ד, לקרוא בט"ו בברכה, כדין מוקף. לא מיבעיא דלפ"ד החזו"א ז"ל דינו כמוקף, כיון שבכניסת הפורים היה בדעתו להישאר בירושלים עד אחרי פורים דמוקפים.

אלא הנלענ"ד דאף לדעת המשנ"ב ז"ל דינו כמוקף, דנראה לומר דעד כאן לא פסק המשנ"ב ז"ל דדעתו בשעת היציאה ממקומו קובע, אלא באופן שנתן בדעתו בהדיא בשעת יציאתו ממקומו על זמן הקריאה דפורים, היכן יהיה אז ביום הפורים, במוקפים או בפרזין.

כלומר, דדוקא כשהיה בדעתו ומחשבתו בהדיא בשעת יציאתו מן העיר שביום הפורים יהיה בחזרה במקומו, ולא יהיה מוקף, אז לא נעשה מוקף אף אם נתעכב אחר כך ונשאר במוקפים, דסבירא להו דאזלינן

וכמש"כ בהדיא החזו"א (סימן קנב) דדוקא כאשר בן כרך נכנס לפרוז לפני כניסת הלילה הוא דמהני דעתו להיות פרוז בן יומו אם קבע להישאר שם עד האיר היום, אבל כל עוד שהוא עדיין בכרכו בכניסת ליל י"ד לא מהניא אף שדעתו לצאת במשך הלילה ולהיות בהאיר היום די"ד בפרוזות.

כמו כן פשוט לענ"ד גם לענין בן עיר שנמצא בכניסת י"ד במקומולא יועיל מחשבתו לצאת במשך הלילה למוקפין ולהיות שם עד אחרי האיר היום, להפקיע ממנו חובת היום של מקומו, כיון שכבר נתפס בחובת יום הפורים שחל במקומו, ואין מקום לחלק ביניהם. [וכמו כן בן עיר שיחשוב במשך יום י"ד להיות בכרך לפני האיר היום לא יועיל אלא שנכנס לכרך לפני כניסת הלילה דט"ו].

ונראה בזה, דהיינו הך מדאמרו חז"ל בן עיר שהלך לכרך וכו', והכוונה דדוקא כשהלך ממקומו לכרכין, אבל כל עוד שעוד לא "הלך" אלא הוא נמצא במקומו, לא יועיל דעתו ומחשבתו להפקיע ממנו חובת יום הקריאה שחל במקומו, ולהיפך להיות כמוקף.

[ומש"כ ידידי הגר"ש רבינוביץ שליט"א בפסק"ת (סימן תרפח, ס"ק צב) לחלק בזה, והעלה דבבן עיר שהלך לכרך, אף אם בכניסת ליל י"ד, עדיין היה במקומו, מועיל דעתו ומחשבתו להיות בפרוזין בט"ו להפקיע ממנו חיובו ולעשותו כדין מוקף לקרוא המגילה בט"ו אפילו בהיותו בעירו ביום ט"ו, אינו נלענ"ד. וכאשר נתבאר דלא מועיל דעתו אלא א"כ נעקר ממקומו, והלך לכרך, או בן כרך שנעקר והלך לפרוז, אבל כל עוד שעומד במקומו לא יועיל דעתו לשנות דינו, וכמש"נ].

בתר דעתו ומצחשדבתו בשעת היציאה ממקומו, וזה הוי הקובע אם דינו להיות כמוקף או כפרוז.

אבל היכא שלא עלה על דעתו ומחשבתו כלל ענין יום הקריאה דפורים היכן יהיה, ולא חשב כלל על יום הפורים, אלא היה דעתו לחזור בחודש כסלו, וכדומה, שזה יוצא בפועל לפני פורים, אין זה קובע דינו לענין יום הפורים כלל, אם דינו כמוקף או פרוז, ולכן אם אחר כך נתעכב ונשאר לשהות במוקפין עד אחר הפורים, פשיטא דדינו כמוקף ב"י, כיון שנמצא כאן, וקורא בט"ו.

[איברא דלכאורה מלישנא דחזו"א ז"ל שתמה על שיטת הראשונים ז"ל דאזלינן בתר מחשבתו בשעת יציאתו מעירו, דא"כ אף מתחילת השנה נאמר כן. ולפמש"נ א"ש].

ד

ההכרעה להלכה

והנה ע"א שהוריתי לו לקרוא ביום ט"ו, מ"מ אמרתי לו שראוי לקרוא גם ב"ד, כי עדיין לא מצאתי לי חבר בחידוש זה, אף שלענ"ד נראה כן פשוט, והנלענ"ד כתבתי.

ה

בירור בדין קביעות ש"ל "דעתו" לענין בן עיר שהולך לכרך ובן כרך שהולך לעיר

ע"ד בן עיר שבכניסת ליל י"ד עדיין היה במקומו, ויש בדעתו לצאת אחר כך במשך הלילה לכרך לפני שהאיר המזרח של יום ט"ו, נלענ"ד פשוט דנתחייב לקרוא כמקומו, בליל ויום י"ד, כיון דבתחילת כניסת הפורים היה כאן במקומו, חל עליו חיוב היום, ולא מהני להפקיע עצמו על ידי מחשבתו לצאת אחר כך במשך הלילה לעיר מוקפת.

הגאון רבי ישראל דוד הארפענס שליט"א
דומ"ץ ארה"ב, ומח"ס ויברך דוד נשמת שבת וש"ס

שאלות ותשובות המצויות בחלכות פורים

ובסמ"ע חו"מ (סי' ז' סקי"א) מביא מהתרה"ד דביינות שלנו (החלושים) יש להקל בשתיית רביעית (ולא הובא בשא"פ ביו"ד שם), ומבואר שם בתרה"ד בפנים דהיינו ברביעית מצומצום, שהוא דבר מיעוט, אבל ביותר יש לאסור, דבודאי אפילו ביינות חלושים אם שותה מהם הרבה משכרים עיי"ב, ובכלל יל"ד דבזמנינו אלה היינות חזקים (שחוזק היין תלוי במקום גידולו אם יש בהענבים שם הרבה סוכר שזה מרבה האלקוהל, וכהיום מביאים הענבים ממקומות חמים כאלו ואכ"מ, ע' בדברינו בשו"ת נשמת שבת ח"ב סי' צ"ב ודוק).

ומעתה לנידון שאלתינו נראה דבעיר שיש הרבה מורה הוראות שפיר דמי שהרי יכולין למצוא רב ומורה הוראה אחר שאינו שתוי (וזהו האחריות של הרב שלא יענה על שאלה כשהוא שתוי יין, ויאמר להשואל שישאל מאחר), ובכלל היום הלא ע"י הטעלעפאון יכול השואל להתקשר (עם שאלות טעלעפאונים) למורה הוראות שבקצה השני של העולם, ועוד דבי"ד יכולין בני ערי הפרושים לשאול מרבנים שבמוקפים, ובט"ו ישאלו בני המוקפים מרבנים שבערי הפרושים.

מה אסור ומה מותר לו להורות. אלא שמבואר שם ברמ"א דמותר להורות בדבר שהוא דבר ברור בפוסקים וזיל קרי בי רב

שאלה - רב מורה הוראה מהו שישתכר בפורים (דהא אסור לו להורות).

תשובה - יש להתיר לרב שישתה, אלא שעל הרב שהוא שתוי יין הרבה מוטל שלא להורות, אבל דברים פשוטים (כביעתא בכותחא) מותר לו להורות. הנה "שתוי יין" אסור להורות כמבואר ברמ"א יו"ד (סי' רמ"ב סי"ג), והוא איסור תורה מכלל לאו דיין ושכר אל תשת וגו'), ונראה דאינו תלוי בשכרות כלל, אלא כל ששתה הרבה יין (רביעית ועוד) אסור לו להורות, אף שהוא מצד עצמו חושב שהוא שפוי בדעתו, בודאי דלאו אדידיה קסמכינן (דאף שיכור אינו מבין על עצמו וחושב שהוא בדיעה צלולה) ולפי דיני התורה נידון כשכור.

ועיי"ש בש"ך שם (סקי"ט) דמבואר בתשו' הרשב"א (תשו' סי' רמ"ז) דבפורים ובנישואין ששותין הרבה אסור להורות כל היום עד למחר, אבל הב"י (חו"מ סי' ז') מפקפק דכל שמרגיש שסר יינו מעליו מותר, אבל הש"ך מסכים עם הרשב"א (אם לא כשברור לו שסר יינו מעליו דמותר), וד' הב"י קשה להולמן דהלא זה בעצמו פסק הוא לשפוט בנפשיה אם סר יינו מעליו או לא (ודומה למש"א שוטה אינו מרגיש בשטותו).

כמו שכתבו לגבי מלאכה כגון בניית סוכה (אף שמבואר נמי שם שאסור לו לעשות מלאכה בפני ג' כדי שלא יתבזה בפניהם) ע' בבה"ל סי' ר"נ, ובכסף הקדשים בחו"מ שם (ובדברינו בשו"ת מקדש ישראל על ה' סוכה סי' ב', ובשו"ת נשמת שבת ח"א סי' קכ"ה) וע' בדברינו לעיל סי' שמ"ח.

ואת"ל שת"ח יש להקל בדין זה יש לבאר בזה מש"כ המהרש"א (ב"מ דף כ"ג) דת"ח משנה ואומר דלא ידע אפילו שאינו מבוסס כל כך ויודע, ולכאורה אסור לרמות ולשנות בדיבורו, וע"פ הנ"ל י"ל דמיירי מת"ח מורה הוראה שעושה כן מפני שאינו רוצה לפרסם עצמו שנמנע מחמת היותו ת"ח ודוק [אבל לא נראה מש"כ חכ"א דכוונת המהרש"א דת"ח פטור לגמרי מלקיים מצות חייב אדם לבסומי בפוריא].

שאלה - מהו לקטן (שהגיע לחינוך) להתלבש בפורים כקטנה, או קטנה (בת חינוך) להתלבש כקטן.

ובתוכה יבואר בכלליות ע"ד מנהג הקדמון להקל בפורים לבישת פרצופין (איש כאשה ואשה כאיש).

תשובה - הגם שלקטנים וקטנות היה מקום להקל בפורים, אבל אינו רצוי, ובקטני קטנים וקטנות יש להקל. בשו"ת מהר"י מינץ (בסופו סוס"י ט"ז) מביא מהגאון ר' אליקים סג"ל ז"ל שהתיר לבישת הפרצופין שנוהגין בחורים ובתולו זקנים עם נערים ללבוש בפורים, ורצה ליישב המנהג שאיסור לא ילבש הוא רק כשלוּבשו לשם נוי וקישוט, ומתכוין לניאוף, משא"כ בכה"ג שעושין זאת רק משום שמחה, ודמיא להעברת שער בית

הוא עכ"ל, ועיי"ש בטו"ז מתרה"ד (סי' מ"ב) דהיינו פסק שכולם יודעים, כגון שדם אסור, ושרץ צפרדע מותר, דהיינו דבר שאף הצדוקים מודים בו (אבל שאר הוראה אפילו נותן טעם לפגם וביטול בשישים דמות אסור להורות) וכן נקט בש"ך (סקכ"א) דאפילו דבר שהוא ברור בפוסקים כל שאינו מפורש בקרא שהצדוקים מודים בו אסור להורות (וכ' להגיה בד' הרמ"א דבר ברור 'בפוסקים') אבל בערוה"ש (סל"ג) הסכים עם פשוט ד' הרמ"א דדבר שזיל קרי בי רב הוא בנוטלפ"ג וביטול בס' באמת מותר ניוצא דאילו פסק שאינו ידועה לכל אף שאצלו הוא ידועה וברורה אעפ"כ אסור (וע' בס' החינוך מ' קנ"ח).

עוד מביא מהרשב"א דכל שנתן דעתו כבר על הפסק ההוא מותר להורות (בין בממונות ובין באו"ה) ונראה שאין זה סתירה להנ"ל (ובפרט לחומרת הש"ך עצמו) דכוונת הרשב"א שאם כבר שאלוהו שאלה זו ממש וכבר גמר בדעתו מה לפסוק מותר לו בשכרותו להוציא (ולגלות) את הפסק [ויל"ע להרשב"א מהו אם כבר נזדמן לו כמה פעמים שאלה זו וכבר נתן דעתו על הפסק בזה מהו שיפסקנו כעת כשהוא שתוי יין, דלכאורה מהנ"ל מוכח דכל שאינו ידועה לכל אסור בכל אופן].

מהו לדיין להשתכר בפני רבים

יל"ע מהו לרב או לדיין (הממונה על הציבור) להשתכר בפורים בפני רבים לפי המבואר בשו"ע וברמ"א חו"מ (סי' ח' ס"ד) דאסור למי שנתמנה לדון הציבור (עפ"ת שם) להשתכר בפני רבים (אפילו בסעודת מצוה עיי"ש בסמ"ע מהרמב"ם), ואולי דבדבר שכולם יודעים שהוא שכרות דמצוה מותר,

שמחה, אלא שבאמת מביא סברא להתיר למ"ד במס' ב"ק דף קיג: דמותר ללבוש כדי להעביר המכס או להתנכר.

אבל הב"ח ביו"ד (סוסי" קפ"ב) השיג עליו מדברי ס' היראים שאף לשחוק ולשמחת חתן וכלה בדרך עראי אסור כיון שסוכ"ס לובשו בדרך מלבוש (העשויין לנוי ולקישוט, ול"ד לאצולי מצער (צינה) דמותר), וגם מה שרצה לדמותו לחטיפת אוכלים שאני התם בדבר שבממון דאמרינן ביה הפקר ב"ד הפקר, אבל אין שום כח לחכמים להתיר דבר האסור, וסיים שכל ירא שמים יזהיר לאנשי ביתו ולנשמעים בקולו שלא יעברו על איסור לאו בפורים ובשמחת חו"כ (והובא נמי בדברינו לעיל סי' ש"מ, ושכן נמי כ' בכנה"ג), ודברי הב"ח הובא נמי בטו"ז שם (סק"ד), וסיים דהשומע לאסור תע"ב כי יש הרבה מכשולות חס ושלום מזה כשהולכין ביחד ביחד בלי היכר איש ואשה [אלא שמשמע מלשונו שאינו אסור בהחלט, והיינו כמו שהוקדם שם שאינו אסור אלא דרך עידוי וקישוט, אבל אם עושה כן מפני החמה או צנה או גשמים אין איסור], והובאו דבריהם בבאר הגולה שם וסיים וז"ל ואומר אני עוד שהרבה גזירות וחורבנות נולדו על ידי זה ואשרי המבטלה, וכן הש"ך (סק"ז) ציין לד' הב"ח ומביא נמי מס' יראים שאפילו דרך שחוק אסור, גם בבאר היטב (סוסי" תרצ"ו) מביא מביא מכנה"ג ותשו' דבר שמואל שאוסרים פרצופים בפורים, וסיים שבכ"ח הירא את דבר ה' ירחיק את בניו וב"ב מכל כי האי איסורא ופריצותא, גם ביד הקטנה (פ"ו מהל' ע"ז, הובא בדרכ"ת קפב-ט) תמה על הרמ"א דמה נפק"מ שעושין זאת לשמחה הלא מכוונים לעבור על

השחי כדי שלא להצטער, או להסתכלות במראה שלא יחבול בעצמו, עוד כ' שם שיש לדמותו למה שכתבו הפוסקים שנהגו לחטוף זה מזה מאכלים ואין בו משום גזל מאחר שנהגו כן מחמת שמחת מצוה לא כדי להרויח, הכ"נ אין כוונתם לשם ניאוף אלא לשמחת פורים [ועיי"ש בתוה"ד שבודאי שאילמלי היה איסור בדבר חלילה וחס שגדולי וחסידי עולם הניחו יוצ"ח ללבוש פרצופין ולא ימחו, וכש"כ באיסור לאו (לאפוקי מלבו של פלגאה וצדוקי ומוחרם גרשם.. המדבר ומהרהר אחר מטתן של גדולים וחסידי עולם זצ"ל) עכלה"ט, רואין שכינה צדוקי ומוחרם המהרהר אחר מטתן של גדולים].

ובדרכי משה (סוסי" תרצ"ו) לאחר שהביאו כ' דאילו להפוסקים האוסרים ללבוש בפורים כלאים דרבנן (עיי"ש משם מהר"י ברי"ן) כל שכן דאסור ללבוש הפרצופין, מיהו סיים דבאמת המנהג ללבוש כלאים בפורים (פי' וממילא נמי פרצופי נשים בפורים דמותר), וסיים שטוב להחמיר (ולכאורה שממילא גם לגבי הפרצופין טוב להחמיר), והיינו נמי שכ' הרמ"א (תרצ"ו ס"ח) שמתחילה מביא סתמא שיטת המקילים שאין חוששין בפורים על איסור לא ילבש (מאחר שמכוונים לשם שמחה, וכן מקילים באיסור שעטנז דרבנן) ואח"כ מביא שיטת האוסרים, וסיים שהמנהג כסברא הראשונה [ובאמת שלא הבנתי הדמיון ללבישת כלאים דרבנן, שלעשה לובשו כדי להתכסות בו, ובודאי שלא שייך להתיר שום איסור בקום ועשה משום שמחת פורים, ושאני איסור לא ילבש דזיל בתר טעם האיסור כל שכוונתו לשם ניאוף, משא"כ בנידונינו שהוא לשם

החזו"א שלעיקר ההלכה נקט כהרמ"א שאינו עובר על לא ילבש בפורים לשם שמחה (אפילו לגדולה)].

כשלוש רק בגד א' של אשה

והמ"ב (סק"ל) מביא מהפמ"ג שאין למחות ביד הלובש רק בגד אחד של אשה ובשאר הבגדים ניכר שהוא איש, ואח"כ מביא מהכנה"ג והשל"ה שהזהירו להרחיק מזה (ומשמע מיניה שאף בכה"ג יש להחמיר).

בקטנים וקטנות

ויש שכ' דאף הרמ"א לא הקיל אלא לנערים קטנים כמובא בס' מנהג ישראל תורה (ח"ג ע' רס"ב) מס' חמדת אריה, מיהו למעלה הבאנו מהחזו"א שהחמיר אף בקטנה בפורים (משום צניעות, ואולי דבקטנים אין בכך חסרון משום צניעות).

בשאר כל ימות השנה - בהצגות (פלע'ס בלע"ז)

הנה פשוט שמחוייב כל השנה לחנך גם הקטנים והקטנות באיסור לא ילבש (ולא תלבש) כאשר כתבנו בס' חינוך ישראל (פרק ג'), ולכאורה הגיל לחינוך בזה הוא משהם בני ג-ד' שנים שזה הגיל לחנכם על איסורים כשיודעין לפרוש מדבר זה (ובשו"ת אג"מ אה"ע ח"ד סי' ס"ב כ' דהגיל בזה כשהתינוקות כבר יודעין ומרגישין בבושת בשינוי הבגדים שמתכבדין ומתחשבין מצד הבגדים עיי"ב, ול"י מנ"ל שיעור זה) [ואף שבקטן אכתי לא שייך טעם האיסור כלל (שיבוא לידי ניאוף) מ"מ ע' בדברינו בס' חינוך ישראל דאעפ"כ יש לחנך בו את הקטן] אלא שעייין בדברינו שם בפרק ד' הערה ז' בדבר דלא שייך בו טעם האיסור אם המלבישו להקטן עובר על איסור ספיה].

איסור תורה כדי שיתראו איש כאשה ואשה כאיש, אף שאין מכוונים אלא לשמחה בעלמא (לא להכעיס בוראם) אינו מגרע, וכן בשו"ת נחפה בכסף (חיו"ד סי' ט"ז) דחה ד' הרמ"א (ומרעיש על מה שנוהגין בחתונות להלביש תכשיטי נשים על החתן, ובגדי אנשים על הכלה) וכ"ה בסידור היעב"ץ [וע' בא"ר שמשמע שלא החמירו אלא מצד לא ילבש (שהוא מה"ת ויש בו משום פריצותא) אבל בכלאים דרבנן מותר (כנראה שלבשו נמי בגדי גויים חשובים), ובספר הזכרונות מתריע שמצוי אצל המלבושים שלוקחין מן הגויים להתחפש בהן שיש בהן כלאים דאורייתא].

עוד בזה ע' בס' מהר"ם שיק על תרי"ג מצות מ' תקמ"ג) ובשו"ת באר משה (ח"ח סי' ח') וס' מלבושי כבוד ותפארת (ע' ס"ט) ושו"ת פאת שדך (ח"ג סי' ס"ד) ושו"ת שבט הקהתי (ח"ב סי' רנ"ח) ובס' רץ כצבי [ואגב מש"כ הב"ח להקל כשהוא לאצולי מצער צינה הרבה אחרונים חולקים עליו ע' בינת אדם סי' צ' ועוד ואכ"מ].

ובס' מעשה איש (ח"ו ע' צ') מביא משם החזו"א שאף שהתירו הפוסקים בפורים שאשה תתלבש כאיש, אבל מ"מ יש בזה חסרון במדת ומצות "צניעות" (ויל"ע אי גם להיפך איש שילבש שמלת אשה אם יש משום חסרון בצניעות), ובס' חוט שני (להגרנ"ק, ע' שיי"ד, ובח"ד דשבת ע' רע"ט) משמיה דהחזו"א שאמר להורי ילדה בת 4-5 שהתחפשה בפורים במכנסיים, שאסור לעשות כן שאין זה צנוע, וביאר דבריו דהגם שאין איסור מצד לא ילבש מאחר שעושה כן לשם שמחת פורים, אבל מ"מ יש לאסור מצד אחר מחמת חסרון צניעות [ומשמעות ד'

מצות שמחת פורים, אבל פלעי"ס הנערכין קודם פורים לכו"ע אסור, מיהו אולי כיון שעושיין זאת ברוח של פורים (פורים'דיק - כלשון החזו"א שבחוט השני הנ"ל) אין בזה איסור שאינו כדי להתדמות (רק בשביל שמחת פורים).

ויל"ע מהו לבנות קטנות לצבוע פניהם 'אדום' בפורים.

ראיתי משמיה דגדול א' שבפורים אפשר ללבוש בגד של ד' כנפות בלי להטיל ציצית (פי' שזה אינו אלא איסור דרבנן כידוע שיטת המרדכי מובא במג"א סי' י"ג סק"ח), ולהנ"ל יש להחמיר.

שאלה - אבל בתוך י"ב חודש (או שלשים) אי מותר "האכל לשלוח" משלוח מנות לאחרים, ומהו בתוך השבעה.

תשובה - לאחר השבעה בתוך יב"ח מותר לו לשלוח לאחרים משלח"מ "פשוטים" כמה שרוצה - לכל מי שרוצה, אבל לא דברים יקרים המשמחים, על כן לא ישלח הנקרא "בעסקעטס" [דלא כמטו בפומא דאינשא דאבל אינו שולח משלח"מ]. תמצית ההלכה העולה:

אם הוא עדיין בתוך השבעה לכתחלה לא ישלח אלא לב' או ג' ממקורביו (מלבד שיהיה באופן שלא יהיה בגדר אבלות פרהסיא כשלא ישלח למי שרגיל לשלוח בכל שנה או שלא יתן למי שבא לביתו לנחמו או לבקרו), והמיקל לשלוח יותר יש לו על מה לסמוך.

ולאחר השבעה (אף בתוך השלשים) יכול האבל לשלוח כל כמה שירצה, ולכמה אנשים

אלא שיש לדון להמקילים מחמת שמחת פורים, אם נמי יש להתיר בהצגות כיון שאין הכוונה משום ניאוף ח"ו אלא משום שמחה

וראיתי בס' ארחות רבינו שבעל קהלת יעקב ז"ל אסר לילדה שבכיתה א' ללבוש בהצגה בגדי ילד, אף שבאים שם רק נשים, ואף לא רק מעיל של ילד, אף שתלבש זה עם שמלה ויורגש שהיא ילדה אסור, וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' מ"ג) שאסור להלביש בגדי זכר לנקבה או להיפך אצל הצגה משום שאסור לספות להם איסור בידים, וכ"כ בשו"ת מנח"י (ח"ב סי' ק"ח) דאף בלא הגיעה לגיל חינוך אסור משום איסור ספי להו איסור בידים, כש"כ בהגיעו לגיל חינוך כמו שמחוייב לחנכם על שאר כל המצוות (כש"כ באביזדריהו דג"ע), אבל בשו"ת י"ד משה (דרדק, ע' ס"ה) מביא מבעל אגור"מ ז"ל להתיר לילדים בהצגות, אבל לגדולים אסור, ואולי שעכ"פ בקטני קטנים ממש (כגון בן או בת שנתיים) שאין להחמיר, דלגבי איסור ספינהו בידים יש לסמוך על הרמ"א שמיקל לגמרי (ועל מש"כ בס' חינוך ישראל הנ"ל).

הצגה לקראת פורים. אולי דבפלע"י (הצגה) לכו"ע אסור אם כבר הגיעו לחינוך שהרי רק מפני שמחת פורים ושמחת חו"כ נמצא התיירים, ומסתבר דאף בפלע"י הנערכת כמה ימים קודם פורים בבית הספר אסור בזה, דאף שהרוח הוא לקראת פורים, אבל עדיין אינו זמן שמחה (אפילו הוא כבר זמן שמקיימים בשעה"ד מצות קריאת המגילה מי"א ואילך, שרק לגבי מקרמ"ג הקילו ולא למצות שמחת פורים ומשלח"מ וכו'), וכן נמי העיר בקו' ראש שמחתי (פר"מ, ע' מ"ז) דאף להרמ"א לא הותר אלא בפורים משום

בשעה"צ, וכן הריטב"א (מו"ק דף כז:): סתם דהאכל מותר לשלוח משלוח מנות לריעיו, וכ"ה בלקט יושר משם מהר"י אוברניק, אמנם שם מבואר באמת שאינו רשאי אלא לשלוח לב' או ג' בני"א, וכן מבואר בתשובות מיימוניות (הל' אבל סי' ט"ז) משם מורו מהר"ם מרוטונבורג, אבל שאר הפוסקים סתמו ולא פירשו משמע דאף יותר מותר (לכאורה), וכן סתם בס' מעגלי צדק (סי' ס"ו) בהעתיקו דברי המהרי"ל דאבל אף בתוך שבעה חייב במשלוח מנות, דאבל חייב בכל המצוות אלא שישלח דוקא בשר או מעות, אבל לא תפנוקים העשויים לשמוח בפורים.

ובאמת שדבר זה שמותר האכל לשלוח משלח"מ אף בתוך השבעה אף יותר מן החיוב צ"ע לפי מה שכתבנו למעלה דשילוח מנות הוא בגדר שאילת שלום והלא בתוך שבעה האכל אסור לשאול בשלום אחרים, (אם לא בשבת שבתוך השבעה שלכו"ע) האכל נותן שלום לאחרים שבלא"ה הוי אבלות פרהסיא, ודב"ז לא שייך אלא לענין ליתן שלום למי שפוגש בשבת, לא לגבי משלוח מנות שישלח מביתו משלוח מנות לכל מכיריו, ובודאי שאם ימנע מזה לא חשוב כאבלות בפרהסיא, ואין לומר דאף על פי כן מצות משלוח מנות שהוא מצות חיובית דוחות למצות אבלות, דאכתי קשה למה מותר לשלוח יותר מכדי עיקר החיוב שהוא רק לאחד מריעיו, ואולי דבאמת אינו מותר לשלוח אלא לאותן שרגיל לשלוח כל השנים דאם לא ישלח להן השתא הו"ל בכלל אבלות בפרהסיא, ואנן קיי"ל דאבלות בפרהסיא אסור בפורים, מיהו לא משמע כן חדא שסתמו ולא פירשו שדוקא כה"ג מותר,

שרוצה נובטעות מטו בפי הבריות שאכל אינו שולח משל"מ כל היב"ח].

אלא שבכל אופן לא ישלח דברים העשויים לשמחה כתפנוקים, או משלח"מ יקרים, על כן לא ישלח משלח"מ שמכינים בחנויות בפאר והדר (הנקרא בעסקעט"ס בלע"ז).

מ"מ נראה פשוט דבאיש ואשתו רק אותו שהוא אבל אסור לו לשלוח משלח"מ יקרים, אבל צד השני רשאי, על כן אם האיש הוא אבל רשאית אשתו לשלוח משלח"מ יקרים לכל מכירה.

ונראה דמותרת לשלוח אפילו לחמיה (הורי בעלה) שזה (היקרים) היא משלחת מצד עצמה שהוא לה לכבוד שהיא מכינה להם משלח"מ יקרים, ואינה עושיית זאת על דעת ובשליחות בעלה, מיהו מן הראוי למנוע בזה שסוכ"ס הוא מן ממון בעלה (האכל) ולבני משפחתו.

ואם האשה אבילה (דאז אסורה היא לשלוח למכירה משלח"מ יקרים) מ"מ נראה דרשאי הבעל לצוות לאשתו להכין להוריו משלח"מ יקר, שבכה"ג היא רק עושיית שליחות (ועבדות ל) בעלה, ואף שסוכ"ס יאמרו שהאשה הכינה דבר יפה ונאה, אבל מ"מ כיון שבעיקרו הוא על חשבון בעלה, היא מותרת (ואולי מחוייבת גם בזה) לעשות רצון בעלה).

הדבר מבואר בהדיא בטור ובשו"ע (תרצו-ו) שהאכל חייב במשל"מ, שהרי הוא חייב בכל מצות התורה, ומשמע שאף מותר להרבות לשלוח להרבה אנשים, יותר מכדי החיוב (שני מנות לאחד מרעיו) ועיי"ש במ"ב (סקי"ז) דהיינו אף בתוך שבעה עיי"ש

התיר משל"מ אף בתוך השבעה, דהא אסור לשאול בשלום אחרים במשך כל השבעה, ויש ליישב דס"ל דמצות משלוח מנות דוחה לאיסור שאילת שלום כיון שהוא מחוייב בה (ולפי"ז להמחבר באמת לא יהא מותר אלא לשלוח ב' מנות לאיש אחד כעיקר החיוב לא יותר), וצ"ע על המהר"ם ולקט יושר שהתירו לשלוח רק לב' או ג' אנשים לדידהו דס"ל דאין אבלות בפרהסיא נהג בפורים, ואולי דאף להרמ"א אינו מותר יותר מהנ"ל מלבד כשבמניעתו יהי' בגדר אבלות בפרהסיא (ובמק"א כתבנו הגדר בזה).

ונסתפקתי למה שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' אבל ה"א) דאבל בשבת שבתוך השבעה שואל בשלום אחרים ונפסק להלכה בשו"ע יו"ד שם, והטעם בכ"מ שם משום דהוה דברים שבפרהסיא, אם כן לפי מה שפסק הרמ"א דפורים דינה כשבת יהא רשאי לשלוח לכל אדם כמו דמותר לשאול בשלום כל אדם בשבת כסתימת הרמב"ם והשו"ע הנ"ל, ואולי דשם אינו מותר אלא למי שפגע בו דאז במניעתו מיחזי כאבלות בפרהסיא, אבל אסור לו להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום, ממילא לעניינינו אינו רשאי לשלוח לאחר על סמך זה, מ"מ הא נראה שאם בא לבקרו אחד ממקורביו (או שפגעו באיזה אופן) שמותר ליתן לו משלוח מנות (אף שכבר נתן לב' ג' אנשים) כנ"ל.

מיהו לאחר השבעה נראה להלכה דמותר לשלוח לכמה אנשים שרוצה, שהרי אבל מותר בשאילת שלום דאחרים מיד לאחר שבעה (ואיי"צ לטעם שאבל חייב בכל המצות דבלא"ה מותר שאין סרך איסור במניעה), וזה דלא כמוש"כ בס' בן איש חי (ש"ר פ') תצוה סק"ח) שאבל תוך י"ב חודש (על

ועוד דהרי אף המחבר מתיר לשלוח והרי המחבר ס"ל דאבלות (אף פרהסיא) נהג בפורים, ונראה דלהירושלמי דס"ל דבשבת מותר לשאול בשלום האבל כנ"ל למעלה (וע' בשו"ע דבמקום שנהגים נהגו ומותר לשלום בשלום האבלים אף בתוך השבעה) ה"ה דמה"ט נמי מותר האבל אף בתוך השבעה לשלוח משלוח מנות לאחרים, וכוונת השו"ע שזה מותר לכו"ע ואינו תלוי במנהג.

שו"ר בבאה"ט שציין לכנה"ג שמביא משלט"ג משם ריא"ז שבתוך שבעה אסור האבל לשלוח משלוח מנות, ולאחר שבעה שולח בצינעה לאחד ממקורביו, והנה מש"כ דבתוך השבעה אסור לגמרי יש להסביר בתרי אנפי או משום איסור שאילת שלום שהאבל אסור בו בתוך השבעה וס"ל שמצות משלוח מנות שהוא מחוייב בה אינה דוחית למצות אבלות, או משום דס"ל דכיון דענין משלוח מנות הוא להרבות בסעודת ושמחת פורים ולהרבות ריעות והמשתדל בזה עסוק להרבות שמחה וריעות ודב"ז אסור לאבל, וממילא שמוכן למה אף אחר השבעה אינו מתיר אלא לשלוח משלוח מנות לאחד ממיודעיו (אף ששאילת שלום לאחרים מותר לאחר השבעה) משום דאף בשאינו שולח דברים העשויים לשמחה מ"מ גדרו הוא ענין של שמחה שהאבל אסור בו כל השנה, מ"מ אנן לא קיי"ל כוותיה אלא אף בתוך השבעה יכול לשלוח לצאת יד"ח, כנ"ל מהשו"ע, וכמו"כ נראה דבמש"כ דגם לאחר השבעה אינו שולח אלא לאחד ממקורביו גם בזה לא קיי"ל כוותיה אלא שולח לכמה אנשים שירצה וכאשר עוד יבואר [מ"מ על המחבר צע"ק דהמחבר ס"ל דכל דיני אבלות נהג בפורים אף אבלות בפרהסיא, וא"כ למה

ובשו"ת איש מצליח (ח"א סוס"י נ"א) ראיתי שבגרבא ובתוניס המנהג שמשלחין משל"מ לאבל, ואילו האבל אינו משלח לאחרים, (כנראה מדבריו שהיינו בתוך השבעה), ומתחלה כ' שהוא היפך הדין, אבל אח"כ כ' שהיות שעירות הנ"ל הן קהלות עתיקות ומנהגם יסודתם בהררי קודש על כן נדחק למצוא טעם למנהג, (לענין מה ששולחין לו נקטו שאין אבלות נוהג בפורים ומה שהוא אינו משלח נקטו כשיטת הא"ר דבתוך שבעה פטור).

והנה למעלה כתבנו שאין שום טעם למנהג איזה הנמנעין מלשלוח משלח"מ בתוך היב"ח, אבל כעת נראה שאולי טעם מנהג הנמנעין משום שע"כ יבוא מי שנשלח אליו לשלוח בחזרה להאבל, וזה אסור (דאחרים אסורים לשאול בשלום האבל), אבל יש עצה להודיע להם (בעל פה או בכתב) שלא יחזרו לשלוח לו (ואולי שאין רוצין לעשות כן דבזה מעורר ענין אבלות בפורים, והוי כעין אבלות פרהסיא על כן נמנעין לגמרי מלשלוח).

מיהו באמת יש לפקפק גם על טעם זה דלא ברירא שאם האבל מקדים ושולח משלח"מ לאחר שהאחר אסור לחזור ולשלוח לו, חדא דיתכן דאבל המקדים שלום לאחר שהאחר מותר להשיב לו שלום כמו שכתבנו בס' נשמת ישראל ח"א סי' כ' אות ב' (ואף אם נימא שם לאיסור מ"מ יתכן דלענין שילוח מתנה יש להקל, שאינו שאילת שלום ממש אלא כעין שאילת שלום), ועוד דהוי כעין אבלות פרהסיא בפורים אם לא יחזור לשלוח להמשלח, שזה היפך ענין ריעות כשאחד שולח לו משלח"מ והוא אינו מחזיר לשלוח לו, שוב לאחר זמן ראיתי נמי

או"א) לא ישלח להרבה בני אדם אלא יקיים המצוה באדם אחד דוקא, [וצע"ג על מה שכתב בשו"ת מגידות (סוס"י נ"ח) למרן הפמ"ג שבתוך שלשים אסור לשלוח יותר מכדי החיוב, ומשמע שם הטעם משום דאסור בשאילת שלום תוך ל', וצ"ע דדוקא אחרים לשאול בשלומם הוא דאסור, אבל הוא שואל בשלום אחרים תומ"י אחר השבעה כמבואר בהדיא בשו"ע].

אלא שמבואר בספר חסידים (סי' תשי"ג) דהאבל ישלח בשר או מעות, אבל לא תפנוקים שהם עשויים לשמחה (פי' ואבל אסור בשמחה, ממילא שזה אסור כל השנה), וכ"כ במטה משה (אות תתרי"ז), והובא נמי במהרי"ל משם מהרא"ק (ובטעות יחסוהו לו, שהוא בס"ח כנ"ל) והובאו נמי בשאר אחרונים, ובמקו"ח להחז"י (ועיי"ש שתמה על מה שכתב לשלוח מעות דהא בעינן מאכל) [ואף שהלשון בס"ח שם שישלח בשר או מעות "לעניים", נראה דלאו דוקא קאמר, ומשום מעות נקט לה (דבזיון לשלוח מעות למי שאינו עני, שנראה כנותן לו צדקה) אבל באמת בשר או שאר מנות פשוטים מותר אף לשאר אנשים, ועשו"ת ויען דוד (סי' ק"ה) שאבל לא ישלח משלח"מ תפנוקי מעדנים לשום אדם, ויש למעט במשלוח, וישתדל לשלוח רק דברים פשוטים לעניים, ומסתבר דמותר לשלוח בקבוק יין אף שיעודו להביא את המקבל לידי שמחה זה לא חשיב דברים של שמחה, כיון שאין השמחה בעת שילוחו].

וכשהבעל אבל לא האשה או להיפך נראה לדמותו למה שכתב במאמר הקודם בנידון לשלוח משלוח מנות לאבל והכא נמי האבל אסור לשלוח בתוך השבעה והאחר מותר.

ולמעשה יש להקל לשלוח משלוח מנות לאבל (אף עשיר) עכ"פ לאחר שלשים, והמיקל אף בתוך שלשים יש לו על מה לסמוך, ובמקום שידוע בפירוש שהמנהג להקל בשאילת שלום להאבל בשבת יש להקל לשלוח לו אף בתוך השבעה (ולד' הנחלת שבעה יש לאסור משום שמחה), מיהו בכל אופן לא ישלח רק משלוח מנות פשוט לא דבר יקר ולא דבר המשמח כתפנוקים, מיהו יש אחרונים שסתמו שאין שולחין משלוח מנות לאבל כל היב"ח, וכ"ה להלבוש וא"ר וחיי"א (אם לא בעני) תשובה מאהבה (ובשו"ת זכר שמחה כ' שכ"ה המנהג).

ב] אם הבעל אבל מ"מ מותר לשלוח משלוח מנות להאשה (או להמשפחה), וכן אם האשה אבלה מותר לשלוח משל"מ להבעל (ובכ"ה"ג מותר אח"כ מי שהוא אבל לאכול וליהנות ממנו).

מיהו אם עיקר כוונתו בעד האבל ומערים ואומר שמשלח לאשתו (או להיפך) או שאומר שמשלח לכל המשפחה אסור, על כן אסור לשלוח לחבירו באמתלא ששולחו להמשפחה (וצ"ע כגון לשלוח להמחותנים שאחד מהם אבלים, שסוף כל סוף המשלח"מ מיועד לשניהם, ואולי טוב שלא יודיעו לאותו שהוא אבל שהמחותנים שלחו לו משלח"מ).

ג] אחד שלא ידע ושלח להאבל משלוח מנות בתוך ימי השבעה אם כבר עבר ג' ימים מותר לקבלו (ואולי אף מותר לחזור וליתן לו משל"מ), ויש מתירין לקבלו אף בתוך ג' ימים ראשונים, מיהו אם נשלח לו דברים של שמחה נראה שאין לו לקבלם.

בהלכות אבילות מבעל תוספות יו"ט ז"ל והגר"ח בוכנר ז"ל (נדפס בס' שיח תפלה, ע' ר"ו) דאבל תוך יב"ח יכול לשלוח משלח"מ (אבל אין שולחין לו).

שוב חשבתי טעם לשבח מה שמטו בפומא דאינשי שאבל אינו שולח משלח"מ לאחרים והוא לפמ"ש"כ בשו"ת תורה לשמה (סי' קצ"ג) שהדרך שמי ששולח מנות לחבירו שמוכרח שחבירו חוזר ושולח לו, על כן כדי שלא להכשיל את המקבל שיחזור לשלוח לו (שזה אסור כבסימן שלאחר זה) נמנעו האבלים מלשלוח ג"כ.

שאלה - מהו "לשלוח להאבל" משלוח מנות כשהוא בתוך י"ב חודש, ומהו בתוך השבעה.

תשובה - תוך שבעה ודאי אסור, ויש להחמיר בכל השלשים, ויש מחמירים בכל היב"ח, ולמעשה לאחר השלשים יש להקל, ובלבד שלא ישלחו לו תפנוקים ודברי שמחה (ואפילו בתוך השלשים לאחר השבעה יש מקום להקל כשלא ישלחו לו דברים של שמחה). תמצית ההלכה העולה:

א] כ' הרמ"א משם המהרי"ל שאין שולחין משלוח מנות לאבל (דהוי כשאילת שלום), מיהו מהמג"א אליבא דהרמ"א יוצא דאילו להסוברים שבשבת מותר לשאול בשלום האבל ה"ה בפורים, וממילא ה"ה שמשלחין לו משלוח מנות, ומסתבר דהיינו אף בתוך השבעה, להטו"ז אליבא דהרמ"א רק לאחר השלשים יש להקל לשלוח לאבל, אבל הטו"ז עצמו מיקל רק לאבל עני, וכ"כ בחיי"א שאסור כל יב"ח אם לא בעני, ובדה"ח סתם שלאחר שלשים מותר.

הגירסא לפנינו) עיי"ש, ולא ביאר טעמו, ובלבושי שרד פי' כוונתו דלא מסתבר לי' להטו"ז לדמותו לשם, דשם ההיתר משום דשאלת שלום שלנו אינו כשאלת שלום שהי' בזמן הגמ' [במקום אחר ביארנו הפרטים בזה] אבל דבר זה לא שייך בנוגע לשלוח לו מתנות (דמה שנא מתנות שבזמנינו משלהם), על כן סיים הטו"ז שאין לסמוך על היתר זה אלא אם כן שהאבל עני, ולפי"ז לפי דבריו אף באופן זה שהאבל עני לא יהא מותר אלא אחר השלשים, דהרמ"א ביו"ד שם לא הקיל בשאלת שלום בזה"ז אלא לאחר שלשים, [אמנם במקום אחר כתבנו שבד"מ מבואר להקל אף תוך ל' לאחר השבעה, ושכן מסתבר לשיטה זה], ובאר"י הי' לו גירסא אחרת בטו"ז דהיינו שיש לסמוך על היתר הנ"ל אא"כ האבל מוחל, ולפי זה בלא"ה מותר, וכ"כ בס' דרך החיים שלאחר שלשים מותר לשלוח משלוח מנות לאבל (אלא שהוא לא הזכיר תנאי דרק באבל עני ומוכח דאף בעשיר), והיינו נמי שהבין שכוונת הרמ"א להמנהג שנוהגין בזה"ז להקל בשאלת שלום לאחר ל', וכ"כ הפמ"ג (במשב"ז) דלפי' הטו"ז בהרמ"א אין מקום להקל אלא לאחר ל', ובחיי"א (כלל קנ"ה סל"ז) אוסר לשלוח לאבל כל יב"ח (אם לא בעני), והוא לכאורה עפ"י הטו"ז וכהגירסא שלפנינו כנ"ל וכן בקיצור שו"ע (קמ"ב-ז), וכנראה שהלבו"ש לעצמו יותר מסתבר לו לפרש כוונת הרמ"א כהמג"א וממילא שלא קשה מידי למה שאני מתנה שבזמנינו.

ובאמת שצ"ע על הטו"ז דאף שפי' כנ"ל בכוונת הרמ"א מכל מקום למה באמת לא כ' להתיר במקום שנוהגין לשאול בשלום האבל בשבת מטעם הנ"ל שפורים דומה לשבת,

מבואר ברמ"א (תרצ"ו ס"ו) משם המהרי"ל שאין שולחין משלוח מנות לאבל, והטעם דלשלוח מנות (מתנות) לאבל הוא בגדר שאלת שלום ואין שואלין בשלום אבל כל י"ב חודש, [וכ"ה במנהגים דק"ק וורמיישא (ח"ב ע' קי"א), וכ"כ בפשטות בשו"ת דברי מלכיא (ח"ה ס' רל"ז)], אלא שהרמ"א סיים עלה וכמו שיתבאר יו"ד סי' שפ"ה, ולפי' המג"א הכוונה דשם מבואר דבשבת שואלים בשלום האבל, וממילא דמותר לשלוח לו ג"כ משלוח מנות לפמש"כ הרמ"א (בסי' תרצ"ו ס"ד) דפורים דינה כשבת דאין נוהג בה אבלות בפרהסיא, ומבואר ביו"ד שם ס"ג דלשאול בשלום האבל בשבת תלוי במנהגא דיש מקומות ששואלין בשלום האבלים בשבת, וממילא דה"ה בפורים, וממילא דה"ה דלאותן המקומות שולחין לו משלוח מנות [ואף שאין ידוע כהיום מנהג קבוע בזה אי שואלין בשלום האבל בשבת מ"מ כבר כתבנו במק"א משם השבחה"ל ותניא רבתי דכיון שתלוי במנהג יש לנהוג לשאול אם לא שהמנהג ידוע להיפך], ולפי"ד המג"א אף כשהאבל בתוך השבעה יכולין לשלוח לו, דלהנהגין לשאול בשלום האבל בשבת שואלין בשלומם אף בשבת שבתוך השבעה, כדמוכח מכל הפוסקים, וכן בס' אבל השטים תפס כהמג"א.

אמנם הטו"ז מפרש כוונה אחרת בציון הרמ"א דכוונתו להמבואר שם ביו"ד ס"ב דאף בימות החול נוהגין בזה"ז להקל לשאול בשלום האבל לאחר השלשים, (וממילא דה"ה דשולחין לו משלוח מנות), אלא שסיים עלה הטו"ז דמיהו אין לסמוך על היתר זה אלא אם כן האבל עני (כן הוא

לאבל כמבואר באו"ח עיי"ש, והנה אף שבאמת הי' מקום לחלק בין שבת לפורים, דאולי דוקא בשבת שואלין בשלום האבל דטעם מנהג המקומות שנוהגין לשאול בשלום האבל בשבת מבואר בירושלמי משום דכ' ברכת ה' תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, וזה שבת דברכו הקב"ה כדכ' ויברך אלקים את יום השביעי וגו', לא פורים, מ"מ לא זכיתי להבין כוונתו שאדרבה זה בא הרמ"א לאשמענין שבמקומות שהמנהג להקל בשאילת שלום שכמו כן מותר לשלוח לו משלוח מנות, ובפרט שכן מבואר בהדיא במקור הדברים בתשו' מהרי"ל שמשם מקור הדבר והביאו הרמ"א להלכה ביו"ד וכנ"ל, ואין לנו כח להחמיר יותר ממה שהפוסקים עצמם (שמינייהו מקור הדברים) מחמירים, ויש ליישב ד' הרמ"א שמיקל (להמקילים בשאילת שלום בשבת) היינו לשיטתי' שאין אבלות נוהג בפורים כמו שאינו נוהג בשבת, אבל היות שדעת כמה פוסקים שנוהג אבלות בפורים ולדידהו ודאי שאסור בה בשאילת שלום ולא דמי לשבת כלל, על כן הגם שמנהגינו שאינו נוהג אבלות בפורים מ"מ לענין שאילת שלום עדיין י"ל שאינו דומה לשבת, מיהו כאמור אנו אין לנו אלא דברי הרמ"א והמהרי"ל דתלוי זה בזה, והטעם י"ל דכיון דרבנן שוי' כשבת לענין איסור אבלות בפרהסיא הרי הוא כשבת לכל הדברים, ועוד דגם יום הפורים נתברך מהשית"ב בהנס הגדול שעשה בו, וידוע מספרי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע שכח הנס מתעורר בו מדי שנה בשנה (ופירשו בזה מאה"כ והימים האלה נזכרים ונעשים), ושוב נאמר גם עליו ברכת ה' תעשיר ולא יוסיף עצב עמה, וממילא שקם דינא דבמקום שנוהגין בשאילת שלום בשבת (אף בשאילת שלום שבזמנם -

ואין לומר שס"ל לחלק בין שבת לפורים שבהדיא מבואר ברמ"א ביו"ד שם ס"ג דבמקום שנוהגין לשאול בשלום האבל בשבת דה"ה דמשלחין לו משלוח מנות, ובאמת שכן יוצא מפורש משו"ת מהרי"ל (סי' ל"א) שממנו מקור הרמ"א שאין לשלוח משלוח מנות לאבל שהוא כשאילת שלום סיים עלה המהרי"ל (דכיון שהוא כשאילת שלום) ממילא דאסור למאי דנהיגנא דאין שואלין בשלום האבלים בשבת, יוצא להדיא מהמהרי"ל דאילו להמקילין בשאילת שלום בשבת דה"ה דמשלחין לו משלוח מנות, ולא הבנתי מה שכו' בערוה"ש (סעיף ט') לחלוק על המג"א מאחר שלהמחבר ולהרבה פוסקים נוהג אבלות בפורים על כן לא עדיף פורים כשבת ואסור בשאילת שלום (וממילא במשל"מ), דהרי המג"א שמיקל במקום שנוהגין לשאול בשלום בשבת דבר זה יוצא להדיא מתשו' מהרי"ל ורמ"א ביו"ד כנ"ל, ואין לזה שייכות אם נוהג אבלות בפורים או לא, דטעם שיש מקילים בשאילת שלום בשבת אינו מחמת שאין מתאבלים אז רק מחמת דכ' ברכת ה' תעשיר ולא תוסיף עצב עמה, ואולי שבמקומו של הטו"ז הי' המנהג פשוט שאף בשבת אין שואלין האבל, (ואולי דדברי הטו"ז אינו פי' על הרמ"א רק דין בפני עצמו שלהמנהג מקילים בשאילת שלום הי' מקום להקל גם בזה), אבל לאמיתו מסתבר דכוונת הרמ"א כמו שהבין המג"א, כיון שהרמ"א ביו"ד מדבר בהדיא מזה כנ"ל ממילא מובן שבציונו כאן בהל' פורים לשם דכוונתו למה דמבואר שם ביו"ד מדין משלוח מנות, וראיתי בס' בית הילל (יו"ד שם) שכו' ע"ד הרמ"א הנ"ל, שעכשיו אף שנוהגין לשאול בשלום האבלים בשבת אעפ"כ המנהג שלא לשלוח משלוח מנות

בניקל להודיע יודיע להם, ואולי דכיון שעיקר מנהגינו בשאילת שלום בשבת לא ברירא שנוהגין להקל, וגם שאף להמקילים בשבת יש מקום לאסור בפורים על כן נוהגין להחמיר בפורים.

אלא שבא"ר הי' לו גירסא אחרת בד' הטו"ז שיכולין לסמוך להקל אם לא שהאבל מוחל, אלא שהוא הבין דאף כוונת הטו"ז להקל מצד מנהג שאילת שלום בשבת, ועל זה הוק' למה התיר לכל העולם, דמי יימר דמנהגינו להקל בשאילת שלום בשבת, ואף אם נימא שהמנהג להקל אין להסתייע ממה שבשבת דורשין בשלום האבל, די"ל דזהו מחמת שאף בחול מקילין בזה"ז משום שאינו כשאילת שלום שבזמן הגמ' עיי"ש [וצ"ע שהא"ר בסי' תקנ"ד מפרש שבזה"ז מקילין דוקא באמירת צפרא טבא, ממילא שאם בשבת המנהג אף ליתן שלום עליכם שפיר יש להסתייע דמנהגינו להקל בשאילת שלום בשבת, עוד לא הבנתי דהא הרמ"א לא הקיל בשאילת שלום שבזה"ז אלא לאחר שלשים ואילו לדרוש בשלומו בשבת להמקילין מותר אף בתוך שבעה, ממילא שאם שואלין בשלומן בשבת שבתוך שלשים שפיר יש להוכיח שהמנהג להקל בשאילת שלום בשבת, וא"כ ה"ה דמשלחין לו משלוח מנות, ואולי שבשבת שבתוך השבעה (ואף בתוך ל') בודאי לא הי' מקילים בשאילת שלום, רק במשך היב"ח אולי הקילו, מ"מ כן נוטה דעת הא"ר לאיסור, ובשו"ת מגידות כנראה דעתו להקל לאחר ל' בצירוף ב' הסברות, א' דעצם שאילת שלום בפורים אינו איסור ברור אלא תלוי במנהגא, וגם דממילא מנהגינו להקל תמיד בשאילת שלום דבזה"ז אחר ל' על כן יש להקל לאחר ל', [נצ"ע"ק

ואף בתוך שלשים) מותר לשלוח לו משלוח מנות, ואף שמשמעות הרמ"א שמנהגינו שאין שואלין בשלום האבל בשבת וממילא שאין לשלוח משלוח מנות, שהרי ביו"ד כ' שתלוי במנהג, וכאן באו"ח כ' סתמא שאין שולחין לאבל וכמבואר ביו"ד, ומוכרח כוונתו (לפי"מ שפירשנו למעלה דבריו) דשם מבואר דבמקום שאין שואלים בשלומם ה"ה דאין שולחין להם, ועל כן אין לשלוח מ"מ נראה דבמקום שאין מנהג ידוע יש לנהוג להקל בשאילת שלום בשבת כנ"ל משבה"ל ותניא רבתי, וכדמוכח מהירושלמי (פ"ב דברכות סוף ה"ז) דלאחר שכתבו דבמקום שנוהגין לשאול בשלום האבלים בשבת שואלין, מביא שם חשיבות וגדלות דרבי מאיר ששאל בשלום האבל בשבת להודיענו שאין אבל בשבת [דכ' ברכת ה' היא תעשיר (זו ברכת שבת) ולא יוסיף עצב עמה זו אבלות, וע"ע ירושלמי פ"ג דמו"ק ה"ה, ומ"ר פ"א דבראשית].

ובפרט לפי היוצא מד' הבית הילל עצמו דהמנהג הוא להקל בשאילת שלום בשבת, וכן בס' מקו"ח להחוי"י (תרצ"ו) כ' דמנהג ווירמיש דשואלין בשלום האבלים בשבת (דלא כמהרי"ל דמשמע דמנהג כללי לאיסור) עיי"ש, וכן בשו"ת זכר שמחה (סי' ע"ט) כ' שמנהגינו להקל בשאילת שלום בשבת וממילא דה"ה דמשלחין לו משלוח מנות, אלא שיוצא מדבריו שם שמ"מ המנהג שאין משלחין משלוח מנות לאבל בתוך יב"ח, ועפ"י דן שם אם על האבל להודיע ליודעיו ומכיריו שלא ישלחו לו משלוח מנות בפורים דלכאורה כיון דמדינא מותר לשלוח לו ורק ממנהגא הוא דאין שולחין לו יש לומר שאינו חייב להודיע להם, ומסקנתו דמ"מ אם אפשר

אינו מחמת שמחה אלא מחמת שאין האבל שרוי בשלום), וע"ע בדברינו לקמ"י בנוגע לשלוח לו דברי שמחה, וכן בנוגע שהאבל ישלח משלוח מנות לאחרים דאדרבה מוכח מדבריהם להיפך, [וממש"כ בשו"ת נחלת שבעה (סי' י"ז) אין רא"י ששם מירי בהא דאבל שולח לאחר שני משלוח מנות בשבעת ימי אבלות, ע"ז כתב דאף שהוא שמחה בפרהסיא מותר מטעם שהוא דבר שהוא מחוייב בה כדי לקיים המצוה (ועוד שאין השמחה בביתו של האבל רק בבית של המקבל) עיי"ש, אבל לאחר השבעה אינו נוהג איסור שמחה זה עיי"ש היטב ודוק, מ"מ יש ללמוד מדברי הנחלת שבעה דאילו בתוך השבעה אין לשלוח משלוח מנות להאבל מטעם שמחה בפרהסיא, ובזה לא שייך קולת הנחלת שבעה דהא אין ההכרח לקיום המצוה לשלוח לאבל דייקא, מיהו צ"ע אי נקטינן כהנחלת שבעה בזה].

וכעת יצא לאור ספר אמרי אמת ליקוטם להגה"צ רא"מ מגור זצ"ל וראיתי שם (בע' 642) שלאחר ל' תוך יב"ח נתן משלוח מנות לאבל ואמר שרק אין שולחין לאבל משל"מ, אבל לתת לו בעצמו בלא שליח מותר, והנה בעצם הדבר כבר כתבנו להקל אף לשלוח, מ"מ נלמד חידוש בנוגע איסור שילוח דורנות לאבל דאסור משום דדמי לשאילת שלום דזה אינו אלא כשולחו לו ע"י שליח אבל מותר למוסרו לו בעצמו, ולא משמע כן בפוסקים [ועשו"ת דברי יואל (סי' ס"ד אות ב') לענין איסור לשלוח כוס יין לאשתו נדה ודו"ק].

ולמעשה נראה דבמקום שאין מנהג ידועה להחמיר יש להקל לאחר שלשים אי בעית אימא מטעם המג"א ואיבעית אימא מטעם הטו"ז, ובפרט כנידונינו שהדבר נוגע

בהמ"ב שם (סקכ"א) שארכיב לי' אתרי ריחשא שכ' לפרש ד' הרמ"א הנ"ל דבמקום שנוהגין להקל לשאול בשלומם מותר לשלוח להם משלוח מנות לאחר שלשים, וציין עלה בשעה"צ (סקכ"ג) דכ"ה במג"א, ולפי האמור זה אינו דלהמג"א הוא מטעם אחר מחמת שבשבת יש מקילים בשאילת שלום ממילא שמותר אף תוך ז', וגם דהמ"ב לא הזכיר כלל מנידון המנהג בשאילת שלום בשבת וצ"ע כן].

ומצאתי בלבוש טעם חדש על מה שאסור לשלוח משלוח מנות לאבל משום שיש לו שמחה מזה, ולדידיה אינו תלוי כלל בדיני שאילת שלום, ואסור במשך כל השנה לכל הדיעות והמנהגים, דהא אבל אסור בשמחה כל השנה, וכן ראיתי שתפס בפשטות בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"ה) שלמד מדין זה, שאין לשלוח משלוח מנות לאבל תוך יב"ח ואילו האבל מותר לשלוח משלוח מנות לאחרים) דעיקר המצוה והשמחה הוא בקבלת המשלוח מנות (פי' ועל כן אין שולחין להאבל שהרי משמחין אותו, ואילו האבל מותר לשלוח לאחר שהרי הוא מותר לשמח אחרים) [ומזה למד שם שאם שלח משלוח מנות לריעו ולא הגיע ליד המקבל שנגנב או נאבד שלא יצא המשלח ידי"ח], ולפי"ז אסור באמת כל היב"ח דהא האבל אסור בשמחה כל היב"ח, וכן בשו"ת כ"ס (או"ח סי' קמ"א) נקט השואל בפשטות שאין לשלוח משלוח מנות להאבל כל היב"ח, והכ"ס בתוך הדברים כ' הטעם שאסור לשלוח לו משום דשמחה היא לו והוא כדורש שלומו עיי"ש, (וכנראה שתפס נמי כן שאסור לשלוח לו כל היב"ח), אמנם מכל הפוסקים הנ"ל לא מוכח כן אלא תלוי להו בד"ן שאילת שלום, (ואיסור שאילת שלום

לו (פי' דברים של שמחה) כיון דלשמוח הם עשויין, אלא שסיים שמנהגינו שאחרים אינם שולחים לו כלל לא דבר העשוי לשמוח ולא דבר שאינו עשוי לשמוח, משמע דהיינו אף תוך השבעה, וצ"ע.

שאלה - אי יכול לשלוח משלח"מ ע"י חברת גויים (ודבר זה מצוי להשולחים משלח"מ ע"י קאמפניי או קאר-סערוויס ועל פי רוב שלוחיהם הם גויים), ומהו ע"י קטנים (דלא בני שליחות נינהו).

תשובה - רשאי. לפי מה שכתבו האחרונים דמותר לשלוח ע"י קטן דלא בעינן בזה דין שליחות (דנאמר אין שליחות לקטן) מאחר שהתורה גילה לנו להדיא שתעשה המצוה ע"י שליח כדכ' ומשלוח (מנות) ולא בעינן שיעשנו בעצמו (או ע"י שלוחו שהוא כמותו) וכמו שכ' בחי' ח"ס (עמ"ס גיטין דף כב:) ובס' דבר אברהם (ח"א סי' י"ג אות ד'), ממילא שסברא זה עצמו מהני גם לענין עכו"ם וכדיוצא מהח"ס שם, וכן הביא נמי בס' אר"ח משם הח"ס משם ספר לקוטי חבר בן חיים [וע' בהגהות הגר"י שטערן ז"ל לשו"ת כ"ס (אה"ע סי' י"ט) מה שכתב על דברי הח"ס, ועשו"ת משיב דברים (סי' ה')], וכ"כ בס' מקו"ח (בין ע"י קטן ובין ע"י גוי) דמעשה קוף בעלמא הוא, וכ"כ בשו"ת מהרי"א (אסאד, סי' ר"ד ר"ז) שמעשים בכל יום דמשלחין ע"י קטנים וגם ע"י עכו"ם ע"י דואר יצא, וכ"כ בשו"ת בית שערים (סי' שפ"א) וכ"כ בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' ק"ג) דמותר לשלוח משלח"מ ע"י עכו"ם.

אבל אולי לכתחילה עדיף לשלוח ע"י

למצוה, שמצוה להרבות במשלח"מ לכל ריעיו ואוהביו כמוש"כ הרמב"ם, חכם לב יקח מצות, ובפרט לאחר שהבאנו מכמה פוסקים שהעידו שעכשיו המנהג לשאול בשלום האבלים בשבת, ומקום שידוע שהמנהג להקל בשאלת שלום לאבל בשבת נראה להקל לשלוח לו אף בתוך השבעה, וכ"מ מס' לקט יושר (ע' 7-156) משם הגאון שבפורים אין לשלוח מנות לאבל שבתוך ל', ועשו"ת תרשיש שהם (סי' כ"ה) והנלענ"ד כתבתי.

אבל מ"מ לא ישלחו לו דברי שמחה ע' במג"א ובא"ר וכ"כ בדה"ח שם והובא נמי במ"ב, ומקורו במט"מ (תתרי"ז) שלא ישלח ולא ישלחו לו תפנוקים העשויין לשמוח [ד"א מוכח מהנ"ל דלא כהלבוש דבסתם משלוח מנות אין בו משום שמחה].

וחכ"א הערנו שבס' פורים המשולש (דבליצקי, פ"ח) כ' דבפורים המשולש (שחל ט"ו אדר שהוא פורים דמוקפין בשבת) שאז משלחין משלח"מ ביום א' (שהוא ט"ז אדר) שבכה"ג אין לשלוח לאבל עכ"ד, ונראה דזה דוקא לטעם המג"א (דיום ט"ז אינו בכלל שבת שנתיר להמקילים בשאלת שלום בשבת) אבל לטעם הטו"ז יש מקום להקל אף בכה"ג.

ובנוגע לשלוח לאבל מתנות לאביונים מבואר במג"א (סקי"א) דמעוות פשיטא דמותר לשלוח לו דלא גרע מצדקה, ומשמע דאילו מתנות או מנות אסור אף כשהוא עני וכונתו משום צדקה (כגון כלים או מלבושים הצריכים לו, אף שמבואר בפוסקים דמקיימין מצות מתנות לאביונים אף בכלים וחפצים).

ומסתימת לשון ס' מעגלי צדק (סי' ס"ו) בהעתיקו דברי המהרי"ל שאחרים לא ישלחו

הוא עני, וזה לא שייך בשליח גוי, מיהו בזמנינו אינו מצוי כל כך לשלוח משלח"מ ע"י שליחים זרים (עניים) ועל פי רוב שולחים ע"י בניו הקטנים, שבלא"ה הם אינם בגדר עניים [מיהו י"ל סברא דאף בנתינת ממון לבנים קטנים (אף בני עשירים) מקיים סרך מצוה, והוא על פי המבואר במס' ביצה (דף טז).] הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו פרש"י שמתוך כך ידעו אביו ואמו שהוא אוהבם ותרכה חבה וריעות בישראל, מיהו זה לא שייך כל כך הכא דהא ממילא מיירי מריעים שמשלחים משל"מ זה לזה.

ישראל, והוא לפי מה שכתב בשו"ת בנין ציון (סי' מ"ד) בדיונו אי עדיף ליתן משלח"מ בעצמו או לשלוח ע"י שליח, דע"י שליח עדיף שאז כשיחזור המקבל לשלוח למשלחו גם יתן מתנת יד להשליח, שעל פי רוב השלוחים שמשלחים על ידם משלח"מ הם עניים שמצפים שיתנו בידם מתנה כשנעשין שלוחיהן בחזרתן, וא"כ מצוה גוררת מצוה שיקיים תרתי משלח"מ ומתנות לאביונים יעו"ש, וכ"כ בילקוט מעם לועז (ע' רמ"ט) דטוב יותר לשלוח ע"י שליח, ועוד שע"כ מקיים גם מצות מתנל"א שעל פי רוב השליח

הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס מועדי קדשיך וש"ס, ירושלים

טעם שכתוב המן האגני חמש פעמים במגילת אסתר

אעשה לציוו של אבא, אמר לו יעקב, טול מה שבידי, והעני חשוב כמת (נדרים דף ס"ד ע"ב, זוהר חלק ב' פרשת משפטים דף רי"ט ע"א), וכמובן שמעיסקה זו יצא עשיו מאוכזב.

המלחמה השניה עשיו בא ללחום עם יעקב אבינו, כדכתיב (בראשית ל"ג, א') "וישא יעקב עיניו וירא והנה עשיו בא, ועמו ארבע מאות איש", והסוף היה "וירץ עשיו לקראתו ויחבקהו" (שם ד'), והארבע מאות איש שהלכו עמו, נשמטו מאצלו אחד אחד (רש"י שם ט"ז), גם במלחמה זו לא הצליח עשיו.

המלחמה השלישית בימי משה, בא עמלק ללחום עם ישראל, כדכתיב (שמות י"ז, ח') "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים".

והטעם למה בא אז עמלק למלחמה, איתא בהדר זקנים (פירוש תוספות, פרשת בשלח ד"ה ויבא) וז"ל: כיון שראה עשיו שלא עשה אליפז מצותו (שציוה אותו להרוג את יעקב, כשהלך לפדן ארם), הלך עשיו לעמלק בן אליפז, ואמר לו שיהרוג את יעקב, נתרצה עמלק לדברי זקנו עשיו, ונשבע לו שיהרגו, כששמעה תמנע (פלגש של אליפז, בראשית ל"ו, י"ב), הדברי הרע - אמרה לו (לעמלק) חוב גדול מוטל על זרעו של אברהם, כדכתיב (בראשית ט"ו, י"א)

א. איתא ברוקח (מגילת אסתר בפתיחה דף י"ב) במגילת אסתר כתיב נ"ד פעמים שם "המן", והתבוננתי ש"מט" פעמים כתיב "המן" לבד, וחמשה פעמים מוזכר גם יחוסו, ה"ה: א' אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן בן המדתא האגגי (ג', א'), ב' ויסר המלך את טבעתו מעל ידו, ויתנה להמן בן המדתא האגגי צורר היהודים (ג', י'), ג' ותבך ותתחנן לו להעביר את רעת המן האגגי (ח', ג'), ד' יכתב להשיב את הספרים מחשבת המן בן המדתא האגגי (ח', ה'), ה' כי המן בן המדתא האגגי צורר כל היהודים (ט', כ"ד), וצריכים להבין למה נכתב יחוסו רק חמשה פעמים לא פחות ולא יותר.

ואפשר לומר היות שהמן היה בן אחר בן, נין ונכד לעשיו הרשע, והיה דור העשרים מעשיו, ובתרגום (מגילת אסתר ה', א') מפורט כל יחוסו, עד עשיו הרשע.

ומצינו בתורה, ובנביאים, שחמישה מלחמות, ערכו ישראל עם עשיו, ועמלק שהיה בן אליפז (תרגום שם) ובכולם גבר ישראל, ולכן בא המן הרשע לנקום נקמה של חמש מלחמות אלו שישראל נצחו לזקניו.

המלחמה הראשונה היה אליפז בן עשיו, עם יעקב אבינו, כדאיתא ברש"י (בראשית כ"ט, י') שרדף אליפז בן עשיו במצות אביו אחריו להרגו, והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידו, ואמר לו מה

סתם, שנאמר (במדבר כ"א, ב') "אם נתון תתן את העם הזה בידיו".

והסוף של מלחמה זו כתיב (שם כ"א ג') "וישמע ה' בקול ישראל ויתן את הכנעני, ויחרם אתהם ואת עריהם".

המלחמה החמישה מלחמת ישראל עם עמלק בימי שאול, והוא ההפסדה של שבת זכור, כדכתיב (שמואל א. ט"ו, ב'- ח') "כה אמר ה' צבאות, פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל, אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים - עתה לך והכיתה את עמלק, והחרמתם את כל אשר לו, ולא תחמול עליו, והמתה מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שה, מגמל ועד חמור, וישמע שאול את העם - מאתים אלף רגלי, ועשרת אלפים - ויך שאול את עמלק מחוילה בואך שור, אשר על פני מצרים, ויתפש את אגג מלך עמלק חי, ואת כל העם החרם לפי חרב", וכתוב (שם ל"ג) "וישסף שמואל את אגג לפני ה' בגלגל".

היוצא מכל זה שעשיו ומשפחתו באו חמישה פעמים לערוך מלחמה עם ישראל, ונחלו כשלון, וכיון שהמן היה דור העשרים בן אחר בן לעשו הרשע (כנ"ל), בא לנקום בישראל חמש נקמות אלו.

ותמכתי יסודתי על דברי התרגום (מגילת אסתר ד', י') "ואמרת אסתר להתך למיזל ולמללא למרדכי, ופקידת ליה על עיסק מרדכי דלא יגרי עם המן מצותא, ארום דבבו דביני יעקב ועשו הוה נטר ליה" (פירוש: אסתר אמרה להתך ללכת ולדבר אל מרדכי, וצותה לו על אודות מרדכי שלא יגרה עם המן מריבה, כי השנאה שבין יעקב ועשו היה המן נוטר לו, (מאורות המגילה, המאור הראשון)).

"ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" ואם תהרוג יעקב, הרי החוב מוטל עליך, ועל זרעו של עשיו, כי אתם מזרע אברהם, ולכך המתין עד אחר השיעבוד שנפרע החוב, ויצאו ממצרים, ויבא עליהם להינקם מהם בגלל שבועותו, והיינו דכתיב (שמות י"ז, ח') "ויבא עמלק". והובא בקצרה בדעת זקנים מבעלי התוספות (שם), ובחזקוני (שם).

ובאגרת הטיול (לאחיו של מהר"ל מפראג, חלק הפשט ס"ק ו') איתא שיעקב אבינו אמר זאת לאליפז, דז"ל: מצאתי, מה ראה עמלק להלחם בישראל, בשעה שרדף אליפז אחר יעקב להורגו במצות אביו, אמר לו יעקב אם תהרגני הא מוטל עליך גזירת בין הבתרים, משך ידו ולא הרגו, וציוה לעמלק בנו שימתין עד שיצאו בני ישראל ממצרים, והיו מוכנים לקבל הברכות בארצם, ואז ילחם בהם. וכ"ה בילקוט ראובני (פרשת ויצא ס"ק ב') בשם מדרש.

והסוף של המלחמה היה "ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב" (שמות י"ז, י"ג), וזאת היא הקריאה של פורים, כלשון המשנה (מגילה דף ל' ע"ב) בפורים (קורין) ויבא עמלק.

המלחמה הרביעית אחרי פטירת אהרן, בא עמלק שוב להלחם בישראל, כדכתיב (במדבר כ"א, א') "וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב, כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי", פירש רש"י שזה היה עמלק, שנאמר (במדבר י"ג, כ"ט) "עמלק יושב בארץ הנגב" ושינה את לשונו לדבר בלשון כנען, כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם, והם אינם כנענים, ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלק, ולשונם לשון כנען, אמרו נתפלל

הסכים לזה, ולא עזב את המלאך רק סמוך לעלות השחר, אחרי שבכה המלאך ויתחנן לו (הושע י"ב, ה'), ובירך את ישראל, ונצחו יעקב שלא יהרוג את מרדכי, אז עזבו לנפשו.

ובני החשוב הרב מאיר שליט"א הוסיף פרפרת נאה "שושנת יעקב" שנס פורים מסמלים בשם יעקב, כיון שהוא עזר לבטל הגזירה.

משה רבינו השתדל לבטל הגזירה, כדאיתא במדרש רבה (אסתר פרשה ז' ס"ק י"ח) וז"ל: באותה שעה רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, כי מלאכי השרת, וחמה ולבנה, וכוכבים ומזלות, ושמים וארץ, וכל צבא המרום, בוכים במרד, ואתם עומדים מנגד, ואינכם משגיחים, אמרו לו מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם, ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה, ונחתמה גזירתם, מה אנו יכולים לעשות.

חזר אליהו ואמר לו למשה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל, ובטלת גזירתם לבלתי השחית שנאמר (תהלים ק"ו, כ"ג) "לולי משה בחירו, עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית", מה תענה על הצרה הזאת - אמר לו משה כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש, ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה, ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, אמר לו (אליהו למשה) רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כלייה על

ולכן נכתב במגילה חמש פעמים "המן בן המדתא האגגי" להורות שבא לנקום בישראל על חמש מלחמות שאבותיו נחלו כשלון במלחמתם עם ישראל.

ב. והיותר פלא שהמלחמות היו, עם יעקב (ב' מלחמות), עם משה (ב' מלחמות), ועם שאול (מלחמה אחת), ושלשתם היה להם חלק לבטל גזירתו של המן. ואבארם בס"ד אחת אל אחת.

יעקב אבינו התפלל (בראשית ל"ב, י"ב) "הצילני נא מיד אחי" ואיתא בבעל הטורים 'הצילני נא מיד ר"ת "המן", רמז להמן שיצא להכות אם על בנים, כדכתיב (מגילת אסתר ג', י"ז) טף ונשים. וכוונתו לדברי המדרש רבה (וישלח פרשה ע"ו ס"ק ו') "הצילני נא מיד אחי מיד עשיו" הצל את בני לעתיד לבוא מיד בני בניו שבאו עליהם מכחו של עשיו (עכ"ל). רואים שיעקב התפלל שכלל ישראל ייצאו לרוחה מצרת המן.

ועוד יותר מבואר בילקוט ראובני (פרשת וישלח ס"ק פ"ח) וז"ל: "העץ חמשים אמה" (מגילת אסתר ה', י"ד) נגד שר המן שביקש לצרף חמשים כחות הטומאה, נגד חמשים שערי קדושה, להתגבר על מרדכי, כי המן אצטגנינוס היה, וראה שיתלה עליו, לכן עשה (העץ) בביתו, לכן בא בטרם עלות השחר, בזמן שליטת כח החיצונים, כמו שאמרו רז"ל על שר שלו, ושל זקנו, הוא סמא"ל, שאמר ליעקב (בראשית ל"ב, כ"ז) "שלחני כי עלה השחר" (עכ"ל).

רואים מדבריו, שהמלאך ביקש מיעקב "שלחני כי עלה השחר" כיון שעכשיו אני לא יכול לך, אבל בימי המן אני יתלה את מרדכי בטרם עלות השחר, ויעקב נלחם איתו ולא

בהלה, באותו לילה, הדא הוא דכתיב (מגילת אסתר ו', א') "בלילה ההוא נדדה שנת המלך".

ואיתא בקיצור אלשיך (מגילת אסתר ט', כ"ב) בשם רלב"ג, שמטעם זה תיקן מרדכי לישראל שיתנו בפורים צדקה ומתנות לאביונים, עבור נשמת משה, כיון שדאג לבטל הגזירה.

ג. ואביא עוד כמה פרפראות, רמז משה במגילת אסתר.

בגמ' (חולין דף קל"ט ע"ב) משה מן התורה מנין "בשגם היא בשר" (בראשית ו', ג'), המן מן התורה מנין "המן העץ" (בראשית ג', י"א), אסתר מן התורה מנין "ואנכי הסתר אסתיר" (דברים ל"א, י"ח), מרדכי מן התורה מנין, דכתיב (שמות ל', כ"ג) "מר דרור" ומתרגמין מירא דכיא (עכ"ל), הרי שהגמ' מביא בחדא מחתא: משה, מרדכי, אסתר, המן, דכולם יש להם שייכות בנס פורים.

ובמנות הלוי (מגילת אסתר ה', ט') כתב ב' במסורה "ולא קם נביא בישראל כמשה" (דברים ל"ד, י'), "ולא קם ולא זע ממנו" (מגילת אסתר ה', ט').

ושמעתי מכ"ק מרן אדמו"ר משומרי אמונים (שליט"א) [זיע"א] (פורים תשנ"ז) "איש יהודי" בגימטריא "משה" עם הכולל.

שאול המלך היה לו שייכות לנס פורים, כיון שמרדכי הצדיק, היה מזרע שאול המלך (גמ' מגילה דף ט"ז ע"ב), ובתרגום שני (מגילת אסתר ב', ה') מבואר יחוסו בן אחר בן לשאול המלך. וגם אסתר המלכה היתה נכדתו של שאול המלך (גמ' מגילה דף י"ג ע"ב, רש"י מגילת אסתר ב', י'. ד', ה').

ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה, תפלינו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא (שיהיה), אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו, לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתיב (מגילת אסתר ד', א') ומרדכי ידע את כל אשר נעשה.

עוד מגלה לנו המדרש רבה (אסתר פרשה ט' ס"ק ד') וז"ל: לאחר שעשה העץ, הלך אצל מרדכי, ומצאו שהיה יושב בבית המדרש והתינוקות יושבים לפניו, ושקים במתניהם, ועוסקים בתורה, והיו צועקים ובוכים, ומנה אותם ומצא שם כ"ב אלף תינוקות, השליך עליהם שלשלאות של ברזל, והפקיד עליהם שומרים, ואמר למחר אהרוג אלו התינוקות תחילה, ואח"כ אתלה את מרדכי, והיו אמותיהם מביאות להם לחם ומים, ואומרות להם בנינו אכלו ושתו, קודם שתמותו למחר, ולא תמותו ברעב, מיד היו מניחין ידיהם על ספריהם ונשבעים, בחיי מרדכי רבינו לא נאכל ולא נשתה, אלא מתוך תעניתנו נמות.

געו כולם בבכיה עד שעלתה שועתם למרום, ושמע הקב"ה קול בכייתם כשתי שעות בלילה, באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה, ועמד מכסא דין וישב בכסא רחמים, ואמר מה קול גדול הזה שאני שומע כגדיים וטלאים.

עמד משה רבינו לפני הקב"ה, ואמר רבש"ע לא גדיים ולא טלאים הם, אלא קטני עמך שהם שרויים בתענית היום, שלשה ימים ושלשה לילות, ולמחר רוצה האויב לשוחטם כגדיים וטלאים, באותה שעה נטל הקב"ה אותן אגרות שגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט, וקרעם והפיל על אחשוורוש

משא"כ כשלא תלכי, הן הכי נמי "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" אבל "ואת ובית אביך תאבדו" כי תפסידי את ההזדמנות לתקן חטא של שאול, ולכן הסכימה אסתר לסכן עצמה, כדי להציל את ישראל, ולתקן חטא שאול.

המן נתלה על העץ, כיון שמשעה רבינו לא נכנס לארץ ישראל

איתא במדרש (הובא בברית שלום) אמר הקב"ה אלמלא לא מת משה במדבר, יפה אמרת, עכשיו שמת משה במדבר, ולא נכנס לארץ, יתלו את המן על העץ (עכ"ד).

ובפשטות כוונת המדרש הוא, דאיתא בגמ' (סוטה דף ט' ע"א) משה ודוד, לא שלטו שונאיהם במעשיהם. ואיתא במדרש שוחר טוב (תהלים ע"ט) מזמור לאסף באו גוים בנחלתך (תהלים ע"ט, א'), קינה מבעי ליה (המדרש מקשה, למה התחיל דוד המלך בלשון מזמור, שמירי שם מחורבן בית מקדשינו ותפארתנו, ותיירץ) אלא (גם בזה יש דבר טוב) על שהשליך חמתו על העצים ואבנים.

והסביר האור החיים הק' (דברים א', ל"ז) דאם היה נכנס משה לארץ, והיה בונה בית המקדש, ולהשליך חמתו עליו לא אפשר, - ויהיה כליונס במקום חורבן הבית (עכ"ל).

ולפי זה מוכן דברי המדרש (הנ"ל) "אמר הקב"ה, אלמלא לא מת משה במדבר", והיה נכנס לארץ ישראל, והיה בונה הבית המקדש, ואז לא היו יכולים הגוים לשרוף בית המקדש, ואז "יפה אמרת" המן הרשע שצריכים להרוג את ישראל מפני חטאיהם.

אבל "עכשיו" שמת משה במדבר, ולא נכנס לארץ ישראל, ואז הקב"ה כביכול יכול

וראיתי בספר דבר נחמד, ואכתבנו בתוספת נופך, דכתיב (מגילת אסתר ד', י"ג-י"ד) "ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך מכל היהודים, כי אם החרש תחרישי בעת הזאת, ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, ואת ובית אביך תאבדו, ומי יודע אם לעת כזאת הגעת למלכות".

וצריכים להבין למה שלח לה מרדכי דברים קשים כגידים, בשלמא אם היה אומר לה שאם את לא תלכי למלך, ימחה כלל ישראל מהעולם, מוכן למה אמר לה "ואת ובית אביך תאבדו", אבל בו בזמן שאמר לה "ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" זאת אומרת שהגזירה יבטל, וכל השאלה היא מי יהיה השליח, ואם אסתר מסרבת להיות השליח, למה מגיע לה עונש כזה "ואת ובית אביך יאבדו", ואפילו אם נאמר שלה מגיע העונש, כיון שלא רצתה להציל את ישראל, אבל למה אמר גם "ובית אביך יאבדו" מה הם אשמים, שהם כבר בגן עדן.

רק מרדכי שלח להגיד לאסתר, זאת ברור "ריוח והצלה יעמוד ליהודים" כי לא יטוש ה' את עמו (שמואל א. י"ב, כ"ב), רק הבעיה היא שאנחנו מזרע שאול, וצריכים לתקן חטאו של שאול, דהקב"ה אמר לו ע"י שמואל הנביא (שמואל א. ט"ו, ג') "לך והכיתה את עמלק - ולא תחמול עליו, והמתה מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שם, מגמל ועד חמור". וכתיב (שם ט"ו, ט') "ויחמול שאול והעם על אגג, ועל מיטב הצאן והבקר והמשנים, ועל הכרים ועל כל הטוב, ולא אבו חרימם".

ולכן בזה שאת דייקא תבטלי הגזירה, יתוקן חטא שאול, ויהיה תיקון לבית אביך,

כ"ד) ואתחנן אל ה', בעת ההיא לאמר, ה' אלקים אתה החילות להראות את עבדיך". ג' במסורה א) אתה החילות להראות. ב) להראות העמים והשרים את יפיה (מגילת אסתר א', י"א). ג) ואת פתשגן כתב הדת, אשר ניתן בשושן להשמידם, נתן לו, להראות את אסתר (שם ד', ה'). והארכתי בזה במקום אחר.

לקיים שפך חמתך על העצים והאבנים של בית המקדש. ולכן גזירת המן בטל "ויתלו את המן על העץ" (אחרי כתבי זאת, ראיתי שהקדמני בזה, בית פרץ מערכות באגדה ס"ק ו', ספר מדרש פליאה (פרשת ואתחנן) בשם כפלים לתושיה, וברוך שכוונתי).

ובזה יובן דברי המסורה (הובא בבעל הטורים) בפרשת ואתחנן (דברים ג' כ"ג -

הגאון רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א
מח"ס אהל יעקב, ירושלים

בענין משלוח מנות בכלי מלא אוכל אם הנותן חייב לטבול אותו

בס"ד

גדר כלי סעודה וכלי סחורה

והנה איתא בגמ' סוף מסכת עבודה זרה דף עה: שחייב טבילת כלים נאמרו דוקא בכלי סעודה, ומצאנו בשו"ע (סעיף ד') ובעוד מקומות שכלים שמגיעים במגע עם אוכל שייכים לכלי סעודה, ולכן נידון לכאורה מיירי בכלי סעודה לכל הדעות מאחר והכלי מחזיק אוכל וברוב מקרים אוכלים ממנו או שמביאים אותו לשלחן כדי שיכולים לקחת אוכל ממנו, ובודאי כלי כזה חייב בטבילה.

לכבוד הגאון הנדול רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א דומ"ץ בחסידי קרעטשניף ומח"ס גם אני אורך וש"ס,

בדבר השאלה המצויה אודות אחד שרוצה לשלוח צלחת מזכוכית לחבירו והוא ממלא אותו עם ממתקים ואוכל וכדומה עבור מצות משלוח מנות, האם הוא חייב לטבול הכלי, או שאין לו לטבול הכלי לפני ששולח אותו לחבירו, ואת"ל שפטור מטבילה, האם מותר להמקבל לאכול ישר מהצלחת וכדומה.

בעלות המחייבת טבילה

והנה הובא בשו"ע (סימן ק"כ סעיף ח') שהשואל או שוכר כלי מעובד כוכבים לצרכי סעודה אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנה מעובד כוכבים והשאל ליהודי אחר טעון טבילה, מאחר שכבר נתחייב בטבילה ביד הראשון, ע"כ. ועי' בביאור הגר"א שכתב דלא שנו בגמ' אלא בלקוחין מן הגוי, משא"כ שכורין דאינן לחלוטין, דהא לא כתיב לקוחין דנימא ה"ה שכורין, דשכירות ליומיה ממכר הוא, אלא לא חייבה תורה אלא דומיא דמעשה מדין שהיו הכלים לחלוטין ביד ישראל שלקחו אותם אחרי המלחמה שיצאו מטומאת עכו"ם לקדושת ישראל. ועי' בערוך השלחן (סעיף מ"ב). ועי' בשו"ת שואל ומשיב חלק ו' (סוף סימן נ"א)

תשובה: והנה התשובה מתחלקת לכמה פרטים ביסודות בהלכות טבילת כלים, וכיון שמצאנו בספרי הפוסקים שנחלקו גדולי הפוסקים בזה שיש אומרים שאין לנותן לטבול הכלי ואם טבל הכלי צריך המקבל לטבול אותו שנית בלי ברכה, ויש אומרים שהנותן חייב לטבול את הכלי כיון שהוא כבר משתמש עם הכלי, ואין צורך להמקבל לטבול הכלי שנית. ומאחר ומצאנו שנחלקו הפוסקים בזה חייבים לבאר בס"ד את הסוגיא כפי שנלענ"ד כפי בקשת מע"כ שליט"א, ונקדים שלענ"ד אין הנותן יכול לטבול את הכלי אא"כ רוצה להשתמש לצורך עצמו שימוש אמיתי של כלי סעודה ואם לא עשה כן יש להודיע להמקבל שיטבול את הכלי כמו שמקבל כל כלי חדש וכפי שנבאר בס"ד.

לטבול את הכלים ויודיע לקונים שכבר טבל אותם, כדי שהקונה לא יברך על הטבילה, ואילו לדעת הגהות אשרי הכלים האלו פטרים מטבילה.

ולמעשה בשו"ת מנחת יצחק חלק א' (סימן מ"ד) כתב לענין נידון דידן דכיון דאצלו הוי כלי סחורה לא מהני הטבילה וצריך הלוקח לחזור ולהטביל את הכלים, וכך מובא בשמו בספר טבילת כלים (פרק ג') הערה כ"ה), והוסיף שם דאין לברך כיון דאפשר שהיו מחויבים בטבילה גם קודם לכן וכבר הוטבלו על ידי הראשון, ולמעשה כך כתוב בט"ז (ס"ק י') דאם ישראל שואל כלי מחנוני לצורך סעודה יטבלנו בלא ברכה אלא יש להחנוני להודיע למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבילנו שנית בברכה.

וכן בספר מבית לוי יורה דעה (עמוד קמ"ח) מובא דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל דבעל החנות לא יטביל את הכלים החייבים בטבילה אלא לאחר שקנאום הלוקחות. ואם הוטבלו לפני המכירה יחזור הקונה לטבול את הכלי בלא ברכה, וכן מי שקונה כלים ליתנם למתנות ואינו מתכוין להשתמש בהם לא יטבלם קודם הנתינה, ואם הטבילם ונתנם יחזור המקבל ויטבילם בלא ברכה, וסברת הדבר הוא דכל זמן שעומד לסחורה ולא לסעודה אין חיוב טבילה, ואם הטבילם יש לומר דלא עלתה הטבילה, וכך מבואר מדברי הט"ז שם דיש לומר דלא עלתה הטבילה הראשונה ולכך צריך החנוני להודיע לו על הטבילה שלא לטבול עם ברכה, ועוד מובא שם דשמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א דאביו הסטייפלער זצ"ל נסתפק בזה ולא רצה להכריע למעשה לקולא שלא לטבול פעם נוספת.

שכתב דפירוש חלוטין היינו כל שבסופו לא חוזר אליו נחשב שיצא לגמרי מרשותו.

ועי' בדרכי תשובה (ס"ק ס"ד) שהביא דברי הרדב"ז שכתב דמסתבר דגם שוכר כלי מתכות מן העכו"ם אינו יכול להשתמש בהם עד שיטבילם דקיימא לן שכירות ליומא ממכר וצריך לברך על הטבילה. ועי' שם עוד שהביא משו"ת עמודי אש שהשיג על הרדב"ז שהוא עצמו כתב בסימן אחר בפשיטות דשואל ושוכר אין צריך טבילה, עיי"ש.

בעל חנות אם יכול לטבול הכלים לפני שקונים ממנו במקור הנידון יש לציין לדברי הט"ז (ס"ק י') בשם הבית יוסף וז"ל: כ' ב"י ה"ה אם קנאו לסחורה א"צ טבילה בהגהת אשר"י מסיים בזה כיון שהוא שואל בידו למד ב"י אם קנאו צריך טבילה וכמ"ש רמ"א בסמוך אבל באו"ה כלל (כ"ח דין פ"ז) [נ"ח דין פ"ט] כתב כיון שאם היה הישראל הא' רוצה לשמשו לסעודה אפילו עראי היה צריך לטבול ממילא נתחייב בידו מקרי וע"כ ישראל השני השואל ממנו צריך לטבול ותמיה לי מאד על רמ"א שלא הביאו לא בד"מ ולא כאן. ונ"ל דיש לטבול בלא ברכה וה"ה השואל כלים מישראל החנוני לצורך סעודה יטבלנו בלא ברכה אלא דיש לחנוני להודיע זה למי שיקנה אותו ממנו אח"כ שלא יטבלנו שנית בברכה כנלע"ד: וכן כתב הש"ך (ס"ק ט"ז) בשם האו"ה ונראה שיש להטבילו בלא ברכה. ועי' עוד בפרי חדש (ס"ק כ"ב) ובערוך השלחן (סעיף מ"ה) ובפ"ת (ס"ק ט') ודרכי תשובה (ס"ק ס"ז). ויוצא לפי דבריהם שאם אחד שואל כלי מחנוני יש להטבילו בלי ברכה, ולכן כתב הט"ז שיש להחנוני

חיוב טבילה, אבל לצאת מטומאתו כבר יצא, ויש סומכים בזה בקנין כסף, עיי"ש.

אכן מצאתי בספר אהלי ישרון חלק א' (הערה רי"ב) שהגר"מ פיינשטיין זצ"ל פסק דמותר לבעל חנות לטבול הכלים עם ברכה בשביל משהו שכבר גמר דעתו לקנות הכלי דכבר נחשב כלי סעודה וצריך טבילה. וכן דעת הגר"נ קופשיץ שליט"א שבעל החנות כן יכול לטבול את הכלים לפני שמוכר אותם.

ובספר הליכות עולם להגרע"י זצ"ל חלק ז' (עמוד רס"ח) פסק שישראל שקנה כלים חדשים מגוי, על מנת לעשות סחורה בהם, לא ישתמש בהם לעצמו אפילו ארעי בלי טבילה, ואם הטבילם, יודיע לקונה אותם שכבר נטבלו, כדי שלא יבא לידי ברכה לבטלה.

וכן בספר מנחת אשר על ספר במדבר (סימן ס"ח אות ד') כתב דנראה בפשטות דמהני הטבילה אף שאינו מצוה ועושה, דבעצם כלי סעודה הם אלה שהסוחר בהם פטור מלהטבילם אך מ"מ מהני הטבילה, אלא שלכתחילה אין לו לעשות כן כיון שהוא מבטל ברכה מצוה, ולפי זה אם מברך על כלי משלו שוב מותר לו אף להטביל כלים אלה.

אח"כ ראיתי עוד בשו"ת משנה הלכות חלק מ"ת יורה דעה (סימן ל"א) שכתב דפשיטא היא דאין צריך טבילה כיון שהכלי נטבלה לאחר שיעתה מטומאת עכו"ם ליד ישראל ואף שהישראל הראשון היה פטור מלטבול, ובאמת אפילו אם נפל הכלי בעצמו בלי כוונה לתוך המקוה אפילו אצל מומר סגי ליה בהכי.

וכתב ידידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א במאמר הנדפס (בעלון להחזיק קרית ספר גליון 45) ששמע מהגר"ש אלישיב והגר"א קופשיץ הגר"ש דבליצקי זצ"ל ויבלח"ט הגאון רבי עזריאל אויערבאך שליט"א שבעל חנות אין לו להטביל את הכלים לפני שמכר אותם דעדיין לא נתחייבו בטבילה דכעת עדיין אינם כלי סעודה. וכן דעת במח"ס רבבות אפרים זצ"ל, וכן מבואר בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות כ'), ובשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תנ"ב). וכן שמע מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א שאין לבעל החנות לטבול את הכלים לפני המכירה.

ועי' עוד בשו"ת משיב נבונים חלק ב' (סימן נ"ב) שהאריך בכל זה והסיק שאם כלים העומדים לסחורה נטבלו על ידי המוכר, לא עלתה ללקוח הקונה את הכלי לצרכי סעודה. ואם הלקוח הזמין את הכלים אך בפועל לא עשה מעשה קנין עדיין וטבלן המוכר, נראה דעלתה הטבילה ללקוח דהרי מקרי קנוי כבר ללקוח וגם נחשב מיד לכלי סעודה.

וכן בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן נ"ז אות י') כתב דישראל חנוני שיש לו חנות כלים ויש לו מקוה בתוך החנות יש להחמיר שלא יטבול הישראל הכלים עד שיקנה הקונה בקנין גמור, כיון שיש אומרים דעדיין לא חל חיוב טבילה כיון שאצל הסוחר לא נקרא כלי סעודה, אולם יש אומרים לימוד זכות כיון דכבר יש להכלי שם כלי סעודה כיון שכבר יחדו להקונה שקונוהו לסעודה וכבר אינו עומד לסחורה, ויש סוברים יותר מזה שכיון שטבולו אע"פ שלא חל עליו

במקום רוב עכו"ם שלא יבא לידי חיוב טבילה ובזה יש מקום לומר שאינו חייב, וממילא גם אינו מועיל להטבילו.

וקצת הוכחה לחילוק זה מהא (סעיף ט') לגבי משכון של גוי ביד ישראל, שאם ידוע לו שדעת הגוי לשקע המשכון חייב בטבילה, ומשמע גם בברכה, וגם לבסוף כשיחולט המשכון באופן ברור, לא יהא חייב טבילת אחרת, ואע"פ שבשעת טבילה לא היה הכלי בבעלות ישראל ממש, שמסתבר שאם ירצה הגוי לחזור ולפדות המשכון אע"פ שגילה דעתו בתחילה שלא לפדותו, ופשוט שבידיעה לבד אין המשכון נקנה לישראל המלוה, וע"כ צריך לומר דמכיון שבודאי יבא לרשות ישראל ככלי סעודה, גם קודם שבא ממש לרשות ישראל, יש בו כבר חיוב טבילה.

ועל פי זה נראה במי שקנה כלי ע"ד לתתו במתנה לחתן וכלה, לא חשיב כקונה לסחורה משום שאין דעתו להשתמש בו ככלי סעודה, אלא מכיון שע"ד כן קנאו שמקבל המתנה ישתמש בו ככלי סעודה, חשיב ככלי סעודה דומיא לבעל עסק שבואי יבא לידי ישראל לשמש ככלי סעודה, חשיב כבר עתה ככלי סעודה, אע"פ שמחשבתו אינה מועילה מדיני ממונות שלא יוכל לחזור בו מהמתנה, דעתו משוי ליה ככלי סעודה דומיא דמשכון ביד ישראל. וכן מצינו בכמה בתי עסק למכירת כלים שיש בהם מקוה כשר, וכשבא ישראל לקנות כלי א', קודם ששילם, ואפילו לא משך, שמדיני ממונות אין כאן קנין גמור, מהני ביה טבילה, במקום שרוב הקונים הם ישראל.

ועוד בשו"ת ויען דוד חלק ו' (סימן קי"ד) הוסיף בזה דהא דפשיטא לספר מקור חיים שהבאנו בסמוך, ובספר טבילת כלים דלא מהני טבילה לפני המכירה, עדיין צריך תלמוד, דאם לא מהני טבילה כשעדיין הם ברשות העכו"ם, שאני התם דכל שעה ושעה חזרה טומאתו עליהם, אך כשכבר בא לרשות ישראל וטבלם, אפילו כשעדיין לא חל החיוב, הרי מ"מ נטבלו אחר שבאו לרשותו של ישראל, ובשו"ת מנחת יצחק שם הביא מהחתם סופר דבזה באמת לא מהני הטבילה, אך האבני נזר (סימן ק"ז) הסיק דכן מהני.

ושוב מצא בשו"ת להורות נתן חלק ט' יורה דעה (סימן כ"ח אות י"ד-ט"ו) שהעיר על המנחת יצחק דאין ראיה מהחתם סופר לנידון דידן, דשאני התם שהשואל לעולם לא יגיע לידי חיוב, ומשום הכי לא מהני טבילתו, משא"כ בנידון דידן שיגיע לידי חיוב אם המוכר יחליט להשאיר אותם לעצמו, ועל כן פסק להלכה דאף המוכר יכול להטבילין. אך בגוף דברי החתם סופר מיירי בכלים שעומדים לסחורה ומוכח מדבריו שאחר שהטבילין השואל, צריך הקונה להטבילין עוד הפעם ואם איתא דמהני טבילתו של השואל, וכי בהמטביל תליא מילתא, ושמע מינה דס"ל דלא מהני טבילה, וקשה להקל כנגד החתם סופר.

ואח"כ ראיתי בקונ' ברכת יעקב להגר"י בלוי זצ"ל (עמוד קנ"ד) שהביא את דברי החתם סופר והמנחת יצחק וכתב, דלכאורה אפשר לחלק בחנוני המוכר במקום שרובו ישראל, דאמרינן בודאי ימכרנו לישראל, והוי מעתה ככלי סעודה וחייב טבילה, וכ"ש שמועיל לו טבילה, משא"כ בעסק שמוכר

נותן כלי למתנה אם יכול לטבול אותו לפני כן
בספר מקור חיים (סימן י"ד עמוד 40) דן
בשאלה זו וכתב דאצל הנותן לא חשיב הגיע
לידי חיוב טבילה שהרי הקונה כלי שלא
לצורך סעודה, אלא לצורך קלפים או לצורך
סחורה אינו צריך טבילה, וכך מבואר בסעיף
ח', ואף שדעת האו"ה מובא בט"ז וש"ך שם
שצריך טבילה בלא ברכה, הרי הפרי חדש
וחכמת אדם השיגו עליו. ועוד נראה דאף
האו"ה לא כיוון אלא כשהראשון קנה לחתוך
קלפים לעצמו, אך כשקנאו כדי ליתנו מתנה
אף האו"ה יודה שלא נקרא נתחייב ביד
הראשון.

ועוד כתב שם דאם הנותן או משהו אחר
יזכה את הכלי עבור המקבל מתנה כבר חל
על הכלי חובת טבילה, וכך מובא בספר
טבילת כלים (פרק ח' הערה ט'), אך הביא
שם מהגרשז"א זצ"ל דאפילו אם יזכהו
לחברו לא מהני דיש לחשוש שכבר יש לו
כלי כזה או שמא ירצה בסוג אחר ויחזור
וימכרו לאחר, וכיון שכן נמצא דעדיין לא
חל על זה שם כלי סעודה, וממילא אין יכול
הנותן להטבילו לפני נתינתו.

ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א'
(סימן תנ"ב) שנשאל בענין נתינה לחברו כוס
במתנה וטובל הכוס קודם האם מועיל,
לכאורה נראה דהטבילה לא מועילה, וממילא
אני נכון כיצד אפשר לתת מתנה כמו כוס
לחופשי הלא מכשילים אותו שמשמשים
בכלים בלא טבילה, ואסור משום לפני עור.

והעצה הנכונה בכה"ג שיקננו למקבל
מתנה בזכיה על ידי אחר, או שהנותן מתנה
יטביל את הכלי וישתמש בהכלי ואז יתן לו
במתנה, ואז שפיר הוי כלי סעודה דנקנו
מעכו"ם עבורו להשתמש בסעודה וטובל

בברכה, ומיהו צריך להסיר התויות שרשום
עליו שם הפירמא לפני הטבילה. ועוד לעת
הצורך גם יש לצדד דמה שקונה עבור חברו
מעיקרא לשימוש חברו לסעודה חשיב נמי
כלי סעודה, וצ"ב.

ועוד אם יש לו ספק אם הוא ישתמש
בהכוס או שישתמש בו רק לחזותא בעלמא
לעטר ולהוסיף בקניניו בכלי כסף וזהב, או
אם יש צד שהמקבל ירצה למוכרו ולהחליפו,
אף דאפשר שישתמש בו לא דמי למכשיל
עור שאסור רק היכא שמכשילו בודאי
כמבואר באו"ח סימן קס"ג בביאור הלכה,
ואין בזה איסור, ולכן כה"ג שיש בדבר ספק
אם יעבור איסור מותר לו לתלות שלא
ישתמש בו ולתת במתנה, ועל סמך זה נהגו
להקל לתת מתנות דכלי כסף וזהב כיון שאין
זה ודאי שישתמש בו, ועי' בריטב"א מסכת
עבודה זרה ט"ו: שמיכל כשיש איזה ספק אם
מכשילו שאין בזה לפני עור, עכ"ד.

והשיב לי בתשובה הגר"א נבנצל
שליט"א דאם הטביל הכלי שנתן במתנה
מועיל בדיעבד, ולא צריך שום טבילה שנית.
וכן השיב לי בתשובה בעל המשנת יוסף
שליט"א דאם כבר טבל לתת במתנה לחבר
אין להטבילו שוב מאחר דהדין הוא על
החפצא שיהיה הכלי טבול.

ודעת הגר"י בעלסקי זצ"ל שאחד שרוצה
לתת כלי למתנה לאחר שאין לטבול אותו
לפני שהוא נותן לו כיון שהוא נותן את הכלי
לצורך מתנה ולא לצורך סעודה. (נמסר לידי
על ידי הרה"ג משה דוד ליבוביץ שליט"א).
ועי' עוד בשו"ת משיב נבונים חלק ב' (סימן
נ"ב) שהסתפק אם מי שקנה כלי למתנה יכול
לטבול הכלי בשביל המקבל.

[ולענין מי שקונה כלים לבתו שעומדת להתחתן בקרוב האם נתחייב אצלו הכלים בטבילה שהוא יכול לטבלם, או שמא נחשב כעומד לסחורה שלא נתחייב בטבילה. ועי' בספר באר חנוך הל' או"ה (פרק נ"ד שאלה י') שפסק דבכה"ג שאין כוונתו לתת מתנה כהוקרה, אלא מטרתו שיהא לבתו כלים, הנצרכים לה, כדי לבשל אחר הנשואין, נחשב כעומד לסחורה אלא הוי כעוזר לבתו לקנות דברים הנצרכים לה, ונחשב הוא במקום בתו וחייב בטבילה. ולרווחא דמילתא יש להקנות לה את הכלים על ידי אחר לפני זה, ואח"כ לטבלם.

ועוד ראיתי בשו"ת ויען דוד חלק ו' (סימן קי"ד) שנשאל אודות מקרה המצוי אצל הרבה הורים שקונים לבנם ולבתם כלים לכבוד שבת וכדומה וכגון אחרי החתונה, והם טובלים הכלים בחנות קודם שנותנים להם את הכלים, וכעת הילדים רוצים לדעת אם צריכים לחזור ולטבול הכלים שכרוך בטירחא יתירא. והשיב שם דהנה כלם שעומדים לסחורה פטורים מן הטבילה, מפני שאינם אצלו ככלי סעודה, ולא מפני שהכלים עומדים ברשות אחר, שזה לא מעלה או מוריד. ומה שבעלי בתים קונים כלים לפעמים עבור הילדים וכדומה, בודאי נחשבין ככלי סעודה, ועוד יש לומר דכל סעודה של משפחתו לכלי סעודה ייחשב, ובפרט של הסומכין על שלחנו, דכיון שאוכלים מפתו הרי בכלל סעודה הוי, וגם דלא ימלט שיאכל בהם הוא, ולכן פשוט שבנידון דידן אפשר להקל ובפרט בכלים של פורצעליין שכל חיובן בטבילה עומד בספק].

אמנם מובא בכמה ספרים בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דבדיעבד אם הנותן מתנה כבר הטביל הכלים יש חילוק בין כלי זכוכית שחייבים רק מדרבנן, ומשום הכי עלתה לה הטבילה, לכלי מתכת שחייבים מדאורייתא שצריך לחזור ולהטבילם. ובספר הבית בכשרות תשובות הגר"ח קניבסקי שליט"א בריש הספר בשם החזון איש דבכה"ג אין חילוק בין כלים שמחייבים מדאורייתא לבין כלים שמחייבים מדרבנן ובכולם צריך לחזור ולטבולם, ומ"מ ודאי שאין לברך על טבילה זו, עכ"ד.

ויש לציין דבר חשוב ופשוט שלכל הדעות ודאי צריכים להודיע המקבל שכבר טבלו הכלי כדי שלא יגרום שאלות בעניני ברכה שאינה צריכה. אכן השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל וז"ל בדבר השאלה שאחד נתן מתנה לחבירו ולפני הנתינה הוא טבל את הכלי, אם מועילה טבילה זו או לא. כיון שהנותן קנה המתנה והיא שלו, ודאי שהוא רשאי להטביל אותה שהרי המתנה היא ברשותו. ויותר מזה לפי מה שפסק השו"ע יו"ד סי' ק"כ סע' ט"ו שגוי שטבל כלים עלתה לו הטבילה, הרי מוכח שלא צריך שום כוונה לטבילה. וכן כתב שם הש"ך (ס"ק כ"ח) שאפילו מי שסובר שנדה צריכה כוונה בטבילה, ע' יו"ד סוף סי' קצ"ח, אבל כאן שזו גזירת הכתוב לא צריך שום כוונה. ולכן כיון שהנותן טבל הכלים ודאי שעלתה לו. ובשו"ת ויען דוד שם פסק דכלים הנתונים במתנה וכבר טבלו אותם פטורים שוב מטבילה שניה. אולם דעת הגר"נ קופשיץ שליט"א שמותר לכתחילה למי שנותן מתנה לטבול הכלי קודם.

טבל את הכלי מאחר ואזלינן בתר טעמא דהרי הכלי יצא מרשות גוי לרשות ישראל, ומהיכי תיתי שלא תועיל הטבילה בכל מקרה. ולענין דינא פסק שראוי לחוש לדברי החתם סופר ולחזור ולטבול אותו שנית בלא ברכה.

המקבל משלוח מנות אם מותר לאכול מהכלי שאינו טבול

ידועה מה שכתב בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א (סימן ה' אות קל"ו) וז"ל: דע דהקונה כלי עם משקה אין צריך לשפוך המשקה ולהטבילו דשב ואל תעשה הוי ולא נקרא שימוש. אולם עי' בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות י') שכתב דנחשב שימוש הכלי אך התיר מטעם אחר שכתב דלענין קופסאות שימורים דאף דלאכול מהכלי ודאי חשיב כהשתמשות, מ"מ נראה דמותר לאכול ממנו בלי טבילה מתרי טעמי, א' קופסא סגורה ומסוגרת אשר הדבר הסתום הוא לא כעין פקק כיון דכמו שהיא סגורה אינה ראויה לשום שימוש, לכן כמו שאסור לפתוח כלי סתום בשבת אם כוונתו להשתמש אח"כ כלי משום טעמא דחשיב כעושה כלי בשבת, ה"ה מי דחשיב בנידון דידן כנעשה כלי על ידי ישראל ופטור לגמרי מטבילה, אולם אין להקל מפני שאין זה כל כך ברור. ב' כיון שאין מחייבין להוציא מיד את המאכל מהכלי של נכרי מסתבר דה"ה נמי שמותר לאכול מהקופסא שהרי אינו מכוין שישאר אצלו כלי סעודה שהרי מיד כשיגמור לאכול יזרקנה לאשפה, ממילא מותר שפיר לאכול ממנה שהרי גם החזקת המאכל כל הזמן בתוך הכלי גם כן חשיב השתמשות ואפילו הכי שרי מפני שלא חייבו חכמים להוציא מיד את המאכל וה"ה נמי דשרי להוציא דרך

טבל כלי שנתן למתנה או בעל חנות טבל אותו לפני המכירה האם המקבל או הקונה טובל אותו שנית והנה יש לעיין בנידון דידן אם בעל החנות טבל כלי לפני שמכר אותו לישראל או אם הנותן מתנה טבל כלי לפני שהביא אותו להמקבל, האם עלה להם הטבילה בדיעבד לפי הדעות שנקטו שאין חיוב חל עליהם לטבול הכלים או שלא עלה הטבילה וצריך טבילה שנית מספק ובלי ברכה.

ויש לצדד לומר דנהי דאין חל "חיוב" על המוכר להטביל הכלים שעומדים למכירה או שעומדים לתת במתנה, מ"מ אם קדם המוכר או הנותן מתנה ועבר והטביל הכלי לכאורה כן מועיל הטבילה, כי הרי במציאות הכלי יצא מרשות הגוי לרשות הישראל ועבר הכלי מטומאת הגוי לקדושת ישראל ולכאורה שפיר מהני הטבילה.

ואף מצאנו בחידושי חתם סופר שהקשה על דברי הט"ז (ס"ק י') שכתב שאצל השנית לא יטבול את הכלי עם ברכה, והקשה עליו מדוע לא יברך על הטבילה הנוספת הרי ודאי הכלי בר חיוב טבילה, ונראה מדברי החתם סופר שלא מהני טבילה הראשונה, וכ"כ בשו"ת מנחת יצחק חלק ח' (סימן ע').

מיהו ראיתי בשו"ת להורות נתן חלק ח' (סימן כ"ח אות י"ד-ט"ו) שדחה דברי המנחת יצחק, וביאר שיש לחלק בין טבילת המוכר לטבילת השואל מחנוני, דהשואל לא מהני טבילתו משום שאין בידו לשקעו אצלו כלי סעודה, אבל המוכר יש בידו לשוקעו וממילא שפיר מועיל טבילתו.

אולם אח"כ ראיתי בקובץ שערי הוראה להגרש"א שטרן שליט"א חלק כ' (עמוד קמ"ג) שהביא דברי הלהורות נתן וכתב לחלוק על החילוק הנ"ל, שאין נפק"מ מי

אכילה. אבל לעשות מעשה ולהעמידו על האש נראה דאם עדיין היא סגורה שרי, אבל לפתוח ולהעמיד על האש הדעת נוטה לאסור ורק מפני טעם הראשון מסופקני ואינו יודע להכריע, עכ"ד. וכעין זה מובא בשמו בספר שש"כ (פרק ט' הערה מ"ב), וכן עי' בתיקונים ומלואים שם.

ועי' בשו"ת חלקת יעקב יורה דעה (סימן מ"ג) שנשאל בענין כלים אלו אי בעי טבילה, והביא ראיה דלא בעי טבילה מאם ישראל קנה כלי מעכו"ם וישתמש בו למלאותו בדברי מאכל ולמכרו אח"כ לעכו"ם, אינו מחויב לטבול הכלי, דזה לא הוי כלי סעודה אע"ג שמשתמש בהכלי למאכל דבשימוש זה לא מקרי כלי סעודה רק כלי אוצר, רק להקונה מקרי כלי סעודה, כיון דלקונה משמש הכלי לסעודה. ולכן בנידון דידן גם הקונה אינו מחויב וכאמור, דאין רוצה לקנותה ומשליך אותה אח"כ לאשפה, הוי כקונה כלי מעכו"ם ומלאו במאכל ומכר המאכל לאחר ומפקיר הכלי להשליכה לאשפה, דשניהם פטורין מלטבול הכלי, כמבואר בסעיף ח', וה"ה הכא.

ובהערה שם מובא לעיין בט"ז וש"ך שם סעיף ח' שחששו לשיטת האו"ה דמקרי נתחייב ביד ישראל וחייב בטבילה אם השני משתמש בו לצורך סעודה. אכן בנידון דידן אפשר לומר כמו שפשיטא לאאמו"ר זצ"ל דבנידון דידן אינו חייב לטבול דלא מקרי כלי סעודה עבורו רק כלי אוצר, אם כן גם השני משתמש בו רק ככלי אוצר, לא מיבעי אם לאחר שפותח הקופסא הוא מוציא האוכל וזורק תיכף את הקופסא, אלא אפילו אם שומר חלק מהאוכל בתוך הקופסא או בקבוק וכדומה גם כן הוי ליה רק תשיש אוצר כיון

שאינו מתקן את האוכל בתוך הקופסא כמו קדירות, וגם אינו אוכל מתוך הקופסא כמו צלחות לא מקרי כלי סעודה כמו אצל הראשון, עכ"ד התשובה וההערות, ועי' בשו"ת שרידי אש יורה דעה סימן כ"ט שנשאל בזה והשיב כמה דברים, א' בקופסאות כאלו אחרי שימושם זורקים אותם לפח ומסתמא אין דעת הקונה לקנות אותם אלא משתמש בהם דרך שאלה ולא דרך קניה. ב' ועוד סברא הביא דבמקום שאין שום תועלת להטבילה כגון שמשליכים אותם אח"כ אין שום תועלת וצורך להוציא אותם מידי טומאתם. ג' ועוד הוסיף דבעל נפש יחמיר על עמו ויתכוון שלא לקנות את הקופסאות ואז הוא יוצא לכל הדעות. ד' ובסוף דבריו הביא שם דמצא כן בשו"ת חלקת יעקב ועוד דהגאון ר' מרדכי גיפטר זצ"ל כתב לו שהמהרי"ל דיסקין כבר התיר בלי טבילה ושמח שכיון לדעתו.

ועי' בשו"ת מנחת יצחק ליקוטי תשובות (סימן ס"ח) שהביא גם כן דברי המהרי"ל דיסקין, ומה שהביא בספר שערים מצויינים בהלכה (סימן ל"ז אות ח') בשם המהרי"ל דיסקין ראיה להקל, דהרי הכלי בטל אגב המאכל, וכדתניא במסכת עירובין (דף כ"ז:) לגבי מעשר שני, דלוקחים יין על גב קנקנו, כלומר אע"ג דעיקר מצות מעשר שני לקנות בזה הממון גם הקנקן, מפני שבטיל עמו, והכא נמי לענין טבילה. ועל זה סומכין למעשה להורות כן, וכך מובא בעוד כמה מורי הוראה להורות כן.

וגם המנחת יצחק הביא עוד סברא לצרף להקל מספר שו"ת גידולי טהרה (סימן י"ז) שכתב לענין היורות שמבשלים בהם היין שרף שמקילין להשתמש בהם בלי טבילה

שבתוכו וכשגומרו זורקו, מיהו נראה דיש לכל אחד להחמיר בכלי מתכת ולטבול הכלי קודם שימוש, כיון דיש צד דיחזור למלאות הכלי להשתמש בו שוב, והחזון איש היה מחמיר אפילו אם לא חוזרים וממלאים אותו. ובסוף הכריע לדינא דאף שיש צדין להקל בנס קפה לאחר שפתח לא להוריקו, בכלי מתכת נראה דיש להחמיר, ובכלי זכוכית החיוב טבילה דרבנן כיון דיש צדין להקל יש למקל על מי לסמוך.

אכן בספר ארחות שבת (פרק י"ב הערה ו') הביא הנידון הנ"ל ותמצית דשורש הספק הוא אם קופסאות אטומות נחשבים ככלי משום שמשמשים ככלי אחיסון, ואין גריעותא בזה שהיא אטומה וחייבת בטבילה, או שמא כיון דהקופסא אטומה ואי אפשר להגיע להאוכל לפני שפותחים אין בו שם כלי כעת, ופטור מטבילה.

והנה החזון איש באו"ח (סימן נ"א ס"ק י"א) כתב דכל כלי שאטום מכל צד אינו כלי, ולפי זה אין צורך לטבול הכלי בכלל אחר שפתח הישראל. אך בספר טבילת כלים (פרק ד' הערה כ') מביא שהגר"ח קניבסקי שליט"א אמר בשם החזון איש דלאחר שפתח את הקופסאות שעשוי מנכרים צריך להוציא מתוכה את כל תכולתה, ולכן הצריך טבילה לחומרא, וצ"ע. ועיי"ש יתר אריכות בדעת החזון איש.

ועוד מצאתי בספר ישא יוסף חלק ב' (סימן כ"א) שדן בשאלה הזו, והביא שם את דעת המהרי"ל דיסקין, ושוב הסתפק במי שלקח מצנצנת של קפה ורצה להחזיר לתוכו האם נחשב כשימוש שמחייב טבילה, והביא דעת הגרשז"א בשש"כ שבעצם זה רק המשך מצב הקודם, וממון הגרי"ש אלישיב זצ"ל

דאפשר לפי שאומרים האונים שאם משהין היין שרף בכלים אלו הוא מתקלקל, אם כן לא הוי כלי תשמיש, ואע"ג דבסעיף ח' הרמ"א פסק דאפילו תשמיש ארעי אסור לעשות בלא טבילה, היינו היכא דראוי עכ"פ לתשמיש קבע, אבל הכא אינו ראוי להשתמש בו שימוש קבע.

ולכן נוהגים העולם להקל בלא טבילה. ועוד יש לומר לגבי הקופסאות הרי קודם שנפתחו לא הוי כלי, דע"כ לכמה פוסקים אסור לפתחם בשבת משום עשיית כלים, ואז כשפתחו אותן ונעשו כלי שימוש הרי הוא כבר ברשות ישראל, ואין צריך טבילה, עכ"ד.

ועי' בקונטרס קיצור הלכות טבילת כלים (סעיף י"ח) שהביא דדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל היא דכלים שמגיעים מחו"ל עם אוכל והכלים הם מייצור של גויים, יש להקל ולהמשיך להחזיק בהם את האוכל עד גמר השימוש, והוא הדין במי שעושה קידוש ונשאר אצלו קצת יין שמותר להחזיר אותו לתוך הבקבוק שזה עדיין נחשב ככלי האחסון האוכל הקודם, ומיהו מי שמרוקן את האוכל מהם מיד אחרי פתיחתם וטובלם תבוא עליו ברכה, והוסיף דקופסאות שימורים שהכיסוי מחובר להכלי וצריך לחתוך את הפח כדי לפותחם, אם הפתיחה נעשית על ידי יהודי, יש להטבילם בלא ברכה.

ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תמ"ז) שהביא דכבר דנו אחרונים בזה להקל, אף שהחזון איש זצ"ל מטו משמו שהחמיר כשקנה כלי מתכת להוריק המשקה או מאכל ולטבול הכלי קודם שהשתמש עם הכלי. אולם יש לומר דכלי זה אינו נחשב ככלי שימוש אלא ככלי אוצר שמחזיק מה

מהכלי לפני שטובלים אותו כיון שלא נחשב כשימוש מהכלי, ויותר מזה אין לומר דשאני הכא שהוא רוצה להשתמש בו לתמיד לכלי סעודה, ואילו לגבי הבקבוק בדרך כלל זורקים אותו לפח ואילו כעת הוא החליט להשתמש עמו שימוש שנית, כי הרי כל מה שהחמיר הפוסקים לעשות כן הוא מאחר שכעת הוא משתמש עם הכלי שימוש חדש שמוגדר כ"שימוש" לכל הדעות ממילא חייב כעת בטבילה ואין נראה לחלק דשם לגבי משלוח מנות יותר חמור מהבקבוק ופשוט.

ואח"כ ראיתי בספר טבילת כלים (פרק ד' סעיף י"ד) שכתב לגבי ישראל שקונה בקבוקים וקופסאות וכדומה כדי למלאות אותם עם מאכל ומשתה ולמוכרם, שאינו חייב בטבילה לפני שממלא אותם. ובהערה שם הביא דבשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן נ"ז) כתב דאע"ג שמשתמש בכלי בדברי מאכל, בשימוש זה לא מיקרי כלי סעודה רק כלי אוצר ורק לקונה מקרי כלי סעודה אולם אף הוא פטור מלטבול. ועוד מובא שם דמצא בשו"ת טוב טעם ודעת דבקונה כלי לעשות בו מאכל למכרו לאחרים ובפרט לנכרים, דלדידיה לא נחשב אוכל נפש, רק כענין סחורה ואף שסיים דברובן ישראל יש להחמיר לטבול בלא ברכה דהוי עשייתן בשביל ישראל, מ"מ הדרכי תשובה בס"ק ע' ופ"ח הביא סברא זו מהרבה פוסקים לסמוך על זה.

ועוד עי' בשו"ת חלקת יעקב חלק ב' (סימן נ"ז) שכתב דהקופסאות שאין להם מכסה מיוחד שקודם שממלאים אותם עם מאכל אין ראוי להשתמש משום שהם חדים למעלה וסוגרים אותם בבית חרושת ישראל, בלאו הכי אינם צריכים טבילה אף אצל

הבין כי מכיון דרוב התוצרת לא הוצאה מהכלי עדיין חשיב שימושו כשב ואל תעשה. ועוד הביא שו"ת פרי השדה חלק ג' (סימן ק"ט) שכתב דאין צריך להוריק המשקה משום דהקונה לא ניחא ליה לקנות את הכלי כדי שלא יעשה איסור של טבילת כלים.

ובשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן נ"ו אות ט') הביא עוד סברא להקל שלא לטבול כלים שמעלין על השולחן ואין שותים מהם אלא רק שופכים לתוך כוסות וכדומה, משום שהסוחר לא נתחייב לטבול הכלי שוב אין לנו חיוב לערות המאכל ממנו, ובאמת יש להחמיר גם בזה שלא להשתמש בהם בלא טבילה, ולמעשה העולם אין מחמירין להוריק המאכלים והמשקים מכלים.

וכן כתב עוד בספרו שו"ת חיי הלוי חלק ה' (סימן ס"ו אות ו') דנראה שיש לכוין מתחילה כשקונה הבקבוק שאינו רוצה לזכות בגוף הכלי, ונראה דגם מותר להחזיר מהנשאר כגון ביין של קידוש וכדומה, ואפילו נשאר הבקבוק על כמה שבועות רק שלא יוסיף משאר אוכלים ומשקים.

ובספר חוט שני חלק א' הל' שבת (עמוד ר"כ) כתב שקופסאות שימורים שסתומים מכל צד וישראל פתח את הקופסא למאי דקיימא לן מהחזון איש או"ח (סימן נ"א ס"ק י"א) שכלי סתום מכל צד לא נחשב לכלי, אם כן מיקרי עשיתן על ידי ישראל ואינם טעונים טבילה. וראה עוד בשו"ת משנה הלכות חלק ד' (סימן ק"ז).

חנות שמוכר משלוח מנות מוכנים אם בעל החנות צריך לטבול הכלי לפני שממלא אותם

והנה לכאורה אין מקום לחלק במה שהקילו האחרונים בנידון דידן לאכול ישר

הכרעת גדולי הפוסקים בנידון משלוח מנות ולענין מי שנותן כלי המחויב בטבילה עם אוכל למשלוח מנות אם בעינן טבילה לפני שמניחים האוכל עליו, נראה דאין לטבול הכלי קודם הנתינה ככל מתנה אף דהכא מניחים אוכל על הצלחות וכדומה, אלא יש להדר ולכתוב על הכלי דכלי זה צריך טבילה אם רוצים להשתמש בהם בעתיד.

סברת הפוסקים שס"ל שהמקבל צריך לטבול הכלי עי' בקונטרס קיצור הלכות טבילת כלים (סעיף ע"א) שהביא דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דמי שקונה כלי על מנת למלאות אותו בדברים ולשלוח את הכלי עם האוכל למשלוח מנות, אין המשלח צריך להטבילו אלא המקבל, וכן בספר משנת איש חלק א' (אות י"ד) הביא שנשאל הגריש"א זצ"ל אם אחד שולח משלוח מנות ומניח אוכל על גבי כלי האם זה נחשב כהשתמשות בכלי שאינו טבול, והשיב וז"ל: זה לא נקרא השתמשות, רק דרך העברה, עכ"ל. וכן השיב לי הגר"א נבנצל שליט"א דאין צריך טבילה.

ושיגר לי מאמר שכתב ידידי הגאון רבי יוסף שוב שליט"א (מו"ץ בקרית ספר, ומודפס בעלון להחזיק גליון 45), וכתב ששמע מהגאון רבי עזריאל אורבאך שליט"א והגאון רבי אפרים גרינבלט זצ"ל דהנותן מתנה לחבירו כלי הטעון טבילה ורוצה לשלחו כשבתוכו מאכל, אע"פ כן שלא יטביל את הכלי מקודם דאין זה נחשב עדיין ככלי סעודה, וזה דומה לבעל בית חרושת יהודי שקונה כלים מגוי כדי למלאם בדברי מאכל ולמוכרם כך דאינו חייב להטבילם מקודם. והביא עוד שכן שמע מהגאון רבי אברהם קופשיץ זצ"ל דאין צריך

הקונים משום דבסגירתם בבית חרושת ישראל זהו גמר מלאכתן ברשות ישראל ואין חייבים בטבילה.

ואף שמצאנו בספר ישא יוסף יורה דעה (סימן כ"א) שהביא מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דבכה"ג ראוי שידפיס תויות שכתוב עליהם שהבקבוקים לא טבולים אם אין חשש שיגרום להפסד ממון לבעל הבית, מ"מ הוא לא חייב אותו לטבול הכלי לפני כן וכמו שהבאתי שיטתו כאן.

וכן ראיתי בקובץ היכלא חלק ה' מאמר מבמח"ס ארחות שבת שליט"א שדן לגבי בעלי חנות ששמים אוכל בתוך הכלי, האם הם חייבים בטבילה כיון שמניחים אוכל על הכלי, או מאחר דחשיב אצלם ככלי העומד לסחורה ולא לאכילה אין להם לטבול אותם. והקדים דבאמת כל מפעל או חנות שממלא כלי עם אוכל האם מה שממלאים אוכל בתוך הכלי חשיב כשימוש בכלי וטעון טבילה כדין כל אדם שמאחסן אוכל בתוך הכלי, או שמא כיון שאין מטרת איחסון לאוכל אלא מטרתו היא למכירה אולי אין צריך טבילה, וכך דנו האחרונים כמו שהזכרנו לעיל. ועוד דן דאולי בכה"ג בעל החנות כן צריך לטבול את הכלי כי הוא עושה קום ועשה במעשה שהוא ממלא את הכלי, או שמא יש לדון בעל החנות שרק משתמש עם הכלי כדי להעביר את האוכל לקונה דרך סחורה ואין זה נחשב ככלי שעומד לשימוש אכילה וממילא פטור וצ"ע.

אך לפי מסקנת מקצת הפוסקים נראה שמאוד מסתבר שבעל החנות לא צריך לטבול את הכלי אף שממלא אותם עם ממתקים ואוכל וכדומה כמ"ש לעיל.

תחילת שימושו עם הכלי לצרכי אכילה, וכן שמע מהגאון רבי נסים קרליץ שליט"א.

ואח"כ שמע מבעל התשובות והנהגות שליט"א לגבי נידון דידן שנותן משלוח מנות, דאם הוא כלי זכוכית אפשר להקל ולא להטבילו מקודם ובכלי מתכות יטבילנו מקודם וישתמש בו קצת ואח"כ יניח בו המאכל לשלוח מנות.

והנה השיב לי בתשובה בעל האבני ישפה זצ"ל שפשוט שלא צריך לטבול הכלי כיון שעדיין לא יודעים אם רצונו להשתמש בכלי וכגון שהוא בקבוק משקה. אבל אם הוא כלי מתכת או זכוכית שמכיל סוכריות נראה שחייבים להטביל אותו לפני ששולח הכלי, שודאי שרוצה להשתמש בכלי. וכן בעל המשנת יוסף שליט"א השיב לי בתשובה דבודאי צריכים הנותן לטבול הכלי קודם ששולח המשלוח מנות.

ובספר כשרות הכלים (עמוד קפ"ב) שכתב דנראה לדינא שלא יניחו את המאכל על המגש ממש, אלא בתוך שקית בפני עצמה כדי שהמאכל לא יגע בכלי, ואז אין חייבים בטבילה מפני כך, אך מה שהעוגה מונח על הנייר אפיה ומניחים אותה על המגש אין נראה לפטור מטבילה בשביל זה, והואיל וכך הדרך להניחה שם נחשב שהמאכל נוגע ממש בכלי.

ועוד מצאתי בספר הבית בכשרותו ה' טבילת כלים (סימן א' עמוד ק') שנשאל בענין משלוח מנות אם יש צורך לטבול הכלי קודם הנתינה, והביא דעת הגר"נ קרליץ שליט"א דהשולחים משלוח מנות על גבי כלי חדש חייבים להטביל את הכלי קודם הנתינה מאחר שמשמשת לנשיאת האוכלים

להטביל את הכלי אא"כ מזכה את הכלי למקבל, דא"כ אפשר לטבול את הכלי בברכה. ועוד שמע מהגאון רבי שריה דבליצקי שליט"א דהנותן כלי לחבירו וממלא אותו בממתקים וכדומה אינו צריך להטביל את הכלי מקודם דזה דומה לישראל שקונה מגוי בקבוקים או צננות כדי למלאותם בדברי מאכל ולמוכרם כך דאינו חייב להטבילם, וסיים דעדיין צ"ע בזה.

סברת הפוסקים שס"ל לחייב הנותן לטבול הכלי

בספר קובץ הלכות פורים (עמוד ר"ג) פסקי הגר"ש קמנצקי שליט"א לגבי מי שקנה כלי חדש בכדי להניח בו המנות ולשלחו לחבירו בפורים, שלמעשה יש לו לטבול את הכלי בברכה. וטעמו משום שלא הסכים לסברת המקילין שאם קונים כלים על דעת לתת לחבירו שנחשב ככלי סחורה, ואדרבה דוקא בכלי חנווני שקנייתו אינה מתייחסת לעצמו כלל, אלא הוא כל כולו קנייה בשביל אחרים, ומתנהג בהם כאילו אינו שלו כלל, בזה דעתו קובעת דמקרי "כלי סחורה" ולא כלי סעודה ואינו בר טבילה, אבל יחיד שקונה כלי על דעת לתת לחבירו, חשיב קנייתו בשביל עצמו והכלי הוא שלו, אלא שבדעתו לתת לחבירו, ובזה לא חשיב כלי סחורה אלא כלי סעודה מקרי ויש לו לטבולו בברכה, עכ"ד. ובמאמר הגר"י שוב שליט"א כתב שמהגאון בעל המשנה הלכות זצ"ל שמע שצריך להטבילו מקודם כיון דהוא כעת הבעלים של הכלי ומכניס לשם אוכלים הרי זה מתחייב בטבילה ואינו דומה לבעל בית חרושת שממלא אוכלין לתוך כלי שקנה מגוי כדי למכרם שאין צריך להטבילו מקודם דהוי ככלי סחורה דבנידון דידן זהו

הטעון טבילה קודם שיטבילוהו הוא רוצה להטביל את הכלי קודם ורק אח"כ לשלחו ועושה כן כדי שלא להכשיל יהודי בשימוש בכלי טמא.

ואמרתי לו שאין טבילתו מועילה לכלי, כיון שרק מי שקונה כלי מן הגוי על מנת להשתמש בו לצרכי סעודתו הוא חייב בטבילה וטבילתו מועלת וזה שקנה הכלי על מנת לתתו במתנה לאחר אכתי לא חלה על הכלי חובת טבילה, ואם יטבילנה השולח אין בטבילתו כלום כמבואר בשו"ע יו"ד סימן כ סעיף ח דהשואל או שוכר כלי מהעו"ג, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון. ויש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך טבילה גבי השני, ע"כ. וזה הקונה כלי לשלוח בו משלוח מנות לא קנאו לצורך סעודתו ועל כן לא תעלה טבילתו בשביל חבירו ששולח לו הכלי.

ועל כן הוריתי לו למעשה שטוב שיקדים ויזכה את הכלי על ידי אחר למי שרוצה לשלוח לו ובאופן זה יכול גם השולח לטבול את הכלי מדין זכיה לבעל הכלי אף שהוא לא בפניו, עכ"ל.

ובעיתון יתד נאמן אדר תשס"ט נדפס תשובה מהגר"צ כהן שליט"א במח"ס טבילת כלים וז"ל: אסור לשים בהם לפני טבילתם דברי מאכל, גם אם המאכלים עטופים בנייר וכדומה כגון סוכריות אין להניחם בכלים אלו, לפי שהעטיפות בטלות למאכל. אא"כ המאכלים ארוזים בכלי בפני עצמו כמו קופסאות קרטון, שימורים או צנצנת זכוכית או פלסטיק. הרוצה לשלוח דברי מאכל

שעל גבה מ"מ אין לברך על טבילה זו, וכעין קיוסק שמוכר כוס של מיץ או קיטרינג שמוכר אוכל בצלחת שצריכים להטביל הכלים. וכן הובא שיטתו בספרו חוט שני ה' פורים (עמוד פ"ד).

ושוב ראיתי בספר באר חנוך ה' או"ה (פרק נ"ד שאלה ט') שנשאל אודות השולח כלי עם אוכל לחבירו למשלוח מנות, והשיב פסק חדש, דהנה לכאורה חיוב טבילה על הנותן יהיה תלוי אם כוונתו לתת הכלי במתנה כהוקרה וכדומה, ורק כבדרך אגב מכניס שם אוכל, אין צריך טבילה. ואם מטרתו בעיקר למנות והכלי הוא אמצעי להחזיק את האוכל יש לטבול. ומה שיש לדון לפי כוונת הנותן, לכאורה יש לשער ביוקר הכלי, שאם הוא כלי יקר שיש לו חשיבות בפני עצמו והדרך לתתו במתנה גם בלי האוכל, נחשב הכלי כמתנה בפני עצמו, ואין צריך טבילה. ואם הוא כלי פשוט שבלי האוכל בפנים לא היה נותנו, נחשב כשימוש לאוכל ויש לטבול. ובאופן שמכניס שם סוכריות עם עטיפה אין לטבול כיון שהאוכל לא נוגע להכלי.

ובספר היכל הוראה חלק ג' (הוראה נ"ט) להגר"מ בראנדסדופער שליט"א נשאל בזה וז"ל ע"ד מה שנשאלתי ממנהל מוסד שדרכו לשלוח משלוחי מנות בתוך כלי באריזה יפה לתורמים ולכל מיני אנשים העומדים עמו בקשר במשך ימות השנה, ועתה שאלתו בפיו אם יכול לטבול את הכלי לפני המשלוח מאחר שבין אלו שהוא שולח להם יש שהם מהמון העם שאינם יודעים דיני המצוה והם חושבים שכשקנו את הכלי אצל ישראל אין עליו חיוב טבילה [ואף שכלים אלו הם מיבוא מחו"ל] וכדי למנוע מהם שימוש בכלי

בכלים אלו ורוצה לצאת ידי חובה לדעת הכל יזכה בהם, יטבילם ישתמש בהם לאכילה או שתיה לצורך עצמו ורק אח"כ יניח בהם את דברי המאכל למשלוח מנות, עכ"ל.

לפי דעות שפוטרים הגותן מלטבול הכלי-אם יכול לטבול מצד זכיה לחבירו

והנה יש לדון לפי הפוסקים דס"ל שאין לנותן לטבול את הכלי לפני הנתינה האם עדיף שיעשה זכיה למקבל כדי שכן יכול לטבול את הכלי ולא יכנס למח' הפוסקים. ומובא בספר טבילת כלים (פרק ח' הערה ט') ומודפס בספרו שו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות כ') מהגרשז"א זצ"ל דאפילו אם יזכהו לחברו לא מהני דיש לחשוש שכבר יש לו כלי כזה או שמא ירצה בסוג אחר ויחזור וימכרנו לאחר, וכיון שכן נמצא דעדיין לא חל על זה שם כלי סעודה, וממילא אין יכול הנותן להטבילו לפני נתינתו. ועי' עוד בספר שלמי מועד (עמוד תקנ"ד).

ועי' בשו"ת תשובות והנהגות חלק א' (סימן תנ"ב) שנשאל בענין נתינה לחברו כוס במתנה וטובל הכוס קודם האם מועיל, לכאורה נראה דהטבילה לא מועילה, וממילא אני נבון כיצד אפשר לתת מתנה כמו כוס לחופשי הלא מכשילים אותו שמשתמשים בכלים בלא טבילה, ואסור משום לפני עור.

והעצה הנכונה בכה"ג שיקננו למקבל מתנה בזכיה על ידי אחר, או שהנותן מתנה יטביל את הכלי וישתמש בהכלי ואז יתן לו במתנה, ואז שפיר הוי כלי סעודה דנקנו מעכו"ם עבורו להשתמש בסעודה וטובל בברכה, ומיהו צריך להסיר התויות שרשום עליו שם הפירמא לפני הטבילה. ועוד לעת הצורך גם יש לצדד דמה שקונה עבור חבירו

מעיקרא לשימוש חבירו לסעודה חשיב נמי כלי סעודה, וצ"ב.

לפי המחייבים בטבילה אצל הגותן האם מהני אם מניח נייר בין האוכל לכלי

עי' בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' (סימן ס"ו אות ה') שכתב וז"ל, אם הדרך להשתמש רק על ידי פריסת מפה, וכ"ש נייר וניילון, אף שיש דוגמא לספק זה במגילה כ"ו: דכורסיא חשיב תשמיש דתשמיש בגלל המפה שפרוסה עליה, ולענין מוקצה של בסיס לדבר האסור בנר דלוק על השלחן חשיבי תרוייהו כבסיס, כמבואר בסימן ש"ט, אפילו הכי נראה דנידון דידן שאני, דחציצת הנייר לאו כלום הוא, ונלענ"ד דטעון טבילה עם ברכה, ותמיהני על הבן איש חי פרשת מטות שכתב שמסתפק בכך. וראה עוד בשו"ת מנחת חן חלק א' (סימן ל"ד אות ג') הל' ליל הסדר מה שהביא לגבי קערה של פסח למצות שמניחים אותם בהפסק נייר דבכה"ג נראה שלא טולבים את הקערה, והובא דבריו גם כן בשו"ת רבבות אפרים.

ועי' בשו"ת חיי הלוי חלק ד' (סימן נ"ו אות י"ב) שכתב דכלי שנעשה להשתמש בו כדרכו, אלא שהוא מניח הפסק נייר וכדומה לכאורה אין פוטר את הכלי מטבילה דעדיין יש עליו שם כלי סעודה, חוץ מאופן שהוא מניח דבר שהיה יכול להחזיק את האוכל גם בלי כלי התחתון, שזה הוי כמו שמניח כלי בתוך כלי ואז ודאי כלי התחתון אין צריך טבילה, עכ"ד. ועי' בחלקת בנימין ביאורים ד"ה אינם שהביא דכלי שמכוסה עם נייר לא חשיב הפסק בין הכלי להאוכל, ומוכח כן מהגר"א דכיון דהמאכל זב דרך הנייר והמפה ונבלע בכלי שפיר טעון טבילה, ואפילו אם המאכל הוא קר ויבש, וכגון לחם שאינו זב

כלי טבילת כלים. וכן השיב בתשובה הגר"י ליברמן שליט"א בעל המשנת יוסף דכלי סעודה שהמאכל נוגע בהם חייבים בטבילה, דגזירת חז"ל היא, ובלי טבילה אסור להשתמש בהם, ולא מועיל הפסק נייר ואפי' אלומיניום, כיון שעצם תשימשם אסור בטומאת עכו"ם, וכשמשמשם אפי' בחציצה של נייר הוי שימוש.

ובקונטרס קיצור הלכות טבילת כלים (סעיף ל"ג-ל"ד) הביא דהגר"ש אלישיב זצ"ל פסק דכלים שדרך תשימשם הוא להכניס בהם אוכל בעטיפה, כגון סוכריות או שקיות אוכל, גם כן יש להטבילם בברכה, שהעטיפה בטלה לגבי האוכל, והכלי נחשב כלי סעודה. כמו כן אסור להכניס אוכל עטוף כגון סוכריות בעטיפה או אוכל בשקיות בכלי הטעון טבילה מטעם הנ"ל שהעטיפה נחשבת כחלק מהאוכל, אבל מותר להכניס אוכל עם כלי בתוך כלי אחר שאינו טבול כיון שהכלי חוצץ ביניהם.

וראיתי בחוברת גלאט כ"ו תשובה בסוף החוברת מאת הגרא"צ ישראלזון שליט"א שנשאל אם אפשר לאכול מכלים עם הפסק נייר או שקית והשיב דאינו מועלת נתינת ניילון או נייר לכלי כיון שאין הניילון נקרא כלי בפני עצמו, ומשום כך אינו חוצץ לענין ההשתמשות בין הכלי למאכל, וכסברא זו שמע ממרן הגר"ש אלישיב זצ"ל לענין הפרשת חלה, דאם עשו עיסה וחילקו הבצק לכמה שקיות ניילון דמצטרפין כל הבצקים להפרשת חלה, ואין השקיות חשבות להפריד ביניהם.

וכן בספר חוט שני הל' טבילת כלים (עמוד כ"ד) כתב כדבר פשוט לגבי תבנית אפיה ממתכת שמניחים עליה נייר כסף

כלל, אפילו הכי ליחייב, דדמי לכוס שמשמש בו לצונן דחייב הואיל ואילו היה חם היה נבלע בו וכו"ל, והכי נמי בענינו, אך יש לחלק דשאני בכוס דנוגע כלי באוכל משא"כ במפה.

והשיב בעל האבני ישפה זצ"ל בתשובה וז"ל, מה שחשבת שלא נחשב השתמשות בכלי בלי טבילה אם מניחים נייר בתחתית הכלי, אינו נראה לי כלל וכלל. וההסבר הוא שהאיסור כאן הוא לא איסור בליעה בכלי כדי שנאמר שאם מניחים דבר שיחצוץ לא תהיה בליעה. אלא האיסור נלמד מכלי מדין שהוא איסור השתמשות עד שלא יעשו טבילה. וכתב הבית יוסף יורה דעה סימן ק"כ וז"ל, ופירשו בירושלמי (ע"ז פ"ה הט"ו) דטבילה היא כדי שיצאו מטומאתו של גוי לקדושתו של ישראל. והסביר בשו"ת קול מבשר חלק ב' סימן ל"ז ד"ה ע"ד מה וז"ל, רק הטעם כדאי' בירושלמי שילהי מס' ע"ז משום שיצאו מטומאת נכרים ונכנסו לקדושת ישראל, ועיין ב"י יו"ד ר"ס ק"כ, והוי כעין טבילת גר דג"כ אינו אלא טבילת חולין שיצא מטומאת נכרים ונכנס לקדושת ישראל עכ"ל.

והסבר דברי הפוסקים שכתבו שענין טבילת כלים שהוא מעין גירות, היינו שכל זמן שהכלים היו ברשות הגוי לא היתה בהם קדושה כיון שאין לגוים קדושה, אבל כיון שהכלים עברו לרשות היהודי הם קבלו קדושה, שהרי ליהודי יש קדושה וממילא גם לכלים שלו יש קדושה, ואם כן הכלים עוברים מעין גירות על ידי שעוברים לשימוש של היהודי, וממילא צריכים טבילה. ולפי זה ברור שאין שום תועלת להניח נייר על תחתית הכלי, כי סוף סוף הוא משמש בכלי

אח"כ נזכרתי שמרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל הובא בקונטרס קיצור הלכות טבילת כלים (סעיף ל"ג-ל"ד) פסק דכלים שדרך תשישם הוא להכניס בהם אוכל בעטיפה, כגון סוכריות או שקיות אוכל, גם כן יש להטבילם בברכה, שהעטיפה בטלה לגבי האוכל, והכלי נחשב כלי סעודה. כמו כן אסור להכניס אוכל עטוף כגון סוכריות בעטיפה או אוכל בשקיות, בכלי הטעון טבילה מטעם הנ"ל שהעטיפה נחשבת כחלק מהאוכל, אבל מותר להכניס אוכל עם כלי בתוך כלי אחר שאינו טבול כיון שהכלי חוצץ ביניהם. וראה עוד מה שכתבתי בספרי אהל יעקב הל' טבילת כלים בשם הגר"ש מילר שליט"א ועוד מראה מקומות ואכמ"ל יותר.

העולה לדינא:

(א) הקונה כלי וממלא אותם עם ממתקים או שקנה כלי שכבר מילאו אותו עם ממתקים אוכל וכדומה לצורך משלוח מנות לחבירו, נחלקו גדולי הפוסקים אם הנותן חייב לטבול את הכלי לפני הנתינה או לפני שממלא את האוכל על הצלחת, יש אומרים שמי שממלא הכלי מתחילה נחשב כבר אצלו כשימוש של כלי סעודה שחייב בטבילה, וחייב לטבול את הכלי. ויש אומרים שאין זה נחשב כשימוש של הכלי אלא כדבר שמעביר את האוכל ולא שימוש ממש וממילא אין לטבול את הכלי רק המקבל המשלוח מנות חייב לטבול את הכלי, נלענ"ד כדעות אלו שהמקבל טובל את הכלי כמו שהארכנו בזה לעיל.

(ב) לפי הפוסקים שנקטו שאין לטבול את

ועליהם מניחים תבשילים לאפותם או לבשלם, אף דהמאכל עצמו אינו נוגע כלל בתבנית, וגם אם אין התבנית בולע מטעם המאכל הרי קיי"ל דדוקא אם הכלי בולע חשיב כלי סעודה וכמ"ש הגר"א (ס"ק י') מהרשב"א, מ"מ כיון שהנייר בטל להכלי ועיקר הכלי הוא הכלי התחתון חשיב הכלי התחתון כלי סעודה. הא חזינן מכל הנ"ל שאין מי שיאמר שמאחר והניחו נייר הפסק בין האוכל לכלי יהיה פטור מטבילה, וכן הוא פשוט על פי הסכמת כל הפוסקים הנ"ל.

לפי המחייבים טבילה אצל הנותן האם הדין כן כששולח שקיות אוכל או סוכריות בעטיפות

ולסיומא דמילתא יש לעיין לפי מה שנקטו מקצת הפוסקים לחייב הנותן בטבילה, מה הדין היכן שהנותן קונה כלי כדי להניח בתוכו סוכריות או מאכלים שונים בעטיפות האם בכה"ג שאין שום מאכל שנוגע בכלי כזה או מגש כזה חייב בטבילה לשיטתם או לא. ובאמת ביררתי אצל כמה מורי הוראה שליט"א ושמעתי דעות לכאן ולכאן, אלו שחייבים טבילה בלי ברכה ואלו שס"ל שפטור מטבילה בכה"ג, ובאמת יש לעיין האם רואים את הסוכריות ומאכלים המעוטפים כגון אגוז ותפוז וכדומה שהקליפה בטל למאכל וממילא צריך טבילה או לא.

וראיתי בספר חוט שני הל' טבילת כלים (עמוד כ"ד) שכתב דיש לעיין בכלי שמניחים סוכריות עטופות בנייר אם הכלי נחשב ככלי סעודה וחייב בטבילה, האם גם בזה אומרים שעטיפה בטל לכלי, ואז חשיב ככלי סעודה, או דיש לומר שהכלי הוא לעצמו ופטור מטבילה, וצ"ע.

הכלי אלא המקבל, נחלקו הפוסקים אם חייבים לטבול בלי ברכה את הכלי אחרי שכבר טבל אותו הנותן.

(ג) לפי הפוסקים הנ"ל שנקטו שאין לנותן לטבול את הכלי מקודם, נראה שמותר להמקבל לאכול ישר מהכלי לפני שטובל אותו עד שגומר את התכולה לגמרי כמו שנהגים רוב הפוסקים לשתות ולאכול מבקבוק שעשוי מזכוכית וכדומה שלא טובלים את הבקבוק לפני השימוש הראשון.

(ד) בעל חנות של ממתקים וכדומה לא צריך לטבול את הכלים שממלא אותם עם ממתקים למכירה.

(ה) לפוסקים הנ"ל שכן מחייבים את הנותן לטבול את הכלי, יש לעיין אם ממלאים את הכלי עם אוכל שבתוך שקיות ועטיפות וכדומה האם גם הנותן צריך לטבול את הכלי בכה"ג.

(ו) מי שרוצה למנוע ממח' גדולה בין

הפוסקים ישנם כמה עצות, יש אומרים שיכול לזכות לחבירו על ידי אחר את הכלי ואז לטבול אותו, או לבקש מהמקבל רשות לטבול את הכלי לפני ששולח לו. או שהנותן ישתמש שימוש אמיתי אפילו פעם א' שאז הוי כשלו וחייב בטבילה ויכול לטבול אז עם ברכה.

(ח) נחלקו הפוסקים אם אחד נותן כלי לחבירו במתנה אם מותר לו לטבול את הכלי לפני כן, ואם עבר וטבל האם המקבל צריך לטבול את הכלי פעם שנית.

(ט) נראה שאב או אם שרוצים לעזור לזוג צעיר עם הרבה כלים לפני החתונה יכול לטבול אותם אפילו בלי ידיעתם.

בברכת התורה

ידידך

יעקב אהרן סקוצילס

מח"ס אהל יעקב, ירושלים

הגאון רבי משה פוליןנסקי שליט"א
בני ברק

בענין משנכנס אדר מרבין בשמחה

א

מקור הדין, וטעם להשמטת הרמב"ם
והשו"ע דין זה

(א) במס' תענית (כ"ט א') איתא, אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה.

והרמב"ם (פ"ה מתעניות ה"ו) והשו"ע (סי' תקנ"א ס"א) הביאו את הדין שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, אך את הדין שמשנכנס אדר מרבין בשמחה השמיטו.

והמגן אברהם (סי' תרפ"ו סק"ד) והחיי אדם (כלל קנ"ה) והמשנ"ב (שם סק"ח) והכף החיים (שם ס"ק ל"א) והקיצור שו"ע (סי' קמ"א) הביאו דין זה שמשנכנס אדר מרבין בשמחה.

והקשו האחרונים, מדוע הרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה.

(ב) וביאר בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ק"ס), דהנה במגילה (ל"א ב') דעת רב שראש חודש אב שחל להיות בשבת מפטירין בו הפטרת חזון, וכתבו התוס' (ד"ה ראש חודש) שאנו אין נוהגין כן, משום דקיימא לן שלא חל דיני אבילות אלא בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה, ולא מראש חודש, וכיון שאין אבילות מראש חודש, לא מפטירין בו הפטרת חזון, ורב שאמר שמפטירין בו

הפטרת חזון סבר כמ"ד שמתחילת החודש נוהג דיני אבילות.

ונידון זה האם נוהג אבילות מראש חודש או רק בשבוע שחל בו, נחלקו בו בברייתא בתענית (כ"ט ב'), ומבואר שם שמ"ד כל החודש כולו אסור יליף מדכתיב (הושע פ"ב פס"ג) והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתי, וס"ל שמש"כ חדשה היינו שכל החודש נוהג אבילות.

ועפ"ז ביאר החת"ס, שמה שאמר רב יהודה בריה דר"ש בר שילת משמיה דרב שמשנכנס אדר מרבין בשמחה, המקור לזה הוא משום דדרשינן מהא דכתיב (אסתר פ"ט פסכ"ב) והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, שכל החודש יש בו שמחה, וזה רב לשיטתו דדרשינן והשבתי חדשה שכל החודש יש בו אבילות, ה"ג דרשינן והחודש אשר נהפך שכל החודש יש בו שמחה, אך אנן דקיי"ל שאין נוהג אבילות אלא בשבוע שחל בו ולא דרשינן חדשה, א"כ גם לא דרשינן והחודש אשר נהפך, ולכן לא קיימא לן דין זה שמשנכנס אדר מרבין בשמחה.

והא דמשנכנס אב ממעטין בשמחה הוא דין מוסכם גם למ"ד שאין אבילות נוהגת אלא בשבוע שחל בו [דהא מקור דין זה הוא במשנה בתענית (כ"ו ב') ובמשנה שם כתוב שהאבילות היא רק בשבוע שחל בו], היינו רק לענין שמראש חודש אין בונין בית חתנות

כל אחד נאמר לגבי דבר אחר, שיש דברים שנוהגים כל החודש, ויש דברים שנוהגים מר"ח עד התענית, ויש דברים שנוהגים רק בשבוע שחל בו, וכל מה שנחלקו זה לגבי איסור סיפור וכיבוס ממתי נוהג, האם על זה נאמר חגה, או שעל זה נאמר חדשה, או שע"ז נאמר שבתה, וסיים המהרש"א "תדע דהא תנא דמתניתין ס"ל דאין אסור סיפור וכיבוס אלא בשבת שחל תשעה באב בתוכה, וברישא קתני משכנס אב ממעטין בשמחה דהיינו מראש חדש" עכ"ל. ולפי דברי המהרש"א ודאי אין מקום לדברי החת"ס הנ"ל, דהא לכו"ע דרשין מחדשה, וא"כ הוה לן למידרש נמי מוהחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה.

(ה) ועוד ביאר החת"ס, דהנה בגמ' בתענית איתא על מימרא זו שכשם שמשכנס אב ממעטין בשמחה כך משכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב פפא הלכך בר ישראל דאת ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה. והקשה הריטב"א, ממה שאמרו בשבת (קנ"ו א') אין מזל לישראל, וכן עמד בזה המהרש"א [ע"ש מה שתירצו].

וביאר החת"ס, דאפשר לומר שרב פפא ס"ל כמ"ד יש מזל לישראל, ולכן אמר כך, אבל אנן קיי"ל אין מזל לישראל, ומשום הכי בשלמא באב אע"פ שלא ריע מזליה דישראל מ"מ איכא למיחש דבריא מזליה דאומות העולם, אבל באדר אין טעם שידון עמו דוקא אז, דהא אין בריא מזליה לישראל, ולא שייך לומר דמ"מ ריע מזליה דאומות העולם, דנהי דריע מזליה דעמלק, אך לא ריע מזליהו דשאר אומות, ולכן רק באב הביא השו"ע דין זה ולא באדר.

ואבורנקי של מלכים, וזה לא שייך באדר, דפשיטא דבחודש אדר אפשר לבנות ולנטוע [ורק ביום פורים שאסור במלאכה, הוצרכו לחדש במגילה (ה' ב') שבנין ונטיעה של שמחה מותר], ולכן לא הביאו הרמב"ם והשו"ע דבר זה.

ג) אמנם יש להעיר, דבתענית שם נאמרו ג' שיטות, דעת רבי מאיר שאסור לספר ולכבס מראש חודש עד התענית, דעת רבי יהודה שאסור כל החודש כולו, ודעת רשב"ג שאסור רק בשבוע שחל בו. ואיתא שם, אמר ר' יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו, דכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה, מאן דאמר מר"ח ועד התענית מחגה, ומ"ד כל החודש כולו אסור מחדשה ומ"ד כל שבוע שחל בו אסור משבתה.

והנה החת"ס נקט בפשיטות בדעת רב שסובר כרבי יהודה שנוהג אבילות כל החודש כולו, אך בדברי רב אין שום ראיה לזה, דהא אפשר לומר שסבר כר"מ שנוהג אבילות מראש חודש עד התענית, והלשון בתוס' במגילה הנ"ל שהביא החת"ס הוא "ורב דאמר דמפטיר חזון סבר דהאבילות חל מיד שנכנס ראש חודש" ולא נתבאר בדבריהם אם סבר כר"מ או כר"י.

ואי נימא דסבר רב כרבי מאיר, א"כ הדרשה היא מדכתיב חגה ולא מדכתיב חדשה, וא"כ אין זה שייך כלל לעניננו.

ד) עוד יש להעיר, דהנה המהרש"א שם הקשה למאן דיליף מחגה למאי נכתב חדשה ושבתה, וכן למאן דיליף מחדשה למאי נכתב חגה ושבתה, ולמאן דיליף משבתה למאי נכתב חגה וחדשה, וביאר המהרש"א, דלכו"ע דרשין מג' הדברים, אך

יש דינים במה ממעטין בשמחה, וכל אחד צריך לשער בלבו ונפשו מה מביא אותו לידי שמחה, ולכן לא הביאו הרמב"ם והשו"ע דין זה, כיון שאין בו דינים מוגדרים.

וכן כתב בספר אגרת הפורים (פ"א הערה י"ח) בשם מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שבאדר אין דינים מסויימים בשמחה זו ולכן השו"ע השמיט דין זה.

וע"ע בספר שערי ציון (ח"א עמ' רנ"ז) ששאל למו"ר שליט"א מדוע הרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה, והשיב שאינו חיוב רק הנהגה טובה.

ב

עד מתי יש להרבות בשמחה

(ט) יש להסתפק, עד מתי יש להרבות בשמחה, האם זה רק עד פורים, או שזה עד סוף חודש אדר [וכעין מה שדנו הפוסקים לגבי חודש אב, אם ממעטין בשמחה רק עד תשעה באב, או עד סוף החודש, עי' משנ"ב סי' תקנ"א סק"ב].

(י) והנה, בטעם הדבר שמרבין בשמחה בחודש זה, כתב החתם סופר (שו"ת או"ח סי' ק"ס, ובהגותו לשו"ע סי' תקנ"א), שהוא משום דכתיב (אסתר פ"ט פסכ"ב) והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, ומשמע שכל החודש יש בו שמחה.

וא"כ לפי זה לכאורה יש להרבות בשמחה בכל החודש.

שוב מצאתי באשל אברהם (סי' תרפ"ו) שכתב כן, וז"ל "מרבין בשמחה מסבירא כן הוא עד ניסן דכתיב והחודש אשר נהפך מיגון לשמחה", עכ"ל.

(ו) ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קע"ז) כתב ליישב, דהנה כתב השו"ע (סי' תרפ"ח ס"ז) שהמפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה להוליד עמו, ואינו יכול להמתין עד י"א אדר, יש אומרים שקורא אפילו מתחילת החודש, והטעם לזה מבואר בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) שהוא משום דכתיב והחודש, והטעם לזה מבואר בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) שהוא משום דכתיב והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, וא"כ ממה שהביא השו"ע דין זה, ממילא ש"מ שמשנכנס אדר מרבין בשמחה, כיון שזה גופא הטעם שאפשר לקרוא מתחילת החודש משום שנהפך החודש מיגון לשמחה.

ואע"פ שאפשר לקרוא את המגילה רק עד ט"ו אדר ולא לאחר מכן, ואילו מרבין בשמחה זה בכל החודש (כפי שיתבאר להלן אות י'), זה משום דכתיב ולא יעבור, וזה רק דין פרטי לגבי קריאת המגילה, אך השמחה היא בכל החודש.

(ז) אמנם ביאור זה מיישב רק את השו"ע, אבל הרמב"ם שלא הזכיר דין זה שיכול לקרוא מתחילת החודש, אכתי קשה מדוע לא כתב שמשנכנס אדר מרבין בשמחה.

ועוד, שגם השו"ע לא פסק כן בבירור, והביא כן רק בשם יש אומרים, ומדוע לא כתב את הדין שמשנכנס אדר מרבין בשמחה שהוא מוסכם לכו"ע.

(ח) עוד כתב ליישב בספר נימוקי או"ח (להגאון ממונקאטש, סי' תרפ"ו), דמרבין בשמחה הוא דבר התלוי בלב, ולא פירטו חז"ל כדת מה לעשות כדי להרבות השמחה בחודש זה כמו לגבי חודש אב ששם

הגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה פ"ח הערה 35).

יג) אמנם בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' כ') חתם בסוף המכתב בזה"ל "כאור בקר ליום ג' שנכפל בו כי טוב א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה לסדר ושכנתי בתוכם תקפ"ט", ונראה מדבריו שנקט שגם באדר ראשון מרבין בשמחה.

וכן בספר פירוש הרמ"ז על הזוהר (למהר"ם זכותא, פר' שופטים עמ' קי"ז) חתם בזה"ל "וזה חנני ה' משנכנס אדר ראשון מרבין בשמחה של תורה".

וע"ע בשו"ת חת"ס (או"ח סי' ק"ג) שכתב וז"ל, ובדרוש אגדה אמרתי דשנת הנס היה ראוי להתעבר עפ"י חשבון, ונתכוון המן לגזור שמד בחודש אדר הראשון כדכתיב בחדש שנים עשר ולא ב"ג, כדי שלא יגן זכות משה רבינו ע"ה, שחדשו של משה רבינו ע"ה הוא בשני וכו', ומ"מ המן שמח שמחה גדולה שעכ"פ שם אדר הורע מזלייהו של ישראל וכו', וכשגברו מרדכי ואסתר לא עיברו אותו השנה כדי שיארע חודש המלחמה בחדשו של משה רבינו ע"ה, ועל כן הוצרכו לעבר שנה האחרת ועשו ימי שמחה בשני, ואסרו הספד בראשון כי שניהם גורמים, אמנם העיקר בשני משום מיסמך גאולה לגאולה, עכ"ל.

וכתב בספר אגרת הפורים (פ"א הערה י"ט) שנראה מדברי החת"ס הללו שגם באדר א' יש מזל טוב לישראל, וא"כ אפשר שמש"כ החת"ס שבאדר ראשון מרבין בשמחה הוא לשיטתו, דהא בדברי רב פפא שאמר על הא דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי

ובספר שערי ציון (עמ' רנ"ז) נשאל בשאלה זו מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב "כל החודש".

יא) והנה, על הגמרא בתענית שאומרת דין זה שמשנכנס אדר מרבין בשמחה, פירש רש"י (ד"ה משנכנס) וז"ל "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח", וצריך ביאור מה הוסיף כאן רש"י גם פסח.

וכתב האליה רבה (סי' תרפ"ה סק"ח) שרש"י נקט שמה שכתוב משנכנס אדר, היינו מתחילת חודש אדר, אך השמחה נמשכת גם לניסן, כיון שגם בניסן נעשו נסים לישראל, ולכן גם בחודש ניסן מרבין בשמחה [וע"ע בשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) ובשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ק"ס) מה שכתבו בביאור דברי רש"י הללו].

ג

אם מרבין בשמחה באדר ראשון

יב) יש לדון לגבי מה שאמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה, מה הדין בשנה מעוברת, האם יש להרבות בשמחה גם באדר ראשון, או רק באדר שני.

ובשו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' פ"ח) כתב [בתירוץ השני] לבאר את דברי רש"י שהבאנו לעיל (אות י"א), שכתב ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, שהשמחה היא משום שהם ימי נסים הסמוכים זה לזה [וכמבואר במגילה (ו' ב') שהטעם שעושים את הפורים באדר ב' הוא משום דמיסמך גאולה לגאולה עדיף], וזה שייך רק באדר ב' הסמוך לניסן ולא באדר א'.

וכן כתבו בשו"ת תשובה מאהבה (ח"ב סי' ש"א) ובספר מועד לכל חי (להגר"ח פלאג'י, דיני פורים סעיף נ"ב), וכן פסק

וכו' לימצי נפשיה באדר דבריא מזליה, נראה ששני הדברים תלויים זה בזה.

יד) ובספר חשוּקי חמד (מגילה ו' ב') כתב בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל, שנידון זה האם נוהג שמחה באדר א', תלוי בשני השיטות ברמ"א (סי' תרצ"ז ס"א) אם יש להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון.

והנה, הרמ"א פסק ומכל מקום ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים, וטוב לב משתה תמיד, עכ"ל. וא"כ לפי זה לכאור' גם יש להרבות קצת בשמחה באדר ראשון.

וע"ע בשו"ת שבט הלוי (ח"י סי' ק"ה אות ג') שכתב, שבפשטות יש להרבות בשמחה רק באדר ב', אבל יש שמוסיפין שמחה מאדר א', וטוב לב משתה תמיד [ואפשר דכוונתו עפ"י דברי הרמ"א, וכמשנ"ת].

ובחשוּקי חמד (שם) הביא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל שדעתו נוטה שמרבין בשמחה רק באדר ב', אמנם בקונטרס הליכות הגר"ש אלישיב (עמ' 4) כתב בשמו שיש מצוה להוסיף בשמחה גם באדר א' [ואפשר שסבר ג"כ כמשנ"ת, שכיון שהרמ"א נוטה יותר שאין חיוב משתה ושמחה באדר א', א"כ גם א"צ להרבות בשמחה באדר א', ומ"מ כיון שיש ענין כן להרבות בסעודה בפורים קטן כדי לצאת דעת המחמירים, לכן גם יש ענין להרבות בשמחה באדר א'].

ושאלתי שאלה זו למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב "אין בין אדר ראשון לשני אלא משלוח מנות ומתנות לאביונים".

וע"ע בספר יהודה יעלה (שמות עמ' קמ"ז) ובספר עבודת אהרן (תענית כ"ט א') שכתבו שגם באדר ראשון מרבין בשמחה, וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (חלק י"ב סי' ו', חלק י"ג סי' ק"ו, וחלק ט"ז סי' ל"ב).

ד

אם מרבין בשמחה בא' דראש חודש

טו) יש להסתפק, ממתי יש להרבות בשמחה, האם מל' שבט שהוא כבר א' דראש חודש אדר, או רק מא' אדר שהוא ב' דראש חודש.

טז) ובספר דרך שיחה (עמ' קפ"ז) כתב בשם מו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, שמרבים מהיום השני של ראש חודש, שהוא א' אדר, כי יום א' של ר"ח אינו חודש אדר עדיין.

יז) ובספר אגרת הפורים (פ"א הערה י"ח) הוסיף עוד בשם מו"ר שליט"א, שאע"פ שבנדירים (ס' ב') מבואר שכאשר אדם נדר לאסור את עצמו בחודש זה, א' דראש חודש נחשב לחודש הבא ולא לחודש הקודם, מ"מ זה דוקא לגבי נדרים, דבנדירים הלך אחר לשון בני אדם, אך עפ"י האמת זה נחשב סוף החודש הקודם ולא תחילת החודש הבא.

יח) אמנם לכאור' ממה שחתם החת"ס (הובא לעיל אות י"ג) "א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו שמחה" מבואר שגם בא' דראש חודש מרבין בשמחה.

ואפשר שיש לדחות, שכוונת החת"ס שיום זה הוא יום ראשון של ראש החודש שמרבים בו שמחה, והיינו שחודש זה מרבים בו שמחה, אך באמת ביום זה עדיין לא מרבין בשמחה, ויל"ע בזה.

שצריך להרבות בחודש אדר, והשיב "קצת יין", ונשאל עוד האם כוונתו לשתות יין בראש חודש, או בכל יום ויום מימי חודש אדר, והשיב "רק בראש חודש" (שערי ציון עמ' רנ"ח).

ומו"ר שליט"א נוהג לשתות בכל ראש מעט יין, ובראש חודש אדר שותה קצת יותר משאר ר"ח, וכפי שנהג אביו מרן הסטייפלער זצ"ל.

אמנם הגר"ש דבילצקי זצ"ל היה נוהג לשתות יין בכל יום מחודש אדר (תורת המועדים סי' תרפ"ו אות א').

דבר נוסף כתב הגר"ש דבילצקי זצ"ל, שראוי לנהוג שבכל שמחה שעושה בחודש אדר להוסיף מאכל מיוחד לכבוד חודש אדר (שם).

וע"ע בשו"ת צפנת פענח (ח"ב סי' כ"ג) שכתב לגבי הא דמרבין בשמחה בחודש אדר, דאין שמחה בלא אכילה ושתיה.

אך בספר המכתם כתב וז"ל "הלהרבות בשמחה האמור משנכנס אדר, לא נאמר להרבות במאכלים ומשתאות, אלא לב העניים והאביונים, ובכללה כל שמחת מצוה" עכ"ל.

כג) עוד אמר מו"ר שליט"א, שאם יש לו סיום או חתונה או שאר שמחה לעשות, יראה לעשות זאת בחודש אדר (דרך שיחה עמ' קפ"ז).

וכן מרן הגר"י אדלשטיין זצ"ל נשאל כיצד מרבים בשמחה בחודש אדר, והשיב שיש להרבות בשמחות, כגון להרבות בשמחת סיומי מסכתות, או לדוגמא, בסעודת שידוכים, לקובעה בחודש אדר, וכל ארוע

[ובספר נטעי אשל כתב בשם בעל הלב שמחה מגור זצ"ל, שדקדק בדברי חז"ל, שלא אמרו משהגיע אדר, אלא משנכנס אדר, כי הגיע היינו רק מראש חודש ואילך, לכן אמרו משנכנס, שגם בשבת הקודמת כשמברכים החודש כבר מרבים בשמחה עכ"ד, אך מסתבר שלא אמר כן אליבא דאמת אלא על דרך צחות, ויל"ע].

ה

במה מתבטא ריבוי השמחה

(ט) כתב בספר נימוקי או"ח (סי' תרפ"ו), בכל דבר שנוכל להרבות בשמחה מצוה איכא, וכל אחד ישער בליבו ונפשו, ומצוה בכל מה שאפשר להרבות בלבו ועניניו בשמחה של מצוה, עכ"ד.

והיינו שאין בזה דינים מוגדרים איך להרבות בשמחה, אלא כל אחד לפי ענינו צריך להרבות בדברים שמביאים אותו לידי שמחה.

(כ) ובספר ישמח ישראל (עמ' ל"ב) כתב, וענין השמחה הוא לשמוח בה' במה שזכינו להיות מחלקו ונחלתו, כדכתיב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, והדרך לבוא לשמחה הזאת להכיר בחלק ונחלת ה' תמיד, היא על ידי אהבת רעים ואחדות עם בני ישראל, עכ"ד.

(כא) ובספר הליכות שלמה (מועדים פי"ח הערה 36) כתב בשם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שמה שאמרו מרבין בשמחה, אין הכוונה שיש להרבות בפעולות של שמחה דוקא, אלא עיקר הכוונה היא שיסיר מליבו בימים אלו כל דאגה ועצבות.

(כב) ומו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א נשאל, במה מתבטא ריבוי השמחה

משמח שיש התלבטות באיזה תאריך לעשות אותו, כדאי מטעם זה לעשותו בחודש אדר.

ובנותן טעם להביא כאן מה שסיפר הגר"י דינקלס זצ"ל, שכאשר החל בנו לדבר, ניסה ללמדו תורה, וראה שכמה שמנסה הילד אינו קולט, עד שפעם אחת שמע את בנו חוזר על מה שצועק המוכר אבטיחים ברחוב, ואז הבין שכאשר הוא מנסה לומר לו את המילים, תורה צוה לנו משה וגו', הדברים לא נכנסים בלבו, משא"כ כשהמוכר צועק עם כל ההתלבטות, זה נכנס בליבו.

שוב ראיתי כדברינו [שיש להרבות בחודש זה בלימוד מתוך שמחה] בשם הגה"צ רבי נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות עניני פורים עמ' קי"ט) שאמר בזה"ל, מרבים בשמחה זה עבודה, צריך ללמוד מתוך שמחה, ולהתפלל מתוך שמחה.

ואח"כ מצאתי בקונטרס לאורים (פורים עמ' ל"ח) שהביאו בשם מו"ר מרן הגר"י אדלשטיין שליט"א, שמה שאמרו משנכנס אדר מרבים בשמחה, הכוונה היא להרבות בשמחה של מצוה ולהתחזק בעבודת ה' בשמחה, ולהרבות בהרגשות של שמחה במצוות, וכאשר אדם לומד ומרגיש טעם ומתיקות בלימוד זה שמחה של מצוה, וכן כשאדם שמח בתפילה, או שעושה מעשי חסד מתוך אהבת הבריות, גם זה בכלל עבודת ה' בשמחה, וכל אחד מחלקי העבודה אם זה בשמחה זו היא שמחה של מצוה.

ועוד הוסיף שם, שצריך לדעת, שגם אדם שעוסק בהכשר מצוה צריך לשמוח בזה, וכל צרכי גופו של האדם נקראים הכשר מצוה, כמו האכילה והשתייה והשינה, שהם נצרכים לאדם כדי שיהיה לו כח לעבודת ה', וכמו

כד) עוד אמר מו"ר שליט"א, שהדרך להרבות בשמחה היא ע"י לימוד התורה, וכמ"ש (תהלים פ"ט פס"ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב (שערי ציון עמ' רנ"ט).

והגה"צ רבי דב יפה זצ"ל אמר, שבספרים הקדושים מובא שאחד הטעמים שיש להרבות בשמחה בחודש אדר, הוא משום שההשפעות המיוחדות לחודש אדר באות על ידי שמחה, והצורך להרבות בשמחה מחייב להרבות בחודש אדר באמצעים המביאים לידי ריבוי שמחה, ולכן יש להרבות בחודש אדר בראש ובראשונה בלימוד התורה, כי לתורה הקדושה יש כח מיוחד להנחיל שמחה ללומדיה.

וע"ע ביערות דבש (ח"א דרוש ח') שכתב, שעיקר שמחת פורים היא בתורה, דכתיב (אסתר פ"ח פס"ז) ליהודים היתה אורה, ואורה זו תורה.

כה) ונראה להוסיף בזה, שמלבד מה שיש להרבות בלימוד התורה ללמוד יותר, יש דבר נוסף, ללמוד את התורה בשמחה. שהלימוד עצמו יהיה מתוך שמחה.

והענין בזה הוא משני טעמים, א' כמ"ש בהקדמת ספר החרדים, שכל מצוה ומצוה שמזדמנת לאדם, זה דורון שהקב"ה שולח לו, ולכן לפי רוב שמחתו הוא מראה שמכיר את ערך המתנה ושחביב בעיניו מתנתו של הקב"ה ושמח בה, וזה גורם לו לאהוב המצוות ולבקשן.

ב' דאינו דומה אדם הלומד כדי לצאת ידי חובתו ואינו לומד בשמחה, לאדם הלומד מתוך חיות ושמחה, שכאשר האדם לומד

שמבואר ברמב"ם (פ"ג מדעות ה"ג) שאדם שכל מעשיו לשם שמים, וישן כדי שיהיה לו כח לעבודת ה', הרי השינה שלו עצמה היא עבודה למקום ונקרא עובד ה' בשנתו, ונמצא שאם אדם עוסק בצרכי גופו לשם שמים הרי הוא נקרא עוסק בהכשר מצוה, ואם יעשה אותם בשמחה הרי זו שמחה של מצוה.

וכל הדברים הללו, צריך להתחזק בהם תמיד, וכמו שאמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומשמע שכל השנה צריך להיות בשמחה ובחודש אדר יש להרבות [וע"ע במשנ"ב (סי' א' סק"י)] "אבל התורה והתפילה יהיה בשמחה".

(כו) נהגו בכמה מקומות לתלות בחודש אדר שלט שכתוב עליו "משנכנס אדר מרבין בשמחה".

והובא מנהג זה במנהגי קול אריה (אות ק"ה) ובספר ילקוט אברהם (או"ח סי' תרפ"ו) ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' ל"ו סק"ד) ובשו"ת בית ישראל (ח"א או"ח סי' ל"ו) ובלקט הקמח החדש (סי' ע"ט סק"ז).

ובמנהגי מהרי"צ הלוי (פרק ל"ה אות א') הובא שהיה תלוי בביתו שלט שכתוב בו באותיות גדולות משנכנס אדר מרבין בשמחה, והיה מקושט ומעוט בפסוקים ובציורים הקשורים לחודש אדר ומזל דגים, מגילת אסתר ומצוות הפורים.

ויש שנהגו לתלות שלא זה במקום של האמה על אמה זכר לחורבן [בטענה שבחודש אדר שמרבים בשמחה א"צ להתאבל על החורבן], אך בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מובא שאין נכון לעשות כן.

(כז) בספר מנהגי מהרי"צ הלוי (פרק ל"ה הערה ב') הובא ששאלוהו מדוע בחודש אב לא תולים שלט שכתוב עליו משנכנס אב ממעטין בשמחה. והשיב שבחודש אב לא צריך תזכורת, כיון שאנו עדיין חיים בגלות, ושלשה פעמים ביום אנו מתפללים על בנין ירושלים, וכן בברכת המזון אנו מבקשים על בנין ירושלים, וממילא אבילות החורבן עומדת תמיד לנגד עינינו, ואין צורך בתזכורת נוספת. אולם בחודש אדר תולים שלט זה, כדי להזכירנו שלמרות שאנו נמצאים בגלות ועדיין לא זכינו לבנין בית המקדש, מ"מ יש מצוה להרבות בשמחה ולזכור את הנסים שעשה לנו הקב"ה בימים ההם, וע"י זה נתעורר להתפלל ביתר שאת וביתר עוז שנזכה גם אנו לישועת ה' ויקויים בנו "תשועתם היית לנצח ותקוותם בכחל דור ודור" בבנין בית המקדש במהרה בימינו.

ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ב או"ח סי' ל"ד סק"ד) נשאל, אם מצא טעם למנהג העולם שתולים שלט זה, ואם כדי להזכיר את הדין שמשנכנס אדר מרבין בשמחה, מדוע לא תולים באלול שלט שכתוב עליו משנכנס אלול מרבין בתשובה. והשיב, הנה אנכי לא ראיתי ולא שמעתי טעם למנהג זה, אמנם מש"כ כ"ת מדוע אין עושין כך באלול, לא קשה מידי, משום שמאמר זה לא נמצא בשום מקום בש"ס, ואף שהאמת כן הוא, מכל מקום הרי כתב המהרש"א (מגילה ל"ב א') שהטעם שאמרו שלשים יום קודם החג, ולא חשיב התם שלשים יום לפני ראש השנה ויוהכ"פ, משום שבאמת זמנה של תשובה בכל השנה דבר יום ביומו, משא"כ משנכנס אדר מרבין בשמחה הוא מאמר מפורש בגמרא, עכת"ד.

חבירו בתשעת הימים אוכל בשר ושותה יין, הוא יגער בו, כיצד אתה אוכל בשר ושותה יין הרי תשעת הימים עכשיו, אותו דבר אדם שאינו בשמחה בחודש אדר, הוא צריך לגעור בעצמו, מדוע אינך שמח הרי חודש אדר עכשיו.

אך לפי פשוטו נראה לבאר בזה, שכוונת הגמרא לומר, שכשם שמצינו בחודש אב, שכיון שבחודש זה אירעה בו פורענות לכלל ישראל, לכן מלבד מה שיום זה נקבע ליום של אבילות, גם בכל החודש ממעטין בשמחה, הוא הדין בחודש אדר, שכיון שבחודש זה אירע בו נס לכלל ישראל, לכן מלבד מה שיום זה נקבע ליום של שמחה, גם בכל החודש מרבין בשמחה.

שוב ראיתי במאירי שכתב כן וז"ל "ובגמרא פירשו שכמו שמשנכנס אב ממעטים בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לאל בכל עת ובכל זמן כפי הנאות למה שאירע באותו זמן וכן שצריך לברך על הטובה ועל הרעה כמו שהתבאר" עכ"ל.

(ל) ואסיים בדבר נחמד שראיתי בספר פרדס יוסף (עמ' ס"ד), דהנה חז"ל אמרו שמי שיש לו דין עם נכרי ישפוט באדר, ולכאורה דין זה אינו נוגע למעשה אצלו שברוך ה' איננו דרים בין הגויים. אך דבר זה שייך אצלנו למעשה, כמו שאמר בעל הדברי שמואל מסלונים זצ"ל, שנכרי הכוונה גם ליצר הרע, שכאשר האדם יש לו מלחמה עם הגוי שנמצא בתוככי עמקי לבו, אזי חודש אדר מסוגל לה להכניעו ולהתגבר עליו.

כח) בספר מקור ברוך (ח"א פ"י ס"ג) כתב שהטעם שאוכלים אזני המן בחודש אדר, הוא משום משנכנס אדר מרבין בשמחה, ויש גם מצוה לשמח את הילדים [וכמו ביו"ט שמצוה לשמחם ולתת להם קליות ואגוזים], ומעשה אופה אלו המתובלים בדבש בדמות מיוחד וידוע לפורים בשלש קרנות, מביא להם שמחה ותענוג ואוכלים אותם לתאבון.

[והביא שם מעשה באבי זקנו רבי יעקב ברלין (אביו של הנצי"ב) שהיה איש אמיד ומדקדק מאוד בכל מנהגי ישראל, ובעירו היה נהוג כבר מתחילת חודש אדר שהאופים הציבו דוכן בסימטא שעל יד בית הכנסת ומכרו שם אזני המן מתחילת חודש אדר, ושנה אחת שם לב שלא באו למכור, וחקר מה הסיבה לכך, ונודע לו שבאותה שנה היה יקר ומחיר הקמח עלה מאוד והאופים בקושי מצליחים לעמוד באפיית הלחם העיקרי, אבל אין ידם משגת למאפה תענוגים. ושם הדבר אל ליבו, וכששב לביתו מבית המדרש קרא לשני האופים הראשיים שהיו מאותה עיר, ונתן לכל אחד שלשים אדומים זהב (סכום נכבד מאוד), וביקש מהם להשתדל להשיג קמח להכנת אזני המן שיהיו מצויים למכירה כמו כל שנה ולא יחסר המזג ממנהגי ישראל].

כט) והנה, הלשון בגמרא הוא "כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה", ויל"ע מה השייכות בין שני הדברים.

ושמעתי בשם הגר"א בידרמן שליט"א לבאר בזה ע"ד צחות, שאם אדם יראה את

הגאון רבי הילל מרדכי אליעזר דייטש שליט"א

מחז"ר כולל 'מדרש אליהו', אלעד ת"ו

מאמר זה נכתב לעי"נ איש האשכולות הבלתי נשכח הרב טלי ב"ר אברהם ז"ל, אבואה ידינ"פ כאח נאמן לי הגאון המובהק רבי יעקב אהרן שליט"א רב ומו"צ 'יד הרמ"ה', ונשלח בהערכה לקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' הנערך ע"י ידידנו עוז הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א.

ברין קריאה למפרע בתיבת 'ואת' של עשרת בני המן

א.

מקור הדין וטעמו

איתא במתני' מגילה (דף יז ע"א) הקורא את המגילה למפרע לא יצא. ובגמ', מנא הני מילי, דכתיב (אסתר, פרק ט, פסוק כח) והימים האלה נזכרים ונעשים, איתקש זכירה לעשייה, מה עשייה למפרע לא אף זכירה למפרע לא. וכן פסק הרמב"ם (פרק ב מהל' מגילה, הלכה א), ונפסק בשו"ע (סימן תרצ, סעיף ו).

ובטעמא דמילתא נראה פשוט דילפינן לה מהיקש, זכירה מעשייה, וכמו בקריאת שמע ובהלל דילפינן מפסוקים שהקורא למפרע לא יצא. ועי' בטורי אבן (שם, ד"ה מנא) דמבואר למה לא נילף קריאת המגילה מקריא"ש, וע"ע בשפת אמת (שם) שמבאר דבריו, ועי' בערוך השולחן (סימן תרצ, סעיף יא) שמבאר ענין עשייה למפרע, עיי"ש.

וראיתי מביאים בביאור טעם הפסול של 'למפרע', דהיינו משום שמשתנה סיפור הדברים על ידי קריאתו למפרע, ודווקא בכה"ג נפסלת הקריאה.

אך ד"ז מיתלא תליא בהבנת דברי הט"ז

ז"ל (שם, ס"ק ה) שכתב לפרש דברי הטור ז"ל שכתב, הקורא את המגילה למפרע לא יצא, הלכך אם דילג פסוק אחד לא יקרא לפניו [עד סוף המגילה או עד סוף הענין] ואח"כ יחזור ויקרא הפסוק שדילג, אלא יחזור מפסוק שדילג וימשיך הקריאה כסדרו. ומקשה עלה הט"ז ז"ל, מאי 'הלכך' דקאמר, הרי זהו הדין עצמו שאמר בתחילת דבריו שהקורא למפרע לא יצא, ומה מוסיף לן בדבריו.

ומתרץ וז"ל, דאי רישא לחוד הייתי מפרש טעם הפסול כיון שהחליף הפסוקים ומכח זה משתנה הענין הכתוב באותם הפסוקים, וממילא אם קרא אחר הדילוג כל המגילה או ענין אחד ההוא וקרא אחר כך הפסוק הנדלג אין חשש זה, קמ"ל דאפילו הכי פסול דהו"ל למפרע, עכ"ל. ומבואר, דהטור והמחבר אתי לאשמועין דלא תימא שרק באופן שקורא פסוק א' פסוק ג' ופסוק ה' ואח"כ חוזר וקורא פסוק ב' ופסוק ד' דאז משתנה הענין הו"ל 'למפרע', ומשא"כ כשמדלג פסוק אחד וממשיך בקריאה ואח"כ יקרא הפסוק הנדלג לאחר סיום קריאת המגילה, דבכה"ג לא משתנה הענין אלא רק

מבלבל הסדר וקורא פסוק שלא במקומו, קמ"ל דאף בכה"ג הוי 'למפרע' וצריך לחזור ולקרות אותו הפסוק ולהמשיך משם את הקריאה, כדי שיהיה קריאת המגילה כסדרו.

והעולה מדברי הט"ז, דישנם ב' הגדרות ב'למפרע', הא' שמשנתה הענין ע"י דילוגו, הב' שלא משנתה הענין אלא רק מבלבל סדר הקריאה, וע"ז אפשר להוסיף הגדרה שלישית, דהט"ז ז"ל התכוין שבכל גוונא הוי 'למפרע', לא מיבעיא כשמשנתה הענין או כשמבלבל סדר הקריאה, אלא גם בכגון שקורא אותה תיבה ממש הכתובה מוקדם במגילה, ג"כ נחשב קריאה למפרע, וזאת משום גזיה"כ דאיתקש זכירה לעשייה.

ב.

דבר השאלה והצדדים לכאן ולכאן

והנה הפרמ"ג ז"ל (שם, משב"ז, ס"ק ה) כתב, ודע דאף פסוק אחד למפרע אף דיעבד לא יצא, והוא הדין תיבה אחת למפרע צריך לחזור ולקרות על הסדר, ע"כ. ונפסק במשנ"ב (שם, ס"ק כג).

ומעתה יש לדון בקריאת ה'ואת' של עשרת בני המן, באופן שקרא לבן אחד את ה'ואת' של בן מוקדם, וכגון שקרא ל'ויזתא' את ה'ואת' של 'פרשנדתא', אם יש בזה משום קריאת תיבה אחת למפרע דצריך לחזור ולקרות.

ויש לחקור בב' אנפי, מצד אחד, הבעל קורא התכוין בדעתו לקרות 'ואת ויזתא' ואכן קרא 'ואת ויזתא', ומה שעייין ב'ואת' מוקדם הר"ז כקורא מהזיכרון, וכמו אחד שקורא 'אחשוורוש' ובאותו רגע מעייין בתיבת 'בימי', הרי בוודאי יצא יד"ח, וה"נ נימא הכי, וכסברא זו אמר לי דו"ז הגאון רבי משה

שאל קליין שליט"א, [וכדמות ראי' דאזלינן בתר כוונתו, מצינו בביה"ל (סימן קמ, סעיף ג) בהל' קריאת התורה בשם הפרמ"ג ז"ל, אך יש לחלק דשם ליכא פסול של 'למפרע' ודו"ק].

אך מצד שני, הרי כוונתו היתה לקרות 'ואת ויזתא' מתוך הכתב דייקא, ובקריאתו מתוך הכתב טעה וקרא 'ואת' מוקדם, ובכה"ג יש גזיה"כ דהו"ל למפרע ולא יצא.

ולכאור' היה נראה לומר דלא גרע מקראה על פה דקיי"ל בשו"ע (סימן תרצ, סעיף א) שיצא, וא"כ אף בקריאת ה'ואת' נחשוב כאילו קראה על פה. אך יש לחלק טובא, דדווקא בקראה על פה, כיון שקרא אל נכון שפיר יצא אף כשלא עיין בתוך המגילה, משא"כ בקריאה למפרע, דבעצם הדבר שעייין בתוך הכתב וקרא מתוכה אפי' תיבה אחת למפרע, בהא גופא נפסלת קריאתו, וע"ז חל ההיקש זכירה לעשייה.

ועוד, וכי מהיכי תיתי לן לחדש שכל הני הלכתא דהקורא למפרע לא יצא היינו דווקא כשקורא תיבה אחרת או פסוק אחר - ואילו כשקרא אותה תיבה יצא משום דלא גרע מקריאה על פה, הרי מריהטא דלשון הפרמ"ג ז"ל מבואר על כל תיבה שהוא - גם באותה תיבה - שאם קראה למפרע לא יצא.

ג.

הוכחה מדברי הכף החיים ויפושעה"ע

והכף החיים (סימן תרצ, ס"ק צז) כתב וז"ל, וצריך ליזהר לקרות תיבת 'ואת' 'ואת' הנזכרים בעשרת בני המן מתוך המגילה, כי יש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת לקרות כל תיבות של 'ואת' הנזכרים בעל פה, לכך צריך להשים לב על זאת להיזהר, בן

את הש"ץ הקורא את המגילה ליזהר לקרוא
'ואת' כפי הסדר, עי"ש.

ד.

דברי הגר"א גניחובסקי זצ"ל והוכחה
מדבריו

והנה ראיתי למרן הגאון רבי אברהם
גניחובסקי זצוק"ל בפנינים לחדש אדר
(פורים תשע"ג) שכתב בזה"ל, איתא בשו"ע
(סימן תרצ, סעיף טו) צריך לומר עשרת בני
המן ו'עשרת' בנשימה אחת להודיע שכולם
נהרגו כאחד, ובדיעבד אף אם לא קראם
בנשימה אחת יצא. ויש לשאול, דהנה הטור
דעשרת בני המן והטור ד'ואת' מרוחקים זה
מזה, ואם יקרא מתוך הכתב כל שמות עשרת
בני המן עם התיבות 'ואת', לא יוכל לעשות
זאת בנשימה אחת, מאי עדיפא הלכתחילה
דמתוך הכתב או הלכתחילה דנשימה אחת.
ומסברא נראה דהמעלה דמתוך הכתב עדיפא
דהוא דין כללי בכל הקריאות, [ואין עצה
לקרוא פעמיים, פעם אחת מתוך הכתב בב'
נשימות, ופעם אחת בנשימה אחת שלא
מהכתב, דהא כבר יצא בפעם הראשונה].

אמנם העצה בזה לקפל הקלף בין שני
הטורים, ואז ענינו משוטטות כאחת בין שני
הטורים, ונהי דבעינן הפסק בין עשרת בני
המן ובין 'ואת', בפשוטו זהו רק דין על
הכתיבה.

והעירו דבנוסף להנ"ל יש עוד טעם
שהבעל קורא לא יקרא העשרת בני המן בעל
פה, דהא דברים שבכתב אי אפשר לאומרם
בעל פה, אך בזה יש לומר שיהני אם יראה
תיבת 'ואת' אע"פ שאינה שייכת להך בני
המן, ויש לעיין בהאי הלכה, ע"כ לשון הגאון
רבי אברהם זצוק"ל.

איש חי (פרשת תצוה, אות ט). וגם צריך
ליזהר לקרות כל שם בן המן בתיבת 'ואת'
שלו ולא של אחר, עכ"ל.

ונראה הכוונה בדבריו כמשנ"ת, דכיון
דאיכא פסול של למפרע, לכן צריך להיזהר
בקריאת ה'ואת' לכל בן. וכותב דין זה בנוסף
למה שכותב בתחילת דבריו, שצריך להיזהר
מלקרות בעל פה. [ואמנם י"ל באופן אחר,
שכוונתו לענין קריאה על פה, דלאחר שביאר
שצריך ליזהר לקרוא את כל ה'ואת' מתוך
הכתב, הוסיף לבאר שצריך לקרות את
ה'ואת' של כל בן לחוד, דאם יקרא 'ואת'
אחר יהא נחשב כמו קריאה על פה שיוצא
בדיעבד, אך לא ייפסל משום קריאה למפרע,
וצ"ב].

וכעין דברים אלו מבואר בספר יסוד
ושורש העבודה (שער יב, פרק ה) שכתב
וז"ל, ויש להיזהר מאוד לקרות שמות של
עשרת בני המן ככתבן, כי שמעתי רבים
בשביל שקוראין אותם בנשימה אחת כדינו
אינם נזהרים לקרות התיבות ככתבן, ויש
להיזהר בזה מאוד, עכ"ל. ומדויק שפיר
בלשונו שכתב לקרות 'התיבות ככתבן' דהיינו
שלא ייפסל משום קריאה למפרע ושלא
כסדרן, והיינו כמשנ"ת.

ועי' בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ד,
סימן קעד) שכותב בתוה"ד בזה"ל, מצאתי
עדות נאמנה על הגה"ק מהר"י מסאטמאר
זצוק"ל שהשיג מגילה ב"א שורות, והקפיד
להראות באצבעו על כל אות בעשרת בני המן
ב'ואת' כדי שיהא כסדרו, ע"כ. וכותב, שגם
הוא עצמו נוהג כן, ומסיים שראוי להזהיר

ה.	ונראה הביאור בספיקו אם ניתן לקרוא כל שמות עשרת בני המן עם 'ואת' אחד, דמסתפק בהאי דינא אי אריך למיעבד הכי משום פסול דלמפרע, דהרי בסברא זו רוצה לחדש שלא יהיה פסול של 'קורא על פה', ועל כן במה שכתב 'ויש לעיין בהאי הלכה' על כרחך דכוונתו משום פסול דלמפרע, שהרי צריך לקרות לכל בן את ה'ואת' שלו, וכמש"כ הכף החיים הנ"ל, ואכן נשאר בצ"ע.
מסקנת הדברים	
ומכל הלין נראה, שהקורא עשרת בני המן וטעה בקריאת 'ואת' מוקדם אצל אחד מבני המן, יש מקום לומר דנחשב כקריאת תיבה אחת למפרע, ולדעת הפרמ"ג ז"ל והמשנ"ב ז"ל צריך לחזור ולקרות. ולענין הלכה, שמעתי מגדולי הוראה צדדים לכאן ולכאן.	

הגאון רבי משה נאומבורג שליט"א

הערות במצות משלוח מנות

הידור בלשון דברי מעדנים

לשמחה גדול מזה וכפי הידוע "דאין שמחה אלא בבשר ויין" ואעפ"כ האבל שמחויב להמעיט בשמחה בשר יכול לשלוח.

והמבואר כמו שביארנו שענינו של המשלוח מנות הוא תפנוקים והמעדנים וכל כיו"ב, שזה דבר נוסף על הצורך הבסיסי של הסעודה שהוא בשר וכיו"ב ועל כל אחד יש להדר ולשלוח מעדנים-תפנוקים ואילו לאבל ימעיט משמחה זו וישלח רק בשר. ונמצינו למדים שהידור גדול לשלוח דברי תפנוקים ודברים מיוחדים.

ועוד ראיה גדולה לדבר זה דהנה בתוס' בברכות וכן בשו"ע ונושאי כליו בהל' ברכות מובאים נדונים שלמים על מאכלים שהיו אוכלים בפורים מה ברכתם.

הנה התוס' בברכות (מב, ד"ה לחמניות) דן אודות מאפה שהיו אוכלים בפורים הנקרא נילי"ש ודן האם ברכתו המוציא או מזונות.

וכן בביאו"ל (קסח ד"ה שכמעט) דן אודות עיסה שעושין בפורים וממלאין אותה בשומשמן אם נבטל ממנה שם פת לגבי ברכת המוציא.

וכן במשנ"ב (ריב ג) גבי מאכל שהיו אוכלים בפורים העשוי משומשום ודבש ופתייתי אגוז מהו העיקר ומה הטפל.

וכן דן הש"ך ביו"ד (פז, ו) על שהיו אוכלים בפורים תרנגולת בחלב שקדים אם יש בזה משום מראית העין.

רש"י במגילה (ז.) כתב בד"ה מנות- "מיני מעדנים", והנה רש"י לא ביאר את פירוש המילה מנות דאין בפירוש המילה מנות - מעדנים, אלא התייחס ממה המנה אמורה להיות מורכבת וע"ז כתב שיהיה בו מיני מעדנים.

ובפשטות מעדנים הכונה לדברים מיוחדים דאוכל רגיל אינו נחשב למעדן, ומעדן בד"כ הוא ביטוי לדבר נוסף על צורך האוכל הבסיסי ויש ראיות רבות לכך ממפרשי הנביאים וכן מהמדרשים שזה הכונה ואכמ"ל.

ונמצא א"כ שיש לתת במשלוח מנות דבר מעודן דהיינו אוכל מיוחד, ולא דברי מאכל שהם דברים שכל אדם אוכל אותם בכל ארוחה ואינם דברים מיוחדים, ולפי"ז אולי לממתקים יש עדיפות.

וכן ונראה לבסס דברים אלו מהא דאיתא בס' חסידים (ס' תשיג) והביאו המשנ"ב להל' (תרצה, יח) ז"ל מי שמת לו אביו בפורים לשנה הבאה ישלח מנות (אף שהוא יארצי"ט) ובאותו שנה ישלח מעות או בשר לעניים רק לא תפנוקים העשויים לשמחה, עכ"ל.

בדברי הספר חסידים מובא הלכה שיש לאבל למעט באיכות המשלוח מנות ולכן ישלח בשר ולא דברי תפנוקים העשויים לשמחה, והנה בשר אין לך דבר העשוי

בהנה לא מצאנו בשאר ימים טובים וכיו"ב שהיה נדון על המאכלים שהיו אוכלים מה ברכתם, הרי שדווקא אודות המאכלים של פורים היה נדון וכל זה היות וזה לא היה מאכלים שגרתיים והבסיסיים, אלא מעדנים ותפנוקים והיה משולב עם דברים שעוררו נדונים בהלכות ברכות, והוא כאמור להרבות שמחה בדברי תפנוקים.

קפה

ברש"י בביצה (יד:) כתב בפ"י המילה מנות ז"ל דבר המוכן ואינו עשוי להניחו למחר, כגון חתיכות בשר חתוכות לפני האורחים וכן דגים, עכ"ל

ולפי"ז הפירוש מנות הוא הדבר הזמין כמנה הראויה להאכל, וכן מצינו בפס' (דניאל א, ה) "וימן המלך" וכתב שם רש"י וימן לשון הזמנה, וה"ה גבי משלוח מנות יש לתת דבר מזומן לאכילה מידית.

עוד נתבאר ברש"י הנ"ל שמנות בכללם דווקא דברים המוכנים לאכילה, ואילו דברים שאינם מזומנים ומוכנים לאכילה אינם נחשבים למנה, ולכך יש מהפוסקים שכתבו שהשלוח בשר שאינו מבושל לא יצא ידי חובה. ועי' במשנ"ב (ס"ק כה) שהביא ב' דעות בזה.

והנה מצוי מאד במשלוחי מנות שמביאים קפה שמחד הוא מנה הראויה להתכבד בה מחמת חשיבות הדבר, אבל מחמת "מנה" אין זה היות ואינו מוכן לאכילה, וכן ראיתי שמביאים כן בשם הגרי"ש ועוד פוסקים שלא יוצאים ידי חובה בזה.

ומאידך מביאים בשם הגרי"ש (יבקשו מפיהו פורים פ"א אות ט) ש"מנה חמה" (סוגי אבקות למינהם שמוסיפים עליהם מים חמים ובכך נעשים ראויים למאכל) נחשב למשלוח מנות, ובטעם הדבר שנחשב למנה למרות שאינו מוכן ביארו בזה שכיון שהכנתו קלה נחשב הדבר כאילו כבר מבושל ומוכן לאכילה.

חששות של צירוף סל במשלוח מנות

בבן איש חי פר' תצוה (אות טז ובתשובות קפט) כתב שיש לחשוש במשלוח מנות לצירוף כלי, והוא שלא יארוז הכל בכלי אחד היות והכלי מחשיבם לדבר אחד ונמצא שאין כאן שתי מנות.

בהתעוררות תשובה (ח"ג תצו) כתב סברא זו של צירוף סל להקל, כדוגמא שאם המשלוח מורכב מהרבה חתיכות קטנות שכ"א בעצמו לא נחשב למנה היות ואין זה בכלל חתיכה הראויה להתכבד אבל הכל בכלי אחד מצרפם והכל נחשב כדבר אחד, ולכך בכה"ג שיש הרבה מיני מתיקה כמו שוקלדים סוכריות מצרף הכלי כאחד והוה חתיכה הראויה להתכבד.

ויש לדון לפי"ז אם שולח משלוח מנות המורכב מהרבה דברים קטנים ובקבוק יין ביחד ואורז הכל ביחד הרי שלא יצא ממ"נ, אם נחשוש שחשוב הכל כאחד מחמת שהכל בכלי אחד הרי שגם היין עמו ואין כאן ב' מנות אלא מנה אחד דהאריזה צירפה אותם לאחד, ואי נימא שאין כאן חשש של צירוף כלי הרי שאין כאן ב' מנות היות והיין מחד אבל מאידך יש כאן מנה של סוכריות וכיו"ב ודברים קטנים אלו שכל אחד מהם אינו

והנה השו"ע (שם) כתב שיש לשלוח מנות מיני אוכלין, וכתב המשנ"ב ע"ז (ס"ק י"ט) מיני אוכלים ולא בגדים ושאר דברים. ולפי"ז ה"ה שמעות לא דמעות בכלל בגדים ושאר דברים הרי שדעת המשנ"ב שלא מהני לשלוח מעות כמשלוח מנות.

והנה במשנ"ב (תרצו י"ח) גבי אבל בפורים כתב ז"ל אכן כל דבר שמחה לא ישלח וזה ל' ספר חסדים מי שמת אביו בפורים לשנה הבאה ישלח מנות, ובאותו שנה ישלח מעות או בשר לעניים. הרי שמעות בכלל משלוח מנות דבזה כתב שהאבל יוצא ידי חובתו של משלוח מנות.

והיה מקום לומר שמה שכתב המשנ"ב בס"ק י"ט מיני אוכלים ולא בגדים ושאר דברים הכונה לחפצים אחרים, אבל אה"נ מעות יוכל לשלוח, ובטעם החילוק בין כלים למעות שמעות יוכל ואילו בגדים וכלים היה מקום לבאר שהוא לפי הטעם שמטרת משלוח מנות הוא לצרכי הסעודה, הרי שאם מביא לו כלים צריך קודם למוכרם כדי שיהיה לו כסף ואחר שיש לו את הכסף צריך לקנות צרכי הסעודה, ויתכן וזה כבר רחוק יותר שנחשיבו כמנות למטרת צרכי הסעודה, משא"כ כסף כבר זמין יותר לקנות והוי כאילו הביא לו צרכי הסעודה ולכך זה לכו"ע מהני.

ואפש"ל עוד שמה שכסף מהני ובגדים לא, היות ובגד זה אינו אוכל, נמצא שאם מביא לו בגד לא מביא לו אוכל דהיינו לא מביא לו מנה ואין כאן "משלוח מנות", ומה הקשר יהיה לסעודה בכך דהרי אין אוכלים בגדים, ומאידך כסף אין זה חפץ בפנ"ע ואין זה סתירה ל"מנה" ואינו אלא כח קניה וכשם שיוכל לקנות במעות בגד כך יכול לקנות

ויש לתמוה מאי שנא מקפה וכל כיו"ב שאין זה נחשב למשלוח מנות מהטעם הנ"ל שאינו ראוי לאכילה, אבל סו"ס נימא כיון שהכנת הקפה קלה ואולי אפי' יותר ממנה חמה יחשב גם זה למנה, והרי לשניהם כדי שיהיו מוכנים לאכילה נדרש אותו פעולה שהיא לשים מים וברגע ששם מים חמים על אבקת הקפה נהיה הקפה (שחור), וכן מנה חמה ע"י שפיכת המים על האבקה נהפך הדבר למנה.

ולכאור' יש לחלק בקל דקפה עיקר הדבר זה המים רק שהקפה נעשה כדי לתת טעם במים שיהיו בטעם קפה, נמצא שהקפה אין לו שום משמעות בפנ"ע ואינו אלא דבר הנותן טעם, מאידך אבקת פירה וכדו' האבקה זה המאכל והמים הם רק היכי תימצי ליצור את המאכל לכך במנה חמה יצא ידי משלוח מנות.

מעות למשלוח מנות

הדבר מצוי עוד מקדמא דנא במנהג לשלוח למלמדים בפורים מעטפה ובה מעות כ"א כפי יכולתו, ויש לדון האם יוצא במשלוח מנות בזה, וכן ראיתי שהרבה מביאים בקבוק יין ומעטפה בצידה האם נאמר שיהיה כאן ב' מנות האחד היין והשני המעטפה עם המעות, א"ד מעות לאו בכלל מנה נינהו.

ובפשטות תלוי במחלוקת המפורסמת אם מהני לשלוח כלים ובגדים למשלוח מנות, דלדעות שמהני גם לא אוכל אלא בגדים או כלים ה"ה שמעות דאין נפק"מ בין מעות לכלים דסו"ס שניהם אינם אוכל ותלו כבר הרבה נדון זה בטעמים של מטרת משלוח מנות ואכמ"ל.

אוכל והוה בכלל ראוי למנה ואיכא בהו משלוח מנות.

החשש בלשלוח קטן לתת משלוח מנות

ידוע ספקו של שו"ת בנין ציון (סימן מד) שהסתפק אם הביא את המשלוח בעצמו ולא ע"י שליח אם יוצא, כיון דכתיב "ומשלוח" נימא דבעינן דוקא ע"י שליחות. והביא המשנ"ב (ס"ק יח) את ספקו ולא הכריע אם אכן יצטרכו דווקא ע"י שליח.

ובדעת תורה למהרש"ם כתב שאין זה לעיכובא ויכול לתת לו מיד ליד, וע"י שכתב דהגם שאינו מעכב אבל יש ענין ע"י שליח דבכך הוא כבוד למשלח.

ובחזו"א (דינים והנהגות פכ"א אות ח) מובא שסבר שאין צריך לשלוח ע"י שליח, וכן דעת הגרי"ז (עובדות והנהגות ח"ב עמ' קב) שאין צריך שליח במשלוח מנות, וכן הורו הרבה מפוסקי זמנינו. וידוע דהגרש"ז היה נוהג לכה"פ לתת משלוח מנות אחד ע"י שליח.

והנה מצוי מאד ששולחים את הילדים הקטנים לתת את המשלוחי מנות, ומצד הלכות שליחות שאין שליחות בקטן דלאו בני שליחות כבר כתבו שאין לחשוש בכך, וידועים דברי והחת"ס דמבאר בזה שכל דינא "דשלוחו של אדם כמותו" הוא דווקא מתי שצריך לעשות את עצם הדבר כגון קידושין צריך הוא לקדש לכך אם אינו כמותו לא יכול לבצע את השליחות, כי בשליחותו עושה את עצם המעשה, אבל הכא לא כתוב "לתת" אלא כתוב רק לשלוח ומה לי אם הוא בר שליחות ומה לי אם אינו בר שליחות, והכא סו"ס שלח.

מי ששולח עם קטן לברר אם אכן נשלח

איתא בגמ' בעירובין שלא אמרי' על קטן חזקה של שליח עושה שליחותו. וידועים דברי הרע"א ביו"ד שכתב מחמת דין זה שא"א לסמוך על קטן בטבילת כלים שהיא מדאו' כגון בכלי מתכות היות ואינו נאמן להגיד שטבל, אבל בכלי זכוכית אפשר לסמוך כיון שהוא מדרבנן וספק דרבנן לקולא.

והנה מצוות "משלוח מנות" הוא מדברי קבלה שדינם כדאו', והובא לעיל שחששו הפוסקים לכך גבי קריאת המגילה, והנה בנדון זה של משלוח מנות ע"י קטן צריך לברר שלא ע"י קטן אם אכן נשלח והגיע ליעדו דהקטן לא נאמן לומר ששלח.

ומצוי מאד ששולחים קטנים משלוחי מנות ופעמים שלא מחזיקים כראוי ונופלים דברים וערך המשלוח יורד ואין זה כבר כפי ערך המקבל, וכן למי שמקפיד לשים פתק על המשלוח כדי שידעו שניתן ממנו קורה שהילד לוקח לא לוקח בזהירות יתרה ונופל הפתק ולא יודעים מי נתן, ובפשטות יש לדעת מי הוא השולח.

אם יש לדעת מי השולח

בשו"ת כתב סופר (או"ח קמא) דן כשפלוני לא ידע מי שלח לו, וכתב דלפי טעם של התרומת הדשן יצא היות ויש מחמת המשלוח צרכי הסעודה, אבל לבעל המנות הלוי לא יצא דהרי ענינו של משלוח מנות הוא להרבות אחוה ורעות וכל שלא יודע ממי ניתן לא מתרבה האחוה והרעות.

ובכסף הקדשים (חז"מ, ס"ט ס"ב) נראה מדבריו שאין קפידא לדעת מי השולח, וכך

אות כב) שצריך לדעת מי שלח לו. וכן היה מנהג הגר"ז להקפיד לדעת בפורים מי שלח ולראות מה שלחו לו (פורים וחודש אדר ע' קצד)

ויש להזהר בדבר זה דפעמים מביאים משלוח מנות והבעל הבית אינו נמצא ומניחים אצלו ולא יודעים אח"כ בני הבית להגיד בדיוק מי שלח, ורצוי להצמיד למשלוחי מנות פתק שכתוב בו מי השולח.

היה מעשה עמו שהיה רב של בוטשאט ושלחו לו הרבה משלוחי מנות וחשש משוחד וכדו', וכתב שם ז"ל משלחת של פורים זה כמה שנים שאינני רואה אליהם כלל כמה שולח לכל אחד ואחד ורק זוג"ה תח"י מקבלת ואיש אחד כותב כדי לידע למי להשיב משלוח מנות ואיני רואה הכתיבה ההיא וזה לפנים משורת הדין. עכ"ל.

ודעת הגר"ש (יבקשו מפיהו פורים פ"א

הגאון רבי משה חליוה שליט"א

מח"ס "ענפי משה" ושא"ס, אופקים

הארות על הספר הנכבד "איש על העדה" מנהגים ממרן הגרי"ש אלישיב זיע"א

הנה אם כי אין לי יד ושם בנסתרות מ"מ יל"ע אי איכא לדמויי מזיגת המים לכוס דקידוש להא דתרומות (שם) דנראה בכף החיים הל' שבת סי' רע"א (ס"ק נ"ח) עפ"י סידור הרש"ש ז"ל דיש למזוג המים דייקא אחר מזיגת היין ע"ש היטב. וע"ע בספר פסקי תשובות הל' שבת הנדמ"ח סי' רע"א (הערה רי"ו) מש"כ בהא דמבואר בכ"מ הכוונה דיש למזוג בשלשה טיפי מים דייקא ע"ש היטב, ואכתי לכאור' לא סגי למיסמך על אותם טיפי מים הנותרים בכוס דקידוש אחר שהדיחוהו, ויל"ע בזה.

ב.

ניגון מעוז צור אצל מרן הגרי"ש זל"ה
אחר הדלקת נרות חנוכה

מש"כ בהנהגות מרן זל"ה בחנוכה (עמוד רנ"ב) וז"ל כשחזר רבינו לביתו אחר הדלקת הנרות ישב ליד השלחן ושר מעוז צור מתוך הסידור וכו' ובהערות דשם (ס"ק ל"ב) כתב וז"ל בניגון שקיבל מהרה"צ רבי יעקב הלברשטאם זצ"ל האדמו"ר מטשאקווע [אביו של הגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל] שהיה גר בסמוך לרבינו, ורבינו שמע איך שהיה שר והניגון מצא חן בעיניו והתחיל לשיר אותו בעצמו, וכן שמעתי מבנו של האדמו"ר מטשאקווע שליט"א הרה"צ רבי

כבוד הרה"ג החו"ב מוה"ר יהושע שמשון ברוננער שליט"א,

שלו' וברכה וכו"ס,

בחיבת הקודש קבלתי מיד ידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א את ספרו דמע"כ נ"י "איש על העדה" ח"ב האוצר בקרבו הליכות והנהגות ממרן רשכבה"ג רבינו הגרי"ש אלישיב זצוקלה"ה על עניני שבת ומועדי השנה. והיה אצלי לזכרון אהבת קדומים מאותם ימי הוד אשר זכינו מעט מזעיר לראות הליכות מלכי בקודש, יזכהו השי"ת להוסיף להגדיל תורה ולהאדירה ויפוצו מעייני חכמתו חוצה לאי"ט.

א.

בענין מזיגת כוס דקידוש בג' טיפי מים

במ"ש בעניני שבת (עמוד נ"ז) וז"ל רבינו לא היה נותן מים לתוך היין קודם קידוש אבל ע"י בהערה, ובהערה דשם (ס"ק פ"ו) כ' וז"ל כתבו הספה"ק שיש להוסיף טיפות מים לתוך היין ע"כ ואפשר דסגי במה ששוטפים ומדיחים הכוס קודם קידוש דאף אם מנערים הכוס מהמים שנשארו בו מ"מ א"א לנער הכל ובודאי שנשאר קצת יין בדפנות הכלי ע"י במסכת תרומות פ"א (מ"ח) ובתוס' יו"ט שם, עכ"ל.

נפתלי הלברשטאם שליט"א ומהרה"ג ר' צבי מיכל לוין שליט"א, עכ"ל.

הנה ג"א זכיתי להיות כששר מרן זלה"ה מעוז צור יחד עם כל אלו שהיו בהדלקת נר חנוכה בחצר קדשו, והיו משוררים זה בכיסופי קודש ובהתרוממות הרוח, ולא ידעתי מקור הניגון הנ"ל ותשוח"ח שהאיר עינינו בזה ומגלגלין זכות ע"י זכאי (וכבר חקר ידידנו הרה"ג מוה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א אם באמירת שמו של מלחין הניגון איכא משום אמירת דבר בשם אומרו ועי' בתשובתינו גם אני אודך חלק ט' סימן מ' ובחלק י"ט סימן כ"א ע"ש היטב ואכמ"ל).

ג.

פורים אצל מרן הגריש"א זלה"ה

מ"ש דמנהג מרן זלה"ה היה ליתן למשלוח מנות עוגת טורט שלימה ובקבוק של יין – הנה דכרינא שבאחד מימי הפורים ראיתי על יד דלת ביתו דמרן זלה"ה קופסת עוגות ובקבוק יין אשר היה כתוב על הקופסא כי משלוח מנות הוא מכ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א.

ועי' נמי בספר הליכות האיש (עמוד רנ"ו) מ"ש איזה פרטים בהל' משלוח מנות

שנהג בהם מרן רבינו הגרי"ש זצוק"ל, ע"ש היטב.

עוד אכתוב לו דהנה ראיתי מזה זמן רב בספר גדולה שימושה אשר תיאר את סדר יום הפורים אצל מרן זלה"ה והיאך שברובו ככולו ממש הגה בתורת אלקים חיים בהתמדתו המפורסמת שעות ע"ג שעות.

והנני מוסיף אהא דלכאורה אחר סדר יום שכזה היה מתבקש דבמוצאי יום הפורים יניח מרן זלה"ה את ראשו וינח ללכל הפחות לזמן מה ויחזור לתלמודו, אך כשזכיתי להיות אצל מרן זלה"ה ראיתי שמיד כשחזר מבית ביתו הרבנית אויערבאך ע"ה לביתו נאווה קודש, הוריד את השטריימל בחדר הסמוך ותיכף ומיד הלך לחדר לימודו והתחיל ללמוד בשקידה עצומה ונשגבה אשרי עין ראתהו כי הם חיינו ואורך ימינו.

והנה עוד כהנה וכהנה נתעוררתי להאיר ולהעיר ובל"נ עוד חזון למועד, ויהא רעווא שזכותו דמרן זלה"ה תעמוד לו ולכל אשר באהלו להתברך בכל הברכות האמורות בתורה עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר.

ביקרא דאורייתא
משה חליוה

הגאון רבי נחמן הלוי הרשקוביץ שליט"א

ר"מ בישיבת קרעמטשניף

מגדולי מרביצי תורה, רחובות

זהירות שלא להכשל בדיבורים אסורים עקב ריבוי שמחה

שמחה של מצווה

מה שאין כן הגוי, שנשבר מיד בכאב ובבעיה הקלה ביותר, ובצדק, כי לאן יפנה, ולמי ישפוך שיחו בצר לו.

סיפור ביהודי שביתו עלה בלהבות

וכבר סופר על יהודי פשוט, אחד מהשורה, שנוסף על עניותו ודחקותו, עלה ביתו ביום בהיר בלהבות אש, ובראותו שאין לאל ידו להשקיט את האש, יצא בספונטניות לכיכר העיר, והחל לפזז ולכרכר, צוהל ושמח. עוברי אורח נדו לו בראשם, בהפטירם, "כמה מסכן יהודי שבור זה, שאפילו קורות ביתו נלקחו ממנו, ובטח יצא מדעתו, עד שמשתטה כך בחוצות העיר", ניגש אליו שכנו ושאלו ר' שבת'ל "שמחה זו מה עושה", במצב שלך לעמוד ולרקוד? אתמהה?

ענה לו ר' שבת'ל עם חיוכו האצילי, הוי סכלים הם בני האדם, הלא תבין, אני גר בבית מעץ בקיר משותף עם איבן הגוי, לו נשרף ביתו על כל תכולתו עם הפסל שלו, ממי יבקש בית חדש, אל מי יפנה, אבל אני, אני, האלוקים שלי חי וקיים לעולם ועד, לי נשארה הכתובת לכל דבר כמקודם וכי לא אצהל ואשמח, שאני בן לאבא הקיים לנצח נצחים", ע"כ הסיפור.

אם נשאל כל בן – דעת, מה אתה מעדיף להיות עצוב או שמח, עליז או מדוכא, פנים חתומות או מחייכות, עצור או משוחרר, ודאי שכולם יעדיפו את השמחה והעליזות, את החיוך (וכש"כ הרחב) והחדווה וכו' וכו'.

וכך גם רצון השי"ת, שיהודי ישמח במעשיו, ויהי מרוצה מהכל, ראשית, מעצם היותו יהודי, ושנית, לא בכדי תקנו לנו חכמינו ז"ל ברכה מיוחדת מיד על הבוקר "שלא עשני גוי - עבד". כמה טוב ושמחה צריך להיות ביהודי שיודע שיש לו מנהיג 24 שעות ביממה, ואין רגע בלעדיו, ואין שום דבר, ממש כלום שנעשה בכללות ובפרטיות ולו הזעיר ביותר שלא לטובתו, וכמאמר דהע"ה "אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי" (תהלים כ"ג ו'), וכך נמשך הדבר 120 שנה בלא הפסקה, בהשגחה פרטית, פרטית ממש, השגחה ושמירה צמודה, ללא הרף ואפילו לא לאלפית השניה, "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל", (שם, קכ"א, ד') ולכל בעיה, קטנה כגדולה יש לו כתובת לאן לפנות, לבקש ולהתחנן מלפניו יתברך, ובכל צרה ומצוקה "ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי" (שם, קי"ז, ד').

ירוד, וכל אישיותו מתדרדרת, ולעלות שוב לא כ"כ קל.

אי לכך רצוי לשנן דברי השו"ע (בס"י תקכ"ט ס"ג) לגבי כל ה"ימים טובים" על אף שנצטוונו במצוות עשה של "ושמחת בחגך" "ולא ימשוך... ובשחוק וקלות ראש, לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה, אלא הוללות וסכלות, ולא נצטוונו על ההוללות וסכלות, אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר", ובדרך כלל כשהדיבור מתפרץ, קל מאד להגיע לנזקים פיזיים שאף בפורים הקדוש יש חיוב לשלמם ברוב המקרים, כפי שנפסק במשנה ברורה.

לכן נתחזק ונגדור עצמנו שדוקא בימים קדושים אלו, נרבה בדברים טובים, וכתקנת חכמי אותו דור בקירוב לבבות ע"י משלוח מנות ומתנות לאביונים, אם כן כש"כ שהדיבורים יהיו כן, ועי"ז נזכה במהרה לראות איך "שושנת יעקב צהלה ושמחה" בביאת משיח אכ"ר.

"מרבין בשמחה" כיצד ?

17, 14, 4 - 3 לא טעיתם, שבע עשרה, ארבע עשרה, שלוש וארבע, קראתם נכון אין זה מספר טלפון ולא קידומת לארצות שונות אלא פשוט קודים לפצצות האטום שהח"ח זיע"א בכבודו ובעצמו ספרם, מיינס, והחליט שאם נזהרים כראוי באמרי פינו, פטורים אנו מעונשם של פצצות האטום הנ"ל למיניהם, ואם ח"ו הפה שתכליתו להיות רשות היחיד, הופך לרה"ר שנחשים ועקרבים שורצים בו, או אז, אנו כמו פינו משחררים את הנצרה הסוגרת על משחיתי ענק הללו, ומביאים לא רק עלינו,

שנית, בכל רגע בחיי עלי אדמות, אני מסוגל לצבור הון שטוב סחרה מכל סחורה, "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" (שם, קי"ט, ע"ב) וגן-עדן ועולם הבא, אשר הוא העידון הגדול מכל העידונים שבעולם (מס"י פ"א) יש לי בשביל מה לחיות, יש טעם לחיי, יש לי סיבה לעמול, ובגלל זה קל לי לקום כל בוקר מחדש, ובגלל זה, חיי מאושרים.

כך גם נצטוונו מפורשות בתורתנו הקדושה. גודל העונש שבתוכחה "יען אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב לבב" (דברים, כ"ח, מ"ז), והדבר חוזר ונשנה בכתובים "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים, ק', ב') "שמחו בה' וגילו... והרנינו... (שם, ל"ה, י"מ) וכו' וכו'.

כל האמור נאמר בכל ימות השנה, אבל כעת כשאנו בחודש השמחה שנצטוונו מחז"ל הק' "משנכנס אדר מרבין בשמחה" עאכ"כ מה גדולה השמחה אצל כל יהודי באשר הוא, שמגודל אהבת הנס קבלו כלל ישראל את התורה מחדש, כאמרם ז"ל "קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר" (שבת פ"ח, א') אם כן השמחה בתקופה זו מקבלת משנה חזוק.

והכלל הוא שכל הקדוש מחברו חרב מחברו, לכן על אף ש"מדרך השמח להרבות דברים" (קובץ אגרות חזו"א ל') עלול האדם בעידנא דחדוותא לאבד לפעמים עשתונות, ולצאת מגדרו ואז ח"ו מתקיים בו "מרבה דברים מביא חטא" (אבות א' י"ז) "ברוב דברים לא יחדל פשע", (משלי, י' י"ט) ויכול בזמן כזה מבלי להרגיש לפגוע במכלול המצוות שבין אדם לחברו, אשר רובם באות לידי ביטוי ע"י כלי המבטא, ופתאום נהיה

אלא על העולם כולו מכת חרב הרג ואבדן ח"ו.

כי שבע עשרה לאוין עלולים אנו ח"ו לעבור כשפינו הפקר רח"ל, נוסף ע"כ ארבע עשרה עשין ועוד תוספת של שלוש (ולפעמים) ארבע ארורין, ה' ישמרנו.

כמדומני, שלא מצאנו בשום איסור בתורה, שהעובר עלי' יפיל עצמו בכל כך הרבה לאוין ועשין, אשר כ"א מהם מספיק חמור וכש"כ ריבוי עצום כזה.

ומאידך, כמעט גם אין בנמצא שאדם בקלי-קלות יוכל לרכוש לעצמו הרס כ"כ מהיר, ע"י נענוע בלשון ושפתיים, בלי מאמץ ובלי טירחה, בלי חסרון כיס, ממש כלאחר יד ואפילו בתנועה או בקריצת עין קלה כנפסק בהלכות לשה"ר ורכילות.

זאת ועוד, שאין הנכשל יוצא מרווח במשהו ממשי שיכול לפצות עצמו ב"שכר עבירה" שימנע אותו "כנגד הפסדה", כי הרי דיבוריו האסורים לא הוסיפו לו מעמד, כבוד, ממון וכדו' ובמשך הזמן אף להיפך, קרנו יורד מטה מטה בעיני הבריות, כמבואר במשנה "איזהו מכובד המכבד את הבריות" (אבות ד' א') ומכלל הן אתה שומע לאו, כך שאפילו מבחינה מסחרית אין הדבר משתלם, וכש"כ לא מוסרית וזה אך ורק פיתוי רגעי, וברוב המקרים בודאי שללא מחשבה מעמיקה, אלא של דחף יצרי, לענות, להגיב, לתקוף, הנותן כביכול הרגשה של ישות עליונה, והוכחה לכך, שבדרך כלל כשמתבונן קצת מאוחר יותר, מתחרט על דיבורו ובפרט כשהרים קול לעג ובוז. ואפילו מנוחתו נגזלת ממנו ואינו מסוגל להרדם בלילות, ואף יום המחר על כל טרדותיו נפגע מכך.

זה רק החשבון הכדאי הזמני, אבל כיהודים יראי חטא, שאמונים מנוער עוד מהגיל הרך, חטא מהו, הן הפגם בכבוד מלכו של עולם והן הפגם הנורא שעשה בפלטרינ של מלך וגם בגודל נשמתו החצובה ממעל. מלבד עונשו בזה ובבא, ודאי ובודאי שאין הצר שוה בנזק המלך.

גם רצוי לקחת בחשבון, רווח והפסד העקיף, כגון, פה טהור תפילותיו מתקבלות ונענות, לא רק לעצמו אלא לכל מי שבעבורו מבקש וכל מה שיבקש, כמו שראינו אצל רבוה"ק בכל דור ודור, וגם שמענו מדורות עברו, על היהודים שנסעו לצדיק מסוים בגלל פיו הטהור שבשמים אין ערוך לו, וכמאמר המפורסם עה"פ שמי ש- "לא יחל דברו" – יתקיים בו גם המשך הפסוק "ככל היוצא מפיו יעשה", הקב"ה.

ובאמת על הכהן הגדול הח"ח זצוק"ל ידועים מאות עובדות אשר ראו בחוש כי דבר ה' בפיו, ונתקיים בו הפסוק "ותגזר אומר ויקח לך", והרבה פעמים מבלי שיבינו למה ואיך, כי כך יצא מפיו הק'.

ועוד רווח אדיר, שהובא בשמיה"ל מהזוה"ק, שביכנ"ס אחד שמקבל על עצמו טהרת הפה יביאו מיד את רוח אפינו משיח ה', ועוד מרווחיו שזוכה לרוח הקודש כמובא שם.

ומאידך, הפוגם לשונו, אין עולות תפילותיו, ולכן גם לא נושע מצרותיו, ועוד מתמרמר בקרבו, הרי אני שופך תפלות בעושר, ומדוע שערי שמים נעולים, ולא מעלה על לבו, שבסוף תפלתו נעוצה התשובה כנראה ש- "נצור לשונך מרע" וכו' וכו', אינה כראוי אצלו.

אינו צריך להתבייש בכך, ישנם רבים רבים כאלו וניתן פשוט "לעשות אימונים ותרגילים" לפני פגישה או שיחה מתוכננת, כדי שהמשימה תעלה יפה ותצלח. ואז לפעמים יש קונה עולמו ברגע אחד, בשיחה אחת, ולפעמים די במשפט מתוך אחד ויחיד כדי להיטיב עם הזולת, באופן הנפלא והמרומם ביותר !

לא מזמן נפגשנו באברך שעוברים עליו מצבים לא קלים בלשון המעטה, ייסורים מבית ומחוץ, ייסורים המעסיקים אותו ברוב שעות היממה. לחלק מטרדותיו אין מזור הנראה לעין, ומטבע הדברים קשה לו להיות במצב רוח מרומם.

והנה שמחנו בשמחתו, לפוגשו ולראות את פניו המחייכות מאוזן לאוזן, כאילו איזה אבן גדולה נגולה מעל לבו, מתוך שמחה וסקרנות שאלוהו 'ולשמחה זו מה עושה', מצב יוצא דופן אצלו שאנו לצערנו לא רגילים בה אצלו ?

ענה לנו האברך בהרגשת סיפוק, "הייתי אצל אחד מגדולי דורנו שליט"א והתנצלתי על בואי אליו בשעה שאינה שעה כ"כ מתאימה", ואותו צדיק ענה לי במתק לשונו "אתה לא צריך להתנצל? נעים לי וטוב לי תמיד שאני יכול לדבר אתך" "וזה כל כך שימח אותי ונתן בי כוחות שמזמן לא הרגשתי כמותם, זה גרם לי לחשוב, כמה מאושר עלי להיות שאדם גדול כזה שמח ומאושר לדבר עמי בכל עת, עם כל חבלי הצרות שלי, אני עדיין שווה אף לגדולי ישראל, וכי מילתא זוטרטא היא ?!"

השי"ת רוצה שכל יהודי יהיה מאושר ושמח בכל רגע.

אין חולק ששמחת החיים של כל אנוש, וק"ו ב"ב של ק"ו של יהודי, כשהחלק של ה- "בין אדם לחבירו" אצלו כשר למהדרין ומתנהג לפנים משורת הדין, ואשר כמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם מתנהגים אתו כל סביבתו גם כן לפנים משורת הדין, ככתוב במשלי (ט"ו כ"ג) "שמחה לאיש במענה פיו" וברש"י "ע"י מענה רך ודבור נחת, הבריות אוהבים אותו".

אם נעשה מפנה רציני בזה נוכל באמת לקיים מאמרם ז"ל "משנכנס אדר מרבין בשמחה" אכ"ר.

באיזה אופן אפשר לקיים החיוב של "מרבין בשמחה"

נצטוונו מחכמינו ז"ל משנכנס אדר (אפילו אדר ראשון) מרבין בשמחה. ונראה שכאשר נגיע בעז"ה ליום הגדול פורים (כיפורים) הקדוש, נהיה כבר בשיא השמחה. חז"ל ציוו לעשות אפילו פעולות חיצוניות הגורמות לשמחת הגוף ועל ידי זה גם נגיע לשמחת הנפש, שזה העיקר, כגון ריבוי הסעודות, משתה היין, משלוח מנות ומתנות לאביונים.

והנה אולי נשמע עצה טובה להגיע לשמחה אמיתית גוף ונפש המתאימה גם לכל ימות השנה. ננסה תדיר בכל מפגש עם חבר, ידיד, שכן, בן-בת הזוג, צאצאים וכו' (וכלל לא משנה באיזה גיל הם) לשמחם. וכל אחד ואחד בדרך שגורמת לו שמחה.

בדרך כלל ניתן לשמח כל אחד ואחד באמצעות הדיבור, ע"י מילים נעימות, מפרגנות ומחמיאות שעושות טוב לזולת. ומי שהדבר קשה לו, או שרוצה להשתפר בנדון,

תפקידינו להאיר להם פנים, ואם אפשר חיוכים של ממש, המילים הטובות שאנו נרעיף עליהם זה בשבילם ממש כטללי מטר על צמח יבש. זה שווה בעיניהם יותר מאוצרות של זהב. לנו ב"ה אין בעיה ולא טרחה יתירה בכך, והדבר אף לא דורש הוצאות כספיות ולא כל קושי אחר. כל שצריך זה מודעות, איכפתיות מהזולת, רצון, וקצת התבוננות ושימת לב, לראות מי בסביבתנו זקוק למילה טובה (וביננו לבין עצמנו, מי לא זקוק לכך בימינו?!) ובמאמץ קל של משפט אחד, ולעיתים אף מילה, חיוך או מבט בודד, הקלנו על זולתינו ורפא וטוב לו.

הבה נאמץ ונתרגל זאת, בפרט בחודשי השמחה הבעל"ט, להמתיק את חיי הסובבים אותנו, להשקיע מחשבה כיצד נוכל לעודדם ולשמחם, ונזכה כולנו על ידי זה ל"בוא יבוא ברינה", משיח צדקנו אכי"ר.

מאויבי תחכמי

חודש אדר הוא חודש השמחה לכל עם ישראל בכל מושבותיהם, הוא החודש אשר נהפך מיגון לשמחה מאבל ליום טוב, חודש בו מורגשים באוויר קולות הנפץ וריחות הפיקות לסוגיהם, והשמחה בו מרקיעה שחקים עד דלא ידע. האם בחודש שכזה לא נראה לכם הרעיון, ציבור קוראינו הנכבד, לעסוק בו בנושא טהרת הלשון כקצת פורימי ולא כל כך "לעניין"? אולם בוודאי שאין זה כך ודווקא כעת, בחודש שכזה, זהו הזמן לעסוק בנושא חשוב זה של שמירה על טוהר לשוננו, חכמינו ז"ל הגדירו את ה"גיבור הלאומי" של פורים הלא הוא "המן בן המדתא האגגי צורר היהודים" כ"אבי אבות

ודאי שכל אחד ואחד צריך לדעת ולזכור שזהו רצונו של הבורא יתברך, לדאוג לכך ולעשות את כל ההשתדלויות המתאימות כדי לקיים רצון הבורא.

כל יהודי צריך ראשית לזכור ולשמוח, על עצם היותו יהודי בן לעם הנבחר, רק בנו בחר הקב"ה ונתן לנו את תורתו הקדושה שבה הקב"ה עצמו משתעשע תדיר.

שנית, צריך כל יהודי לזכור כי הוא חי על פי חוקי התורה הקדושה, עושה את התפקיד המיוחד לו, ורק לו, שיעדה לו ההשגחה העליונה. וכי יכולה להיות שמחה גדולה מזו, אדם שפל, תולעת ולא איש, זוכה לשרת לפניו על ידי כל תנועה ותנועה הנעשית על פי השולחן ערוך וכו'?

נושא מאמרנו הוא החובה לשמח יהודים אחרים, אנו מחויבים לה הן מצד החסד כלפי הזולת והן ומצד המצווה של 'והלכת בדרכיו'. חייבים להשתדל להכניס אושר ושמחה בכל דרך אפשרית לכל יהודי ויהודי, בכל עת ובכל זמן. יש לדעת כי לא כל אדם מסוגל להתרומם ולהיות במחשבה של שמחה בכל הזמנים ובכל התקופות, וכשאנו נתקלים ביהודי שאינו שרוי בשמחה, חלה עלינו חובה כפולה ומכופלת לשמחו בכל מה שאפשר.

וכן מצאנו בחז"ל (תענית כ"ב א') שאליהו הנביא ז"ל גילה על שני אנשים שהם בני עולם הבא כשעדיין מצויים הם בינינו, וזאת בגלל שמכניסים בדיחות הדעת במקום שצריכים לרומם קהל מעדת ישראל. ובפרט לנדכאים ולאומללים שהם שבורי לב מכח הנסיבות, או שאיתרע מזלם וגדלו כך מנעוריהם ולא זכו למעט אור בחייהם. כאן

בהשגחתם מעל פני הגלובוס. והמן - "בעל הלשון הרע" אינו מרפה אפילו לרגע כדי לתת לאחשורוש לחשוב, חושש הוא שאולי המלך יהסס, תמיד הוא מוסיף לו פלפל ותבלין, באומרו, מה הנך חושב? שלשלטון שלך

יש איזה שהוא טובת הנאה מהעם היהודי? אין לך מה לחשוש "מפורד" כמו פרד שאינו עושה פירות.

ועדיין לא נח ולא שקט, המתרברב הגדול בלשונו החצופה, והוא מרגיע שוב את רום מלכו, אולי נצבט לבך שמא מדינה קטנה הם וזו תישמט ממך? אל תחשוש ואל תירא "בכל מדינות מלכותך", הם אינם נמצאים מקובצים יחד. וכנראה שראה שדבריו אינם מצליחים, אזי הוגה הוא רעיון שטני חדש וממשיך להסית, לאמור: אינם רוצים היהודים בשום קשר איתנו, הם שונאים אותנו ומסתכלים עלינו בבוז, והראיה, הם לא יטעמו משום אוכל ומשקה שלנו, לא מתחתנים איתנו, כי "דתיים שונות מכל עם", ואם זה עדיין לא מספיק לך, הוד מלכותך, להוכיח מי הם "ואת דתי המלך אינם עושים", לא משלמים אגרת רשות השידור על רדיו, טלוויזיה ואינטרנט, (כי ב"ה אין להם את כל כלי הטינופת הרוחניים), לא משלמים מיסים, ארנונה, מע"מ, כלום. בקיצור משתמטים מכל מס, חוק או משפט, ולא נשמעים לשום ציווי של הוד מלכותך, ואפילו לא עומדים דום בצפירה ביום העצמאות. כפי שמקובל במדינות הנאורות ...

כמו כן ישים מלכי האהוב אל ליבו את העובדה כמה ימי עבודה במשך השנה הם משביתים ומתבטלים מעבודה, מעל 70 ימי

מספרי לשון-הרע, ועל ידי הלשון הרע שלו "בור כרה ויחפרהו ויפול", נפל מאיגרא רמא-שהיה השר הגדול ביותר בממשלת אחשורוש, והוא אז מלך מושל בכיפה "תחת כל כיפת הרקיע" כלשון רש"י (מגילה י"א מ') – עד לבירא עמיקתא, שנהרג ונתלה על העץ עם עשרת בניו כמחרוזת של דגים, מפרשנדא ועד ויזתא, חוץ מכל הביזיונות שקיבל באמצעות מרדכי, אסתר ואחשורוש עצמו, כאשר יצאה אליו הרעה עד שאף ביתו נמסר ליריבים הכי מרים שלו, הלא המה מרדכי הצדיק ואסתר המלכה.

וכך הגדירוהו חז"ל (שם י"ג), אמר רבא אין מי שיודע לספר לשון-הרע כמו המן, וכל כך למה?

הבה נשמע דו שיח בין המן לאחשורוש: המציע, המן: בוא ונכלה את העם היהודי, והכוונה הייתה בכל רחבי תבל, כפי שרואים בהמשך המגילה: "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים", וכאשר אחשורוש עונה לו אני מפחד מאלוקים שיעשה בי כמו שעשו לקודמי, מציע שוב המן: "ישנו" מן המצוות. כלומר, עם ישראל אינו מקיים מצוות ה' יתברך, ואין לך מה לדאוג.

עונה שוב אחשורוש: אבל יש בהם חכמי-ישראל שבזכותם יינצלו כל עם ישראל (במאמר המוסגר, מה שאחשורוש ידע והאמין, הלוואי על כולנו "וכדי ביזיון").

והמציע, המן - לא מרפה ומנסה לשכנע את הוד כבור המלך הטיפש בטענה חדשה:

אל תפחד אם נהרוג אותם, לא יחסר שום קרחון במלכותך, כי "מפוזר ומפורד בין העמים" ולא תהיה שום השפעה על מלכותך

ירום הודו רק יעיז לגעת בכוס יין שלהם מיד הם ישפכו את כל הכוס בהרגשת גועל ותיאוב, פשוט לא יאמן.

ולכן, "אם על המלך טוב ייכתב לאבדם", לא פחות ולא יותר ולחסל אחת ולתמיד את הבושה הזאת, ואני מוכן לשלם למען הצל את כבודו של מלכי האהוב, "ועשרת אלפים כיכר כסף משקל וגו'". כך יצאה גזירתו של בעל הלשון הרע הלז לדרכ.

הבה נלמד מכל זה עד כמה היתה לשונו הארוכה לרעה, ונראה מה היה סופו, כן יאבדו כל אויבך ה' וברוכים כל הצדיקים השומרים לשונם. א.כ.י.ר.

עבודה בשנה יורדים לטמיון ומשק המדינה נפגע מאוד, הם שובתים מכל מלאכה בשבתות ובחגים שלהם, גם בערבי השבת והחג הם ממהרים לסיים את העבודה בעוד היום גדול, בימי חול המועד, בימי שמחה ואבל, ולכן "למלך אין שווה להניחם".

לאכול לשתות הם דווקא יודעים מצוין, ואחרי זה הם מבזים את המלכות שלך, כן את המלך והמלכות בכבודם ובעצמם, ואף ללא שמץ של בושה וללא כל נסיון להסתיר זאת, תאר לעצמך הוד מלכותך לאיזה רמות של חוצפה הם הגיעו, אם נופל זכוב בכוס יין שלהם, הם זורקים את הזכוב אבל את היין הם שותים, אולם אם אתה אדוני המלך

הגאון רבי מאיר שולביץ שליט"א
ראש כולל היכל יצחק גבעת המבשר ירושלים

מעלת הפורים-אחדות 'לך כנוס את כל היהודים'

מקשה סתירה מהמבואר שחטאים אחרים גרמו להרע להם

מבואר לכאורה שקושי אותם הימים היה מחמת הקטרוג של המן על היהודים שהם מפוזרים ומפורדים ואינם באחדות, ולכאורה צ"ע הרי בגמ' מצינו כמה סיבות אחרות, בחטאים של הדור ההוא, ראשית הוא המבואר בגמ' מגילה י"א ע"א ר' אלעזר פתח לה פתחא לה פרשתא מהכא בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידיים ידלוף בית, בשביל עצלות שהיתה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו של הקב"ה מך וכו'. וראה שם בביאורי הגר"א שכתב ועמלק שולט בישראל בשביל ביטול תורה. (וזהו כמו החטא שמצינו שבשבילו בא עמלק הוא מפני שרפו ידיהם מן התורה, וזה היה בדור המדבר, וכמבואר במכילתא פר' בשלח בזה"ל ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, אין רפידים אלא רפיון ידיים, לפי שרפו ידיהם מן התורה לכך בא השונא עליהם, לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידיים). וכן איתא במגילה דף ט"ז: ליהודים היתה אורה, אורה זו תורה ופרש"י שעל כל אלו גזר המן, ומשמע שהתביעה הייתה על ביטול תורה.

עוד מצינו בגמ' מגילה י"ב מפני מה נתחייבו כליה מפני שנהנו מסעודתו של אותו

איתא במדרש תהלים (מזמור כב) ואין אתה מוצא ימים קשין שהיו ישראל באפילה, ויושבין בחשך ובצרה, כאותן הימים שהיו בימי המן, שאמר לאחשוורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד (אסתר ג ח), כיון שידעה אסתר התחילה לומר למרדכי, לך כנוס את כל היהודים (אסתר ד טז).

והנה בספר מנות הלוי (לר"ש אלקבץ) (ג-ח) כתב וז"ל: וראוי לדעת כי זה הצורך חכם היה וידע כי סגולת האחדות דבקה עם זרע ישראל, כי יש להם א-ל אחד ותורה אחת להם והם עם אחד וכו', וגם זה הרשע ידע שזאת הסגולה נמצאת עמנו ושומרת אותנו, וזהו 'ישנו עם אחד', וראה שעתה הוא בהפך כי הוא 'מפוזר ומפורד' חלק לבס, אמר עת לעשות, עכ"ל.

ובשל"ה הק' (בדרוש לשבת הגדול) כתב: המן הלשין, ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, המפוזרים בד' רוחות שהם מפוזרים מחמת מחלוקת שביניהם, ומה עשתה אסתר, אמרה לך כנוס את כל היהודים, תעשה כנסת ישראל ר"ל שלום ביניהם. מאחר שאינם באחדות, ממילא אפשר להזיקם ולהורגם, כי אינם באחדות! וזה מה דאיתא במדרש בזמן שישראל באחדות אין כל אומה לשון שלוטת בהם.

ר' אלעזר הקפר אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדין ע"ז, ועושין חבורה אחת, אין מדת הדין פוגעת בהם, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד יז).

וכן ראה במה שכתב רבי יצחק איזיק חבר (שהיה פה שלישי להגר"א, בדרשת שבת הגדול שלו) וז"ל

כל זמן שיש אחדות בישראל אז הן נעשים משכן לשכינה כמו שכתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכו', והמן הרשע ימ"ש השיב שכיון שהם מפוזרים בין העמים וגם יש בהם פירוד לבבות ומחלוקת, אז ממילא סר מהם השגחתו יתברך ונוכל לעשות בהם כל חפצינו כאשר היה באמת כן, לולי שתקנו הדור הזה עוון זה, כמ"ש לך כנוס את כל היהודים עכ"ל.

והחיד"א בפני דוד (כי תשא ה') כתב: ושמעתי אומרים שזה כיוונה אסתר שאמרה למרדכי לך כנוס את כל היהודים, כלומר אמור להם דברי כבושים שיהיו כולם אחדות אחד, וזהו לך כנוס - אסיפת לבם כאחד.

וביערות דבש (ח"א דרוש ג') כתב: ביחוד כאשר הזהרתי זה כמה פעמים על פירוד לבבות ושנאת ישראל בעו"ה, ואם ישראל באגודה אחת בלב תמים, אין אומה ולשון שולטת בהן, ואפילו אותו רשע הרגיש בזה, ובלשונו אמר למלך ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים, הם בפירוד בלי חיבור ואגודה, וגם אסתר המלכה הרגישה בזה ואמרה לך כנוס את כל היהודים, שיהיו

רשע, וזהו כבר חטא אחר שלא שייך לזה שרפו ידיהם מן התורה, אלא כפשוטו עברו על איסורים, שאכלו ושתו דברים האסורים. וכאן לכאורה במדרש הנ"ל מצינו חטא שלישי שהיה ביניהם והוא הפירוד והמחלוקת, ויש להבין מה השייכות בין החטא הזה, להנך חטאים אחרים (ובשנה אחרת הארכנו במאמר ליישב השייכות בין הנו תרי חטאי דנהנו מסעודתו של אותו רשע לחטא דרפו ידיהם מן התורה) שמוזכר שהם היו הגורם למעשה דהמן.

מתרץ שהחטאים היו אחרים ורק המחלוקת היא הייתה הסיבה שהמן יכל להרע להם

והיה מקום לומר בפשיטות, שהחטאים הנ"ל הם היו הגורם לכך שהמן גזר הגזירה, אבל אילו היו עם ישראל אז באחדות אז אעפ"כ המן לא היה בכוחו לשלוט עליהם, ודבר זה לכאורה מבואר במסכת דרך ארץ (פרק ז) וכן היה ר' אלעזר הקפר אומר, אהבו את השלום, ושנאו את המחלוקת, גדול השלום, שאפילו בשעה שישראל עובדין עבודה זרה ויש שלום ביניהם, אומר הקדוש ברוך הוא אין רצוני ליגע בהן, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל בדבר מחלוקת מהו אומר, חלק לבם עתה יאשמו, הא, גדול השלום, ושנואה המחלוקת^א.

וכמו"כ ג"כ איתא הדבר במדרש תנחומא, (פרשת צו סימן י) בזה"ל. [י] וזאת תורת זבח השלמים. [גדולה שלמים] שהן עושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים,

א. וכן הוא במדרש בראשית רבה (פרשת נח פרשה לח) בנוסח אחר: בזה הלשון, רבי אומר גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלום ביניהם אמר המקום כביכול איני יכול לשלוט בהן כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד) חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל משנחלקו מה הוא אומר (שם / הושע י) חלק לבם עתה יאשמו הא למדת גדול השלום ושנואה המחלוקת.

באגודה אחת ואז יהיה קשר רשעים מנותק, עכ"ל.

דהיינו שמכיון שסרה ההשגחה אז יש מקום לרשע לעשות ככל חפצו, אבל שורש החטא, היה החטאים של רפיון הידים מהתורה או נהנו מסעודתו של אותו רשע, והנה היה מקום לומר לבאר זאת דהנה כשישראל באחדות אז הם נקראים כגוף אחד (וז"ל ריא"ח בדרוש לשבת שקלים שכל ישראל הם כגוף אחד) וא"כ אז הצדיקים יכולים להגן עליהם, ואז אפילו אם רובם חוטאים אבל עכ"פ מיעוט הצדיקים יכולים להגן עליהם, אבל כשהם מפורדים אין הצדיקים יכולים להגן עליהם, וזה היה קטרוג דהמן שהם מפורדים ואין הצדיקים יכולים להגן עליהם². [נדלכאורה אם כולם הם רשעים מה שיך שיהיה להם דבר זה זכות ובפרט שקשר רשעים אינו מן המניין, אלא ע"כ דכשהם באחדות הרשעים טפילים לצדיקים וצ"ע].

שורש חטאם בימי המן היה הפירוד

אמנם בכמה ספרים נראה שמצינו אף יותר מכך שקטרוג זה היה לשורש חטאם, ולא רק שזה היה הגורם לכך שהמן הצליח

להתגבר עליהם מחמת חטאים אחרים, דהנה החיד"א בחומת אנך על אסתר שם הביא לפרש כן ד'מפוזר ומפורד' היינו שאין האחדות ביניהם, וכתב:

ובהכי נחא מ"ש רז"ל (מגילה י"ג): ישנו עם אחד ישנים מן המצוות, דכיון דיש שנאה ביניהם נפל תור"ה דכי איכא אחדות כשמקיים אחד מהם מצוה נחשב כאלו קיימה הכל, אבל עתה נתמעט כח המצוות, עכ"ל.

ובד"ז יש לפרש מ"ש במדרש (אסתר רבה ז' י"ב): ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, אותו שנאמר בו ה' אחד ישן לו מעמו. דהנה כתב בדרשות חת"ס (דף קכ"ד). דכשאין ישראל באחדות אזי אין שמירתם והנהגתם אלא ע"י מלאך החונה סביב ליראיו ויחלצם, משא"כ בהתחברם יחד אזי הוא ית"ש בעצמו מנהיגם. [ונראה דזה ביאור מ"ש רש"י עה"פ (דברים ל"ג ה') ויהי בישרון מלך וגו': בהתאספם יחד באגודה אחת ושלוש ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם. ובדעת זקנים מבעה"ת שם: כשישראל יחד באחוה ורעות אז הקב"ה מלך עליהם, אבל בשעת מחלוקת כביכול הם

ב. ולפי זה יש ליישב ולבאר, דהנה יש להעיר סתירה בדברי המן שמצד אחד כתוב במדרש תהילים {פכ"ב} אין אתה מוצא ימים קשים שהיו ישראל באפילה ויושבים בחושך כאותם ימים שהיו בימי המן שאמר לאחשוורוש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד כיון שידעה אסתר התחילה לומר למרדכי לך כנוס את כל היהודים, והיינו שקטרוג על כלל ישראל שהוא מפוזר ומפורד, ולכן התיקון לישראל היה לך כנוס את כל היהודים. ומצד שני מבואר בגמ' {י"ג ע"ב} ליכא דידע לישנא בישא כהמן א"ל {המן לאחשוורוש} תא ניכלינהו, א"ל מסתפינא מאלוקיו דלא לעבד בי כדעבד בקמאי, א"ל המן ישנו מן המצוות, א"ל אית בהו רבנן א"ל הם אחד הן, וא"כ מבואר להדיא בדברי המן שסבר שרבנן לא יכולים להגן עליהן מכיון שהם "עם אחד", וא"כ במה סתר את עצמו לומר שהם מפורדים.

והנראה דצ"ל דעם ישראל יסוד מציאותם הוא עם אחד ולכך ערבין זה לזה, ורק זה גופא המן אמר מכיון שהם מפורדין לכך רבנן לא יכולים להגן, וא"כ אדרבה הכא זה שבעצמותן הם עם אחד, ובכל אופן הם מפורדים נהפך להם לרועץ עניין האחדות.

עושין כאילו אין הקב"ה מלך עליהם, עכ"ל]. ומעתה מאחר שהם 'מפוזר ומפורד' ואין אחדות ביניהם ממילא אין השי"ת מנהיגם בעצמו רק שמירתו והנהגתם ע"י מלאך. וז"ש 'ישנו עם אחד' - ישן לו מעמו - בגלל היותם 'מפוזר ומפורד'.

עוד מצינו בשל"ה (פרשת תצוה תורה אור כט.) כתב וז"ל

אמרו רבותינו ז"ל (מגילה יג ב) לית דידע לישנא בישא כהמן. אמרו רבותינו ז"ל (ויקרא רבה פכ"ו ס"ב) 'חלק לבם עתה יאשמו' (הושע י, ב) דורו של אחאב היו עובדי עבודה זרה והיו מנצחים, 'חבור עצבים אפרים הנח לו' (שם ד, יז). על כן הלשון (אסתר ג, ח) 'ישנו עם אחד מפזר ומפרד' המפוזרים בארבע רוחות, שהם הם מפוזרים מחמת מחלוקת שביניהם, מה עשתה אסתר, אמרה (שם ד, טז) 'לך כנוס [את] כל היהודים', תעשה כנסת ישראל, רצה לומר, שלום ביניהם, וזהו תקון עבודה זרה כדלעיל. וזה רמז אסתר מהתורה מנין (חולין קלט ב), רצה לומר, ידענו שהוא תיקון עון אכילה, והיאך רמזה שעשתה תיקון גם לעבודה זרה, 'ואנכי הסתר אסתיר' (דברים לא, יח), וזה כתוב אצל עון עבודה זרה, וכשישראל חזרו בתשובה עשו תיקון לזה. במה שהיו נחשבים כצאן לטבח. ע"כ.

וא"כ חזינו שהחטאים הללו נגרמו מכך שישנו מן המצוות, והשורש היה דע"י המחלוקת נגרם שינה מן המצוות. וצ"ב מה השייכות בדברים הללו.

ביאור האור גדליהו בישוב הקושיא

וראיתי בספר הנפלא אור גדליהו (להג"ר גדליה שור זצ"ל רה"י תורה ודעת) שכתב וז"ל:

כי שורש החטא של ע"ז ותאוה (דהיינו גילוי עריות, ששני חטאים אלו הם שורש כל החטאים) הוא פירוד, כי אצל תאוה מצינו כתוב ולתאוה יבקש נפרד, ועבודה זרה שורשה הוא פירוד, בקשו אלוהות הרבה, היפוך מהאחדות כי מי שהוא בפירוד מחפש תאוות, שהנפרד עושה הכל רק לטובת עצמו ולא לטובת הזולת, ולכן הוא הולך אחר הנאת עצמו שמלוכש בתאוות ושאר חטאים, נמצא שיסוד החטאים הוא באמת הפירוד, וכמו שאמר המן עם אחד, עם שצריך להיות אחד באחדות, והוא מפוזר ומפורד, ועיקר הפירוד בא להם ע"י הרפיון ידים בתורה, שע"י שנתעצלו בדברי תורה נאבד מהם הרושם מתורה, כי תורה היא המאחדת את האדם ומקשרו לשורשו, ורק ע"י רפיון ידים באו לידי פירוד, ומהפירוד באו לידי החטאים שנהנו מסעודת אשורוש והשתחוו לצלם, וחז"ל מבארים כל הדברים שגרמו להרע, וכל הדברים גרמו בצירוף, כי אחד מביא להשני, ור"א מגילה לנו כי שורש כל החטאים היה הרפיון ידים והעצלות בד"ת ומזה באו לידי דברים אחרים. -ולדבריו השורש היה ברפיון ידים מתורה שזה גרם לשאר הפירודים, ואף למחלוקת.

ביאור עניין ששורש כל החטאים הוא הפירוד והמחלוקת

אמנם באמת נראה לבאר באופן אחר לבאר מדוע שורש ואם כל חטאת הוא

הפירוד והמחלוקת שהביא עליהם את כל החטאים, ובהקדם נביא את דברי הספר חרדים (מאמר ידיעת הבורא יתברך פרק ז) בזה הלשון:

המצות שבין אדם לחבירו כיון ית' לעשותה ייחוד אחד כדי שיהיו דוגמת של עולמות שעליהם אצילות בריאה יצירה שכלם מיוחדים ואם חלילה וחס ימצא מחלוקת ופירוד ביניהם לא ישרה בתוכם כדפי' רשב"י על פסוק והוא בא' ומי ישיבנו שדקדק שלא אמר הכתוב והוא אחד אלא והוא באחד שרוצה לומר שלא ישרה במקום פירוד אלא במקום ייחוד ופי' מי ישיבנו על דרך כי הא דאמרו רז"ל כשישראל בשלום זה עם זה אין שטן נוגע בהם שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו ושכינתו אינה מסתלקת מביניהם אפילו הם עובדים עבודה זרה זהו פירוש ומי ישיבנו כלומר אין שום עון יכול לגרום סילוק שכינתו מעליהם דוגמת דור אחאב שאף על פי שהיו ישראל עובדים עבודה זרה לפי שהיה ביניהם שלום כשהיו יורדים למלחמה היו נוצחין וכשאיין שלום ביניהם נופלים אף על פי שהם צדיקים כדורו של דוד ולכן נתארך גלותינו על עון מחלוקת ושנאת חנם שהוא בינינו שעדיין לא הטהרנו ממנו שכל העולמות קשורים זה בזה ובהראות פירוד בתחתון גורם דוגמת פירוד בשלשה אשר עליו ואין לך עבודה זרה גדולה מזו ולכך אמרו בגמ' שפעם אחת היה מחלוקת בבית הכנסת של טבריה וקם אחד ואמר שבעבור אותו עון יהיה אותו בית הכנסת בית ע"ז מכ"מ וכן היה:

ועוד כי נשמות ישראל חצובות מתחת כסא הכבוד וכולן יחד שם א' להכי נקראו בל' יחיד ע' נפש ובהיות פירוד ביניהם למטה

מראין פירוד בכסא הכבוד לכן לעת בא גואלנו יבא אליהו וישים שלום רב בישראל כדכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם היינו שלום כדפירשו ז"ל וזהו שאנו אומרים בתפילת מנחה בשבת שהיא רומזת לימות משיחנו אתה אחד ושםך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שאז בהיותינו אנחנו זרע ישראל גוי אחד בארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד וכו':

לכן כל איש ישראל יחרד מלפגום ביחוד העליון על ידי עון שנאת חנם או לשון הרע או מחלוקת חלילה ויתן אל לבו כי כדי לקיים המצוה הראשונה אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי דהיינו אנכי ולא יהיה לך צריך שיהא לו אהבה רבה ושלום וריעות עם כל ישראל גם ישתדל לשים שלום בעולם ותלמידי חכמים לפי שיודעים הסוד הזה נזהרים בו הרבה כדאמרו ז"ל תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם וזה כדי לקיים המצוה הראשונה שהיא שורש ועיקר הכל וגם הייחוד עצמו רמזו ז"ל בלשונם זה הקצר דשלום רמז ליסוד שהוא סוף התשע ספירות והעולם רמז למלכות לפיכך ראיתי כדי להשלים מצות היחוד מצוה להביא כאן משנת הלל הזקן שהיה נאה דורש ונאה מקיים המצות בשלימות וה' יתברך יזכני להיות מתלמידיו ומתלמידיו של אהרן שהיה אוהב שלום ורודף שלום: עכ"ל.

ומבואר בדברי ספר החרדים שאלו שעושים מחלוקת גורמים לסילוק שכינה ולפירוד בעליונים, עד כדי החלשת כסא הכבוד כביכול, וממילא עשיית מחלוקת הוא כעבודה זרה ממש.

אף תורה וקרבנות לא מועילים כשעם ישראל בפירוד ומחלוקת

ומצאתי בספר פני דוד להחיד"א (שמות פרשת כי תשא) שכתב: ושמעתי אומרים שזה כיוונה אסתר שאמרה למרדכי לך כנוס את כל היהודים כלומר אמור להם דברי כבושים שיהיו כלם אחדות אחד וזהו לך כנוס אסיפת לבם כאחד את כל היהודים עד כאן שמעתי. ולפי דרכנו יומתק כי הנה אסתר רצתה שיתענו כי התענית במקום קרבן והקרבן אינו מועיל כי אם כשהיה באחדות א' ולכן כמערכה אל הדרוש הקדימה לומר לך כנוס את כל היהודים שיהיו באחדות אחד ואחר זה וצומו עלי שהתענית במקום קרבן וכשיש אחדות יעלה קרבנם לריח ניחח ובזה ניחא דכשהיו מונין ישראל היו נמנין על ידי מחצית השקל דישאל נחשבים לגוף אחד והשכינה שורה בישראל כשהם באחדות וכמשו"ל על פסוק והוא באחד שכביכול הוא באחד כשהם באחדות אחד וביעקב נאמר ע' נפש דהכל נחשבים נפש אחת. והשתא על ידי המנין נראין נפרדים וחלוקים לזה נמנין במחצית השקל להורות דישאל הם באחדות ואף שנמנין זהו למראה עינים אך בצלם הכל אחד ובעת המנין עצמו דח"ו נראה פירוד היא על ידי מחצית השקל שמורה האחדות.⁷

והדברים מתאימים למבואר בהגר"א בפירושו למשלי (ו יט). וכמו שנאמר והוא באחד ומי ישיבנו, כלומר כאשר ישראל באחדות, אז השכינה שורה בישראל. ע"כ, וכן ברמח"ל (במאמר החכמה) וצריך שתדע שהנה האדון ב"ה הוא אחד, ואין הארתו מתחזקת אלא בעניין שמתאחד, והנה ישראל אעפ"י שבאשיהם הם רבים נקראים גוי אחד, והם ראויים לשתתחזק בם הארתו יתברך, אמנם האומות הם רבים ונפרדים לגמרי ואינם נתקנים בייחוד ע"כ. וממש הן הן הדברים דכמבואר בספרי (פר' וזאת הברכה) דאימתי יהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, כשהם עשויים אגודה אחת ולא כשהם עשויים אגודות אגודות. וא"כ מבואר היטב מעתה דבריו הנוראים של בעל החרדים, דעשיית מחלוקת היא סילוק שכינה בידים וממילא זה שורש כל החטאים וחשוב כלעבוד ע"ז.

ומעתה מיושב שבאמת אין כאן כמה חטאים שונים, אלא הכל הכל שורש אחד הוא דע"י המחלוקת יש כאן החלשת פמליא של מעלה וגורמים לסילוק השכינה, וזה גורם ממילא לכך שיבואו כל החטאים, אבל באמת השורש היה חטא המחלוקת.⁸

ג. וראה בספר ימי הפורים מהדו"ת מאמר ט' שביאר בארוכה לענין זה שהמחלוקת גרמה לסילוק שכינה, ובזה היה חטאם ובזה היה תקונם אח"כ לחטא ע"י אחדותם.

ד. וממש כדברים הללו כתב בשו"ת שבט סופר אורח חיים סימן פא, וז"ל גם זאת נוסף כי עכשיו שנעשה להם נס עשו שלום ונעשה אחדות ואחזה ביניהם כי קודם הנס ה' מחלוקת וקטטה ומריבה ביניהם כאשר הלשין המן עליהם ישנו עם אחד מפורד ומפורד בין העמים כי ידע כי כל זמן שיש אחדות אין אומה ולשון יכול לשלוט בהם כאשר אמרו חבור עצבים אפרים הנח לו חלק לבם עתה יאשמו ע"כ אמר לאחשוורוש כי המה מפורד ומפורד בין העמים שאף שהם בין העמים אין שלום ואחדות ביניהם ומפורדים המה זה מזה ע"כ אמרה אתסר לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי היינו שיכנס את היהודים שיהי' כעם אחד ואח"כ וצומו עלי כי אם אין שלום לא מהני הצום ג"כ ולאחר הנס נעשה שלום ביניהם ואם זה עיקר הנס והשמחה אז אין חילוק בין פרוים

של מריבה היה גם כן סיוע להביא על ידי זה את עמלק עליהם, והוא הדין שאר עובדי כוכבים ומזלות. ועל כן צריך האדם להשמר ממריבה מאד:

וביתר ביאור ראה בכלי יקר שמות פרק יז פסוק ח ויבוא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים. בילקוט (רמז רסא) מסיק שעמלק דומה לזכוב וכו' כך עמלק כל זמן שהיו ישראל שלמים עם ה', והיה גם שלום ביניהם אז לא יכול להם כלל, וכאשר ראה אותם במסה ומריבה על ריב בני ישראל, שהיה מריבה ביניהם, כי כל החניות שקודם מתן תורה כולם היו בתרעומות ובמחלוקות, כמו שפירש רש"י בפרשת יתרו (שמות יט ב) ועל נסותם את ה', שהיו מריבים גם עם ה', אז מצא לו עמלק פתח פתוח ומקור נפתח לחטאת ולנדה, ויבוא עמלק להוסיף טומאה על טומאתם על ידי משכב זכור כמו שנאמר (דברים כה יח) אשר קרך בדרך. וכל זה עשה כדי שיסור ה' מעליהם לגמרי, כי אין קדושתו יתברך כי אם במקום שיש גדר ערוה, ובעבור זה יוכל להלחם בהם כי אז רפו ידיהם מכל וכל כי אין להם הצלה על צד הנס שהיה סר ה' מעליהם, וגם אין להם הצלה טבעית שאיש את רעהו יעזורו שהרי חלק לבם זה מזה. לכך נאמר ויקרא שם המקום ההוא מסה ומריבה על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' היש ה' בקרבנו אם אין, ומיד ויבוא עמלק וילחם עם ישראל

ומעתה מבואר היטב דלא רק שהמחלוקת היא הכחשת פמליא של מעלה, אלא היא גורמת אף יותר מכך שאין שום כח לתורה ולמצוות לקרבנות ולצום כשעם ישראל הם עושים במצב זה של פירוד, ודבר זה נורא הוא למתבונן.

מבאר היטב שזהו שורש ענין עמלק שבא כשעם ישראל מפורד ומחולק

ובאמת נראה עוד שענין זה כבר שורשו בעמלק - אבי אביו של המן, שכוחו כנגד ישראל הוא בהיותם בפירוד ושנאה ומחלוקת ביניהם. דמכיון דביארנו שהמחלוקת היא גורמת לסלילוק שכינה והכחשה ופירוד בעליונים א"כ מבין היטב שזה עיקר מזונו של עמלק והוא ניזון מכך, דזה כל קיומו בעולם, שהרי אין ה' שלם ואין הכסא שלם עד שימחה זרעו של עמלק, וזה עיקר מלחמתו להחליש יחודו של ה', וממילא ברגע שיש רפידים דהיינו פרידים ומחלוקת ושנאה וקטרוג בין הבריות, אז עמלק מגיע, ובזה יש לו כח להלחם ולהחליש את ישראל יותר.

והנה החיד"א בספר כסא דוד (דרוש י') הביא דברי המפרשים עה"פ (י"ז ח') ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, דעמלק בא מחמת שנאת חינוס וומחלוקת שהיתה בהם", וזהו וילחם עם ישראל ברפידים' קרי ביה - 'ברפידים'. ובשמירת הלשון (ח"ב פי"ד) כתב נמי דמסמיכת הכתובים אנו למדים, שהחטא

למוקפים אף על גב דחלוקים לענין הימים מטעמים המבוארים בראשונים מ"מ בודאי לענין החיוב לעשות זכר לנס ולעשות משתה ושמחה הכל שווין כיון דעיקר השמחה בשביל קבלת התורה ובשביל השלום וזה שאמר ותכתוב אסתר המלכה וכו'

ה. וראה במדרש (ויק"ר ט' ט') דמעת יציאת ישראל ממצרים ועד הגיעם להר סיני היו נוסעים במחלוקת וחונים במחלוקת.

שלם וכו'. וביאור ענין זה כי תמצא דבר בזרע עשו - שהוא עמלק - מה שלא תמצא בכל האומות, שהם מתנגדים לישראל תמיד עד שלא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל (רש"י בראשית כה, כג). וענין זה מורה שהם הפכים לגמרי מכל וכל, כיון שלא יוכלו להשתתף יחד. ולפיכך אמרו (תנחומא תצא, יא) כל זמן שזרעו של עשו בעולם אין השם שלם ואין הכסא שלם, שנאמר "כי יד על כס יה מלחמה לה" בעמלק וגומר". וביאור ענין זה כי השם של הקדוש ברוך הוא הוא "אחד", כדכתיב (ר' דברים ו, ד) "שמע ישראל ה' אחד", השם הזה נקרא שם המיוחד, שלא תמצא שם זה לשום נמצא בעולם. ומפני כי השם הזה מיוחד לכך, כל זמן שאין אחדות בעולם, ונמצא זרעו של עשו בעולם שהם מתנגדים, והנה השניות בעולם - אין השם הזה נמצא בשלימות בעולם הזה, כי השניות והחלוק בעולם הזה, והחלוק אינו שלם.

במדרש תנחומא שמחמת מכירת יוסף נצטוו להביא מחצית השקל

הנה במדרש תנחומא (פר' כי תשא אות י') איתא: ר"ש בן לקיש אמר לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונטל כל אחד ואחד מטבע לפיכך יתן כל אחד ואחד מטבע. (וכ"ה בירושלמי שקלים פ"ב ה"ג, ובמדרש ב"ר פ"ד י"ח). וצ"ב בטעם הדבר שנתנית

ברפידים, כי רפידים אותיות פרידים, ואותיות רף ידים, והא בהא תליא כי על ידי שני מיני פרידים אלו שנפרדו מאת ה' ופירוד לבבות שביניהם באו לידי רפיון ידים. ומטעם זה לא היה לעם מים ברפידים לפי שרפו ידיהם מן התורה שנמשלה למים על כן חסרו סתם מים, ולא נתנו להם מים כי אם בצור בחורב מקום קבלת התורה. ומטעם זה המשילו את עמלק לזבוב כי לא היה יכול לישראל כל זמן שלא פתחו לו פתח, וזה שאמר משל למלך שהקיף כרם ואמר כל מי שיפרוץ הגדר ישכנו הכלב וכו', רצה לומר שעל ידי שפותח הגדר ועושה בו פירצה הרי הוא פותח פתח אל הכלב שיוכל ליכנס שמה, כך עמלק בא ונזדווג לישראל על ידי שהם עצמם פרצו גדרם. וכן המן שבא מזרע עמלק בא על ישראל בטענות אלו באומרו (אסתר ג ח) ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, דהיינו מפוזר איש מרעהו ומפורד מן השכינה וכו': עכ"ל.

והדברים נפלאים וערבים בטוב טעם ודעת שזה ענינו של עמלק, בין עמלק כשבא להלחם על ישראל ובין המן שבא בדורו של מרדכי ואסתר הכל היה מטעם אחד מחמת המחלוקת הוא בא להוסיף עוד חסרון ביחודו של ה' ואז ר"ל בזה הוא מצליח להלחם.

שוב מצאתי בספר גור אריה למהר"ל (פרשת בשלח) שאין השם שלם ואין הכסא

ו. והנה בספר שערי אורה (ח"א פרשת בשלח מאמר מלחמה לה' בעמלק) כתב: והנה עמלק בא בעון משקלות חסרים, יעויין בתוס' פ"ק דקידושין (ל"ג: ד"ה ואימא) שהביאו בשם מדרש זכור אשר עשה לך עמלק, ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים היינו בשביל המשקלות, ועל עון זה בא עמלק דבחר פרשת משקלות כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק בפרשת כי תצא. והיינו דכתיב במשלי (י"א א') מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו וסמך ליה בא זדון ויבוא קלון, שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק ורמז לדבר, 'זדון וקלון' בגימטריא 'ויבא עמלק' (שמות י"ז ח'). עכ"ל. וצ"ל דהכל שורש אחר הוא הפירוד בין הבריות שזה חיותו של עמלק להביא החלשת פמליא של מעלה וכוחו של הקב"ה כביכול.

מחצית השקל יש בה תיקון לחטא מכירת יוסף.

מבאר שענין מחצית השקל הוא להתחבר יחד כל החציים

ונראה לומר בביאור הדברים על פי מה שידוע בשם הקדמונים דמחצית השקל מורה על אחדות ישראל, וז"ל האלשיך (בפרשת כי תשא): ובשם החכם ה"ר שלמה בן אלקביץ ז"ל שמעתי שהוא להורות את בני ישראל יחס אחדותם, כל יעלה על לב איש מהם שהוא נפרד מחברו, כי אם כל אחד חצי ובהתחברו עם כל אחד ואחד מישראל נעשה אחד שלם, על כן כל אחד יביא מחצית, עכ"ל.

דברי המשך חכמה ששורש החטאים בין אדם לחבירו הוא בחטא מכירת יוסף

ונראה לבאר הדברים היטב עפ"י מש"כ המשך חכמה בפרשת אחרי (ט"ז ל') וז"ל: אמרו במדרש משלי (שוח"ט סימן א') רבי אבין אומר בכל דור עדיין חטא של מכירת יוסף קיים, עיי"ש. ונמצא דהכפרה על האומה בכללה לפני ולפנים עדיין שם רושם החטא ממכירת יוסף. ולכן לשון של שער המשתלח משקל שתי סלעים (יומא מ"ב.), רמז למה שאמרו בשבת פ"ק (י'): שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף כו' נתקנאו בו אחיו וכו'. נמצא שאמרו פוקד עון אבות על בנים - כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן (ברכות ז'), וכשישראל חוטאים בדברים שבין אדם למקום אז פוקד עליהם חטא העגל, ואם ישראל חוטאים בדברים שבין אדם לחבירו אז פוקד עליהן חטא מכירת יוסף וכו'. וזה שאמרו 'כי אתה סלחן לישראל' - היינו על כל החטאים שבין אדם למקום, שהרושם הוא משורש העגל שנאמר

'אלה אלהיך ישראל', ושם נאמר 'סלחתי כדברך' (במדבר י"ד ב', עי' רש"י עקב ט' י"ח). 'ומחלן לשבטי ישורון' - הוא על חטאים שבין אדם לחבירו, ששורש שלהן הוא מחטא מכירת יוסף שחטאו שבטי ישורון, עכ"ל.

ומבואר בדבריו שחטא מכירת יוסף הוא שורש החטאים שבין אדם לחבירו, ועל כן כל אימת שיש פירוד ושנאת חינום בעם ישראל חוזר ומתעורר רישומו של אותו עוון, ומשום כך אמרו במדרש שחטא מכירת יוסף קיים בכל דור, וכשם שמצינו שבזמן שחוטאים בדברים שבין אדם למקום פוקד עליהם חטא העגל, כמ"ש (שמות ל"ב ל"ד) וביום פקדי ופקדתי, [עיי"ש ברש"י ובגמ' סנהדרין (ק"ב.)], ובירושלמי תענית (פ"ד ה"ה) א': אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטא של עגל].

עמלק בא בגלל חטא מכירת יוסף

ונראה דזהו שמבואר בזוהר חדש (פרשת בשלח מאמר מלחמת עמלק) דעמלק בא משום חטא מכירת יוסף. דמחמת שהיו בפירוד ובמריבה נתעורר עליהם קטרוג על חטא זה שהוא השורש לכל פירוד ושנאת חינום בכלל ישראל.

ועיי"ש בזוהר חדש דעל כן שלח משה את יהושע שהיה מזרעו של יוסף להילחם בעמלק. ויובן עפמ"ש בפסיקתא דרב כהנא (י"ב ה'): למה עמלק נופל ביד יוסף וכו', כל השבטים נשתתפו במכירתו של יוסף לפיכך אין אחד מן השבטים יכול להזדווג לו. ובפסיקתא רבתי (פרשה י"ג) איתא: אין זרעו של עמלק נופל אלא ביד בניה של רחל. ולפי מה שנתבאר אתי שפיר דמאחר שכל כחו של

מכרתם אחיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר וישבו לאכל לחם, הרי בניכם נמכרים בשושן מתוך אכילה ושתיה שנאמר (אסתר ג' ט"ו) והמלך והמן ישבו לשותות וכו', ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים

וראה מש"כ רבינו בחיי (שמות ל"ח כ"ה) וז"ל: כי מפני שידע המן חטא שבטי ישראל במכירת יוסף בעשרים כסף שהם חמשת שקלים ועונש החטא ההוא לא נפקד עליהם עדיין, על כן חשב מחשבה לקנות כל ישראל לתת בשביל כל אחד מששים ריבוא חמשת שקלים, כי חשב שיצליח בזה ויעלה בידו לגודל חטאם, וכענין שאמרו במדרש וישבו לאכל לחם, א"ל הקב"ה אתם מכרתם את אחיכם מתוך משתה, חייכם שבניכם נמכרים בשושן מתוך משתה שנאמר והמלך והמן ישבו לשותות

ולפי מה שנתבאר דחטא מכירת יוסף חוזר וניעור כל אימת שישראל בפירוד הדברים מתיישב היטב אמאי בימי המן חזר וניעור חטא דמכירת יוסף דשורש סיבת הצלחת המן היה מחמת הפירוד שהיה ביניהם שזה שורש חטא דמכירת יוסף.

עמלק נגד ישראל הוא מכח הפירוד אשר מעורר עליהם את חטא מכירת יוסף, משום כך נופל הוא דוקא ביד יוסף ובנימין שלא חטאו במכירת יוסף.

ועיין בס' משך חכמה בפר' כי תצא שם עה"פ כל עושה עוול, דקאי על כל עניני בין אדם לחבירו. ומבואר דעמלק בא על חטא של בין אדם לחבירו שבו נפקד חטא מכירת יוסף. ומעתה נראה דזהו הטעם שרק זרעה של רחל יכולים להילחם בעמלק, מפני שהם לא היו במכירת יוסף, עכ"ל.^ז

ומטעם זה כוחם של ישראל כנגד עמלק הוא ע"י התאחדותם להיות כאיש אחד. וראה שם משמואל ס"פ כי תצא דקדק דכל הפרשה דזכור את אשר עשה לך עמלק וגו' נאמרה בלשון יחיד, וביאר שבזה נרמז דישאל בכח חיבור שבהם שהם עם אחד נוצחין את עמלק.^ח

חטא המן בגלל מכירת יוסף

ובזה אתי שפיר מה שמבואר בדברי חז"ל דגזירת המן היתה עבור חטא מכירת יוסף, כדאיתא במדרש (אסתר"ר ז' כ"ה, מדרש תהילים י'): אמר הקב"ה לשבטים אתם

ז. וכבר מצינו כן אצל עשו אביהם דאין כחו כנגד ישראל אלא כשהם בפירוד ושנאה ביניהם, עי' מה שכתבתי בזה בעטרת שלום ס"פ תולדות. ויש להוסיף מ"ש בזה חרש פר' וישב: וכד גרס חובא דשנאת חנם וכו' יהיב לון קב"ה ביד מאן דסני לון שנאת חנם, הה"ד באדום (יחזקאל ל"ה ה') יען היות לך איבת עולם ותגר את בני ישראל ע"י חרב. וראה ילקוט (שופטים רמז נ"א): מסורת אגדה הוא בדינו שאין עשו נופל אלא ביד בניה של רחל, למה, שאם באים השבטים לדין עם עשו לומר לו למה רדפת את אחיך הוא אומר להם למה רדפתם את יוסף אחיכם ואינכם מעולין ממני, וכיון שהוא בא אצל יוסף אומר לו למה רדפת את אחיך ואינו יכול להשיבו וכו'. וראה בשערי אורה הנ"ל דגדולתם של יוסף ובנימין באהבת האחים שלהם דבזה נוצחים את עשו, בא להם מרחל אמם שמצינו אצלה מסירות נפש עצומה לאחותה.

ח. ובילקוט ראובני פר' בשלח כתב: במלחמת עמלק היו אהרון חור יהושע משה, וסימנך מה טוב ומה נעים שבת אחי"ם גם יחד, ע"כ. ונראה שבזה נרמז ג"כ דהכח כנגד עמלק הוא האהבה והאחדות.

ביאור דברי הגמ' שהמחצית השקל קדם לשקליו של המן

על פי הדברים האמורים יובן דברי הגמרא מגילה (י"ג:) איתא: אמר ריש לקיש גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה עולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו. וצ"ב מה ענין שקלים אלו לאלו, ובמה כוחה של מצות מחצית השקל דייקא כנגד גזירתו של המן.

ולמשנ"ת א"ש היטב דהרי עניין מחצית השקל היה לאחד את בני ישראל, ולכפר על חטא דמכירת יוסף שבו היה עניין הפירוד, א"כ בזה כבר קדמו השקלים לשקלי המן, דהאחדות הנשפעת מכח מחצית השקל היתה סיבה להצלתם של ישראל מגזירת המן, כי בהיותם מאוגדים זה עם זה שוב אין לו להמן את כח התגברותו על ישראל, שהוא בהיותם 'מפוזר ומפורד' ט.

וראה מש"כ בעניין זה הגריא"ח (בדרוש לשבת שקלים): ארשב"ל גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן שלקול שקלים על ישראל וכו' לפיכך הקדים שקליהם וכו' ולבאר עניין זה נקדים.. ידוע שכל מעמד ומצב אומה ישראלית הוא כשיש אחדות בישראל וכו'... והוא הדבר אשר אמר המן לאחשורש ישנו עם אחד מפוזר ומפורד והוא היה חפץ לאבדם מן העולם ע"י כח

המזלות אשר היה רואה שמוכן עליהם לרעה ח"ו וכו' אך אחשורש היה מתיירא מצד שהם מושגחים מאת הי"ת ומופלאים בניסים, ולזה השיב לו המן ימ"ש שכיון שהם מפוזרים בין המעים וגם יש בהם פירוד לבבות ומחלוקת ממילא סרה מהם השגחתו יתברך וכו' ועל עניין זה אמרו שהקדים הוא ית' שקליהם לשקליו.. והוא שכל מחלוקת ופירוד לבבות בישראל הוא בא מצד שאחד מתרומם ומתגדל על חבריו ומתגאה ברוב עשרו והצלחתו ואומר כוחי ועצם ידי או שמצטדק לומר שמצד שהוא צדיק בעיניו ולכך הוא מתגאה על חבריו וכו' ומצד זה מתרבה שנאת חנם ומחלוקת בישראל, ... ולכן אמר הוא ית' שכל אחד יתן כופר נפשו לה' העשיר לא ירבה לורם שכל אחד יהיה שוה בעיניו עם חבריו.. וכו' ונמצא שכולם שווים.

ומה נחמד לפ"ז שדברי ריש לקיש בגמ' דלפיכך הקדים שקליהם לשקליו תואמים ומשלימים את מאמרו במדרש הנ"ל דמחצית השקל בא עבור חטא מכירת יוסף.

התיקון של החטא שהיה בימי המן הוא היה ע"י האחדות

והנה בספר מנות הלוי בפרק ט יט, 'וכן היושבים בערי הפרזות עושים יום ארבעה עשר שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות

ט. וכבר כתב כן הבינה לעיתים בדרוש כ': כאשר נבין במאמרנו איזה התייחסות עצמי יש למצות השקלים עם שקלי המן וכו'. כי יסוד רשעת המן הרע, אשר עליו בנה בנין שאלתו מאת המלך לשימכור לו היהודים בעשרת אלפים ככרי כסף, הוא מה שהתחיל לטעון 'ישנו עם אחד מפוזר ומפורד', שהטיל זוהמתו לומר, היות האומה ההיא ראויה לאבוד לאשר שלט בהם הפירוד ביניהם, וכולם מלאים קטטות ומריבות ולבם רחוק אלו מאלו. ואולם הוא יתברך הקדים רפואה למכה זו במצות השקלים, אשר היא ממש הוראת היפך כל זה, בהיותו מזרז לישראל על התאחדות ודבקות אלו עם אלו להיות כולם אחדים כאיש אחד. והיא שעמדה להם להצילם, כמאמר הצדקת ע"ה לך כנוס את כל היהודים וגו', עכ"ל. וראה דברי מהר"א בסו"ד על מגילת אסתר, ובישמח ישראל (פרשת שקלים דף כ"ט, ולר"ח אדר דף ל"ג) בשם אביו.

איש לרעהו כמו שהיה ענינם כאיש אחד, להקהל כל אחד עם חבריו, היפך איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד מפוזר.

וכן כתב בשפת אמת (שמות לפורים) בזה הלשון: איש יהודי יחידי כו' ע"ש במדרש. כי כשבני ישראל נעשין אגודה אחת אין לעמלק שליטה בהם. רק ברפידים. ולכן הלשין המן עם אחד מפוזר ומפורד. שכל כח שלהם האחדות. ועתה הם מפוזר. והאמת כן הי' על ידי החטאים נתעורר כח עמלק ואינו מניח להם להתאחד. ולכן נאמר כנוס כו' כל היהודים. להקהל ולעמוד על נפשם. הכל ע"י הכינוס והקהילה. ומרדכי הצדיק איחה אותם ונתאחדו ע"י כי היה לו כח האחדות כנ"ל. לכן נק' יחידי. כלל כל היהודים. וכן בכל פורים מתעורר כח האחדות וע"ש זה קבעו המצות קריאה בצבור משפחה ומשפחה כו'. שבזמן הבית היו מתאחדים ממש במקום אחד. ועתה בגלות התאספות כל מקום ומקום בכח מצות אלו. משלוח מנות ומתנות לאביונים. הכל בעבור האחדות כנ"ל. וכן אומרים בראותם יחד תכלת מרדכי בכח האחדות כנ"ל:

ומשום כך גם המן ששורשו הוא עמלק, היה כחו להתגבר על ישראל רק מחמת היותם בפירוד, וישועתם באה ע"י שחזור להיותם באחדות. ויצויין לדברי הגר"א (בפי' למגל"א ט טז) וכן השפת אמת (פורים תרס"א) שכתב: לכן כתיב 'וקבל היהודים' - לשון יחיד, שנעשו אגודה אחת ואז אין עמלק יכול לשלוט בהם. וכתב עוד (פורים תרנ"ג): לכן עיקר מצות מגילה בעשרה משפחה ומשפחה כו', לרמוז שעיקר הישועה היה התאספות בני ישראל לבוא אל האחדות. וראה עוד מש"כ השפ"א (פורים תרל"ד): מה

שתקנו בימים אלו משלוח מנות ומתנות, שלא מצינו במקום אחר. נראה כי כל הכח נגד עמלק ימ"ש הוא התאחדות בני ישראל כמ"ש נקהלו ועמוד על נפשם, וכ"כ כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו ואלופיו וכו'. ולכן מחיית עמלק תליא באהבת בני ישראל, וכ"כ לך כנוס את כל היהודים. ולכן נקרא איש יהודי - 'יחידי', שעל ידו נתאחדו כל בני ישראל, עכ"ל. ודוק בלשונו של רש"י (אסתר ט' כ"ח) שכתב: משפחה ומשפחה, מתאספין יחד ואוכלים ושותין יחד וכך קבלו עליהם שימי הפורים לא יעברו.

קבלת התורה בימי מרדכי ואסתר היה ע"י האחדות הנה בגמ' שבת דף פח עמוד א אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. והנה במתן תורה מצינו שהתנאי לקבלת התורה הייתה האחדות וברש"י פרשת יתרו עה"פ ויחן שם ישראל - כאיש אחד בלב אחד, ע"כ. א"כ מובן מאוד שאחר שחזרו ונתאחדו בכנוס את כל היהודים המשיכו לזכות לקבל התורה מכח אחדותם. וב"ה שמצאתי שכ"כ הגריא"ח (בדרוש לשקלים) ולזאת אחר שנשלמו ישראל במדה זאת בהר סיני, כמש"כ ויחן ישראל נגד ההר, אז ניתן להם התורה, וכן בימי הפורים כשתקנו עוון זה ועשו ביניהם אהבה ואחוה כמש"כ לך כנוס את כל היהודים, אז קבלו התורה מחדש.

ובדבר זה ביאר בתולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית על הגמ' (מגילה ט"ז): ליהודים היתה אורה - זו תורה, כי ידוע דאי אפשר לקיים כל התורה כי אם ע"י השלום, זה מקיים מצוה א' וזה א' וע"י האחדות נחשב

בשלום, ע"כ.

העולה לנו מכל הנ"ל, שלהתגבר ולנצח את אויבינו לא יהיה שייך בשופו"א בעולם אלא על ידי אחדותנו אחדות בין יראי ה' בני התורה, ואם חז"ל אמרו שאפילו באחדות עם עובדי ע"ז גרם להם לנצח, כש"כ אם נתאחד עם אחינו בשרינו אז יקויים בנו תשועתם היית לנצח ותקוותם בכל דור ודור.

שקיימו הכל. וזה ביאור הפסוק ה' עוז לעמו יתן - וקשה איך אפשר לקיים כל א' תרי"ג מצות התורה, ומשני ה' יברך את עמו בשלום. ולכן עד עכשיו ע"י הפירוד שביניהם היו בלא תורה, אבל עכשיו על ידי אסתר שתיקנה זאת באמרה לך כנוס את כל היהודים לעשות שלום ביניהם, אז ליהודים היתה אורה זו תורה, על ידי שיברך את עמו

הגאון רבי נתן קפלן שליט"א

בני ברק

שכרות בפורים

בס"ד, יום ראשון ו' שבט ה'תש"פ

השלו' ברכה וכל טוב סלה למעלת
כבוד היקר והנכבד, הרב נמליאל הכהן
רבינובין שליט"א, בעמחה"ם הנפלאים
"גם אני אודך", ועוד.

לכאור' יראה לי לדון בדבר זה שמצינו
רבים וטובים השותים לשוכרה ביום הפורים
עד כדי איבוד דעת ממש, וגורמים לכך
לבזיון גדול לעצמם, וגם נגרם ע"י זה חילול
שם שמים, ולכאור' האם לזה כיוונו חז"ל
במאמרם במגילה ז' ע"ב "חייב איניש
לבסומא עד דלא ידע" וכו', או שכונתם
שישתה מעט ויהי' מבוסס.

ואפשר לחלק שאלה זו לכמה אופנים,
חדא מהו הטעם לשכרות ולשתיית היין
בפורים, שנית מהו השיעור שצריך לשתות.

וראשית אביא את המקור לכל הדין של
השתיית יין בפורים, והוא ממגילה ז' ע"ב:
אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד
דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, רבה
ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי,
איבסום קם רבה שחטיה לרבי זירא, למחר
בעי רחמי ואחיה, לשנה א"ל ניתי מר ונעביד
סעודת פורים בהדי הדדי, א"ל לא בכל
שעתא ושעתא מתרחיש ניסא. עכ"ל הגמ'.

ולכאור' יל"ע טובא בעצם דינא האיך
אפ"ל שיחייבו חז"ל את האדם בשכרות
כאשר יוכל לבא ע"י זה לחילול שם שמים.
א. אלא יועי' בס' צרור החיים לתלמיד
הרשב"א עניני פורים עמ' קב שכתב
שהטעם לשתיית היין הוא משום שכל
הניסים שבמגילה נעשו ע"י משתה, לכן תקנו
משתה היין זכר לנס, וכ"כ האבודרהם, וכ"כ
בס' יוסף לקח על המגילה פ"ט פס' כ"ג, וכן
הביא הביה"ל סי' תרצ"ה ד"ה חייב בשם
החיי אדם.

ובספר סדר היום סדר פורים כתב טעם
אחר וז"ל ומפני מה חייבו בזה, אחר שהוא
ענין כבוד וקשה, שמעתי פעם, שאחר שהמן
הרשע בקש להשמיד להרוג ולאבד ולשפוך
דם היהודים, נעשה ענין קרוב לזה מתוך
שמחה עד שנשאר כמתים מושכבים ארצה,
ומצד אחר הוא חשב לשפוך דם ואנו נוסף
דם על דמינו, עכ"ל. וכ"ה במנורת המאור
פ"ב מתפלה הל' פורים עמ' 212, ומבואר
שהטעם לכך הוא שכמו שהמן רצה להמיתנו,
כמו"כ אנו נוהגים עתה זכר לנס שנראה
כמתים על הארץ, וכן משום שע"י כך
מתווסף לנו שמינו ולא כמו שרצה המן
להמעיט דמינו.

ובאופ"א כ' במאירי מגילה שם וז"ל
ומכל מקום אין אנו מצווים להשתכר

ולהפחית עצמנו מתוך השמחה, שלא נצטוינו על שמחה של הוללות ושל שטות, אלא בשמחה של תענוג שיגיע מתוכה לאהבת השי"ת והודאה על הנסים שעשה לנו, עכ"ד. ונמצא שכל הענין של השכרות הוא שע"י כך יגיע לאהבת השי"ת על כל הניסים. ועוד טעם כתב במחיר יין לרמ"א מגילה פ"ט פס' יט שהטעם הוא כדי שאם יחטא יחשב לאונס, לכן תקנו לשתות כ"כ כשכרותו של לוט שאז הוא פטור מעונשין.

ומאידך שי' החת"ס בס' תורת משה פ' תצוה דף ג ע"ד שמכיון שעמ"י חטאו במשתה אחשוורוש, תקנו לתשובת המשקל שמצוה לשתות כדי שכרות, אך לא שישתכר רק יתיישב ביינו ויהיה בו מדעת קונו. ובדרשותיו לפורים פורים תק"ס ח"א דף קצו ע"ג כתב שהטעם הוא כדי שנשכח כל צרות גלותינו ושעבודינו ונשליך על ה' כל יהבינו כי לא יטשנו ולא יעזבנו, וא"כ כ"א ישער לשתות שיעזר שכאילו ח"ו היה בעת צרה איזה שיעזר יין היה מפכחו ומשמחו.

ובהגהות יד אפרים על השו"ע להגרא"ז מרגליות כתב שיהיה שרוי בשמחה ויתן תודות והלל לה' מתוך הרחבת הדעת, וע"ד שאמרו בסנהדרין לח ע"א אגברו חמרא אדרדקי וכו' ע"ש. ובשער הכוונות דפו"י דף ק"ט טור ד' כתב שתיקנו לשתות יין כדי להוציא ניצוץ הקדושה שיש בתוך הקליפה ע"ש. והגר"ח בספר מל"ח סי' ל"א אות צ"ט הביא בשם הרב מדרש תלפיות דף קסה: שיום הפורים הוא רמז ליין המשומר, ולכן חייב אדם לבסומי בפוריא, רמז כי השמחה העתידה יהיה כשמחת היין, עכ"ל.

וע"ע בהגהות חכמת מנוח מגילה שם שכ' וז"ל דלמשל נקטי' על שישליך כל אדם

הקנאה והשנאה שיש לו על חבריו מלבד פורים, כי לפעמים אדם שונא לאדם בעבור היותו צוררו ועושה לו דבר רע וחושב רע עליו, ודרכו לקלקו תמיד ולאחריו תמיד, וזהו דוגמת המן כי כל שונאו של אדם הוא המן שלו וכו', ולפעמים אדם מקנא לאדם ולא מחמת שעשה עמו רעה, אלא מחמת שהוא רואה אצלו ברכה מעושר וגדולה, דוגמת מרדכי שמחמת שקנאו בו קצת וכו', והנה האכילה והשתייה שאוכלים קצת בנ"א זה עם זה מקרב הלבבות, ומוסיף אהבה בניהם כידוע ומופרסם, עד שיטלו הקנאה והשנאה שבניהם, וע"ז אמרו שישתכר עד דלא ידע ג"כ לקנאות או חבריו המתברך בעושר וגדולה שהיא דוגמת מרדכי, כלומר לא די שירחיק השנאה מליבו שהוא דבר גדול שאסרתו תורה בלאו דלא תשנא אלא אפי' הקנאה ירחיק מלבו, עכ"ל, ונמצאנו מדבריו דטעמא דחייב איניש לבסומי היינו משום שע"י כך באים לידי אהבה ואחוה בין אחד לשני.

ב. והנה יל"ע בעיקר דברי הגמ' שם דלכאור' נמצא דעובדא דרבה ור"ז סותר את דברי רבא דחייב איניש וכו'.

אלא כתב בעל המאור מגילה דף ג מדפה"ר וז"ל כתב ה"ר אפרים מההוא עובדא דקם רבה שחטיה לר' זירא לשנה א"ל תא נעביד וכו' אידחי ליה מימרא דרבה ולית הלכתא כוותיה, ולא שפיר דמי למעבד הכי, עכ"ד. וכ"ה בר"ן על הרי"ף שם בשם רבינו אפרים. ומשמע לכאור' דהכי מסיק הר"ן לדינא. וכ"ה בשבולי הלקט סימן ר"א.

וכ"כ בב"ח או"ח שם וז"ל והנכון מ"ש הרב הגדול רבינו אפרים דמהך עובדא דשחטיה רבה לר' זירא אידחיא ליה מימרא

ח"ו בשום מקרה רע, וישא ברכה מאת השם, ע"ש. וא"כ אכתי קיימים דברי רבינו אפרים על אף דברי האשכול.

וע"ע בשו"ת חת"ס או"ח סקצ"ו שבי' את הגמ' באופ"א, ואכמ"ל בדבריו.

ג. והנה אכתי יל"ח בבי' המימרא דחייב איניש לבסומי, האם הוי שכרות כלוט, או דלמא דכונתו שיתה טובא אך עדיין תהא דעתו מיושבת עליו קצת.

ונראה קצת מסתימת רש"י מגילה שם שכ' לבסומי, להשתכר, דכוונתו שישתכר לגמרי כלוט.

וכן נראה גם ברמב"ם פ"ב מהל' מגילה ה"ט שכתב וז"ל כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר, ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות, עכ"ל. ובמהרש"ל ביש"ש בב"ק פ"ג ה"ג כתב דכונתו שצריך להשתכר וירדם בשכרותו מחמת היין, ולא שישתה וילך במכוון לישון, ובפשיטות היינו שכרות כלוט.^א

ועי' בשדי חמד מערכת החי"ת כלל צ"ב ד"ה ובמה שתמהתי שכ' שהגר"א ז"ל הי' שותה בפורים עד כדי סכנה, כי מחייב איניש לבסומי בפוריא, וחייב כמו שמתחייב בנפשו.

ובשערי תשובה סי' תרצ"ה שם הביא מסידור עמודי שמים ליעב"ץ שאביו הגאון חכם צבי הי' נוהג בימי בחרותו לקיים המימרא כפשוטו, אך מי שהוא חלש מטבעו אין לו לשתות יותר מיד, עכ"ל.

דרבא, וכן כתבו בעה"מ והר"ן משמו, ונראה דמהך טעמא סידר בעל התלמוד להך עובדא דרבה ור"ז בתר מימרא דרבא למימרא דהכי הוי הלכתא, ולדחויי לדרבא, ומיהו דוקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי הוא דדחינן לה, אבל מיהו צריך לשנות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, רק שתהא דעתו עליו, ע"כ.

וביותר, דבריי"ף שם הביא מימרא דרבא בסתם, וגם לא סיים במעשה דרבה ור' זירא, ומוכח דהכי קי"ל לדינא, וכ"ה ברא"ש שם פ"א סימן ח, וכ"כ בספר האורה ח"א הל' מגילה ופורים, ובעיטור הל' מגילה דף קיא ע"א, ובראב"ן הל' מגילה.

אולם יעוי' בס' האשכול ח"ב ס"ח שדחה דברי רבינו אפרים, דהרי אם אחר מעשה דרבה דשחטי' לר"ז לאו הלכתא כוותי' דרבא ואין להשתכר בפורים, אמאי בשנה האחרת שרצה ר' זירא לעשות סעודת פורים ביחד אמר לא לאו בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא, והאי אחר המעשה אידחי דינא דרבא ואי"צ להשתכר, וא"כ הו"ל למימר ניתי סעודת פורים ולא איבסום, אלא מודח דבודאי יש חיוב להשתכר בפורים ולא בטל הדין.

וכ"כ בפר"ח שם, אלא דהוסיף וז"ל מיהו עתה שהדורות מקולקלים ראוי לתפוס סברת רבינו אפרים שלא לשותות אלא מעט קט יותר ממה שהורגל ביו"ט, ובזה יוצא יד"ח כיון שכוונתו לשמים כדי שלא להכשל

א. אך יל"ע טובא דבערוך השולחן שם אות ג' יעוי' שבי' בדעת הרמב"ם, דמכיון ולא הזכיר האי דינא ד"עד דלא ידע" וכו', ע"כ דס"ל כהר"ן שהביא בשם רבינו אפרים לעיל דאידחי לי' מימרא דרבא. וצ"ע בש"י הרמב"ם.

ג. אמנם מוכרחין אנו לומר שלעולם חייב להתבסס בפורים, דהיינו להשתכר מעט או להתבסס היטב. וכן נראה דעת הב"י שכ' וז"ל חייב איניש לבסומי בפוריא, לא שישתכר, שהשכרות איסור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לגלוי עריות ושפיכת דמים וכמה עבירות זולתן. אך שישתה יותר מלימודו קצת, עכ"ל. וכ"כ הרמ"א או"ח סי' תרצ"ה ס"ב "חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", הגה, ויש אומרים דאינו צריך להשתכר כל כך, אלא ישתה יותר מלימודו ויישן. ומתוך שיישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי".

ובב"ח או"ח שם כ' דצריך לשותות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפ' שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, רק שתהא דעתו עליו, ומבו' דצריך שיתבסס אך לא שישתכר כלוט.

וכ"ה בכלבו סי' מ"ה וז"ל וחייב אדם בפוריא לא שישתכר שהשכרות איסור גמור ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגלוי

וכן יעוי' בשער הכוונות ח"ב עמ' שלב-שלג שכתב שיש להיות שיכור גמור לברך את הניצוץ של קדושה שיש בתוך המן, וז"ל "אחר שהוא שיכור ויצא מדעתו"².

וכ"כ במחיר יין לרמ"א מגילה פ"ט פס' יט שכתב שהטעם לשכרות שאפ' אם יחטא יחשב לאונס, לכן תקנו לשותות כ"כ כשכרותו של לוט שאז הוא פטור מעונשין, אבל אם לא ישתה כל כך הרבה ויעבור עבירות חייב כאילו לא שתה כלל.

וביותר כ' בדרשות ר"י אבן שועיב פ' תצוה שחכמים קבעו סעודה זו על היין יותר משאר מועדים וציוו על דבר מכווער וניוול.

ועוד יעוי' בחת"ס או"ח סי' קצ"ו שכ' דבאמת חיוב חז"ל הוא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, ואעפ"כ אין חשש שיכור אדם עי"ז לאיסור דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ועי"ז מצוה לבסומי לא יארע מכשול, אך היכי דשכיחא היזיקא כגון רבה דהוה במאדים לא מהני הגנת המצוה, אבל מי שידע בנפשו שהוא לא במזל מאדים אין צריך לחוש לזה דאזלי' בתר רובא, עכ"ל.

ב. והעירוני דמדברים אלו אין רא' כלל משום שדברים אלו אינם דברי האריז"ל, כי באמת דברי אריז"ל עצמו מסתיימים ארבע פסקאות לפני זה, ושם כתוב "עד כאן הגיעו דרושי הרב זלה"ה". ובהערה שם כתב המעתיק כי רק עד כאן העתיק דברי אריז"ל. ובכן אין אנו יודעים אם הדברים הם מהאריז"ל.

ובספר "שער התפילה" מהדור' "ישיבת אהבת שלום" שנת תשס"ח שהוא מועתק אות באות מכתב-יד הרב חיים ויטאל ל"שער הכוונות". ושם לא נמצאו כלל הפסקאות המיוחסות לאריז"ל בענין שכרות בפורים. ומוכח שאין לייחס הדבר לאריז"ל.

ג. והק' בערוך השולחן שם דלכאור' יוצא סתירה מסתימת דברי השו"ע ממה שכ' בב"י דמשמע שלא ישתכר קמת, ואפ' אם נפרש את דבריו בב"י שיש קצת חובת שכרות אכתי איך סתם דבריו בשו"ע דמצות השכרות עד דלא ידע וכו'.

וכתב בערוה"ש לתרץ בדוחק דאולי פירושא דעד דלא ידע וכו' היינו עד ולא עד בכלל. ועוד ראיתי בשם ת"ח א' דאפ"ל חדא שהשו"ע רק העתיק לשון הגמ' בסתם, ומה שהרמ"א כתב בלשון "ויש אומרים" לאו לממירא דפליג על השו"ע ומזה נלמד על דעת השו"ע, אלא דאחר שהשו"ע העתיק לשון הגמ' מביא הרמ"א סברת האומרים חייב וכו', אבל אינו מוכרח דפליגי על השו"ע, וכן דרכו של הרמ"א בכל דבריו.

ורק לשותות מעט יותר מלימודו ולישן קצת, עכ"ד.

וכ"כ ביד אפרים על גליון השו"ע שם דאין לו להשתכר יותר מדאי, שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל. והא דאיתא "עד דלא ידע" היינו עד, ולא עד בכלל. ומן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חיוב שחייבו חכמים. וכו' ויש לבסומי רק עד הגבול הזה, ולא יעבור.

ובחיי אדם הל' פורים כתב והו"ד בביה"ל סי' תרצ"ה ד"ה עד דאמנא היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות, בנטילת ידיים וברכה וברכת המזון או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שניהוג קלות ראש, מוטב שלא ישתכר. והעתיק הדברים "קיצור שולחן ערוך" לר' שלמה גנצפריד סי' קמב ס"ק ו'.

ועי' במטה משה ס"ק תתרי"ב שכתב וז"ל עד כי נדמה לרוב המון שבימים אלו הותר לכל אדם לפרוק עול תורה ומצוות, וכל המרבה להיות משוגע הרי זה משוכח. וכל זה בלי ספק רע ומר והוא עון פלילי, כי לא הותר לנו רק שמחה, לא שחוק וקלות ראש" עכ"ל.

אך אכתי מי שקשה עליו השכרות, כבר ידוע מש"כ הגהו' מיימוניות מגילה פ"ב פט"ו בשם הראב"ה דמ"מ כל הדין דחייב איניש לבסומי היינו למצוה ולא לעיכובא.

אשר ע"כ יראה לי שמה שמצוים אנו להשתכר בפורים, אי"ז אלא שכרות מועטת או שיתבסס מעט.

בברכת התורה

נתן קפלן בני ברק יצ"ו

ערויות ושפיכות דמים ולכמה עבירות זולתן אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם וידבר על לבם וזו היא השמחה השלימה, עכ"ד.

וברוקח הלכות פורים סי' רל"ו אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, פי' ירבה במשתה היין, ע"כ. ויל"פ שרצונו לומר שרק ירבה בשתיית יין, אך לא שישתכר לגמרי.

ובנימו"י מגילה שם כתב שזה שאמרו חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, היינו לומר מילי דבדיחותא ולשמוח בשמחה של מצוה ולא שישתגע בשכרותו וימשך אחר שחוק וקלות ראש וניבול פה, שאין זה שמחה אלא הוללות וסכלות וכו'.

וכ"כ בשל"ה סוף פרשת תצוה מהד' אמשטרדם, דף שכט ע"ב וז"ל יש לדקדק דקדוק הלשון שאמר 'חייב לבסומי', כי השכרות הגדול אינו נקרא 'בסומי', אלא 'מבוסם' נקרא מי שאינו שיכור כל כך. על כן אני אומר שאדרבה, מאמרם זה הזהירנו באזהרה שלא נשתכר כל כך, רק חייב איניש להשאר מבוסם". עכ"ל.

וכן נראה בצידה לדרך מאמר ד כלל ו פ"ד ד"ה בליל שכ' שישתכר עד שלפעמים יטעה לומר להפך ברוך מרדכי ארור המן, ומוכח דאי"ז שכרות גמורה כלוט אלא שיתבסס היטיב ביין.

וע"ע בערוך השולחן שם ס"ב שכ' דלמעשה יש להתרחק מן השכרות, ובפרט שתית י"ש, שבשכרותו יתמלא קיא וצואה,

הגאון רבי יעקב קארפ שליט"א

מח"ס שמוש זקנים

ביאור דברי חנמ' המן מן התורה מנין "המן העץ" ובטעם הדבר דקוראין עשרת בני המן בנשימה אחת

מרדכי, שע"י שהיה תקפו בהקדושה יותר מתקפו של המן בהטומאה, ע"כ היה בכחו להכניעו ולהורידו לבאר שחת ויהיה הקדושה נתרבה בעולם וכו' ע"ש.

ובתפארת ציון על אסתר רבה שם (דף ת"ו) ד"ה מחה בעוה"ז אמחה לעוה"ב, את זכר עמלק זה המן כתב וז"ל, דקשה אחרי שמחה אותו בעוה"ז ולא נשאר ממנו שום זכר מאי ימחה לעוה"ב, לכן אמרו דתיבת זכר מתפרש ג"כ זכר (ז' וכו' בקמץ) היינו דבעוה"ז לא מחה כי אם הזכר שהוא המן דבו היה טמון הנפש של הנחש הקדמוני [עיין לעיל פרשה ט' סוף סי' ב' ובפירושו שם - הועתק להלן] שמתואר בשם זכר על שהוא מוליד הטומאה ועל ידו מושפעת הטומאה על כל המטמאים את עצמם, ועי"כ היה אפשר אז לצמוח קרן ישראל דכשנפל זה קם זה. ועל מה שאמר הכתוב אמחה שהוא בעוה"ב צריך לקרות את זכר דאז לא ישאר שום זכר ממנו בב"א. ע"כ.

ובתפא"צ שם (דף שצג) על דברי המדרש שם "וכיון שהביאו לפניו הכינו על פתח ביתו וימדד את עצמו להראות את עבדיו היאך יתלה מרדכי עליו השיבתו בת קול נאה לך העץ מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית".

א. בגמ' חולין קלט ב' המן מן התורה מנין "המן העץ". בפירוש "תפארת ציון" על המשניות (מגילה פ"ב מ"ג) לזקני הגרי"ז ידלר זצוק"ל ביאר הדבר וז"ל: מה שנעשה אז ההתעוררות בישראל לקבל התורה ברצונם הטוב לא נעשה זה מחמת גודל הנס שנעשה אז, דבזמן יציאת מצרים היו הנסים גדולים יותר בהתגלות מהעשרה מכות וקריעת ים סוף והמן והבאר שהיו כולם מלמעלה מהטבע, משא"כ הנס שהיה בימי מרדכי היה מכוסה במכסה הטבע, ולכן ההכרח לומר דעיקר הטעם הוא דכל זמן שלא נתלה המן שהוא היה השורש מהס"א, כמ"ש בסוף אסתר רבה על הפסוק את זכר עמלק זה המן קרי ביה זכר עמלק על שהוא היה השורש מהס"א, וזהו שאמרו בחולין [קל"ט ע"ב] המן מן התורה מנין המן העץ, והוא דהוי ליה למימר המהעץ ומדאמר המן העץ רמז הקב"ה בזה דאחרי שאכל אדה"ר מעץ הדעת, שע"כ נתן כח להס"א כידוע, אי אפשר לישראל לזכך לבבם לגמרי מהס"א שיהיה בכחם לקבל התורה ברצונם הטוב, אלא שיהיה המן העץ שע"י שיהיה נתלה עי"כ יהיה נחלש הכח של הס"א ויהיה בכחם של ישראל לקבלה ברצונם שעל זה היה עיקר בריאת העולם, וזה היה ע"י גודל תקפו של

וז"ל: נאה לך העץ דמיתה לרשעים נאה להם ונאה לעולם ובפרט במיתה כזו שעל ידה נתגדל ונתקדש שמו הגדול בעולם מתוקן לך העץ מששת ימי בראשית והוא דמהזמן שאכל אדה"ר את עץ הדעת [שהיה זה ביום ששי מששת ימי בראשית כמ"ש בסנהדרין לח ע"ב] מאז היה מתוקן שיתלה המן על העץ דמזה היה התיקון על החטא של עץ הדעת כדלקמן. שנאמר המן העץ והוא דקשה על מה שאמר בשני תיבות דלא הול"ל אלא המהעץ, לכן דרשו דרמוז הקב"ה בזה המן העץ דהמן יהיה נתלה על העץ, מפני דהתיקון לא נעשה עד שנתלה המן על העץ והוא, דכל עיקר החטא של עץ הדעת הוא שעל ידו נתערב בהאדם הרע ונעשה יצר לב האדם רע מנעוריו, וזה הרע אינו רע לאדם רק בזמן שאדם הולך אחרי שרירות לבו אבל בזמן שהאדם מתגבר על יצרו והולך על דרך התורה אז אדרבה נתעלה על ידי אכילת עץ הדעת שעי"כ שכרו הרבה מאד על מה שהוא מתגבר על יצר לבבו שהוא רע מנעוריו והולך בדרך החיים.

וזה התיקון לא נתחל אלא מהזמן שנתלה המן כי עד אותו הזמן לא קיבלו התורה רק על ידי ההכרח ומהזמן שנתלה המן קבלו עליהם התורה מאהבה [כמ"ש בשבת פ"ח ע"א] והוא מפני שנפש המן היה מהשורש של הנחש הקדמוני כמ"ש לעיל בפתיחתא [ס"ד] ונשכו הנחש זה המן וכו', וכן אמר בב"ר [פ' ט"ז ס"ז] ושם הנהר השני גיחון זה מדי שהיה המן שף עמא כנחש על שם על גחונן תלך, ולכן כמו שעל ידו נעשה הקלקול כן על ידו נעשה התיקון על ידי שנתלה על העץ. וזהו שאמר הקב"ה לאדה"ר מי הגיד לך כי ערום אתה, המן, שהוא הנחש

הקדמוני, לכן דינו המן העץ שמזה יהיה נעשה התיקון כנ"ל ואז יעלו ישראל מעלה מעלה. עכל"ק.

בטעם הדבר דקוראין עשרת בני המן בנשימה אחת ב. והנה במגילה טז ב' איתא: אמר רב אדא עשרת בני המן ועשרת צריך למימרניהו בנשימה אחת מ"ט כולהו בהדי הדדי נפקי נשמתיהו. והכי נפסק בטשו"ע סי' תר"צ סט"ו בזה"ל: צריך לומר עשרת בני המן ועשרת הכל בנשימה אחת להודיע שכולם נהרגו ונתלו כאחד.

וביאר במהר"ל בביאורו אור חדש על המגילה (שם) כי עמלק נלחם נגד אחדותו של הבורא יתברך, ולכן לפי מדתם פגע בהם הקב"ה יחידו של עולם שימותו, ונענשו בגוף ובנפש, התלייה היתה בבת אחת בלי פירוד וכן זמן יציאת נשמה בבת אחת, והכל להודיע כי הוא יתברך אחד ואין עוד מלבדו, וממנו באה המפלה לזרע עמלק שהם נגד אחדותו יתברך. עכתו"ד.

ובשארית יעקב (עמ"ס מגילה שם) כ' ע"פ האריז"ל והספה"ק וז"ל: בגמרא כולא בהדי הדדי נפקו נשמתיהו. קשה דלמה עשה הקב"ה נס כזה שכולם מתו בבת אחת הא לא עבד קוב"ה ניסא למגנא, וי"ל עפ"י המבואר בכתבי האריז"ל די' בני המן הם כנגד י' קליפי דמסאבותא, וכידוע דבכל פעם שמכניעים איזה קליפה מתגברת כנגדה קליפה אחרת, ולפיכך עשה הקב"ה נס דכולם מתו בבת אחת דכל הי' קליפות נכנעו ברגע אחד, וא"א היה לשום קליפה להתגבר בזמן הכנעת השני. ע"כ.

ובשער הכונות להאריז"ל (דף קט ע"א) כתב וז"ל: ונודע כי המן הרשע היה

אסטרונוגוס (חוזה בכוכבים ומזלות) גדול כנודע בענין ויפל פור הוא הגורל מיום ליום וכו', ובפרט במ"ש זוהר (זוהר חדש בתיקוני זוהר דף קנז, ובתיקוני זוהר תיקון כא דף נח ע"א) כי הוא ועשרת בניו כוללים כל עשר קליפין החצונים וכו'. [וראה במחברת הקדש דף נג ע"א ובנמ"ח דף קיז ע"א].

והאחרונים האריכו לבאר אם קודם הרגום ויצא נשמתם כאחד ואח"כ נתלו מתים, או שנתלו חיים ויצאה נשמתם כאחד. (עי' ראש יוסף, ומנות הלוי, וברכ"י סי' תר"צ סק"ט, ומאור ישראל מגילה טז: שם).

ומצאתי בצפנת פענח (על מגילת אסתר ט יג, נדפס בצ"פ עה"ת שמות דף קפט) עה"פ ואת עשרת בני המן יתלו על העץ וז"ל, הנה לפמ"ש התוס' בכ"מ הם ההרוגים וא"כ מה לנו בזה אם נתלו. אך כך דאין דין תליה לבן נח, רק המן הוה עבד, ועיין בחולין דף קלט: המן מן התורה ע"ש מ"ש [=מה שכתבת], והנה בניו, דנפק"מ אם עבד נשא עכו"ם מאי, ועיין בירושלמי ספ"ג דקדושין וברמב"ם בזה [פט"ו מאיסורי ביאה ה"ו, ועבד שטבל שבא על עכו"ם הולד עכו"ם, ובפ"ט מהל' עבדים ה"ג ע"ש, הו"ד בצ"פ קונט' השלמה לח"ד דף לג ע"א סוד"ה ובזה], ואסתר הוה ס"ל דיש עליהם גדר יהדות ונתלים, וזה ר"ל קרא כנ"ל. עכ"ל.

ולעיל שם עה"פ ויתלו את המן כתב הצ"פ וז"ל, דהוה כמו עובד ע"ז ונתלה, ועיין מגילה דף י"ט (ומה ראו על ככה ומה הגיע עליהם, מה ראה מרדכי דאיכני בהמן, על ככה דשוי נפשיה ע"ז), ועיין סנהדרין דף ס"א גבי מסית לעצמו ומ"ש שם בזה. עכ"ל.

ולא בא לידינו מש"כ הצ"פ בחולין קל"ט שם. אך בצ"פ האריך לבאר ענין דמיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, דעל ידי שנעשה עבד פסק ממנו היחוס של עמלק [שאין מקבלין גרים מזרעו של עמלק] והוי גדר בהמה, ועי"כ נתגיירו בניו, ועבד גדר ארור, ועי"ז הוה ברכה בהמן שנתגיירו בניו, ומבני בניו למדו תורה בבני ברק, דמהארור המן נעשה לו תיקון יע"ש באורך. וכ"כ בצ"פ יבמות עט ע"א, וגיטין נז ב', ובפ' בלק כד כ', ובמס' סופרים פרק י"ג. וע"ע בשו"ת צ"פ החדשות ח"ב (בסוה"ס מכתבים ואגרות סי' י"ב י"ג י"ד). ואכמ"ל.

ובטעמא דקרא למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על המגילה שם כתב וז"ל, במגילה ט"ז ב' עשרת בני המן צריך למימרנהו בנשימה א' מ"ט כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו. צריך ביאור מה הנס בזה ומאי נ"מ אם מתו יחד או לאו. ונראה דהענין דהנה מפשטות הפסוק ואת פרשנדתא וגו' יש מקום להבין שבתחלה נהרג פרשנדתא ואח"כ דלפון כו' ולפי שהאמת אינו כן רק שמתו יחד אלא שא"א לקרות שני שמות כאחת לכן מתקנין זה ע"י הקריאה בנשימה א' והוא מדין נגינת הטעמים לבאר פשט הפסוק [ע"ד שמבואר במ"ב סי' קמ"ג שיש טעמים שמשנה הכוונה ובחגיגה ו' ב' נ"מ לפסוקי טעמים], ולכך מבואר בשו"ע שאינו מעכב כדין נגינת טעמים [אך ברמב"ם פ"ב ממגילה הי"ב לא משמע כן]. עכ"ל.

בתועלת הגדולה לעבודת השי"ת בקיום האי דינא ג. והנה עד כאן שמענו עיקרן של דברים הא דקריאתן בנשימה אחת הואיל ויצאה נשמתן כאחד, אך לא נתבאר מה התועלת

וקיום המצוות ביתר שאת מחיל אל חיל!!!!!! אך אם האדם נותן ח"ו מקום ליצר להיכנס ולהטרידו בזה הלאה והלאה אזי נופל ברשתו רחמ"ל.

והתגברות היצר בכאלו מצבים הוא לא בבחינת קמא קמא ואזיל, אלא אדרבה בגבורה בבת אחת להכניעו מיד לא ולא!!!! ..... ולא לתת לו שום דריסת רגל במחשבות והרהורים וכו' לדבר עבירה.

והנה כשם שלהכניע ה' קליפות דעשרת בני המן היה צריך בנשימה אחת, כן הוא כשבא להכניע היצר בכאלו מצבים, דצריך להיות גבור המושל ביצרו ולהכניעו בנשימה אחת, ועי"כ לא לתת לו שום דריסת רגל להפיל האדם לדבר עבירה.

וזהו המוסר השכל והתועלת הגדולה לנו הקורין העשרת בני המן בנשימה אחת שנדע שזה מהעבודת ה' כיצד להכניע הרע דחטא עץ הדעת שבא מצד היצר, דרק ע"י ההתגברות בנשימה אחת יוכל להכניע היצר מיד, ואז יוכל להמשיך בעבודת השי"ת ביתר שאת כל ימי חייו, ויהיה תדיר קבלוה מאהבה, ויקויים בו "איזהו גבור הכובש את יצרו". ובכך יבא תיקון חטא עץ הדעת לשלימות האדם.

הגדולה לנו לקריאה זו בנשימה אחת. ואף שעצם מיתתם היה בנשימה אחת לצורך תיקון הגדול דחטא עץ הדעת וכנ"ל, מ"מ מה התועלת לדין בקריאה זו בנשימה אחת, עד כדי שנשתרש כ"כ הדבר במנהג ישראל מאות בשנים לקרות כל הציבור בנשימה אחת, ואח"כ הש"ץ, אף שפשטות הדין דדי שהש"ץ יקרא לציבור בנשימה אחת ככל דין שומע כעונה. [והאחרונים האריכו בטעם המנהג ואכמ"ל].

והנה בס"ד אחר העיון בספה"ק היה נראה לבאר בעומק דין זה שהוא יסוד עצום לעבודת האדם במצות מחיית עמלק והכנעת היצר, ובחינה הגדולה דהדר קבלוה מאהבה - בעבודת השי"ת תמידית. והוא התועלת הגדולה בקיום האי דינא.

דהנה כידוע עצת היצר להטריד האדם בנסיונות של הרהורים באמונה והרהורי עבירה וכו' וכו', ועיקר ההצלה ממנו בזה הוא שלא לתת לו דריסת רגל אלא מיד שמביא לאדם הרהורים בעיני אמונה והרהורי עבירה וכו', מיד להחליט בלבו ומוחו לא ולא!!!!!! חס ושלום!!!!!! אנכי יהודי עבד ה' ולא עבד ליצה"ר!!!!!! ומיד להסיח דעת להמשך עסק התוה"ק

הגאון רבי יעקב מדר שליט"א

מח"ס שו"ת לב ים (כת"י), ירושלים

ברין זמן הפורים בירושלים החדשה

בס"ד אדר ב' תשע"א

הנה לפני זמן זמנים טובא יצא הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל לערער על מנהג ירושלים החדשה לקרוא את המגילה בט"ו, ובא לו בארוכה בספרו עיר הקודש והמקדש ח"ג (סי' כז) לפרש שיחתו שצריך לקרוא ב"ד [וממילא גם קיום כל מצוות הפורים יהיה ב"ד]. ובזמנו ישבו על מדוכה זו גדולי ירושלים דאז, כהגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל [עי' בשו"ת הר צבי ח"ב סי' קלא], ועוד, והעלו לדינא שירושלים החדשה צריכים לקיים את ימי הפורים בט"ו כמו העיר העתיקה. וכן המנהג פשוט. והן עתה חדשים מקרוב באו, הוא הרה"ג ר' אליעזר כהן בספרו "כרך של ירושלים", לחזק את פסקו של הרב עיר הקודש והמקדש הנ"ל, חוזר וניעור, שיש כמה גדרים בענין סמוך שלא מתקיימים בנ"ד. ואמרתי אעבור פרשא דא ואתנייה. וזה החלי בס"ד.

(א) מגילה (ג): "אמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נדון ככרך. תנא: סמוך אף על פי שאינו נראה נראה אף על פי שאינו סמוך". והנה מהר"ש חכים בתשו' שהובאה בכנה"ג (סי' תרפז) כתב, דבתוספתא (פ"א ה"א) ובירושלמי (פ"א ה"א) איתא: "הסמוכין לכרך ונראין עמו הרי הוא כיוצא בו". וממה שלא אמרו "הרי הן כיוצא בהן", משמע דמיירי במקום אחד, שצריך גם סמוך

וגם נראה. ע"כ. אולם באמת שבתוספתא דילן הלשון הוא "הרי הן כיוצא בו", וכמו שהעיר לנכון מרן החיד"א בברכ"י (סי' תרפח ריש אות ח) וע"ש בהערות פאת דוד בברכ"י הנד"מ. אולם בירושלמי באמת כתוב לאמר "הרי הוא", אבל אעפ"כ כתב מרן החיד"א שם: "אנן בעניותין לאפושי פלוגתא בדקדוקים קלים מאליהם לא שמיע לן". ע"כ. וגם ידוע הדבר שהירושלמי מלא בט"ס מחמת שלא למדו בו הרבה. וה"נ י"ל דהוא ט"ס. וכן משמע מפשטות לשון הגמ', כאשר יראה המעיין. וכ"כ הב"ח (ר"ס תרפח). ובאמת שמקור הירושלמי הוא מהתוספתא, שכן לשונו: ותני כן הסמוך לכרך וכו'. וכ"כ הפני משה שם: "תני. בתוספתא בריש מכילתין", וא"כ לא עדיף גברא דאתא מחמתיה. אלא שעוד יש לדייק כן לכאור' ממה שכתוב בתוספתא ובירושלמי שם: "הסמוכין ונראין עמו", ולא כתוב "והנראין עמו", משמע דבכולהו בחדא מחתא מחתינהו, דמיירי במקום אחד שגם סמוך וגם נראה. כ"כ בספר חזון יחזקאל על התוספתא שם, הובא בס' כרך של ירושלים (סי' ה). ובאמת שאין זה מוכרח, שגם לנוסחא זו י"ל דאו או קתני. וכ"כ בפירוש מנחת בכורים ומנחת יצחק על התוספתא: "ונראין. או נראה אע"פ שאינו סמוך". וע"ש בשיירי מנחה. ובאמת שהגר"א כתב להגיה "והנראין

הטור כתבה, ואפ"ה כתב סמוך אע"פ שאינו נראה נראה אע"פ שאינו סמוך. וכ"ה בש"ע. וכן עיקר. ומ"ש שם שכ"כ הרבה אחרונים, אנחנו לא נדע למי נתכוון, ואפי' את"ל הכי, אנן אתכא דהראשונים הנ"ל סמכינן, שדבריהם עיקר. ואם היו רואים דבריהם וודאי שהיו מקיימים מצוה בחזרת, הד"ר הוא לכל חסידיו.

(ב) ואנכי הרואה להבה"ג (ריש הלכות מגילה) שכתב: "ואי איכא כרכא דמוקף חומה מימות יהושע בן נון ואית ליה רוסתקי הדר הודרניה, כל רוסתקי דמרחקין מן ההוא כרכא עד מילא, כבני כרכא דמו וקארו בחמיסר, אבל ודאי מרחקין טפי מן מילא קארו בארבעסר, דאמר ריב"ל כרך וכל הסמוך לו וכל הנראה עמו נידון כדרך". עכ"ל. ועי' ברש"י ב"מ (פג.) שכתב: "רוסתקי. רחבה". ובברכות (נד.) פרש"י: "שוק". ובהגהות הרע"ז הילדסהיימר שם כתב: "פירוש: רחבה, שוק". ע"כ. והנה בכרך של ירושלים (סי' ב) כתב להוכיח ממה שנקט דוקא רוסתקי שהוא שוק, דוקא בכה"ג הוא טפל לו ומתבטל, אבל לא בעיר גדולה, שהיא קובעת מקום לעצמה ולא נגזרת אחר הכרך. ע"כ. אבל הנה לשונו הוא כרך "וכל" הסמוך לו. משמע דבא לאתויי גם ערים. וכן ראיתי שכתב בשו"ת מהר"ם אלשקר (ס"ס קי). ע"ש. והנראה לפרש שיחתו, דהא קמ"ל דאפי' שהשוק קשור לכרך בקשר אמיץ, קשר של קיימא, אעפ"כ אם רחוק יותר ממיל קוראים ב"ד. ובזה דייק לישנא שכתב: אבל "ודאי" מרחקין טפי מן מילא וכו'. ור"ל שה"ה לנ"ד, חוקה אחת ומשפט אחד להם. אבל לעולם ה"ה לערים גדולים. כנלע"ד. וגם מרן הראש"ל בשו"ת יבי"א ח"ז (חאו"ח

עמו". ע"ש. ומה שדייק עוד בכרך של ירושלים הנז' ממה שריב"ל אמר "הנראה עמו" דהיינו שהוא נראה כאחד עם הכרך ומשכחת רק כשהוא גם סמוך, ואילו בברייתא תני רק נראה משמע שהוא נראה מן העיר. אינו מוכרח. ובאמת שאם עין צופה לך בספרן צדיקים תראה כי כן מתבאר מהראשונים, שריב"ל לא פליג על הברייתא, אלא לכ"ע לא בעינן תרתי. כ"כ רבנו חננאל שם [ור"ח גאון הוא, וכאשר העידו בנו גדולי הראשונים, עי' בספר העיתים (סי' ד וסי' ח ועוד), ובריקאנטי (סי' שכד וסי' תקמב). וגם במנחת חינוך (מצוה שסג ד"ה ונלענ"ד) ובש"ך (ח"מ סי' מג ס"ק מז) כתבו שר"ח גאון קדמון. ע"ש. וכל דבריו דברי קבלה, כמ"ש הרא"ש (ספ"ק דנדה, וספ"ו דשבועות), וכ"כ הרמב"ן (גיטין עח.), והרש"ל בספר ים של שלמה בכמה דוכתי (מס' ביצה פ"ה סי' יט, יבמות פ"ב סי' יא, ועוד) והמנחת חינוך (מצוה שס אות א), ומרן בב"י (יו"ד סי' קיג ד"ה וכתב הרשב"א), ועוד אחרונים טובא, פוק חזי. אמנם הגאון רבי ישראל משה חזן בפירוש איי הים על תשובות הגאונים שערי תשובה (סי' קפז דף קיח ע"ב) כתב, ודבר זה ידוע לתלמידי דבי רב שאפי' על ר"ח ראשון לרבנים, מפני שינק מהגאונים נאמר עליו שכל דבריו דברי קבלה. ע"כ. שסבר שאינו גאון. וז"א וכמשנ"ת]. וכ"כ הנמוקי יוסף. ורבנו אברהם מן ההר, ורבינו יהונתן מלוניל, ובחידושי הר"ן, והראב"ן, ובפסקי ריא"ז, ורבינו ירוחם (נתיב עשירי ח"א). ואף הב"ח (סי' תרעז ד"ה ומ"ש וכן) כתב לחדש רק שאם הוא נראה בעיני ג"כ שיהא סמוך. ע"ש. אבל בסמוך ודאי שלא בעיני נראה. והוסיף שגם הרא"ש ברייתא זו בהלכות (סס"ח) וכן

להכא שצריך שיסתפקו ממנו. ע"ש. נ"ל דהכא שאני, דהא צריך שהנהר יהיה חלק מהעיר. ולכן צריך שיסתפקו. משא"כ הכא דאין ענין שיהיה חלק מהעיר, דהרי כל דין סמוך הוא גם כשיש לסמוך שם אחר, אלא יש ענין של סמיכות, דכיון דסמוך הוא חשיב לענין זה כהכרך. וגם לא אשתמיט לשום פוסק שיכתוב כאן כדבר הזה. ובאמת שאפי' לטוניה, הרי בני העיר העתיקה מסתפקין ממנו, וגם אנן הולכים לשם לכותל המערבי. ופשוט.

ג) ועוד כתב להוכיח בספר הנז' (סי' יח) דבעינן שיהא הסמוך נבנה בתחילת התייסדות הכרך, ולא אח"כ. ובראשית כתב לדייק כן מלשון הגמ' "כרך וכל הסמוך לו". ואי איתא דהכוונה גם למה שנבנה אח"כ, הול"ל כרך וכל הנסמך לו. ע"כ. וז"א, דאי הוה אמר הכי הו"א דדוקא מה שנסמך מעכשיו. אבל אם היה לפני כן לא מהני, לכך נקט כל הסמוך לו. ומ"ש שם לדייק כן מדברי התור"י מהדו"ת (בדף ב: ד"ה אלא כוליה וכו') לענ"ד אין משם ראיה. ואתה תחזה. והנה הרשב"א שם כתב וז"ל: "והלכך כיון דמעיקרו נתחייב הסמוך לכרך לקרות בט"ו משום דמיגנו בתוך הכרך, אף עכשו שנחרב הכרך, הסמוך לו והנראה עמו שלא נחרבו ולא נשתנו במילתייהו קיימי וקורין בט"ו כדינן הראשון". עכ"ל. וכע"ז איתא בריטב"א. ומזה דייק בספר הנז' שם דאם גם הסמוך נחרב אין הסמוכין נמשכין אחריה. ע"כ. וז"א, דנחרב דקאמר היינו מיושבי העיר, כמבואר ברשב"א שם, וע"ז קאמר דאם נחרב מהישובים, לא מהני אם יבנו ערים סביב לה, אבל אם רק נחרבה החומה מי יימר לן הכי. ואע"פ שכ"כ בשו"ת דברי

ר"ס נט) הביא דברי הבה"ג, ופירש בו דהיינו שוק. ואעפ"כ לא העיר כדברי המחבר הנ"ל, והיינו כמש"כ בס"ד. והנה המאירי (מגילה ב:) כתב: "ונראין הדברים בנראה עמו שהוא מאותו מחוז וטפל לאותו כרך על דרך שאמרו בחשבון ובנותיה בית שאן ובנותיה, ויש לפרש בשטח כל אותו כפר נראה עמו להדיא". עכ"ל. וכתב המחבר הנ"ל דא"כ דוקא בכה"ג שיש כפר ונטפל לכרך, אבל לא בעיר גדולה. ע"כ. אולם יש לדחות, דדוקא לגבי נראה קאמר המאירי הכי, דלא תימא דאפי' מאה מילין חשיב נראה, אלא צריך שיהיה טפל, אבל לענין סמוך הוא אפי' בעיר גדולה. ובאמת שדין סמוך הוא לא מפני שטפל, וא"כ דברי המאירי לא שייכים בזה, ולכן כתב זאת רק על נראה. וכ"כ בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סי' קצג), דאפי' עיר גדולה וסמוכה לכרך קורין בט"ו. ע"ש. וע"ע בספר הנז' (עמוד יב) שהביא מ"ש רבנו חננאל: "אריב"ל כרך וכל הסמוך לו. מיל. כדאמרן (לעיל ב:) תנא סמוך בזה השיעור אע"פ שלא נראה עמו וה"ה אם נראה עמו כגון שיושבת בראש ההר אע"פ שאינו סמוך כשיעור מיל". ע"כ. ונתן לב רג' שהוא יושב בסתר עם דרכו. ונלחץ אל הקיר לומר דבכדי נסבא, דאל"כ יקשה דברי בה"ג שלא הבאו ד"ז, והוא היה מתלמידיהם וקשה לומר דפליג עלייהו ועדיין צ"ע. ע"כ. אולם לפמשנ"ת אדרבה הר"ח הוא סעיד וסמך לן. והיה העקוב למישור והרכסים לבקעה. ומה שהאריך שם (סי' ב) להביא ראיה ממה דמבואר לענין כתיבת הגט באה"ע (סי' קכח) שאם יש נהר חוץ מהתחום שבני העיר מסתפקין ממנו להוליך שם הסוסים וללבן הבגדים, צריך לכותבו בגט. ע"ש. וה"ה

יציב ח"ב (חאו"ח סי' רצב) הובא במועדים וזמנים ח"ב (ליקוטי הערות סי' קפה), שעיר גדולה לא מתבטלת. אולם החזו"א (סי' קנד סס"א) כתב בפשטות: "ודין סמוך ונראה אין צריך שיהיה בימי יהושע בן נון, ולא בשעת הנס, דא"כ נפל בבירא דין סמוך, שא"א לנו לדעת אם היו בתים בנויות חוץ לחומה סמוך לחומה, וכן הפוסקים לא הזכירו בזה שום תנאי. והלכך כל שהוא עכשיו סמוך יש לו

דין סמוך". עכ"ל. ודבריו קילורין לעינים. ואף הגאון האדר"ת שעלה ונסתפק בדין זה בספרו הר המוריה, לא הכריע בזה. וכ"ד כל גדולי ירושלים וכנז' בריש אמ"ר. סוף דבר הקו"ל נשמע, שהעיקר הוא שגם בירושלים החדשה צריכים לקיים את יום הפורים בט"ו בו בכל מצוותיו. ואין אחר המנהג כלום, ויש עוד להאריך בזה, אלא שהזמן דוחק, וכעת עמד קנה מקומו. והשי"ת יעב"א.

הגאון רבי אוריאל חוברת שליט"א

רב ישוב נחליאל

מח"ס ברכת אוריאל

לומר תודה על קבלת משלוח מנות בפורים

לחבירו, ותשלום עבור המתנה מבטל את כל יעוד המצוה, וא"כ גם כשמודה לו הרי זה קצת תשלום, והידור המצוה היא שתהא מתנה גמורה בלא שום קבלת שכר, ולכן שפיר י"ל שראוי שלא להודות ע"ז כדי שתתקיים המצוה בשלימותה, ע"כ בקיצור, ונשאר בצ"ע, עיי"ש.

והן אמת שבלקט יושר (עמוד שנט) כתב וז"ל, וזכורני כשהביא לו אחד מנות בפורים, וכשהשליח הלך לדרכו אמר לו, תאמר לשולחך איני צריך להשיב לו שלום בשביל מנות פורים, בלשון אשכנז מן דאנק נט אם פורים. ובהערה (231) שם כתב וז"ל, אין מודים בפורים על המשלוח מנות. יתכן שכוונתו היתה לרמוז במילים אלו לשולח, שאדרבה הוא מודה לו בלבו. אלא שנהגו לא לומר תודה בפורים. יתכן שטעם המנהג הוא, כדי להראות ששולחים את המנות בגלל המצוה, לא בגלל ידידות בעלמא. וראה במשנה שביעית (פרק ד משנה ב) על אכילת פירות שביעית בטובה, דהיינו החזקת טובה לבעלים על אכילת פירותיהם, עכ"ל. וכידוע שספר לקט יושר הוא פסקים והנהגות של רבינו הגדול עמוד ההוראה רבי ישראל איסרלין זצ"ל בעל תרומת הדשן, ונכתב על ידי תלמידו רבי יוסף ב"ר משה זצ"ל, כמובא שם בהקדמה.

לכבוד הני תרי צנתי דדהבא הגאון רבי מתתיהו נבאי שליט"א והגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א שלומים תן כמי נהר ובנחל שוטף ברכה.

לפי מה שבקשתם ממני היום, להוסיף על מאמרו של הגאון הרב ברוך פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' שהודפס בספר קהלות הקודש (עמוד תכט סימן קמה), אע"פ שאין הוא צריך לדידי, ולא אתם לדכוותי, מכל מקום כדרכה של תורה אעשה רצון צדיקים, והוסיף בקצרה מה שנראה לע"ד.

שאלה: האם יש חשש מלומר תודה על קבלת משלוח מנות בפורים. תשובה: כפי שכתב ראש ישיבת פוניבז' שהשאלה שנשאל בזה הוא בעקבות דברי הלקט יושר בשם מהרא"י, שאין צריך להודות על משלוח מנות בפורים. והוא כתב שאין הספר לקט יושר תח"י לעיין בו. ושקיל וטרי בדין מודר הנאה מחבירו שמחזיר המדיר למודר את אבידתו, והביא את דברי הגמרא בכתובות (דף קח עמוד א) בטעמא דמילתא משום דהמצוה קא עבד, וכל שעושה מחמת חובת מצותו אינו יכול לבקש שכר עבור פעולתו, ולכן גם לא חשיב שמהנהו בדיני מודר הנאה וכו'. וא"כ במצות משלוח מנות בפורים, הרי תכלית המצוה היא לתת מתנה גמורה

א"כ אסר השופר עליו, כגון שאמר שופר עלי בקונם לתקוע בו, אבל באסר עליו התקיעה כגון שאמר תקיעת שופר עלי בקונם, אינו חל דהתקיעה אין בו ממש, ונדרים אין חלין אדבר שאין בו ממש. אמנם כמה פוסקים סוברין שחל אף בזה, כיון שעכ"פ הזכיר בנדרו חפצא, סתמא דמילתא כונתו לאסור החפץ עליו, עיי"ש.

ועוד מה שכתב ראש הישיבה בזה"ל, הרי תכלית המצוה היא לתת מתנה גמורה לחבירו ותשלום עבור המתנה מבטל את כל יעוד המצוה. לאחר המחילה כד"ת לא ידעתי למה באמירת תודה מבטל הוא את כל יעוד המצוה. וכבר כתב הרדב"ז (סימן רט) במפורש וז"ל, אמרינן בירושלמי, אם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג, עיי"ש בנדונו. והנה רואים אנו במוחש כשמביאים משלוח מנות, המקבל מודה מצד הנימוס ודרך ארץ, בלשון תודה רבה, או יישר כח. ונראה לע"ד שאין בזה מדינא שום חשש ואדרבה זיל בתר טעמא, שעיקר משלוח מנות איש לרעהו, הוא כדי להרבות אהבה ואחוה, וכמו שכתב רבנו שלמה אלקבץ בספרו מנות הלוי (עמוד שעט) וז"ל, עושים יום י"ד שמחה ומשתה וי"ט ומשלוח מנות איש לרעהו, כמו שהיה ענינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חבירו, הפך איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד מפוזר, עכ"ל. וע"ע בכף החיים (סימן תרצה ס"ק לח) שכתב, והא דתיקנו לשלוח לעשיר, נראה כדי שיהא אהבה בישראל, שע"י שזה שולח לזה, וזה לזה, יהיה אהבה ביניהם, עיי"ש. וא"כ אם לא יודה לו בכל לשון שיהיה, יש חשש שהוא יפגע, ונמצא שאנו גורמים היפך

והנה פשוט מה שכתב בתרומת הדשן, הוא סלסול חומרא ומצד מנהג בעלמא, כיון שבאמירת תודה אין בו אלא פיטומי מילי בעלמא, ורק מתוך נימוס בלבד ולא כהכרת הטוב. ובלאו הכי היה מקום לומר דשאני שביעית ממשלוח מנות, כיון שמשלוח מנות הוא ממון שלו ממש, מה שאין כן פירות שביעית הפקעתא דמלכא הוא. וע"ע בפני משה מסכת שביעית (פרק ט דף כז עמוד א) דאין אוכלין פירות שביעית בטובה, שלא יחזיק טובה למי שנתן לו, דהפקירא דמלכא היא שביעית. ובעלי תמר שביעית (פרק ד הלכה ב) כתב וז"ל, ונראה שאף בתרומה ומעשרות לב"ה נאכלים בטובה ושלא בטובה, וקל וחומר הוא מפירות שביעית, שכן הרשות בידו ליתנו לאיזה כהן שירצה, וכן הוא בפירוש ר"ח פסחים מ"ו וז"ל, טובת הנאה ממון, פירוש אותה הנאה שיש לו לישראל לתת חלתו לאיזה כהן שירצה, אעפ"י שעיקר חלה חייב ליתנה לכהן, אבל יש לו לבחור כהן לתיתה לו שיחזיק לו טובה אותה הנאה ממון הוא. ובסוף דבריו כתב, מי שהוא עושה סעודה שהוא מחוייב בה, כגון סעודת נישואין וסעודת ברית מילה, אין מחזיקין לו עליה טובה כן הוא אחרי שהוא דרך חיוב, עיי"ש.

אך מה שרצה ראש הישיבה לדמות למודר הנאה וכו'. לפום ריהטא נראה, שכל דבר שאין בו ממש כמו דיבור בעלמא אינו חל עליו, וכמו שפסק בשו"ע (סימן תקפו סעיף ה) המודר הנאה משופר, אדם אחר תוקע בו וזה יוצא ידי חובתו. אבל אם אמר קונם לתקיעתו עלי, אסור לתקוע בו אפילו תקיעה של מצוה. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק כד) ודע דיש פוסקים שר"ל שאין חל הנדר

המטרה שלשמה אנו שולחים משלוח מנות איש לרעהו.

ונראה עוד להוסיף, שכל שאין בדיבור בכהאי גוונא ריבית, מדינא אין בזה ג"כ חשש משלימות המצוה, כגון אמירה תודה למלוה, אינה נחשבת כריבית דברים כי כך הדרך מצד נימוס בני אדם, וא"כ ה"ה שכל מצוה שחובתו לעשות ועושהו, לא חשיבה האמירת תודה כביכול שמקבל שכר עבור פעולתו. וכבר נשאל הגר"ש אלישיב והובא בספר "וישמע משה" פסקים ממרן (חלק א דיני ריבית עמוד רנג), שהשיב לשאלה, האם מותר לומר תודה אחרי שקיבל הלוואה. והשיב שאין בזה משום ריבית דברים, שכן היום כולם אומרים תודה ושלוש אחד לשני, כשאחד קונה בחנות ירקות ומשלם למוכר הוא ג"כ אומר למוכר תודה, אף שהוא לא קיבל את המוצר בחנם. ושאלתי על עוד כמה אופני תודה אם מותר, וסיכום התשובות בענין זה הוא, דלומר תזכה למצוות מותר, דרך להודות באופן מיוחד נקרא ריבית דברים. ולהודות באופן יוצא מן הכלל בניגון מיוחד וכדומה, יש לומר דגם זה מותר. וכן כשאומר לו "ממש הצלת אותי" "או אלפי תודות" גם זה מותר. אבל לומר למלוה דברים שלא היה אומר על שאר טובה, כגון שאומר לו, מעכשיו יש לך חבר חדש, טוב שלא יאמר כן. עיי"ש בהערות.

מיהו מה שכתב בלקט יושר בשם תרומת הדשן, לא תקשי לך כיון דאזיל איהו לשיטתיה דס"ל בשו"ת תרומת הדשן (סימן קיא) טעם אחר לגמרי בדין משלוח מנות

וז"ל, דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא. כדמשמע בגמ' פ"ק מגילה (דף ז ע"ב) דאביי בר אבין ורב חנינא בר אבין הוו מחלפים סעודותיהו בהדדי, ונפקי בהכי משלוח מנות. אלמא דטעמא משום סעודה היא וכו', עיי"ש. ואמנם לפי דבריו יהיה קשה, שלכאורה יש לשלוח משלוח מנות דוקא לעניים ולא לשאר בני אדם. ועוד שאם כן אין צריך לתת מתנות לאביונים, שהרי הוא שולח לעניים משלוח מנות. וראיתי בספר מקראי קודש (פורים עמוד רא בהערה ד) שתירץ בשם חכם אחד, שהכל תלוי בזה שקבעו מצות משלוח מנות כדי לא לבייש את העניים, עיי"ש. ובלאו הכי לפי מנות הלוי הנ"ל, אתי שפיר. ועכ"פ ניחא טובא אליבא דשיטת תרוה"ד שאין לומר תודה, דהוא משום שהנותן נותן כדי לסייע לעניים המתביישים לבקש צדקה, ועושה בזה מצוה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו.

ונראה לע"ד שהרוצה לחוש ולסלסל בחומרא אליבא דשיטת בעל תרומת הדשן, וגם שלא יהיה חשש פגיעה להנותן משלוח מנות אם לא אומר לו המקבל תודה רבה, שיאמר המקבל לנותן או לשליח, פורים שמח במאור פנים, כך שהדבר נראה כביכול שאומר לו תודה רבה ובזה מרבה את הידידות ואהבה ויוצא אליבא דשיטת מנות הלוי, וגם לא פוגם בשלימות המצוה לשיטת תרומת הדשן.

באהבה ובהערכה רבה
אוריאל חוברת

הגאון רבי עמיהו כנרתי שליט"א

הבנת שיטת הרמב"ם לגבי חיוב הקריאה והברכה בערים המסופקות /

חומה מימות יהושע בן נון היא אי לא".
וא"כ מפורש שקורין יומיים בעיירות
המסופקות.

והר"ן על הרי"ף שם הביא דעות
החולקים: "ולענין עיירות המסופקות אם הן
מוקפין חומה מימות יהושע בן נון או לא,
הורו הגאונים ז"ל שהולכין בהן אחר רוב
עיירות שרובן אינן מוקפות חומה מימות
יהושע וקורין בהן בי"ד, ועוד שאפילו תאמר
שהוא ספק שקול ה"ל ספק של דבריהם
ולקולא ונמצא פטורות בשניהם ומבטל ממנו
בדאי מקרא מגילה, לפיכך קורא בראשון
ופטור בשני. ודאמרינן בגמרא אטבריא
והוצל שהיו קורין בהן בארבעה עשר
ובחמשה עשר, במידת חסידות היו נוהגין כן
משום ספקא דטבריא דתליא במגניא ומכסיא
ובהוצל מפני שהיו נחלקין בה בקבלתו זה
אומר מוקפת וזה אומר אינה מוקפת, והיו
קורין בלא ברכה דספק דדבריהם לא בעי
ברוכי כדאיתא בפרק במה מדליקין, אלא
שראו לברך בארבעה עשר מפני שהולכין
אחר רוב העולם".

סברת הרמב"ם להחמיר לנהוג יומיים

והנה מש"כ הרמב"ם חיוב קריאתה
ביומיים מדינא, הוא חידוש, ולכאורה יותר
מובן מש"כ הגאונים שיש כאן ספקא דרבנן
ולקולא. וצ"ל שמחמירים בספקות כאן, מפני

כתב הרמב"ם (הל' מגילה פ"א הי"א):
"עיר שהיא ספק ואין ידוע אם היתה מוקפת
חומה בימות יהושע בן נון או אחר כן
הוקפה, קוראין בשני הימים, שהן ארבעה
עשר וחמישה עשר ובלילה, ומברכין על
קריאתה בארבעה עשר בלבד, הואיל והוא
זמן קריאתה לרוב העולם".

ופשטות הדברים שיש חובה לקרות
יומיים במסופקות. ואמנם בשו"ת הרמב"ם
פאר הדור (מהד' מכון ירושלים) סי' קה
משמע אחרת מההלכה כאן, שמבואר שם
שבעיירות המסופקות יש חובה גמורה רק
בי"ד, "אמנם עוד זאת נעשה להסתלק מן
הספק ונקרא גם בט"ו". וא"כ ברור שהיא רק
הנהגה לחומרא, וממילא אין ברכה ביום ט"ו.
ומ"מ דברינו כאן הם במבואר בהלכות
הרמב"ם, שהם מקור יותר ברור מתשובותיו,
עיין בהקדמת המהדיר לשו"ת פאר הדור.

ויסוד הדברים הוא ע"פ הגמ' במגילה ה,
ב, ש"חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר,
מספקא ליה אי מוקפת חומה מימות יהושע
בן נון היא אי לא", ומבארת הגמ' ספיקו
"מאי פרזים ומאי מוקפין דכתיבי גבי מקרא
מגילה, משום דהני מיגלו והני לא מיגלו,
והא נמי מיגליא, או דלמא משום דהני מיגנו
והני לא מיגנו, והא נמי מיגניא". וכן שם
בהמשך הגמ', "רב אסי קרי מגילה בהוצל
בארביסר ובחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת

והיינו, שהנה שיטת הרמב"ם בכמה מקומות ברורה, שאף בספיקא דאורייתא שמחמירים, מ"מ לא מברכים, שסב"ל, ואכמ"ל. וא"כ יל"ע מדוע כאן כן יברך בי"ד?

[ובאמת בטור סי' תרפח הביא שיטת אחיו הרב יחיאל שבעיירות המסופקות אין מברכים באף יום, מחמת הספק, ולא כדעת הרמב"ם].

ואפ"ל בדעת הרמב"ם מפני כח ההכרעה של רוב, שגובר על חשש ברכה לבטלה, וס"ל לרמב"ם שלא אמרין סב"ל במקום רוב. והאריכו בנידון זה האחרונים, וראה ע"ז גם לגאון הגדול רבי מתתיהו גבאי שליט"א בספרו בית מתתיהו ח"ב סי' יא סע' ה.

אבל א"כ יל"ע טובא, אמאי לענין ברכה אזלינן בתר רוב וכן מברכים בי"ד, ולגבי החיוב לא אזלינן בתר רוב וחייבו לקרוא בשני הימים?

וקושיה זו כתב בספר ביכורי חיים (לג"ר חיים ראזין זצ"ל) ח"ג סי' קכה. וגם בברכ"א על מגילה שם נשאר בצ"ע להבין שיטת הרמב"ם לגבי ברכה. ויל"ע.

ואולי באמת כאן שהוא ודאי חייב, וכמו שהוסבר לעיל האיקבע איסורא, גם לרמב"ם היה צ"ל ברכה בשני הימים, שכלפי כל יום

שפורים דינו מדברי קבלה ש"כדברי תורה דמו", עיי"ש במפתח מהד' פרנקל, ואכמ"ל בגדר חיוב קריאת המגילה האם הוא מדרבנן או מדברי קבלה.

ועוד אפ"ל, מפני שהוא כעין איקבע איסורא^א, אם יש ספק במסורת על עיר זאת^ב. והיינו שאינו ספק רגיל אם חייב או פטור, אלא כאן ודאי חייב, ורק לא יודעים מתי, ודוק, וראה בשו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' ר"י^ג. ובדרך זו הלך גם הג"ר אברהם ארלנגר שליט"א בברכת אברהם (פסחים נד, ב, נדפס שוב בספרו על מגילה ה, ב) והג"ר אליקים געציל פשקס שליט"א בעיטורי מגילה עמ' קיב.

הולכים אחרי הרוב לענין ברכה ולא לענין מקרא ומחשבה שלפי הרמב"ם אין הולכים אחר רוב עיירות ולא כר"ן בשם הגאונים, מפני שהוא כעין דין 'קבוע', שנידון כמחצה על מחצה ואין הולכים בו אחרי הרוב, ראה בשו"ת תשובה מאהבה שם, וראה עוד מה שצינו במפתח מהד' פרנקל מהד' חדשה.

ויל"ע בביאור דבריו, מאי שנא קריאה מברכה, שהרי לענין ברכה פוסק הרמב"ם לברך בי"ד. ומשמע שטעמו מפני שהולכים אחר הרוב ותולים שהעיר אינה מוקפת^ד.

א. ראה היטב ברמב"ם הל' שגגות פרק ח, הל' ב-ד, ובהרחבה באנצ' תלמודית ערך איקבע איסורא.

ב. ולא בסתם עיר שאין יודעים עליה כלום, ראה היטב בב"י סי' תרפח בשם מהר"י אבוהב, והביא ראה מדין אשם תלוי. ובשו"ת תשובה מאהבה (לקמן) דן מתי נגדיר איקבע איסורא לגבי העיירות, האם רק כשיש מחלוקת בעיר מסוימת האם מוקפת, או אפילו בסתם עיר שלא יודעים עליה.

ג. וכ"ה בשני ימים טובים בגלויות, בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראיה, הוא נחשב "איקבע איסורא" וחייבים לנהוג בו קדושה יומיים, וראה אנצ' תלמודית ערך יו"ט שני של גלויות הערה 29.

ד. כ"כ הלבוש שם ועוד אחרונים, אמנם הט"ז והגר"א בארו שהטעם הוא מפני שכו"ע יוצאים בדיעבד בי"ד.

הוא איקבע, וחמיר מאשר סתם 'סד"א לחומרא' שהוא סתם ספק, וממילא לגבי ברכה נקל, אבל כאן האיקבע יועיל גם כלפי הברכה. וקמ"ל כאן ש"מברך בי"ד בלבד"ף כלומר לא מברכים גם בט"ו^ה, אלא רק בי"ד, בגלל רוב העולם. והיינו שהרוב כאן אמנם לא חזק [מפני סברת "קבוע"],^ה כאמור לעיל שלגבי החיוב לא הועיל לפטור ט"ו, אבל

סו"ס ישנו, ומצטרף לסברת סב"ל בספקות לומר ש"רק בי"ד".

ולפ"ז לא שסברת רוב עיירות חייב לברך בי"ד, אלא הרוב פטר ט"ו מברכה. וראיתי שכעי"ז העיר בקיצור גם בספר דליות המלך לג"ר דוד מצגר שליט"א על הרמב"ם שם. ודוק טובא.

ה. וכשיטת פסקי ריא"ז, שמברכים בשני הימים.

הגאון רבי משה יפת שליט"א

כולל למען אחי, מודיעין עילית

בירורים ועיונים בגדרי הפסק בקריאת המגילה

הראשונה תועיל לשאר חלקי מצות בדיקת חמץ.

וגדולה מזו מצינו בדברי המשנה ברורה (סימן תל"ה ס"ק ה') שכתב משם האחרונים, שאם בדק וביטל כדת וכדין בערב פסח, ושוב מצא חמץ בפסח, אינו חוזר ומברך על בדיקה וביעור זה, דכיון שכבר בדק וביטל כדינו וקיים תקנת חכמים, אפשר דברכה ראשונה שבירך אז [בערב פסח] קאי על כל מה שימצא אף בתוך הפסח, וספק ברכות להקל. עכתו"ד. (גם הרב שתילי זתים שם ס"ק ב' פסק בזה שאינו מברך הואיל וכבר ביטלו. אמנם בסימן תמ"ו ס"ק ב' הביא שיש לחזור ולברך בכהא"י גוונא. וצ"ע. ראה בסביב לשולחן שם. ודו"ק לפי שיטתו המובאת להלן ד"ה ואכן). והנה זה ודאי מילתא דבעיא טעמא, שהרי בכהא"י פשוט שהסיח דעתו מן הבדיקה הראשונה [שכבר היה ברור לו שאין לו עוד חמץ ברשותו], והיאך יעלה על הדעת שברכה הראשונה עלתה לו לבדיקה זו שלאחר כמה ימים. ושמא י"ל, דשאני התם שאינו מקיים אלא מצות ביעור ולא בדיקה, שהרי כבר בדק, ולא תיקנו חכמים ברכה כי אם לבדיקה ולביעור גם יחד. ודו"ק.

עוד פסק לן מרן בשולחן ערוך (סימן תל"ב סעיף ב'), וזו לשונו: בברכה אחת יכול לבדוק כמה בתים. עד כאן. ובפשוטו הוא אף

יש לעיין, יש להסתפק באופן שאדם או ציבור החלו בקריאת המגילה כדת וכדין, אך באמצע קריאת המגילה הוצרכו להפסיק לזמן רב באופן שהסיחו דעתם מן הקריאה. האם כשחוזרים שוב לקרוא את המגילה, צריכים לברך, ומהיכן יש לו לקרוא את המגילה שוב ממקום שפסק או מתחילתה. כיוצא בזה יש להסתפק בדין אדם שהתחיל לבדוק חמצו בברכה כדין, ולפתע הוצרך לצאת לצרכים דחופים [כילודת וכיוצא בכך], ושהה מחמת כן זמן רב עד ששב לגמור מצות בדיקת החמץ, אם צריך לברך שוב על בדיקת חמץ או לא.

כמה תמיהות בידי ברכת בדיקת חמץ

א. כתב השולחן ערוך סימן תל"ב סעיף א' וז"ל, קודם שיתחיל לבדוק יברך וכו', ויזהר שלא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה. וטוב שלא ידבר בדברים אחרים עד שיגמור כל הבדיקה, כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שמכניסים שם חמץ. ע"כ. ובמשנה ברורה שם ס"ק ו' כתב, דאם דיבר בדברים שאינם מעניין הבדיקה כלל, אינו חוזר ומברך, כיון שהתחיל המצוה, ע"ש. והנה יש ליתן גדר וסייג לדבר, עד אימתי יכול לשוח ולהפסיק בדברים שאינם מעניין הבדיקה, ואינו חוזר ומברך, דלכאורה כיון שהסיח דעתו מן הבדיקה, כיצד ברכתו

די בהליכתו מבית לבית להיות כהפסק. ומדברי מהרד"ם הנז"ל נראה שלמד דלאו דוקא הוא, ודיני הפסק בבדיקת חמץ שווים הם לדיני הפסק בציצית ושאר מצוות כוונתייהו. וראה עוד בשתילי זתים (סימן תל"ד ס"ק י') שכתב, ובביטול היום לכו"ע אין מברכין עליו, דברכת הלילה נגזרת עד היום, דהא עסוקים בביעור כל הלילה וכל היום, ואין מסיחין דעתם ממנו. עכ"ל. ויש לדקדק בזה.

ויש מקום לפרש שכן היא דעת מרן בשו"ע הנז"ל, דכוונתו שהבודק כמה חדרים באותו בית אינו מברך על כל בית ובית. וזאת כפי הידוע שבלשון הפוסקים הקדמונים 'בית' אף הוא לשון של 'חדר'. וראה כיוצא בזה בסימן קע"ח סעיף א', ובשתילי זתים שם ס"ק י', ובשו"ע בסימן רע"ג, ודו"ק. כן שמעתי ממור"ר הגר"ש קורח שליט"א לבאר בהא"י עניינא. שוב ראיתי שכן כתב בספרו עריכת שולחן כאן, ע"ש. עוד יתכן, דאין כוונת השו"ע לומר כן אלא באופן שלא הסיח דעתו מן הברכה שלא לצורך הבדיקה. וזה מבואר בדעת השת"ז הנ"ל. וצ"ב ממה שפסק השו"ע שם ששיחה בתוך מצות בדיקת חמץ לא היא הפסק, ולעומת זאת בדין הציצית פסק בהדיא שם ששיחה חשובה הפסק, כיעו"ש. והיה מקום לחלק, שבבדיקת חמץ אם בעודו בודק הוא מדבר, הרי שגוף המצוה היא עליו ולא שייך שם הפסק, ודו"ק.

בדיני הפסק בבדיקת חמץ

ב. והנה בתוך דברי אותן אחרונים נזכר טעמם והוא, דשאני מצות בדיקת חמץ ממצות הציצית, דבציצית כל ציצית וציצית מצוה אחרינא היא, מה שאין כן בבדיקת

שכל בית הוא ברשות אחרת, אינו מברך, שההליכה אינה נחשבת כהפסק. וכן כתב במשנה ברורה (ס"ק ז') וז"ל, וההליכה מבית לבית לא היא הפסק. ועיין בחיי אדם (כלל קי"ט אות כ"א) שכתב, דאם בודק ביתו וחנותו, והחנות היא בחצר אחרת, צריך לחזור ולברך. [ובשער הציון ס"ק ה' כתב, שטעמו הוא משום דס"ל שהליכה כזו חשיבה כהפסק, וכדעת הפר"ח]. ואמנם מצאתי בחק יעקב ובמאמר מרדכי שדעתם, דכולהו חדא מצוה היא שמחוייב לילך ולבודק כל המקומות שיש בהם חמץ, ואין שייך לומר דהליכה היא הפסק בזה. עכ"ל.

ובאמת צ"ב טעם אותן אחרונים הסוברים דבבדיקת חמץ לא אמרינן דהליכה היא הפסק, והלא לגבי ציצית פסק מרן בסימן ח' סעיף י"ג, שהלובש טלית קטן בביתו ומברך עליו, צריך לחזור ולברך על הטלית גדול שלובש בבית הכנסת, שההליכה מביתו לבית הכנסת חשיבה הפסק.

ואכן כן פסק מהרד"ם בשתילי זתים שם ס"ק ד', שכל שהבתים מרוחקים הן זה מזה, הוא הפסק וחזור ומברך. (פרי חדש). וציין לעיין במה שכתב בסימן ח' ס"ק כ"ה, ובסימן קע"ח. ע"כ. ובסימן ח' ס"ק כ"ה כתב מהרד"ם, שכל שהסיח דעתו מן המצוה הגם שלא שינה מקומו וכיוצא בזה, חוזר ומברך, ע"ש. הרי לפנינו, שדעת השת"ז למעשה היא לדמות דין ציצית לדין הבדיקה, וכל שהסיח דעתו מן הבדיקה חוזר ומברך, וכן אם שינה מקומו וכיוצא בכך. ולדבריו בנדון דידן, שהסיח דעתו מן הבדיקה, חוזר ומברך בכל גוונא. [ויש לעיין עוד בעיקר דברי הפרי חדש ובדקדוק לשונו, שהצריך דוקא שהבתים יהיו מרוחקים זה מזה, ונראה דלא

מעניין הבדיקה, או שמסיח דעתו מן הבדיקה, מברך וכשאר המצוות.

בגדר מצות בדיקת חמץ

ג. בשו"ת הריב"ש (סימן שפ"ד) כתב להוכיח שכל היכא דאיתיה לכמה מצוות שברכותיהן שוות, כגון כמה מצוות מילה שרוצה למולם בזה אחר זה, או כמה שחיטות וכיוצא בכל אלו, די בברכה אחת לכולם, [ושלא כבעל העיטור (המובא בטור יו"ד סימן רס"ה) שכתב שיש לברך על כל מצוה ומצוה בפני עצמה]. וטעמו ונמוקו עמו הוא מן הדין שלפנינו, דמהני ברכה אחת לבדיקת כמה בתים, ע"ש בכל דבריו. ואם נימא דסבירא ליה נמי דכולהו בתי חדא מצוה היא, מאי ראיא איכא לנדונו שלו, הלא שונה היא מצות בדיקת חמץ ששם מצוה אחת היא ולכך ברכה אחת פוטרת כולם, משא"כ מצות מילה ושחיטה שהם כמה מצוות. ואלא מוכח דסבירא ליה נמי דכל בית ובית מצוה אחרינא היא. ולפ"ז צ"ב בטעם הדבר שברכה אחת מועילה למצוות אלו באופן שהפסיק בהליכה וכיוצ"ב, ומאי שנא מברכת הציצית דלא אמרינן הכי.

עוד זאת עיין בשו"ת נודע ביהודה (קמא, סימן מ"א) שכתב בפשיטות בתוך דבריו, דודאי כל חור וזווית מצוה באנפי נפשה היא, ואין ביעור החמץ מעכב זה את זה. הגע בעצמך, וכי מי שנודע לו שנתחמץ לו חמץ [תבואה] במקום רחוק, והוא אינו יכול להגיע לשם בתוך החג לבדוק ולבער מחמת האונס, דוכי מחמת שברשותו יש חמץ נוסף הוא לא מקיים מצות תשביתו, ע"ש עוד בדבריו שהאריך הרחיב בגדרי הפסק במצוות. [ושם כתב שאף במצוה אחת כמקרא מגילה וכדומה, אם מפסיק באמצעה חוזר ומברך,

חמץ כולהו חדא מצוה היא, ובכל רשויותיו של האדם הוא מחוייב לילך ולבדוק את חמצו, והכל מצוה אחת היא של ביעור חמץ מרשותו של האדם, ועל כן די אף בברכה אחת על הכל.

ולפום ריהטא היה נראה לבאר בטעם דבריהם, שאין שייך בבדיקת חמץ לומר שההליכה חשובה הפסק, משום שאף ההליכה היא מצורך הבדיקה והכשר מצות בדיקת החמץ בכל רשויות האדם. אמנם לפי זה יוצא, שבאופן שיפסיק שלא מעניין הבדיקה ושלא לצרכה, חשוב הפסק.

אמנם זה הדבר צ"ב לכו"ע, שהרי בדין ציצית כתב במשנ"ב (שם ס"ק ל"ג) דאף על פי שהאחרונים חולקים על פסק השו"ע שהליכה לא היא הפסק, אבל אעפ"כ כתבו דשינוי מקום הוי הפסק. ואף אם יצא חוץ לביתו ושוב חזר לביתו ונתעטף בטלית גדול, צריך לברך עליו. וזה כדין שינוי מקום בסעודה (המבואר פרטיו ודקדוקיו בסימן קע"ח) בדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם, דשינוי מקום הוי הפסק. ואם כן לפ"ז בבדיקת חמץ, כל ששינה מקומו ממקום שעמד בו בשעת הברכה [מחדר לחדר וכיוצא בכך], צריך לחזור ולברך. ואף גם זאת דבר שאינו מבואר בפוסקים כלל. וצ"ב טעם הדבר.

ועתה ראיתי במאמר מרדכי (שם) שבפירוש כתב לפרש כן דעת האומרים שאין לברך על בדיקת כמה בתים, ובברכה אחת די לכולם, משום שההליכה היא מצורך הבדיקה, ולא דמיא לציצית שאין הליכתו מביתו לבית הכנסת להתעטף בטלית גדול מצרכי המצוה, ע"ש. ואכן לפי דבריו יוצא מבואר, שבאופן שיימשך בהליכתו גם שלא

והוי כשח בין הברכה לתחילת המצוה. אמנם במסנתו הדר ביה מההיא כפי הנראה. ולהלן יבוארו עניינים אלו].

ואמנם לכאורה יש להשיב על ראיית הגאון הנודע ביהודה, דשאני מקום שנתחמץ לו חמץ באמצע הפסח, דאז ודאי לכו"ע ב' מצוות הן, דמעולם לא נתחייב במצות חכמים לבער חמץ שאינו ברשותו. ואם כן יש לומר שרק בכהאיי גוונא הוי כב' מצוות נפרדות ולא זולתי זה. ועוד, כי יתכן שבאמת בכה"ג שאינו יכול לבדוק כל המקומות שברשותו אלא בחלקם, שאכן אינו מקיים מצות הבדיקה שתיקנו חז"ל, אלא יש לו לבדוק שמה נשאר אצלו חמץ בכדי שלא יעבור על איסור בל יראה ובל ימצא. כנלענ"ד בזה.

נמצא לפי כל זה, פלוגתת האחרונים אם גדר דין בדיקת חמץ על רשותו של האדם היא מצוה אחת, לא שנא בבית אחד לא שנא בכמה בתים, או שהיא מצוה נפרדת על כל בית ובית. וממילא בזה הדבר תלוי ועומד, שאם זה מצוה אחת לא הויה כציצית ואין ההליכה וכו' חשובים כהפסק, אולם אם הדבר קרוי כמה מצוות פשוט שחשוב הפסק וכבציצית ודומיה. [ועדיין צ"ב בטעם הדבר, שבמצוה אחת אין הדבר קרוי הפסק, הגם שהסיח דעתו טובא מן הברכה לקיום המצוה. ומה שכתב החיי אדם ששינוי מקום הוי הפסק הוא כשיטתו בדיני ציצית שהליכה לא חשובה הפסק אלא שינוי מקום, וכמובא במשנה ברורה שם ס"ק ל"ד, ע"ש].

עיונים בדברי הגר"ש קלוגר בנדון דידן, ובגדרי הפסק בברכות

ד. והנה כתב הגר"ש קלוגר זצ"ל בהגהותיו (שם), ובתשובותיו (האלף לך שלמה

סימן קצ"ט), שהואיל והדבר לא נפיק מפלוגתת הפוסקים, על כן הרוצה לצאת מן המחלוקת יכוין שלא לפטור בברכת הבדיקה אלא את הבית שעומד בו כעת ולא את שאר הבתים, ובכך שפיר מברך לכו"ע על הבדיקה בבית הבא שיבדוק שם. והסכים לדבריו למעשה בספר מקראי קודש להגרצ"פ פראנק זצ"ל סימן מ"ו, ע"ש. [וכבר מצינו כזאת בפוסקים הרבה, שכל שהדבר שנוי במחלוקת, יכול להביא עצמו לידי ברכה שאינה צריכה, ראה בשו"ע סימן קע"ד סעיף ז', ובשערי תשובה בסימן ח' סעיף י"ב, י"ד, ובמקור"א הארכנו בזה].

אך נראה שיש הפרש גדול בין דברי הפוסקים שהובאו השתא לבין מה שכתב מהרש"ק, שהנה במגן אברהם (סימן מ"ז ס"ק י"ב, ובסימן תצ"ד בהקדמה ד"ה ולעניין) לגבי ברכות התורה, כתב שדעת בני אדם שלא לפטור בברכתם על התורה אלא עד הבוקר שלמחרת, ועל כן דעתו היא שהניעור בלילה מברך לכתחילה ברכות התורה בבוקר, דכן היא דעת בני אדם לפטור בברכתם עד הבוקר, ע"ש. ומאידך גיסא בסימן תרל"ט ס"ק י"ז כתב המג"א על דברי הב"ח בסוף סימן תרמ"ג הסובר דעל כל סעודה וסעודה שאדם אוכל בסוכתו, עליו לברך ברכת הסוכה, וז"ל טעמא, דכל אדם דעתו מן הסתם שלא תהיה הברכה פוטרתו אלא עד שעה שיחזור ויאכל, כי אז יחזור ויברך. ע"כ. וכתב עליו המג"א, וז"ל: ודבריו תמוהים, דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו ויכוין שלא יפטרנו בברכתו אלא עד חצות, וכי יחזור ויברך בחצות, הא ודאי ליתא, וגם לא ראיתי באחרונים שום משמעות, לכן אין לברך דיש לחוש לברכה

זה דין מדיני המצוות אלא אומדן דעת בני אדם, ובכל כיוצא בזה לא שייך לומר שהאדם מביא את עצמו לידי ברכה לבטלה כלל. [ובפרט לפי מה שהוסיף שם המג"א טעם נוסף לכך, שכך קבעו חכמים ברכות התורה בכל יום ויום דומיא דברכות השחר שמברכים אותן בכל יום, כיעו"ש. ויש לעיין עוד בהבנת גדר תקנת ברכות התורה וההפסק בה]. וזהו עניין אחד.

עניין נוסף שמצינו בזה הוא, שהאדם בברכתו בכדי לצאת מן המחלוקת, רשאי לכוין לפטור את עצמו עד שעה מסוימת, ובזה לחלק יצא המג"א, דזה פשוט שאדם אינו יכול לומר שהוא פוטר עצמו בברכת הציצית עד חצות היום בעוד שהציצית בבגדו ולא פשטה כלל, שהרי כל עוד שלא פשט הציצית מעליו חדא מצוה אריכתא היא, ואין שייך להפריד המצוה למחצה לשליש ולרביע. וממילא לפ"ז פשוט, שאין זה עניין למה שכתבו הפוסקים שהובאו לגבי ברכת הציצית, דשם איירי באופן שהוא פושט הציצית ושוב מתעטף בה, ובכהא"י סבירא להו דהפשיטה בצירוף ההליכה או שינוי מקום חשיבא הפסק, וממילא הלבישה שלאחריה היא מצוה אחרייתא, ושפיר בזה יכול לכוין בשעת ברכה ראשונה שתפוטרו עד שעת הפשיטה, ובכך חוזר ומברך לכו"ע. [ועל דרך זה יש לבאר פלוגתת הב"ח והמג"א בסימן תרל"ט שם, ודו"ק כי אין כאן מקומו].

תמיהה על דברי מהר"ש קלוגר זצ"ל

ה. והשתא ניהדר אנפין לנדון דידן במה שכתב מהרש"ק הנז"ל, שאם מכוין בברכתו שלא לפטור רק בית זה, שוב מברך בשאר רשויותיו לכו"ע. ולפי כל המתבאר

לבטלה. עד כאן. ולכאורה בדבריו אלו סתר המג"א משנתו, דממה נפשך אם בברכות התורה אין נחשב להפסק מה שמסיח דעתו מן לימודו, ואף על פי כן מועלת כוונתו שלא לפטור בברכתו אלא עד בוקר יום המחרת, [שהרי הוא דומה למי שיש לו ציצית בבגדו ומכוין שלא יפטרנו בברכתו]. א"כ הוא הדין דמהני כוונתו שלא לפטור בברכתו עד שעת הסעודה בסוכה.

ונראה בביאור הדברים (יסוד הדברים ראיתי כתוב לג"א שליט"א), שישנם שני עניינים חלוקים זה מזה בעיקר עניין זה, דהנה ידועה ההלכה שכאשר האדם שינה את מקומו בסעודת פת לדעת השו"ע חוזר ומברך על אכילתו. וביאר לן הלבוש (סימן קע"ח סעיף א') טעם הדבר בלשונו הבהיר, שכאשר אדם קובע עצמו לאכול במקום אחד ובירך שם ברכת המוציא, סברא הוא דמן הסתם הייתה דעתו שכל מה שיאכל באותה סעודה, יאכל באותו קביעות ובאותו מקום שקבע שם סעודתו, אבל אם משנה מקומו והלך מן המקום הזה לאכול במקום אחר, הרי פסקה סעודתו, ועדיף מהיסח הדעת. עכ"ל. (והעלה דבריו בקיצור במשנ"ב שם).

כלומר, דכשם שמצאנו שאם אדם נמלך מלאכול דבר מסויים שכבר אכל ממנו קודם ובירך עליו, צריך לשוב ולברך על אותו מאכל שבירך עליו קודם לכך, כן הוא הדין במי ששינה את מקומו בסעודתו שחוזר ומברך, משום שדעתו הייתה רק על קביעות סעודה זו ולא אחרת. וממילא יש לומר שזה גם מה שמצינו בברכות התורה, שדעת האדם לפטור בברכתו רק עד הבוקר, מפני שכן היא הרגילות אצל האדם להסיח דעתו מברכות התורה עד הבוקר ע"י שינה וכיוצא בזה, ואין

מהר"ש קלוגר, שאם מכוין שלא תפטרנו הברכה אלא לבית זה, מהני כאדם המכוין שברכת ציצית זו לא תפטור לבישת ציצית הבאה לאחריה. וממילא יוצא מבואר, שבהליכה שלא לצורך הבדיקה כלל חוזר ומברך. וזהו חידוש ודוחק בדבריהם. [ובעיקר דין הפסק בציצית יש להאריך עוד, ובמקו"א הארכנו הרבה בזה, ואין לכפול הדברים]. וראה עוד בכה"ח שם ס"ק כ"ב שכתב שנכון לכוין בפירוש בשעת הברכה גם על המקומות הרחוקים, ובזה יוצא ידי כל הדעות, ע"ש.

שוב הראוני שבספר דעת תורה (שם) להגאון מהרש"ם מברון זצ"ל, שנקט בפשיטות בדעת האומרים שאין לברך על כל בית ובית, שטעמם הוא מפני דהוי מצוה אחת, ועל כן לעולם אין לברך על בדיקת חמץ ב' ברכות ואפילו בהפסק גדול, וכדין הפסק במקרא מגילה ובתקיעת שופר, וכדלהלן, ע"ש עוד. וכן מתבאר מדברי הגאון היעב"ץ במור וקציעה שם, והוא מטעם אחר, שכל ששב לאותה המצוה אין שייך לברך ב' ברכות אחרות, וזהו הטעם שברכות התורה פוטרים הגם שמסיח דעתו מן הלימוד, משום ששב לאותה מצוה, משא"כ בציצית שהיא מצוה חדתא ואינה נובעת מאותו שורש חיוב, עיין בדבריו שם, ודו"ק כי לפי דבריו מבואר שאין לברך ב' ברכות על בדיקת חמץ גם בהיסח דעת גמור.

אחר הדברים האלה, נשוב לעיין בס"ד לידע ולהשכיל עד אימתי יכול האדם להפסיק בדיבור ובשאר עיסוקיו השונים, ועם כל זה שב למצוותו הראשונה ללא ברכה, והואיל והדבר תלוי בדברי הפוסקים בשאר המצוות שכינצא בזה, על כן אכתוב כאן

עתה יוצא מבואר לכאורה בפשיטות שלא כדבריו, שהרי הואיל וס"ל לאותן אחרונים דאין לברך אלא ברכה אחת משום דכולהו חדא מצוה היא, ממילא בדברים כגון אלו הלא אין שייך לכוין לפטור בברכה עד זמן מסויים או מקום מסויים, דאטו מי שיש לו ציצית בבגדו יכול לכוין שלא תפטרנו הברכה עד שעת חצות, וכדברי המג"א הנז"ל. ועל כן ממה נפשך צ"ב בנד"ד, דאם סבירא לן כדעת האומרים שכל בית ובית מצוה בפ"ע היא, אם כן תו אין צריך לכוונה דמהרש"ק הנ"ל, אלא מברך על כל בית ובית מעיקר הדין אם הפסיק או שינה מקומו. ואם סבירא לן כדעת האומרים דכולהו חדא מצוה היא, אם כן אין מועילה הכוונה כלל. ושוב נמצא שלא יצאנו מבית הספק.

ושמא יש לדחוק ולומר שאין כוונתם לצאת ידי דעת כל הפוסקים בגדר דין הבדיקה, ולעולם איירו לפי דעת האחרונים הסוברים שכל בית ובית מצוה נפרדת הוא, אלא שבשביל לצאת ידי חובת האחרונים שנחלקו אם הליכה חשובה הפסק או לא, לכך כתבו אותן פוסקים שראוי לכוין בשעת ברכה שלא לפטור אלא בית זה שעומד בו ולא אחר, ושוב מברך הגם שלא שינה מקומו. אכן זה דוחק רב.

אמנם לפי מה שכתבנו לעיל לפרש בכוונת אותן אחרונים הסוברים שאין לברך על כל בית ובית, דאין כוונתם באומרם, דכולהו חדא מצוה היא, לומר שבדיקת כל בתי האדם היא מצוה אחת, אלא לומר שהואיל וההליכה היא מצורך הבדיקה ומחובתה, ויקבל עליה שכר כעושה המצוה, על כן לא נחשבת ההליכה ככגון דא להפסק כלל, ושלא כדין הציצית. ועל כן כתב

שיוכל לברך על כך. והניח בצ"ע, כיעו"ש]. עד כאן מדבריו שם.

והנה דבריו אלו תמוהים לפענ"ד, שהרי בהדיא כתבו אותן פוסקים שהליכה לא הוי הפסק מטעם שהכל מצוה אחת היא, ואם כן שוב הוי כמקרא מגילה בדקדוק, ומדוע כתב שאין זה דומה לזה, ועוד כתב שכל כזית וכזית מצוה אחרת היא [שאכן כן היא דעת הנודע ביהודה, אך מידי פלוגתא לא נפקינן, וכדלעיל]. והלום ראיתי בשו"ת שערי יושר להגר"א חנניה זצ"ל (חלק ב' אורח חיים סימן פ') שהעלה שחזור ומברך במקום שהסיח דעתו לגמרי מן הקריאה, כיעו"ש.

ואף על עיקר דבריו צ"ב, שכתב לברך שוב שחזור לביתו, אין הדבר פשוט כלל ועיקר, ואין הוא נמלט מפלוגתת הפוסקים, ויבואר להלן בס"ד. עוד צ"ע לע"ד, שהרי נראה פשוט שבבית אחד ודאי שזהו מצוה אחת ולא כמה מצוות. [ולאחר זמן שוב עיינתי בספר תורת היולדת הנדפס מחדש בשנת תשע"ו, ושם זה נמצא במוספים וביאורים שבסוף הספר, סימן נ"ג, וכתב שהעירו לו על כך כמה תלמידי חכמים, ומה שכתב הגהמ"ח שליט"א ליישב שם, צ"ב לפי כל האמור].

ובעריכת שולחן שם כתב, וז"ל: ברכה אחת מועילה לכל החדרים שבבית, או לשכנים שבתוך אותו בניין, אם בודק להם, אבל אם צריך לצאת לרחוב ולבניין אחר, צריך לברך שנית. עד כאן. וזהו כדעת מהרד"ם בשתילי זתים הנז"ל, שפסק כדעת הפר"ח והח"א הסוברים שההליכה חשיבא הפסק כבציעית. ועתה נבוא לעיין בשרשי הדברים מדברי רבותינו בזה.

ממה שדליתי ומצאתי מדבריהם בזה, וכפי הנראה לענ"ד עתה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי:

דברי הגר"י זילברשטיין שליט"א בזה

ז. בספר תורת היולדת (פרק מ"ג) להגר"י זילברשטיין שליט"א כתב, וז"ל: הבודק את חמצו והפסיק כדי להביא את אשתו היולדת לבית החולים, וחזר לביתו, חייב לברך שוב על בדיקת חמץ, מאחר והסיח דעתו מהבדיקה, ועומדת לפניו מצות הבדיקה מחדש. ויעויין שו"ע [כוונתו למשנה ברורה שם] סימן תל"ב סעיף ב', לגבי הבודק חנותו וביתו, שנחלקו הפוסקים אם הליכתו נחשבת להפסק לגבי הברכה, ולהסוברים דהליכה הוי הפסק, פשוט שבעניינינו הוי הפסק. וגם להסוברים דאין בהליכה הפסק, מסתבר בעניינינו שעסק באשתו היולדת, שבדרך כלל גורם הדבר לבלבול והיסח הדעת, לכו"ע חשיב הפסק. ויעויין להלן פרק נ"ה הערה י' לגבי הפסק בקריאת המגילה [שם כתב הגהמ"ח שליט"א, שאם הפסיק, ממשיך ממקום שפסק, ובכה"ג שהסיח דעתו הרבה, יברך על חצי המצוה שנותרה בידו. ודבריו תמוהים לע"ד. וראה להלן בזה], שדנו שם אם מברכים על חצי מצוה של קריאת המגילה, ואין זה דומה לעניינינו, מאחר ועדיין מצוה שלימה של בדיקה, כיון שעל כל חלק מהבית חלה מצות בדיקה, ועשה ולא תעשה שלא יהיה בה חמץ. [ועל פי דבריו אלו כתב שם עוד, דאחד שידוע שאינו יכול לבדוק אלא חדר אחר, יתכן

פלוגתת הראשונים בזה

ח. כתב הטור בשם הרא"ש (שם), וכתב עוד א"א הרא"ש ז"ל, יש אומרים שאין לבדוק לדבר עד שיגמור הבדיקה. ויש מוסיפין עוד לומר, שאם שח שלא מעניין הבדיקה, שצריך לחזור ולברך. וכ"ז איננו שווה לי, אלא שיש לזהר בין הברכה לתחילת הבדיקה, אבל משהתחיל לבדוק לא הוי שיחה הפסק, מידי דהוה אישיבת סוכה, וכאדם המדבר בתוך סעודתו דלא הוי שיחה הפסק להצריך לחזור ולברך על ישיבת סוכה וברכת המוציא וכו'. עכ"ל. ובב"י כתב שנחלקו בזה הראשונים, דיש אומרים שחזור ומברך (כן דעת הר"ן בשם י"א דף ד' ע"א, ובכל בו סימן מ"ח דף ו' ע"ג בשם הרס"ג בסידורו דף קל"ב, ומרדכי בשם תשובות הגאונים שע"ת שם). וי"א שאינו חוזר ומברך (כן כתב הרא"ש והטור, והרשב"א בתשובה ח"א סימן רמ"ד, והר"ן שם, והגהות מיימוניות פ"ג אות ה' בשם הרוקח סימן רס"ו, ומהר"ם שם). ובשו"ע פסק כדעת האומרים שאינו חוזר ומברך, אלא שיזהר שלא להשיח בדברים אחרים עד גמר הבדיקה, כנזכר לעיל.

והנה בשולחן ערוך (יו"ד סימן י"ט סעיף ה') כתב, המפסיק בדיבור בין שחיטה לשחיטה, חוזר ומברך. ע"כ. וכתב הש"ך (שם), שכן היא הסכמת הפוסקים ראשונים ואחרונים. ע"כ. וברא"ש בחולין (פ"ו סימן ו') כתב וז"ל, וכן מצאתי כתוב בשם ר"ת, דהשח בין עוף לעוף צריך לחזור ולברך, כההיא דשח בין תפילה [של יד] לתפילה [של ראש], דחוזר ומברך, לפי שכשהפסיק ושח בינתיים, גמר מצוותה שבירך עליה וצריך לברך שנית וכו'. אבל המברך על

מצוה והתחיל לעשותה, ושח קודם שנגמרה, אינו חוזר ומברך, כגון תקיעת שופר וקריאת הלל ומגילה וכיוצא בזה, כיון דלא סגי דלא גמיר, אע"ג דשח קודם שגמר המצוה, אינו צריך לחזור ולברך. עד כאן.

כלומר, שכלל כתב לן הרא"ש בזה, שכל שהשיחה יכולה לחלק את העניין לב' מצוות נפרדות זו מזו, שוב חוזר ומברך על המצוה השנייה, ואולם במצוה שהוא באמצעה, ושח שלא מעניינה, בזה אין שייך שהשיחה תהווה הפסק, שהרי קריאת מגילה לחצאין אינה קריאת מגילה כלל ועיקר.

ולפ"ז יובן פשוט, שאם מצות בדיקת חמץ חשיבא חדא מצוה בדיקת כל בתי האדם, הגם ששח והפסיק הרבה בעניינים שונים ומשונים שלא מעניינה כלל, עם כל זה הואיל וכבר בירך על המצוה והחל בעשייתה מעט, שוב אינו חוזר ומברך. וזהו שוב תשובה גמורה וניצחת, שדעת האומרים שאינו חוזר ומברך על רשותו השנייה או בכל הפסקה אחרת, היא משום דכולהו חדא מצוה, כלשון רבותינו הללו המובא לעיל. [וזה שלא כמו שכתב בנוב"י ומהרש"ק דלעיל].

ולענ"ד יש להביא לזה ראיה נוספת ממה שכתב בביאור הלכה בסימן רס"ג ד"ה בחורים שכתב לדמות דין הדלקת נר שבת לדין בדיקת חמץ, וכשם ששם לכתחילה יש להעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע ברכת הבדיקה, כן גם בברכת נר שבת. ובדיעבד מהני לשתייהם, כיעו"ש (ובמקומו הארכנו בזה יותר). ומדמיון הדברים היה נראה לומר שכשם שבנר שבת פשוט הדבר שהדלקת כל החדרים היא מצוה אחת ולא כמה מצוות

שההליכה אינה נחשבת כהפסק כלל, משום דכל מה דאמרינן דהליכה הוי הפסק הוא דוקא בלבישת כמה ציציות, שהואיל ובכוונתו לפטור כמה מצוות בברכה אחת בזה בעינן שלא יפסיק כלל מעת ברכתו, דבהפסק קל הברכה אינה חלה על לבישתו השנייה, משא"כ בעודו עסוק במצוה אחת, בזה יתכן שאין ההליכה או השיחה נחשבת להפסק אלא בהפסק גמור של היסח הדעת. אולם גדר זה מחודש הוא בעיני מאד.

בגדרי הפסק בשאר המצוות

ט. והנה בשו"ע (סימן ח' סעיף י"ב) לגבי ברכת הציצית, כתב, הלובש כמה בגדים של ארבע כנפות, אם לבשם כולם ללא הפסק והייתה דעתו מתחילה על כולם, לא יברך אלא ברכה אחת. אבל אם הפסיק ביניהם, צריך לברך על כל אחת ואחת. ע"כ. ובסעיף י"ג שם מבואר ששיחה וכיוצא בכך חשובה הפסק, וכמ"ש במשנ"ב שם ס"ק כ"ח שדעת השו"ע והרבה אחרונים דשיחה חשובה הפסק. ויש מהאחרונים (ט"ז ביו"ד שם, ופמ"ג שם, ותבואות שור, והגר"א) דסבירא להו, שאינו חוזר ומברך דהוי כשח באמצע הסעודה, אלא אם הפסיק הפסק גדול חוזר ומברך, ע"ש. ולגבי השח בין תפילין של יד לתפילין של ראש, פסק מרן השו"ע בסימן כ"ה סעיף ט' דמברך על שניהם, וכנ"ל. וכן היא הסכמת האחרונים שם.

ובסימן תקצ"ב סעיף ג' כתב, לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד. [הג"ה, מיהו בעניין התקיעות והתפילות אין הפסק, ואם שח דברים בטלים אין צריך לחזור ולברך]. ואין

כציצית וכיו"ב אלא כמגילה וכשופר, כן גם בבדיקת חמץ.

זאת ועוד נראה להביא סייעתא לזה, שהנה במשנה ברורה בריש סימן תל"ג כתב לומר שהבודק כל ביתו הדק היטב קודם ליל י"ד אינו מברך, הגם שנפטר בבדיקה, מחמת שיש בדבר זה פלוגתא, כיעו"ש. ובשער הציון (ס"ק ה') כתב, שלכתחילה אין לעשות כן כלל, משום שמפסיד הברכה, וכדין ערום לא יתרום. עכתו"ד. ומאידך בסוף הסימן שם (ס"ק מ"ה) כתב במשנ"ב, שאם בדק ביתו קודם ליל י"ד והשאיר חדר אחד לבדיקת ליל י"ד, מברך על בדיקת ליל י"ד, ושפיר דמי. ומשמעות דבריו היא שאף לכתחילה נכון לעשות כן, וכן המנהג עתה שבבדיקת חמץ לא בודקים בכל המקומות וסומכים על הנקיונות והבדיקות קודם י"ד. ואם נימא שבדיקת חמץ היא כמה מצוות, צ"ב על מנהג ישראל בזה וע"ד המשנ"ב, שהרי מפסיד הברכה וכדין ערום לא יתרום, וכמ"ש לגבי הבודק כל ביתו קודם ליל י"ד, וכנ"ל. ואלא על כרחין, שמצות הבדיקה היא מצוה אחת ועל כן הברכה מועלת לכל מצות הבדיקה, וכמגילה ושופר. [ודעת המשנ"ב בזה היא מחמת שיש בזה פלוגתא לגבי הבודק כמה בתים, וכמובא לעיל. ודו"ק בכ"ז כי קיצרתי קצת]. כן נראה לע"ד בזה.

ועתה העירוני לומר, כי יתכן לומר שמצות הבדיקה תלויה ועומדת, באופן שאינו מפסיק כלל במצוותו, הרי שהיא נחשבת כמצוה אחת המתמשכת, וכלבישת ציצית לזמן ארוך שהיא גם נחשבת למצוה אחת המתמשכת. אולם באופן שמפסיק במצות הבדיקה שלא מעניינה, אזי מתחלקת המצוה למצוה נוספת. אמנם בזה יתכן

צריך לומר שלא ישיחו בין ברכה לתקיעות אם לא בעניין התקיעות. עכ"ל. ומקור הדברים הם מן הרי"ף (ראש השנה דף י"א, והובא ברא"ש שם סימן י"ב), וכה הם דבריו ככתבם וכלשונם, שאלו מקמי ריש מתיבתא, המברך יום ראש השנה על תקיעת שופר בתר ספר תורה, והסיח, צריך לברך על התקיעות של סדר הברכות או לא. ואהדר להו, הכין קא חזו רבנן שגוערין בזה ששח עד שלא יתקע על סדר הברכות, אבל לחזור ולברך אינו חוזר. ולא דמיא הא לתפילין, דאמר ר"ח שח בין תפילה לתפילה חוזר ומברך, דהנך שתי מצוות ניהו וכו'. ואעפ"כ קשה להשיח, דתניא שח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, וחוזרין עליה מעורכי המלחמה, וכל שכן כי האיי ששח בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד, אלא שאינו חוזר ומברך, שמצוה אחת היא. צא וראה, שהרי ההלל שמברכין קודם לקריאתו, ואעפ"כ בין פרק לפרק פוסק, ולא הוצרך לחזור ולברך. עד כאן לשונו.

וראה עוד בר"ן שם שדעתו היא, דבין התקיעות לכתחילה מותר לשוח, דדוקא בתפילין אסור לכתחילה להשיח ביניהם משום שגורם לברכה שאינה צריכה, מה שאינו במפסיק בין התקיעות שאינו חוזר ומברך, כיעו"ש. ודעת הרמב"ם (בפ"ג מהלכות שופר הי"א) היא כדעת הרי"ף הנז"ל, שכתב וז"ל, זה שתוקע כשהן יושבין הוא שתוקע על סדר הברכות כשהן עומדין, ואינו מדבר בין תקיעות שמיושב לתקיעות שמעומד, ואם שח ביניהם אע"פ שעבר, אינו חוזר ומברך. עכ"ל.

כלומר, שפסק מרן בב"י עפ"י דעת גדולי הראשונים, שאמנם לכתחילה אין לפסוק בשום עניין בתוך עשיית המצוה כדי שיכוין לבו למצוה [לקריאת מגילה בפרסום הנס שבה, ולתקיעת שופר שלא יסיח דעתו מן התקיעות וכיוצא ב], אלא שאם שח באמצע המצוה שוב אין חוזר ומברך, דדוקא בין הברכה לתחילת המצוה חוזר ומברך. וראה

גם בהלכות מגילה מצאנו ראינו, שהשח באמצע קריאת המגילה אינו חוזר ומברך,

גם בהלכות מגילה מצאנו ראינו, שהשח באמצע קריאת המגילה אינו חוזר ומברך,

לחול על חצי מצוה, ואם שח באמצעה, לא עשה ולא כלום, ומה טעם לא יחזור ויברך, הלא הברכה הראשונה אינה יכולה לתפוס רק על חצי מצוה, ואם היה הפסק והיסח הדעת שוב כבר הברכה לא נתפסה אלא על חציה הראשון של המצוה. משא"כ השח בין שחיטה לשחיטה או בין ציצית לציצית, ששם הואיל וזה כמה מצוות, שפיר מכיון שכבר נתפסה הברכה וחלה על מצוה אחת שוב יתכן שתועיל אף על המצוה השנייה, משא"כ בתוך המצוה, שחציה אינה כלום. ובראשונים הנז"ל דימו השח באמצע מצוה לשח באמצע סעודת פת וליושב בסוכה שהשיחה ודאי דלא הוא הפסק, ושוב צ"ב, ששם נמי הואיל וכבר תפסה ברכתו על ישיבה הראשונה בסוכה או על אכילת פת ראשונה שוב מהני לכל אכילתו, ולא חשוב הפסק, וכנ"ל. שוב מצאתי שכבר עמד בכ"ז הגאון בעל נודע ביהודה שם.

ואמנם דעת הפוסקים הסוברים, וכן נקטינן למעשה, שהמפסיק בין מצוה למצוה כבין שחיטה לשחיטה או בין ציצית לציצית חוזר ומברך, יש לבאר זאת באופן פשוט, שכשם שהשח או מפסיק בין הברכה לתחילת המצוה כו"ע מודו דחוזר ומברך, משום שהברכה עדיין לא תפסה על המצוה, הוא הדין והוא הטעם שהמפסיק בין שחיטה לשחיטה דהברכה הראשונה אינה יכולה להיות נתפסת גם למצוה אחרתא. וזה ברור.

שוב ראיתי בהגהות מיימוניות (הלכות שופר פ"ג אות ט') שכתב בשם רבינו שמחה, ואם סח התוקע בין הברכה ובין הסדר עד שמסיים כל הסדר, חוזר ומברך, כמו סח בין תפילה לתפילה. ושם רצונו לומר, עד שמסיים סדרים שמיושב שאז יצא מידי כל

בביאור הלכה (ריש סימן ס"ה) שכתב כהא"י לישנא, ודע, דדעת המחבר (שהוא דעת הרי"ף והרמב"ם), דהוא הדין בתקיעות בסימן תקפ"ח סעיף ב', וברכת המזון בסימן קפ"ג סעיף ו', וכן בהלל סימן תכ"ב סעיף כ"ב, וכן במגילה סימן תר"צ סעיף ה', והוא הדין כל שאר הברכות [לבד מתפילה], שאם שהה באמצע [המצוה] כדי לגמור את כולה, אינו חוזר לראש, אפילו היה ההפסק מחמת אונס וכו'. ע"כ. זהו מה שליטתי מדברי גדולי הפוסקים אשר מפיחם ומפי כתבם אנו חיים, וזהו מסקנתם בכ"ז.

ומה טוב יהיה להעתיק כאן מה שכתב בשו"ע הגר"ז בסימן רי"ג סעיף ד', וז"ל: בני אדם רבים שעושים מצוה אחת כוללת, ובין כולם נעשית מצוה אחת שלימה, אחד מברך לכולם ואינם רשאים לברך כל אחת בפני עצמו. כגון בני ביתו הבודקים את החמץ בשאר חדרי הבית, ורבים שעושים מצוה אחת שלימה לאדם אחד, כמו מזוזות בפתחי הבית או שמפרישים חלה מכל עיסה מעיסותיו וכיו"ב, הברכה אחת היא לכולם. עכ"ל. וכן הוא הכלל המצוות הנזכרות עתה בדברי הפוסקים.

בבירור טעם הדבר שהפסק במצוה אחת לא חשוב הפסק

י. והנה לכאורה יש לתמוה בטעם הא"י כללא דייסדו לן רבותינו, דאם שח בין ב' מצוות שפטרן בברכה אחת, השיחה הוי הפסק (עכ"פ לדעת השו"ע וסייעתו, ולשאר אחרונים שינוי מקום הוי הפסק, כנז"ל). אולם בשח באמצע המצוה, בדיעבד אינו חוזר ומברך. שהרי איפכא מסתברא, דבשח באמצע המצוה לכאורה אין הברכה יכולה

בעניינים שאינם מצורך הבדיקה, שאמנם בכגון דא אינו חוזר ומברך אך עכ"פ רצוי שלא לדבר כלל בתוך הבדיקה בכדי שלא להסיח דעת ממנה, ולא ידקדק היטב בבדיקה. אולם זה אינו מבואר, לאחר כל הנזכר לעיל מדברי הפוסקים והשו"ע שפסק במפורש שבמצוה אחת לא חשוב הפסק לעולם, וכמבואר זאת אף בב"י לגבי בדיקת חמץ.

זאת ועוד אחרת, שהנה כתבו הפוסקים שהטעם שמברכים על ביעור חמץ ולא על בדיקת חמץ הוא משום שבדיקה זו היא תחילת הביעור, שהרי לאחר הבדיקה הוא מיד מבטל את החמץ ומצניעו עד שעה חמישית למחרת, ואז מבערו מן הבית, ועל עסק זה נגזרה הברכה על הבדיקה שהיא תחילת הביעור ונגמרת בשעה חמישית. (עפ"י לשון הרא"ש המובא בב"י שם). כלומר, שבברכה על הבדיקה אנו פוטרים אף את הביעור, הגם שהביעור נעשה לאחר הפסקות הרבה בשינה ושיחה וכל כיוצא בכך. וכתבו הפוסקים עוד (ראה כה"ח ס"ק ו'), שיש אומרים שאם לא בירך קודם הבדיקה רשאי לברך עד זמן המצוה, שהכל מצוה אחת היא, וכפי שהובא לעיל. ואם כן לפ"ז נמצא, שההפסק באמצע הבדיקה שאמרו הפוסקים הוא גם בהפסק גדול שלא בבדיקה, שאינו חוזר ומברך. (ומה שכתב הרב מאמר מרדכי שהובא לעיל, צ"ע).

עוד ראה בפוסקים (שם סימן תל"ב ס"ק י"ב) שנחלקו בדין מי שלא בירך בשעת הבדיקה, דדעת הרבה פוסקים (הביאם במשנ"ב שם ס"ק ד'), שרשאי לברך למחר קודם השריפה, דעובר לעשייתו הוא. ולעומת זאת יש חולקים וסוברים (ח"י וא"ר כדעת

הספיקות. עכ"ל. ובפשוטו כוונתו לומר, שבמפסיק בתוך תקיעות שמיושב חוזר ומברך, אבל במפסיק בין תקיעות שמיושב למעומד אינו חוזר ומברך, לפי שכבר השלים מצוותו בתקיעות שמיושב. וראה ברבינו מנוח על הרמב"ם שם שכן פירש בתחילה דעת הרמב"ם, ולא דמי לשח בין תפילה לתפילה שמברך שתיים, דהתם הא כל חדא מצוה מוטלת עליו ולא נפטר במצוה של ראש מצוה של יד, אבל הכא כבר נפטר והשלים כל המצוה, אלא כדי לערבב השטן חוזר ותוקע, ולפיכך אין צריך לחזור ולברך. [אמנם בסוף דבריו הסיק שם כדעת הפוסקים הנז"ל, שבמצוה אחת אינו חוזר ומברך, כיעו"ש]. ע"כ. חזינן מדבריהם דסבירא להו להנך רבוותא, שאף במפסיק במצוה אחת חוזר ומברך. וזה כפי דעת אותן פוסקים הסוברים שגם בבדיקת חמץ המסיח באמצעה חוזר ומברך, כמובא לעיל.

יא. ומריש כאשר חזיתי בדברי השו"ע לגבי המפסיק בבדיקת חמץ שאינו חוזר ומברך, חשבתי לפרש בדעתו (וכבר הוזכרה סברא זו לעיל בתוך הדברים), שכל זאת משום דהוי כיושב באמצע סעודה ושח שאין צריך לחזור ולברך, וכמ"ש הפוסקים, מאחר והוא עסוק תוך כדי דיבורו גם בבדיקת החמץ ממילא זה דומה בדמיון חזק לשח באמצע סעודתו או בשיבת סוכה, או ללבוש בציצית שאינו חוזר ומברך, שודאי אין לו לחזור ולברך, שהרי הוא עסוק במצוה ואין שייך בזה הפסק. ושמא יש לדקדק כן מהמשך הסעיף שם שכתב מרן, טוב שלא ידבר באמצע הבדיקה כדי שישים אל לבו לבדוק בכל המקומות שצריכים בדיקה. דהיינו, שמדובר בעוסק בבדיקה ומדבר

ובאופן אחר היה נראה לענ"ד לבאר בזה עוד, דהנה קיימא לן בסימן רי"ז לגבי ברכות הריח, דהנכנס לחנותו של בשם אם היה דעתו להיות יוצא ונכנס כל היום כולו, מברך פעם אחת ודיו. והקשה במג"א (שם ס"ק ג') דמאי שנא מדין שינוי מקום שבסימן קע"ח דכו"ע מודו דבדברים שאין טעונים ברכה לאחריהם במקומם דשינוי מקום חשוב הפסק [וכגון פירות ומים, שאין צריך לברך ברכה אחרונה דוקא במקום אכילה, ראה שם סעיף ה'], וברכות הריח היא כדברים שאינם טעונים ברכה לאחריהם במקומם [שהרי אינה צריכה ברכה אחרונה כלל, כמבואר בפוסקים שם], ושם צריך לברך מיד כאשר שינה מקומו, ומה נשתנה ברכות הריח שמשנה מקומו ואינו מברך. וכתב המג"א ליישב, דשאני ברכות הריח שלבסוף הוא חוזר ומריח באותן בשמים עצמם שהריח מקודם לכן, ולפיכך אין צריך לברך, ודמי ליצא מסוכתו על דעת לחזור, דשינוי מקום אינו נחשב להפסק בזה, וכמ"ש בסוף סימן תרל"ט, משא"כ באכילה שלעולם הוא אוכל דבר אחר ממה שאכל קודם ששינה מקומו. ולפ"ז כתב המג"א עוד, שאם אכן אירע והוא חוזר משינוי מקומו ומריח בשמים אחרים, מברך שוב על הריח כבאכילה דהוי שינוי מקום. עכתו"ד שם.

ולפי דבריו נראה, שכן הוא הדין בכל ברכות המצוות שכאשר הוא מפסיק באמצע קיום המצוה אינו חוזר ומברך, משום שאף כשמפסיק ושב למצוותו הוא הלא שב למצוותו הראשונה כבתחילה, למצות הבדיקה או מקרא מגילה או תקיעת שופר, שהכל חיוב אחד הוא. ולפיכך אינו מברך ברכה נוספת בזה. ולפי זה יוצא מבואר,

הב"ח, וכן דעת הגר"ז, שאינו מברך עוד. וביאר בחק יעקב טעמם, דסבירא להו דעיקר המצוה היא הבדיקה ולא הביעור, ועל כן יכול לברך רק קודם הבדיקה ולא קודם הביעור. ולשיטתם אם כן יוצא שהטעם שנוסח הברכה היא על הבדיקה ולא על הביעור הוא מפני שזהו עיקר המצוה. ולפ"ז אין ראייה למה שכתבנו לעיל, שאף שהיה טובא לא חשוב הפסק. אולם לפי שאר אחרונים איכא ראייה, וכדלעיל.

ב' ביאורים בהא"י עניינא

יב. ועל פי כל המתבאר עד עתה, נראה שיסוד הבנת דברי רבותינו הוא, דבכל מצוה שנאמרה ברכה עליה וכבר החילות בקיומה ועשייתה, הגם שאירע שהפסיק הרבה באמצעה, לא חשוב הפסק לברך עליה שוב, מפני שכשם שחצי מצוה אינה מצוה, כן גם חצי מצוה אינה ראוייה לברכה, והואיל ובמצואות כבר קרא חצי מן המגילה או שמע חלק מן התקיעות, והלא בירך עליהם בתחילת עשייתן כדת של תורה, שוב אין שייך לברך על עשיית חציה הנותר, שאין מברכים על חצי מצוה אלא מצוה שלימה. ועוד, שהברכות אינן מעכבות, וזהו רק השלמתה של גוף המצוה. [ובפשוטו נראה שאין הכוונה דמלמפרע איגלייא מילתא דברכתו הייתה ברכה לבטלה, ושוב אינו רשאי לברך על חצי מצוה הנותרת בידו, כאמור, אלא נראה יותר שאכן ברכתו עלתה לו למצוה זו בשלימות, מאחר שלא הפסיק בין הברכה לתחילת קיום המצוה כלל, ושוב מתפשטת הברכה על כל המצוה כולה. ועפ"ז יבוארו היטב לשונות הפוסקים הנז"ל, ודו"ק].

במשך זמן מרובה, שאף שעבר שיעור עיכול, אין חוזר ומברך ברכה ראשונה שכבר נפטר בברכה הראשונה, ואף שהפסיק בדברים אחרים מאז והסיח דעתו הרבה, כי יתכן דדין שיעור עיכול נאמר דוקא לגבי ברכה אחרונה ולא לגבי ברכה ראשונה, ויש להאריך בדינים אלו, אכמ"ל. וראה על כך במשנה ברורה סימן קפ"ה ס"ק י"ז, וכן נראית דעת הרמב"ם בפ"ד מהלכות ברכות ה"ז, וראה כף החיים סימן קס"ט ס"ק י"ח, וסימן קפ"ד ס"ק ל"ה, ובשתילי זתים סימן קפ"ד ס"ק י"א, וביאור הלכה ריש סימן ק"צ, ועיין שו"ת יבי"א ח"ו חאו"ח סימן כ"ז. ואכ"מ. ויש לעיין עוד בדברי הטור סימן תרצ"ב בעניין ברכה אחרונה על מקרא מגילה וההפסק בזה. ובדברי הר"ן בפסחים דף ד' ע"א בדפי הרי"ף, ע"ש ודו"ק.

הערה גדולה בכל הנ"ל

יד. והעירוני סתירה לכל האמור עד השתא, מדברי רבינו המשנה ברורה בביאור הלכה (סימן תר"צ ד"ה אין מדקדיקין) שכתב, אם חיסר לגמרי איזה תיבה בקריאת המגילה [וה"ה בשמיעה], לדעת כל הפוסקים הנ"ל חוזר ומברך אף שאין מפסיד הקריאה. אכן בחיי אדם חשש לדעת הרי"ז וכתב, דתיבה שאין מפסיד הקריאה, חוזר ואינו מברך וכו'. עכ"ל. כלומר, שפסק במשנ"ב שאם חיסר תיבה אחת מן המגילה חוזר ומברך ומשלים קריאתו, וזה נסתר לכל מה שכתבנו לעיל מן גדולי הפוסקים המפורסמים לטוב. ובפרט שהמשנה ברורה עצמו באותו הסימן ס"ק י"ז כתב בפירוש, דבשהה כדי לגמור את כולה באמצע קריאתה, אינו חוזר ומברך, וחוזר לקרוא ממקום שפסק, ואפילו שח הרבה וכל כיוצא בזה, וכשאר הדינים שהזכרנו לעיל

שאכן ברכה אחת עלתה לו על כל המצוה כולה הגם שמפסיק טובא.

יג. אחרי הודיע ה' אותנו את כל זאת, הרי מבואר להלכה ולמעשה, דבכל המצוות שהוזכרו שאין ההפסק נחשב כהפסק לשוב לתחילת המצוה ולהצריכו ברכה נוספת, ממילא הוא אף בהפסק גדול הרבה, ואפילו ביצא חוץ לביתו וחזר, או נסע למקום המרוחק וחזר ושב למצות בדיקתו הראשונה, או מפסיק בשינת הלילה והסיח דעתו מן המצוה הרבה, בכל אלו וכיוצא באלו אינו חוזר ומברך כלל ועיקר, וספק ברכות להקל, וכמ"ש במשנה ברורה הנזכר לעיל בראשית דברינו. אמנם לפי מה שכתב מהרש"ק ודעימיה, וכ"ש לפי דעת רבינו השתילי זתים וסייעתו (ועריכת שולחן שם), נראה שבהיסח הדעת חוזר ומברך, וכמ"ש בתורת היולדת הנז"ל. אך מידי פלוגתא לא נפקינן, וספק ברכות להקל. כן נראה לע"ד.

שוב מצאתי בס"ד שכן העלה למעשה הגאון רח"פ שיינברג זצ"ל בתשובה הנדפסת בספר קובץ המועדים חלק ב', ושם אף כתב לפקפק בדברי מהר"ש קלוגר הנז"ל, וכן בדברי הרב תורת היולדת הנ"ל, וכפי שכבר הזכרנו לעיל. וכן כתב לדקדק מפשט לשון המשנ"ב שם, דמצות בדיקת חמץ היא מצוה אחת היא, ולא שייך בה ב' ברכות. ועל כן העלה דספק ברכות להקל בכל כיוצא בזה. (והאריך הרבה בהבאת כל צדדי הספק בזה, וזכינו לכוין בעה"י לעיקרי הדברים שם). וכן העלה הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סימן רפ"ו), ע"ש ודו"ק.

[אמנם אין כל זה דומה למ"ש הפוסקים בדיון השותה כמה שתיות מים וכיוצא

שכל שהוא באמצע מצוה ופסק ושב למצוותו, אינו מברך עליה, וכמו שביארנו. וזוהי הערה עצומה ונפלאה. ומצאתי בס"ד שכבר נשאל על כך בשו"ת שבט הלוי (חלק ח' סימן ט"ל אות ב'), ומה שכתב שם לא זכיתי להבין עדיין, ע"ש.

והנה מקור דברי המשנ"ב הללו הם כפי הנראה מדברי הרב חיי אדם (כלל קנ"ה סעיף ט"ז) שכן כתב וז"ל: ואם השמיט ויודע שזה מפסיד הקריאה, יחזור ויקרא בברכה וכו'. ע"כ. ואף על דבריו יש לתמוה כנ"ל, שהרי גם הוא פסק בסעיף י"ח הדין שהמפסיק באמצע קריאת המגילה אפילו שהה שעה או יותר וחזר למקום שפסק וגמר, יצא. ולא הזכיר שצריך שוב לחזור ולברך, וכדעת כל הפוסקים הנזכרים. [ואמנם מצאנו בכמה מצוות ידועות שמברכים עליהם ב' מצוות הגם שהם מצוה אחת, וכתפילין לשיטת הרמ"א בסימן כ"ה שמברכים עליהם ב' ברכות, וכעשיית הקרבנות שאף על הקרבת קרבן אחד ישנם כמה ברכות על כל חלק

מחלקי המצוה [כזריקה וכו'], ושם זהו משום שכן מעיקרא נתקנה המצוה על כמה חלקיה, וייחדו ברכה לכל חלק מחלקי המצוה, מה שאינו בשאר המצוות, ואין זה סתירה לכל מה שהבאנו עד עתה. וראה בשו"ת בית הלוי חלק א' סימן ט"ל, וצ"ע. שוב מצאתי בספר חובת הדר (נר שבת הערה י') שכתב לדון לגבי מי שהדליק נר שבת וברך עליו, ושוב נכבה, האם צריך לחזור ולברך באופן שעדיין לא נהנה מאור הנרות. וכתב שכן יש לדון גם בבדיקת חמץ, אם לאחר שבדק החמץ וגמר אף את ביעורו, גררה חולדה חמץ ונתחייב שוב בבדיקה, אם יכול לברך שוב על בדיקתו זו. והניח בצ"ע לגבי בדיקת חמץ. ויש לעיין בזה].

ויש לעיין בדין ציצין המעכבין את המילה, שכמדומה שנקטו הפוסקים שאם הפסיק בין המילה לציצין המעכבין את המילה, חוזר ומברך שוב. וצ"ב שאף גם זאת מצוה אחת ארוכה היא. וצ"ע בפוסקים בזה.

הגאון רבי אמיר ולר שליט"א

מח"ס אמרתו ארין, שו"ת ירוץ דברו, תולדות שרה, ועוד, רחובות

אם צריך להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות

דברי החולקים

אמנם בספר יסוד ושורש העבודה (שער י"ב שער המפקד פ"ו) כתב שיקדים לתת מתנות לאביונים קודם תפלת שחרית, בכדי שיוכל העני להכין צרכי הסעודה וכו', ולאחר שיתפלל וילמד וכו' ילך לביתו לאכול סעודת מצוה וכו', ואח"כ יזרז עצמו לקיים מצות משלוח מנות. ע"ש. ומבואר דס"ל דיש לקיים מצות מתנות לאביונים קודם מצות משלוח מנות. וכן מוכח מהגאון יעב"ץ בסידורו (דף שפג ע"א אות כ) שכתב, וקודם תפלה יקיים מתנות לאביונים. ואח"כ (דף שפה ע"א אות כד) כתב, ויכוין בסעודת שחרית לצאת ידי חובה וכו', ולומד מעט ומקיים משלוח מנות וכו'. ע"כ. וכן הוא בס' ליקוטי מהרי"ח (סי' תרצד) דכל כמה דאפשר להקדים מצות מתנות לאביונים מקדמין ולא משגחין בסדרא דקרא. ע"כ.

ומוכח מהני פוסקים דלא ס"ל כחידושו של המקור חיים הנ"ל דאזלינן בתר סדרא דקרא, ונראה דס"ל דרק מה שחז"ל גילו לנו שיש ללמוד מן המוקדם והמאוחר בפסוק, כדאיתא בברכות (מ.) גבי סדר קדימה בברכות שבעת המינים, וכיו"ב בעוד כמה מקומות בש"ס, יש לנו להקדים המוקדם ולאחר המאוחר, משא"כ בנ"ד דלא מצינו התייחסות מפורשת בזה בחז"ל, ואדרבה נראה להוכיח איפכא מהם כפי שיתבאר

לכבוד ידי"ן היקר והנעלה, כליל כל מעלה, בנן של קדושים, תחלתו בקהל חסידים, מרבה חכמה וקנאת סופרים, איש"י כהן גדול כש"ת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אודך ופרדם יוסף החדש ועוד.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו האם צריך להקדים מצות מתנות לאביונים למצות משלוח מנות, משום שבמתנות לאביונים יש גם מצות צדקה שהיא תדירה יותר ממשלוח מנות, והיא גם מדאורייתא. והנני להשיבו תשובה מאהבה מאשר חנני השי"ת ברוב חסדו ורחמיו עלי. וזה החלי בעזר צורי וגואלי.

ד' הסוכרים שמשלוח מנות קודם

הנה הגאון בעל חות יאיר בספרו מקור חיים (סי' תרצה ס"ד) כתב, דיש לשלוח קודם משלוח מנות לרעהו ואח"כ לתת מתנות לאביונים, והטעם משום שמשלוח מנות קודם בפסוק למתנות לאביונים כדכתיב ברישא "משלוח מנות איש לרעהו" והדר "ומתנות לאביונים". וציין לסימן ריא. ע"ש. וכוונתו למבואר שם בסעיף ד', שכל הקודם בפסוק של שבעת המינים קודם לברכה. וה"נ יש ללמוד מדאקדמיה קרא למשלוח מנות, לו משפט הבכורה. וכן כתב בספר מור ואהלות (אהל ברכות והודאות ס"ס מא) ג"כ מטעם זה שקודם בפסוק. ע"ש.

סיוע לד' היסוד ושורש העבודה והיעב"ץ מד' המג"א והן עתה ראיתי להגאון רבי בצלאל שטרן זצ"ל בשו"ת בצל החכמה ח"ו (סי' פא) שכתב לסייע לדברי הרב יסוד ושורש העבודה והרב יעב"ץ שכתבו להקדים מתנות לאביונים למקרא מגילה, ממה שכתב המג"א (סי' תרצב סק"א) בשם השל"ה הקדוש, שיכוין בברכת שהחיינו ג"כ על משלוח מנות וסעודת פורים שהם ג"כ מצות. וכתב ע"ז המג"א וז"ל: ונ"ל שיכוין זה בברכת שהחיינו דיום כי זמנם ביום וכו'. עכ"ל. וצ"ע למה צוה השל"ה לכוין בברכת שהחיינו רק על משלוח מנות וסעודת פורים, ואינו כותב שיכוין גם על מצות מתנות לאביונים. אלא לשיטת הרב יסוד ושורש העבודה והרב יעב"ץ נחא, הואיל וכבר קיים מצות מתנות לאביונים קודם התפלה ומקרא מגילה, וממילא אין מקום לכוין בברכת שהחיינו אלא על משלוח מנות וסעודת פורים שעומד לקיים. ע"ש. וע"ע בשו"ת משנה הלכות ח"ז (סי' צב), ובפסקי תשובות (סי' תרצד אות א), ולידידי הגר"מ גבאי נר"ו במועדי הגר"ח ח"א (תשובה תשטו) ואכמ"ל.

דעת רבינו האר"י והמקובלים בנ"ד

ואי אתיהיב רשותא לכמוני לדבר אנא אמינא דיש עוד צד נכבד להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות, וחילי ממשמעות דברי רבינו האר"י החי בשער הכונות (דק"ט ע"ג), ומרבינו הרש"ש זיע"א בהקדמתו לפורים, דיש להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות, וכמ"ש בכה"ח (סי' תרצד אות ח'), וכן דעת הרב שמן ששון (דק"מ ע"ג אות כד) ועוד. כיעו"ש. וידוע הכלל שכתב הכנה"ג (כללי הפוסקים אות א) והובא במשנה ברורה (סי' כה ס"ק מב)

לקמן. וכן ראיתי בס' גם אני אורך תשובות הגר"ח פדלון נר"ו (ח"א סי' כג) שכתב להעיר בזה על המקור חיים, די"ל דלא אזלינן מדנפשינן בתר סדרא דקרא, דאיכא למימר שמא משום טעמא אחרינא אקדמיה ולא משום חשיבותיה, ודוקא חז"ל דכל רז לא אניס להו, היו יודעים שכאן הקדים הפסוק אלה משום חשיבותם. ע"ש.

ביאור דעת הפמ"ג

ואתה תחזה להפמ"ג (סי' תרפז מש"ז סק"ג) שעלה ונסתפק בזה, וכתב: אי משלוח מנות קודם או מתנות לאביונים קודם יתבאר אע"ה בסי' תרצ"ד תרצ"ה. עכ"ל. אמנם לא כתב שם כלום מזה. אלא שבשו"ת דברי ישראל וועלץ ח"א (סי' רכד) כתב לבאר כוונת הפמ"ג, דכאשר תגיע לסידור דברי הטור והש"ע בסי' תרצ"ד וסי' תרצ"ה, יבואר לך היטב שמתנות לאביונים (שנתבארו דינם בסי' תרצ"ד) קודם למשלוח מנות (שנתבארו דינם בסי' תרצ"ה), דאם לא כן איפכא הו"ל למינקט כמו שהקדים בקרא משלוח מנות למתנות לאביונים. והאי טעמא דהטוש"ע שיכלו את ידיהם והקדימו מתנות לאביונים ברישא, משום דלדעת הרמב"ם (סוף פ"ב דמגילה) הוא העיקר, שהרי כתב: שמוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לריעיו, שאין שום שמחה גדולה ומפוארה מלשמח לב עניים. ע"כ. וכן כתב לבאר כוונת הפמ"ג בספר נטעי גביראל (עמ' שסא), וכ"כ בס' שלמי תורה (פורים פרק כה עמ' רמט) ע"ש. וע' בס' גם אני אורך תשובות הגר"ח פדלון (ח"א סי' כג) מה שהעיר בזה מלשון הפמ"ג.

וברוחב בשו"ת ים החכמה (סי' א) ואכמ"ל.

מסקנא דדינא

העולה מן האמור, שיש להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות וכמה טעמים בדבר: א. לפי גודל מעלתה שיש בה גם צדקה וגם חסד, וחשובה היא יותר ממשלוח מנות כפי שכתב הרמב"ם. ב. כך משמע מסידור דבריהם של הטוש"ע שהקדימו דיני מתנות לאביונים לדיני משלוח מנות אע"ג דבקרא סדרם הפוך. ג. כן משמע מרבינו האר"י ז"ל ורבינו הרש"ש זיע"א, שיש להקדים מתנות לאביונים למשלוח מנות. ודעת כמה מגדולי הפוסקים שביד רבינו האר"י ז"ל להכריע היכא דנחלקו הפוסקים, ע"פ הכלל שכתב הכנה"ג והובא במשנ"ב (סי' כה ס"ק מב). וכאן עמד קנה לעת עתה.

ביקרא דאורייתא

הצב"י אמיר ולר יצ"ו.

שבמקום שיש פלוגתא בין הפוסקים דברי קבלה יכריעו. ע"כ. וא"כ הוא הדין בנ"ד הואיל ונחלקו הפוסקים בנידונינו יבואו דברי האר"י החי ויכריעו. ואל תתמה שהרי כלל זה נאמר דוקא על דברי הזוה"ק ולא על ד' רבינו האר"י, שכן מצינו למרן החיד"א בברכי יוסף (סי' מו ס"ק יא) שהאר"י ז"ל מכריע במחלוקת הפוסקים. וכיו"ב כתב הגאון בעל שדי חמד בשו"ת מכתב לחזקיהו (סי' ד), ובשו"ת אור לי (סי' מ וסי' טט), וכ"ה בשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סי' יב), ובכף החיים (סי' כה אות עה) ועוד. ע"ש. ולא אכחד שיש חולקים בדבר, וכמו שהאריך בזה מרן מופת הדור בספרו הליכות עולם ח"ב (עמ' כז) מפי ספרים ומפי סופרים כדרכו בקודש. מכל מקום לענ"ד שפיר יש לצרף שיטת מרן החיד"א ודעימיה לנ"ד, דביד רבינו האר"י להכריע היכא דנחלקו הפוסקים. וע"ע מה שכתב בזה באורך

הבחור הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א

מח"ס שער יוסף וש"ס, בני ברק

האם יש חיוב לאכול בשר ביום פורים

ושמחת בחגך וכו' אע"פ שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים כו' יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו וכו' ומבואר דכל אחד בראוי לו, ואלו דוקא בקרבן שלמים, וכן מבואר מדבריו שם בה"ח, וכ"כ הרמב"ם בס' המצוות (מצוה נד).

[והנה הב"י הקשה ע"ז מהגמ' בפסחים, וע"ז איכא כמה תירוצים, א' ביש"ש (ביצה פ"ב סימן ה') שפשיטא שיש חיוב אכילת בשר, ונקרא שמחה, אך צריך גם יין, וכע"ז מבואר במור וקציעה (סי' תקכ"ט), וכן נראה דעת הב"ח שיש מצוה גם בזמן הזה, וכן פסק בביה"ל (סי' תקכ"ט בד"ה כיצד).] נוע"ע בשו"ת בנין שלמה סי' מ"ז, ובנתן פרי (פסחים שם) שיש בזה צער שהוא נזכר שאין בית המקדש, ולכן יוצא בזה יד"ח]. ב' במועדים וזמנים (ח"ו סימן קיא) שהרי בגמ' בסנהדרין דף ע. מבואר שבשר משמח, ושהגמ' באה לומר שלא יוצאים דוקא בבשר קודש אלא גם בבשר חולין, וע"ע בשו"ת מעשה נסים ח"א סימן לא].

וא"כ כיון שסו"ס הדין הוא שיש שמחה אף בבשר חולין, לכן גם בפורים יש לאכול בשר, והנה ס"ל שאפילו אם נימא שדעת השו"ע שביו"ט ט"ן חיוב לאכול בשר, מ"מ בפורים איכא חיוב לאכול בשר, [ובדעת השו"ע האריכו בזה הפוסקים ע' במע"נ].

ברמב"ם בהל' מגילה פרק ב' הט"ו כתב: כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות עכ"ל, דהיינו כון שבפורים כתיב במגילה "משתה ושמחה" וא"כ אם בעינן שמחה, וקימ"ל שאין שמחה אלא בבשר ויין, אלא שזה צ"ע שבגמ' בפסחים דף קט. בזמן שבית המקדש קיים אין שמחה אלא בבשר שנאמר וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלוקיך ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש, וא"כ סו"ס השמחה רק ביין.

ומ"מ נראה שאין דין שתיית היין בפורים מדין שמחה, אלא בפורים נאמר דין שכרות, וכמו שמוכח בפוסקים ולפי שעת הגר"י סלנטר [ונראה שזה מוסכם לכל השיטות הפוסקים ע"י בשער יוסף פורים]. והנה יש שהקשו הרי סו"ס לדינא בגמ' בפסחים מוכח שיש דין לשותות רק יין כי רק בזה יש שמחה וכמו שכתב מרן בב"י (או"ח סימן תקכ"ט) וא"כ מנ"ל לחדש בפורים לאכול בשר, יותר משאר יו"ט.

אלא דקושיא זו מעיקרא ליתא, דהרי שיטת הרמב"ם בהל' יו"ט פרק ו' הי"ז, שגם בזמן הזה הדין הוא שאין שמחה אלא בבשר ויין וז"ל הרמב"ם: וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו וכו' שנאמר

שיש דין לאכול בשר ולשתות יין, יהיה צריך לכתוב כן להדיא בשו"ע, שהרי לפי דעת השו"ע כמו שכתבו בפוסקים לא ס"ל כרמ"א שיש דין להשתכר בתוך הסעודה דוקא, ומ"מ גם בדעת הרמב"ם אפשר"ל שאי"ז דין בסעודה שהרי גם הרמב"ם מודה לגמ' במגילה דף ז' שאיכא דין שחייב איניש לבסומי וכו' אלא דאפשר שיש דין נפרד, חוץ מזה דאיכא דין לשמוח ביין, אם אוכל הסעודה בבוקר כמו שיודע ע"פ הקבלה [עי' כה"ח סי' תרצ"ה], אלא דהרמב"ם כמדומה דאיכא דין שחייב איניש לבסומי.

ומ"מ בישוב שיטת הרמב"ם מה שיש חיוב לאכול בשר מצינו בזה כמה ביאורים, א' בשו"ת דברי ישראל להגאון רבי ישראל וועלץ זצ"ל (ח"ב עמ' כו הגהות על ארחות חיים ד"ה סי' תרצ"ו), שהביא בשם ספר "שבילי דוד" ומהגהות זכרון אברהם (שם) שכתבו שבפורים איכא חיוב לאכול בשר יותר משאר יו"ט, משום דכתיב "ומשתה" ומשמעותו סעודה גדולה, כמו בסעודות אחשורש שנקרא במגילה בשם "משתה" (אסתר א' ג') עיי"ש, ויש להוסיף דהיינו תיקון למה שנהגו בסעודתו של אותו רשע, כדאיתא במגילה יב. ששם אכלו בשר כמבואר שם, והיינו שהתחייב על ההנאה שאכלו לצד הסיטרא אחרא, והשתא בפורים איכא חיוב לאכול לצד הקדושה, עיי' באריכות בהקדמה לנר ציון חודש אדר עיי"ש.

ב. בהגהות ליקוטי חבר בן חיים כתב לתרץ בשם תלמיד אחד, שבשלמא ביו"ט כתוב ביו"ט לזמן המקום ואין שמחה אלא בבשר שלמים וממילא בזמן הזה ערבה כל שמחה אבל פורים שנתקן בזמן החורבן וכתוב ביה שמחה (אסתר ג' יט) ע"כ התקינו

והנה במג"א (סי' תרצ"ו ס"ק טו) כתב שחיוב אכילת בשר בפורים הוא יותר משבת, וכן הביא בפרי מגדים (סי' תרצ"ו א"א ס"ק טו) וז"ל: ומשמע מהרב דחיוב שמחת פורים בבשר ויין עכ"ל. והנה עיי' במג"א שהקשה האיך אמרינן שצריך לאכול בשר בפורים, הרי לא גרע מיו"ט בזמן הזה שאין לנו בית המקדש וליכא חיוב לאכול בשר וכו', והנה אפשר שפסק כהרמב"ם אולם אפשר"ל דאף אי לא נימא כשיטת הרמב"ם, ובשאר יו"ט ליכא חיוב לאכול בשר, ומ"מ הכא שאני.

וכן אפשר להוכיח מדעת השו"ע שאף דס"ל שליכא חיוב לאכול בשר ביו"ט, [נע' לעיל] מ"מ הכא יש חיוב, דהנה כתב מרן בב"י (סי' תרצ"ה) בשם האורחות חיים והכל בו בשם רבינו אשר שיש שנהגו שלא לאכול בשר בליל פורים כדי שלא יטעו ויחשבו שסעודת פורים בלילה, ומשמע שביום איכא חיובא לאכול בשר,

והנה לפי"ז צ"ב מדוע מרן לא פירש הדין בשו"ע, שצריך לאכול בשר, הרי היה צריך לכתוב דין זה להדיא, בסי' תרצ"ה, והיה צריך לכתוב הכי להדיא, וכן ראיתי שכתב להוכיח בס' מעדני דניאל (סי' תרצ"ה ס"א) והנה בשו"ע בסי' תרצ"ה סעי' ד', כתב שחייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים וכו', והנה עיקר הטעם למשלוח מנות כמו שכתב בשו"ת תרומת הדשן (סי' קי"ב) שהוא לצורך סעודה, ובע"כ דאיכא חיוב לאכול בשר, [וכן מוכח משו"ת הלכות קטנות ח"ב, ונתבאר כבר במק"א].

אלא דאכתי לא כתב זה בתור חובה, ועוד שבע"כ לא פסק כהרמב"ם שבסעי' ב' כתב דין חייב איניש לבסומי ואילו פסק כרמב"ם

בבשר שחייבת אף בכה"ג לאכול בשר כיון שזה השמחה שלה, בין אשה שאין לה שמחה לאכול בשר שאין לה חיוב לאכול בשר].

אך לפי מה שהוכיח הגר"ח ק יש עיצה לאשה שתוכל בשר עגל דרכיך, כך כתב בנטעי גבריאל (פורים עמ" תקנא) שיש עיצה לאשה שתאכל בשר עגל רך, והנה לכאורה יש לעי' מה הענין לאכול עגל, הרי לא כתוב לאכול דוקא עגל, הרמב"ם כתב לאכול בשר, ועי' בחת"ס במס' חולין (דף פג.) שהם היו רגילים לאכול בפורים עגלים, וע"ע בשו"ת משנה הלכות (חלק ח' סימן צו) עי"ש.

אלא דידוע מה שהקשה החת"ס (שם) מדוע אל הובא במשנה דארבע פרקים גם פורים ועי"ש שתירץ שכיון דהיו רגילים בעגלים והיינו דוקא בבנה ולא באם לכן לא נקיט להו פורים כיון דאינו נפק"מ לענין השוחט את האם ואת בנה, ועי"ש שכתב וטעמא לא ידענא.

ולענ"ד י"ל שעגל הרי זה בשר מאוד טוב ובפורים בעינן משתה ושמחה יותר משאר יו"ט ולכן בעינן עגל, כמו שרב יוסף במס' פסחים דף סח: שרב יוסף לקח עגלה לחג השבועות, וכן בגמ' ביומא דף כח: שהשבטים בראו עגל בספר היצירה, וכן מסופר על האמוראים במס' שבת, ובע"כ דאיכא ליה מעליותא.

והנה לענין דינא דיש לאכול בשר בפורים, כן יש להוכיח מהגמ' במס' חגיגה דף ת. שכתבה שאין שמחה אלא בבשר בהמה, וכיון דיש דין שמחה בפורים, והוי ימי שמחה, אז צריך לאכול בשר, וכן בנימוקי או"ח (סי' תרצ"ה ס"ב) הביא דברי

לאכול בשר חולין עכ"ד, וטעם זה א"ש אפילו לדברי התרומת הדשן.

ג. עוד יש חילוק בן פורים לשאר יו"ט עי' בחכמת אדם בקונ' מצבת משה אות א', מש"כ בזה.

והנה בקרית מלך למרן הגר"ח קניבסקי כתב שהמקור שיש לאכול בשר בפורים הוא מדאיתא במס' בבא מציעא דף עח. מגבית פורים לפורים וכו', אבל לוקחין את העגלים ושוחטים אותם וכו' ומוכח דאיכא חיוב לאכול בשר, וכתב שם שמה שנקטו שם עגלים, משום דכיון שכתב בש"ך (יו"ד סימן לו סק"ג) שבעגלים בני שנתן לא שכיח סירכות עי"ש, [וע"ע בטעמא קרא (מיכה ו')] שבעגלים אלו לא שכיח סירכות] והביא דבריו גם בפרדס יוסף החדש על פורים אות תק"ד, מהגאון ר' טוביה שלזינגר אב"ד קרית אתא עי"ש, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח סגל חלק ב' סימן נ' במכתבו להגר"ג רבינוביץ שליט"א כתב בשם ס' שיעורי טהרה (עמ' ש') שאשה שחל טבילתה במוצאי פורים מותרת לאכול בשר ביום הפורים.

ועיקר הנידון אם מותר לה לאכול בשר או לא, ע"פ מש"כ מרן בב"י (יו"ד סימן קצ"ח) שהביא מהרא"ש (הלכות נדה) שמנהג הנשים שלא אוכלות וטועמות כלום בין הרחיצה לטבילה כדי שלא יהא דבר חוצץ בין שיניה ע"כ, ומ"מ כיון שאינו אלא מנהג שרי, [וגם שמבואר בדברי הרא"ש להחמיר רק בין הרחיצה לטבילה, אבל לפני זה שפיר דמי] ומ"מ כיון שאינו אלא מנהג שרי, ועוד דלפי שיטת הרמב"ם איכא חיוב לאכול בשר, [ועי' עוד במעדני דניאל מה שציין בזה, ועי"ש שרצה לחלק בין אשה שיש לה שמחה

מצינו לענין שמחת יו"ט כמבואר בפוסקים, וכן יש להוכיח מדברי הגמ' בב"מ (דף עח.) שמוזכר שם עגלים, ומשמע שדוקא בשר בהמה, ולא בשר עוף.

וכן לענין פורים פסק ביחודה דעת (שם) שצריך לאכול בשר, אך אם קשה לו לאכול בשר בהמה מטעמי בריאות, יכול לאכול בשר עוף, [וע"ע בדרכ"ת (סי' פט סקי"ט) ובשו"ת יהודה יעלה (ח"א יו"ד סימן קמג) ובשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"א סי' רל"ז)].

ולענין כמה שיעור בשר צריך לאכול, הנה לענין יו"ט, מצינו בזה מח' ומסתמא הוא הדין הכא, דהנה במועדים וזמנים (חלק ז' סימן קיא) כתב שצריך לאכול שיעור כביצה כיון ששיעור כזית הוא שיעור אכילה ושיעור כביצה הוא כדי שובע כמבואר בגמ' בברכות דף מט: וביומא דף עט:.

אבל דעת מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א והו"ד בימי שמחה בסופו ששיעורו בכזית גם בזמן הזה, וככל שיעור אכילה, אולם בס' יו"ט וחובה"מ כהלכתם כתב בשם הגר"ח שאין בזה שיעור וצ"ע, ובאמת לענ"ד אין בזה שיעור אלא כל אחד לפי שמחתו ולפי מה שהוא משמחו יאכל ודו"ק כי קיצרתי בזה.

כתיבת חידו"ת בפורים והמסתעף

בגמ' במסכת מגילה דף ה ע"ב איתא ורבי היכי נטע נטיעה בפורים והתני רב יוסף שמחה ומשתה ביו"ט שמחה מלמד שאסורים בהספד משתה מלמד שאסור בתענית ויו"ט מלמד שאסור בעשיית מלאכה וכו' עי"ש כל המשא ומתן בגמרא, ואח"כ איתא בשם רבה בריה דרבא שאפילו תימא שביומיה הספד ותענית קבלו עליהם, מ"מ מלאכה לא קבילו

הרמב"ם שיש לאכול בשר בפורים, וכ"כ היעב"ץ, וכן מבואר מדברי החת"ס, וכן כתב מהר"י נג'אר, וכן כתב בשו"ת דבר מה אמריליו, וכן כתב בשו"ת יחווה דעת (ח"ו סימן ל"ג בהערה), וכן כתב בחזו"ע פורים, ובילקו"י פורים (עמ' תרנה).

אולם בשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן יח) שעמד בזה, שהרי אפילו ביו"ט ליכא חיוב, וא"כ כ"ש בפורים שאינו מה"ת, מ"מ במג"א מוכח שגם בפורים איכא מצוה. במשנ"ב (סי' תקכ"ט) הביא מתשובות בית יעקב (סימן ע"ג) שאפילו הוא מסגף עצמו מפני התשובה בכל ימות השנה שלא לאכול בשר, ושלא לשתות יין בשבתות ויו"ט וחנוכה ופורים חייב לאכול ולשתות עי"ש, וא"כ מוכח לכאורה דאיכא חיוב לאכול בשר אף בפורים.

אולם י"ל דשאני דוקא שעושה כן משום סיגוף דשרי ליה, אבל לא דאיכא חובה, וכן דחה בס' אמרי יעקב (אהע"ז עמ' שג), וראה בספר גם אני אודך תשובות הגר"ח"ש סגל חלק ב' סימן נ' בהערה ב' שהקשה לו מדברי הפרי מגדים ועי"ש א"ל המחבר הנ"ל דעיקר כוונתו על חנוכה ולא על פורים, ובפורים באמת איכא חיוב.

והנה לענין איזה בשר איכא חיוב לאכול, הנה בלקט יושר (ח"א עמ' קנה – קנז) כתב בזה"ל: אין שמחה אלא בבשר ויין וצריך כלא חד לעשות תבשיל אחד או שנים מן הבשר ובשר עוף אינו נקרא בשר עכ"ל.

וכ"כ בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות סימן סה) וכן נראה לענ"ד פשיטא שאם הוי דומיא דמקדש, והתם הוי בהמה בהמה דרק ביה איכא שמחה כידוע וכה"ג

והנה וכן כתב בנימוקי יוסף (מגילה ח:)
ובספר המאורות (שם ז:): ובמהרי"ל (מנהגים
הל' פורים) כתב אמר מהר"ש (סי' קלב)
שלמ"ד שפורים אסור לעשות בו מלאכה,
אסור ג"כ לכתוב בשני הימים, דכתיבה היא
מלאכה גמורה, ומהרי"ל היה כתוב תשובות
על שאלות אשר שאלו לו, בשעה שהיה
מוסה על השולחן בסעודת פורים ע"כ,
והביאו במטה משה (סי' תתרי).

והיינו טעמא ביאר בפרדס יוסף החדש
על פורים אות תשכ"ג שהרי כיון שפורים
הוא מיועד לשמחת הפורים, א"כ אם יכתוב
בעיון לא ישמח כראוי, ולכן הדין הוא
שאסור לכתוב בעיון. ועי"ש מה שהקשה
מתשעה באב והחילוק פשוט כמ"ש שם.

ומ"מ עיקר מקור דברי הרמ"א הם
מדברי הכלבו וכמו שציין לדברי התרומת
הדשן, והנה שם בתרומת הדשן מוכח שמה
דשרי כל דבר שהוא לצורך שמחת פורים,
וא"כ צ"ל דגם לכתוב פסקי הלכות הוי
לצורך שמחת פורים.

והנה במשנ"ב (שם סק"ו) הביא בשם
הפוסקים שכתב שמותר לכתוב גם פשטי
המקרא, וא"כ מוכח שהגדר בזה כל שאינו
עיון, דהרי הדין הוא דשרי לכתוב פשטי
המקרא. וכמו שכתב שם במשנ"ב בזה"ל:
וכן כל דבר שאין צריך עיון גדול, וכתב
בסידור עמודי שמים דמ"מ יש לראות שלא
ימשך בה ויתבטל משמחת פורים ע"כ,
ומוכח דהגדר הוא כל שמתבטל משמחה.

אולם נראה דאיכא כאן מח' בראשונים,
דהנה בבית יוסף כתב בשם האורחות חיים
שמה שמותר לכתוב פסקי הלכות ופשוטו
של מקרא, מפני שהאדם שמח בהם שנאמר

עליהו, דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה וי"ט
ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה
ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב עי"ש שרק יש
מקומות שנהגו מעצמן שלא לעשות, וע"כ
באותו מקום אין לעשות מלאכה.

וכן פסקו והביאו הראשונים, וכן כתב
מרן בשו"ע בריש סימן תרצ"ו ס"א וז"ל:
פורים מתר בעשיית מלאכה ובמקם שנהגו
שלא לעשות אין עושים, (והאידנא נהגו בכל
מקום שלא לעשות (כל בו)). והעושה אינו
רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם,
אלא א"כ הוא בנין של שמחה, כגון בית
חתנות לבנו או אבורנקי של מלכים דשרי,
והוסיף הרמ"א, ומתיר לעשות כל מלאכת
מצוה, כגון לכתוב פסקי הלכות, וכן מתיר
לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים
ע"כ.

האם מותר לכתוב חידו"ת בפורים

הנה ברמ"א בסימן תרצ"ו סעי' א' כתב:
ומתיר לעשות כל מלאכת מצוה, כגון לכתוב
פסקי הלכות, וכן מתיר לעשות אפילו
מלאכות גמורות לצורך פורים, ומקורו משו"ת
תרומת הדשן סימן קיב.

ויש לדון מה ההגדרה בדבריו האם מותר
רק פסקי הלכות או דלמא שמותר לכתוב
אפילו פלפולים ותשובות בעיון.

והנה בדרכי משה שכתב בשם הכלבו
כתב בזה"ל: וכן מלאכת מצוה כגון כתב של
מצוה ופסקי הלכות שאדם משמח בעצמו
בהן ואגרת שחום ומזכרת חובתיו וקורין
בספר הזכרונות וכן כל דבר שאין צריך עיון
שרי עכ"ל, ומוכח דכל כתיבה בעיון אסור,
ומותר לכתוב רק פסקי הלכות.

וכן לענ"ד י"ל שכל הנידון הוא לענין תשובות שאינם קשורות ליום הפורים, אבל תשובות שקשורות ליום הפורים, וכן פלפולים במקראות המגילה, ובמס' מגילה שרי לכתוב, דומיא דכתיבת מגילה, דהנה מצינו בפרי מגדים שכתב בשם הירושלמי שמגילה מותר לכתוב בפורים, וטעם ההיתר בזה, מבואר בשו"ת תרומת הדשן (שם) שכיון שהמגילה היא עיקר מצות פורים, לכן כתיבתה נחשבת למלאכת שמחה יותר מכל המלאכות שעושים לשמחת תחבולות, וא"כ ה"ה לכתוב בעניני שמחת פורים שפיר דמי.

ואולי יש לבאר בכל סוגיא זו, ע"פ מה שידוע שנחלקו הפוסקים האם מותר ללמוד תורה בעיון בשבת קודש, דהנה ידוע מש"כ היעב"ץ בסידורו שאין ללמוד עיון בשבת מחמת שאין זה עונג שבת, אולם נחלק עליו זקני מרן החיד"א ועוד פוסקים, דשרי ללמוד בעיון בשבת כיון דסו"ס שמחה היא לו, וא"כ י"ל דתלי בזה, דאם פסקינן דשרי ללמוד בעיון בשבת א"כ יהיה מותר גם ללמוד בעיון בפורים, אך י"ל דאכתי לכו"ע בפורים יהיה אסור והטעם דמסיח דעתו משמחת הפורים, אלא דזה סותר למש"כ בפוסקים דעיקר השמחה בפורים בלימוד התורה, ואדרבה צריך ללמוד תורה לפני הסעודה, וגם מיש לומד בפורים חשיבותו מאוד גדולה, וכמו שהארכנו בזה במק"א באריכות, ועי' עוד גם בקונטרס פורים רוב, מש"כ בענין זה.

אולם יש לחלק דאף דשרי ללמוד מ"מ לכתוב אסור, והטעם כי כמו שידוע לפרש הפסוק וקנה לך חבר דהיינו בקוף, וא"כ ברגע שהאדם כותב בעיון יכול להעביר שעות וימים בכתיבה, משא"כ בלימוד, שאינו

(תהלים יט ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". וא"כ מוכח דכיון דהוא שמח שרי, וא"כ קשה למה מותר רק פסקי הלכות שיהיה מותר גם לכתוב בעיון ולכתוב תשובות מפולפלות.

וראה באמת בשו"ת חתם סופר (חאו"ח סימן קפה) שכתב בפורים תשובה בפלפול וכתב בזה"ל: "ולא היות אמרתיו חביבים עלי אמרתי להשתעשע בהם היום יום שמחתנו ולתהי' לי למשיבת נפש ע"כ, אולם למעשה לענין כתיבת תשובות אין ראיה, דאפשר דכתיבת תשובות שנוגעות הלכה למעשה ביום הפורים, אף שאין זה מהלכות הפורים, אך כיון שיש בזה צורך שרי, ומי שרוצה להאריך הרשות בידו כיון שזה חביב עליו, ובפרט יש להוסיף לפי מה שהבאנו מהגריש"א שדייק מדברי הרמ"א שיש ללמוד מעט קודם הסעודה, משום דעיקר מצות השמחה בפורים הוא ע"י התורה, וא"כ לכן מי שהתורה משמחתו שרי ליה לכתוב חידו"ת, כיון דהוי העונג שלו, ולכן יהיה מותר לכתוב לו אף בפלפול.

ובאמת ראיתי שהנה במאירי במגילה (דף ה:) כתב, ונטיעה של שמחה מותרם בהן בכל מקום בלא שום פקפוק מנה, שהרי בתעניות אחרונות אמרו, שאע"פ שמותרין במלאכה, נאסרו במלאכה של שמחה, וכן בפורים היפך הדברים, שלא נאסרו אלא במלאכה של טורח וצער, מכאן סומכין תלמידי חכמים לכתוב סבורתיהם אף ביום הפורים דרך שמחה ושעשוע, וכענין שאמרו היה כתובה דורשה ומגיהה וכו' ע"כ, ועי' עוד במאירי במגילה דף יח:, ובברכי יוסף (סימן תרצו) כתב לדון בדברי המאירי, עי"ש. וע"ע בחזו"ע פורים (עמוד קצו).

להדפיס מהמחשב

ובפרדס יוסף החדש על פורים (אות תשכו) כתב לדון נבשם הגאון בעל אבני ישפה זצ"ל לענין הדפסה מן המחשב בפורים, כתב שכמו שבחול המועד אסור להדפיס שאף שהלחיצה היא מעשה הדיוט, מ"מ התוצאה היא מעשה אומן, א"כ גם בפורים אסור, וכבר כתבנו להעיר על דבריו בהגהות והערות על הפרדס יוסף, ושכן פסק בדברינו הגאב"ד רבי אשר וייס שליט"א, כי העיקר הוא להרבות בשמחה, ואם יהיה לו שמחה ע"י שיהיה שיראה את הדברים מודפסים שפיר דמי.

ואמנם בשו"ת מקדש ישראל, פורים, כתב שלדעתו אף שאסור להדפיס מן המדפסת משום דהוי מעשה אומן, מ"מ שרי להדפיס כרטיסי ברכה כתוספת למשלוח מנות, ולמד דין זה מחול המועד, שהרי פסק המג"א בסימן תקל סק"א שמותר לעשות מלאכה לצורך המועד, וא"כ נראה שהוא הדין לענין פורים, שמותר לעשות מלאכה לצורך הפורים, ולכן שרי, אולם י"ל דכל זה לענין להדפיס דפים יפים, אך אם יש לו כבר דפים יפים, ויכול או להדפיס עליהם מן המחשב או לכתוב בכתב ידו, ויש לו כתב יד יפה וברור יכול לכתוב בכת"י, כי עדיף למעט במלאכות, והכל לפי הענין, ותלוי גם למי הוא שולח את המשלוח מנות.

כמו הכתיבה ודו"ק, ולכן יש חילוק ביניהם דמותר לכתוב רק פסקי הלכות.

ובס' מועד לכל חי (פרק לא אות לא) כתב בשם הרב אורה ושמחה (דף ל' ע"ב) שכל מלאכת מצוה ולצורך פורים מותר, ולכתוב חידו"ת בפורים הרי זה משובח. ועי' עוד בשו"ת מקדש ישראל סימן שע. ובילקו"י (פורים עמ' תשסו) כתב שמותר לכתוב חידו"ת ופסקי הלכה.

לכתוב במחשב

בילקו"י (פורים עמ' תשסז) בהערה כתב שמותר לכתוב גם במחשב, וכמו שפסק בשו"ת יביע אומר (ח"ד סימן מח אות ה') שמותר לכתוב בחול המועד במכונת כתיבה, וא"כ הכא שרי כי אינו דבר המתקיים, אולם לענ"ד שרי שאם במכונת כתיבה כן מותר לכתוב במחשב, כי הרי במכונת כתיבה ישר זה כבר נכתב על הדף, וא"כ כ"ש על המחשב דאינו מתקיים ודו"ק.

ובשו"ת שבט הלוי (חלק ו' סימן לז) כתב שמותר לכתוב במחשב בחוה"מ עי"ש, וא"כ ה"ה בפורים.

ובשיח יוסף חלק ב' (עמ' 16) הארכנו לענין חול המועד ועי"ש שהעלנו מדברי כמה פוסקים דשרי להדפיס אף בחול המועד.

הגאון רבי יוסף שלום יונה שליט"א

מח"ס "מיני מעדנים", ביתר עילית

אם יש בתחפושת מיוחדת דין מוקצה מחמת חסרון כים

דאדם קובע לו מקום, ואמר שמואל משום רבי חייא כילת חתנים מותר לנטותה ומותר לפרקה בשבת. ובתוס' (שם) ד"ה "והא" כתב: פירש רשב"א דאדם קובע לה מקום כמו למנורה ואפ"ה שרי שמואל, אלא ודאי לא חשיב קביעות שלה ושל מנורה קביעות אלא היכא דקבע מקום לגמרי עכ"ל. ומשמע מתוס' דאף בכילת חתנים שהוא כלי שמלאכתו להיתר אם קבע להם מקום לגמרי אסור לטלטל.

אמנם התוספת שבת ס"ל דכילת חתנים נחשבת כלי שמלאכתו לאיסור שהרי היא מיוחדת לאהל ואפ"ה שרי לנטותה בענין המותר (עיין סימן שטו ס"א). עכ"ד.

ובפני יהושע (שם) כתב: אלא על כרחך דמלאכתו להיתר לא שייך לאסור משום קביעות מקום כמ"ש הטור והש"ע (בריש סימן שח) וכדמשמע לקמן בפרק כל כתבי (קכא, ב) גבי פמוטות של בית רבי וכו' ע"ש.

אמנם הפרי מגדים בספרו ראש יוסף (שם) כתב: "אבל ראיתי לרבנו הגדול בפני יהושע כתב דמטור וש"ע סימן שח משמע דמלאכתו להיתר אין נאסרין אם קבעו מקום וכעת לא מצאתי זה מבואר" עכ"ל. היינו שלדעתו אין דיוק מדבריהם דבכלי שמלאכתו להיתר אין דין מוקצה מחמת ח"כ, דלא הזכירו בלשונם 'כלי שמלאכתו לאיסור' אלא השו"ע כתב: "כל הכלים נטלים בשבת

שאלה: עמדתי ואתבונן בתחפושת דפורים היקרה לבעליה, העשויה ריקמה, תפירה או אריגה מיוחדת [ולא כמו שקונים מהחנות שפעמים שהוא רק חיכוך וערכו זול כגון מתוצרת סין וכיוצ"ב]. כגון תחפושת לכהן גדול, או תחפושת לראשון לציון, או שמלת כלה בתפירה מיוחדת, וכיוצ"ב. ובאופן שהאשה מקפדת עליהם שלא יפגמו, ולא ישתמשו בהם אחרים, מחמת שטרחו על תפירתן. האם יהיה בזה דין מוקצה מחמת חסרון כים.

ויש להקדים בזה דזה ודאי דמותר לתת לילד להתחפש בה בשבת, כגון בשבת דפורים המשולש [ובאופן שאין בה אבזורים המוקצים בשבת] דלזה התחפושת נועדה, דכל הנידון הוא אם רוצה להשתמש בהם שימוש שאינו שמוש המיוחד להם, אבל בתחפושת שרוצה להשתמש בה וללבושה בשבת מותר. דכל הנידון הוא להשתמש בהם לא למלאכתם המיוחדת להם (כן מבואר בשו"ת קנה בושם דלהלן).

אלא דיש לדון בשאר שבתות השנה, אם יש בתחפושת כזו דין מוקצה מחמת חסרון כים דאסור אפילו לצורך גופו ומקומו, כגון לחמם גופו בלבוש זה או שהניחו במקום שצריך להשתמש בו, או לא.

תשובה: בגמרא שבת (מה: מו.) נאמר: אמר ליה אבבי לרב יוסף והרי כילת חתנים

חוץ ממוקצה מחמת חסרון כיס כגון וכו'". והטור כתב: "חוץ מכלים שאדם חס עליהם". ומשמע דהכל תלוי אם יש בו הגדרה דחסרון כיס, היינו דאם מקפיד שלא להשתמש בהם רק לשימוש המיועד להם אסור.

בדברי הראשונים והאחרונים אם יש דין מוקצה בכלי שמלאכתו להיתר

כבר דנו האחרונים אם יש דין מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר, כגון בכלי היתר שמקפיד לשמור עליו שלא יפגם. כגון כוס יקרה, או כלי מכסף טהור, או כלי זכוכית יקרים שמגשים בהם מיני מתיקה לאורחים חשובים. והוא יקר בעיניו וחס מלהשתמש בהם לדברים אחרים כדי שלא ימאסו ולא יפסדו. ורק לעיתים נדירות, כגון כשבא אורח חשוב ומכובד מעמידים אותו על השולחן. בספר תוספת שבת (סימן שי ס"ק יג) כתב: אבל דבר שמלאכתו להיתר ממש ודאי אין החסרון כיס מזיק כלום, כיון דיכול להשתמש בו כדרך תשמישו בחול וכו' ע"ש. וכ"כ באור לציון (ח"ב, פרק כו בביאורים לתשובה ב) וביאר הטעם דכלי שמלאכתו להיתר אע"פ שאינו עומד לתשמיש אחר שהרי מקפידים שלא להשתמש בו לתשמיש אחר, מ"מ עומד הוא לעיקר תשמישו כיון שתשמישו להיתר, וא"כ שם כלי עליו ולא הוא מוקצה. וכ"פ מרן רבנו הגר"ע יוסף זיע"א בחזון עובדיה שבת (ח"ג, עמ' צא) וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ז סימן לט אות ג) שאין דין מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר, ודקדק מדברי מרן בשולחנו הטהור (סעיף א) והטור והרמב"ם שאינם מונים אלא כלים שמלאכתם לאיסור, ולא מונים איזה כלי

שמלאכתו להיתר. וכ"כ לדייק מהשו"ע בספר מנורה הטהורה (סימן שח, קני המנורה סק"א) וכך הביא לדייק גם בשו"ת קנה בושם (למרן הגר"מ בראנדסדופער זצוק"ל ח"א חאו"ח סי"ח סוף אות ב) ושכ"כ התהילה לדוד (סימן שח ס"ק א) שאף הכלים היקרים ביותר שחס עליהם לא הוי מוקצה מחמת חסרון כיס אלא במיוחדים למלאכת איסור. ועיין בתהלה לדוד (ס' שלו סק"ו) שכתב וז"ל: ולכאורה יש להסתפק בכל נוי הבית אף שאינם ראויים לשום תשמיש אי אסור לטלטלם בשבת, דלכאורה כי היכי דתכשיטי אדם מקרי תורת כלי, ה"נ א"ל בנוי הבית. ואף אם הם דברים היקרים ביותר לא מתסרי מחמת ח"כ כיון שאין מלאכתו לאיסור עיין סימן שח סק"א וצ"ע.

וכ"פ בשו"ת קנה בושם (שם באורך) ודייק מדברי רש"י הק' בשבת (קכג, ב) על המשנה: רבי יוסי אומר כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה ופירש"י: מסר הגדול, מגירה גדולה העשויה לקצוץ קורות, ויתד של מחרישה. הוא כלי גדול העשוי כסכין שבו עושין חריץ של תלם המענה דהנך קפיד עליהו ומייחד להו מקום דלא חזו למלאכה אחרת עכ"ל. ומוכח מדברי רש"י דמשה"ה הם מוקצים משום דהם כלים שמלאכתם לאיסור, וקפיד עליהו להשתמש בהו למלאכה אחרת המותרת בשבת וא"כ לא חזו למידי ומקצה דעתיה מינייהו לגמרי, וא"כ בכלים שמלאכתם להיתר אעפ"י דקפיד עליהו להשתמש בהו למלאכה אחרת שאינם מיוחדים להו אפילו הכי לא מקצה דעתיה מינייהו, כיון דחזו להשתמש בהו למלאכה המיוחדת להו. עכ"ד.

וכ"פ הגרש"ז אורבאך זצ"ל בהסכמה לספר שבות יצחק (מוקצה) דבגד חשוב מאוד וכדומה, שפיר מותר לטלטל בשבת. וע"ש. וכ"כ בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סימן לא אות ב) שכלים שאינם עומדים למלאכת איסור, ויחדם רק לזמנים מסוימים כגון כלים המיוחדים לפסח מותרים להשתמש בהם בכל שבתות השנה עכ"ל. וכ"ש בתפוסת זו שאינם מוקצים מדעתו כמו כלים של פסח שאדם מקפיד עליהם ביותר שלא יעשו חמץ. וע"ע בשש"כ (פרק כ ס"ק עז) והוסיף: הרי זה דומה לבגד שמקפיד מאוד ללובשו רק בחג מסוים דאפ"ה מותר שפיר ללובשו גם בשבת. וכן הסכים מו"ר ועט"ר הגה"ק רבנו אשר חנניה זיע"א דאין דין מוקצה בכלי שמלאכתו להיתר. וכ"כ הגר"מ לוי ע"ה במנוחת אהבה (ח"א עמ' רסח).

יש אוסרים מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו
ובדעת הרמב"ם בזה

אלא דיש חולקים ודעתם שיש מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר, וכן נראה לכאורה מדברי הרמב"ם (הלכות שבת פרק כה ה"ט) וז"ל: "כלי שמקפיד עליו שמא יפחתו דמיו כגון כלים המוקצים לסחורה, וכלים היקרים ביותר שמקפיד עליהם שמא יפסדו, אסור לטלטלן וזהו הנקרא מוקצה מחמת חסרון כיס, כגון המסר הגדול ויתד המחרישה וסכין של טבחים וכו'" עכ"ל. ומשמע דהרמב"ם אסר לטלטל כלים היקרים ביותר, ולא חילק אם מלאכתו להיתר או לאיסור. אלא כל שמקפיד עליהם שמא יפסדו אסור לטלטלן. אמנם י"ל דאין ראיה מדברי הרמב"ם דדרכו של הרמב"ם והשו"ע להעתיק בדיוק כפי המקרים שהובאו

ובספר הלכות שבת בשבת (ח"ב פרק כב סעיפים ב, ג ובהערות שם) הביא דמשמע מרש"י בכמה מקומות להיתר, וכ"מ מתשובת הרא"ש (כלל כב סי' ח) וז"ל: ויש דבר מוקצה מחמת מלאכתו של איסור והוא כמוקצה מחמת גופו והוא מחמת חסרון כיס עכ"ל. הרי מבואר מדברי הרא"ש דמוקצה מחמת חסרון כיס אינו אלא בכלי שמלאכתו לאיסור. ואף לפי גירסתנו ברא"ש של"ג של איסור, הרי מוכח מלשונו לפנ"כ שדן על מוקצה בכלי שמלאכתו לאיסור וז"ל: "המין הרביעי דבר המוקצה מחמת מלאכתו שהיא מלאכת איסור כקורנס הנפחים וכיצא בהן, מותר לטלטל לצורך גופו ולצורך מקומו", ומיד בסמוך דן על מוקצה מחמת חסרון כיס, שאסור אף לצורך גופו ומקומו דמיירי באופן של כלי שמלאכתו לאיסור, אלא שבא להוסיף דבזה שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס אסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו. ודו"ק.

וכן משמע מהרשב"א בעבודת הקודש (בית מועד השער החמישי פרק ב סכ"ג) שכתב: "כל הכלים שמלאכתם להיתר מותרין לטלטל בין בשבת בין ביו"ט, ואפילו מחמת לצל, ואין צריך לומר לצורך גופן ולצורך מקומן" עכ"ל. ולא כתב שאם מקפיד עליו מחמת חסרון כיס אסורין אפילו לצורך גופן ומקומן. ובחידושי הרא"ה (ביצה יא.). כתב: "עיקר דמוקצה מחמת חסרון כיס לא מיתסר בדבר שמלאכתו להיתר בשבת או ביו"ט". הרי לנו להדיא דבכלי שמלאכתו להיתר אין דין מוקצה מחמת חסרון כיס וכ"פ להדיא הגר"ז בשו"ע הרב (ש"ח סק"ד) ע"ש. ומקור חיים להחיות יאיר.

מקפיד שלא להשתמש בה ומייחד לה מקום, אבל אינו מקצה דעתו מלהשתמש בה למלאכתה המיוחדת לה, היינו לחפש הקטן בה. אמנם יש לדחות דהרי הקש"ע האריך וכתב "אינו משתמש כלל", והוסיף "וכן כל דבר שמיוחד לו מקום ואינו משתמש בו". ולא הוסיף 'כלל' לומר דאפי' בכה"ג דתחפוש שהוא כלי שאינו משתמש בו סתם, אבל למלאכתו דהיתר משתמש. בכ"ז יהיה אסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו. ועיין.

ולכאורה כן נראה מבואר מרבנו המשנ"ב בסק"ח שכתב: "ונראה דאם בימות החול הוא זהיר להניעה ממקומה שלא תפסד או תתקלקל, מימלא הוא בכלל מוקצה מחמת חסרון כיס ואסור לטלטלה", ומשמע דגם בכלי שמלאכתו להיתר אם הוא מקפיד ביותר אסור לטלטלו.

ושו"ר דבס' שלמי יונתן (ח"א עמוד כג) ביאר דאין לדמות נידון זה לדברי המשנ"ב, דהוא דן באופן שסיבת ההקצאה היא מחמת חשש נזק לכלי, דחלה הקצאתו מכל טלטולי החפץ ולא משמושו, (ונפק"מ לשעון קיר או תמונת נוי שכיון שקפיד על טלטולו אסור). אבל בגביע יקר וכיוצ"ב ששימוש ההיתר מחייב לטלטלו, לא שייך לחלק את ההקצאה מטלטול, שלגבי חלק מטלטוליו הקצאה ולגבי חלק לא הקצאו כיון שגדר ההקצאה למשנ"ב הוא "הסחת דעת" שכ"כ בס"ק ב "מקצה אותם מדעתו". וכיון דלא הסיח דעתו משימוש ההיתר שפיר מותר לטלטלו. וכע"ז כתב מרן הקנה בושם זצ"ל דכיון שמדובר בכלי גדול וכבד שאפילו בימות החול אין הדרך לטלטלו ודרך תשמישו אפילו בימות החול שלא לטלטלו ממקום למקום א"כ

במשנה ובגמרא ושם הובאו רק דוגמאות של כלים שמלאכתם לאיסור. (ועיין בספרי הק' מיני מעדנים סימן יז, וכ"כ מו"ר הגה"ק רבנו אשר חנניה זיע"א בשו"ת שערי יושר ח"ו בכת"י). וכ"פ להדיא מהר"י אבוהב בהגהותיו על הטור: "אסרו לטלטל כלי שמלאכתו לאיסור או להיתר". וכ"כ הפרי מגדים בספרו ראש יוסף הנ"ל שכתב בדעת הרמב"ם: "ועיין רמב"ם פרק כה מהלכות שבת ה"ט כתב "דמיה יקרים" ולא התנה אם הן מלאכתן לאיסור, אע"פ שהזכיר אח"כ כלים שמלאכתן לאיסור יע"ש".

ויש עוד מגדולי האחרונים שאסרו מוקצה מחמת ח"כ אפילו בכלי שמלאכתו להיתר ע"ש. חיי אדם (כלל סה הל' ז), וכ"פ קצור ש"ע (סימן פ"ח סעיף ו). שהוסיף על סכין של שחיטה ושל מילה וכו', "וכלים היקרים שאינו משתמש בהם כלל, וכן כל דבר שמחמת שמקפיד עליו הוא מיוחד לו מקום ואינו משתמש בו". ובפשטות הוא מדבר על כלי שמלאכתו להיתר ואסר משום מוקצה, דבכלי שמלאכתו לאיסור כבר דבר מקודם לכן. אמנם י"ל בדבריו, ושו"ר שכ"כ בשו"ת קנה בושם (בסוף הסימן שם) וז"ל: "ואולי י"ל דמיירי בכלים ובדברים שמחמת יוקרם מייחד להו מקום, ואינו משתמש בהם כלל אפילו למלאכתם המיוחד להם, ושפיר שייך בהו איסור מוקצה מחמת חסרון כיס משום דמקצה דעתו מהם לגמרי, אבל בשאר כלים יקרים שמלאכתם להיתר ומשתמש בהם למלאכתם המיוחד להם שאינו מקצה דעתו מהם, נראה פשוט דלא שייך בהם דין מוקצה מחמת חסרון כיס אעפ"י שמקפיד עליהם שלא לטלטלם אנה ואנה כדי שלא תפסד". עכ"ד. והרי זה דומה לנד"ד דתחפוש יקרה

מייחד להם מקום שע"י זה הוא מפקיעו משימושים אחרים, אבל אין היחוד מקום עושה את החפץ למוקצה מחמת חסרון כ"ס.

שו"ר שבפסקי תשובות (ס"ק ב') הביא בשם ספר מנחת שבת (סימן פ"ח סק"מ) שחסרון כ"ס לא נמדד אלא לפי חשיבות וערך החפץ בעיני בעליו ואם בעיניו הוא חשוב ומקפיד עליו אפילו שלעניי אחרים אין בו חשיבות, מוקצה הוא. ומוקצה זה יסודו הוא משום שמקצה חפץ זה מדעתו, דמיא דכלים המיוחדים לסחורה שמקצה אותם משימוש כיון שרוצה לסחור בהם. עכ"ד. וכן משמע מרהיטת דברי רבנו המשנ"ב (סק"ו וסק"ז) שהכל תלוי בקפידא של כל אחד ואחד, ואף בכלי שאין דרך להקפיד, אם איהו קפיד הוי מוקצה. וכ"פ מרן הגר"ח"פ שינברג זצ"ל (וע"ע בס' שלמי יונתן ח"א עמ' יז-יח). ע"ש.

בביאור ההבדל בין כלי שמלאכתו לאיסור לכלי שמלאכתו להיתר

ונראה לסיים כאן בביאור הטעם העיקרי בין כלי שמלאכתו לאיסור לכלי שמלאכתו להיתר, מה שכתב בספר תוספת שבת (שם) ביאר הענין וז"ל: דהא עיקר הטעם דכלי שמלאכתו לאיסור גרע טפי מכלי שמלאכתו להיתר, אינו אלא משום דכיון שמלאכתו לאיסור ואינו יכול להשתמש בו מלאכתו המיוחדת לו מקצה דעתו ממנה וקובע לו מקום שיהא מונח במקומו, ולכן לא שרי לטלטלו אלא דוקא לצורך גופו ומקומו דבזה התירו חז"ל וכו', ואם הוא דבר שמקפיד עליו ביותר כגון סכין של מילה דאית ביה תרי טעמי לאיסורא, חדא שמלאכתו לאיסור דמכח זה מקצה דעתו מיניה, וגם הוא חסרון כ"ס דמחמת כן מוקצה דעתו טפי מיניה אסרו

מוקצה דעתו לגמרי מלטלטלו עכת"ד. ודפח"ח.

הגרמ"מ קראפ שליט"א בספר הלכות שבת בשבת (שם סוף הערה 4) כתב שמרן הגר"ש אלישיב זצ"ל פסק דלכתחילה יש להחמיר בזה והמיקל יש על מי לסמוך.

אם החסרון כ"ס נמדד לפי היוקר של החפץ

ונראה דגם לדעת המחמירים דיש דין מוקצה מחמת חסרון כ"ס בכלי שמלאכתו להיתר, בנד"ד דתחפושות המיוחדות יהיה מותר, מאחר והם דנו בכלים היקרים ביותר כגון פמוטות מכסף, תכשיטי זהב, אגרטל וקריסטל וכיוצ"ב, שמקצה להם מקום מיוחד, משא"כ אלו התחפושות לא מצוי שמקפידים עליהם כ"כ שלא לטלטלן ממקומם ומותר לטלטלם. ועוד דמדברי הרמב"ם שכתב: כלים היקרים ביותר וכו' ע"ש, משמע שאם אינם יקרים ביותר לא יועיל קפידתו שלא לטלטלן. ואף אם היא מקפידה שלא לטלטלן מחמת שעבודה זה יקר כיון שעמלה על התחפושות לתופרה וכיוצ"ב כיון שבפועל אין מחירו יקר אין עליו דין מוקצה.

אמנם נראה דזה אינו דבספר חוט שני (ח"ג פמ"ב עמ' נז) כתב שאין הדבר תלוי בערכו של החפץ שהרי הדוגמאות שהובאו בגמ' אינם יקרים ביותר רק דקפיד עלייהו שלא יפגמו. כמ"ש בגמ' שבת (קכג, א) הכל מודים בסיכי זיירי ומזורי דכיון דקפיד עלייהו מייחד להו מקום, ופירש"י מיוחד להו מקום, מקצה להן בידים, וביאר מרן הגר"נ (שם) דהכוונה דמקפיד עליהם משימושים אחרים, שכלי שמקפיד עליו מלטלטלו שלא יתקלקל או לא יפגם בדרך כלל הרי הוא

גם לצורך גופו ומקומו, אך אם הוא דבר שמלאכתו להיתר אף שיש בו חסרון כיס לא נגרע כוחו בשביל זה, דכיון שיכול להשתמש בו בשבת כדרך תשמישו בחול, לא מקצה דעתיה מיניה כלל.

וכן משמע בספר בס' ערוך השולחן (סימן שח ס' יא) שפירש האיסור בכלים המוקצים מחמת חסרון כיס "מפני שאין ראויים למלאכת היתר מחמת יקרותן, ואפי' לצורך גופו ומקומו כלומר לצורך תשמיש היתר או בצריך למקומו אסור לטלטלו, דלגמרי מקצה דעתא מיניה והוי כדחייה בידיים" עכת"ד. משמע דכלי שמלאכתו

להיתר היות ויסודו הוא לצורך דבר המותר בשבת אין כאן הקצאה מדעתו ודחייה בידיים, שהרי הוא נועד וראוי למלאכתו הראויה לו. ודו"ק.

העולה מכל האמור להלכה ולמעשה:

תחפושת העשויה באריגה או ריקמה מיוחדת, אפילו אם הוא מקפיד עליה שלא תיפגם או תפסד, מותר להלביש את הילד בתחפושת זו (אם אין בה אביזרי מוקצה). ואע"פ דיש אומרים דדינה כמוקצה מחמת חסרון כיס, להלכה נראה דאין דין מוקצה מחמת חסרון כיס בכלי שמלאכתו להיתר.

הגאון רבי נפתלי צבי ראטטענברג שליט"א
 רב ואב"ד דק"ק עטרת משולם - קאסאן בית שמש
 ומו"צ העדה החרדית

בירורים שונים בדיני אמירת קדיש תתקבל בפורים ובכל ימות השנה

המגילה ואתה קדוש על תפלת י"ח לא שייך לומר קדיש שלם אחר המגילה ואתה קדוש, שאין אומרים תתקבל צלותהון שהוא תרגום של תפלה אלא אחר שאמרו תפלת י"ח שהוא נקרא תפלה. לכך נ"ל שאין לומר אחר התפלה קודם המגילה אלא חצי קדיש, וטעות נפל בספרים במנהגים שכתבו קדיש שלם במקום חצי קדיש, ואח"כ קוראין את המגילה, - ומתחילין ואתה קדוש ולא ובא לציון גואל, שאין עיקר הגאולה בלילה, ואז אומר קדיש שלם וקאי על כל תפלת ערבית ועלינו קדיש יתום (עכ"ל). - וכן הסכים הט"ז שם (סק"א).

[ב]. המג"א שם חלק על דברי הלבוש ודעתו להיפך שאומרים הקדיש תתקבל לפני קריאת המגילה, וז"ל: כתוב במנהגים שאומרים קדיש שלם אחר תפלת י"ח קודם קריאת המגילה וכ"כ מהרי"ל בתשובה סי' נ"ו רוקח, וכ"כ התוס' דף ד' והג"מ דלא כלבוש, ובאגודה כתב בשם רוקח לומר חצי קדיש ובמסכת תענית כתב גבי ט"ב ואומרים ק"ש קודם איכא אכן הרוקח כ' לומר חצי קדיש עכ"ל ואבודרהם כתב ג"כ חצי קדיש. ונ"ל דבמדינות אלו שנוהגין לומר קדיש שלם אזי אחר קריאת המגילה יאמרו ק"ש בלא תתקבל

מתי אומרים קדיש תתקבל בליל פורים
 א. נחלקו הפוסקים בענין אמירת קדיש תתקבל בליל פורים אחר תפילת ערבית מתי אומרים אותו, ושלשה דיעות יש בדבר.

[א]. הלבוש בסימן תרצ"ג (סעיף א') כתב בזה"ל: ואחר תפלת שמונה עשרה נ"ל שאין אומרים אלא חצי קדיש, שאין אומרים קדיש שלם אלא בגמר כל אותה תפלה דהיינו אחר קריאת המגילה. ובמנהגים [ר'] אייזיק טירנא עמוד קנו] כתב קדיש שלם מיד אחר תפלת י"ח קודם קריאת המגילה, והוא תמוה בעיני, דמאי שנא משאר כל תפלות השנה שמניחין הקדיש שלם עד גמר כל אותה תפלה, וכן במוצאי שבתות דבכל השנה שאומרים ויהי נועם ואתה קדוש אחר תפלת ערבית ואין אומרים קדיש שלם עד אחר ואתה קדוש וכו', וכן בשחרית של פורים אין אומרים הקדיש שלם אלא אחר קריאת המגילה וגמר כל התפלה כמו שכתב הוא בעצמו במנהגים [עמוד קנט], וא"כ מאי שנא בערבית של פורים שיאמרו קדיש שלם קודם קריאת המגילה ואתה קדוש. ועוד תמוה בעיני מאוד על המנהגים שכתבו שגם אחר המגילה וסדר קדושה ואתה קדוש יחזרו ויאמרו קדיש שלם, על מאי קאי אותו קדיש שלם, שאם יאמרו קדיש שלם קודם קריאת

ואפשר שכן דעת המנהגים, ועיין סימן תקנ"ט. (עכ"ל).

[ג]. במלבושי יו"ט על הלבוש שם (סק"ב) כתב בזה"ל: ולי נראה דלאו אורח ארעא לומר חצי קדיש או לדלג תתקבל לבסוף ואומרים הקדיש שלם כמות שהוא ויחזיר תתקבל על תפילה דבסדר דובא לציון (עכ"ל).

וכן הסכים הא"ר שם (סק"ה) שהביא דברי המלבושי יו"ט והוסיף בזה"ל: וכן נוהגין, ודלא כמג"א [בריש הסימן] שכתב לדלג תתקבל. ומ"ש ואפשר שכן דעת המנהגים ע"כ, ליתא, שהרי כתב [במנהג פורים] בלשון אחד קדיש שלם בשחרית וערבית וכן מקודם מגילה, ופשיטא דמיירי עם תתקבל (עכ"ל).

ביאור דעת הסוברים שאפשר לומר שני פעמים קדיש תתקבל

ב. והנה לפו"ר סברת המלבושי יו"ט והא"ר מחודשת מאד לומר ב' פעמים קדיש עם תתקבל והיכן מצינו תתקבל על בקשה לחוד ואל על תפילת שמו"ע, ואף שבגמר אמירת הסליחות אומרים תתקבל הרי שם מפורש להדיא בפוסקים דאמירת סליחות הוא כעין שמו"ע ולכן גם אומרים אשרי וקדיש לפניה.

אכן שוב מצאתי בספר אבודרהם בסדר תפילת ימי החול שביאר ענין תפילת ובא לציון וז"ל: ומה שתקנו סדר קדושה בסוף בעבור עמי הארץ המאחרין לבא לתפילה שלא יפסידו שמיעת הקדושה דאמרינן בשלהי סוטה (מט, א) אמאי קאי עלמא אסדרא דקדושה ואיהא שמיה רבא דאגדתא. ולכך תקנו לתרגם סדר קדושה זה כדי שיבינו עמי הארץ שאין מכירין לדבר בלשון הקדש

אלא בלשון תרגום שהיו רגילים לדבר בו באותו זמן, כמו שאמרנו בפירוש הקדיש. ותקנו להם כאן כמו תפילה קטנה: בתחלה אשרי ואח"כ קדושה וזכרון ציון ותלמוד תורה כמו שתקנו בלילי שבת ברכה מעין שבע בעבור המאחרים לבא. וגם מניתי ההזכרות שיש בסדר קדושה זה ומצאתי י"ח הזכרות כנגד שמונה עשרה (עכ"ל). והרי לנו בדבריו שזהו מעין תפילת שמו"ע ולפי"ז שפיר שיך לומר על זה תתקבל.

מדוע אומרים ובא לציון בליל פורים ובליל ת"ב ג. ונראה עוד כי לפי דברי האבודרהם יש למצוא טעם נכון מדוע אומרים ובא לציון בליל פורים ובליל ת"ב, דהרי במוצ"ש כתבו הפוסקים הטעם כדי להאריך בתפילה במוצ"ש שאין מחזירים את הרשעים לגיהנם כל זמן שלא השלימו ישראל את סדר תפילתם, ובליל פורים יש שכתבו הטעם מפני הפסוק של ואתה קדוש הנמצא בפרק על אילת השחר שאמרה אסתר המלכה, וכלפי ליל ט"ב לא נמצא בפוסקים הטעם, וראה בספר גירושין להרמ"ק מה שביאר בזה והובא בספר נטעי גבריאל.

אכן לפי"ד האבודרהם י"ל כי בכל הלילות לא היו רגילים לבוא כל הקהל לביהכ"נ וכמו שמצינו שלכן אין מתחילים בהזכרת הטל או הגשם בלילה לפי שלא יהא העם חלוק הללו מזכירים והללו אין מזכירים ולכן לא תקנו תפילה מיוחדת למאחרים לבוא, ורק בליל שבת תקנו ברכת מעין שבע.

אכן בליל פורים ובליל ת"ב שהכל באים לביהכ"נ לקריאת המגילה או איכה וקנינות לכן תקנו תפילה זו למאחרים לבוא דומיא דתפילת שחרית שבכל יום, וק"ל.

ביור דעת ספר המנהגים

ד. ומש"כ הא"ר לדון בדעת הספר המנהגים, הנה עיינתי בכל ספר המנהגים לרבי אייזיק טירנא הן בתפילות שחרית ומנחה וערבית שבכל יום וכן בשבתות וכן בכל תפילות המועדים, ולעולם נזכר בדבריו רק שלש סוגי קדיש, א' חצי קדיש, ב' קדיש שלם, ג' קדיש דיתום, והמעין יראה כי בכל הפעמים שכותב שאומרים קדיש שלם כוונתו לקדיש תתקבל, ואכן בפעם הראשונה שם בתחילת הספר כלפי תפילת ערבית כתב שלפני שמו"ע אומרים חצי קדיש, ואחר שמו"ע אומר קדיש שלם עם תתקבל ואחר עלינו קדיש דיתום בלא תתקבל, וכפי הנראה סמך על זה, ועל כן בכל המשך הספר לא הזכיר לעולם קדיש תתקבל, ולפי"ז כאן בפורים שזהכיר ב' פעמים קדיש שלם אם אין בזה ט"ס ע"כ צ"ל כדברי המלבושי יו"ט והא"ר שאומרים ב' פעמים קדיש תתקבל.

טעה הש"ץ ואמר קדיש תתקבל לפני אמירת ובא לציון

ה. והנה בימי החנוכה אומר הש"ץ לאחר הלל רק חצי קדיש, ולאחר אשרי ובא לציון אומר קדיש שלם עם תתקבל כמו בשאר ימים, ואין זה דומה לראש חודש שבו אומרים קדיש תתקבל תיכף לאחר הלל כיון שחוזרים לומר אחר כך קדיש תתקבל אחר מוסף – ויש לברר מה הדין בש"ץ שטעה ואמר קדיש תיכף אחר הלל כמו שאומרים בר"ח האם יחזור לומר שוב קדיש תתקבל לאחר ובא לציון, או שמא די במה שכבר אמר, ולאחר ובא לציון יאמר רק חצי קדיש או קדיש שלם בלא תתקבל.

וכן משכח"ל שאלה זו כלפי ערבית במוצ"ש ואמר כהרגילו בשאר לילות השבוע שאומרים תתקבל תיכף אחר שמו"ע וכן כיו"ב בשאר התפילות וכגון בשחרית וטעה ואמר קדיש תתקבל אחר תחנון לפני אשרי ובא לציון.

ונראה כי זה תלוי במחלוקת הנ"ל של המג"א והא"ר הנ"ל, דלדעת המג"א שוב אין לומר תתקבל פעם שנית שהרי כבר אמר תתקבל משא"כ לשיטת הא"ר יאמר פעם שנית תתקבל, ושוב מצאתי כדברים האלה ממש בספר אשי ישראל (פרק כ"ו ס"ה סקי"ב) בשם כמה אחרונים שכתבו לתלות הא בהא יעו"ש.

ולמעשה כיון שבפורים מנהג העולם כדעת המג"א שאומרים קדיש תתקבל רק לפני קריאת המגילה, ודלא כהא"ר ממילא גם בנידון שלפנינו אין חוזרים לומר שוב קדיש תתקבל, אך הבא לנהוג כדעת הא"ר יש לו על מי לסמוך, כיון שכן הוא גם דעת ספר המנהגים וכנ"ל.

זמן אמירת קדיש תתקבל ביום פורים

ו. והנה כל מה שנחלקו הפוסקים הוא רק כלפי ליל פורים, אבל ביום פורים הכל מודים שאומרים קדיש תתקבל רק לאחר אמירת ובא לציון ושאר המגילה, וכן מבואר להדיא בתוס' הנ"ל במגילה, וטעם החילוק כבר ביאר שם הא"ר (סק"ד) וז"ל: י"ל דבשחרית נוהגין בלאו הכי להפסיק בקריאת התורה, אבל בערבית שאין הדרך בהכי הוי כהפסקה. עוד י"ל לפי מנהגנו שמתפללין מעריב ביום וממתינין בקריאת מגילה עד הלילה כמ"ש מטה משה [סי' תתרא], א"כ הוי הפסק גמור. אלא דלפ"ז קשה כשחל

במוצאי שבת דאז קורין מיד אחר מעריב, וצ"ל דלא פלוג (עכ"ל).

ויתכן להוסיף עוד עפ"י הידוע כי עיקר חיוב קריאת המגילה מדברי קבלה הוא ביום, משא"כ בלילה הוא רק מדרבנן, וא"כ דוקא ביום הוא חלק מתוך סדר התפיה משא"כ בלילה הוא ענין בפנ"ע לאחר התפילה, ולכן ס"ל למג"א וסייעתו שיש לומר תתקבל תיכף אחר התפילה ולא לאחריה עד אחר המגילה.

שכחו לומר תתקבל אחר תפילת ערבית ז. ואגב אציין מה שנשאלתי בישיבה אחת שטעה הש"ץ ולא אמר קדיש תתקבל אחר תפילת ערבית, ולאחר גמר התפילה וכבר עבר זמן מה נזכרו שלא אמרו תתקבל האם עדיין אפשר לומר – ומסתברא שכל זמן שכל הקהל שהתפללו עדיין שם ולא נתפזרו, עדין אפשר לומר, אבל אח"כ אם כבר הלכו לדרכם אף שיתקבצו שוב אין זה מועיל וא"א להשלימו.

הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א

דומ"ץ דק"ק שומרי אמונים בית שמש, וראש כולל דו"קוב ויוניץ

ומח"ס חינוך הבנים כהלכתו וש"ס, בית שמש

חקרי הלכות בדיני פורס מפה ומקדש

ומ"מ להלכה כבר הכריעו הפוסקים לנהוג כסברא אחרונה משום ספק ברכות להקל וא"כ הוי המשך לכל דבר למה שאכל תחילה, אך כיון שרבו המצריכים לברך ולכן סתם השו"ע בדיעה א' כמותם, ורק משום ספק ברכה סמכין על הדיעה השניה וכמש"כ הפמ"ג (משב"ז סק"ב), א"כ לכאורה צריך להמנע באופן הנ"ל משתיית יין או אכילת פירות, ועיין.

האם כלפי קטן יש היסח הדעת בדין פורס מפה ומקדש

וראה בחינוך הבנים כהלכתו מש"כ לחדש דקטן הפורס מפה ומקדש לכו"ע א"צ לברך שוב המוציא כיון שאין לו איסור אכילה לפני קידוש.

מחלוקת שו"ע הרב ומשנ"ב האם להלכה יש להמנע מפורס מפה ומקדש

והנה בשו"ע הרב (סעיף י"א) הכריע להלכה בכל הסוגיא של פורס מפה ומקדש בזה"ל: וספק ברכות להקל ומכל מקום כל בעל נפש יש לו ליהדר לכתחלה שלא לבא לידי כך ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום. - ומקורו מדברי המג"א להלן (סק"י) וס"ל דהמג"א שם קאי גם על סעיף ד', אך המשנ"ב העתיק דברי המג"א שם בסעיף ה' ומשמע כי גם בפורס מפה ומקדש לא חייש לזה וס"ל כי

במקדש על הפת האם צריך לברך אח"כ על היין או על פירות

כתב השו"ע בסימן רע"א (סעיף ד'): ואפילו אם התחיל מבעוד יום, צריך להפסיק, שפורס מפה ומקדש. ואם היו שותים יין תחלה, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין, ואח"כ מברך ברכת המוציא. ואם אין לו יין ומקדש על הפת, אינו מברך המוציא. וי"א שאף כשמקדש על היין אינו מברך המוציא.

והנה לדיעה א' בשו"ע שמברך המוציא נראה דה"ה אם מקדש על הפת שאינו מברך המוציא ושוב רוצה לשתות יין [וכגון שלא נשאר לו רביעית יין לקדש עליו, רק מעט יין, אי נמי שבא אח"כ ובאופן דליכא דין נמלך ראה סימן קע"ז סעיף ?], אי נמי לסוברים שכשפת חביב אפשר לקדש על הפת], יהא צריך לברך בפה"ג, וכן באכל פירות מבעו"י ובירך בורא פרי העץ וכעת רוצה לאכול שוב פירות יברך שוב, דרק על מה שמקדש אינו מברך משא"כ שאר ברכות הבאות בתוך הסעודה, ודו"ק. [וחכ"א רצה לטעון דבכל אופן שאינו חוזר לברך המוציא הוי הכל כסעודה אחת וא"כ נגרר הכל אחריו, ולענ"ד אין זה מסתבר, ושו"מ כדברי במשנה הלכה כלפי יין בקידש על הפת שתלוי במחלוקת הנ"ל].

אפשר לסמוך כאן על ספק ברכות להקל. - ומיהו גם בדברי המשנ"ב יש מקום לומר כי דין בעל נפש חוזר גם לסעיף הקודם אבל משמעות לשונו אינו כן.

והנה להלן בסעיף ו' באופן שכבר נטל מים אחרונים נחלקו הפוסקים האם יברך בהמ"ז תחילה או שמא גם אז יפרוס מפה ויקדש, וכתבו שם הפוסקים דהיות שבאופן שמברך תחילה יש כמה מחלוקות בפוסקים לכן יעדיף לפרוס מפה ומקדש, ושוב הקשו דסו"ס מכניס עצמו למחלוקת אם מותר להפסיק בין מים אחרונים לבהמ"ז ותימצו דמ"מ זה עדיף, ומדוע לא הזכירו עוד דבאופן זה שפורס מפה הרי הוא מכניס עצמו לספק כלפי ברכת המוציא ומשמע קצת כדעת המשנ"ב שזה לא נחשב כמכניס עצמו במחלוקת, וי"ל.

איברא דעיקר דברי הפוסקים שם הם באופן שנטל ידיו ואז ודאי צריך לברך המוציא אך אם לא נטל ידיו מבואר שם דלכו"ע יפרוס מפה ויקדש כדי שלא יכנס לספיקות, ולפמשנ"ט סו"ס גם בדרך זה יש קצת ספק כלפי ברכת המוציא.

יש תקנה כשאדם אחר יבוא ויקדש

והנה גם לדעת השו"ע הרב יש לנו תקנה באופן שיגיע שם אדם אחד שהוא אינו באמצע הסעודה ויקדש להם ויפטור אותם בברכת המוציא ואז יצאו מידי כל ספק, וכן שמעתי שנוהגים בכמה מקומות כשחל פורים בער"ש וכדומה. ושו"מ תקנה זו גם בפסק"ת.

ואולם עדיין יש להעיר איך מותר לזה לקדש ולאכול לפני מעריב, א"כ יאכל רק שיעור טעימה או שיסמוך על ההיתר של שומר אי נמי רבים מידכרי אהדדי, אי נמי

כשמקדשים יותר מחצי שעה לפני צאה"כ ואז רשאי לקדש ולאכול כמש"כ במשנ"ב, אך בבה"ל בריש הסימן מבואר שיש להמנע גם מזה לכתחילה.

האם עדיף לקדש על הפת

והנה לדעת השו"ע הרב שאין להכניס עצמו למחלוקת זו של המוציא יל"ע מדוע אין אומרים לו לקדש על הפת ואז לכו"ע א"צ לברך המוציא, וע"כ דאפילו בכה"ג חייב לקדש על היין אף שמכניס עצמו לספק כלפי ברכת המוציא, ועיין.

גם למשנ"ב יזהר לא לומר בואו ונקדש

ולאידך גיסא גם לדעת המשנ"ב יש לזהר מאד שלא לומר בואו ונקדש דכל שאמר כן שוב נכנס לספק ברכת הגפן, וא"כ לכאורה נפל פיתא בבירא דבשלמא ביושב יחידי שייך לומר שיקדש בשתיקה, וגם בזה אם אומר לשם ייחוד הנני מוכן ומזומן לקיים מצות קידוש הרי שוב יש כאן לכאורה אמירה, וי"ל, ויש לחקור כשאנו אומר בא לקדש, רק כל מי שרוצה יכול לצאת יד"ח קידוש וכדומה.

כשרק אחד אמר בואו ונקדש

והנה בעיקר הדין של שנים שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש יש לברר אם דוקא כאמרו שניהם או רק אחד מהם [ובשו"ע הרב הנוסח ואמרו בא ונקדש]. ובספר משנה הלכה ראיתי שכתב כי כשאחד אומר והשני מסכים הו"ל החיוב על שניהם.

ולענ"ד זה דומה למש"כ השו"ע בסימן קע"ט (סעיף ב') מי שסומך על שלחן אחרים, אפילו אמר הב לן ונברך, לא הוי היסח הדעת עד שיאמר בעל הבית.

חכמים אומרים פורס מפה ומקדש. - ולכאורה לדעת הרשב"ם שאין כאן איסור גמור ודאי אין לברך שוב בפה"ג והמוציא, ועיין.

מהו טעם המתירים לשתות כוס של בהמ"ז

ברמ"א בסעיף ו' הובא שתי דיעות במכרך על הכוס בגמר סעודתו האם מותר לשתות את הכוס, ולא נתפרש מהו טעם המתיר בזה, וצ"ב דהרי קיי"ל שאין מועיל כאן התיל בהיתר א"כ מה בכך שהוא המשיך לסעודה הקודמת, והרי אסור לו להמשיך סעודתו, [ולא דומה להבדלה שנחלקו בו הפוסקים אם מותר לשתות הכוס של בהמ"ז דהתם רשאי להמשיך הסעודה], ולפלא שלא מצאתי מי שיבאר סברת המקילים בזה, ובב"י לא מצינו להדיא מי שמתיר יעו"ש היטב.

ורק לדעת הרשב"ם שפורס מפה ומקדש הוא חומרא י"ל שלא החמירו רק באמצע סעודתו, משא"כ כשכבר בירך מותר לו להשלים הסעודה ולשתות הכוס, כיון שבאמת כבר אינו בתוך הסעודה, והבן.

ובאו"א קצת יש לומר דבעלמא בהתחיל בהיתר מותר להמשיך, והטעם שהחמירו בקידוש ביאר המג"א (סק"ו) בשם הר"ן דקידוש מקמי סעודה איתקין ובמקום סעודה, וא"כ י"ל שלא החמירו בזה רק כל זמן שהוא באמצע סעודה, משא"כ כשכבר גמר והנידון הוא כלפי הכוס יין בזה חזרנו לכלל שהתחיל בהיתר, ועדיין צ"ב.

אי נמי י"ל דכיון שהוא שתייה של מצוה הרי זה מותר גם לפני קידוש וכעין הסברא של עשה דוחה ל"ת (ראה שעה"צ רע"א

וכתב שם המשנ"ב (סק"י וי"א) דודאי דעתו אם ירצה בעה"ב לאכול ולשתות עמו יאכל וישתה עמו ואם בשעת אמירתו הסיח דעתו בבירור שאף שיאכל וישתה בעה"ב לא יאכל וישתה עמו ונמלך אח"כ צריך לברך. - עד שיאמר בעה"ב, ואז כל המסובין אסורין ודוקא כששתקו והסכימו לדבריו אבל אם האורח דעתו לאכול ולשתות עוד רשאי אף שאמר בעה"ב הב ונברך (עכ"ל). וה"ה הכא דהוי כעין היסח הדעת דומה לשם.

האם כל קבלת שבת הוי כאמירת בואו ונקדש

ובעיקר דברי השו"ע כאן יש לברר האם כל קבלת שבת דינה כאמירת בואו ונקדש לענין זה, ואם נאמר כן אזי יתכן כי אפילו בקבלה בלב למ"ד שחל (ראה משנ"ב לעיל סימן רס"א סקכ"ו) ישתנה דינו לענין בורא פרי הגפן. אך לפי הסכמת הפוסקים כלפי קידוש למעשה אין לברך בפה"ג ורק שיש להמנע מזה והבן.

מדוע הוי היסח הדעת והרי אין כאן איסור גמור

והנה מדברי כל הפוסקים שדנו אם צריך לברך הגפן והמוציא מחמת שנאסר באכילה ושתייה מוכח להדיא דפשיטא להו שיש בזה איסור גמור להמשיך אכילתו, ולכאורה יש להעיר בזה מדברי הרשב"ם בסוגיא (פסחים ק' ע"א) שכתב כך: ונראה בעיני דס"ל לשמואל דהלכה כרבי יוסי כדקתני בברייתא שקבעו הלכה כמותו אלא שבא להחמיר על עצמו קצת שלא יגמור סעודתו ויקדש אח"כ אלא יקדש תחלה ואח"כ יגמור סעודתו דאלת"ה שמואל דאמר כמאן. - ואולם התוס' שם כתבו עליו: ובחינם דחק דשמואל סבר כחכמים דהכי איתא בירושלמי רב יהודה בשם שמואל זו דברי ר' יהודה ור' יוסי אבל

סקמ"ז, וסימן רצ"ט סק"ג) ולפי"ז אין זה תלוי מפני שהבהמ"ז שייך לסעודה.

נט"י לפני הסעודה השניה

בדעת תורה למהרש"ם כתב לדון בכל הדין של פורס מפה ומקדש האם צריך שוב ליטול ידיו, והביא מש"כ המג"א בסימן קע"ט (סוסק"ב) וז"ל: משמע בתור' דף מ"ב ובפסחים דף ק"א ובטור סימן תע"ז וברא"ש פרק ז' דחולין דכל מקום שצריך לברך משום היסח הדעת צריך ליטול ידיו ג"כ והטעם דכל שהסיח מלאכול מסתמא לא נזהר משמירת ידיו ועיי' ססי' קס"ד לענין ברכה (עכ"ל), וכן מש"כ המג"א בסימן קע"ח (סקי"ג), וסיים דאף דלענין המוציא נקטינן ספק ברכות להקל, מ"מ כלפי נט"י יש להחמיר שיטול ידיו ולא יברך.

ולענ"ד כל זה פלא דהכא ליכא כלל היסח הדעת והרי הוא יושב בשלחנו ודעתו לאכול וא"כ מסתברא דכאן לכו"ע א"צ נטילת ידים וכן מוכח מסתימת כל הפוסקים, ושור' בשלחן שלמה כאן שכתב מדנפשיה שא"צ נט"י כיון שאין לו איסור מן הדין להמשיך אכילתו, ואולי כונתו לדעת הרשב"ם הנ"ל, אבל לכאורה אי"צ לזה כי היכן מצינו שאיסור גורם לחיוב נט"י.

אכילה לפני ערבית בפורס מפה ומקדש

כתב הט"ז (סוס"ק ד') וז"ל: ופשוט דאין צריך להתפלל ערבית אם הוא פורס מפה ומקדש כיון דהתחיל לאכול בהיתר ממש כדין כל תפלת ערבית.

ויש בזה חידוש דאף למ"ד שצריך לברך שוב המוציא מ"מ לענין התחיל בהיתר נחשב עדיין כהמשך. עוד חידוש יש כאן שאף שצריך להפסיק מחמת קידוש לא אמרינן

דממילא חייב כבר לקרוא ק"ש, וראה היטב בבה"ל בסימן תרנ"ב, ואכמ"ל.

כשאמר הב לן ונברך ואח"כ מקדש האם מברך המוציא

והנה באופן שאמר הב לן ונברך מבואר בפוסקים שאינו חוזר לומר המוציא, ויש לציין שיש בזה חידוש שהרי יש כאן ס"ס לומר שיברך המוציא. א'. שמא הלכה כדיעה א' לעיל בסעיף ד' דבכל פורס מפה ומקדש מברך המוציא. ב'. שמא הלכה כהסוברים בסימן קע"ט דבאומר הב לן ונברך צריך לברך גם על אכילה, ומ"מ להלכה אינו מברך, וזהו כדעת הפמ"ג המובא במשנ"ב בסימן רט"ו (סק"כ) שגם כשיש ס"ס אמרינן ספק ברכות להקל.

שיעור האכילה בלילה כדי שיוכיר מעין המאורע

במשנ"ב (סק"ל): וכ"ז דוקא כשלא אכל משחשכה מאומה אבל אם אכל מעט גם משחשכה לכו"ע צריך להזכיר של שבת [מ"א וש"א].

לא נתפרש להדיא במשנ"ב מה צריך לאכול ומה הוא שיעור האכילה, וראה בשו"ע הרב סימן קפ"ח (סעיף י"ז) שכתב שצריך לאכול כזית פת משתחשך. וכן מבואר בפמ"ג כאן (א"א סקט"ו) יעו"ש. ובשש"כ (פרק ?) הביא כן בשם הבדי השלחן (סימן) שכתב כן כלפי מי שהתחיל סעודתו מבעו"י שאם לא אכל כזית מבעוד יום לא יזכיר מעין המאורע. ושוב הביא בשם הגרשז"א כלפי נידו"ד בהמשיך סעודתו בלילה שאם אכל כזית ביותר מכדי אכילת פרס אינו כלום (עכ"ד).

ויש לדקדק האם המשנ"ב חולק על השו"ע הרב שהרי התנה שלא אכל מאומה

והנה הט"ז כאן בסימן רע"א (סק"ד) כתב בתו"ד בזה"ל: ולא דמי למ"ש הרא"ש סימן קע"ח דתפילה לא הוי הפסק באכילה כיון דלא הוה גמר וסילוק כמו ברכת המזון, דהכא ודאי יש איסור כשהגיע העת של הקידוש והוא מוכרח לעשות מעשה חדש לומר הקידוש, מה שא"כ בתפלה אף שעושה מעשה חדש מ"מ אין איסור אכילה בעת ההיא באותה שעה ממש שמתפלל כי ודאי לא מיירי שממתין עד סמוך ללכות היום שלא יהיה לו אפשרות לאכול מעט ע"כ לא הוה גמר וסילוק (עכ"ל). ולפי"ז יוצא לכאורה שאם אכן מתפלל ברגע האחרון שגם טעימה אסור לו שוב צריך לברך המוציא.

ואולם בשו"ע הרב שם הביא סברת הט"ז ובמוסגר כתב סברא נוספת, ולפי הסברא השניה לעולם אין התפלה גורמת חיוב ברכה יעו"ש היטב. ובדעת"ת למהרש"ם שם בסימן רע"א כתב דמדברי הרא"ש בפרק ערבי פסחים (סימן כ"ד) והק"נ שם (סק"ח) מוכח דגם בדליכא שהות א"צ לברך המוציא שוב יעו"ש.

ובאמת כי גם להט"ז היינו רק לדיעה ראשונה שם שבפורס מפה ומקדש חוזר ומברך המוציא, אבל להלכה דאפילו שם ספק ברכות להקל, א"כ כ"ש כאן אפילו אין שהות כלל, וק"ל.

הרוצה לצאת מכל הספיקות ולא לנהוג פורס מפה ומקדש האם צריך לברך מבעו"י

הנה ידוע כי רבים ושלמים נוהגים להקפיד שלא להמשיך לעולם סעודה מערב שבת לשבת וכן ביו"ט ולא להכנס לאופן של פורס מפה ומקדש, ויש לברר האם לפי מנהגם יש להם להקפיד גם לברך מבעוד יום, או שמא כל שסיימו אכילתם מבעוד יום די

וגם כתב שאם אכל מעט צריך להזכיר, אבל אין הכרע גמור שיש בזה מחלוקת.

והנה המשנ"ב כאן סתם ולא הזכיר דוקא פת, אבל בסימן קפ"ח הזכיר המשנ"ב פת אבל לא הזכיר כזית.

והנה בסימן קפ"ד ס"ב כלפי מי שסיים אכילתו במקום אחר כתב המשנ"ב (סק"ט) וז"ל: מעט - היינו אפילו פחות מכזית דמ"מ מצטרף זה לאכילה שאכל במקום הראשון. ודוקא אם במקום השני אכל ג"כ פת אבל פרפרת וכיסנין מצדד בפמ"ג דאפילו כזית לא מהני. [ובשו"ע הרב שם הביא כן בשם יש אומרים].

ונראה דהתם שאני שדי שגמר אכילתו במקום זה, כי כל זמן שלא סיים אכילתו אינו חייב עדיין בברכת המזון. [וגם שם יש חולקים וסוברים שצריך כזית (ראה פסק"ת קע"ח אות י"א). משא"כ הכא שצריך שיעור חיוב בהמ"ז ואז חייב להזכיר מעין המאורע.

ובשלחן הטהור שם בסימן קפ"ד נקט דמועיל באוכל גם פרפרת וכדומה [ונראה במשנה הלכה שם שדן בכמה אופנים שאולי גם למשנ"ב מועיל פרפרת יעו"ש וצ"ע בזה], ובנידון דידן גרע וצריך לכו"ע שיעור חיוב של ברכת המזון, והבן.

המתפלל סמוך ממש לסוף הזמן האם הוי הפסק להצריך שוב המוציא

ומענין לענין יש לברר כאן פרט אחד, דהנה כתב השו"ע בסימן קע"ח (סעיף ו') מי שנזכר בתוך הסעודה שלא התפלל ועמד והתפלל, אפילו אם אין שהות לגמור סעודתו ולהתפלל, שחייב להפסיק ואי אפשר לו לאכול עד שיתפלל, עם כל זה לא הוי הפסק.

בכך, ולא איכפת לן במה שהם מברכים בלילה, וכל שהם מברכים ואין מפסיקים באמצע סעודה להיות פורס מפה ומקדש שוב לא נכנסו לספיקות.

והנה בשו"ע הרב (סעיף י"א) כתב בזה דברים ברורים וז"ל: ומכל מקום כל בעל נפש יש לו ליהדר לכתחלה שלא לבא לידי כך ויפסיק סעודתו ויברך ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום. - והרי שהדגיש להדיא כי מי שהוא בעל נפש יחמיר גם לברך מבעו"י וטעמא בעי, וניחזי אנן.

וכפי הנראה כונת הש"ע הרב בזה כדי שלא להכנס לכל הספיקות שיש לנו בסעיף ו', דהרי שם מבואר דאפילו גמר סעודתו מ"מ יפרס מפה ויקדש בדוקא ולא יקדים קודם בהמ"ז, וזהו אפילו כבר נטל ידיו לפי הכרעת הרמ"א שם. [ולדעת המג"א וסייעתו אם לא נטל ידיו הכל מודים שלא יברך תחילה, אך שם הכונה שרשאי לעשות כן שהרי לפי דעת הרי"ף אין בזה ספיקות, ודו"ק].

וכן יש ללמוד מדברי השו"ע הרב להלן מזה (סוף סעיף י"ב) שזהו טעמו לברך מבעו"י, יעו"ש היטב.

וטעם הדבר מבואר ברמ"א כדי שלא להכנס לכמה מחלוקות שיש בזה.

והנה דעת הפמ"ג שם (משב"ז סק"ט) והלבושי שרד (סקכ"ו) שיש בזה ג' מחלוקות, וכן נקט המשנ"ב (סקל"ו).

מחלוקת א' אם צריך להזכיר רצה בברכת המזון, ואף שהרמ"א פסק שלא יזכיר מ"מ הוי ספק לפי דבריהם. ונפק"מ לפי"ז בכל ערב ר"ח וכדומה שלא יברך בלילה אם אינו ממשיך סעודתו כי הוא מכניס עצמו לספק.

ואולם דעת רעק"א שהרמ"א הכריע בוודאות שלא להזכיר ואין זה מכניס עצמו למחלוקת, וכן מוכח בשו"ע הרב (סעיף י"ב ובקונ"א סק"ד), ובאמת שכן מדוקדק בלשון הרמ"א שעל זה לא הזכיר כלל מחלוקת ועכ"פ לדעת השו"ע הרב יוצא לומר כי מטעם זה צריך לברך תחילה, וק"ל.

מחלוקת ב' אם שותה כוס של בהמ"ז, ודעת רעק"א שאין בזה כ"כ חשש שיכול להחמיר ולשתותו רק אחר קידוש ומשמע מדבריו כי שפיר מקיים בזה מצות כוס של ברכה אף שאינו שותהו מיד. ואולם דעת הפמ"ג והשו"ע הרב והמשנ"ב כי זה נחשב מכניס עצמו במחלוקת, ואולי טעמם כי צריך לשתותו תיכף ויתכן לומר כי גם לדעת רעק"א הני מילי מקדש מיד ותיכף שותהו משא"כ כשמקדש רק לאחר זמן.

אכן לפי המבואר בסימן רצ"ט כי לאותם שאינם מקפידים תמיד לברך על הכוס אינם רשאים לשתותו גם בסעודה שלישית לפני הבדלה, א"כ ה"ה וכ"ש כאן דלכו"ע אין לשתותו, ואין זה מכניס עצמו במחלוקת ועכ"פ כיון שעושה כן בכל מוצ"ש לא גרע סעודה זו, ואדרבה כאן יתכן כי גם למ"ד ברכת המזון טעונה כוס אין לשתותו. - ושו"מ שכבר הקדימני בכל חשבון זה בספר תהל"ד (סקי"ב) יעו"ש.

ועדיין נשאר לנו המחלוקת הג' אם יברך ויקדש אח"כ אם יהא צריך לאכול שוב או לא, ורעק"א הבין שהוא רק ספק אם צריך לאכול ולזה טען שיכול להחמיר ע"ע ולאכול וא"כ אין זה מכניס עצמו במחלוקת, ואולם דעת הפמ"ג והשו"ע הרב והמשנ"ב דהוי ברכה שאינה צריכה כי לדיעה שאינו צריך

לאכול שוב א"כ מברך לחינם ב' פעמים בהמ"ז.

והנה באופן שהוא מתפלל ערבית לפני הקידוש שוב לא הוי לכאורה ברכה שאינה צריכה כיון שהפסיק זמן זה, וכן מצינו כלפי תפילת מנחה, ראה שו"ע הרב סימן רצ"א ובמשנ"ב סימן תקנ"ב, וע"כ דמיירי כאן בשאינו מתפלל ערבית ומ"מ מותר לו לקדש ולאכול מעט כי טעימה מותרת לפני תפילת ערבית, והבן. - וכתב בקונ"א דבאופן שהוא מאחר את הסעודה לזמן מאוחר יותר לא שייך כלל טענה זו.

ומעתה בנידו"ד משמע דמיירי אפילו באינו מאחר סעודה שניה, שהרי לא התנה השו"ע הרב ענין זה, ומשמע דמ"מ ליכא משום ברכה שאינה צריכה, וכפי הנראה הסברא לזה הוא דכעת עדיין יום חול אצלו ולא שייך לומר לו שצריך לקדש כדי למנוע ברכה שאינה צריכה, ושמא עדיין יש בדעתו לעשות מלאכה, ורק כשכבר קידש היום וממילא צריך כבר לקדש בזה יש לטעון שאסור לו לאחר הקידוש, והבן.

והנה בעיקר טענת הרא"ש על הרי"ף שהרי סו"ס צריך שיהא קידוש במקום סעודה, העיר התהל"ד דמדוע לא סגי בשתיית יין הקידוש ועכ"פ שתיית ב' כוסות ודאי מהני, ולכן כתב דלדעת הרי"ף גופיה שותה תחילה כוס בהמ"ז ואח"כ כוס קידוש וליכא רק כוס אחד, אבל לדעת הרא"ש עצמו שמקדש תחילה ושוב שותה ב' כוסות הרי מקיים בזה קידוש במקום סעודה ודוחק לומר דכוס בהמ"ז אין מועיל לענין זה ונשאר בקושיא.

ויל"ע קצת במה דפשיטא ליה לתהל"ד דאין מועיל הכוס שלפני קידוש דעיינן להלן דסגי גם בסעודה שלפני קידוש וא"כ ה"נ כאן, וא"צ ב' כוסות יחדיו רק עוד כוס מלבד כוס קידוש, ואף שהיא המשך של סעודת חול סו"ס כבר שתאה בזמן שבת, ועיינן.

אכן אליבא דאמת דעל הרא"ש גופיה לק"מ שכבר הוכיח בחידושי רעק"א להלן בסימן רע"ג דהרא"ש לא ס"ל כלל שייך מועיל לקידוש במקום סעודה, ולפי האמור יש לנו עוד ראיה מדברי הרא"ש שלפנינו.

מדוע יש כאן ברכה שאינה צריכה

אך עדיין צע"ט בדעת הפמ"ג ובשו"ע הרב שהכריעו שלא יקדים ברכת המזון משום ברכה שאינה צריכה ומדוע יש כאן ברכה שאינה צריכה והרי יוכל לשתות עוד כוס אחר הקידוש ולצאת בזה יד"ח קידוש במקום סעודה, ובשלמא אם אינו מזמן על הכוס י"ל על הגפן הוי ברכה שאינה צריכה שהרי אם היה מקדש תוך הסעודה לא היה צריך לברך על הגפן וכששותה אחריו מברך. וכן ברכת בפה"ג אם כבר שתה יין מתחילה לא היה צריך לברך וכמבואר בס"ד, אבל אם הוא מזמן על הכוס הרי בלא"ה צריך לברך בפה"ג ועל הגפן וא"כ אין כאן ברכה שאינה צריכה, וזהו לכאורה קושיא עצומה.

ומ"מ להלכה יש לנו לקיים דברי הפוסקים הנ"ל מטעם אחר קצת דמלבד ענין קידוש במקום סעודה הרי צריך לקיים סעודת שבת וראה במגן אברהם להלן סימן עד"ר (סק"ב) וז"ל: כתב הרא"ש פ' ע"פ טעימו מידי וכו' ועל מה שלא היו אוכלין בליל שבת לא היה מקפיד דיכול לקיים ג' סעודות למחר עכ"ל ועסי' רצ"א וכ"מ סימן ער"א

ס"ו וע"ש בב"י בשם הר"ן ורא"ש. – וראה במחצית השקל ובלבושי שרד שם.

והיוצא מדבריהם כי מה שאכל מבעו"י אינו מועיל לכו"ע למנין שלש סעודות בשבת ורק שיכול להשלימו ביום, ולפי מסקנת המג"א בדליכא אונס קצת חייב לאכול בלילה, והמשנ"ב שם (סק?) החמיר יותר דרק במקום אונס גמור מותר לדחות הסעודה, וכיון שלמעשה חייב לאכול סעודה נוספת משא"כ אם יקדש לפני בהמ"ז יועיל מה שיאכל מעט אחר הקידוש, לכן יש כאן ברכה שאינה צריכה.

האם די במה שהוא מתחיל לברך בהמ"ז מבעוד יום ויש לחקור לדעת השו"ע הרב האם צריך להספיק כל ברכת המזון לפני כניסת השבת, וזה תלוי בכל הטעמים הנ"ל.

דאם הטעם הוא כדי שלא יכנס לספק בדין שתיית הכוס א"כ צריך להזדרז כדי להספיק לשתיית הכוס מבעוד יום [נפשוט שאם הזמן דחוק ישתה הכוס לפני אמירת הרהמין], ואם הטעם הוא כדי שלא יכנס

לספק אמירת רצה א"כ די במסיים ברכה שלישית לפני כניסת השבת. ואולי צריך להתחיל ברכה רביעית, כדי שלא יכנס לספק אמירת ברכת מקדש השבת בין ברכה שלישית לרביעית. ואם הטעם משום ברכה שאינה צריכה אולי די במה שהוא מתחיל לברך מבעוד יום, דכיון שאז לא היה מחוייב לקדש עדיין ממילא אין זה בגדר מרבה בברכות, והבן.

ומיהו אף כשבירך מבעוד יום אם מקדש מיד אח"כ שוב נכנס למחלוקת אם צריך לאכול או לא, אבל סו"ס אין לו תקנה ולא מצינו שיאמרו לו שחייב לאחר ולקדש אחר זמן בשביל זהו, והרמ"א קאמר רק שיקדש לפני בהמ"ז, אבל כל שכבר בירך יכול לקדש וע"כ יחמיר ויאכל שוב כדי לחוש למחמירים.

ומיהו אם יכול בקל להפסיק ולאכול אחר זמן ודאי עדיף ששוב לא נכנס לברכה שאינה צריכה, אלא שאז אינו צריך גם לברך מבעו"י מצד ברכה שאינה צריכה רק מחמת שאר הטעמים, והבן.

הגאון רבי יהודה בצלאל שפיין שליט"א

נז"נ בכולל הלכה אור לגולה

שנ"י ישיבת אור שמח ירושלים

בעמח"ס משלחן יהודה על ענייני יו"ד

גבעת זאב החדשה

בעניין אדר שני

דיני זמן הנכון להנחת התפילין לבחור הבר מצוה ושמירת יארצייט בשנה המעוברת והמסתעף*

ידוע שישנם כמה מנהגים מתי הזמן הנכון לבחורי בר מצוה להתחיל במצות הנחת תפילין כדי לחנכם ולהתרגל בהם. יש מנהג של שנה קודם הבר מצוה,¹ של ג' חדשים, של ב' חדשים, של יום לפני הבר מצוה, ואפילו יום הבר מצוה עצמו.² אבל בזמנינו, המנהג הכי נפוץ הוא להניח חודש

לפני הבר מצוה - וכדברי הערוך השלחן באו"ח סימן ל"ז סעיף ד', דעכשיו מתחילים בחודש קודם, ואף שבזמן התלמוד שהיו פרושים וזריזים מתחילים יותר מוקדם, מכל מקום עכשיו אין לסמוך על קטן קודם י"ג שנה - והלואי שיזהרו בקדושת התפילין בהיותם בני י"ג; ואם כן רואים שאינו ראוי

- א. המאמר נכתב לרגל שמחת הבר מצוה של בני היקר מרדכי זאב נ"י - ראש חודש אדר שני התשע"ו.
- ב. אף שידוע שזה מנהג התימנים, וכן העלה הב"ח למעשה (או"ח ס' ל"ז סעי' ג' ד"ה קטן) לגבי קטן שלומד תלמוד אפ' אינו אלא י"ב שנה וידוע לשמור את עצמו [כפשיטת לשון הגמ' בסוכה (דף מ"ב ע"א), וכדברי הבית יוסף בהבנת הטור (שם), ולא כדברי הרמ"א (שם) בשם הבעל העיטור (חלק ז' דף ס"א עמ' ג', הלכות תפילין) שמבין שהגמ' מיירי בקטן שהגיע ל"ג שנים ויום אחד דווקא], וי"א כן לגבי יתומים [עיין בילקוט גרשוני (לאו"ח ס' ל"ז), לקוטי מהרי"ח (חלק א' דף י"ט ע"ב), וטעמי המנהגים (ס"ק כ"ב בהגה"ה); הובאו בספר נטעי גבריאל (הלכות והליכות בר מצוה פרק ל"ג ס"ק ו'), עיי"ש; רוב תורות להגר"י ברייטוביץ' שהפנינו למקורות אלו], שמקדימים להניח תפילין משנת י"ב שנה כדי לזכות נפש הנפטר [וכדברי הדרכי משה ביו"ד ס' שע"ו (ס"ק ח'), שציטט רבי אליעזר ממין זצ"ל (בעמ"ח ספר היראם) בשם התנא דבי אליהו לגבי אמירת קדיש, שפודה את אביו מן הפרענות, ובהקדמת לספר יש נוחלין (לאביו של השל"ה, הגר"א הלוי הורביץ זצ"ל; דף ה' ע"א - ע"ב) שהוא הדין בשאר זכויות ומצות שעושה הבן מעצמו לאחר מיתת אביו, שיש בו כפרה לנפש אביו] וכן לוודא שילמודו הדינים כראוי, מ"מ הערוך השלחן (או"ח ס' ל"ז ס"ק ד') התנגד למנהג זה בתוקף, וז"ל 'ודע דמורגל בפי ההמון שיתום יתחיל בשנה קודם להניח תפילין. ולא ידעתי שום טעם לזה, ולא נכון לנהוג כן, מטעם שבארנו' (הנ"ל בפנים), וכמסקנת הנטעי גבריאל (הנ"ל ס"ק ז') 'וכן עמא דבר'.
- ג. עיין בטשו"ע, בית יוסף, ורמ"א (או"ח ס' ל"ז סעי' ג'), ובב"ח (שם), מגן אברהם (שם ס"ק ד'), אליה רבה (שם), שו"ע הרב (שם ס"ק ג'), חיי אדם (חלק א' כלל ס"ו ס"ק ב'), קצשו"ע (ס' י' ס"ק כ"ד), משנה ברורה (שם ס"ק י"ב; ובביאור הלכה שם ד"ה וכן נהגו), ערוך השלחן (הנ"ל), וכף החיים (שם ס"ק י"ד), ועוד בזה.

המן לגאולת מצרים בפסח, עדיין לא ברור באיזה אדר צריך לנהוג דברים אחרים כמו בר מצוה, יארצייט וכדומה. ולכן בכל פעם שבאה שנה מעוברת, מתעוררות שאלות מעשיות.

הדבר ידוע שתמיד בשנה מעוברת התעוררה בעיה עם השלכות לבחורי בר מצוה. לרוב השיטות אם בחור נולד בשנה שאינה מעוברת, שהיה בה רק אדר אחד, ושנת הבר מצוה שלו היא בשנה מעוברת, נוהגים שהבר מצוה היא באדר שני,¹ מכיון שהוא נחשב לחודש האמיתי שבו הוא נהפך לגדול. אותו הדבר נכון גם לגבי מי שנולד באדר שני, שרק יכנס לעול מצות באדר שני. ולמעשה, הצורה היחידה שבה הבר מצוה תהיה באדר ראשון, היא רק במקרה שבו הבחור נולד גם בשנה מעוברת באדר ראשון. וזה מוסכם להלכה למעשה לפי כל שיטות הפוסקים, בין לאשכנזים ובין לספרדים.

להניח תפילין קודם חודש לפני הבר מצוה. ועם כל זה, בני היקר, מרדכי זאב נ"י, שהגיע לגיל של עול מצות בראש חודש אדר שני התשע"ו, היתחיל להניח התפילין בזמן שנראה קצת מוזר, שאפילו אין לו זכר בדברי הקדמונים - שלושים ואחד יום לפני הבר מצוה. וכדי להבין את הטעם, הנושא צריך קצת הסבר.

{א}

חודש אדר הוא החודש היחיד שמעברים בלוח שנה העברי - שתיקן הלל נשיאה (הלל השני; דור ה-13 או ה-14 מהלל הזקן) וסידר את הלוח שנה, ה' - וזה קורה 7 שנים מתוך המחזור של 19 שנה. וידוע שיש מחלוקת בגמרא מגילה (דף ו' עמוד ב') איזה אדר הוא העיקר - אדר ראשון או אדר שני. ולמרות שבמסקנת הגמרא כל הדברים שקשורים לפורים, כולל ה'ארבע פרשיות', נחגגים באדר השני, כדי להסמיך את גאולת

ד. עיין בגמ' ראש השנה (דף ז' ע"א) וסנהדרין (דף י"ב ע"ב). ישנם כמה סברות להסביר למה חודש אדר הוא החודש היחיד שמעברים בלוח. לדוגמא, עיין בפרש"י (ראש השנה שם ד"ה ואעפ"כ), תוס' (סנהדרין שם ד"ה אין), קדושת לוי (פר' כי תשא ד"ה טעם), ושפת אמת (ליקוטים לחודש אדר).

ה. עיין בספר החינוך (פרשת בא, מצוה ד' - קידוש החודש) שכתב וז"ל "דע שכך קבלנו שרבי הלל הנשיא בנו של רבי יהודה הנשיא [ועיין בדברי הרא"ה בביצה (דף ד' ע"ב שהוסיף) "בן רבן גמליאל בנו של רבינו הקדוש"], שהיה גדול בדורו ונסמך בארץ, והוא החכם שתיקן לנו חשבון העיבור, הוא קידש חדשים ועיבר שנים העתידים לבוא יד שיבוא אליהו, ועל זה אנו סומכים היום". בהערת שוליים לספר מנחת חינוך של מכון ירושלים (שם הערה י"א) כתב שזה 'היה בשנת תר"ע לטירות ד"א קי"ח בדור שלאחר אב"י ורבא'.

ו. רמ"א (או"ח ס' נ"ה; מבוסס על דברי המהר"י מינץ בתשובותיו ס' ט'), לבוש (או"ח ס' תרפ"ה סע' א'), מגן אברהם (ס' נ"ה ס"ק י'), פר"ח (שם ס"ק י'), פמ"ג (שם א"א ס"ק י'); והוסיף שמפשטות זה ג"כ שיטת השו"ע אף שאינו כתב כן להדיא, לבושי שרד (שם ס"ק אינו), קרבן העדה (על ירושלמי מגילה פרק א', שיוירי הקרבן ד"ה הדא), שערי תשובה (ס' נ"ה ס"ק י"א), גליון מהרש"א (יו"ד ס' ת"ב ד"ה באדר), חיי אדם (חלק א' כלל ס"ו ס"ק א'), כף החיים (פלאגי; ס' י"ג ס"ק ב'), קיצור שו"ע (ס' ט"ו ס"ק ב'), ערוך השלחן (או"ח ס' נ"ה ס"ק י"ד), משנה ברורה (שם ס"ק מ"ה), וכף החיים (שם ס"ק נ"ט). והסכמת הפוסקים אינן כדעת המהר"ש הלוי (שו"ת ס' ט"ז) שחלק על המהר"י מינץ וסבר שמי שנולד באדר פשוטה ובר מצוה שלו בשנה מעוברת, שהעיקר הוא אדר הראשון, ולא אדר שני. וסבר ש'לעולם אדר ראשון הוא העיקר ואי לא קבעו פורים בו, הוא משום חששא דפסח... יבואו לטעות מפני שהוא זמן מועט... אבל בשנה מעובר לא יבואו לטעות, עיי"ש.

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי יהודה בצלאל שפיין שליט"א

הדבר המעניין שיכול להיות הוא, מקרה שבו נולד אדם לדוגמא בכ"א אדר ראשון, וחבירו נולד שבוע וחצי לאחר מכן בתחילת אדר שני. בכל שנה פשוטה זה שנולד אחרון יהיה קודם לחברו שנולד לפניו שרק בכ"א אדר יהיה היום הולדת' שלו, מה שאין כן חבירו, שהיום הולדת' שלו יהיה בתחילת החודש. זה גם ישפיע על הזמן של הבר מצוה שלהם, אם השנה של הבר מצוה שלהם תהיה בשנה פשוטה, הצעיר יותר יהיה ל'גדול' לפני אותו אחד שנולד למעשה לפניו. ורק בשנה מעוברת המבוגר יגיע לעול

מצות לפני חבירו הצעיר.^ז

{ב}

המעניין הוא שלגבי יום השנה - יארציט, נוהגים אחרת לגמרי. השלחן ערוך באורח חיים סימן תקס"ח סעיף ח' פוסק שאדם שהוריו נפטרו בחודש אדר בשנה פשוטה, ינהג את היארציט באדר שני, כמו שנפסק לגבי בר מצוה. אבל הרמ"א מצטט תרומת הדשן ומהר"י מינץ, וחולק שיום השנה אינו כמו הנהוג כבר מצוה, וצריך לנהוג אותו באדר הראשון.^ח

ז. למרות שהמג"א (הנ"ל) בהבנתו בדברי המהר"י מינץ העלה שאפ' מי שנולד בשנה המעוברת באדר הראשון עדיין רק הגיע לעול מצות באדר שני אם שנת הי"ג שלו ג"כ בשנה מעוברת, וכן הסכימו העולת התמיד (שם) והחתם סופר (שו"ת או"ח ס' קס"ג סוף ס"ק ג'), מ"מ הסכמת רוב מנין ובנין של הפוסקים למעשה הוא שמי שנולד באדר הראשון ושנת הבר מצוה ג"כ מעוברת, הבר מצוה שלו ג"כ באדר ראשון. ואם הוא נולד באדר שני, אז הבר מצוה שלו ג"כ באדר שני. רשימת הפוסקים שסברו כך כולל השו"ע (הנ"ל; פשוט בדבריו), לבוש (קו"ח ס' תרפ"ה ס"ק א'), שבות יעקב (שו"ת חלק א' ס' ט'; וכתוב שהמג"א טעה בדברי המהר"י מינץ, ובאמת הוא יסכים לזה), פרי"ח (הנ"ל; שמביא מהירושלמי מגילה פרק א' הלכה ה' שבאמת אדר ראשון רק 'תוספת'), אליה רבה (או"ח ס' נ"ה ס"ק ט'), ובאליה זוטא שם ס"ק ה'; וגם תמהו על המג"א בזה), הגר"ד אופנהיים (מובא בבאר היטב שם ס"ק י"א), מעיל צדקה (שו"ת ס' כ"א), שערי תשובה (הנ"ל), מאמר מרדכי (שם ס"ק י"ג), פמ"ג (א"א שם ס"ק י'), עיקרי הד"ט (עיקרי דינים ס' ג' ס"ק ז'), חיד"א (מחזיק ברכה שם ס"ק ד'), מחצית השקל (שם ס"ק י'; וגם תמה על המג"א בזה), חיי אדם (חלק א' כלל ס"ו ס"ק א'), כף החיים (פלאגי; ס' י"ג ס"ק ב'), מהרש"ם (דעת תורה שם ד"ה ושנת), קיצור שו"ע (ס' ט"ו ס"ק ב'), ערוך השלחן (הנ"ל), משנה ברורה (שם ס"ק מ"ג), וכף החיים (שם ס"ק נ"ט). וסיים הבאר היטב בשם השבות יעקב, וז"ל 'וכן המנהג פשוט אצל כל בעלי הוראה'. וע"ע בהסכמת הבית יצחק לספר עורה שחר להג"ר נתן נטע לאנדא זצ"ל, דיין מבארדיוב ואח"כ בקראקא, שבתוך דבריו בעניין אחר מביא דברי זקנו המהר"ם פדואה ששייך לנידונינו, וז"ל 'בנולד אחד סוף אדר א' ואחד תחילת אדר ב' ושנת י"ג שלהם שנה פשוטה, זה שנולד סוף אדר א' נעשה בר מצוה סוף אדר, וזה שנולד תחילת אדר ב' נעשה בן י"ג תחילת אדר', עיי"ש. ובאמת אפ' המהר"ש הלוי (הנ"ל, בסוף התשובה) כתב שיסכים לדברי המהר"י מינץ בנ"ד, 'שאם גם זה אירע לו בשנה מעוברת באדר שני, שלעולם כשיבא שנה מעוברת יעשה אותו באדר שני', עיי"ש. לדידי הוה עובדא שהלכה זו הושפע עלי מאד - שנולדתי בראש חודש אדר בשנה פשוטה והבר מצוה שלי היה בשנה מעוברת. ומעניין שהלכה זו גם הושפע על ילדי התאומים [בן ובת] שגם נולדו באותו יום - ראש חודש אדר. והמרשים ביותר הוא שבגלל הלכה זו בתי שתחי' הגעת לנועם עול מצוות 13 חדשים לפני התאום שלה - חתן הבר מצוה, מטעם ששנת תשע"ה היה שנה פשוטה ושנת תשע"ו הוא מעוברת.

ח. שו"ע ורמ"א (או"ח ס' תקס"ח סעי' ז'), תרומת הדשן (חלק א' ס' רצ"ד), שו"ת מהר"י מונץ (ס' ט'). ומעניין, שבדבריו בבית יוסף (או"ח סוף ס' תקס"ח), השו"ע כתב שהדעה שסבר שישמור היארציט באדר שני בנ"ד הוא המהר"י וייל (שו"ת דינין והלכות ס' ה') שחלק על המהר"י מולין, ולא כמה שהביא הרמ"א.

יש שמבינים שהמחלוקת מבוססת על מימרות חלוקות שיש בש"ס. דיש הסוברים ששמירת היארצייט של ההורים הוא הרי מצוה, י"ב וא"כ צריך לנהוג אותו באדר הראשון כדי לנהוג אותו כמה שיותר מהר כמימרא ש'אין מעבירין על המצות' י"ג ולא לחכות לאדר שני. אבל אחרים סוברים שהכלל של 'אקדומי פורענות לא מקדימין' יותר חשוב במקרה הזה, וכמו שמצינו לגבי תענית תשעה באב ושאר צומות, שכשיש בעיות בתאריך אנחנו מאחרים את הצום, י"ב בדומה נאמר כאן כיון שהמנהג המצוי הוא

התרומת הדשן^ט כתב שהמחלוקת הזאת תלויה באמת במחלוקת אחרת, בגמרא נדרים דף ס"ג עמוד א', שהיא בין ר' מאיר ור' יהודה לגבי איזה אדר הוא האדר העיקרי לענין הלכות נדרים ושטרות. הרמב"ם פוסק כשיטת ר' מאיר, שאדר שני הוא נחשב לאדר העיקרי, אבל רוב הראשונים שהם הרא"ש, הריטב"א, והר"ן, פוסקים כר' יהודה, שאדר הראשון נחשב כאדר העיקרי לגבי נדרים ושטרות. י"א וא"כ לגבי יום השנה השלחן ערוך פוסק כמו הרמב"ם, בעוד שהרמ"א פוסק כמו הראשונים האחרים.

ט. תרומת הדשן (הנ"ל). הבנתו בפלוגתא זו הובא למעשה כנכונה ומוסכמת בדברי כמה וכמה אחרונים.

י. גמ' נדרים (דף ס"ג ע"א). לדוגמא, במי שכתב רק 'אדר' בשטר, באיזה אדר נקטינן בשנה המעוברת? או במי שנדר מבשר 'עד חודש אדר', עד מתי אמרינן שבשר אסור לו בשנה המעוברת?

יא. רמב"ם (הל' נדרים פרק י' הלכה ו'; ומכל שכן בהבנת הכסף משנה בדבריו), רא"ש, ריטב"א, ור"ן בפירושהם לגמ' נדרים (הנ"ל). ומעניין שתוס' (שם ס"ק והתניא) משמע שסבר כדברי הרמב"ם, ולא כשיטת רוב הראשונים.

יב. עיין שו"ע ורמ"א (יו"ד ס' ת"ב סע' י"ב).

יג. עיין בגמ' פסחים (דף ס"ד ע"ב), יומא (דף ל"ג ע"א, נ"ח ע"ב, וע' ע"א), מגילה (דף ו' ע"ב), ומנחות (דף ס"ד ע"ב). ומסביר התרומת הדשן (הנ"ל) שבעצם הגמ' מגילה הנ"ל אינו דוחה סברת ר' אליעזר ש'אין מעבירין על המצות', אלא פסק תלמודא הילכתא שלגבי כל מצוות פורים, כולל ה'ארבע פרשיות', שהעיקר כרשב"ג שסמיכות גאולה (שושן) לגאולה (מצרים) עדיף למעשה. וע"כ כל היכא דלא שייך טעמא דלסמוך גאולה לגאולה לעולם אזלינן בתר טעמא ד'אין מעבירין על המצות'. וז"ל, "ונ"ד לא שייך מידי לסמוך גאולה לגאולה לכך אזלינן בתר טעמא ד'אין מעבירין על המצות' ויעשה בראשון". והרמ"א (הנ"ל) פסק למעשה כדברי התרומת הדשן, שמגדיר התענית ביום פטירת אביו כ'מצוה'. ולכאורה מכש"כ י"ל כן לדעת החיי אדם (נשמת אדם, חלק א' כלל י"ג ס"ק ב'; שהביא ראיה מדברי תוס' ביומא דף ל"ג ע"א ד"ה אין; רוב תודות להג"ר לוי ירמיהו כהנוב/קגנוף שהפנני למקורות אלו) שהוגדר הדין של 'אין מעבירין על המצות' שהוא דין דאורייתא. מאידך, חייב לציין שהגדרה זו לגבי יארצייט אינו מוסכמת לכל, שידוע שיש שיטת המהרי"ל (שו"ת המהרי"ל ס' ל"א ס"ק ג'; הובא במג"א או"ח ס' תקס"ח ס"ק כ'), שלמרות מסכים למעשה שבנ"ד יש להתענות באדר ראשון, מ"מ סבר שהכלל של 'אין מעבירין על המצות' אינו שייך לשמירת היארצייט. וע"ע במחצית השקל (או"ח ס' תקס"ח ס"ק כ' ד"ה ובתשובת), שהעלה שאפשר שהמהרי"ל סבר דעיקר התענית ביום פטירת אביו הוא אינו מטעם מצות "כבוד אביו ואמו דחייב לכבודם גם לאחר מותם, אלא משום דריע מזלו של בן באותו יום ולכך מתענין להגין עליו, ואם כן אינו ענין לאין מעבירין על המצות", עיי"ש.

יד. עיין בגמ' מגילה (דף ה' ע"ב) לגבי דחיית צום תשעה באב. הרמב"ן (מלחמת ה' בסוף פרק א' במגילה) הוסיף שכלל זה גם נוגע לגבי דחיית תענית אסתר. ואף שהמהרי"ל (שו"ת ס' קי"ב) כתב שכלל זה אינו נוגע לגבי יארצייט מטעם שמוגדר רק כ'צערה בעלמא', מ"מ החתם סופר כתב כן כמה פעמים. עיין בשו"ת חתם סופר (או"ח ס' קס"ג ד"ה והנה), הגהות חתם סופר לשו"ע (או"ח תקס"ח סע' ז'), וחידושי חתם סופר לגמרא

לצום ביום השנה נֶאָחַר אותו לאדר שני.

{ג}

הלבוש מבאר את שיטת הרמ"א, טו ומדגיש שיש הבדל מהותי בין בר מצוה ליום השנה. שלגבי הזמן של בר מצוה הענין הוא שהילד נחשב מעכשיו לגדול, ומחוייב בכל המצות, אבל בשמירה של יום השנה, הענין הוא השגה של כפרה לנשמה של הנפטר. ומכיון שדינה של גיהנום הוא י"ב חודש, מיד אחרי שהתקופה מסתיימת - שבמקרה של שנה מעוברת זה יגיע באדר ראשון, צריך אז לנהוג את ה'יום השנה', כדי לעשות עליה לנשמה, ולמה לדחות את הכפרה? ואם כן, לאחר שבשנה הראשונה (בשנה מעוברת) נוהגים את ה'יום השנה' באדר ראשון, אז כבר נקבע שבחודש זה נוהגים את היום השנה בכל פעם שיש שנה מעוברת.

מאידיך, אחרים, ובהם החתם סופר, טז חולקים, וסוברים שלמרות שמצאנו לגבי

הלכות נדרים ושוטות, שגם השלחן ערוך סובר שהאדר העיקרי הוא אדר הראשון, י" עדיין לגבי יארציט צריך לנהוג אותו באדר שני. והוא מבאר שההלכה לגבי נדרים ושוטות היא כי אנו הולכים אחר 'לשון בני אדם', ומכיון שאנשים רגילים בכל שנה לקרוא לאדר לבד ללא תוספת, אז גם בשנה מעוברת האדר הראשון נקרא כך. אבל לגבי יום השנה שנוגע לנשמות, צריך לנהוג אותו לפי 'לשון התורה', ששם באופן ברור נקבע האדר העיקרי 'אדר שני', כמו שאנחנו רואים שכל המנהגים של פורים נוהגים אותם באדר השני, וא"כ הוא מסיק שיום השנה צריך לנהוג אותו באדר שני.

{ד}

בכללי, ההלכה המעשית כאן הולכת בדרך המסורתית אחרי הפוסקים העיקריים. הספרדים שנוהגים כפי פסקיו של השלחן ערוך, נוהגים את יום השנה באדר שני, י" בזמן שרוב האשכנזים נוהגים אותו באדר

מגילה (דף ה' ע"א). רוב תורות להג"ר יצחק ברייטוביץ' שליט"א שהפנינו לפלוגתא לכוותא זו לגבי כללי הש"ס.

טו. עיין בלבוש (או"ח ס' תרפ"ה סע' א'), שו"ת בית שלמה (אבה"ע ס' נ"ו, הגה"ה מבין המחבר אות א'), ושו"ת הר צבי (או"ח חלק ב' ס' פ"ג ס"ק א'; ומה שציטט בשם המהר"י מינץ).

טז. עיין בשו"ת חתם סופר (הנ"ל) והגהות חתם סופר לשו"ע (הנ"ל). הר"א (ביאור הגר"א או"ח ס' תקס"ח סע' ד' ד"ה כשאירע) גם מביא סברא זו למעשה.

יז. לגבי דיני נדרים עיין בשו"ע (יו"ד ס' ר"כ סע' ח'); לגבי שטות עיין שו"ע (חו"מ ס' מ"ג סע' כ"ח); ולגבי גיטין עיין שו"ע (אבה"ע ס' קכ"ו סע' ז'). בכל מקומות אלו השו"ע החליט שההלכה פסוקה הוא כדעת ר' יהודה - שמי שכתב או נדר בלשון 'אדר' סתם, שהעיקר בזה הוא אדר הראשון, שאזלינן בתר לשון בני אדם. ומעניין שבנידונים אלו השו"ע אינו נקט כדברי הרמב"ם אלא כשאר ראשונים, ומשא"כ לגבי יארציט. וע"ע בדברי החלקת מחוקק ובית שמואל בפירושיהם לאבה"ע (ס' קכ"ו סע' ז') במה שתמצאו לדבריו בזה.

יח. רוב פוסקי בבני ספרד נקטו כדברי השו"ע כדרכם בקודש, וסברו שישמור יארציט זו באדר שני. עיין בכנסת הגדולה (או"ח ס' תקס"ח בהגות על הבית יוסף), חיד"א (מחזיק ברכה שם ס"ק ד'), יפה ללב (חלק ב' שם ס"ק ד'), עיקרי הד"ט (עיקרי דינים ס' כ"ט ס"ק ד'), כף החיים (או"ח ס' תקס"ח ס"ק ע"ו), חזון עובדיה (פורים עמ' ל"ב-ל"ד), ודרכי הלכה (של הגר"מ אליהו זצ"ל על הקיצור שו"ע ס' רכ"א ס"ק ג').

בפסק של כמה מאחרוני הפוסקים, שבהם הש"ך, המגן אברהם, והגאון מוילנא, כתבו שעדיין צריך לנהוג כן, ולשמור היארציית בשני האדרים. ולמעשה, למרות שהערוך השולחן התנגד לשיטה זו, מכיון שאין פה 'איסור', ולכן אין ענין של 'חומרה', עדיין המשנה ברורה כותב שבאם אפשרי, מוטב שישתדל לנהוג את יום השנה בשני האדרים.^כ

ראשון. ועדיין ישנם פוסקים אשכנזיים שפוסקים כאן כמו השלחן ערוך, שיום השנה צריך להיות נהוג באדר שני.^ט

אבל הנושא עדיין לא ברור, כי הרמ"א מוסיף שיש שנוהגים את יום השנה בשני האדרים. ולמרות שבהלכות אבלות - יורה דעה סימן ת"ב סעיף י"ב, הרמ"א לכאורה השמיט את האפשרות הזאת כמעשית, עדיין

יט. ואף שהעב"ץ משמע בתשובותיו (שו"ת שאלת יעב"ץ חלק א' ס' קי"ז) שנקט כדברי הרמ"א, מ"מ בסידור הנדפס אח"כ (סידור יעב"ץ עמ' שע"ה ע"א) וכן בספרו מור וקציעה (או"ח ס' תרפ"ו ד"ה יש) חזר על דבריו וסיים כדברי אביו החכם צבי, שיש לשמור יארציית כזה באדר שני. והובאנו לעיל שזה גם החלטת החתם סופר והקרבן העדה. וכן פסק בשו"ת מלמד להועיל (חלק א' או"ח ס' קי"ג ס"ק א' ובסוף ס' קט"ז). ועוד, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה יו"ד חלק ג' ס' ק"ס ס"ק א') משמע שהעיקר לגבי יארציית הוא אדר שני, ומשווה דיניו לדיני בר מצוה, וכנגד כמה מהסברות שהובאו להיפך. [הגר"ע יוסף זצ"ל (חזון עובדיה על פורים עמ' ל"ד) גם סבר כעין זה, אבל למעשה הגר"מ זצ"ל סבר שיש לשמור היארציית בשני האדרים (וע"ע בהערה הבא)]. אולם, חייב להדגיש שרובא דרובא של פוסקי בבני אשכנז יוצאים ביד רמ"א, ונקטו כעיקר שישמור יארציית כזו באדר ראשון. פוסקים אלו כולל המהרי"ל (שו"ת ס' ל"א), מהר"י מינץ (הנ"ל), תרומת הדשן (הנ"ל), לבוש (הנ"ל), אליה רבה (או"ח ס' תרפ"ה ס"ק ז' ובאליה זוטא שם ס"ק ז'), ט"ז (או"ח ס' תקס"ח ס"ק ג'), חיי אדם (חלק ב' כלל קל"ב ס"ק ל"ז), ישועות יעקב (או"ח ס' תקס"ח ס"ק ד'), קיצור שו"ע (ס' קכ"א ס"ק ג'), ערוך השלחן (או"ח ס' תקס"ח ס"ק י"ג וי"ד), מהר"ם בריסק (שו"ת חלק א' ס' קכ"ח; ומסביר שלמרות הגדלות של החתם סופר, מ"מ ההלכה פסוקה אול בתר שיטת הרמ"א ורוב פוסקי בני אשכנז), הגר"מ טוקצינסקי זצ"ל (גשר החיים פרק ל"ב ס"ק י'; וכתב שנהגו רוב בני אשכנז באדר ראשון), הגר"פ פראנק זצ"ל (שו"ת הר צבי הנ"ל), הגר"שז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה על תפילה פרק י"ח ס"ק כ"ג, ובמועדים חלק א' פרק י"ח ס"ק י"א), והגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים חלק ד' סוף ס' ר"ג). וכדברי הכף החיים (הנ"ל) שיש לילך בזה אחר המנהג, שהספרדים נגזרים אחר דברי השו"ע והאשכנזים אחרי דברי הרמ"א, עיי"ש. ובאמת המשנה ברורה (ס' תקס"ח ס"ק מ"ב) ג"כ משמע שהעיקר הוא אדר ראשון בנ"ד (וע"ע בהערה הבא). אולם, ראוי לדעת שכמה מהפוסקים סברו שאעפ"כ, רשאי לומר קדיש ולהיות ש"צ באותו יום באדר שני, ומכל שכן אם אין עוד חיוב שם בבית הכנסת.

כ. הרמ"א באו"ח (ס' תקס"ח סע' ז') הוסיף שיש שמחמירים לשמור היארציית בשני האדרים. אמנם, ביו"ד (ס' ת"ב סע' י"ב) שכנראה חזר בעניין, רק הביא שיש לשמור את היארציית באדר ראשון. ולמרות זה, כמה פוסקים, כוללת הש"ך (שם ס"ק י"א; בשם הר"ש"ל וב"ח), המג"א (או"ח ס' תקס"ח ס"ק כ'), והגר"א (ביאור הגר"א או"ח שם ד"ה שניהם) סברו שחייב לשמור היארציית בשני האדרים. ולא עוד, אלא שהגר"א סבר שזה מעיקר הדין (וכדברי החי אדם הנ"ל בסוגריים, שהגר"א הכריע לעיקר כדעה זו). ואף שהערוך השלחן (הנ"ל) התנגד לזה מטעם שאי אפשר שיהיה שני ימי השנה לאדם אחד, מ"מ כמה אחרונים כולל המשנה ברורה (שם ס"ק מ"ב), הגר"מ פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה הנ"ל), והגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים הנ"ל) סברו שמי שהוריו נפטרו באדר פשוט, מוטב לנהוג כן ולשמור היארציית בשני האדרים. ואעפ"כ, הגר"מ זצ"ל סבר שהנהגה זו היא מתורת ספק ואינו מתורת ודאי, וא"כ יש נ"מ, שחיוב ודאי בכל אדר ידחה אותו, דיח לחיוב ודאי עדיפות להעמוד וקדיש וכדו' (עין ספר מסורת משה חלק א' עמ' קצ"ג ס"ק תי"ז). וכעין זה, אף

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי יהודה בצלאל שפיין שליט"א

השבט הלוי, הציץ אליעזר, הג"ר משה שטרנבוך שליט"א, והג"ר נתן גשטעטנר זצ"ל, כא שסוברים שראוי לבחור להתחיל להניח התפילין מאדר ראשון, חודש ויום לפני הבר מצוה שלו, גם אם המנהג שלו הוא לא להניח עד הבר מצוה עצמה.

וזה מטעם שלפי שיטת המועט, יתכן שחייב מדינא להניח התפילין מהיום הולדת באדר ראשון. ולמרות שזה לא הלכה פסוקה, הורו פוסקים אלו שמוטב לחשוש לזה ולא להפסיד אפילו יום אחד פוטנציאלית של הנחת תפילין. ולא עוד, אלא שהציץ אליעזר העלה שיתכן שדוקא בגלל הנושא הזה של המבוכה של שנה מעוברת, התחיל המנהג להניח תפילין חודש קודם הבר מצוה.

ועכשיו שהמנהג הוא להתחיל להניח קצת זמן קודם הבר מצוה, הוסיפו הפוסקים יום אחד קודם היום שנולד באדר הראשון כהיכר, שלא יבואו לטעות ולחשוב שבעצם הבחור עולה למצות כ'גדול' ביום ההולדת באדר ראשון, ולהראות שזה אינו בעצם יום

אז מה למעשה אדם יעשה? שישאל את הרב ושינהג כמו המנהג המקומי שלו. בבית הכנסת שנוהג לפי מנהגי האשכנזים, היארציט של מי שנפטר קרובו בחודש אדר בשנה פשוטה, צריך לנהוג את היארציט באדר ראשון. אם האבל הוא ספרדי, הוא צריך לנהוג את היארציט באדר שני. אם יש מישהו שמנהגו הוא לשמור בשני האדרים, הרשות שלו לעשות זאת כל עוד זה לא פוגע ביארציט או בחיוב של מישהו אחר. בכל מקרים כאלו, בודאי כדאי לשאול שאלה מעשית את הרב של הבית כנסת שבו רוצה להתפלל.

{ה}

נחזור לעניין של בר מצוה. אפילו שמקובל הפסק שבחור בר מצוה שנולד באדר של שנה פשוטה נוהג את הבר מצוה שלו באדר שני, מ"מ מכיון שישנם מקרים והלכות שבהם עדיין אומרים שאדר הראשון הוא העיקר, ישנם כמה אחרונים כולל הבית שלמה, ואחריו נקטו כמה פוסקי זמנינו, כולל

שהגרש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה הנ"ל) סבר שאדר ראשון הוא העיקרי לגבי יארציט, מ"מ הוסיף שיש מחמירים להתפלל להעמוד באותו יום באדר שני. ובהערת השוליים שם (על מועדים הנ"ל ס"ק ל"ח) מובא שכשהרבנית שלו נפטרה הגרש"ז זצ"ל עשה סיום ציבורי בפומבא באדר ראשון, ועוד אחד בצנעא באדר שני.

כא. עיין בשו"ת בית שלמה (אה"ע ס' נ"ו) שהעלה כן מחמת חומרא, מטעם חששת לשיטת המהר"ש הלוי (הנ"ל), עיי"ש. וכנראה הוא היה הראשון לומר כן, שיניח התפילין לכה"פ שלשים ואחד יום לפני הבר מצוה באדר שני. ואף שחידושו אינו מוסכמת לכל, וכל זה רק מטעם חומרא לחשש רחוק, מ"מ כמה אחרונים נקטו אחריו, כולל הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שו"ת שבט הלוי חלק ו' ס' ט' וחלק י' ס' ק"ה ס"ק ב'), הגרא"י וולדנבורג זצ"ל (שו"ת ציץ אליעזר חלק י"ג ס' י' ד"ה אלא וד"ה וכידוע), הגר"נ גשטעטנר זצ"ל (שו"ת להורות נתן חלק י"ב ס' ה'), והגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים חלק ז' ס' ר"נ ד"ה וכ"ז וד"ה ולע"ד). וכן הוא בספר אורחות חיים (ספינקא, ס' ל"ז) ואגרת הקודש (התשי"ז, חלק י"ד, רמ"ג, בהוספה). רוב תורות לרב שלמה לערנער שהפנני לכמה מהמקורות בנידון.

הבר מצוה, ועדיין אינו יכול להצטרף למנין עד יום שנולד באדר שני. וזאת הסיבה שבני היקר, מרדכי זאב נ"י, התחיל להניח תפילין 31 יום לפני הבר מצוה, ולא שלושים יום קודם כמנהג העולם. כב

אכן 'משנכנס אדר מרבין בשמחה', כג אבל לפעמים השמחה שמורה לבירור ספק הלכתי, וכמו דברי המצודת דוד במשלי, פרק ט"ו פסוק ל' - "כי אין בעולם שמחה כהתרת הספיקות". כד

כב. ולמרות שבני נ"י נולד בראש חודש אדר שני (ולא בדיוק כמוני, שנולדתי בראש חודש אדר סתם, אבל הבר מצוה שלי היה בשנה המעוברת), והמעיין יפה בסוף תשובתו הנ"ל יראה שאפ' המהר"ש הלוי הסכים להמהר"י מינץ בנ"ד, וז"ל 'שאם גם זה אירע לו בשנה מעובר באדר שני, שלעולם כשיבא שנה מעובר יעשה אותו באדר שני', ולכן יש לטעון שבני רק צריך להניח התפילין שלושים יום קודם כמנהג העולם ואינו צריך היום הנוסף, מ"מ יש עוד שיטת המועט בהעניין, וזה דברי הערוך לנר בתשובותיו (שו"ת בנין ציון ס' קנ"א). וסבר הערוך לנר שיש לשני הימים של ראש חודש דין של יום אחד (כיומא אריכתא) לגבי ענייני בר מצוה. ואף שידוע שהבחור הבר מצוה חייב לגמור י"ג שנה כולה קודם שיגיע לעול מצות [לדוגמא, עיין בשו"ת הב"ח החדשות (ס' קמ"ה), סמ"ע (אבה"ע ס' ל"ה ס"ק ב'), מג"א (או"ח ס' נ"ה ס"ק י'), אליה זוטא (שם ס"ק ד')] באר היטב (שם ס"ק י"א), ומשנה ברורה (שם ס"ק מ"ה)], מ"מ לשיטת הערוך לנר יוצא שאם היום ההולדת שלו הוא ביום ב' של ראש חודש (שהוא בעצם יום הראשון של החודש הנוכחי), עדיין נחשב כבר מצוה (במצב כל שהיא לפחות) ביום הקודם - ביום א' של ראש חודש (ואף שזה בעצם יום ל' של החודש הקודם). נאולם חייב להדגיש שהערוך לנר בעיקרון מיידי בנידון ההפוך - במי שנולד בל' שבט (א' דראש חודש אדר) בשנה רגילה ובר מצוה שלו הוא בשנה המעוברת, והורה שהבחור רק הגיע לנועם עול מצות בראש חודש אדר שני. ולמרות שזה לא ההלכה פסוקה, וידוע שהג"ר שמואל סאלנט והמהר"ל דיסקין (הובא בשו"ת שבט הלוי חלק י' ס' ק"ה) פסקו להדיא כנגדו, מ"מ הגר"ש הלוי ואזנר עצמו (שם) והגרש"ז אויערבך (הובא בספר אשי ישראל עמ' קל"ה, פרק ט"ו, הערה כ"ו בסוגריים) המליצו לחשוש לשיטה זו בענייני דאורייתא (כמו להתפלל כשליח ציבור או לעלות לתורה חוץ ממפטיר וכדו') אבל עדיין שיש לקבל על עצמו כל ענייני בר מצוה מזמן הבר מצוה העיקרי (כמו חויב לבישת תפילין וכדו'). ואף ששיטה זו אינו מוסכמת, מ"מ יש אחרונים שסברו כוותיה, כוללת הערוך השלחן (או"ח ס' נ"ה סוף ס"ק ט"ו; שמשמע כך), ה'יגד יעקב' (שמות, מצותיך שעשועי, מצוה ד'), ובנו ה'זיען יוסף' (שו"ת חלק א' ס' ל"ג ס"א ד"ה והשיב). וא"כ, מכיון שיש שיטת המועט שסבר שהבר מצוה שלו הוא באמת יום לפני זה, ואכן מוכשר לטעויות, בני נ"י התחיל להניח התפילין שלושים ואחד יום לפני הבר מצוה המוסכמת שלו, כדי להפחית סיכויים של טעויות ולחשוש לשיטת המועט, ולוודא שהנחת התפילין שלו יהיה לכה"פ ל' יום לפני הבר מצוה עצמו, וק"ל.

כג. גמרא תענית (דף כ"ט ע"א).

כד. עיין בפירוש המצודת דוד על משלי (פרק ט"ו פסוק ל' ד"ה מאור עיניים), "הארת עיניים בדבר המסופק ישמח כי אין בעולם שמחה כהתרת הספקות". פתגם זה גם מובא בדברי הפמ"ג בצורה ששונה קצת (או"ח ריש ס' תר"ע א"א ד"ה נוהגין ובאו"ח ס' תרפ"ב מ"ז סוף ס"ק ו') בענייני חנוכה, לגבי למה אומרים ב'על הניסים' שה'זדים' דווקא נמסרו ל'עוסקי תורתך', וז"ל "מי שלא טעם טעם שמחת התרת הספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם", עיי"ש. ובאמת כבר קידם הרמ"א בפתגם דומה בתשובותיו (שו"ת הרמ"א ס' ה'), וז"ל "כי מאמר החכם כי לא טעם טעם שמחה מי שלא טעם שמחת ספיקות והתרתם", עיי"ש.

אורה חיים

הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

מרא דאתרא דרמת אלחנן

וראש כולל בית דוד - חולון

וחבר מועצת גדולי התורה

א. בענין ריקוד תחיית המתים. ב. בענין קדושה בחדרי שיעורים.

הנהלת בית הספר רצתה לקבוע שחדר זה יהיה לו מעמד כ"בית מדרש" ולכן רצתה לקבוע כללים שבחדר זה יש לנהוג קדושה לענין שיחת חולין, אכילה, ושתייה וכדו'.

העיר להם תלמיד חכם אחד, שיש להסתפק בזה, כי יש לצדד שלמרות שזה נקבע כמקום לימוד לבנות, מכל מקום קדושת בית המדרש מקורו בחיוב תלמוד תורה של הלומדים, וכיון שאין חיוב תלמוד תורה לנשים אין בו קדושה, מאידך תלמיד חכם אחר אמר, שקדושת בית המדרש הוא בגלל שלומדים בו תורה, וכיון שהנשים לומדות שם, הוי מקום מיוחד לתורה, וממילא יש בו קדושה.

תשובה- מקום שמיוחד ללימוד נשים, יש בזה קצת קדושה, אף שאין לומדות שם ברבים אלא ביחידות, וראוי להשתדל להתנהג שם בכבוד ראש.

מקורות ונימוקים- ראשית יש לדון בכל חדר שיעורים בישיבה, בכל כיתה בתלמוד תורה, שלומדים שם תורת ה', האם יש לזה קדושת בית המדרש, וצריך לנהוג שם בכבוד ראש ובכל קדושת בית המדרש, ולהזהר

לכבוד התלמיד המצויין חיים מלין נ"ו
השלו' והברכה,

א. בדבר ריקוד תחיית המתים. מותר לעשות את הריקוד, אף שכתוב בסוף מסכת פאה (פ"ח מ"ט) וכל מי שאינו לא חגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד מהם אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם, כל זה אמור כשעושה עצמו ואף אחד לא יודע מזה, אבל כשזה לשם משחק מותר, אבל לא לעשות זאת בבית המדרש.

ב. האם יש דין קדושה בחדרי שיעורים בשיבות, שלא מתפללים שם אלא רק מוסרים שם שיעורים. מצורף בזה שאלה דומה שנסתפקנו בזה: שאלה- בסמינר בחו"ל [שם כל הבנות הם מעל בת מצוה] יש חדר מיוחד ללימוד תורה, כלומר בחדר יש רק ספרי קודש של תנ"ך והלכה, ובהפסקה נכנסות שם בנות כדי לעיין בהלכות, או ללמוד קצת תנ"ך, או לרכוש ידע בהלכות הנצרכות לנשים, כמו כן כשבת צריכה להכין איזה עבודה תורנית, היא יושבת שם ויש לה את כל הספרים שהיא צריכה עבור זה.

ואסור להוריד קדושת בית הכנסת לבית המדרש דיחיד, אף שעדיף להתפלל שם.

על כל פנים שמענו שגם כשיחיד קובע לו מקום ללימוד, יש לו קדושה, ויש למג"א צד לומר שקדושתו חמורה יותר מבית הכנסת של רבים שאין לומדים שם, ומיוחד רק לתפלה.

אמנם בשו"ת לבושי מרדכי (או"ח מהדו"ת סימן מ) כתב שתלמוד תורה של קטנים אין בו קדושה, כי עיקר הקדושה שיש בבית הכנסת הוא משום שאומרים שם דבר שבקדושה בעשרה, והשכינה שורה שם, וראה לכך שבעזרת נשים גם כשמתפללים שם, אין בו כל כך קדושה, כי אין עושים שם דברים שצריך עשרה, ורק קדושה קצת יש בו כיון שעל כל פנים עונות לדברים שבקדושה ששומעים מבית הכנסת.

וגם בית המדרש שאמרו שקדושתו חמורה יותר מבית הכנסת, אפילו שאין מתפללים בתוכו, מכל מקום בדרשה לרבים אומרים קדיש דרבנן, אשר על דבר זה העולם עומד, כמו שכתוב בסוף מסכת סוטה (דף מ"ט ע"א) ואיכא דבר שבקדושה.

אבל בתלמוד תורה של תינוקות של בית רבן, שאינם בני מצוה, וגם שאין אומרים שם קדושה, לא שייך האי טעמא. וכן יש להוכיח קצת מלשון הרמב"ם (תלמוד תורה פ"ב ה"ז), ובשו"ע (יו"ד סימן רמה ס"כ), דקורין חדר שמלמדין לתינוקות בית הספר ולא בית המדרש.

אמנם בשו"ת מבי"ט (ח"ב סימן קצא) כתב, שתלמוד תורה יש בו קדושת בית המדרש, שחמור יותר מקדושת בית הכנסת, כי הבל פי תורת הקטנים עדיף שאין בו חטא,

מקלות ראש ומשיחת חולין. ואולי גם בכל בית שיש בו חדר שמיוחד ללימוד תורה, ויש בו אוצר הספרים ומשמש רק ללימוד, ונקרא "חדר ספרים" יהיה לו קדושת בית המדרש.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סימן קנא ס"ב) י"א שמה ששנינו בקדושת בתי מדרשות, ר"ל של רבים דומיא דבית הכנסת, אבל יחיד הקובע מדרש בביתו לצרכו, אין לו קדושה כל כך.

וכתב במשנה ברורה (ס"ק יד) אבל אם הקדיש בית לצורך רבים ללמוד בו, אפילו אם אין מתפללין שם כלל יש עליו קדושת בית המדרש.

והנה כתב בשו"ע (או"ח סימן קנג ס"א) שקדושת בית המדרש חמורה יותר מקדושת בית הכנסת, וכתב במגן אברהם (סק"א) צ"ע אי מותר לעשות מבית הכנסת בית המדרש ליחיד בביתו, ועי' סי' קנ"א ס"ב ובסי' צ' סי"ח משמע דשרי.

וביאור דבריו, שבשו"ע בסימן קנ"א (הובא לעיל) כתב, שיחיד הקובע מדרש לביתו, אין לו קדושה כל כך, מאידך בסימן צ' כתוב דעדיף להתפלל בבית המדרש קבוע מבית הכנסת, משמע דקדושת בית המדרש עדיף מבית הכנסת, וכיון שכתב בסימן צ' סתם, משמע דמיירי אפילו בבית המדרש דיחיד.

למעשה כתב במשנ"ב (סק"א) בשם האליה רבה להחמיר בזה, וכן כתב בפמ"ג (שם סק"א) שלהתפלל מצוה יותר בבית המדרש של יחיד, דבמקום רנה שם תהא תפלה, אבל לגבי קדושה בית הכנסת של רבים חמור יותר מבית המדרש של יחיד,

דחייבת לומר פרשת הקרבנות כמו שחייבת בתפלה א"כ קאי הברכה על זה. אמנם דעת הגר"א שגם כשלומדות אינם מקיימים מצוות תלמוד תורה, ומברכות כמו כל מצות עשה שהזמן גרמא שיכולות לברך עליהם.

ואולי גם בענינו תלוי בזה, שלדעת הב"י שחייבות בלימוד תורה, אם כן מקום שמיוחד להם ללימוד, יש בו קדושה, אולם לדעת הגר"א שאינם מקיימות מצוה בלימודם, אולי אין בו קדושה, אך יתכן שגם לשיטת הגר"א יש בו קדושה, כי על כל פנים כשלומדות יש להם שכר כאילו מצווה ועושה.

ויעויין בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ק ח"ב סימן כב) שהאריך אם מותר לבנות עזרת נשים כשצריך לבנות עמודים בתוך בית המדרש וזה מקטין קצת את בית המדרש, ובתוך דבריו כתב, דבית הכנסת של נשים מיקרי ג"כ קדושה דבאמת נשים חייבות בתפילה, ואף דאסור לעשות מבית המדרש בית הכנסת משום דבית הכנסת אין לומדים שם, ואם כן עכ"פ הנשים אין לומדות שם וא"כ גרע, יעו"ש שהתיר.

על כל פנים שמענו מדבריו שלעזרת נשים יש קדושת בית הכנסת כיון שמתפללות שם ואינן לומדות שם, ומשמע שאם היו גם לומדות שם, היה לו קדושת בית המדרש, ואולי גם בענינו מקום שמיוחד ללימוד נשים, ואין לומדות שם ברכים אלא ביחידות, יש בו קצת קדושה, כמו מקום שיחיד הזמינו רק ללימוד.

בברכה נאמנה
יצחק זילברשטיין

וגם לומדים שם הלכה, ויש בו קדושת תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

גם בשו"ת מהר"ש ענגיל (ח"ז סימן לא) כתב דבית המיוחד לתלמוד תורה דרבים בודאי יש בו קדושה אף אם אין מתפללין שמה בציבור, ובפרט תלמוד תורה דתינוקות, שהוא הבל שאין בו חטא, ואף שאינם מחויבים במצוות אלא משום חינוך, מכל מקום על לימודם בעולם העולם קיים כמפורש במדרש (בר"ר פרשה סה כ) בזמן שקולן של תנוקות בתלמוד תורה אין ידי עשו שולטות, על כל פנים יש בו קדושה חמורה.

ובספר חסד לאלפים (סימן קנא אות ד) כתב, הבתים שלומדים בהם התנוקות יש להן קדושה אפשר יותר מקדושת בית המדרש, שהרי אמרו שהעולם עומד על הבל תשב"ר, שאינו דומה הבל שאין בו חטא להבל שיש בו חטא, ובודאי שיש שם השראת שכינה, וצריך לנהוג בהם כבוד.

הרי שהדבר ברור שדעת רוב הפוסקים שחדר שמיוחד ללימוד תשב"ר יש בו קדושה, וחדר שיעורים שמלמדים שם בחורים, לכו"ע יש בו קדושה. וגם חדר שאדם מיוחד בביתו ללימוד, ולא לעשות בו שאר דברים, יש בו גם קדושה.

ומעתה יש לדון בחדר המיוחד ללימוד נשים, אם יש בו קדושה, ואולי זה תלוי במחלוקת השו"ע והגר"א, שכתב בשו"ע (או"ח סימן מז סי"ד) נשים מברכות ברכת התורה. וכתב בביאור הלכה (ד"ה נשים) שמבואר בב"י בשם האגור הטעם שמברכות, דהא חייבות ללמוד הדינים שלהם, ועוד

בענין לעבור בין שני דקלים

לכבוד הבחור החשוב חיים מלין הי"ו
שלו' וברכה!

בדבר מה ששאל שלאחרונה שתלו בשביל ליד הישיבה עצי דקל משני צידי השביל, איך אפשר להקל, והלא בגמרא בפסחים דף קיא ע"א אמרו שיש בזה סכנה לעבור בין שני דקלים.

תשובה: ראשית ברמב"ם בטור ובשו"ע לא הובא דין זה, למרות שהביאו דברים רבים שיש לחוש להם משום סכנה. אמנם הרבה אחרונים [אליה רבה (סימן ג' סק"י) פרי חדש (יו"ד סימן קטז סק"ט) שו"ע הרב (שמירת הגוף והנפש ס"ט) והגהות רע"א (שו"ע סימן קנו ס"א)] ציינו לגמרא זו, ואם כן יש לדון למה בזמננו לא מקפידים על כך.

כמה סניפים יש להתיר:

א. בגמרא בפסחים (דף קיא ע"א) נאמר, "והעובר בין שני דקלים", לא אמרן אלא דלא פסקינהו רשות הרבים, אבל פסקינהו רשות הרבים לית לן בה. ורשות הרבים המובא בגמרא אין צריך להיות רשות הרבים כמו בשבת שבוקעים שישים ריבוא, והרי בסוטה רשות הרבים היינו שיש שם שלושה אנשים, והיינו רשות הרבים היינו מקום שרבים מהלכים שם, אין בזה חשש.

ב. בבן איש חי (שנה שניה פרשת פינחס אות יז) כתב [אך הביא את דברי הגמרא לא יעבור בין שני גמלים או בין שתי נשים או בין שני כלבים, ולא הביא דקלים, והיינו

שהכניס גמל במקום דקל], והיינו דוקא אם מכוונים יחד, ודווקא אם הולך לבדו, אבל אם יש אדם אחר הולך בצידו בשוה לית לן בה..., וכל אלו הנזכרים אם יש בין זה לזה ד' אמות לית לן בה. וכהיום כמעט שאין הפרש בין דקל לדקל בשיעור ד' אמות.

ג. בכניסה לבית הכנסת בחצר מרן החזו"א היו שני דקלים שעברו ביניהם, ושאלו את החזו"א על דברי הגמרא שאסור לעבור בין שני דקלים:

ושאלו אותו כמה פעמים ואמר בכמה נוסחאות:

בפעם אחת ענה, שבענינים הסגוליים בגמרא אם אין קבלה ומנהג להקפיד לא קפדינן.

ובספר ליקוט דינים והנהגות ממרן החזו"א, כתב שהשיב שבזמנינו אין קפידא לעבור בין ב' דקלים דכיון דאין העולם מקפידין האידנא על זה אין לחוש עכ"ל.

ובספר אורחות רבנו (ח"א הוספות עמוד כט) בשם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שהשיב לו מרן החזו"א שאביי כבר גירש את המזיקים, ושאלו הגר"ח א"כ אין להזהר בכל הדברים שהגמ' אסרה משום מזיקים, ענה לו מרן שיש להקפיד רק על הדברים שהעולם חושש להם, אבל מה שאין העולם מקפיד, בזמן הזה אין לחוש להם.

בברכה נאמנה
יצחק זילברשטיין

שאלות שונות

התחיל בספירות העומק לאחר אמירת ח"ק
בענין הריקוד המכונה 'ברויגו שפיל'

א. בדבר שאלתך בענין ש"ץ שהתפלל מעריב בימי ספירת העומר, ואחר שסיימו הציבור

מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם, שנאמר צדק צדק תרדוף. – וכן השאלה בילדים שאחד מחבריהם נשברה רגלו והולך בעזרת שני מקלות תמיכה המכונה קביים, והחברים לוקחים הקביים והולכים עמם ומשחקים עם זה, האם אין לחשוש לזה:

היו מקרים שבחנוכה או בפורים עשו "הצגה של מכירת יוסף" דהיינו שאחד היה יוסף והאחרים היו אחיו שמכרוהו, וזה הזיק רח"ל ולא עלה יפה. – כיון שענין מכירת יוסף לא היה כפשוטו ומבואר במדרש איכה שעשרה הרוגי מלכות ה' תמורת מכירת יוסף עיי"ש. וכבר התרה על כך בשו"ת מהרי"ץ (סי' נו) וז"ל שאבותינו סיפרו לנו שגדולים אשר לפנינו לא היה דעתם נוחה מזה, וקבלה בידם שכל מי שהיה לו חלק חלילה בזה לא ינקה רח"ל, ובאמת שלא ראינום כבר ולא שמענו זה כמה ימים ושנים שנתעסקו בזה, עד אשר קם דור וילכו אחר שרירות לבם, וראוי לבטל הדבר אם אפשר במאמצי כוח, עיי"ש. – ולעומת זאת היו צדיקים שכן נהגו בפורים לישיב ולראות הצגה של מכירת יוסף.

אבל בהצגה סתם אין לחוש כיון שזה לשחק בעלמא, ובפרט כשעושים זאת לשמחת חתן, וכן נהגו למעשה הרבה יראים ושלמים, וכן אצל בני ירושלים שהיו עושים את הברויגז שפיל ולא חששו.

דושה"ט בברכה

לעשות, האם לגמור הברכה ולספור ואח"כ יסיים הקדיש, או יסיים הקדיש ואח"כ יברך שוב, או עדיף שאחר יברך ויוציא אותו ידי חובה: לענ"ד נראה שיגמור הברכה ויספור כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, ואח"כ יסיים הקדיש, ומה שהיה הפסק באמצע הברכה אינו מעכב בדיעבד, כמבואר במשנ"ב (סי' ר"ו סק"ב) לענין הפסק בשתיקה בין הברכה לאכילה, עיי"ש, וה"ה (ואף כל שכן) כששתק באמצע הברכה. – ומאידך לא מצאנו דיני הפסק בקדיש, ואף בק"ש וברכותיה מבואר בשו"ע (סי' סה, א) דאם שח אפילו במזיד א"צ לחזור רק למקום שפסק, ואפילו כשפסק באמצע ברכה. ורק לענין שח בתפילה קי"ל (סי' קד, ו) דכשלא שהה בכדי לגמור את כולה חוזר לתחלת הברכה שפסק בה [ועעו"ש במשנ"ב (סקי"ט) ובביה"ל (ד"ה דינו)]. וא"כ כ"ש בקדיש שא"צ לחזור לראש, רק ימשיך מיד לאחר הספירה באמירת תתקבל. ואם יש יתום, עדיף שיאמר הוא הקדיש שלם לאחר עלינו.

ב. בדבר שאלתך בענין הצגה [המכונה ברויגז שפיל בלע"ז] שעושים בהרבה ישיבות בימי הפורים או בשמחות, שלוקחים שני בחורים המציגים כאילו שניהם רבים זה עם זה, וכאילו אחד מת, והשני עושה כל מיני לחשים ומרימו וכאילו עשה תחיית המתים, האם אין בזה משום אהא דתנן בשילהי פאה (פ"ח מ"ט) וכל מי שאינו לא חוגר ולא סומא ולא פסח ועושה עצמו כאחד

שאלות שונות

בס"ד, י"א אייר תשע"ז

בימי העומר, שלום אומר, להבה"ח
המופלג בתורה ויר"ש, כמר חיים מלין
ני"ו, מק"ק קרית ספר יצ"ו.

אחדשה"מ, ע"ד שאלותך השונות:

א. לאחר הפסח בשנה שעברה (שנת
תשע"ו) היה הפרש בקריאת הפרשיות בין
א"י לחו"ל שיש להם יו"ט שני, עד שהגיעו
בא"י לפר' מסעי ובחו"ל קראו מטות מסעי.
ועובדא הוי בבן א"י שנסע לחו"ל ביום א'
פר' מסעי, האם צריך לחזור ולקרות שם
שמו"ת גם פר' מטות:

בחיוב להשלים פרשיותיו עם הציבור,
כתב הצ"ח (ברכות ח.) הטעם כדי שתהא
התורה שגורה בפי כל א', וזה ע"י לימוד
ג"פ, שמו"ת, כי החוט המשולש לא במהרה
ינתק. וכבר כ"כ החינוך (בהקדמה) שחזן
מקרה"ת חייב לקרוא בביתו שמו"ת "כדי
שישכיל בדברים יותר בקרותו אותם בביתו".

ולפי"ז החיוב הוא רק פעם אחת בשנה, וכיון
שכבר קרא פ' מטות שמו"ת והשלימו עם
הציבור שבא"י, א"צ לחזור לקראו שנית.

ב. כתב במשנ"ב (סי' רצ סק"ג) דת"ח
שלומד כל השבוע צריך להתענג יותר בשבת,
וכמבואר ברמ"א (שם סעיף ב). האם גם מי
שחשקה נפשו בתורה ואינו עייף כלל, ג"כ
מחויב לישון מעט כדי לקיים האי דינא, או
דילמא יותר תענוג בשבילו שישב וילמד.

זה רק אם יש צורך בשינה שאז יש לו
תענוג, אבל למי שאין צורך אין זה תענוג
כ"כ ואין צריך.

ג. היכן מקור מנהג האנשים שכשיוצאים
מהכותל הולכים לאחור כשפניהם אל הכותל,
ומהו שיעור הדרך או הזמן שצריך.

ע"י שו"ע (יו"ד סי' רמב, טז) שיצוד
עצמו.

דושה"ט בברכה

הגאון הגדול רבי אשר ווייס שליט"א

גאב"ד דרכי תורה

ומח"ס מנחת אשר

שאלות שונות

בס"ד

בבוד תלמידי אהובי הבח' היקר חיים
מלין נ"י

הן נהניתי לראות את פרי רוחו ועמלו בקונטרס היקר שלמי חיים בענין מ"ש האוכל בשוק דומה לכלב. הדברים ערוכים בטוב טעם ודעת ובהירות והצלחת ללקט מקורות רבים שאינן ידועים, והכל בשפה ברורה ונעימה.

שתזכה תמיד להגדיל תורה ולהאדירה ותתעלה במעלות התורה.

הנני במענה קצר לשאלותיו:

א) האם צריך להקפיד בילדים שלא יאכלו בשוק, והאם צריך לחנך קטנים לדרך ארץ - הן אמרו חכמים (תנא דבי אליהו פרק א') דרך ארץ קדמה לתורה, ושתי דרכים נאמרו בפירוש הענין.

א'- י"א דכוונתם שדרך ארץ קודמת לתורה במעלתה והמצוות שמקורן בדרך ארץ חשובות מתרי"ג המצוות הכתובות בתורה, כ"כ בספר דליות יחזקאל להגאון ר' יחזקאל סרנא (ח"ב עמוד ק"ז מאמר דרך ארץ קדמה לתורה), ובספר דעת תורה למשגיח דמיר הג"ר ירוחם (פר' מקץ, מ"ב ט').

אך לענ"ד אלו דברים שאין האוזן יכולה לשמוע ופשוט שמצוות העשה ול"ת המפורשות חמורות לאין ערוך מדרך ארץ.

ב'- דרך ארץ קדמה לתורה בסדר העבודה דאם אין דרך ארץ אין תורה (אבות ג' י"ז) וכדברי רבינו יונה שם "אם אין דרך ארץ אין תורה- ר"ל שצריך תחלה לתקן את עצמו במדות. ובזה תשכון התורה עליו שאיננה שוכנת לעולם בגוף שאינו בעל מידות טובות לא שילמוד התורה ואחר כך יקח לו המצות כי אי אפשר".

אך נראה ברור ופשוט שדרך ארץ קדמה לתורה גם בדרכי החינוך שצריך לחנך את הקטנים מגיל הרך לדרך ארץ ולמידות טובות וגם כי יזקינו לא יסורו ממנו. וקטן שהגיע לחינוך ראוי לחנכו אף שלא יאכל בשוק כפי שיש לחנכו לכל עניני הדרך ארץ.

ב) ובמה ששאל האם אלה שנוהגים לאכול פיצוחים וגרעינים כשהם מהלכים ברחוב בראש כל חוצות פסולים לעדות, לפי המפורש בחו"מ (ל"ד י"ח) דהאוכל בשוק פסול לעדות.

נראה פשוט דאינם פסולים לעדות מחדא ותרי טעמי:

א'- הלא כל עיקר הלכה זו משום שאדם שנוהג באופן מבזזה ביותר ואינו חושש לבושתו פסול לעדות מדרבנן, וכך מוכח מלשון השו"ע "הבזויים, פסולים לעדות מדבריהם, והם האנשים שהולכים ואוכלים

מדבריהם שעד כאן לא פסלו אלא בדבר שיש בו בזיון גמור, ולא במה שדשו בו רבים ואין בו בזיון גדול.

ויש ללמוד מדבריהם דבאכילה שמקובל לאכול אף בשוק לא פסלו, והרי כו"ע מודים דהשונה מים ברה"ר כנהוג ודאי לא פסול לעדות, והיוצא לרה"ר וסוכריה בתוך פיו ודאי לא נפסל לעדות, וכך יש לדון בכל דבר לפי מנהג העולם. ועיין עוד בירושלמי (מעשרות ט"ז). "אין שבחו של ת"ח לאכול בשוק", ומשמע דשאר בנ"א אין להם גנאי כ"כ.

ומ"מ אף שלא נפסל לעדות, יש לת"ח ולאנשי מעשה לקיים דברי חכמים במילואם ופשטותן ולהמנע מלאכול בשוק בכל ענין.

הנני כופל ברכה שתזכה הרבה להתייגע ולהשתעשע בדברי תורה כל הימים

באהבה יתירא

אשר זי"ט

בשוק בפני כל העם, וכגון אלו שהולכים ערומים בשוק בעת שהם עסוקים במלאכה מנוולת וכיוצא באלו, שאין מקפידים על הבושת, שכל אלו חשובים ככלב ואין מקפידים על עדות שקר", וכ"כ רש"י בקידושין שם.

ופשוט שע"כ זה טעם הדברים דהלא אין כאן עבירה ממש ואין כאן פסול רשע, אלא שחידשו הלכה שכל שאינו מקפיד על בושתו ובזיונו חשוד הוא להעיד שקר. ונראה אפוא שהלכה זו תלויה לפי המקום והזמן, וכיון שרבים האנשים בזמן הזה שיאכלו בשוק ומ"מ יקפידו על הבושת ככל שאר בני האדם לא מסתבר כלל לפוסלן לעדות.

ב' - הלא מצינו בדברי התוס' (קידושין מ:) שתמהו על כל עיקר הלכה זו שפסלו את האוכל בשוק, ופירשו בשני דרכים או שלא פסלו אלא את החוטף ואוכל, או שלא פסלו אלא באכילה סעודה של פת. למדנו

הגאון הגדול רבי אליהו ש"זינגר שליט"א

גאב"ד גילה ירושלים

ובעמח"ס שואלין ודורשין וש"ס

תשובות בחלכות האוכל בשוק דומה לכלב ופסול לעדות (קידושין מ:)

(נמסר ע"י הבה"ח חיים מלין נ"ו, ישיבת בית מדרש עליון מתוך הספר החדש "אורחות אכילה"
[שלמי חיים] העומד לראות אור בקרוב אי"ה)

שמיא נפל, ברחו לכם מאצל האיש הזה שממעט בכבוד שמים. שאינו יושב בכבוד על השולחן אשר לפניו, ותיכף פרחו כולם. והרב האר"י היה רואה מביתו את המראה הגדול הזה וגילה סוסו להר"י נאג'ארה וחרד חרדה גדולה וקשט עצמו וישב בכבוד וחזר לשורר כבראשונה וחזרו מה"ש להתקבץ כבתחילה. ולכן הירא את דבר ה' כולו אומר כבוד וצריך לאכול בדרך ארץ וכו'.

עוד הוסיף שם: "וכבר חז"ל הפליגו בגנותם ובפרט לת"ח יגדל הכאב אם ישתה ויצא מן השורה בין עמי הארץ, כי שם שמים מתחלל על ידו, ואשרי משכיל יכלכל דבריו במשפט וכו'" – עכ"ד.

נמצא לפי"ז כי לעתים אכילה או שתיה גובל בחילול ה', ובפרט כאשר בני תורה עושים זאת, שאז יאמרו הבריות "ראו זה שלמד תורה והאיך מתנהג כאחד הפרחחים", ה' ירחם.

לפי הנ"ל יש בזה מדרגות, דיש כאלה שאצלם הוא חילול ה' ויש שאצלם הוא רק ענין של נימוסין ודרך ארץ. כי יש כאלה שאחרים לומדים מהם ואומרים, דאם פלוני

דברי חיזוק בקיום הלכה זו – מאת הגאון שליט"א ענין אכילה בשוק ולהיות בן תורה הם תרתי דסתרי. אכילה בשוק מוכיח על עזות פנים, על חוסר יראת שמים, על הפקרות. מוכיח כי אותו אדם עושה מה שליבו חפץ ואין לו שום בושא מאיש. וזו הסיבה שנפסל לעדות כיון שמי שאין לו בושא, גם אין לו בושא לשקר, והוא מאבד את האימון.

בן תורה יודע כי התורה מבקשת ממנו עדינות ותכונת הבושא היא חלק מזה. בן תורה הוא הניגוד הגמור של עזות פנים, ואין שניהם יכולים לדור בכפיפה אחת. בן תורה הוא בנו של מלכו של עולם, ולא תמצא מי שהוא בנו של המלך שיאכל בשוק, ואנו בני מלכים, ונשמור על כבוד המלכות וכבוד התורה.

וראה בפלא יועץ באות אכילה שכתב: "וצריך לישב בכבוד על השולחן כי על שולחן המלך הוא אוכל. וידוע המעשה בה"ר ישראל נאג'ארה בזמן האר"י ז"ל, שהיה משורר על שולחנו בקול נעים, והיו מתקבצים מלאכי השרת כבמזמורי חתן וכלה והיו זרועותיו מגולות מפני החום, וקול מן

אלא הוא נוגע להלכה, דהאוכל בשוק פסול לעדות, ונראה שבזה צריך לשמוע בקולו.

אם יאכיל את אביו בשוק

(ג) יכול לתת לו ביד והוא יאכל לבד. ואם צריך להאכילו ילך למקום צדדי ושם יאכילנו.

שתיה בפני רבים

(ד) נראה שאין צריך להקפיד בזה. אם כי תלמידי חכמים לא היו נוהגים אפילו לשותות בפני רבים ובודאי שלא לאכול בפניהם.

מדוע המשנ"ב לא הביא דין זה להלכה

(ה) מזה שהמשנ"ב לא הביא ענין זה של האוכל בשוק אין להביא ראיה, כי המשנ"ב לא עוסק בענייני דרך ארץ, אף שבכמה מקומות הזכיר אגב הדברים שהיו נוגעים להלכה. גם משום שענין זה נוגע להל' עדות שבחו"מ ולא נוגע לאו"ח. ודבר שכתוב בגמרא לאיסור, אין לזלזל בו ח"ו.

ואף שבודאי דיש להקפיד בזה, מ"מ בימינו שהרבה מקילין בזה קשה לפסול משהו לעדות מחמת זה, אבל למיחש מיבעי ולכתחילה יש לזהר בזה בפרט בעדות קידושין וכיוצ"ב.

מה גדר פת לר"ת בתוס' קידושין מ' ב'

(ו) מנהג העולם שבפת הבאה בכיסנין מקילין יותר. אך בפת בודאי דיש להקפיד, וכפי שאמרתי דהוא דינא דגמרא. ולענ"ד כלל זה לא נאמר על ממתקים אלא על אכילה שיכול לשבוע ממנה כמו פת או עוגה. וצ"ע לגבי קרטיב וכיוצ"ב שבודאי לא ראוי לאוכלו בשוק, אבל אם יש לזה כל דיני האוכל בשוק, צ"ע.

שהוא ת"ח עושה כן, משמע דשרי. ויש כאלה שלא ילמדו מהם.

הצד השווה בכולם שהוא בודאי דבר מכוער, ודומה לכלב שהיא חיה בזויה, ואין זו מידה יהודית. ולפי גודל החילול ה' הוא גם גודל הבזיון. ולפי גודל הבזיון הוא גם נפסל לעדות.

האוכל בשוק בזמנו

(א) הנה דין זה של האוכל בשוק דדומה לכלב, נוגע גם להלכה כיון דמבואר בשו"ע חו"מ דהאוכל בשוק פסול לעדות. והטעם כתבו הפוסקים דאם אינו מתבייש לאכול בשוק גם אינו מתבייש לשקר, ולכן הוא פסול לעדות.

אמנם יתכן שבימינו שרבים אוכלים ברחוב בישיבה או בהליכה כבר אין בזה בושה. אלא שהכל תלוי באדם, דאם הוא איש מכובד כמו ת"ח או רב או ראש ישיבה וכיוצ"ב שאוכל בשוק, הוא בודאי נפסל לעדות, כיון שאנשים כאלה לא רגילים ואף מתביישים לאכול בשוק. ויתכן שה"ה האוכלים כבר בשמחות, דרובא דעלמא לוקחים ואוכלים בעמידה, אבל אנשים מכובדים לא יעשו זאת. אשר ע"כ נראה דהכל תלוי באדם, דכהיום הזה רובא דעלמא אינם מתביישים לאכול ברחוב או בגינה, ולגבם אין זה פוגם במהימנותם לעדות.

אם צריך לשמוע לאביו לאכול בשוק

(ב) כפי שכתבתי כבר בשו"ת שואלין ודורשין ח"ט בעניינים הנוגעים להנהגות אינו חייב לשמוע בקול אביו כגון שהאבא ליטאי והבן בחר להיות חסיד- הרשות בידו. אך ענין האכילה בשוק אינו ענין להנהגה בלבד

אכילה בים

ז) לא שמענו בשם החזו"א. כידוע תלמידי חכמים הקפידו על זה מאוד, ואפילו בפני אחרים בביתם לא אכלו, רק בצנעה.

אכילה בשוק של נכרים

ח) ענין אכילה בשוק אינו אסור משום מראית עין, אלא משום שהוא מזלזל בעצמו שאוכל ככלב, ולכן אחז"ל שאם מזלזל בעצמו ככלב גם אי אפשר להאמין לעדותו. ולכן גם אם הוא בין הגויים צריך לשמור על צלם יהודי.

עמוד לאכול בשוק ואמרו לו שיפסל ע"ז, מי נימא דמכך שרצה לאכול – הרי הוא בזוי

ט) בחז"ל כתוב "האוכל בשוק וכו'" ומשמע דוקא האוכל ולא הרוצה לאכול. וכך אמרו בעלי המוסר: כשם שרק מי שגונב הוא גנב ולא מי שרוצה ללמוד. ובימינו שכך הרגילות שאוכלים בחוץ, יתכן והדין יהיה שונה.

האוכל מחוץ לביתו איך יאמר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרובה בבית הזה

י) מי שאוכל מחוץ לבית ובלי שולחן, גם יכול לומר את הרחמן שבברכהמ"ז, כי הכוונה היא לבית ולשולחן שרגיל לאכול שם, ואף שעכשיו לא אוכל שם, אך הרגילות שלו היא לאכול בביתו ועל שולחנו, ולכן גם עכשיו מברך את הבית והשולחן שרגיל לאכול עליו.

אכילת אשה בשוק

יא) הנה אצל האיש יש בזה נפק"מ אם יהיה כשר לעדות אחרי שאוכל בשוק. מאידך אצל האשה אין כזו נפק"מ כיון שבלא"ה פסולה לעדות. ומ"מ נלענ"ד דאצל האשה הוא חמור יותר, כיון שיש בזה עזות

ופריצות, ואשה צנועה לא יכולה להכשל בדבר זה שהוא דומה לכלב.

כיצד האוכל בשוק חוזר לכשרותו

יב) יחזור בתשובה, ויקבל על עצמו שיותר לא יאכל בשוק.

ביאור בדברי הראש יוסף שצריך התראה לפסוק אוכל בשוק

יג) יכול להיות שאין זו התראה כבכל עבירה, אלא הכוונה שיש להסביר לו שמעשהו אינו ראוי.

אם ת"ח שאוכל בגוונא שרק לו הוי בושת אם נפסל יד) ענין זה הוא תלוי לפי המבייש והמתבייש. אדם רגיל אינו מתבייש לאכול בחוץ, ודרכו בכך. ת"ח אינו רגיל לאכול בחוץ ועבורו זו בושה וגם חילול ה'. ולכן יתכן שדוקא הת"ח יהיה בענין זה גרוע יותר מהאיש הרגיל.

מי נקרא ת"ח לענין זה

טו) אדם שנראה כת"ח זה חילול ה' אם יאכל בחוץ. וגם מי שנראה כבן תורה ולבוש בלבוש של בן תורה הוא ג"כ חילול ה'. ובאמת מי שאוכל בחוץ הוא בודאי אינו ת"ח ואינו בן תורה.

מדוע המשנה לא מנתה פסול האוכל בשוק

טז) התשובה היא בזאת, יש פסולי עדות שאנו אומרים שהם ודאי שקרנים או גזלנים כמו משחק בקוביא או מחלל שבת שאינו מאמין ב"כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש". ויש פסולי עדות שאנו אומרים שאם עושים מה שעושים אז כנראה הם גם משקרים, אך אין זה הכרח, כי יתכן מאוד שלא נוהג כהלכה ומ"מ אינו שקרן.

טעימה מהאוכל בער"ש בשוק לראות אם טוב הוא (כ) ת"ח בודאי גם לא יטעם בשוק. ומ"מ מי שכן טועם, אין זה פוסלו והוא לא נכלל בכלל אלה שגנאי הוא להם לעשות כן.

אכילה בפארקים

כא) כיון שמנהג העולם שאוכלים בפארקים, נלענ"ד דאין זה נחשב אוכל בשוק. רק מוטב שישבו במקום צנוע ולא בפני קהל עם ועדה. וגם בים מנהג העולם להקל.

האוכל ביום תענית בשוק, האם למוחות בו על ענין הצום וגם על ענין האכילה בשוק

כב) בענין התוכחה, ראשית ראוי לדעת מה שאחז"ל "טוב לומר דבר הנשמע מלומר דבר שאינו נשמע" (היינו ולא ולומר). ואדם שאוכל בתענית בפרהסיא זה סימן שהוא עז פנים ובודאי לא יקבל שום תוכחה, ואז עדיף שלא להוכיחו, ובודאי בענין שהוא מדרבנן דעדיף שלא להוכיחו כמבואר בשו"ע סי' תרח ע"ש.

ולכן צריך לשאול אותו אם הוא זוכר שהיום יום תענית, ואם יאמר שזוכר ואעפ"כ אוכל, יש לעזבוהו לנפשו. ואם עונה ששכח שהיום תענית יש להזכירו מזה ובאותה הזדמנות גם לומר לו דבלא"ה אין לאכול בשוק ובודאי ביום תענית שיש בזה גם חילול ה'.

אכילת קטן בשוק

כג) קטן יש לנהוג עמו לפום חורפיה. אם הגיע לחינוך והוא כבר מבין ענין זה, יש להסביר לו דאין זה דרך ארץ לאכול בשוק. אך אם עדיין לא הגיע לגיל זה אין להקפיד עמו.

ובמשנה בסנהדרין הזכירו את פסולי העדות שהם ודאי גזלנים או שקרנים ואינם נאמנים, והם עוברי עבירה.

וזה תואם למה שהבאת באות ב' בשם הריטב"א, דאין זו עבירה לאכול בשוק אלא גנאי הוא, ואנו משערים שאם לא מתבייש לאכול בשוק כנראה גם לא יתבייש לשקר. וכן כתב בתוספות הרא"ש כפי שהבאת.

עני שאוכל בשוק

יז) מה יעשה אותו עני, לא די שאין לו בית אלא צריך גם למות מרעב? בודאי יאכל בכל מקום שמצא שאפשר לו לאכול, ואין אצלו הגנאי של האוכל בשוק, שע"ז בודאי לא נתכוונו חז"ל.

משגיח כשרות שנמצא אוכל בשוק

יח) משגיח נאמן מדין ע"א נאמן באיסורין. וברמב"ם בהל' מאכ"א כותב בכמה מקומות שהוא נאמן רק בתנאי שהוא בחזקת כשרות. אם אוכל בשוק, אינו בחזקת כשרות. וק"ו אם אוכל בלי נט"י בודאי זה מערער את חזקת הכשרות שלו, ואי אפשר להאמינו כמשגיח.

אבל אסור לחשוד בכשרים, ורק אם הדברים ידועים ויש עדים אפשר לפטור מתפקידו, אבל לא בגלל דיבורי לשה"ר ורכילות.

מי ששכח ובירך על אוכל בשוק או בתענית

יט) מי שבירך בתענית או בשוק, יאכל מעט, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ויכנס לאיזה חדר מדרגות או מקום נסתר ושם יאכל. אך לא בתענית.

טעימה בשוק

כד) מצינו בהל' בשר וחלב דמי שאכל בשרי ועתה מבשל חלבי דיכול לטעום, דאין זה נחשב לאכילה. ונחלקו מה זאת טעימה אם זה כולל בליעה או דלמא טעימה בלשונו וזורק החוצה.

וכן מצינו לענין יוהכ"פ דאם אוכל פחות מכשיעור דלא נחשב לאכילה ועדיין נחשב למעונה לענין שיוכל לקבל עליה לתורה ואף להתפלל לפני העמוד. וא"כ ק"ו בדבר קל כמו אכילה בשוק דאין להחשיב אכילה פחות מכשיעור אכילה וק"ו טעימה לאכילה. אא"כ אולי יש כאן מראית עין. אך כיון דאכילה בשוק היא גזירה דרבנן, וגם מראית עין הוא מדרבנן, ולא גזרינן גזירה לגזירה, ולכן נלענ"ד דיש להקל בזה.

לאכול בלילה ברחוב

כה) ידוע שהחזו"א כשהלך לאכול סגר את התריסים בביתו, כיון שסבר שאדם צריך לאכול בצנעה. כך היו נוהגים כל גדולי ישראל. יתירה מזו, כשהיו בישיבה לא אכלו יחד עם התלמידים אלא בחדרם בצנעה. מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל מעולם לא ראיתו אוכל בשמחות גם לא אצל צאצאיו, כמדומני, שאפילו לשתות לא שתה, אולי קצת יין לכבוד השמחה ותו לא.

אולי בימינו הדבר נשתנה, ועכ"פ זו מידה יפה שלא לאכול בפרהסיא, וגם לא באכילה מן הבר בחתונות שזה מראה מכוער האיך מתנפלים על האוכל, ועומדים עם הצלחת ביד וממלאים את כריסם לפני עם ועדה.

וגם בלילה יש להקפיד בזה כשהוא במקום ציבורי או ברחוב, כי אין זה בהכרח תלוי אם רואים אותו, אלא עצם האכילה ברחוב היא מכוערת ולא ראויה. וגם אם אנשים לא רואים אותו אבל הקב"ה רואה אותו. ויהודים שהם עם סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש צריכים להתנהג כבני מלכים וליזהר במעשיהם.

אכילה במרפסת

כו) בודאי שאין זה ראוי, אך מאידך גם קשה לומר שזה נקרא כאוכל בשוק כיון שסו"ס אוכל בביתו, והמרפסת היא חלק בלתי נפרד מביתו.

שתיה מבקבוק ללא כוס

כז) לשתות מן הבקבוק נראה כגרגרן, ואין זה ממידת דרך ארץ. מאידך אם צמא ובפרט בקיץ, ואין לו כוס, יש להקל.

העוצר טרמפים אם פסול לעדות (כמקבלי צדקה מן העכו"ם, סנהדרין כו, ב)

כט) לא נראה לי לדמות זה לנוסע בטרמפ במקום חילוני. אך יש לאסור מטעמים אחרים, שמא ישמע דברי כפירה או יראה פריצות.

שתית פחית או כוס ברד או קפה בשוק

ל) יתכן שיש הבדל אם שותה קפה חם בשוק או משקה קר, כי קפה רגילים לשתות בבית, אך משקה קר רגילים לשתות גם ברחוב ובפרט בקיץ.

שתיית יין בשוק – ומה הדין בפורים

לא) יין דינו כמו קפה חם שרגילים לשתות בבית ולכן לא ראוי לשתות ברחוב. אבל משקה אחר נראה דשרי.

הגאון רבי נח אייזיק אהלִבּוים שליט"א

אב"ד דה'ומנא

ומח"ס מנחת חן וש"ס

גדר בורר שימוש מידי וצורך מידי

וכמו כן נשאלת השאלה כשאמא לוקחת ילדים קטנים לגינה בשבת ועושה מעשה בורר למאכל וכדומה שצריכה לקחת עמה לגינה האם אומרים שאין לה ההיתר של לאלתר מאחר והיא לא משתמשת עם המאכל עד אחרי שעה או שתיים או מסתכלים על עצם יציאה מהבית כצורך של לאלתר?

תשובה: כתב בט"ז או"ח (סימן שי"ט ס"ק ב') דבורר שייך גם בבורר כלי מתוך כלים ולא רק באוכלין, והוכיח כן מרש"י שבין (דף עד:) ד"ה שבע חטאות, שבורר הצרורות, וכן מבואר ברש"י שם ד"ה חייב י"א דהבורר הקנים היפות הרי זה בורר, וכן פירש ר"ח שם וכן מבואר בירושלמי שבת (פרק ז' הלכה ב') ההן כיתנייא בקופנה בכף משום בורר וכו', ההן סיקורה כד מבחר בגררי בקליפתי משום בורר עי' שם, הרי דגם בהני דלאו אוכלין נינהו איכא משום בורר, וכבר העיר בזה בגליון הש"ס בירושלמי שם, וכן בהערות למסגרת השלחן שבקיצור שו"ע (סימן פ' סעיף ט"ו). ועיין עוד ירושלמי שם או כיני אפילו בני נש מן גוא בני נש, ומשמע דאי לאו דבני נש ניכרין היה שייך בהם בורר, וכן כתבו האחרונים ז"ל: דלאו דוקא דמידי דאוכל יש איסור בורר אלא הוא הדין בכל שני מינים, והעתיקו זאת לדינא רבים מהפוסקים, בחיי אדם (כלל

בדבר השאלה מאמא א' שרוצה ללכת לישון בשבת בצהריים ורוצה שבנה הבחור יעיר אותה, אבל הוא לא בבית כעת ואינו יודע באיזה שעה להעיר אותה, היא חשבה להניח לו סימן כשתחזור לבית מספר ממגנט על המקרר שאז הוא יבחין להעיר אותה בשלש, אבל היא הסתפקה בזה כי הרי היה להם קופסא מלאה של מגנטים וכדי לברור אותו שרוצה היא צריכה היתר של לאלתר, והסתפקה האם הבורר הוי לאלתר כי מצד אחד היא יכולה מיד אח"כ ללכת לישון, ומצד שני אולי כל המעשה ברירה רק בשביל הבן ומי יודע מתי יחזור לבית, וצ"ע? כי הרי יש בשימוש מידי אחרי הברירה אבל תועלת העיקר ותכלית הברירה רק תהיה לאחר זמן לכאורה?

ובאותו ענין נשאלתי מה הדין לגבי אחד שיש לו כמה צלחות מהם בשרי ומהם עם תבשיל חלבי, ורוצים להניח פתק שכתוב עליו חלבי כדי שאחרי כמה שעות יגיעו הזוג לביתם כשהם לא תהיו ואז ידעו מה חלבי לדעת לא לאכול אותו כיון שהם עדיין בשרי, האם מותר להם כעת לברור הפתקים שכתוב עליהם חלבי ולהניחם על הצלחת בשביל האורחים שלהם שרק יראו את זה אחרי כמה שעות, והבעל הבית כבר לא תהיה אז בבית.

טז סעיף ה') ובשו"ע הרב (סימן שי"ט סעיף ח') ומשנה ברורה שם (ס"ק ט"ו).

ב) ומעתה הנה כתב בספר איל משולש בורר (פרק ח' סעיף ט"ו) "אין היתר לאלתר אלא כשבורר כדי להשתמש בדבר הנברר מיד, כגון: באוכל לאוכלו בבגד-ללבשו, בספר-ללמוד בו וכיוצא בו, ואפילו כששתמש בו לשימוש שאינו מיועד לו, כגון בורר אגוזים-כדי לשחק בהם, בקבוק משקה-כדי לפצוץ בו אגוזים וכיו"ב גם זה מותר.

ג) אבל אם בורר רק "לצורך מידי", ולא לשימוש מידי, והשימוש יהיה לאחר זמן, ככה"ג הרי זו ברירה לאחר זמן ולא לאלתר, והביא שם (הערה נ"ב) מקור הדבר מהגר"נ קרליץ זצ"ל, והגר"ש אלישיב זצ"ל, דדוקא אכילה או שימוש בדבר מפקיעים שם מלאכת בורר, ויש עליהם שם דרך אכילה ושימוש משא"כ ברירה שאינה לשימוש אפילו היא לצורך עצמי, הרי היא תיקון הדבר לשימושו והוי כבורר לאוצר.

ד) כגון: קולף בצלים כדי לתתם מיד בסלט, ולא יאכל הסלט כי אם לאחר זמן, עי' בביאור הלכה (סימן שי"ט סעיף ד' ד"ה חייב). וכן בבורר חפץ על מנת להשאילו מיד לחבירו, והלה לא ישתמש בו אלא לאחר זמן אין בזה ההיתר של לאלתר עי' שם בספר איל משולש.

ה) ומעתה אם נקבל להלכה פסקו של האיש משולש, הרי מבואר לענין שאלתינו שאין היתר לבורר מן הקופסא איזה מגנט הרשום בו מספר להניח על המקרר, שהרי עיקר השימוש של המגנט והתכלית יהיה לאחר זמן כשיבוא הבן חזרה להבית, א"כ אין זה

נקרא לאלתר, וכמ"ש באיל משולש, דאין היתר לאלתר, אלא כשבורר כדי להשתמש בדבר הנברר מיד, כגון באוכל לאוכלו או בבגד ללבושו וכו', אבל אם בורר רק לצורך מידי, והשימוש יהיה לאחר זמן כגון בורר חפץ על מנת להשאילו מיד לחבירו, וחבירו לא ישתמש בו אלא לאחר זמן, אין בזה ההיתר של לאלתר.

ו) ואם כן הנ"נ בנידון דידן, אע"פ שהצורך של המגנט הוא מידי שיכולה אח"כ ללכת לישון, מ"מ השימוש של המגנט יהיה לאחר זמן כשיבוא הבן להבית, א"כ אין בזה ההיתר של לאלתר.

ז) וכן אותו דבר ממש גם כן לענין שאלה השני והשלישית, אין היתר לבורר הפתקים שכתוב עליהם חלבי ולהניחם על הצלחת בשביל האורחים שבאים לאחר זמן, וכן אין היתר להאמא לבורר מאכל שמצריכה לקחת עמה לגינה ולא משתמשת עם המאכל עד לאחר שעה, שהרי לפימנש"ת אין היתר של לאלתר, אם בורר רק לצורך מידי והשימור יהיה לאחר זמן וכאמור.

ח) והנה מש"כ כתר"ה בהשאלה וז"ל: אח"כ ראיתי בספר מאור השבת חלק א' שהגרשז"א זצ"ל פסק שמותר לבורר סכו"ם כדי שהשלחן תראה יפה אע"פ שלא אוכלים עד זמן מאוחר יותר. כלומר שעצם מעשה הברירה נעשתה לא בשביל אכילת הסעודה ושימוש בסכו"ם אלא משום עצם יופי של השלחן והוי תכלית אבל לא תכלית העיקר, ובכל זאת הוא היקל בזה שנחשב לאלתר, וחשבתי אולי ה"ה בנידון לעיל של המגנט שהאמא רוצה ללכת לישון ועל ידי הנחת המגנט זה מרשה ללכת לישון כעת במקום להמתין עד שמישהו חוזר לבית ויראה את

מגנט, ואולי גם כן לגבי הפתק אבל צריך לי עיון הרבה?

ט) הנה באמת אין שני הענינים דומין זה לזה, דמה שהתיר הגרשז"א זצ"ל לברור סכום כדי שהשולחן תראה יפה, אע"פ שלא אוכלים עד זמן מאוחר יותר, היינו משום שהן פעולה לברור סכום כדי שהשולחן תראה יפה, וזה בעצם גם כן תכלית לעצמו והוי בגדר שימוש מידי, והרי זה דומה למה שכתב בספר איל משולש הנ"ל בעצמו (שם פ"ח סעיף ט"ו) ואפילו כששתמש בו לשימוש שאינו מיועד לו כגון: כדי לפגוע בו אגוזים גם זה מותר, וכן פסק הגר"נ קרליץ זצ"ל, וא"כ ה"נ אפילו כששתמש בסכום שימוש שאינו מיועד לו, והיינו כדי שהשולחן תראה יפה, גם זה מותר.

י) וכמו כן כתב בספר איל משולש (שם סעיף כ"ט) "מותר לברור לאורחים אפילו יותר ממה שיאכלו אם עושה כן כדי לכבדם", ומקורו בכף החיים (סימן שי"ט ס"ק ל"ו) בשם בן איש חי, הרי דמעשה בורר עבור אורחים כדי לכבדם מיקרי תכלית לעצמו והוי בגדר בורר לאלתר, ואשר ע"כ ה"נ פסק הגרשז"א זצ"ל להתיר לברור סכום כדי שהשולחן תראה יפה, שזה הוי תכלית בעצמו, והוי בגדר שימוש מידי.

יא) ועיין באור שמח (פרק כ"ג הל' שבת הל' ט"ז) שגם כן החמיר וכבר, דאפילו מי שבורר פירות של תרומות ומעשרות על מנת ליתנם לכהן לאלתר לא חשיב בורר לאלתר, ואף שש קיום מצות עשה בעצם הנתינה של התרו"מ מ"מ אין כאן ברירה לשימוש לאלתר.

יב) אולם בספר שש"כ (פרק ג' הערה קטו) מסתפק אם בורר על מנת ליתן לאורח צידה לדרך אע"פ שהלה לא יאכלנה אלא לאחר זמן אם מותר או לא, והערה קפ"ה הביא מדברי הגרשז"א זצ"ל, דאם בורר כדי להשאילו לחבירו או על מנת ליתן בצידה לדרך לאורח מותר, וטעמו משום שבנתינה זו גומר הנותן את תקפידו, והרי זה כשימוש בפני עצמו, ועי' שם שתמה עליו מדברי האור שמח הנ"ל, וכן הורו לאסור בכה"ג אם יודע שהפרי לא יאכל לאלתר, הגרי"ש אלישיב ועוד גדולים, כמבואר בספר אורחת שבת (פרק ג' סעיף נ"ד). ובסעיף נ"ה שם כתב בארחות שבת דהבורר חלה מן ההקפאה על מנת שתופשר ותהא ראויה לאכילה לאחר שעה בסעודה הסמוכה, אין זה כבורר לאלתר, כיון שאינו אוכל את החלה בסמוך לברירה, כן דעת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ זצ"ל, לאסור בזה, דכיון שאינו משתמש לאלתר באוכל הנברר הוי כבורר לאחר זמן, ועיין עוד בשמירת שבת כהלכתה (פרק ג' סעיף ע"ב) דאם בורר מין אחד ע"מ להניחו במקרר לקררו אסור אם לא שרצונו לאוכלו מיד עי' שם, ועי' בשו"ת אבני ישפה חלק א' (סימן נ"ד).

יג) ולענין הלכה למעשה לגבי שאילתא דידן, נראה דיש להקל לברור המגנט מקופסא של המגנטים, וכן מותר לברור הפתקים שכתוב עליהם חלבי ולהניחם על הצלחת בשביל האורחים שיבואו רק לאחר זמן, ויסוד ההיתר הוא לפי מה שחידש בשו"ת מהרש"ג חלק א' (סימן ל"ז, נ"ד) סברא חזקה בזה, שכתב שהגדרת מלאכת בורר היא רק בדבר שכשבוררים אותו אין עתידים להחזירו לתוך התערובות, וכמו

ולזה הגבאי העומד אצל הספר בשעת קריאת התורה יש לו כיס אחד שמונחים בו הפתקאות הללו שכתוב עליהם על זה ה' דינרים, ועל זה עשרה דינרים, והוא נוטל פתקא אחת מתוך כיס זה להשים אותו על עמוד או דף אחד שנכתב בו שם האיש העולה לתורה כדי שידע אח"כ לאחר שבת כמה נדר אותו האיש, ועתה דעת חכם אחד שאסור ליקח בשבת הפתקא מתוך כיס הנ"ל מפני איסור מלאכת בורר, וכו'.

טז) ולזה חידש המהרש"ג דבכה"ג אין בו משום בורר, והוא משום דנראה דבמלאכת בורר לא שייך אלא במידי דלאחר שיברור אין הדרך לחזור ולערב הדברים כמו בכל פסולת הנברר מן האוכל, דלאחר הברירה שוב אין מערבין פסולת מן המאכל, וכה"ג היה במלאכת המשכן וכו', אבל כמו נדון שלנו בענין הפתקאות דהמנהג הוא שלאחר שכבר כתבו במוצאי שבת מה שנדר כל איש ואיש חוזרין ומערבין הפתקאות של ה' דינרים, ועשרה דינרים, כולם ביחד, א"כ נראה דלקיחת הפיתקא בשבת קודש לאו ברירה היא, אלא נטילה ממקומו הוא, שמקומו הוא להיות מונח באותו הכיס, א"כ לדעתי בכה"ג לאו בכלל בורר הוא כלל.

שהיה במלאכת המשכן, משא"כ בדבר שאחרי השימוש יחזירו אותו למקומו הקודם לא שייך בורר, וזו כוונת הט"ז שיש בורר בכלים אם סוחר יברור כלי וישלחנו לקונה ואינו עתיד להחזירו לתערובתו בזה שייך איסור בורר, עי' שם.

יד) ולפי זה בנידון דידן, הלא כל המגנטים מאספים בקופסא אחת, ואחרי השימוש של אחד מהם יחזירו אותו לתערובת בקופסא, וכן לענין הפתקים שונים של חלבי ובשרי המעורבים, ואם נוהגים שאחרי השימוש להניחם על הצלחת בשביל האורחים אז מחזירין אותם למקומם הראשון בקופסא, בכה"ג לא שייך בורר, וכמו שחידש הגאון המהרש"ג ז"ל, ואם נוהגים כך גם בסכו"ם שכולם מונחים מעורב במגירה ואחרי השימוש שוב חוזרים ומערבבים את זה, א"כ בכה"ג לא שייך בורר לפי סברת המהרש"ג.

טו) ובמיוחד הדבר מעניין ביותר, בגוף השאלה שנשאל עליו המהרש"ג מיירי גם כן בשאלה של בורר בעין פתקאות, וז"ל בשינוי קצת: המנהג בכל הגלילות שלנו שהעולים לתורה בשבת נודרים נדרים ונדבות זה ה' דינרים וזה עשרה דינרים וכדומה וכו',

הגאון הגדול רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א

גאב"ד שערי הוראה

בעל שביבי אש ושא"ס

ברין ביטול ברוב לחוסף מעלה ברבר המתבטל

[אם יאכל כזית מצומצם], אבל מצות אכילת סעודת שבת ויו"ט שפיר מצי נפיק דיש כאן אכילת כזית פת, עיי"ש.

ב. והנה הגאון בעל מחנה חיים בתשובה שראתה אור בסוף שו"ת מחנה חיים ח"א הביא את דברי הברוך טעם ותמה עליו מדברי הירושלמי בפ"ג דפסחים דמבואר התם להדיא דחמץ ומצה שנתערבו אם רובו חמץ חייב כרת ואם רובו מצה יצא ידי חובתו בפסח, ומבואר להדיא דבתערובת חמץ ומצה אזלינן בתר רובא גם לענין יציאת ידי חובת מצה ומטעם זה הוא משיג על האמרי ברוך, עיי"ש.

והנה אם היה ניתן לפרש דההיא דירושלמי איירי בנתערב מצת חמץ עם מצות כשרות לפסח ומדין כל דפריש הוא דאתינן עלה הוי ניחא שפיר, דבכה"ג אם נטל מצה אחת מביניהם שפיר מצינן למיתלי מדין כל דפריש דנטל מצה כשרה ונפיק בה ידי חובתו, וכן מבואר באמת באחרונים דבכה"ג כשר עיין מנח"ח מצוה י' ובשו"ת משיב דבר סי' או"ח סי' ל"ד, אבל בתערובת בהדדי שנתערבו יחד דמדין ביטול אתינן עלה מצינן למימר דבאמת אי אפשר לצאת בכזית מן התערובת ידי חובת מצה. ברם הרואה את דברי הירושלמי בפנים יראה להדיא דסוגית

א. הנה מרן הרעק"א בליקוטים, ירושלים תש"ז, סי' י"ד עלה ונסתפק ספיקא רבתא בגדר דין ביטול ברוב וכדלהלן: "ואני מסתפק היכא דיש [חיטים] נצמחים ונתבטלו ברוב אפשר דלצאת ידי מצוה צריך לאכול יותר מכזית דבכזית [איכא] מקצת מן החמוצים וליכא כזית מצה, דהביטול סילק רק האיסור אבל לא דנעשה מצה לצאת בו, הגע עצמך בחוט צמר שלא נטוה לשם ציצית ונתערב בג' חוטין שנטוה לשמה וכי נימא דיצא בזה ידי ציצית", עכ"ל. [ויש לעיין בדעת מרן הרעק"א מאי שנא גבי ציצית דפסיקא ליה מילתא דאין שייך בזה תורת ביטול ברוב ואילו לענין חמץ ומצה ספוקי מספקא ליה, וצ"ע]. ולהלן יובא מה שכתב עוד הרעק"א בדבריו שם לענין קרבן פסח.

ומצינו נמי לבעל העיו"ט בספרו סי' ד' שדן טובא בענין חוטי ציצית שנתערבו ודעתו ג"כ נוטה דאין הביטול מועיל לעשות את המיעוט כאילו נטוה לשמה, דאין כוחו של ביטול אלא לסלק את דין האיסור שיש על המיעוט, וכן העלה בפשיטות בזכר יצחק ח"ב סי' ד', עיי"ש.

וכן נקט גם הגאון בעל ברוך טעם בהגהות אמרי ברוך בשו"ע או"ח סי' תע"ה בפשיטות דאם נתערב לפני פסח מקצת חמץ ברוב מצה אינו יכול לצאת בזה ידי מצוה,

לא מהני ביטול, עיי"ש. ובאמת מצד הסברא קשה קצת להבין מאי אולמא האי מהאי והרי כיון דעתה הרי כבר נפטר מחיובו הראשון א"כ להחיל עליו עתה חיוב, הוי חיוב חדש, דפשיטא שאינו חוזר לחיובו הראשון.

ד. והנה בההיא סוגיא דהעושה סוכתו תחת האילן מבואר בגמ' סוכה דמרבה עליו סכך כשר ומבטלו ולדעת כמה מן הראשונים מדין ביטול ברוב אתינן עלה ואי ללא צל האילן היה חמתה מרובה מצילתה א"כ הרי מוכח להדיא דמהני הביטול להכשיר את הסכך, ולכאורה התם לא סגי במה שמסלק את פסול הסכך אלא צריך לחול כשרות באופן חיובי, ברם לקושטא דמילתא שפיר מצינן למימר דסגי במה שמסלק מן המיעוט את פסול המחובר דאית ליה וממילא הוא מתכשר לסכך בו, ולא דמי למצה ולציצית דבעינן שיהיו עשויות לשמה ויחול עליהם תורת לשמה ודו"ק.

וכמו כן לענין ס"ת שידוע שיש פסול באחד מן האותיות ונתערב בין השאר ואין ידוע איפה נמצא הפסול דהתם באמת בעינן שיחול על הפסול תורת כשרות לשמה ולא סגי במה שמסלק את פסולו, ודו"ק בזה. ועיין עוד בנידון זה בשו"ת שביבי אש יור"ד בכת"י בענין ס"ת פסול שנתערב בכשרות.

ה. והנה בשו"ת שביבי אש הנ"ל הארכנו בנידון כלי שחייב טבילה ואינו טבול שנתערב בכלים טבולים האם חייל עליו דין ביטול ברוב, והובא בשו"ע יור"ד סימן ק"ב סעיף ג' ובנו"כ שם, ודנתי שם בענין דבר שיש לו מתירים וכן בענין דבר שבמניין ולכאורה ענין הטבילה בכלים הוא להפקיע ממנו טומאת עכו"ם ולהחיל עליו קדושת ישראל, וכיון שכן הרי הביטול לא מצי

הירושלמי איירי התם בתערובת ממש ומדין ביטול ברוב אתינן עלה, יעויין שם.

ומיהו אולי יש מקום לחדש ולומר דהירושלמי איירי שמתחילת לישת העיסה נתערבו לאחר הטחינה הקמח שבא מחיטים מחומצים עם הקמח של חיטים הכשרים למצה וכך נילוושה העיסה ונאפתה כיחידה אחת ובכה"ג חייל עלה שמה דרובא ודיינינן לה כאילו כולה מצה, וכהא דכותח הבבלי ושכר המדי שמתחילת יצירתם נתהוו ע"י התערובת של שני המינים, אבל אה"נ בנתערבו פירורי חמץ ומצה יחד בכה"ג לא מהני תערובת זו לצאת בזה ידי חובת מצה, ודו"ק היטב בזה. [ויעויין היטב בהא דתנן במתני' דחלה העושה עיסה מן החיטה ומן האורז דהתם נמי אזלינן בתר רובא והאריכו בזה האחרונים טובא, ועיין היטב בשו"ת מנחת ברוך סי' ס"ח-ע' וכן בחי' רבינו חיים הלוי על הר"מ פ"ו חמץ ומצה הל"ה מ"ש בזה וצע"ט].

ג. ויש שהביאו ראיה מסוגיא דתקפו כהן בב"מ דף ו': לעניינינו דהתם גבי קפץ אחד מן המנויין מבואר דכולם פטורין ממעשר בהמה והקשו רבותינו הראשונים דאמאי לא נימא דאותו המנוי יתבטל ברוב החייבים במעשר בהמה, יעויין בדבריהם ולכאורה מוכח מזה דהביטול ברוב גורם לחייב במעשר בהמה אלמא דיש בכוח הביטול להביא דין חיוב על המיעוט.

ובשו"ת זכר יצחק ח"ב סי' מ"ו אות ה' כתב לחדש דשאני הכא דאותו המנוי הרי היה חייב במעשר אלא שבמנינו נפטר לכן יכול הביטול להחזירו לאיתנו הראשון ולהביא עליו בחזרה את החיוב שהיה עליו מעיקרא, אבל לחדש דברים שלא היו מעולם

בפסחים דף פח: דחמשה שנתערבו עורות פסחיהם ונמצא יבלת באחד מהם יצאו כולם לבית השריפה, ואמאי לא נימא דנתבטל הפסול ברוב הכשרים אלא על כרחך דאין הרוב יכול להחיל על המיעוט הפסול כשרות לקרבן, עיי"ש. ועיין בעויו"ט הנ"ל, וע"ע בחוות דעת סימן ק"א ס"ק ד'.

והנה הגאון בעל להורות נתן האריך טובא בספרו שו"ת להורות נתן ח"א סי' ב' בהאי ענינא ובכלל דבריו דברינו ומייתי התם להך ראייה מההיא דחמשה פסחים שנתערבו ותמה עלה תמיה רבתי, דנהי דאין יכול לחול שם פסח כשר על בעלת היבלת לענין דנימא דיוצא בו ידי חובת הפסח, אבל עכ"פ למה יצאו כולם לבית השריפה, דלענין איסור אכילת פסולי המוקדשין נימא שפיר דליבטל ברובא וכהא דאמרינן נמי לענין מצה דאפילו אי אינו יוצא בה מ"מ איסורא דחמץ פשיטא דנסתלק ע"י דין הביטול והדברים צע"ט. ועיין עוד בנידון זה בשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' ט'.

להוסיף שם על המיעוט, וצריך לומר דבאמת אין כאן תוספת מאומה אלא בהסתלק טומאת העכו"ם ממילא הוי עלה קדושת ישראל, ומצאתי כן בשו"ת הר צבי יור"ד סי' צ"ג דסגי בהסרת הטומאה מן הכלי, עיי"ש.

[ויש לדון מה הדין בגוי שהפקיר את כליו וזכה בהם ישראל מן ההפקר האם חייב בטבילה וכתבנו בזה במק"א בס"ד, והנה אי נימא דחייב בטבילה יש להסתפק האם תועיל הטבילה בשעה שהכלי הפקר, דאי עיקר הטבילה היא להסרת טומאת העכו"ם א"כ לכאורה מהני שפיר, אבל אי נימא דהטבילה מעלה עליו קדושת ישראל א"כ לכאורה לא שייך טבילה לפני שבא הכלי לרשות ישראל, ומיהו אפשר דאין חיוב הטבילה חל אלא כשהכלי הגיע לרשות ישראל והדברים צריכים תלמוד].

ו. והנה הרעק"א באותה תשובה הוסיף עוד ראייה אלימתא להוכיח דאין בכוח להביטול להוסיף מאומה מהא דשנינו

הגאון הגדול רבי אברהם רובין שליט"א

גאב"ד בד"ץ מהדריין

מח"ס שו"ת נהרות איתן וש"ס, רחובות

בענין מצוות הכנסת אורחים בסבר פנים יפות

נשאלתי ע"י ידידי הירא ושלם הרה"ג מוהר"ר שלום גרודיבסקי שליט"א, בענין מה שיש אצלו טירדה דמצוה, אודות אדם שגר בשכינותו עני וגלמוד, שרגיל להתארח אצלו ולסעוד על שולחנו, כמעט באופן קבוע עד שכמעט כל ארוחותיו אוכל אצלו.

והנה לאחרונה הוא רואה שהשכן מתלונן על מצבו, שאף אמנם שכינו הטוב מקבלו בעין יפה ובסבר פנים, ומאכילו ומשקהו על שולחנו בשפע ובהרחבה. אבל הרבה פעמים הוא רואה שבאים לשכן שלו אורחים חשובים רבנים ידועים וראשי ישיבות, שמארחם ומכבדם בשמחה והתלהבות במאמצים מיוחדים, והוא עצמו אף שדואגים לו לכל מחסורו, אין שמים אליו לב כל כך, וליבו דוה על כך מאד.

ובקשני לכתוב לו את הדרך אשר יעשו, כיצד יש לנהוג כלפי אותו שכן עני, שאמנם בדעתו להמשיך לכלכל אותו על שולחנו, אבל רואה שאינו מצליח לקבל אותו בכל יום ובכל שעה בסבר פנים יפות כראוי, כיצד עליו לנהוג בענין זה.

א] אי' במנחות צז' ע"א וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשולחן, רק יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו, בזמן שבית המקדש קיים מזבח

שו"ע יו"ד סי' רנו' סע' א': כל עיר שיש בה ישראל, חייבים להעמיד מהם גבאי צדקה אנשים ידועים ונאמנים, שיהיו מחזירים לגבות מכל אחד מה שהוא ראוי ליתן ודבר הקצוב עליו, והם מחלקים המעות מערב שבת לערב שבת ונותנים לכל עני מה שיספיק לו לשבעה ימים, וזו היא הנקראת קופה. וכן מעמידים גבאים שלוקחים בכל יום ויום מכל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פירות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנים ממנו לכל עני פרנסת יומו וזה הנקראו תמחוי.

ש"ך שם ס"ק א': חייבים להעמיד כו'. והיו כופין זה את זה להכניס להם אורחין ולחלק להן צדקה, מרדכי פ"ק דב"ב בשם הר"מ.

ספר מהרי"ל (מנהגים) ליקוטים אות ס': אמר: כל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים, ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים, כשנאכסנו אצלו שאז יקבלם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד, ולהכין תפנוקים בשבילם. וראייה מאברהם אבינו שסבר המלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל. אבל הכנסת עניים, בכלל צדקה היא.

ממתני' פ"ג דאבות משמע, משום דאומרין עליו ד"ת, ועי' בזה בפרושי אבות, עכ"ל. ומשמע דס"ל דגם מש"כ התוס' והביאו המימרא דגדולה לגימא, היינו דלמא אתיא עניא ויהיב ליה.

וזה כמעט מפורש בברכות שם, שהגמ' מסמיכה שתי המימרות הללו, דשייכי אהדדי, ז"ל: והמאריך על שלחנו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה, דכתיב המזבח עץ שלוש אמות גבה, וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה', פתח במזבח וסיים בשלחן, רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, עכ"ל הגמ' שם. ומבואר שהדרך לזה ששלחנו של אדם מכפר עליו כמזבח, היינו שמאריך בו דלמא אתי עניא ויהיב ליה.

ויעוי' בראשית חכמה שער הקדושה פרק טו' (אות קט) שכ' ז"ל: והנה לפי פשט המאמר אם בתחלת אכילתו ישים מגמת פניו שמהאכילה ההיא יתן ממנה לעני, הרי אכילתו היא מצוה, והנפש נהנית מסעודה כזו, וכבר האריכו בזוהר (פרשת תרומה דף קנה' וכבר ע"ד) במעלת המאכיל לעניים על שלחנו, אמרו ז"ל במאי זכי בר נש לאתעדנא בההוא אדונא עילאה בשלחן דיליה, במה דאיהו מעדן על פתוריה נפשאן דמסכני, דכתיב (ישעיה נז, י) ונפש נענה תשביע, מה כתיב בתריה אז תתענג על ה', דאוף הכי קודש אברין הוא רוי ליה בכל אינון עדונין דמשח רבות קדשא עילאה דנגיד ואיתמשך תדיר לההוא כבוד עילאה, עד כאן לשונו. והיינו לשובע נפשו, שכמו שהוא השביע נפש נענה, גם כן נפשו תשבע מאור עליון, עכ"ל.

מכפר על אדם, ועכשיו שאין בית המקדש קיים, שולחנו של אדם מכפר עליו.

ופרש"י שולחנו של אדם מכפר עליו, דנותן פרוסה לאורחים. וכ"כ בפ"י רגמ"ה, שלחנו מכפר, להכנסת אורחין.

ויעוי' בתוס' (ד"ה שולחנו) שכ' שלחנו מכפר עליו, דגדולה לגימא (סנהדרין קג' ע"ב).

ובסנהדרין שם א', אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא גדולה לגימא שהרחיקה שתי משפחות מירשאל, שנאמר על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ורבי יוחנן ידידיה אמר מרחקת את הקרובים, ומקרבת את הרחוקים, ומעלמת עינים מן הרשעים, ומשרה שכינה על נביאי הבעל, ושגגתו עולה זדון.

ופרש"י שם לגימא, אכילה שמאכילין אורחים. ומבואר שגם תוס' התכוונו להשוות הדברים, שהמכוון לאותה סעודה שעושה עם האורחים.

ואמנם בשיטמ"ק ע"ד רש"י במנחות שם (אות ט), מובאת גירסא: שנותן פרוסה לעני.

ולגי' זו הכוונה לגימא של צדקה שנותן אוכל לעני, וצ"ב קצת למה כינו הדבר בשם לגימא דוקא, שמשמע דוקא ענין הארוחה וסעודה עם השני, שבענין הנתינה לעני אין הכונה לגימא וקירוב, אלא הנתינה וסיפוק צרכיו.

ויעוי' במהרש"א שכ' ז"ל: פי' התוס' דגדולה לגימא, עכ"ל. וכן משמע בפרק הרואה, דקאמר והמאריך על שלחנו, דלמא אתי עניא ויהיב ליה, דכתיב המזבח עץ גו'. והוא מפורש באורך פרק ח"ה ע"ש, אבל

ומבואר לפנינו שתי פירושים מהו שולחנו של אדם מכפר עליו, אם הכונה שנותן אכילה לפני האורחים, או שהכונה דוקא לצדקה לעניים.

וכידוע מצות צדקה מוזכרת עוד מעין הענין של כפרה, מובא גם שמגינה ושומרת על האדם מגזירות קשות, כדאי' בחז"ל שהצדקה היא בראש המקרעין גזר דינו של האדם, בגמ' ראש השנה טז' ע"ב ואמר רבי יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם, אלו הן צדקה צעקה שינוי השם ושינוי מעשה, צדקה, דכתיב וצדקה תציל ממות, וכו'.

ומן המיתה רק צדקה מצלת, כדאי' בב"ב ומיתה קשה מכולם, וצדקה מצלת מן המיתה, דכתיב וצדקה תציל ממות.

והביא כן השו"ע יו"ד סי' רמז' סע' ד' הצדקה דוחה את הגזירות הקשות, וברעב תציל ממות, כמו שאירע לצרפית.

ובליקוטי אנשי שם (ריש פר' כי תשא, עה"פ העשיר לא ירבה וכו') לכפר על נפשותיכם ממות, שאין בכח שום מצוה להציל ממות, אלא הצדקה, כמש"כ וצדקה תציל ממות.

[ב] ובענין הכנסת אורחים, אי' בחז"ל שבת (קכז' ע"א) אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה, דכתיב ויאמר א' אם נא מצאתי חן בעיניך, אל נא תעבר וגו'.

ויעוי' באהבת חסד ח"ג פ"א שמאריך בגודל חשיבות מצוה זו, ונעתיק תחילת דבריו, ז"ל: אחז"ל [סוכה מט] בשלשה דברים גדולה גמ"ח יותר מן הצדקה, שהצדקה בממונו גמ"ח בין בגופו בין

בממונו, צדקה לעניים גמ"ח בין לעניים בין לעשירים, צדקה לחיים גמ"ח בין לחיים בין למתים. והנה בשני חלקים הראשונים דיברנו מענין גמ"ח שבממונו, ועתה בחלק הזה נדבר בעז"ה מענין גמ"ח שבגופו. דע, דגמ"ח שבגופו כולל כל הדברים שאדם מטיב לחבירו ע"י שהוא מטריח גופו לזה. והוא הכנסת אורחים [שמצותו הוא ההשתדלות אודותם לקבלם בפנים יפות, אפילו אם אינם צריכים לטובתו וכדלקמן], עכ"ל.

והנה המהרי"ל (מנהגים, ליקוטים אות ס) כ' אמר: כל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים, ר"ל דוקא הכנסת עשירים ומכובדים, כשנתאכסנו אצלו שאז יקבלם בסבר פנים יפות, לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם. וראייה מאברהם אבינו, שסבר המלאכים היו אורחים, והרבה לשחוט בשבילם ג' שוורים להאכילם הלשונות בחרדל, אבל הכנסת עניים בכלל צדקה היא.

ומשמע שהכנסת אורחים מתקיימת רק בעשירים ומכובדים, שמכבדם לפי כבודם. אבל בעניים אינו מקיים הכנסת אורחים רק בכלל מצות הצדקה מה שנותן להם.

ולכאור' יש לעיין בזה, דהא בגמ' הנ"ל אי' דגמילות חסדים דהיא בין לעניים ובין לעשירים, ומה משמעות לשונו של מהרי"ל שהכנסת אורחים היא דוקא בעשירים, אבל בעניים היא בכלל הצדקה, ומשמע שאין בה משום הכנסת אורחים, ולכאור' מה מדרע שמקיים הכנסת אורחים שבגופו עם העני, שיש בזה גם מן הצדקה, וצ"ע.

וראייתו בספר דברי משה (סי' סב) שכ' דלא נתפרש בדבריו דמהרי"ל אם ר"ל דבאורחין עניים אין מצות הכנסת אורחים

אלא רק צדקה, או שיש באורחים עניים שאינה מצוה.

ויש להביא גם מש"כ בפת"ש (יו"ד סי' סט' ס"ק יג) בשם תורת האשם (כלל טו) ז"ל: כתב בסולת למנחה (כלל טו) בשם ת"א, מקום שהוזכר כבוד אורחים, היינו כגון בעלי תורה ובעלי שם טוב ומע"ט, או עני בן טובים, או עשירים שראוי לכבדם שאינם עושים רעה, ולא הגרועים או הקבצנים שעוברים ושבים בשביל טרף ומזון, הם בכלל צדקה ע"ש, עכ"ל.

ויש להעתיק כאן לשון תורת האשם (כלל טו) מש"כ, ז"ל: וטעמא דכבוד אורחים מרובה כ"כ שיהא שקול לענין זה ככבוד שבת, דכבוד שבת מדברי קבלה [ישעיה נח, יג] ילפי' וקראת לשבת עונג, והכנסת אורחים נמי אסמכינהו אקרא דכבוד אורחים של אברהם אבינו ע"ה, כדלקמן. ולכן נראה לי דה"פ ג"כ בכל מקום שהוזכר כבוד אורחים, לאו באכסנאים המתאכסנים, שעוברים ושבים להמציא להם ולבני ביתם טרף ומזון, דלהם די בארוחת ירק וכיוצא בו, ואין חובה לכבדם בתענוגי בשר. וכן מצאתי ראיתי בליקוטי מהרי"ל [סוף ספר מהרי"ל מנהגים אות ס' דף תרכ"ו] דהכנסת אורחים בכל דוכתא דווקא עשירים ומכובדים שנתאכסנו אצלו, כדאשכחן באברהם. אבל עניים בכלל צדקה הן עכ"ל. והא דכתב עשירים ומכובדים, חדא מילתא הוא, דהיינו עשירים שהם מכובדין. וא"נ מכובדין מילתא אחריתי, מ"מ ממילא ודאי דוקא עשירים שהן ראויין לכבוד, כי העשירים המבוזין במעשיהם, עליהם נאמר [שמואל א' ב, ל] ובוזי יקלו. ומה שמצינו [עירובין פו' ע"א] דרבי היה מכבד עשירים. ודאי דדוקא אותן שהיו ראויין

לכבוד, דמידי הוא טעמא, אלא כדי שגם בו ינהגו כבוד מצד עשרו, ולא מצד תורתו [כמבואר בליקוטי מהרי"ל שם אות לה' דף תריט]. ודיו אם כיבד עשירים בעלי מעשים טובים, לא הגרועים ושאיין להם מעשה טוב, כ"ש עושי הרעה מהרה יפולו. אמנם אע"פ שנאמר דמהרי"ל חדא מלתא קאמר עשירים שהן מכובדין, לאו למעוטי מכובדים שאינן עשירים, וכגון בעלי מעשים טובים, וכל שכן כשהם ג"כ בעלי תורה, או שהם מבעלי טובים וגדולים, ובעצמן ג"כ צדיקים וישרים, דודאי כל אלו ראויים לכבוד. אלא למעוטי עניים כדמסיק, והיינו סתם עניים, אע"פ שכשרים הם, עכ"ל.

ומבואר שהוציא מדברי המהרי"ל להדיא לאפוקי עניים, שבהם אין שייך מצות הכנסת אורחים, אלא רק מצות צדקה.

ונראה די"ל דענין מצוות הכנסת אורחים, הלשון מורה עיקר לא על נתינת הסעודה ואש"ל, אלא הכנסת האורחים לביתו, שכאשר אדם מכובד נמצא בדרך או במקום רחוק ממקומו, ואינו במצבו וכבודו כראוי להרגלו, אין חסר לו כסף או ממון שיש לו מזה ככל הצורך, אלא מה שהוא צריך זה לקבל את הכבוד שיקבל את מזונו כראוי, והיינו שעיקר הכנסת האורחים היינו הכבוד שמכבדם, ושנותן לפניהם כל צרכם כפי שהם ראויים לו.

בשונה מעניים שבאים לאכול אצל האדם בביתו, שלעניים מה שחסר זה לא את הבית והכבוד, ואף שבודאי כל אחד ואחד מישראל בני מלכים הם וראויין לכבוד, אבל אין זה מחסורו אשר יחסר לו, שהעני הנודד להביא טרף לביתו עיקר מגמתו הוא מה שצורך

ולוקח אל ביתו, להביא טרף לפי הטפלים שעמו.

כי מצות הכנסת אורחים עיקרה אינו הנתינה של המעות, אלא עיקרה הכבוד שנותן לאורח ומכניסו אל ביתו כשאר אנשיו ובני ביתו.

וזה הראיה שמביא מהרי"ל מאברהם אבינו ע"ה, שהפריז כל כך במצוה זו, עד ששחט ג' פרים לארח ג' אלו שנדמו לו כערביים, שזה עיקר המצוה דהכנסת אורחים הכבוד שנותן לאורחים הבאים אל ביתו.

וזה החילוק בין עניים שמה שחסר להם זה הממון שנותן להם, שזו מכלל מצות הצדקה, אבל הכבוד המיוחד של מצות הכנסת אורחים, זה אינו שייך בעניים שהעיקר זה הצדקה שעושה עמהם ולא הכבוד שהוא מצות הכנסת אורחים, חסד בגופו ולאו דוקא בממונו.

ועל כן אותם קבצנים המחזירים בעיירות, ודאי שמצוה גדולה להתחסד עמהם ולפזר להם צדקה, אבל מה שנותן להם לחם ומזון אינו מעיקר מצוות הכנסת אורחים שעיקרה הכבוד, כמו שנתבאר.

ג] והנה בתוך הדברים מצינו בפוסקים שנקטו מהם הערה חמורה למעשה, שהוציאו מן המתבאר בחילוק המהרי"ל, בין מצות הכנסת אורחין למצות הצדקה, שמכיון שענין הכנסת אורחים הוא הכבוד, ע"כ יש להקפיד במצוה זו ביותר לתת דוקא למי שראוי לאותו הכבוד.

ויש להתבונן בדברי תורת האשם מש"כ, ז"ל: ודאי דדוקא אותן שהיו ראויין לכבוד, דמידי הוא טעמא, אלא כדי שגם בו ינהגו

כבוד מצד עשרו, ולא מצד תורתו [כמבואר בליקוטי מהרי"ל שם אות לה' דף תריט]. ודיו אם כיבוד עשירים בעלי מעשים טובים, לא הגרועים ושאיין להם מעשה טוב, כ"ש עושי הרעה מהרה יפולו. אמנם אע"פ שנאמר דמהרי"ל חדא מלתא קאמר עשירים שהן מכובדין, לאו למעוטי מכובדים שאינן עשירים, וכגון בעלי מעשים טובים, וכל שכן כשהם ג"כ בעלי תורה, או שהם מבעלי טובים וגדולים, ובעצמן ג"כ צדיקים וישרים, דודאי כל אלו ראויים לכבוד. אלא למעוטי עניים כדמסיק, וכו', עכ"ל.

ויעוי' בהגה' יד אפרים על השו"ע (יו"ד סי' סח' סע' יא' בהגה"ה) שמביא מספר סולת למנחה (כלל טו) שהביא דברי בעל תורת האשם.

ובאמת שהדברים צ"ת, שהרי מה שהמהרי"ל הביא ראייה מדרך הכנסת אורחים של אברהם אבינו, שהרבה ביותר עבור האורחים לתת להם ג' לשונות, ושחט ג' בני בקר משובחים כדי לתת לפני האורחים, ולפי חילוק המהרי"ל הטעם בזה משום שמצות הכנסת אורחים עיקרה הכבוד שנותן לאורח הנצרך, ולא עצם המתנה שנותן לאורח, אלא הכבוד והסעודה שמקבל במקום שאינו יכול להתכבד כערכו.

ולכאור' צ"ב בזה, שהרי המלאכים שבאו לאברהם אבינו ע"ה, נדמו בעיניו כערביים המשתחווים לאבק רגליהם, וכיצד שייך מצות כיבוד לאורחים בזויים כאלו.

ואדרבא מצינו בחז"ל (שבת קכז' ע"א, שבועות לה' ע"ב), שלמדו מפרשה זו שגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה. ומדוע באמת חשובה מצות הכנסת

צרכם, יוכל להכניס בליבם את דבר האמונה בהשם.

ממילא אף אלו שאינם ראויים לכבוד מצד עצמם והנהגתם, אבל הצורך לכבדם בכדי שיוכל להשפיע עליהם אמונת השם, זה עצמו סיבה שבמציאות זו הם ראויים ונצרכים לכבוד זה, ושפיר שייך בהם רוממות מצות הכנסת אורחים, וכן"ל.

ד] והנה עתה יש לשוב למה שהקשינו בראש דברינו, ממש"כ באהבת חסד שמצות הכנסת אורחים היא בין לעניים ובין לעשירים, שלכאור' דבריו הם לא כפשטות דברי מהרי"ל, שכ' להדיא דהכנסת אורחים היינו דוקא בעשירים הראויים לה, אבל בעניים זו מצות צדקה. וביותר למש"כ בתורת האשם שאותם אכסנאים המתאכסנים שעוברים ושבים להמציא להם ולבני ביתם טרף ומזון, להם די בארוחת ירק וכיצא בו, ואין חובה לכבדם בתענוגי בשר, ואין מקיים בעניים כאלו מצות הכנסת אורחים, רק שיש בזה צדקה.

וכמו שהביאו דבריהם הפוסקים לענין להקל המליחה בשיעור מיל, שלכבוד אורחים הקילו בזה, אבל לעניים כאלו שאין בהם מצות הכנסת אורחים אין להקל עבורם בזה.

ואמנם י"ל שחילוק הפוסקים הוא רק לענין להחמיר, שאין להקל במליחה רק במקום שיש צורך וחיוב של הכנסת אורחים. אבל לא משמע כן, שבכל מקום שהעתיקו דברי מהרי"ל כ' שבכל מקום שמוזכר אורחים היינו דוקא בעשירים וכן"ל.

ואפשר לפי מה שנתבאר בדברינו, שאלו שאמנם הם פחותים וחסרים אבל ראויה להם

אורחים כזו, עד כדי כך, כאין האורחים ראויים לכבוד זה.

ובהגה' יד אפרים מתיחס לקו' זו שעומד בה השבו"י וכ' ז"ל: ומש"כ השבו"י מאברהם, לק"מ דהתם שאני שרצה להכניסם תחת כנפי השכינה, וכמש"כ ויטע אשל וכו', עכ"ל.

וצ"ב בדבריו, מה בכך שהיתה לאברהם אבינו מטרה לקרב אנשים אלו תחת כנפי השכינה, הרי עדיין אין מיושב מדוע יש בכגון אלו מצוה של הכנסת אורחים, הרי אין מגיע להם הכבוד ואינם ראויים לזה, ואף שרצה לקיים בהם קירוב להודיעם מציאות השם בעולם, אבל זה לא שייך למצות הכנסת אורחים שקיימת לאותם אלו הנצרכים לכבוד ונוהגת דוקא בראויים לכבוד זה.

ונראה דס"ל דאף שאין ראויים למצוה זו, מכיון שהשתמש אברהם במידה זו של הכנסת אורחים, אף שהיה זה כדי להביאם לאמונה השלימה, אך מעלת מידה זו היתה בדבר להקדימה להקבלת פני השכינה.

ויש להוסיף עוד שלנתבאר בחילוק הפוסקים בין מצות הכנסת אורחים לצדקה, שאף שכל איש מישראל ראוי לכבוד מן מלכים, יש לחלק בין מי שחסרה לו הכנסת אורחים למי שחסר לו הצדקה ומתת היד ולא הכבוד.

שמצות הכנסת אורחים היא גמילות חסד שבגופו של אדם, שבאה למי שראוי לתת לו הכבוד וסעודת אש"ל כראוי. ואברהם אבינו שרצה מאד לקיים מצות הכנסת אורחים, אף שמטרתו היתה לקרבם לשכינה, אך דרכו בקודש היתה למצוא אנשים ולזמנם לאהלו, בכדי שעם אכילת לשובע נפשם ומילוי

מידת הכבוד, ויועיל להם בכבודם ותרבה מידת החסד עמם שיכבדם כמו עשירים ונגידים, בכגון אלו תרבה הטובה שקובעם ומרומם למעלה ממידתם.

ואין חילוק הדברים הנ"ל שייך רק באלו הקבצנים ההולכים ממקום למקום שרוצים ליטול פרוטתם ולהמשיך בעבודתם, שאין צריך לקיים בהם הכנסת אורחים שלא לפי מידתם.

ויש להעתיק לשון הח"ח באהבת חסד ח"ג פ"א, ז"ל: ידע עוד דמצות הכנסת אורחים נוהג אף בעשירים, כמו שכתב בספר יש נוחלין בשם המהרי"ל, ואף שאין צריכין לטובתו, אפ"ה הקבלה שמקבל אותם בפנים יפות, ומשתדל לשמשם ולכבדם לפי כבודם היא מצוה. וכ"ש אם האורחים הם עניים, היא מצוה כפולה שמקיים בזה גם מצות צדקה, וכמה שכתב בספר הנ"ל בהג"ה, ע"ש. [ובעו"ה נהפוך הוא, דכשבא רעהו עשיר אצלו יכבדנו בכל הכיבודים ובשמחה ולב טוב, וכשבא אצלו איש עלוב ונכה רוח, שמקיים בזה ותפק לרעה נפשך ונפש נענה תשביע וזרח בחושך אורך וגו', אין שמח בו כ"כ ולפעמים גם בלב עצבן, עכ"ל.

ומבואר שבמקום ששייך לקיים שתי המצוות גם יחד הכנסת אורחים וצדקה עם עניים, ודאי שיש להשתדל ביותר ולהדר במצוה זו במיוחד.

ועל כן בנידון דידן, שזכה שיהיה עני סמוך תדיר על שולחנו, וידוע וניכר בו שמקיים נפשו בפנים יפות והארת פנים שנחוצה לו מאד לכדי חיי נפשו, יש לנהוג בו כאורחים החשובים שמכבדים אותם ביותר.

ומ"מ בנידון דידן, היות שהעני קבוע על שולחנו אינו קודם לשאר בני הבית, שאם הם ממהרים לעבודתם ואין להם זמן אף לכבוד עצמם, אינם חייבים להתעכב להוסיף לו תשומת לב מיוחדת בזמן כזה.

אבל בזמן שיש אורחים חשובים אחרים על שולחנו, אסור לו להזניח ולהדיחו ח"ו מעל שולחנו, ואדרבא ינהג בו כבוד כמו שאר אורחיו החשובים, וישמח בו שזכה שיהיה לו למצוותו, ושנוהג בו כפל ברכת המצוות של צדקה והכנסת אורחים כראוי, ויזכה לברכות המיוחדות האמורות במי שמחזיק עני על שולחנו שחשוב כמזבח, וכנ"ל.

הגאון רבי אלחנן פרינץ שליט"א

מח"ס אבני דרך, בית שמש

נטילת ידיים אחר הוצאת כינים

(ה), הקיצור שולחן ערוך (ב, ט), כף החיים (ד, סקפ"ד) ועוד.

ואעיר כי השיירי כנסת הגדולה (סי' צז) ציין דאפשר שהאור זרוע שציין הרמ"א חולק על כך וסובר שאין צריך נטילה (אולם מהרמ"א ד, יח נראה שהוא נוקט דכן צריך נטילה עיי"ש). ודעת המגן אברהם (ד, סק"ז) דאין צריך נטילה אלא סגי בניקיון ידיו, ועיין במאמר מרדכי (צו, סק"ג) שהעיר והשיג על דברי המגן אברהם (ועיין בעיקר זה, בשו"ת הרשב"א א, קנג). וע"ע בזה בתהלה לדוד (ד, סקכ"ב), ביפה ללב (סקכ"ו) ובשארית יוסף (ח"א עמוד סד סי' ד, כו) שפסק: "הנוגע בכינה צריך ליטול ידיו. ולא דוקא אם הרגה".

הבן איש חי (פרשת תולדות אות יז) דציין "החופף בראשו והמפלה כליו, אפילו לא מצא בהם כנה, וכן הנוגע בכנה, צריך רחיצה פעם אחת משום נקיות". ופסק בספר הלכה ברורה (ד, נט) דמי שנגע בכינה צריך ליטול ידיו (ואפילו אינו בודק בשערות

האם אמא שבודקת לבתה כינים צריכה ליטול ידיים אחר הבדיקה? האם אדם שמצא על מכנסיו כינה והורידה ממנו (בלא להורגה) צריך נטילת ידיים?

מי שמוציא כינים משערות ראשו או שנגע בכינה (אף לא בשערות) צריך ליטול ידיים כפי שכתב הבית יוסף (סי' ד) בשם מהר"י אבואב (ז), וכן נפסק בשולחן ערוך (ד, יח) וזה מפני שהכינה נבראת מהזיעה, והיא באה מזוהמת האדם כמובא בשערי תשובה (סקי"ב) והמשנה ברורה (סקמ"ה). וע"ע במשנה ברורה (צו, סקי"ב) דהנטילה היא משום רוח רעה. וכן העלה הפרי מגדים (אשל"א-אברהם ד, סקכ"ב) דעצם הנגיעה בכינה מצריכה נטילה, אפילו הכינה על בגדיו (ולא בראשו וכדו').

זאת בניגוד לדעת העטרת זקנים (ז) הסובר כי דווקא בהורג את הכינה יש ליטול ידיו, אך לא בנוגע (דלשטיתו המיאוס והלכלוך מצריכים את הנטילה). אך רבים חלקו והעלו דכל שהוא נגע בכינה צריך ליטול את ידיו, והכי דעת החיי אדם (כלל ב,

א. ואומר כי בספר פסקי תשובות על המשנ"ב (ד הערה 250) הביא מהאשל אברהם שמצדד דאפילו רק ראה כינה ונתן דעתו לפלוטה ולזרקה נכון ליטול ידיו אפילו לא נגע בה. אך אנו איננו מחמירים בראיה בעלמא, אלא דווקא כשנגע. שהרי כבר העלה המג"א (צו, סק"ז) והשו"ע הרב (צו, ג) דיכול ליטול כינה על ידי בגד ואינו צריך נטילת ידים.

ראשו, כל שנגע בכינה צריך ליטול ידיו).
וע"ע בספר מאסף לכל המחנות (סקקי"ז)
ומה שהביא בשם היעב"ץ.
העולה לדינא: כל הנוגע בכינה אפילו
לא הרגה (ואפילו לא נגע כלל בשערות) עליו
ליטול ידיים.

הגאון רבי עובדיה יוסף מולדיאנו שליט"א
מח"ס משיב משפט משפט הקנין ד"ח וש"ס, ירושלים

נכה בקריאת התורה

לבין עצמו, מפני כבודה הוא עומד אם אומר את כן אף הוא מתעצל ואינו קורא, ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חמא חד בר נש קאים מתרגם סמך לעמודא, א"ל אסור לך, כשם שניתנה באימה וביראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה. ע"כ. הרי שעיקר הטעם שצריך לעמוד בקריאת התורה הוא משום כבוד הרבים. ורב שמואל בר יצחק הוסיף, שצריך לעמוד כשם שעמדנו באימה ויראה בשעת קבלת התורה – במעמד הר סיני.

והנה המאירי בחידושי בית הבחירה (מגילה כא.) כתב בזה"ל: והמשנה הראשונה ממנו תכין לבאר תכונת קריאתה היאך היא, ואמר על זה: הקורא את המגילה, עומד ויושב, ר"ל עומד ויושב, כלומר, הדבר [תלוי] ברצונו, ואף על פי שבספר תורה אנו צריכין לקרוא מעומד. ואין גורסין בכאן: עומד או יושב, יצא, שאם כן היו הדברים מוכחין דיעבד אין לכתחילה לא, והיה יוצא לנו ממנה שבתורה אף דיעבד לא יצא ביושב, ממה שנאמר על משנה זו בגמרא מה שאין כן בתורה, וזה אינו, שלא נאמר בקריאת התורה מעומד אלא לכתחילה כדי לעמוד ביראה, הא במגילה אף לכתחילה, אלא שמ"מ נהגו לקרותה מעומד מפני כבוד הציבור. ובתלמוד המערב אמרו: מעשה בר' מאיר שקראה מיושב בטיבעין בבית הכנסת,

בס"ד, מוצ"ש ויגש ד' טבת התשע"ד. מוצ"ש יתרו שבט תש"פ

לכבוד מורנו הנאב"ד, הגאון רבי אשר
וייס שליט"א

בדבר השאלה אשר הובאה לפניו בנכה ברגליו שאין באפשרותו לעמוד, ומבקש לעלות לתורה, אם רשאי לעשות כן, על אף שיעשה זאת בישיבה, וכן יוכרחו להטות לפניו את ספר התורה כדי שיוכל לקרות בו.

וכדרכו של מו"ר להביא הנדונים העולים בפני התלמידים, אמרתי גם אני בעניי להציע את אשר על ליבי, אם ישאו הדברים חן בעיני הד"ר ג שליט"א.

א. במגילה (כא.) שנו חז"ל: הקורא את המגילה, עומד ויושב. קראה אחד קראוה שנים, יצאו. ופירש רש"י: עומד ויושב, אם רצה עומד, אם רצה יושב. ואמרו בגמרא, תנא, משא"כ בתורה, מנא ה"מ, אמר רבי אבהו, דאמר קרא (דברים ה, כח): "ואתה פה עמוד עמדי". ופירש רש"י, שאין קורין בתורה בציבור מיושב.

וכבר נסתפקו חכמינו בירושלמי (מגילה פ"ד ה"א) מה טעם שצריך לעמוד בקריאת התורה, "זה שהוא עומד לקרות בתורה מפני מה הוא עומד? מפני כבודה או מפני כבוד הרבים? אין תימר מפני כבודה אפי' בינו לבינה, אין תימר מפני כבוד הרבים אפי' בינו

הלכות קטנות). ע"כ. אלא שמדבריו בבית יוסף משמע שנקט עיקר שדוקא לכתחילה קפדינן, אבל בדיעבד, יצא. וכמ"ש הלח"מ (פ"ב ממגילה ה"ז) בשם יש שפירשו בדעת הרמב"ם בביאור דברי הירושלמי. וכ"כ לדייק במג"א (ס"ק א) מלשון מרן בב"י, דס"ל דדוקא לכתחילה קפדינן, אבל בדיעבד יצא. ושמא מש"ה סתם דבריו בשו"ע. וכן הסכים הפרי חדש (אות א), הביאו הרב כף החיים (ס"ק ב), דבדיעבד עלתה הקריאה מיושב. וכ"כ המט"י (אות א), וכ"כ א"ר (שם), וכתב דגם הב"ח לא קאמר אלא למ"ד דבמגילה לכתחילה אסור מיושב. וכ"כ המאמ"ר (אות א). ועוד, ע"ש. וכן הביא דעתם בפשיטות בפתח הדביר (קמא א). וכ"כ מרן החיד"א בספרו לדוד אמת (סי' ז אות ד) ומהר"י אלגאזי בספר אמת ליעקב (דין קריאת ס"ת לש"ץ אות ד) ומהר"י טייב בערך השלחן (אות א) ועוד.

ועי' גם בספר שערי אפרים (שער ג סעיף יא) שכתב בזה"ל: הקורא בתורה צריך לעמוד בעת הקריאה, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד והוא השלחן שהס"ת מונח עליו, אסור. וכן העולה לתורה והסגן צריכים לעמוד, ויזהירו אפילו מלהשען קצת. ומי שהוא בעל בשר או חולה או זקן הרבה שקשה לו עמידה בלי סמיכה, רשאי לסמוך קצת אך יזהר שלא לסמוך כ"כ עד שאם ינטל אותו דבר, יפול. ואם אי אפשר לו לסמוך כ"א בענין זה, והוא צריך סעד לתומכו, מותר גם בזה אך ישען על הדפין של השלחן ולא על המפה, שהוא תשמיש קדושה. ובדיעבד אס קרא בישיבה, יצא וא"צ לחזור ולקרות. ע"כ. הרי שנקט שכל הדין של עמידה בקריאת התורה, הוא דין של לכתחילה.

ונתנה לאחר ובירך עליה, ושאלו בה: זה קורא וזה מברך, ותירצו: מכאן שהשומע כקורא. ע"כ. הרי מבואר מדברי המאירי, שאף שאמרו בגמרא שבקריאת התורה צריך לעמוד, מ"מ זה רק לכתחילה, אך בדיעבד שרי לקרותה אף במיושב. וכ"כ הרשב"א (שם) ובספר המכתם (שם). וכ"כ עוד מהראשונים בסוגיין.

ב. אלא דאף שבדברי המאירי מבואר שהוא רק לכתחילה, הנה בדברי הטור משמע שפסק שאף בדיעבד בעי' מעומד, וז"ל (או"ח סי' קמא): וצריך לקרות מעומד, דתנן: הקורא את המגילה יושב, יצא. משא"כ בתורה. ומטעם זה נמי צריך ליזהר שלא לסמוך, דאמרינן בפ"ב דזבחים עמידה מן הצד, פירוש ע"י סמיכה איכא בינייהו, לרבנן לא הוי עמידה. עכ"ל. הרי דס"ל דדוקא בקריאת המגילה יצא בדיעבד, משא"כ בקריאת התורה. ועי' גם בב"ח (סי' תרצ) דנראה דס"ל שגם בדיעבד אסור, והביאו דבריו המג"א (ס"ק א) ובשיירי כנה"ג (הגה"ט א) ובמקו"ח (להחז"י, אות א) ועוד.

וכן יש ללמוד מדברי רבנו חננאל (מגילה שם) שגרס "הקורא את המגילה, עומד ויושב, יצא". וכן גרסו עוד מהראשונים, ומשמע דלענין קורא בתורה אף בדיעבד לא יצא אלא בעמידה. [אך עיין להרשב"א (שם) שגרס כדבריהם, ומ"מ כתב דלאו דוקא הוא. וע"ע בראבי"ה (ח"ב סי' תקעב). ולפי"ז אין הכרח שהני ראשונים פליגי].

אולם בשלחן ערוך (שם) סתם ולא כתב לענין דיעבד, וז"ל: צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד, אסור, אלא אם כן הוא בעל בשר. הגה: וכן החזון הקורא צריך לעמוד עם הקורא (מרדכי

העלה בט"ז (שם ס"ק ב). וכן הסכימו רבים מהאחרונים. אך בפרי חדש (סי' נג אות ו) כתב לדחות דברי הב"ח, והעלה דמהני מחילת הציבור. אלא שכבר כתב המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' נג ד"ה יוכל) שיש לצרף דעת הסוברים שמועילה מחילת הציבור. ועי' בזה עוד בשו"ת בית דינו של שלמה (או"ח סי' יז ד"ה כתב עוד מעכ"ת), ובמ"ש מו"ז מרן זיע"א בשו"ת יביע אומר (ח"י סי' מה) דמהני מחילת הציבור לש"צ שאינו יכול לעמוד כל התפילה.

שוב ראיתי ספר גם אני אודך ח"ד (מתשו' הגר"מ גבאי סי' א), ושם האריך בענין זה אם מהני מחילת הציבור, והביא מ"ש בשו"ת שיבת ציון (סי' יח), דהאידינא מניחים לבן אבל לעבור לפני התיבה בשנת אבלותו אף שלא נתמלא זקנו, הואיל והציבור מוחלין על כבודם. וכ"פ בשו"ת נשמת כל חי (ח"א סי' ט), שהציבור רשאים למחול על כבודם. אלא שהביא שם מ"ש הרב כף החיים (סי' תרצ ס"ק ה) בשם הרב מטה יהודה, שחילוק יש בין קריאת התורה לקריאת המגילה, ובקריאת התורה לא מהני מחילת הציבור. וביאר החילוק [בשם ספר שיח שמואל, ואינו תח"י], מפני שבקריאת התורה חיוב העמידה הוא מפני שהתורה ניתנה באימה ויראה, ומש"ה לא מהני מחילה, משא"כ קריאת המגילה שהוא דין בכבוד הציבור. ע"ש. אך זה צ"ע, שכן כפי שנתבאר בקריאת התורה גופא מצאנו ב' טעמים אלו, וכבר כתבנו דבין להא ובין להא יש להקל.

ומ"מ למעשה נראה, דמאחר ואצל אדם כזה אין אפשרות שיעמוד על רגליו, אין לך דיעבד גדול מזה, ויש לך לסמוך בזה על דעת

שיטה נוספת מצינו להמבי"ט בספרו קרית ספר (הל' תפילה פי"ב), שכתב וז"ל: ובקריאת תורה בציבור כשהיא מדאוריתא, צריך הקורא לעמוד ובלא סמיכה, דמה נתינת תורה בעמידה ובאימה כדכתיב "וינועו ויעמדו", כך קריאה באימה ועמידה. ע"כ. הרי שאיהו פירש דברי הגמרא דבעי' עמידה בקריאת התורה, רק בקריאת התורה שהיא מדאורייתא, דהיינו פרשת "זכור" וכיו"ב. וכבר נלאו האחרונים להבין דעתו, עי' בזה בספר מימי שלמה (קמחי) ובספר פתח הדבר (קמא ס"א) ועוד.

ג. והנה להנ"ל נראה דבכה"ג שהוא חולה אנוס מרותק לכסאו, שפיר יש להקל בדבר ולהעלותו בעודו יושב. לא מבעיא למסקנתו שבדיעבד שפיר דמי, ושכן דעת מרן השו"ע, וכל כה"ג אין לך דיעבד גדול מזה. אלא אף למ"ד דאף בדיעבד לא מהני, הרי מבואר הטעם, או משום דבעי' אימה ויראה כמעמד הר סיני, או משום כבוד הציבור. והנה לטעם שצריך לעמוד בקריאת התורה משום דבעי' אימה ויראה, וכמעמד הר סיני, א"כ כל כה"ג אין בשיבתו מניעה מאימה ויראה, שהרי אינו יכול בדרך אחרת. ולטעם דאין זה כבוד הציבור, הרי כל כה"ג י"ל דהציבור מוחל על כבודו בזה, דעיין למרן בב"י (סי' נג) שכתב [לענין העלאת ש"צ שלא נתמלא זקנו], דמהני מחילת הציבור בדבר שתלוי בכבודם, ולמד כן מדברי הרשב"א (ברכות כד:).

אמנם אם משום מחילת הציבור, הנה מרן בב"י שם בסמוך הביא דעת הרא"ש דלא מהני מחילתם, ועי' בב"ח (סי' נג) טעמו, ולמד בדעת מרן השו"ע שהסיק דלא מהני מחילה, וכיו"ב בב"י סי' קמג. ע"ש. וכדבריו

מרן השו"ע דמהני קריאת התורה בשיבה בדיעבד.

וכבר כתב בספר יפה ללב (סי' קמא ח"א אות ב), שבעל בשר וכדומה שלא יוכל לראות הכתב בס"ת אלא אם יסמוך עצמו וישען על התיבה שבה הס"ת, שרי, דאע"ג דנימא קרא דכתיב (דברים ה, כז): "ואתה פה עמוד עמדי" לימוד גמור, כמו שכתב הרב עולת מיד (ס"ק ב), מ"מ לימוד ד"ל תשא את שם ה' אלהיך לשוא" שממנו נלמד שלא לברך ברכה לבטלה הוא יותר חמור. ע"כ. ולא אמרי' שמש"ה לא יעלה לכתחילה, אלא התיר לו לקרוא בסמיכה משום דלא אפשר. ה"נ בנ"ד.

וכן ראיתי שנשאל בשו"ת בית אבי (ח"ד סי' נז) אודות נער חולה המרותק לכסא גלגלים והוא בר מצוה, אם יכול לעלות לתורה ביושבו על הכסא. וכתב בזה"ל: עיקר שאלתו מפני שאינו יכול לעמוד על רגליו ומוכרח לשבת על כסאו, וקריאת התורה צריך להיות מעומד כמבואר בש"ס מגילה (דף כא) ונלמד מקרא ד"ואתה פה עמוד עמדי", וכ"פ הרמב"ם (בפרק ב' מהל' תפלה) ובש"ע (סי' קמא), ועכשיו העולה במקום הקורא וצריך לעמוד, אבל מצינו גבי קיטע דבסמוכות שלו יוצא בשבת כמבואר במשנה בפרק במה אשה ובש"ע (סי' שח סעי' טו) דהוי תכשיט ידיה ונכנסין בהן בעזרה, והיינו כיון דדרכו בכך ממילא נמי גבי עמידה דלא שייך גביה, דכיון דעיקר טעם עמידה הוא מפני כבוד התורה וכיון דזה דרכו בכך לאו פחיתות הכבוד הוא. וגם איתא בתשובת האחרונים, דאם יש לציבור שני קוראים ואחד יודע היטב בלי שום טעות ובדקדוק כראוי, אבל הוא איש זקן וחלש ואינו יכול

לעמוד בלי סמיכה, והשני איש בריא ואינו צריך לסמוך את עצמו על העמוד רק אינו יכול לקרות בדקדוק הטעמים כמו הזקן, כתב שנכון יותר ליקח הזקן אעפ"י שצריך לסמוך א"ע על העמוד, ועתה העולה הוא אינו קורא בעצמו כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע, כמו גבי ביכורים דהתקינו שיהיו מקרין לפניו אפי' מי שיודע בעצמו לקרות הפרשה, כדמבואר במשנה (פ"ג דביכורים), וגם להרבה פוסקים בדיעבד יצא אם קרא במיושב, ושעת הדחק כדיעבד דמו. ואע"פ שהמג"א הביא בשם הב"ח דגם בדיעבד לא יצא אם קרא מיושב, ועיין בדעת תורה (סי' קמא) שהביא מהפנ"י מגילה שכתב דמל' הברייתא בגמרא שם דא' "משא"כ בתורה", משמע דרק לכתחילה איירי, דאין סברא לומר דאם קרא הש"ץ בתורה מיושב לא יוציא הציבוא ידי חובתן, ע"ש, לכו לפיע"ד יכול לעלות לתורה אפי' לז' קרואים, וח"ו שלא לדכא את רוח הנער האומלל ויוכל לעלות לתורה ככל נערי בני ישראל. עכ"ל.

וכן סיים בסו"ד: לכן דינא אל ירך לבבו, ויכול לעלות לתורה ולברך אפי' לשבעה קרואים, כי הוא מחויב כמו כל אדם, ובפרט שאינו קורא רק עולה, וידעתי מכמה גדולי הדור שלעת זקנתם לא יכלו לעמוד על רגלם, מ"מ עלו לתורה, ושמעתי עוד מדור שעבר שאחד מן הגדולים שהיה בבית החולים ל"ע, והביאו לו ס"ת וקרא בעצמו הקריאה על מיטתו ע"פ פסקו של גדול הדור שהכריע כן. עכ"ל. וכן ראיתי שהעלה גם רבי יצחק חזן בשו"ת יחזק דעת (ח"ג או"ח סי' ח). וכ"כ בשו"ת שערי עזרא (בצרי, ח"ב סי' ט). וע"ע בשו"ת דבר יהושע (אהרנברג, ח"ב סי' טו-טז) באורך.

-ב-

עליה לתורה בנכה היושב ואינו רואה
הכתב

ד. אמנם עדיין יש לעיין שמאחר והנכה יושב על כסאו, הרי אינו רואה בעיניו את הכתוב בספר התורה, ובפרט למנהג האשכנזים שס"ת פרוס לפנייהם כמפה, והיושב אינו יכול לקרות את הכתוב בראש העמוד, וכבר כתב מרן בשו"ע (סי' קמא ס"ב) שצריך לקרות עם הש"ץ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה. ועוד כתב מרן בסי' קלט ס"ב שמי שאינו יודע לקרות, צריך למחות בידו שלא יעלה לתורה. ומש"ה כתב גם (שם ס"ג) דסומא אינו יכול לעלות לתורה, משום שאינו יכול לקרות מן הכתב, ואסור לקרות אפי' אות אחת שלא מן הכתב.

אולם, כבר דנו האחרונים באורך ע"ד מרן השו"ע הללו, ומלבד שהרמ"א שם פסק שלא כדבריו, והעלה שרשאי הסומא לעלות לתורה "כמו שאנו מקרין בתורה לעם הארץ", וא"כ לשיטתו ודאי שדי בכך שהעולה, אף שאינו יכול לקרות מן הכתב, יוציא בפיו אחר קריאת החזן, הנה גם אנן דאזלי בתר מרן השו"ע, כתבו האחרונים דבמקום שנהגו, יש להעלות גם סומא לתורה. עי' בזה בשו"ת משאת בנימין (סי' סב) שהאריך בזה וכתב לדחות את דברי הב"י בסכינא חריפא, וכתב שגם מי שאינו יודע לקרות, או הסומא, יכול לעלות ולברך ויקרא מלה במלה אחר הש"צ, ואף שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה, הא קי"ל בכל מקום שהשומע כעונה, ומאחר שהש"צ קורא מתוך הספר והוא עונה אחריו חשוב כעונה מתוך הספר. ע"ש.

אמנם לא אחד, שדודי הגר"י יוסף בספרו ילקו"י (סי' קמא ס"ב) הביא תשו' בכת"י ממו"ז זצ"ל בה כתב שדוקא על ידי סמיכה יש להקל, אך אם אינו יכול לעמוד כלל, אפי' ע"י סמיכה גמורה, אין להתיר לנכה כזה להיות ש"ץ ולקרוא בתורה מיושב, וכתב ללמוד כן ממ"ש בכה"ח (שם ס"ק ב) שלא הותר לחולה לקרות בס"ת אלא לכל היותר ע"י סמיכה, אבל בישיבה ממש, לא. ע"כ. [שו"ר מקורו, בתשובה כתב-יד ממו"ז זיע"א, שנד' בקובץ תורת יוסף (ז' עמ' יב, והובא גם בספר שלחן יוסף א' עמ' י') שהחמיר בזה וכתב שנכה המרותק לכסא גלגלים, באופן שאינו יכול לעמוד כלל אף אם יתמכו בו, אינו יכול לשמש כש"ץ ולקרות בתורה מיושב. ע"ש.] מ"מ נראין הדברים הנ"ל עיקר, וגם מו"ז בעצמו זצ"ל בסוף ימיו, כאשר היה מרותק לכסא, עלה לתורה בעודו יושב על הכסא. ומו"ר הגאב"ד סיפר (ושוב נדפס כן בספרו שו"ת מנחת אשר ח"ג סי' ט) שכן ראה בעצמו ברבו האדמו"ר מקלויזנבורג זיע"א. ובספר גם אני אודך (שם) הביא מעשה רב כ"ק האדמו"ר מערלוי בעל אמרי סופר זיע"א, שבערוב ימיו עלה לקריאת התורה בכסא.

שו"ר לאחר זמן רב, בספר אורן של חכמים (ח"א סי' ח) שנשאל בזה, והעלה כדבריו הנ"ל. וכן כתבו בשו"ת חבל נחלתו (ח"ט סי' ו) ובשו"ת שערי עזרא (בצרי, ח"ב סי' ט) ובשו"ת ויצבור יוסף (ח"ג סי' כד). וע"ע בשו"ת לב נבון (או"ח סי' יב) ובקובץ יתד המאיר (193- חשון עט עמ' 89, וקובץ 194 - כסלו עט עמ' 126) ובקובץ מוריה (שבט תשע"ט תל-תלב עמ' רלד).

חובתו כאילו עלה בעצמו. (וכמ"ש התעלומות לב ח"א סוף סי' ג). ומכל מקום אם עלה לס"ת לא ירד, ואין גוערים בו, כיון שיש לו על מה שיסמוך. ע"כ. ועיין לו עוד שם (ח"ט סי' קח אות עד, ע"ד הרב אול"צ ח"ב).

אך מ"מ נראה דבמקום שנהגו להקל בזה יש להם על מה שיסמוכו, וכמ"ש בספרו הליכות עולם (ח"ג עמ' קלב) לסמוך ע"ד הרב משה האיש (או"ח סי' יב). וע"ע לשא"ב הגר"ש משאש בשו"ת שמש ומגן (ח"א סי' יא) מ"ש ליישב מנהג בני מרוקו שנהגו להקל בזה. ובפרט לבני אשכנז היוצאים ביד רמ"א, שודאי יש להם להקל בזה.

ואף אם נאמר כדעת מרן השו"ע דסומא אינו יכול לעלות לתורה, הנה כ"ז כשמצד המציאות אינו יכול לקרות כלל, אך כאשר מצד המציאות יש ביד העולה לקרות, אלא שיש איזה דבר שמעכב בעדו, כגון שקשה לו לומר אחר הבעל קורא מילה במילה מפני שנחשבים הדברים כזרים לו, ע"י בשו"ת חינוח דחיי (סי' מה) שכתב דודאי יוצא י"ח בשמיעתו, כיון שאין לו חסרון בדיבורו, ע"ש.

ה. איברא דגם בלא זה, הרי אם אפשר, יטו את ספר התורה באופן שיוכל גם העולה הנ"ל לקרות בתורה. ואמנם ידוע הדבר מ"ש בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן מ אות א) אודות מה שבהרבה פעמים מוציא הס"ת מארון הקודש להוליכה אל הבימה לקרוא בה, צועד אתה כמה צעדים אחורנית או לצדדים ומושיטה לעומדים שם שינשקו אותה, דיש בכך כפחיתת כבוד לס"ת, כאילו מחזרים ומבקשים שינשקו אותה, וגם עצם הסטיה אתה ממחוז חפצה מהוה אי כבוד

ועי' גם בספר פתח הדביר (סי' מט ס"א) שכתב דלדידן דנהגין פה אזמיר להעלות לסומא לס"ת, עי' בספר פני מבין (ח"א דף טז סוע"ד), א"כ נראה דתפסנו להקל כדעת הסוברים דשומע חשיב כעונה מתוך הכתב, וא"כ גם בנ"ד נראה דנקטי' להקל. והביא עוד דהרב שמחת יאודה (נאג'אר, פי"ד מסופרים ה"ט"ז, דף י ע"א) כתב דאע"פ שאינו יודע לקרות, יוצאין הציבור י"ח, ובדברנן יש להקל. וע"ע למהר"ח פלאגי בשו"ת לב חיים (ח"ב ר"ס קעז) ובספר חיים (סי' יא אות ה) שג"כ כתב שמנהג איזמיר להעלות סומא לס"ת. ובספר רוב דגן (עטיה), אות לטובה אות לא) כתב שכן נוהגים בכל א"י להעלות סומא לס"ת. וכ"כ בספר שמח נפש (מע' סומא) שכן המנהג בירושלים. וכ"כ בשו"ת שערי רחמים (פראנקו, ח"ב סי' ז) שכן מנהג ירושלים וחברון. ובספר מנהג מצרים (הל' קס"ת אות יג, דף ט ע"א) כתב שכן מנהג מצרים.

ואמנם עי' בשו"ת משה האיש (או"ח סי' יא) שהאריך לסתור דברי הפוסקים הנ"ל אחר שמרן העלה בפשיטות שאין להעלות סומא לתורה, ומו"ז זצ"ל בספרו שו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח סי' פג אות ז) אחר שהביא כל הנ"ל ועוד, סיים: מסקנא דדינא הואיל ואין מנהג ברור בירושלים ובשאר ערי ארץ ישראל להעלות סומא לס"ת, ודברי האחרונים סותרים זה את זה, יש להעמיד הדבר על עיקר הדין, והואיל ואנו קבלנו הוראות מרן שפסק שאין להעלות סומא לס"ת, אפילו כשהשליח צבור מקרא אותו, שב ואל תעשה עדיף, וכיון שהוא שומע ברכות העולים לס"ת וקריאת התורה מפי הש"צ ומכוין לבו אליהם הרי הוא יוצא ידי

אולם, פשוט לי שלא אמרו כן אלא בנישוק ספר התורה שאינו אלא מנהג לכבד את ספר התורה, וזה אינו ראוי להטות את ס"ת לעבר הקטנים. אך בדבר שהוא חיוב מן הדין לקרות מן הכתב, אין בהטיית הספר משום בזיון לספר התורה, ולא מצאנו כיו"ב בספרי הפוסקים לאסור. אדרבה זהו כבודה של התורה, שמתאמצים לראות את הכתוב בה ולקרוא בה. וכפי שהבאתי לעיל, מו"ז זצ"ל כשהיה רתוק לכסא, עלה לתורה, והטו את ספר התורה לעברו.

[ודרך אגב יש לציין שבחיפוש בספרים מצאתי שבשנת תשמ"ז הנחתה הרבנות הראשית לישראל את גבאי בתי הכנסת לאפשר לנכים לעלות לתורה ע"י הנחת הס"ת מלכתחילה במקום נמוך, באופן שהנכה ביושבו על כסא גלגלים יוכל לראות את הכתוב בו. וכיו"ב (הובא בבטאון "ברקאי" ח"ד עמ' 397).]

סוף דבר, נראה עיקר דיש להקל בכל זה ולהעלות נכה המרותק לכסא גלגלים לספר התורה, ואם אינו יכול לקרוא מהספר תורה, רשאים להטות עבורו את הספר בכדי שיקרא מתוכו, וגם אם בסופו של דבר אינו קורא כדבעי, הנח להם. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו שלא נטעה בדבר הלכה.

לה, וברור שכבודה היא שכל העומדים וכל הנמצאים יחזרו המה אחריה ויתקרבו אליה לנשקה. ואלה שלא מתקרבים יהיה מאיזה טעם שיהיה אין לו לנושאה להתקרב אתה אליהם. והביא כן משו"ת ריב"ם שנייטוך שכבר הרעיש על הדבר הזה, ובקצת עיקר דינים לבני ישראל שבתחילת הספר (סעי' טז) כתוב לאמר: להזהר בעת פתיחת הארון קודש בשעת קריאת התורה שיטול הש"ץ הס"ת ויסבב התיבה לצפון ולדרום, וכל או"א ילך אל התיבה לנשק הס"ת אם ירצה, אבל לא יולך הש"ץ את הס"ת אצל כל או"א ויושיט לו הס"ת כמו חתיכת חפץ, כמו שראינו בארץ אשכנז, וזה גנאי גדול ובזיון גדול לתורתנו הקדושה, והוא דומה לחילול השם, כי איך ימלא לבו של בו"ד שלא להטריח א"ע לילך לס"ת לנשק כ"א שהס"ת יבוא אליו, ע"כ נ"ל שהקולר ההוא תלוי על צואר הרבנים היינו שישגיחו על הדבר הזה בכל מקום שידם מגעת ולהגליל השייך אליו יזהר להזהיר שלא להעשות כן, וישראל קדושים בודאי ישמעו ויעשו יקר וגדולה וכבוד להש"י עכ"ל. רואים עד כמה שאורייתא קמרתחי בהגה"ח הנ"ל על הדבר הזה עד שמצא לנחוץ להתריע על כך בחריפות כזאת. עכ"ד. וכיו"ב ראיתי שכתב בפשיטות בשו"ת משנה שכיר (ח"א קו' דבק טוב סי' א').

הגאון רבי שמואל בלמס שליט"א

רב ומו"צ דק"ק ע"ש "שלמה אזראק" הר נוף עיה"ק ירושלים ת"ז
מחבר ספרי "משפט גרים" דיני גרים בד' חלקי השו"ע, ירושלים

בעניין נכה בכיסא גלגלים, להיות שליח ציבור או לעלות לתורה? ומעשה רב של מרן הגר"ע יוסף וצוק"ל.

מחסרון החומר, או הכוח המצייר שבר רגל, והם המומים קורים מסבות חוץ לגוף. עי"ש. ומה שכתבה תורה "לא יקרב", הראשון אזהרה לבעל מום קבוע, לפיכך כתב "אשר יהיה בו" דמשמע קבוע. והשני, לבעל מום עובר. ובספר משך חכמה כתב: "לא יקרב" הקורבנות הם חוקים שאין השכל מורה עליהם. ועל כן נאמר בהם שם הוי"ה ב"ה. ואם כן יש לחוש שהכהן העובד, לבו תוהה עליו ואינו מודה בעבודה, שעליה נאמר: "ולעבדו בכל לבבכם". ואיך יכפר, לכן הייתה התחבולה האלוקית, שבעל מום פסול להקרבה. וכדי שלא יגלה הדבר, נאמר שאף בעל מום צדיק וחסיד פסול. ע"כ.

וכן ראיתי טעם יפה, בספר שם משמואל (ויקרא פרשת "אמור") עיין שם, שהביא מדברי הזוהר (ויקרא פרשת "אמור" תרע"ו) ואת מדרש רבה (בתורת כוהנים ויקרא ז') וכתב, שיש סברא לומר, דהיינו טעמא דמומין הפסולין בכוהנים, דכמו שהנהגה העליונה היא בשלימות, כן הכוהנים המשמשים לפניו יתברך שמו, צריכים להיות שלמים. והנה בבית שני, היו חסרים ה' דברים בפועל. ובהתגלות שלא היו בשלמות, מצג ההנהגה העליונה. על כן יש לומר, דאנשי בית שני ביודעם שצריך לעשות הכל

לכבוד ידידי רב חביבי, רב אחאי ורב רחומי, הכהן הגדול מזכה הרבים, דעסיק באורייתא תדירא אליבא דהלכתא, נודע בשערים שמו מפארים, הגאון הגדול הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים. בדבר שאלת ידינו הגאון הגדול, כבוד שם תפארתו, רבי מתתיהו גבאי שליט"א, אור גולל גדולתו מי ימלל, השקוד על תלמודו ומעלה פנינים מתחת ידו, חריף ובקי משנתו קב ונקי. שמכם ינון לעד! למעלת כבוד תורתכם, הנני להשיב דבר ה' זו הלכה. ומה' מענה לשון.

בעל מום בעבודת המקדש

נאמר בפסוק: (ויקרא כ"א י"ח) "כי כל איש אשר יהיה בו מום לא יקרב... איש עור או פסח". וכתב הרמב"ן (שם ויקרא כ"א י"ז) וז"ל: ולא ירצה להזהיר את אהרון עצמו בתורת המומין, כי אהרון קדוש ה' כולו יפה ומום לא יהיה בו, אבל יזהירו על זרעו. ע"כ. ועיין בדברי הספורנו (שם י"ח) שנתן טעם לזה, שלא יקרב לעמוד לשרת בשם ה', כעניין "כי אין לבא אל שער המלך בלבוש שק" איש עיוור, והם המומים אשר בתולדה

ה"מגן אברהם" נטה לקבל את דברי הזוהר, אולם "ערוך השולחן" מצדד להתיר כדעת המהרש"ל, בפרט שזו גם דעת מהר"ם מרוטנבורג בתשובה (דפוס קרימונה סימן רמ"ט) וז"ל: ששאלת אדם שפגעה בו מידת הדין שנפלו לו זרועותיו, אם ראוי להיות שליח ציבור? פשיטא דראוי וראוי הוא ואדרבה מצוה מן המובחר, דמלך מלכי המלכים, חפץ להשתמש בכלים שבורים ולא כדרך מלך בשר ודם. וכדכתיב: (תהלים נ"א י"ט) "לב נשבר ונדכא אלהים לא תבוזה" ולא נפסלו במומים אלא כהנים. עכ"ל.

ובעוד שלגבי קטועי יד ורגל נחלקו הדעות, פסק מרן בשו"ע (אורח חיים סימן נ"ג סעיף י"ד), שהסומא [אפילו בשתי עיניו] רשאי לשמש כש"ץ, ובלבד שלא יקרא בתורה, משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה. ודין הסומא, שהוא חייב בכל מצוות התורה, דקיימא לן כרבנן דרבי יהודה (מגילה כד ע"א), כך כתב הבית חדש (ס"ה) ומגן אברהם (ס"ק ט"ז) ופרי חדש והגר"א דלא כנחלת צבי (עטרת צבי סק"ב). ובתשובת חוות יאיר (סימן קע"ו) העלה, שאף על פי כן בימים נוראים, לא יתפלל סומא אפילו באחד מעיניו, היכא דאיכא אחר ראוי והגון כיוצא בו. ובספר אליהו רבא (באות י') חולק עליו. וכתב המשנה ברורה שם, דאף להחיות יאיר היינו שלא למנותו לכתחילה, אבל לא לסלקו משליחות ציבור אם נעשה סומא. ואחר שהסומא אינו רשאי לקרוא בתורה, נשאל האם מותר לכבדו בעליה לתורה? הנה הלכה למעשה הרמ"א מתיר (סימן קל"ט ג') שהרי בעל הקריאה קורא מתוך הכתב, ובשעת הדחק אין קריאת הלחש של העולה מעכבת. וכתב

דוגמא, כביכול ולהדבק במידותיו, הווי ממנין כהני מארי דמומין על מדבחא וכו', שיהיו נמי בלתי שלמים, כמו שהנהגה העליונה עמהם, הייתה בלתי שלמה. אך הנביא אוכח להו, דלאו מהאי טעמא פסולין מומין בכהנים, אלא מטעמא אחרינא, כמו שמסיים הזוהר הקדוש, דוודאי בר נש דאיהו פגים, פגים הוא מכולא, פגים הוא מהימנותא. ועל דא "כל איש אשר בו מום לא יקרב". נמצאנו למדים, כי בשל המעלה הגבוהה של כבוד המקדש, שלימות קודשיו ושלימות העוסקים במלאכת עבודת הקורבנות שבמקדש, מלאכת קודש זו אינה יכולה להיעשות, על ידי כוהנים שהם בעלי מום ואינם שלמים בגופם.

שליח ציבור נכה או יושב

לפיכך יש לעיין, האם גם ב"מקדש מעט" שהוא בית הכנסת, יש מגבלה כזו? והאם יכול נכה לשמש כשליח ציבור, או בעל קריאה, או לעלות לקרות בתורה? הנה במדרש מובא (ויקרא רבה ז'): "אמר רבי אלכסנדר: ההדיט הזה, אם משמש הוא בכלים שבורים גנאי הוא לו, אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים, שנאמר "קרוב ה' לנשברי לב". על פי זה כתב המהרש"ל בספרו ים של שלמה (חולין א', מ"ט) שמי "שנפלו זרועותיו" ("וגם כתפיו" הגר"א בשם הריף מגילה טו ע"א וטור), מותר ואף מצווה מן המובחר שיהיה ש"ץ, כי חפץ הקב"ה להשתמש בכלים שבורים, שלא כדרך בשר ודם. מאידך הזוהר בפרשה אומר, אף שהרצוי בעיני ה' הוא הלב הנשבר ולא הגוף, הנה מן הראוי שכמו בעבודת המקדש בעל מום פסול, אם כן גם אין למנות שליח ציבור בעל מום.

בהליכות שלמה בהלכות תפילה, שמנהג העולם להעלות סומים לתורה.

אמנם יש פוסקים האוסרים, ובהם פא"ה מרן הגר"ע יוסף (שו"ת יביע אומר חלק ד' אורח חיים סימן ח' ד"ה טו ובהיותי) אך רבים נוהגים להתיר כדעת הרמ"א. ובערוך השולחן העיר, ברגישות רבה, שלא להעלות סומא לקטע שקוראים בו פסוקים שיפגעו בו, כגון: "יככה ה' בעוורון". נמצא כי הרגישות ההלכתית לשוועת הנכים והמוגבלים גבוהה. לפיכך כיבודם בתפקידים המותרים בבית הכנסת, יכולה לעודדם ולרומם את רוחם, ולהביאם להרגשה וסיפוק, שיש להם מקום נכבד בקהילה, בבחינת "כלים שבורים" הרצויים לפני הבורא. ועיין עוד בשו"ת הר צבי (אורח חיים א' סימן נ"ז ד"ה אולם בעיקר). וכן בשו"ת ציץ אליעזר (חלק י"א סימן י' ד"ה ב. בסי'). ע"ש.

בירושלים, שהיה משמש כחזן בימים הנוראים, הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל, שבתקופתו האחרונה לחייו, שכבר היה חולה וחלש והיה יושב ברוב חזרת הש"ץ וכן גם היה יוצא לשירותים פעמים רבות וכל הציבור היה ממתין, ואף על פי כן לא מנעו ממנו להתפלל, עד שכבר נחלש ביותר. ובספר שיח שמואל (פרק ו' סימן כ"ג), הביא מבעל שבט הלוי זצ"ל שהעיד דהמהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל היה שליח ציבור בישיבה. ויעיין שם עדות מבעל אמרי חיים מויזניץ. ומה שכתב בספר חשוקי חמד (ברכות ל ע"א). וכן בשו"ת מנחת אברהם ח"א ס"א), בשם הגריש"א זצ"ל להחמיר בזה עי"ש. וכן בספר הליכות אמרי סופר, מהאדמו"ר מערלוי זצ"ל, שבערוב ימיו עלה לקריאת התורה בכיסא, אולם להיות שליח ציבור לא עלה.

קריאה בתורה ע"י נכה

לשאלה, האם להעלות נכה לקריאה בתורה או כבעל הקורא, כשהוא נכה היושב על כיסא גלגלים ואינו מסוגל לעמוד ולהישען על הבימה. ראה מה שכתב בספר ילקוט יוסף (כרך ב' סי' קמא ס"ב): "שליח ציבור שיודע לקרוא בתורה בטעמיה ובדקדוקיה, וחלה ברגליו עד שנעשה נכה ל"ע, והוא מרותק לכיסא גלגלים, אם יכול להתאמץ בעזרת אנשים אחרים, שיקימוהו ויוכל לעמוד ולהיסמך על התיבה, רשאי להיות שליח צבור ולקרא בתורה, אבל אם אינו יכול לעמוד כלל, אפילו על ידי סמיכה גמורה, אין להתיר לנכה כזה להיות שליח ציבור ולקרא בתורה מיושב". ושם האריך בראיות, שבקריאה על ידי סמיכה מותר, אבל בישיבה אין להתיר לו להיות שליח ציבור

ובאופן שאינו יכול לעמוד ומתפלל גם את החזרה בישיבה, האם למנות חזן כזה בקביעות, יש לדון האם הוא דבר ראוי. ראה בכף החיים (סימן נ"ג ס"ק ס"ה, ס"ו) משיטות הפוסקים בזה וממילא וודאי שיש להימנע, בפרט כשהוא בעל מום ונמנע ממנו לקיים את דיני התפילה כהלכתם. וראה עוד בשו"ת חוות יאיר (סימן קע"ו) ומור וקציעה (סימן נ"ג), אולם אם אין זה באופן קבוע, אלא בגלל שיש לו חיוב אזכרה וכדומה, אכן אין כל מניעה למנותו כשליח ציבור, ויש להיזהר מאוד בכבודו, כי לפעמים הדבר נותן לו שמחה וחיות שבוודאי ראוי לנהוג כך. וראה במשנה ברורה (סימן נ"ג ס"ק מ"א) הנ"ל, לעניין סומא שאם כבר היה משמש כחזן, אין לסלקו ממשרתו מחמת המום שאירע בו. ושמעתי שכך היה בישיבת חברון

לכתחילה עומד או יושב, ובקריאת התורה לכתחילה עומד ובדיעבד אף אם הקורא בתורה יושב, יוצאים ידי חובה.

ומובא בירושלמי דיון (את סופו הביא הבית יוסף) בו נאמר: "זה שהוא עומד לקרות בתורה, מפני מה הוא עומד מפני כבודה או מפני כבוד הרבים? אין תימר מפני כבודה אפילו בינו לבינה, אין תימר מפני כבוד הרבים אפילו בינו לבין עצמו, מפני כבודה הוא עומד אם אומר את כן אף הוא מתעצל ואינו קורא. רבי שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא חד בר נש קאים מתרגם סמיך לעמודא. אמר ליה אסור לך כשם שניתנה באימה ויראה, כך אנו צריכין לנהוג בה באימה ויראה". היינו, הירושלמי חקר מפני מה צריך לעמוד בקריאת התורה, האם מפני כבוד התורה או מפני כבוד הרבים. ומסקנתו שצריך לעמוד מפני כבוד הרבים, שאם תאמר שהוא צריך לעמוד מפני כבוד התורה, יתעצל ויבטל ולא יקרא בתורה. למדנו מכאן כמה דברים חשובים. ראשית, שהקריאה בתורה היא לימוד תורה ולכן הסיקה הגמרא, שכדי שלא יבטל תיקנו שיקרא וילמד בישיבה, ורק הקורא בציבור מפני כבוד הציבור צריך לעמוד. וכל זה תקנת חכמים ולא מעיקר הדין. רבי שמואל בר רב יצחק חידש צד נוסף, שצריך לעמוד בגללו והוא כדרך שהתורה ניתנה באימה וביראה, כך קריאת התורה בציבור, יש בה צד של קבלת התורה ועל כן, מן הראוי שכך יקרא בתורה באימה וביראה, בעמידה ולא בסמיכה. והמשנה ברורה (או"ח סימן קמ"א ס"ק א') הביא הטעם, שצריך לקרות מעומד את הקריאה בתורה שקורין בצבור, דילפינן זה (לבוש) מדכתיב: (דברים ה' כ"ח) "ואתה פה עמוד

ולקרו בתורה מיושב. ומקורו מכף החיים (סי' קמ"א אות ו'): שלא הותר לחולה לקרות בספר תורה, אלא לכל היותר על ידי סמיכה, אבל בישיבה ממש לא. עיי"ש וכן עיקר. (תשובה בכתב יד למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל ראה לקמן).

ועיין עוד בתחומין (ד' 455) מה שכתב בזה, בעניין אדם היושב בכיסא גלגלים, האם יכול להיות שליח ציבור וכן לעלות לתורה, אף על פי שהוא יושב. עיי"ש. ותחילה נבאר דבר, הנה המושג "שליח ציבור" בקריאת התורה, הוא מושג מאוחר שתוקן שעשו "בעל קורא", כיון שאנשים לא ידעו לקרוא בתורה. והרמב"ם פסק, וכן נוהגים בני תימן, שהעולה קורה בעצמו, כפי שהייתה התקנה במקורה. ואם כן מעיקר הדין, אין להבדיל בין עולה לתורה לבין בעל הקורא, ולא נזכרו בפוסקים הגדרות מיוחדות לבעל קורא, אלא כל עולה הוא בבחינת בעל קורא ("שליח ציבור" בלשון הילקוט יוסף). ואם כן, השמטתו של בעל ילקוט יוסף את דינו של עולה, שהוא נכה אינה מקרית, אלא עולה ובעל קורא לכתחילה חד הוא.

ראה במסכת מגילה (דף כא ע"א) נאמר שם במשנה (פרק ד' מ"א): "הקורא את המגילה עומד ויושב". ובגמרא: "תנא: מה שאין כן בתורה. מנהני מילי? אמר רבי אבהו: דאמר קרא: ואתה פה עמד עמדי". והגמרא ממשיכה בעניין לימוד תורה בישיבה. ופירש רש"י: "הקורא, עומד ויושב, אם רצה עומד, אם רצה יושב". ואילו בתורה צריך לקרוא דווקא בעמידה. כפי שפירש רש"י בהמשך: "מה שאין כן בתורה, שאין קורין בתורה בצבור מיושב". פשט הדברים וכפי שיבורר להלן, שבמגילה קוראים

כו' מה לשעבר הא בתחילה לא והא תני מעשה בר"מ שקרייה מיושב בבית הכנסת של טיבעין ונתנה לאחר ובירך עליה (דף ע"ד טור ד') כיני מתניתא מותר לקרותה עומד ומותר לקרותה יושב". כלומר, הירושלמי מבאר שקריאת המגילה היא לכתחילה עומד או יושב ואין מדינא דמשנה חיוב לקרותה עומד, ומכאן שאף ההגבלה על קריאת התורה עומד היא רק לכתחילה.

פסק הטור (אורח חיים סימן קמ"א): "וצריך לקרות (בתורה) מעומד, דתנן הקורא את המגילה יושב יצא מה שאין כן בתורה, ומטעם זה נמי צריך לזהר שלא לסמוך, דאמרינן בפרק ב' דזבחים עמידה מן הצד. פירוש, על ידי סמיכה. איכא בינייהו לרבנן לא הוי עמידה". וביאר הבית יוסף: "דתנן (דף כא ע"א) הקורא את המגילה עומד יושב. כלומר, אם רצה עומד אם רצה יושב. ובגמרא (שם) תנא מה שאין כן בתורה. ופירש רש"י, מה שאין כן בתורה שאין קורין בתורה בציבור מיושב. ומשמע, דדווקא הקורא צריך לעמוד, אבל לא שאר הציבור וכן נוהגים. ואף על פי שהמרדכי כתב, בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת סימן תכ"ב), שהר"מ (תשב"ץ קטן סימן קפ"ב) היה עומד בשעת קריאת התורה וכן נוהגים קצת אשכנזים וצרפתיים. בהלכות קטנות (מרדכי סימן תתקסח) כתב, יש עומדים בשעת קריאת התורה. ומביאים ראיה מדכתיב: (נחמיה ח, ה) וכפתחו עמדם כל העם. ואין ראיה מכאן, דבסוטה (דף לט ע"א) מפרש, עמדו לשון שתיקה. והכי משמע בירושלמי (מגילה פרק ד' ה"א), דההוא גברא דהוה קרי וסמיך, אמר ליה עמוד, מה נתינה בעמידה ובאימה וכו'. משמע דווקא לחזן יש לעמוד

עמדי". משמע אפילו ה' יתברך המקרא למשה, היה עומד כביכול. ואם כן כל שכן כשכל ישראל היו עומדין, מפני אימת הקב"ה הנותן אותה. ואמרינן עוד, כשם שניתנה באימה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה. וכתב, ומכל מקום בדיעבד שקראה מיושב, יצא ואין צריך לחזור ולקרות. ע"כ. וכן כתב בבית יוסף (שם סימן קמ"א ד"ה וצריך), דצריך לעמוד באימה. עי"ש.

כתב הרשב"א בחידושיו למגילה: "הקורא את המגילה עומד ויושב יצא. ואף על גב דקתני יצא אפילו לכתחילה קאמר, ותדע לך דהא קתני קראה אחד קראה שנים יצאו וההוא על כרחין לכתחילה הוא". היינו הגירסא לפנינו במשנה הייתה: "עומד ויושב יצא" גירסא שאינה לפנינו, ואף על פי כן מפרש שיוצא במגילה עומד או יושב לכתחילה. ולדבריו יש השלכה למעשה לגבי קריאה בתורה, כביאור המאירי (מגילה דף כא ע"א): "ואמר על זה הקורא את המגילה עומד ויושב. כלומר, הדבר [תלוי] ברצונו ואף על פי שבספר תורה, אנו צריכין לקרוא מעומד. ואין גורסין בכאן עומד או יושב יצא, שאם כן היו הדברים מוכחין, דיעבד אין לכתחילה לא והיה יוצא לנו ממנה שבתורה אף דיעבד לא יצא ביושב, ממה שנאמר על משנה זו בגמרא מה שאין כן בתורה, וזה אינו! שלא נאמר בקריאת התורה מעומד, אלא לכתחילה כדי לעמוד ביראה, הא במגילה אף לכתחילה אלא שמכל מקום, נהגו לקרותה מעומד מפני כבוד הצבור." הא קמן שהמאירי דייק מלשון המשנה, שמותר בדיעבד לקרוא בתורה בציבור מיושב. והדברים מדויקים בתלמוד ירושלמי (מגילה פ"ד ה"א): "הקורא את המגילה עומד ויושב

עכ"ל. וכן כתב רבינו (בסוף סימן קמ"ו) בשם רב שר שלום. והבית יוסף מפרש את הגמרא במגילה כמאירי, שכל החיוב בקריאת התורה בעמידה הוא בדיעבד ומדרבנן.

וכן בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קמ"א ס"א) פסק: "צריך לקרות מעומד, ואפילו לסמוך עצמו לכותל או לעמוד אסור, אלא אם כן הוא בעל בשר. הגה: וכן החזן הקורא, צריך לעמוד עם הקורא (מרדכי הלכות קטנות)". ע"כ. ולא כתב מפורש האם העמידה לעיכוב ואין לקרוא בתורה בציבור בישיבה בשום מקרה, או שבדיעבד מותר לקרוא. ונראה שדברי המאירי לא עמדו לפניו. ואולם הטור בהלכות מגילה (אורח חיים סימן תר"צ) כתב: "הקורא המגילה עומד או יושב יצא משמע בדיעבד אבל לכתחילה לא יקרא יושב ובירושלמי קאמר דאפילו לכתחילה. והרמב"ם ז"ל כתב, אבל לא יקרא לכתחילה יושב בציבור מפני כבוד הציבור".

אם כן נראה מדבריו, שהגירסא שלפניו הייתה כגירסת הרשב"א, ופירש שלא כרשב"א. אלא שיוצא רק בדיעבד בקריאת מיושב. ולפי זה היה מקום להסביר, שבקריאת התורה מיושב לא יצא, אמנם מדבריו בסימן קמ"א לא משמע כן. והבית יוסף כתב בשם הר"ן, שבמגילה יוצא ידי חובה יושב אפילו לכתחילה. אולם הבית חדש (בסימן תר"צ) דייק: "ומה שכתב משמע בדיעבד וכו'. פירוש, דביושב בדיעבד אין לכתחילה לא. ומאי דקתני נמי הקורא, דמשמע בדיעבד משום יושב נקט הכי. והכי קאמר, הקורא את המגילה יוצא בדיעבד כשיושב כמו בעומד, אבל עומד וודאי אפילו לכתחילה, דאי אפשר בלי עומד או יושב.

ומכל מקום קשה, למה לי לתנא למיתני עומד ויושב, כיון דדין עומד אינו כדין יושב. ונראה, דתני הכי למידק מיניה, דבמגילה דווקא הוה דינא הכי, מה שאין כן בתורה דעומד דווקא. וכדתניא (שם מגילה דף כא ע"א) מה שאין כן בתורה. מנא הני מילי? אמר רבי אבהו דאמר קרא: (דברים ה', כ"ח) "ואתה פה עמוד עמדי", אבל יושב אפילו דיעבד לא וצריך לחזור ולקרות מעומד נ"ל. יוצא שהבית חדש דייק מדבריו, שאם במגילה קורא במיושב רק בדיעבד, הרי בתורה אסור לקרות אף בדיעבד, ואם קרא צריך לחזור ולקרות. ובניגוד לרש"י ולרשב"א למאירי ולר"ן שדייקו ממגילה להיתר בדיעבד, הבית חדש מדייק לחומרא. וצריך עיון, שלא הביא אף אחד מהראשונים שחולק עליהם, פרט לטור ממנו דייק.

והנה, המגן אברהם על סימן קמ"א (ס"ק א) הביא את הבית חדש, ורצה להטות את פסק השו"ע שם, כהבית חדש שאינו יוצא אף בדיעבד. והוא עצמו הדגיש, שהבית יוסף כתב בשם רש"י, שהאיסור בישיבה הוא רק לכתחילה. והביא לכך ראיה ממלך שקורא ב"הקהל" בישיבה. ואם הקריאה בתורה בציבור בישיבה, היא באיסור המעכב את הקריאה, היו מחייבים אף מלך לקרוא בעמידה. ולא הביא המגן אברהם, את דברי הבית יוסף בסימן תר"צ שממנו משמע, שבמגילה קורא אף לכתחילה במיושב, לולא כבוד הציבור. וכן הפרישה בסימן קמ"א כתב, שדין קריאת התורה במעומד לפי הטור הוא רק לכתחילה, וכן פסק בשערי אפרים (שער ג' סעיף י"א), וכן בכף החיים (סימן קמ"א ס"ק ב'), הביא רבים מהאחרונים שהורו שלא כהבית חדש.

במסכנת הדברים עולה, שמותר להעלות לתורה נכה שאינו יכול לעמוד, ואם אין אחר היודע לקרות, רשאי גם להיות בעל הקורא.

טלטול ספר תורה לכבודו של אדם

מצינו מקור לזה מירושלמי המובא בבית יוסף (אורח חיים סימן קל"ה), והוא על פי דברי המשנה ביומא (פרק ז' משנה א') שמתארת בסדר העבודה ביום הכיפורים, את קריאת התורה על ידי הכהן הגדול וזה לשונו: בא לו כהן גדול לקרות, אם רצה לקרות בבגדי בוך, קורא. ואם לא, קורא באצטלית לבן משלו. חזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא אחרי מות ואך בעשור. ע"כ. ושם הירושלמי על אתר, תמה על משנה זו ושאל, כיצד ייתכן שמביאים את ספר התורה אל הכהן הגדול, במקום שהכהן הגדול ילך אל ספר התורה? ומשיב, אלא על ידי שהן בני אדם גדולים, התורה מתעלה בהן. כלומר, כאשר מדובר על אדם גדול, הרי שהתורה מתעלה על ידו, גם כשמביאים אותה אליו. ע"כ. לאור דברי הירושלמי, כותב המרדכי (ראש השנה, רמז תש"י) שאין להביא ספר תורה לבית האסורים כדי לקרוא בו לחבושים שם, מפני שאין להוליך ספר תורה אצל בני אדם, פרט לאדם חשוב.

ומכל מקום, בהמשך דברי הירושלמי מבואר, שאפשר לטלטל את ספר התורה, גם לכבוד ריש גלותא, כיוון שהוא מזרעו של דוד המלך עליו השלום. מכאן הסיק האור זרוע (א, קריאת שמע ט') שאם לכבוד ריש גלותא מותר לטלטל את ספר התורה, קל וחומר שניתן לעשות זאת עבור אדם אנוס, שאינו יכול לצאת מביתו. נמצא על כן, כי

ואמנם לכאורה, מחלוקת אחרונים לפנינו. אולם בשימת לב לדברי הראשונים, לא מצאנו מי שפוסל קריאת התורה בישיבה בדיעבד. ולהיפך כמה וכמה מן הראשונים כתבו להיפך, שיוצא ידי חובה בדיעבד. והנה כל דברינו, באדם בריא בקריאה בציבור, וקל וחומר בנכה ל"ע. והרי אנוס הוא ואין בישיבתו להוכיח שאינו מקבל את התורה באימה ובריאה. לפיכך, יש להקל למעשה וצריך להעלותו לתורה, אף אם יושב על כיסא גלגלים וממילא אם הוא נוהג כרמב"ם יקרא בתורה בעצמו, ואם לעשות כשאר קהילות רשאי לעלות לתורה, ובעל הקורא יקרא עבורו וגם יוציא את הציבור בקריאתו, והוא יענה אחריו ויתן עיניו בספר התורה, ואם יש צורך בכך אפשר גם שינמיכו עבורו את הספר תורה, כדי שיוכל לקרוא. ואם אין בעל קורא אחר אלא הנכה היושב על כיסא גלגלים, אכן יהא הוא בעל קורא של כל הציבור.

וכדמות ראייה מצינו, מתחילת אמירת "ונתנה תוקף" במעשה רבי אמנון ממגנצא, כמסופר באור זרוע (חלק ב' הלכות ראש השנה סימן רע"ו): "מעשה ברבי אמנון ממגנצא וכו'. אחר הדברים האלו, קרב מועד והגיע ראש השנה, ביקש מקרוביו לשאת אותו לבית הכנסת, עם כל פרקי אצבעותיו המלוחים ולהשכיבו אצל השליח ציבור, ויעשו כן. ויהי כאשר הגיע שליח הציבור, לומר הקדושה וחיות אשר הנה אמר לו רבי אמנון, אמתן מעט ואקדש את השם הגדול ויען בקול רם ובכן לך תעלה קדושה". ואם כן, תפילת "ונתנה תוקף" נאמרה בראשונה בשכיבה, משום אונסו של רבי אמנון, וממנו למדו כל ישראל את אמירת התפילה. אם כן

ויש שכתבו טעמים אחרים להקל:

א. הנה המקורות שראינו עד כה, עסקו בפשטות בהוצאת ספר תורה אל מחוץ לבית הכנסת, אולם גם כשמדובר, על הזאת ספר תורה בתוך בית הכנסת. מצינו פוסקים רבים שהקלו לטלטל את ספר התורה, מחדר לחדר בתוך מבנה בית הכנסת (עיין שו"ת צ"ץ אליעזר י"ז, י"ב. וכן בשו"ת יביע אומר ט', אורח חיים ט"ו), ומסתבר שאף המחמירים, יודו שטלטול בתוך אותו חדר כלל אינו בעייתי.

ב. אמנם אף שמטלטלים את ספר התורה אל האדם, אולם גם העולה לתורה מתאמץ לכבד ובא לקראת ספר התורה, וייתכן שזו סיבה להקל. (אולי בדומה למנהג בקהילות שונות, שהחזן עובר עם ספר התורה בין כל המתפללים כדי שינשקו אותו, אף על פי שהדבר מאריך את מסלול הולכת ספר התורה, מארון הקודש אל הבימה).

ג. מתוך דברי הירושלמי שהזכרנו לעיל, ניתן ללמוד עיקרון: כל אימת שטלטול ספר התורה יגרום כבוד לתורה, הטלטול מותר. לפי זה ייתכן שכאשר מדובר על אדם נכה, שאינו יכול ללכת, והציבור דואג לכך שאף הוא יוכל לעלות לתורה, יש בכך עילוי גדול לתורה ולערכיה, שכן ניכר לעין כל שהתורה מתחשבת באדם נכה ובאה לקראתו (מסתבר, שסברא זו משתנה ממקום למקום ומקהילה לקהילה).

ד. הרמ"א (אורח חיים סימן קל"ט, ג') פסק, שעל אף שהעולה לתורה, צריך לקרוא יחד עם הבעל קורא (ואם לא כן ברכותיו יהיו לבטלה), אפשר להעלות לתורה סומא או עם הארץ, אף שלא יעשו כך. והביאור הלכה (קמא, ד"ה לבטלה) מסביר, שהסיבה

לפי שיטתו של האור זרוע ניתן לומר, שבכל מצב שטלטול הספר תורה, לא נעשה מתוך זלזול אלא מתוך אילוצ, אין בכך בעיה ומותר לטלטלו. ואם כן לשיטתו, אף הורדת ספר התורה מן הבימה המרכזית אל שולחן הסמוך לה או נמוך, לצורך חולה וכדומה מותרת.

אולם להלכה פסק מרן השולחן ערוך (אורח חיים סי' קל"ה, י"ד) להחמיר כדעת המרדכי, (וכך נראה גם מפסיקת הרמ"א שם). וז"ל מרן: בני אדם החבושין בבית האסורין, אין מביאים אצלם ספר תורה, אפילו בראש השנה ויום הכיפורים. ע"כ. עיין שם במשנה ברורה (ס"ק מ"ו) שכתב, דמשמע שהוא הדין לחולה שאין להביא. ויש חולקין בכל זה כיון דאנוסים הם. והיינו, מה שהובא בדרכי משה בשם אור זרוע דמקיל לחולה. והובא במגן אברהם והוא הדין לחבושים דגם כן אנוס הוא, כמו שכתב בספר שמן המאור ובאליהו רבה. והטעם הוא משום שזלזול הוא לספר תורה, להוליכה אל אנשים שצריכין לה, כי כבודה שילכו אנשים אליה. ע"כ. ובביאור הלכה כתב, דדווקא כשאין עשרה חבושין. ומה טוב אם יוכלו לקבוע שם מקום לספר תורה על איזה זמן קצר יום או יומיים ואפילו יתחילו מאותו יום, דאז אין מינכר שהבאתה הייתה לצורך קריאתה בלבד, אלא שקבע דירתה בכאן באותו הזמן. עי"ש. וכתב הרמ"א שם והיינו דווקא בשעת הקריאה לבד, אבל אם מנינים לו ספר תורה יום או יומיים קודם מותר, (בשם אור זרוע והגהות אשרי פרק ג' דברכות) ואם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי. ע"כ.

דמילתא יקראו על השולחן גם את העלייה שלאחריו. באופן זה, הפגיעה בכבוד ספר התורה מועטת, כיוון שאינו עבור קריאת אדם יחיד, וגם נעים ומכובד יותר עבור הנכה, שרואה שיש גם העולים לתורה באופן זה.

לפי שיטת האור זרוע, שבכל מצב שטלטול הספר תורה לא נעשה מתוך זלזול, אלא מתוך אילוץ שאין בכך בעיה. אם כן, כשמדובר באדם נכה שאינו יכול ללכת, והציבור דואג לכך שאף הוא יוכל לעלות לתורה, יש בכך עילוי גדול לתורה ולערכיה, שכן ניכר לעין כל שהתורה מתחשבת באדם נכה ובאה לקראתו.

בספר חזון עובדיה (חלק ז' סימן ח'), העלה המחבר מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בתשובה, אודות נכה המרותק לכיסא גלגלים, האם יכול לשמש כשליח ציבור וקורא בתורה? והשיב, כי אם יכול להתאמץ בעזרת אנשים אחרים שיקימוהו ויוכל לעמוד ולהיסמך על התיבה, רשאי להיות שליח ציבור ולקרוא בתורה. ואף שהיא סמיכה גמורה שאם ייטלו התיבה מתחתיו לא יוכל לעמוד, מכל מקום כיון דלא סגי בלא הכי שפיר דמי, דחולה דאי אפשר לו לסמוך, אלא בעניין זה שהוא צריך סעד לתומכו מותר גם בזה. וכן כתב כף החיים (ס"ק ד') וזאת על פי מה שכתב הבית חדש (סימן נ"ג) בשם מהר"ם. וכן כתב בים של שלמה (פרק קמא דחולין ס"ס מ"ח), שגם נכה ובעל מום כשרים להיות שליח ציבור, שאדרבה חפץ ה' להשתמש בכלים שבורים. וכן מתבאר בשו"ת התשב"ץ (חלק ג' סימן קי"ג).

ואף שהמגן אברהם שם, כתב על פי הזהוה (פרשת "ויקרא" דף צ"א ע"א), שאין

היא, "דאם לא יקראום לעולם, איכא כיסופא טובא (בושה גדולה) וגם אתו לאנצויי (שיבואו לידי מריבה)". מדברי הביאור הלכה ניתן אולי להסיק, שאם ההקפדה על אי הורדת ספר התורה תגרום לכך, שאדם נכה לא יוכל לעולם לעלות לתורה, ובכך תיגרם לו בושה, אפשר להקל בדבר ולעשות את מה שדרוש כדי שהנכה יוכל לעלות לתורה.

ה. פסק הרמ"א (אורח חיים סי' קל"ה סעיף י"ד), שאם הוא אדם חשוב בכל עניין שרי. כלומר, שהוא גדול בתורה, דאדרבה התורה מתעלית על ידי אנשים גדולים ולא זילזול אצלה ובשבילו בכל עניין שרי, אפילו בלי הכנת מקום. ובספר שמן המאור כתב, דבחשוב אפילו אינו אנוס שרי (ויש מחמירין בחשוב לחוד וטוב שיכין מקום).

סיכום הדברים להלכה:

מותר להעלות לתורה, נכה שאינו יכול לעמוד או שנסמך על התיבה, ואם אין אחר היודע לקרות, רשאי גם להיות הוא בעל הקורא.

אם יש צורך להנגיש את הספר תורה לאדם נכה, ניתן להביא שולחן קטן סמוך לבימה, להוריד אליו את ספר התורה ושם לקרוא בזמן עלייתו לתורה. ויש להם על מה שיסמכו.

אם ידוע מראש שאדם נכה עומד לעלות לתורה וצריך שיקראו לו על שולחן נמוך בסמוך לתיבה, הטוב ביותר שקריאת התורה כולה, תיעשה על השולחן הנמוך, דבאופן זה לא מינכר זילותא בכבוד הספר תורה.

אם לא התאפשר כך, אפשר להוריד את ספר התורה אל השולחן הסמוך לתיבה, לפני עלייתו של הנכה לתורה, אולם לרווחא

לימודו ששימש גם כבית הכנסת לתפילות, ואנכי הייתי שליח ציבור קבוע בג' תפילות ביום חול, עדיין בשנים הראשונות לעיתים, היה עולה רבינו כשליח ציבור במוסף של ראש חודש. ואולם את קריאת התורה, תמיד היה הוא קורא לכל העולים.

כשירדנו לקומה שלמטה מתחת לביתו, למקום שהוכשר עבורו כבית כנסת, רבינו לא עלה כלל כשליח ציבור, אולם היה מקפיד לעלות לתורה תמיד בשני וחמישי, ורק בעלייתו לתורה קרא את הקריאה של עצמו וכך היה מנהגו.

בשבת היה הוא הקורא בתורה לכל העולים. וכשעלה לתורה בשבת, בדרך כלל היה עולה עליית מפטיר (בכדי להרבות בברכות).

בתקופתו האחרונה, מאז שחלה והתקשה ללכת (כארבעה חודשים), בנו הגר"ד יוסף שליט"א קרא בשבת את הפרשה לפניו בבית הכנסת.

מכורח הנסיבות, כשצרכיו לא אפשרו לו שיתפלל עם הציבור בבית הכנסת, היה מתפלל במניין מצומצם בקומה העליונה. ופעמים שהיו מורידים אותו לבית הכנסת, עם כיסא (משרדי על גלגלים) וכך היה מתפלל את כל תפילותיו לפני הציבור, כשהוא ישוב על הכיסא ולפניו השולחן, בסמוך לפתח הכניסה, לפניו בית הכנסת ולא במקומו הקבוע.

כשהתפלל בבית הכנסת עם הציבור, בשעת קריאת התורה, לא הובילו אותו עם הכיסא לתיבה למקום הקריאה, אלא מתחילת הקריאה היו מביאים את הספר תורה ומניחים על שולחנו שלפניו ושם היו עולים הקוראים.

למנות בעל מוס לשליח ציבור. ושכן כתב בשו"ת חוות יאיר (סימן קע"ו). כמו שכתב באורך בשו"ת איתן אריה (סימן קי"ד אות ד' דף רס"ה סע"א). (ואין ראייה מדברי מרן השו"ע, שסומא יורד לפני התיבה, שיש לומר שזהו באקראי ולא למנותו שליח ציבור דרך קבע). וכתב שראה באור זרוע, שאין למנות שליח ציבור בעל מוס ונתן סמך לזה, שהתפילה חשיבה עבודה, שעבודה שבלב היא תפילה. ובקידושין אמרינן (דף סו ע"ב), כשהוא שלם ולא חסר לאפוקי בעל מוס. עי"ש. ועיין עוד בנין ציון (סימן ה'). ובדעת תורה (סימן נ"ג ס"ה דף צז ע"א). דמכל מקום העלה, לדינא נראה שיש להקל בזה ושאף לדעת הזוהר אין לפוסלו.

אך אם אינו יכול לעמוד כלל אפילו על ידי סמיכה גמורה, אין להתיר להיות שליח ציבור ולקורא בתורה מיושב, כדמוכח בכף החיים (סימן קמ"א סק"ו) שלא הותר חולה לקרות בספר תורה, אלא לכל היותר על ידי סמיכה, אבל בשיבה ממש לא. וכן עיקר. ע"כ. היוצא מדבריו א. שאין חילוק בין שליח ציבור לקורא בתורה. ב. רק כשהוא נסמך אפשר שיעלה אך בשיבה ממש לא. ג. מדלא הזכיר ימים נוראים, משמע אחר דקפדינן בהם טפי בוודאי שאין להעלות.

עובדות ממעשה רב:

אחר שהייתי בתפילותיו של מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל במשך שנים רבות. וניצב בסמוך אליו, כשגם שמשתי כשליח ציבור שלו, ראיתי כיצד נהג מרן גם בסוף ימיו כאשר כוחותיו לא עמדו לו.

כשהיינו עדיין בביתו, בקומה למעלה ומתפללים בחדר הסלון, הסמוך לחדר

כשהיה קורא את המגילה לציבור בבית הכנסת שבביתו, תמיד היה קורא כשהוא יושב. שזה קיל יותר, שבקריאת התורה חיוב העמידה הוא, מפני שהתורה ניתנה באימה ויראה כדאמרינן לעיל. אבל בקריאת המגילה דרבנן שפיר מהני מחילת הציבור.

הלום ראיתי בספרו של השואל הגר"ג רבינוביץ, "גם אני אודך" (ח"ד סימן א'), במענה של הגר"מ גבאי, שדן יפה בנושא זה בהרחבה. ובדברי הפוסקים, החלוקים, מהם להחמיר דנכה לא יעלה להיות ש"ץ, אבל לקריאת התורה הקילו ויש מהם שהקילו גם בש"ץ. ושם הביא משו"ת ויצבור יוסף (ח"ג ס"כ"ד), דנכה עולה להיות ש"ץ, אבל לא לקריאת התורה. ובספר שיח שמואל (סימן י'), כתב, שדין העמידה בקריאת התורה, זהו משום התורה עצמה ובהכי לא מועיל מחילת הציבור. ואולם בשו"ת בית אבי (ח"ד סימן נ"ז) כתב דהטעם, משום כבוד התורה וכיון שדרכו בכך לאו פחיתות כבוד הוא ולכן יעלה, אבל לא יעלה להיות ש"ץ. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אורן של חכמים (ח"א ס"ז), והביא מכתבו של הגר"ש דבליצקי זצ"ל, להקל לעלות לקריאת התורה. וכ"כ בשו"ת תורת מאיר (ח"א סימן י"א). ובשו"ת אבני דרך (ח"ז סימן כ"ג). ומשכ"ב בשו"ת משנת יוסף (חלק י"א סו"ס כ"ב). ובשו"ת מנחת אברהם (ח"א סימן א'). ובשו"ת מנחת אשר (ח"ג ס"ט) להתיר להעלות נכה לקריאת התורה. עיין שם עוד במה שכתב דעת הפוסקים.

מכל מקום ההלכה העולה למעשה, הגם שיש מקום להקל לנכה לעלות אף כשליח ציבור, ראוי למנוע זה לכתחילה. ורק כשאין אחר היודע להתפלל ואין הציבור מתנגדים

ואף הוא היה עולה כשהוא ישוב, מברך את הברכות והחזן היה קורא בתורה בקול.

ממעשה רב זה, אין ראיה שאכן רבינו חזר בו, ממה שכתב בספרו יחזקאל דעת (ח"ז סימן ח'). אחר שלא היו מביאים אותו לתיבה, וכבר מלפני הקריאה לרווחה דמילתא, הניחו את הספר תורה על שולחנו וכך אין ניכר זילותא לספר התורה. ומה גם שרבינו, אף שבירך הברכות לא קרא בעצמו בקול, אלא החזן. ויש לדייק מלשון התשובה לעיל שכתב: אין להתיר לנכה כזה, להיות שליח ציבור ולקרוא בתורה מיושב. וגם מכף החיים (סימן קמ"א סק"ו) שכתב בלשונו: שלא הותר לחולה לקרות בספר תורה. (דהא הבעל קורא הוא שקרא לציבור בקול).

גם אפשר שבבית כנסת שלו שבביתו אין כל כך כבוד ציבור, אחר שכולם נסרכים אחריו. ונהג כך באופן שהתאים לצרכיו, כפי שנהג בעלית כהן ולוי, שהיה מכבד במקומם אחרים שחפץ בייקדם. ופעם שאלו אותו על כך והשיב, כי רוצה הוא לכבד את אורחיו שבאו לכבודו (אורחים שלי – בלשונו), אחר שזה מגיינו הפרטי שלו.

ועוד אפשר לומר, שזה לתפארה וייקרא של תורה שמתעלת בו יותר, כשגדול הדור בעצמו (ספר תורה ח') עולה לתורה. ואדרבה, כל הציבור חפצים בכך וזהו כבוד הציבור וכבוד התורה, שמתעלה יותר על ידו ומה נאה יותר מזה לכבודה של תורה.

כפי שצוין, אחר שאין זה כיסא מיוחד של נכים אלא כיסא משרדי, לא ניכר ונראה שינוי ופגם כבעל מום, אלא ככל היותר כמי שחלוש ונוזק לכיסא לסייעו בבואו.

מחילת הציבור, על כל פנים כיון שדרכו בכך, אין זה פחיתות כבוד לתורה. ועל כן יש להקל להעלות נכה כמו שמקילים בסומא, וה' יאיר עינינו בתורתו.

ביקרא דאורייתא! המצפה לישועת ה'!
כותב וחותרם לכבוד עמלי תורה
ע"ה שמואל בלמס ס"ט

ומוחלים על כבודם, כדדייק ממה שכתב כף החיים, "ואם רצו הציבור למחול רשאים הם". עי"ש. יש לסמוך על הסברא, שהקב"ה חפץ בכלים שבורים, ויעלה להיות שליח ציבור. וגם זה לא יהיה ש"ץ קבוע. ובאשר לקריאת התורה, שדין העמידה בה להיות כבוד התורה באימה ויראה. הגם שלא מועיל

הגאון רבי פינחס סאמעט שליט"א

מח"ס פירות הדר" ושא"ס, בית שמש

לעבור בפני המתפלל כדי לקחת כובע שלו שיוכל להתפלל עם הציבור

כך, וכמו שכתב בספר הליכות שלמה (פרק ב' סעיף ט"ו) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דאין להפסיד מעלת תפילה בציבור משום היכון.

אבל אם הוא באופן שאי אפשר לו להתפלל כך בלי כובע עליון, ואין לו מנין אחר, ועקב ההמתנה לקחת הכובע יפסיד תפילה בציבור, הרי הוי בזה כמצוה עוברת שלא יוכל לקיימה אחר כך, ולדברי האשל אברהם (סי' ק"ב סעיף ד') התירו בזה, אבל לדברי הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת יתרו סעיף ז'), אף בכהאי גוונא אסור.

דושה"ט
פינחס סאמעט

בס"ד, יום השישי פרשת בלק תשע"ט לפ"ק
שלום וברכה ובט"ס, לכבוד מע"כ
היקר החשוב ומרומם, הרה"ג מוה"ר
יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א, בעמח"ס
אהל יעקב, ירושלים ת"ו

אחדשה"ט וש"ת באה"ר, הנני בזה על
דבר השאלה האם מותר לעבור בפני
המתפלל, כדי לקחת כובע שלו, שיוכל
להתפלל עם הציבור תפילת שמונה עשרה.

הנה זהו פשוט, דאם יכול אחר כך
למצוא מנין אחר, דאסור לו לעבור נגד
המתפלל, ויש לו להמתין.

ואם אין לו מנין אחר, ועקב ההמתנה
לקחת הכובע יפסיד תפילה בציבור, יתפלל

הגאון רבי נחמן נתן וויינשטאק שליט"א

מח"ס עומק הלכה, ירושלים

האם שרי לעבור לפני המתפלל, כדי לקחת הכובע והחליפה, כדי להתפלל כשהוא לבוש בהם.

רבנן שרבנן מחלו על כבודם והרשו לעבור על דבריהם במקום שיש זלזול בכבוד הבריות. כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכסא לצורך קינוח. (עיין סי' שי"ב ס"י) וכן מי שנפסקה ציצית טליתו בשבת בהיותו בכרמלית, לא הצריכו חכמים להניח טליתו שם ולהכנס לביתו ערום. וכמ"ש בשו"ע (סי' י"ג סעיף ג'). ובעוד כמה וכמה דוכתא, דהתירו בדרכנן במקום כבוד הבריות.

ג לכן נראה דבמקום מצוה. כגון באופן שישנה סדרו ויגרום לביטול תורה, או שיאחר זמן תפילה וכיוצא בו, שרי לעבור כדי לקחת הכובע והחליפה כדי להתפלל כשהוא לבוש בהם. דהנה בא"א להגה"ק מבוטשאטש (ס"ד ד"ה לא ראיתי) מתיר לעבור במקום מצוה אף כדי לשמוע קדיש. עיי"ש.

ד ואף דבמגן אברהם (סימן ס"ט ס"ק ד') הביא בשם הב"ח דהמנהג דמי שלא שמע ברכו הולך לפתח בה"כ ששם פורסין שמע ומוסיף שם 'ובלבד שיזהר שלא יעבור נגד המתפללין' כמ"ש סימן ק"ב ס"ד. נראה דאינו סותר דבודאי צריכים להיזהר שלא לעבור נגד המתפלל אף כדי לשמוע ברכו, לכן יעמדו בפתח דגם כך אפשר לשמוע ברכו, אבל באופן שא"א לשמוע אא"כ יעבור י"ל דגם לשיטתו מותר.

לכבוד הרה"ג המופלג חובר חיבורים מחובבים ר' יעקב סקוצילס שליט"א מח"ס אוהל יעקב ושא"ם.

אחדשה"ט הנני להשיב על הא דנסתפקת האם שרי לעבור לפני המתפלל, כדי לקחת הכובע והחליפה, כדי להתפלל כשהוא לבוש בהם.

א ראשית חזינו דעצם הליבישה בכובע עליון רמיא חיובא עליה דאינש בזמנינו בשעת התפילה. וכדאיתא במשנה ברורה (סימן צ"א סקי"ב) בשם הח"א (ח"א כלל כ"ב ס"ח) דבזמנינו צריך להשים בעת התפילה כובע בראשו כדרך שהולך ברחוב ולא בכובע הקטן שתחת הכובע כי אין דרך לעמוד כן לפני אנשים חשובים.

ב ואף אם נימא שאינו חיוב גמור כיון שיש אנשים שיעמדו בלי כובע עליון גם לפני אנשים חשובים, מ"מ בין אנשים חרדים ההולכים בכובע וחליפה ברחוב, בודאי יתביישו מאוד להתפלל בלי כובע וחליפה, ויש כאן משום כבוד הבריות, דגדול כבוד הבריות שהוא דוחה לא תעשה שבתורה, כדילפינן בכמה דוכתי [ברכות יט ע"ב] מולאחותו לעניין טומאות כהונה ועי"ש למסקנא דדאורייתא הכוונה על לאו דלא תסור ורק בדרכנן שרי דמשום כבודו שרו

מבוטשאטש דמתיר בפשיטות לעבור, כיון דעיקר הטעם דאסור לעבור לפני המתפלל הוא משום שמבטל כוונתו, וכשעיניו עצומות לא נתבטל כוונתו.

ונזכר להתחזק בענין זה שלא לעבור נגד המתפלל, אשר הוא מדברים הצריכים חיזוק.

הב"ד המכברו כרום ערכו
נחמן נתן וויינשטאק

ה ואף במקומות דאין כ"כ בושה ללכת בלי כובע ומעיל ברחוב, לא אמרינן דיתפללו בלי כובע ומעיל, דאף אצלם יש כאן משום כבוד הבריות, כיון דגם הם יתביישו מאוד להתפלל בלי כובע וחליפה, וכן יתבטל כוונתם בתפילה משום בושה.

ובפרט אם המתפלל מתפלל בעינים עצומות יש לצרף בזה דעת הגה"ק

הגאון רבי ישראל שוורץ שליט"א

רב ודומ"ץ ק"ק צאנז ביתר עילית ודומ"ץ בעיה"ק ירושלים,
מח"ס שו"ת דעת ישראל, אמונת ישראל, מועדי ישראל

אותיות חלולות אם כשר לסת"ם

שאלה: אם שכח הסופר וגמר הספר תורה עד הסוף בשלימות וכשהגיע יום הכנסת ספר תורה הבחינו שאין יכולים לקיים מנהג ישראל להשאיר בסוף הספר תורה אותיות חלולות כדי לכבד אנשים להשלים הס"ת, מה העצה שיוכלו לעשות כן.

תשובה:

א] הנה בעצם המנהג כבר הובא במקדש מעט [סימן ע"ר סק"ו] דנהגו סופרים לכבד אחרים לכתוב איזה אותיות בהספר תורה והוא חבוב מצוה.

ובספר שירה חדשה [ריש פרק ח] הביא דבספר אלף כתב [מהגאון רבי יצחק ווייס זצ"ל ראב"ד ווערבווא בעל אבני בית היוצר] הביא עובדא נפלאה מהגאון רבי עקיבא אייגר זצוק"ל ונעתיק דבריו כלשונם, אדם מצא ספר תורה בשדה ונסתפקו בו אם כתבו גוי או מין שדינו [ביו"ד סימן רפ"א] או יגנו או ישרף, והציעו השאלה לפני רבן של ישראל הגאון רבי עקיבא אייגר זלה"ה, והשיב הגאון ז"ל באשר מנהגן של ישראל תורה כשבאים לכתוב שורות אחרונות הפרשת וזאת הברכה נהגו הבעלי בתים שכל אחד כותב אות לפי שמו בספר תורה, כגון אם שמו משה כותב מ', ומכיון שאותיות שנכתבו מהרבה בעלי בתים אינן דומים זה

לזה, והנה אם היה הכותב ישראל בלי ספק היה עושה כמנהגן של ישראל הנ"ל ואם לא ימצאו כן אלא גם סופי השורות דוזאת הברכה דומין מזה הוכחה שגוי כתבו ויגנו כמבואר בשולחן ערוך [יו"ד סימן הנ"ל], ע"כ העובדא, והוסיף הגאון ר"י ווייס הנ"ל שם בשם האדמו"ר מבאיאן זצ"ל שאמר לו [בשנת תרפ"ז ביום כ' לחודש אדר ב' ה' לסדר שמיני] שעובדא הנפלאה הלזו של הגרעק"א זצ"ל יש לרמוז בתוה"ק, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת שימה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, שיעור הכתוב כך הוא דיש לדקדק מהו כתבו לכם, אמנם הענין שכל אחד ואחד יסייע בכתיבת אות אחת, והדין הוא שהכתב בתורה צריך לקרות בפיו כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנה, וזה הכוונה ועתה כתבו לכם, דהיינו שכל אחד ואחד יכתוב אות שימה בפיהם, וטרם הכתיבה יאמר האות והתיבה בפיו למען תהיה לעדות, שעל ידי ישראל נכתבה התורה ההיא, וזהו למען תהיה לי לעד בבני ישראל שע"י בר ישראל נכתבה הס"ת הלזו ודו"ק עכ"ד, והם קלורין לעינים ובה תבין ותתבונן מה גדול ונורא הוא כל מנהג שנהגו בו ישראל קדושים עד שמחמת מנהג כתיבת האותיות יש בירור אם הס"ת כשרה ואתה דע לך ע"כ.

מזה דס"ל להרמב"ם דגם על כתבי קודש עובר בלאו א"כ איסורן הוא מה"ת, וכן ראיתי במנין המצות להרמב"ם [מצוה ל"ת סימן ס"ה] שכתב כן, אבל ע"כ מוכרע לומר דעיקר איסור איבוד כתבי קודש אין זה רק מדרבנן וכמו שהוכיח התשב"ץ שם, והא שכתב הרמב"ם במנין המצות דאין מאבדין כתבי קודש שנאמר לא תעשון כן כו' ע"כ דקאי בכתבי קודש דכתובים בהם אזכרות והרמב"ם שם קיצר בזה.

וכן מוכרע דהך לא תעשון כו' לא נאמר רק על האזכרות דאלת"ה קשה איך התירו למחוק האותיות מן ס"ת אם אינו מן שבעה שמות שאינן נמחקין הא במה דמוחקין היו כמו מאבדין דנאסר בכתבי קודש מה"ת. וע"כ מוכח דאיבוד כ"ק כ"ז שאינו כתוב שם אזכרות אין זה רק מדרבנן ע"כ התירו למוחקן לצורך הספר משום דהיכא דלא היו לצורך כלל אכתי אסור למוחקן מדרבנן וכמו שכתב החינוך [מצוה תל"ז] פרשת ראה בזה"ל הרי הם כשאר כתבי הקודש שמותר למוחקם לצורך שום דבר עכ"ל. וכ"כ התשב"ץ [ח"א סימן ב'] דמה דהתירו למחוק אם אינו מן שבעה שמות דזהו במקום צורך יע"ש משום דהיכא דהוי שלא לצורך כלל בוודאי אסור למוחקן דלא גרע מן כל כתבי הקודש דאסור מדרבנן לאבדן או לשורפן. אך היכא דהוי לצורך בזה התירו למחקן. ומשמע דאף היכא דלא הוי לצורך אותו האות ג"כ התירו למחוק דאלו לצורך אותו האות הא בזה כתבו הראשונים לדון להתיר גם בהשבעה שמות למחוק ע"מ לתקן את השם וכמש"כ הרדב"ז [ח"א סימן ע"ז] מזה. ועיין ביו"ד [סימן רע"ו בבית יוסף] מש"כ בשם אכסנדרני ובש"ך [שם ס"ק י"ב] ובהרמ"א

וראיתי מהפני מנחם זצ"ל שביאר בזה מאמר חז"ל מנהג ישראל תורה [עיין תוס' מנחות כ ע"ב ד"ה נפסל ומנהג אבותינו תורה הוא] דע"י מנהג ישראל שמכבדין להרבה אנשים לגמור האותיות בסוף התורה, אפשר להכשיר תורה.

[ב] והנה ראשית יש לברר האם מחיקת אות של חול שאינו משמות הקדושים אסור, ובמגן אברהם סימן [קנד סק"ט] הביא מה שכתב הרמב"ם במצות ל"ת [סימן ס"ה] שהמאבד כתבי הקודש עובר בלאו, ע"כ, ומבואר דאסור מה"ת למחוק אותיות מכתבי הקודש אף שאינו מהשמות שאינם נמחקים.

אולם עיין ברמב"ם [הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ח] כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשורפם או לאבדם ביד והמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות ע"כ, ובכס"מ כתב מכת מרדות ככל העובר על דברי חכמים, ומבואר דהוי רק מדרבנן, ולכאורה דברי הרמב"ם סתראי נינהו.

ובשו"ת עין יצחק [חלק א אורח חיים סימן ה אות א] כתב דכדברי הרמב"ם בהל' יסוה"ת מבואר כיוצא בזה בדברי הנוב"י [קמא חלק יו"ד סימן ע"ה] דהוכיח דאיסור מחיקת הנטפל להשם אינו אלא מדרבנן, וכעין דברי הט"ז ביו"ד [סימן רע"ו ס"ק ז'] שכתב ג"כ כעין זה ע"ש, וכן נראה מן החינוך [מצוה תל"ז] שכתב שכל כתבי הקודש ופירושיהן אסור מדברי סופרים לאבדם ולשורפם, וכן כתב התשב"ץ [ח"א סימן ב'] להדיא דעיקר שריפת כתבי קודש אינו אלא מדרבנן ע"ש, והנה המג"א שם כתב בשם הרמב"ם [במצוה ל"ת סימן ס"ה] שהמאבד כתבי קודש עובר בלאו, ומשמע

[שם סעיף י"א]. ובשלטי גבורים [סוף פ"ד דשבועות] מזה.

ושם [אות יח] כתב והנה לעיל [אות א' ב'] כתבתי דהעיקר לדינא דאיסור שריפת ואיבוד כתבי קודש אינו רק מדרבנן. והבאתי לדברי המג"א בשם הרמב"ם במנין המצות [מצוה ל"ט סימן ס"ה] דמוכח דס"ל דאיסור איבוד כתבי קודש הוא מה"ת. וכתבתי די"ל דכוונת הרמב"ם שם על כתבי קודש דיש בהם אזכרות. והנני לפרש זה ביתר ביאור דזה לשון הרמב"ם במנין המצות שם שלא לאבד בית המקדש או בית הכנסת או בתי מדרשות, וכן אין מוחקין את השמות המקודשין ואין מאבדין כתבי הקודש שנאמר אבד תאבדון לא תעשון כו' עכ"ל. ויש לפרש דמתחילה אמר דאין מוחקין שמות המקודשין היינו השמות שנכתבו בכתב אשורית ובקדושת ס"ת. ואח"ז אשמעינן דאף השמות שבכתבי הקודש שאינם מדקדקין בהם כ"כ לכתוב בלשון אשורית וכמו בקדושת ס"ת אפ"ה אסור לאבדן ולשורפן מה"ת אם יש שם אזכרות. ועיין בש"ך [יו"ד סימן קע"ט ס"ק י"א] ובאו"ח [סימן של"ד]. ויותר נלע"ד לומר דמתחילה כתב הרמב"ם דאין מוחקין שמות המקודשין היינו אותן שמות שנכתבו בפירוש לשם קדושת השם וע"ז שייך הלשון שמות המקודשין ואח"ז אשמעינן דאף השמות שבכתבי הקודש אף דלא נכתבו בפירוש לשם קדושת השם רק סתמא לפי דבכתיבת כתבי הקודש אין מדקדקין לכתוב השמות לשם קדושת השם דרק בס"ת כותבין השמות לשם קדושת השם אפ"ה ג"כ אסור לאבדן מה"ת משום דס"ל דסתמא ג"כ חשוב כלשמה וכמש"כ הרדב"ז [ח"א סימן ע"ז] לדמות זה להך דזבחים

דסכין מושכתן כו' והוא הדין בקדושת השם כו'. אבל אכתי י"ל דהרמב"ם במנין המצות ג"כ ס"ל כמש"כ הרמב"ם [פרק ו' הל' יסודי התורה] דקדושת כתבי קודש אם אין אזכרות כתובין אינן נאסרין רק מדרבנן וכמש"כ התשב"ץ [ח"א סימן ב'] בהוכחות רבות והביא ג"כ לדברי הרמב"ם [פ"ו ה' יסודי התורה] הנ"ל להוכיח ממנו דס"ל ג"כ דהכתבי קודש אינם אסורין לאבדן רק מדרבנן יע"ש. ואף שזה דוחק קצת מ"מ יותר טוב לומר כן ולא לומר דהרמב"ם חזר בו.

וכן מסיק [שם אות כב] והעיקר לדינא דכבר העלה התשב"ץ דעיקר שריפת כתבי קודש אינו אלא דרבנן. ולא מצינו לגדולי הפוסקים דחולקים עליו בזה וע"כ נקטינן כן לדינא.

ועיין בשו"ת מהר"ם שיק [יורה דעה סימן רסו] הביא דברי הרמב"ם והחינוך הנ"ל דכתבו דהוי רק מדרבנן וכתב והדבר תמוה למה יגרע שם ספרי קודש משאר דברים קדושים אשר הם מיוחדים לשמו כמעיל ובגדי כהונה וא"ל מדאצטרך לאו למחיקת השם מכלל דספרי קודש מותר, זה אינו דאיכא למימר דבעי לאו למחיקת השם אפילו לנכתב שלא במקומו וכמו שכתב בספר יראים הנ"ל, וכ"ש לפי מאי דמשמע דיש חילוק בין מחיקת השם לאיבוד שאר דברים קדושים לענין צורך תיקון, וצ"ע ג' לפי ענ"ד ע"ש.

ועיין בשו"ת אבני נזר [אורח חיים סימן לד אות יז] כתב אך חדשות אני מגיד דרמב"ם במנין המצות לא תעשה ס"ה זה לשונו שלא לאבד בית המקדש או בתי כנסיות או בתי מדרשות כו', מבואר שאסור מן התורה לאבדן שלא היה כותב במנין

ראיתי שדייק מדברי הרמב"ם שכתב בפ"ו הנ"ל פירושיהן ובאוריהן, דמשו"ה אינו רק מדרבנן, ובספר שדה חמד נראה דנעלם ממנו דברי באר שבע הנ"ל, שכתב דמשו"ה אין לוקין משום דמיירי ספרי נבואה בלא שמות. ודבריו אין להם שחר, דשני ענינים הם, והלא במנין המצות ס"ה הנ"ל מביא מחולקים איסור מחיקה ואיסור אבוד כתבי קודש. ובתשב"ץ [ח"א סימן ב'] מוקי לה במגילת אסתר או בכתיבת תרגום.

והנה אם נימא דהוי איסור מדרבנן לכאורה היה מקום להתיר משום כבוד הבריות, עיין במסכת ברכות [דף יט ע"ב] תא שמע, גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה. ואמאי לימא, אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה', תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו דלא תסור. אחיכו עליה, לאו דלא תסור דאורייתא היא, אמר רב כהנא, גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה, כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור, ומשום כבודו שרו רבנן.

ובגמרא במסכת שבת [דף צד ע"ב] ההוא שכבא דהוה בדווקרא, שרא רב נחמן בר יצחק לאפוקיה לכרמלית. אמר ליה רבי יוחנן אחוה דמר בריה דרבנא לרב נחמן בר יצחק, כמאן, כרבי שמעון, אימר דפטר רבי שמעון מחיוב חטאת, איסורא דרבנן מיהא איכא! אמר ליה, האלהים! דעיילת ביה את, ואפילו לרבי יהודה [שרי]. דמי קאמינא לרשות הרבים? לכרמלית קאמינא! גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה.

וכן מבואר בגמרא מנחות [דף לז ע"ב] רבינא הוה קא אזיל אבתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא, איפסיק קרנא דחוטיה ולא אמר ליה ולא מידי; כד מטא לביתיה, אמר

המצוות מה שתקנו חכמים, ואמנם שהרמב"ם שם כתב גם כן ואין מאבדין כתבי הקודש ומפורש [יסוה"ת פ"ו הלכה ז'] הלכה ח' [דהמאבדן מכין אותו מכת מרדות, והנראה דסבירא ליה שאסור מן התורה לאבדן אלא שאין לוקין עליהם. ודינו כמו אכילת חלב טמאה וביצת עוף טמא, ומקור לדבריו לא ידעתי. מכל מקום כן דעתו שביט הכנסת אסור לנתצו מן התורה, ומשמע דסבירא ליה שיש בהם קדושה מן התורה, ע"כ.

ובשו"ת אחיעזר [חלק ב יורה דעה סימן מח אות ג] כתב ועיקר האיסור דשריפת ואיבוד כתבי קדש אינו רק מדרבנן וכמש"כ הרמב"ם [פ"ו מהלכות יסוה"ת הלכה ח'] דהמאבדן ביד מכין אותו מכת מרדות, וכ"כ החנוך [מצוה תל"ז], וכמו שהאריך בזה התשב"ץ [ח"א סימן ב'], וזהו דלא כהנראה מדברי המג"א [סימן קנ"ד ס"ק ט'], והביא שם דברי סה"מ [סימן ס"ה] דמשמע שם דאיכא איסור תורה, עכ"ד.

ובשו"ת לבושי מרדכי [אורח חיים מהדורה קמא סימן כד] הביא דברי הרמב"ם בספר המצות [ל"ת ס"ה] דמבואר דהוי מה"ת, והא דכתב הרמב"ם [פ"ו מה' יסודי התורה ה"ח] דמאבד כתבי קודש אינו אלא במכת מרדות, היינו שאין לוקין, אבל איסורא איכא מן התורה כמ"ש במנין המצות הנ"ל, והנה כבר האריכו בזה בספר שדה חמד [ח"א מערכת הב' אות מג] וכן במהר"ם שי"ק [יו"ד סימן רס"ו] ובמנין המצות שלו פרשת ראה [מצוה תל"ח], והניח בצ"ע. וגם בתשובת דברי חיים [ח"א או"ח סימן ג'] רמז על דברי הרמב"ם הנ"ל, וי"ל בתשב"ץ [ח"א סימן ב'], ובתשובת באר שבע [סימן מ"ג]

שהסופר תלה את הטעות ביני שיטי ואח"כ רצה בעל הס"ת לעשות יפה לגרוד שורה אחת ולהכניס את הטעות אם מותר לעשות כן, ולאחר הפלפול כתב דאסור, וכל דבריו סובבים במה שכתב דאסור למחוק מן הסת"ם משום שנאמר לא תעשון כן לה' אלקיכם, וכתב בקסת הסופר דאגב שיטפא כתב זאת דזה אינו אלא אזהרה למחוק את השם אבל למחוק תיבות של חול לא שמענו, עכ"ד, וצ"ע שלא העיר מדברי הרמב"ם בסה"מ הנ"ל ודברי המג"א הנ"ל.

ג] וראיתי בתשובת בעל משנת הסופר שליט"א בקובץ אסיפת חכמים [קובץ טז עמ' פו] כתב בעובדא ששכח הסופר וגמר הס"ת עד הסוף בשלימות וכשהגיע יום הכנסת ס"ת הבחינו שאין יכולים לקיים מנהג ישראל להשאיר בסוף הספר תורה אותיות שאינן מושלמות כדי לכבד אנשים להשלים הס"ת, וכתב דיש מקום להתיר לגרוד ולמחוק מעובי האותיות לעשותן חלולות, וטעם הדבר דהרי קי"ל שאות חלולה היא כשרה כמו שהיא דאין שיעור לעובי האותיות, וכ"כ בתשובת המקדש מעט הנדפס בספר ישועות חכמה [דף סה] דאות חלול כשר דאין שיעור לעובי האותיות, וכ"כ בשו"ת דברי מלכיא [חלק ד סימן צ] וז"ל ע"ד שהמנהג אצלם שהסופר עושה בסוף הס"ת אותיות חלולות בלי דיו באמצע. ואנשי העיר ממלאים אותם בדיו. ויש שם אנשים המחללים שבת בפרהסיא אם מותר שהם ימלאו בדיו את האותיות הללו. הנה זה מפורש בפוסקים דמחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר לעכו"ם שפסול לכתוב ס"ת וכמו בשחיטה ביו"ד [סי"ב] ועיין בפמ"ג [סימן ל"ב]. ומפורש בפוסקים ביו"ד שם דבפני עשרה מיקרי

ליה, מהתם איפסיק, א"ל, אי אמרת לי, מהתם שדיתיה. והא אמר מר, גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה! תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא, בלאו דלא תסור. ואיכא דאמרי, מהתם א"ל, וא"ל, מאי דעתיך? למישידייה, והאמר מר, גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה! והא תרגומה רב בר שבא קמיה דרב כהנא, בלאו דלא תסור! הכא נמי כרמלית דרבנן היא.

ובתיבת גמא להפמ"ג [ריש פרשת חיי שרה] כתב ובספרי שושנת העמקים [כלל כבוד הבריות] כתבנו מזה [כלל ו עמ' ס"ב], ואמרנו גדול כבוד הבריות [שדוחה את לא תעשה שבתורה], אפשר דבעלמא עשה דחי ל"ת דרבנן בעינן בעידנא, וכבוד הבריות לא בעינן בעידנא. גם כבוד הבריות דוחה עשה ולא תעשה דדבריהם, ומנא אמינא לה, מהקומץ [מנחות לז ב] כרמלית א"צ לפשוט באפסיק ציצית, ושבת עשה ול"ת בדבריהם כמו מן התורה עיין ר"ה גבי שופר, ובמג"א [או"ח סימן תמ"ו אות ב'] יע"ש, ועיין סימן י"ג [מג"א סק"ח] כבוד הבריות דוחה ד"ת בשב ואל תעשה, ועיין רש"י ברכות [כ ע"א] משמע דרבנן יש להם כח ולאחותו הוה אסמכתא, ובשושנת העמקים אי"ה יבואר [כלל ו עמ' ע"ג]. ע"כ.

אולם אפילו אם נימא דהוי דאורייתא זהו רק בדרך השחתה, וכמש"כ הפוסקים בכיוצ"ב דלצורך תיקון לא חיישינן למחיקת תיבת חול, והכא נמי י"ל בנדון דידן שהוא לצורך כבוד הבריות י"ל דקיל טפי.

ותמהני שבספר קסת הסופר [סימן יט לשכת הסופר סק"ה] הביא משו"ת שנות חיים [חלק סת"ם סימן ג] שנשאל בס"ת

האותיות ואם ל"ה כותב רק קו אחד היתה כתיבה תמה וכשירה, אבל כיון שכתב ב' קוים וחלל ביניהם וע"כ צריכים אנחנו לצרפם יחד דאל"כ אין כאן היקף גויל שהקוים נוגעים זב"ז למעלה ומטה, על כן כיון שנשאר חלל ביניהם החלל מוציאם מהיות כתיבה תמה והדבר צריך הכרע. ועיין ספר קב ונקי [סדר גט ראשון סימן פ"ה אות מ"ד] דנראה דתליא אם תינוק יכול לקרותו או לא.

ושם [בסימן נא אות א] כתב וכעת הנני הרואה בשו"ת שואל ומשיב [תליתאה ח"א סימן ש"צ] שכתב, שאם הסופר משרטט האותיות מסביב בדיו ומניח חלק באמצע האות בין הקוים, פשיטא דלא מקרי חסר ולא מקרי פסול כלל. ולכן אם מילא קטן את האות פשיטא שאינו פסול ע"כ עש"ה. ועיין שו"ת מי יהודה [חאו"ח סימן י"ח אות א'] שמביאו ודן מיניה לענין מילוי אותיות בחוה"מ ע"ש. וזה דלא כהיד יצחק שם [אות ד'] שפוסל אותיות חלולות משום כתיבה שאינה תמה. גם לא כהדברי מלכיאל [שם] שאם כי גם הוא מכשיר אותיות חלולות כהשו"מ, מ"מ אוסר שמחלל שבת ימלא את חלל האותיות בדיו דא"א להזהר והוא נותן דיו גם על הקוים ונפסל האות. ופשוט כי לדעתו ה"ה לקטן שמילא את חלל האות שנפסל האות, דלא כהשו"מ שמכשיר בזה ופשוט דלדידיה ה"ה במחלל שבת שמילא חלל האות שהוא כשר מה"ט גופא. אבל נראה כי דעת השו"מ בזה כדעת הספר קב ונקי. דודאי גם השו"מ יודה שאם אין התינוק יכול לקרותו שהוא פסול, ונראה כי לא הזכירו יען היה פשוט בעיניו, כי מאחר ואותיות אלה צורתן שלימה, אם כי הן

בפרהסיא. וגם כתבו הפוסקים שאם ידוע לכל מיקרי בפרהסיא ועיין חיבורי [ח"ב סימן ט']. והנה כשהקוים חלולים נראה דהוי כתיבה גמורה דהא אין מדה לעובי קוי האותיות. ואף שהקוים כפולים בכ"ז נראה דאין בזה פסול כיון שיש בו עכ"פ צורת אות. ואף שהקוים אינם מוקפים גויל דהא נוגע למעלה ולמטה לקו השני. בכ"ז הרי ביחד עם השני יש כאן צורת אות. וכן ראיתי בספר משנת אברהם [סקי"ב] נמצא דאינו פוסל עי"ז הס"ת ואף דבשם קודש איכא איסורא לגרד אפילו מעט אף שאינו פוסלו אבל בתיבת חול קיל הדבר ובשעת הדחק וצער גדול הגובל עם כבוד הבריות יש להתירו, עכ"ד.

ויש להעיר לפמש"כ כמה אחרונים דאות חלול לא הוי אות, עיין בשו"ת בצל החכמה [חלק ד סימן נ אות ה] הביא משו"ת יד יצחק [ח"ג סימן רס"ז] שנשאל ג"כ במה שגם מחללי שבת כותבים אותיות לעיני כל ישראל כשגומרין כתיבת הס"ת ומביא שם [ד"ה ומ"ש מעל'] עצת השואל לכתוב האות שיהיה כשר עפ"י הדין והמחלל שבת ימלא רק החלל, והוא ז"ל חולק עליו כי מצד הדין צריך למלאות כל האות דאל"כ אין זו כתיבה תמה וכיון שכן גם אם לא יכתוב המחלל שבת רק מיעוט האות להשלימו לכתיבה תמה נפסל האות כולו ע"ש. הרי שחולק על הדברי מלכיאל ומשנת אברהם וס"ל דאות חלולה פסולה, וממילא גם בנד"ד אם ימלא החלל בחוה"מ הו"ל כותב או עכ"פ מגיה אות ואסור.

ואמנם קשה להבין למה לא תהיה זו כתיבה תמה, מאחר ואין שיעור לעובי האותיות, וצ"ל דס"ל דנהי דאין שיעור לעובי

נאות, וממילא שוב פסול מדינא מדין מנומר. ע"כ, וע"ע בקובץ בית אהרן וישראל [קובץ קנט עמ' קיב].

ד] והנה אם נחשוש לסברת הפוסקים דאז חלול לא הוי אות, י"ל דיעשה כן וימחוק המילוי ע"י קטן, והוא לפמש"כ בשו"ת בית אפרים [יורה דעה סימן סא] וז"ל ועוד נלענ"ד דאם אפשר לעשות גרם מחיקה זו ע"י קטן יש לעשות על ידו, דאפילו תימא דאיסור דרבנן איכא בגרם מחיקה זו, מ"מ הא דעת הרשב"א ביבמות פרק חרש דאיסור דרבנן שרי להאכילו אפילו בידים והא דאמרינן דף מ"ם ליתביה לינוקא אתי למסרך, כתב הט"ז [באו"ח סימן תרי"ט] דהתם הטעם דהוא יסבור דמצוה שאני שיכול לשתות משא"כ בשאר אכילות שאינה של מצוה ע"ש, אלא שיש לתמוה דהא בשבת [דף קמ"ט] גבי כשותא בכרמא אמרינן ליתביה לינוקא אתי למסרך, אך באמת כבר כתב הרשב"א והר"ן לחלק בין שאר אכילות שמאכילין אותו ביוה"כ משום דמה שאין עושין רק בשביל הנאת התינוק ולצורכו לא אתי למסרך, והביאו במג"א [סימן רס"ט] וכ"כ בתוספת שבת דאישתמיטתיה להט"ז דברי הרשב"א והר"ן בזה, אמנם התוס' כתבו דדוקא בדבר שהוא לפי סדר קביעת השנים כמבואר בסימן תקנ"ט גבי מילה בט"ב והר"ן בשבת פרק תולין הביא בשם הרשב"א שהקשה ע"ז מהא דשבת לגבי כשותא בכרמא אמרינן דלמא אתי למסרך, והר"ן ז"ל תירץ דהתם נמי אי שרינן בכשותא איכא למיחש דעביד הכי בכל שתא ושתא משא"כ במילה בט"ב או ביה"כ דלא מתרמי כולי האי ע"ש,

חלולות בודאי שהתינוק יכול לקרא אותן כהוגן כ"נ נכון. ועיין ספר חיים [להגר"ח פאלאג'י זצ"ל, סימן כ' אות כ"ג] בשם בנו הגמרה"א זצ"ל, שנראה כדעת הקב ונקי שהזכרתי עש"ה. עכ"ד.

ובתשובות והנהגות [כרך ג סימן שיח] כתב והאמת דאף שכמה אחרונים העלו שאות חלול ומוכן למלאות כבר כשר, אין הדבר ברור אצלי, שצורתו מוכיח עליו שאינו כתב גמור רק עומד לגמור וגרע מכתב, [וכעין זה מצינו גבי הא דבכל אות שאינה מוקף גויל פסול ונקטינן דאף בהיה בו שיעור אות לפני הנקב אלא שהמשיך וכתבו עד הנקב אם נעשה כן בשעת כתיבה פסול, וע"כ דבעומד ליכתב כל זמן שלא סיים כתיבתו חשיב כלא נגמר האות, ואף שאין שיעור לעובי האותיות סכ"ס לא גמר כתיבתו ובפרט כאן], וכ"ש שאינו נאה שלפעמים פסול משום מנומר וכמבואר בגיטין דף נד, וע"ע בחזו"א [או"ח סימן ח' סק"א] דמצדד דלתירוץ א' בב"י יוצא דבנקב בעובי האות פסול משום מנומר אלא דמסיק דלא קיי"ל הכי, אך באותיות חלולות ולא בנקב לבד י"ל דחשיב כמנומר ופסול. [ועוד ראיתי לאחרונה שהעירו שמצוי שאין האותיות החלולות סתומות בקצוות והוי כנוסף רגל שפוסל, ולפעמים אין מחוברין חלקי האותיות שפסול לפני חיבורן], וע"ע בתשובות והנהגות [כרך ד סימן רלח אות ב] כתב ובעיקר הדין של אות חלולה, דלהמק"מ כשר, וצ"ע, דבס"ת כשהאות לא נאה כלל ובולטת בכל מקום, לכאורה ראוי לפסול משום מנומר, וכעין המבואר בגיטין [כ ע"א], והכא נמי אפשר דהוי כמנומר, כיון שמעיקר הדין לכתחילה בודאי צריך למלאות החללים שיהיו האותיות

שר"ל דבזה גם הרמב"ם מודה דספינן ליה בידים דאילו להרשב"א משמע דבכל גווני ספינן ליה אפילו באכילת איסור כמבואר מדבריו ביבמות שהביא מהא דעירובין דאין מערבין בטבל טבול מדרבנן ע"ש,

ועכ"פ למדנו מכל זה שלדעת הרשב"א מותר להאכילו בידים איסור דרבנן, ואף על פי שבתשובה כתב שאומר להלכה ולא למעשה, כתב המג"א [סימן שמ"ג] שהר"ן תפס דבריו אף למעשה, ואף שאין לסמוך ע"ז לבד כמ"ש הריב"ש בתשובה למי שסמך על דברי הרשב"א בזה שהיה ראוי להעלים ההיתר ולא לגלותו, מ"מ הרי כבר פשט המנהג להטעים כוס של קידוש בבה"כ לתינוקת, וע"כ או דנהגין כהרשב"א או הטעם כמ"ש הב"י [שם סימן רס"ט] וע"כ הטעם כמ"ש הב"י שם דכיון דיש מתירין אפילו לגדולים אף על פי שהגדולים נוהגין כדברי האוסרין מ"מ לא חשיב איסור כולי האי שיאסר להשקותו לקטנים א"נ כיון דאי לא שתי קטנים הוי ברכה לבטלה שרינן איסור שתיה לקטנים שלא במקום סעודה שלא תהא ברכת הגדול לבטלה עכ"ל,

והמ"א העתיק בקצרה לפי שא"א בענין אחר, וכן בסימן תקנ"ט קי"ל דמותר להטעים לתינוקת, ועיין בשו"ת מהר"א בן חיים [סימן קי"א] ובמשנה למלך [סוף הל' מאכלות אסורות] ולקצר אני צריך, ולא באתי רק ללמוד מענינו דבנדון דידן אפילו תימא דיש חשש איסור דרבנן בגרם מחיקה זו לדעת קצת פוסקים, מ"מ כיון דעכ"פ לדעת הרבה פוסקים אף לגדולים שרי לגרום מחיקה זו וגם מיקרי קצת א"א בענין אחר ואתי למסרך לא שייך כאן כמחש"ל מוטב לעשות גרם מחיקה זו ע"י קטן, ומכ"ש אם לא הגיע

ולפ"ז בנדון דידן דפשיטא דלא שכיח דמתרמי לא חיישינן כלל דאתי למסרך ודמי להא דכשותא בכרמא דאי לאו דבכל שנה שכיח למזרע הכי הוה שרינן ליה לזרוע ע"י תינוק ישראל, אלא דלפ"ז צ"ע בהא דקי"ל [שבת קכ"ב ע"א] דקטן הבא לכבות אומרים לו אל תכבה, ואף על גב דמוקמינן לה בעושה על דעת אביו מ"מ הא כבוי אינו רק מדרבנן, ואפילו בידים ספינן ליה לדעת הרשב"א והר"ן כתב דאפילו לדעת הרשב"א ביבמות דוקא בדבר שעושה לצורך עצמו אבל בדבר שאין בו צורך התינוק לא, וזה צ"ע דהא מהך דכשותא מוכח דאפילו אין בו צורך עצמו שרי אי לאו משום דאתי למסרך, ולדעת התוס' שכתבתי בדבר שאין בו קביעות השנים לא שייך אתי למסרך, וא"כ אין טעם לאסור גבי כבוי, ואמנם ראיתי שהרשב"א [בחדושי שם] גבי כיבוי כתב ג"כ דאע"ג דאיסור דרבנן הוא מ"מ כיון שעושה לצורך אביו אסור, אמנם הרשב"א לטעמא דמוכח מהך דכשותא דאף בדבר שאין בו קביעות השנים חיישינן דאתי למסרך, וא"כ אתי שפיר נמי גבי כיבוי דאסור מהאי טעמא, אבל לפי מ"ש הר"ן לדחות דהך דכשותא נמי כקביעות השנים דמי, אבל בלאו הכי לא חיישינן דלמא אתי למסרך אף במה שעושין לצרכינו, א"כ צריך טעמא למה אסור גבי כבוי דמה בכך שעושה על דעת אביו הא לא גרע ממאכילו בידים דמותר באיסור דרבנן, אך אפשר לומר דהר"ן שכתב ליישב הא דקשיא על התוס' מהא דכשותא לשיטת התוס' קאמר וליה לא ס"ל, וכמו שסיים שם בפרק תולין דהגאונים כתבו דלא מברכינן אכסא כו' ע"ש, וכו' ועיין במג"א [סימן רס"ט] שכתב ויש חילוק בין אכילת איסור לאכילת היתר בזמן האסור, ונראה

לטוטפתא אנחא אבי סדיא אתא בת נעמיתא בעא למיבלעה שדא רב הונא ידא ואצלינהו ואמר ליה אי בלעי השתא [איחייבין לי] ב' קריעות א"ל רב הונא מנא לך הא בדידי הוי עובדא ואתאי לקמיה דרב יהודה ואמר לי הכי אמר שמואל לא אמרי אלא בזרוע וכמעשה שהיה, ופירש רש"י שם בעין יעקב וז"ל ענין אחר לא אמרו אלא בזרוע שיש להם זרוע ויכולת להציל כמעשה שהיה של אותם השרים העומדים על יהויקים שהיה בידם למחות ולא מיחו ואותם חייבים קריעה דכתיב ולא קרעו מכלל דאית להו למיקרע עכ"ל,

ואם כן כיון דהאיסור אפילו אם היה בידו להציל מכל שכן אין בזיון גדול מזה שנותן לקטן ספר תורה לגרור ממנה האזכרות ובודאי אם היה עושה דבר זה ליתן לקטן למחוק שם קדוש מספר תורה בודאי העומדים חייבים לקרוע כמבואר לכל מי שיש לו מוח בראש וא"כ בכהאי גוונא דהאיסור על הגדול במה שנותן למחוק שם הקדוש בודאי אסור לרמ"ע ז"ל וסייעתו, ואדרבה יותר יש בזיון שנותן לקטן ומוסר לו שם קדוש למוחקו וזה לא יכחיש רק מי שאין לו מוח בקדקדו ולא דמי לטבילה [שבת ק"כ ע"ב] שמשם הוכיח הבית אפרים המצאתו דאין מבזה כלל להשם והמחיקה ממילא הוי ודו"ק ע"כ,

ובספר מאסף לכל המחנות [סימן ל"ב ס"ק קפה] הביא משו"ת בית שלמה [יור"ד סימן קכב וסימן קכז] דמסתימת הפוסקים דלא מצאו תקנה אלא ע"י גניזה מבואר דלא כהבית אפרים, וע"ש עוד בשם אחרונים שהסכימו עם הבית אפרים.

לחינוך דודאי שרי ובפרט לפי מה שאמר לי הסופר שיש ספק ביו"ד זו אם צורתה קיימת לפי שבמקצוע ימין שלה קפצה הדיו וא"א להבחין הטיב אם נשאר עדיין קצת צבע הדיו קיים או אין שם רק רושם אדמיות א"כ פשיטא שיש להקל לעשות כמ"ש וכל טעדיקי דאפשר למעבד שלא לגנוז היריעה שלימה שיש בה כמה שמות שנכתבו בכשרות עבדינן ועיין במרדכי סוף הקומץ ודוקא דיו שנטפה כו' דהא כבר נתקדש השם כשנטפה עליו הדיו ומצוה הוא לתקנו כו' וכ"ש כאן שהמכתב מכתב מהודר מעשה ידי אומן מופלא וא"א למצוא כזה נראין שאין לפקפק להתיר ע"פ הדרך אשר כתבתי. עכ"ד.

אולם עיין בשו"ת דברי חיים [יורה דעה חלק ב סימן קיט] כתב, ומה שהמציא הבית אפרים ז"ל [חיו"ד סימן ס"א וס"ב] למחוק ע"י תינוק, במחילת כ"ת שגה למאוד עד כי אין כבודו לדבר מזה דהוא סבר דמחיקת השם אצל קטן היא כמו לכמה דברים ולכל המצות שאינו אסור רק משום סרך דיגדל ולכן המציא היתר בכך בכאן גבי מחיקת השם ואני לא כן עמדי ומבואר לכל משכיל דהנהא אם נימא דכיון דהוי לצורך תיקון אינו מקרי השחתה ואינו בלא תעשה דלא תעשון כן לה' אלקיכם א"כ הגדול בעצמו מותר ועל כרחך טעמו במה שמצריך ע"י קטן משום דחייש לסברת הרמ"ע והר"י אסקנא דזה הוי בכלל מחיקת השם כיון דאין נעשה התיקון מיד ואם כן לפי זה אין כאן איסור על הקטן רק האיסור מונח על הגדול שנותן לקטן למחוק השם,

וכן מבואר בהדיא בש"ס מועד קטן בפרק ג' [כ"ו ע"א] וז"ל ר' אבא ורב הונא בר חייא הוו יתבי קם ר' אבא לאפנויי שקלה

ועכ"פ בנדון דידן דלא הוי שם משמות הקודש יש יותר להקל, ולסמוך על הפוסקים דמותר למחוק אות חלול, ובצירוף זה שעושה כן ע"י קטן.

ה] ובאמת אם היה אפשר לעשות כן גם ע"י גרמא היה עדיף, אבל בדרך כלל מורין לעשות בגרמא שיקח צמר גפן רטוב במים וקטן יניח צמר גפן על האות ועל ידי זה יגרום שיטושט ויתבטל צורתו, וכיון שלא נעשית כן מיד הוי גרמא, אבל באות חלול כמדומני שקשה מאד לעשות כן.

ו] ויש לצרף עוד מש"כ במנ"ח [מצוה תלז אות א] כתב ונראה דעכ"פ אינו חייב [במחוק את השם] רק במחק אות או דמקלקל השם לגמרי או דנקרא שם אחר, אבל במחק קצת מן האות ועדיין האות ניכר כגון שהיה האות ארוך או רחב וקצרו ועדיין צורת האות עליו לא הוי מחוק כלל כיון דהשם נקרא יפה מאי איכפת זה לא הוי איבוד כלל. ועיין בספר משנת חכמים [הלכות יסודי התורה מצוה ג סק"ד] שכתב אפילו קוץ של י' חייב, היינו באופן שיתקלקל היה לרש"י כדאית

ליה ולר"ת כדאית ליה [מנחות כ"ט ע"א ד"ה קוצו] והדברים עתיקין, אבל באינו מקלקל כלל בודאי אינו אסור כלל כן נראה פשוט ע"כ, וכן מבואר בפרי מגדים אורח חיים אשל אברהם [סימן ל"ב א"א סקמ"ז] וז"ל ובמלת אלקיך שמקצת הגג יוצא חוץ למה לן לגרור הגג קצת, אף על גב דמחוק ליכא כל שצורת אות נשאר, עיין יו"ד [סימן] רע"ו [סעיף יא], מכל מקום למה לן. ועיין לבוש [סעיף לה] כתב, אפילו אות אחת, אלמא מקצת לית לן בה ע"כ. ולפי"ז באותיות חול ודאי דליכא איסור במחוק מקצת מהאות. ועיין מש"כ בסימן קיט.

אולם מדברי הנובי"ת [יור"ד סימן קסט] מבואר דאיכא איסור מדרבנן עכ"פ במחוק מקצת האות, ועיין שד"ח כללים [מערכת המ"ס אות י"ז] בזה, וי"ל דבאותיות חול לכו"ע ליכא איסור במחוק מקצת מהאות.

ז] ולענין הלכה נראה שימחק ע"י קטן את המילוי וישאר רק אותיות חלולות, ובכה"ג יש להתיר. ואם היריעה תבא לידי גניזה יש להתיר אפילו בלא קטן.

הגאון רבי אברהם דורי שליט"א

מח"ס שו"ת אדרת תפארת ושא"ס, ירושלים

שליח ציבור שמעה

הציבור וכו' עי"ש. וע"ע במב"י ובכה"ח (שם) ועוד.

וכתב בכה"ח שם (ס"ק כב) שאם טעה ש"צ במקום שמחזירין אותו ולא נזכרו עד אחר שנתפזרו איש לדרכו, כתב הלכות קטנות ח"ב סימן קכג דכיון דהווי טירחא יתירא, אמרינן בכה"ג הרי תפילת מנחה לפנינו שישלים כי היכא דאמרינן היכא דטעה ר"ח בשחרית שהרי תפילת המוספין לפנינו יעוי"ש, והוא תימה שהרי לא אמרינן תפילת המוספין לפנינו אלא דוקא בשכח ר"ח, אבל בשאר טעויות צריך לחזור, כמו שכתבנו לעיל אות יד, ועוד דלסברת מרן ודעימה לא מהני מנחה לתשלומין כמו שכתבנו לעיל אות טו"ב, ועוד דלפי דברי האר"י ז"ל החזרה היא חובה ומעלתה גבוהה יותר מן הלחש, כמו שכתבנו לעיל סימן קכד אות ב', וע"כ נ"ל דאם אפשר יתקבצו ויאמרו חזרה פעם שנית עי"ש.

ואנוכי הרואה להתוס' בתענית (ג.:. בד"ה בימות) שכתבו וז"ל:....והני מילי ביחיד, אבל שליח ציבור פסק רבינו יהודה דאין מחזירין, לפי דאין מחזירין שליח ציבור אלא משום ג' דברים, מתחיית המתים ומבונה ירושלים ומברכת ולמשינים, משום דנראה ככופר עי"ש, והרמ"א בדרכי משה (סימן קכו) ע"ד הטור הנ"ל שכתב שבכל מקום שיחיד חוזר ש"צ חוזר אם טעה כשמחזיר התפילה וכו',

שליח ציבור שטעה בתפילתו, שדילג אחת מן הברכות, או שאר דברים שהיחיד שטעה בהם חוזר, האם יש לש"צ זה לחזור, והאם יש חילוק בין אם נזכר בטעותו באמצע חזרתך הש"צ, או כשנזכר בטעותו בסוף חזרת הש"צ.

הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י' הלכה י"ב) כתב וז"ל: כל מקום שחוזר היחיד ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו, בעת שמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ראש חודש, שאם שכח ש"צ ולא הזכיר יעלה ויבוא עד שהשלים תפילתו אין מחזירין אותו מפני טורח ציבור, שהרי תפילת המוספין לפנינו שהוא מזכיר בה ראש חודש עי"ש, ובכסף משנה (שם) כתב שמקור דברי הרמב"ם זהו מהגמ' ברכות (ל:) תניא טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין אותו מפני שתפילת המוספין לפנינו, אומר ר"י ובציבור שאני, כלומר בש"צ משום טירחא דציבורא, אבל יחיד הדר וכו', ומדאשכחן שיחדו תפילת ר"ח שחרית שאינו חוזר ש"צ משמע דבשאר תפילות דינו כמו היחיד עי"ש.

וכן פסקו הטור ובשו"ע (סימן קכו סעיף ג') שכל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו, כשמתפלל בקול רם, חוץ משחרית של ר"ח, שאם שכח ש"צ ולא הזכיר יעלה ויבוא עד שהשלים תפילתו אין מחזירים אותו, מפני טורח

כתב: ודלא כתוספות פ"ק דתענית דף ג' (ע"ב ד"ה בימות) שכתבו דאינו חוזר רק בג' דברים וכו', עי"ש, ובהגהות והערות (שם) כתבו שקטע זה ליתא בד"מ הנדפס והוספנהו עפ"י כת"י ועי"ש, וע"ע במאור ישראל בתענית (ג'): שכתב ע"ד התוס' הנ"ל שאין הלכה כן, אלא כמ"ש הרמב"ם והשו"ע הנ"ל וכו', וכ"כ השפ"א כאן להעיר ע"ד התוס' בזה, שדיברהם תמוהים, שבשלשת הדברים האלה מסלקים את הש"צ, כדאמר בברכות (כט. וכו'), משא"כ אם טעה בברכות אחרות, הוא עצמו חוזר, אבל לומר שאם טעה הש"צ אינו חוזר, אין לזה טעם ועי"ש.

עוד ראיתי למרן הב"י (סוף סימן קכו) שכתבו וז"ל: כתב הכל בו בסימן מ"ג (ב ע"ד) על יעלה ויבוא דהאידנא שכל אחד מתפלל לעצמו, אם ש"צ אומר בלחש, א"צ לחזור כלל, לא לראש ולא לעבודה, שאינו חוזר ומתפלל בקול רם אלא משום קדושה, וכן נראה ממשיב הרוח ומהשאלה ע"כ, ואינם דברים של טעם, דהוא ודאי משמע שגם בזמן חכמי התלמוד היו מתפללים בלחש, ואח"כ חוזר ש"צ ומתפלל בקול רם, ומבואר בדברי הרמב"ם שכתבתי בסמוך שאע"פ שאמרו בלחש אם טעה, כשחוזר התפילה בקולם רם צריך לחזור, וכן נראה שהוא דעת הפוסקים עי"ש (ובהגהות והערות שם (אות ו')) כתב על מה שהביא בשם הכל בו, שכן הנוסח בדפוס ראשון ובכלבו ובארחות חיים (תפילה סוף סימן קג), אבל במור וקציעה העתיק וכן "נפטר" ממשיב הרוח עי"ש).

ובמור וקציעה (שם) מפרש דהואיל ושמע מקצת הזכרה מש"צ מסתייה בהכי, ודיו שיזכיר מתפילת המוספין וכו', ולפי"ז

מש"צ גופיה לא קמיירי, דאיכא למימר לעולם אינו חוזר מחמת שלא הזכיר בקול רם, מפני טורח ציבור, מאחר שכבר יצאו הכל י"ח, וכיון שכן לא ידעתי כ"כ השגה על הכלבו בזה, דאטטו מאן דמפרש כפרש"י טועה משוי ליה וכו', ושם מצדד להלכה לסמוך ע"ד הכלבו במנחה ועי"ש, והיינו שאף שהכלבו ס"ל כן בכל התפילות וכנ"ל, מ"מ ס"ל למור וקציעה לצדד ולסמוך ע"ד במנחה, ובספר הלכה ברורה (סימן קכו בבירור ההלכה סוף אות ז) כ' שראה במו"ק הנ"ל, שהבין דהכלבו מיירי לענין תפילת מנחה, ושהב"י פליג על הכלבו לענין זה (ועי"ש במו"ק מה שכתב ליישב דברי הכלבו) וצ"ע עי"ש, ולענ"ד אין זו כוונת המו"ק הנ"ל, אלא כמוש"נ, וע"ע בהלכה ברורה (שם) בשער הציון (ס"ק יח) ועו"ש (ס"ק יט) ועו"ש (ס"ק כעב) ובבירור הלכה הנ"ל ועי"ש, ושם (ס"ק יט) הנ"ל הביא ממהריק"ש בהגהות ערך לחם (בסוף סימן קכו) שנראה דס"ל כהאורחות חיים והכלבו הנ"ל, דאף בשכח לשאול טל ומטר אין מחזירין אותו, וצייסן לספר תורת חיים סופר (סק"ו) עי"ש.

ולכאורה מכיון דקימ"ל דעבדינן סב"ל אף נגד דברי מרן השו"ע, א"כ אף שלדעת מרן השו"ע כל מקום שהיחיד חלוזר ומתפלל אם טעה כמותו, כשמתפלל בקול רם, מ"מ מכיון שלדעת התוס' בתענית בשם רבי יהודה, שרק בג' דברים שטעה ש"צ מחזירין אותו, תחיית המתים ובונה ירושלים ולמינים ולמשינים, ולדעת האורחות חיים (הלכות תפילה סימן ק"ג) והכלבו הנ"ל בשם הר"ר נתן, שעתה שכולם מתפללים בלחש אם טעה ש"צ בחזרה אין מחזירין אותו, וכן י"ל שכן

היא דעת רש"י בפירושן הראשון, וכנ"ל, א"צ לחזור, וסב"ל.

אולם נראה שמכיון שרוב הראשונים לא ס"ל כן, וכן היא דעת מרן השו"ע ש"א, שכל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל, ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו, כשמתפלל בקול רם נראה שכן יש לנקוט להלכה, ובמקום מנהג לא אמרינן סב"ל, עיין בתרומת הדשן (סימן לד) ובשו"ת הרידב"ז ח"א (סימן רכ"ט) ובשו"ת מכתב לחזקיהו (סימן ב', דף יד ע"ב והלאה) ובשד"ח (מערכת ברכות סימן א אות יח סק"ו) ובשו"ת רב פעלים ח"ב (חאו"ח סימן ז) ובשו"ת יביע אומר ח"ב (חאו"ח ס"ס ח') וח"י (חאו"ח סימן נה אות ב' עמודים קס - קסא) ובאור לציון ח"א (סימן ז) ובדברינו באדרת תפארת ח"ו (סימן כו) עי"ש ועוד, וביבי"א ח"י הנ"ל כתב שמשמע משו"ת רב פעלים הנ"ל, שאפילו אם אין הדבר ברור כ"כ שהמנהג לברך, ורוב הפוסקים ס"ל לברך, לא אמרינן ספק ברכות להקל ועי"ש, וא"כ נראה שהוא הדין בנד"ד דלא אמרינן סב"ל.

ומכ"ש כאן שדעת מרן השו"ע היא כן, והרי אף דקימ"ל שסב"ל אף נגד דעת מרן השו"ע, כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב (סימן טו) שקיבל מרובותיו דאמרינן סב"ל אפילו נגד מרן, ואף על פי כן המברך כדעת מרן אין מוחים בידו עי"ש, וכ"כ כיו"ב בשו"ת יביע אומר ח"ב הנ"ל, ועיין בשו"ת יביע אומר ח"ט (חאו"ח סימן כד אות ט) שהעלה שאדם שנהג לברך עפ"י מ"ש מרן בשו"ע, ולא ידע שיש חולקים על מרן, יכול להמשיך במנהגו לברך וע"ש.

אשר על כן נראה שבנד"ד לא אמרינן סב"ל, ואותו ש"צ שטעה בתפילתו, שדילג אחת מן הברכות, או שאר דברים שהיחיד שטעה בהם חוזר, יש לו לחזור, בין אם נזכר בטעותו באמצע חזרת הש"צ, וע"ע בתרומת הדשן (סימן לד) ובשו"ת הרידב"ז ח"א (סימן רכט) ובשו"ת מכתב לחזקיהו (סימן ב, דף יד ע"ב והלאה) ובשד"ח (מערכת ברכות סימן א אות ח סק"ו) ובשו"ת אוןר לציון ח"א (סימן ז) ובדברינו בשו"ת אדרת תפארת ח"ו (סימן כו) וע"ש, ועוד, אם נזכר בטעותו בסוף חזרת הש"צ.

הגאון רבי אלחנן פרינק שליט"א

מח"ס אבני דרך, בית שמש

שנים מקרא כשמיעה

לתורה ידע לקרוא. עיין ברבנו-יונה (ברכות ד, ב) ובריא"ז (שם, שלטי-גיבורים ד, ב). ולפי זה יש למימר דאם הוא מרוכז היטב בשמיעה וע"י זה ידע לקרוא כדבעי, הרי שהשמיעה מועילה (וזה ישתנה בין הבריות, שכן לרבים קשה להגיע למצב שע"י שמיעה ידעו לקרוא באופן מדוייק). אולם עדיין אומר כי יל"ע טובא האם יכול בקיא באופן זה במה שהציבור קוראין. וע"ע בהגהות מימוניות (תפילה יג, כה).

אולם אם עיקר התקנה הוא בשביל שישלים פרשיותיו עם הציבור עד שמיני עצרת, הרי העיקר שישלים ויסיים, ומה אכפת לי כיצד עושה זאת. ועיין בשו"ת תרומת-הדשן (כג) שהביא מחלוקת מהי עיקר התקנה האם השלמת פרשיותיו עם הציבור או שיהא היחיד רגיל במה שהציבור קוראין.

וראיתי שבשו"ת בעלי-התוספות (טז) הבין כי טעם הקריאה הוא בכדי שיתן לבו ויבין הקריאה, וזו לשונו: "אע"פ ששמע קריאת התורה מפני הקוראים, חייב להשלים פרשיותיו בביתו כדי שיתן לבו וידעתו לקריאת התורה". ויל"ע, האם במילה בביתו כוונתו שיעשה זאת לבד או העיקר שיעשה זאת במקום שיוכל להתרכז ולהבין. וממילא אם שומע בריכוז מאדם אחר ומבין את הקריאה יוצא ידי חובה.

ביום שישי הלכתי לבקר קרוב בבית החולים ובשעה שהמתנתי להיכנס לחולה הייתי בחוסר מעש, ופתאום שמעתי את אחד האנשים היושבים שם מתחיל לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום (שמו"ת). והתלבטתי, האם אני יכול לצאת ידי חובת שמו"ת בשמיעה.

על פניו יש סברא לומר שצריך לקרוא בעצמו ואינו יוצא ידי שמיעה. שהרי נאמר במדרש תנחומא (יתרו טו): למדך התורה שאם תהיה בן תורה לא תהא רוחך גסה לומר דבר לפני הציבור עד שתפשוט אותה בינך ובין עצמך שנים שלשה פעמים. מעשה ברבי עקיבא שקראו החזן ברבים לקרות בס"ת בצבור ולא רצה לעלות. אמרו לו תלמידיו: רבינו לא כך למדתנו, כי היא חייך ואורך ימיך, ולמה נמנעת מלעלות? אמר להן: העבודה, לא נמנעתי לקרות אלא על שלא סדרתי אותה פרשה שנים שלשה פעמים, שאין אדם רשאי לומר דברי תורה לפני הציבור עד שיפשוט אותו ב' ג' פעמים בינו לבין עצמו.

אולם יתכן לבאר דהעיקר הוא שיסדר באופן כזה שידע לקרוא לפני הציבור בתורה. ואכן, מצינו מספר טעמים לקריאת שמו"ת. ויש שביארו כי בעבר העולה לתורה היה קורא את העליה שבה כובד ויסוד תקנת שמו"ת הוא בשביל שאם יקראוהו לעלות

לימוד ולא שמיעה". וכן דעת החזו"א (עיין אורחות רבינו ג, רלה). ועיין בליכא דהלכתא (נא עמוד קלד) שהובא בשם הגר"ח קנייבסקי דעיקר התקנה לקרותו בפיו.

וממוצא דברים אלו רואים אנו במפורש ששמיעה היא איננה לכתחילה. וכתב בזה בכף החיים (רפה, סק"ח): "אם שמע שמו"ת מאחר אפי' בלא אונס יצא, ובלבד שיכווין לשמוע מלה במלה, הרדב"ז שם סי' תכה מחזיק ברכה אות ג, אמנם כבר כתבנו במקום אחר דיותר טוב לאדם להוציא הוא עצמו, ולא לסמוך לצאת ע"י אחרים".

וע"ע באריכות בזה בספר גם אני אודך (ענייני שמו"ת סימן ח). ואעיר כי סומא, חולה וכדו' שיכול לקיים השמו"ת רק ע"י שמיעה יוצא באופן זה של שמיעה מאחר, ועיין בזה בדברינו בשו"ת אבני דרך (ג, קט אות ב) ובספר פסקי תשובות (רפה אות יא). וע"ע בעניין שמיעת שמו"ת בספר אהלי אברהם קופמן (עמוד קמג) ובספר גם אני אודך (לגר"א ליברמן שבת סי' כ אות ב). וחזיתי כי בספר מועדי הגר"ח (ב, תרלא) נשאל האם ישנו דין של שומע כעונה בשמו"ת, עיי"ש.

העולה לדינא: לכתחילה אין יוצאים בשמיעה מחבר ידי חובת שמו"ת, אלא א"כ כיון לצאת וקרא בפיו (היינו שחזור בפיו ממה ששומע מחבירו).

כמו כן, מצינו בלבוש (רפה, א) שכתב שטעם התקנה של שמו"ת הוא בשביל שיהא בקי בתורה. ולפי זה אין זה משנה אם הוא שומע מאחר.

אולם אי נימא דשמו"ת הוא גדר של מצוות תלמוד תורה, הרי לכתחילה צריך לקרוא בעצמו. וכבר כתב בשולחן ערוך הרב (הלכות תלמוד תורה ב, יב): וכל אדם צריך ליזהר להוציא בשפתיו, להשמיע לאוזניו כל מה שלומד, בין במקרא משנה ותלמוד, אא"כ בשעת עיון להבין דבר מתוך דבר, וכל מה שלומד בהרהור לבד ואפשר לו להוציא בשפתיו ואינו מוציא, אינו יוצא בלימוד זה י"ח מצוות ולמדתם אותם. עכ"ד (וע"ע בשו"ת מהר"י ברונא קג).

השערי תשובה (רפה, סק"ג) כתב: "במחזיק ברכה כתב בשם הרדב"ז אם שמע שמו"ת מאחר, אפילו בלא אונס, יצא, ובלבד שיכוון לשמוע מילה במילה". ומקור דבריו הם בשו"ת הרדב"ז (ג, תכה). וכן הוזכר גם בערוך השולחן (רפה, ג) דבר זה. אלא שערוך השולחן אחר שהזכיר כי יכול לצאת ע"י שמיעה מבעל הקורא (פעם אחת מקרא). ביאר דגם הב"י סובר שלא יוצאים בשמיעה "אבל אם אומר החזן מלה במלה יצא". ועיי"ש שציין שלפי המגן אברהם (סק"ח) גם בשמיעה יוצא, ויש שצינו דזה דווקא אם כוון לשמוע (בשם שו"ת הרדב"ז), אלא שערוך השולחן מסיים: "ולענ"ד בעינן דווקא

הגאון רבי אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט"א

מח"ס פרדס יהודה, בית שמש

אופן ושיעור הפדיון לתענית

לעשות הפדיון ולכן אמרתי לבארם בעזה"י למען זכות בהם את הרבים לתקן נשמות ישראל שהרי אפי' על עבירות שאדם דש בעקיבו ככעס וגאווה מצינו בזה סדר תעניות בדברי האר"י. וע"י סדר הפדיון שיתבארו (וסדרתיו לפי סדר חומרתן) ובפרט אופן הז' ששוה לכל נפש יוכל לצחצח נפשו מכל טומאה וזוהמא כדי שיוכל להיות דבוק אל ה' בכל עת וליבו יבער כגחלי אש ב"דבקה נפשי אחריו – ואהבת עולם אהבתיך".

א. מקור ומעם הענין שמהני פדיון

לתענית

מה' ראשונים אי מהני פדיון לתענית וההכרעה בזה והנה טרם שנבאר אופני הפדיון נקדים בקוצר אמרים ונאמר דהנה בב"י בהל' תענית (סי' תקס"ח) הביא דעת הרא"ש (תענית פ"א סי' ט"ז) שלא מהני לתת תמורת תענית צדקה לעניים דהא אמרינן (ברכות ל"ב:) גדולה תענית מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו נמצא שאין התשלום שוה מאידך הביא דעת רבינו ירוחם (ני"ח דף קס"ג ע"ג) שלאחר שהביא דברי הרא"ש כתב 'וראיתי לרבותי נוהגין לפדותו כשיש בו צער או אונס' ובהל' נדה (סי' קפ"ה) הביא הב"י דברי המרדכי במסכת שבועות (סי' תשנ"ד) שכתב שהשיב הר"מ 'ואם לא יוכל להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה ובדרכי משה (שם אות ב')

א. מקור וטעם הענין שמהני פדיון לתענית ב. דעת הרמ"א לפי"ד המג"א שפדיון התענית הוא הדמים שהיה נותן חילוף התענית ג. דעת הנוב"י, ועוד ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום ד. דעת הבא"ח ועוד, שיפדה כל יום תענית כסף לצדקה שוה סעודה אחת ה. דעת החיד"א והדברי חיים שיתן כפי נדבת לבבו ו. דעת החס"ל דמכיון שע"י תענית יום א' ממעט ממנו איסר דם יכול לפדותו בנתינת איסר כסף לצדקה ז. דעת הרש"ש הק' לפדות כל יום תענית בפרוטה

כתבו הספרי מוסר ובראשם ספר הרוקח וספר חסידים הרבה תעניות וסיגופים לעובר על כריתות ומיתות ביי"ד - ומיתה בידי שמים - אכן כל זה באדם חזק ובריא שאין ריבוי הצומות מזיק לו כלל לבריאות גופו וכמו בדורות הראשונים. אבל מי שריבוי הצומות מזיק לו שאפשר שיוכל לבא לידי חולי או מיחוש ח"ו כמו בדורותינו אלה. אסור לו להרבות בתעניות אפי' על כריתות ומיתות ב"ד ומכ"ש על מ"ע ומל"ת שאין בהן כרת. אלא כפי אשר ישער בנפשו שבודאי לא יזיק לו כלל - אלא מאי תקנתי כדכתיב (דניאל ד', כ"ד) "וחטאך בצדקה פרוק". (לשון התניא אגרת התשובה בפ"א ובפ"ג)

והנה אופן הפדיון וטעמו איכא מבוכה בזה בדברי הפוסקים ואשר ע"כ מנעו רבים

ובסי' של"ד אות ח') הביא תשו' הר"מ בשם התרומת הדשן (ח"ב סי' ס') וכן פסק להילכתא הרמ"א וכל הנך רבוותא שהובא להלן ועוד רבים.

אמנם לא אחד מלהביא דעת המנחת יהודה [למקובל האלקי רבי יהודה פתייה זי"ע] (יחזקאל אות פ"ח עמ' 185) שהאריך לפקפק בזה ותורף דבריו דהנה כתב לחדש שענין התעניות שכתב האר"י ז"ל הם חלף ותמורת היסורים הראויים לבא עליו אחר שובו בתשובה כמבואר בגמ' יומא (דף פ"ו ע"א) 'עבר על כריתות ומיתות ב"ד ועשה תשובה, תשובה ויה"כ תולין ויסורין מכפרים' וע"י שמביא היסורים בעצמו עליו, לא יבוא עליו הכתוב (בחוקתי כ"ו, י"ח) ויספתי ליסרה אתכם וגו' ו'מאחר שכל עיקר חיוב התעניות אינם כי אם חלף היסורין א"כ בודאי לא יועיל הון ביום עברה (משלי י"א, ד') יען שאין פדיון זה כי אם צדקה כשאר הצדקות ואין הצדקה נקראת יסורין ואין פדיון זה מועיל כי אם לדחות היסורין מעליו מזמן לזמן' אמנם אח"כ (בעמ' 190) כתב לבע"ת שאינו יכול להתענות כ"כ ימים רבים שיתענה על כל חטא ועון תענית אחת בלבד כיוה"כ ושאר התעניות הקצובים לאותו עון פדה יפדה אותם בצדקה.

ועל עצם קושייתו מלבד מה שדעת הראשונים והאחרונים אינו כן כמו שנתבאר ובפרט מש"כ המג"א שהובא להלן באות ב' ששקול צער הממון כנגד צער התענית. אפשר דהנה כתב התניא (שם בפרק ב') 'מצות התשובה מה"ת הוא עזיבת החטא בלבד אמנם שיהיה לרצון לפני ה' ומרוצה וחביב לפניו ית' כקודם החטא להיות נחת רוח לקונו מעבודתו. היה צריך להביא קרבן

עולה - והיא דורון לאחר שעשה תשובה ונמחל לו העונש. וכאדם שסרח במלך ופייסו ע"י פרקליטין ומחל לו. אעפ"כ שולח דורון ומנחה לפניו שיתרצה לו לראות פני המלך - ועל יסוד זה לימד האריז"ל לתלמידיו עפ"י חכמת האמת מספר הצומות לכמה עונות וחטאים אף שאין בהן כרת ולא מיתה בידי שמים כמו על הכעס קנ"א תעניות' ולפי"ז א"ש (עכ"פ מלבד מכריתות ומיתות ב"ד ראה סוף פ' א') דגם צדקה מיקרי דורון].

ואסיים במש"כ הבא"ח בשו"ת רב פעלים (ח"ג או"ח סי' ל"ה) 'איך שיהיה פדיון התעניות בצדקה למי שהוא אנוס ואינו יכול להתענות הוא מפורש בדברי גאוני עולם, ובודאי אשר תקנו ויסדו הוא רצוי ומקובל לפני השי"ת, וכבר נצטוינו בתורה (שופטים י"ז, י"א) על פי התורה אשר יורוך וכו' ואין לומר זה נאמר על הראשונים דוקא, הלא אמרו (ר"ה דף כ"ה ע"ב) יפתח בדורו כשמואל בדורו, ובודאי גם האחרונים ז"ל כונתם לש"ש ורוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם' מיהא הא ודאי לכו"ע דגדולה תענית יותר מהצדקה אמנם ביכול דבר הכתוב אבל בלא"ה חטאך בצדקה פרוק.

טעמא דמילתא שע"י פדיון התענית מתכפר חטאיו והנה נתבאר לן מדברי התניא (שם סוף פרק א') והמנחת יהודה הנז' דענין פדיון התענית הוא חלף ותמורת היסורים אשר ממרקין עוונתיו בכריתות ומיתות ב"ד או בשאר עוונות בלא עשה תשובה כדאיתא בגמ' יומא (שם) והענין בשורש, אפשר דהנה כתב התניא (בפרק ל"ז) 'ואין לך מצוה שנפש החיונית מתלבשת בה כל כך כבמצות הצדקה - [ש]בצדקה שאדם נותן מיגיע כפיו הרי כל כח נפשו החיונית מלוכב בעשיית

המזבח ותרצני' והנה איתא (שעה"כ סוכות דרוש ה' ובספר הליקוטים פ' וירא עה"כ וה' פקד) דנוק' קדישא דאצילות נקראת מזבח [וצ"ב דבשעה"כ אסרו חג דרוש ב' איתא דמזבח הוא במלכות דיצירה כי עולם היצירה נקרא אל יהו"ה והוא בגי' מזבח]. ואשר ע"כ ע"י התענית מעלה מגיא צלמות חלבו ודמו שנפלו ע"י העון ההוא למזבח העליון לתקנם ולזככם.

ב. דעת הרמ"א לפי"ד המג"א שפדיון התענית הוא הדמים שהיה נותן חילוף התענית

הנה אדונינו הרמ"א כתב בשו"ע ענין פדיון התענית בגי' מקומות בהל' שבת (סי' של"ד סעי' כ"ו) כתב 'אם עבר וחילל צריך להתענות ארבעים יום – ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה' [והשיעור בזמן הזה האחרונים האריכו בזה הרבה ואעתיק רק מש"כ בספר מדות ושיעורי תורה (פרק ל"א סעי' כ"א) שחישב שהוא 96 פרוטות ברם ראה מה שהובא להלן באות ז' בשם העורה"ש ובאות ג' בשם הטה"ק והדברי יואל] ובהל' תענית (או"ח סי' תקס"ח סעי' ב') הביא 'יש אומרים שאם מצטער הרבה בתעניתו יכול לפדותו בממון' ובהל' נדה (יו"ד סי' קפ"ה סעי' ד') כתב 'ואם לא יוכל להתענות, יפדה כל יום בממון שיתן לצדקה, כפי ערך ממון שיש לו, כי עשיר יתן יותר קצת מעני' סתם ולא פירש טעם הפדיון בזו האופן וכן במקור דבריו בדברי הראשונים לא נתבאר הטעם.

והנה המג"א בהל' תענית שם (בסקי"ב) כתב ע"ד הרמ"א 'ועססי' של"ד שיעור הפדיון ונ"ל דהעשיר יתן לפי עשרו דהטעם

מלאכתו או עסק אחר שנשתכר בו מעות אלו וכשנותנן לצדקה הרי כל נפשו החיונית עולה לה' וגם מי שאינו נהנה מיגיעו מ"מ הואיל ובמעות אלו היה יכול לקנות חיי נפשו החיונית הרי נותן חיי נפשו לה'. ולכן אמרו רז"ל שמקרבת את הגאולה לפי שבצדקה אחת מעלה הרבה מנפש החיונית מה שלא היה יכול להעלות ממנה כל כך כחות ובחי' בכמה מצות מעשיות אחרות. וענין זה נתבאר ג"כ בדברי האריז"ל בשער המצות (פ' משפטים בד"ה גם נבאר) שהממון הוא חלקי נפשו.

ואשר ע"כ ע"י פדיון התענית בממון שהוא כח נפשו המה נעשים מרכבה לאותם ניצ' נפשו אשר נפלו בקלי' מחמת העון ההוא וע"י שנותן חיי נפשו לה' מעלה אותם ניצ"ק לשורשם דהנה איתא בשעה"כ (דרושי הלילה דרוש ח' דף נ"ז ע"ב) שהניצ' נתקנים במלכות העליונה שבאצילות ראה שם בארוכה והנה איתא בספר הליקוטים (פ' ראה עה"כ פתח תפתח ובישעיה עה"כ והיה מעשה) דהעני המקבל המעות רומז אל ה' אחרונה שהוא המלכות. ולהכי ע"י שפדה יפדה חטאיו בצדקה ונותנם לעני מעורר ופועל בזה לעילא להעלות משאול, נפשו, אל ה' לתקנם במלכות העליונה.

ועפי"ז יובן היטב ענין התענית גופיה דהנה מודעת דברי הגמ' ברכות (דף י"ז ע"א) 'רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא, בתר דמצלי אמר הכי: רבון העולמים, גלוי לפניך, בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא ומקריב קרבן, ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו; ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי, יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנמעט כאילו הקרבתי לפניך על גבי

(שם עמ' 187) ועוד שהאריכו בזה ואכמ"ל] ומספר הימים שיעלה סך הכל יפדה בצדקה עפ"י חשבון המבואר בא"ח סוף סי' של"ד בעד כל יום סך שנים עשר פשוטים – וסך הכל שיצרוף בחשבון יחלק לצדקה' ועפ"י מש"כ להלן בשם הטה"ק והרמ"מ שס"ל דגם חשבון הי"ב פשיטין שכתב הרמ"א הוא דמי אכילתו (ודלא כמג"א הנז' באות ב') א"ש. אך אכתי צ"ב במה שהצריך לו י"ב פשיטין הגם שהוא עתיר נכסין מאוד דהרי במג"א הנז' שם מבואר שהעשיר ירבה על הי"ב פשוטים ואפשר דמכיון שגם קצב לו שם מספר תעניתים רק הצריך לו לפדות מספר התעניתים שקצב הרוקח ולזה סגי ביי"ב פשוטים.

דעת היפה ללב שיתן בעד התענית שיעור שהוא יוציא לאכילת אותו יום

וכ"ה ביפה ללב [לרבי יצחק בן הגר"ח פאלאג'י זי"ע] (ח"ב סי' תקע"א אות ז') שכתב 'תיקון למי שצריך להתענות ולא עצר כח להתענות – יטול ביום שהיה ראוי להתענות חתיכת פת חריבה וקישון קטן של מים ויאכל אותו פת חריבה וקישון קטן של מים דוקא ולא יותר ואפילו אם הוא צמא למים ורעב ללחם לא יאכל ולא ישתה יותר מאותו שיעור שנטל ולא ישתה באותו יום כלל ועיקר כמו שעושה ביום תענית והוי כאילו התענה – ועכשיו הורו המורים למי שראוי להתענות ולא יכול שיתן בעד התענית שיעור שהוא יוציא לאכילת אותו יום אם מעט ואם הרבה וא"כ טוב למעט בו ביום באכילתו שיאכל וישתה כשיעור הנז' דוקא וכשיעור דמיהם יתן ג"כ לצדקה באותו יום לקיים טוב אשר תאחזו בזה וגם מזה אל תנח את ירך כי ירא אלקים יוצא את כולם (קהלת

שקול צער הממון נגד צער התענית ובעשיר דין מאה מנה כדין פרוטה לעני' וצ"ב טובא במש"כ 'ונ"ל דהעשיר יתן לפי עשרו' דהרי הם דברים מפורשים בדברי הרמ"א הנז' בהל' נדה ומצאתי שבמחצה"ש (על המג"א שם) הביא שכבר הק' כן בתוספת שבת (בסי' של"ד סקנ"א) וז"ל 'ולא מפיו אנו חיינ שכ"כ רמ"א ביי"ד ססי' קפ"ה ע"ש' וראה מה שתי' שם המחצה"ש. עכ"פ נמצינו למדין מדברי המג"א והביאו השועה"ר (בסי' של"ד סעי' כ"ח) והמשנ"ב (שם סקפ"א) שטעם הפדיון בזו האופן 'ששקול צער הממון כנגד צער התענית' והיינו הדמים שהיה נותן חילוף התענית זהו דמי הפדיון. ובזמן הרמ"א לעני' היה השיעור י"ב פשיטין.

ג. דעת הנוב"י, ועוד ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום

דעת הנוב"י ששיעור הפדיון ישער לפי ערך אכלו בו ביום

בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ק יו"ד סי' ס"ב) דן לגבי אחד שהוי ספק טובא אי עבר על איסור כרת וכתב בזה"ל 'ואם לבו נקפו לצאת חובת ארבעים יום צום. ידעתי שכחו כשל כפי שכתב בעצמו ויפדה בממון ושיעור הפדיון ישער לפי ערך אכלו בו ביום'

אך מאידך במקו"א (שם או"ח סי' ל"ה) כתב דרך תשובה לגבי איסור כרת וז"ל 'ואחר שהזכיר מעלתו שהוא עתיר נכסין מאוד – מה טוב אם יחשוב תשובת המשקל של הרוקח. וכפיל המספר שלש פעמים לפי דעת הקנה חכמה [דס"ל שהחוטא כמה פעמים באיזה עון די שיתענה מספר הימים ג' פעמים וראה מש"כ להלן בשם הטה"ק וראה בשו"ת רב פעלים (שם) ובמנחת יהודה

כל חטא שחטא ושנה ושילש כ"פ ח"ו, להתענות שלש פעמים מספר התעניות המבואר לכל חטא. לכן על פגם היסוד צריך להתענות שלש פעמים פ"ד תעניות [וראה מש"כ לעיל בדברי הנוב"י]. וככה פדיונו שלשה פעמים פ"ד שילינג אם לא יחטא מכאן ולהבא – וכ"ז המספר והחשבון הוא לאדם בינוני ועני בישראל. אבל מי שזיכהו ה' בעושר או בפרנסה בהרחבה, לא יספיק לו זה החשבון של פדיון, רק צריך לחשב מה שהוא מוצא בביתו על הוצאות יום, כמה וכמה כסף, וככה יפדה כל התענית, לפי ערך פרנסתו ועושרו, כמבואר בש"ע או"ח סי' של"ד [ולכאור' צ"ל ש"ע יו"ד סי' קפ"ה].

והנה רביה"ק כתב כן בביאור דברי הרמ"א וכ"ה דעת הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע בדברי הרמ"א כמו שהובא להלן וכן כתבנו להוכיח קצת לעיל בדברי הנוב"י אך לעיל באות ב' נתבאר עפ"י המג"א דברי הרמ"א באופ"א דאין הפדיון כפי חשבון הוצאת אכילתו של אותו היום אלא טעם הפדיון ששקול צער הממון כנגד צער התענית וא"כ צריך להוציא הוצאות כפי צער התענית והנה במש"כ 'חשבון כל פדיון תענית לכפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל והכפל מזה הוא פדיון התענית' צ"ב מהו ענין כפל הלז ואפשר דמכיון דמאכלו של אדם הוא ב' סעודות ביום כנז"ל באות ד' מדברי הגמ' יומא להכי בענין פדיית ב' סעודות אך צ"ב דהרי איתא בגמ' ברכות (דף ב' ע"ב) דאפי' עני (שאוכל סעודות טרם העשיר כדביאר רש"י בד"ה משהעני) נכנס לאכל פתו לאחר צאה"כ והרי מבואר להדיא בדברי האריז"ל בשער רוה"ק (דף ו' ע"ד) שבעי להתענות פ"ד ימים בלא לילותיהם. ואולי הכוונה בזה

ז', ח') [ברם ראה להלן בדברי הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע לשער לפי ערך ג' סעודות שאוכל ביום השבת].

שו"ר בס' שמחת הרגל [לחיד"א] דט"ו ע"ב ברמז שלחן ערוך שכתב וז"ל ערוך רומז על הארש שבסיגופיו ותעניותיו יעריך ערך לחם ודמי סעודתו שהיה לו לאכול בימי הצמות ויתננו לעניים - וזהו הרמז שלחן ערוך להעריך דמי סעודתו ולחלקם ביעקב הדלים ואומללים יע"ש וכ"ש כשהוא בתמורת תענית שצריך לתת ג"כ שיעור מה שנהנה בו ביום שהיה ראוי להתענות. אך ראה מש"כ להלן באות ה' בשם החיד"א.

דעת רביה"ק בעל ה'שומר אמונים' שפדיון תענית הוא כפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל בכל יום והכפל מזה הוא פדיון התענית

וכ"כ רביה"ק בספרו טהרת הקודש (מאמר הצדקה פרק י"ב) 'והנה מספר כל פדיון היה בזמן השו"ע י"ב פשוטים כמבואר בטור יו"ד סי' קפ"ה [ולכאור' צ"ל בב"י סי' קפ"ה או בשו"ע או"ח סי' של"ד] ומאז נשתנו כפי ערך המטבעות, וכבר מובא במפרשים ובאחרונים חשבון אלו המטבעות בהמשך הזמנים. אבל כ"ז היה קודם המלחמה הגדולה הראשונה. אבל מאז ועד עתה נשתנו הזמנים והמדינות. ונשתנו כל החשבונות. לכן כפי מה שהתבוננתי בספרי האחרונים ושיעוריהם שכוונו שחשבון כל פדיון תענית לכפי ערך משקל של הלחם שאדם בינוני אוכל והכפל מזה הוא פדיון התענית, וע"פ רוב אדם בינוני מאכלו שלש רבע קילא, - וא"כ פדיון הפ"ד תעניות הוא חשבון פ"ד שילינג.

וכפי מה שבארתי – מהקדוש בעל התניא ז"ל. שהוא בהסכמות המפורשים שצריך על

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט"א תיא

דעת הרמ"מ מלויבאוויטש זי"ע דמשערין ביום שנצטו לענגו יום השבת שאוכל ג' סעודות

וכ"כ האדמו"ר הרמ"מ מלויבאוויטש זי"ע בספרו שערי הלכה ומנהג (ח"ב סי' רל"ה) לבאר בדברי הרמ"א הנז' ש'אם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה וז"ל 'ענין התענית ע"פ פשוט היינו הצער מהעדר האכילה ושתיה ואף שמתירים לזה להחליף בממון. עכ"פ חייבוהו לתת לצדקה לא פחות משווי של סעודות יום זה אפילו אם מצטער בצער התענית גם בסכום קטן מזה. אלא מתוך שהקילו עליו שאינו מתענה, החמירו עליו בשיעור הסעודות שנותן חלופם, היינו דמשערין ביום שנצטו לענגו יום השבת שאוכל ג' סעודות, ושווי סעודה חשובה, אף שאין שיעור למעלה. מצינו לה שיעור למטה שוה דינר (ב"ב קמו, א) נמצא חלוף ג' סעודות ג' דנרי שהם י"ב פשיטי' (וראה שם שכתב עוד אופן בביאור דברי הרמ"א). ברם ראה לעיל בדברי היפה ללב שאפשר לשער דמי הפדיון בשיעור שאוכל באותו יום שהיה ראוי להתענות בו.

דעת הויען יוסף שיפריש צדקה כערך שיווי של אכילתו

ובשו"ת ויען יוסף (יו"ד סי' קי"ב) ע"ד אחד שתיקונו להתענות ס"ט ימים דמכיון דירדה חלושה לעולם נראה לפענ"ד – שיקבל על עצמו להתענות ס"ט חצאי ימים, - ויפדה אידך חצי יום בצדקה, דהיינו קודם שיאכל יפריש צדקה כערך שיווי של אכילתו שיאכל בחצי יום'.

דעת הגר"מ פיינשטיין לפדות התענית בשיעור ב' סעודות

ובשו"ת דברי חכמים (עמ' כ"ט) כתב בשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שהורה לאחד

דמכיון שמוסיף לזה לפתן וגם אוכל עוד מאכלים ובפרט לפמש"כ להלן באות ד' בשם הראב"ד השווה בזה מידותיו שכפל מזה הו' שיעור פדיון (הגם דאין דרך בנ"א לאכול בזה השיעור ואפי' ליום ולילה רב הוא מ"מ שיעור ממון הו' הכא מכיון שאוכל גם מאכלים דיקרי יותר מנהמא)].

דעת הרה"ק מפאטמאר זי"ע ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום

וכ"כ ג"כ בשו"ת דברי יואל (סי' ל' אות ב') 'ושיעור הפדיון – כתב הרמ"א ס"ס של"ד שהוא י"ב פשוטים – לפענ"ד – קשה לדמות השיעור למה שהיה בזמניהם, דהלא כתב המג"א בסימן תקס"ח ס"ק י"ב שהטעם היא של אותו השיעור בשביל שיקול צער הממון כנגד צער התענית, - האיך אפשר לדמות לדורות הראשונים בשעור הפרוטות הלא אז היה הכל בזול והיה אפשר לקנות בפרוטה הרבה יותר ממה שקונין עכשיו במעות הרבה, כי היוקר יאמיר, ובוודאי שאין לדמות צער הפרוטה עכשיו לצער הפרוטה שהיה בדורות הראשונים שהכל הולך אחר חשבון המצב וחשיבות סכום המטבעות – ובזמנינו שאין לנו שום חשבון רגיל אני לומר לפענ"ד ליתן סכום השוה דמי אכילתו של כל היום, וזה דומה קצת לתענית היום, אף שאין זה ברור כ"כ, אבל כיון שאין לנו חשבון אחר יש סמך לדבר, ובלא"ה מי שבכוחו צריך ליתן יותר, ושוב ראיתי בספר כף החיים סימן תקס"ח שהביא כן בשם איזה ספר [ראה להלן באות ד'] ליתן לפדיון תענית היום דמי סעודת היום. ונראה שנכון שיהיה בו גם מספר ח"י של איזה מטבעות, שאולי היה לראשונים טעם למספר הזה'

שנפלו לו התפילין שא"צ להתענות אלא ליתן לצדקה שיווי ב' סעודות.

ד. דעת הבא"ח ועוד, שיפדה כל יום תענית כסף לצדקה שיהיה סעודה אחת

עוד דרך מצינו בזה בדברי הכף החיים (סי' של"ד ס"ק קנ"ב) לאחר שהביא דברי המג"א כתב 'מיהו המנהג ליתן בעד כל יום תענית כסף לצדקה שיהיה סעודה אחת, העני לפי עניו והעשיר לפי עשרו, וכך מורים בבי מדרשא' וכן כבר כתב הבן איש חי בספרו לשון חכמים (ח"א סעי' ע' ועוד) 'תיקון למי שחטא בשז"ל – והוא חלוש מאד שאינו יכול להתענות פ"ד תעניות כאשר מפורש בדברי רבינו האריז"ל בשער רוח הקדש (תיקון כ"ז) יעשה כך יתענה שני וחמישי ושני וחמישי – וביום האחרון – יעשה הפדיון של פ"ד ימים כך, יקח בידו מעות כסף שיעור שיקנה ארבעה ושמונים סעודות, שכל סעודה היא ע"ב דרהם לחם וע"ב דרהם לפת' והביאו להלכה למעשה רבינו השד"ה בספר תיקוני הנפש (דף א' ע"א) [וצ"ב קצת דשם הביא בשם הבא"ח הנז' שיתענה רק יום אחד ויעשה הפדיון הנז' איברא דבשז"ת רב פעלים (שם) כתב שיתענה לילה ויום ביום הפדיון וראה שם טעם נפלא אמאי צריך להתענות ביום הפדיון וכ"כ המנחת יהודה הנז' באות א' ובטה"ק (שם ובמ' תיקון היסוד פ"ד) כתב שטוב שיהיה בתענית באותו היום (ולא הזכיר לילה שלפניו וכן בשד"ה הנז' לא הזכירו)].

וכ"כ הגרי"ח זאנפפלד זצ"ל (בכרוז בשנת תרפ"ד הובא בספר טיב התשובה סי' כ"ז) 'הגבאי יזמין דמי שיווי פ"ד סעודות והפודה יוכל ליתן לצדקה אף פרוטה אחת

כמו שנוהגין במחצית השקל' וכ"כ בספר מנחת יהודה (שם עמ' 185 והגם ששם פקפק בזה בעמ' 190 הכריע כן לדינא) 'דהיינו שיפדה את כל תענית בשיעור כסף שראוי לקנות בו פת ולפתן של סעודה אחת העשיר לפי עשרו והדל לפי דלותו' וכ"כ הריא"ז מרגליות זצ"ל (בהקדמתו לקונטרס תיקון היסוד) 'וישנן פעה"ק ירושלים בתי כנסיות ובתי מדרשות, וישיבות של ספרדים ואשכנזים קבועים וידועים, אשר שמה תאין ומתכנשין כל לו המתענים באותו יום להתפלל שם תפלת מנחה ואז פודים שם את הפ"ד תעניות בפדיון כסף של חמישים פונט שהוא דמי כסף פדיון של פ"ד סעודות וזהו למי שאין ידו משגת והעשיר לו ירבה בכסף הפדיון דמי סעודות של פ"ד יום הרגיל לו' וראה לעיל באות ו' שכן הוא דעת הגרא"ח נאה בדברי החסד לאברהם שיש לפדות התענית בשיעור סעודה א'.

אך יש לדון בכ"ז שדמי הפדיון הוא סעודה אחת דהנה איתא בגמ' יומא (דף ע"ה ע"א) עה"כ (בשלח ט"ז, ח') 'ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע'. 'אמר רב אחא בר יעקב: בתחלה היו ישראל דומין כתרנגולים שמנקרין באשפה, עד שבא משה וקבע להם זמן סעודה' וכן מצינו במתני' דסוכה (דף כ"ז ע"א) שהיו אוכלים סעודה אחת ביום וסעודה אחת בלילה וכע"ז הוא בגמ' חולין (דף ק"ה ע"א) ראה שם בפ"י הרא"ש סו"ס ה' ועוד וא"כ לפי"ז הא דכתבו הבא"ח והכה"ח שצריך לפדותו בדמי סעודה אחת היינו דמי אכילתו של כל היום והוא כדעת הנוב"י וסייעתו הנז' (באות ג') וקצת סייעתא לזה דלא"ה הכה"ח סותר עצמו בהל' תענית (בסי' תקס"ח

סקנ"ב) ששם הביא דברי היפה ללב הנז"ל בזה"ל 'והמנהג עתה לתת לפדיון תענית לכל יום דמי סעודת היום וכמ"ש היפה ללב'

מאידך מצינו בגמ' סוכה (דף כ"ו ע"א) 'כדטעים בר בי רב ועייל לכלה' ופרש"י 'בבוקר, כשהולכין לבית המדרש, ודואג שמא ימשכו השמועות, וטועם מלא פיו ושותה' וזה היה קודם סעודתן שהיה לאחר שחזרו מבית המדרש ומלבד זאת מצינו בדברי המשנ"ב (בסי' קנ"ז סק"ד) 'טוב שישים אכילתו ביום קלה מבלילה. ויאכל שני פעמים ביום אם חלש לבו ואל ימלא כרסו בפעם אחת' והיינו שיאכל ביום לבד שני סעודות [אך זאת יש לדחות דמירי שמה שאוכל בסעודה אחת שיחלקנו לשנים] והגם שכתב המשנ"ב שהוא בשם אחרונים עכ"ז כלשון הזה איתא בבעלי הנפש להראב"ד (שער הקדושה פ"ו) וכן נהוג בזמנינו. וא"כ לפי"ז אפשר דכוונת הבא"ח והכה"ח בהל' שבת כפשוטו שצריך ליתן רק שיעור פדיון של סעודה אחת ולא סכום השוה דמי אכילתו של כל היום, וכן קצת משמע מדברי הריא"ז מרגליות הנז', אך לפי"ז צ"ב מהו ענין פדיון של סעודה אחת והרי בעי להתענות יום שלם וביאר לי הגה"צ רבי יחזקאל בינג שליט"א (בעל ה'נקודות הכסף' ור"י המקובלים דברי שלום) דס"ל לבא"ח דיש לפדות מה שאוכל כדי קיום הגוף ושאר המותרות שאוכל א"צ לפדות (וכן ביאר לי אחי הגאון רבי אליעזר שליט"א מו"ץ דק"ק שו"א) ועפי"ז נוהג למעשה בשיבתו הק' שיש לפדות כל יום תענית בשני שקלים. אמנם מדברי כל הנך רבוותא הנז' שכתבו שיפדה התענית בשיעור סעודה אחת העשיר לפי עשרו והדל לפי דלותו לא משמע הכא.

והלום מצאתי בספר טיב ההלכה [לדודי הגה"צ רבן גמליאל שליט"א] (סי' כ"ג) שכתב שפעם היה נוכח כשבחור שאל להגרי"י פישר זצ"ל שנפל לו התפילין (שחייב להתענות יום אחד) והורה לו שיתן חמש שקל לצדקה והסביר דבסכום זה אפשר לקנות לחמניה ולבן עיי"ש הרי דס"ל שפדיון תענית הוא כשיעור סעודה אחת וכצד הב' הנז' אמנם פדיון תענית לבזיון תפילין קיל יותר ראה מש"כ להלן באות ה' בשם הד"ח.

ה. דעת החיד"א והדברי חיים שיתן כפי נדבת לבבו

דעת החיד"א לפדות התענית במטבע שהוא דבר חשוב קצת

כתב החיד"א בקונטרס יוס"ף בסד"ר (סי' ג') 'אע"ג דמדברי מז"ה הרב חסד לאברהם ז"ל [הנז' באות ה'] ובשו"ת נאמן שמואל [הנז' באות ז'] מבואר דהפודה תענית יכול לפדות בשצף כסף מ"מ נראה בעיני שיתן על כל תענית ד' גראסיאס ממטבע טוסקאנה שהוא דבר חשוב קצת' אך ראה מש"כ לעיל באות ג' בשם החיד"א דלפי ביאורו של היפה ללב בדבריו פדיון התענית הוא דמי סעודתו שהיה לו לאכול באותו היום.

דעת הרה"ק מצאנו זי"ע שפדיון התענית הוא לפי נדבת לבבו ולפי ערכו

איתא בשו"ת דברי חיים (ח"א יו"ד סי' נ"ט) לענין ביהכ"נ שנעשה בו בזיון ס"ת 'ולכן נראה לי לגזור תענית על אותן אנשי בית הכנסת בה"ב ומי שאינו בריא בכחו יוכל לפדות התענית לפי נדבת לבבו ולפי ערכו' ברם במקו"א כתב (שם סי' ל"ד) 'אך אם כבד עליו התענית יוכל לפדותו בממון כל תענית וליתן צדקה בעד כל תענית חצי צוואנציגר

ובעד הפסקה יתן לערך ג' ר"כ ואם ח"ו אין ידו משגת יתן עכ"פ צדקה כפי יכלתו ויתענה עכ"פ תענית שעות' ושיעור 'חצי צוואנציגר' הוא י"ב פשוטים שכתב הרמ"א הנז"ל באות ב' וכ"כ ג"כ במקו"א (ח"ב יו"ד סי' ע') על איסור כרת 'ובעד כל תענית תתן לצדקה כפי ערך המבואר בשו"ע או"ח של"ד' ואפשר דהא דלגבי בזיון ס"ת לא כתב כן מכיון דמייירי למי שאין ידו משגת ויותר נראה דמכיון דהתם מייירי באיסור כרת להכי החמיר יותר.

ו. דעת החס"ל דמכיון שע"י תענית יום א' ממעט ממנו איסור דם יכול לפרות בנתינת איסור כסף לצדקה

כתב החסד לאברהם (מעין ד' נהר מ"ה) להגה"ק רבי אברהם אזולאי זי"ע דבר חידוש נפלא וז"ל 'דע כי שיעור דם הנפש הוא רביעית הלוג, ומשקל הרביעית – הוא תל"ב איסרין וכל איסר משקלו ד' שעורות – ודע כי סוד התשובה שצריך אדם להתענות ארבעים יום רצופים זה אחר זה והענין הוא כי כשהאדם מתענה כ"ד שעות, מתמעט באותו תענית מדם הנפש חלק א' מתל"ב שהוא שיעור איסר והמתענה ג' ימים רצופים לילה ויום – מתמעטים ממנו מדם נפשו ג' איסרין כאלו התענה מ' יום רצופים ויותר – בסוד התשובה הוא להתענות מ' יום זה אחר זה – כדי שיכה ויכניע את היצה"ר המחטיאו, ולמעט ממנו מ' יום זא"ז בכל יום איסר ואעפ"י שבסעודת הלילה חוזר ומשלים אותו המיעוט, ולכן המתענה ג' ימים רצופים – הוא יותר חשוב לפי שמתמעט בכל יום איסר איסר א' ואינו ממלאו באופן שבסוף ג' ימים מיעט מדם הנפש שיעור ג' איסרין, משא"כ במתענה מ' יום ואוכל בלילה או

אפי' אלף יום לפי שבליילה ממלא חסרונו אבל עכ"ז המתענה מ' יום בלי הפסק מועיל לו לכפרה כמו תענית ג' יום לילה ויום לפי – שממעט ממנו איסר מדם הנפש בכל יום תמיד מ' יום – ודע כי הרוצה לחזור בתשובה ואינו יכול להתענות מ' יום או ג' ימים לילה ויום יכול לפדותם במ' איסרין כסף מזוקק לצדקה וכן מי שהיה בדעתו להתענות יום א' בנתינת איסר כסף מזוקק לצדקה יכול לפדות, ובלבד שלא יהיה תענית צבור' נראה בביה"ל סי' תקס"ח בד"ה יכול האופנים שאין מועיל פדיון תענית]

וצ"ב אמאי לא יהני לפדות התענית בג' איסרין כמתענה ג' ימים דהרי כל ענין התענית של מ' יום הוא גם שיתמעט ממנו ג' איסרין אלא מכיון שאוכל בלילה חוזר ומשלים להכי בעי מ' יום כמו שנתבאר גם צ"ב במש"כ 'ולמעט ממנו מ' יום זא"ז בכל יום איסר' דהרי לעיל קאמר שרק המתענה לילה ויום ממעט ממנו איסר. ושיעור איסור בזמנינו הנה נתבאר ש'כל איסר משקלו ד' שעורות' והנה להלן באות ז' מהובא דברי המחבר ששיעור פרוטה הוא חצי שעורה הרי דשיעור איסור הם ח' פרוטות.

והלום מצאתי שהגרא"ח נאה זצ"ל בספרו שיעורי תורה ((סי' ג' סעי' מ"ב הע' צ"ו עמ' רפ"ו) הביא דברי החס"ל הנז' בקוצר שכל יום תענית יכול לפדות בנתינת איסר והוסיף ע"ז 'נראה טעמו דהוא עפ"י חשבון ככר בפונדיון מד"ס בסלע, שהוא לחם מזון ב' סעודות נכוונתו להא דאיתא במתני' דעירובין (דף פ"ב ע"ב) דדעת רב יוחנן בן ברוקה דשיעור עירוב הוא 'ככר' פת בכמות שהנחתום מוכרה 'בפונדיון' שם מטבע. בזמן ש'מארבע סאין' קמח נמכרים

מורגנשטרן שליט"א] (סי' י"ב) כתב ש"י ותר מסתבר לומר דבאמת בדלי דלות גילה הרש"ש שיש בזה תיקון אמיתי ומי שיכול חייב לתת השיעור שכתוב בפוסקים' וכדברי הרש"ש הק' כבר כתב בשו"ת נאמן שמואל סו"ס ח' [שנדפס בשנת תפ"ג והביאו החידא הנז' באות ה'] 'ומספר הארבעים תעניות שכתב מוהר"ר איסרלן ז"ל [תרומת הדשן סי' ס' והביאו הדרכי משה בסי' של"ד שם] יפדה בממון כפי יכולתו ובלבד שלא יפחות מפרוטה אחת ליום' (ברם הגר"ח פלאגי זי"ע כתב בספרו רוח חיים או"ח סי' של"ד סק"ב 'כבר כתבתי כי פרוטה אחת שכתב הרב נאמן שמואל לפי זמנו אותה פרוטה אחת שוה עכשיו ששה חתיכות' וכתב שם שהוא שיעור איסר והשווה לדבריו דעת החס"ל הנז' באות ו').

הרי לנו דרך מחודשת באופן הפדיה דהנה גילה לנו האריז"ל דבכגון בחטא הכעס מכיון דפגם בשם קנ"א [כזה: אל-ף-ה-ה-יו-ד-ה-ה] תיקנו הוא להתענות בשם קנ"א ואשר ע"כ אם אינו בר הכא שיתן סך מעות בשם קנ"א כפי יכלתו ואם דחיקא ליה שעתא שיעשה כן לכה"פ בפרוטות (אבל בפחות מפרוטה וכגון קנ"א אגורות לאו כלום הוא הן דלא הוי נתינה לעני דפחות מש"פ לא נקרא ממון בכל התורה והן דא"א לחשבו למנין ופשוט הוא).

וכעין ענין זה מצינו בערוך השלחן (סי' של"ד סעי' מ"ה) שכתב שם ע"ד הרמ"א הנז' באות ב' 'ואם ירצה לפדות התענית יתן בעד כל יום י"ב פשיטים לצדקה' וז"ל ושיעור המטבעות של הפשוטים לא ידענו היום ואנו רגילים לחשוב זאת בפרוטה' אך איהו מיירי שיתן בעד כל יום י"ב פרוטות וכן מצינו בבן

בסלע' ואיסר שהוא חצי פונדיון הוא מזון סעודה א', וס"ל דבנתינת מזון א' לצדקה די לפדיון התענית ואע"פ שבזמננו אין קונים באיסור א' ג' ביצים פת מ"מ הואיל ובזמן חז"ל היה איסר חשוב לסעודה א' ס"ל דדי בזה גם בזה"ז – ואפי' עניי שבישראל יכול לקיים זה ומכש"כ אם יתן לצדקה מה ששוה היום לחם מזון סעודה א' דהיינו 173 גרם פת או 230 גרם פת לפוסקים דד' ביצים הוא שיעור סעודה א' דבוראי יוצא בזה לדעת החס"ל אע"פ שדרכו לאכול בסעודה א' יותר מד' ביצים פת'. וצ"ב דהמעין בדברי החס"ל הנז' מובא טעם אחר לשיעור איסר.

ז. דעת הרש"ש הק' לפדות כל יום תענית בפרוטה

עוד דרך נפלא מצינו ובהא סלקינן בסידור היר"א (ח"ד דף 107 ואילך) ובסידור בניהו (דף ס"ו ע"ב ואילך) שהביאו סדר ט"ז תיקונים שמקורו מהרש"ש הק' (כמ"ש בים החכמה המובא להלן) ששם מבואר שלפי סך תעניות שגילה האר"י על כל חטא ועון כך הבא לפדות צריך ליתן סך פרוטות כמנין התעניות וכגון על חטא הכעס כתוב שם 'ונתחיבנו קנ"א תעניות, הרי אנחנו נותנים סך קנ"א פרוטות מהמעות שבידינו לצדקה כנגד סך התעניות הנזכרות ועי"ז ישובו ויתחברו כל השמות אשר פגמנו בהם'.

והנה מוהר"א לעגימי זצ"ל כתב בהגהותיו לסידור בניהו שם '... לפדות כל תענית בפרוטה וזה בודאי למי שאין ידו משגת שהוא בדלי דלות ובודאי שיועיל קצת לנר"ן שלו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים' איברא דבשו"ת ים החכמה [לכ"ק הגה"צ רבי יצחק מאיר

זהובים, צ"ע' והביאו הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד סקט"ו) והחלקת מחוקק (סי' כ"ז סקכ"ד).

והנה בש"ך (יו"ד סי' ש"ה סק"א) צידד לחלוק על הסמ"ע לענין פדיון הבן דשני זהובים הוי ממון חשוב מ"מ בנ"ד הגם שכל מספר התעניתם שנותן מצטרף לממון חשוב שנותן לעני מ"מ מכיון שפודה כל תענית בפרוטה א"כ לגבי כל פרוטה ופרוטה לאו נתינה היא ול"ד לפדה"ב דלא תליא כלל בפרוטה אלא בשני זהובים.

אך י"ל דלכא"ו הסמ"ע מיירי רק לענין היכי דבעי נתינה חשובה כקידושי אשה וישיבת הדיינים אבל לשאר מילי מודה, דלא אשתמיט לשום אחד מהפוסקים לומר לענין השבת אבידה וגזילה וכד' לדעת הסמ"ע לא הוי פרוטה כזמנינו וגם הסמ"ע גופיה בהל' אבידה ומציאה שכתב שם המחבר (סי' רס"ב סעי' א') 'כל אבידה שאינה שוה פרוטה - אינו חייב להכריז עליה' לא העיר מאומה וכן בהל' גזילה (סי' ש"ס סעי' ב') לא כתב מיד. וא"כ ה"ה בנ"ד לענין נתינה לעני די בפרוטה דזמנינו.

ומצאתי לי חבר נאמן דרבינו המקנה (הל' קידושין סי' כ"ז סקי"ט) כתב ע"ד הסמ"ע דהדבר הזה תליא בדברי הגמ' קידושין (דף ג' ע"ב) בגירסת רש"י (ד"ה לא) ותוס' (בעמ' א' בד"ה ואשה) דלרש"י דאשה בפחות מש"פ לא מקניא נפשה משום דגנאי היא לה היינו דאפי' אם הוא חשוב כסף אם לא חשוב להיות ש"פ היוצא באותו זמן לא מקניא נפשה אבל לשי' ר"ת דלא גרס נפשה כיון דשם כסף עליה מתקדשת בו (ע"כ) משמע מדבריו דלשאר מילי מודה דאף בזה"ז דין פרוטה הוא חצי שעורה. וכן

איש חי הנז"ל באות ד' שכתב שיעשה הפדיון של פ"ד ימים כך, יקח בידו מעות כסף שיעור שיקנה ארבעה ושמונים סעודות, שכל סעודה היא ע"ב דרהם לחם וע"ב דרהם לפת' וכתב שם בתיקון עון נדה (סי' ס"ז) שאיתא בשער רזה"ק (תיקון ח"י) שתיקנו להתענות פ"ב יום וביאר אופן פדיונו ש"ביא שנים ושמונים מטבעות של כסף אשר לפחות יהיה המטבע שוה לקנות בו ע"ב דרהם פת וע"ב דרהם לפת' וכתב שם דבר חידוש והאריך בזה בשו"ת רב פעלים (שם) וז"ל 'אם פודה תעניות של תיקוני עונות שגילה סודם רבינו האר"י זלה"ה בשער רזה"ק - שמספר התעניות מכוונים כנגד מספר שמות הקודש שפגם בהם, שצריך לסדר הכסף בהפרשתו לצדקה ע"פ סדר מספר השמות שצריך לתקנם' אמנם משאר הפוסקים הנז' לא משמע הכאן וכן מצינו בשו"ת דברי יואל הנז' באות ג' לענין מספר ח"י.

שיעור הפרוטה בזמנינו

ושיעור הפרוטה בזמן הזה כתב המחבר (אבהע"ז סי' כ"ז סעי' י' ובחומ"מ סי' פ"ח סעי' א') 'שיעור הפרוטה משקל חצי שעורה של כסף' ובזמנינו הוא קרוב לט' אגורות.

אך דא עקא דהנה הסמ"ע (שם סק"ב) העלה ע"ד המחבר דזה שיעור של מטבע שמינית הפעניק וכתב שם 'וק"ק לומר כן דשמינית מפעניק יחשב ממון לקדש בו את האשה ולהיות הדיינים נזקקים לו, ואפשר לומר שבימיהן היו הפירות והקנינים בזול ובעד פרוטה היו קונים הרבה פירות ולכך היתה הפרוטה חשובה כממון, ולפ"ז בזמנינו דאין יכולין לקנות בפרוטה כי אם מעט מזער, מן הדין הוה לן למימר דאין קידושי אשה סגי בפרוטה ולא פדיון הבן בשני

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט"א תיז

מלבד כל זאת רבו החולקים על הסמ"ע הלא המה הגר"א (יו"ד סי' ש"ה סק"ד) 'צריך לידע שאין משתנה שיעור הפרוטות וכל המטבעות מימות משה' והאבני מילואים (סי' כ"ז סקכ"א) 'לא אזלינן בתר יוקר וזול התבואה אלא שיוכל לקנות בו חצי שעורה כסף' והתפארת ישראל (שבועות פ"ו מ"א בועז אות א') 'הפרוטה קצוב ועומד בכל עת בשוה' והערוה"ש (אהע"ז סי' כ"ז ס"ג) 'יש מפקפקין לומר דבזה"ז אין חשיבות בפרוטה – חלילה לומר כן' והחזו"א (אהע"ז סי' ס"ו סק"כ ועוד) 'מש"כ הסמ"ע – תמוה מאד שאין השיעור משתנה לעולם'.

הגרא"ח נאה זצ"ל בספרו שיעורי תורה (שם עמ' רפ"ג) כתב כע"ז מדיליה ועפ"ז כתב לענין 'פדיון מעשר שני בזה"ז שאינו פודהו כדי דמיו אלא אפי' שוה מנה מחלל על ש"פ [קידושין דף י"א ע"ב] י"ל ג"כ דלא בענין חשיבות לפרוטה כפי ערך הקנינים באותו הזמן אלא סגי בפרוטה של תורה' (עוד כתב שם בעמ' רפ"ה לחשב בארוכה לפי"ד הסמ"ע שיעור ערך פרוטה בזמן חז"ל לערך זמנינו והסיק שהוא ערך קרוב שלש פעמים יותר מחצי שעורה כסף אמנם הביא דמדברי הש"ך (יו"ד סי' רצ"ד סקט"ז) מבואר שבזמנו חישבו הפרוטה ד' פעמים יותר).

הגאון רבי אמיר ולר שליט"א

מח"ס אמרתו ארץ על הלכות יחוד, ירוץ דברו, תולדות שרה, רחובות

האם מותר לשחק ב"סבתא סורגת" בשבת

המשחק הנזכר בשביל הצורות, אלא מטרותו להעביר החושים מאחד לשני בטכניקה מיוחדת, ואין להם ענין כלל בצורות שנעשות ביני וביני, ומה גם שאין זה בגדר צורות "מיוחדות" או "נאות", אלא רק כמו צורת "איקס" וכדו'.

ולכן אין לדמות את זה כלל לדין קיפול מפיות וניירות באופן שעושה מהן צורות כגון אוניה או מטוס או ציפור וכדו', שאסרו האחרונים כפי שמובא בספר שמירת שבת כהלכתה (פי"א סעיף מא, ופט"ז סעיף כא) בשם הגרש"ז אורבך זצ"ל. וכ"כ בספר ארחות שבת ח"א (עמ' רעו), ובשו"ת שבט הלוי ח"ה (סי' לה אות ב), ובספר הליכות שבת בשבת ח"ב (עמ' סז), ובשו"ת אבני דרך ח"ד (סי' ל) ועוד. ואף הם כתבו להתיר היכא שמקפלן בקיפול פשוט שאין בו עשיית צורה מיוחדת. כיעו"ש. ודע, שיש ג' חילוקים בין נדון קיפול המפיות לבין נידונינו: א. שם המטרה והתכלית היא לצור צורה ודמי לבונה, משא"כ הכא בנ"ד שאין ענין כלל בצורות אלא בהעברת החושים בטכניקה מיוחדת בין אחד לשני. ב. שם האיסור הוא דוקא בצורות מיוחדות כגון אוניה או מטוס וכיו"ב, אבל בקיפול שאין בו צורה מיוחדת משרא שרי. ובנ"ד אין צורות מיוחדות כלל, אלא רק צורת "איקסים" פשוטה שלא מורה על שום דבר. ג. שם הצורה מתקיימת

לכבוד ידידי וחביבי, ליש ולביא, הרב הגדול, מעוז ומגדול, מוכה הרבים, תחלתו בקהל חסידים, חיבוריו ומעשיו כמטורת סמים, קנאת סופרים מרבים, איש"י כהן גדול הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א. מחה"ס "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים ועו"ם חשובים. אחדשה"ט, הנני להשיבו תשובה מאהבה בס"ד.

שאלה: בתקופה האחרונה נפוץ משחק הילדים בחוטים שהם אורגים בין אצבעותיהם ויוצרים דוגמאות, וזה כבר משחק מלפני הרבה שנים, המכונה "סבתא סורגת". ויש לעיין האם מותר לשחק בזה בשבת. וגם אם אין בזה איסור ממש, לפעמים מסתבכים החוטים ונהיה קשר ועלולים להתירו, ואולי לכן יש להימנע ממשחק זה?

הנה יש לדון בזה בשני אופנים: א. האם יש בזה חשש משום עשיית צורות. ב. האם שייך לאסור משום שמא ייווצר קשר בחוטים ואז עלולים להתירו.

אין ללמוד מדין איסור עשיית צורות מיוחדות במפיות נייר וכדומה לנ"ד

והנראה לפע"ד שלא שייך לאסור בזה משום עשיית צורות כיון שאין הדבר מתקיים כלל, וכאשר הילדים עוזבים את החוט לא נשאר בו שום צורה כלל. ועוד שאין מטרות

מעצמה לאחר שעשאוה, משא"כ הכא שהצורות נעשות ע"י אצבעות הילדים, וכאשר צריך להשתמש בידיו מיד חוזר החוט לפשוטו. ודו"ק. וע"ע להלן.

האם יש לאסור בנ"ד ע"פ ד' המקור חיים ז"ל

ולכאורה יש לדון בזה ע"פ מ"ש הגאון בעל החות יאיר בספרו מקור חיים (סי' שמ ס"ד) על דברי מרן הש"ע (שם) שפסק וז"ל: יש להזהר שלא לכתוב באצבעו במשקין על השלחן או באפר. ע"כ. ועל זה כתב המקור חיים וז"ל: אסור לעשות תמונה בחוט על השלחן או באצבעות ידיו שעושים הנערים כמה מיני תמונות מיד ליד. עכ"ל. ויש שרצו ללמוד מדבריו לנ"ד, שאסור לשחק בחוטים ולעשות בהם צורות בשבת, ואף שאינו מתקיים מכל מקום אסור מדרבנן.

אמנם כבר השיב על זה בשו"ת דובר מישרים (סי' כד) וכתב, שבמשחק זה הכוונה היא לא בעשיית הצורות, אלא בהעברת החוטים מזה לזה עד לשלב הסופי של המשחק שתצא צורה שאפשר לעשות בה כעין סריגה. והענין במשחק הוא הטכניקה של העברת החוטים מאחד לשני באופן שיצא בסוף דבר שאפשר לעשות בו מעין סריגה (ולכן מכונה המשחק "סבתא סורגת") ואין מטרה בצורות לכל סוגיהם, וא"כ אין זה שייך כלל לדינא דכתב שאינו מתקיים, ושרי לשחק בזה לכתחלה בשבת. ובמשחק המוזכר במקור חיים מטרת הנערים היתה ליצור צורה ולקיימה לזמן מועט, דומיא דעשיית תמונה בחוט על השלחן שנעשה לקיום לזמן מועט וזו סיבת איסורו. ומשו"ה נקטינהו המקור חיים בחדא מחתא, דבתרוייהו רוצה בקיום הצורה לזמן מועט. ומעתה ברור שאין זה שייך למשחק "סבתא

סורגת" שאין מטרה לקיים לזמן מועט אפילו את הצורה הסופית. עכ"ד. וכן ראיתי שהעלה להקל בזה בשו"ת באר שרים (מהדו"ח ח"ב סי' קפג), וחזר שוב לקיים ולהעמיד את דבריו (שם סי' קפד) ע"ש.

סברא לחלק בין שני הנדונים במקור חיים הנ"ל, ובר מן דין, לולי דברי המקור חיים הנ"ל, אנא אמינא דיש מקום לחלק בין העושה תמונה בחוט על השלחן, לבין העושה תמונה בחוט באצבעות ידיו, דהעושה תמונה בחוט על השלחן יש לה קיום מצד עצמה ויכולה להשאר כך זמן זמנים אם לא יגעו בזה. משא"כ בעושה צורה באצבעות שבידיו, שאין לה קיום מצד עצמה, ותוך זמן קצר יעזוב את אותה צורה כאשר יצטרך להזיז את ידיו, לא שייך לאסור בזה. וכעין דמות ראייה לחילוק זה יש להביא מדין עשיית אהל בשבת, דכתב הגאון בית מאיר (סי' שטו דף יז ע"א) שלא אסרו חכמים אהל עראי אלא דומיא דאהל קבע שהוא נח על הארץ, והוא הדין שאסור באהל עראי כשהוא נח על גבי כלונסאות העומדים על הארץ, אבל כשהוא על ידי האדם לא שייך כלל להקרא אהל, שכל איסורו נובע מצד בנין ולא שייך בנין על ידי גוף אדם. ע"ש. וכ"כ בפשיטות בשו"ת אבני נזר (סי' רכב אות ד) ע"ש. וכ"כ בספר תהלה לדוד (סי' שטו סק"ט) דמה שנוהגים בשמחת תורה לפרוס טלית על החתנים, לכאורה אע"פ שאין מתכוונים לאהל, מ"מ הרי נעשה גג, ומסביב מחיצות של בני אדם. אלא נראה דמה שאוחזים הטלית בידים לא מקרי אהל, אפילו במתכוין לאהל, וכדמוכח מדאמרין בשבת (מג:): מביאים מחצלת ופורסים עליהם. וכבר כתבנו לעיל (סי' שיא סק"ז) דמוכח מדברי הפוסקים

להתקיים, והיינו דקשר העשוי להתקיים לעולם אסור מדאורייתא, וקשר העשוי להתקיים זמן בינוני אסור מדרבנן, וקשר העשוי להתקיים זמן קצר הרי הוא מותר לכתחלה.

אמנם לדעת הר"ח והרי"ף והרמב"ם ועוד, החילוק בין אלו הקשרים תלוי בב' דברים: א. שיעור הזמן שהקשר עשוי להתקיים. ב. האם הקשר הוא מעשה אומן או מעשה הדיוט. ולשיטתם אם הקשר עשוי להתקיים לעולם (קשר של קיימא) והוא מעשה אומן, הרי זה אסור מדאורייתא, ואם הוא קשר של קיימא ואינו מעשה אומן, או שהוא מעשה אומן ואינו של קיימא, הרי זה אסור מדרבנן, ואם הקשר אינו של קיימא ואינו מעשה אומן הרי זה מותר לכתחלה.

ומרן בשלחנו הטהור (סי' שיז ס"א) פסק כשיטת הרי"ף והרמב"ם כדרכו בקודש לתפוס דעת ב' עמודי ההוראה. ואילו הרמ"א בהג"ה שם הביא שיטת רש"י והרא"ש, ומשמע מדבריו דלהלכה הוא חושש לב' השיטות וכמ"ש האחרונים. ע"ע.

אין חשש מצד קושר או מתיר בנ"ד

והנה בנ"ד כל החשש הוא שמא ייווצר קשר מחמת העברת החוטים מאחד לשני, ואין שום רצון וחפץ בקשר, וא"כ הוי בגדר דבר שאינו מתכוין שמותר. ואף אם קרה ונוצר קשר, הרי שאין זה קשר אומן, ואין זה קשר של קיימא, ולא עבר איסור כלל לכל השיטות. ולכן אף להתירו יהיה מותר. ולפ"ז כש"כ שאין לגזור שלא לשחק במשחק הנ"ל שמא יבוא לידי קשירה או התרה. ודו"ק. ועיין עוד מה שהארכנו בכל הנושא של גזרה

דבכה"ג אין בזה שום איסור של עשיית אהל. והיינו טעמא כאמור. ע"כ. וכ"כ המהרש"ם בדעת תורה (שם ס"ט) בשם הגאון דעת קדושים. ע"ש. וכ"כ החזון איש (סי' נב אות ב סק"ז) שלמתוח בגד לצל, ולאחוז אותו בידו, כיון שאינו מניחו אלא אוחזו בידו, לא חשיב אהל ושרי. ע"ש. וכ"ד הגאון ר' ישראל יעקב פישר זצ"ל בספר אבן ישראל ח"ט (סוף עמוד פב), ומרן הגר"ע יוסף זיע"א בחזון עובדיה ח"ה (עמ' רצו והלאה), וכן מטו ביה משמיה דהגרש"ז אורבך זצ"ל בס' שמירת שבת כהלכתה (פכ"ד הערה כא) ע"ש. וע"ע בשו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' ד, וחט"ז סי' ח), ובשו"ת שבט הקהתי ח"ג (סי' קטז), ובשו"ת ברית אברהם דניאל ח"א (סי' יד), ובשו"ת דברי בניהו ח"ט (סי' עה) ע"ש. ולפ"ז ה"ה בנ"ד דכיון שהצורה נעשית באצבעות הילדים ואינה מתקיימת בעצמה, לא שייך לגזור בזה. אלא שמ"מ אף אי נימא כדברי המקור חיים הנ"ל שאין חילוק בזה, הנה כבר נתבאר שאין דברי המקור חיים אמורים כלפי המשחק "סבתא סורגת" מהטעם שאין מטרתו בעשיית הצורות אפילו לזמן מועט. ודו"ק.

האם יש לחוש מצד קשירת או התרת קשר

פש גבן לברורי לגבי החשש שמא ייווצר קשר בחוטים ויבוא להתירו, הנה תחלה נקדים ונבאר שבגמ' בשבת (פרק אלו קשרים) מצינו שלשה סוגי קשרים, קשר האסור מדאורייתא, קשר האסור מדרבנן, וקשר המותר לכתחלה. ונחלקו רבותינו הראשונים בביאור החילוקים בין סוגי הקשרים.

לדעת רש"י והרא"ש ועוד, החילוק בין סוגי הקשרים הוא שיעור הזמן שהקשר עתיד

שמא יקשור, ובגדר קשר אומן ועוד פרטים בשו"ת ירוץ דברו ח"א (סי' יח) ותרו"ץ.
בשבת, ואין לאסור בזה לא משום עשיית צורות ולא משום חשש שמא יבוא לקשור או להתיר קשר.

מסקנא דדינא

המורם מן האמור, שמותר לילדים לשחק במשחק החוטים הנקרא "סבתא סורגת"
הנלע"ד כתבתי. אוהבו ומעריכו כל הימים.
הצב"י אמיר ולר יצ"ו.

הגאון רבי משה נחום ליכטנשטיין שליט"א
רב ומו"צ וראש ישיבת אור החכמה, רחובות

משחק סבתא סורגת בשבת

ה' לחודש אדר תש"פ

לכבוד האלוף בבהונה צנמ"ס ומח"ס
הגאון הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א
מו"צ בבית ההוראה

ששאלת לדעתי, בדבר הסוגיא שנדונה
בבי מדרשא בענין האורג לשעה אי יש בו
משום איסור בשבת. הדבר נתעורר כעת
שהדרדקי מצאו לעצמם ענין של תחרות
ועיסוק בחוט של צמר שעושים מנו צורות
על ידי העברה מיד ליד באופנים שונים ובכל
פעם מעבירים בצורה שונה מהראשונה וכל
צורה היא אמצעי לצורה הבאה אחריה, ומי
שממציא יותר צורות חדשות זכה בתחרות.
ומיד מתפרק הצורה וחוזר לחוט פשוט. הנה
פשוט למביט מן הצד שלא נעשה כאן שום
מלאכה קבועה גם לא קשר ולא עניבה על
גבי קשר, וודאי שאין כאן חשש בניה בכלים
בדבר שאינו מתקיים כלל. גם מתוך דברי
הגאון ר' שמחה רבינוביץ שליט"א בספרו
'פסקי תשובות' סימן ש"מ סעיף יב' שנראה
מדבריו לאיסור, לא בכגון דא, אדרבה
מלשונו וממקור הדברים שמציין בהערותיו
משמע שדוקא דבר שיש לו צורה שעומדת
ומתקיימת בפני עצמה כמו משחקי חתיכות
עץ שיכולים לעמוד אם לא יפרקו אותם,
סובר לאסור אף על פי שכוונתם רק לשעה.

ונראה שיש לדמותו להא דכתב בשו"ע
סימן שמ סעיף ז' 'אותם שמהדקים הבגדים
סביב זרועותיהם על ידי החוט שמותחין

אותו ומתהדק אסור למתחו אלא אם כן יהיו
הנקבים רחבים קצת ומתוקנים בתפירה
ובעיגול'. וכתב במשנה ברורה. אותן
שמהדקין - דרכן היה ליתן חוט בתוך הבית
יד שעל זרועו דכשרוצה להדקו היה מותח
החוט ומתהדק היטב. רחבים קצת ומתוקנים
- דאז אינו דומה כלל לתופר דהוי כמאן
דמכניס קרסים בלולאות כיון דמתוקן לזה
בתמידות למתחו ולהדקו כשלובשו וכן
לרפותו כשרוצה לפשטו, ואם אין מהדקו
יפה ונמלך לפעמים להניחו כך לעולם
ולפשטו כשהוא מהודק אסור להדקו בשבת.
הרי מדבריו פשוט שאפילו הידוק מותר.
כשרגילים להדקו ולרפותו תמיד, משום דהוי
כמו קרסים בלולאות, ובזמנינו הוא כעין
סגירת כפתורי הבגד. אף שיתכן להניחו עם
הכפתורים סגורים זמן רב. כל שכן וק"ו
במשחק זה שתפוס בין האצבעות ואין מצוי
שיניחו אותם כך יותר מכמה רגעים,
ומתחילה נעשה בשביל השלב הבא אחריו
ומתפרק מיד, לית מאן דפליג לאסור על
הקטנים להתענג בהם בשבת.

על כן נראה שמותר לשחק בהם בתנאי
קודם למעשה שיהיו הגדולים את הקטנים
שאינן להתיר שום קשר מהודק שנוצר
בינתיים, וללמדם איזה קשר מותר לפתוח
ובאיזה אופן, דהיינו דווקא קשרים שאפשר
להתירם בתנועות של יד אחת.

בברכה שתזכו להפצת המעינות וסייעתא דשמיא

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו ושא"ס, ירושלים

במנהג בני תימן ליכנס בציצית לבית הקברות

שהרמב"ם השמיט דין ציצית בבית הקברות, ע"כ שרי ליכנס עם ציצית לבית הקברות עי"ש וע"ע בשו"ת דן ידין ח"ב ס' י"ז, ובס' עטרת ישראל ורחמים להרה"ג רבי חזקיהו דחבש עמ' כ"א ל"ג.

והנה בברכות י"ח ע"א רבי חייא ורבי יונתן הוו שקלי ואזלי בבית הקברות, הוה קשדיא תכלתא דרבי יונתן, א"ל רבי חייא דלייה, כדי שלא יאמרו למחר ובאין אצלנו ועכשיו מחרפין אותנו, א"ל ומי ידעי כולי האי, והא כתיב והמתים אינם יודעים מאומה, וכו', הרי שרבי חייא אמר לרבי יונתן רק להגביה הציצית מע"ג הקברות, ולא שיוריד הציצית לגמרי או שיכסה הציצית, וע"כ ס"ל לרבי חייא שלועג לרש בציצית הוי רק כשהציציות נגררים ע"ג הקבר, ולא כשהולך עם ציצית ע"י קבר ואי"ז נגרר, וכתב הרבינו יונה ברכות י"ח שם דחזינן ממה שלא אמר ר' חייא אלא שיגבהם ולא שיסיר לגמרי הציצית, מוכח שמותר ליכנס עם ציצית בבית הקברות, ורק שלא יגררו ע"ג הקברים, וכתב הר"י שם דאי"ז כתפילין וכשאר מצוות שאסור בבית הקברות שציצית הוי חובת בגד, ואין יכול לפשוט הבגד בשעה שולך לבית הקברות, אולם כל זה בזמניהם שכל בגדיהם היו של ב' כנפות, אבל טליתות שלנו שלובשים לשם מצוה דינם כתפילין ואסור ליכנס עמם לבית הקברות, עי"ש, וא"כ י"ל

אורך ימים ושנות חיים למע"כ ידידי הרה"ג מוכה הרבים רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעל "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש" על המועדים, ע"ד שאלתו במנהג בני תימן שנכנסים עם ציצית בבית הקברות ועל ידי המת, ומה מעמא אין זה לועג לרש.

בהשמטת הרמב"ם לציצית בבית הקברות

א'. בשו"ע או"ח ס' כ"ג ס"א מותר ליכנס בבית הקברות והוא לבוש ציצית, והוא שלא יהא נגרר על הקברות אבל אם הוא נגרר על הקברות אסור משום לועג לרש, בד"א בימיהם שהיו מטילים ציצית במלבוש שלובשים לצורך עצמם, אבל אנו שאין מכוונים בהם, אלא לשם מצוה אסור אפי' אינם נגררים, וה"מ שהציציות מגולים, אבל אם הם מכוסים מותר עי"ש, והרמב"ם לא הזכיר כלל דין ציצית בבית הקברות, ורק בפ"ד מתפילין הכ"ג הזכיר שאין ליכנס עם תפילין בבית הקברות, וכן בפ"ג מק"ש ה"ב דאין לקרוא ק"ש בבית הקברות, וכן בפ"י מס"ת ה"ו, דאין ליכנס עם ס"ת לבית הקברות, ודין ציצית בבית הקברות לא הזכיר הרמב"ם, והשו"ע הנ"ל הזכיר אף ציצית בבית הקברות, וצ"ע מ"ט השמיט הרמב"ם דין ציצית בבית הקברות, ובשו"ת עולת יצחק ח"ב ס' ר"ע, הביא מנהגם בתימן ליכנס עם טלית לבית הקברות, וכתב ממה

ע"י קבר ע"ש, וא"כ צ"ע דעת הרמב"ם, מ"ט לא ס"ל דין ציצית בבית הקברות בציצית של מצוה הא הוי לועג לרש.

ולכאור' י"ל בזה, דס"ל להרמב"ם, כיון דא"ל רבי יונתן לרבי חייא אחר שא"ל שיסיר הציצית, ומי ידעי כולי האי, והיינו שאי"ז לועג לרש, דאין המתים יודעים, ולכאור צע"ג דא"כ האיך אמרי' שם לא יהלך אדם בבית הקברות ותפילין בראשו, משום לועג לרש ונימא דאין המתים יודעים כלום, ואי"ז לועג לרש, וע"כ שהמתים יודעים, וא"כ ה"ה בציצית אין ליכנס בבית הקברות דהוי לועג לרש שהמתים יודעים, ומ"ט רק בציצית אמר מי ידעי כולי האי, ומצאתי שהקשה כן בס' ארצות החיים להמלבי"ם או"ח ס' כ"ג [המאיר לארץ] סק"א, וכתב דע"כ כדעת הרא"ה הנ"ל, מה שאסור לילך עם ציצית בבית הקברות, ל"ה משום לועג לרש, כיון שמוכרח ללבוש הבגד אינו נראה כמלעיג, אלא הטעם שהמתים יודעים ומצטערס, וע"ז הקשה ומי ידעי ע"ש, וא"כ י"ל שזהו שס"ל לרמב"ם דשאני ציצית בבית הקברות ל"ה לועג לרש כיון שמוכרח ללבוש הבגד אי"ז נראה כמלעיג, ושאני תפילין שיכול להוריד בבית הקברות, והוי לועג כשלוש התפילין בבית הקברות.

ב'. ובאופ"א אפ"ל בדעת הרמב"ם, שהשמיט דינא דציצית בבית הקברות משום לועג לרש, דהנה התוס' ברכות י"ח שם, הקשו, בהא דא"ר חיים לר' יונתן להגביה הציצית ע"ג הקברים משום לועג לרש, דמשמע שלמתים עצמם אין ציצית, שאם יש להם ציצית אי"ז לועג לרש, והא מב' במנחות מ"א ע"א שיש להלביש המת בתכריכין עם ציצית ע"ש, וא"כ אי"ז לועג לרש בציצית

שהרמב"ם ס"ל דכל האיסור ליכנס עם ציצית לבית הקברות זהו רק כשנגרר הציצית ע"ג הקבר, ולא כשהולך עם ציצית בבית הקברות ואי"ז נגרר ע"ג הקברים, וכך חזינן מר' חייא שאמר לרבי יונתן רק שיגביה הציצית ולא אמר שיוריד לגמרי, וע"כ שלועג לרש הוי רק עם נגרר הציצית ע"ג הקבר, וכן כתב בקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ז' עמוד ק"ע לבאר מנהג תימן בזה שאין נזהרים ליכנס עם ציצית בבית הקברות, שהם נזהרים רק שלא יהא נגרר על הקברות וכדין הגמ' בברכות י"ח ע"ש, וכ"כ בספר עטרת ישראל ורחמים להגר"ח דחבש ח"א עמ' ל"ג ע"ש. ואמנם הרמב"ם גם השמיט דאין לגרור הציצית בבית הקברות, וכתב בשו"ת החיים והשלום או"ח ס"ט, דפשיטא דאסור לגרור משום ביזוי מצוה, יעו"ש, ובספר בן ציצית הכסת להגאון רבי שמואל כהן שליט"א ענף ב' שהאריך בכל זה.

ואולם צ"ע מ"ט לא חילק הרמב"ם כמש"כ השו"ע, שעכשיו שלובשים ציצית לשם מצוה אסור לילך בציצית ע"ג הקברות משום לועג לרש, ואמנם בבית יוסף או"ח ס' כ"ג הביא ממהר"י בן חביב, שלדעת הרא"ה מותר להכנס בבית הקברות עם טלית של מצוה ואי"ז אסור משום לועג לרש, והב"י שם כתב שלא משמע כן מדברי הרא"ה ע"ש וא"כ י"ל שזהו שס"ל לרמב"ם, שמותר ליכנס אף טלית של מצוה לבית הקברות ואי"ז לועג לרש, ורק כשנגרר ע"ג הקברות אסור וכנ"ל, אולם צ"ע מ"ט אי"ז לועג לרש בציצית של מצוה ע"י קבר, ואכן באגודה הביא מהגאונים, מה דאמר רבי חייא לרבי יונתן דלייה, היינו שיסיר הציצית לגמרי, ולא רק שיגביהם, משום דאין ליכנס בציצית כלל

ע"י קבר שגם למת יש ציצית, ותירצו התוס', דאפ"ה הוי לועג לרש בציצית ע"י קבר כיון שהוא מצווה ועושה וגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה ע"ש, והיינו שהמת עצמו אף שלבוש בציצית מ"מ הוא אינו מצווה ועושה, ואילו החי שלובש ציצית ע"י קבר, הוא מצווה ועושה ומש"ה הוי לועג לרש, ובס' פנינים מבי מדרשא במדבר פר' שלח עמ' ק"ב, כתב ע"ד התוס', דמבו' מהתוס' שהמת מקיים מצות ציצית כאינו מצווה ועושה, והוא לכא' דבר פלא, שהרי מת חפשי מהמצוות כמבו' בשבת ל', א"כ אין בו קיום מצוה כלל ול"ה כאינו מצווה ועושה אלא כמופקע מהמצוות, והביא מהגר"א צוקר שדן בזה לפני בעל הקהילות יעקב זיע"א, שלכא' מוכח מהתוס' שמת יכול לקיים מצוה כאינו מצווה ועושה, ובעל הקה"י לא הסכים לזה שודאי לא מסתבר שמת מקיים מצוה כאינו מצווה, וביאר הקה"י, בכוונת התוס', דאין כוונת התוס' לומר דווקא שהמת מקיים מצוה כאינו מצווה ועושה, והוא לאו דווקא, וגם מדין אינו מצווה ועושה אין המתים מקיימים מצוה ע"ש, ועי' בשדי חמד מערכת ג' פאת השדה ס' י"ח, שהביא לתמוה במש"כ בס' חסידים ס' תתשכ"ט, שרבי אחר פטירתו היה בא לביתו בשבת ומוציא ב"ב בקידוש, ותמה ע"ז בס' נחמד למראה כיון שמת אינו מצווה ועושה ואיך מוציא בקידוש ע"ש, הרי שס"ל שמת הוי כאינו מצווה ועושה, ואולם יש לדחות שרבי בא ממש בגופו, ול"ד למת בקברו די"ל שאינו מצווה כלל.

ואשר עפ"ז י"ל במה שהשמיט הרמב"ם דין ציצית בבית הקברות, אף כשמכוון למצוה, ומשום שהמתים עצמם יש להם

ציצית, וכמבו' במדרש פר' שלח אות ל"ז, וא"כ ס"ל להרמב"ם, דכיון שהמת עצמו לבוש בציצית וכתבו התוס' שמקיים מצוה כאינו מצווה ועושה, א"כ ל"ש כלל בציצית לועג לרש ע"י קבר, דעיקר מצות ציצית ל"ה חובה כלל דאי בעי לא מכסיי ולא התחייב בציצית וכמש"כ האו"ז א"כ גם המקיים ציצית ע"י קבר הוי כאינו מצווה ועושה שאינו חייב בציצית דאי בעי לא לביש, ולא מתחייב כלל, ומש"ה ל"ה לועג לרש למת, שגם המת מקיים מצות ציצית דקבר כאינו מצווה ועושה, ואף החי אין חייב בציצית דאי בעי לא מכסיי והוי כאינו מצווה ועושה ומש"ה ל"ה לועג לרש בקבר, ואכן בס' ארצות החיים ס' כ"ג סק"ה, כתב ע"פ דברי התוס' הנ"ל שהמת מקיים מצות ציצית כאינו מצווה ועושה, א"כ יהא שרי לחי ללבוש טלית שאולה ע"ג קבר דגם הוא אינו מצווה ועושה ע"ש, הרי שס"ל להמלבי"ם שיהא שרי לקיים מצות ציצית בטלית שאולה ע"י קבר כיון שאי"ז חובה להטיל ציצית בטלית שאולה, והוי כאינו מצווה ועושה שטלית שאולה פטורה מציצית, ולהכי אי"ז לועג לרש ע"י קבר שגם המת עצמו מקיים מצוה כאינו מצווה ועושה, ולפמש"נ י"ל אף בעיקר מצות ציצית דאי"ז חובה, ורק קיום מצות ציצית מקיים כשלובש ציצית דאי בעי לא מכסיי והוי כמצוה קיומית, יהא שרי ע"י קבר, ואי"ז לועג לרש שגם המת עצמו לבוש בציצית ומקיים מצוה כאינו מצווה ועושה וכמש"כ התוס', ומש"ה השמיט הרמב"ם עיקר דין ציצית בבית הקברות, וס"ל של"ה לועג לרש, וש"מ בס' מנחת שלמה פסחים מ' ע"ב שהקשה ע"ד התוס' שם, שמת הוי כאינו מצווה, שהוא פלא דאטו מת חשיב כעושה ע"ש.

אותו למקום קבורתו, דלכאו' צ"ע מ"ט אין זה לועג לרש, וכתב לתרץ, שבני תימן נוהגים כדין הגמ' וכמש"כ בשו"ע יו"ד ש"פ ס"א, שהאבל חייב בעיטוף והם כבר נוהגים להתעטף קודם חלות האבילות, וכבר בשעת הלוויה הם הולכים מעוטפים וא"כ הדר דינא לדוכתא דהוי כמלבוש שלובשין לצורך עצמן, שמותר לכתחילה ליכנס עמו לבית הקברות, ורק צריך ליהדר שלא יהא נגרר על הקברות עי"ש.

ג. ובס' עינים למשפט ברכות י"ח, שם כתב בטעם שהשמיט הרמב"ם דין ציצית בבית הקברות, משום דלא ס"ל להרמב"ם כלל דין לועג לרש בעשיית מצוות בבית הקברות, שלא הזכיר הרמב"ם כלל הך טעמא בלועג לרש, בהל' תפילין ס"ת וק"ש הנ"ל, אלא ס"ל מה דאין לעשות מצוות בבית הקברות ל"ה משום כבוד המת, אלא משום כבוד המצוה, דבית הקברות הוי כמקום שאין טהור וכבית המרחץ ובית הכסא, וכמו שכלל הרמב"ם בפ"ג מק"ש ה"ב דאין קורין ק"ש בביהכ"ס ומרחץ ובית הקברות בחדא, וע"כ ס"ל מה דאין עושין מצוה בבית הקברות, שבית הקברות הוי כמקום שאינו נקי, ולהכי ס"ל להרמב"ם דשפיר נכנסין עם ציצית לבית הקברות, כמו שנכנסין עם ציצית לביהכ"ס כמש"כ הרמב"ם פ"ג מציצית ה"ט עי"ש ועפ"ד י"ל דלא ס"ל להרמב"ם כלל מדין לועג לרש, וכדחזינן שלא הזכיר בהלכותיו כלל לועג לרש, ואולי י"ל שס"ל דאה"נ אין המתים יודעים כלום וכדא"ר יונתן הנ"ל, ומי ידעי כולי האי, א"כ ס"ל להרמב"ם שאין המתים יודעים כלום, ומה שאין מקיימים מצוה בבית הקברות כתפילין וס"ת זהו משום שבית הקברות הוי כמקום שאין טהור וכנ"ל,

ובבית מתתיהו ח"ב ס"ה אות ד', כתבנו לתרץ מה שהשמיט הרמב"ם דין ציצית בבית הקברות, למש"כ הצ"ח ברכות י"ח, לדון שבת"ת כל היום, ל"ה לועג לרש ע"י קבר, כיון שאי"ז חובה בלימוד ת"ת כה"י והוי רשות, ובמצוה קיומית ל"ה לועג לרש, וא"כ י"ל שס"ל להרמב"ם דעיקר מצות ציצית דהוי רשות דאי בעי לא מכסיי, ל"ש לועג לרש אלא במצוה שבחובה כק"ש וכיו"ב, ועפ"ז י"ל מה שהזכיר הרמב"ם בפ"ד מתפילין הכ"ג, דאין ליכנס עם תפילין לבית הקברות, ס"ל להרמב"ם שתפילין כה"י הוי חובה, וכמו שהסתפק הפרמ"ג אור"ח ס' ל"ז עי"ש והארכנו בזה בכ"ד ועי' בבית מתתיהו ח"א ס"א אות ג'. ומה שכתב יד"נ הגר"צ תמיר שליט"א בקונטרס שימני כחותם סימן י"ד.

וא"כ י"ל שמש"ה השמיט הרמב"ם דין ציצית בבית הקברות, שס"ל של"ש כלל בציצית דין לועג לרש שאי"ז חובה דאי בעי לא מכסיי, והשו"ע דס"ל דאין ליכנס בציצית לבית הקברות, י"ל שס"ל דאחר שלבש כבר התחייב להטיל ציצית וכמש"כ הרעק"א אור"ח ס' י"א, א"כ שפיר הוי מצוה שבחובה והוי לועג לרש.

ובהכי ארווחנא במנהג בני תימן, שנכנסים בציצית לבית הקברות, ולהנ"ל י"ל דהא הרמב"ם השמיט דאין ליכנס בציצית בבית הקברות, וע"כ דס"ל דשרי וכש"נ בכמה אנפי בדעת הרמב"ם, ושוב ראיתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב [בעריכת הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א] חלק ז' עמוד ק"ע שהביא מנהג בני תימן שבשעת הלוויה האבילים מתעטפים בטלית של מצוה, ועומדים מעוטפים בתוך ד"א של מת ומלויים

וכ"כ בדעת הרמב"ם בס' משנת יעקב להגר"י רוזנטל זצ"ל נשים עמ' ש"ז. ובשו"ת משנת יוסף חיי"ג ס' של"ג, שלל הך דרך זו ברמב"ם, וכתב ע"ז דברים אלה לא מתיישבים על הלב, שיהא נחשב ח"ו כמקום שאינו נקי, דנהי שיש שם טומאת מת, אבל לא ח"ו כמקום מטונף ע"ש.

אולם ילה"ק ע"ד, ממש"כ הרמב"ם פי"ג משמחות ה"ט אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת, אבל לעסוק בדברי תורה

בפניו או בבית הקברות אסור ע"ש, ובשלמא דאין לעסוק בד"ת בבית הקברות, י"ל כיון שבית הקברות הוי כמקום שאין טהור, ואין לעסוק בד"ת במקום שאין טהור, אולם מ"ט אין לעסוק בד"ת בפני מת, אל"ה טעמא דלועג לרש, הא בפני מת אי"ז במקום שאין טהור, ורק בכל בית הקברות י"ל שהוי כמקום שאין טהור ואין לקיים מצוות שם, וזהו ל"ש בפני מת אחד, וע"כ דאין לעסוק בד"ת בפני המת מטעם לועג לרש, ודלא כהעינים למשפט.

הגאון רבי יצחק אהב ציון שליט"א

ראש כולל דרך אמונה

מח"ס שערי ציון, תורתו מגן לנו, וש"ס, ירושלים

שהחיינו על משקפיים חדשות

ט"ז בשבט תש"פ

לכבוד ידידי הרח"ג ר' גמליאל הכהן

רבינוביץ' שליט"א מחה"ס גם אני אודך

וש"ס

בדבר שאלתו האם אדם שקנה משקפיים חדשות יברך שהחיינו.

א) בשו"ע בסי' רכ"ג סעי' ו' כתב דעל דבר שאינו חשוב כ"כ כגון חלוק או מנעלים ואנפלאות אין לברך עליהם ואם הוא עני ושמח בהם יברך, הגה וי"א דאפי' עני אינו מברך על חלוק ומנעלים וכדו' וכן נוהגים, ועי"ש במשנ"ב בס"ק כ"ג וכ"ד.

ובמשנ"ב שם ס"ק י"ג אמש"כ בשו"ע דהקונה כלים חדשים יברך שהחיינו, כתב דהוא בין מלבושים ובין כלי תשמיש ושתיה ואכילה וכיוצ"ב אם הם דברים שלב האדם שמח בהם עני בראוי לו ועשיר בראוי לו, ואכן אם הוא עשיר גדול שאפי' כלים יקרים וחשובים אין נחשבים לו ואדם שמח בהם לא יברך עיש"ד. ולפי"ז פשוט שאדם שאין לו שמחה בקניית המשקפיים לא יברך, ומסתבר דרובא דאינשי הם בגדר זה דפשוט וברור שכל אדם היה מעדיף שלא יוצרך כלל ללבוש משקפיים והיו מעדיפים לראות טוב ללא שום צורך בבתי עיניים, וא"כ מה שייך שמחה בכגון דא. (ובכדי לסבר האוזן אשאל למע"כ אטו אדם שאינו שומע טוב וקונה

מכשיר שמיעה חדש האם יש צד שיברך שהחיינו?).

ב) ופ"א סיפר לי מו"ר רבינו מרן הגר"ח ק שליט"א שבצעירותו קנו לו חליפה חדשה ולא היה לו שמחה בזה, ושאל למרנא ורבנא החזו"א זצוק"ל והורה לו שלא לברך, ועי' בס' אגרות וכתבים בהוראות והנהגות ממרן החזו"א זצוק"ל שנכתבו ע"י רבינו שליט"א בפרק ל"ו אות י' שכתב בזה"ל "שאלתי קנו לו בגד חדש ליו"ט אבל אין לו שמחה מזה אם יש לברך שהחיינו ואמר לי לפטור בשהחיינו של קידוש" עכ"ד.

ועי' בספר מנחת תודה עמ' קנ"א שמוכא בנוסח אחר בזה"ל "פעם אחת קנו לרבינו בהיותו בחור חליפה חדשה ובא לחזו"א ואמר שלא נהנה מזה כלל האם צריך לברך שהחיינו, השיבו החזו"א אין כזה דבר לא נהנה בכלל מסתמא קצת אתה נהנה אתה צריך לברך. השיב רבינו יודע אני בעצמי שאיני נהנה כלל, אמר החזו"א כמעט שאין שייך כזה דבר אבל אם יש לך ספק תברך על פרי חדש, וכן עשה רבינו" עכ"ד.

ג) ועיין בספרי שערי ציון חלק ב' (מועדים, בענייני בין המצרים), ששאלתי למו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל "במשנ"ב סי' תקנ"א ס"ק צ"ט כתב שמעוברת מותרת לאכול פרי בלא שהחיינו,

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א

תכט

וצ"ב דלכאורה מאי שנא ממש"כ הרמ"א שם שפרי שלא ימצא אחר ט' באב מותר לברך ולאוכלו". והשיב רבינו שליט"א בזה"ל "ל"ש לברך שהגיע לזה"ז כשיוכרח לאכול מפני פקו"נ". וכמו דהתם לא מברכין מפני שאוכלת רק משום פיקו"נ לכאור' ה"ה הכא דכל מה שקנה המשקפיים הוא מחמת שעניו לא שפיר חזו נראה דלא יברך.

בברכה רבה
יצחק אוהב ציון

הגאון רבי חיים רוטר שליט"א
מח"ס שו"ת שערי חיים ושא"ס, א"ע

גליונות שערי חיים על משנה ברורה הלכות תפילין [המשך מהקובץ הקודם]

ומבואר דלדעת השו"ע דאינו מברך כי אם ברכה אחת לשתייהם [להניח] אולם אם הפסיק צריך לברך על של ראש על מצות תפילין [וכ"כ לקמן סעיף ט'].

ויל"ע לדידן בני אשכנז דס"ל להלכה מעיקר הדין כדעת ר"ת וכמש"כ הרמ"א דצריך לברך על של ראש על מצות תפילין [וכ' המ"ב דאנן בני אשכנז סבירא לן להלכה כדעת ר"ת כן עי' לקמן במ"ב (סי' מ"ו סק"ד) דמונה שם את המאה ברכתו שבכל יום וז"ל וברכת ציצית ותפילין הרי עוד שלש "לפי מנהגינו שמברכין שנים על תפילין" וא"כ אין כאן סרך ברכה לבטלה, וגם לדעת השו"ע דצריך לברך רק להניח לשתייהם, [וכשיטת רש"י] אולם באם הפסיק אפילו "תיבה אחת" צריך לברך על של ראש על מצות תפילין וכמש"כ בבה"ל (לקמן סעיף ט') בד"ה ואם הפסיק) וא"כ מיד כשמתחיל לברך "על מצות" כשיטת הרמ"א א"כ הוי הפסק, וא"כ בכה"ג גם לדעת השו"ע צריך [לחזור] ולברך על מצות, [ועי' בערוך השלחן סעיף י"א שכ' ושמענו שאיזה גדולים היו מהדרים לענות אמין בין של יד לשל ראש, והיו חושבים זה להפסק לענין לברך על של ראש לכל הדעות], וא"כ ממ"נ אין כאן סרך ברכה לבטלה, וא"כ מדוע כ'

בענין אם לא כיון בשעת הנחתם

סעיף ה': יכיון בהנחתם שציונו הקב"ה וכו' ובעניונו נראה דגם אם לא כיון קודם ההנחה [כמו שצריך להיות לכתחילה] את הכוונה הנצרכת המבוארת בשו"ע, וכגון שלאחר ההנחה שם לב שאמר את הלשם יחוד וגו' וליבו כל עמו שכל זמן שהתפילין מונחים עליו זהו עדיין הזמן לכיון ויוצא בזה לכתחילה, וזהו מש"כ המ"ב סקט"ו, "כי עיקר המצוה וקיומה תלויה בכוונה שיכיון בשעת קיום המצוה" וכל רגע ורגע שהתפילין מונחים עליו זה מקרי שעת קיום המצוה, ובודאי לא גרע מהא דכתב לקמן במ"ב (סקט"ו וסי' כ"ו סק"ג) דאם הניח ולא בירך, דהדין הוא דיברך כל זמן שהן עליו עדיין, ופשוט.

בביאור מדוע לדידן בני אשכנז איכא פקפוק קל בברכת "על מצות"

שם: ויניח של יד תחילה ויברך להניח תפילין ואח"כ יניח של ראש ולא יברך כי אם ברכה אחת לשתייהם, הג"ה וי"א לברך על של ראש על מצות תפילין אפילו לא הפסיק ביניהם וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות וטוב לומר תמיד אחר הברכה השניה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

הרמ"א וטוב לומר אחר הברכה השניה ברוך שם וגו', וצ"ע.

והביאור בזה הוא פשוט דגם לדעת השו"ע, הנוהגין כהרמ"א מוכרחין לשיטתם לברך "על מצות" ולדידם אין בזה הפסק כלל ולא גרע מכל דיבור לצורך סעודה דלא חשיב הפסק בין ברכה לאכילה וכדמבואר לקמן בשו"ע (סי' קס"ז סעיף ו', ועי' כאן במ"ב סקמ"ט) ולכן מכיון שאין בזה הפסק [לדידן בני אשכנז שיש לנו על מי לסמוך בזה] אולם מכיון דלדעת השו"ע סוכ"ס אין צריך לברכה ולשיטתו הוי ברכה לבטלה לכן אף דלדידן בני אשכנז דשרי לנו לברך, "טוב" לומר תמיד אחר הברכה השניה ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.

וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות שם: וכן פשט המנהג בבני אשכנז שמברכין שתי ברכות והגר"א בביאורו הכריע כדעת רש"י וכפסק השו"ע וכ"ה במעשה רב (אות כ"ב) וגם הגרש"ז על אף שבשו"ע שלו (סעיף כ"ג) כ' כהרמ"א דהמנהג באלו הארצות שמברכין שתי ברכות, אולם בסידור שלו פסק כדעת השו"ע דמברכין ברכה אחת והוא מדין "ספק ברכות להקל" [וכן מנהג חב"ד עד ימינו] וכן נהגו הפרושים בארץ ישראל [וכנראה משום דדעת הגר"א כמנהג ארץ ישראל בזמנם, שרובם היו ספרדים ונהגו כהשו"ע בזה וכן מקהלות החסידים הראשונים שעלו לא"י בוואן קרלין סלונים לעלוב נגררו בזה גם אחר הספרדים ומברכים ברכה אחת וכדעת השו"ע], וכן מטו בבי מדרשא דכן נהג הח"ח בעצמו, וראיתי בספר הצדיק ר' שלמה [בלוך, עמוד מ"ד שע"י הוצאת ליבוביץ קעסט] דכ' שרבינו הח"ח התנהג בכל מנהגי הגר"א עכ"פ שלא ברבים.

בספר מאיר עיני ישראל (כרך א' עמוד 60) מובא עדות מנכד הח"ח הג"ר צבי הירש זקס זצ"ל דמעולם לא בירך על מצות תפילין, אף שבספרו מ"ב הוא פוסק להלכה כן לברך על מצות תפילין [עי' במ"ב סקכ"א ולקמן סי' מ"ו סקי"ד דכ' דמנהגינו שמברכים שתיים על תפילין] אבל הוא בעצמו לא בירך, ואף פעם לא הסביר את טעמו בזה, ושמעתי מאבי, שכנראה שטעמו הוא משום שבעצמו סמך על אביו שפסק לא לברך, רק הוא לפי כללי הפסק שלו פסק במ"ב לברך, אבל לעצמו הוא נוהג כמנהג אביו שלא לברך, ע"כ.

וצ"ב מדוע רבינו במ"ב לא מביא את הכרעת הגר"א בדין זה ורק כתבה בבה"ל ד"ה וטוב ובפרט דכ"ה במעשה רב והלא רבינו בספרו מ"ב מביא את רוב סעיפי המעשה רב הנוגעים להלכה בחלק או"ח, ובהרבה מקומות מדייק בהם ומבארם, ואפשר דלא רצה לערער את המנהג שנתקבל אצל בני אשכנז עפ"י הכרעת המ"ב ועי"ש היטב בבה"ל ועי' בערוך השלחן (סעיף י"א) שכ' ובפשוטו נוכל לומר דבני אשכנז פסיקא להו דצריך שני ברכות ורק רבינו הרמ"א רפיא בידו ולשנות המנהג א"א ולכן פסק כן [לומר אחר ברכה שניה ברוך שם וגו'].

והנה רבינו החזו"א ג"כ היה מברך רק ברכה אחת על התפילין ובספר דינים ונהגות לא כתב את הנהגתו בזה, ושאלתי את הגר"מ גרינמן שליט"א מדוע השמיט הנהגה זו, ואמר לי שהיה לו בזה כמה טעמים אולם כהיום הוא אינו זוכרם, אולם כמדומה לו דאחד מן הטעמים להשמטה זו, דלרבינו היה פקפוק קל על התפילין של ראש שלו ולכן לא בירך עליהם, ובענייני תמוה

ולעיל בהל' ציצית (סי' ח' סעיף ח') ובמ"ב שם.

שם בה"ל ד"ה וטוב וכו' בא"ד ואין זה בכלל גורם ברכה שאינה צריכה, דהא מוכרח לעשות כן מפני ספיקא דדינא ועוד טעמים אחרים וכו' עי' לקמן (סימן רצ"א) שכ' כע"ז במ"ב (סקט"ו).

שם בה"ל ד"ה וטוב וכו' ובחידושי רעק"א כתב עצה, שיכוין בעת ברכת להניח, אם הלכה כשיטת רש"י אני מכוין שלא לצאת בברכת להניח על השל ראש וכו' אך בפרמ"ג ראיתי שמסיים על זה "ואין לנהוג כן" ואולי טעמו כדי שלא ירגיל האדם את עצמו לפקפק אחר מנהגן של ישראל שנתסד על פי שיטות הרבה מן הראשונים ואין להקשות מהא דמצינו לקמן בשו"ע (סי' ל"ד סעיף ב') ירא שמים יצא ידי שניהם וכו' ויכוין בהנחתם באותם שהם אליבא דהלכתא אינו יוצא ידי חובתו השאר הם כרצועות בעלמא וכו' ע"כ, דהתם כן הוא התקנה לכתחילה וגם כל מי שמניח רק רש"י ח"ו לא חושב דאפשר דלא יוצא בזה ידי חובתו ופשוט.

יל"ע מדוע אמירת ברוך שם וגו' אין זה מפקפק על מנהגן של ישראל, ולעשות את התנאי הנ"ל יש בזה משום מפקפק על מנהגן של ישראל.

ואפשר דעצם אמירת ברוך שם, לכו"ע אי"ז אלא לרווחא דמילתא משא"כ בעצם עשיית התנאי איכא פקפוק בעצם חיוב ברכת על מצות.

שם בה"ל ד"ה פגע וכו' דכל שהוי מצוה לא משהינן עי' בשו"ת שערי חיים ח"א במש"כ בדין שהוי מצוה לא משהינן.

לומר כן דבוראי היה מתקנם. ואאמו"ר שליט"א אמר לי דכל כמה שנים היה מחליף תפילין והוא עוד זוכר שהביא את התפילין הישנות שלו להגרי"ב ז"ל לאחר שעשה תפילין חדשות.

ומאאמו"ר שליט"א שמעתי ששאלו להחזו"א ז"ל מדוע נוהג כן, ואמר שכן הוא מנהג בית אביו ע"כ. וידוע שברוב הדברים נהג כהגר"א.

ותלמידו הגר"ח גרינמן ז"ל הרגיל את בניו הגדולים לברך ברכה אחת וכפי שנהג החזו"א, אולם לאחר שלמד בעיון את הסוגיא עלה בידו שצריך לברך שתיים (עי' בחו"ב הל' תפילין סי' ג' אות ד') וכן הרגיל את בניו הצעירים יותר.

והגר"י ברטלר ז"ל אמר לבנו הגר"ח שליט"א דבתחילה נהג לברך ברכה אחת וכפי שנהג החזו"א אולם לאחר שלמד את הסוגיא עלה בידו שצריך לברך שתיים וכן נהג וכן חניך את בניו אחריו, והוסיף לבנו הגר"ח שגם הרא"ש בתחילה סבר ונהג לברך ברכה אחת ולאחר שלמד את הסוגיא התחיל לברך שתיים, וז"ל הב"י וכתב [הרא"ש] עוד שבילדותו היה מברך ברכה אחת משום דכיון דפליגי ביה רבוותא טוב יותר שלא לברך דברכות אינן מעכבות (ירושלמי ברכות פ"ב ה"א) ממה שיברך ברכה לבטלה עד שלמד מנחות ונראה לו לפום ריהטא דגמרא שיש לברך שתי ברכות וכן היה נוהג הר"מ ז"ל עכ"ל.

שם מ"ב סקט"ו וכתב הפרמ"ג דמ"מ בדעבד אפילו אם לא כיון רק לשם מצוה בלבד יצא עי' לקמן בשו"ע (סי' ס' סעיף ד')

בענין קמץ ופתח

סעיף ז': יברך להניח בקמץ תחת הה"א ולא בפתח ובדגש, ולפי"ד בהכרח יש לספרדים איזה הבדל בין קמץ לפתח, ואולי המדקדקים שבהם יודעים לבטא זאת, ועי' במו"ק (סימן נ"ג) שכ' ושמעינן נמי דקריאת הספרדים "שאינן מבדילין בין פת"ח לקמ"ץ" לא טובה היא בעיני ה' וכו' עיי"ש.

ובספר כף החיים (אות מ"ד) כ' וז"ל יברך להניח בקמץ תחת הה"א וכו', ר"ל שירחיב מעט קריאת הה"א ולא כמו שטועים קצת ע"ה שקורין כמו שני ההיין לההניח, חס"ל או' ו' עכ"ל.

וביאור דבריו הוא, דהנה החילוק בין קמץ לפתח, כתבו האחרונים שבקמץ הוא לשון הנחה, כמו שכתוב "להניח ברכה אל ביתך" ולא בפתח שהוא לשון עזיבה כמו שכתוב "אחיכם אחד הניחו אתי".

והנה ידוע דלפי כללי הדקדוק אחד ההבדלים בין תנועה גדולה לתנועה קטנה הוא האם באות הבאה אחריה יבוא דגש חזק או לא, וכל כוונת המ"ב לדייק בין קמץ לפתח הוא כדי להבדיל באות נון שאח"כ שאם האות ה"א היא בקמץ היות והיא תנועה גדולה האות נון"ן שאח"כ לא תקבל דגש שזה משמעות פעולת הנתינה על היד משא"כ אם האות ה"א בניקוד פתח שהיא תנועה קטנה האות נון"ן שאח"כ תקבל דגש שזה משמעות עזיבה.

ולפי"ז אין כוונת המ"ב איך להגות את האות ה"א דבזה כל עדה יש לה את המסורת שלה אלא כוונתו שהאות ה"א תהיה בתנועה גדולה ולא בתנועה קטנה כך שהאות נון"ן תהיה בלי דגש וכמש"כ.

ואמרו לי שהספרדים שמבינים בהגייה דקדוקית יודעים להבדיל בין קמץ לפתח ע"י שבקמץ מאריכים את האות ה"א ואז הנו"ן שאחריה לא מודגשת והיא לשון הנחה, [ההבדל אצל הספרדים עדות המזרח הבבלים והחלבים בין קמץ לפתח הוא שאת הקמץ מרחיבים דהיינו מאריכים קצת יותר מהפתח ולכן זה קמץ נקראת תנועה גדולה והפתח תנועה קטנה וכן ידוע שכן הם מבדילים בין הצירי לסגול ובין החיריק המלא לחיריק החסר שזה גם שם גורם לאות הבאה להבדיל אם היא מודגשת או לא] תוכן הדברים נאמרו ע"י הגאון רבי דוד פנירי שליט"א מחו"ר אהבת שלום ורבה של העיר עמנואל ת"ו.

בדין קלוטה כמי שהונחה דמיה

סעיף ח' מ"ב סקכ"ז: כי ההידוק הוא מצות הקשירה, וצריך ג"כ ליזהר שיהיה הברכה אחר שמונחים על הראש "לא כאותן שמברכים בעודם בידם" דא"כ הוי ליה קודם דקודם ובסעיף ט' כ' בבה"ל ד"ה ואם הפסיק וכו' כתב הבאר היטב, אם הניח תפילין של יד, וכשבא להניח של ראש קודם שהגיע הקציעה בבשר אחר שהגיע לאויר הראש הפסיק בדיבור, אי אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיה לעני"ז, עיין בהלכות קטנות ח"ב סימן מ"ב, ועיין בארצות החיים שהשיג עליו בראיה ברורה, דכל שלא הידק לא נגמר המצוה וכו'.

הנה אי אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיה, א"כ היה צריך לחוץ בין התפילין לראש ע"י אצבעותיו, דאל"כ הברכה היא לא עובר לעשייתן, [אלא היא לאחר עשייתן], ויתכן דזה היה הטעם לאלו שהיו מברכין בעודם בידם, אולם לאחר הכרעת המ"ב "כי

התפילה של ראש קודם הנחתה, ולא חיישינן בזה להפסק, ועי' בשו"ת אגרו"מ (או"ח ח"ד סי' י') שכ' דנשיקה אינה ממצות הנחת תפילין לכו"ע, וא"כ אפשר דהוי הפסק, אך מסברא נראה שאינה הפסק כיון שאין בזה ענין שיהוי כלל עיי"ש.

איברא דבפשטות כן מבואר להדיא לקמן (סי' כ"ח סעיף ג') דז"ל השו"ע מנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן ע"כ "ובשעת הנחתן" בהכרח הכוונה דקודם הנחת אשל ראש היו מנשקין אשל ראש, דקודם ההנחה של יד אסור ליגע בשל ראש [עי' לקמן במ"ב סקל"ט] ודוחק לומר שהכוונה שהיו מנשקין רק אשל יד.

ושו"ר לאאמו"ר הגאון שליט"א שמביא מספר "מצות תפילין" שיצא לאור מכת"י בפעם הראשון בשנת תשמ"ה, שג"כ כ' ד"בשעת הנחתן" פשטות הלשון משמע דמתייחס גם אשל ראש אמנם השל"ה כתב דמורי ורבי מהר"ש ז"ל מיחה שלא לנשק התפילין של ראש בשעת הנחתן משום הפסקן וכן אני נוהג אחריו ע"כ.

שם: בה"ל ד"ה ואם הפסיק עי' לעיל סעיף ח' במש"כ בדין קלוטה כמי שהונחה דמיא.

בדין הויה אחת לשתייהן

סעיף י': אם סח לצורך תפילין "אינו חוזר ומברך" מ"ב סקל"ד, אבל לכתחילה אסור להסיח בין ברכת "להניח" עד אחר הנחה של ראש אפילו בדברים שהן לצורך תפילין, אם לא היכא שא"א בענין אחר, אך בחול המועד שאין מברכין אפשר דיש להקל לכתחילה בדברים שהם לצורך תפילין.

ההידוק הוא מצות הקשירה" אין מקום להנהגה זו, ובפרט דהוי קודם דקודם.

והביאור בהא דלא אמרין הכא קלוטה כמי שהונחה דמיא, דגם אם היא הונחה בפועל, כל זמן שלא הידקן כראוי על ראשו עדיין לא קיים מצות תפילין, ועי' בארצה"ח ובספר ישועת דוד לאדמו"ר רבי דוד פוברסקי זצ"ל (או"ח סי' ל"ח).

ועי' לעיל במ"ב (סקכ"א) דכ' ויזהר מאוד שלא לומר "ברוך שם" וגו', רק אחר שיהדק השל ראש על ראשו כראוי" דאל"כ יהיה הפסק בין הברכה להנחה ויהיה ברכה זו לבטלה בודאי וכו' וכן לקמן (סקל"א) וכשמניח השל ראש "ומהדקן" מברך נמי "על מצות" "שזו היא גמר המצוה".

שם: דא"כ הוי ליה קודם דקודם כע"ז כ' לעיל גבי ציצית (סימן ח' סוף סעיף א').

בענין הזהירות בברכת תפילין של ראש

שם: גם בשעת ברכה על תפילין של ראש יראה שיהא מכוסה ראשו בטלית ולא יברך בגלוי הראש וביאור דבריו דיוהר דאם אוחוה הכובע קטן [כיפה] בידו לפני ההידוק עלול לברך בגילוי הראש, ולכן מזהיר ע"ז ובפרט בחורים שאין להם טלית צריכים ליזהר בזה ועי' בערוך השלחן (סעיף ט"ו) במש"כ, וע"ע לקמן במ"ב (סקנ"ח). ועי' לעיל (סי' ח' מ"ב סק"ד) במש"כ בענין "מעלת כובע עליון".

בדין לנשק התפילין של ראש בשעת הנחתן

סעיף ט': אסור להפסיק בדיבור בין תפילה של יד לתפילה של ראש, ובמ"ב (סקכ"ט) כ' ולכתחילה אסור אפילו להפסיק בשתיקה אם שוהה "הרבה שלא לצורך" וכו', משמע דס"ל דשרי לכתחילה לנשק את

אפילו הכי עבירה היא להסית ביניהן, דלכתחילה בעינן שיהיו סמוכין ותכופין זה לזה וכו' שיהיה הויה אחת לשתייהן.

צ"ל דאף דהוי דיבור של מצוה, אולם גם במקום דאינו גורם ברכה שאינה צריכה אולם אסור להפסיק ביניהן, והוא משום דמיבעי שיהיה הויה אחת לשתייהן, ואף דאפשר לתקן שיהיה הויה אחת לשתייהן ע"י שיזוי השל יד ממקומו קודם שיניח השל ראש אולם אין זה היתר לכתחילה רק במקום איש"ר וכל כיו"ב ולא בכל דיבור של מצוה.

אשר עלה בדינו דאיכא בהא ג' דרגות א' דיבור של מצוה אסור בין ההנחה של תפילין של יד לשל ראש, גם במקום דאינו גורם ברכה שאינה צריכה ב' דיבור לצורך התפילין בכה"ג [דאינו גורם ברכה שאינה צריכה] שרי, ואינו צריך לחוש משום חסרון הויה אחת לשתייהן ג' עניית איש"ר או קדושה או ברכו או עניית אמן, במקום שאינו גורם ברכה שאינה צריכה שרי, אולם צריך אח"כ להזיז השל יד ממקומו קודם שיניח השל ראש שיהיה הויה אחת לשתייהן.

בדין שומע כעונה בברכת תפילין

שם בה"ל ד"ה אם שמע קדיש וכו' כתב הבאר היטב, נראה לי אם חבירו מכוון להוציאו בברכת תפילין וגם הוא מכוון לצאת, דרשאי לענות קדיש או קדושה, ואינו נראה דהלא יוצא בברכת חבירו אינו עדיף באם מברך לעצמו, ובברכת עצמו אם פסק אפילו לאמן יהא שמיה רבה חוזר ומברך ואינו יוצא בברכה ראשונה, וכו' וכ"כ לקמן (סי' ע"ד) בה"ל ד"ה דע וכו' באות ה', ובמ"ב (סי' ע"ה סק"ט) דשומע כעונה הוי כדיבור, אולם קצת צ"ע מהא דכ' לקמן (סי' ק"ד סעיף ז')

וביאור דבריו הוא דאיכא ב' טעמים לאיסור שיחה בין הברכות וההנחה של תפילין של יד לשל ראש א' משום גורם ברכה שאינה צריכה ב' משום שצריך שיהיה הויה אחת לשניהן ולכן משום גורם ברכה שאינה צריכה אסור לשוח בין הברכות אפילו בדברים שהן לצורך תפילין [אם לא היכא שא"א בענין אחר], אולם בחוה"מ שאין מברכין וא"כ ליכא איסור משום גורם ברכה שאינה צריכה, וכל האיסור הוא משום דמיבעי הויה אחת לשתייהן, בהא אמרינן מכיון דהשיחה היא לצורך התפילין, אין זה מגרע בדין זה שיהיה הויה אחת לשתייהן.

ולפי"ד הא דכתב המ"ב (סקל"ו) וז"ל ואם פסק וענה איש"ר או קדושה או ברכו או שענה אמן על איזה ברכה ששמע חוזר ומברך וכו' ובחוה"מ או המניח תפילין דר"ת וכיוצא, שמניח בלי ברכה יש להקל ולהפסיק לעניית איש"ר וקדושה וברכו ואמן, אך אח"כ יזיז השל יד ממקומו קודם שיניח השל ראש כדי שיהיה הויה אחת לשתייהן ע"כ.

צ"ל דמכיון דבחוה"מ או המניח תפילין דר"ת וכל כיו"ב שמניח בלי ברכה, מכיון דליכא משום גורם ברכה שאינה צריכה יש להקל בזה ולענות איש"ר וכו' ועל החסרון (הב') דמיבעי שיהיה הויה אחת לשתייהן, אפשר לתקן ע"י שיזוי השל יד ממקומו קודם שיניח השל ראש.

ולפי"ד הא דכתב המ"ב לעיל (סק"ה) דאסור להפסיק, אפילו כדיבור של מצוה כגון להשיב שלו' לרבו וכל כה"ג, כי גורם ברכה שאינה צריכה, ואפילו לאותן המניחין תפילין בחוה"מ בלי ברכה או המניחין תפילין דר"ת וכו' דאין צריך לחזור ולברך כשמניחין אח"כ

בבה"ל ד"ה ויהיה כעונה דשומע כעונה אינו כדיבור ממש וצ"ב.

ראש ויתקן או יצבע לפי הצורך ויברך ויחזור ויניחם.

סעיף י"א: יש מי שכתב להניח של יד מיושב ומנהג הספרדים גם לברך במישוב, (עי' בכף החיים סק"ג), וצ"ב טעמם דעי' בב"ח לעיל (ריש סי' ח') דכ' להוכיח מדברי הירושלמי דבברכה דאומרים "וציונו" צריך לברך מעומד וכן מ"ש מכל ברכת המצות דמיבעי בעמידה עי' במ"א (סק"כ) ומש"כ בגליונות שערי חיים לעיל (סי' ח' מ"ב סק"ב).

בדין אם אחר יכול להוציא ולתקן של ראש בעוד שהוא מניח של יד

שם מ"ב סק"מ: ואם אחר יכול להוציא ולתקן של ראש בעוד שחבירו מניח של יד הפמ"ג מחמיר וארצות החיים מיקל עיי"ש והנה בכה"ג אינו עובר על הדין של אין מעבירין על המצות אולם אעפ"כ ס"ל הפמ"ג (א"א סק"ט) להחמיר בזה והוא ע"פ קבלה וכנ"ל אע"פ דליכא איסור משום אין מעבירין ובענייני נראה דבמקום שיכול לתקן בעצמו לאחר שיניח של יד, שרי לו לעשות כן, ואינו צריך לתקן זאת ע"י אחר, אף דבכה"ג אין בזה משום אין מעבירין על המצות, אולם מכיון דהפמ"ג ס"ל להחמיר בזה, א"כ לא הוי הפסק.

בדין תיקון תפילין של ראש לאחר ההנחה של יד שם מ"ב סק"ט: שאסור [להוציא תפילה של ראש מהתיק עד שתהא תפילה של יד מונחת] היינו אפילו אם ירצה להוציא השל ראש והשל יד שניהם בשוה מן התיק, דבזה אין מעביר על המצות אפ"ה יש לזהר כי יש בזה טעם על פי הקבלה, כמש"כ בב"י וכו'.

הקבלה תכריע: מי הם בעלי הקבלה שעליהם נאמר כלל זה

שם מ"ב סק"ב: כתב הכנסת הגדולה בכללי הפוסקים: כל דבר שבעלי הקבלה והזוהר חולקים עם הגמרא והפוסקים, הלך אחר הגמרא והפוסקים וכו' ובשו"ת אגרו"מ או"ח (ח"ד סי' ג') כתב לבאר את דבריו וז"ל הנה פשוט שהקבלה תכריע הוא ס' הזוהר והתיקונים שהם דברי תנאים, אבל כתבי האר"י ופע"ח אף שגדול מאוד, הוא כאחד מכל הפוסקים שרשאין לחלוק עליו אף בדברי הקבלה ולא לנו יתמי דיתמי לומר מי גדול ממי לכן אין דבריו מכריעין יותר מכל רבותינו עיי"ש.

ולפי"ד אם רוצה להניח עתה התפילין (עי' לעיל במ"ב סק"ג) ונזכר שעליו לצבוע את התפילין של ראש שיאמר קודם ההנחה של יד שיעשה את הצביעה לשם קדושת תפילין, ואם נזכר בזה רק לאחר שהניח תפילין של יד, יאמר בפיו שצובע לשם קדושת תפילין, ואין בזה משום הפסק דהוא מוכרח לעשות כן לצורך התפילין, ועכ"פ אסור לו להניח התפילין של יד מידיו ולתקן התפילין של ראש ולחזור ולהניח התפילין של יד, והוא משום אין מעבירין וגו'.

איברא דכן משמע להדיא בכנסת הגדולה, דמקורו לכלל זה הוא מהרדב"ז בכמה מקומות ושם להדיא מיירי בדברי

וכ"ז במקום שהתיקון של ראש או הצביעה מעיקר הדין, אולם במקום שאינו אלא חומרא עדיף שיניח השל ראש בלי ברכה וישהה מעט ולאחמ"כ יחלוץ השל

התנאים, ועי' בשו"ת חכ"צ (ח"א סי' ל"ו) ובשאלת יעב"ץ (ח"א סי' מ"ז).

ועי' לקמן (סי' ל"ד סעיף ב') בבה"ל ד"ה יניח של ר"ת, ובמש"כ שם.

ויש מי שהקשה דרבינו בספרו "תפארת אדם" (פ"א אות א') כ' ד"נכון לזוהר" [מגלח את הזקן] אפילו במספרים, כי כתבו המקובלים שבזה עוקר צינורות הקדושה וכו' ולכאורה לפמש"כ כאן דאם בעלי הקבלה מחמירין "יש להחמיר ג"כ" וא"כ היה לו לכתוב "דאין לגלח" וכו' דהלא נקט להלכה במ"ב דבניד"ד יש להחמיר מעיקרא דדינא.

ברם לפמש"כ דכל מש"כ במ"ב בעלי הקבלה, זהו רק מדברי התנאים, אבל לא מבעלי הקבלה האחרונים, ניחא דעני"ז שלא לגלח במספרים אין זה מדברי התנאים, אלא מהמקובלים האחרונים.

בדין נשמטו התפילין ממקומם בתפילה ובלימוד אחר התפילה

סעיף י"ב מ"ב סקמ"ד: וכתב של"ה הא דלא נהיגי האידנא לברך כשנשמטו ממקומם, משום דבשעת תפילה "מסתמא" אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולצן על מנת להחזיר דפסק ההג"ה בסמוך דאין לחזור ולברך, וא"כ אותן שהולכין "לפעמים" עד חצות בתפילין, אם נשמטו ראוי לברך וכו' בדוקא כתב שהולכין "לפעמים" עד חצות בתפילין, [וצ"ל ועסוקין במלאכתן דאם הם לומדים דינם כמו בתפילה דאין צריך ליתן דעתו בהתפילין, מ"ב סי' מ"ד סק"ג] דאם הולכין באופן קבוע עד חצות בתפילין, בכה"ג לא גרע מנשמטו בשעת תפילה דאמרין "דמסתמא" אינו מסיח דעתו מהם והוי כחולצן על מנת להחזיר דפסק הג"ה בסמוך

דאין לחזור ולברך, ברם למעשה ליכא נפק"מ לדינא דמסקנת הפמ"ג וכמש"כ המ"ב בהמשך דגם בכה"ג שהולכין "לפעמים" עד חצות בתפילין, ונשמטו ממקומם, אף דראוי לברך, אולם נראה דלמעט בברכות עדיף. ושוב התבוננתי וראיתי דדעת המ"ב להדיא דלא כהפמ"ג, ואיהו ס"ל דבניד"ד "ראוי לברך" וכל מש"כ דלמעט בברכות עדיף אזיל רק על דברי הח"א דכתב דאף בשעת תפילה אם נשמטו המברך לא הפסיד.

ביאור כהא דנשמטו או הזיזו ממקומם דצריך לחזור ולברך

שם מ"ב סקמ"ה: ממקומם דוקא כולן או רובן, אבל מקצתן אף דצריך להחזיר על מקומן [עי' לקמן סימן כ"ז סעיף ט'] אין צריך לחזור ולברך והביאור בזה הוא, דיסוד הדין תלוי בהיסח הדעת, ולכן במקום דנשמטו במקצת ממקומם, אף דכל זמן שאינו מחזירם למקומם, לא עשה המצוה, אולם מאידך גיסא, אי"ז נחשב להיסח הדעת דסוכ"ס רובן במקומם והם נשמטו דהיינו שלא במתכוין.

שם מ"ב סקמ"ו: [הזיזו ממקומם אדעתא להחזירם מיד] צריך לברך, דכיון שהזיזו ממקומן הוי כמו שהסירן לגמרי, וזהו אפילו כשהזיזו מקצתן, דכל שביטל את המצוה בידים, הוא היסח הדעת.

בשיעור היסח הדעת

שם מ"ב סקמ"ז: ואם לא היה בדעתו להחזירו מיד "רק לאחר זמן" אפילו אם אח"כ לבשן תיכף וכו' לכו"ע צריך לחזור ולברך יל"ע מהו השיעור "רק לאחר זמן" ולשון המ"א (סקכ"ב) "אם לא היה בדעתו להחזירו מיד" הרי דהשיעור רק לאחר זמן

לעשות כן עי' לקמן (סי' מ"ג) וע"ע במ"ב לעיל (סי' ח' סקל"ז).

בענין סב"ל בחולצן לילך לבית הכסא שאינו רחוק

שם בה"ל ד"ה וי"א שלא לברך: ולכן אף שהפמ"ג והדה"ח העתיקו את דברי המג"א, המברך "בודאי לא הפסיד", ובפרט שהגר"א ז"ל מסכים לדעת המחבר דבכל גוני צריך לחזור ולברך, וביאור דבריו הוא דאף די"ל סב"ל, אולם בכל אופן מכיון דחבל אחרונים כולם בסגנון אחר דצריך לחזור ולברך וכ"ה פשיטותא גדולי האחרונים, ולא שבקינן כל הנ"ל משום ספיקא דמ"א וגם דעיקר סברתו דחו אותה [וכמש"כ בבה"ל], ולכן המברך "בודאי לא הפסיד" דכל כה"ג לא אמרינן דמחמת סב"ל לא יברך ובפרט שדעת הגר"א כהמחבר דבכל גוני צריך לחזור ולברך, וקצת צ"ע דעי' בברכי יוסף לעיל (סי' ז' אות ב') דאמרינן סב"ל אפילו כנגד מרן וז"ל נראה דספק ברכות להקל, והגם דאנן בארץ הצבי אתכא דמרן סמכינן מ"מ בענין ברכות נקטינן להקל דשב וא"ת עדיף במקום איסור ברכה, דאעיקרא כלהו ברכות אינן מעכבות וכן ראיתי רבותי נוהגין [ואפילו כנגד הרוב] ועי' בכף החיים (סקע"ח).

אולם רבינו המ"ב ס"ל דלא בכל פעם אמרינן סב"ל, ועי' לקמן כעיי"ז בבה"ל ד"ה אינו צריך לחזור ולברך, וכ"כ להדיא במ"ב סקמ"ד לגבי אותם שהולכין לפעמים עד חצות בתפילין, ועיי"ש במש"כ.

שם מ"ב סקמ"ט: לא הסיח דעתו, ואפילו אם סח בינתיים לצורך ענין [צ"ב כונתו כזה, האם בדוקא לצורך התפילין, או סתם כך לצורך איזה ענין שיהיה] אינו הפסק בדיעבד, וכדלקמן סימן קס"ז סעיף ו' [דכל שהוא

הכוונה "לא מיד", אולם הגרש"ז בשו"ע שלו (סעיף כ"ט) כ' ב' או ג' שעות, וכעיי"ז כ' לעיל בהל' ציצית (סי' ח' סעיף כ"ג) וע"ע במ"ב לעיל (סי' ח' סקל"ז).

איברא דמצינו במ"ב לקמן (סק"ס) דכ' וז"ל הנוהגין ללבוש כל היום יחזור וילבש בר"ח אחר תפילת מוסף ואין צריך לחזור ולברך אם היה דעתו לזה בשעת חליצתו, לפי מה שפסק הרמ"א לעיל בסעיף י"ב ע"כ, הרי דס"ל דגם אם לא חשב להחזיר תיכף ומיד, עדיין לא חשיב להיסח הדעת, וביותר מצינו לקמן (סי' מ' סעיף ח') בבה"ל ד"ה חוזר ומניח דכ' דלפי הירושלמי כשנכנס לסעודה קבע כשמסיר צריך אח"כ בשעת לבישה לחזור ולברך, וז"ל והנה לדינא, להמחבר לעיל בסימן כ"ה סעיף י"ב בודאי צריך לחזור ולברך, ואפילו לדעת הרמ"א דדעתו שם דכשמסיר על דעת להחזיר מיד אין צריך לברך, והכא נמי הרי הסירו והניחו אצלו על השלחן על דעת להחזירו מיד אין צריך לברך וכו' עיי"ש הרי דכבר כאן נקט שיעור יותר גדול בשביל היסח הדעת.

ובעניוטי נראה כמש"כ בראשית דברי השיעור של רבינו המ"ב של היסח הדעת הוא שיעור קטן דהיינו "לא מיד" אולם שאני ב' המקרים הנ"ל דהתם מיירי דהתפילין לפניו ולכן גם בשיעור יותר גדול כל זמן שבדעתו להחזיר לא מקרי היסח הדעת ועדיין צ"ב.

שם: וכן אם חלצן לכנוס לבית הכסא, אפילו היה דעתו ללבוש תיכף צריך לברך לכו"ע, דהא אין רשאי לילך בהם לבית הכסא ואידיחי ליה, ובבה"ל סוד"ה והכי נהוג כ' וז"ל אם חלצן לילך בחוץ להשתין מים אין צריך אח"כ לחזור ולברך ע"כ דהא רשאי

סי' י"ג) במש"כ בדין טעה והקדים לברך על תפילין של ר"ת.

שם מ"ב סקנ"ד: גזולים וכו' עי' לעיל סימן י"א מ"ב סק"ל במש"כ.

סעיף י"ג מ"ב סקנ"ו: וקדושת העמידה גם אם לא אמר עם הציבור כגון שהיה באמצע תפילת י"ח, מועיל בזה שומע כעונה, עי' לקמן בשו"ע (סי' ק"ט סעיף י"ג).

שם מ"ב סקנ"ה: וביום שיש בו מילה ראוי שלא לחלוץ עד אחר המילה, כי מילה היא אות ותפילין הם אות ע"כ וצ"ב טובא דהא לקמן (סי' ל"א סעיף א') כ' השו"ע בשבת ויו"ט אסור להניח תפילין מפני שהם עצמם אות ואם מניחים בהם אות אחר היה זלזול לאות שלהם ע"כ וי"ל.

לצורך הסעודה אינו הפסק ועיין לעיל בסימן ח' במ"ב סקכ"ח שכ' דיש דס"ל דהשח בין לבישת בגד אחד של ציצית לעוד בגד של ציצית, הוי כמו שסח באמצע הסעודה, ובפשטות בניד"ד אי"ז שייך וא"כ צ"ב כוונתו בציון זה.

שם בה"ל אינו צריך לחזור ולברך וכו' ע"כ נראה לי פשוט דהמברך לא הפסיד הרי דס"ל דלא בכל פלוגתא אמרינן סב"ל, עי' לעיל בבה"ל ד"ה וי"א שלא לברך דג"כ כתב בעני"ז וכמש"כ שם.

שם מ"ב סק"נ: ואם אין שם מי שידוע לתקן הקשר והוצרך לקחת תפילין אחרים בכל גוני צריך לחזור ולברך דדמי להא דסימן ר"ו סעיף ו' עי' בשו"ת שע"ח (ח"ב

יורה דעה

הגאון רבי אליעזר קרביץ שליט"א
מחבר דמשק אליעזר קובץ שיחות,
קונטרס עזרת אליעזר על התורה ועוד.

בענין יצא השער בריבית

סימן קעה' סעיף א *

בטעם ההיתר של יצא השער, אם תלוי במוכר או בקונה.

במשנה ברף עב: מובא שאם יצא השער פוסקין ואע"פ שאין לזה יש לזה. ורש"י בריש פירקין ס' ע"ב במשנה בד"ה וכן השער וכו' כתב "כך היו נמכרין בעיר והותר לו לתת מעות עכשיו על מנת ליתן לו זה חטין כל ימות השנה בדמים הללו כשיעור מעותיו ואע"פ שעכשיו אין לו חטין דתנן בפרקין יצא השער פוסקין ואע"פ שאין לזה יש לזה ויכול המוכר הלז לקנותם עתה במעות הללו". מבואר להדיא בשיטת רש"י שטעם ההיתר זה תלוי במוכר שעד כמה שיכול לקנות, נחשב כבר כאילו כבר קנה לקונה.

עוד טעם מצינו בגמ' סג: "רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו מאי טעמא אמרו רבנן פוסקין על שער שבשוק ואע"פ שאין לו דאמר ליה שקילא טיבותיך ושדייא אחיזרי מאי אהנית

לי אי הוו לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא". בטעם זה מבואר שתלוי בלוקח שהוא יכל לקנות במעותיו עכשיו מה שרצה.

ובשער דעה כאן האריך מאד בשני הטעמים האלו, ועיין בזה בנתיבות שלום בפתיחה, ובדברי סופרים אות ו' ובכירור הלכה בד"ה על שער שבמדינה באריכות.

נפק"מ בין שני הטעמים באופן שיצא שער רק במקום אחד או של המוכר או של הלוקח.

עד כמה שמצינו ב' טעמים האם זה תלוי במוכר או בלוקח, לכאורה אם כל טעם הוא בפני עצמו, יש נפק"מ באופן שהמוכר והלוקח לא גרים שניהם באותה מדינה אלא כל אחד גר במדינה אחרת, ויצא השער רק במקום אחד, או רק במקום של המוכר או רק במקום של הלוקח. האם בכה"ג כבר יש היתר של יצא השער. שאם אלו שני טעמים נפרדים, ודי בטעם אחד, א"כ אם זה תלוי

א. לבקשת רבים בס"ד יהי ניתן בל"נ להשיג הגיליונות קונטרס עזרת אליעזר על רבית, ועל הלכות שבת שיוצא בכולל. דוא"ל RACHLK50AIL.COM

מי שידע על כוללים אחרים שלומדים נושאים אלו, נשמח להעביר הדברים לזיכוי הרבים. ותודה רבה לכל בני החבורה שמוסיפים על הדברים.

כמו כן ניתן להצטרף בנפרד לגליון השבועי עזרת אליעזר שו"ת עם מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א על פרשת השבוע שיוצא בכל שבוע בס"ד ביום ג'.

אם על של כרכים. ויש שפסקו כתוס' שסגי בשער של עיירות. וסיים הב"י לדינא כיון שהרי"ף והרמב"ם הסכימו לדעה אחת הכי נקטינן.

והדרכי משה חולק שהואיל ואיסור דרבנן הוא יש לילך אחר המיקל וכ"ש דבתראי הסכימו כן דהם הרא"ש ובעל הגהות ור"ת דרבים ניהו.

לדינא נחלקו בזה השו"ע והרמ"א, שהשו"ע כתב בריש סימן קעה' סעיף א', "אין פוסקין על הפירות על שער של עיירות מפני שאינו קבוע אבל פוסקין על שער שבמדינה שהוא קבוע ומשיצא השער של מדינה מותר להקדים מעות לחבירו וכו'". והרמ"א כתב "ויש אומרים דפוסקין על שער של עיירות ויש להקל באיסור דרבנן.

עתה יש לעיין עד כמה שנחלקו לדינא השו"ע והרמ"א איזה שער מספיק שיהי' מותר לפסוק על הפירות, שהשו"ע לחומרא שרק בשער של מדינה, ואילו הרמ"א לקולא שסגי בשער של עיירות, לפי"ז כיצד יהי' הדין במוכר שנוהג כשיטת השו"ע שרק ביצא השער של מדינה מותר, והלוקח נוהג כשיטת הרמ"א שסגי בשער של עיירות, מה יעשו באופן שהמוכר שנוהג כשיטת השו"ע נמצא במקום שיצא השער רק של עיירות, והלוקח נמצא בעיר שיצא השער של מדינה ונוהג כהרמ"א. שאם אזלינן בתר המוכר, הרי עד כמה שהוא נוהג כשיטת השו"ע, אצלו שער של עיירות לא נחשב ליצא השער, ויהי' אסור לפסוק, ואם הולכים אחרי הקונה, בכל גווני יהי' מותר, כי לרמ"א שמיקל בשער של עיירות כ"ש אם במקומו יצא השער של המדינה.

במוכר, סגי שיצא השער במקומו, ואם זה תלוי בקונה, די ביצא השער במקום הקונה.

בדעת הב"י והש"ך שהזכירו שני הטעמים כאחד.

הב"י ריש סימן קעה' כתב "וטעם ההיתר וכו' שהוא משום דאמר ליה שקילא טיבותיך ושדיא אחיזרי אי הוו זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא כלומר והילכך חשבינן כאילו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח וכשנתייקרה ברשותו נתייקרה וכיון שאינו דרך הלואה אלא דרך מקח שאינו רבית של תורה לא אחמור ביה רבנן". בב"י מבואר שחיבר את שני הטעמים כאחד, והאריכו בזה הרבה לבאר מדוע צירף את שני הטעמים.

מ"מ מבואר בדבריו שזה תלוי בשניהם, הן במוכר והן בלוקח. ולפי"ז יוצא שצריך שהשער יצא בשני המקומות, הן במקום שנמצא המוכר והן במקום שנמצא הלוקח באופן שכל אחד גר במקום אחר. ואם יצא השער רק במקום אחד, לכאורה לא יוכלו לפסוק על הפירות, כאילו לא יצא השער.

נפק"מ נוספת כשיצא השער בשני המקומות שגרים המוכר והלוקח, ומקום אחד יצא שער של כרכים ובמקום אחר יצא השער של עיירות.

הב"י מביא מחלוקת רש"י ותוס' באיזה יצא השער התירו לפסוק, אם די ביצא השער של עיירות שזה נמשך קצת זמן, או דוקא ביצא השער של כרכין שנמשך יותר זמן. שרש"י סובר שרק ביצא השער של כרכין והתוס' סוברים שסגי ביצא השער של עיירות.

וכתב הב"י שהרי"ף והרמב"ם סוברים כרש"י שאין פוסקין על שער של עיירות כי

אולם אם המוכר שנוהג כהשו"ע גר במקום שיצא השער של המדינה כשיטתו, והקונה שנוהג כהרמ"א גר במקום שיצא השער של עיירות, אז יהי מותר לפסוק, כי לגבי כולם למעשה יצא השער. שלא אכפת שהמוכר לא יכול לקנות בשער של העיר של הקונה, ששם יצא רק השער של עיירות, אבל במדינתו יכול לקנות ששם יצא השער של מדינה. ולכן בכה"ג ודאי מותר לפסוק.

נפק"מ נוספת כששניהם גרים באותו מקום ואחד נוהג כהשו"ע ואחד נוהג כהרמ"א ויצא השער של עיירות.

במדינה אחת שגרים המוכר והקונה, ויצא רק השער של עיירות, אולם המוכר שנוהג כשיטת השו"ע שצריך דוקא שער של מדינה, הרי לגביו כאילו לא יצא השער, ואילו לקונה שנוהג כשיטת הרמ"א שסגי בשער של עיירות נחשב כיצא השער, א"כ יש נפק"מ אחרי מי הולכים, אחרי המוכר או אחרי הקונה, ולפי הב"י שהולכים אחרי שניהם ביחד, יש לעיין בכל הנידונים כאן למעשה מה יעשו בכה"ג.

הראוני מה שמביא בספר השולחן כהלכתו עמוד תיד' שכתב את הכלל בדברים אלו שיש בו מחלוקת הפוסקים ואין הכרעה גמורה ביניהם או ששניהם נפסקו להלכה (כגון מחבר ורמ"א וכו') מותר למי שנוהג כשיטת האוסרים ליתן מהמאכל למי שנוהג כשיטת המתירים, ואין בזה איסור לפני עיור (וציין להמבי"ט ח"א סימן כא', וכתב סופר יור"ד סימן ע"ז, ודרכי תשובה סימן קיט' ס"ק מח', ועיין עוד בזה במנחת שלמה ח"א סימן מד'),

אולם הוסיף שמבואר ברמ"א ביו"ד סימן קיט' סעיף ז' שאסור למי שנוהג כשיטת המתירים ליתן מהמאכל למי שנוהג כשיטת האוסרים אלא חייב להודיע לו שהמאכל אסור לפי שיטתו. עכת"ד.

לפי"ז בנידון דידן שיש מחלוקת שו"ע ורמ"א, ולפי השו"ע בשער של עיירות אסור לפסוק, עלינו לבדוק על מי יש את האיסור לפסוק שזה המלוה, ועל מי יש את האיסור לפני עיור שזה הלוח.

שאם המלווה זה הקונה שפוסק עם המוכר שהוא הלוח על מנת לקבל במחיר זה אפילו אם יתייקר, תלוי אם המלווה נוהג כשיטת השו"ע או כשיטת הרמ"א. שאם המלווה נוהג כשיטת השו"ע שאסור לפסוק על שער של עיירות, א"כ בכה"ג שהוא עובר על איסור, הרי שיש איסור על המוכר שהוא הלוח לפסוק עמו מדין לפני עיור, אפילו אם המוכר שהוא הלוח נוהג כשיטת הרמ"א שמותר, כי אסור למי שנוהג כהמתירים, להכשיל את מי שסובר כהאוסרים. אולם אם המלווה שהוא הקונה סובר כשיטת הרמ"א שמותר בשער של עיירות, בכה"ג מותר לו לפסוק אם הלוח שזה המוכר אפילו שהמוכר נוהג כשיטת השו"ע, כי הלוח לא עובר על לפני עיור, עד כמה שלמלווה מותר לפסוק על שער של עיירות.

שו"ת עם הגאון ר' נפתלי נוסבויים
ש"יט"א, ב.

ש. יש מחלוקת שו"ע ורמ"א בסימן קעה' סעיף א' ביצא השער אם הולכים אחרי השער של כרכים או שער של עיירות, יש לדון

והייתי שומרם באוצרי ולא היו מתקלקלים כלומר והלכך חשבינן כאילו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח וכשנתייקרה ברשותו נתייקרה, וכיון שאינו דרך הלואה אלא דרך מקח, שאינו רבית של תורה לא אחמור בה רבנן.¹

לפי"ז הוסיף בעמק דבר שם אות לה' שמשמע דבפירות וירקות שנרקבים דלא שייך האי טעמא אסור לפסוק עליהם.

לכאורה בב"י שלפנינו לא נזכר כל הלשון כדבריו ולא נזכר התנאי שיכול לשמור באוצרות אלא כתב וז"ל "וטעם ההיתר איתא וכו' שהוא משום דאמר ליה שקילא טיבותיך ושדיא אחיזרי אי הווי לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא כלומר והילכך חשבינן כאילו המוכר קנה מיד התבואה בדמי הלוקח וזכה בה הלוקח וכשנתייקרה ברשותו נתייקרה וכיון שאינו דרך הלואה וכו'".²

בגדר יצא השער אם די שמצוי לקנות בשפע.³ בספר שערי הלכה הלכות רבית פרק ז' עמוד לט' אות כה' כתב, כשיש מחיר קבוע לפירות שהוא רוצה ללוות ומצוי לקנותם, זה נקרא יצא השער, מותר ללוות וחייב לפרוע כמידה שלוה גם אם התייקרו הפירות בזמן הפרעון.

ומחיר קבוע הוא שכל הסוחרים מוכרים במחיר אחיד, אבל אם כל סוחר מוכר במחיר שונה לא חשיב יצא השער. גם אם מצוי בשוק לקנות את הפירות, יש אומרים שהמחיר צריך להיות קבוע למשך חודשיים,

באופן שאחד נוהג כשיטת השו"ע ואחד נוהג כשיטת הרמ"א, ויצא השער של עיירות, מה עושים בכה"ג.

ת. כיון שיש על שניהם איסור, המלוה עובר איסור דרבנן, והלווה עובר איסור לפני עור, צריך להחמיר בכה"ג.

יצא השער אבל הפירות יכולים להתקלקל במשך הזמן.

בדברי סופרים אות ו' מביא בתחילה ההיתר של יצא השער שמבואר במשנה כי אע"פ שאין לזה יש לזה, וכיון שיכול המוכר להשיג הפירות אצל אחרים הוי כאילו הם בידו וכאילו באו לרשות הלוקח וברשותו נתייקרו.

עוד טעם אמרו בגמ' סג' ע"ב דאמר ליה הלוקח שקול טיבותיך ושדיא אחיזרי מאי אהניתי לי אי הווי לי זוזי בידי הוה מזבנינא בהיני ובשילי בזולא.

ומביא כמה פוסקים שכל טעם הוא בפני עצמו, ועיין בזה באריכות בשער דעה ועוד.

אולם מביא שבב"י מבואר שאין כאן שני טעמים אלא טעם אחד.

כשהדברי סופרים מעתיק את לשון הב"י, לכאורה זה לא כהלשון בב"י שלפנינו, ומדבריו לגירסתו יש חידוש לדינא. ונעתיק את לשון הב"י כפי שמביא הדברי סופרים "וטעם ההיתר אמרינן בגמ' שהוא משום דאמר ליה הלוקח למוכר שקול טיבותיך ושדיא אחיזרי, אי הוה לי זוזי בידי הייתי קונה בהם היום תבואה במחיר של היום

ג. אי"ה נאריך בענין הזה לקמן בסעיף ה' ששם זה עיקר הנידון של רווחים שהרוויח הלוקח.

ד. מובא כבר בסימן קסב' בהיתר של הלוואת סאה בסאה.

ויש אומרים שדי שהמחיר קבוע לכמה ימים, ואפשר להקל כסברא אחרונה.

ולפי מה שנתבאר לעיל, רוב המוצרים בזמננו כיון שאין להם מחיר אחיד אף שמצוי לקנותם, לא חשיב יצא השער ואסור ללוותם (חוץ מדברים שיש פיקוח ממשלתי על המחיר, כגון לחם, שמן סיגריות וחלק ממוצרי חלב).

בדברי סופרים בעמק דבר סימן קסב' אות קיט' כתב שלהלכה קי"ל דבעינן שיצא השער, והעיקר הוא מה שיש חטים בשוק ויכול לקנות באשראי או ללוות. אלא דכל זמן שלא יצא השער, הרי זה סימן שעדיין אין החטים מצויים בשוק כ"כ, שהשער נקבע כשיש חטים הרבה בשוק, וכן זמן שאינם מצויים במדה זו לא ימצא כ"כ בנקל או לקבל באשראי.

ולפי"ז אם החטים מצויים ביותר וסיבת אי יציבות השער הוא מסיבות אחרות אע"פ שלקנות באשראי אינו יכול עדיין שהסוחרים ממתינים עד שיצא השער, אולי יקבע ביוקר, מ"מ יכול ללוות על סמך זה, אך שמא בעינן שיהיו לו ב' אפשרויות שיוכל ללוות וגם לקנות באשראי.

אכן אם הסוחרים נמנעים מלמכור שכל יום יש שער חדש ומוכרים לפי אותו שער דיכול גם לקנות, לכאורה יש להתיר, ונפק"מ מזה לזמנינו שאי יציבות השערים הוא מסיבות אחרות, וצ"ע בכל זה.

בנתיבות שלום סימן קעה' אות יז' כתב שמצוי הוא שלמוצרים מסוימים יש מחירון של בית החרושת, אך בחנויות יש הפרשים במחיר, יש המוכרות את המוצר בתשעים אחוז מהמחירון ויש המוכרות בשמונים

ולכאורה כל שהמחירון עצמו יציב ואינו משתנה במהרה, וגם השער שפוסק עמו, אף שהוא נמוך ממחיר המחירון, מ"מ רוב החנויות מוכרות בשער זה ואין הדבר מצוי שלא יוכל להשיג בשער הזה את המוצר בחנויות אחרות, הרי זה נידון כיצא השער. ולכן אם רוב החנויות מוכרות בתשעים אחוז מהמחירון ואין מצוי כלל שיעלו את המחיר מעל זה, מי שנותן מעות בסך זה, הרי זה פוסק על סמך יצא השער, אך אם נותן פחות ממחיר זה באופן שרק בחנויות בודדות יוכל להשיג את המוצר, אין זה בגדר יצא השער.

בחלקת בנימין סימן קעה' אות ז' כתב, שאם יצא השער באופן שימשך אותו שער ואינו משתנה עוד אלא שיש מן המוכרים שדרכם למכור בזול, ויש שמוכרים ביוקר (וכמו שמצוי בזמנינו) נראה דחשיב יצא השער כל שמצוי בכמה חנויות לקנות עתה באותו מחיר שפסק בו ולא ישתנה המחיר ואע"פ שיש שדרכם למכור בזול או ביוקר לא איכפת לן.

בקיצור ברית יהודה עיקרי דינים עמוד קפג' כתב, מהו יצא השער, בזמן הגמרא והפוסקים היו שער הפירות נקבעים בדרך כלל רק לאחר הגורן או האסיפה, והשער נמשך כמה חדשים, וקודם לכן לא היה שער קבוע לפירות, וגם לא היו מצויים לקנות או שהיו נמנעים מלקנות כ"כ, ורק לאחר הגורן התחילו בקביעת שער קבוע לפירות בכל המקומות, ואז היו הפירות מצויים בשוק לקנות ולמכור.

החכמת אדם כלל קלד' ס"ה דכשיש שער קבוע יכול הלווה להשיג בקל ולכן חשיב כיש לו.

עוד הביא בשם שו"ת הרא"ש כלל ק"ח אות טו' דשכיחי חיטין בעיר לקנות בכל מקום, בשער ידוע בעיר. כלומר בכל המקומות שמוכרים חיטים בעיר יש שער ידוע.

וביאר הגר"ש אלישיב זצוק"ל דכשאפשר להשיג בשפע בכמה חנויות בשער קבוע, גם כשיש הבדלים קטנים במחירים שרי, כשזה בגדר הנורמה הרגילה. כלומר יתכנו שינויים קטנים במחירים בגלל מיקום החנות סגנון המחירים שלה וכדומה, והעיקר הוא שיש מחיר דומה בין המוכרים וזה מוכיח שהדבר מצוי.

פסיקה בימים אחרונים של שער קבוע.

בנתיבות שלום אות יח' כתב שיש לעיין בסחורה שיצא השער שלה לתקופה ארוכה אך תקופה זו הגיעה לסיומה ובעוד ב' וג' ימים ישתנה השער, האם נימא דמותר לפסוק על סמך שער זה דסו"ס הרי זה שער ממושך, או דכיון שעתיד השער לעלות תוך זמן קצר לא קיים טעם ההיתר של יצא השער, שהרי המוכר לא יספיק לקנות אך הסחורה במעות שניתנו לו וקצת נראה לאסור.

אולם בדברי סופרים אות ו' כתב יצא השער ודרך השער להיות נמשך חודש או חודשיים ופסק עמו ביום אחרון אע"פ שיודע שמחר ישתנה השער, מסתברא דמותר, דלא פלוג רבנן, וכל שהוא שער קבוע מותר.

אמנם אם מחמת שהשער עתיד להשתנות מצניעים הסוחרים את סחורותיהם ואינה מצוייה בשוק אסור.

ונראה שבזמנינו לא שייך כמעט דיני יצא השער, שכן אין השער נקבע ליחידים בשעת הגורן או בשעת האסיפה, והשערים הם בדרך כלל קבועים, ועכ"פ אינם תלויים בעונות של הפירות, וכ"ש בשאר סחורות ומוצרים שאין להם עונות וקביעת שער, וע"כ נראה שרוב המוצרים והפירות הם בגדר יצא השער, וכ"ש אותם מוצרים המצויים בשפע לקנות.

בברית פנחס עמוד קצד' כתב בהיתר זה של יצא השער, נקבע ע"י שני תנאים. א, שמחירו קבוע, דהיינו שמחיר החפץ קבוע לפחות לכמה ימים. כיום, רוב החפצים דהיינו מוצרי בית חרושת, פירות, ירקות וכדומה מחירים קבוע לכמה ימים ויותר. ב', ששכיח לקנותו, דהיינו שהחפץ קיים בשוק ואפשר לקנותו, אולם אם אין להשיגו, כגון שאין זה עתה העונה של הפרי, או שיש שביתה בבית החרושת שבו מייצרים אותו, או שהפסיקו לייצרו מכל סיבה שהיא, אסור.

ואם מחירו קבוע אך אין כעת להשיגו, אסור. ואף אם ניתן להשיגו אך אין לו מחיר קבוע, ומחירו עולה ויורד כל הזמן, כגון מטבע הדולר, יש להחמיר. וע"ש בהערות.

בספר אשרי האיש על יור"ד עניני רבית מובא בשם הגר"ש אלישיב זצוק"ל שאם אפשר להשיג בשפע בכמה חנויות, נחשב שיצא השער, ואפילו השער קבוע רק לכמה ימים, נחשב שער קבוע. ואפילו יש הבדלים קטנים במחירים, ג"כ נחשב שער קבוע.

בשבות יצחק על רבית שעדיין לא יצא לאור מביא את דברי הגמ' בדף עב: שאם יצא השער הקבוע של חטים יכול ללוות סאה בסאה אע"פ שאין לו וביאר הרשב"א דבזמן שיצא השער דמי שיש לו דמי. והביא את

יצא השער רק נגמר הסחורה בכל השוק ואי אפשר עתה להשיג, ובאופן שודאי לא ישתנה המחיר.

בספר שערי הלכה פרק י' אות מה' כתב, נראה שאסור להקדים לשלם מראש עבור רהיטים או מוצרי חשמל, גם אם מחירם קבוע ואחיד לפי מחיר קטלוג של המפעל, בזמנים שאי אפשר להשיגם בשוק מיד, כגון פריז'יידר או מזגן או רהיט מסויים והמפעל אינו יכול לספק עכשיו את המוצר מפני ריבוי ההזמנות. אף דלכאורה זה חשיב כיצא השער, מ"מ כיון שאין המוכר יכול לקנות את המוצר עכשיו, לא חשיב כיצא השער וגם ליכא למימר הא חיטי בהייני ושילי, כדאמרו בגמ' ב"מ סג' ע"ב בטעם היתר יצא השער. עכת"ד. ה

מבואר בדבריו שאפילו שאין סיבה שישתנה המחיר, שהוא קבוע לפי מחיר כפי שכתוב בקטלוג, מכיון שאי אפשר למעשה להשיג בשוק, אסור.

במשפטי התורה על ב"מ עמוד תנא' סימן ז' כתב, קונה ששילם מראש עבור סחורה שיקבלנה בזמן מאוחר, אם אין למוכר את הסחורה ששילם עבורה, וגם לא ניתן להשיגה בחנויות אחרות, אסור למוכר להוזיל לקונה את מחיר הסחורה ממה שתהיה שוה בזמן שיקבלנה, משום איסור רבית.

בנתיבות שלום סימן קעה' סעיף א' אות טז' כתב, שפשוט דאם עשה פסיקה על

בתורת רבית פרק י' בבירור הלכה אות ג' עמוד קנ' במהדורה החדשה כתב, אם המחיר נקבע לחדש וכיוצ"ב ובא לקנות סוף הזמן, כגון יום לפני סוף הזמן שנקבעה ההקפאה (השער שקבעו) לכאורה היה מקום לחשוש לאסור שיהיה קובע מראש לקבל המוצר בזמן שישתנה מחירו. אולם לא נזכר בפוסקים שבבא לפסוק ולהקדים במעות ביצא השער בעינין שיהיה דוקא בתחילת התקופה, ומשמע שלא חילקו חז"ל ובכל גווני מותר אף בסוף התקופה של יצא השער.

בשבות יצחק על רבית שעדיין לא יצא לאור כתב שנראה דגם כשהוא סמוך לסיום זמן השער וכולם יודעים שעומד להשתנות, גם בזה יש היתר יצא השער ולא נתנו דבריהם לשיעורים.

אם משתנה השער באותו יום, גרע מהשער של עיירות.

כתב בחלקת בנימין אות כא' לגבי השער שהזכיר הרמ"א שסגי בשיעור של עיירות ושער זה משתנה בתוך איזה ימים, ולא נתבאר בפוסקים שום שיעור מסויים לכך. ועכ"פ נראה שאם משתנה באותו יום גרע משאר של עיירות, ולכו"ע לא חשיב שער וכ"ש בדבר שהשער שלו משתנה תמיד כגון מניות שמשתנה תמיד כרגע נראה דאף לרמ"א לא שייך היתר של יציאת השער שאפילו ילך מיד לקנות כבר מצוי שישתנה.

ה. במנחת איש על רבית עמוד שנא' עיקרי דינים פרק יח' אות כא' כתב, מצוי בזמנינו שאדם בא לקנות חפץ מסויים וחפץ זה חסר במלאי של החברה וכדומה ומקדים ונותן מעות עכשיו, כדי לקבל החפץ כשיבוא לחנות מן המפעל, ודבר זה אסור. וביאר בהערה דלא חשיב יצא השער, אע"ג דיש שער לחפץ זה, כיון דמ"מ אילו ירצה לקנותו בשוק עכשיו אי אפשר להשיגו מפני המחסור כעת ולא התירו ביצא השער אלא משום חיטי בהיני ובשילי, וצ"יין גם הוא לדברי השערי הלכה.

שכתוצאה ממנה אין להשיג את המוצר בקלות, גם בהם אין לסמוך על היתר זה שמחירו קבוע.

אולם כתב, בתי חרושת או חנויות גדולות שמפרסמים קטלוגים סחורות ומוצרים שיצאו במשך השנה, והמחירים קבועים, יכולים להזמין אף שהמוצרים בתהליך העבודה, ואפילו לפנייה, ואין להשיגם עכשיו, שאין לחשוש בהם לשינויים. וכתב בהערה, שכל שהתפרסם מטעם בית החרושת או החנויות הגדולות קטלוגים לכל השנה, יש מצידם התחייבות לספקם במחיר שהתפרסם.

מבואר בדבריו חילוק בין אם יש צד שישתנה המחיר או ודאי לא ישתנה המחיר, שאם ודאי לא ישתנה המחיר בהמשך, אפילו שעתה אי אפשר להשיג המוצר, מותר. וכנראה שהסברא בזה, שאם בטוח שלא ישתנה המחיר בהמשך, א"כ אין כאן הקדמת מעות בשביל להרוויח את המחיר היקר, כי לא יעלה המחיר. וכל שהמפעל מתחייב לעמוד בדיבורו לפי מה שפרסמו, מותר לפסוק ולהזמין אצלם סחורה.

פסיקה בעיירות שלא יצא השער, על סמך כרך גדול שמסתפקין ממנו.

הש"ך בס"ק ב' מביא בשם הב"י שאם יצא השער בכרך אחד, אע"פ שכל העיירות הסמוכות לה אין להם שער, פוסקים על שער של אותה כרך הסמוכות לה, ומוסיף הב"י בתנאי שמסתפקות ממנה, אבל אם אינן מסתפקות מהעיר הגדולה, אע"פ שהן סמוכות לה, לא אזלינן בתר השער של העיר הגדולה אלא על השער של המקום שמסתפקין ממנו.

סחורה אשר יש לה שער ברור אך אי אפשר כעת להשיגה בשוק הרי זה כאילו לא יצא השער ואין להקל בזה.

בדברי סופרים בעמק דבר סוף אות כב' כתב, אם יצא השער ואין פירות מצויים בשוק, כמו שמצוי היום שמחמת שיש פיקוח על המחירים נקבעים המחירים אף שאין הפירות מצויים בשוק, פשוט דאין יציאת השער מועלת.

ויתכן שכל דבריו זה בפירות שבדרך כלל משתנה המחיר, א"כ אי אפשר לפסוק אפילו שיצא השער, כי אולי כשיגיע סחורה חדשה ישתנה המחיר, ונמצא שכל הפסיקה היא בשביל הקדמת מעות להרוויח לפי המחיר היקר. ולא נתבאר דעתו באופן שודאי לא ישתנה המחיר, כמו במוצר שיש לו מחירון בקטלוג של חברה מסוימת לתקופה ארוכה, אם יהי' מותר להזמין סחורה אפילו שעתה אין להם.

בתורת רבית פרק י' אות ח' כתב, מוצר שיש לו מחיר קבוע אך אי אפשר להשיגו עתה בחנויות, אינו יכול להקדים לשלם מראש כדי להבטיח את מחיר המוצר, לפיכך מוצרי ייבוא כגון מכונית וכדומה, שאין אפשרות להשיגם עתה בארץ, וצריך להמתין לבואם מחוץ לארץ, או המזמין דגם מכונית מהשנה הבאה, בזה לא מועיל מה שמחירו קבוע, שכן בדרך כלל משתנים המחירים. וביאר בהערה, משום שההיתר יצא השער מבוסס על מה שיכול המוכר או הקונה להשיגם בקלות.

ומוסיף עוד, שמוצרים אשר בבית החרושת שמייצר אותם, מתקיימת שביתת

אצל המוכר, ואכן לקונים כמות מועטת המחיר הוא יותר יקר, אסור למוכר לקבל תשלום מראש על פי המחיר הנמוך של כמות מרובה, אלא לפי המחיר שמוכר לקונים כמות מועטת.

פרטי דינים למעשה בהיתר יצא השער.

בתורת רבית פרק י' עמוד קנ' כתב כמה פרטי דינים שראוי לדעת.

א. כל מוצר אשר מחירו קבוע ומצוי להשיגו בחנויות במחיר זה, מותר למוכר להבטיח לספק את המוצר לאחר זמן אף אם יתייקר, תמורת התשלום המוקדם שנתן הקונה.

ב. מחיר קבוע נחשב כל מוצר שמחירו אינו משתנה לפחות לכמה ימים בחנויות רוב הדברים נכללים בהיתר זה.

ג. כל המוצרים בפיקוח ממשלתי נחשבים בעלי מחיר קבוע, לחם מוצרי חלב, ביצים, שמן וכדומה. כמו כן כל מוצר הנכלל בצו הקפאת מחירים דינו כן.

ד. מוצר אף שאינו בר פיקוח אך ברוב החנויות נמכר במחיר אחיד, כגון מוצרים סטנדרטיים המיוצרים ע"י בית חרושת ולהם מחירון מטעם בית החרושת.

ה. פירות וירקות בעונתם, כלי כסף, כלי מטבח וכדומה, וכן מטבע חוץ, כגון דולרים, כל שידוע מה מחירם היום ויכול להשיגם בנקל, מותר להקדים לשלם עליהם ולהבטיח את עצמו מפני עליית מחירם.

ו. אם נפוצו שמועות על פירות, או על העלאת מחירים של מוצר מסויים, כגון כלי כסף וזהב, ומחמת כן נמנעים הסוחרים למכרו במצב זה, יהיה אסור לשלם מראש

עוד כתב הב"י, שאם מסתפקות עיירות הסמוכות לעיר זו ואין בה שער קבוע, הולכין אחר העיר היותר גדולה שמסתפקין ממנה.

פסיקה בין שתי עיירות שמסתפקין זה מזה ויצא השער רק באחת מהן.

בברית יהודה פרק כד' הערה כו' לאחר שמביא את דברי הש"ך בשם הב"י מוסיף לדייק מדבריו דלפי הפוסקים שגם שער של עיירות קטנות חשוב שער קבוע, כל שתי עיירות קטנות ובאחת יצא השער ובשניה לא, אם השניה מסתפקת מן הראשונה, פוסקין על שער הראשונה. עכת"ד.

וצריך להוסיף על דבריו, שעד כמה שיש לכאורה מחלוקת השו"ע והרמ"א אם מספיק שער של עיירות או שצריך שער של כרכין, א"כ לפי השו"ע לא שייך דין זה בשתי עיירות, כי אפילו באותה העיר שיצא השער בשוק של עיירות, לא נחשב ליצא השער ואסור לפסוק על כזה שער, כי לא נמשך הרבה זמן, ובודאי שעייר אחרת לא תוכל לפסוק על סמך של שער השוק בעיר השניה, משא"כ לפי הרמ"א שתמיד מועיל יצא השער של עיירות, שייך נידון זה.

פסיקה בתשלום מראש על הוצלה בדברים בודדים כשנדרך כלל נמכרים בזול רק בכמויות.

בתורת רבית פרק י' אות יז' מביא את מה שכתב בפתחי תשובה בשם החות יאיר שאם המוכר בדרך כלל מוכר כמות מרובה במחיר מוזל והקונה מתנה עמו לספקה לו מעט מעט מידי שבוע וכדומה וישנם מוצרים אשר קיים בהם הבדל בטורח המידה והמשקל, כגון שבאופן רגיל מוכר חבילות ספורות ומדודות כשהן סגורות ועתה צריך לפתחן ולספור, או במוצרים אשר עקב מדידות רבות קיים חסרון

הגאון ר' יחזקאל דרברמדיקר שליט"א השיב בשם הגאון ר' משה שאול קליין שליט"א שכל דבר שאין לו פיקוח ממשלתי ובכל יום משתנה המחיר, לא נחשב ליצא השער ואי אפשר לפסוק באופן כזה כשאין לו, אפילו שמצוי הרבה בשוק.

פסיקה על רהיטים ומוצרי חשמל מתצוגה.

בחוט שני רבית עמוד צט' כתב, המזמין רהיטים, מכשירי חשמל וכיוצ"ב, ואם משלם מתחילה ומקבל את הסחורה לאחר זמן, משלם הקונה כפי המחיר של עכשיו ולא כפי היוקר של שעת קבלת החפץ, אזי אם יש למוכר חפץ כזה רק שאינו רוצה למכור (כגון שהוא מתצוגה) נראה דחשיב פסיקה ויש לו, כיון שאם ירצה, יכול עתה למכור לו, ודוקא אם הקונה מוכן לקבלו.

קניית מוצרי חשמל מסוכן.

בחוט שני רבית עמוד צט' כתב, סוכן מקררים, מכונות כביסה וכיוצ"ב, אם הוא סוכן של החברה והתחייבותו עם הקונים מחייבת את החברה, מותר להזמין אצלו מוצרים אלו ולשלם בעת ההזמנה ולקבלם לאחר זמן, אע"פ שהמחיר כשקונה באופן זה נמוך מאילו היה קונה בחנות או בחברה ומקבל מיד את המכונה, ואע"פ שאין לסוכן מכונות אלו מותר, כיון שהמוכר הוא סוכן של החברה ומחייב את החברה הוי כשלוחם למכור, ולחברה יש תמיד מכונות, הוי פסיקה ויש לו, לכן מותר לפסוק עליהם.

אבל אם הסוכן אינו מחייב את החברה מה שמתחייב לקונים, רק שקונה מן החברה ומוכר לאחרים, אין המוכר שלוחם, ואם לא היה למוכר, לא היה כאן פסיקה, ואם התייקר המחיר, צריך לשלם כפי היוקר של עכשיו.

ולהבטיח את עצמו מפני העלאת המחיר, וכן מניות ואג"ח אשר מסיבות שונות עלול להיפסק המסחר בהן בבורסה, אין להקדים תשלום מראש עבורן.

ז. דברים שיש להם כעת מחיר, כל שביד הסוחרים לשנותו בכל זמן שירצו אין לסמוך ע"ז.

ח. פירות וירקות לפני העונה שאינם נמצאים בחנויות בשפע, ולא כל בעל חנות יסכים למכרם, או דבר עונתי שרוצים הסוחרים לחכות לעונה כדי לקבוע את מחירו בהם לא יוכל להקדים מראש.

בברית יהודה פרק כד' הערה לד' כתב, שבזמנינו רוב הסחורות והמוצרים הסטנדרטיים הם בגדר יצא השער ובפרט בדברים שיש עליהם פיקוח על המחירים. ואע"פ שבזמנינו גם הדברים שיש עליהם פיקוח משתנים מחיריהם מפעם לפעם, נראה שאין זה גורע מהיתר יצא השער, משום שבדרך כלל נמשך המחיר זמן ממושך, ועוד שע"פ דברי הרמ"א שכתב להתיר לפסוק על שער של עיירות משמע שלא חשש לשער הנמשך, ומ"מ אי אפשר לתת כללים אלא שיש לנהוג בכל דבר לגופו ע"פ דברי האחרונים.

פסיקה בפירות וירקות בזמנינו שכל יום יש שינוי מחירון.

שמעתי שיש תקליט הסוחרים בכל יום על מחירון של פירות וירקות, ולא הוברר דיו מה המטרה בזה, האם זה לומר שמשנה את השער וכל יום הוא מחיר אחר, או שיש מחירון להרבה זמן ורק אומרים את המחיר לאלו שרוצים לקנות ביום יותר מוזל בתוך התעריף הכללי של משרד החקלאות.

שו"ת ממרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל.¹

ש. אם יצא השער שמותר ללוות סאה בסאה או פסיקה, מדובר גם כשיצא השער שאינו קבוע לגמרי שיש הבדל קטן בין החנויות או לא.

ת. אפילו שיש הבדלים קטנים בחנויות, כיון שיש להם שער קבוע זה מספיק.

ש. בהיתר של פסיקה על חפץ שמותר ביצא השער, האם צריך מחיר קבוע בכל החנויות, או מספיק שאפשר להשיג בשפע בחנויות.

ת. אם אפשר להשיג במחיר הזה בשפע, הרי זה כיצא השער.

ש. אם אי אפשר להשיג בשפע אך יצא השער בכל המקומות באותו המחיר, ויש הבדלים קטנים מאד במחיר, האם זה נחשב יצא השער.

ת. בהבדלים קטנים אין להקפיד.

ש. אם המחיר קבוע במשך כמה ימים ואח"כ בדרך כלל עולה כמו דולרים, האם נחשב שער קבוע בימים אלו, או כיון דרגיל שמשנתנה אחר כמה ימים לא נקרא יצא השער.

ת. אפילו אם זה קבוע רק כמה ימים הרי זה נחשב כיצא השער.

ביצא השער, צריכים הקונה והמוכר לדעת שיצא השער.

בחלקת בנימין אות י' מביא שצריך שידעו המוכר והלוקח שאכן יצא השער (אבל אין צריכים לידע בכמה יצא).

בנתיבות שלום אות ח' מאריך במחלוקת אם הקונה והמוכר צריכים לדעת שיצא השער, ומסיים שלכתחילה בודאי בעינן שידעו המוכר והקונה שיצא השער, ולענין דיעבד אפשר לסמוך על המקילים.

בסומך על היתר יצא השער, ונתן למוכר רק מקצת המעות, האם שייך לפסוק על יותר. ובאופן שיש למוכר כל הפירות

בחלקת בנימין אות טו' מביא שיש מדייקים מלשון השו"ע "כשיעור מעותיו", שמשמע שאסור לפסוק שיתן לו יותר, כגון שנתן עתה זוז שהוא מחיר סאה אחת ופוסק עמו על ב' סאין דאסור, והטעם מפני שעל הסאה השניה לא שייך הסברא דהיה יכול הלוקח לקנותה בעצמו, והוי ליה כאילו קנאה המוכר וברשותו אייקר, דלא אמרינן הכי אלא לגבי המעות של הך פסיקה ולא מהני מה שיתן לו ללוקח ולמוכר מעות אחרות, וממילא מה שיתן לו בסוף סאה השניה אחר שתתייקר הרי אותה סאה תוספת של יוקר הוי אגר נטר על הזוז שהקדים לו בשביל הסאה הראשונה ויש להחמיר בזה.

בנתיבות שלום אות י' האריך בזה והוסיף שכל הנידון הוא רק כאשר אין למוכר כל הפירות ואנו באים להתיר על סמך יציאת השער, אך כאשר כל הפירות ברשותו אין כל חשש, דלגבי כל הפירות מקילינן לומר שנקנו ללוקח ויש כאן מי שפרע על כל המקח דקי"ל ערבון קונה כנגד כולו וברשותיה דלוקח אייקר, ואם יש למוכר רק מקצת הפירות הדבר חוזר למחלוקת האחרונים.

1. שאלות שנשאלו ונכתבו ע"י חתנו הגאון רבי יוסף ישראל ישראלזון זצ"ל בדקדוק רב, ועוד ת"ח, ותודה רבה לבנו הגאון ר' אברהם צבי ישראלזון שליט"א על מסירת השו"ת לזיכוי הרבים.

עליה, דאע"ג שהבנק מחוייב לשלם עבור צ'ק כזה, מ"מ לא תורת שטר עליו ואי אפשר למכרו, וכ"כ בהקדמה לכללא דרביטא אות ז', וכן עמא דבר.

ולא ביאר מתי באמת מתחיל הפסיקה עם צ'ק אינו מעות.

בברית פנחס עמוד קטז' כתב, המשלם בצ'ק דחוי לזמן קבלת המוצר, אין זה נחשב כתשלום מראש ומותר. ואם הצ'ק דחוי לזמן מה, אולם המוכר אינו יודע מראש אם המוצר כבר יגיע אז (כגון כשהמוכר מזמין אותו מהמפעל ואינו יודע בדיוק מתי זה יהיה מוכן) מותר לשלם בצ'ק זה, ואף אם בסוף יתברר ששילם מראש לפני קבלת המוכר, אין בו איסור רבית, כיון שמוכח שאינו קובע מחיר בגלל ששילם מראש.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב, כשמזמין מוצר לתאריך מסוים, עליו ליתן הצ'ק לתאריך שבו ביום יגיע המוצר, ואז אין כאן איסור פסיקה כלל, כי כל האיסור מתחיל כשיש הקדמת מעות למוכר בעד מותר שיביא לאחר זמן, ורק בגלל הקדמת המעות הוא משאיר את המחיר הזה אפילו כשהמוצר מתייקר. אבל כשמסכם עם המוכר על מחיר מסוים על המוצר שמזמין וקובעים שיתן לו צ'ק בסכום הזה על תאריך שיגיע המוצר לביתו, אז אין כאן כלל הקדמת מעות ומותר.

רק שיש בזה לפעמים בעיה, שדרך הסוחרים שהם קונים עוד סחורה ומעבירים את הצ'ק הזה לאחרים, וברגע שהם קיבלו מוצרים מסוחרים אחרים ושילמו בצ'ק הזה, הרי שיש כאן איזה תשלום מצד הקונה שלהם, שהוא מתחייב לפרוע בצ'ק על מה

פסיקה בהזמנת מוצרים בנתינת צ'ק מאוחר למוכר, מתי מתחיל הפסיקה.

מי שמזמין מוצרים בחנויות ורוצה לשלם בצ'ק דחוי, מתי מתחיל הפסיקה, הרי עתה אין כאן כסף מזומן שנותן למוכר, ובהיתר של יצא השער אפשר לפסוק רק עם כסף של הקונה בעד כל המוצר, שאז אם אין לו למוכר כאן, יכול בכסף שקיבל לקנות במקום אחר, אבל בצ'ק דחוי איך אפשר לעשות פסיקה.

בחוט שני רבית עמוד ק' אות ו' כתב אם הקונה נתן צ'ק עבור הפסיקה, אין זה פסיקה רק מהזמן שהמוכר השתמש בצ'ק (כגון שהעבירו לאחר) ולכן אסור למוכר להשתמש בצ'ק רק בשעה שנתקיימו אופני ההיתר של פסיקה כגון יש לו או יצא השער.

בברית יהודה פרק כד' ס"ק ב' כתב שאם יש לו כיסוי חשיב כנתינת מעות, דנתינת צ'ק הוי כמכירת חוב שיש לו על אחרים, וכיון שקנה החוב הוי הקדמת מעות, אבל אם אין לו כיסוי, דינו כשטר חוב של עצמו שמתחייב לתת לו מעות אבל עדיין לא נתן לו מעות, ואין כאן הקדמת מעות.

בדברי סופרים בעמק דבר אות ד' מביא את דברי הברית יהודה ומוסיף שלפי שיטתו פשוט דאפילו אם עתה אין לו כיסוי, אבל יהי' לו כיסוי קודם זמן הספקת הסחורה דיש כאן הקדמת מעות. וכל זה לשיטת הברית יהודה דצ'ק חשיב שטר חוב ואפשר למוכרו.

אולם הדברי סופרים בעצמו חולק שצ'ק הוא יפוי כח למחזיק בו למשוך הכסף מהבנק, אבל אינו שטר חוב, דשטר חוב לא חשיב אלא הנעשה בחתימת עדים או כתב ידו של הלוה, משא"כ צ'ק שלא הלוה (דהיינו הבנק) חתום עליו ולא עדים חתימי

הפסיקה באמת כבר אין לו, לא יעזור העברת הכרטיס האשראי בתחילה, כי אז הרי לא נכנס לו כסף, ואח"כ כשנכנס לו הכסף והתחיל ההלוואה, כבר נגמר מה שהיה לו.

וכן ביצא השער, יכול להיות שינויים בין תחילת העסקה שהעבירו את הכרטיס אז, ועדיין לא נכנס כסף למוכר עד כעבור זמן מסוים, וכשנכנס לו הכסף, כבר השתנה השער למחיר יותר יקר, ועתה בכסף שקיבל מהקונה, כבר לא יכול להיות המוצר. רק עד כמה שאין כאן הקדמת מעות, יכול להזיל לו את המוצר בפחות ולא במחיר היקר.

רק שלפעמים יכול להיכנס למוכר הכסף כמה ימים לפני שיגיע המוצר, ואז כשנכנס לו הכסף מתחיל הפסיקה. ומה שמתחייב במחיר הישן זה בגלל הקדמת מעות מאז שנכנס לו הכסף, ובכה"ג צריך ליתן הדעת האם בשביל זמן כזה מאז שנכנס לו המעות עד שיגיע המוצר והשתנה המחיר ובכל אופן נותן לו במחיר הישן זה בגלל הקדמת המעות או מכיון שכבר סיכמו בתחילה על מחיר מסוים גם לולי הקדמת המעות, שהרי הכסף נכנס לו רק כעבור כמה ימים, ואולי בגלל שידע שיכנס לו כסף הסכים לפסוק ושוב יש כאן פסיקה. וצ"ע בכל זה.

כתב בברית פנחס עמוד קטז', המשלם בכרטיס אשראי ומקבל את המוצר לאחר זמן, ישנם בזה אופנים אם נחשב כתשלום מראש.

א. אם חברת האשראי גובה מהלוקח רק לאחר קבלת המוצר, וכן התשלום למוכר יוצא רק לאחר מכן, אין זה נחשב כתשלום מראש ומותר.

ב. אולם אם גביית החברה מהלוקח מתבצעת לפני קבלת המוצר, או שהיא

שהמוכר קונה עתה כערב קבלן, הרי שהתחיל כאן איזה שימוש בצ"ק כתשלום, ושוב יש כאן איזה הלוואה גם לגבי המוכר שחייב לספק מוצר בעד הכסף שהשתמש בצ"ק של הקונה.

לכן העצה לומר למוכר שקיבל את הצ"ק בתחילה שלא ישתמש כלל בצ"ק הזה לשום דבר עד אותו תאריך שיגיע המוצר לבית הקונה שהביא את הצ"ק ואז אין כאן הלוואה. רק שיש לעיין אם זה מציאותי שהמוכר שקיבל הצ"ק ישמור על הצ"ק עד תאריך שיגיע המוצר, וגם לא תמיד יודע מתי יגיע המוצר באמת לקונה, ואיך יוכלו לסכם על התאריך.

ראה לעיל מה שנכתב באריכות בגליון עזרת אליעזר על סימן קעג' סעיף ד' בדין מכירת שטרות את דברי הברית יהודה לגבי מכירת צ"ק מה שכתב בתחילה ומה שחזר בו בקיצור ברית יהודה עיקרי דינים שלמעשה צ"ק זה רק הוראה לבנק בצ"ק של עצמו, ושאר שיטות.

פסיקה בכרטיס אשראי כשהמוכר לא מקבל מיד את הכסף.

אדם שהזמין מוצר ושילם בכרטיס אשראי באופן שיודע שהמוכר יקבל את הכסף רק בעוד כמה ימים, תלוי כל כרטיס ומוכר כיצד הסכמים שלו עם האשראי, יש לדון מתי מתחיל הפסיקה ביניהם, שלפעמים כל עוד לא נכנס כסף למוכר, אין כאן כלל איסור פסיקה, ולא צריך היתר של יצא השער ויש לו, כי הקונה לא הלווה למוכר כלום עדיין. שרק כשיכנס למוכר הכסף, אז מתחיל הפסיקה ביניהם. ואם היה למוכר בעת שסיכמו על הזמנת המוצר והעבירו את הכרטיס, ואח"כ נגמר לו, ובעת שחל

משלמת למוכר לפני הספקת המוצר, הרי זה נחשב תשלום מראש, ואסור.

ג. ומ"מ באופן שהחברה משלמת לאחר הקנייה סמוך לקבלת החפץ יש להקל. ואם החברה משלמת סמוך לקנייה הרבה לפני קבלת החפץ יש להחמיר.

שו"ת עם הגאון רבי מרדכי צבי גרינפֿלד
ש"ימ"א ז

ש. אדם שהזמין מוצר ושילם בכרטיס אשראי באופן שיודע שהמוכר יקבל את הכסף רק בעוד כמה ימים, תלוי כל כרטיס ומוכר כיצד הסכמים שלו עם האשראי, יש לדון מתי מתחיל הפסיקה ביניהם, שלפעמים כל עוד לא נכנס כסף למוכר, אין כאן כלל איסור פסיקה, ולא צריך היתר של יצא השער ויש לו, כי הקונה לא הלווה למוכר כלום עדיין. שרק כשיכנס למוכר הכסף, אז מתחיל הפסיקה ביניהם. ואם היה למוכר בעת שסיכמו על הזמנת המוצר והעבירו את הכרטיס, ואח"כ נגמר לו, ובעת שחל הפסיקה באמת כבר אין לו, לא יעזור העברת הכרטיס האשראי בתחילה, כי אז הרי לא נכנס לו כסף, ואח"כ כשנכנס לו הכסף והתחיל ההלוואה, כבר נגמר מה שהיה לו.

וכן ביצא השער, יכול להיות שינויים בין תחילת העסקה שהעבירו את הכרטיס אז, ועדיין לא נכנס כסף למוכר עד כעבור זמן מסוים, וכשנכנס לו הכסף, כבר השתנה השער למחיר יותר יקר, ועתה בכסף שקיבל מהקונה, כבר לא יכול להיות המוצר.

ת. לכאורה הפסיקה חלה כשקיבל המוכר הכסף מחברת אשראי.

התנה עמו שייביא לו מיד הסחורה, והמוכר נתעכב עד שנתייקר הסחורה.

בחלקת בנימין סוף אות ב' מביא שאם התנה שיתן לו מיד ולא נתן ונתייקרה הסחורה מותר לתת לו כולה דמה שפורע לו יותר אינו מחמת ההלוואה אלא מחמת העיכוב.

בהיתר פסיקה ביש לו אפילו שלא יצא השער, או ביצא השער, שאין מחוייב ליתן אותם פירות.

הש"ך בסוף ס"ק א' כתב "וכן כשיש למוכר מאותו המין מותר אע"פ שלא יצא השער וכו' דכיון דיש לו יכול למכור סחורתו בזול והרי נקנה מיד ללוקח ואפילו מכר אח"כ המוכר מה שהיה חייב ליתן להלוקח כפי מה שהוא שוה בשעת פסיקה".

בחלקת בנימין סוף אות א' כתב "ודע עוד שהפוסק על השער אע"פ שקנה למי שפרע מ"מ לא קנה שום פירות מיוחדים ואפילו אם יש למוכר פירות בשעת הפסיקה או שקנה פירות אח"כ, אין לו ללוקח זכות באותם פירות עצמם ואם נפסדו אין הלוקח מפסיד, וגם רשאי מוכר לאוכלם ולתת לו אחרים שאין חיובו של מוכר רק לקנות פירות וליתן לו.

בנתיבות שלום בסעיף ד' אות ד' מביא שמסתימת הדברים נראה דאף בפוסק על סמך חטים שיש לו, אין הכוונה שהמוכר מתחייב ליתן לו בדווקא מאותן חטים אלא הרי זה פסיקה כללית בדומה לפסיקה ביצא השער וע"ש ראיותיו.

ז. תודה רבה על התשובות שנתקבלו בכתב ידו ע"י אחד מבני החבורה.

פרה זילא טפי מן האחרות ונפק"מ מזה גם לגבי קרקע דמן הסתם אין שומתן ידועה.

ומוסיף שכל זה אם פסק בסתם, אבל אם מפרש שבגלל הקדמת המעות יבטיח לו היוקר אסור שהרי ניכר היטב דמוזיל גביה.

פסיקה במעות צדקה שמותר אפילו באין לו ולא יצא השער.

בחוט שני רבית עמוד קז' אות ג' כתב, לפי מה שנתבאר בסימן קס' סעיף יח' שמותר ליתן רבית לדבר מצוה, כגון לת"ת ויתומים, מותר לשיבות או למוסדות, חסד וכדומה, להקדים מעות לסוחרים שיספקו לשיבה בשר, דגים פירות וכדומה, לזמן מאוחר יותר.

להקדים מעות לועדת השמיטה שיספקו בעתיד סחורה.

כתב בחוט שני רבית עמוד קז' אות ד', מותר להקדים מעות לועדות השמיטה שיספקו להם בעתיד פירות שביעית, כיון שאין זה אלא שליחות שקנו עבורם, ואין בזה פסיקה, ואין לזה שייכות לאיסור רבית.

קמחא דפסחא או מכירות לבני ישיבות ע"י הת"ת. יש לעיין אם מותר להקדים מעות לארגונים שמוכרים בזול קמחא דפסחא, באופן שעדיין לא יצא השער ואין לו עתה להשיג את כל הסחורה שרוצים להזמין, וכן במכירות הנערכות ע"י התתי"ם בשיבות כעזרה לציבור לרכוש סחורה בזול בתוך הישיבות.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב שתלוי מי מרוויח מכל העסק הזה, אם יש רווח מזה לכספי צדקה, שמתרבה להם

ולא עוד, שיש סוברים שבפסיקה ביש לו, אין צריך שתהיה בידו כל הכמות של הפירות שפוסק עליהם אלא די במעט פירות. ולכאורה לפי שיטות אלו מתבאר דלא ס"ל שהמוכר חייב ליתן לו לכתחילה דוקא מאותם פירות, דא"כ איך יתכן לעשות כמה פסיקות על אותם פירות.

בפסק עמו על פירות מסויימים וכדומה בדווקא.

בחלקת בנימין אות יא' כתב שאם פסק מתחילה שיתן לו דוקא מפירות אלו ממש כגון מאותם שיצמחו בשדהו דווקא, (ועדיין לא צמחו) לא מהני היתרא דיצא השער ואסור לקבל היוקר משום דלא שייך בזה טעמא דלעיל שהמוכר היה אפשר לקנות בשוק וגם שהלוקח היה אפשר לו ליקח בזול, שהרי רוצה דוקא בפירות אלו ואינם מצויים בשוק וגם לא שייך בזה קנין למי שפרע הואיל ואין יכול לקנותם בשוק.

לפי"ז מביא שהפוסק עם אומן שיעשה לו בתים לתפילין או עם סופר שיכתוב לו סת"ם, לא שייך גביהו היתרא דיצא השער מפני שמן הסתם הוא מקפיד שלא יקח מן השוק ויתן לו, רק יתן לו ממה שעושה בעצמו.^ח

באיסור פסיקה כשלא יצא השער רק בדברים ששומתם ידועה ולא בדברים שאין שומתם ידועה.

בחלקת בנימין אות ג' מביא בשם כמה אחרונים דדוקא פירות וכיוצא בהם ששומתם ידועה אבל פרה וטלית וכיוצ"ב דאין שומתן ידועה מפני שכל פרה וטלית שונה מן האחרות מותר לפסוק דאין ניכר כ"כ דמוזיל גביה ליתן לו פרה שנתייקרה דדילמא הך

ח. ועיין עוד בזה לגבי סופר שיש לו קלף, לקמן בסעיף ד.

אפיית המצות, וממילא אין כאן הלוואה. ואפילו אם יש חלק שכן נתנו מזומן, עד כמה שהמחיר לכולם אותו דבר ולא משתנה, הרי זה מוכיח שהמחיר לא בגלל המתנת מצות על ההלוואה, אלא שזה ההסכם של המחיר.

הגאון ר' יחזקאל דרברמדיקר שליט"א השיב בשם הגאון ר' משה שאול קליין שליט"א שההיתר משום שנחשב שאין שומתו ידועה, ולכן מתיר גם לשלם מראש בהזמנת קייטרינג.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב שיעשו רק ע"י חתימת חוזה מפורט עם בעל המאפייה את כל הסיכומים באופן ברור, את הסכום שרוצים לקבוע, ואת כל הדברים שדורשים, כמות של קילו מצות שמתחייב, את כל ההפסדים שיכול להיות שזה על חשבוננו, וכל שאר הפרטים, ולפי"ז יקבע הסכום מראש וע"ז חותמים את החוזה, בלי לדבר כלל עדיין על תשלום מראש, אלא אדרבה יכתבו בחוזה שאת התשלום יתנו רק בעת לקיחת המצות, וכעת בעל המאפייה לא יכול לשנות כי הוא זה מכל ההתחייבות שלו בחוזה לציבור שהזמינו לאפות אצלו את המצות במחיר כפי שסוכם, ואז כבר אין בעיה לשלם לו את כל הסכום מראש. כי לא פוסק איתם על המקח בגלל הקדמת המעות, אלא בגלל החוזה שעשו גם לולי התשלום, שהרי חשב שיקבל את המעות רק אחרי האפייה, ובכה"ג ודאי מותר לשלם.

אבל אין הכא נמי באופן שיבקש מראש תשלום ויעשו עמו חוזה על קביעת המחיר, לא יעזור כלום מה שיש חוזה, כי זה גופא האיסור בפסיקה, שבגלל הקדמת המעות סגרו בחוזה שלא ישנה המחיר. אבל באופן שבטוח שיקבל התשלום רק בסוף, ורק בגלל

הכסף וכדומה, אז מותר להקדים מעות כי התירו איסור רבית דרבנן לצורך צדקה. אבל אם האנשים הפרטיים מרוויחים מזה, אסור.

פסיקה עם בעל מאפיית מצות עבור חבורה.

מצוי שסוגרים תאריך עם מאפיית מצות לאפיית מצות חבורה, ובעל המאפייה מבקש שישלמו מראש את הסכום, ודנו בני החבורה מה ההיתר לפסוק עמו ולשלם את הכסף, שלכאורה זה פסיקה על דבר שאין לו, כי הרי את המצוות שאופה ללא חבורה, לא יכול ליתן אותם לאלו שרוצים דוקא מצות חבורה, ולא יכול לקנות עבורם אפילו לא בחבורה אחרת, כי כל אחד רוצה את המצות שאפו בחבורה שעליהם הוא סומך, וממילא גם לא יעזור מה שיצא השער אצל בעל המאפייה שיש לו מחיר לכל מי שבא לאפות אצלו, כי ההיתר ביצא השער זה עד כמה שיכול להשיג אצל אחרים אם אין לו, אבל כאן לא יכול להשיג אצל אחרים.

היה מקום לומר שעד כמה שזה לצורך מצוה, נוכל להתיר איסור דרבנן של רבית זו, אבל השיב הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א ששיטת המ"ב בסימן רמב' שלא מתירים איסור רבית דרבנן לצורך מצוה.

ראש הכולל הגר"י ליברמן שליט"א גם דחה שאי אפשר להתיר משום ההיתר לצורך מצוה, כי יתכן שגם המתירים התירו רק כשאי אפשר בענין אחר לקיים המצוה, אבל כשאפשר בהיתר מנין לנו שמותר רבית דרבנן לצורך מצוה.

וע"כ ביאר ראש הכולל משני טעמים אחרים להתיר, או שאין שומתו ידועה ולא ניכר כלל שמוזיל בגלל הקדמת המעות, או שיתנו צ'ק דחוי שלא יגבה את הכסף עד זמן

הרבה עד שכולם מוכרים בשער אחד, יש אומרים שדינה כיצא השער.

משלם מראש וממתין זמן רב לקבלת המוצר עקב ביקוש גדול למוצר.

בתורת רבית פרק י' אות י' עמוד קנב' כתב מוצרים שהמזמין אותם צריך להמתין לקבלתם מפני שכמות ההזמנות גדולה מהיקף הייצור של בית החרושת, כגון דגמים מסוימים של מקררים וכדומה, נראה שיוכל לסמוך ולהקדים לשלם מראש.

וכתב בהערה יד', כיון שזה סדר המכירה של מוצר זה, שמשלם המחיר עתה וע"כ מבטיח לקבל את הסחורה לאחר זמן. ועוד אפשר כיון שלמעשה המוצר נמצא בחנויות ורק משום שיש אנשים שהזמינו לפניו לא יקבל מיד, אבל אם יחזור בו אחד המזמינים או יוותר יוכל להשיג והרי בהיתר יש לו, אף אם אומר המוכר במפורש שאת המוצר שברשותו לא יתן לקונה, מ"מ מותר.

עוד נראה שכיון שהסוכנים מזמינים בבית חרושת מספר הזמנות יותר מאשר כבר מכרו לקונים, כדי שיוכלו לספק למי שירצה מיד, לפיכך יוכל למצוא מי שיספק לו מיד.

למקדמים להפקיד כסף ברשת מזון בתחילת החודש לקניות של כל החודש.

בספר ברית פנחס עמוד קטו' כתב, שאם שילם מראש אך עדיין לא קבע מה הוא קונה ובאיזה מחיר החפץ, יקבע לפי שעת המסירה, מותר ואין בזה שום רבית, כיון שכל האיסור הוא רק באופן שאם התייקר המחיר יקבל הלקוח לפי המחיר הקודם, ודין זה שכיח בימינו בחנויות המציעות לשלם בתחילת החודש סכום מסוים, ובמשך

החווה שסיכמו באופן ברור על כל הפרטים שסיכמו והמחיר, יכולים גם ליתן לו המעות מיד.

הגאון ר' יצחק דרזי שליט"א השיב, שתלוי מה היה דרישת בעל המאפייה לגבי התשלום. אם בכלל לא דרש תשלום מראש וקבע המחיר והתחייב שלא ישנה המחיר, ודאי מותר להקדים לשלם.

אולם אם דרש לשלם מראש, ואפילו אם ביקש שישלמו לו חלק גדול מהתשלום מראש, לא יועיל שחלק מהאברכים ישלמו בצ"ק דחוי וחלק ישלמו מזומן, כי הכל זה עיסקא אחת שע"ז ביקש תשלום מראש שאסור, כי יש כאן הקדמת מעות. ולכן ההיתר לשלם מראש זה משום שנחשב שאין שומתו ידועה.

הזמנה מיוחדת ששומתו ידועה וכשאינן ידועה.

בברית פנחס עמוד קכב' כתב, כל חפץ הנקנה בהזמנה מיוחדת, כגון שמלה לתפירה, או ארון בגודל מיוחד וכדומה ויש מחיר בסיסי לפי מטרים או לפי שעות עבודה אם אין להשיג חפץ מסוים זה אסור, שהרי שומתו ידוע שיש בסיס למחיר ולא יצא השער היות שאין להשיגו בחנויות, ולכן אסור.

ובעמוד קכג' כתב, שכל חפץ שאין לו מחיר ברור כלל, כגון מוצר בהזמנה מיוחדת, מותר לשלם מראש, ולכן המזמין ארון ספרים לא סטנדרטי, תפירת שמלה, וילונות יוקרתיים וכדומה, מותר לשלם.

פסיקה בסחורה שאינה נמכרת בשוק.

בברית יהודה פרק כד' אות יא' כתב, סחורה שאינה נמכרת בשוק, אם היא מצויה

החודש קונים מוצרים על חשבון זה, וכאמור אין בזה שום איסור.

קניה ע"י ניכוי חוב.

בברית פנחס עמוד קכב' כתב שהיתר זה של יצא השער אינו שייך אלא כשהלקוח משלם לו עכשיו כסף, אולם אם הלקוח אינו משלם כסף, אלא מנכה חוב קודם של המוכר, דהיינו שהמוכר חייב לו כסף, או שיש לו זכות בחנות, והוא רוצה לקנות חפץ במקום החוב, לא שייך היתר זה.

במקדים מעות לסוחר ויש לו כמה מינים, ולא החליט הלוקח מה יקנה לבסוף.

בברית יהודה פרק כד' הערה ח' מסתפק במקדים מעות לסוחר שיש לו כמה מינים למכור כגון מוכר ספרים ואומר לו הלוקח לזמן פלוני או לכשארצה, אכנס ואברור לי ספר אחד תמורת המעות, אם חל על עסק זה דיני פסיקה שיהא מותר לתת לו לפי השער של שעת נתינת המעות אע"פ שבשעת ברירה נתייקרו הספרים. ולכאורה היה נראה דתליא בדין ברירה בקנינים, ומדברי הפוסקים נראה דלא אמרינן יש ברירה גבי קנינים.

והוסיף שמ"מ אם לא היה למוכר אותו ספר בשעת נתינת המעות אלא שרוצה לסמוך על היתר השער שיצא בעת ההיא, אע"פ שיצא השער לכל הספרים, מסתבר לומר דלא מהני, משום שעיקר ההיתר ביצא השער מבואר בפוסקים משום טעמא דמאי אהנית לי ויכול לקנות אותו חפץ במעות הללו, ובנידון דידן נראה פשוט דלא שייך טעם זה, שהרי עדיין אינו יודע איזה ספר הוא רוצה שיקנה, ואף לסברת התוס' משום קנין למי שפרע, ואף אם נאמר יש ברירה, היינו לאחר שהוברר, אבל כאן אם לא היה לו הספר

בשעת נתינת המעות, אפילו אם יבוא אח"כ ויאמר ספר זה אני רוצה לברור אין המוכר חייב לתת לו אותו ספר אם לא יהיה לו, ואף מי שפרע לא יקבל, וממילא אין כאן סמיכות דעת, ומשמע מדברי הפוסקים דבכה"ג אינו מועיל היתר דיצא השער, ואם היה למוכר בשעת נתינת מעות אותו ספר שבירר אח"כ, נראה דשייך דין ברירה לגבי קנין וממילא גם לדיני רבית, ועוד שדעת כמה פוסקים שהיתר דיש לו אינו תלוי כלל בדיני קנינים אלא שחכמים העמידו החפץ ברשותו של לוקח לומר דשלו נתייקר, ובאיסור דרבנן בודאי יש ברירה. והוסיף שלפי הסוברים שבפסיקה צריך שידע הלוקח שיש למוכר החפץ, שאף בהיתר דיש לו אין לסמוך אלא א"כ בשעת נתינת המעות פרט לו כמה מיני ספרים שמתוכם יברור לו לזמן פלוני, וגם הוברר ללוקח שכל הספרים שפרט נמצאים אותה שעה ברשות המוכר, דאז שייך לומר יש ברירה הן לדיני קנין והן מדיני איסור רבית.

אבל במקדים מעות סתם מבלי לפרט ולברר בשעת נתינת המעות, אע"פ שלאח"כ הוברר שהיה למוכר אותו חפץ, ואפילו אם נאמר שבדרבנן יש ברירה, לא שייך לומר לגבי ידיעת הפוסק שהוברר למפרע שידע ולכן נלענ"ד דבכה"ג אסור.

בנתיבות שלום אות ט' אחרי שהביא כל דברי הברית יהודה סיים שהרבה אחרונים חולקים והקלו אף באופן שלא ידע הקונה שיש למוכר פירות או יצא השער.

שילם לחנות בעד צלחות וקיבל זכות לקחת ולא לקחו זמן רב עד שהשתנה המחיר.

בחוברת מים חיים לגאון ר' יהודה אריה דינר שליט"א על יור"ד עניני רבית עמוד 25 דן בשאלה מי שנתן לחנות כסף עבור סט של

מחירים אי אפשר להשתמש בהיתר זה של יצא השער, וכמו כן אין למוסד עכשיו תרנגולים לכפרות שיהיה נחשב ליש לו, וא"כ אין בזה היתרים של פסיקה.

אלא שעדיין יכולים למצוא היתר בזה, שאם נראה מתוך מעשיהם שהסיבה שמוזיל למקדימים אינו דוקא משום שמקדימים לשלם אלא עצם הדבר שהם מזמינים קודם ומבטיחים את מקומם, ועי"ז יוכלו להתארגן כראוי להזמין את הכמות הנדרשת וכדומה, רק מפני זה מוזיל להם, על כן אפילו אם באמת הקדימו ג"כ לשלם אין בזה איסור. ויכולים לבדוק את זה אם הם מוזילים גם למשלמים בצ"ק מאוחר, (באופן שאינם משתמשים בצ"ק עד שמגיע תאריך פרעון הצ"ק) או למי שלא הקדים עדיין לשלם אלא הזמין מבלי לשלם, ואם גם להם מוזילים את המחיר, מותר לעשות את ההסכם הנ"ל, אבל אם אינם מוזילים אלא למקדימים לשלם במזומן יש בזה חשש רבית שאין בזה היתרים של פסיקה. עד כאן דבריו.

בני החבורה שליט"א רצו לטעון שבדרך כלל מוסד צדקה מרוויח מכל המכירות של הכפרות האלו בכל גווי, שהרי הם משלמים על כל עוף כמה שקלים בודדים, ומזה נכנס הרבה כסף למוסד, א"כ כל פעם שיש רווח לכספי צדקה, אין בכלל את כל האיסור דרבנן שנזכר כאן בסעיף, וממילא מותר לשלם מראש אפילו באין לו ולא יצא השער, כי בכספי צדקה מותר בכה"ג.

תשלום מראש על מנוי לקבל עיתונים וכדומה ולהוסיף כשיעלה המחיר.

בספר טעם רבית בקיצור דיני רבית המצויים מאת הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א פרק ה' אות ד' כתב, עיתונים שלא

48 צלחות, וקיבל אישור שיש לו זכות של סט 48 צלחות, לאחר שנה חוזר לגבות את זכותו, ואומר המוכר שעכשיו כבר עלה המחיר וערך הזכות שבידו הוא רק ל-40 צלחות, מה הדין. והביא בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שמכיון שנתן לו הכסף וקיבל זכות על סט של 48 צלחות, כבר חל חוב על החנות על זה, ואין בזה משום רבית מכיון דבשעה ששילם זה היה מחירו, וכבר יצא השער, וכמבואר בשו"ע יור"ד סימן קעה' סעיף א' וחייב המוכר לתת לו סט צלחות כמו שסיכמו מראש.

לשלם עבור מנהג כפרות הנמכר בזול למקדימים לשלם.

בספר התשובות שע"י ברית פנחס ח"א עמוד רמה' דן בשאלה, מנהג אחד ממוסדות הצדקה למכור כפרות בעשרת ימי תשובה ובערב יום כפור, והכסף קודש למוסד, ופרסמו ברבים שכל המקדים להזמין הכפרות לפני ראש השנה ישלם על כל תרנגול סך 27 ואילו המאחרים להזמין עד אחר ראש השנה ישלמו על כל תרנגול 34, האם יש בזה איסור רבית. והשיב, אם הם מוזילים גם למשלמים בצ"ק דחוי, מותר, ואם אינם מוזילים אלא למשלמים במזומן אסור.

וביאר את הדברים, שמציאות זה נחשב לפסיקה, שמבואר בשו"ע סימן קעה' סעיף א' שאסור להוזיל למי שמשלם בזול אלא באופן שיש למוכר סחורה זו, או שיצא השער, ובאופן שמפרש להדיא שני מחירים מחיר אחד למקדים ומחיר שני למי שאינו מקדים אסור אפילו ביש לו וביצא השער, והנה במעשה זה מסתבר שנחשב ליצא השער שהרי יכולים למצוא כפרות בכל מקום גם במחיר זה אלא שכיון שהם מפרשים שני

ההסכם עם המנוי בכפוף להיתר עיסקא בהסכמת שני הצדדים.

בתורת רבית פרק י' אות סה' כתב, תשלום דמי מנוי לעיתון לשנה מראש שעי"כ מובטח למנוי ע"י הנהלת העיתון כי יהיה מוגן מפני כל התייקרות שתהיה במשך השנה, ולפעמים אף נותנת הנחה בפועל, אין לעשות כן אלא ע"פ היתר עיסקא וכו'.^ט

בחוט שני הלכות רבית עמוד צט' כתב, המנוי על עיתון ובאמצע החודש היתה עליית המחיר העיתון ואלו ששלמו מתחילה הרי הם מקבלים את העיתון במחיר הזול שלפני עליית המחיר, יש לומר שיש בזה איסור רבית, כיון שהתשלום על מינוי העיתון מתחילה הרי זה הקדמת מעות על מקח שאין בו היתרא דיצא השער כיון שאין שער לעיתון של מחר, וגם היתרא דיש לו ליכא, כיון שהעיתון יוצר כל יום מחדש והעיתון של מחר אינו בעולם עתה, ואי אפשר לזכות בעיתון שעדיין אינו בעולם שמקדים לשלם מראש, ויש לדון אם ההוזלה היא מחמת שהוא לקוח קבוע, וע"כ יש לשלם עבור העיתון כפי המחיר של עליית המחיר.

הקדמת מעות במחיר מוזל בקניית כרטיסי נסיעה וצילומים ולבריכה וכדומה. ובאופן שאח"כ עולה המחיר.^ז

בתורת רבית עמוד קעו' פרק י' אות סג' כתב, כרטיסיות לנסיעה באוטובוס, לכניסה

הופיעו עוד ומשלמים מראש כדי להבטיח מחירו כמו היום אסור, דבשעה שמשלם המעות הרי לא שייך שער של העיתונים, שעדיין לא הופיעו, ובשעה שיופיע ויקבל העיתון יהי' להן שער ושומתן ידוע, לכן אסור וצריך לזה היתר עיסקא.

בספר משפטי התורה על ב"מ עמוד תנו' כתב, מותר לשלם מראש כדי להיות מנוי לזמן ארוך על קבלת עיתונים ואין בכך חשש רבית, למרות שמחמת זה מקבלם במחיר מוזל יותר, וע"ש טעמי ההיתר, וכן משום שההוזלה נובעת מחמת ההטבה ללקוחות קבועים כפי שמקובל בשוק לעשות הנחה לחברי אותו ארגון, או שזה משמש למערכת העיתון כחלק מהפרסומת שלה, כדי להוסיף להם לקוחות רבים ככל הניתן, ולא משום הקדמת המעות.

ומנוי ששילם מראש לשנה או אפילו לחודש ובאמצע תקופה זו התייקר מחיר העיתון, אם המנוי לא ישלם את התוספת, נמצא שקיבל שכר בגלל הקדמת המעות, ובנידון דנן לא שייך ההיתר יש לו כי אין בזמן התשלום את העיתון של מחר, וכן לא שייך את ההיתר של יצא השער, כי לא ניתן להשיג בשאר החנויות היום את העיתון של מחר, לאור האמור יצטרך המנוי להוסיף את התוספת במחיר העיתון אלא א"כ נעשה

ט. עוד כתב בתורת רבית אות סז' כתב, שיש שהתירו לתת דמי מנוי לעיתון חרדי או לספר תורני העומד לצאת ולקבל הנחה וע"ש בהערות.

עוד כתב באות סו' שמערכות העיתונים שהינן חברה בע"מ או אגודה ואינן עיתון פרטי, בנידון זה של דמי מנוי שהוא רבית דרך מקח יש למקיל בזה לסמוך על הפוסקים המקילים בקבלת רבית מחברה בע"מ או אגודה וכדומה וע"ש בהערות.

י. הנידון כאן קשור לסימן אחר, אבל הובא כאן בנוגע לנידון של פסיקה לגבי כרטיס חופשי חודשי וכדומה

בחנות מסוימת, ואין בכך משום רבית, למרות שהם נמכרות במחיר מוזל למשלם מראש עבור כמות גדולה.

הטעם לכך הוא, משום שהקונה רשאי בבת אחת או באותו יום להשתמש בכל ניקובי הכרטיסיה, וא"כ נחשבת ההוזלה מחמת קניית הסחורה בסיטונאות ולא משום הקדמת המעות. כמו כן מוכרי הכרטיסים לוקחים בחשבון ההוזלה את האפשרות שכרטיסיות אלו יאבדו מהקונה ואז יצטרך לקנות שנית, וממילא בסה"כ ירוויחו מחמת זה כסף נוסף.

עייין עוד בזה בנתיבות שלום סימן קסו' סעיף ג' אות יז' באריכות.

במנחת איש על רבית עמוד שסו' עיקרי דינים פרק יח' אות לה' כתב, כרטיסיית אוטובוס וכדומה, אשר אדם קונה כמות נסיעות גדולה בבת אחת, ומשלם מחיר זול, נראה שמותר לקנותה ואין בזה משום רבית, אבל יש לדון אם מותר לנסוע על ידה גם אם מחיר הנסיעה יעלה קודם שתכלה הכרטיסיה. וכתב בהערה 74 דעצם קניית הכרטיסיה יש להתיר משום דלא אמרינן שמוזילין לו משום הקדמת המעות, אלא כמכירת כמות בסיטונאות, שכן כל דרך מקח וממכר להוזיל בקניית כמות, ויש כאן כמות נסיעות מסוימת, כגון 10 או 20 שקונה במרוכז. ועוד, דהא יכול באותו יום להשתמש בכל הכרטיסיה, באופן דודאי לא הוי הקדמת מעות, וע"כ יש לראותו כקניית כמות נסיעות בהנחה ושפיר דמי, וגם יש עוד סברות שעדיף לחברה למכור במרוכז את הנסיעות,

לברירה, לצילום מסמכים בחנות וכל כיוצ"ב, שניתנת בהן הנחה למחיר שהיה משלם אם היה משלם בכל פעם שמשתמש, מותרות ואין בהם משום איסור רבית, וביאר בהערה שאין אמירה מפורשת שההנחה היא משום הקדמת הכסף והתשלום מראש, ואף שהיה מקום לומר שהדבר ידוע, מ"מ מותר הדבר מכמה סיבות. ראשון, משום שביד הקונה להשתמש באופן מיידי בכל הכרטיסייה ברגע שקונה, וא"כ אין ההוזלה עבור הקדמת המעות אלא משום שקונה הרבה בפעם אחת. וכמו הקונה בסיטונאות שמקבל מחיר מוזל. ודבר נוסף, שהשיקול של חברות התחבורה הוא משום החיסכון בזמן של הנהג ועי"כ מתייעל השירות, וזה החישוב להוזלה, וכמו כן מביאות החברות בחשבון את האפשרות שתאבד הכרטיסייה או תושחת וכלל לא יקבל הקונה תמורה לכספו, וכל אלו יחד הן הסיבות להנחה מהמחיר. ואף שבאמת יכול להיות שחישובי החברה כוללים את החישוב של הקדמת התשלום מראש, מ"מ כיון שאינם מפרשים זאת ניתן בניזון זה לתלות בסיבות האחרות. ויש שכתבו שמותר מפני שדינו כפועל ששוכרם לנסיעות, והרי בפועל קי"ל שמותר אף במפרש ואף שמוזיל מהמחיר.

במשפטי התורה על ב"מ עמוד תנו' כתב, מותר לקנות כרטיסיות לאוטובוס, כרטיס חופשי חודשי, (ואפילו לפני שמתחיל החודש החדש) תויי קניה בסכום מוזל הנמכרים ע"י צרכניות ומוסדות שונים, מנוי לחוגים או לברירה וכדומה, כרטיסיות המאפשרות לצלם כמות גדולה של צילומים

הכרטיסיה לזמן היוקר הרי רווח דמאליו אצל הקונה ולא חשיב שהחברה נתנה לו אותו, כיון דברור שבעצם קניית הכרטיסיה לא היה שכר הקדמת מעות, אבל עדיין אין זה מוכרח, דיש לומר דנחשבת צורת העסק, שאם לא יממש את זכותו אלא לאחר זמן, אלא יתן המעות בהקדמה עד זמן היוקר, מסכימה החברה לתת לו משו"ז בזול, בזמן היוקר, ודעת הגר"נ קרליץ שליט"א והגר"י יהודה שפירא זצוק"ל דשרי גם לנסוע בה לאחר שיעלה המחיר וכן דעת עוד פוסקי זמננו שליט"א וכן כתב בספר שערי הלכה. אבל מביא שמהגאון ר' יהודה בויאר שמע לאסור בזה, וכן מעור גאונים שליט"א.

וע"ש שמאריך עוד בדברים והוסיף בנוגע למה שכתבו בספרים דאוטובוס הוי כשכירות פועל ומטלטלין, נראה דזה אינו, דלא שכר נהג פלוני ולא אוטובוס פלוני, וחברת אגד או דן התחייבה להעמיד לרשותו אוטובוסים או נהגים, והרי זה כפסיקה דגם היא ענינה התחייבות להביא לו פירות וחפצים וכל מוצר אחר, ולא עשה שום קנין באוטובוס או בפועל, שזהו גופו של היתר דשכירות, וכו' והגע בעצמך, הרי שועד העובדים או ההסתדרות וכדומה תכריז על שביתה כללית או מסויימת, וכי יש בכח החברה שקיבלה את הכסף להחליט ולקבוע שאותו אדם יוכל לנסוע, או שבעל החברה יצטרך להסיעו בעצמו, ואמנם גם פועל יכול לחזור בו ולכך בעינן התחיל במלאכה, אבל מ"מ עיקר דינו הוא שקנוי למלאכתו, וכו' ומשא"כ כאן שאין משהו או כלי מסויים שנקנה בפועל, וגם אין לומר דלכל הפחות ייחשב שכירות מטלטלין באוטובוס, דאף שאין שוכר אוטובוס מסויים מ"מ נימא דהוי

משום כמה רווחים אחרים, וגם שבאופן זה החברה גורמת לנסוע, לנסוע אתה בלבד ולא להשתמש בשירותי מוניות ושאר נהגים וכו' וכן שמע מהגר"י יהודה שפירא זצוק"ל ועוד פוסקי זמננו שליט"א. וכן שמע מהגאון ר' יהודה בויאר שמתיר משום שיכול לנסוע היום את כל כמות הנסיעות. ועוד אמר, דמטו בה משמיה דהחזו"א להיתר.

ואמנם אפשר דלא יועילו שאר הסברות הללו להתיר מה דאף שיעלה המחיר עדיין יסע בכרטיסיה, דאף שקנה בסיטונאות, מ"מ יש לומר דאין זה אלא טעם הוזלה ממחיר העכשוי של נסיעות בודדות, ולא אבטחת המחיר לאחר שיעלה, אבל מ"מ י"ל להתיר גם זה, כיון שיכול לנסוע בכולה באותו יום שפיר דמי, ואף שעיקר כוונת הקונים שלא להשתמש בה באותו יום, מ"מ מבחינת חברות האוטובוסים ישנה התחייבות לנסוע אפילו יום כסך נסיעות הכרטיסיה, ואז נחשב שכבר רכש נסיעות לאותו יום, והן כמחיר הנסיעה באותו זמן, ואחרי רכישת נסיעות באותו יום, אין החברה גובה ממנו תוספת על מימוש הנסיעות בזמן אחר, כיון דסו"ס יכול היה לנסוע את כולם בזמן ההוא, ויש כאן קניית נסיעות עצמן.

ושוב נראה לדון לפקפק בהיתר לנסוע כשיעלה המחיר, דלכאורה באופן דיתייקר המחיר ומ"מ מרוויח כמה שקנה בזול, יש לאסור אע"פ דביארנו דעצם קניית הכרטיסיה בזול אין בה דין הקדמת מעות, דסו"ס משום קנייתו אז, משתמש בזמן היוקר ג"כ לנסוע, דאף די"ל דכיון שלא נתנו לו הקדמת מעות בשעת הקניה, א"כ גם כשהתייקר המחיר, סו"ס הדבר ניתן לו במחיר שהיה אז שווי הנסיעה, על מנת לנסוע עכשיו, ומה שהשאיר

אבל יש כאן הוכחה על צורת העסק, שאין הוא תלוי באספקת הנסיעות לבסוף, ולא דמי לכל התחייבות של מוכר פירות בהקדמת מעות, וכו' וצ"ע בזה, עכת"ד.

הקדמת מעות בהטענת כרטיס רב קו לפני עליית מחירי הנסיעה, ובהטענת חופשי חודשי.

בני החבורה העירו, שמצינו שכל ההיתר בהקדמת מעות, הוא רק באופן שאפשר להשיג במקום אחר, אבל כשאי אפשר להשיג במקום אחר, אין את ההיתר של יצא השער. ואפילו אם נסמוך על הסוברים שגם כשאי אפשר להשיג במקום אחר, מותר להקדים מעות, זה רק בחפץ שודאי יצא השער ולא ישתנה, והנה העירו לדון במה שמצוי בזמנינו שאפשר להטעין את כרטיס הנסיעה רב קו במחיר מסוים לכמות נסיעות, ובפרט לחודש, שהחל ממתי שהטעין את הנסיעות לחופש חודשי, יש לו זכות נסיעה במחיר המוזל כמה שרוצה לכל החודש או הסכום שהטעין. ולא צריך להתחיל דוקא בתחילת החודש אלא שלושים יום ממתי שמטעין את הרב קו. ולפעמים יודעים שבעוד כמה ימים יעלה מחיר הנסיעות, והוא רוצה להזדרז להטעין סכום של חודש שלם במחיר הישן, או שאר כמות של נסיעות, האם מותר להקדים מעות בכה"ג ולנסוע אח"כ לכשיתייקר לפי המחיר הזול.

והנה אם יש אפשרות לפני שעלה המחיר לנסוע את כל הנסיעות שהטעין, שם שייך הסברא כדלעיל, שיכול באותו יום לנסוע את כל הנסיעות ולא ניכר שקיבל מחיר מוזל בגלל הקדמת המעות, אבל כשאדם מטעין במחיר מלא לחודש שלם, ודאי לא יכול לנסוע ביום אחד את כל הנסיעות של החודש, שהרי בשביל לנסוע יום אחד כמה

כבית סתם וכו' ואף דהכא ברור שהחברה מחדשת את צי האוטובוסים בכל עת, ומעבירה אוטובוס פלוני לקווים אחרים וכדומה, דודאי אין לראותו כשוכר וכו'.

וזה נראה עוד, דאין להתיר מדין פסיקה ויש לו ואז שרי אע"פ שיתייקר אח"כ, דלא חשיב שיש לחברה את הנסיעות אצלה, ומה שיש לה אוטובוסים ופועלים לא חשיב יש לו וכו' וא"כ זכותו לנסוע שקנה ע"י הכרטיסיה אין שייך להחשיבן כיש לו אצל החברה, וממילא גם אין שייך להתיר מדין יצא השער, דאין שייך דין יצא השער אלא משום דאית לי חיטי בהיני ובשילי, אבל כיון שפירשנו שלא חשיב יש לו כלפי הנסיעות העתידיות, הכא נמי אין כאן יצא השער ואין שום שוק ששייך להשיג ולהחשיב שיש נסיעות שקיימות עכשיו ושייך לקנותן, ואי הוה חשיב יצא השער, הוי חשיב גם יש לו, וכיון דלא חשיב יש לו, תו אי אפשר להחשיבו יצא השער.

ובאמת עוד יש טעם אחר לעיקר היתר קניית כרטיסיה, דכיון דאחר שקנה את הכרטיסיה, החברה אינה מתחייבת להחזיר לו מעות אם לא תספק לו נסיעות ע"י שנאבד הכרטיסיה או תישרף ואפילו יביא עדים ע"ז, וא"כ עדיף מפסיקה שנתחייב להחזיר לו המעות אם לא סיפק לו פירות לבסוף, וכיון שבשום אופן לא יוכל לטעון על החברה, א"כ נחשב שקנה הכרטיסיה, ותו אין לחברה שום התחייבות כלפיו אלא אם יציג את הכרטיסיה, ונחשב שנגמר העסק ביניהם ברגע קניית הכרטיסיה, ואמנם אין הדבר מצוי שתאבד הכרטיסיה, ובודאי אי אפשר לתלות סיבת הסכמת החברה להוזיל משו"ז, דאכתי פשוט דחשיב קרוב לשכר מלהפסד,

יחזור בו הלוקח (כגון שלא יסע בהסעה אחרת או שלא יסע כלל). והוא הדין כל הוזלה בהקדמת מעות, שאין ההוזלה עבור הקדמת המעות אלא כדי להבטיח עצמם שלא יחזור הלוקח, מותר.

והוסיף בהערה, שמכיון שכל העסקא בזה הוא לתת שירות לציבור, ולנוסעים הקבועים יש להם זכות להנחה, וזכות זו בכרטיסיה יכול להשתמש היום, וגם יכול להשתמש בזכות זו לאחר זמן, וכל זה מפני השירות לציבור לתת הנחה לנוסעים הקבועים. ומהאי טעמא אף שודאי החברה שמקבלת סכומי כסף גדולים מראש והרי הם משתמשים בזה לרווחים, מ"מ אין זה המטרה העיקרית בעשיית שירות כרטיסיות לציבור אלא השירות הוא כנ"ל. וע"ש עוד.

ומהאי טעמא מותר לקנות כרטיסיות אף בזמן שיצא הקול שמעלים את המחירים של הנסיעות באוטובוסים, כיון שזה השירות לציבור וכנ"ל. ומשום עליית המחירים לא התחדש סיבה של אגר נטר.

ולכן הוסיף לדינא שמותר להשתמש בכרטיסיה אף אם מחיר הנסיעה התייקר באמצע החודש, ואף מותר לקנות כמה כרטיסיות בבת אחת שיהיה לו אף לכשיתייקר.

במנחת איש על רבית עיקרי דינים פרק יח' עמוד שסח' בהמשך דבריו לעיל כתב שכרטיס חופשי חודשי וכדומה המקנה זכות לנסיעה ללא הגבלה, אף שגם בזה רבו המתירים, מ"מ יש אוסרים בו. וכתב בהערה 75 דבקניית חופשי חודשי אי אפשר לבצע את כל הנסיעות באותו יום, ולכן יש סברא לומר דחזינן הקדמת מעות שמוזיל לו

נסיעות שרוצה, לזה יש מחיר יומי ולא צריך לשלם מחיר של חופשי חודשי, הרי שמשלם עתה מחיר מוזל כשיודע שעוד מעט יעלה המחיר, ובכה"ג אפילו אם עתה יצא השער לגבי המחיר הישן, אבל כל ההיתר ביצא השער, זה עד כמה שאם אין לו, יכול המוכר להשיג לו במקום אחר, אבל בנסיעות שרוצה את הנסיעה של מחר, הרי לא נחשב שיש לו, והרי זה דומה לנידון של מנוי לעיתון שהובא לעיל שלא נקרא יצא השער אם יעלה המחיר, כי את העיתון של מחר לא יכול ליתן לו היום.

ויש להוסיף שאת הטענה לעיל שהחברה מוזילה את המחיר כי לוקחים בחשבון שהכרטיסיה תאבד ויפסיד הקונה את כספו, בזמנינו לא מפסיד את כספו, כי כל אחד שמטעין רב קו, רשום במחשב של החברה כמה כסף היה לו, ובכל פעם שמתקלקל הכרטיסיה וכדומה, יכול לבוא לעשות חדש בחברה ויבטלו לו את הכרטיס רב קו הישן ויעשו לו חדש לפי הסכום שנותר לו כפי שרשום במחשב, א"כ לא שייך לומר שהוזילו במחיר בגלל שיודעים שהקונה יפסיד כשיאבד הכרטיס ויעשה חדש ושוב ישלם מחיר מלא.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב שדינים את החברות נסיעה כשוכר ולכן מותר להקדים מעות.

מצאתי בחוט שני רבית עמוד קו' שכתב, כרטיסיות אוטובוס וכדומה שמחיר נסיעה אחת ע"י הכרטיסיה הוא מוזל ממחיר נסיעה אחת בלא כרטיסיה, נראה דאין חשש רבית להשתמש בכרטיסיה, דאין ההוזלה מחמת הקדמת המעות שנתן מראש אלא רק כדי לקשר את בעלי הכרטיסיות לחברה שלא

לקבל ביום אחר מוצר זה ששווה יותר בשאר ימות השבוע.

והנה עצם ההוזלה במחיר אין בזה איסור אע"פ שאסור להוזיל במחיר בהיתר של יצא השער, כי זה אסור רק כשמוזיל משום הקדמת מעות, אבל כשבא לקנות סחורה בחנות כיתר האנשים, רק שנגמר הסחורה ורוצים להציע לו שישלם היום ויקבל מחר את הסחורה, אין כאן הוזלה מצד הקדמת מעות, אלא כי פירסמו שבימים מסויימים יש מבצעים לכל הבאים לקנות, א"כ ודאי שמותר להוזיל המחיר.

רק שדנו בני החבורה האם יש כאן היתר של יצא השער, כי הרי אפשר להשיג הסחורה בשאר חנויות רק שלא במחיר הזול הזה. ומה שיש לרשת הזו עוד סניפים, אולי כל חנות נידונית בפני עצמה, כי מי שמשלם בחנות זו לא שולחים אותו לחנות אחרת, רק אולי בעל הרשת יכול להעביר מחנות לחנות ששייך לרשת הזו, וזה נקרא יצא השער שמותר לשלם היום ולקבל מחר את המוצר.

ואולי הטוב ביותר שיסכם עם בעל החנות שיקח עתה מוצר אחר במחיר הזול ששילם היום במקום המוצר שהוא רוצה לקנות ונגמר, ולמחרת יחליף את המוצר שלקח אתמול בעד הסחורה החדשה שתגיע מחר. וצ"ע לדינא.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב שמבצע של יומים בשבוע לא נחשב ליצא השער, וכל ההיתר הוא רק מצד יש לו, וברגע שאין לו, לכאורה אין שום היתר לשלם היום ולקבל המוצר מחר שהוא מחיר אחר. אבל אין הכא נמי אם יכול להביא במחיר הזה משאר הסניפים, מותר.

בשבילה, אלא דעדיין יש לומר דחזינן לה כקניית סך נסיעות רב בסיטונאות, אף שאין ידוע כמה נסיעות יסע, וגם משום סברות אחרות, שעושות החברות ההנחה עבורן, וכו' וכ"ש בכרטיס חופשי חודשי שיש לחברה רווח גדול לדעת בתחילת כל חודש על סכום מסויים שבודאי יהא לה בחודש זה, ולפי"ז יכולים בעלי החברות לדעת את יכולת החברה להשקיע וכו', ולכן דעת הגר"נ קרליץ שליט"א ועוד גאונים להתיר בזה לכתחילה.

אבל מביא שמהג"ר יהודה בויאר שמע לאסור בזה כיון שאין יכול לבצע כל הנסיעות ביום הקניה (ודעת הגר"י ברטלר זצוק"ל לחוש לאיסור אף בכרטיסיה) אמנם צ"ע טובא לאסור בחופשי חדשי, דהא יש להוכיח מכרטיס חופשי יומי דאע"ג דהחברה אין לה רווח של הקדמת מעות, מ"מ מוכנה להוזיל את המחיר, אף שהקונים אותו מרווחים ע"י שנוסעים כמה פעמים, וע"כ דהרווח של החברה הוא שאדם יסע רק באוטובוס ולא ישקול הליכה ברגל או מונית וכדומה וע"ז כדאי להם להוזיל, והכא נמי בחופשי חודשי שבודאי העיקרון המסחרי שלהם אחד הוא, דלכאורה מוכח שאין מוזילין משום הקדמת המעות, וגם עדיין איכא לדון משום הסברא לעיל דאין התחייבות החברה ליתן לו וכו'.

פסיקה בקנייה ברשת מזון שעושה מבצעים יומים בשבוע ונגמר הסחורה.

רשת מזון שעושה מבצעים על חלק מהסחורה יומים בשבוע בכל סניפיה, ובאחת הסניפים נגמר הסחורה, יש לדון האם מותר לשלם כסף בחנות זו שנגמר הסחורה על מנת

ויש להסתפק אם יש בזה חשש איסור, שהרי מוסיפים לו כמה חבילות כיון שהקדים לשלם בשבוע הקודם.

והשיב, אם הצרכניה מסכימה לקבל גם צ'קים דחויים או כרטיס אשראי וכו' אין בזה חשש איסור. אבל אם אינם מסכימים לקבל צ'קים דחויים וכו' יש בזה איסור.

והפתרון, יניחו בצד כמה חבילות טיטולים כפי הסכום היותר גדול ששייך להזמין, ובאופן כזה נחשב ליש לו שיותר להזיל עבור ההקדמה, אף שמקבלים רק מזומן, אבל לא יפרשו ללוקח שאם יאחר לשלם לא יקבל מחיר זה.

וביאר את הדברים, שנפסק בשו"ע דהמקדים לשלם כסף ומקבל את המוצר לאחר זמן, ובגלל זה מוזילים לו את המחיר, יש בזה איסור, ואינו מותר אלא באופן שיש למוכר את המוצר עכשיו בחנותו. וא"כ במעשה זה שנגמר עכשיו המלאי בחנות אסור להזיל עבור המקדים.^{יא}

ברם, אם הקונה משלם בכרטיס אשראי או בצ'ק דחוי, אין בזה חשש איסור, דהרי

וכן השיב הגאון ר' יצחק דרזי שליט"א שתלוי בבעל הרשת מזון עד כמה יכול להביא סחורה מחנות לחנות בין כל סניפי הרשת כדי שיחשב כיש לו.

משלם בעת מבצע ונותנים לו המוצר אחר גמור המבצע.

בספר התשובות שע"י ברית פנחס ח"ב עמוד קצד' דן בשאלה, אחת מרשתות הצרכניות הגדולות יצאה במבצע שבועי של 1+1 חינם. שכל הקונה חבילת טיטולים מחברה מסוימת, מקבל עוד חבילה חינם.

אחד הלקוחות בא לקנות בחנות 6 חבילות טיטולים ולפי המבצע היה אמור לקבל 12 חבילות, כשהגיעו לחנות אמרו לו בקופה שבדיוק עכשיו נגמר המלאי, אבל אם הוא רצה יכול לשלם עכשיו על החבילות, ובשבוע הבא כשיגיע עוד מלאי של טיטולים יוכל לקחת 12 חבילות במחיר של המבצע, אף שבשבוע הבא כבר לא יהיה המבצע, כיון שכבר שילם בעת המבצע יקבל כפי תנאי המבצע.

יא. יש לעיין מדוע זה נחשב פסיקה בהזולה, הרי לא בגלל ההקדמת מעות מוזילים את המחיר, אלא כיון שיצאו במבצע, חייבים לתת שירות במחיר הזה, והגם שנגמר המוצר, כל עוד לא הגבילו את המחיר עד גמר המלאי, הרי שעליהם לעמוד במחיר זה, וכעת זה המחיר. וא"כ מותר לשלם עתה לקבל המחיר הזה, ואין כאן דין פסיקה בהזולה, וכל הבעיה היא פסיקה של הקדמת מעות להבטיח את המחיר הרגיל שלא יעלה אח"כ כשיקבל את הסחורה, מדין סימן קעה' ולא יצא השער ואין לו, כי אין להשיג במחיר זה. ומצד זה אסור ליתן מעות.

ויש שהוסיפו ע"ז ראייה שאין זה פסיקה בהזולה, שאפילו אם כתבו עד גמר המלאי, אין כאן הקדמת מעות, כי הרי אם יקדים מעות לא יתנו לו מוצר אחר, כי אם על הטיטולים שסיכמו שיש מבצע, הרי שבכדי לשמור על נאמנותם לכן מוכנים בשבוע הבא ליתן לו את השירות שלא קיבל בשבוע שעבר בגלל שנגמר המלאי. רק שיש בעיה ליתן מעות מדין סימן קעה' כשיש חשש שיעלה המחיר, וכאן זה ממש לשמור על המחיר שלא יעלה בשבוע הבא בלי המבצע. ועוד יש להוסיף, שהרי עד כמה שמבואר שאם אפשר לתלות את סיבת ההזולה לא בגלל ההקדמת המעות אלא בסיבה אחרת, תלין במה שאפשר לתלות ומותר להזיל, א"כ בוראי שכאן יש במה לתלות את ההזולה בגלל הנאמנות והשירות לציבור שרוצה לעמוד על מה שאמר שהשבוע יש הנחה, ולכן הוא מוזיל ולא בגלל ההקדמת מעות.

ויקבלו זאת רק בשבוע הבא, למעשה יש כאן הקדמת מעות, כי מדוע לא מסכים לקבל את הכסף רק בשבוע הבא.

עייין עוד בתורת רבית פרק ח' בבירור הלכה אות ה' מה שהאריך בענין המכירות של עסקים וחננויות רהיטים או ספרים או שאר דברים שעושים מכירות סוף עונתיות ונותנים הנחות והוזלות לכל מי שקונה במזומן, ברצונם להיפטר מהמלאי וכדומה, ויש חננויות שמפרסמות שמוכרים בתשלומים ומי שמשלם מיד מקבל הנחות ואין מקפידים לעשות היתר עיסקא.

ש"ת עם הגאון ר' נפתלי נוסבוביץ שליט"א. יב

ש. חנות שעושה מבצע השבוע במחיר מוזל על מוצר מסוים ונגמר המלאי, האם אפשר לשלם עתה בשבוע הזה ולקבל המוצר בשבוע הבא במחיר של המבצע.

ת. לכאורה אסור כי לא נחשב שיצא השער ואין לו במחיר הזה.

ש. האם זה קשור להלכות פסיקה בהוזלה מדין סימן קעג' סעיף ז' או מהלכות פסיקה בסימן קעה'.

ת. למאי נפק"מ, הרי בשניהם למעשה אסור.

ש. אם זה פסיקה בהוזלה, אפשר למצוא צד להתיר, שהרי יש סוברים שכל שאפשר לתלות את ההוזלה לא מצד הקדמת המעות אלא מצד סיבה אחרת, מותר להוזיל, וכאן אפשר לתלות את ההוזלה בסיבה אחרת, מצד שפרסם על מחיר מבצע.

באופן זה אינו מקדים ומלווה לחנות שום כסף, דהרי אינו משלם לפני שמקבל את המוצר, ועד שיגיע זמן פרעון הצ'ק או הזמן שחברת האשראי משלם לחנות כבר יקבל את המוצר, ונמצא שלא הלווה להם כסף.

ואפילו באופן שהוא כן משלם במזומן, אם הצרכניה מסכימה לקבל גם צ'קים דחויים או כרטיסי אשראי, שזמן פרעונם הוא אחר שהקונה יקבל את המוצר והצרכניה אינה משתמשת בצ'קים דחויים כדי לקבל אשראי וכו', הרי מוכח מזה שההוזלה אינה עבור הקדמת הכסף, דאפילו כשאננם מקבלים מזומן הרי הם ג"כ מוזילים, וא"כ אפילו אם עכשיו שילם במזומן, אין בזה חשש איסור.

ובאופן שאינם מקבלים אלא מזומן בלבד, וכו', יכולים לעשות הפתרון דלהלן, יניחו בצד כמות טיטולים שאינם משתמשים בזה, כפי הסכום היותר גדול שאנשים מזמינים בפעם אחת, ובאופן זה נחשב ליש לו שמבואר בשו"ע שמותר להוזיל עבור מי שמקדים לשלם, ולעשות הפתרון של יש לו עדיף מלעשות שאר פתרונות שהיתר זה מבואר במשנה והיינו בתנאי שלא יפרשו ללוקח שמוזילים רק בגלל שמקדים לשלם, דבאופן כזה יש איסור אף ביש לו וכמבואר ברמ"א. עכת"ד.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב, אם מסכים לקבל צ'ק דחוי מותר כי אין כאן הקדמת מעות. או באופן שהמוכר יסכים בשבוע הבא כשיגיעו המוצרים שוב לקבל בסכום של המבצע בשבוע שעבר, רק אז מותר, אבל לשלם עתה כשאין לו מוצרים

ש. לכבוד הרב שליט"א, לא כ"כ הבינו את התשובה לדינא, ועוד האם כוונת רבינו לדברי הגהות רעק"א בסימן קעג' סעיף ו' בדין של שולחני בדינר וטריסית, ולכאורה הרי דעת השו"ע שצריך שיהיה לו הכל, וגם לפי התפארת למשה הרי צריך שיהיה לו מעט גם כנגד עיקר המכירה של עכשיו, ומה שייך כאן במבצע שאין למוכר שום חבילות טיטולים.

ת. מה שכתבתי היה בהנחה שיש למוכר מקצת מחבילות, ואל"כ באמת לא שייכים דברי תפל"ג.

הקדמת מעות למוציא ספר לאור.

אחד הלקוחות בא לקנות בחנות 6 חבילות טיטולים ולפי המבצע היה אמור לקבל 21 חבילות, כשהגיעו לחנות אמרו לו בקופה שבדיוק עכשיו נגמר המלאי, אבל אם הוא רצה יכול לשלם עכשיו על החבילות, ובשבוע הבא כשיגיע עוד מלאי של טיטולים יוכל לקחת 21 חבילות במחיר של המבצע, אף שבשבוע הבא כבר לא יהיה המבצע, כיון שכבר שילם בעת המבצע יקבל כפי תנאי המבצע.

בספר טעם רבית בקיצור דיני רבית המצויים מאת הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א פרק ה' אות ד' כתב, בספרים נהגו להתיר לפני שהופיע אפילו מפרש שמוזיל לו, כיון שזה צורך מצוה שע"ז אפשר להוציאו לאור.

בחוט שני רבית עמוד צט' כתב, ספר העומד לצאת לאור, ויש אדם שרוצה לקנות את הספר לכשירדפס ולשלם מראש עבור הספר, הוי פסיקה ואין לו ואסור אם יתכן שהספר יתייךר בינתיים. ואפשר לעשות

יג. תודה רבה על התשובות שנתקבלו בכתב ידו ע"י אחד מבני החבורה.

60,000 ש"ח, והתשלום השלישי משלמים אחר שהספר כבר מוכן לגמרי, בסך 80,000 ש"ח הנשאר מהחוב.

אחר שכבר סיכמו עם הדפוס מצאו נדבן אחד שמסכים להלוות להם במזומן את כל הסכום של ההדפסה, וישלמו עכשיו לדפוס את כל הסכום, ועי"ז יעשה להם הדפוס הנחה על התשלום, האם יש בזה חשש איסור.

והשיב, אם הכסף שהם מקדימים לשלם הוא מכספי צדקה, וכגון שהנדבן תרם את הכסף למוסד הצדקה, (או שמוסד הצדקה לווה את הכסף באחריות) מותר להקדים ולהוזיל את המחיר, אפילו כשמפרש שני מחירים. ואם הכסף אינו מכספי צדקה, יש להם שני עצות. א', לעשות את ההקדמה על פי היתר עיסקא. ב', להקדים ולשלם רק את שני התשלומים הראשונים, דהיינו סכום של 120,000 ש"ח ולא יותר, ולהתנות עם הדפוס שהם קונים מהם עכשיו את הדפים שהם צריכים לספר, ואת התשלום השלישי ישלמו רק אחר שהספר יהיה מוכן.

וביאר את הדברים, שמבואר בשו"ע בסימן קעה' סעיף א', שאסור להקדים מעות למוכר כדי שיבטיח לו את המחיר אפילו אם יתייקר אח"כ, אלא כשמתקיים אחד מהתנאים הבאים. א' יש לו למוכר את החפץ שהוא מוכר, ב' יצא השער של החפץ, ג' אין שומתו של החפץ ידוע, וע"כ אין ההוזלה ניכרת, וכ"ז כשאין המוכר מפרש לו שני מחירים, אבל אם מפרש לו בפיו שאם תשלם עכשיו יהי' המחיר כך, ואם תאחר תשלם

בדרך היתר, והוא באופן של שותפות שמתנה שע"י מעותיו הוא שותף בעסק הדפסת הספר, ויקבל ספר אחד ושוב אין לו תביעות על העסק, והרי זה מותר. וזה עדיפא מהיתר עיסקא. ואם המעות יפסדו באונס אצל בעל הספר אזי נותן המעות יפסידם, ואין לחוש להערמה, דבעסקים כאלו אם נפסד מפסיד בעל המעות.

בספר שערי הלכה פרק יג' אות יא' עמוד פב' כתב, המוציא לאור ספרים, או המחבר ספר, אסור לו להקדים לשלם מראש למדפיס, או לכורך הספרים, בין שהמחיר הוא בשקלים וכ"ש שהמחיר לפי שער היציג של הדולר, גם לאחר שהמדפיס התחיל בעבודה, וע"ש שיש סוברים שאפשר להקל במדפיס ספרי קודש שלא לצורך מסחר.

עוד כתב באות יב', אם יש למדפיס את הנייר שנצרך להדפסת הספר, וכן אם יש לכורך את החומרים הנצרכים לכריכת הספר מותר להקדים לשלם מראש. וע"ש עוד.

הקדמת כל התשלום לדפוס כדי שיוזילו את המחיר.^{יד}

בספר התשובות שע"י ברית פנחס ח"א עמוד ער' דן בשאלה, מוסד צדקה המפורסם במעשה הצדקה שלהם, רוצה להוציא לאור עולם ספר המלקט באריכות גודל הענין של נתינת צדקה, וכבר חתמו עם הדפוס על מחיר 200.000 ש"ח על הדפסת הספר בעותקים רבים, ומשלמים את הסכום בג' תשלומים בשלשה חדשים, התשלום הראשון הוא 60,000 ש"ח, ובחודש השני ג"כ משלמים

יד. שייך גם לסימן קעג'

יותר, אין היתר להוזיל אפילו בג' האופנים הנ"ל.

והנה במעשה של הדפוס אין ההיתר של יש לו, שהרי אין לדפוס את הספר שהוא מזמין אצלו, אלא שיכול להיות שיש היתר של יצא השער, שהרי מצוי בכל מקום דפוס, ושירותי דפוס, כמו כן יש היתר של אין שומתו ידוע, שאין מחיר קבוע לכל הדפוסים, והמחיר משתנה ותלוי בסוג הדפים והדפוס, השירות וכו', וע"כ באינו מפרש מותר להוזיל למקדים לשלם.

אולם במעשה זה שסיכמו קודם על מחיר יקר, ואח"כ רוצים להוזיל, אין ההיתר של יצא השער, שהרי זה מפרש בבירור שני מחירים, ובאופן זה אין היתרים אלו, ואסור להוזיל, ואף שמבואר בשו"ע סימן קעג' סעיף ג' שאחר שכבר עשו קנין על מחיר יקר מותר אח"כ לחזור ולשלם מחיר זול, על ההקדמה, אין זה אלא אחר שכבר עשו קנין, וכאן שלא עשו קנין רק סיכמו לבד, אין היתר זה והרי זה נחשב כמפרש שני מחירים שאסור.

ואם כסף זה שהנדבן מלווה להם הוא מכספי צדקה, וכגון שאחד נדב כסף זה לקרן הצדקה, והם מלווים את הכסף לצורך הדפוס, ואח"כ חוזרים ונותנים את הסכום לצורכי צדקה, אין כאן חשש איסור, שכבר נפסק בשו"ע סימן קס' סעיף יח' שאם הקרן והרבית הוא מכספי צדקה מותר ללוות ברבית דרבנן, וא"כ גם במעשה זה, אם הקרן והרבית הכל הוא מכספי צדקה, מותר להקדים ולהוזיל עבור ההקדמה, שכל זה הוא רק רבית דרך מקח שאין בו איסור תורה כי אם איסור דרבנן.

אולם אם אין הכסף שייך לצורכי צדקה, יכולים לעשות אחד משני העצות הבאים. יכולים לעשות את ההזמנה על פי היתר עיסקא, דהיינו שהדפוס מקנה להם חלק מנכסיהם, וסכום ההתפשרות הוא ההוזלה עבור ההקדמה. ב', ויש להם עצה נוספת, שאם הדפוס מסכים להוזיל את המחיר גם כשמקדימים לשלם רק שני התשלומים הראשונים יכולים לצאת מחשש איסור באופן קל, והיינו שיקדימו לשלם רק שני התשלומים הראשונים שהוא סכום של 120,000 ולא את כל הסכום, ובאופן זה יכולים לסכם עם הדפוס שהם קונים עכשיו את הדפים והכריכות שהם צריכים לספר בקנין גמור, והיינו באופן שהמחיר של הדפים הכריכות והחומר בלבד שווה 120,000 ש"ח, וע"ז אין חשש של הוזלה והקדמה, שהרי קנו עכשיו את הדפים בקנין גמור, ועל שאר השירותים הם משלמים רק כשיהיה מוכן, ונמצא שלא היה כאן הקדמה והוזלה, ואין כאן הלוואה בין המוסד לדפוס, ויצאו מחשש איסור.

עד כאן דבריו.

יש לעיין שאם הקופה של הצדקה ירוויח מכל זה, לכאורה צריך להיות מותר כדלעיל שמותר רבית דרבנן באופן שיש רווח לצדקה. ואם ע"י ההוזלה המוקדמת יחסוך בהוצאה מיותרת לצדקה, אולי זה כלול בהיתר. וצ"ע.

מקדים לשלם על סיגריות שיהיה לו רק בעוד שבוניים.

בספר התשובות שע"י ברית פנחס ח"ב עמוד תרלט', דן בשאלה בחור מוכר סיגריות במחיר זול מיוחד מהנמכר בחנויות, כי הוא קונה אצל סוכן הנותנם לו בזול. אחד רצה לקנות כמות גדולה של סיגריות ונתן את

מה שיש לו, וכמבואר בפוסקים, ואת השאר מוכר במחיר רגיל ויש בזה ההיתר של יצא השער, ובכה"ג אף יכול להשתמש בכסף.

הקדים מעות עבור חפץ וקיבל הנחה.

בנתיבות שלום אות כ' כתב שיש לעיין במי שהקדים מעות עבור חפץ שלא היה ברשות המוכר אך יצא השער, שיש לחפץ זה מחיר קבוע שנקבע ע"י בית החרושת, וקיבל מהמוכר הנחה ממחיר הקבוע באופן שקשה להשיג בחנויות אחרות את החפץ במחיר הזה, האם אמרינן דמ"מ המוכר יכול להשיג את החפץ הזה במחיר הזה בבית החרושת (שהרי בית החרושת מוכר את החפץ לבעלי החנויות במחיר זול, ויותר נקל למוכר להשיג חפץ זה בבית חרושת מאשר להשיגו אצל בעלי חנויות אחרות) או דמ"מ אין זה השער שבו נמכר החפץ בחנויות. ועוד דאי אזלינן בתר הקונה דאמר למוכר מאי אהנית לי וכו', א"כ הקונה לא יוכל להשיג חפץ זה בשאר חנויות במחיר המוזל שפסק לו המוכר, ובית החרושת אינו מוכר לקונה כלל.

ברית פנחס עמוד קכ' כתב, רוב המוצרים הבסיסיים כמוצרי מאכל, חומרי ניקוי וכדומה, הנמכרים במחיר קבוע ואפשר להשיגם בכל מקום, מותר לשלם עליהם מראש, אולם אם הוא קונה במחיר המוזל בהשוואה למחירי השוק, כגון במבצע מיוחד, אסור, כיון שלא ניתן להשיג מוצר זה באותו מחיר.

השתמשות בקבלת זיכוי עבור מוצר פגום, אחרי שהתייקר המוצר שקנה בתחילה ומקבל עתה מוצר בשווי יותר יקר.

בתורת רבית פרק יא' עמוד קפו' כתב, הקונה מוצר בבית חרושת או בחנות ונמצא

הכסף לבחור כדי שימכור לו סיגריות בזול, וסיכמו שהבחור יביא לו את הסיגריות בעוד כמה שבועות האם יש בהסכם זה איסור רבית.

והשיב, יש בהסכם זה איסור רבית. והפתרון, שיסכמו שהבחור לא ישתמש בכסף עד שמביא לו את הסיגריות, ובאופן זה אין חשש איסור.

וסברת הדברים, שנפסק בשו"ע סימן קע"ה סעיף א' שאסור להקדים מעות למוכר כדי לקבל ממנו חפץ מחשש שמא יתייקר החפץ עד הזמן שיקבל החפץ, ואינו מותר אלא באחד מג' אופנים, א', שיש למוכר ברשותו כל הכמות שהוא מוכר, ב', יש שער קבוע בשוק והוא מוכרו לו במחיר השער. ג', מחיר החפץ משתנה לפי כל מיני פרטים ואי אפשר לקבוע לזה מחיר אחיד.

ובמעשה זה אין שום אחד מההיתרים, כי אין לבחור ברשותו כל הכמות שהזמינו אצלו, וכן אי אפשר למצוא בשוק סיגריות במחירים אלו, וכן אין המחיר משתנה לפי הפרטים, וא"כ אסור להקדים מעות על סיגריות אלו באופן זה.

והעצה שיסכמו מראש שהבחור לא ישתמש בכסף ששילם הקונה, ויהיה מיועד רק לקניית הסיגריות, באופן כזה אין כאן פסיקה, שהרי אינו משתמש בכסף, וכן מבואר בש"ך סימן קעג' סקל"א שאם אין לו רשות להשתמש בכסף אין איסור של הקדמת מעות. ולכן מותר להוזיל בכל אופן.

ואם יש לו חלק ממה שהזמינו אצלו, יכול לפרש שההוזלה היא עבור חלק זה שיש לו, ואת הנותר הוא מוכר במחיר מלא של החנויות, ובזה אין איסור, כיון שמוזיל רק על

פגם במוצר המאפשר לו להחזירו לחנות, ישנן מספר אפשרויות הנהוגות כיום בחנויות ביחס לתמורה שיקבל מהמוכר בעת החזרה. ומוסיף בהערה שכיון שיש פגם המאפשר את החזרת המוצר, יש לראות את המקח כמקח טעות, ויש לדון שהכסף שנתן הקונה למוכר דינו כהלואה ויהא אסור למוכר לתת עתה לקונה יותר ממה שקיבל ממנו.

וע"ז כתב שבדרך כלל נהוג שהמוכר נוטל את המוצר הפגום ובמקומו נותן מוצר זהה ללא פגם, מותר למוכר לתת לקונה מוצר זה אף אם בינתיים התייקר. כגון שבשעת הקנייה שילם עשר ועתה בעת החזרה התייקר ומחירו שנים עשר, וביאר בהערה אף שהמוצר התייקר והמקח הראשון בטל, נמצא שמגיע לקונה כספו בחזרה, והוא שילם עשרה ועתה נותן לו המוכר מוצר השווה שנים עשרה, מ"מ שנראה שמותר, וטעם הדבר, משום שהבא לקנות בחנות או בית מסחר אינו רק קונה בלבד אלא הרי הוא עושה עסקא עם המוכר שיספק לו מוצר זה, שהרי כשלקח את המוצר שיש ממנו כמות בחנות ודאי אין לו ענין דוקא באותו סוודר או אותה חולצה שנטל בידיו דמה לו זה ומה לו אחר באותו צבע וגודל הזהה לשלו. וביותר כיון שהמנהג בכל החנויות כן שכשנמצא פגם מחליפים לו בחדש, נמצא שישנן כאן ב' עסקאות, האחת שקונה בפועל מוצר מסוים, והשניה שמחייב את המוכר לספק לו מוצר כזה, וזה לענין שאם ימצא פגם יקבל אחר כזה. והרי אם היה קונה ואומר במפורש בעת הקנייה שקונה וגם משלם ע"מ לקבל אח"כ מוצר זה, היה בודאי מועיל מדין פסיקה, ובמקום שהמנהג כן ובעיקר בדברים סטנדרטיים שאין כל סברא

לומר שיש לו ענין דוקא באותו מוצר שנטל ולא באחר הזהה לו, הרי שאף את המוצר שנטל זכותו להחזיר, אבל ההתחייבות של המוכר לתת לו מוצר בוודאי קיימת. ובחנויות ובתי מסחר המודיעות ע"י שלט, כי אין החזרת כסף עבור סחורה, בוודאי שכך הוא ונחשב כפסיקה לכל דבר, ואף החנות עצמה אינה יכולה לחזור בה וחייבת לספק את המוצר. ובדרך כלל יש בשעת הקנייה עוד מאותו מוצר ושייך היתר יש לו, וכן אם אין לבעל החנות יותר יש היתר יצא השער.

עוד כתב בעמוד קפז' שאם אין למוכר ברשותו מוצר זהה לזה שמחזיר לו הקונה, והקונה מעוניין לקבל את אותו מוצר, נותן לו המוכר אישור זכות שמגיע לו לקבל מוצר זה, ומותר למוכר לתת לו אישור זה ולספק לו לאחר זמן את המוצר גם אם מחירו התייקר בשעה שיתנו לקונה.

עוד כתב, אפשרות נוספת המצויה היא, שכאשר אין ברשות המוכר את המוצר שהחזיר לו הקונה, וגם אינו יודע מתי יהי ברשותו או שיודע שכבר לא יקבלו מחמת שהפסיקו לייצרו, או שיקבלו בעוד זמן רב, נותן לקונה אפשרות לקבל מוצר אחר שיש לו המוצר בחנות במקום המוצר שהחזיר או שנותן לו זכות קנייה שהיא אישור שיכול לקנות בחנות בסכום מסוים, אם התייקר המוצר ושווה יותר בעת שמחזירו הקונה, מותר למוכר לתת לו את זכות הקנייה על הסכום שווה המוצר עכשיו בעת החזרה, או לתת לו מוצר אחר שמחירו כפי המחיר ששווה המוצר שהחזיר הקונה בעת החזרה.

וביאר בהערה, שכיון שעל פי האמור לעיל יש לקונה זכות לקבל את המוצר שקנה, גם עתה בעת שמחזירו התייקר, וכבר נתבאר

מאחרים, אז זה דין פסיקה הרגילה ויהי' תלוי אם יש לו ספרים או לא.

ומצד קניה בזול אין חסרון כי זה לא הוזלה בגלל הקדמת מעות, אלא זה בגלל קניה מרוכזת.

זה נפק"מ גם לגבי הזמנת ספרי'ם לחתנים דרך כל מיני אנשים שמשיגים במחיר מוזל מהמוציאים לאור, שתלוי עם האחראי הוא שליח בעלמא או שהוא קונה מהמוציאים לאור ומוכר לאחרים, שאם הוא שליח בעלמא להשיג במחיר מוזל, אין שום איסור פסיקה בין הקונים להאחראי, ואפילו משתמש בכסף בינתיים. ואם הוא קונה ומוכר לאחרים, הרי שהוא סוחר ויש בזה דיני פסיקה, ויהי' מותר לפסוק עמו רק כשיש לו ספרים או לשלם לו רק אחרי שהביא את הספרים.

בחוכרת שער רבית עמוד קכו' דן בשאלה, בבית הספר של בתי מציעים מכירת ספרי לימוד בזול, ניתן להירשם עד כ"ט סיון שנה זו, התשלום יתבצע בשעת ההרשמה, קבלת הספרים סמוך לתחילת שנת הלימודים הבאה, ניתן לשלם בצ'ק דחוי בלי לרשום לפקודת לתאריך של שבוע לפני תחילת הלימודים. האם יש בזה איסור רבית, ובאיזה אופנים ניתן לעשות זאת בהיתר.

והשיב הרה"ג ר' מרדכי שוורצבורד שליט"א שיש בזה שאלה של ריבית שנותנים את הספרים בזול יותר ממחירי החנות ע"י תשלום מוקדם, ולכן ראוי להודיע את השאלה להנהלת בית הספר כדי שיבררו אצל מורה הוראה מוסמך, ויעשו באופן המועיל

ע"פ הגמ' בב"מ סג' ע"א דמותר לקחת מוצר אחרי במקום מה שהזמין כפי מחירו בעת שמחליף, וכן הוא בקבלת זכות קנייה, שהרי זה כמחליף את מה שמגיע לו מוצר בזכות לקבל מוצר אחר, וע"ש עוד. טו

הזמנת ספרי לימוד לקראת שנת הלימודים החדשה לא דרך החנות אלא ע"י אדם אחר.

בסוף שנת הלימודים נהוג לשלוח להורים רשימת ספרי לימוד לשנה החדשה במחיר מוזל, ויש אחראי שמקבל את הכספים ומסדר את הספרים לכל אחד מה שהזמין. והעירו בני החבורה לדון האם יש איסור פסיקה, שהרי לאחראי אין את כל הספרים שצריכים להזמין, וגם משתמש בכסף. וגם יצא השער לא יעזור כאן, שהרי אי אפשר להשיג במחיר המוזל הזה.

הגאון ר' מנחם מנדל לובין שליט"א השיב, בדרך כלל האחראי הוא שליח בלבד, כי לא קונים ממנו את הספרים, והוא מסדר עם החנויות את המחיר בקניה מרוכזת, ואם יעלה המחיר הרי ודאי יבקש יותר מההורים, ולא יספוג על עצמו את עליית המחירים. ולכן אין כאן פסיקה עמו כלל, כי לא מתחייב על מחיר. ואפילו שהוא משתמש עם הכסף, זה בגלל שקיבל כשליח כסף שאינו צרור שמותר להשתמש בזה. ואח"כ כשהוא קונה את הספרים מהחנויות במחיר מוזל, אז נעשה הפסיקה ביש לו שמותר.

אבל אין הכא נמי אם יעשו עמו בדרך פסיקה, שקובעים עמו מחיר על הספרים, שאם יעלה המחיר הוא יספוג זאת על עצמו, וההורים קונים ממנו את הספרים, והוא קונה

טו. עוד בענין מוצר פגום, עיין בסימן קס' סעיף יג'.

לתקן איסורי רבית, וכן ראוי להנהלת בית הספר לציין ע"ג טופס ההרשמה ע"פ איזה רב נעשה ללא חשש רבית.

ומבאר כמה חילוקי דינים. א, אופן התשלום, ב, זמן חלוקת הספרים, ג, אם הכסף רק מופקד עבור הספרים, או שגם משתמשים בו לצרכי בית הספר עד שמשלמים עבור הספרים.

כאשר ניתנת אפשרות לשלם בצ"ק דחוי לזמן קבלת הספרים אז מובן שההנחה לא ניתנת כלל עבור הרווח של המתנת המעות, ומה שמבקשים את התשלום מראש זה כדי להבטיח את ההזמנה והתשלום שלא יצטרכו לחזור אחרי הלוקחות כדי לבקש תשלום ואז גם אם משתמשים בכסף מותר, וגם אם משלמים במזומן מותר כיון שיש אפשרות לתת צ"ק דחוי ולקבל את אותו מחיר.

ויש חילוק בין צ"ק למוטב בלבד לצ"ק שניתן להעבירו, דאם דורשים צ"ק שניתן להעברה אין ראייה שאינם זקוקים להקדמת מעות, דמה שמסכימים לקבל צ"ק דחוי הוא כיון שנותנים אותו למוכרים ואז יהיה אסור לשלם במזומן. אכן יש להתיר ליתן צ"ק גם כשניתן להעבירו דיש לומר שלא נעשה הלואה שהרי בעל הצ"ק לא הוציא מכספו כלום, ואף שהנהלה משתמשת בו לשלם למוכרי ספרים אין בזה הלואה אבל במזומן אסור. מיהו יש לדון דמה שנותן צ"ק שאפשר להשתמש בו לשלם למוכרי הספרים הרי הוא משמש כערב קבלן שייגבו ממנו את התשלום, ובעבור זה מקבל הנחה, ודעת החוות דעת בסימן קע' דאסור ליתן שכר לערב קבלן, ויש

לומר דכיון שהט"ז והש"ך שם מתירים ליתן שכר לערב קבלן, וכאן הוא רבית דרך מקח דרבנן, יש לסמוך עליהם להקל שמותר לשלם בצ"ק דחוי אבל לא בכסף.

אם זמן חלוקת הספרים עד חודש מהתשלום ואפשר לשלם באשראי מותר בדרכך כלל עד שהאשראי נגבה לוקח חודש, לפעמים יותר ולפעמים פחות, ואז מוכח שאין ההזולה תמורת המתנת המעות.

עוד היתר יש אם אינם משתמשים בכסף רק לקניית הספרים, ואינם נוטלים אחווי רווח על הספרים, כמו שנתבאר בשו"ע סימן קעז'ס"א דאם אין למקבל רווח אין זה הלואה ומותר אפילו קיבל אחריות אונסין דמתנה שומר חנם להיות כשואל, ויעשו בדרך שהם שלוחים לקנות את הספרים עבור ההורים ולא שקונים ומוכרים לציבור. ואף במעות מותר לקבל אחריות אונסין כמבואר בספר התרומות וכו'. וע"ש עוד.

שו"ת עם הגאון רבי מרדכי צבי גרינפֿלד
ש"י"א טז

ש. בימים אלו יש הרשמה בתלמודי תורה ובתי ספר להזמנת ספרי לימוד לקראת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה. ומבקשים לשלם מראש ולכתוב איזה ספרים מזמינים במחיר מוזל, כי זה קנייה מרוכזת, ויש לדון מצד הלכות פסיקה, האם האחראי נחשב שליח של כל הקונים מהחנות, ועד כמה שיש לחנות, נחשב שיש לו, והרי זה כמי שהחנות מוזילה את המחיר בגלל הקנייה המרוכזת, או שהוא קונה מהחנות בשבילם, שהרי כל זמן שלא קיבל את

טז. תודה רבה על התשובות שנתקבלו בכתב ידו ע"י אחד מבני החבורה.

מכיון שזה על אחריותם לכל מה שיקרה לכסף, הרי הם כקונים מהוצאה לאור במחיר מוזל ומוכרים לאחרים, ולפי"ז יש כאן איסור פסיקה באין לו.

ת. יש לדון שהאחראים הם כנפקדים השולחים יד בפיקדון, שאין בזה משום ריבית, כמבואר בחו"מ סי' רצ"ב ברמ"א ובסמ"ע ס"ק כא, ומובא גם בחהגרעק"א סי' קס, ומבואר שזה גם בשולח יד בהיתר כגון שולחני שהופקדו אצלו מעות מותרים, ועי'.

הספרים מהחנות והכסף אצלו, הוא אחראי על הכסף, ויכול להשתמש עם הכסף, והוא גם מרוויח מזה, האם זה הופך שהוא יהי' לווה מהציבור שביקשו לקנות, ובכה"ג שאין לו את הספרים, יש כאן איסור פסיקה, ומה העצה לעשות.

וזה נפק"מ לאלו שקונים שסי"ם לחתנים במחיר מוזל דרך כל מיני אנשים שהם משיגים בזול מהוצאה לאור, שגם הם מרוויחים ע"ז, האם זה שליחות בעלמא, או

הגאון רבי יחיאל מיכל הכהן טרעגער שליט"א

ניו יארק

איזה כיסויי כלים חייבים במבילה ואיזה פטורים

והזיעה עולה לכיסוי והוא ליה כקדירה וכמ"ש בפרק כל הבשר (ק"ח ק"ט) בשניער וכיסה, וכן לענין טומאה כמ"ש בספ"ה דמכשירין ובפ"ב שם, משא"כ בכיסוי הפת וכמ"ש ברפ"ב שם שמה מים טמאים כו' בא במים כו' נסתפג כו'. הרי דכיון שההבל והזיעה נוגע לכיסוי הרי הוא כדופני הקדירה ממש שנוגעים להתבשיל והוא כלי סעודה גמורה וטעון טבילה.

ב) ובערוך השלחן (סקל"ב) כתב, כיסויי קדרות שמבשלים בהם צריך טבילה לפי שהבישול מפעפע למעלה ונוגע התבשיל גם בהכיסוי, וכן כיסוי טיגון נ"ל דהוא ככיסוי בישול וצריך טבילה דגם טיגון מפעפע למעלה. ובפרי תואר (סק"ט) כתב באמצע דבריו, כיסוי הקדירה להיות שהתבשיל נוגע בכיסוי הו"ל כקדירה עצמה. ולכאורה כוונתו ג"כ כערוה"ש שעל ידי הבישול מפעפע התבשיל למעלה ונוגע בהכיסוי, דאין הדרך למלאות הקדירה כ"כ עד שנוגעים להכיסוי ממש דאין רוצים שישפך מהקדירה ולחוץ, אלא שמדבריהם נראה דלא די בהבל וזיעה שנוגעים להכיסוי כדברי הפרי חדש והגר"א, רק התבשיל עצמו צריך להיות נוגע בהם כדי לחייבו בטבילה ולהלן יתבאר ב"ה פרט זה, והפוסקים הנ"ל לא ראו דברי האו"ז בפנים שלא היה נדפס בימיהם ע"כ כתבו טעם אחר.

אחר העיון במקור דין חיוב טבילה בכיסוי קדירה התבוננתי, שמצוי בזמננו הרבה מיני כיסוי כלים לא ראוי זה כראוי זה, ורובם לא נתבררו די היטב בדברי גדולי הפוסקים, ע"כ העלתי עלי כתב כמה הערות ופרטי דינים בזה כפי מה שידי יד כהה מגעת, והשי"ת יעזור שלא נכשל בדבר הלכה, ולמעשה על כל אחד לשאול המורה הוראה שלו האיך להתנהג בזה.

דין כיסוי קדירה אם חייב בטבילה

א) כתב הרמ"א (יו"ד סי' ק"כ ס"ה) כיסוי קדירה צריך טבילה. ובב"י ציין מקורו להגהות אשרי (עבודה זרה פ"ה סי' ל"ה) דכתב כיסוי ברזל שמכסין בהן יורה או קדירה צריך טבילה מא"ז. ובאור זרוע (ע"ז סי' רפ"ט) בפנים כתב, כסוי ברזל שמכסין בהם את היורה צריכין טבילה כיורה עצמה, שהרי מסייענין לבשל כיורה עצמה וככלי אחד דמו. וכן כתב באורחות חיים (הלכות טהרת הכלים אות י"ג), כסוי הקדרה בין של מתכת בין של חרס השוע באבר צריך טבילה, שמסייע לבשל התבשיל לפי שהקדרה כשהיא מכוסה מעלה רתיחה וממהרת לבשל.

אבל בפרי חדש (סקט"ו) כתב הטעם, לפי שהמרק וההבל עולה למעלה ונוגע בכסוי והוא ליה הכסוי כקדרה. וכדבריו ממש כן כתב בבאור הגר"א (סקט"ו) וז"ל, דהמרק

המאכלים, וכמו שמבואר בשו"ע (ס"ד) ובשאר הקדמונים דבלי נגיעה אינו חייב בטבילה, הרי דזה עצמו שמסייע להבישול אינו מחייבו בטבילה עדיין, וע"כ הצטרכו לשלב גם הטעם של זיעה שעל ידו נחשבת כנוגע הכיסוי בהמאכל ממש.

אם המשקה עצמו צריך להגיע להכיסוי או שדי בהזיעה:

ד) והנה לשון הפר"ח הוא 'המרק וההבל עולה' ולשון הגר"א הוא 'המרק והזיעה עולה', ולכאורה נראה לדבריהם דהם שני טעמים נפרדים בפני עצמם, אחד דע"י הבישול המרק עצמו מפעפע ועולה ונוגע בהכיסוי, ושנית דגם באופן שא"א להמרק עצמו לעלות עד הכיסוי כגון שאין הקדירה מלאה בתבשיל כ"כ וכדומה, מ"מ יש שם הבל וזיעה שעולה ונוגע להכיסוי, דאם לא נפרש כן רק נאמר דהתבשיל והמרק עצמו צריך להיות עולה להכיסוי כדי לחייבו בטבילה, א"כ צ"ע למה הוסיפו דההבל והזיעה עולה דמה תועלת יש בהוספה זו, הלא אין זה משנה כלום לדינא דאין זה מחייבו בטבילה כלל, אלא עכ"ח נראה דבזה עצמו שההבל והזיעה עולה להכיסוי די לחייבו בטבילה ככלי סעודה ממש.

וכן משמע מדברי הגר"א עצמו, דהביא ראיות שהזיעה כמשקה הוא וע"כ אם עולה למעלה להכיסוי צריך טבילה ומקבל טומאה, עיין בחשב האפוד שם ובשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סי' נ' אות ה') שכתבו לפענח כל הראיות מהגר"א, א"כ נראה שדי בהזיעה עצמו שעולה ואי"צ שגם המרק עצמו יעלה, והגם שכתב הגר"א בהראי' ראשונה וכמ"ש בפרק כל הבשר (ק"ח ק"ט) בשניער וכיסה. ושם כתב רש"י (ק"ח ע"ב ד"ה ניצר) וכן

ובשו"ת מהר"ם בן חביב (סי' צ"ז) נראה שהבין דטעם שכיסוי קדירה צריך טבילה הוא משום היסוד שכתב שם, דכל כלי שצריך הגעלה אם היה ישנה ונקנה מעכו"ם צריך טבילה אם הוא חדשה, הגם שאין המאכל נוגע בהכיסוי בשעת הבישול ואכילה עיי"ש, ברם מכל אחרונים הנ"ל מבואר שצריך להיות איזה קשר נגיעה בין האוכל להכיסוי, וזהו פשטות הדין דחצובה המבואר בשו"ע (ס"ד) שאי"צ טבילה, ודלא כמו שכתב שם לפרש בכונתם דנגיעה לאו דוקא הוא ואכמ"ל בדבריו.

ג) ובשו"ת חשב האפוד (ח"ב סי' צ"ט) אחר שהעתיק דברי הגר"א כתב, ונראה פשוטם של הדברים שזיעת משקין מילתא היא והיינו דמייתי הגר"א מחולין (ק"ח) שזיעת רוטב אוסרת כמו רוטב כו', והואיל וכן צריך כיסוי כלי טבילה, כי מה שזיעת התבשיל עולה על הכיסוי עושה את הכיסוי לכלי המשמש את המשקין וצריך טבילה. וכן הוא בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' צ"א) דכתב באמצע דבריו, משא"כ כיסוי קדרה שמסייע לבשל ע"י הזיעה כידוע גם מחולין (ק"ח) ויו"ד (סי' צ"ג) עיי"ש, ויש בדבריהם שילוב מטעם האו"ז והגר"א דהן שהזיעה נוגע להכיסוי והן שהכיסוי מסייע להבישול, ובפשטות נראה דהבינו שבזה עצמו שמשמשו לסייע בהבישול אינו די לחייבו בטבילה, דצריך איזה חיבור מהכיסוי להמאכל ע"כ אמרו דהזיעה משווה ליה כנוגע בהם.

ונראה שכן דעת האו"ז עצמו, דהרי כתב שם טריפי"ד [חצובה] שמשמין עליו היורה אי"צ טבילה שאין עושין אותו בתוכו צורכי סעודה. וכונתו נראה שאין הטריפי"ד נוגעין בהמאכל עצמו רק בהיורה שבה מונח

ספ"ה האשה שהיו ידיה כו' היו ידיה כו' עיי"ש, א"כ לדבריו מחולין עצמו יש ראייה דמהני גם אם רק הזיעה וההבל עולה להכיסוי שיהא נקרא נגיעה, ועיין בשו"ת להורות נתן (ח"ד סי' ס"ה אות ז') דלפי דבריו שם גם הרשב"א מודה בכיסוי דהזיעה נבלע ומפליט עיי"ש.

(ו) וכ"ז לכאורה שלא כדברי הערוה"ש, דהוא כתב לפי שהבישול מפעפע למעלה ונוגע התבשיל גם בהכיסוי. דמשמע מזה דאם התבשיל או המרק עצמו נוגע בהכיסוי אז חייב בטבילה, משא"כ אם רק הזיעה וההבל עולה ונוגע להכיסוי אינו חייב בטבילה, וכן נראה מדברי הפרי תואר הנ"ל שכתב שהתבשיל נוגע בכיסוי, ואולי יש לדחוק ולפרש דדבריהם אינם מדיוקים כ"כ רק אין הכי נמי שדי אם רק הזיעה וההבל עולה להכיסוי, אבל זאת קשה לפרש שהם סוברים כהראשונים הנ"ל דלא מהני זיעה והבל להתפשט בכולו, דמהפוסקים נראה שאנן נקטינן לדינא שגם הזיעה עולה להכיסוי ומערבם, עיין בשו"ע (סי' צ"ב ס"ז וס"ח) ועדיין צ"ע, ומסתימת הרמ"א כאן שלא כתב לחלק דזהו רק אם התבשיל עצמו מגיע להכיסוי נראה דבכל אופן חייבים לטבול כיסוי קדירות, והיינו אפילו אם רק ההבל והזיעה מגיע להכיסוי ולא המשקה עצמו.

ונראה דאין לחייב כיסוי בטבילה מחמת שיש אנשים שמניחים מאכלים על כיסוי הקדירה בשבת כמו פשטיד"א ופערפ"ל וכדומה דזה אינו, דבדרך כלל מניחים המאכלים בתוך קערה או נייר כסף ואח"כ מניחים אותו על הכיסוי, א"כ דינו כמו שכתב המחבר (ס"ד) טריפיד"ש ששופתים עליהם קדירות אינם טעונות טבילה. והטעם

המכסה אותה מפני שמי השוליים עולין עד פיה ויורדין. א"כ משמע שלא די בהבל וזיעה העולה רק שהמרק עצמו צריך להגיע עד הכיסוי, י"ל דזהו ראייה למה שכתב שהמרק עולה להכיסוי ושאר הראיות הם שגם הזיעה מהני דזיעה מילתא הוא.

(ה) ויותר נראה דגם בראיה הראשנה כונת הגר"א הוא להזיעה וההבל, דבשו"ת הריב"ש (סי' רנ"ה) כתב בזה"ל, כל שכסה הקדרה הרי הוא כאלו נער אותה מפני הבל העולה מן הקדרה, וכשהיא מכוסה ההבל מתפשט בכל החתיכות והטעם מתערב בכלן כמו אם נער אותה ובלל את כלן בתוך הרוטב. וכבר העיר בשו"ת חלקת יואב (יו"ד סי' ט"ו) ושו"ת משכנות יעקב (יו"ד סי' ל"ד) ושו"ת הרד"ם (יו"ד סי' כ"ה בהמוקף) ושו"ת זקן אהרן (ח"ב סי' מ"ו) ושו"ת חבלים בנעימים (ח"א סוגיא כ"ג) דדבריו הם שלא כדברי רש"י הנ"ל שכתב שמי השוליים עולין עד פיה עיי"ש, וביד יהודה (סי' צ"ב פירוש הארוך סקנ"א) ושו"ת מהרש"ם (ח"א סי' צ"ב) ושו"ת מהר"ש ענגל (ח"ז סי' ב') ושו"ת מגד יהודה (ח"א סי' כ') הביאו דשיטת הרא"ה בתורת הבית (בית ד' שער א') הוא כשיטת הריב"ש, וסובר שם שכן הוא גם שיטת רש"י עצמו, אבל שיטת הרשב"א במשמרת הבית שם הוא שלא מהני מה שהזיעה עולה רק צריך שהמים והמרק יגיע לכל מקום, וכפשטות דברי רש"י, ועיי"ש עוד.

וכשיטת הריב"ש כ"כ הגר"א עצמו (סי' צ"ב סקל"ט) וז"ל, דבכיסה הוי כניער 'שהבל' מתפשט בכולו וכאלו כולו בתוך הרוטב, ובפ"ב דמכשירין מרחץ טמאה כו' הברכה שבבית כו' שני בריכות כו', ושם

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי יחיאל מיכל הכהן טרענער שליט"א תפא

כיון שהמים והזיעה שעולה הגם שיורד אח"כ מ"מ זורקים אותו ואין משתמשים עמו כלל, א"כ לכו"ע כיסוי זה פטור מטבילה.

(ח) וכיסוי של מכונה או קדירה שעושין בה פאפקור"ן נראה שחייב בטבילה, כיון דנתבשל שם התירוס ככל קדירה אחרת, שמניחים שם הגרעינים ושמן ותבלין ונתבשל שם ועי"ז מתבקעים התירוס, והכיסוי מסייע גם לעצם הבישול והזיעה עולה ויורד א"כ נראה שהוא חייב בטבילה, וכ"ש אם הכיסוי הוא כמו קדירה הפוכה שאחר שנגמר להתבקע מהפכין אותו ונשאר שם הפאפקור"ן בתוך הכלי ומניחים אותו כך על השלחן ואוכלים מתוכה, דאז פשוט שטעון טבילה.

דין כיסוי של קדירה המחובר לקרקע:

(ט) ודין כיסוי קדירה שהקדירה מחובר לקרקע או שהוא בגודל מ' סאה שדינו כמחובר לקרקע, הנה ביד אפרים (ס"ה) הביא משו"ת שב יעקב (ח"א סי' ל"א), דקדירה של נחושת שקורין הע"ל טא"פ ושקובעין בתנור בית החורף המנהג שאי"צ טבילה, ונתן טעם לזה כיון שקובעין אותן בתנור והתנור קבוע בקרקע ולא נעשו לכתחילה להשתמש בהם אלא במחובר, והוסיף היד אפרים דמהאי טעמא אין נוהגין לטבול יורות גדולות של נחושת שקובעין בווינהייז"ר, משום דעיקר תשמישן היא בעת שמחוברין לקרקע ובכהאי גוונא אי"צ טבילה עיי"ש, ועיין גם בערוה"ש (סל"ט) ושו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב סי' כ"ב) ומה שהארכתי בקובץ עץ חיים (חוברת ט"ז), ולפי שיטה זה יש לעיין מהו הדין של הכיסוי שלהם שאינו מחובר להקדירה אם דינו כהקדירה ואינו

הוא כיון שאין נותנים עליו המאכל עצמו, א"כ ה"ה כאן אינו טעון טבילה, [חוץ אם נותן עליהם החלות עצמם בקביעות, ואכמ"ל מה שנוגע בזה לדיני שבת ולדיני בשר וחלב].

דין כיסוי קדירות לבישול ביצים ופאפקור"ן:

(ז) וכיסוי קדירה שמיוחד לבשל בה רק ביצים נראה שדינו תלוי כפי דין הקדירה, דבקונטרס הנקרא כוס של אליהו (על טבילת כלים פ"ד אות ה') הביא מהמנחת שלמה שסובר, דכלי המיוחד לבישול ביצים טעון טבילה הגם שהקליפה מפסיק ביניהם, אבל בשם המחזה אליהו כתב שלא ניחא ליה בזה ובפשטות פטור מטבילה עיי"ש, ולפי"ז ה"ה בהכיסוי שלה הדין כן דתלוי במחלוקת הנ"ל אם טעון טבילה.

ברם יש לנו סיבה אחרת שכיסוי כלי זו אי"צ טבילה, דהמחזה אליהו בתשובה כתב לבאר עפ"י הגר"א הנ"ל דמה שחייבים לטבול כיסוי הכלי הוא מחמת שהזיעה עולה ונוגע בהכיסוי ושוב יורד ומתערב עם מה שנאכל, אבל זה רק במרק וכדומה שאחר ששוב נעשה מים ויורד יאכלו אותו או ישתו אותו יחד עם שאר המרק דאז הכיסוי משמש המאכל, אבל אם לא יאכלו או ישתו אותו אינו טעון טבילה, ולפי"ז כתב דקדירה שמיוחד לבשל ירקות כמו תפוחי אדמה ושאר ירקות הדומות לו הכיסוי פטור מטבילה, מאחר דהמים משמשים רק לרכך האוכל ואין אוכלים אותו דאחר הבישול זורקים אותם, והמעט שנכנס לתוך הירק אין לו שום צורך חשיבות עיי"ש באריכות, [ואין ידוע לי אם מצוי בבתי שלנו קדירות שמיוחד רק לירקות כאלו], ולפי"ז ה"ה בקדירה המיוחד לבשל בה ביצים הדין כן,

שהוא בגודל מ' סאה, עיין בפ"ת (סק"א) ושו"ת מהר"י אסאד (חיו"ד סי' רט"ז) ועוד, ע"כ נראה דבכיסוי שאינו מחובר להם ודאי שיש להחמיר לטובלן.

אם טבילת כיסוי דאורייתא הוא ואם מברכים עליו: י"א) והנני לציין עוד כמה פרטים בדין טבילת כיסויים, הנה אם חיוב טבילת כיסוי קדירה הוא מדאורייתא או מדרבנן, לכאורה היה נראה דכדין היורה כן דין הכיסוי ואין נפקא מינה ביניהם, דאם הכיסוי הוא ממין מתכת חייב לטבול מן התורה ואם הוא משאר המינים אינו חייב אלא מדרבנן, ברם אולי י"ל דהוא תלוי אם הזיעה אוסר הכיסוי מן התורה, עיין חלקת יואב הנ"ל ושו"ת שארית יהודה (סי' נ"ז) ושו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' נ"ו אות ה'), דאם מדאורייתא אינו אוסר הכיסוי שמן התורה זיעה לאו מילתא הוא, א"כ יש לדון דמה שהזיעה נקרא מדרבנן נגיעה א"א מחמת זה לחייבו טבילה מן התורה, ועיין כע"ז בשו"ת טוב טעם ודעת (תליתאי ח"ב סי' כ"ב) לגבי רחיים של פלפלין וצ"ע.

ולענין אם צריכים לברך על טבילת כיסוי קדירה כגון שקנה כיסוי חדש ואינו טובל הקדירה עמו דכבר טבלו, עיין בספר אור חדש (ברכת טבילת כלים אות ה') דכתב, ואלו הכלים הצריכים טבילה בברכה כמו כלי הסעודה כו' כיסוי קדרה. וגם בבן איש חי (ח"ב מטות ס"י) כתב, וכן כסוי הקדירה מטביל בברכה. וכ"כ בספר טהרת ישראל (ס"ה ויד אליהו סקס"א) דנ"ל פשוט ממשמעות הפוסקים שצריך לברך עיי"ש, וכ"כ בספר מבית לוי (דיני כלי אכילה אות ז').

חייב בטבילה, או כיון שהכיסוי אינו מחובר אין לו פטור זו וחייב בטבילה.

ולפי מה שהבאתי שם משו"ת נודע ביהודה (יו"ד מהוד"ת סי' קל"ז) דדבר המשמש את הקרקע אינו מקבל טומאה אפילו אינו מחובר לקרקע עיי"ש, י"ל דגם הכיסוי שמשמש הקדירה המחובר לקרקע דינו כהקדירה ואי"צ טבילה, אלא שגם אם נקבל סברא זו קשה לסמוך עליו, דכבר הבאתי שם מהרבה אחרונים שחלקו על הנו"ב. ולכאורה יש לומר דזה הוי ככלי שיש בו כמה חלקים שמה שחייב בטבילה צריכים לטבול, ויל"ע בשו"ת מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ו סק"ד) וצ"ע.

י) ולכאורה יש מקום לפשוט משו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' ע"א) דכיסוי זה טעון טבילה, דנשאל אודות דוד שמוציאין בה שרופין אם צריך טבילה, וכתב המכסה והצנור שבו יוצא צריך מדין כלי סעודה, והדוד מין מעמיד. ובביאור כונתו כתבו האחרונים דהדוד אי"צ טבילה כמ"ש המחבר (ס"ו), דכלי עץ שיש לו חשוקים של ברזל מבחוץ שמעמידין אותו אינו טעון טבילה. עיי"ש בהגהות הלכה רווחת (סק"ב) ובעוד כמה אחרונים עיי"ש, הרי דהגם שעצם הכלי אינו טעון טבילה מ"מ המכסה שלו טעון טבילה, א"כ ה"ה בניד"ד חייב כיסוי הנ"ל טבילה, אך עדיין אין זה ברור דאולי מה שכתב 'שבו יוצא' סובב גם על המכסה ולא רק על הצנור, א"כ השתמשו עם הכיסוי עצמו לצורך השרופין וע"כ טעון טבילה, ויל"ע במהר"ם בן חביב הנ"ל בתיאור המציאות של הדוד בימיו וצ"ע.

ולמעשה היות שיש הרבה אחרונים שמחייבים לטבול קדירה המחובר לקרקע או

דין כיסוי של פלסטיק וזכוכית:

י"ב) ודין קדירה שחייב בטבילה שהכיסוי שלו נעשה מפלסטיק כגון כלי שמבשלים בה מים, פשוט שאינו טעון טבילה, דבב"י הנ"ל כתב כיסוי ברזל ובארחות חיים כתב כסוי הקדרה בין של מתכת בין של חרס השוע באבר צריך טבילה, וגם זה חייב בטבילה כמבואר בשו"ע (ס"א), א"כ מדיוק מזה דאם הכיסוי הוא ממין שאינו חייב בטבילה, אז אי"צ לטבול אפילו אם הקדירה עצמו חייב בטבילה, וכמו הדין בכלים שיש שם כמה חלקים נפרדים שאינם מחוברים כגון חלק ממתכת וחלק מעץ, שאינו צריך לטבול רק המתכת כמבואר בכל הפוסקים ואכמ"ל, וכעין זה כתב בשו"ת התעוררת תשובה (בהגהות לסי' ק"כ) בידות הכלים שנעשה מעץ ואינו מחובר להכלי מתכות, דאי"צ לטבול הבית יד עיי"ש.

ונראה ברור דכיסוים של זכוכית המצויים בימינו הדין ג"כ שחייבים בטבילה כמו שאר כלי זכוכית, ומה שלא דברו בזה הפוסקים נראה פשוט, דהוא מטעם שבימיהם לא היה דבר מצוי שיניחו כיסוי זכוכית על קדירות שע"ג האש משום דחששו שלא יפקעו.

דין כיסוי פת אם חייב בטבילה

י"ג) עוד כתב הרמ"א שם, וכן כיסוי שכופין על הפת לאפותו אינם צריכים טבילה. והטעם לזה כתב בערוך השלחן הנ"ל, כיסוים שעל המאכלות כמו כיסוי שעל הפת אי"צ טבילה שהרי אינו נוגע במאכל עצמו עיי"ש, והחשב האפוד הנ"ל כ' והא דכיסוי הפת בשעת אפי' אי"צ טבילה, צריך לומר הטעם דזיעה העולה מן הפת בשעת אפיה לאו מילתא היא, ואין הכיסוי נחשב בזה למשמש

אוכלין או משקין ולכן אי"צ טבילה עיי"ש, וזהו גם טעם הגר"א הנ"ל וכמבואר במחזה אליהו שם דכתב בדעתו, שזיעה שבאה מדבר גוש ויבש לאו זיעה היא, ולכן כיסוי הפת הגם שודאי נראית זיעה עליו מ"מ אין שמה זיעה, ולכן לאו כלי סעודה הוא עיי"ש.

י"ד) והחשב האפוד נתקשה בדין זה ממה דאיתא בשו"ע (או"ח סי' תנ"א סט"ו), כסוי של ברזל שמשמים אותו על החררה כשנאפית על הכירה צריך ליבון. ומקורו נובע מהטור שם שכתב כסוי של ברזל שמשמין אותו על חררה שנאפת על הכירה, י"א שאפילו הגעלה אי"צ כיון שאינו עשוי אלא לכסות ואין החררה נוגעת בו, ונ"ל שצריך ליבון כי ברוב פעמים נוגעת בו, ועוד שהוא מזיע מהבל החררה שתחתיו. והנה דעת הי"א שאין צריכים הגעלה מתאימה עם מה דפסקין שאין כיסוי הפת צריך טבילה, כי הזיעה העולה בשעת אפיה לאו מילתא היא, אבל כיון שהחליט הטור דכיסוי החררה צריך ליבון וכן הוא הפסק בשו"ע, ולחד טעמא הוא משום הזיעה העולה מן החררה איך פסק הרמ"א שכיסוי הפת לאפותו אי"צ טבילה.

וכתב ליישב, כי ראה הרמ"א דברי הגהות אשרי הנ"ל שאין כיסוי הפת לאפותו צריך טבילה ופסק כמותו, ואפילו אי נימא שטעמו של ההג"א משום דזיעת אוכלין לאו כאוכלין דמי, אינו חולק הרמ"א מטעם זה על הטור והשו"ע שכיסוי החררה צריך ליבון, כי די לו להרמ"א בטעם הראשון של הטור אשר ברוב פעמים החררה עצמה נוגעת בכיסוי, שוב כתב שהפרי תואר (אות ט') י"ל דרך אחרת בזה, כי הוא מפרש דברי הרמ"א דכיסוי התנור שאופין בו הפת מיירי, דמשום שלא יצא החום דרך הנקב מכסין אותו הנקב

שבתנור, והוה ליה כיסוי הזה כמשמשי משמשיו של הפת, ודינו כדין טריפיד"ש ששופתין עליהם הקדירה וכו' עיי"ש, וכפי פירושו של הפרי תואר יש מקום לומר דכיסוי חררה המוזכר באו"ח שצריך ליבון צריך למעשה גם טבילה עכ"ד.

ט"ו) הנה מה שכתב באופן הראשון דיש לומר דהעיקר הוא כהטעם שהחררה עצמה נוגע בהכיסוי וע"כ צריך ליבון, קצת פלא שלא הביא דברי הב"ח שם דכתב בזה"ל, נראה דסבירא להו לי"א דכיון דהכיסוי הוא למעלה על פי הכירה והחררה למטה, ואפילו היה עולה הזיעה עד הכיסוי אין היד סולדת שם ולא בלע כלל, וזה שכתב ואין החררה נוגעת בו רצה לומר דאין זיעת החררה נוגעת בו, ורבינו סובר כיון דאפייה היא צריך אף ליבון כי ברוב פעמים זיעת החררה נוגעת בו עד שהיד סולדת בו, ועוד כי עינינו הרואות שהכיסוי מזיע מהבל החררה שתחתיו כי נמצאים עליו טיפות, ואינו מדבר בגניעת החררה גופה לכיסוי שזה פשוט שאינה נוגעת בכיסוי שהוא בגובה' כו'. הרי שגם לטעם ראשון של הטור אינו נוגע ממש להכיסוי אלא ע"י זיעה, א"כ עדיין לא נתיישב הסתירה מדיני הגעלה לדיני טבילת כלים, דהרי לכל הטעמים אינו חייב בליבון משום נגיעה רק משום הזיעה, ואעפ"כ פטרינן אותו מטבילה.

ט"ז) אולם דברי הב"ח לאו כו"ע הוא דהמג"א (סק"ל) העתיק שני טעמים של הטור בזה"ל, לפי שנוגעת ברוב הפעמים בחררה ועוד שמזיעה מהבל החררה. והפרמ"ג שם כתב, והנה מה שכתב שנוגע בחררה לאפוקי מהב"ח ז"ל שמפרש בזיעה. הרי דשיטת המג"א אינו כהב"ח, אלא

שצ"ק היכן מרומז שבא לאפוקי מהב"ח, דכמו שהב"ח הבין בהטור שכתב ואין החררה נוגעת בו כונתו לומר דאין 'זיעת' החררה נוגעת בו, ה"ה שיש לפרש כן בדברי המג"א דמה שכתב שנוגעת היינו שהזיעה נוגעת בהחררה, אלא שבלא"ה כתב במאמר מרדכי (סקכ"א) על הב"ח דהוא רחוק בעיני עיי"ש, וכ"כ בספר תבואות שמש (על הגעלה סי' ס"ח וסי' ע') ושו"ת ויען יוסף (או"ח סי' רע"ו), א"כ יפה עשה שלא הביא דברי הב"ח, והגם שהמג"א העתיק להחמיר בהגעלה גם הטעם דזיעה א"כ משמע דחושש גם לטעם זה, מ"מ הרבה גדולי אחרונים שאחריו השמיטו טעם זה עיין שו"ע הרב (סמ"ב) ומ"ב (סקפ"ה) וחיי אדם (כלל קכ"ה סק"ט), א"כ לפי דבריהם נכונים דברי החשב האפוד.

ומה שכתב באופן השני ליישב הסתירה עפ"י דברי הפרי תואר, כן כתב גם בשבט הלוי שם דלפי הפרי תואר כיסוי פת הנ"ל צריך טבילה, אבל מסיק דאין הלשון משמע כן ועדיין צ"ע עיי"ש, וכונתו נר' דלשון השו"ע לא משמע כדברי הפרי תואר, ואולי יש מקום לחלק דרך משום חומרא דפסח החמירו בדיני הגעלה דנקראת זיעה, ויל"ע עוד בזה במנחת יעקב (על תורת חטאת כלל ל"ה-ל"ו סקכ"א), ולדינא החשב האפוד לא כתב להכריע אם ההלכה כהפרי תואר או לא והשבט הלוי נשאר בזה בצ"ע, ע"כ עדיין יל"ע האיך לפסוק בזה.

דין כיסוי שמכסין מאכלים במייקרווע"ו:

י"ז) והנה אם כי בזמנינו בדרך כלל אין משתמשים בכיסוי בשעת האפיה לכסות הפת, מ"מ שאלה זו נוגע בהכיסוי שמכסים בה התבשילים שנותנים לחמם

להיות נוגע רק לכסותו הגם שעל פי רוב נוגע בו, אין זה נגיעה חשובה המחייב אותו בטבילה כלל, וכע"ז כתב בחשב האפוד (בהערות שם), דנגיעה זו אינה מחייבת טבילה כיון שהוא נגיעה שלא בכוונה. ונקודה זו הוא יסוד גדול לכמה כיסויים שנתבאר בהמשך דברינו, דאפילו אם התבשיל והמשקה נוגע ברוב פעמים להכיסוי, מ"מ אין זה נגיעה המחייב אותו בטבילה אם אין לו שום כונה ותכלית מזה להתבשיל רק כל כונתו הוא שיכסה אותם.

ולפי"ז נראה, דאין לומר שרק כיסויים שמניחים אותה על גובה דפנות הכלים ואינם נכנסים כלל תוך הכלי אי"צ טבילה, אבל בזמנינו שכמה מהכיסויים נכנסים קצת בעומק בהצדדים לתוך הכלים ואינם מונחים רק מלמעלה, א"כ יתכן שיגע בהמאכלים ויש לומר דחייבים בטבילה, דזה אינו, ראשית כל דבדרך כלל אין ממלאים הכלים בתבשילים כ"כ עד שיגע הכיסוי בהם, דחוששים שלא ישפך ממנו ולחוך מחמת כובד הכיסוי, שנית והוא העיקר, דאין לו שום תועלת שיגע הכיסוי להתבשיל ואינו מכין לזה כלל, א"כ גם אם יגע התבשיל להכיסוי אין נגיעה כזה מחייבו בטבילה כלל.

י"ט) והגם שבאיסור והיתר הארוך (שער נ"ח פ"ג) כתב, כל הנוגע במאכל עצמו נקרא כלי סעודה כו', ואפילו המחבת שצולין תחתיה פשטיד"א ונותנים עליה גחלים לפעמים שנוגע בפשטיד"א. והעתיקו אותו בכנה"ג (הגב"י סק"י), הרי דאפילו אם אינו נוגע בו רק לפעמים טעון טבילה, ובשלחן גבוה (או"ח סי' תנ"א ח"ב אות ט') כתב, מחבת של ברזל שנותנין על גבי הטסין של פשטיד"א ונותנין גחלים על גבה לבשל פני

בתוך תנור מייקרוועי"ו אם נעשה מחומר המחויב בטבילה, ברם הסיבה שמכסין בה המאכלים הוא אך ורק כדי שהתנור לא יתלכלך משומן המאכלים הניתזים, דהכיסוי אינו מסייע כלום בעצם החימום ואינו נוגע בהמאכלים כלל, א"כ נראה שהוא פטור מטבילה.

ואם כי עדיין יש בזה חשש זיעה שעולה מהתבשילים, וכמו שכתב בשו"ת להורות נתן (ח"ז סי' ס"ב) שיש במיקרוגל זיעה גמורה כמו בשאר תנורים עיי"ש, א"כ יש בזה נגיעה על ידי הזיעה מהאוכל להכיסוי, מ"מ אם מחמם שם רק מאכלים דינו כמו כיסוי פת הנ"ל שפסק הרמ"א שאין טעון טבילה, אלא שלפי הפרי תואר אין זה היתר, אבל גם אם הוא מחמם שם דברים נוזלים כמו מרק וכדומה הגם שיש בזה משום זיעה והוי כמו שנוגע בהכיסוי, מ"מ נראה לכאורה דנגיעה זו שאינו מכין בו ואין לו בו תועלת להתבשיל משום צד אינו מחייבו בטבילה, וכדיבואר להלן (אות י"ח).

כיסוי שנוגע בתבשיל שלא בכונה אם טעון טבילה בשביל זה

י"ח) והנה בשבה"ל הנ"ל כתב על כיסוי שכופין על הפת שפטור מטבילה, דלכאורה המציאות בזה הוא כהאי כסוי ברזל ששמים על החררה וכו' דלפעמים נוגע, מ"מ אין תכליתו להיות נוגע רק לכסות. וכונתו להקשות דלכאורה קשה דאם הפת נוגע להכיסוי למה אינו טעון טבילה, וביותר קשה דהטור כתב בכיסוי חררה 'שרוב פעמים נוגעת בו', ואם אנו מדמין אותו לכיסוי פת שגם שם המציאות כן א"כ למה אינו טעון טבילה, אלא עכ"ח לומר דכיון שאין תכליתו

דין כיסויי שאר כליים אמתי חייבים בטבילה

כ) ועוד יסוד נחוץ כתב שם בחשב האפוד, ברם דא צריך להודיע דמדברי כולם נלמד, דכלים שמחזיקים בהם אוכלים או משקים צוננים, שאין הכיסוי בהם עשוי אלא להגנה שלא יפול בהם עפר או איזה מין לכלוך אחר, בכל כהאי גוונא אין הכיסוי צריך טבילה עיי"ש, ולפי דבריו עולה דכיסוי של גביע כסף המיוחד לייין או שהוא קטן ומיוחד ליי"ש, או כיסוי צלוחית של יין או יי"ש הנעשה מכסף או מזכוכית או מקריסטל, או כיסוי של כלי כסף או זכוכית שמניחים בה דבש בחודש תשרי, או כלי זכוכית רחבים שיש עליהם כיסויים של אלומיניום שמחזיקים בה מאכלים בהמקרה כדי שהמאכל יהא טרי, או כיסוי של מין טרמו"ס שמיוחד למשקין צוננים להחזיק הקר שבתוכו, או פקק ברזל שמונח על בקבוק מיץ ענבים שטבל הבקבוק כדי להשתמש עמו כמה פעמים, או כיסוי של כלי הנקרא מכסה עוגות, או כיסוי כלי שמניחים בה המצות בחג הפסח על השלחן, כל הנ"ל אינם טעונים טבילה.

והטעם הוא דכל הנ"ל אינם כיורה שהכיסוי מסייע בהבישול וגם נוגע אליו, אלא הכיסויים הם רק הסרת מונע שמכסים אותם כדי שלא יכנסו אויר ולכלוך בתוכם ויפגו טעם המאכלים, וכיון שאינו נוגע להמאכלים וגם אם יארע שיגע בהם אין לו שום תועלת חיובי מזה אינם טעונים טבילה, ומסתמת דבריו שכתב 'דכלים שמחזיקים בהם אוכלים או משקים צוננים אין הכיסוי צריך טבילה' נראה, דגם באיכא שם משקאות שאם לא יהא מכוסים יתקלקלו כגון שיצא

התבשיל, אם נוגע המחבת בהפשטיד"א צריך טבילה ואם לא לא כך למדנו מהאיסור והיתר, ואע"ג דהוא כתב לפעמים נוגע בהפשטיד"א כלומר אע"ג שאינו נוגע בהפשטיד"א אלא לפעמים, לענ"ד כמו שכתבתי דאם נוגע בודאי הן ואי לא לא, דמשום דלפעמים פעם ביובל מצדד המחבת ונוגע בפשטיד"א לא מחייב טבילה, דאין הולכין בכלי אלא אחר רוב תשמישו כמ"ש הפר"ח. והעתיקו בדרכ"ת (סקמ"א).

ולפי דבריו דהולכין בתר רוב תשמישו נראה דאפילו נגיעה של פחות מפעם ביובל אינו מחייבו בטבילה, דרק רוב תשמישו יש לו הכח לחייבו בטבילה ולא פחות, והאיסור והיתר הוא לשיטתו שהביא הרמ"א (ס"ח) משמו דגם לצורך ארעי חייב בטבילה עיי"ש, אבל הפר"ח חולק ע"ז וסובר דהולכים בתר רוב, עכ"פ לפי"ז נראה דבאופן ששייך לומר דברוב פעמים יתכן שיגע הכיסוי בהתבשיל טעון טבילה.

אולם רוב גדולי הפוסקים לא העתיקו כלל להלכה דברי האיסור והיתר הנ"ל, וגם מה שהעיר בשלחן גבוה דיש לילך בתר רוב נראה דבני"ד אינו תלוי בזה, דרק בנגיעה שהוא בכונה לדוגמא שיקח כיסוי פת במיעוט פעמים לכסות בה קדירה, בזה חולקים הפר"ח ושאר פוסקים אם אזלינן בתר רוב תשמישו או גם בתר המיעוט, אבל נגיעה כמו ני"ד שאינו נגיעה בכונה ואין לו תועלת מזה כלל, בזה נראה דאין נפקא מינה בין רוב למיעוט ולעולם אינו בכחו לחייב בטבילה, וכמו שהביא השבה"ל וחשב האפוד ראיה גדולה לזה מדין חררה שאינו חייב לטבול הכיסוי הגם שנוגע בו ברוב פעמים.

ממקום למקום ומחדר לחדר כגון ממקור להשלחן ומחדר המטבח לחדר האוכל, וכיון שהם דברים נוזלים בודאי יודע כל אחד שנוגעים בהכיסוי בשעה שמתנדנדים בתוכם, וממילא מסתמא מכונים כשמכסה אותם שהכיסוי ימנע המשקה מלשפוך לחוץ, ויש תועלת גדולה מהכיסוי שלא יחסר לו כלום מהמשקה, וזהו שייך לא רק בכיסויים שמהדק אותם היטב אלא גם בכיסויים שמונח על הצלוחית ברפה דגם זה מסייע קצת שלא ישפך, א"כ נראה לכאורה שגם זה טעון טבילה כמו כלי סעודה כיון שנוגע להמשקה ומשמש אותו, ואם כנים הדברים אז נראה דכיסויים של גביע, וצלוחית, וכלי זכוכית רחבים, וטרמו"ס למשקין צוננים, ופקק ברזל הנ"ל טעונים טבילה, ודלא כמו שעולה מהחשב האפוד דכיסוי של כל כלים המחזיקים משקים צוננים אין טעונים טבילה.

אבל עדיין יש לצדד דלא בכל האופנים טעונים טבילה, דהנה אחד מהדברים הנמנים בין הכלים שטעונים טבילה הוא המשפכות של ברזל כמו שכתב הרמ"א (ס"ז), והדרכ"מ (סק"ו) ציין מקורו לאו"ה הארוך (שער נ"ח אות פ"ז) דכתב, משפך של ברזל ודאי צריך טבילה אעפ"י שאין שותין ממנו, ואינו אלא להכשר האוכל, ואפילו הגדולים הרבה מאחר שנוגע במאכל עצמו מידי דהוי יורה. ורואים מזה דגם אם אין מבשלים בתוכה, ואין שותים ממנו שהרי יש לה נקב למטה, ואין עושין בו שום תיקון אפילו תיקון קלה בעצם המשקה, דסך הכל מה שהוא עושה הוא ששופכים דרך תוכה מכלי רחב לכלי שפיה צר ועי"ז מוליכין המשקה למקום שרוצה, וגם מהני שבשעה ששופך מכלי רחב לכלי צר אינו נשפך חוצה לה ואינו נאבד

הגז וכדומה ג"כ אינו טעון הכיסוי טבילה, דאין זה רק הנאה שלילית מהכיסוי ואינו מסייע כלום באופן חיובי, וגם אינו נוגע המשקאות בהכיסוי.

כיסוי שנעשה שלא ישפך מהכלי אם טעון טבילה:
כ"א איברא אחר העיון בהמציאות ובהדין נראה דגם בדברים צוננים יש לחלק הדין לשלשה חלקים, ופלא שהחשב האפוד לא ירד לכל זה, (א) מאכלים יבשים שבדרך כלל אין נוגעים בהכיסוי אפילו כשמטלטלים, (ב) משקאות שלא ימלט שלא יגע להכיסוי כשמטלטל אותו ממקום למקום, (ג) דברים שהדרך לכסותן בהכיסוי ומנענע אותו כדי לערבם, כגון שהניח צוקר בקפה וטיי ומנענע הכלי עם הכיסוי כדי שיהא הכל מתוק בשוה, או משקאות שדרכם כשמונח בכלי זמן מה יורדים השמרים למטה ע"כ מנענע אותו כדי לערבם, או מאכלים שדרכם כשמונח בכלי זמן מה מתדבקים ומתחברים זה לזה ומנענע אותו להפרידם, ואז בודאי שנוגעים בהכיסוי.

ובאופן הראשון נראה שנכונים הם דברי החשב האפוד שאין טעונים טבילה, כיון שאין כאן שום נגיעה בין האוכל להכיסוי וגם אם יגע אין לו שום צורך מזה, ובאופן השלישי נראה פשוט שטעונים טבילה, כיון שהאוכל והמשקה נוגעים בהכיסוי וכונתו שיגע בהם בשעה שמנענע אותו ויש לו תכלית נרצה מזה, ונראה שגם החשב האפוד יודה לזה, אבל העיקר מה שיש לעיין הוא באופן השני וכדאבאר ב"ה.

כ"ב הנה כיסויים של מיני משקאות הנ"ל שכתבנו דלפי החשב האפוד אין טעון טבילה, הדרך שהרכב פעמים ממלא הכלים במשקאות עד סמוך להכיסוי, ומוליך אותם

צלוחית שאינו מחייבו אז בטבילה, ולפי"ז צריכים להביט בכל כיסוי וכיסוי לפי המציאות שלו אמתי יש בו נגיעה ואמתי לא ובזה להכריע אם טעון טבילה.

כ"ד) אך דבר זה תלוי במחלוקת אם פסקינן בצלוחית כדברי הבית יהודה, דביד אפרים (ס"א) הביא מבית יהודה הנ"ל דצלוחית של זכוכית אי"צ טבילה, לפי שאין משמשינן לשתות בהם ממש כמו כוסות וגם אין מבשלינן בהם כקדרות לא חשיבי כלי סעודה, והגם שיש חולקים מ"מ עמא דבר שאי"צ טבילה. ובשו"ת מהרי"ל דיסקין (קו"א אות קל"ו) כתב דשמע מאמו בשם אביו זצ"ל שלא הצריך להטביל צלוחיות. אבל היד אפרים כתב דהמנהג הוא להטביל הצלוחית הגדולים שקורין בלשון אשכנז פלעש"ר ובוטלע"ס. ובברכי יוסף (שיו"ב סק"א) הביא דברי הבית יהודה וכתב, אבל הרב בית דוד (סי' ס"ב) פסק להפך דכלי זכוכית שמכניסים בהם לקיום אף שאין שותים בהם ואין מבשלים בהם טעונים טבילה. וכן פסק בבן איש חי (ח"ב פרשת מטות סק"ה). ובקיצור שו"ע (סי' ל"ז סק"ח) הביא ב' דעות הנ"ל ומסיק דיש להטביל בלא ברכה, וכן כתב בדרכ"ת (סק"ו) בשם מגדים חדשים עיי"ש, וכן כתבו הרבה אחרונים, ובשו"ת וישב משה (ח"ב סי' פ"ו) פסק דכל מה שמביאים לשלחן הוי כלי סעודה מדינא עיי"ש.

א"כ לדבריהם אין נפקא מינה אמתי נוגע המשקה להכלי בשעת אכילה ושתיה או קודם לזה ולעולם טעון טבילה, א"כ לכאורה ה"ה בכל כיסויי כלים הנ"ל הדין כן דטעונים טבילה, אפילו כשהנגיעה בהם נעשה בשעת שמביאים להשלחן ולא כשהם כבר מונחים

מהמשקה, מ"מ נקרא כלי סעודה וטעון טבילה כיון שנוגע בהם.

כ"ג) ובשו"ת בית יהודה (סי' נ"ב) כשדן אם צלוחית של זכוכית טעון טבילה כתב, נראה כיון דאין משתמשים בהם לשתות מהן ממש כמו כוסות, וגם אין מבשלים בהם כמו קדרות לא חשיבי כלי סעודה, דהרי אינן עשויין אלא לקיום היין ודמו לחביות וכיוצא דמכניסין בהן לקיום דלא שייכא בהו טבילה, משום דבעינן תשמיש שיהיה דבר המכשירו ומתקנו לאכילה, ואין להקשות מדין המשפכות והברזות של ברזל שכתב הרמ"א דצריכין טבילה אע"ג דאינן עשויין לא לשתיה ולא לבשל, דשאני התם דשייך שימושן בשעת שתייה כדי להמשיך היין על ידן, ומוכרחין הם והוה ליה כבישול על האש דזהו תיקון של הכשר השתייה, אבל הצלוחיות הנזכרים לא נעשו אלא לקיום היין וכי האי גוונא לא חשיבי כלי סעודה עכ"ד.

הרי דכבר נתקשה הבית יהודה למה המשפך טעון טבילה, ומדבריו נראה דהביאור הוא דרק מה ששייך לשמש לו בשעת השתייה ומוכרחין הם זה חשיב כלי סעודה, אבל אם משמש לו רק קודם לזה בשעה שמוליכו ומביאו אצלו אז שימוש כזה שאינו מבשל בתוכו ואינו אוכל בו לאו מילתא הוא, וע"כ סובר דכל כלי שנעשה רק לקיום המשקאות אינו טעון טבילה, ולפי"ז נראה דכ"ש בכיסויים הנ"ל שבאים רק למנוע שלא ישפך חוצה לה בשעה שמטלטלו ממקום למקום, אם כל עיקר הנגיעה בהכיסוי אינו נעשה בשעת האכילה ושתיה ממש רק בשעת הביאתן להמקום שאוכל, ומעת שמגיע להשלחן אין נוגעין להכיסוי, אין טעונים טבילה דזה הוא רק כנגיעה של

שהכיסוי מהודק הדק היטב שבהם הדרך כמה פעמים לנענע אותם כדי לערב המשקאות שבהם, ע"כ כיסויים של כלי זכוכית רחבים, וטרמו"ס למשקין צוננים, ופקק ברזל ודאי שטעונים טבילה, אלא שגם בכיסוי גביע, וצלוחית שהכיסוי רק מונח עליהם ואינם מהודקים יש להחמיר לטובלן כן נראה ב"ה.

דיני כיסוי של עוד כמה מינים המצויים:

כ"ו) הנה כיסוי של קופסא בשמים מכסף אינו טעון טבילה מטעם דברי חשב האפוד הנ"ל, אלא שבזה הדבר קיל יותר מכמה צדדים, דעצם הקופסא הגם שמונח שם בשמים הנקרא קלאו"ו (או נעגלי"ך) שהם תבלינים, מ"מ הלא אין מברכים עליהם כמבואר בשו"ע (או"ח סי' ר"ב סט"ז), וגם אין משתמשים בה רק לצורך בישול א"כ אינו ראוי עדיין לאכילה, עיין כ"ז בהגהות רעק"א (סי' ק"כ ס"ז) ופתחי תשובה (סק"ח) ולחם הפנים (על קיצור שו"ע סי' ל"ז), ובכלל מה שמונח בקופסא זו מיוחד רק להריח ואין משתמשים עמה לאכילה, א"כ אין זה כלי אכילה ואינו טעון טבילה, וע"כ גם אם דרכו לנענע הקופסא כדי לערב הבשמים שיצא מהם ריח טוב אינו טעון טבילה הגם שאז נוגע להכיסוי, וכן נוהגים שאין טובלים כלל הקופסא של בשמים, [ואם לוקחים מהקופסא מפעם לפעם לצורך בישול, אז אנו נכנסים להשאלה אם הולכים בתר רוב תשמישו ואכמ"ל].

ומי שמחזיק התרופות שלו היינו גלולות או משקאות בכלים שהחומר נעשה מדבר הטעון טבילה, כגון בכלי זכוכית עם כיסוי ברזל אין הכיסוי שלהם טעון טבילה, דבשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סי' כ"א) כתב

על השלחן ואוכל ושותה מהכלים, דבכל אופן שמשמש להמשקה נקרא כלי סעודה, א"כ נראה לדינא דכיסויים של גביע, וצלוחית, וכלי זכוכית רחבים, וטרמו"ס למשקין צוננים, ופקק ברזל טעונים טבילה.

כ"ה) אמנם עדיין יש לדון אם נגיעה זו נקרא נגיעה ואם שימוש זה נקרא שימוש המחייבו בטבילה, דהגם שהמשקה והמרק נוגעים בהכיסוי ומשמשו שלא ישפוך ממנה ולא יחסר לו מהמשקה, מ"מ אין לו כ"כ תועלת מהנגיעה דמצדו לא יגע כלל להכיסוי, וכן השימוש הוא רק בבחינת שלילית שלא ישפך, א"כ אינו דומה לכיסוי קדירה שיש לו תועלת חיובי מעצם הנגיעה להתבשיל, ואולי כן הבין החשב האפוד ומטעם זה כתב בכל כיסויי משקים צוננים שאין טעונים טבילה הגם שאינו מפורש כן בדבריו, ולאידך גיסא אינו דומה לכיסוי פת שאי"צ טבילה, ששם אין לו תועלת כלל מעצם הנגיעה משא"כ כאן כשנוגע המשקים בהכיסוי יש לו תועלת שלא ישפך, א"כ עדיין צ"ע לאיזה דין מהם נדמהו.

מ"מ מדברי אחרונים נראה, דכל דבר שנוגע למאכל ומשמשו יהיה השימוש מה שיהיה טעון טבילה, [ואולי יש לדמותו לברזלים שמתקנים בהם המצות הנזכר ברמ"א (ס"ה), שביאור הערוה"ש (סל"ה) שאין זה לעיקר צורך הסעודה אלא כדי שלא יעלה בניפוח עיי"ש, א"כ ברצונו אין צריך לו הנגיעה דעדיף היה אם לא יתנפח והשימוש הוא שלילי, ומ"מ היה חייב בטבילה אם לא מטעם שהעיסה אינו ראוי עדיין, ועדיין צ"ע בזה], ע"כ נראה דיש להחמיר לטבול כל כיסוי כלים של משקים צוננים, וכ"ש שטעון טבילה בהני כלים

להכיסוי ומשמש אותם בשעת טלטולם שלא ישפך א"כ למה לא יהא צריך טבילה, אלא שיש מתירים לחזור המשקין להבקוק, וכן יש טעמים אחרים בהיתר השתמשות עם כלים הנ"ל עיי"ש בספר טבילת כלים, ע"כ יש בזה כדי ליישב המנהג שאין מטבילים כיוסיים הנ"ל, ובצלוחית הגדולים שאין שותין מהם יש לצרף גם שיטת הבית יהודה הנ"ל דאין טעון טבילה.

כ"ח) אבל כיסוי כלי זכוכית שמחזיקים בהם צוק"ר שהכיסוי נעשה ממתכת שיש בו נקב, או שמחזיקים בהם מלח שיש בו כמה נקבים, שמשם מוציאים המלח והצוק"ר, נראה שצריך הכיסוי טבילה כיון שאין זה רק כסתם כיסוי בעלמא, אלא הוא ככלי גמורה שמשמש עמו בשעה שמוציאים משם המלח והצוק"ר בנקבים המיוחדים להם, וגם נוגעים הכיסוי בכוונה ובתכלית, א"כ נראה שחייבים בטבילה כשאר כלים בעלמא.

וכלי לישא עלקטרי"ק (מיקס"ר) שיש לה כמין קדירה גדולה ועמוקה שמניחים בה הקמח, שהכיסוי שלהם הוא מזכוכית או שהוא מפלסטיק למי שמחמיר לטבול כלי פלסטיק קשה, וכשיטת שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ע"ו וע"ז וע"ח וח"ד סי' קי"ד) ושו"ת קנין תורה (ח"ב סי' פ"ד אות ז'), נראה דטעונים טבילה כיון שהדרך שהעיסה נוגע בהכיסוי ובפרט כשהם מתנפחים, והכיסוי מסייע לו להגן שלא יאבד כלום, דבלעדו היה מנתז ומתפזר חוצה מהקמח והשמן ושאר דברים שבתוכם, א"כ הכיסוי משמש האוכל וגם נוגע אליו, אלא שכלי זו עצמו תלוי בפלוגתא המבואר בשו"ע (ס"ה) אם חייב בטבילה, כיון שעדיין אין העיסה שעושים בתוכה חזי לאכילה דצריכים קודם

דכלי המשמש רפואה אינו דומה לכלי מדין שהיו כלי אכילה, דרפואה אינה בכלל כלי סעודה ופשוט דפטור הוא מטבילת כלים עיי"ש, א"כ גם הכיסוי שלה פטור אפילו אם התרופות נוגע להכיסוי, כגון בשעה שמנענע אותם כדי לערבם או כשמוליכו ממקום למקום.

כ"ז) והכיסויים של כלים שקונים בשוק ביחד עם האוכלים והמשקים שבתוכה שנעשה מחומר הטעון טבילה, כגון בקבוק מיץ ענבים מזכוכית והכיסוי הוא ממתכת, ג"כ אינו טעון טבילה כמו דין הכלים עצמם שפסקו האחרונים דא"צ לטבול, עי' מהרי"ל דיסקין הנ"ל ושו"ת חלקת יעקב (יו"ד סי' מ"ב ובהגה) ושערים מצויינים בהלכה (סי' ל"ז סק"ח), אלא שעדיין יש להסתפק בזה, דהמהרי"ל דיסקין כתב שם הטעם דאין צריך לשפוך המשקה דשב ואל תעשה הוי ולא נקרא שימוש. ומסיבה זה נוהגים להורות דכל זה הוא רק בעת שהמשקה מונח שם, אבל אם נתרוקן המשקים משם אין לו להחזירם דזה הוי שימוש חדש וצריך טבילה, ולכאורה היתר זה לא שייך בהכיסוי דהרי בכל פעם שנטלו ומחזירו הוא כתשמיש חדש דהוי כמי שנטל כל המשקה ממנו והחזירו, א"כ למה אינו טעון טבילה.

ומצאתי בספר טבילת כלים (פ"ד סק"ח) שכבר העיר בזה בספר זה השלחן (יו"ד סי' ק"כ), וכתב שם ליישב דרך בכיסוי קדירה הצריכו טבילה ולא בכיסוי כלי שאין מבשלים בתוכה דזה הוי כמו כיסוי פת עיי"ש, וזהו כשיטת החשב האפוד הנ"ל, ברם לפי דברינו הנ"ל זהו ישוב טוב רק במאכלים ולא במשקים, שהם ודאי מגיעים

לאפותו בתנור, עיין בדין ברזלים של מצות הנ"ל, ולמעשה כתבו שם הפוסקים שיש לטובלו בלא ברכה, א"כ ה"ה אצל הכיסוי הדין כן שיש לטובל בלא ברכה.

דין כיסויי כלי שני אם חייבים בטבילה

כ"ט) ושאלה גדולה יש בזה אודות כיסויים דכלי שני אם טעונים טבילה כמו כיסוי קדירה, ומצוי בכיסויים של כלים הנעשים מאותו מין שרגילים לעשות הקערות שלנו (קאר"ל/טשיינ"ע), כגון כיסויים של צלוחית שמחזיקים בהם קפה וטיי חמין (טשיינ"ק), או של כוסות ששותים בהם קפה וטיי חמין, ולכאורה היה נראה דא"צ טבילה, כיון שאין הכיסוי נוגע בהמשקה דאין ממלאים אותו לגמרי, ואינו מעלה רתיחה שם, והמשקאות אינם צריכים שום סיוע להבישול שכבר נתבשלו לגמרי בהכלי ראשון, א"כ חסר מהתנאים שכתבו האו"ז ואו"ח הנ"ל (אות א') בהטעם שחייבים לטבול כיסוי קדירה, וכל כולו אינו מכסהו אלא כדי שלא יתקררו עד שעת השתיה ולא שיעשו בהם איזה פעולה חיובת, א"כ אינו נקרא כלי סעודה.

ואין לומר דטעונים טבילה מחמת הזיעה שעולה להכיסוי מהמים חמין וכמו שאמרו בכיסוי קדירה, דבשו"ע (יו"ד סי' צ"ב ס"ח) איתא, מחבת של חלב שנתנו בכירה תחת קדירה של בשר הזיעה עולה ונבלע בקדירה ואוסרתה. ומזה רק ראינו שבמחבת שעומד על האש חששו לזיעה ולא בחמין שמונח בתוך כלי שני, ועי' עוד בשו"ת מאזני צדק (ח"א יו"ד סוסי' ד'), א"כ אין כאן נגיעה להכיסוי ע"י הזיעה דזיעה זו לאו מילתא הוא.

ל) וגם בכיסוי של קערות גדולות ועמוקות הנעשים ממינים הנ"ל, שמחזיקים בהם מרק חמה אחר שנטלו אותו מהאש ומהם נותנים לתוך קערות המסובין, או כיסוי של קערות מרק עצמם נראה שהדין כן שפטורים מטבילה מטעמים הנ"ל, ובזה יש לנו עוד צירוף גדול אם אין מעריך לתוכם מהכלי ראשון רק מניחים בתוכו המרק ע"י כלי שואבת, שבוה יש פלוגתא גדולה אם הכלי שואבת דינו ככלי ראשון או ככלי שני, ואם הוא כלי שני אז הקערה הוא כלי שלישי, עיין במג"א (סי' תנ"ב סק"ט) ודרכ"ת (סי' צ"ב סק"ר), ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' קכ"ז) כתב להכריע דבהקערה שהוא ספק כלי שני כלי שלישי בודאי יש לסמוך שדינו ככלי שלישי עיי"ש, א"כ ודאי היה נראה שאין לחשוש לזיעה בכיסוי של הקערה ואין טעון טבילה.

ל"א) אלא שבקערות שמניחים בה מרק חמה יש שמניחים בה גם הטשולנ"ט בשבת ומכסין אותו עד שעת האכילה, ובזה אם הוא טשולנ"ט יבשה שאין בו רוטב יש שיטות שסוברים דדבר גוש אפילו אם הוא בכלי שני, [או גם בכלי שלישי עי' פרמ"ג סי' תמ"ז א"א סק"ט] דינו ככלי ראשון ומבשל, עיין בש"ך (סי' צ"ד סק"ל וסי' ק"ה סק"ח) ומג"א (סי' שי"ח סקמ"ה), וא"כ לכאורה בכיסוי זה יש חשש זיעה וטעון טבילה, אלא שדבר זה בפלוגתא תליא דיש סוברים שאינו מבשל וגם אינו מבליע ומפליט, עיין באריכות בדרכ"ת (סי' צ"ד סקצ"ח), וגם יש צד להקל על פי שיטות שסוברים דבמאכל יבש אין שם זיעה כלל, עיין בפתחי תשובה (סי' צ"ב סק"ו) ומהר"ש ענגל הנ"ל ושו"ת משנה שכיר (ח"א סי' מ"ב), ועיין עוד מה

שהעירו מדין כיסוי חררה הנ"ל (אות י"ד), א"כ בצירוף שניהם היה נראה שיש לסמוך שאי"צ טבילה, ובפרט שאי"צ כלל להכיסוי שיסייע לו לאיזה בישול דאנו מיירים במאכל שכבר נתבשל ונטלו אותו מהאש.

ועוד נראה דיש מקום לצרף בכל זה שיטת הראשונים הנ"ל (אות ד-ה) שסוברים, שהבל וזיעה שעולה ויורד לאו מילתא הוא ואין אוסרים הכיסוי רק אם המים ומרק עצמו עולה, ועיין במהר"ש ענגל הנ"ל ושו"ת ויען יוסף (יו"ד סי' ל"ו) שכתבו לצרף שיטתם בנידון שלהם עי"ש, וכאן שאינו מעלה רתיחה כלל בתוך הכלי שני ודאי שאין המרק והטיי עצמו עולה כלל להכיסוי, א"כ יש ג"כ לצרף שיטתם ואינם טעונים טבילה.

ל"ב) אמנם אחר העיון נתעוררתי דמה שכתבתי לעיל שרק במחבת שעומד על האש חששו לזיעה, ולא בחמין שמונח בתוך כלי ב' דזה אינו, דמקור הדין בשו"ע הוא משו"ת הרא"ש (כלל כ' סי' כ"ו), ושם הביא ראייה ממסכת מכשירין (פ"ב) מרחץ טמאה זיעתה טמאה כו', בריכה שבבית והבית מזיע מחמתה אם טמאה זיעת כל הבית שמחמתה טמאה כו', ועוד שנינו התם כו', בא במים שאובין והזיע זיעתו טמאה, מכל הלין שמעינן דזיעה היוצאת מן הדבר חשובה כאותו דבר. והנה דברים הנ"ל מרחץ ובריכה ומים שאובים אינם כלי ראשון דוקא ומ"מ יש בה משום זיעה, הרי דאין צריך להיות החמין דוקא בכלי ראשון.

ל"ג) ויותר מזה העיר בשו"ת משכנות יעקב שהבאתי לעיל (אות ה'), על הריב"ש הנ"ל שכתב להביא ראייה ממסכת מכשירין דהזיעה היוצאת מן המשקין 'החמין' הרי הוא כמשקין עצמן, דלא ידעתי טעם שחלקו

בין זיעה הבאה מן החמין לזיעה דעלמא, א"כ יצטרכו לפרש כל המשניות דמכשירין גבי זיעת בתים ומרחץ ובריכה איירי כולהו בחמין, ומעיין איירי בחמין טבריה כן צריך לדחוק בדבריהם, וזה אינו במשמע כלל עי"ש, וגם במשנה שכיר הנ"ל העיר על הריב"ש דאין שום זכר מזה שיהיה מיירי בחמין דוקא, ואי מפני שהזכירו מרחץ וסתם מרחץ הוא חמין הרי הזכירו ג"כ בריכה וסתם בריכה לא הוי חמין, עי"ש במתניתין וברמב"ם (פ"י מטומאת אוכלין) ולא תמצא שם שום זכר שיהיה בחמין דוקא הדין כן, ובאם יהיה המים קרים לא יהיה הדין כך וצע"ג עכת"ד.

ובשו"ת קנה בשם (ח"ג סי' ע"ט ופ') סובר דרק בחמין יש חשש זיעה עי"ש באריכות, ולא הביא לראיה דברי הריב"ש הנ"ל, וכן לא הביא דברי זקינו המשנה שכיר דלא ניחא ליה בזה, ועיין גם בחבלים בנעימים הנ"ל ושו"ת חשב האפוד (ח"ב סי' ע"ד), ואם כי א"א לנו לחלוק על דברי הריב"ש ושאר פוסקים שסוברים דרק בחמין איכא זיעה, מ"מ עדיין אין לנו הכרח דזהו נאמר רק בחמין המונח בתוך כלי ראשון ולא בכ"ש, א"כ אפשר דגם כיסוי כ"ש חייב בטבילה מטעם שיש לו זיעה שנוגע בכיסוי.

ל"ד) והנה בדין מחבת הנ"ל כתב שם הרמ"א דמיירי שהוא בקרוב כ"כ שהיד סולדת בזיעה במקום שנוגע בקדירה, אבל אם אין היס"ב בזיעה הכל שרי. ובשו"ת גינת ורדים (או"ח כלל ד' סי' ט') כתב באמצע דבריו בזה"ל, ואע"ג שדין זה למדוהו מההיא דמסכת מכשירין והתם בזיע דחום כל שהוא חשיב ליה מתניתן כדבר שיצא ממנו הזיעה, מ"מ לענין איסורין נראה

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי יחיאל מיכל הכהן טרענער שליט"א תצג

כדיבואר להלן (אות ל"ז), מ"מ יש להחמיר שטעונים טבילה כמו שנתבאר לעיל בדין כיסוי של משקין צוננים, דכיון דבשעה שמטלטל אותם ומביאם להשלחן נוגע ודאי המרק והמשקאות בהכיסוי, ומשמש אותו שלא ישפך ממנו ולא יחסר לו מהם, א"כ יש צד גדול דנקרא כלי סעודה וטעון טבילה.

ומה גם שעדיין אינו ברור דאין חשש זיעה גם בכ"ש אם חמין הם, א"כ טעון טבילה אפילו אינו משתמש עמו רק למאכלים חמין יבשים דיש כאן נגיעה ושימוש וצ"ע, אבל בדרך כלל משתמשים עם כלי זו גם למרק ע"כ בלא"ה יש להחמיר לטובלן, [ולפי הצד דגם זיעת כ"ש מילתא הוא ונקרא נגיעה, יש לדון דגם זה שמונע החום מלצאת ולא יתקרר אולי נקרא שמשמש האוכל ואינו כדבר שלילי, ויש לעיין בזה בשו"ת מחזה אליהו ח"א סי' מ"א].

דין כיסוי של טרמו"ס:

ל"ו) ונראה שכן הדין גם בכיסוי טרמו"ס שמחזיקים בה מרק או מים חמין או קפה וטיי שיש להחמיר לטובלן אם הכיסוי נעשה מחומר שטעון טבילה, דהגם שאינו מעלה רתיחה שם שכבר נתבשל בהכלי ראשון, ואין הכיסוי מסייע כלום בעצם התבשיל והחמין, רק מהני לו שלא יתקררו במשך כמה שעות שמונח שם, מ"מ כיון דבשעה שמוליכו ממקום למקום או מניחו בשקו כשנוטלו עמו בדרך ודאי שמגיע המרק והמים חמין להכיסוי ובפרט כשמונח על צדו, ומשמשו שלא ישפך ולא יחסר לו מהמשקה א"כ טעון טבילה, וכ"ש שטעון טבילה מטעם שהדרך לנענע אותו כדי לערבו

להם להקל ונתנו בו שיעורין הללו דיד סולדת בזיע עיי"ש, וכבר הבאתי (אות א') מהגר"א דלמד דין חיוב טבילת כלים גם מדין ניעור וכיסה, א"כ לכאורה גם בטבילת כלים אינו חייב לטבול כיסוי אלא אם היס"ב בזיעה במקום שנוגע בהכיסוי, דבלי זה הזיעה לאו מילתא הוא ואינו נחשב ככלי סעודה.

ולפי זה באופן שהמים חמין מונח בתוך כלי שני ויש לו חום שיש בו זיעה, אבל הכיסוי הוא רחוק מהמשקה כגון שהוא כיסוי עגולה ולא ישרה, ואין הזיעה במקום שנוגע בהכיסוי נעשה חם עד שהיס"ב, א"כ זיעה זו לאו מילתא הוא ואינו נקרא שנוגע המאכל להכיסוי, אבל כנראה שלא לעולם כן הוא המציאות א"כ אין זה היתר כללי שלא יצטרך לטבול כיסויי כלי שני.

שוב מצאתי בספר עצי העולה (הלכות זיעה אות ט') דכתב, כלי שני אינו אוסר בזיעה אלא א"כ הקדירה שהזיעה נוגעת בה הוא חמה שהיס"ב כן נ"ל. הרי דכבר העיר לן אודות זיעה דכלי שני מהו דינו, אלא שלא כתב שם שום מקור וטעם לזה, וגם לא העיר מכל הפוסקים הנ"ל, ולענין שאלתינו כבר כתבתי דלכאורה הוא תלוי במציאות כל כיסוי וכיסוי וא"א לתת כלל בזה.

ל"ה) ולדינא הגם שהיה נראה דיש לצדד להקל דכיסוים דכלי שני אינם דומין לקדירה ואי"צ טבילה, דיש בזה צירוף שיטת רש"י ודעימיה דהמים צריך להגיע להכיסוי, וכיון שאינו רותח בכלי שני אינו עולה לשם, וכבר נתבשל לגמרי ואין הכיסוי מסייע לו כלום לבישולו וחסר מתנאי שכתב האו"ז ואו"ח הנ"ל, ובכיסוי של הטשיני"ק ושל קערות גדולות הנ"ל יש גם צירוף גדול אחר

הצלוחית שאנו נוהגים לטבולו, וזה פשוט דמה שמצוי בטרמו"ס שהמכסה הוא ככוס הפוך וכשרוצים לשתות שותים בהמכסה ממש, שאז הוא טעון טבילה דזה הוא כמו שאר כלים ששותין בהם.

דין כיסויי תבניות מאלומיניום:

ל"ח) וכיסויים של תבנית הנעשה מאלומיניום, הנה עצם דין תבנית אפיה חד פעמי כבר מבואר בהרבה אחרונים דאם משתמש בה יותר מפעם א' טעון טבילה, עיין שו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קנ"ב ויו"ד סי' מ"ו) ושו"ת מנחת יצחק (ח"ה סי' ל"ב וח"ח סי' ס"ט) ושו"ת ויען יוסף (או"ח סי' קמ"ה סק"ד ויו"ד סי' ס"ו) ושו"ת שאילת שאול (ח"א או"ח סי' ל"ו) ומבית הלוי (הלכות טבילת כלים כלים החייבים סט"ו והערה י"ז) ושו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' רנ"ט וח"ד סי' קצ"ב), ובשו"ת חשב האפוד (ח"ג סי' ע') כתב דפשט המנהג אשר אם קונים כלים כאלה רק לשימוש חד פעמי אין טובלים אותם, אבל אם חושבים להשתמש בכלי כזה 'הרבה פעמים' פשט המנהג להטביל אותם. ומסופך דבריו נראה דגם אם משתמש בהם יותר מפעם א' אינו טעון טבילה, ועיין גם בשו"ת מחזה אליהו (ח"ב סי' נ') מה שכתב בזה, עכ"פ מי שמתשתמש בהם הרבה פעמים כמו שמצוי בזמנינו ודאי שצריך לטבולן קודם שמשמש בהם.

ובדין הכיסויים שלהם שג"כ נעשה מאלומיניום לפי מה שנתבאר בדברינו הדין כן, אם משתמש עמהם לצורך בישול טעון טבילה כמו דין כיסוי קדירה, ואם משתמש בה לכסות מרקים שונים לצורך הנחתם במקרר וכדומה, אז טעון טבילה כמו שאר

יפה יפה לפני אכילה ושתיה, א"כ נוגע ומשמש התבשיל ככלי סעודה גמורה.

ובאמת גם בלי זה היה מקום לדון מצד אחר דטרמו"ס חמור מסתם כ"ש, דכיון שמחזיק חומו לזמן רב ואין דפנותיו מקררים אותו א"כ יש לומר דהוה ליה ככלי ראשון ואית ביה משום זיעה, וכבר דנו בכמה אחרונים שהטרמו"ס יהא דינו ככלי ראשון, עיין שו"ת ארץ צבי (ח"ב סי' כ"ח) וספר פסקי תשובה (סי' קע"ו בהגה) ועוד, אלא שעדיין יש מקום לעיין מהו דין טבילת כיסוי שמיוחד לכלי ראשון רק אחר שהוסר מהאש וצ"ע, אבל באמת רוב אחרונים נוקטים דאין דין טרמו"ס חמור משאר כ"ש, עיין חזו"א (או"ח סי' ל"ז אות ל"ב) ושו"ת בצל החכמה (ח"ב סי' ע"ד) ושו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' פ"ד) ועוד ואכמ"ל, ע"כ נראה דאין סיבה להחמיר מטעם זה.

ל"ז) ובכיסוי של טרמו"ס שאין שותין ממנו, וכן כיסוי של טשייני"ק ושל קערות גדולות הנ"ל שמערין ממנו לתוך שאר הקערות היה לנו עוד צירוף שיהא פטורים מטבילה, דהלא אין מבשלים בכלים הנ"ל שום דבר וגם אין שותים ואוכלים מהם עצמם, ע"כ דינו ככלי צלוחית הנ"ל (אות כ"ד) די"א שאי"צ טבילה, ובשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' מ"ח) ושו"ת שאילת שאול (ח"א יו"ד סי' י"ח) כתבו לצרף שיטת המקילים בשאלותיהם עיי"ש, א"כ בכיסויים הנ"ל שיש לנו עוד סברות להקל כמבואר לעיל, היה מקום לצרף גם שיטת המקילים הנ"ל דאין טעונים טבילה.

אבל כבר נתבאר דמטעם אחר טעונים טבילה כיון שיש ודאי נגיעה ושימוש בשעה שמטלטלו ומנענע אותו, א"כ דינו כמו

מה טובו אהלִיךָ יַעֲקֹב | הגאון רבי יחיאל מיכל הכהן טרעגער שליט"א תצה

בה פאפקר"ן, כיסוי כלים שמחזיקים בהם צוק"ר ומלח שהכיסוי יש בו נקבים, כיסוי כלים שמחזיקים בהם משקים צוננים, כיסוי צלוחית מכסף או מזכוכית וקריסטל, כיסוי גביע כסף ליין ויי"ש, כיסוי כלי זכוכית שהכיסוי הוא אלומניום ומחזיק בהם מאכלים, כיסוי של טרמו"ס שמיוחד הן לצוננים והן לחמין, פקק ברזל שמונח על בקבוק מיץ ענבים שטבל הבקבוק, כיסוי כלי לישא עלקטריק, כיסוי טשייני"ק שמחזיקים בהם קפה וטיי, כיסוי קערות גדולות שמחזיקים בהם מרק, כיסוי כוסות ששותים בהם קפה וטיי, כיסוי קערות מרק וטשולנ"ט, כיסוי קדירה שהקדירה מחובר לקרקע, כיסוי של קדירה שהוא בגודל ארבעים סאה, כיסוי שמחובר לצלוחית מתכות וכדומה. כיסוי כלים שאין חייבים בטבילה הם: כיסוי שכופין על הפת לאפותו, כיסוי שמכסים בה מאכלים שנותנים בתוך מייקרוועי"ו, כיסוי קדירה שמיוחד לבשל בה ביצים, כיסוי כלים שמחזיקים בהם מאכלים צוננים, כיסוי כלי כסף וזכוכית שמניחים בה דבש, כיסוי כלי מכסה עוגות, כיסוי של הכלי שמניחים בה המצות בחג הפסח, כיסוי של קופסא בשמים מכסף, כיסוי כלי שמחזיק בו תרופות, כיסוי כלים שנקנה ביחד עם האוכלים והמשקים. ובדין כיסוי של תבניות אלומיניום תלוי למה משתמשים בהם. ובדין כיסוי חררה עדיין צ"ע והדין נוטה שאין צריכים טבילה וצ"ע, ומזה יש לדון בשאר כיסויי כלים המצויים שלא דנתי עליהם כאן ותן לחכם ויחכם עוד, ואשמח לשמוע מקוראי הקובץ הנכבד הוספות בהאי ענינא, הן על תוכן הענין הן בדין שאר כיסויים המצויים.

כיסוי משקאות צוננים, ואם הוא מיוחד רק להניח בה מאכלים בתוך פריזע"ר אז אינו טעון טבילה כמו שמבואר בחשב האפוד.

דין כיסוי המחובר לכלי:

ל"ט) והנני להעיר בעוד פרט אחד, דכל מה שכתבנו כאן הוא כשהכיסויים אינם מחוברים להכלים, אבל אם הכיסוי מחובר להכלי כמו שמצוי בצלוחית (טשייני"ק) של מתכת, אז לעולם חייבים בטבילה כמו הכלי עצמו, דאינו שונה מדין ידות הכלים שכתב המחבר (סי"ב) דצריך להטביל ידי הכלי. ובדרכ"ת (סקצ"ו) והתעוררת תשובה (בהגהות לסי' ק"כ) כתבו דזהו אפילו כשהבית אחיזה הוא מעץ שאינו טעון טבילה, וכן פסק בשו"ת מחזה אליהו (ח"א סי' צ"ו סק"ז) בידות הכלי ובברז המחובר לכלי עיי"ש, א"כ נראה דה"ה בהכיסוי הדין כן דצריך לטבולו, הגם שהכיסוי מצד עצמו היה פטור מטבילה הן מחמת החומר הן מחמת שאינו נוגע ומשמש.

ואם הוא להיפך, דהיינו שהכלי נעשה מחומר שאין טעון טבילה והכיסוי שמחובר אליו נעשה מחומר הטעון טבילה, אז נראה דינו כמבואר ברמ"א (ס"ז) עיי"ש ואין להאריך עוד.

רשימה מכיסויים המצויים ודיניהם:

מ) ובסוף אעשה כאן ב"ה רשימה מדיני כיסויי כלים הנזכרים בדברינו לפי העולה ממה שנתבאר לעיל. כיסוי כלים שיש לטבולן מהם מדינא ומהם מחומרא הם: כיסוי קדירות שמבשלים בה, כיסוי קדירות שמטגנים בה, כיסוי מכונה וקדירה שעושין

הגאון רבי ישראל מויב שליט"א

מח"ס תשובות ישראל, בני ברק

בדין לא תחנם במתנת חנם

כבוד ידי"ג הגאון רי"א סקוצילם

שליט"א

אחדש"ת

(א) שאל כת"ר שליט"א בהגיע פועל נכרי לבית ישראל ועשה שם תיקון ביום גשם, והפועל אינו עובד קבוע של הישראל, אלא הגיע אליו באקראי, ובחוף יורד גשם חזק, והוא שילם לו על התיקון והשאלה האם מותר ליתן לו מטריה, וזה החלי בעזר צורי וגואלי, ובש"ך יור"ד קנ"א ס"ק י"ח כתב בשם הב"י דכל עכו"ם באיסור לא תחנם אפי' שמעלים, ורק גר תושב אינו בכלל.

בגיטין ס"א א' ת"ר מפרנסים עניי נכרים שם עניי ישראל ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברין מתי עשרים וכו' מפני דרכי שלום, וכן פסק ברמב"ם פ"י מהלכות מלכים הי"ב אפי' הגוים צוו חכמים לבקר חוליהם וכו' ולפרנס ענייהם וכו' מפני דרכי שלום הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום עכ"ד, ובפ"י מהלכות ע"ז ה"ד כתב ואסור ליתן להם מתנות חנם, ובהלכה ה' כתב מפרנסין עניי גוים וכו'.

ומבו' דאע"פ שאסור ליתן להם מתנת חנם משום לא תחנם מ"מ לתת להם צדקה ופרנסה שרי, דזה לא מיקרי מתנה וכשם שנותנים צדקה לעניי ישראל כך צריך ליתן לעניי עכו"ם.

(ב) ולפי"ז נראה דלתת לו מטריה ביום גשם מותר דאי"ז בגדר מתנה אלא בגדר צדקה ורחמים, ומבו' בר"מ שע"ז נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ואינו נותן לו בתורת מתנה אלא שלא יירטב עד לשד עצמותיו ביום הגשם, וזה שרי, וזה בכלל דרכי שלום.

ואכתי צ"ע דבמרדכי בגיטין תס"ד כתב שאין מפרנסין וכו' אלא דווקא עם ישראל, ובר"ן גיטין על הרי"ף כתב דמש"פ רש"י אם מצאום הרוגים עם ישראל לאו דווקא דה"ה שנמצאו מתי עובדי כוכבים לבד שמתעסקים בהם מפני השלום וכן לפרנס ענייהם וכו' ובפירוש אמרו בתוספתא [כ"ג הי"ח] מספידין מתי עכו"ם וכו' וכן בירושלמי אין זכר דדווקא עם ישראל וכמבו' נמי בתוספתא שלא תניא עם ישראל, וכן בטוש"ע קנ"א סעיף י"ב כתב סתמא מותר לפרנס ענייהם וכו' ולא הביא כלל עם עניי ישראל, וכן הסכימו להלכה ב ט"ז ס"ק ט' ובש"ך ס"ק י"ט וכתב שכן נהגו שאפי' בלא עניי ישראל מפרנסין אותן, וכן הסכים בבהגר"א שם ס"ק כ' וכהר"ן.

יל"ע אם הנותן לעניי עכו"ם יכול ליתן ממעשר כספים.

וברמ"א רנ"א סעיף א' כתב ומפרנסים עניי עכו"ם עם עניי ישראל צפני דרכי שלום, ובבהגר"א בליקוט כתב שדעת הרמ"א

לא תחנם דכל שזה בתורת צדקה ל"ש לא תחנם, אלא שבגמרא מבו' דזה דבר חיובי לפרנס וסובר המרדכי דבפנ"ע יכולים להשתמט ואי"ז ד"ש, עכ"פ להלכה כבר נתבאר דגם בפנ"ע מפרנסין ויש בזה דרכי שלום.

(ג) וברא"ש ע"ז פ"א סימן י"ט הביא מהתוספתא דתניא בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו או שהיה עובר ממקום למקום אבל אם היה אוהבו או שנינו מותר שאינו אלא כמוכרו לו, ופי' בפ"ח שאינו מתנת חנם אלא כמוכר לו דמי שהרי ע"י שהוא אוהבו או שכינו הוא שאומר כן ומקבל גם ממנו הנאה מה עכ"ד, ובהגהות אשר"י כתב שע"ז אנו סומכים ליתן מתנות חנם לעכו"ם וכן פסק בשו"ע קנ"א סי"א, ובנידון דידן הרי אינו מכירו [דהיינו שהוא עבד אצלו רק פעם אחת ולא יעבוד יותר] וא"כ אין להתיר מצד זה, ומיהו בט"ז ס"ק ח' כתב שהטעם שהוי כמכירה משום שישלם לו גמולו בעתיד או שכבר שילם לו, ומבו' דגם אם כבר נתן לו גמולו מותר, וה"נ בנידו"ד כיון דכבר עבד אצלו ועבד טוב והוא בא לשלם לו גמולו בנתינת המטריה שרי.

(ד) נמצא להלכה דמותר ליתן לפועל נכרי ביום גשם מטריה ואין בזה לא תחנם ואפי' שלא יחזור ויעבוד אצלו ואינו שכינו או מכירו או אוהבו אפ"ה מותר לכתחילה.

וע"ז בעה"ח

דוש"ת ידידו ישראל מויב

כהמרדכי שדוקא עם עניי ישראל, והביא דבשו"ע מבו' לא כן, ובש"ך ס"ק ב' מבו' דגם כוונת הרמ"א כהר"ן ומש"כ עם לאו דווקא ורק העתיק הגמ' בהיזקין, ובד"מ ס"ק א' הביא ב' השיטות ולא הכריע, ולכאור' אף ברמ"א לא נתכוין להכיע לא לכאן ולא לכאן.

ולהלכה פשוט דנקטינן דגם בפנ"ע מפרנסין אותן וזו דעת רוב הפוסקים וכן במהרש"ל ופרישה כתבו כן, וכן עיקר דעת הגר"א כמש"כ בסימן קנ"א, [ורנ"א זה מהליקוט] וכן מבו' בתוספתא וירושלמי וכן"ל.

וממילא לתת לא מטריה אף שהוא בפנ"ע ולא עם ישראל מ"מ מותר וזה כעין צדקה שמותר לכתחילה, ואי"ז מתנת חנם אלא רחמים הוא שלא יירטב עד לשד עצמותיו, [ואם היה מחזיר לו המטריה ודאי שהיה מותר, וה"נ אם לא מחזיר לו כיון שהולך למרחוק מותר לכתחילה].

יש לדקדק בלשון הר"מ בהלכות מלכים ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, ובמתיהם כתב עם מתי ישראל, מיהו בפ"י מע"ז כתב עם עניי ישראל עכ"פ פשוט שגם דעת הר"מ דמפרנסין גם עניים בפנ"ע ולא דווקא עם ישראל וכדעת רוב הפוסקים, ורק העתיק לשון הברייתא.

ונראה דגם להמרדכי שסובר שבפנ"ע אין ליתן להם צדקה מ"מ אין איסור בכך אלא שלא נאמר ע"ז מפרנסין כיון דסובר דאי"ז דרכי שלום, אבל אכתי דגם להמרדכי אי"ז

בדין הנאה ממעשה גוי בשבת

בבזר הגרי"א סקוצילם שליט"א

אחדש"ת

א) אשר שאל בסעודת שבת של אופרוף [דהיינו בשבת שקודם החתונה] והקיטרינג שכח להביא מים לשתייה ושתייה קלה לסעודות ואמר לגוי ללכת לקנות בשבת מהחנות וכך עשה, האם מותר ליהנות מזה בשבת.

ועוד שאל בעובדא ששכחו הדגים עבור סעודות שבת בתוך רכב, וביקשה פלונית מגויה להביא הדגים מהרכב במקום שאין עירוב ושאל כת"ר אם מותר ליהנות מזה בשבת.

ולא נתבאר בשאלה הראשונה אם יש עירוב או אין עמוד אם המוכר גוי או ישראל מחלל שבת, והנה אפי' אם אין עירוב אם המוכר גוי או ישראל מחלל שבת, והנה אפי' אם אין עירוב אם המוכר גוי י"ל דהוי שבות דשבות במקום מצוה אם זה כרמלית ולא רה"ר, משא"כ במוכר ישראל י"ל דכיון דזה כרוך באיסור מקח וממכר בשבת אסור ליהנות מזה.

וכן בעובדא ב' אם הוי רק כרמלית ומוקצה של הרכב הוי שבות דשבות במקום מצוה, אבל אם הוי רה"ר יש לדון ואסור דשבות חאד לא התירו אף במקום מצוה.

ויל"ד בעובדא א', דמבו' בר"מ פכ"ד משבת הי"ב שאם עושה שבת ביום חול בעיניו ומגביה ומתקן כלים מפינה לפינה ומבית לבית וכו' נמצא שלא שבת ובטל הטעם שנאמר בתורה למען ינוח, והנה מי

שפותח חנותו בשבת כביום חול עובר על עשה דלמען ינוח אף שאין עושה מלאכה ממש, דעושה שבתו כביום חול, אבל מי שקונה ממנו אין עובר בעשה זה, ולפי"ז י"ל שמה ששלחו הנכרי לקנות בחנות המשקאות אין כאן דאו' אלא רק דרבנן דמקח וממכר.

ב) והנה בשו"ע שכ"ה סעיף י' כתב אינו יהודי שמילא מים מקור רה"י לרה"ר לצורך בהמת ישראל אסור בכל מיני תשמיש אפי' לישראל אחר, ואם מילא מבור רה"י לכרמלית מותר לאחר שלא מילא בשבילו, וכן מבו' בסעיף ח' דדבר שהובא מחוץ לתחום ע"י גוי אסור לאכול בו ביום למי שהובא בשבילו, ולאחרים מותר, וכלל דמילתא שאם זה איסור דאו' אסור אפי' לישראל אחר, ואם זה איסור דרבנן מותר לאחר שלא הובא בשבילו.

והטעם בזה דכיון דעשה מלאכה דאו' בשביל ישראל אסור לכל להנות עד מוצ"ש בכדי שלא יהנו ממלאכה הנעשית בשביל ישראל בשבת, וגם גזרו שצריך להמתין בכדי שיעשו, דאם יהיה מותר למוצ"ש מיד, חיישינן שיאמרו לאינו יהודי לעשות המלאכה בשבת כדי שיהיה מוכן למוצ"ש מיד ולכך גזרו שצריך בכדי שיעשו.

ובאיסור דרבנן יש מתירים למי שהובא בשבילו למוצ"ש מיד שלא צריך להמתין בכדי שיעשו אלא במלאכה דאו' ויש אוסרים גם בדרבנן וכן נקטינן לדינא וכמבו' במ"ב שם ס"ק מ"ב, עכ"פ בשבת עצמה לכו"ע אסור גם במילי דרבנן.

לפתוח הרכב בשבת ממילא אסורים לכל המשתתפים.

ד) מיהו במוצ"ש אם מאריכים בסעודה שלישית וזה כבר בכדי שיעשו יל"ד דשרי, ואף שהם עדיין אסורים במלאכה כל זמן שלא הוציאו שבת בברוך המבדיל מ"מ אין כאן הנאה ממלאכת שבת כיון דיכולים להגיד ברוך ה מבדיל ולהוציא שבת ממילא שרי ליהנות ממלאכת הנכרי מה שעשה בשבת בשבילם.

ה) והנה כל מש"כ עד כאן זה לשיטת השו"ע.

ובטור סי' מבו' ב' היתירים בזה א שאין לנו רה"ר דאו' [בליכא סי' ריבוא], ממילא בדרכן מותר לאחר שלא הובא ולא נעשית המלאכה בשבילו, ועוד היתר ב. של"ח נהנה כיון דיכול ללכת לבור ולשתות משם ור"י אוסר בזה.

וברמ"א שם הביא שיטת ר"ת דיש מקילין על פיה.

ועוד סתם דנהגו לומר לנכרי להביא דרך כרמלית או בלא עירוב ואע"פ שיש להחמיר בדבר מ"מ אין למחות ביד המקילין לדרך שבת ובשעת הדחק דהא יש להקל באמירה לנכרי לצורך, ובמ"ב ס"ק ס"ב כתב דאין להקל אלא בשכר וכיוצ"ב שזה נצרך מאוד לסעודות שבת שא"א בלעדם אלא בדוחק, אבל דברים מיותרים כגון פירות אין להקל בזה, ולא יפה עושין המשלחין ע"י אינו יהודי מגדנות לאורח או חתן מחוץ לעירוב, ועי' ד"מ ס"ק ח' דנוהגין להקל עפ"י ר"ת, אף שר"י אוסר וכן נוטה הרא"ש, וכ"ד הרמב"ם ומ"מ ור"ן, ועוד כתב דנוהגין להקל שאין לנו רה"ר דאו', עכ"פ גם לר"ת זה רק היתר בדיעבד אם כבר הבא, אבל להגיד לו ודאי אסור.

ובדאו' אפי' לאחרים שלא נעשה בשבילן צריך להמתין בכדי שיעשו, כמבו' שם בסעיף ו'.

ויל"ע איך הדין בדרכן שמותר לאחר שלא נעשה בשבילו אם יכולים להחליף עימו שהם יתנו לו האוכל שנעשה בשבילן והוא יתן להם אוכל שלו שיש לו בבית, והנה במ"ב שם ס"ק ל"ז כתב דאם הובא מחוץ לתחום שזה דרכן [וכגון ביו"ט] שני דברים לשני בני אדם אסורין להחליף כדי להתיר באכילה דאם יהיו מותרין יבואו לומר לאינו יהודי לכתחילה להביא להם והם יחליפו ביניהם, ומקור הדין במג"א בשם כנה"ג.

מיהו בנידון דידן הם רוצים להחליף עם אוכל או שתייה שלא הובא כלל לצורך אותו אחר שהוא מחליף איתם באוכל שנמצא בביתו, ונ"פ דג"ז אסור מאותו טעם דאם יהיו מותרין יבואו לומר לו להביא והם יחליפו עם אוכל שנמצא בבית אחר, והלכך פשוט דג"ז אסור.

ג) ולפי"ז בנידו"ד אם זה הובא דרך רה"ר שהיו דאו' אסור לכו"ע עד מוצ"ש בכדי שיעשו, ואם זה נעשה רק באיסור דרכן [כרמלית מוקצה] אסור לכל המשתתפים בסעודה של האופרף וכל המשתתפים בשמחה זה נחשב שהובא בשבילם ואסור עד מוצ"ש בכדי שיעשו, וכן במקרה השני שהובא מהפך באיסור מוקצה ואיסור טלטול בכרמלית אסורים הדגים לכל המשתתפים בשמחה זה נחשב שהובא בשבילם ואסור עד מוצ"ש בכדי שיעשו, וכן במקרה השני שהובא מהפך באיסור מוקצה ואיסור טלטול בכרמלית אסורים הדגים לכל המשתתפים בשמחה, ואפי' אם יש עירוב כיון דהיו צריכים להביא מהמכונת וזה באיסור מוקצה

ז) נמצא להלכה: א. שאם שכחו להביא שתייה לסעודות שבת [אופרוף שבע ברכות וכיוצ"ב] אם זה דרך כרמלית מותר אמירה לנכרי להביא השתייה דהוי שבות דשבות במקום מצוה.

ב. וכן אם שכחו דגים ברכב חונה מותר להגיד לגוי להביא הדגים להציאם מהרכב, דזה שבות דשבות במקום מצוה.

ג. ואם צריך לעבור דרך רה"ר אין שום היתר ואף בדיעבד אסורים בשתייה ובאכילה הן לכל האורחים שבאו לסעודה, [והן לכל העולם אסורין דבדאו' אסורין לכל אף לאחרים שלא הובא בשבילם].

וכן אם צריך ליסוע ברכב להביא מרחוק אין שום היתר, וגם בדיעבד אסורים.

ד. וכן אם אמרו לנכרי ללכת לקנות שתייה מחנות של ישראל מחלל שבת אסורים בשתייה בשבת לכל האורחים, וגם במוצ"ש אסור עד בכדי שיעשו.

ואין היתר כלל להחליף השתייה אצל משפחות שיש להם שתייה בבית, ואע"ג דלמי שלא הובא בשבילו שרי בשבת באיסור דרבנן מ"מ בהחלפה אסור.

ה. אם אמרו לו לקנות בחנות של גוי וכך עשה מותר משום שבות דשבות במקום מצוה, ואם קנה בחנות של ישראל אסור לכל המשתתפים.

ו. לדעת השו"ע ל"צ ס' ריבוא ממילא יש לנו רה"ר דאו' והוי שבות אחד ואסור גם בדיעבד, ולהרמ"א יש להקל בליכא ס' ריבוא.

וע"ז בעה"ח

ידידו דוש"ת ישראל טוב

והנה בשו"ע ש"ז סעיף ה' הביא דבשבות דשבות מותר לצורך הרבה או לצורך מצוה וכגון להביא שופר מהאילן והביא דיש אוסרין גם בזה, ועי' מ"ב ס"ק כ"ג דהלכה כדיעה א'.

והנה להשו"ע יש רה"ר דאו' גם בלא ס' ריבוא, וכמב' בסימן שמ"ה וכן רמז לזה בב"י שכ"ה ס"י.

ו) ובנידון דידן ודאי שחשיב לצורך מצוה להביא שתייה לסעודות שבת לכל האורחים שהתאספו לאופרוף, וכמב' במ"ב ס"ק ס"ב דגם שכר מיקרי מהדברים הצריכים בשבת שא"א בלעדם וה"ה שתייה קלה ומים ודאי שהם מהדברים הצריכים ביותר בסעודות שבת וכן דגים.

מיהו כ"ז אם מביאים השתייה ממקום היתר ואף שכרוך בטלטול בכרמלית או להוציא מרכב חוזר זה מותר בנכרי משום שבות דשבות במקום מצוה, אבל להגיד לו לקנות בחנות של ישראל מחלל שבת ח"ו לח"ו ואיסור גמור הוא והוי לפני ועור דאו' [אף שמו"מ בשבת דרבנן], וממילא פשוטשאסור להשתמש בזה בשבת דאין כאן שום היתר של שבות דשבות לצורך מצוה, דאיסור גמור הוא לשלוח גוי לקנות בחנות של ישראל בשבת, [ורק אם ימצאו בעל חנות שומר שבת שיסכים לפתוח שיקחו בהקפה בזה יש להתיר משום שבות דשבות לצורך מצוה דהגוי עושה הכל והוא עושה רק איסורים דרבנן של טלטול באין עירוב או בכרמלית].

אבל בנידון הדגים מותר באכילה, ומותר לכתחילה לומר לגויה לפתוח הרכב להביא הדגים משום דשבות דשבות לצורך מצוה, וזה מותר גם להשו"ע וגם להרמ"א.

הגאון רבי ראובן דוידוף שליט"א

כולל ברסלב

ובעמח"ס שו"ת בהלכות שבת "משולחן מלכים" ושו"ת "אמירה לנוכרי"

אם אפשר לדחות ברית מילה ליום התשיעי בשביל לקבל דירה

בעוד שאינו עזר לו במאומה, וענה לו האברך שיש לו מצות כיבוד אב ואם וכך ציווה ה' יתברך.

האבא מאוד התרגש ושאלו מתי הברית, הבן ענה ביום שני, והנה האבא בודק ביומנו שביום זה הוא נמצא בחו"ל לצורך פגישה חשובה עם כמה יזמים גדולים וביקש האבא לדחות את הברית ליום התשיעי, והיה אם יעשה זאת, מוכן האבא לקנות לו במתנה דירה חדשה בת 4 חדרים בבני ברק – שואל האברך האם בכה"ג מותר לו לדחות הברית ליום התשיעי.

דהנה הרמ"א בסי' תרנ"ו כתב וז"ל ומי שאין לו אתרוג או שאר מצוה עוברת א"צ לבזבז עליה הון רב וכמו שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש אפי' מצוה עוברת, ודוקא מצות עשה, אבל לא תעשה יתן כל ממונו קודם שיעבור, ע"כ.

ועיי' עוד בשו"ת אבני נזר יו"ד סי' שכ"א דשאלו אותו על ילד שנולד עם רגל עקום, והרופא אמר שיש אפשרות ליישר הרגל ע"י ניתוח וזה עושים כשהעצמות רכים ומוכרחים בשביל זה לדחות הברית, והתיר האבני נזר ע"פ הרמ"א הנ"ל א.

בחור (בן יחיד להוריו) חזר בתשובה בניגוד לרצון אביו והבן חשקה נפשו להיכנס ללמוד בישיבה, ואביו איים שאם יכנס לישיבה ידיר נכסיו ממנו ולא יעזור לו בממונו [מדובר באבא עשיר גדול מאוד, קבלן גדול שבונה בניינים רבים] הבחור לא הקשיב לאביו והלך ללמוד בישיבה, והוא עלה ונתעלה והגיע לפרק האיש מקדש, הרבנים בישיבה דיברו עם האבא שצריך לעזור לבן להתחתן להוצאות החתונה וגם קרן לדירה, אולם האבא הודיע נחרצות שהוא פגוע מאוד שבנו לא שמע בקולו, ולכן אינו מוכן לעזור שום עזרה אפי' לא להוצאות החתונה המינימלית כגון המנות והתזמורת והצלם, הרבנים בכוחות עצמם חיתנו את הבחור הנ"ל, ואביו הגיע לחתונה בהזמנת בנו בבושת פנים בלי לסייע כלל וכלל, והנה הבחור לאחר החתונה נכנס ללמוד בכולל וחי חיי עניות כפשוטו ממש, בעוד שמשלם בכל חודש שכירות קרוב ל-3000 ש"ח.

והנה עברה שנה ונולד לאברך הנ"ל בן זכר בשעטו"מ והאברך התקשר לבשר זאת לאביו וכיבדו בסנדקאות, האבא שאל בהתפעלות היאך מכבדו בכזה כבוד גדול

א. וז"ל האבני נזר: שאלה: ילד הנולד ברגל עקום, ורופא מומחה אומר שיש אופן ליישב הרגל ע"י גופסין כל

השמיני בצינעה ע"י עשרה אנשים ושהם יזהרו מאוד שלא יגלו לאף אדם, ואח"כ ביום התשיעי יעשה הצגה, זאת אומרת יביא מוהל חכם שיברך במהירות בלי הזכרת שם ה', וכדי שאביו הסנדק לא יראה מה עושה יאמר לו שמתוך נסיון הרבה התעלפו ולכן יחייב אותו לעצום עיניו בזמן "החיתוך", ויביא עמו דם וישפוך על המקום של הברית ויעשה כביכול תחבושת, ושאלתי הרי הציבור עונה אמן יתומה בשביל כסף - וענה דזה לא בשביל כסף אלא בשביל לקיים דינא דגמ' שמוכא בקידושין כט. דאבא מחויב^ג להשיא את בנו^ד, וסיים הרב זילברשטיין שליט"א

ושאלתי שאלה זו לכמה רבנים גאונים שליט"א והנני לכתוב מה שענו לי בע"פ וכדלהלן.

א: הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א
אמר לי [בז' מר חשון תש"פ] שאין שום היתר אבל יעץ ב' עצות 1. לשכור אדם מכובד לשלם לו שישפיע על אביו לדחות הפגישה בחו"ל ליום אחר. 2. להתפלל שיהיה לתינוק צהבת^ב.

ב: הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
אמר [במר חשון תש"פ] שאין שום היתר לדחות אבל נתן עצה שיעשה הברית ביום

עוד שהעצמות הילד רכים, ואם ימולו אותו קודם יתקשו העצמות ולא יהיה אפשר אח"כ ליישב הרגל, אך אם יעשו האפיראציע (גופסין) עתה יוחלש עי"ז הילד ואל נוכל למולו ביום ח', אם מותר לעשות האפיראציע לדחות המילה בזמנו או למולו אף שע"ז ישאר הילד בעל מום. תשובה: אם האמת כדברי הרופאים הדבר ברור דמותר לעשות האפיראציע דמ"ע אינו מחויב לבזבז עליה הון רב כדאיתא באור"ח סי' תרנ"ו בהג"ה כ"ש שלא יהיה הילד בעל מום וכו', ע"כ. ועיי' שם דהביא טעם נוסף להתיר דחיוב המילה אינו חל אלא רק ביום ח' ולפני זה אין עדיין חיוב, והניתוח עושהו לפני יום ח', וממילא לפי הטעם השני אין דמיון לנידון דידן, אבל להטעם הראשון מותר אפי' עושה הניתוח ביום ח' וכמו שכתב כן האבני נזר להדיא עיי"ש וא"כ מבואר שמותר לדחות המילה כשיש לו הפסד ממון יותר מחומש אף דהמילה הוי מ"ע שיש בה כרת ומזה למד האבני נזר דכ"ש לצורך רפואה, וא"כ בנידון דידן יש לעיין דאפי' שהדירה הוי מניעת ריווח מ"מ השכירות שמשלם כל חודש הוי הפסד שמוציא מכיסו וחשיב הון רב יותר מחומש מנכסיו דמיירי באברך וממילא נתיר לדחות המילה ליום התשיעי.

ב. אולם ת"ח אחד העיר וכי מותר להתפלל שע"ז ידחה מצות מילה בזמנה בשביל כסף ועיי' בהערה 4 מה שיש ליישב ע"ז. שוב הצעתי הערה זו להגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א (בו' בכסלו תש"פ) ואמר לי שקושיא מעיקרא ליתא כי הרי רואים שבשביל הפסד ממון אפשר לבטל מצות עשה כמבואר בסי' תרנ"ו א"כ כאן אפי' שלא הוי הפסד ממון אלא רק מניעת ריווח והוא לא מבטל וגם לא דוחה אלא רק מתפלל שידחה ודאי לא גרע ובפרט שבסוף יקיים המצוה.

ג. עיי' בצפנת פענח (הל' איסורי ביאה פכ"א הכ"ה) דכתב שזה חיוב עיי"ש. ולענין הגיל עד מתי מחויב עיי' בעזר מקודש (אחד מנושאי כלים באבן העזר סי' א' ס"ג, בעמח"ס אשל אברהם להרב אברהם בוטשאטאש זצ"ל) דכתב דגם בגיל מופלג האבא חייב, ועיי' עוד בספר רוח חיים (לר' חיים פלאגי' אבן העזר סי' א' אות ג'), ועיי' גם בספר איש וביתו (עמ' רס"א) שהביא ראייה מאברהם אבינו שציווה לאליעזר לדאוג לאשה לבנו יצחק אפי' שיצחק היה בן ארבעים עיי"ש, וכ"כ בספר מצהלות חתנים (עמ' כ"ט) להביא ראייה מאברהם אבינו עיי"ש.

ד. וע"פ זה אפשר ליישב מה שהעירו על עצתו השנייה של הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א שיעץ להתפלל

מה טובו אהליך יעקב | הגאון רבי ראובן דוידוף שליט"א

תקנ

שצריך להזהיר את העשרה שיודעים שזה הצגה שלא ידברו ע"ז עם אף אחד כדי שלא יהיה חילול ה' גדול^ה.

ג: הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א אמר לי [בז' מר חשון תש"פ] שזה שאלה קשה וביקש זמן לעיין בדבר, ויום למחרת הודיע שאין שום היתר לדחות.

ד: הגאון רבי משה שאול קליין שליט"א אמר לי [בז' מר חשון תש"פ] דאין שום היתר, והדין של הרמ"א והאבני נזר לא קשורים כלל למקרה דידן משום שכאן הוי מניעת ריווח.

ה: הגאון רבי משה יוסף טישלר שליט"א (ראש קבוצה בכולל ברסלב ואב"ד מעגלי

שם סנדקאות.

ו: הגאון רבי מתתיהו דייטש שליט"א (רב שכונת רמת שלמה ירושלים) אמר לי (בכ"ב מר חשון תש"פ) ג"כ דאין היתר לדחות דגם השכירות הוי מניעת ריוח וביאר דאם המוהל יעשה תנאי שאם לא ישלם לו כל חודש 3000 ש"ח. אזי לא יעשה מילה ואין עוד מוהל אחר בכה"ג שפיר שייך הדין של הרמ"א בסי' תרנ"ו דאם זה יותר מחומש אזי לא יבזבז דאם לא ישלם אזי לא יקיים המצוה של מילה ולכן ההפסד הוא בגלל

שיהיה צהבת שידחה הברית והעירו וכי מותר להתפלל בשביל כסף שידחה מצוה בזמנה - ולפי מה שענה הרב זילברשטיין שליט"א יש ליישב דהתפילה לא בשביל הכסף אלא בשביל לקיים דינא דגמ' בקידושין כט. דאבא מחויב להשיא את בנו.

ה. והראה לי ידידי הרב יוסף שלמה חלופסקי שליט"א שהגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א דיבר מזה בחוברת ווי העמודים (מס' 74) עמ' כ"ה שג"כ יעץ שם לעשות הצגה זו והוסיף שם שאין בזה גניבת דעת והביא ראייה מהגמ' בערכין דף כג. דאביו של רב הונא היה ערב לכתובת אשת בנו, ושאל אביו הרי רב הונא הוא עני, וא"כ יעשה הערמה שיגרש את אשתו וישלם אביו כתובתה ויחזור וישאנה – ומתרת הגמ' שרב הונא הוא כהן ואי אפשר להחזיר גרושתו – ושואלת הגמ' היאך אביו שואל שיעשה הערמה הרי אביו עצמו אמר איזהו רשע ערום זה המשיא עצה למכור בנכסים – ועונה הגמ' צורבא מרבנן שאני כלומר שרב הונא הוא ת"ח ובשביל ת"ח מותר לעשות הערמה ופי' שם רבינו גרשום וז"ל וצורבא מרבנן שאני דמצוה להשיאו עצה כדי שיהיו לו נכסים ויעסוק בתורה ע"כ.

וכן נפסק בשו"ע באבן העזר סי' ק"ב ס"ז וז"ל מיהו אם האב ערב לכלתו בעד בנו והבן ת"ח, והשעה דחוקה לו ואין האב מהנהו מנכסיו מותר להשיאו עצה זו, ע"כ.

וא"כ גם בנידון דידן הרי מדובר באברך כולל השוקד בתלמודו ועושים עבורו הערמה לאביו כדי שבנו הת"ח יוכל לקבל דירה ועי"ז יוכל לעסוק בתורה ושרי. אולם אמר לי ידידי הרב דוד דייטש שליט"א בשם הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א דאין היתר לעשות הצגה משום איסור גזל, דיש אנשים שנותרים כסף כי חושבים שזה סעודת מצוה וגם יש כאלו מקבלים כיבוד כמו מהכסא או להכסא ומשלמים על זה אח"כ, ואם היו יודעים שזה סתם לא היו משלמים, והביא ראייה ממה שמבואר בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' קל"ה) דנשאל אם צריך לדחות ברית שמתקיים בשבת ויש חשש שיבואו קרובי משפחה ברכבים, וענה דאם בודאי יהיה חילול שבת אזי צריך לדחות [וכן פסק ביבי"א (ח"י סי' ל"ב) ודלא כהאגרו"מ (ח"א יו"ד סי' קנ"ו)] ולכאורה מדוע לא יעץ לעשות הצגה ביום א' אלא בע"כ דזה אסור משום גזל ממון.

[במר חשון תש"פ] ג"כ שאין היתר לדחות ויש הבדל בין מניעת ריווח להפסד, וגם שאני מדין המבואר בשו"ת אבני נזר דלצורך רפואה התיירו.

ט: הגאון רבי מסעוד בן שמעון שליט"א (רב ואב"ד בני ברק) אמר לי [במר חשון תש"פ] שאין היתר לדחות דנידון דידן מיקרי מניעת ריווח וגם לא בטוח שהאבא יעמוד בדיבורו.

י: שלחתי שאלה זו להגאון רבי דוד יוסף שליט"א (חבר מועצת חכמי התורה ובעמח"ס הלכה ברורה) וזה הלשון שהשיבו לי בכתב מבית מדרשו (במר חשון תש"פ) "הראתי לכבוד הרב את השאלה, הרב סירב להכריע, אך אמר שהתלמידי חכמים יעינו במה שהביא (בספרו) בבירור הלכה סי' רמ"ח סקל"ז בד"ה ובשו"ת יביע אומר", ע"כ.

יא: שלחתי שאלה זו למרן שר התורה ר' חיים קנייבסקי שליט"א [במר חשון תש"פ ע"י נכדו ידידי הרב אברהם ישעיהו שטיינמן שליט"א] ויום למחרת ענה נכדו בשם מרן שליט"א דבכה"ג אין שום היתר לדחות.

המצוה של המילה אבל אם יהיה מוהל אחר – בודאי שלא שייך הדין של הרמ"א בסי' תרנ"ו כי אפשר לקיים המצוה ע"י מוהל אחר והמצוה לא מתבטלת וממילא ההפסד אינו בגלל המצוה של המילה וא"כ ה"ה בנידון דידן שהסנדק עושה תנאי לדחות הברית, ודאי שלא שייך הדין של הרמ"א בסי' תרנ"ו – כי המצוה יכולה להתקיים גם בלי שיקיים תנאו של הסנדק ולכן ההפסד שמשלם השכירות אינו בגלל המצוה של המילה ודו"ק.

ז: הגאון רבי מאיר לוריא שליט"א [ראש כולל חלקת יעקב] אמר לי (במר חשון תש"פ) ששאלה כזאת צריך לשאול למרן שר התורה ר' חיים קנייבסקי שליט"א, ולגבי השכירות שמשלם כל חודש אמר לי הרב שזה לא נקרא הפסד שנאמר עליו שלא יבזבז יותר מחומש – דרך הפסד שמגיע בגלל המצוה אמרינן כן אבל כאן הרי הוא משלם השכירות לא בגלל המצוה אלא האבא יוצר כאן מצב שמכאן ולהבא כתוצאה מדבריו ימשיך לשלם שכירות, כה"ג לא חשיב הפסד שנאמר לא יבזבז יותר מחומש.

ח: הגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א (רב דקהל חסידים שיכון ה' ב"ב) אמר לי

אבן העזר

כ"ק מרן האדמו"ר משאין שליט"א

הפסק בין החופה ליחוד

זצ"ל על מה סמכו העולם שחתנים מפסיקים בדיבור בין החופה ליחוד. האמת שגם אנכי הקטן חדל האישים זכיתי לשאלה זו מאותו השואל זצ"ל נלחט"א, אבל לדידי ולענ"ד דרך אחרת בביאור הדברים ונתבאר בעזר"ה בספרנו הדל בתים לבדים מהדו"ב בכמה מקומות, מהם ובעיקר במבוא לסימן י ומבוא לסימן יג. לכבוד האכסניא המפוארה לד"ת הנקרא קובץ מה טובו אהליך יעקב ולכבוד הגר"מ גבאי שליט"א בעל המאמר נחזור על מה שהשבתי. לתועלת ומעלת אמרם ז"ל בריש פסחים לעולם ישנה אדם דרך קצרה אקדים את המסקנה הנלענ"ד שחשש הפסק בין החופה ליחוד נכון מאד מעיקר הדין אבל רק בזוג שני, אבל בנישואי זוג ראשון אין כאן בית מיחוש כלל ועיקר. ולקיים מה שנאמר בהקדמת רבינו הב"י שהקיצור אינו מעלה לעצמו עד שיבאר הדברים משרשיהם ומוצאיהם, עיי"ש נועם לשונו.

והנה. הן פשוט כביעתא בכותחא לכל בר בי רב אפילו דחד יומא ומבואר בכמה מקומות בש"ס קידושין וכתובות ושו"ע אהע"ז הל' קידושין שבכדי שהמקודשת תהא מותרת לבעלה המקדש צריך שיהיה אירוסין ונישואין. אירוסין הוא הקידושין בטבעת כדמו"י או בכל דבר השו"פ, ונישואין הוא החופה היינו כניסתה לביתו ולרשותו לשם קידושין. אלא שנחלקו הראשונים והפוסקים

בס"ד. ער"ח שמרבין בו בשמחה תהא שנת פדות לפ"ק פה בני ברק ת"ו

אל מע"ב ידיד ה' וידיד כל בית ישראל, הרה"ג המפורסם לשבו"ת, עושה ומעשה גדולות ונצורות בהרבצת תורה ובירורי הלכה, מוכתר בנימוסין, גומרין עליו חלל השלם ה"ה כמוה"ר ר' גמליאל ראבינאוויטש שליט"א, רו"מ בעיר רחובות ת"ו בעמח"ס גם אני אורך ועו"ם

שלומים מרובים כראוי

הן הובא לפני הקובץ הנפלא מה טובו אהליך יעקב גליון ח, קנקן חדש מלא ישן שדעת חכמים נוחה הימנו. יזכהו ה' להמשיך בהרבצת תורה עוד רבות בשנים דשנים ורעננים אורך ימים ושנות חיים של תורה ויראת ה' טהורה בשמחה.

ראיתי אריכות הדברים שכתב הרב הגאון המופלג רבי מתתיהו גבאי שליט"א מח"ס שו"ת בית מתתיהו שהרים ידו ובנה בנין מפואר בבקיאות נפלאה בדין אי אריך שהחתן יפסיק בין החופה ליחוד כי גמר הנישואין אינו אלא ביחוד ואם יפסיק לפני שהתייחדו נמצא שברכת הנישואין לבטלה כי אין להן על מה לחול, כי אין נישואין בחופה אלא ביחוד ובלי נישואין אין ברכת נישואין. גם ראיתי שידינ"פ הגאון האדיר הר"ב פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פוניבז' נשאל מיבלחט"א כ"ק אדמו"ר משומרי אמונים

מסיימי השו"ע הלכה למעשה מהי החופה. הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' אישות ה"א ס"ל שחופה היא היחוד. כל עוד לא הביאה לתוך ביתו והתייחד עמה והפרישה מכל העולם לו, אסורה לו כדין ארוסה שאסורה לכל העולם כולל המקדש [כברש"י כתובות ז' ע"ב ד"ה ואסר לנו]. יחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה והוא הנקרא נישואין בכל מקום. כלומר, בלי יחוד אינה נשואה אלא ארוסה. וכן דעת הטוש"ע שם סי' נ"ה ס"א.

בב"ח אהע"ז סי' ס"א הוסיף וכתב שעיקר החופה היא שמתייחדין במקום צנוע ואוכלין שם סעודתם וכמ"ש הטור שם.

בב"י אהע"ז סי' ס"א כתב בשם או"ח להר"א מלוניל שהסודר שפורסים על ראש החתן והכלה בשעת הברכה זו היא החופה.

ברם, ברמ"א שם סי' נ"ה ס"א כתב להדיא דלא כדעת הרמב"ם ז"ל והמח' שם וז"ל, וי"א דחופה אינה יחוד אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נישואין. וי"א שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה. וי"א דחופת בתולה משיצאה בהינמא, ואלמנה משנתיחדו. והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם יריעה פרוסה על גבי כלונסאות ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה שם ומברכין שם ברכת אירוסין ונישואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע וזהו החופה הנוהגת עכשיו, עכ"ל.

יסוד מחלקותם היא אם החופה צריכה להיות ראויה לביאה. הרמב"ם ודעימיה ס"ל שחופת יריעה הפרוסה על ארבעת הכלונסאות אינה חופה מצד המקום כי בין אנשים רבים אינה ראויה לביאה, ונישואין

צריך להיות ראוי לביאה. שאר הפוסקים ס"ל שאין החופה צריכה להיות ראויה לביאה לפיכך גם יחוד זה של חופת יריעה פרוסה על ארבעת הכלונסאות עושה נישואין כי מ"מ הכניס אותה לרשותו. הנפק"מ הגדולה, אם חופת נדה קונה. לדעת הרמב"ם ז"ל שחופה צריכה להיות ראויה לביאה אין האשה נשואה למקדש כי אינה ראויה לביאה משום אריא דאיסור נדה רביעא עלה. וזהו מש"כ בשו"ע שם סי' ס"א ס"א, כיון שהכניס האיש ארוסתו לחופה אע"ג שלא נבעלה הרי היא כאשתו לכל דבר וגובה עיקר כתובתה ותוספת אם תתאלמן או תתגרש. במה דברים אמורים, כשראויה לביאה. אבל אם היתה נדה ואח"כ כנסה לחופה ונתייחד עמה אינה כאשתו אלא עדיין כארוסה מאחר שהיתה נדה. וע"ז הגיה הרמ"א וכתב, למ"ד חופת נדה הוי חופה אעפ"י שאינה ראויה לביאה. ושם בס"ב כתב המח', כשר הדבר שלא תנשא עד שתטהר, ועיי"ש ביהגר"א סק"ח ובט"ז סק"ג אי באמת ס"ל לב"י שחופת נדה לעיכובא כי לפימש"כ בס"א כדעת הרמב"ם הדבר ברור לכאורה לעיכובא כי אינה ראויה לביאה. וברמ"א שם, ועכשיו המנהג שלא לדקדק ואין ממתניין, ע"כ. בט"ז שם סק"ד כתב הטעם שעכשיו אין מדקדקין אחופת נדה כי אנו קיי"ל כדעה השניה בר"ן ריש כתובות שכתב לפי שאנו נוהגין עכשיו לעשות חופה בלא יחוד אין אנו מקפידין אם היא נדה ומ"מ כשר הדבר שלא תכנס לחופה עד שתטהר, כי חופה באמת לאו היינו יחוד ואפ"ה הוה נישואין כיון שמסר אותה לרשות החתן בעת ההיא, ע"כ.

ויהי אחר הדברים האלה, לדעת הרמ"א שאנו בני אשכנז יוצאים ביד רמ"א והולכים

להלן. [אגב, במקנה קו"א סי' נ"ה ס"ג כתב בזה"ל, לשון הרמב"ם הוא אירס וכנס לחופה ולא בירך ברכת חתנים ה"ז נשואה גמורה וחוזר ומברך אפי' אחר כמה ימים, ע"כ. יש להסתפק אם דוקא תוך ז' ימי המשתה שהוא זמן ברכה או אפי' תוך י"ב חודש, אבל אחר י"ב חודש דאין מברכין שהשמחה במעונו ואפי' מחמת נישואין כדלקמן סי' ס"ב לא שייך לומר משמח חתן וכלה. ואפשר דלאחר שלשים יום לא מיקרי תו כלה כדאי' בריש כתובות, וביומא ע"ח ע"ב כלה רוחצת פניה כל ל' יום. והיינו דאמרו כלה בלא ברכה, כ"ז שנקראת כלה, ע"כ].

עד כאן המדובר בחופת בתולה שפרט לדעת הרמב"ם ז"ל וסיעתו כו"ע ס"ל שנקנית בחופת יריעה הפרוסה, אבל חופת גרושה ואלמנה או בכל כל אשה המוגדרת כזווג שני [כמבואר בשו"ע אהע"ז סי' ס"ז ובבתים לבדים ריש סימן ין נחלקו גדולי עולם אי נקנית בחופת יריעה הפרוסה. בתירוצו הראשון בתוס' יומא י"ג ע"ב ד"ה ולחדא בדעת הירושלמי, רמב"ם פ"י מהל' אישות ה"ב, הרא"ש ריש כתובות סי' ג', מרדכי סוף ביצה, הר"ן בביצה ל"ו במתני' אין דנין, תשב"ץ קטן סי' תנ"ד בשם מהר"ם מרוטנבורג, או"ח להר"א מלוניל הלכות כתובות סי' ד' בשם בעל העיטור הביאו בב"י אהע"ז ריש סי' ס"א, מהרי"ל הלכות שבת סי' י"ח בשם מהר"ש, שו"ת משאת בנימין סי' צ', כלבו סי' קכ"ד אות כב הביאו בב"י או"ח סי' של"ט ס"ד, וכך נפסק להלכה בטוש"ע אהע"ז סי' ס"ד ס"ה ובטוש"ע או"ח סי' של"ט ס"ד ומג"א שם סק"א, שו"ע הרב ומשנ"ב שם ס"ח, ב"ש אהע"ז סי' ס"ד סק"ו, דרך החיים בדיני חופה ערב שבת וכן משמע דעתו בשו"ת חת"ס חאהע"ז סי' צ"ח כולם

לאורו [עיי' שו"ת חו"י בסוף הספר בהשמות סי' קס"ה במסוגר, הביאו בפת"ש חו"מ סי' כ"ה סק"ב, שכתב דכל מה דסתם לן הב"י בשו"ע ולא חלקו עליו הבאים אחריו הוי דבר משנה ודיין שטעה בו דינו כטועה בדבר משנה וחזר דינא, ובמקום שהביא הרמ"א דעת חולקים והסכים עמהם ג"כ הו"ל כדבר משנה בארצות הללו דנוהגין כוותיה] דלא נקט כדעת הרמב"ם שרק היחוד נקרא חופה ואינה נשואה לו עד שיתייחדו, נמצא שבגמר החופה הרי היא נשואה לו לכל דבר ומותרים זה לזה, אלא שחייבים לברך ברכות נישואין כי אמרו חז"ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, ובב"ש סי' נ"ה סק"א נקט כאותם הראשונים דס"ל שבלא ברכה היינו ברכות נישואין ולא ברכת אירוסין. ודייקו חז"ל שאסורה כנדה ולא אמרו שאסורה כארוסה כי היכי למשמע מיניה כאילו חסרון בקניניו בה, אלא אמרו כנדה היינו כתוספת איסור חיצוני אבל אין כאן חסרון בקנינים בה כמש"כ ברמ"א סי' ס"א ס"א. לפי"ז נמצא שהיחוד שאנו עושים אחרי חופת יריעה הפרוסה אינו אלא חומרה וכמש"כ בב"ח סי' ס"א, הביאו בב"ש סי' נ"ה סק"ה, וברמ"א סי' נ"ה ס"א. היינו, גם אם לא נתייחדו כלל אין ספק שקנויה היא לו לכל דבר. מעתה, אין כאן בית מיחוש שהחתן יפסיק בדיבור או הליכה ממקום החופה ליחוד כי מעיקר הדין כבר נקנתה לו לכל דבר, אלא שמחמירין לחוש גם לדעת הרמב"ם שחופה אינה היריעה הפרוסה אלא היחוד. והאמת שגם הרמב"ם ס"ל שברכות נישואין אינן במהות הקנינים כי כן כתב בפ"י מהל' אישות ה"ו, אירס וכנס לחופה ולא בירך ברכת חתנים הרי זו נשואה גמורה וחוזר ומברך אפילו אחר כמה ימים, ועוד ידובר

ח"א סי' צ"ז, בית מאיר אהע"ז סי' נ"ה ס"א, הגר"א בביאורו לסי' נ"ה סק"ט וסי' ס"ד אות י"א ובאו"ח סי' של"ט ס"ד ד"ה הכונס, חזו"א הל' קידושין סי' ס"ג אות י"ז ואות י"ח, תוס' שבת או"ח סי' של"ט סק"ד בשם ספר סולת למנחה הביאו בפת"ש אהע"ז סי' נ"ה סק"ב. עיי' בתים לבדים כמה חילוקים ונפק"מ להלכה.

לניד"ד, הנפק"מ הבולט ביותר והחילוק בין זווג ראשון לזווג שני אם חופת יריעה הפרוסה מועילה שתהיה נשואה ולסלק ממנה תואר ארוסה, אם מותר לחתן להפסיק בין סוף החופה ליחוד. לדעת הרמ"א דס"ל שבתולה נקנית לכל דבר בחופת יריעה הפרוסה, נמצא שאחרי החופה קנויה היא לו ואף מותר לו לבוא אליה אין בית מיחוש שהחתן יפסיק אחרי החופה ולפני היחוד כי באמת כבר נקנתה לו בחופה ועל נישואין של החופה חלה ברכת הנישואין. מה שאנו נוהגין ליחדם בחדר מיוחד אחרי החופה אינו אלא חומרה לחוש לדעת הרמב"ם ודעימיה שרק יחוד הוא קנין ולא חופת יריעה הפרוסה, ולדעת הרמ"א אין זה מעיקר הדין. תיפ"ל, כלה נדה שאסורה ביחוד גם קנויה לו לכל דבר אחרי חופת יריעה הפרוסה ואין חשש ברכות לבטלה אעפ"י שאינם מתיחדים כדמשמע בסי' ס"א ס"ב, עיי' ביהגר"א סי' ס"א סק"ח. משא"כ חופת גרושה ואלמנה שהמח' בסי' ס"ד ס"ה הכריע שאינן נקנות בחופת יריעה הפרוסה כי אם ביחוד הראוי לביאה, או יחוד ביאה למר כדא"ל ולמר כדא"ל כמבואר לעיל, וכדמשמע מלשון הרמ"א סי' נ"ה ס"א שהביא דעת התוס' ביומא שם בלשון וי"א שחופת בתולה משיצאה בהינומא ואלמנה משנתיחדו, נמצא שאחרי חופת יריעה

מתנבאים בסגנון אחד שחופת יריעה הפרוסה לא מהני בגרושה ואלמנה שתהיה קנויה לבעלה לכל דבר ולסלק ממנה תואר ואיסור 'ארוסה' שתהיה 'נשואה' ויהא מותר לו לבוא אליה. גם אם כיסה החתן את ראשה בהינומא ונכנסה עמו תחת היריעה הפרוסה על ארבעת הכלונסאות ואכלו סעודתם במקום צנוע שלא עפ"י כללי ודיני יחוד, עדיין ארוסה היא ואסורה לבעלה. לדעתם, הקנין היחיד שבו קונה את הגרושה או את האלמנה וניתרת לו אחרי שנתקדשה בטבעת כדמו"י, הוא יחוד הראוי לביאה. יש מהפוסקים שאמנם נוקטים כשיטה זו אבל בחומרה יתרה שאפילו ביחוד הראוי לביאה עדיין אינה קנויה לו לגמרי ואינה נקראת נשואה אלא בביאה ממש, ה"ה תירוצן ראשון בתוס' יומא י"ג ע"ב ד"ה ולחדא בדעת הירושלמי, שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ש"א, שו"ע הרב או"ח סי' של"ט ס"ח כדעת המרדכי סוף מס' ביצה ומהרי"ל בהל' שבת הביאו במג"א או"ח סי' של"ט סוסקי"א, ט"ז יו"ד סי' קצ"ז ס"ב סק"ו שלמד כן בדברי הרמ"א שם, טהרת ישראל סי' קצ"ז ס"ב אות י"ז. דעת המח' בסי' ס"ד ס"ה אינה מבוארת כל צרכה אם ס"ל שצריך יחוד הראוי לביאה או יחוד ביאה ממש, עיי"ש בב"ש סק"ו.

אבל יש חולקין וס"ל שבקנין חופה אין בין גרושה ואלמנה לבתולה, כולן נקנות בחופת יריעה הפרוסה. היינו, מיד כשהביא החתן את הכלה לביתו ורשותו נשואה גמורה היא וקנויה לו עם כל זכויותיו בה וחובותיו כלפיה ומותר לו לבוא אליה, הלא המה תירוצן השני בתוס' יומא י"ג ע"ב ד"ה ולחדא בדעת הירושלמי, שו"ת הר"א אשכנזי הביאו בח"מ סי' נ"ה סק"ח ובשו"ת משאת בנימין סי' צ', ט"ז אהע"ז סי' ס"ד אות א', ח"מ סי' נ"ה סק"ח וסי' ס"א סק"ב, שו"ת שבות יעקב

שהם ברכה לו ואין ראוי שיברך אדם ברכה כזו לעצמו. ורבינו אברהם בן הרמב"ם כתב בריש החידושים שבס' מעשה רוקח שמר אביו כעס על חתן שבירך ברכות אלו לעצמו. וידעתי שגדול אחד בירך ז' ברכות לעצמו ובעניי אמרתי דנעלם ממנו דברי הרמב"ם ז"ל ושהוא ז"ל הקפיד על זה, ע"כ.

נמצא לפי האמור שלא מצאתי מקום להרעיש ולהתריע על מה שחתנים בזווג ראשון אינם מקפידים ומפסיקים בין החופה ליחוד הן בדיבור והן בהליכה רבה עד לחדר היחוד מחשש הפסק בין ברכת נישואין ליחוד. ה"ה שאין קפידה כלל לשורר שירה אחרי החופה ולפני היחוד. מה שעורר עוד על הנהוג בבתי צדיקים שהחופה מתקיימת בחצר האדמו"ר ואח"כ הולכים החו"כ לאולם השמחה גם בזה אין קפידה כמבואר, מה גם שעד כמה שידוע לי מתיחדים החו"כ בבית האדמו"ר לפני שהולכים לאולם השמחה, ושם אוכלים סעודתם במקום צנוע. עד כאן בחתנים וכלות בזווג ראשון, אבל חופות בזווג שני נהיגא מקדמת דנא להקפיד מאד שמיד אחרי חופת יריעה הפרוסה ילכו לחדר היחוד ואפילו מתנה אני עם החו"כ לא להתעכב ועד כמה שניתן לא יפסיקו עד שנכנסים לחדר יחוד, והמחותנים ומחותנות לא יעכבם כלל.

בוה אתן שביתה לקולמוסי כפי הנלענ"ד, בתפלה ובקשה לנותן התורה והחונן לאדם דעת לכוון לאמיתה של תורה ואם שגיתי ה' הטוב יכפר בעדי. אסיים בברכת הדיוט, יתן לו ה' ברכה והצלחה ושמחה מרובה בחודש השמחה ויגדיל תורה ויאדיר למען שמו ית'.

הכ"ד החותם בברכת השמחה

הפרוסה עדיין לא נקנתה לו לכל דבר ואסורה לו ולכל העולם ככל ארוסה עד שיתיחדו, ממילא יש להקפיד שהחתן לא יפסיק עד אחרי היחוד כי עד שיתיחדו אין כאן נישואין שהברכות יחולו עליו. מהאי טעמא נוהגין בחופת זווג שני שהחופה אינה תחת כיפת הרקיע להתברך ככוכבי השמים לרוב כבזווג ראשון כמש"כ הרמ"א בסי' ס"א ס"א, אלא החופה נערכת בתוך הבית במקום הכי קרוב לחדר היחוד כדי למעט בהפסק בין ברכת הנישואין לנישואין שהוא היחוד, פשוט שאין להפסיק בדיבור שאינו מענין החופה או היחוד או הכתובה.

עוד ראוי לציין כי לית מאן דס"ל שברכות נישואין דינן כברכת המצוות שיחול עליהן הכלל של עובר לעשייתן, ואפילו אברכת אירוסין הסתפק הרא"ש בכתובות פ"א סימן י"ב אי הוי ברכת המצוות כי אין שם אשר קדשנו במצותיו לקדש אשה, כ"ש ברכות נישואין, עיי"ע היטב בשו"ע סי' ל"ד ס"א דמשמע לכאורה ריהטת לשונו דהוי ברכת המצוות אבל אינו כן כבט"ז סק"ב. גם אינן ברכת השבח במושג ברכת השבח דעלמא כשהחיינו ודומיהן, אלא ברכת השבח לחו"כ האלו הנישאים [כדמשמע מרש"י כתובות ז' ע"ב ד"ה מאי מברך] וברכה לישראל אורחי הנישואין [כמש"כ רש"י שם ח' ע"א ד"ה שמח תשמח]. ועוד, כתב רבינו החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות נ"ו הערות לאהע"ז סי' ס"ב וז"ל, אין ראוי שיברך החתן ז' ברכות בעצמו לפי שז' ברכות הם שבח לה' ית' וברכה לחתן והכלה וישראל, ולכן הראוי שיברך אותם הגדול שבנמצאים ואין ראוי שיברך אותם החתן לפי

הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א

הרב הראשי לבת ים

מח"ס משפט הנישואין - כת"י

המשכת יין לכבוד חתן וכלה

ומסתבר שהיו ממשיכין את היין בצנורות פתוחים (כעין האות U בלועזית, ודומיא דמעין שמימיו נמשכים והוא פתוח ונראה לכל), והנאספים היו רואים את היין, ובוזה מתרבה הכבוד והשמחה. ולא היו ממשיכין בצנורות סגורים, דאם כן מי רואה מה שיש בצנור, ואיזה סימן יש בזה^א. אמנם עיין בנימוקי יוסף כאן שכתב לבאר את המילה 'צנורות', שהם "כלים חלולים המקלחים את היין למרחוק". ועם שיתכן שאלו צנורות של ימינו, יתכן עוד שכוונתו למזרקות, או לצנור המשפירין כלפי מעלה קצת, והיין נאסף שוב בקערה למטה.

והנה, הראשונים בסוגיין עמדו על שאלת "בל תשחית" ועל שאלת "בזיון אוכלין" בהמשכת היין הזו, איך היה מותר לעשות כן. ונחלקו בזה כמו שיבואר להלן. רש"י עה"מ כתב, "ואין כאן משום בזיון והפסד, לפי

במסכת ברכות (נ:) אמרו חז"ל, 'ממשיכין יין בצנורות לפני חתן ולפני כלה'. ופירש רש"י ששופכין יין ומעבירין אותו בצנורות לפני חתן ולפני כלה, שזהו סימן טוב. כלומר כמ"ש הלבוש (אור"ח סי' קעא ס"ד) שזה רמז שתימשך שלוותן וטובתן של החתן והכלה. ע"כ. ולכאורה עיקר הסימן-טוב אינו היין, אלא ההמשכה, דהא יש הרבה יין ששותים בסעודות חתן, אבל מה שמזרימים וממשיכים אותו הוא רמז שהשמה הזו תימשך להם מיד. ובאמת כע"ז מצינו (במס' הוריות יב ע"ב ובמס' כריתות ה ע"ב) שמושחין את המלכים על המעיין, כי המעיין מימיו נמשכים הלאה, ויש בזה רמז, שתימשך מלכותו של אותו אדם. אבל גבי חתן וכלה, ממשיכין יין שהוא משקה חשוב, ולא ממשיכין בצנורות מים או דבר פשוט כיוצ"ב.

א. האמנם ע"ע לרבנו הגר"ח בספר בן יהודע כאן (ד"ה ת"ר) מה שכתב בביאור הסימן טוב שיש בזה ע"פ פנימיות התורה, וזה לשונו: רש"י פירש שמקבל את היין מפי הצינור בכלי. ונ"ל בס"ד שעושין כן לסימן טוב על חיבור הזכר והנקבה, שהזכר יורה זרעו כחץ ומקבלתו רחם הנקבה. והיין הוא רומז לזרע שממנו נוצר הולד, וכאשר יגבר זרע הזכר אזי יוליד זכר כמוהו. ומה שעושין זה הסימן ביין ולא בדבר אחר, מפני שהיין בתוך אותיות הפשוט שלו יש לו במילוי עוד יין אחר. [פי' הגימטריה של האותיות של מילוי אותיות יין, הם ג"כ כג"י של יין. י-וד, נ-ן]. לרמזו שזרע האיש המקלח לתוך רחם האשה יוליד כמוהו, דהיינו זכר. ואע"ג דאותיות מים ג"כ יש בתוכם מים [מ-ם, י-וד, מ-ם], עושין זה ביין, שהוא משמח^א. ע"כ. אולם עכ"פ אין גמרא יוצאת מפי פשוטה, שהיו הכל רואים את היין הנשפך, והיה זה משמח.

את דבריו, שמה שיין פתוח וזורם סתם גלוי לכל עין (שהיה זורם כנראה בצינור כעין U כמו שכתבנו), ואינו נמזג עבור שתיה, הוא קצת זלזול. וכמו אדם שיקח פרי ויזרקנו לגובה בלהטוטים רבים, עד שיאכלנו, שיש בזה קצת זלזול. אולם אעפ"כ הדבר מותר לכבוד שמחת חתן וכלה.

לרש"י ודעימיה שאסור לזלזל ולהשחית את היין, היו ממשיכין אותו בצינור של עץ, שבזה אין היין נמאס. וכתב השטמ"ק בסוגיין (והובא במשנ"ב ושה"צ סי' קעד ס"ק יט), שזה לאפוקי שלא היו ממשיכין את היין על גבי הקרקע. ולכאורה הוא פלא, דבגמרא כבר איתא 'בצנורות'. ומהיכי סלקא דעתין לראשונים לחשוב שיהא מותר להמשיך היין ל גבי 'קרקע', עד שיחדשו שהוא דווקא צנור עץ. ואולי היה להם גי' אחרת בגמרא. עיין בשטמ"ק שם. ואילולי דברים הנ"ל היה אפשר ל צנור 'עץ' ולאפוקי צנור 'מתכת', שהין נמאס מהברזל. ויש לע"ע.

אך ראשונים אחרים ס"ל שמותר לעשות כן אף אם על ידי כך נשחת היין, כיון דהוא לצורך שמחת חתן וכלה. וראש בשיטה זו הוא הראב"ד, כמו שהביא בשמו בספר המכתם (למס' ברכות בסוגיין ד"ה ממשיכין) שמותר להמשיך יין בצנורות גם באופן שהיין הולך לאיבוד, ואין חוששין להפסד היין, כי זה מרבה שמחת חתן וכלה במה שמראים שיש ברכה גדולה. וכתב לבאר דאע"פ שאסרו לזרוק קליות ואגוזים בימות החורף כיון שהם נפסדים על ידי כך, זה מפני שאין באותה זריקה כל כך שמחה; אבל יין הוא שמחה גדולה ולכן מותר. ורק השחתת אוכלין בדרך ביזוי אסור. כיוצ"ב נמצא גם בס' הבתים (הל' ברכות שער ששי סעיף יג)

שמקבלים אותו בראש פי הצנור בכלי". וכן פירש הר"ח (ד"ה ת"ר ממשיכים), והביאו הראב"ה (ח"א סי' קלז), שמדובר באופן שהיין אינו הולך לאיבוד. וכן כתב גם הרא"ש עה"מ (סימן לב). וכן כתב בחי' הרא"ה (ד"ה ת"ר ממשיכין) שמדובר בנשפכין לכלים ואינם נמאסים. וכן הביאו המאירי (ד"ה ומותר) והשיטה מקובצת (ד"ה ממשיכים), בפירוש הראשון. גם רבנו ירוחם (נתיב טז חלק ה) כתב דמירי שמקבלים את היין הזורם מפי הצינור. וכ"כ בס' הבתים, כמו שיובא להלן. הרי למעלה משבעה ראשונים דס"ל שלא הותר להשחית יין בשביל שמחת חתן וכלה.

אלא שא"כ קצת קשה מאי רבותא במאמר זה של הגמרא, יעשו החוגגים כרצונם, ומה נפ"מ איך יימזג היין אל הכוסות, אם ישירות מן החבית, או דרך צינור המקלח, או כיוצ"ב, ומה ראו חז"ל לציין את זה. ובחי' רבינו מנוח (עמ"ס ברכות פ"ז ה"ט) ביאר שחידוש הברייתא הוא שאין בענין חשש משום דרכי האמורי. כי גם הגוים היו עושים כן. ע"כ. ובאמת שכבר בתוספתא נראה שזה הוא הנושא, כי זה לשונם (במס' שבת פ"ז ה"ט) "ממשיכין יין ושמן בצנורות לפני חתנים ולפני כלות, ולא משם דרכי האמורי". גם במסכת שמחות (פ"ח ה"ד) מבואר שאין כאן חשש דרכי האמורי, ויועתק הלשון להלן. כלומר, אע"פ שגם הגוים עושים כן, מותר לנו לעשות כן, וכנראה כיון שעושים זאת לסימן ברכה, ולא בתור ניחוש, כמו בדרכי האמורי.

ובמאירי כאן (ד"ה ומותר) כתב, שהחידוש בברייתא הוא שמותר לעשות כן אפילו שיש בזה קצת זלזול ביין. וצריך לבאר

"הבתים" (בית תפילה בית מנוחה, על הרמב"ם הל' ברכות פ"ז אות יב), בשם הראב"ד. וכעין זה כתב בשיטה מקובצת (ד"ה ממשיכין) שיש מפרשים שמותר להמשיך יין בצינורות אפילו על גבי קרקע שהוא נמאס, משום שעיקר שמחת חתן וכלה בכך. עוד ראיתי מי שכתב, שדברי הראב"ד הללו הובאו גם ברבנו מנוח (בדפו"י עמ' שט), ובתשב"ץ (דפו"י עמ' רצג), וברבנו אברהם אלבשוילי (עמ' תסט). הרי ראשונים רבים דס"ל שמותר להמשיך יין לכתוב חתן וכלה אף אם יפסד. וטעם כולם משום שיש בזה גם שמחה וגם סימן ברכה, ואינו דומה לקליות שאין בהם כל כך שמחה או ברכה, ולכן שם חוששין לאיבודם. וכ"כ הב"ח (סי' קעא ס"ו) שדבר פשוט הוא שכל שיש בו מצות שמחת חתן וכלה מותר גם להפסיד את האוכלין; וביאר שרש"י לשיטתו שפירש שהיו עושים זאת לסימן טוב, ואין בזה מצוה, אסר להפסיד את היין; אבל אם היא מצוות שמחה, לשמח חתן וכלה – לצורך מצוה התירו להמשיך היין אף אם הוא נפסד.

והראב"ה (ח"א סי' קלז) כתב טעם אחר שמותר להפסיד את היין, מפני שיין עומד גם לזילוף, וכמו שהביאו בגמרא (פסחים כ:): מימרא של הבריות שאומרים בלגלוג, "שותין מלוג בסלע, ומזליפין מלוג בשתים". פירש"י שם, לוקחים את היין הנמכר בשני סלעים לזילוף, ואת היין הפשוט הנמכר בסלע – אותו שותין. הרי שיין משמש לשני דברים, לשתייה, או להנאה וכבוד, ואין זה בל תשחית כלל. והנה טעם זה שהיין עומד גם לכבוד, לא יכון בזמננו, שאין משתמשים ביין לזילוף אלא רק לשתייה. ומ"מ גם בזמננו עומד טעם הראשון של רוב הראשונים, וכפי

וזה לשונו, "אין נוטלין הידיים ביין, וכן אין מפסידים שאר אוכלים ומשקין דרך ביזוי ובעיטה".

ואני עני תמה, למה לא הביאו הראשונים מקור ערוך לדבריהם ממסכת שמחות (פ"ח ה"ד), שם איתא להדיא בזה"ל: "ממשיכין לפני חתנים ולפני כלות צינורות של יין וצינורות של שמן, ואין חוששין משום דרכי האמורי, ואין חוששין משום איבוד אוכלין. ומעשה ביהודה והלל בנו של רבן גמליאל שנכנסו אצל רבי זכאי לכבול, והמשיכו אנשי העיר לפניהם צינורות של יין וצינורות של שמן". הרי שלכל דבר של צורך מותר לעשות כן, ואין איסור איבוד אוכלין אם עושים באוכל דבר נוסף לשירות האדם, אע"פ שאינו לעיסה ואכילה ממש. ואכן חושבני שבאמת היה פשוט לכולם שזה המקור, אבל הביאו את הדברים בשם הראב"ד, כי הוא זה שהסביר את הטעם, שאין חשש איבוד אוכלים אלא כשעושה כן דרך איבוד והשתחה.

וכן כתבו בשם הראב"ד ראשונים נוספים בסוגיין. ומשמע דס"ל כוותיה. כן כתבו בחי' הרשב"א ובחי' תלמידי רבנו יונה בסוגיין, שמותר להמשיך יין בצנורות לפני חתן וכלה אע"פ שהם נמאסים, משום שעיקר שמחת חתן וכלה היא בכך (כנראה לפי מנהגם אז), וכדי לשמחם התירו. ומה שאסור לזרוק קליות ואגוזים בימות הגשמים משום שנמאסים בכך, זהו מפני שאין עיקר שמחתם בכך; אלא שכיון שיש בזה קצת שמחה התירו לזרוק בימות החמה. ע"כ. וכ"כ המאירי (בסוגיין ד"ה ומותר) בשם יש אומרים. וכ"כ בן דורו רבי דוד הכוכבי בספר

ושתיה הוא זלזול באוכלין, או של ידי שהם ניגרים בצינור הם נמאסים קצת, ומצד חשש קל זה של 'זלזול' – בזה התירו לצורך שמחת חתן וכלה; אבל שילכו לאיבוד לגמרי לא התירו בשביל זה. ע"כ להב"י. מאידך הב"ח (סי' קעא ס"ו) חלק בזה, וס"ל שהרשב"א הולך בשיטת הראב"ד והחוננים עליו. עיין עליו.

מנהג זה של שפיכת יין בצנורות, עם שהובא בגמרא ובשו"ע, לא ידוע עוד בימינו. והטעם לכך כנראה, משום שלמ"ד שצריך שיקבל את היין אחרי השפיכה ולא יפסידנו, הנה נעשו הבריות איסטניסים ואינם מוכנים לשתות יין אם נתלכלך מעט, וא"כ יופסד היין אם יעבור בצנורות. ולמ"ד שיכולים לשפוך היין לאיבוד, מ"מ אין הבריות רוצים ללכלך את הרצפה, וגם פן יחליקו עליה אנשים. אלא שעדיין נהגו בשפיכת קצת יין בקצת קהילות של יוצאי תוניס וג'רבא, ומנהגם שאחרי גמר ברכת המזון וטעימות החתן והכלה משתי הכוסות כראוי, מעבירים את היין מכוס לכוס, וכל הקהל שרים את סיום הברכה השביעית כפי שהובאה בקדמונים, "חתן ישמח בכלה, כלה תשמח בחתן, בבנים בבנות, בעושר ובכבוד", והכל נדחפים לראות וכו', ואין מפסיקים את השירה והריקודים עד שרוב היין נשפך ארצה.. וראיתי כי כבר הראב"ה (סי' קלז) כתב כעין זה, וז"ל, "ממשיכים יין בצנורות וכו'. והשתא נהוג עלמא שבין בברכת אירוסין ובין בברכת נישואין שופכים מקצת יין מהזכוכית לפני החתן והכלה, כעין ממשיכים היין". עכ"ל. והיכא דנהוג נהוג. והיכא שלא נהוג אין צורך להנהיגו, אחר שוא מנהג עם בעיה, השחתת אוכלין, או

שביאר בהם הב"ח, שמשום המצוה לשמח חתן וכלה – התירו לאבד היין.

ויל"ע איך התירו לעשות איסור מפני שמחת חתן וכלה, והיכן שמענו ששמחת חתן וכלה דוחה איסורים, אדרבא בכמה מקומות ראינו שאין שום איסור נדחה מפני שמחת חתן וכלה. (עיין מה שאסף בגודלו מרן הגר"ע יוסף זלה"ה בשו"ת יביע אומר ח"ה יור"ד סי' יד אות ג, ובח"י יור"ד סי' נח אות טז, ובשו"ת יחיה דעת ח"ה סי' נ, ובספרו מאור ישראל ח"א עמ' נט, ובספרו חזון עובדיה על פורים, עמ' קצט). וצ"ע. ובהכרח שיש לומר שאין כאן כל תשחית ממש, ואין היין נשחת עד שאינו ראוי כלל, אלא שהוא מאבד קצת מחשיבותו וטעמו על ידי שהוא עובר בצנורות. אבל לעולם הוא נשאר ראוי לשתיה בשעת הדחק.

מ"מ למעשה לא התיר מרן השו"ע להמשיך יין, אלא בלי איבוד. וזה לשונו (בסי' קעא ס"ד), "ממשיכין יין בצנורות לפני חתן וכלה, והוא שיקבלנו בכלי בפי הצנור". ויל"ע למה פסק כן, ולא כסתמות המסכת שמחות שהבאנו, ולא כקבוצת הראשונים שהתירה. ובפרט שאיסור ביזוי אוכלין הוא איסור דרבנן. ואין כאן איסור תורה של כל תשחית, כיון שעושה זאת לצורך שמחה. האמנם, המעיין בבית יוסף שם (ד"ה ממשיכין) יראה שהוא למד גם בדעת הרשב"א ותלמידי רבנו יונה שלא התירו לאיבוד, ושכיון שלא נזכר בדברי הרשב"א ורבינו יונה שהתירו אפילו הפסד אוכלין, נראה שאף הם דיברו כשמקבלים את היין בכלי בפי הצנור, וכמו לפירוש רש"י, אלא שאעפ"כ חששו לביזוי אוכלין כיון שעצם מה שמשמשים בהם שלא לצורך אכילה

והכלה. והיה זה לסימן כבוד וברכה, שתמשך להם ג"כ השמחה. וי"א שהיין היה מתלכלך ואובד, וי"א שלא היה מתלכלך ואסור להפסידו או להפסיד אוכל אחר עבור שמחת חתן וכלה. עכ"פ בזמננו לא נודע עוד מנהג זה, ואי"צ להחזירו.

ביזוי אוכלין, ועם שהגמרא התירה את זה, לא אמרה שחובה לעשות כן, אלא שמותר לעשות כן לצורך שמחה. ובזמננו נוהגים לשמח את החתן באופנים אחרים.

סוף דבר: בזמן חז"ל היו ממשיכים יין בצנורות או במזרקות, כדי לשמח את החתן

הגאון רבי יואל יחיאל מיכל פרנקל שליט"א
מח"ס מלכי צדק ושא"ם, בית שמש

יולדת שהרגישה צירים באיזה אופן יש לטמאה מחמת פתיחת הקבר

הרגישה צירים חזקים ושוב פסקו לגמרי עד שחזרת להלך על רגליה:

הנחלת שבעה חידש לטמא את האשה גם באופן זה כמנהג פולין, אבל כל האחרונים השיגו וחלקו עליו, והסכימו פה אחד שאין לחוש לחומרא זו, זולת במקום שיש מנהג מבורר לאסור אף באופן זה אין להם להקל כנגד מנהגם, כל עוד שלא בדקה ומצאו שהפתח סגור (ובשו"ת חת"ס כתב דאף האוסרים לא דיברו אלא בסתמא, אבל אם לאחר שנסתיימו הצירים בדקה ומצאו שפתח הרחם סגור לגמרי בזה אין שום מנהג לאסור).

מרגשת צירים חזקים ומסודרים שנדמה לה שהם חבלי לידה:

התורה השלמים ובית לחם יהודה והפלתי והסדרי טהרה והחת"ס מסכימים לדינו הראשון של הנחלת שבעה דביושבת על המשבר נקטינן שהצירים החזקים גורמים פתיחת הקבר, ואי אפשר לפתיה"ק בלא דם, ועד כאן לא נחלקו עליו אלא כשפסקו הצירים ונתברר שהיו צירים מדומים, אבל כל עוד שלא פסקו הלוא יש לחשוש שהם צירי אמת הגורמים את פתיחת הקבר, וממילא צריך בעלה לזהר ממנה ולנהוג בה את כל דיני ההרחקות.

לכבוד האי גברא יקירא, המלא וגדוש בתורה והוראה, מוכה הרבים, אשר לבו ער וחם לכל דבר שבקדושה, ומחבר ספרים נפלאים בכמה מקצועות התורה, הרב הגאון רבי יעקב אהרן סקוצ'ילס שליט"א, רב ומורה צדק בבית הוראה יד הרמ"ה בעיה"ק ירושלים תובכ"א

בדבר השאלה הנוגעת מאד למעשה ביולדת טרם לידתה שמרגשת חבלים וצירים, באיזה אופן יש לטמאה מכח ההלכה הרווחת דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וממילא כשיש לה צירים הגורמים פתיחת הרחם יש לתפוס שיצא ממנה דם ונטמאת לבעלה, והנה רבותינו גדולי הפוסקים האחרונים ז"ל כבר האריכו רבות בהך מילתא, ובחמלת ד' עלי זיכני להציע את סיכום ובירור שיטות האחרונים בזה בספרי מלכי צדק הלכות נדה לסימן קצ"ד אשר עדיין לא בא בדפוס (ואני תפילה לקל שד"י שיש בחסדו די ויש באלקותו די לחונן אותי מאוצר מתנת חיים שיודפסו ספרי ויתקבלו באהבה וחיבה בקרב עוסקי התורה ושיתרבה מזה כבוד שמים), וכאן ארשום לפניו את תמצית הדברים שנבארו שם מדברי האחרונים בלא נימוקיהם ובלא מראי מקומות.

אלא לגבי הרחקות ופרישות, אלא שכאמור הוא שיטה יחידאה נגד כל האחרונים).

מרגשת צירים חזקים ומסודרים והרופאים הפסיקו את החבלים ע"י תחבולות:

מצוי לפעמים בנשים שמרגישות חבלי לידה קודם הזמן, והרופאים חוששים ללידה מוקדמת, ולכן נותנים לה תרופות שונות ובכך עוצרים את התקדמות הלידה, והנה התוה"ש והפלתי והסד"ט והחת"ס יסכימו שבאופן זה יש לטמא את האשה מחמת אותם חבלים, דהלוא עד כאן לא חלקו על הנחלת שבעה אלא במיני חבלים שאינם באים מצד התעוררות הגוף להמליט את הולד אלא הם באים טרם הלידה, ובזה חידשו שהם כאב בעלמא ולא צירים, ואולם בנשים אלו הלוא החבלים מצד עצמם אפשר שהיו חבלי אמת וגרמו לפתוח מעט את הקבר, ואולם לפי הנודב"י והחור"ד יש לומר שאם הרופאים יבדקו אותו מקום ויראו שאין פתיחה משמעותית יותר מבסתם אשה שאחזה צירים מקדימים, אפשר שיש להקל ולא לטמאה, וכל שכן אם הרופאים יבדקו ויאמרו שהפתח סגור ומסוגר לגמרי כמו בשאר מעוברת רגילה, שבאופן זה אין להחמיר לכו"ע, ואפילו הנחלת שבעה יודה לזה כמו שכתב בשו"ת חתם סופר.

הכרעת לילד ומרגשת בעצמה שנפתח הקבר, או שהמלידת בדקה אותה ואומרת שיש פתיחה יותר משיעור שפפורת דקה שבדקין:

באופן זה היא טמאה לכולי עלמא, ולא מצינו למי מהפוסקים שצידד צד קולא בזה, אלא כללל הוא דכיון שהיתה כאן פתיחה גמורה כדי להמליט את הולד, אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (וכל מה דשקלו וטרו האחרונים לגבי יושבת על המשבר נאמר לפי

ומדברי הנודב"י והחור"ד גם לא שמענו היתר באופן זה, כי הם לא אמרו את דבריהם אלא לגבי אשה ששוב פסקו ממנה ציריה לגמרי, ומטעם דהצירים האלו שאינם באים מחמת הלידה אינם גורמים אלא פתיחה מועטת כשיעור שפופרת דקה שבדקין, ואולם צירים גמורים הבאים בשעת הלידה הלוא הם בודאי גורמים פתיחה גמורה ורחבה של הקבר, וממילא מאז שמרגשת צירים חזקים זמן ממושך פשיטא שיש לנו לחוש שכבר נפתח הקבר בפתיחה גמורה ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וגם בדברי הגאון רבי ברוך פרענקיל לא שמענו היתר באופן זה שפתיחת הקבר הוא מחמת התעוררות הגוף להפליט את הולד, ואין לנו מי שהקיל בדבר זה להדיא אלא בעל תשובה מאהבה (והסכים עמו הנודב"י בהמשך תשובתו) שחידש דשמא לגבי טומאת נדה נוכל להקל מספק דבישיבה על המשבר לחוד לא הוי פתיחת הקבר (וכבר העירו בזה יפה, דהא פשיטא דאף לפי דברי התשו"מ לא נתיר אותה לשמש עם בעלה בעת שתקפוה ציריה, דהלוא בכל רגע הצירים יכולים להתקדם ללידה גמורה ויש חשש ממשי שבאמצע התשמיש תרגיש פתיחת הקבר או שיצא ממנה דם ממש, וכל עיקר דברי התשובה מאהבה לא נכתבו אלא בעובדא כהא דהנחלת שבעה שהצירים פסקו וחזרה להלך על רגליה, ועל זה כותב דמאחר שפסקו הצירים שוב היא טהורה גמורה לבעלה לכל דבר, ומעתה אף שלפי סברתו הרי זה שייך גם ביולדת גמורה שיש לנו צד ממשי שהגיע עת לידתה מכל מקום לא נוכל להקל בזה לגבי תשמיש מצד חשש אחר, ועד כאן לא נוכל להתיר לדידיה ביולדת גמורה

ומסוגר עד הלידה, ועל זה סמך להקל, אמנם ראיתי בספר פתחי מגדים שמביא מרופאים מובהקים שהפתיחה הזאת היא גם בפתח הפנימי, ואם האמת אכן כדבריו, שוב לא מצאנו טעם ממשי להקל בנשים אלו שלא יצטרכו ספירת ז"נ וטבילה, דלפי התוה"ש והפלתו והסד"ט והחת"ס בודאי שיש לטמאה, דכיון שידענו שהיה כאן פתיחת הקבר אי אפשר שלא יצא ממנו דם, ולעומת זאת מדברי הנודב"י והחור"ד לא שמענו היתר באופן זה, כי הם דיברו רק באשה שלא ראינו בה פתיחה ממשית, ואין עומד לנגדנו אלא חשש מצד המבואר בגמ' דצירים חזקים גורמים פתיחת הקבר, ולגבי זה חידשו הנודב"י והחור"ד דכיון שאין הפתיחה מורגשת כל כך בעל כרחין שהיא פתיחה מועטת שאינה גורמת יציאת דם, ואולם היכא שאנו רואים בעינינו פתיחה גדולה יותר משיעור שפופרת דקה שבדקין בודאי לא נוכל לטהרה, וכפי שהנודב"י גופיה סיים בתשובתו שם דהיכא שהרגישה פתיחת הקבר בודאי יש לטמאה מצד הדין המבואר בסימן ק"צ (סעיף א'), ולפי דבריו אלו כל שכן בעובדא דידן שנודע לה בהדיא שיש בה פתיחת הקבר שיש לטמאה, ולכאורה לא נשאר לנו אלא סברת התפאל"מ והגר"פ שחידשו דפתיחה שאינה באה מחמת התעוררות הגוף להפליט איזה דבר אינה גורמת ביאת דם, ולפי דבריהם פשיטא שאין לחוש בפתיחה זו הנעשית מחמת כובד הולד המכבד על הפתח, אלא שביארנו בסייעתא דשמיא במקום אחר דכל האחרונים הסכימו שאין חילוק בין פתיחה מתוך התעוררות הגוף לפתיחה הנעשית על ידי דבר חיצוני, דמעתה נמצא שלכאורה לא מצוינו טעם ממשי לסמוך עליו להקל.

המציאות בזמנם שלא היה מקובל שהמיילדת תוחבת את אצבעה לתוך הרחם לבדוק מצב התקדמות הלידה, שלא היה להם דרך לידע אם יש פתיחת הקבר או לא, ולגבי זה נחלקו הפוסקים אם ישיבה על המשבר מהוה סימן על פתיחת הקבר, ואולם פשיטא דהיכא שאנו יודעים בוודאות שכבר נפתח בית הרחם הרי מכאן ואילך היא טמאה גמורה מצד פתיחת הקבר).

נשים שכבר בחודש השמיני והתשיעי הרחם פתוח מעט כאצבע או יותר:

מצוי בנשים בחודש השביעי או השמיני להריון, שהרופא מעיד שהקבר פתוח מעט כאצבע או יותר, והנה בדורות הקודמים לא היה דרך הרופאים או המיילדות לבדוק ברחמן של הנשים בשבועות ובחודשים שקודם הלידה, ולכן לא מצוינו התייחסות לשאלה זו בדבריהם (וגם יתכן מאד שבדורות הקודמים לא היתה קיימת כמעט תופעה זו, כי גם כהיום אין זה מצוי בדרך כלל אלא בהריונות המאוחרים כהריון שמיני ותשיעי ואילך מחמת חולשת הדורות, ובזמניהם לא היה נפרץ לא החולשה ולא הריון שמיני ותשיעי), אמנם כהיום שהרופאים ממליצים לעקוב על תקנת הלידה במשך ימי ההריון נתחדש שהרופאים בודקים את מצב הרחם בחודשי ההריון המאוחרים, ונתחדשה השאלה האם יש לטמא את האשה מחמת פתיחה זו, מצד שנאמר דכיון שנפתח הקבר אי אפשר שלא יצא ממנו דם.

והנה תחילה יש לברר היטב את מציאות הדברים, כי בשו"ת קנה בושם (ח"ב סימן ס"ה) מביא בשם רופא מומחה שבאמת פתיחה זו אינה הפתיחה האמיתית אלא היא פתיחה חיצונית, ואילו הפתח הפנימי סגור

ומעתה יש להזהיר את הנשים שלא יתנו
לרופא לבדוק את פתחן בחודשי ההריון
המתקדמים, במקום שאין צורך רפואי אמיתי
לזה, כדי שלא תתעורר שאלה חמורה זו, כי
לפי פשטות ההלכה יצטרכו ספירת נקיים
וטבילה מטעם דאי אפשר לפתיחת הקבר
בלא דם (וכאמור כל דברינו אלו סובבים על
ההנחה דפתיחה זו היא פתיחה פנימית, אלא
שיש לברר אם אכן זהו המציאות, וכפי
שכתבנו בפתח דברינו).

**מכתבי ברכה
תגובות והערות**

הסכמת הגאון רבי אליעזר זאב רז שליט"א

ראש הישיבה הגדולה בית אליעזר

RABBI ELAZAR RAZ

ROSH YESHIVAS
BEIT ELIEZER

אלעזר זאב רז

ראש הישיבה הגדולה "בית אליעזר"
מח"ס שו"ת "מציון אורה" ושא"ס

בס"ד. ט"ז שבט התש"פ

מכתב ברכה

חזיתי איש מהיר במלאכתו, מר ניהו הרב הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מחבר הספרים "גם אני אודך" ו"פרדס יוסף החדש", אשר לא מניח ידו מן הכתיבה. ועתה הביא מן החדש קובץ תורני "מה טוב אהליך יעקב", היוצא לאור לעילוי נשמתו ולזכרו של המנוח היקר, אוהב התורה ולומדיה, רבי שלי סקוצילס זצ"ל.

והנה אמרו רבותינו (בבא בתרא י'): אשרי מי שבא ללמוד ולתלמודו בידו. ופירש הגאון מהרש"א בחידושי אגדה: "כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד, אשר על כן נקראו החכמים סופרים".

וכבר כתב רבנו אליעזר פאפו זיע"א בספרו העצום "פלא יועץ" (מערכת כתיבה): הנה מי שחננו ה' דעת ושם חלקו מיושבי בית המדרש, מה טוב שירשום בכתב כל אשר חננו ה' לחדש דבר קטן דבר גדול, ואל יתירשל, שכבר אמרו (ספר חסידים סימן תקל) שעתידי אדם ליתן את הדין על אשר לא כתב בספר כל אשר גילו לו מן השמים חדושי תורה. ועוד אמרו שהכותב חדושי תורה, מעלים עליו כאלו הקריב קרבנות, ועל ידי הכתיבה מתגלה הדבר, והרי הוא כאלו דרשו בתוך רבבות אלפי ישראל, כמו שכתב הרמב"ם. עכ"ל.

בואו ונחזיק טובה לכבוד הרה"ג העורך שליט"א, ועמו ברא מזכה אבא, הרה"ג רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א מח"ס "אוהל יעקב", המזכים את הרבים בדברי תורה והלכה. יהי רצון שיזכו להמשיך בפעלם הטוב, להגדיל תורה ולהאדירה, ברבות הטובה, לאלף ורבבה, עד זקנה ושיבה. אמן.

ביקרא דאורייתא

אלעזר רז

הסכמת הגאון רבי שמואל רבינוביץ שליט"א

רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים

Rabbi Shmuel Rabinowitz
Rabbi of the Western Wall
and Holy sites in Israel

הרב שמואל רבינוביץ
רב הכותל המערבי
והמקומות הקדושים

בס"ד, כ"ב שבט תש"פ

לכבוד
מע"כ ידידי הרה"ג המופלג
רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

אחדשה"ט,

קיבלתי את הקובץ "מה טובו אהלך יעקב", אשר חננו השי"ת ללקט פסקי הלכות בענייני העומדים על הפרק מגדולי התורה, מאורי הדורות אשר מפיהם אנו חיים. ובמיוחד לחדש כסלו ובעניינים של חנוכה. ומיטעם טעים להו מע"כ בהגניגים ורעיונות כיד ה' הטובה עליו, והכל נכתב בלשון צחה וקלה בטוב טעם ודעת ברוב כשרון והשכל.

והן זה רבות בשנים ידענא ליה לגברא רבא דמרא סייעה, ועתה נחניתי לראות כי עלה בידו להוציא מתח"י דבר יקר ונעלה לזיכוי הרבים שיפיקו תועלת מרובה.

יזכה מע"כ להמשיך עבודה ק"מ מתוך ברכה והצלחה, ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה.

יהי רצון שמתוך החושך המכסה ארץ והערפל ששרויים בו לאומים, יהי ה' לנו לאור עולם, ונזכה במהרה לאור חדש אשר יאיר על ציון.

הכותב לכבוד התורה ולומדיה
שמואל רבינוביץ
רב הכותל המערבי והמקומות הקדושים

The Western Wall
Heritage Foundation

הקרן למורשת
הכותל המערבי

רח' העומר 2, העיר העתיקה, ירושלים 97500, Israel
e-mail: RavHaKotel@theKotel.org | דוא"ל: 02-6273114 | פקס: 02-6273114 | טל: 02-6273114

הסכמת הגאון רבי אהרן זכאי שליט"א

ראש ישיבת אור יום טוב ומח"ס רבים ונכבדים

מוסדות אור יום טוב

ע"ש הגאון יום טוב ידיד הלוי וז"ל
בראשות הרב אהרן זכאי שליט"א

רחוב גשר החיים 10,
ת.ד. 36669, ירושלים.
טל: 02-5389503
פקס: 02-5374658

INSTITUTIONS
OR YOM TOV
in memory of Hagao'n
Yom-Tov Yedid Halevi zsi.

Headed by HARAV
AHARON ZAKAI Shlita

10, Gesher Ha'Haim St.
P.O.B. 36669, Jerusalem
Tel: 02-5389503
Fax: 02-5374658

כה
אל תראש חוצה אזה התשפ"ב

מכתב דרישה

רבות יראתי אג – חספה היקר והמיוגד
מה שאני אהליך יצקד, אשר בו פסקים
נקיטת מנהל הדור ציטט ושלטא, אשר
נגאבה על ידי יסידנו ומכידנו היקר והמיוגד
המפורסם לשם טוב ולתורה יב בעלמא מנהל
הרבים בעל מנהל גמולא, גהיל וקני משמנו
קד וקני, המאון רבי גמולא הען ימנוקל שלטא,
אשר ידו רב לו בעיקר ספרים וקניו הרבים
מנהל שגא אפשה לגא, ומן השמים ציטטו לכך
מנהל מנהל צדקו וצדקו וצדקו, שגה גמה
שאגיים למא צבא, וספיו הקדושים מופצים דל
אגה וצדק וצדק על מלך מלך
ויהי שגה צדק וצדק למנהל צדק והאגיה
דקדוק איתנה ופועל מנהל, יהוה ונשא
ועדה למנהל וננה למנהל גאון צדק אגל.

דרישה התורה

אהרן זכאי

מכתב ברכה מהגאון רבי אורן צדוק שליט"א

מח"ס שו"ת אורן של חכמים וש"ס

לק"י

לכבוד מעלת ידיד ה' מזכה הרבים, מסיק מן שאו"ל לחיי עלמא. כבוד מעלת הגאון ר' גמליאל רבינוביץ' המפורסם לשם ולתהילה, העטור בכל מידה נאצלה. דבק בתכונה מהוללה. עושה עצמו כמי שאינו, בבקשו חקר שאלה, כמי שאין עמו גם לחם גם שמלה. ממליך מלכי רבנן וחימהו בתארי שבח ומעלה, עשות ממלכת התורה שבח וגדולה. והוא עצמו עמו עוז וממשלה, ולו כבוד יקר ותהילה. לו נאה ולו יאה לשבחה ולהללה. חובר חיבורים מחוכמים פרי שאלתו שאלה, לעשרות הן חוץ מאלו הרשומים על שמו לגדלה. והוא הוא ואין בלתו, לבד אחד ואין עמו, לעטרה ולפארה. הרוח החיה, לכנוס באוצרָא, דברי תורה טבין בכל פטטיא, להוציא טבען להראות טובן, להתבדר בכל עלמא, שכלילו שורָא ויחיטו אושָא, לכתבן ולחוקן עלי דפיא וספריא. מוציא תחות ידוי רבנן ותלמידהון אבנים יקרות ומרגליא. ולא ישקוט האיש עד אם כילה מבוקשו, ומנה בידו וחצי תאותו. מוסיף והולך, בכל נתיב ודרך, להגדיל ערך, בדיבוק חברָא. להעצים אורה של תורה באור יקרות, בנועם זיו לדורי דורות. הן בכתב מכתב הן בספרי, ועתה מהנגלה לפְנֵי תכריך כתביו. עין לא שזפה חידושי חידושים, גנוזים עם חדשים, נוטפי צוף ופנג פרי מגדים, פירות מתוקים בסברא עמוקים. כה יתן לו ה' וכה יוסיף, להרבות עוד כהנה וכהנה חידושים וחיבורים. ביישוב הדעת במנוחת הנפש בבריאות נהורא מעלָא. כן ירבה וכן יפרוץ.

ביקרא דאורייתא

הצ' אורן בכא"מ שמעון צדוק יצ"ו

מח"ס שו"ת אורן של חכמים וספר מנחת מרחשת ועו"ס

מכתב ברכה מהנאון רבי נחמן הלוי הרשקוביץ שליט"א

מנדולי מרביצי תורה בקרית קרעמשניף רחובות

ד'ס"ז, אלול, אסדר, ומאחרי כבוד ה' באל מאלא, וכו' אסדר, וכו'.

כבוד

תלמידו פיקר אברהם

המחכים את רבתי, ומתאגדי ואת מכלל,
כח"כ ברכותי רבי אליהו הכהן רבינו רבי אליהו
מח"ס "עם מני חזק" באת כנתי, פירס וס"ף על המעשים
וצד מאל הכמורים,

אלאכן וללא מאל!

קדמי לנען הספר במחבר קדמי - את מאל מליק ילד
ע"ה רבי אלי סקולצ'ס ז"ל חלק ח',
במלך אצול מני מלך מלך מלך מלך מלך מלך
ואם מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
עד בלום, דל מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
אברהם ברכות פנחס, מלך מלך מלך מלך מלך מלך
נאל ברכות מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
עד מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך

אברהם ברכות מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
כח"כ מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך
מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך מלך

מכתבי תגובות והערות

הגאון רבי דוד משה ראזענבוים שליט"א
רב ואב"ד קרית קרעטשניף רחובות

לימוד הלכות בדיקת חמץ לפני בדיקת
חמץ

א' דר"ח אדר תש"פ לפ"ק

החיים השמחה והשלום ובט"ם יעלו
ויבאו על ראש ידידי היקר כהן שדעתי
יפה הנה"ח מוה"ר גמליאל הכהן
רבינוביץ שליט"א בעמח"ם פרדס יוסף
החדש על המועדים וגם אני אודך
ושא"ם.

אחדשה"ט באה"ר ובלונ"ח באתי בזה
להודות ולהוקיר את מע"כ על התשורה
הנאה קובצי "מה טובו אהליך יעקב" שערך
וליקט לכבוד ידידו הרב הגאון מו"ה יעקב
אהרן סקוצילס שליט"א לזכר ולע"נ אביו
הנכבד אוהב תורה ולומדיה הרב טלי
סקוצילס ז"ל והמפורסמות א"צ ראי' כי כבר
איתמחי גברא ואיתמחי קמיעי וגם קבצים
אלו ככל ספרי מע"כ מלאים זיו ומפיקים נגה
והרואה אומר ברקאי.

ולבקשתו אעיר הערה קטנה שראיתי
בקובץ ז' עמ' תצ"א בהערות מאת הרב חיים
מלין שליט"א אות ב' בענין ללמוד הל'
חנוכה קודם הדלקת נ"ח, והכותב הנ"ל
השוה זאת לעניין אם מותר ללמוד הל'
בדיקת חמץ קודם בדיקת חמץ, אבל לכאורה
בבדיקת חמץ העניין חמור יותר כי מצינו
לכמה מגדולי הפוסקים שסברו שהאיסור
לאכול או ללמוד ולעשות מלאכה קודם
בדיקת חמץ הוא לא רק מטעם שמא ישכח

הבדיקה אלא אפי' באופן שאין חשש זה
אסור דעצם השהי' אחר זמן תחילת
הבדיקה היא איסור וכמו שהביא בבה"ל סי'
תל"א בד"ה ולא יאכל דאחר שהגיע הזמן
אסור להשתהות אפי' ע"י אכילת פירות וכד'
שבהם אין חשש שמא ימשך כי עצם השהי'
אסורה.

ובשו"ע הרב סי' הנ"ל ס"ו ביאר בזה
דעת הרמ"א דס"ל דבדיקת חמץ אפי' התחיל
בהיתר מבעו"י צריך להפסיק כי אם הוא לא
מפסיק מיד בתחילת הזמן "ה"ז מבטל תקנת
חכמים שתקנו לבדוק בצאת הכוכבים מיד
וכו' שאם לא יבדוק מיד בצאת הכוכבים הרי
הוא נקרא עובר על תקנת חכמים" ועיי"ש
בקו"א אות א' שכתב בתו"ד "וכיון שקבעו
זמן א"כ מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן
אינו נקרא עצל אלא עבריין שעבר על גזירת
חכמים ומה"ט אם התחיל בהיתר נמי פוסק"
וכו' עיי"ש.

וע"ז לא מועיל מה שילמוד הלכ' בדיקת
חמץ שזה מועיל רק להסיר החשש שמא
ימשך וישכח לבדוק ובזה שייך הסברא
שהוא גופא מחזר עליו לשרפו וכו' וכמו
שמצינו שמותר ללמוד לאור הנר פרק במה
מדליקין וכד' אבל אם עצם השהי' והאיחור
מלבדוק הוא איסור אין מועיל בזה מה
שלומד הל' בדיקת חמץ (רק כשצריך ללמוד
לצורך הבדיקה או כשבמילא א"א לבדוק כי
הבית לא מוכן וכד' אז יועיל מה שלומד
הלכות אלו שלא יבא לידי שכחה מלבדוק)
אבל בחנוכה נהי דמדינא דגמ' הזמן הראוי
משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק

והנה כתבתי פעם בזה מאמר נכבד והנני מצרף כאן לזיכוי הרבים: אתי לקמן שאילתא בהא דכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א בספרו תשובות והנהגות (חלק א' סימן תקפ"ד עמ' ש"צ), שבברית מילה מי שתופס את התינוק ברגליו כתב שדינו כסנדק, ואם כן הוי ביה פוטר מתחנן. אמנם לא חזיתי בתוך תשובתו מה פשר הבנת דבריו, ובלאו הכי קשיא למימר הכי, דאין בו אלא חידוש. אשר על כן, נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה תשובה שלימה לפניך, וה' ינחני במעגלי צדק למען שמו.

א. ואבא היום אחר העיון, והנני משיב דבהאי אזיל בתר טעמא, שכל מהות ויסוד הדין דפסקינן דסנדק פוטר מתחנן הוא מפני שהתינוק מונח על ברכיו, וממילא הוו כמו מזבח, מה שאין כן אם תופסים רק את רגליו, דלית בהו האי טעמא, ואם כן קשיא למימר הכי. ודבר זה מבואר בדברי מהרי"ל (הלכות מילה סימן א') דגדולה מצות בעל ברית ממצות המוהל, מפני שרגליו דומות למזבח, וכאילו מקטיר קטורת לשמים. וכן העלה אף בכורת הברית (סימן רס"ה סעיף א') בשם ספר אות ברית, דהמוהל אין לו מצוה מעצמו אלא מצד היותו שלוחו של האב למול את בנו, והמצוה שייכת לאב כי שלוחו של אדם כמותו. מה שאין כן הסנדק שעדיף מהמוהל, כי המצוה שלו היא והוא אינו שלוחו של האב. ונפקא מינה היכא דהאב בעצמו המוהל, שהמצוה היא שלו בעצמה, שבזה האב עדיף מסנדק, והעיר עליו בכורת הברית, דאפשר שגם סנדקאות שייכת לאב כי היא חלק מהמילה, ע"כ.

ויתירה מזאת יראה הרואה באוצר הברית (חלק א' עמוד קצ"ו), שהביא קושית

אבל הרמ"א כתב כבר בסי' תרע"ב ס"ב שהאידנא שמדליקין בפנים וההיכר לבני הבית אין חיוב להדליק דוקא בתחילת הלילה אלא כ"ז שב"ב נעורים ורק כתב שטוב להזהר גם בזה"ז ושם האיסור ללמוד הוא רק שמא ימשך וישכח להדליק ובזה מועיל מה שלומד הל' הדלקת נ"ח שזה יצילהו שלא ישכח להדליק, ובמילא נלע"ד הנכון כמו שהביא מהרש"ק גראס שליט"א שלא ילמד אפי' הלכות בדיקת חמץ רק אם בלא"ה א"א לבדוק כעת דהדירה אינו מוכן לבדוק אז ילמוד דיני בדיקת חמץ וכע"ז הביא שם מהגר"א שלזינגר שליט"א.

ואסיים בברכת הדיוט שיזכה להמשיך בהפצת והרבצת תורה בישראל מתוך בריות גופא ונהורא מעליא לאורך ימים ושנים טובים

בברכה והערכה

דוד משה ראזענבוים

הגאון רבי אריאל עוזרי שליט"א

רב ומו"צ שכונת "חפציבה", וראש כול"ל דיינות והוראה "כנסת שמואל" בית שמש

בדין המחזיק רגלי התינוק, אם פוטר מתחנן

לכבוד הקובץ הנפלא "מה טובו אהליך יעקב", בעדיבת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, שיוצא לאור לזכרו של הרב היקר רבי מלי סקוצילס זצ"ל, אביו של הגאון רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א

ראיתי בגליון ז' בפסקים מהגאון רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א שכתב להגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א בדין המחזיק רגלי התינוק אם פוטר מתחנן. ע"ש

רגלי הסנדק נעשים רגליו כמזבח, וכך הוא פוטר את הציבור מתחנות. אלא שבתשובת החתם סופר מתחדשת קולא יתירה על זאת, שאף זה שמסייע למוהל והוא אינו הסנדק, כיון שהמוהל יכול לקיים את מצות המילה מחמת העזרה שלו, בזה נקט החתם סופר שדינו כדין סנדק. והיינו טעמיה, כיון שהוא נטפל למוהל בזה שברית המילה נעשית מחמת עזרתו, והיינו שלולא עזרתו המוהל אינו יכול לקיים את מצות המילה.

ברם, לפי יסוד הטעם שרגלי הסנדק חל עליהם שם כעין מזבח בזה שהתינוק מונח על ברכיו, בזה סבר החתם סופר דלא מיקרי נטפל לתינוק או מסייע, וזהו דלא כטעמא קמא דנקט החתם סופר לעיל. ואיכא לפרושי בדברי החתם סופר חילוקא בהאי ענינא, שבסנדק לאו תליא מילתא במוהל אם יעשה את הברית או לא יעשה, כי עצם המציאות שהתינוק מונח על ברכיו גורמת שמקבלים ברכיו שם מזבח. ותנא מסייע לן אשכחן בתשובת רב פעלים (חלק ב' יו"ד סימן ל"ה) לריש גלותא דבבל בעל בן איש חי, דכתב לשוט בהיתרא לאבי הבן שהוא מוהל למנות מוהל אחר מדין שליחות, כדי שיוכל להיות סנדק. וכתב דכיון שהוא אווז את התינוק ומזמינו ומטהו לפני המוהל יכול למולו, וגם כובש רגליו שלא יבעוט, דעל ידי זה המוהל יכול לקיים את מצות המילה, ע"כ. ואם כן, דון מינה לנדון דנן כדברינו, ודו"ק. ושוב ראיתי יתד לדברינו בשו"ת מכתם לדוד (פאדרו, יו"ד סימן נ"ד), עיין שם.

ג. אחר הדברים האלה נתי השתא לנדון דידן, דאף לשיטת החתם סופר שאם הוא מחזיק את רגלי התינוק אך אינו מסייע למוהל בתפיסת התינוק בזמן עשיית הברית,

האחרונים דתמוה הוא מה שהסנדק קודם למוהל, דהא המוהל הוא העושה את המצוה, והסנדק אינו אלא מסייע. שכן גם אם היו מניחים את התינוק על גבי השלחן, לא היה נוח כל כך למולו כמו על ידי אחיזת התינוק. ותיצו שהסנדק כיון שהוא מסייע, הוי נטפל למוהל וחשיב כמוהל עצמו. ועוד, שרגליו דומות למזבח, כיון שעל ברכיו מקריבים הקרבן, ואילו המוהל יש בו רק מעלה אחת, ולכן סנדק עדיף, עכ"ד.

ב. ראשון לציון הנה הנם, ראש המדברים בהאי ענינא הוא החתם סופר בתשובותיו (או"ח סימן קנ"ט ד"ה ונקל), דעמד בהבנת רבינו פרץ בשכר מעלת הסנדק יותר מבמוהל, וכתב וז"ל, והוא דודאי על הסנדק שייך לומר שהוא מסייע למוהל בשעת המצוה ונטפל לו, דבלי ספק שכשהיה התינוק מונח על השולחן או כסא ומטה לא היה נוח להימול כל כך כמו שהוא על ידי תפיסת הסנדק אותו. אמנם במה שנעשו רגלי הסנדק כעין מזבח, לזה לא יקרא המוהל מסייע או נטפל כלל, אף על פי שאילו לא היה הוא מוהל לא היה רגליו מזבח, מכל מקום לא בשביל זה יאמר עליו שהוא נטפל לו בזה. ועוד, אי נמי לא רצה למול והסנדק מוכן להיות מזבח ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו. ונמצא דהסנדק תרתי אית ביה, חדא שהוא כמזבח, ועוד שהוא כמקריב על ידי שנטפל לו, מה שאין כן המוהל דלית ביה אלא חדא. לכן הפליג רבינו פרץ בשכר יותר מבמוהל, עכ"ל.

הא קמן חזינן מדברי החתם סופר אודות מהות הסנדק, דאיכא בהו תרי מעליותא. חדא, דשם סנדק לאו דוקא הוי כפי הידוע בפוסקים, שבוה שמניחים את התינוק על

להקל מעליו שהתינוק לא יזוז ברגליו, אזי אין לו דין סנדק ואף לא נחשב כסנדק לפי שיטתו. והיות שכל הקולא של החתם סופר שלפי שיטתו שיש לו דין סנדק זהו דוקא כשהוא מסייע שיש בו ממש למוהל בעשיית מצות המילה, שזה מקל עליו למול בקל בלי שיוזו רגלי התינוק, שלא יבואו לידי סכנה. נמצא שכל זה אינו בסתם תפיסה בעלמא, ואין זה משנה אם מחזיק ברגלים ממש או סתם תפיסה בעלמא, דלית ביה שם סנדק, ופשוט.

אולם לאחר זמן עיינתי בספר תשובות והנהגות (שם) שכתב בזה"ל, אבל נראה שמעלה קרובה למעלת סנדק גם למי שמחזיק רגלי התינוק בידיו שלא יזוז כשמלין אותו, שהרי הוא מסייע לעצם מצות המילה, שעל ידו יכולין למול. וסגולה ותיקון נפלא קרוב למעלת הסנדק גופא מבואר בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן קנ"ט), שעל ידו דוקא אפשר למול, ולכן נראה דגם המחזיק רגלי התינוק הוא מצוה וקרוב להיות כסנדק, אף שאינו על ברכיו שמעולה יותר, עכ"ד. והמדקדק בדבריו יראה דכל מאי דסבר היינו שקרוב להיות כסנדק, ואין ההבנה שדינו כסנדק. ואף לשיטתו שזהו רק דבר קרוב להיותו כסנדק, ואינו ממש כסנדק, משמע דאין לו את מעלת הסנדק שעליו דיברו הפוסקים שפוטר מתחנן את הציבור, וכן לענין הקדמתו לקריאת ספר תורה. וכמבואר בהגהת הרמ"א (יו"ד סימן רס"ה סעיף י"א) וז"ל, ונוהגים להדר אחר מצות מילה להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו, ויפה כח הסנדק מכח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת. וכן הוא במגן אברהם (בסוף הסימן),

ובשער אפרים (סימן ב'). וכן מבואר בדברי הלבוש (ריש סימן רס"ד), דיש לאדם להדר אחרי המוהל ובעל הברית היותר טוב וצדיק שיכוונו במילתו כוונה מובחרת ומעולה, ויגרמו שגם הילד יהיה כמותם, עכ"ל. וכן כתב השל"ה (מסכת חולין נר מצוה מ"א), וכך הוא בשו"ת מהר"י ברונא (סימן ק"פ), ובאור זרוע (הלכות מילה סימן ק"ז), ובביאור הגר"א (שם ס"ק מ"ד). ועיין עוד להגר"י ליברמן שליט"א בשו"ת משנת יוסף חלק י"א סימן קע"ב בביאור הענין על פי דברי החתם סופר, ואודות חשיבות הסנדק ועדיפותו.

ד. ועם כל זה לא יצאנו ידי חובת העיון וההבנה בדברים אלו, מפני שצריך להבין מהי הכוונה והביאור דהוי כסנדק, ולמאי נפקא מינה. דהנה יסוד מהות וחשיבות דין הסנדק מבואר במדרש שוחר טוב בזה"ל, כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, אמר לו הקב"ה, דוד מה אתה עושה לי. אמר לו, אני אשבחך בכל אברי, בראשי אני כופף וקודה בתפילתי, בשערות ראשי אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם, ועוד אני מניח תפילין בראשי, בצוארי אני מקיים מצות עטיפת ציצית וכו'. בברכי אני נעשה סנדיקוס לילדים הנימולים על ברכי, רגל ימין מצות חליצה, רגל שמאל קודם לשלש פסיעות, לכך נאמר כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. וכן מבואר במדרש חזית, המל ימול, יבוא טהור ויטפל עם טהור. רבי אבין בשם רבי שמעון אומר, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו. הקב"ה נעשה שושבין לאברהם אבינו ותפשו בו כבעל ברית, עד שמל אברהם את עצמו, שנאמר וכוות הברית. וכוות לו לא נאמר אלא וכוות עמו, מלמד

שאחז הקב"ה עמו כבעל ברית. מכאן לבעל ברית שעושה מצוה, עכ"ד.

נמצאת למד שבמדרש זה מקור הענין, וממנו נמשך ונתפרסם בספרי הפוסקים והאחרונים, והם לא ציינו והעירו מדברים אלו מאומה. ואפשר לומר שאכן החתם סופר נזהר בלשונו ולא כתב שדינו כסנדק, אלא הוי כסנדק, דאי לאו הכי קשיא מידי מאי יסוד פעולת הסנדק ומעליותא דיליה. ועל כל פנים, במקום שיש מחלוקת בין בני הזוג מי יהיה הסנדק, ואחד מהם חפץ לתת את הסנדקאות לבן משפחתו שאינו שומר תורה ומצוות, ואנן ידעינן שהלא הסנדק משפיע על הרך הנימול. בזה יש לתת לאדם תלמיד חכם וירא שמים שיחזיק את רגלי התינוק בזמן החיתוך, ואז יקרא מסייע למוהל, ונמצא שחל עליו שם של כסנדק כלפי החשש של השפעה רעה ח"ו על הולד, כי יראת הנער תלויה בסנדק. ועל כן יקרא כסנדק כלפי זה, במאי דסייעו להצילו מההשפעה הרוחנית השלילית של הסנדק, ומכל מקום לא הוי סנדק ממש לענין הך מעליותא דפטור מתחנות וכדומה, וכן מתענית דחוויה. ולפי כל זה לא קשיא מידי כלל ועיקר.

שוב ראיתי בשו"ת משנת יוסף להגר"י ליברמן שליט"א חלק י"ב סימן קי"ג שנשאל על סבא שאינו שומר תורה ומצוות שרוצה להיות סנדק לנכדו או לנינו, וחייבים לו הכרת הטוב מצד שעוזר להם בפרנסתם, מה יש לעשות על פי דין תורה. ובתוך דבריו נקט שינסה להשפיע על הסב שמוטב שנכבד אחד מחשובי הרבנים להיות סנדק ולפאר את השמחה, ואם אינו מתרצה, אזי יאמר המוהל לעוזר שלו שיחזיק בשתי ידיו את התינוק, באופן שיהא מונח על ידי העוזר ולא על

ברכי הסנדק. ויאמר לסב, אנחנו נעזור לך להחזיק את הרך הנימול בעת המילה. והגם שסדר הסנדק הוא לעשות המילה על ברכיו, כמבואר גם על דרך סוד משו"ת חתם סופר שם וכו', מכל מקום בכהאי גוונא זה עדיף, עכ"ד. ומדבריו נמצאנו למדים שאכן עיקר הסנדקאות היא בהנחה על הברכים, אלא שבכדי להציל מהשפעת הסב שאינו שומר תורה ומצוות לכאורה לא מספיק לאחוז ברגלי התינוק, אלא יש לאחוז את התינוק ממש כך שלא יהא מונח על ברכיו של הסב.

וחזיתי תנא מסייע לן בסדר המילה להיעב"ץ (מגדל עוז דף ח' ע"א), שכשמושיב הסנדק התינוק על ברכיו להחזיקו למולו יהא נזהר לקרב ברכיו זו אצל זו בדוחק שלא יוכל ליפול בין רגליו הילד בכל כוחו או יאחזו שנים זולתו ברגלי הנימול אחד מכאן ואחד מכאן. ושוב ראיתי לרבינו יעקב הגוזר (בכללי המילה חלק א' דף ט"ו) שכתב ובזה"ל צריך בעל הברית להעמיד ירכיו סמוכים ביחד, שלא ישמוט לו הנער בין ירכיו סמוכים ביחד, שלא ישמוט לו הנער בין ברכיו ויבוא לידי סכנה. וצריך כמו כן שיחזיק שני שוקי הנער בשתי ידיו, שלא יבעט הילד ברגליו ויקלקל המילה, ויסתכן בנפש הילד על ידו. וכן מפורש הוא בספר תורת הברית (סימן י"ב), והסנדק מחזיק בשתי ידיו את רגלי הילד שלא יבעט, ע"כ.

ה. ואגב גררא אבוא אעירה במה שנשאלתי פעמים רבות בענין מצות סנדקאות, כאשר נולד לאדם בן אך אינו מעונין לכבד את אביו להיות סנדק, אלא חפץ לכבד בזה אדם אחר. ונפשו בשאלתו, האם יש לו חיוב

ומצוות וחוששים אם לא יושיבוהו, אפשר לדחוק ולעשות כן, אך לכתחילה בודאי שראוי לבטל מנהג זה שלא נעשה ברצון חכמים, ויש להחזיר עטרה לישנה כמקדם, עכ"ל.

שוב ראיתי להראש"ל שליט"א בתשובותיו בנין אב (חלק ג' סימן מ"ה) שעמד בכל תוקף על ההמצאה חדשה שמפקיעים את דין הסנדק, וכתב שיש לבטלה וז"ל, וזה מכבר ראיתי מוהלים שלפני הברית עוקדים את הילד על משטח ובו חגורות הקושרות היטב את הנימול ואת רגליו, ומניחים הילד קשור ועקוד על ברכי הסנדק, כך שהסנדק אינו צריך לאחוז ברגלי התינוק. עמדותי ואתבונן, אם נכון לעשות כן, או עדיף שלא לעשות חדשות ולהניח הסנדק שיתפוס רגלי התינוק ויסייע בכך למוהל, כנהוג מקדמא דנא. וכתב, כיון שעיקר מעלתו של הסנדק היא לתפוס התינוק וברכיו כמזבח, ובוה מוגדר כבעל הברית, אם הנימול שוכב במיטה ולא על ברכי הסנדק אינו נקרא בעל ברית. וכמו כן אינו נטפל למצוה, ואינו אפילו מסייע. ולכן יש להדר במצות הסנדקאות כהלכתה, שיהא התינוק על ברכי הסנדק ממש כקרבן על המזבח, ואין להשתמש במשטח שהתינוק קשור ומוכן עליו, לפי שהתינוק אינו על ברכי הסנדק, ועם קשירת רגלי התינוק אין הסנדק מסייע כלל למצוה וכו'. אבל אין זה יום טוב שלו בשביל כך, ואינו פוטר מתחנן. וכן גם לדעת הרמ"א שאם אין אבי הבן כאן הסנדק מברך להכניסו, בכגון דא עדיף שהמוהל יברך שתי ברכות, ע"כ.

וכן העיר בזה בשו"ת דברי דוד (טהרני, חלק ב' יו"ד סימן מ"ז אות ד'), וסבר דכיון

שצריך לכבד בזה את אביו קודם לאדם אחר, או דנימא דליכא חששא בהך מילתא.

והנה ודאי שצריך לתת קודם לאביו מדין כיבוד אב, שזהו מהתורה, ואין לעשות חשבונות אחרים. אלא אם כן אביו מוחל בלב שלם ומסכים לוותר על הסנדקאות, דשרי לכבד את זולתו. וכך מבואר בדברי רבינו חיים פלאגי בספרו משא חיים (מערכת סנדק סימן קנ"ו). והגר"ח קניבסקי שליט"א, כאשר באים לשאלו האם לתת סנדקאות לאדם גדול או להורים, משיב שאם האב הוא שומר תורה ומצוות, מהתורה מצות כיבוד אב לתת לו, ובמקום כיבוד אב אין חשבונות אחרים. וכן הובא בספר דרך שיחה (חלק ב') עמוד שי"ב).

ו. פש גבן לברורי במה שנראה אצל כמה מוהלים חדשים מקרוב באו, אשר משכיבים את התינוק על משטח עץ השזור בחוטים עבים, וקושרים את רגלי התינוק כדי שלא יזוז, ומניחים את התינוק מחובר למשטח בברכיו, ובוה מפקיעים מעיקרא את דין הסנדק ושבתו. וכבר צווחו ככרוכיא רבני זמנינו על המצאה זו, שהרי אין בזה דין סנדק.

ובראשם עמד וימודד אר"ץ הגרב"צ מוצפי שליט"א בתשובותיו מבשרת ציון (חלק א' יו"ד סימן י"א עמוד רל"ד), דיש להקפיד בימינו שיש מוהלים שהנהיגו למול על גבי ארגז, שמניחים אותו על ברכי הסנדק, ונמצא שהסנדק אינו משמש מאומה וכמאן דליתיה דמי, כי בידיו אינו מסייע כלום, שהרי רגלי התינוק קשורות לכסא וברכיו משמשות מושב לכסא, וכדאי לימנע מזה. ואין הכי נמי, כשהסנדק זקן מאוד ומרתת, או כשהסנדק אינו שומר תורה

ומכאן משמע שאין עיקר הסנדקאות אצל מי שהתינוק מונח על ברכיו, אלא למי שמסייע לסנדק בהחזקת רגליו של התינוק. הגע בעצמך, מה בצע בהחזקת גוף התינוק והנחתו על ברכיו, אם לא מסייע באחיזת רגליו, שהלא אחיזה זו היא המסייעת למצות המילה גופא.

גם בשו"ת שבט הלוי חלק ח' סימן רי"ט נקט דעיקר העיקרים בכוונתו של סנדק שהוא עוזר למצוה, ומינה יליף למילת מבוגרים שמלים אותם על שלחן הניתוחים, דעיקר כוונה זו מתקיימת גם אם עומד על יד הנימול ומחזיקו באהבה בשעת הברית, להשקיט את רוח הנימול ולעזור בזה למוהל. והביא מדברי ספר זכרון ברית לראשונים הנזכר, וכתב עלה דאף על פי שאין מנהג זה מקובל עלינו, דאנחנו מחזיקים במנהג להחזיקו על ברכיו דוקא כמבואר במדרש ובזוהר הקדוש כדמות מזבח, מכל מקום אם העתקה זו של הספר הנזכר נכונה, נראה גם כן שדעת מנהג זה נבנתה על מה שכתב מרן החתם סופר, דענין החזקת הנימול תרתי אית ביה, והעיקר להיות לו עוזר ושושבין בשעת המילה, וזה הפרט יכול להתקיים גם אם אינו מחזיקו על רגליו.

אגב, בספר דברי שלום יו"ד סימן רס"ה סעיף ו' כתב, שמעתי שבכמה מקומות בק"ק תימן נהגו להניח את התינוק בשעת המילה על טבלה [שלחן], והיה המוהל מבקש מאחד המוזמנים שנבחר על ידי אבי הבן לאחוז ברגליו של התינוק, והוא שנחשב כסנדק, וכך היו מוהלים בתימן וכו', עיין שם בכל דבריו. ואכן, אחר בירור הענין נמצא שאמנם היו אי אלו שנהגו כך, ברם כמעט ולא נשמע דבר זה, ואכמ"ל. א"ח.

שעיקר דין הסנדק הוא מדין מסייע שיש בו ממש, ובלעדיו לא ירים המוהל ידו באומנות המילה, הכא שהמוהל יכול להניח את התינוק העקוד למשטח שלחן ולמולו ללא כל חשש, אם כן אין הסנדק מסייע לו כלל, ואין לו דין סנדק כלל. ולכן אינו יכול לאכול בתענית ציבור דחוויה, ואינו פוטר את הציבור מאמירת תחנון. והביא שכך פסק הלכה למעשה הגר"ש מחפוד שליט"א, עיין שם. והוא פשוט, ולית צריך בשש.

[והנה בתשובות והנהגות חלק א' סימן תר"ג נשאל בדבר בעל תשובה שרצה לכבד את אביו המחלל שבת בסנדקאות, ויעץ שיקח בן תורה להחזיק את רגלי הילד, שאז אין הסנדק מחזיק אלא הוא. ובכהאי גוונא כיון שהוא המשלים לא איכפת לן כל כך בסנדק, כי לדעתו בכל סנדק כשאחר מחזיק הוא גם כן כעין סנדק, ולפעמים הוא מחלק סנדק לשנים כהאי גוונא. אבל נראה דמאחר שעל ידו דוקא יכולים למול, כיון שמחזיק את הרגלים, הוא כעין סנדק. ובדרך שיחה חלק א' דף רפ"ו השיב הגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן הגרא"מ שך זצ"ל יעץ כזאת, שיתן לאדם אחר להחזיק את רגלי התינוק, וממילא הוא יהא הסנדק, עכ"ד. וקצת משמע מדבריהם דהוי כסנדק לכל דיניו, כולל פטור מתחנון וכדומה.

ומה שכתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א על חלוקת הסנדקאות לשני אנשים, יש לציין שבספר זכרון ברית לראשונים חלק המילואים סימן י' הובא שהמנהג בק"ק רומי דאין הסנדק יושב, אלא מניחין את התינוק על התיבה, ושני סנדקים עומדים ואוחזים את רגלי התינוק מימינו ומשמאלו, והמוהל באמצע, עכ"ד.

יתעקש אבי הבן ולא יתננו למול באופן אחר, מוטב שישאר ערל משנסייע לעשות דבר כזה בפרסום נגד הדת והדעת, והילד ימול כשיגדל. ועל בית הדין להעמיד חוקי התורה על מכונם, אבל לא לעשות כרצון איש ואיש, ע"כ. ועיין מה שהאריך בזה הגר"י זילברשטיין בספרו והערב נא (עמוד קכ"ח).

עוד חזיתי בתשובות והנהגות (חלק ד' יו"ד סימן רכ"ד) אודות אברך בעל תשובה, שאביו מחלל שבת אבל הוא מחזיקו בכל צרכיו שיוכל ללמוד תורה, ודורש ממנו שיתן לו סנדקאות, ואינו יכול להשתמט. והשיב לו שאכן יכבדו בסנדקאות, אבל יתן לירא שמים להחזיק את רגלי התינוק בשעת המילה, שזהו גמר הסנדקאות. ובשעת הדחק יוכל לסמוך על זה, ולא יהא בס"ד לילד שום הפסד ח"ו. והוסיף כי שמע שהיה ויכוח בין שני מחותנים, מי מהם יתכבד בסנדקאות, ולא הצליחו לבוא לידי הכרעה. ושאלו זאת את מרן החזון איש זצ"ל, והשיב שיש כאן צד שלישי, הוא התינוק עצמו, כיון שסנדק צדיק זו טובת התינוק, וצריכים להתחשב בטובתו של התינוק, עכ"ד. ויש אריכות רבה בזה, ועוד חזון למועד אי"ה.

הבה"ח חיים מל"ן שליט"א

מח"ס שמי חיים ושא"ם, בני ברק

הערות והארות על קובץ מה טובו אהליך יעקב גליון ח'

לידיד גדול ונפלא, מצוין בכל מידה ומעלה, מרבה תורה בכל חלקה ונחלה, בספריו היקרים מאוד נעלה, ע"י ריבוי תורתו בכל עיר וקהילה, מציל לעולם מכל פגע ומחלה, בזכותו לנו כבר

ז. ובהיותי בזה קיבלתי מאת הגר"י ברכה שליט"א את חיבורו שו"ת ברכת יהודה, ומצאתי לו (בחלק ד' או"ח סימן י"ד) שעמד על מדוכה זו. ובתוך בירוריו המעמיקים בהאי ענינא הביא על תלמיד חכם ששאל בזה את הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצוק"ל, והוא הורה למי שנצרך לכבד אדם שאינו ירא שמים כסנדק, שיתפוס הוא את רגלי התינוק בזמן חיתוך המילה, והוי כסנדק. והדברים תואמים לדברי החתם סופר דלעיל, ודו"ק.

ובציאתי אשוב כעת למאי דנשאלתי מקדמא דנא מיד"נ ה"ה שקד צור הי"ו, נשיא ק"ק שלום תימן פרקוואי, ניו יורק, בהאי עובדא באשה שהתחתנה עם גוי רח"ל, והוא רוצה שאביו הוא זה שיהיה סנדק, אי שרי למיעבד הכי. ובשו"ת דברי מלכאל (חלק ד' סימן פ"ו ד"ה וע"ד) כתב נחרצות על אלו שמושיבים נוצרי לסנדק, מה אומר ומה אדבר, אוי לאוזניים שכך שומעות, ואוי לנו שכך עלתה בימינו. והנה בארצינו נמצאים בעוונותינו הרבים קלי דעת ומפירי תורה ובכל זאת לא נשמע שיעיזו לעשות דבר כזה, אשר הוא נגד הנימוס לקחת איש שאינו מאמין בדתנו, שיכניס בן ישראל לבריתו של אברהם אבינו ע"ה, ובפרט שמצות הסנדקאות היא עניין גדול ומבואר (ביו"ד סימן רס"ד) שצריך להדר שיהא הסנדק ירא שמים. והקולר בזה תלוי בצוואר המוהלים, כי איך יגש המוהל למול הילד על ברכי נוצרי, ואין לחוש לאיבה, כיון שזה אסיר לנו על פי דיננו. לכן הני מצטרף עם הדר"ג לגזור איסור על כל המוהלים שבעירו והגליל, אשר לא יהינו למול שום ילד כאשר הסנדק יהיה בו אמונה אחרת. ואף אם

תבוא הנאולה, בזמן קריב בעגלא,
כמוהר"ר הגאון רבי גמליאל הכהן
רבינוביץ שליט"א,

אחר דרישת שלומו הטוב באה"ר,

שמחה אחזתני בראותי הקובץ היקר מה טובו,
אשר מתחילתו כל לומדי התורה אותו חיבבו,
מלא וגדוש בחידושים ופנינים יקרים מזהב שוו,
וכלא ספק לנשמת הר"ר טלי ז"ל מאד הטיבו, כל
הכותבים החשובים אשר מזמנם וכוחם הקריבו,
ואהבת וחשקת התורה בלכות הצורכים הלהיבו,
זקן גם צעיר ידיים בתורה זל"ז שילבו, ואת חשכת
וטומאת היצר העיבו, בכח התורה הגדול מוסיקם
וגוירות החריבו, ואת שפע הטוב והברכה הרחיבו,
בפלפול ודיבוק חברים זל"ז הניבו, על קושיות
ושאלות תירוצים ודחיות השיבו, סוגיות חדשות
נפתחו ונלמדו פרו ורבו, וחידושים יקרים על ידי
זה הניבו, רבים וכן טובים על ידי זה לתורה
קירבו, ומהבלי העולם ותעתועיו אותם השיבו,
ע"י מתיקות ועריבות התורה שבקובץ נכתבו, כל
הברכות האמורות בתורה – ישאבו, מהתורה
עצמה שאותה כה אהבו, וזכויות עצומות להם
יתרבו.

ועתה אמרתי נא להעלות ע"ג גליון כמה הערות
שנתעוררתי מדי עברי בקובץ היקר "מה טובו
אהליך יעקב" גליון ז':

א] בעמ' י"ז (אות ל"ב) הביא הגר"י שוב
שליט"א ממרן הגריש"א זצוק"ל
דבישיבה שכולם בלא זקנים, אפשר להעלות
שליח ציבור אפי' שלא נתמלא זקנו. אבל
בביהכ"נ רגיל, הגם שלא מקפידים על כל
החומרות שמקפידים בש"ץ, מ"מ ראוי שלא
להעלות בחור שלא נתמלא זקנו, עכ"ד.
ובאמת כבר במשנ"ב (סי' נ"ג סקנ"ג) כתב
דכהיום אין מקפידים על כמה מהדינים המפור'
בשו"ע שם סי' נ"ג משום דהיום אין הש"ץ

מוציא את הרבים ידי חובתם, אלא כל אחד
ואחד מתפלל לעצמו והש"ץ רק חוזר
התפילה.

ובאמת בהליכות שלמה (תפילה, פ"ב,
אורחות הלכה הע' 76) כתבו בשם מרן
הגרשז"א זצוק"ל: "ומה שאין מקפידים
בישיבות שיהיה הש"ץ רק מי שנתמלא זקנו,
אמר רבנו דחשיב כאקראי ולא כקביעות
גמורה. ובישיבה קטנה בלאו הכי נראה דאין
קפידא בדבר דרובם ככולם עדיין לא נתמלא
זקנם ואין בזה חשש דכבוד הציבור (שהוא
טעם דין זה כמבואר בסי' נ"ג סעי' ו' ובמ"ב
ס"ק כ"ג וכ"ד), ומה שרגילים בכך הוא מפני
שצורך חשוב הוא לחנכם לעבור לפני
התיבה", עכ"ל.

וכמו"כ נח' הפוסקים גבי ברכת כהנים,
דמפור' בשו"ע (או"ח סי' קכ"ח סל"ד) שבלא
שנתמלא זקנו לא ישא כפיו, וכתב בשו"ת
אור לציון (ח"ב פ"ח תשו' ז') שבישיבה
קטנה שרובם ככולם לא נתמלא זקנם אפשר
להקל. אך בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ט"ו)
האריך בזה בתשובה לנכדו, אם מהני מחילת
הציבור או לא, והסיק שם דראוי שיעשו
הכהנים תור וישא כפיים כל אחד ביום אחר,
שלא יהיה בקביעות, עיי"ש.

והנה במש"כ בהליכות שלמה בסו"ד
"ומה שרגילים בכך הוא מפני שצורך חשוב
הוא לחנכם לעבור לפני התיבה", באמת הנה
יש לעורר בזה, דבעוה"ר כיום רבים
המשתמטים מלגשת לעמוד להיות שליח
הציבור, ורח"ל נהיה הדבר כתפקיד המיועד
לבחורי ישיבות וצעירים, ולא לאברכים
מבוגרים וכדו', וכבר צווחו ע"כ גדו"י
זצוק"ל ויבדלחט"א. ויש לדעת חידוש גדול

המצינו בשו"ת התשב"ץ דלהיות ש"ץ הוא מצוה דאורייתא.

דהנה שם בשו"ת התשב"ץ נשאל (ח"ב, סימן קס"ג), באחד שנשבע שלא יעבור לפני התיבה ושלא יהיה חזן וש"ץ בעיר אחת, וכעת רוצה להתיר שבועתו. וכתב לו התשב"ץ, דכיון דקיי"ל (שבועות כ"ט.) דהנשבע לבטל את המצוה, שלא לעשות סוכה, שלא ליטול לולב, שלא להניח תפילין, הרי זו שבועת שוא. וחידש שם התשב"ץ חידוש גדול, דגם שליח ציבור המוציא את הרבים יד"ח תפילה הוי קיום מצוה דאורייתא, וז"ל "ונראה שהוא מצות עשה מן התורה, שהרי לעבור לפני התיבה אינה אלא להוציא הרבים ידי חובתן בדברים שבקדושה ובקריאת התורה, ושתייהן מן התורה, שהרי בדברים שבקדושה אמרו בפרק מי שמתו (ברכות כ"א:): אמר רבא, מנין שאין היחיד אומר קדיש וקדושה, שנאמר (דברים, ל"ב, ג') 'ונקדשתי בתוך בני ישראל', כל דבר שבקדושה אין יכול לאומרו בפחות מעשרה^א, וכן איתא נמי בפרק הקורא את המגילה עומד (מגילה כ"ג:), ודין קריאת התורה מצות עשה מן התורה היא, ואין צריך זה לפנים, שאפילו ברכת התורה לפנייה היא מן התורה כדאמרין בפרק מי שמתו (שם

ע"א) אמר רב חסדא, מנין לברכת התורה מן התורה, שנאמר (שם) 'כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו', והרמב"ן ז"ל בספר המצוות שלו הכניסה במנין המצוות^א. וכיון שלעבור לפני התיבה יש בו מצוות עשה מן התורה להוציא הרבים בדברים שבקדושה ולקרות את התורה, א"כ הנשבע שלא לעבור לפני התיבה הוא כנשבע שלא לאכול מצה של מצוה, שלא חלה עליו שבועה וכו'. וא"ת שאין זה דומה לאלו, לפי שאפשר למצוה זו להתקיים ע"י אחרים, משא"כ בסוכה ולולב ומצות תפילין. הא ליתא, דמ"מ כיון שבשעה שהוא עובר לפני התיבה הוא עושה מצוה דאורייתא אין שבועה חלה עליו וכו', עכ"ל. והוא חידוש גדול אשר אינו ידוע כ"כ, אשר לדעת התשב"ץ כל הניגש לש"ץ זוכה ומקיים מצוה דאורייתא.

אך הנה יתכן לדון דווקא בזמן חז"ל שהש"ץ הוא היה מוציא את כולם ידי חובתם ממש, ממילא שייך בזה סברת התשב"ץ דהמוציאם מקיים מ"ע מה"ת, אבל השתא בזה"ז דכל אחד ואחד מתפלל לעצמו, ואין הש"ץ מוציא את הרבים בזה ידי חובתן, וכמשנ"ת, דגם השתא אין מקפידין על כל דקדוקי ההידור בש"ץ, ממילא ג"כ אין בזה קיום מ"ע מה"ת. ולכאור' א"כ זה תמוה מיניה

א. והתשב"ץ נקט דאמירת דברי קדושה בעשרה הויא מצוה מה"ת, וכ"ה בשו"ת מהר"ם שיק [או"ח, סימן של"ו, ד"ה אמנם] ובקריית ספר [פ"ח מהל' תפילה], ובקרבן אורה [בסוטה ל"ח, ד"ה ועוד אשוב]. וזהו דלא כשיטת הר"ן במגילה [כ"ג:], ד"ה ואין דכתב דאינו אלא מדרבנן דהרי כל תקנת התפילה היא מדרבנן, ורק אסמכיה רבנן אקראי. ועי' בברכי יוסף [או"ח סימן קל"ה סק"א, ד"ה איכא] ובגליוני הש"ס בברכות שם, דתמהו מנא להו להתשב"ץ וסייעתו דהוא מה"ת. ועי' ברא"ש פ"ז דברכות [סימן כ'] דג"כ פשיטא לו דלא מצינו לו עיקר מן התורה. וכ"כ המהרי"ט אלגאזי בספרו 'ארעא דרבנן' [אות תקמ"ג] משמיה דשו"ת מהראנ"ח [ח"ב, סימן ל"ז], עיי"ש, ואכמ"ל.

ב. מצוות ששכתן הרמב"ם, עשין, מצוה ט"ו; וכבר הקשו דהתשב"ץ גופיה בסימן רס"א כתב דקריאה"ת הוי מצוה מדרבנן, וצ"ע.

להקפיד על המעלות (דכשניגש בלא שמסרב, משמע שמחשיב עצמו לחזן כשר וראוי) ולכן בזה"ז אין ענין לסרב (והביא שם משמיה דהגרמ"ש שם בתשובות והנהגות דמקום שאין מי שיגש, מצוה רבה יש לו כשיגש ויעשה חסד עם הציבור ומונע בזה טירחא דציבורא. וכן באשל אברהם [מבוטאשט, סעי' ט"ז] כתב דאם יודע שיגש רשע ודאי שיקדם ליגש).

ב] בעמ' כ"ג (אות ו') במה שהשיב מרן הגר"נ גשטטנר זצ"ל לידידינו הגר"מ חליוה שליט"א שאפשר לשרוף מצה שבורה לאחשובי כשלימה, אם אין מצה אחרת. באמת כן שאלתי מאת הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א (רבה של שכונת גילה ירושלים, ומח"ס שואלין ודורשין וש"ס) בזה"ל: "יל"ע באדם הנצרך בחג הפסח ללחם משנה, ויש לו מצה אחת שלמה, ומצה אחת שנשברה במקצתה, האם יועיל שישרוף את המצה מעט במקום שנשברה, או שלא תיחשב בכך שלימה, כיון דסו"ס נשברה". והשיבני בזה"ל "כבר כתבו פוסקי זמנינו שאין זה מועיל להפוך את המצה לשלימה", עכ"ל.

ג] שם (אות ז') אם לבחורי ישיבות יש דין עניים שצריך ליתן להם מעשרות, שדעת הגר"נ גשטטנר זצ"ל שיש לו דין עני. יעויין במה שכתב לי הגאון רבי ישראל גנס שליט"א (נדפס בקובץ מה טובו אהליך יעקב, בעריכת ידידינו עוז, מזכה הרבים, הגר"ג רבינוביץ שליט"א, גליון ז' עמ' קכ"ח, תשו' י"א) בזה"ל "אם יש לבחור כל מה שצריך מן ההורים, איננו עני" (ועי"ש מה שכתב לי אם שרי לבחורי ישיבות לקחת מחלוקת המיועדים לעניים).

וביה, כיון שהתשב"ץ גופיה קא סמיך דבריו ע"ז, והא בזמנו ג"כ לא היה הש"ץ מוציא את הרבים יד"ח, אלא רק בזמן חז"ל הכי הווי נהיגי. וצ"ע בגדר הדברים (שוב הראני הגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א, בספרו שו"ת שואלין ודורשין חלק ט', שדן בדברי התשב"ץ הללו, ואכמ"ל).

ומדי דברי בענין שליח ציבור בישיבות, אביא בזה מה ששאלתי קמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל "הנה איתא בברכות (ל"ד.) ונפסק להלכתא (שו"ע סימן נ"ג סט"ז) שאדם שמציעים לו ליגש ש"ץ צריך בתחילה לסרב ואח"כ מכין עצמו כמי שרוצה לעמוד ואח"כ יגש. ובזמנינו אין רואים שאנשים מקפידים על כך, וברוב פעמים ניגש אברך ושואל בחור אם רוצה לגשת, האם צריך לסרב ופעמים שמתבייש, (ולאו דווקא שהאברך הוא אדם גדול שאז אסור לסרב כמבואר בשו"ע שם). והשיבני מרן שליט"א "הכל לפי הענין".

ושוב שאלתי מעמו "ואם כן, אזי יש לשאול בישיבות וכדומה שיש תורנויות מי יגש חזן, ויש תור מסודר והאחראי ניגש להזכיר לו לגשת, האם צריך לנהוג כך", והשיבני "לא".

שו"ר מביאים שכבר דן בזה מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א, סימן קי"ב), ואשר כ"כ הג"ר שמאי קהת גראס שליט"א בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו, סימן ס"ב), והעלו דכוליה דינא שיש לסרב הוא כדי להראות שאינו ראוי לאותה שררה ואיצטלא ככל דיני ש"ץ, אבל בזה"ז דאין עיקר תקנת הש"ץ אלא לאמירת קדישים וחזרת הש"ץ, ובתפילות של ימות החול, אין בו משום שררה וכבוד וא"צ

הלה בלית ברירה הסכים, ונכנסו שניהם יחדיו למקווה.

"לאחר זמן קצר, נסתפק הלה אם נהג כהוגן, מכמה סיבות: בראש ובראשונה, הלא הנהלת המקווה מקפידה מאד (וכמו בכל מקום) שלא להכנס בהקפה (מחשש שישכחו וכו' וכו'), וא"כ גם אי נימא שאותו אחד לא חשוד בגניבה, ובאמת כעבור כמה ימים יעבור שם וישלם את חובו, מ"מ הוא "שינה מדעת בעל הבית" וכבר הוי חשש גזל, והוא סייע לאותו חשש גזל.

"ובעיקר השאלה היא, אם כשאותו אחד לא נראה בן תורה כ"כ, וחושש הלה שהמבקש להכנס עמו ישכח לשלם (כי אינו יר"ש ואינו חושש מגזל, ולא ירשום לעצמו לזכור לשלם), או שבמזיד לא ישלם.

"מה יעשה לכתחילה – האם יכנס עמו או לא, ובדיעבד כשנכנס עמו, וחושש בנפשו מאד שאותו אחד שאינו בן תורה לא ישלם, האם הוא מחויב (עכ"פ ממידת חסידות) לשלם למקווה את הכסף עבור האיש הנוסף, שהרי הוא סייעו להיכנס – והוי כתרי עברי דנהרא, דבלעדיו לא היה האיש מצליח להיכנס (שכן היה זה בשעה מאוחרת, והמקווה ממש עמד להיסגר), ע"כ השאלה.

והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א כתב לי ע"ז בזה הלשון: "בענין הנכנס למקווה ללא תשלום הוא בודאי איסור גזל. ואם רוצה לשלם בהקפה צריך לשאול רשות את בעלי המקווה. זה שהוא נכנס יחד עם פלוני זו אחריותו שלו (של הנכנס בגזל) בלבד, ואין האחר הנכנס בתשלום אחראי על זה כלל ועיקר. וצריך לומר לגזלן שידע שהוא עושה איסור והכניסה שלו ללא תשלום היא

וכעת מצאתי ששאלתי כן קמיה הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א (רב ביהכנ"ס דברי שיר, ב"ב) בזה"ל "האם לבחורי ישיבה כיום יש דין עניים, שאין להם כלום משלהם והכל מהוריהם ומהישיבה. ונפ"מ מלבד למתנות לאביונים, היא ג"כ בחלוקה שמחלקים כל מיני דברים המיועדים לעניים (ויש מספיק לכולם), האם רשאים לקחת". והשיבני "מותר".

ד] שם (אות ט') בתשובת הגר"נ גשטטר זצ"ל אם מותר להכניס היד לתוך חריצי הכותל המערבי, כבר ציין הגר"מ חליוה שליט"א שדנו בזה בפוסקים, ורק אציין לסדר הלכות קריעה בכותל ששלחתי למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, שעבר על זה וכתב "הדברים נראים נכונים", ונדפס כעת בקובץ מה טובו אהליך יעקב (גליון ח'), ושם באות י' "מותר לגשת עד הכותל המערבי, ולפי החזו"א יש לזהר שלא להכניס אצבעותיו בין אבני הכותל, ויש מי שכתב שטוב להתרחק ממנו כשיעור י"א אגדלים. (כ- 25 ס"מ)", והסכים עם זה מרן הגר"ח שליט"א.

ה] בעמ' מ"ה דן הגר"ר אליהו כץ זצ"ל בענין כניסה למקווה ללא תשלום, והנני להציע כאן שאלה מעי"ז ששלחתי לכמה פוסקים, וז"ל השאלה: "מעשה שהיה באדם שבא למקווה בערב שבת, בשעה מאוחרת – סמוך ממש לסגירת המקווה. והנה טרם כניסתו, פוגש הוא בחוץ אדם ששח לו ששכח את הכסף בבית, ולא יכול להכנס למקווה, ורוצה הוא להכנס עמו ביחד בשער הברזל (אשר אותו שער ברזל מסתובב רק ע"י הכנסת הכסף), ואפשר בדוחק להכנס שניים ביחד,

בחיידר ברכת התורה עם כל הילדים וזה יהיה ברכה לבטלה, והשיב: יברך, ע"כ.

ויש מקום גדול לעורר על מכשול המצוי מאוד בגני ילדים, וכעת באחרונה נתעוררו לעורר ע"ז, במה שמצוי בכל הגנים, שהגננות מברכות עם הילדים ברכת אשר יצר כסדר עם כל ברכות השחר, וברוב המקרים יש בזה איסור ברכה לבטלה מאחר שכבר הילדים ברכו הברכה בביתם לאחר עשיית הצרכים אחר קומם מהשינה. ומכשול זה נפוץ מאוד, והחובה מוטלת על המלמדים והגננות או לבטל אמירת אשר יצר (ולעקוף לאלוקי נשמה), או להדגיש קמיה הילדים שמי שבירך בבית שלא יברך שוב.

וכעת ממש (ערש"ק בשלח תש"פ) פורסם מכתביהם של כמה גדולי תורה בדבר מכשול זה, וז"ל הגאון רבי יהודה אריה דינר שליט"א שם "מה ששאלת, שכל בוקר מתחילים בחיידר ברכות השחר כולם ביחד, ברכות על נטילת ידיים, אשר יצר, אלוקי נשמה ועוד, והרבה פעמים הילדים כבר בירכו בבית, האם יכולים לברך פעם שנית אותו ברכה ביחד עם כל הכיתה. בזה י"ל בפשיטות לא שייך אותו ברכה לברך פעמיים, ויש בזה איסור משום ברכה לבטלה. ולכן יש לו להמלמד להודיע לפני כן, כל יום, או פעם בכמה ימים, שכל מי שכבר בירך איזה מברכות אלו בבית, לא יחזור ויברך אותו ברכה פעם שנית" עכ"ל.

וכן כתב שם הגאון רבי שמואל אליעזר שטרן שליט"א "הגני בזה אודות מה שעוררת על מה שנהגו בתלמודי תורה רבים וכן בבתי ספר בית יעקב, שאף הילדים והילדות שהם בגילאי 9-12 מברכים בבוקר בכתות ברכות השחר, וביניהם נכלל גם ברכת אשר יצר, אף

אחריותו שלו בלבד ואיש איננו שותף במעשיו, והוא יש לו חשבון עם בורא עולם. ולרווחא דמילתא יכול לעשות עמו טובה ולשלם עבורו, שהרי גמילות חסדים היא בין בגופו ובין בממונו", עכ"ל.

[ו] בעמ' ס"ז דן הג"ר נפתלי ישראל גראס שליט"א מה קודם, הדלקת נרות חנוכה או קביעת מזוזה. הנה בס' החדש שי"ל לאחרונה "דעת נוטה" ח"ד על הל' מזוזה (בעריכת מו"ר הג"ר יואל מקלב שליט"א. תשובה ל"ה, עמ' מ"ג) נשאל מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א: "מי שנכנס לדור בביתו בחנוכה וצריך לקבוע מזוזה ולהדליק נר חנוכה, איזה מהן קודם". והשיב מרן הגר"ח שליט"א "מזוזה שהיא מצוה מדאורייתא".

ושם במקורות וביאורים (הע' 47) כתב מו"ר הגר"י מקלב שליט"א בשם הגר"ח ק"י דיש להקדים קביעת המזוזה גם משום שהיא תדירה טפי, וחד מתרי טעמי נקט בתשובתו. וכתב שם דאמנם מזוזה אינה חובה על האדם דאין חיוב מוטל על גופו לקנות לו בית לקבוע בו מזוזה ולא חשיבה כתדירה לענין דבר שבחובה (וכמ"ש הגרעק"א במדו"ק סי' ט'), מ"מ לענין נר חנוכה דלא שייכא נמי במי שאין לו בית, שפיר חשיבא מזוזה כתדירה כלפיו. ועוד עיי"ש במש"כ בזה.

[ז] בעמ' ק"א (הע' י"ג) כתב הגר"א קרביץ שליט"א מגליון דברי שי"ח (גליון 66) "עוד נשאל, ילד שהגיע לגיל חינוך של ברכות התורה, וצריך ללמוד עם אביו איזה דבר קודם שהולך לחיידר, האם יאמר לו אביו לברך ברכות התורה בבית או לא, שאולי יגרום עיי"ז שאח"כ יברך עוד פעם

יצר בביתם יאמרוהו בחיידר ובבית הספר, ובזכות הזהירות מברכות לבטלה יזכו לכל הברכות האמורות בתורה אכ"ר", עכ"ל.

ח] בעמ' ק"י השיב מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א דהטעם שאומרים בברכת התורה "המלמד תורה לעמו ישראל", לפי שגוי שלמד תורה חייב מיתה. וצ"ע דאדרבה א"כ טפי פשיטא שעמו היינו עם ישראל, דהא גוי אסור בת"ת, ומה צריך להוסיף ישראל (ובאמת צ"ע הרי זו מצוות ב"נ מותר להם ללמוד), וצ"ע בזה.

ט] בעמ' קי"ט (הע' ל"ד) הובא שמרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל היה נוהג ליטול ידיו אע"פ שלא היה בתוך ד' אמות של מת. כן הייתה הנהגת מרנא החזו"א זיע"א, הובא בס' דינים והנהגות להגר"מ גריינמן שליט"א (שונות, יו"ד, פ"ד אות כ"א) "אמר דהמלוה את המת אפי' לא היה בתוך ד' אמותיו, יש לו ליטול ידיו", ע"כ.

י] בעמ' קל"ז (אות ה') מה שהשיב הגאון רבי אלחנן הכהן רבינוביץ שליט"א לבנו ידידי הג"ר גמליאל שליט"א איך מותר לעמוד בדוכן כנגד ארון הקודש, והביא תשו' הרמב"ם שאם הס"ת בגובה י' טפחים ה"ה ברשות אחרת ושרי.

הנה באמת כן צ"ע במה שנוהגים שהדרשן הדורש אל העם, עומד וגבו אל ארון הקודש, דהנה ברמב"ם (פ"י מהל' ס"ת ה"י) ובשו"ע (יו"ד, סימן רפ"ב סט"ו) איתא דחייב אדם לנהוג כבוד גדול בס"ת ולא יחזיר לו אחוריו א"כ היה גבוה ממנו י' טפחים, וישב לפניו באימה וביראה ובפחד וכבוד ראש וכו', יעו"ש. ומקורו מיומא נ"ב: גבי כה"ג דכשיוצא מקה"ק יצא כשפניו

שכבר ברכוה לאחר עשיית הצרכים, והיא לכאורה ברכה לבטלה, הנה בודאי דצדקו דברין, וראוי לעורר על כך בכל מוסדות החינוך שיקפידו על דבר זה לא להביא אלפי ילדי ישראל לידי ברכה לבטלה שהוא עון חמור מאוד, ובפרט אם הוא נעשה ע"י מאות ואלפים מישראל, וה' ישמור צעדינו מכשל ונהיה אנחנו וצאצאינו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה". ונצטרפו לדבריו הגרש"ז אולמן זצ"ל, ויבדלחט"א הגרי"מ שטרן שליט"א שכתב "דברים הנ"ל נכונים, ויש לעורר למלמדים ולמחנכים לא להביא לידי מכשול של ברכה לבטלה ח"ו", עכ"ד.

ואלו דברי הגה"צ רבי אליעזר דוד שפירא שליט"א (רב דקהילת צאנז ב"ב, ורה"י תורה לשמה): "ברתי בזה לעורר על מנהג משובש שהנהג בבתי החינוך, בין לבנים בין לבנות, שמברכים ביחד בכיתה ברכת אשר יצר על סדר ברכות השחר כמו שנדפס בסידורים, על אף שכבר בירכו אשר יצר בביתם לאחר קומם משנתם והליכה לבית הכסא, ונמצא שמברכים ברכה לבטלה שחמור הדבר ביותר כמבואר בפוסקים, ולאחר ברור ראיתי שגם אצל נשים נשואות מצוי הדבר שהורגלו לעשות כך מהשנים שעשו כן בבית ספר, ומה שנפסק בשו"ע או"ח סי' רט"ו סעיף ג' שמותר לברך עם הקטנים גם ברכות שאינם חייבים כדי לחנכם באמירת הברכות, זה אמור רק על קטנים וקטנות בגיל חינוך דהיינו עד גיל שמונה לערך אבל לא ביותר מגיל זה, ולכן ראוי לבטל מנהג זה אלא לאחר ברכת על נטילת ידים ידלגו את ברכת אשר יצר הנדפס בסידורים ויאמרו מיד ברכת אלוקי נשמה וכו' וברכות התורה, ורק אם לא בירכו אשר

ובשו"ת חלקת יעקב (יו"ד, סימן קל"ד) דן בנערי בר מצווה שדורשים כאחוריהם כלפי ההיכל, שהרי אין כוונתם לשם שמיים אלא כי מצווים אותם, ואולי הוי ביזוי, והסיק שם דשרי כיון דעי"ז מתלהב ליבם לתורה וליראה להגדיל תורה ולכבדה, ויום זה נחרת בזכרונם לעד ויש בזה כבוד שמיים.

וכן גבי 'בואי לשלום', דנוהגים ע"פ האר"י ז"ל בשער הכוונות (דף ס"ג ע"ד) והפמ"ג (או"ח, סימן רס"ב, א"א, ס"ק ג') כל הקהל להסתובב כלפי פתח בית הכנסת ולקבל פני שבתא מלכתא, ואע"ג דעי"ז אחוריהם כלפי ההיכל, מ"מ, כתב בשו"ת רבי עזריאל היילדסהיימר זצ"ל (או"ח, סימן ר"ב) דחזינן מזה דאין איסור לעמוד כשאחוריו כלפי ההיכל כיון שהוא גבוה י' טפחים, ואכתי צ"ע בזה.

ויש כמה מן הגדולים שכאשר דורשים לקהל, מטים גבם מארון הקודש מעט, להראות כבוד לארון הקודש, וצ"ע להלכה.

והנה דין מעין זה, נפקא מהמבואר בגמ' ביומא הנ"ל גבי הכהן גדול שהיה יוצא מקה"ק כשפניו לקה"ק, שהיוצא מן הכותל המערבי, לא יפנה גבו לכותל, אלא ילך כשפניו אל הכותל. ובס' 'אלא ד' אמות של הלכה' (פרק נ"ד סעיף ח') איתא "כשיוצא מן הכותל, יוצא ופניו כלפי הכותל במשך ד' אמות". אמנם אני שאלתי ממרן הגר"ח"ק שליט"א בזה"ל "האם צריך כשיוצאים מהכותל ללכת לאחור כשפניו לעבר הכותל, ומה שיעור הזמן או הדרך שצריך", והשיבני "עד שאינו רואה", וצ"ע בזה.

ובמקור הדין, ציין שם בספר 'אלא' ליומא (נב, ב), דשם איתא גבי הכה"ג

לקה"ק, וכן משם (נ"ג). גבי רב ותלמידו, עיי"ש. ובשו"ת פאר הדור (סימן ע"ח) נשאל הרמב"ם במה שהיו נוהגים באלכסנדריה מימות הקדמונים שהכהנים היו עולים להיכל שבו נמצאים ספרי התורה והיו עומדים שם ונושאים כפיהם, ופעמים היה ההיכל פתוח. ורצו לאסור דאחוריהם על ההיכל. והשיב הרמב"ם, דאם היו הספרים גבוהים מן הארץ י' טפחים, חלקו כבוד לעצמם וליכא איסורא לכהנים שאחוריהם יהיו לשם. וכן נתפשט המנהג.

ואכן מצינו כבר כע"ז בתוספתא במגילה (פ"ג הי"ד) 'כיצד היו הזקנים יושבים בביהכנ"ס, פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי הקודש' (וכ"פ הרמב"ם פ"א ה"ד), וכתב הב"י (או"ח, סימן ק"נ ס"ה, ד"ה וכיצד) שהותר כן מפני כבוד הציבור. אך הט"ז (שם, ס"ק ב') כתב בשם הלבוש דיש לזהר מכך כי גנאי הוא. וביאר הפמ"ג (משב"ז שם, בסוה"ס) דדוקא בקביעות איכא גנאי, אבל בעראי לא. וכמ"ש הט"ז גופיה (יו"ד, סימן רפ"ב ס"ק א') דהרב שדורש לפני ארון הקודש ואחוריו לשם, שרי, כיון דזה רשות אחרת וגם כיון שהוא עראי- שרי (ומשמע דבקביעות אסור לכו"ע).

ומבואר דמעיקר הדין אם הס"ת מונח בארון בגובה י' טפחים שרי לעמוד, ורק לישיב בקביעות אסור, ויש מתירים מפני כבוד הציבור. ובשערי אפרים (פתחי שערים, שער ג', אות ו') כ' דאף דבדרך עראי שרי לדרוש כשאחוריו כלפי ההיכל, וכן נהגו הרבה גדולים ומנהג ישראל תורה הוא, מ"מ מי שלא הוטל עליו ע"י הציבור לדרוש וכוונתו לכבוד עצמו לבד, ענוש יענש על כך וכו', יעוי"ש.

יג] בעמ' רכ"ב הביא ידידנו הגר"מ גבאי שליט"א שמרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א היה פשיטא ליה שיש דין זריזין מקדימין בניחום אבלים, אך ציין שם דמרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ה סי' ש"ט אות כ"ה) נסתפק בזה, וכתב הגר"מ גבאי דבמצוה שעיקרה התוצאה שהאבל יתנחם ליכא דין זריזין. ולפ"ר לא הבנתי מאי שייכא לומר כן, אטו במצות חסד שעיקר התוצאה שחברו יסתייע בידו, ליכא דין זריזין מקדימין, הלא אדרבא, כיון שהחבר צריך לעזרתו – וימהר ויתחסד עמו, הכ"נ האבל צריך לניחומין, ואע"ג שבלא"ה ישב כל הז' ימים, מ"מ אבל בכל רגע הוא צריך לניחום, ואמאי לא יהא דין זריזין מקדימין, וצ"ע.

יד] בעמ' רל"ד בתשובת הגאון הגדול רבי יוסף ליברמן שליט"א אי שרי לאכול בשר וחלב על שולחן אחד בלא היכר, כשאוכל עם רבו ואימת רבו עליו, או שאוכל קודם התפילה (וכן שם בעמ' רמ"ב בתשובת בעל שבט הקהתי שליט"א). הנה כע"ז אפשר להסתפק בשותה קפה ברחוב לצורך גדול מאוד, ויש לו לפני בשר, די"ל דשתיה מיקל לשתות בשוק, אבל בשר לא יאכל בשוק משום דאחז"ל (קידושין מ' ב') האוכל בשוק ה"ז דומה לכלב ופסול לעדות [וכמו שהארכתי בכל סוגיא זו, בספרי "אורחות אכילה" (שלמי חיים), בס"ד].

ואביא בזה בקצרה מש"כ בספרי הנ"ל בכע"ז, דהנה מהר"י ענגיל זצ"ל בספרו מנחת פיתים (יו"ד סי' קי"ז) דן אם מותר לעשות סחורה במאכלות אסורות וכדו'. והביא משו"ת חתם סופר (יו"ד סי' ק"ד ק"ה)

ביוהכ"פ "החיצונה היתה פרופה מן הדרום ופנימית מן הצפון מהלך ביניהן עד שמגיע לצפון הגיע לצפון הופך פניו לדרום מהלך לשמאלו עם הפרוכת עד שהוא מגיע לארון הגיע לארון נותן את המחתה בין שני הבדים צבר את הקטרת על גבי גחלים ונתמלא כל הבית כולו עשן יצא ובא לו בדרך בית כניסתו ומתפלל תפילה קצרה בבית החיצון ולא היה מאריך בתפלתו שלא להבעית את ישראל". ופירש"י "דרך כניסתו. כשם שנכנס כשהולך לדרום עד שהגיע לארון פניו כלפי דרום כך כשיצא לא היסב את פניו לצאת אלא יוצא דרך אחוריו ופניו לארון". ולא ציין האם בפוסקים מוזכר האי דינא או שהוא רק מנהג בעלמא וסמך בעלמא הוא דאית ליה מהאי גמ'.

והגאון הגדול ר' יוסף ליברמן שליט"א (בעמח"ס שו"ת משנת יוסף) ציין לי לשו"ע יו"ד (סימן רמ"ב סעיף ט"ז), דשם איתא דינים כעין אלו גבי תלמיד ורבו, יעוי"ש באריכות השו"ע, והכ"נ.

יב] בעמ' ר"א דן הג"ר אברהם יהודה הכהן רבינוביץ שליט"א (אחיו של ידידי הגר"ג שליט"א) אם מותר לפתוח עיניו בשמו"ע כדי לכוון כוונות קדושות מתוך הסידור, והוא מ"ב מפורש בסי' צ"ה סק"ה דאם מסתכל בסידור לית לן בה. ופעם שאלתי ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל "אדם הנמצא בכותל המערבי, האם מותר לו להביט על הכותל בברכת 'ולירושלים עירך', משום דמעורר כוונתו, או דלמא אמרינן לא פלוג", והשיבני "מותר". וכן בהיותי אצל הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצוק"ל ושאלתיו כן, אמר לי שפעם פעמיים מותר, ולא יותר.

ולא חיישינן דאתי למיכל מיניה, כי אותן הישראלים יזכירוהו שהיא נבילה ואין חשש שיבא לאכול וכמ"ש כבר במקום אחר.

וגם כי בלאו הכי י"ל דרב אמר ליה כן לרב כהנא ע"ד המשל והגוזמא שלא יחוש על כבודו ופשוט נבילה בשוק וכו', ואם דוקא קאמר - הכי לרב כהנא הוא דאמר כן, וממילא אין חשש דבשעת ההפשט בשוק יאכל ממנו דהרי האוכל בשוק דומה לכלב, ובודאי רב כהנא לא יעשה כן, עכ"ל.

וכוונתו ליישב, דכיון דפירש הרשב"ם דמיירי בשוק לעין כל, א"כ יש הרבה ישראלים בשוק והם יזכירוהו שלא יאכל הנבילה. ואח"כ כתב דאמר ליה כן על דרך המשל והגוזמא, וגם אי נימא דלא על דרך משל א"ל אלא בדווקא, מ"מ י"ל דאין חשש שבשעת ההפשט יאכל מהנבילה דהרי 'האוכל בשוק דומה לכלב', ודו"ק.

ובלא"ה יל"ע מאי חשש דיאכל מהנבילה, הא לא שייך לאוכלה אלא כשמבשלה. וכי מבשלה ברשות הרבים, וע"כ אזיל לביתה לבשולי. ואי הכי, מאי מהני הא דבשוק, הא לא יזכירוהו הישראלים. ועכצ"ל דשייך לבשלו בשוק, וכגון שמבעיר אש ברה"ר וצולה הבשר, וצ"ע נמי גבי ספיקא הנ"ל, ובס"ד ארחיב בזה בספרי, אי"ה.

טו' בעמ' רל"ו במש"כ הגר"י שוב שליט"א בשם הגר"ע אויערבאך שליט"א גבי להמתין שש שעות אחר אכילת גבינה צהובה, הנה הרמ"א (יו"ד סי' פ"ט ס"ב) כתב דנוהגין שכל שהגבינה קשה אין אוכלים אחריה אפי' בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר, ויש מקילין ואין למחות, רק שיעשו קינוח והדחה ונטילת ידים, מיהו טוב להחמיר.

דפסק לאיסור מחשש דלמא אתי למיכל מיניה (והיא סוגיא נרחבה ואין כאן מקומה).

והקשה על זה המנחת פיתים מהא דאמרין בגמ' בב"ק (ק"י ע"א) 'אמר להן: כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות וכו', ולא היא אלא ע"ז עבודה זרה לו, כדאמר ליה רב לרב כהנא, נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא'.

ופירש שם הרשב"ם 'שהיא זרה לו. הוא חשוב והמלאכה נמבזה ומכוערה אלא שאין בה איסור: נטוש. הפשט: וטול אגרא. כלומר הפשיטנה בשכר בשוק לעין כל ואין כאן חילול השם כלל, ולא קרינא ביה ומשניאי אהבו מות דדרשינן ליה במסכת שבת (דף קי"ד ע"א) בתלמידי חכמים שיש רבב על בגדו אבל לעשות מלאכה להתפרנס אין כאן גנא: ה"ג ולא תימא גברא רבא אנא. ואית דגרסינן נמי ולא תימא כהנא אנא כהן אני וחשוב וגנאי לי הדבר, עכ"ל.

וא"כ חזינן דשרי לעבוד ולסחור בנבילות, וכדאמר' שם דמותר לעבוד בהפשטת בהמות בשוק. וחזינן דלא חיישינן שמא יאכל מיניה. ע"כ קושית המנחת פיתים.

ובספר ילקוט הגרשוני (להג"ר ר' גרשון שטערן זצ"ל, אב"ד לודאש, מח"ס פני המלך. עם הסכמות הבית יצחק והמהרש"ם זצוק"ל) כתב ליישב בזה הלשון: "ואם כן בנבילה אינו אסור מסחורה מצד גזירת הכתוב יהיו בהווייתן יהו, אלא מחשש דלמא אתי למיכל מיניה, וא"כ לא קשה מהך דפשוט נבילה בשוק שכתב הרשב"ם - בשוק לעין כל, וא"כ יש שם ישראלים רבים ביחד

מקלב שליט"א במגד הארץ (סי' ג' סק"ו, עמ' י"ז) כתב "ויש שהקילו בשעה השישית, ויש שהקילו משיעבור רוב השעה שישית (וכמדו' שכן שמעתי בשם הגר"א קוטלר זצ"ל להקל ברוב שעה שישית)", עכ"ל. אכן בתחילת דבריו הביא מס' דרכי תשובה שכ' בשם כמה אחרונים דשש שעות היינו שש שעות שלמות.

יז] בעמ' רל"ז דעת הגר"ע אויערבאך שליט"א שאין ליכנס לקנות שתיה במקום שמוכרים נו"ט גם בשעה"ד משום מראית העין.

והנה גיסו מו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו "חשוקי חמד" (פסחים נו' א') דן, וז"ל: "שאלה. כת מסינורית העמידה בחוץ מים קרים להטיב עם העוברים ושבים ביום שרב, האם מותר לשתות מים אלו כשאדם לא רואה ואין בזה חשש חילול ה'.

"תשובה. נאמר בתורה צרור את המדינים והכיתם אותם (במדבר כה יז). ורבותינו במדרש רבה (כא ו) אמרו שנתכוין בזה לומר, שהגם שצוה ה' כי תצור אל עיר... לא תשחית את עצה (דברים כ), לאלו לא תעשו כן אלא חבלו אילנותיהן, וביאר רבנו האור החיים הק' וכתב בתוך דבריו, וצריך לדעת מה נקמה היא למדין, ואדרבה היה להם לקיים ואכלת את שלל אויביך (שם פסוק י"ד) שזה להם יותר נקמה ודאבון נפש, ולהשאיר כל עץ מאכל לאכול מפריו ולשבוע מטובו, אור הגנוז, אלא שיעץ ה' ואמר "צרור את המדינים", הכונה בזה להקדים לשנוא המחטיאים, גם להתעייב הערב והטוב הבא מהם, לאבד כל עץ נחמד, וכל מעיין מתוק וכל טוב הבא מהם, על אשר גרמו להם לעשות רע, והוא על דרך אמרו

ובט"ז ובש"ך שם כתבו דששה חדשים זהו גבינה ישנה (והובא כ"ז בשער הציון בסי' תצ"ד סקט"ו). וכתבו הפוסקים (מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות, ומרן הגר"ש וואזנר זצ"ל בשבט הלוי) דאע"פ שגבינה צהובה שלנו אינה ישנה, מ"מ דמי לגבינה קשה וצריך להמתין. ובקיצושו"ע המבואר (הל' בשר וחלב, סוף ח"א, בביאורים עמ' קל"ח) הביא מהגר"א קוטלר זצ"ל שהגבינה שדיברו עליה הפוסקים הייתה קשה כל כך שהיה צריך מגרדת לחותכה, וכ"כ בשם שו"ת באר משה להגר"מ שטרן זצ"ל, והביא ממרן הגר"ש"ז אויערבאך זצ"ל שאמר שמחמיר לעצמו ולא לאחרים, ועיין בס' מאור השבת (ח"ג תשו' ל"ח, אות א') שהשיב הגר"ש"ז "יש מחמירים מפני שבאופן מלאכותי נעשה כגבינה ישנה".

ומו"ר הגאון רבי יואל מקלב שליט"א בס' "מגד הארץ" (סי' ד' סק"ז, עמ' כ"ד) כתב: "וראיתי בכתבי מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שכתב בזה"ל, שאלתי [להחזו"א] על איזה גבינה צריך להמתין אחריה ו' שעות, ואמר דווקא אם שהתה שנה", עכ"ד מו"ר שליט"א. והביא שם שכן אמר לו מרן הגר"ח"ק לדינא שא"צ להמתין ו' שעות אחר גבינה צהובה, וכן הוא בס' מעשה איש (ח"ה עמ' כ"ב).

טז] עוד שם בעמ' רל"ו שהביא הגר"י שוב שליט"א מהגר"ע אויערבאך שליט"א דשש שעות לאו דווקא, הן אמת שכן הוא לשון הרמב"ם בהל' מאכלות אסורות (פ"ט הכ"ח) "כמו שש שעות", וכן הוא לשון המאירי בחולין דף ק"ה "שש שעות או קרוב לזה", וכן במגן אבות למאירי כתב "בין בשר לחלב שש שעות או חמש". ומו"ר הגר"י

ש"ץ עד שיעברו י"ג שנים מיום התגירותו. ועוד כתב שם דלפי"ז מה הנידון אם צריך לטבול את כליו, הלא קטן הוא. ועיי"ש בכ"מ שהאריך בחידוש זה, ואכמ"ל.

יט] בעמ' רמ"ג שאל ידידינו הגר"מ גבאי שליט"א מקמיה בעל שבט הקהתי שליט"א אם אונן פטור ממזוזה, לרש"י במנחות ל"ג ב' דהיא רק לשמירה, והשיבו דבאמת פטור אך יעשה שליח לקבוע. והנה בס' דעת הנוטה ש"ל כעת (תשובה כ"ו, עמ' ל"ג) דן מו"ר הגר"י מקלב שליט"א (במקורות וביאורים הע' 36) באריכות, האם באמת עיקר טעם המזוזה היא משום דלשמירה היא.

דבאמת במנחות ל"ג ב' איתא שהטעם שמניחים המזוזה בטפח הסמוך לפתח כי היכי דתינטריה, וכן משמע מרש"י בפסחים ד' א' בטעם דמזוזה חובת הדר היא "חובת הדר. לפי שהיא משמרתו, וכתוב ביה"א ביאתך, נכנס ויוצא בה". אך מאידך גיסא ברמב"ם בפ"ה מהל' מזוזה ה"ד כתב שאותם הכותבים בתוך המזוזה שמות המלאכים או שמות הקדושים ה"ה בכלל מי שאין להם חלק לעוה"ב שאלו הטפשים לא די להם שביטלו המצוה אלא שעושין מצוה גדולה שהיא יחוד שמו של הקב"ה ואהבתו ועבודתו, כאילו הוא קמיע להניית עצמן כמו שעלה על לבם הסכל שזה דבר המהנה בהבלי עולם.

אך כבר כתבו האחרונים (עי' בש"ך יו"ד סי' רפ"ט סק"ב, ובגליון מהרש"א שם) שזהו רק שכר המצוה, דבאמת טעם המצוה הוא כמ"ש הרמב"ם ליחוד שמו של הקב"ה וכו', וכמ"ש ג"כ בסופ"ו מהל' מזוזה שבכל עת שיכנס ויצא יפגע ביחוד שמו של הקב"ה

(תהילים קלט כ"א) הלא משנאיך ה' אשנא. פירוש משנאיך כאילו אמר משנאיך שגורמים לשנאת בחור בטוב... עכ"ל. הנה מבואר שרצון השי"ת הוא לאבד מהמדינים כל עץ נחמד וכל מעין מתוק, וכל טוב הבא מהם. ומכאן נלמד אנחנו לעניננו, לשנא את טוב הכת הבאה להדיח ולהסית את בני ישראל מעם מלכנו אבינו.

אלא שצ"ע האם בכל מלחמה על אויב הבא להחטיא את ישראל צריך לעקור את האילנות מאכל שלו ולסתום את מעיינותיו. והנה נאמר במלכים ב' (פ"ג יט) הוראת אלישע במלחמת מואב "והכיתם כל עיר מבצר וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו וכל החלקה הטובה תכאיבו באבנים". וביאר רש"י וז"ל: "אף על פי שנאמר 'לא תשחית את עצה', כאן התיר לכם, שהיא [מואב] אומה בזויה ונקלית לפניו". ומשמע קצת שהוראה זו לגבי "אומה בזויה ונקלית" אינה מצד שרוצים להחטיא, אלא מצד עצמותם. ויעוין בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות (ד"ה החלק השני בענין הנביא) שביאר את הוראת אלישע שהיא הוראת שעה, עיין שם וצ"ע, עכ"ד. וצ"ע בכ"ז.

יח] בעמ' רל"ט אם גר שנתגייר צריך לטבול את כליו (ודנו בזה בפוסקים, בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח סי' י"ט, ובחכ"ב סי' מ"ט, ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' צ"ב) והנה ראיתי דבר חידוש גדול בשו"ת משנה הלכות (חלק כ') בשם ספר לחמי תודה למהר"י באסאן זצ"ל, שגר שנתגייר כקטן שנולד דמי, דהכוונה שיש לו דין קטן ממש. והוא חידוש נורא. ודן בזה המשנה הלכות לכמה וכמה נפק"מ, דלא שמענו מעולם שאין לגר להיות

(וע"ע בדעת נוטה שם תשו' כ"ח "האם מותר לתלות מזוזה על צוארו לשם שמירה כעין קמיע", והשיב "אין ראוי". ושם בתשו' כ"ט "חולה העומד לעבור ניתוח האם שרי להניח על גופו מזוזה לשמירה בזמן הניתוח", תשובה "אין עושין ממזוזה סגולות". אכן באגרו"מ שם מבואר דליכא איסור להחזיק מזוזה על עצמו לכוונת שמירה, וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ב סי' קמ"ט ובשו"ת להורות נתן ח"א סי' מ"ז וסי' מ"ח, ואכמ"ל בכ"ז.

כ] בעמ' רמ"ד שאל ידידנו הגר"מ גבאי שליט"א מבעל שבט הקהתי שליט"א מ"ט השמיט השו"ע לדינא שאין לעבור בין שני נשים, והשיבו דדברים משום רוח רעה לא קתני. וראיתי מיישבים עפ"ד הבן יהודע בפסחים (ק"א א') שכתב שכל מה שיכול לינוק, הוא רק אם יעבור שם מזיק באותה שעה, ממילא בזה"ז דליכא מזיקים ושדים לא קפדינן עלה.

כא] עוד שם שאל ידידנו הגר"מ גבאי שליט"א מבעל שבט הקהתי שליט"א בבעל שנדרם על מיטת אשתו, ופירסה אשתו נדה, האם צריכה להעיר אותו או לא, והשיבו שודאי צריכה להעיר אותו. ולי הקטן צע"ג מדברי הש"ך (יו"ד סי' שע"ב סק"ג) גבי כהן שישן ומת עמו באהל דצריך להעיר אותו כדי שיצא, וכ' שם הש"ך "דאפילו בלא שהייה קעבר הכהן ואף על גב דלא ידע מ"מ איסורא עביד בשוגג ואף על גב דאינו עושה מעשה איסורא איכא ולאחריני דידעי מצוה להפרישו וכו', ולפי זה משמע דבאיסורא דרבנן א"צ להקיצו, וא"כ למ"ש בסמוך דהיכא דאינו באוהל עצמו אם המת רק בבית הסמוך לה ליכא אלא איסורא דרבנן, אין

ויזכור אהבתו וייעור משנתו ושגייתו בהבלי הזמן וידע שאין שם דבר העומד לעולם ועולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישרים וכו'. וכן מבואר בס' החינוך (מצוה תכ"ג) דמשרשי המצוה להיות זכרון לאדם באמונת השם בכל עת בואו לביתו וצאתו וכו'.

אכן בס' יראים (עמוד היראה, סי' י"ח, הו"ד בהגמ"י פ"ה ממזוזה אות ד') משמע דמצוות מזוזה ניתנה ג"כ לשמירה, וכן הביא בשמו בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קמ"א ענף א'), וכן הבין בדעת רש"י בפסחים הנ"ל. ומו"ר הגר"י מקלב שליט"א הביא בדעת נוטה שם ששאלו ממרן הגר"ק אם דברי רש"י בפסחים הנ"ל חולקים ע"ד הרמב"ם, והשיב בזה"ל "הרי בגמ' אמרו שמשמרתו והוא כעין טעמא דקרא, ומזה מוכח שהעיקר תלוי בהדר, ואין לזה שייכות לדברי הרמב"ם" עכ"ל.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"ב סי' צ'), ד"ה ומ"ש עוד שצריך שכתב "והנה בודאי אין תכלית מ"ע של מזוזה לשמירה, רק להעלות ייחוד השם על לבבו ועוד טעמים, ואנחנו לא נדע, ויעויין מ"ש רמב"ן סו"פ בא, ומ"מ מי שמכוין בקביעתה לקיים מ"ע שציונו ה' וסובר שאין בזה אלא שמירה לא נאמר שלא יצא יד"ח מזוזה, וגם הרמב"ם לא כ' שבטלו מצוה אלא ע"י שכותבים בפנים שמות מלאכים ועי"ז בטלו המצוה, אבל כמה שטעו בתכליתה אין בזה אלא סכלות ומ"מ מקרי מכוין לעשות רצון ה', וכן רוב בנ"א שומרים רוב התורה ע"מ לקבל פרס ואין זה התכלית אמיתי ומ"מ כיון שמכוין לצאת יד"ח יוצא הוא בזה והוא פשוט", עכ"ל קדשו.

צריך להקיצו ואפשר לזה דקדק הרב ומת עמו באוהל צריכים להקיצו וע"ל סי' שע"ג ס"ק א", עכ"ל.

וכן כתב לי הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א גבי מה ששאלתי (ונדפס בהערות ששלחתי לקובץ "מה טובו אהליך יעקב", גליון ו' עמ' תפ"א, סוף או' ה'), בהא דקיי"ל בשו"ע (או"ח סי' קנ"ג ס"ח) דביהכ"נ חדש לא חל עליו קדושה עד שיתפללו בו. וצ"ע בביהכ"נ חדש, והלך שם אדם וישן, ותוך כדי שינתו באו מנין והתפללו, ונהיה הביהכ"נ קדוש ואסור לישון בו (כמבואר בשו"ע או"ח סי' קנ"א ס"ג), האם צריכים להעיר אותו או"ד כיון דהתחיל בהיתר א"צ להעירו.

ו**כתב** לי הגר"מ שליט"א בזה"ל: "א"צ להעירו, ע' ש"ך יו"ד שע"ב ס"ק ג' דבאיסור דרבנן א"צ להעירו וכ"ש הכא שהיה בהיתר, ולענין מי שנרדם חוץ לסוכה ג"כ נחלקו האחרונים אבל הכא לכו"ע א"צ להעירו כנ"ל", עכ"ל. הרי דפשיטת הפוסקים דבאיסור דרבנן א"צ להעירו, והכ"נ דיני הרחקות דרבנן הם.

שוב שמחתי למצוא כדברים הנ"ל, שכתב הגאון רבי אוריאל אייזנטל שליט"א (מרא דאתרא דרמות ג') בתשובה לידידינו הגדול הגר"א סקוצילס שליט"א (ונדפס במה טובו אהליך יעקב, גליון ז', עמ' רנ"ה), והעלה כנ"ל דבאיסור דרבנן א"צ להקיצו, וצ"ע.

כב בעמ' רמ"ז השיב בעל שבט הקהתי שליט"א לידידינו הגר"מ גבאי שליט"א דאם אין תועלת, אסור לשבח גוי גם אחר מיתתו. והנה אני שאלתי מקמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יש איסור

לשבח גוי שנתגייר, על הזמן שהיה גוי, והשיבני דליכא איסור דלא תחנם. וכן מובא בס' אגן הסהר דצייד הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל. וכע"ז כתב לי הגאון בעל שבט הקהתי שליט"א. וכ"כ לי הגאון רבי יעקב מאיר שטרן שליט"א בזה"ל "לכאורה שרי דהטעם שאסרה תורה זה כמ"ש החינוך (מ' תכ"ו) כדי להמנע מלהתחבר עמהם וכו', וא"כ אם הוא כבר נתגייר לכאורה אין לאסור וצ"ע", עכ"ל. וא"כ כל שכן היכא דמת הגוי, דלא שייך שיתחבר עמהם, דיהא שרי (אך יש לצדד בהני תרי ספיקות, דמ"מ איכא למיחש שיורגל על לשונו לשבח ולדבר טוב וליתן חן לגויים, וזהו החשש שיתחבר עמהם בסופו של דבר, ולכן לא פלוג, ולעולם לא ידבר טוב ולא יתן חן לגוי, וצ"ע).

כג בעמ' רמ"ח שאל ידידינו הגר"מ גבאי שליט"א מבעל שבט הקהתי שליט"א באחד שרוצה להשיב הלואה לישראל וכהן, האם יקדים לכהן משום וקדשתו. והשיבו שיקדים, אבל אם אין לו אלא לאחד מהם לא יקדימו.

יש לבאר דבריו, אמאי אם אין לו אלא לאחד מהם לא יקדים להכהן, דבפשטות הכוונה היא דכל דין וקדשתו הוא ליתן לו מנה יפה וכו', פי' שכולם יקבלו, אבל הכהן יקבל מנה יפה יותר, אבל היכא דליכא או לכהן או לאחר, בזה ליכא וקדשתו, וצ"ע בזה בסוגיא דגיטין (נט, ב), ואכמ"ל.

ועו"ל עפ"מ ששמעתי ממור"ר הגר"ר נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א (מראשי ישיבת בית מדרש עליון, ורב קהילת חניכי הישיבות רוממה ירושלים) דעובדא הוה במרן הגר"ר שלמה היימן זצ"ל שהיה בפדיון

לי כי התראה במינסק עם הגאון ר' חיים סאלאוויציג זצ"ל ואמר לו הדברים בשמי והסכים על זה, עכ"ל.

וא"כ הכ"נ כשחייב לכהן ולישראל, אין הישראל חייב להפסיד משום מצוותו של הלווה לכבד את הכהן, ולכן כשיש לו רק לאחד מהם, ליכא דין קדימה.

ואמר מו"ר הגר"נ קופשיץ שליט"א, דמזה זמן רב הוקשו לו דברי הביאור הלכה (סי' רמ"ב ס"א, ד"ה לכבד) שדן באחד שיש לו ממון או להוצאות השבת או לפועל שעבד אצלו, וז"ל: "ואם יש לו רק מעט מעות ובא שכיר לחבוע עבור פעולתו שגמר לו היום וכו', נראה דצריך ליתנם להפועל כדי לקיים מה שכתוב ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש אף שע"ז לא ישאר לו במה לענג השבת או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת, דחייב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא וזה הוי רק מדברי קבלה וכו'". וצ"ע למאי הוצרך הביה"ל להקידמו משום דהוא דאו' והוא ד"ק, הא תיפו"ל משום דתשלום לפועל הוא בין אדם לחבירו, ולמה יפסיד הפועל שכרו משום עונג שבת של מעבדו, וצ"ע בזה.

כד' בעמ' שי"ד נשאל הגר"י טויב שליט"א מהגר"א סקוצילס שליט"א כמה שאלות גבי חרם דרבנו גרשום שלא לראות מכתב של חברו ללא רשותו, ומה הדין אם מצאו באשפה וכו'. והנה באמת בשיירי כנה"ג (יו"ד סי' של"ד אות ה') נסתפק אם החרם חל מעצמו או שצריך שינדרוהו להדיא, ונקפ"מ אם צריך לכתוב על המכתב "חרד"ג" בשביל שיהא אסור, או שגם בלא שכתוב תיבת חרד"ג על המכתב, אסור לקוראו.

הבן, והגיע זמן ערבית, ורצו להתפלל ערבית, רק החלו דנים מה קודם למה, פדיוה"ב או תפילת ערבית. והיה שם חכם אחד ואמר דתדיר ואינו תדיר, תדיר קודם, ולכן יתפללו קודם ערבית. ואמר הגר"ש זצ"ל דלאו מילתא אמר, דכל דיני קדימה שייכים רק היכא דתרי הצדדים הם בין אדם למקום, אבל היכא שצד אחד הוא בין אדם לחבירו, וכגון התם שפדיוה"ב שייך לכהן משום שהממון של פדיוה"ב שלו הוא, א"כ אין בזה דיני קדימה, וצריך לשאול מאת הכהן אם מוחל.

וביאור הדבר דקוב"ה גופיה אומר לו להקדים מצוה זו על פני חברתה, כששני הצדדים הם עבורו, אבל אם מצוה אחת היא על חשבון אדם אחר, אין לו לאדם זכות להקדים מצוה אחרת – וחברו יפסיד עבור זה.

שו"מ שנדפס זה בחידושי ר' שלמה עמ"ס קידושין (סי' ג', עמ' צ"ח בספר), וז"ל: "וזה זמן רב בהיותי בעיר באברויסק הוזמנתי על פדיון הבן, והיה הפדיון בערב, והיה דעת איזה ת"ח שצריך לאחר הפדיון הבן עד אחר מעריב משום דתדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. ודנתי אז דלענ"ד נראה דמצות פדיון הבן אינו נדחה מפני מצוה אחרת אף התדירה, כיון דהוא חוב גמור על האב ולא רק מצוה בלבד, ובודאי פשוט דאם אחד יתבע לחבירו חוב שחייב לו לא יוכל לפטור עצמו ולדחות התשלומין מפני שלא התפלל עדיין ותפילה היא מצוה תדירה והיא קודמת, דמה לו להמלוה עם חיוב מצוותיו, הלא ממונו גביה והוא חייב לשלם לו וא"כ גם בפדיון הבן כן, ואמרתי אז הדברים לפני הגאון רש"ז (מו"צ) מבריסק ולאחר זמן אמר

אחרים באופן שפעם בשבוע יתפלל עם הזקן בביהכנ"ס. וכך יעשו שאר האברכים המגיעים להתפלל אצלו.

וכעת מצאתי ששאלתי זאת ג"כ מקמיה הגאון רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א (רב ביהכנ"ס דברי שיר, ב"ב): "אדם שיש לו זקן שמעוניין שישלים לו מנין, ומצד שני יכול להתפלל ברוב עם, היכן יתפלל, עם הזקן או ברוב עם". וכתב לי הגרי"א בזה"ל: "לעשות חסד עם השני, אם אין מישהו אחר". ובאמת בזכרוננו בס' התפילה כהלכתה שהביא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלעשות חסד עם השני אינו פחות ממעלת ברוב עם הדרת מלך, וצ"ע בזה למעשה.

כז] עוד שאלתי שם להגר"א שלזינגר שליט"א בבחור ישיבה שזקן מבקשו שישלים לו מנין, והשיבני "בחור ישיבה משועבד לסדרי הישיבה, ואין לשנות כלל ועיקר. ורק בבין הסדרים יכול לעסוק גם בחסד, ואשרי העם שככה לו". וכע"ז השיבני הגרי"א דינר שליט"א "לכתחילה בשיבה עדיף".

כח] הנה בעמ' שכ"ח הביא ידידנו הגר"מ גבאי שליט"א מהנהגות רבו מרן הגר"ד פוברסקי שליט"א, ושם באות י"ז הביא גבי אם המסדר קידושין שותה מהכוס של ברכה, שמרן הגר"ק שליט"א כתב לו "יש לשתות מכוס קטן בצד", וי"ל דטעמא דכתב לו שישתה בצד, הוא עפ"ד הגר"ז סורוצקין זצ"ל בשו"ת מאזנים למשפט (סי' י"ב) שכתב לבאר בטעה"ד שאין המסד"ק שותה מהכוס (שכבר תמה בזה הפנ"י ובעל ההפלאה ועוד), משום דאין ד"א לת"ח לשתות בפני רבים, והוי כמו האוכל בשוק שדומה לכלב ופסול לעדות. ולכן כ' שם

והגר"ח פלאגי זצ"ל בשו"ת חקקי לב (יו"ד סי' מ"ט) דקדק מדבריו דס"ל לחומרא, וכן נקט להלכתא. אך בשו"ת הלכות קטנות (ח"א סי' רע"ו) כתב דבלא"ה אסור משום שאסור לחפש במסתרי של חברו ואין חילוק לבין ההולך רכיל לגלות סוד לאחרים לבין לגלות סוד לעצמו.

ועפ"ז כתב מו"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בחשוקי חמד (ב"ב ד' א') שאסור להקשיב לסוד ששניים מדברים או להניח מכשיר הקלטה, אא"כ יש תועלת מנזק או לחנך תלמיד וכדו', עיי"ש שהאריך בכמה טעמים בזה.

ודנו בפוסקים אם מותר למסור כתב אדם לגרפולוג שיודע ע"ז תכונות נפש האדם, ובס' מנוחת אמת להגר"מ גרוס שליט"א T (פט"ז סמ"ז) כתב שאסור לפי שמגלה ע"ז עמקי ליבו ומידותיו של בעל הכתב והרי זה כסודותיו, אך מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל בחוט שני (שמיה"ל, פ"ד סק"ה, ופ"ג סק"ג) כתב דאסור משום לה"ר, וכמב' בח"ח בכלל א' ס"ח (ובמ"ח סק"ד) שאיסור לה"ר הוא גם במראה מכתב של חברו לאדם שמראה בזה גנותו. אבל לתועלת מותר גם בלא רשותו, רק אסור לספר לאחרים.

כח] הנה בעמ' רמ"ט הבאתי כמה שאלות ותשובות שקיבלתי מהגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א (רבה של שכונת גילה ירושלים, ובעמח"ס שו"ת שואלין ודורשין וש"א"ס) בענייני "והדרת פני זקן", ושם בשאלה ד' (עמ' ר"ג) שאלתיו: "אברך שיכול להתפלל ברוב עם, ומצד שני יש לו שכן זקן שמבקשו להתפלל עמו במנין מצומצם של עשרה, היכן יתפלל". והשיבני "לכתחילה ברוב עם עדיף. ולכן יתחלף עם אברכים

חי שלא יתן לשמש לקפל טליתו דקשה למזל, אם אשתו כגופו בזה או לא, והניח הגר"ש בצ"ע. והעיר דמה ענין אשתו כגופו לענין זה הרי הענין שהוא עצמו יקפל.

ונראה בזה, דטעמא דמילתא הוא משום דהוי בזיון לטלית, שאינו כבוד ומצוה בשבילו לקפל בעצמו אלא נותן לאחרים, וא"כ בבעל ואשה, שדרכם לעזור ולסייע זל"ז בכל דבר, קטן כגדול, א"כ אינו בזיון שיתן לה לקפל. משא"כ חברים שדרכם לעזור זל"ז בדברים גדולים ורציניים, אבל בדברים קטנים אין הדרך, א"כ הוי בזיון שנותן לחברו דבר קל שכזה לעשות, והוי בזיון למצוה.

אכן בבן איש חי עצמו כתב שמש, והשמש הרי גם עושה כל התפקידים. ולכן נראה דבאמת זהו שורש ספיקו דהגר"ש זצ"ל, דהבן איש חי כתב שהטעם הוא משום דקשה למזל, ובזה יתכן דגם לאשתו לא יתן. אבל מספק"ל דלמא הטעם הוא משום ביזוי מצוה (וכמו שהבאתי בשם הפוסקים, בקובץ מה טובו אהליך יעקב, גליון ז', עמ' תצ"ד אות ט', גבי קיפול התפילין, שראוי לכ"א לעשות דב"ז בעצמו), ובזה יתכן דבאשתו לא הוי בזוי כ"כ, כיון שדרכה בלאו הכי לסייע לבעלה בהרבה עניינים, ואכתי צ"ע בכ"ז.

לא] בעמ' תפ"ב אות כ"א העירני ידידי הבה"ח יוסף אביטבול נ"ו על מה שכתבתי בקובץ מה טובו אהליך יעקב (גליון ו' עמ' תי"ח) באריכות, גבי לפנ"ע שמציל מאיסור חמור יותר, דדעת הגרשז"א זצ"ל שמותר, והבאתי לזה ראיות רבות. והעיר ע"ז מדברי בעל העקידה דאין מתירין לעבור על איסור קל מלהציל את חברות מאיסור חמור.

שבני ספרד העושין החופה בתוך הבית, נוהגים לשתות מן הכוס.

ומרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה (ח"א סי' י"ח הע' 7) תמה דלפי"ד הרי גם הקידושין בשוק, והמקדש בשוק רב מנגיד ליה (קידושין י"ב ב'), והארכתיו בכ"ז בספרי "אורחות אכילה" [שלמי חיים] בס"ד. אך עכ"פ לפי"ז אשה"ט, דמרן הגר"ק סבר דיחמיר לשתות, אך בצד, שלא יהא גנאי (וכמו שהגר"ז סורוצקין עצמו כתב בתו"ד שהגר"ר שמחה זליג זצ"ל אמר לו שמנהג מרן הגר"ח הלוי מבריסק זצ"ל היה לשפוך מעט מן הכוס, ולטעום אחר הברכה ממה ששפך לידו באין רואין אותו. וטעמו כנ"ל דאז אין גנאי), ודו"ק.

כט] בעמ' תנ"ה דן הגר"ח"ש הלוי סגל שליט"א בפסק מרן הגר"א נבנצל שליט"א האם המוריד מזוזות לבדיקה, צריך להחזירם דווקא לאותו פתח וכו'. ויעויין בכ"ז בס' החדש "דעת נוטה" על מזוזה (ח"ד, תשו' תרי"ב, עמ' תצ"ט) שנשאל מרן הגר"ח"ק שליט"א בזה"ל "מי שיש לו בביתו פתחים שחיובם מן התורה ופתחים שחיובם מדרבנן, האם כשמוריד אותם כדי לבדוקם צריך לסמן כל מזוזה מהיכן נטלה כדי שלא יחליף ביניהם ויבוא לידי הורדה". והשיב "טוב שיקפיד". ושם במקורות וביאורים (הע' 772) דן מו"ר הגר"י מקלב שליט"א בכ"ז, וע"ע במש"כ מרן שליט"א גופיה בס' מזוזות ביתך סי' רפ"ט בשעה"צ סקט"ז, ואכמ"ל בכ"ז.

ל] בעמ' תע"א העיר ידידי הבה"ח יוסף אביטבול נ"ו ע"מ שהובא בקובץ "מה טובו אהליך יעקב" (גליון ו') שנסתפקו קמיה מרן הגר"ש דבילצקי זצ"ל במש"כ הבן איש

במה שמע"כ כתב על הפרצה הנוראה של המכשיר בשם פלפון אשר משתמשים בו באמצע הלימוד גם בבית הכנסת. וכן ברחוב המהפך את מקום רשה"ר לביתו, היא הנהגה שפלה לא פחות מזה שאוכל ברחוב ובשוק, אשר מי שמחזיק עצמו לבעל נימוס עם דרך ארץ צריך להרחיק מעצמה הנהגה כזו. וה' הטוב יערה על כל אחד ואחד רוח טהרה וקדושה להתרחק מהתדרדרות של זמנינו, עכ"ל קדשו.

וגם הגאון הגדול רבי משה הלברשטאם זצ"ל (חבר בד"צ העדה החרדית) כתב מכתב בזה, שהוא בכלל חשש הפסולים לעדות. אך לא הסכימו עמו אז חברי הבד"צ לפסלו לעדות, רק שאינו ראוי לעשות כן. ובס"ד בספרי "אורחות אכילה" [שלמי חיים] אשר עומד לראות אור בקרוב ממש אי"ה, הארכתי בכ"ז, וגם נדפס חלק מן הדברים ע"י ידידינו עוז הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בקובץ "מה טובו אהליך יעקב" גליון ד', בתשובות מרן הגר"א נבנצל שליט"א בעמ' תרי"ז, והארכתי שם בהערות (הע' ח') להביא בגנות הדבר, ואין לכפול המשנה, "וה' הטוב יערה עכאו"א רוח טהרה וקדושה להתרחק מהתדרדרות של זמנינו" – כלשון מרן הגרמ"ל במכתבו הנ"ל, אכ"ר.

כה דברי ידיכם אוהבכם, המצפה מאד לכל הערה והארה ויבורכו כל הלומדים והכותבים מפי קל עליון, עד בלי די בכל הברכות האמורות בתורה

בכל חותמי ברכות
חיים מלין

ואביא בזה מה שהשיבותי לו: "אכן נראה פשוט דלאו סתרי אהדדי, דהא הגרש"ז עצמו במנחת שלמה ביאר כוונתו לאמר, דהן אמת לא מצינו שמתירים איסור קל בכדי שלא יעבור איסור חמור, אך רק באיסור דלפני עור לא תתן מכשול, שכל מהות האיסור הוא ההכשלה, א"כ בגוונא שע"י ההכשלה – ינצל הלה מאיסור חמור יותר – לא דיינינן ליה כלל כ"הכשלה" אלא כ"הצלה".

וע"ז הבאתי במאמרי שם (קובץ מה טובו אהליך יעקב, גליון ו', עמוד תכ"ו אות ז', ובהע' ח') מדברי התוספתא בריש שקלים "משל לאחד שעלתה לו מכה ברגלו, והיה הרופא כופתו ומחתך בבשרו, בשביל לרפאותו". וביאור המשל הוא, דזה וודאי שחתיכה בבשר אדם היא חבלה והיזק, אבל כשהחבלה וההיזק נעשים כדי לרפאותו, לא חשיב חבלה והיזק, ודו"ק בזה", ע"כ.

לב] בעמ' תפ"א אות כ"ג העיר ידידי הבחור המופלג יוסף אביטבול נ"ו על מה שנשאל מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א על דיבור בפלאפון ברה"ר, מאי גנאי איכא בזה, ומאי הדמיון להא דאחז"ל (קידושין מ' ב') האוכל בשוק ה"ז דומה לכלב וי"א פסול לעדות.

הנה באמת כהיום, שכבר נתפשט הדבר בעוה"ר, וגם ת"ח גדולים נוהגים כן, אין מכירין בגנות הדבר, אך כשתופעה זו החלה, כתבו רבים מגדולי ישראל, וכמו מרן ראש הישיבה הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל שכתב מכתב שלם ע"ז, וז"ל "בס"ד אלול תשס"ב.

בכל גליון יותר ויותר, אשר דברי תורה פרים ורבים (חגיגה ג:), והיא ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, ומה גדלו מעשיך ה' מאד עמקו מחשבותיך. ואוסף בזה הערות בכמה עניינים כדרכה של תורה.

א. בענין ברכת שהחיינו על משקפיים חדשות (בדברי הגר"י ליברמן בעמ' קעו)

הנה זה זמן רב שנתחבטתי בהאי עניינא, אמאי לא נהוג עלמא לברך ברכת שהחיינו בקניית משקפיים חדשות, ואף הנוהגים לברך שהחיינו בקניית בגד חדש מכ"מ רבים מהם אינם מברכים בקניית משקפיים חדשות. ואין לומר שאי"ז כבגד חשוב, ואינו ראוי בשביל לברך עליו, שהרי עניינו רואות אשר בנ"א משקיעים זמן רב וממון רב כדי שיהיו משקפיים יפות ומקובלות וכו', ושמים מאד בקניית משקפיים חדשות.

והנה יש שרצו לטעון שאין מברכים שהחיינו על משקפיים חדשות, כיון שהי' חפץ יותר שלא יהא נצרך לכך, שהרי אי"ז אלא לרפואה; אך נראה דזה אינו, דעכ"פ הרי עתה הוא שמח טובא כשקונה משקפיים חדשות, ואף אי נימא שהי' חפץ שלא להגיע למצב זה, מכ"מ עתה הרי הוא שמח ואמאי לא יברך. ובאמת עי' שו"ת באר משה (ח"ה סי' סז) שכ', שהקונה שיניים תותבות ושמח בהם מברך שהחיינו, ואף שהי' חפץ שלא יהא נצרך לכך; והוכיח לזה מהא דאמרי' בברכות (נט:), דמי שמת אביו מברך דיין האמת על מיתת אביו ושהחיינו [או הטוב והמטיב] על הירושה, ומבו' דמברך על הירושה אע"פ שהי' חפץ שלא להגיע למצב זה, והיי"ט לפי שעכ"פ עתה שמח הוא ויש לו לברך. וא"כ כש"כ לענין משקפיים אשר

הבחור הגאון רבי יוסף אביטבול שליט"א
מח"ס שער יוסף וש"ס, בני ברק

לתת אוכל' לנהוג אוטובוס ערבי

לכבוד הגאון רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א

הנה קיבלתי הקובץ הנפלא והגדוש מה טובו אהל'ך יעקב חלק ח' והנה בפסקי הגאון רבי שמאי הכהן גרוס שליט"א, מחבר השו"ת שבט הקהתי, נשאל האם מותר לתת אוכל לנהוג אוטובוס ערבי, והאם איכא בהא משום לא תחנום, וענה שם בזה"ל: יכול ליתן דע"י זה יכול לנהוג ברכב בישוב הדעת, ע"כ, הנה לא מבואר באיזה מקרה קמירי דהנה איכא לחלק בין בכה"ג דיש לו כבר אוכל ויכול לאכול משלו ונותן לו דאז איכא בהא לא תחנום, כי אינו מחוייב לתת לו אפילו טיפ, כי מקבל משכורת, ואין הדרך שנהג אוטובוס מקבל טיפ, וגם אם אין לו, נראה זה כהתחנפות אליהם, כיון דנראה שאין דבר זה מקובל.

הגאון רבי מרדכי קוט שליט"א

מח"ס מים רבים וש"ס, בני ברק

הערות לקובץ מה טובו אהל'ך יעקב גליון ח'

כבוד ידידי הגאון המפורסם, מלא חכמה ודעת, חיבה יתירה לו נודעת, מזה"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מח"ס גם אני אורך וש"ס.

אחדשה"ט בידירות.

בחדוותא דאורייתא קבלתי הקובץ 'מה טובו אהל'ך יעקב' גליון ח', ובו פנינים יקרים ציצין ופרחין בכל מקצועות התורה, ונפלא הדבר לראות

שפירא (דעת יהודה עמ' סב) שאפשר לברך ברכת שהחיינו על משקפיים חדשות, וכ"כ בשו"ת אבני ישפה (ח"ה או"ח סי' מא) וביאר בקצרה כדברים הנ"ל, וכן הורה הגר"א נבנצאל שליט"א (תשובות אביגדר הלוי עמ' רמו).

עוד רגע אדברה, דיל"ד היכא שמחליף רק העדשות או רק המסגרת בלבד, האם מברך שהחיינו או לא. ולכאן' הי' נראה דאף בזה יש לו לברך היכא ששמח בכך, וצ"ע למעשה.

ב. נעליים המיוחדות לשבת

בעמ' קלח הבאתם ממרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, דיש להחליף כל הבגדים לכבוד שבת, ואף כיפה ונעליים וגרביים. אך הנה עי' אילת השחר (שבת קיג:) שכ' לדון בזה, והביא כדמות ראייה לדבר, מהא דא' בב"ב (נח.) מיטה של ת"ח כל שאין בה אלא סנדלין בימות החמה ומנעלים בימות הגשמים, ומשמע שאין לו עוד מנעלים חוץ מאלו. וכן ראיתי בשם הגרי"ש אלישיב (שו"ת וישמע משה ח"ב עמ' צא) שא"צ נעליים המיוחדות לשבת. ובחוט שני (שבת ח"א עמ' נב) כ' בזה, די"ל הגדר איזה מן הבגדים צריך שיהיו מיוחדים לשבת ואיזה מהם א"צ, דכל שדרך האדם להתייקר ולהתכבד בזה כגון חליפה וכובע הר"ז צריך להחליף, אך בגדים שלא נועדו אלא להציל מגשמים, או בגדי זיעה, א"צ להחליף, אלא שצריך עכ"פ שיהיו נקיים. ועו"כ שם הגרנ"ק לענין נעליים, דאפשר דעכ"פ יש בזה מעלה שיהיו לו נעליים המיוחדות לשבת, יעו"ש עוד. עוד מצאתי בבן איש חי (שנה ב' פרשת לך לך אות יח), דמשמע מדבריו דרק החלוק והמכנסיים צריכים להיות מיוחדים לשבת.

יש בזה אף תוספת יופי לבנ"א, דבודאי יש לברך שהחיינו.

והנה כ' התומים (סימן צו סק"א), שאין מברכים ברכת המצוות על מצות נתינת צדקה, כיון שהוא ענין קללה ופורענות שיש עניים בישראל; ויש מי שכתב עפ"י דה"נ אין לברך ברכת שהחיינו על משקפיים חדשות כיון שאי"ז אלא דבר של פורענות. אך נראה פשוט דאין הנידון דומה לראי', דשאני התם דכל עיקר המצוה לא שייכא אלא מחמת הפורענות והקללה שיש בזה, שהרי אם לא הי' חבירו עני לא הי' יכול כלל לקיים מצות נתינת צדקה, משא"כ הכא שהברכה אינה אלא על השמחה, וא"כ מה בכך שהשמחה היא בדבר שיש בו אף פורענות; והלא בזה גופא נחלקו רבנן ור"י (ברכות מ:) אי מברכים על מין קללה, דרבנן ס"ל דמה בכך שהנובלות והגובאי מין קללה הם, מכ"מ יש לברך עליהם כיון שעיקר הרכבה הוא על גוף הבריא, ור"י פליג וס"ל דאף בכהא"ג אין מברכים, וקיי"ל כרבנן. וא"כ ה"נ הכא אין להוציא מדברי התומים דאין לברך ברכת שהחיינו על משקפיים חדשות; [וע"ע כע"ז בביאור' התומים, בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן ב')].

ובאמת מצאתי בדברי רבים מפוסקי הזמן שהכריעו דיש לברך ברכת שהחיינו בקניית משקפיים חדשות, וכן נקט הגר"נ קרליץ בפשיטות (חוט שני הל' ברכות הודאה עמ' קפ) שאם שמח בהם מברך שהחיינו, [וכ' שם אף לגבי כסא גלגלים, שאם שמח בו מברך עליו שהחיינו], וכ"כ בס' וזאת הברכה (פרק יח עמ' 167) בשם הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ, אך בשם הגרש"ז אוירבך וההגר"ח פשינברג הביא שאין לברך. ודעת הג"ר יהודה

זכרוננו לברכה, כמו שאין אומרים כשאנו קורין בתורה על משה ועל אהרן זכרונם לברכה, וכש"כ כשאדם מזכיר טענה מת"ח שאין כותבים ז"ל, עכ"ל. וצ"ע מהנ"ל, וכבר העיר כע"ז בהגהות ברית עולם (להחיד"א) על ספר חסידים (סי' תתקפ). ויש שכתבו ליישב בזה, דהיכא שמזכיר בשמו דבר תורה ה"ז כמזכיר שבחו, וקריאתו זהו הילולו.

ואפשר דמה שלא נהגו לשבח החכם בכל פעם שמזכיר את שמו, היינו משום שמתוך שבחו בא לידי גנותו; אך יש להעיר דלכא' טעם זה אינו שייך אלא בחייו, שהרי מה שמתוך שבחו בא לידי גנותו היינו משום שמקנא בו ובהצלחתו וכו', וזה אינו שייך לאחר מיתה. ולפ"ז א"ש נמי אמאי שיבח הקב"ה לנח ולאברהם בחייהם, שכלפי הקב"ה בודאי לא שייך טעמא דמילתא דאין לשבחו יותר מדאי, ועיין.

ואסיים בברכת הדיוט, שימשיך מע"כ שליט"א לזכות את הרבים, ויפוצו מעיינותיו חוצה, וה' הטוב ישלם טוב לעושה טוב.

בברכת התורה

מורכבי קומ

הבה"ח הגאון רבי דוד שטיינמן שליט"א

בן הגה"צ רבי יצחק נפתלי שטיינמן שליט"א

משא ומתן בדברי הגאון האדיר רבי

מתתיהו דייטש שליט"א בגליון ו' עמוד

ר"ס

לכבוד הרה"ג ר' גמליאל רבינוביץ

שליט"א

יישר כח על גליון ו', ומעמוד רס והילך ראיתי שהאריך הגאון האדיר מו"ה רבי מתתיהו דייטש שליט"א בענין מצות היום

ובדרך צחות יש להביא בזה, דהנה כתיב (דברים כט, ד) ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר לא בלו שלמותיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך ומבו' ד'שלמות' לשון רבים ו'נעלך' לשון יחיד, ויש לבאר בדרך צחות, דהיו להם ב' שמלות והיינו לחול ולשבת, אך לא היו להם מנעלים המיוחדים לשבת.

ג. אמירת זכרוננו לברכה בהזכרת שם החכם (בדברי הגר"י ליברמן בעמ' קעד)

גרסי' ביומא (לח:), א"ל רבינא לההוא מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה, מנא הא מילתא דאמור רבנן זכר צדיק לברכה, א"ל דהא כתיב זכר צדיק לברכה, מדא' מנא לן דכתיב וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה, וכתיב ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום, ע"כ. ובילקוט שמעוני (בראשית פרק יח) א"י, רבי יצחק פתח, זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב, כל מי שמזכיר את הצדיק ואינו מברכו עובר בעשה, מה טעם זכר צדיק לברכה, ע"כ.

ואמירת שבחו של הצדיק שייכת אף בחייו, כמבו' מדברי הגמ' גבי אברהם. וכן מבו' ממש"כ רש"י עה"פ אלה תולדות נחנ נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (בראשית ו, ט), דהואיל והזכירו סיפר בשבחו דכתיב זכר צדיק לברכה, ומבו' דשייך אף בחיי הצדיק. ועי' מהרש"א (חידושי אגדות קידושין לא: ד"ה מכאן ואילך), דשייך לומר אף 'זכרוננו לברכה' אף בחייו, ולאחר מותו מוסיף 'לחיי העולם הבא', וע"ע בס' מקור ברוך (להגר"ב עפשטיין בעל תורה תמימה, ח"ג פרק כה אות א') מה שהאריך בזה.

ובספר חסידים (סי' תשמה) כ' בזה"ל, כשמזכירים תלמידי חכמים אין צריכים לומר

במשנ"ב תרצ"ה ס"ק י"ח שעדיף על ידי שליח.

ומתנות לאביונים לכאורה זה מוקצה ואם כבר קבל שבת לא יוכל לתת, אבל במחבר רס"ג סעיף י"ז וז"ל יש אומרים שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לומר לישראל חברו לעשות לו מלאכה הגה ומותר לו ליהנות מאותה מלאכה וממילא גם כאן יוכל לומר לשליח להביא עבורו מתנות לאביונים, ויש לדחות דזה דוקא מלאכה סתם שרוצה להנות הימנה אבל כאן שהוא עושה שלא אפשר לומר ששליחו של אדם כמותו וממילא אסור בשבת, ואפשר לומר שיאמר לעני גש למקום פלוני וקח את מה שמונח שם ויקח הכסף ויצא במתנות לאביונים.

אבל במשנה ברורה סימן תרצ"ד, ס"ק ב' כתב בשם הפרמ"ג במש"ז ס"ק א', דרשאי ליתן מאכל או מעות, וכן משמע בביה"ל שמביא בסימן תרצ"ה סעיף ד' ד"ה או של מיני אוכלים מביא בטורי אבן מסתפק אם שלח שתי מנות לאיש עני אם יוכל לחשבם לתרתי לקיום משלוח מנות ומתנות לאביונים ורואים בזה דגם ע"י מנות יוכל לקיים מתנות לאביונים וממילא כאן אע"פ שכבר הכניס שבת יוכל להביא אוכל לעני ולקיים מתנות לאביונים [אם לא שאינו יכול משום דאסור להביא מתנות בשבת ואע"ג דלצורך סעודת שבת מותר, אולם כאן שאצל המקבל עדיין לא שבת אולי אסור וכן במשלוח מנות].

וכל זה דווקא לפי הט"ז וכמו שהסביר הגאון האדיר מו"ה רבי מתתיהו דייטש שליט"א שלמד דגם לאחר שמכניס שבת עדיין יום הוא אלא דחל עליו קדושת שבת דאם הוא כבר לילה וכמו שלמד המהרש"ל בטוח לא יוכל לקיים המצוות דכתב הרמ"א

אחר תפילת ערבית וקבלת שבת מבעוד יום, ומביא שם סתירת הט"ז מסימן תרס"ח ס"ק א' לבין סימן ת"ר סק"ב ובתוך דבריו אות כ"ו כ"ז דיש חילוק בין מצוה חיובית למצוה קיומית, דקיומית אינה דוחה תוספת שבת, וחיוביות לא יכול להפקיע עצמו ע"י תוספת שבת מהמצוה, וחיוב עליו לעשות עכשיו המצוה.

ובחל פורים בע"ש והתפלל וקיבל שבת מבעוד יום ונזכר דלא קיים מצוות היום האם יוכל לקיים עכשיו המצוות.

ובאופן שנוכח שלא קיים סעודת פורים יקדש ויאכל ויחשב לסעודת שבת וסעודת פורים ולא מחזי כתרתי דסתרי, וכמו שכתוב גבי פורים בשבת בסימן תרפ"ח ובמשנ"ב ס"ק י"ח בשם מהר"ל חביב שלפי הבבלי עושים הסעודה בשבת [ולירושלמי דלא עושים בשבת משום דשמחת תלויה בידי שמים, לא יצא], ובמשנ"ב תרצ"ה ס"ק ט"ו וז"ל כשחל פורים בע"ש ומשכה סעודתו עד הלילה חייב להזכיר רצה וא"כ איך יאמר על הניסים דהוי תרתי דסתרי ולכן יאמר רק רצה, ולא על הנסים משום דלא חמור כל כך ומ"מ נראה דאין תרתי דסתרי מעצם הסעודה אלא רק מלומר על הניסים ורצה ביחד.

ומשלוח מנות כשנוכח שלא קיים המצוה גם אפשר לומר דלא חשיב תרתי דסתרי כיון שנתנית מאכל ומשתה לאחר לא מחזי סתירה לשבת, וכן כתוב במשנ"ב סימן תרפ"ח ס"ק י"ח "וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם חלק מהסעודה" ואף שכאן אפשר לומר שזה לא לצורך השבת שהרי אצל השני עדיין לא שבת עדיין רואים שזה לא תרתי דסתרי, ובין שמביא עצמו או ע"י שליח כמו שהביא

היה מקבל התוספת עליו, וממילא אפילו שזה דרבנן, יכול לישאל ולקרות המגילה ולקבל שבת.

הגאון רבי מתתיהו גבאי שליט"א

מח"ס בית מתתיהו ושא"ס, ירושלים

הערות על קובץ מה טובו אהל'ך יעקב
גליון ח'

לכבוד הקובץ הנפלא "מה טובו אהל'ך
יעקב" שבעריכת ידיד נפשי הגאון רבי
גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א.

ישר כח על הקובץ חלק ח' המלא וגדוש בתוכן
רב ועצום, וארשום מס' הוספות,

(א) עמ' כ"ג בהליכות והנהגות שערך ידידי
הרה"ג רבי יהודה כהן על מרן הגראי"ל
שטיינמן זצ"ל ובעמ' כ"ג, בטעם שהגרא"א
קרא בעצמו פר' זכור ולא ע"י שומע כעונה,
כתב לי מרן הגר"ח קניבסקי מפני שזה
דאורייתא, ומובא כאן בגליון, ויעו"ש מה
שציינתי בזה מראי מקומות רבים, והארכנו
על זה בקובץ אליבא דהלכתא קובץ ק"א
יעו"ש.

(ב) בעמ' כ"ג, אם יוצא ידי חובת משלוח
מנות לשיכור כלוט, שאין יוצא, במועדי
הגר"ח ח"א הנדמ"ח תשו' תשמ"ח השיב
הגר"ח ק שיוצא לשיכור, וע"ע מש"כ בשו"ת
משנת יוסף חי"ד ס' שס"ו במכתבו אלי,
ובספר פרדס יוסף החדש על פורים, להגאון
רבי גמליאל הכהן רבינוביץ עמוד תס"ג עיין
שם.

(ג) עמ' כ"ח, בשם מרן הגראי"ל שטיינמן
זצוק"ל שמקפיד נט"י אחר חלאקה עיין
מה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך

בתרצ"ה סעיף ד' ויש לשלוח מנות ביום ולא
בלילה ומשנ"ב ס"ק כ"ב והוא הדין מתנות
לאביונים ובודאי כאן אם לומדים
כהמהרש"ל דכבר הסתיים פורים אצלו
שהוציאו כשקיבל עליו שבת.

אבל אם נזכר לאחר שקיבל שבת דלא
שמע קריאת המגילה ואם יקרא עכשיו נראה
כתרתי דסתרי וכמו שופר לא יוכל לקרות
ואע"פ שכתב המחבר תרפ"ז סעיף ב' ק"ו
לכל מצוות שבתורה שכולם נדחים מפני
מקרא מגילה חוץ ממת מצוה כבר מסביר שם
הרמ"א דכל זה בדאיכא שהות לעשות שתיהן
אבל אם א"א לעשות שתיהן אין שום מצוה
דאורייתא נדחה מפני מקרא מגילה וממילא
כאן גם לא ידחה תוספת שבת שהוא
דאורייתא ואע"פ דאיכא שהות מבחינת הזמן
אבל מבחינת המצוה בתוספת שבת שונה
ממצוה כמו מילה דיכול לעשות זה קודם זה
ולחזור למצוה אבל כאן אינו יכול שברגע
שכבר קיבל שבת כבר אינו יכול להוציאה
מפני מגילה דמדרבנן אבל במצות האחרות
אע"פ שהם מדרבנן מ"מ לפי הט"ז הרי עדיין
יום וחייב במצוות היום ואע"ג דלא מפקיע
תוספת שבת משום שהוא דאורייתא והם
דרבנן בגלל דלא הוי תרתי דסתרי שעשה
אותם כשאצלו שבת חוץ מקריאת המגילה
דנראה שהפסיד מצותה שהיא הוי תרתי
דסתרי ולא דחי שבת שהוא מדאורייתא כמו
שופר כיון שמגילה מדרבנן, אבל בט"ז סימן
ת"ר סעיף א' הביא שאפשר לערב אחר
שקיבלו שבת, אם הוא עדיין יום, וכמו
שמסביר הביאור הלכה שזה לא חמור מבין
השמשות, ובודאי לא היה דעת הציבור
לקבל התוספת וכו', וממילא גם כאן אפשר
לומר שאם היה זוכר שלא קרא המגילה, לא

מתשובתי, חלק ה' סימן י"א עמוד קי"ד, כל השיטות בזה.

(ד) עמ' קכ"א בדברי הגר"ר מרדכי שמואל אריאלי אם יוצא משל"מ בדמי שביעית, עי' מה שציינתי בזה במועדי הגר"ח ח"א תשו' תשע"ה מראי מקומות רבים, ומש"כ בזה בבית מתתיהו ח"ג ס"ד אות עי"ש.

(ה) עמ' קל"ו, בתשו' מרן הגר"ח קניבסקי ליד"נ הגר"י סקוצילס שיש להקדים כהן באמירת שלום, כע"ז השיב מרן הגר"ח קניבסקי שיש להקדים כהן באמירת שלום עליכם בקידוש לבנה, ועי' מה שהארכנו בבית מתתיהו ח"ג ס"ח בדיון וקדשתו אם הוא רק לדבר שבקדושה או גם לדבר הרשות עי"ש, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ב' סימן ב' יעו"ש.

(ו) עמ' קל"ח בתשו' מרן הגר"ח קניבסקי, באיש ששכח להדליק נר שבת אם קנסינן לו כמו אשה, עי' מה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ד' סימן ה' עמוד ס"ו, יעו"ש.

(ז) עמ' ק"מ כשבילע בשר בין השינים אם צריך להמתין ו' שעות, עי' מה שציינתי ע"ז במועדי הגר"ח ח"ב תשו' רל"ד, וע"ע מש"כ בשו"ת מעיין גנים [עבאדי] או"ח ס' י"ד אות ס"א, ובשו"ת בירורי חיים ח"ח ס' ל"ה ובשו"ת דברי דוד ח"ו יו"ד ס' י"ב ובשו"ת דברי שיר ח"א ס' י"ז ובס' פסקי הוראה בו"ח ס' פ"ט ס' י"ב ובס' עטרות כהנים להגר"ר אליהו כהן בעל מעשה חמד עמ' צ"ג, ובקונ' בית רחמים ח"ב עמ' ח', ובס' דור המלקטים איסור והתר' ס' פ"ט ס"א, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"ח שגל, חלק ב' סימן נ"ג, ובספר גם אני אודך

תשובות הגר"ח פדלון, חלק א' סימן כ"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ שעי, חלק א' סימן ק"ו, ובספר גם אני אודך תשובות הגאון רבי יקותיאל ליברמן, סימן קכ"ב, ובשו"ת הרי יהודה ח"א יו"ד ס"י.

(ח) עמ' רי"א בדברי יד"נ הגר"א דבורקס, בברכת הנהנין, ומ"ט אין אונן מברך אף שעובר באיסור, ובדין ברכה על מאכל אסור, עי' מה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן ד' בארוכה.

(ט) עמ' רכ"ז בדברי הגר"ר אליעזר רבינוביץ אם בן ספרד יוצא בקידוש מבן אשכנז ביין שפסול לבן ספרד, עי' מה שהארכנו ע"ז בבית מתתיהו ח"ב ס' ל"ה, ועי' עוד במועדי הגר"ח ח"ב תשו' תתל"ד יעו"ש.

(י) עמ' רצ"ב מיץ ענבים לענין יין נסך, עי' מה שציינתי בזה בבית מתתיהו ח"ג ס' כ"א, ובספר גם אני אודך מתשובתי, חלק א' סימן ג', לענין מיץ ענבים, אם הוא כיין עי"ש.

(יא) בעמ' שי"א לשבח גוי שמת, והשיב הגר"א נבנצאל איני יודע, ואולם בס' דור המלקטים יו"ד בענין לא תחנם, השיב הגר"א נבנצאל על מעשה מהחזו"א, ששיבח גוי, שאירי לאחר מותו עי"ש, ומש"כ בזה בס' חידושים וביאורים להגר"ח גריינמן זצ"ל ע"ז כ' ע"א, ובקונ' חן מרים להגר"מ פטרפרוינד ס"ה מה שהאריך בו היעו"ש, ובקובץ מה טובו אהליך יעקב חלק ז' הבאנו מהשבט הקהתי דאין לשבח גוי אחר שמת אם אין לו תועלת.

(יב) עמ' שפ"א אמירת לשם יחוד קודם גט, עיין מה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ה' סימן י"ד בארוכה.

לקרוא את המאמר של מע"כ על הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל.

וכמו"כ את ההסכמה המיוחדת והמושקעת המתנוססת בראש הקובץ לתפארת - של האדמו"ר משאץ שליט"א.

וכמו שכבר אמרתי כמה פעמים למע"כ על 'קובץ - מה טובו', הוא קובץ איכותי עד למאוד, יש בו חומר שלא יסולא בפז, מגדולי הדורות אשר עימנו ואשר אינם עימנו ז"ל.

נותן התורה יהא בעזרו שיפרצו מעיינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

האם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה'?

בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ח עמ' קמט אות כז) האם דין קדימה הוא בברכה או באכילה. וכתב לדייק מדברי המשנה ברורה (סימן רי"א סק"י) שכתב בזה"ל, ומשמע מדברי הפוסקים דיתנהג כך, יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו, ויטעום קצת ממנו, ואח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכול, ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון עכ"ל, ואהא כתב הכותב בקובץ נר התורה כפי שהובא שם דלכאורה מה איכפת ליה סדר אכילתו עכשיו, על כרחך מוכח דיש דין קדימה גם בעצם אכילתו ע"כ. אולם לא לבבי לא ידמה כן להוכיח מהתם הכי. ובתחילה הבוא נבוא על יסוד הדברים.

בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' כב אות יד) הבאנו, אם דין קדימה אמרינן 'על הברכה', או אף על 'סדר האכילה' באופן שאינו מברך עתה.

יג) עמ' שי"ז בדברי מו"ר הגר"י ליברמן, בקריעת בגד שעטנז אם יצא, עי' מה שהארכנו ע"ז בקובץ אליבא דהלכתא צ"ח עמ' ק"ט יעו"ש, ובמועדי הגר"ח ח"ב תשו' תכ"ה לענין קריעת בגד שעטנז על מקום המקדש.

יד) בעמ' שצ"ג בדברי מו"ר הגר"י ליברמן, בהזיק רכב של גוי אם עבר באיסור ואם צריך לשלם, עיין מה שהארכנו על זה בספר גם אני אודך מתשובתי, חלק ו'.

ויש עוד הרבה להאריך ולהוסיף ועוד חזון למועד בברכה מרובה מתתיהו גבאי

הגאון רבי חיים שלום הלוי סג"ל שליט"א מו"צ בבית ההוראה דהגר"מ שטרן שליט"א ור"מ ביישובת 'כנסת מרדכי' פאדיגורה ומח"ס שו"ת 'בירורי חיים ח"ח', ו'לקט הלכות' ד"ח, ועוד

הערות והארות על הקבצים מה טובו אהליך יעקב

בס"ד מוצש"ק יתרו – קבלת התורה אור ליום כ"א לחודש שבו הואיל משה באר את התורה ה'תש"פ יוד"ר דבעל החלקת יהושע מביאלא זצ"ל יתברך מגנזי מרומים, אהובי ידידי יקירי ומכובדי המופלג בתורה, הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' מח"ס גם אני אודך י"ח ופרדס יוסף החדש ג"ח אחר מבוא הברכה והשלום.

בשמחה ובטוב לבב קיבלתי את הקובץ החדש 'מה טובו אהליך יעקב' חלק ח', וממש התענגתי

שבירך על המין החשוב, משום דדיני קדימה הם בראשון בלבד, ואח"כ אין כבר דיני קדימה. ע"כ.

(ג) ומה שכתב להוכיח מדברי המ"ב דיש דין קדימה גם בעצם אכילתו, לענ"ד נראה דכל כוונת המשנה ברורה לומר, דלא נימא כיון דצריך להקדים המין שחביב עליו תמיד, אזי יצטרך לאכול את כולו, ורק בתר הכי הוא דנשרי ליה [נתיר לון] לאכול את המין הראשון, זה אינו, אלא לאחר שכבר הקדים בברכתו את המין שרגיל להיות תמיד חביב, מעתה יכול לאכול את כל אשר יחפוץ. ולאור דברינו, נראה לומר איפכא דליכא דין קדימה באכילה, ורק בברכה הוא דאיכא דיני קדימה, ומשו"ה הוא דיכול לאכול אח"כ אף את המין שחביב לו עכשיו.

ועוד יש לומר, דהא בביאור הלכה (שם ס"א ד"ה ויש אומרים) הביא לדעת הרמב"ם (ברכות פ"ח הי"ג) דחביב נקרא מה שהוא עתה חביב עליו. וכן משמע דעת אור זרוע דכתב, דחביב מה שהוא מתאוה לאכלו עיין שם, ואף דבשו"ע לא פסק כן מכל מקום נוכל לצרף דעתם עיי"ש, ולפי"ז איכא למימר מה דכתב המ"ב דאח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכול, כיון דחייש להני פוסקים דסברי דחביב נקרא מה שעתה מתאוה וחביב לפניו.

חוסר ריכוז בקידוש ובקריאת המגילה

עוד שם (עמ' כב אות ט') הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל מי שלא הקשיב לקידוש, אלא חשב בדברים אחרים לא יצא ידי חובתו, דכאילו לא שמע. ע"כ. אביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' קנה אות מז), מצוי דבשעה ששומע קריאת

(א) הנה בספר מלבושי מרדכי (סימן א' ס"ד) כתב, דין קדימה אמרינן אך על הברכה שמברך על המאכל. ולא נאמר דיני קדימה על סדר האכילה. וכיון שכן אזי לאחר שבירך יכול לאכול כפי שירצה. ומה שיש בני אדם האוכלים את הפירות בט"ו בשבט לפי סדר הקדימה, לסלסול בעלמא עושים כן. וכן כתב בספר תורת חיים (סימן רי"א סק"י ד"ה אמנם).

ולכך היכא דהפירות באים מחמת הסעודה, ואזי אינו מברך עליהם. וכמו"כ באונן רח"ל, אינו צריך להקדים ולאכול לפי סדר הקדימה. וכן פשוט הוא, דגם במיני מאכל שאין ברכותיהן שוות, ואין מברכים עליהם עתה – שאוכלם באמצע הסעודה, אינו צריך להקדים מיני מזונות לשאר מינים, ולא מיני העץ והאדמה למיני שהכל. ע"כ.

(ב) אולם הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשיעורי ברכות (עמ' תמז) כתב, שבאמת דיני הקדימה אינם בברכה אלא באכילה, שאם יש לפניו כמה מינים, יש לו להקדים ולאכול את המוקדם לברכה, אף היכא שאינו מברך מאיזו סיבה.

ובזה יישב דברי הגמ' (ברכות מא, א) שלמדה מהפסוק, שהמוקדם בפסוק מוקדם לברכה, אף שהברכה לפני האכילה אינה אלא מדרבנן, והיאך יתכן שהפסוק לימד דיני קדימה בברכות שהם מדרבנן. ומה שבגמ' הזכירו מוקדם לברכה, היינו משום שלאחר שתקנו חז"ל ברכת הנהנין, הרי שההקדמה היא הברכה.

אלא שהוסיף, דאף לדבריו מי שיש לו כמה מיני פירות מז' המינים, אין צריך להקדים באכילתו את המוקדם בפסוק, לאחר

המגילה, מוחו ולבו משוטטים בעניניו, או אף בדברי תורה (שלא מענין פסוקי המגילה), דינא הוא דכל היכא שיודע לומר היכן אוהז עתה הבעל קורא סגי, ולכן אף אם לבו פונה לדברים אחרים, ואינו קורא עמו בפיו יוצא י"ח (שו"ת ארץ צבי ח"א סימן מ"ה) א.א.

להכניס סימניה בספר בשבת לימי החול

עוד שם (עמ' קצב) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן שליט"א, ע"ד אחד שהוא מגיד שיעור בימות החול, ובשבת לוקח הרבה ספרים ומכניס דפים קטנים לשמור את המקום בלפחות עשר מקומות, האם יש בזה הכנה. והשיב: יש חשש, אך ילמד קצת בכל מקום. ע"כ.

ובביאור הדברים נראה לומר פשוט, דכל מה דאסור משום הכנה אינו אלא היכא שכל מטרתו אך בכדי לסמן לו את הספרים לימות החול, ולכן מוציא ספר אחר ספר. אבל היכא שיושב ולומד, ותוך כדי לימודו מניח סימניה בכדי שיזכור היכן יש להעיר ולהאיר שרי לצורך מצוה. וכן ראיתי בספר ילקוט יוסף (ח"ד – שבת ב' סימן ש"ב סי"ג עמ' פ') שכתב, מותר לקפל נייר בשבת, וכגון הלומד בספר ועושה סימן ע"י קיפול זוית הדף, בכדי לידע להיכן הגיע, או בכדי שיוכל להעתיק במוצאי שבת מהדברים שעייין בהם בספר,

ואין בזה איסור קיפול בשבת, או איסור מכין משבת לחול. ובהערה ציין לשו"ת שער שמעון אחד (ח"ג סימן קמ"ט), וכן השיב לי מרן אאמו"ר [הגר"ע יוסף] זצ"ל. ע"כ. וכן כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ג סימן רכ"ג אות יא) מסתברא דמותר בשבת לכוף דף לסימן היכן הוא עומד, אלא דבספרי קודש אין לעשות כן משום בזיון וכו'. והרה"ג רבי בנימין זילבר זצ"ל [בעל שו"ת אז נדברון] כתב לי, דלא הוי בזה כמתקן אם מקפל הדף, וזה אינו מתקיים כלל וכו'. ע"כ. [וראה עוד מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרמה ואילך) בענינא דהכנה משבת לחול, באורך].

צבעים על הריצפה בשבת

עוד שם (עמ' קצג) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן שליט"א, ע"ד האם שרי לסלק צבעים בכדי שהילדים לא יקשקשו על הקירות, האם זה נחשב לצורך גופו או מקומו ולהזיז אותם למקום משומר בשבת. והשיב: אם אפשר לטלטל אותם כלאחר יד מה טוב ע"כ.

הנה בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תקלד) כתבנו עפ"י יסוד מהמאירי ודעימיה בזה וז"ל המאירי מקצת מפרשים כתבו, שלא נאסר במלאכתו לאיסור מחמה לצל אלא

ג. . וז"ל דהמביט במגילה בשעה שקורין המגילה וכו' – ובכל עת שנזכר הוא מוצא את עצמו שמסתכל במקום קריאת הש"ץ אפילו שט במחשבתו בענינים אחרים, כל שמביט כסדר מילה במילה בהדברים שהש"ץ אומר חשיב שומע, דאל"כ היאך אפשר במקרה שהוא מביט באותו מקום ובאותו מילה שהש"ץ קורא עתה, ועל כרחך דחוש הראיה שלו נגרר אחר חוש השמע, וא"כ בהכרח צריך לומר שהוא שומע ע"כ, מדבריו למדנו שכל היכא שיודע היכן אוהז הבעל קורא סגי.

ד. . וע"ע בספר נמוקי אורח חיים (סימן תר"צ), ובספר שערים המצויינים בהלכה (סימן קמ"א קו"א סי"ג) בזה. ה. . וע"ע בקובץ וקנה לך חבר (היו"ל לשנת תשס"ה עמ' צו) מה שהובא מהגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א בזה.

לאיסור דלצורך גופו שרינן. ושאל להגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב לו וז"ל כל צורך שהכלי נצרך לו, הוי כלצורך גופו, ואינו נפק"מ באם משתמש בהכלי גופא, או שהכלי מתיר לו להשתמש בסוכה, הכל דינם כלצורך גופו. ע"כ.

וכיוב"ז הביא מהאדמו"ר רבי יוחנן סופר מערלוי זצ"ל, דמסתבר דהוי כצורך גופו. וציין לדברי התוס' (שבת ס, א ד"ה לא) ע"ד דשרי לשלוח לחבירו כלים שמלאכתן לאיסור, וז"ל (תוס') משום שמחת יו"ט חשיב כמו לצורך גופו ע"כ, ובנד"ד אף דאין הקדירה ממש עושה את השמחה כמו בשילוח, אלא בעקיפין, מ"מ בזה שגורם לו השמחה, הוי כמו לצורך גופו. ע"כ.

וכן ראיתי במשנה ברורה למעשה (סימן ש"ח עמ' קיב תשובות אות לב אוק"ב) שהביא מהגר"ש ואזנר זצ"ל, דמותר להסיט את המאוורר לצד אחר כדי שעצמת הרוח לא תפריעו, לפי דחשיב כטלטול לצורך מקומו, מאחר דרוצה לישב במקום שאין נושבת הרוח. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב (שם עמ' קיא תשובות אות לב אוק"א) בשם הגאון רבי שמואל דוד גרוס שליט"א, וז"ל יש להתיר טלטול כלי שמלאכתו לאיסור עבור כל צורך שבת, ולא דוקא לצורך גופו או מקומו*. 'לפיכך מותר ליטול עטים וכדומה מהילדים, שלא יקשקשו בהם על הרהיטים שבבית' ע"כ.^א

לדעת האוסר במוקצה, אבל לר' שמעון שמתיר במוקצה ושאנו פוסקים כמותו בשבת מותר ואין זה כלום, שאף לר' שמעון ודאי אסור 'מפני שאין כאן צורך שבת כלל', ונמצא מטלטל לצורך חול ר"ל להצניעו שישתמש בו למחר וכו'. [משא"כ] כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אף מחמה לצל כמו שביארנו, ואעפ"י שאין לו בהם שום צורך' שהרי מ"מ לצורך עצמו הוא עושה שלא להפסד. ואם הוא דבר שאינו נפחת בחמה כ"כ אינו מטלטלו אלא לאיזה צורך, ומ"מ היו לו בגדים בחמה, הואיל ומלאכתו להיתר אעפ"י שאין נפחתים בחמה, ושאין לו צריכים עכשיו, מותר לטלטלם, שהרי אפשר שיבוא מי שישב עליהם, ונמצא כאן קצת צורך' ע"כ.

הרי לן מדבריו דיסוד הדבר דטלטול לצורך גופו ומקומו היכא דאיכא צורך שבת שרינן, ורק היכא דליכא שום צורך כמו שכתב בלשונו 'מפני שאין כאן צורך שבת כלל', ולזה הסכימו כל פוסקי זמנינו.

כדמצינו בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סימן כ"ג) ע"ד מכשירי חשמל, וז"ל ובנוגע למה שנכלל בהיתר 'לצורך מקומו', נראה שגם אם צריך שהמקום שעליו הולך האור כעת יהיה חשוך, נמי מקרי צורך מקומו. ע"כ.

וכן בספר מאור השבת (ח"ד מהדו' תשס"ח עמ' רלו-ז), האם להביא קדירה ריקנית להסוכה, חשיב ככלי שמלאכתו

ו. . וכ"כ בספר פני שבת (ח"ג סימן א' ס"ו).

ז. . וע"ז הדרך כתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תצט) ע"ד מה דמצוי שעל השיש נשארו קדירות ריקניות, ובבואו לביתו בליל שבת, רוצה לפנותן. דשרי לפנותן, דמה שאינו רוצה לראות בעיניו קדירות ריקניות, הוי נמי צורך דשרי.

הרחקות

בסכין ומשליך השיירים, שרי לאכול אף דהוי מאותה לחמניה שהיא אכלה.

העולה מהדברים: היכא דחותך בסכין ומשליך השיירים, שרי לאכול אף דהוי מאותה לחמניה שהיא אכלה. דהרי הוא כעומד וצווח שאינו חפץ בחיבתה כנלענ"ד^א.

חליצת נעלים במוצאי שבת שחל בו ת"ב עוד שם (עמ' כב אות יג) שאלו להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, בשנה שחל ת"ב במוצ"ש מתי לחלוץ את הנעלים. והשיב: כמו הזמן שמוציא אצלו שבת תמיד, כגון מי שמחמיר כר"ת, א"כ אצלו השבת זה עד הזמן הזה, ואין צריך לחלוץ לפני כן וכו' ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שנב אות צד) לחלוץ המנעלים חצי שעה אחר השקיעה דמוצ"ש, דקודם לזה הוי כאבילות בשבת ואסירי (הליכות שלמה – בין המצרים עמ' תמב). ויש שנהגו לחלוץ אחר השקיעה ולשכב על גבי המטה עד זמן צאת הכוכבים שהולכין לביהכ"נ, דאזי לא מינכרא כלל אבילות (שם עמ' תמג הערה מ"ד דכן נהג הגרש"ז זלזניק זצ"ל)^א, אלא דהגרש"ז אויערבך זצ"ל היה סבור דהוי חומרא יתירה (שם).

אולם להנוהגים כשיטת ר"ת 'לחומרא', ודאי דמשהגיע זמן לילה דהגאונים יש מקום

עוד שם (עמ' קצה) הובא מהגאון רבי שמאי קהת הכהן שליט"א, ע"ד אשה בימי טומאתה שאכלה מלחמניה, ובעלה חתך פרוסה אחרת מהצד השני, האם אומרים שכל החפצא קיבל שם שיריים ואסור ליקח ממנה לגמרי, או דעתה אית ליה שם חדש ומותר לבעל לאכול ממנה. ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ד כ"י אות קכו).

הנה ראיתי בספר בדי השלחן (עמ' רסח) שרצה לחלק, בין לחם גדול [כגון ככר שלם] דלא חשיב אחר שלקחה האשה כשייריה, לבין פיתה וכדומה שנעשה לאדם אחד דחשיב כשייריה ע"כ, אולם לענ"ד נראה להקל גם בפיתה, אחר שחותך בסכין את החלק ממה שאכלה, ואזי אינו ניכר כלל כשיירים שלה. וטפי מהכי הרי הוא כעומד וצווח שאין רוצה בחיבתה, דהא להדיא חותך ומשליך שייריה.

ועפ"ז נראה דאף דבשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן צ"ב) כתב, 'נראה פשוט שמהחלות הקטנים הנקראים ראלס וכדומה, שהוא נעשה רק לאכילת אחד יהיו אסורין לאכול שניהם מאחד' ע"כ, נראה לומר דכל זה אינו אלא כשנגסה מהלחמניה, ועתה בא לאכול משייריה, אבל כאמור היכא דחותך

ח. . והלום ראיתי שכן כתב בספר ארחות טהרה להגאון רבי יצחק אייזיק כהנא שליט"א [אב"ד קרית מנחת יצחק ברכפלד, ודומ"ץ העדה החרדית י-ם] (עמ' צ' אות נה), וז"ל אם האשה נגסה בשיניה בלחמניה או בלחם דק שקורין פיתה, או בפרוסת לחם או בעוגה, או בפרי וכיוצא בו, והבעל רוצה לאכול החלק הנשאר, יחתוך בסכין מעט במקום שנגסה בשיניה, ואז מותר לו לאכול החלק הנשאר ע"כ, ושמחתי שמצאתי כדברינו.

ט. . וכן כתב בספר אור לציון (ח"ג עמ' רנה), ת"ב שחל בשבת ונדחה ליום א', מיד לאחר השקיעה יש לחלוץ את נעלי העור שנועל, ויש לעשות באופן שלא יהא נראה כחולץ מחמת התענית, וכגון שיחלוץ על מנת לנוח וכדומה. אבל אין צורך לפשוט את בגדי השבת בבין השמשות, אלא לאחר צאת הכוכבים. ע"כ.

לשתות. ע"כ. וכ"כ בספר קצות השלחן (סימן צז בדי השלחן סק"ח), דמכיון שהיין מצוי אין שום משקה חשיב חמר מדינה. ע"כ.

ובאמת בקובץ תשובות נתחבט הגר"ח שליט"א כדת מה לעשות, בתשעה באב שחל בשבת או ביום א', היאך יבדיל החולה, דהא אמרו בגמ' (תענית ל, ב) כל האוכל בשר ושותה יין בתשעה באב עליו הכתוב אומר (יחזקאל לב, כז) ותהי עונתם על עצמותם. וברש"י (ד"ה כל האוכל) כתב, כלומר בסעודה המפסקת עיי"ש, ולכאורה כ"ש בתשעה באב עצמו. ועוד שחולה אין מותר לו לאכול אלא מה שמוכרח, והיאך ישתה יין שאין צריך כלל למחלתו. ולא דמי למה שכתב המשנה ברורה (סימן תקנ"ט סק"ז) דבעל ברית שאוכל בתשעה באב שנדחה צריך להבדיל עיי"ש, דשאני התם דיו"ט שלו הוא ומותר לאכול הכל כרצונו וכו'. [וע"ד הנהגתו של הגר"ח שליט"א עיין הערה א].

והגר"ש זצ"ל השיב לו בארוכה במו"מ של הלכה, ובסוף הדברים כתב לו, דהגר"ז מבריסק זצ"ל התיר להבדיל בת"ב גם על יין, כמו שביאר בחידושו על הרמב"ם (הלכות תענית) דערב ט"ב הוא כמו מתו מוטל לפניו דאסור ביין, אבל תשעה באב עצמו הוא כמו אבילות אחר הקבורה דמותר ביין.

[ובביאור הדבר יש להבין, דהא לגבי סעודה המפסקת אסור מדינא שתיית יין, כמבואר בשו"ע (ריש סימן תקנ"ב). והיאך

גדול להנהגה הנ"ל לשכב ע"ג המטה, דאזי ארווח ליה נמי דאינו יושב ע"ג כסא דאסירי (נ"ל) א].

וראה עוד בספר מועדים וזמנים (ח"ז סימן רנ"ו) שכתב, דמזמן צאת ג' כוכבים של מוצש"ק עד זמן ודאי לילה יחלוץ מנעליו, וילך בביתו עם נעלי בית, כיון שרגילים לילך בבית עמהם, אזי לא חשיב כאבילות בשבת. עיי"ש.

הבדלה בתשעה באב לקטנים
האם ת"ב עצמו דינו כסעודה המפסקת או כתשעת הימים

עוד שם (עמ' כב אות יב) שאלו להגר"א"ל שטיינמן זצ"ל, האם ילדים קטנים שאוכלים בתשעה באב שחל במוצאי שבת, צריכים לעשות הבדלה. והשיב: שחייבים, וישתו היין, ואין לעשות על חמר מדינה, כי החזו"א אמר שאין בארץ ישראל חמר מדינה. ומכיון דרק בסעודה המפסקת אסור לשתות יין, אבל בתשעה באב עצמו דינו שוה לתשעת הימים בזה. ע"כ.

ואביא מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' שמז אות צב הערה קצו), בקובץ תשובות להגר"ש אלישיב זצ"ל (ח"א סימן נ"ז) הובא מהגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר משמיה דהחזון איש זיע"א, דכהיום שהיין מצוי לרוב, אין שום משקה חשיב חמר מדינה, דהא אין שותין את שאר המשקאות כתחליף ליין. ותו, דגם יין עצמו אין נהוג

י. . וע"ע להלן (הערה ר"ז) מה שהבאנו משו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן ע"ז אות א') בזה.

יא. . ושמעתי שהגר"ח קניבסקי שליט"א אינו צם בת"ב מפני חוליו וחולשתו, אזי בצפרא אוכל בלי הבדלה, כיון דס"ל שגם בתשעה באב דומה למתו מוטל לפניו, וכיון שכן אינו יכול להבדיל על היין. וחמר מדינא, כאמור הא ס"ל להחזו"א דכהיום ליכא כלל. אבל בצהרי היום אחרי שנתכבד בברית מילה בסנקאות אוכל רק אחר הבדלה. וביאור הענין כיון דיו"ט שלו הוא, אזי נתבטל הצום מכל וכל.

ישראל דינא דמלכותא דינא (וידוע שכן הוא דעת החזון איש^א. ויש חולקים), ושאלו א"כ מותר לגנוב מהמדינה. והשיב: למה שיהיה מותר, וכי הם לא יהודים. ובעיריה שהם חרדים ושומעים לכל דבר מהרבנים, יש להם דין ד' טובי העיר, ולגזול מהם זה יותר חמור. ע"כ. ואביא מה שכתבתי בזה מכבר.

א) בגמ' (בבא בתרא נד, ב) אמר שמואל דינא דמלכותא דינא, ופירש הרשב"ם שכל דיני מסים וארנוניות ומנהגי משפטי המלכים שרגילים להנהיג במלכותם דין הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרצונם חוקי המלך ומשפטיו. הלכך דין גמור הוא. ע"כ. וכתב הר"ן (נדרים כח, א ד"ה במוכס העומד) בזה"ל, וכתבו התוס' דדוקא במלכי עכו"ם אמר דינא דמלכותא דינא, מפני שהארץ שלו, ויכול לומר להם אם לא תעשו מצוותי אגרש אתכם מן הארץ. אבל במלכי ישראל לא, לפי שארץ ישראל כל ישראל שותפים בה עכ"ל. והובא בדרכי משה (חומ"מ סימן שס"ט סק"ג). וכן כתב בספר אור זרוע (הגדול – בבא קמא סימן תמ"ז), וע"ע בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סימן ק"י). וכן כתב הנמוקי יוסף (נדרים כח, א) בשם רוב המפרשים.

ובספר אמרי יעקב – חושן משפט (עמ' פט ביאורים ד"ה אפילו נכרי) הביא ממהר"ץ חיות (שם) שהעיר מכמה מקומות, וכן מדברי הרמב"ם בפירוש המשניות (נדרים פ"ג שם)^א, דס"ל דאין לחלק בזה. וראה

יתכן דהכא בתשעה באב גופא קילי דשרי, ואהא קאמר דבחדושי רי"ז הלוי על הרמב"ם (הלכות תענית) כתב, דבערב ת"ב דינו כמתו מוטל לפניו, והוי כאונן, וכדמצינו במג"א (סימן תקנ"ב סק"ז ו-י"ג) דאונן אינו אוכל בשר משום כבוד המת, ולא משום אבילות עיי"ש, משא"כ בת"ב עצמו לית ביה דין אונן.

וראיה לדבר אמר ח"א, דהא בסעודה המפסקת מצינו בשו"ע (שם) דאין לאכול שני תבשילין, ואילו הכא לא מצינו דהחולה או מעוברת וכיוב"ז יצטרכו למנוע עצמן מלאכול ב' תבשילין.

וכיוצא בזה כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סימן ע"ז אות ה'), וז"ד ואם אי אפשר להבדיל על השכר, והחולה צריך לאכול, יראה להבדיל על היין דחיובא היא, ומעכב אכילת החולה. ואינו דומה לאיסור יין המוזכר בחז"ל בסעודה המפסקת^א וכו'. ע"כ.

וסיים בקובץ תשובות - אמנם באור זרוע (הלכות תשעה באב סימן תטו) איתא בהדיא שגם בתשעה באב דומה למתו מוטל לפניו. [דמטעם זה אין אנו אומרים נחם בשחרית, לפי שבבוקר אנו בגדר אונן, ואין מנחמים]. וי"מ"מ ביין מגיתו יש להקל. ע"כ.

דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל מיסים – הבטחת הכנסה

עוד שם (ח"ח עמ' כה אות לא) הובא מהגרא"ל שטיינמן זצ"ל שאמר שאין בארץ

יב. . כדהובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן קי"ב) דאמרו בשם מרנא החזו"א, שדין מדינה זו היא כדין מוכס העומד מאליו. והיינו כדקיי"ל בשו"ע (יו"ד סימן רל"ב ס"ד – חו"מ סימן שס"ט ס"ו) שמוכס העומד מאליו דינו כלסטים. עיי"ש.

יג. . וע"ע רמב"ם (מלכים פ"ד ה"א).

בספר מעדני ארץ – שביעית (סימן כ')
שהאריך בזה. ע"כ.

(ב) אולם בשו"ת חתם סופר (חו"מ סימן מ"ד) מצינו שכתב, דלא קאמר הר"ן בשם התוס' אלא במסים ומכס שמטיל על כרחם, דבזה לא אמרינן שניחא להו אלא משום אדון הארץ, וא"כ יש לחלק בין מלכי ישראל למלכי אומות העולם, אבל במנהגי ונימוסי מדינה שבין אדם לחבירו (כגון קנין קרקע בשטר – עיין בגמ' ב"ב נד), מודה הר"ן דהטעם משום דניחא להו, ואין לחלק בין מלכי ישראל לאומות העולם. ע"כ.

ועיין בספר פתחי חושן (דיני גניבה פ"א דף יד) שכתב, דאף אם נאמר דמצד דינא דמלכותא דינא לא שייך בארץ ישראל, מ"מ בזמנינו כשהשלטון נבחר ע"י רוב בני המדינה, יש לומר דאין דינו [דינם] כגזלן. ומאידך י"ל שכל שלטון ישראל המתנהג שלא עפ"י תורה, אינו בכלל זה.

עוד כתב, דאפשר דלגבי חוקים הנוגעים לשמירה על הנפש והרכוש כגון חוקי תנועה, יש כח ביד כל שלטון העושה לטובת בני המדינה.

עוד כתב (שם דף יח), כל מה שדנו הפוסקים להברית ולא לשלם המכס. אבל להוציא שלא כדין, נראה פשוט שאפילו בשלטון שאין בו דינא דמלכותא דינא אין שום היתר. ובפרט כשצריך לשקר ולזייף לשם כך, וכי מפני שהוא גזלן מותר לגזול ממנו. ושמעתי שיש מורים היתר בזה, ולא ראיתי מקור לזה. ע"כ.

וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סימן קעב אות א') בזה"ל, ומה שכתב מבזהל אחד^א, דכיון שאין מתנהגים עפ"י התורה מותר לגזולם ואין להם בעלות כלל, הוא דבר שאין ראוי להשיב, דחלילה להתיר איסור גניבה וגזילה, ותולים עצמם לשוא באילן גדול. ע"כ. ולפי"ז יש לעיין היאך מורים היתר ליקח אבטחת הכנסה.

(ג) וראיתי בספר תורת חיים וחסד להגאון רבי אליעזר רוט שליט"א (עמ' תקמח-ט) שהאריך להוכיח דליכא דינא דמלכותא דינא בארץ ישראל, ושכך ס"ל להחזו"א [כדהובא לעיל]. ואמנם היה מקום לדון מפאת טובת הציבור שיהיה רשות הדואגת לעניני הציבור, וכדאיתא בגמ' (בבא בתרא ח, ב) דכופין בני העיר לעשות להם בית שער וכיב"ז,

יד. . וראיתי בקובץ שיעורי ברית פנחס ריבית (עמ' רסט ד"ה אגרות חוב מדינה) שכתב, דבעל שבט הלוי מכנה את השואל בשם 'מבזהל אחד', אבל למעשה מדובר בתלמיד חכם גדול. ובהערה (תעד) ציין דיש מכתב שנערך בשנת תשמ"ב ע"י הגאון רבי יחזקאל ברטלר, והגאון רבי אברהם איבראמס, והגאון רבי אברהם גניחובסקי, והגאון רבי נתן שולמן זצ"ל [שכולם היו גדולי עולם ונלב"ע מעימנו לאחרונה], לכבוד בעל המנחת יצחק כדהובא בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סימן ק"י) לענין זכות המדינה להפריש תרומות ומעשרות, וז"ל לא מצאנו בעלות אלא לצדקה ודבר מצוה או ממון השבט ורשות הקדש, אבל אם קבוצה מסויימת יסכימו ביניהם לעשות קופה לתועלתם, ויטילו ממון לכיס, ואין לכל אחד ואחד זכות להוריש ולמכור את חלקו, [ומי שאומר מחר שרוצה להשתייך לקופה יש לו חלק], ויעשו גזבר על כך, האם יש כזו קופה ויהיה מותר לדעת הרשב"א להלוות בריבית..., וא"כ בנד"ד נראים הדברים 'דהוי הפקר שהממון יצא מרשות בעליו ולא נכנס לרשות מסויימת, וכן מטו ביה משם מרן החזו"א שדברים השייכים לשלטונות מעיקר הדין אפשר לקחת מהם בלי רשותם והסכמתם' וכו'. ע"כ.

תלמיד חכם שאני

(ה) וראה עוד בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סימן ס"ג) אף דמסיק להילכתא דבארץ ישראל איכא דינא דמלכותא, עכ"ז העלה באופן ברור דזאת ליכא בתלמיד חכם כמבואר בגמ' (בבא בתרא ח, א) דאסור להטיל מס על תלמידי חכמים העוסקים בתורה, וכן איפסק להלכה בשו"ע יו"ד (סימן רמ"ג ס"ב) דתלמידי חכמים פטורים מכל מיני מיסים, בין ממסים הקצובים על כל בני העיר, בין ממסים שקצובים על כל איש ואיש בפני עצמו, בין ממסים קבועים בין שאינם קבועים עיי"ש, וראה בשו"ת אבקת רוכל (סימן א') דגזרו בגזירת נח"ש [נידוי, חרם, שמתא] על כל מי שיגבה מסים כל שהם מתלמידי חכמים, וכ"ה בשו"ת המבי"ט (ח"ב סימן כ"ה), ומבואר בפסקי הרא"ש (סנהדרין כז, ב) דגם ריוח שהשיג התלמיד חכם ע"י משא ומתן, והרויח מעסקיו, פטור ממס. וע"ע בברכי יוסף (חו"מ סימן ט' סק"ט), ובשו"ת מהר"י אשכנזי (יו"ד סימן ל"ט).

וע"ד האם איכא דינא דתלמיד חכם בזמן הזה, ראה מה שהארכנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' קיא הערה כב), ואביא הנה מקצתו. א] ומי שתורתו אומנותו נקרא תלמיד חכם לענין זה אף בזמן הזה. כן כתבו האחרונים, והובא במ"ב (סימן תקע"א סק"ג). ב] וכיוצא בזה מצינו לענין עונת תלמידי חכמים שכתב במעיל צדקה (סימן נ"א) הובא בביאור הלכה (סימן ר"מ ס"א ד"ה ת"ח), שאף שאין לנו דין תלמיד חכם בזמן הזה לכמה דברים, מ"מ בזה רשאי

וכדקיימא לן בשו"ע (חו"מ סימן קס"א), וממילא היה מקום לדון דשפיר יש להתייחס להנהגת השלטון בארץ ישראל כשלטון הדואג לטובת הציבור.

ברם מכיון שחלוקת הממון מהמסים הוא שלא כדין תורה, וגם הרי עיקר כוחם לחלוק מפני שמשליטים את ערכאות הגוים לקבוע זאת, וכשישראל מתנהג עפ"י משפט הערכאות פקע כוחו לקבוע חוקים. ומעתה אין בידם לגבות בכפיה ממי שלא מינה אותם, והוי ליה גזל בידם. ואפילו אם רוב הציבור מסכים לשלטונם, מ"מ אין יכולים לכוף היחידים, וכדתנן (פאה פ"ד מ"א) דלא הולכים בזה אחר החוב. [וממילא מה שהם לוקחים מעימנו מס הכנסה שלא כדין הוא].

והנה ממה שנהנים בפועל, צריכים לשלם מדין נהנה. אכן צריך שיקול הדעת, אם סגי ממה שמשלמים מס ערך מוסף בקניית מוצרים, אבל אין הלקוחות צריכים לשלם טפי עיי"ש.^א

(ד) ובשוחחי עם הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א (ערב פורים קטן ה'תשע"ד), ע"ד אם איכא דינא דמלכותא בארץ ישראל. השיבני: מכיון שבארץ ישראל שולטים כופרים היה מו"ח הגרי"ש אלישיב זצ"ל מסופק בזה.

ושמעתי בשם הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל שהיה מורה תמיד לגבי מיסי העיריה שאין לשקר, ומ"מ אינו צריך להביא את כל האישורים של הכנסותיו, ויכול להעלים את חלקם. ע"כ.

טו. . ושמעתי מהגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א, דיש באמתחתו קונטרס מחכם אחד בזה, ושם הביא ארבע שיטות בדבר. ומ"מ יכולים לומר קים לי, דליכא דינא דמלכותא בארץ ישראל. עכ"ד.

זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה

בשמחה ובטוב לבב קיבלתי את הקובץ החדש 'מה טובו אהליך יעקב' חלק ח', ובו המאמר על הסבא קדישא מהרש"א אלפאנדרי זצ"ל הובא (עמ' ח') ע"ד זמן קריאת שנים מקרא ואחד תרגום דפרשת וזאת הברכה. וז"ל עיקר דבר זה הוא משום שאין ללמוד שמו"ת בשבת ויו"ט, ומשו"ה נהגו לקרותה בהושענא רבה ע"כ, ולא אדע כוונתו האם בכל שבת ויו"ט אין לקרות שמו"ת, או כוונתו בימי חג הסוכות, וודאי שאין כוונתו על כל שבת דהא להדיא נתבאר בשו"ע (סימן רפ"ה ס"ד) מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת עיי"ש, הרי להדיא דבכל שבת שרי לקרות שמו"ת. וה' יאיר עיני.

וע"ד גופו של ענין ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' שפא-שפב) קריאת פר' וזאת הברכה, ביום א' הו"ר א. (כף החיים סימן תרס"ט סק"ו בשם האריז"ל. ומ"ב סימן רפ"ה סק"ח. וצ"ע דבריו בסימן תרס"ט סק"ד א').

קבלת הוראות הב"י

עוד שם (עמ' ח) קבלת הוראות הב"י. הביא שם עובדא ששמע רבי צבי מושקוביץ

לעשות עצמו ת"ח, ולכן מי שהוא לומד בתמידות הן אם הוא מהמורים בעם או מן התלמידים רשאי לקיים עונתו פעם אחת בשבת. ע"כ. [נע"ע מה שהבאנו בזה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תשסא הערה כ"ד), שת"ח יקיים עונת פועלים שנים בשבת].

ג] וכ"ה בשו"ע (סימן תקנ"ד סכ"ב) מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב עושין, במקום שנהגו שלא לעשות אין עושין, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו ת"ח לענין זה עושה. ע"כ.

ד] ועיין במחצית השקל (סימן ב' סק"א) שכתב, דאע"ג דבזמן הזה בעוונותינו הרבים אין לנו דין ת"ח, מ"מ במילי דצניעות ראוי לכל אחד להתנהג במידת תלמיד חכם, דהא דין זה מבואר בשו"ע (שם ס"א) לא ילבש חלוק מיושב וכו' אלא כשהוא שוכב, הוא מה שהתפאר את עצמו רבי יוסי (שבת ק"ח, ב) כדמבואר בטור, ואפילו הכי כתבו שיש לנו לנהוג כן. ע"כ. וע"ע לקמן לענין נשואי בת ת"ח.

וראה עוד שם לענין איזה דברים אמרינן דבזה"ז אין לנו דין תלמיד חכם.

טז. . וראיתי בספר מנחת שבת (סימן ע"ב סקמ"ד) שכתב בשם ספר זכור לאברהם, דאין אומרים תרגום בלילה. עיי"ש. ואפשר משו"ה מצינו בכף החיים (סימן תרס"ט סק"ו) שהביא בשם האריז"ל [הובא להלן] שכתב, לקרוא שמו"ת של פר' וזאת הברכה 'ביום' הושענא רבה.

יז. . ומקור הדבר מספר הכוונות (פע"ח שער הנהגת הלימוד ד"ה מנהגים של מורי) שהובא במג"א (סימן רפ"ה סק"י), בערב שמח"ת יקרא וזאת הברכה ע"כ, ועיין בפמ"ג (א"א סק"י) שכתב, וכמדומה שהעולם נוהגין בליל הו"ר קורין וזאת הברכה שמו"ת, ומ"מ טוב יותר ערב שמחת תורה [והיינו בחו"ל]. עכ"ל.

יח. . שהביא מדברי הפוסקים שכתבו, דבליל שמחת תורה יקרא שמו"ת, דעתה הוא זמנה. עיי"ש. ועיין (שם עמ' שצ הערה שצא) שדייק בספר שלמי תודה – סוכות (עמ' תקעז ד"ה ומעתה) מלשוננו, דכתב לדייק מדבריו

מרבי יהושע אשר זעליג מרגליות ששמע מפה קדשו של הסבא קדישא מהרש"א אלפנדר. דבעת שמרן רבי יוסף קארו זצ"ל הדפיס את חיבורו בית יוסף על הטורים, באותו זמן היה בסלונקי הגאון המופלא רבי יוסף בן לב ה"ה מהר"י בן לב, ועשה חרם ששום איש לא יביא לעירו את ספרי הטורים עם הבית יוסף, לפי שקודם שיצא ספר הבית יוסף, אזי כל מי שרצה ללמוד את ספרי הטורים, היה מוכרח להתמיד ולשקוד בעיון הדק היטב את סוגיות הש"ס, וע"י שילמדו בית יוסף ימצאו את המקורות בש"ס בלי גיעה, וע"ז יתמעט הלימוד בש"ס וכו'.

ומהריב"ל בעצמו היה לו קביעות ללמוד עם תלמידיו הגאונים בישיבתו כל יום שיעור הטורים. והסדר היה בשיעור הזה, דכל אחד מתלמידיו מלבד שהיה צריך להיות בקי ושקדן בש"ס, היה צריך להיות בקי במסכת אחת במיוחד, ולא היה קוראו בשמו אלא 'מסכת פלוני' וכו', והנה אירע שבעת שלמד עם תלמידיו שאל אותם מי מכם יודע את המקור של הלכה זו בש"ס, ומכולם נעלם ולא השיבוהו, נתלבנו פניו של מהר"י בן לב, והניח ראשו בין ברכיו זמן מה, וקם ואמר תלמידי יקרים דעו שעתה אני רואה שמשמים רוצים שנלמד בית יוסף הקדוש,

דעתי הוא זמנה, שצריך לקרותה קודם, כליל שמח"ת, ולא למחר לאחר התפילה כמו בכל שבת, היינו דקאמי לאפוקי מהא דאיתא בשו"ע (סימן רפ"ה ס"ד) דמצוה להשלימה קודם שיאכל בשבת או ישלימה עד המנחה, דדוקא בשבת דעלמא שאינו מתחיל בקריאת פרשה האחרת עד המנחה, אזי יכול מדינא לקרותה עד מנחה, אבל בשמח"ת דמיד אחר סיום פר' ברכה, מתחילים על אתר בקריאת פר' בראשית, א"כ המאחר לקרותה עד שיאכל, כבר הפסיד קריאתה מן הדין. ע"כ.

והגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א השיב, דכנראה דתרווייהו הן זמנה, הן בהושענא רבה, והן בשמחת תורה. (בנתיבות ההלכה – והגית, קובץ מא עמ' שפט).

וראה בספר משא המלך – שבת (ח"א סימן רפה ס"ז עמ' שיט אות א*) שכתב, דלדעת המקובלים [שהובא בבאר היטב (שם סק"א) בשם הכוונות, ובשערי תשובה (שם) בשם גורי הארז"ל] לקרוא בעש"ק, אלא שנחלקו האם קודם חצות או לאחר חצות, [וכבר הארכנו בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תרלו ואילך) בזה. וראה עוד בספר ארחות חיים – ספינקא (שם סוסק"ד) שהביא מספר דברי יצחק (אות ה') שכתב, ששמע בשם הרה"צ מו"ה מאיר מסטאבניץ [ואפטא] בעל מח"ס אור לשמים, שמי שקוצץ הצרפנים בערב שבת 10 (לא איירי בחוה"מ) וגומר הפרשה שמו"ת קודם חצות היום דוקא בערש"ק, אז הוא מובטח לכל השבוע שלא יבוא לידי עבירות חמורות רח"ל. ע"כ], וכיון דכאמור קריאת שמו"ת בכל שבוע לדעתייהו זמנה בעש"ק, אזי ה"ה הכא ביום הושענא רבה דהוא ערב יו"ט זה זמנה המובחר. אבל מ"מ כיון דלבני חו"ל קוראים פר' וזאת הברכה אך למחרתיים ביום שמחת תורה, א"כ יש מקום להקל אף לפי המקובלים לקרוא ביו"ט ראשון – שמיני עצרת. אבל לדעת הפוסקים והשו"ע שאף לכתחילה יכול לקרוא בשבת, א"כ יכול אף לכתחילה לקרוא ביום שמחת תורה. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תרס"ט סק"ד).

וכבר הערתי למחבר שליט"א דאין מקום לומר דאליבא דהמקובלים מישך שייך קריאת פר' וזאת הברכה לכתחילה בארץ ישראל ביום שמחת תורה, וכל זאת מפני דבחו"ל עדיין הוי שמיני עצרת, וכי יעלה על הדעת בשבתות דהקריאות מחולקות – דבארץ ישראל קראו פר' מסעי בשבת זו, ובחו"ל קראו פר' מטות, וכי נימא דבא"י יוכל עדיין להשלים פרשת מטות בשבת, להני ראשונים דסברי דא"א להשלים לאחר השבת. והסכים עם דברינו דבאמת לדעת המקובלים זמן קריאת שמו"ת בארץ ישראל לכתחילה ביום הושענא רבה. אבל בחו"ל מהני אף להמקובלים ביום שמיני עצרת.

הנה על אתר נזכרתי בדברי הרמ"א (סימן ר"ט ס"ב) לקח כוס שכר והיה סבור שבכוסו איכא יין, והיו אחרים שותים ג"כ ויין לפנייהם, וכונתו היתה לפטור גם את האחרים, נקטינן דמכיון דמהני ברכתו לגבי אחרים נמצא שלא היתה ברכתו לבטלה, אזי מהני גם לו לשתות שאר יין וכו' עיין שם במשנה ברורה (סק"ח). אבל הכא בנד"ד נראה דשאני, כיון דתיקן את ברכתו לבורא פרי העץ, הרי קלקל את ברכת בורא פרי האדמה. ויש לעיין.

(ב) וע"ד האם אמרינן שומע כעונה בדבר של רשות, ראה בחזון איש (או"ח סימן כט) שכתב בזה"ל, נראה מדבעינן טעמא להא דיצא מוציא, משום דכל ישראל ערבין, והלכך אינו מוציא בברכת הנהנין כשיצא דהיינו טעמא דשומע כמדבר אינו אלא כששומע ברכה ודיבור של מצוה וכו' ע"כ, הרי דנקט כדבר פשוט דלא חידשה התורה דינא דשומע כעונה אלא בדיבורים ואמירות של מצוה. וראה בספר שמועות אליהו על עניני שומע כעונה^א (סימן א'), האם מהני שומע כעונה במסירת מודעה שאומרים בשעת התרת נדרים, בכדי לבטל כל הנדרים

והתיר את איסור החרם, ושלח שליח מיוחד לקושטא להביא את ספרי הטור עם בית יוסף וכו' ע"כ.

עובדא זו כבר הובא בספר שם הגדולים להרחיד"א (מערכת ספרים ערך בית יוסף^א אות נט).

האם אמרינן שומע כעונה בדבר של רשות

(א) עוד שם (עמ' כא אות ה') הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל, ע"ד אדם שבירך בורא פרי האדמה וחזר בו תוך כדי דיבור ואמר בורא פרי העץ, כי רצה לאכול פרי העץ וכיון להוציא את מי שרצה לאכול פרי האדמה, האם יצא ידי חובה. ונראה דזה תלוי האם שומע כעונה זה דוקא בחלות דין, או דזה תלוי בעצם המילים, דאם זה תלוי בחלות דין, הרי המברך המשמיע אינו יכול לאכול פרי האדמה, דכאמור חזר בו מברכת האדמה, אבל אם שומע כעונה תלוי במילים, הרי השומע נתכוין לצאת במילים של פרי האדמה, ומה איכפת לן מה שהמשיך המשמיע. ובפשטות נקטינן כצד א' דזה תלוי בחלות דין, אך איכא דסברי כצד ב', וציין לשדי חמד שהביא מחלוקת בזה. ע"כ.

יט. . הנה על גדלותו של רבינו הבית יוסף מצינו בדברי הפוסקים תוארים מופלגים, והוא לו בספר אורים ותומים לרבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (ריש סימן כ"ה לפני סק"א ד"ה ובאמת) כתב, 'ומי לנו גדול מרבינו מוהר"ר יוסף קארו זצ"ל, אשר ממש מיום רבה ורב יוסף לא קם כיוסף הזה, סיני ועוקר הרים, זקן ויושב בשיבה' ע"כ, וכמו"כ בשו"ת תועפות ראם להגאון מיאסי זצ"ל (או"ח סימן ל"ב) ומרן הבית יוסף אשר אין דוגמתו וכל התלמוד והפוסקים לוטה בעין שכלו ע"כ, וכיוב"ז בשו"ת שואל ומשיב (מהדר' ו' סימן נ"ח דף ע"ה, ב) ע"כ, וראה עוד בשו"ת ימי יוסף בתרא (דף קלה ו-שט"ז) וכל שכן גדול אדונינו מרן ז"ל, שכל דברי התלמוד והפוסקים הראשונים כמאן דמנחן ליה בכיסתיה ע"כ.

וגאוני ספרד הפליגו טפי מהכי, בשו"ת אהל יוסף (סימן ל') להגאון רבי יוסף מולכו זצ"ל בעל שלחן גבוה, 'ואני הצעיר אומר כיון דקבלנו הוראותיו של מרן ז"ל הכי נקטינן, אעפ"י שמור"ם [ה"ה הרמ"א] ואלף כמותו ז"ל חולקים על מרן ז"ל, אנן בני ספרד בתר מרן ז"ל גרידן הן לקולא והן לחומרא ע"כ.

כ. . להרה"ג ר' אליהו קדושים שליט"א רב דקהל טוב סטאטין איילנדר.

לימוד הלכה, זה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה וראיתי דבר נאה, ע"ד חשיבות לימוד הלכה, דזה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה. והוא לו בהקדמה לספר אמרי לב להגאון רבי מאיר גראס זצ"ל רב דקה"י שארקאד, (שבא בהסכמה עליו - הגאון רבי ישעיה זילבערשטיין זצ"ל אב"ד ווייצען בעל מעשי למלך על הרמב"ם) (ח"א בתחילת הקדמה ד"ה ומפיו) שהביא מאביו אב"ד אובן - בודא, דהנה כתיב (שמות לח, כח) ואת האלף ושבע מאות וחמשה ושבעים עשה ויום לעמודים, ולכאורה עפ"י דקדוק הלשון וסדר המקראות, כשהתחיל במספר גדול אזי הולך ונחסר המספר הקטן הראוי לבוא אחריו, ועפ"י זה היה צריך לכתוב 'ושבעים וחמשה', ולמה שינה הכתוב לכתוב 'חמשה ושבעים', עד שהיה נראה כי תיבת 'וחמשה' מוסב והולך על שלפניו - ושבעים הוא כמו ענין בפני עצמו.

ופירש, דידוע מאמר הכתוב (תהלים צ, י) ימי שנותינו בהם שבעים שנה וגו', וזה חיינו בעוה"ז, וע"ז החיות של האדם צוה לנו הקב"ה 'ודבקה בו', שחיות של האדם יהיו נדבקים אל השי"ת, כי קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא. וכשתדקדק בחשבון סימני השו"ע תמצא כי בארבעה חלקי השו"ע [לרבינו הבית יוסף] יש אלף שבע מאות וחמשה סימנים, ולזה צריך האדם להדבק שנותיו שהם ע' שנה, וזה מרומז בפסוק ואת האלף ושבע מאות וחמשה ד' חלקי שו"ע, ושבעים - ימי שנות האדם, עשה ויום לעמודים - כי זה העמוד הגדול שהעולם קיים עליה ע"כ.

שעתיד לידור, דאי נימא דלא נאמר דין שומע כעונה אלא בדבר של מצוה, א"כ אין בהתרת נדרים מצוה חיובית, וכן במסירת מודעה. ועיין בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"א ביאורים לתשובה י"ג) שרצה לתלות נידון זה בפלוגתת הבית הלוי בחידושי עה"ת (סוף ספר בראשית) עם החזון איש - וכבר הארכתי בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קכט הערה ה') ובלקט הלכות (ח"ג עמ' קעג הערה קנט) בזה.

וראה ביד אברהם (יו"ד סימן א') שכתב, דמהני דינא דשומע כעונה בכל מצוות שבדיבור. ועיין בספר מנחת אשר (דברים סימן מ"ז אות ד') שכתב לדון, האם מהני שומע כעונה בקריאה של חליצה, דשמא לא נתחדש דין זה אלא בדיבור של מצוות כגון ברכות ותפילה, אך בקריאה דחליצה שאינה במהותה קריאה של מצוה, וכל מהותה לבאר את ענין החליצה, אפשר שלא נתחדש בה דין זה. עיי"ש.

עיקר התורה זה ההלכה

עוד שם (עמ' כה אות כט) הובא מהגרא"ל שטיינמן זצ"ל, וז"ל עיקר התורה זה ההלכה, ומה שלומדים בישיבות שור שנגח וכו' זה בכדי לחדד את השכל - שכשיבוא שאלה להלכה נידע היאך לפסוק וכו' ע"כ. ראה בספר אמונה ובטחון לשונו החד והשנון של מרן החזון איש זצ"ל (פ"ג אות יט) בזה, שכתב 'קנין אהבה של הלכה וכו' שזו תכלית השלימות האהובה לפניו יתברך'. וראה עוד בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' תנד) מה שהבאנו בזה.

היצר הרע מפתה שילמד רק גמרא, ולא שו"ע לידע הדין

(ד) ומפני חשיבות לימוד ההלכה, היצר מנסה לחבל בזה, וכמ"ש בצוואת אור שבעת הימים הבעש"ט זיע"א (מהדו' תש"ח דף לא ד"ה דברי פיו), 'אין היצר מפתה את האדם שלא ילמוד כלל, כי ידוע לו שאין שומעו האדם לזה, כי כאשר לא ילמוד כלל לא יהיה חשוב בעיני הבריות – ואינו נקרא למדן, ורק מפתהו שלא ילמד דבר המביא לידי יראת שמים, כמו ספרי מוסר, או שו"ע לדעת הדין על בוריו, רק מפתה אותו שיעסוק תמיד בגמ' עם כל המפרשים'. ע"כ.

וכבר הבאנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' קא ד"ה וכבר) מדברי הדרישה (יו"ד סימן רמ"ו אות ב') שכתב בזה"ל, יש בעה"ב נוהגים ללמוד בכל יום גמ' פירוש תוס', ולא שאר פוסקים וכו'. אבל לי נראה כי לא זאת המרגוע ולא בזאת יתהלל המתהלל, כי אם בזאת יתהלל...בספרי פוסקים דיני תורה וכו', דזהו עיקר ושורש לתורתנו, ואינם יוצאים כלל בלימוד גמ' [ו]פירוש תוס', דהא דתנא דבי אליהו וכו' כבר כתב רש"י (סוף נדה) כל השונה הלכות, פירוש הלכות פסוקות ע"כ.

וראה עוד בתורת כהנים (ריש פר' בחוקותי) שכתב, זכור את יום השבת לקדשו, יכול בלבך, כשהוא אומר שמור הרי שמירת הלב אמורה, הא אני מקיים זכור שתהא שונה בפין ע"כ, ושמעתי שהראב"ד והר"ש משאנץ פירשו שתהא שונה בפין, היינו לימוד הלכותיה - דשבת. עיי"ש.

טוב לב היינו שבידו כוח להורות הלכה למעשה והנה מצינו במשלי (טו, טו) כל ימי עני רעים, וטוב לב משתה תמיד. ובגמ' (ב"ב

קמה, ב) דרשו פסוק זה וברש"י (ד"ה רבא) פירש, 'כל ימי עני רעים' זה בעל משנה שאינו יכול להורות הלכה מתוך משנתו, וגם כי כשחולקות זו על זו אינו יכול לתרץ, 'טוב לב' זה בעל התלמוד, שידע משניות על עיקרם ובקי בטעמיהם, ויש בידו כח להורות הלכה למעשה. ובמלבי"ם פירש, דקאי על האדם העובד את ה', אבל עושה זאת כבחינת עני, דהיינו כעול גדול ומתוך שברון ועצבון, שימיו רעים. אבל החכם העושה מאהבה ושמח במצוות, והוא בחינת טוב לב משתה תמיד.

וראיתי בספר פסקי תשובות (סוף חלק ו') שכתב, דאפשר עוד להעמיס עוד עפ"י פירושו של המלבי"ם, דידוע דאלו החפצים לעשות רצון קונם, אולם אינם עוסקים בלימוד הלכה למעשה, נדמה להם כי הכל אסור, ומורים על ההיתר אסור מחמת קוצר ידיעתם וחוסר לימודם בהלכה, וכעין הכסיל בחושך הולך דאמרו חז"ל (עירובין ו, ב) על הנוהג כחומרי בית שמאי וכחומרי בית הלל. והם בבחינת כל ימי רעים. משא"כ אלו הלומדים הלכה למעשה, וכל עיסוקיהם ואורח חייהם מסודרים עפ"י השו"ע וההלכה הצרופה, בלא בלבולים ומחשבות מיותרות הטורדות את שלוות האדם, ואין אומרים על המותר אסור ולהיפך, ואין שמחה כהתרת הספיקות, והם בבחינת וטוב לב משתה תמיד. ע"כ.

תלמיד חכם, היינו גדול בהלכה עם עומק המו"מ ברוב מקומות התלמוד

(ה) וראה עוד בספר אמונה ובטחון למרן החזון איש זצ"ל (פ"ג אות כג עמ' לד) שכתב בזה"ל, מבואר דשם 'תלמיד חכם' היינו 'חכם גדול בהלכה, היודע את עומק

וכשבאו לבחנו (ב"ב כב, א) שאלו אותו בהלכה, וכשמצאוהו שאינו משיב החליטוהו שאינו תלמיד חכם וכו' ע"כ.

(ו) במתני' (אבות פ"ג מ"ח) קנין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, וביאר המהר"ל מפראג דלהכי לא אמר הן הן 'גופי תורה', מפני 'שעיקר התורה היא ההלכה'.

ובגמ' (ברכות ח, א) מצינו אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, וביאר רבינו יונה, דדומיא דאוהב הקב"ה את בית המקדש יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, כך אוהב שערים המצויינים בהלכה, כלומר ששם קביעות התורה וההוראות בכל יום יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות שלומדים בהם לפי שעה דרשות או פסוק, מפני שמקומות הקבועים הם במקום בית המקדש, כדאמרין מיום שחרב בית המקדש אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד וכו'. ע"כ.

חזרו לעשות קידושין שניים, כיון שנמצא עדים פסולים

עוד שם (עמ' כה אות לד) הובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שסיפר, שאצל הגרא"מ שך זצ"ל ראש ישיבת פוניבז' אירע שסידר קידושין, ואח"כ נמצאו העדים קרובים ועשו שוב קידושין. ושאל אחד השומעים, האם צריך לברך שוב ברכת אירוסין, והשיב הגראי"ל זצ"ל שאין צריך לברך, דאין הבדל אם מקדש מיד או אחר עשר דקות. וגם שבע ברכות אין צריך לברך שוב, משום ד"א שגם אם מברך קודם הקידושין יוצא ידי חובה וספק ברכות להקל עיי"ש.

וח"א ציין עוד לדברי הנתיבות, דלכן אין צריכים לחזור ולברך. והוא לו כמדומה

המשא ומתן של הלכה עפ"י המקובל בידינו מדור דור, ולמד רוב מקומות התלמוד, ואם אינו חכם בזה, אף שלמד הגדה וספרי יראה, כל שאינו יודע לישא וליתן בהלכה ברוב מקומות התלמוד ע"פ הפוסקים אינו בכלל ת"ח, ואין הדין פוטרו מתשלומי מכס, אף שתורתו אומנתו וכו'.

ושם (אות יח עמ' ל), סנהדרי גדולה שישבה בלשכת הגזית שזהו מרכז התורה עפ"י התורה, והממרא על דבריהם במיתה, ועל פיהם יוצאין למלחמה, ועל פיהם מעמידים מלך, מה דרשו מהם, בקיאות בהלכה, בדיני איסור והיתר, בדיני ממונות, וביתר ההלכות.

חובת האדם בעולמו עיון ההלכה הדק היטב

והנה אותן שמעמידים חכמתם על שיחות מוסריות, והגיונות חיצונית בהלכה [היינו הגיון של בעה"ב שהוא היפך דעת תורה - וכמ"ש הסמ"ע (חו"מ סימן ג' סקי"ג), ומקור הדבר ממהרי"ו (סימן קמ"ז) שכתב 'פסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים ע"כ], נכשלים להאמין כי זהו חובתו של אדם בעולמו, ובעיניהם כי כן התנהגו התנאים והאמוראים, וחלק ההלכה האמיתי [בעיון הדק היטב, (כלשונו שם)] היה אצלם עראי וכו', ואמנם אין להתעלם שזה שקר מוחלט, ואין ספק שאם שמענו מבעלי השיחות שמתבח ליה בפלוני דגברא רבה הוא, הכונה [לשיטתו] בשיחות והגיונות מקסימות ומושכי לב, ואם כה היתה כוונת רבא (ב"ק מ, א) על רב אחא בר יעקב שהשתבח בו דאדם גדול הוא, היה מן הראוי לרב נחמן לשאלו במדרש והגדה, וכשבא לפניו שאלו בהלכות, למדנו שהתפעלות הנפש של גברא רבה היינו בלימוד ההלכה,

(חו"מ סימן ל"ו סק"א) דכל היכא שלא אמרו אתם עדי, אזי לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכיון שכן אזי בין המשתתפים בחופה היו גם עדים כשרים, ולכן אין לברך שוב.

הלמוד תורה כליל שנעשה בן עשרים מובטח שלא יחטא כל חייו

עוד שם (עמ' כז אות מח) שאלו להגראי"ל שטיינמן זצ"ל, האם יש ענין ללמוד כל הלילה כשמגיע לגיל עשרים. והשיב, כך כתוב בספר אור השנים שזו סגולה וכו'. ע"כ.

הנה בספר הפרדס (ספר הדרושים דרוש שבת) [היה חי בשנת תקי"ג, בזמנו של רבי יהונתן אייבשיץ, וזכה להסכמות נוראות מחכמי דורו. וכמו"כ הגר"א מוילנא זיע"א שלא היה נותן הסכמות כי אם מעט, כותב אליו בהסכמתו כעבדא קמי מריה], כתב דברים מבהילים, דיש ב' תקופות בחיים שבו אדם חורץ את גורלו, ובו יכול לעלות מעלות רמות, כליל הבר מצוה, שאם יהיה ער כל אותו הלילה, ויעסוק בלימוד התורה הק' ובתפילות, ויבכה להשי"ת שיזכה לכתרה של תורה וליראת שמים, וכן כליל שנעשה בן כ' שנה, ויכנראה הטעם מפני שבי"ד של מעלה אינם מענישים אלא מבין כ'. הוספת אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל, גם אז יהיה ער כל אותו הלילה, ויבכה לפני הבורא כל עולמים בדמעות שלישי, שלא יחטא ושיזכה ללימוד התורה. 'העושה כן מובטח לו שלא יחטא כל ימי חייו' עכ"ד.

ואהא הוסיף אדמו"ר הנ"ל זצ"ל, והוא לי לחידוש גדול שענין זה לא נתפרסם, שהרי ענין זה אינו אומר אלא מי שמפעמת נבואה

בקרבנו, ובודאי הטעם שאין עושין כן, הוא מחמת חוסר ידיעת הענין. ע"כ.

וע"ע בספר ערבי נחל (ריש פר' שמיני) שכתב כיוצא בזה, וז"ל וידוע שאין האדם נידון בבי"ד של מעלה אלא מבין כ' שנה ולמעלה, ומי שנכנס ביום א' של שנת כ"א אם יבחר בטוב וימאס ברע וישתדל לעסוק בתורה ומצות, אזי כליל הראשונה כשישן על מיטתו, מיכאל השר הגדול שולח מלאך אחד להוליך נפשו ולהכניסה בפתח היכל ראשון, ומכניסה לפנים עד כדי שיעור זכות נפשו, ועל דרך זה בכל לילה ולילה מכניסין אותה יותר בפנים כפי שיעור תורתו ומעשיו. ואם זכה להיכל החמישים נעשה בן חורין מס"מ וכו'. ע"כ.

האם אפשר ללמוד הלכה מהשמטת הרמב"ם

עוד שם (עמ' כז אות נג) החזון איש אמר שאי אפשר להוכיח ממה שהשמיט הרמב"ם הלכה, שהוא לא פסק כן, אם אותה הלכה לא נמצאת בסוגיא שלה, הרי אפשר שהוא שכת, ואפילו אצל אמוראים מצינו בגמ' אשתמיטתיה ע"כ.

כתב הרמב"ם בהקדמתו לספרו היד החזקה בזה"ל קראתי שם חיבור זה 'משנה תורה' לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה, ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם עכ"ל, הרי לן מדבריו דכלל בחיבורו כל התורה כולה, ומאידך גיסא מצינו כמה וכמה הלכות שהשמיט, ואהא קאמר החזון איש זצ"ל דברור הוא שלהרמב"ם היה סייעתא ממעל לחיבורו, דהרי לא יוכל ילוד אנוש לחבר חיבור גדול כזה שבו כלול הש"ס כולו ותשובות הגאונים וכו', ומה שפעמים חזינן

האם המכובדים הגוונים לילד החאלקה צריכים נט"י עוד שם (עמ' כח אות נט) היה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל מקפיד לאחר שגוזז שערות של חלאקה ליטול ידיים וכו' אולם דעת הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א שאין צריך ליטול הידים ע"כ. אביא מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' פב)

שאלה: אם המכובדים הגוונים לילד החאלקה צריכים נט"י או לא.

תשובה: בספר בזכותא דבר יוחאי לרבי אהרן הכהן שליט"א, כתב הגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל בהסכמתו, וז"ל עוד יש להעיר דכפי הנהוג לכבד אדם חשוב וכו' להתחיל לספר הילד, צריך לזכור ליטול ידיים אח"כ, ופשוט. עכ"ל. ולכאורה צריך להבין דבריו, דנתבאר בשו"ע (סימן קס"ב ס"ח) דאם נטל ידו אחת ושפשפה בראשו – ופירש המציין ברמ"א כ"ד לנגבה, ולפיכך לא נטמא ידו, משא"כ בסימן קס"ד ס"ב שחיכך בראשו ע"כ, ובמ"ב (סימן קס"ב סקנ"ח) דכל זמן שאינו מחכך בין השערות, במקום השערות, ורק מקנח ידיו מלמעלה אינו צריך נטילה.

שהרמב"ם השמיט איזה הלכה, והוא - כיון דאף הסייעתא דשמיא שקיבל קיבלו באופן מוגבל, ולכן אירע ששכח והשמיט, ולכן אין לנו ללמוד הלכה מהשמטתו. ע"כ. כן שמעתי ממור"ר ראש הישיבה הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצ"ל, שכן אמר לו הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ' זצ"ל בשם החזו"א. א

האם מותר לקלל את הרשעים

עוד שם (עמ' כח אות נח) שאלתי את הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א האם מותר לקלל את הרשעים על הגיוס. והשיב: שאסור. ושאלתי הרי הגרא"ל שטיינמן זצ"ל קילל 'ימח שמו' את י. ל. והשיב: זה היה לצורך. ע"כ.

כמדומה שנתבאר מאבני נזר דאסור לקלל ימח שמו על שום אחד משרא"ל, כי הרי התורה ציוותה על מצות יבום – להקים שם על כל אחד משרא"ל, ולא חילקה התורה בין יהודי שומר תורה ומצוות לשאינו שומר תו"מ, הרי שאין למחות שום שם משרא"ל.

כא. . אולם בשו"ת נודע ביהודה (תנינא יו"ד סימן קכ"א ד"ה ודעת) הביא בדעת השואל דמדשתיק הראב"ד הרי שהסכים לדעת הרמב"ם עיי"ש, וכן כתב המהר"ם די בוטון (סימן נ"ד). וכן בספר ילקוט מאמרים ויואל משה (סימן ס"ח פי"ד עמ' סה ד"ה ובכל, י"ל תשס"ג) שהביא מהכנסת הגדולה שכתב בכללי הראב"ד [הנדפס בתחילת ספרי הרמב"ם] שיש ללמוד דהיכא דהמשיגים לא השיגוהו, סברי כוותיה. ע"כ.

כב. . לשון המ"ב (סקנ"ח), וכוונתו על רבי משה רבקה ה"ה הבאר הגולה, וכמ"ש במחצית השקל סק"ד) שההוספה בשו"ע סעיף ח' בסוגריים מדבריו, ולא מהרמ"א.

ורבינו המ"ב דקדק בלשונו וכתב 'המציין ברמ"א', וכ"ה בשעה"צ (סימן קנ"ח סקל"ו) 'ומה דציין תשובת רשב"א וכו' אין מדוקדק והוא מאיזה מציין. וכיוב"ז בביה"ל (סימן רמ"ח ס"ג ד"ה וכן נהגו) בזה"ל ולפלא 'שציין המציין' בשם הר"ן עיי"ש, וכ"ה בביה"ל (סו"ס שי"ט ד"ה המחבק) 'ומה שציין המציין [ברמ"א] עיי"ש, וכ"ה במ"ב (סימן שכ"ה סקנ"ז) 'וגם מה שציין המציין'. וכמו"כ בביה"ל (סימן תרע"א ס"ד ד"ה אפילו) בזה"ל, ולאות שהאמת כדברי 'שציין ברמ"א' [ולא כתב שציין הרמ"א] ע"כ, וכמו שהוספתי לבעל עיוני הלכות (ח"א עמ' קצא הערה ד') [מה שהביא מפי השמועה], שבשו"ע יו"ד הציונים בדברי הרמ"א – הם הוספות הש"ך. וכן בביה"ל (סימן תרל"א ס"ה ד"ה טפח) כתב, ומה שציין ר"ן והבי' [ולא כתב מה שציין הרמ"א] עיי"ש.

שוב ראיתי כדברינו, בספר הליכות שלמה (ח"א פ"ב ס"ז בהערות) אלו המשתתפים בגזיזת מקצת שערות, אין צריכים ליטול ידיהם. דאין זה בכלל תספורת שהוזכרה בשו"ע. וע"ע בדבר הלכה שם שהביא, דהמקצץ בפיאותיו או המספר זקנו, אינו צריך נטילה. ע"כ. וכ"כ בתשובות והנהגות (ח"ב) דלא בעי נט"י בנד"ד. עיי"ש.

וכיוב"ז כתב בקונטרס ובשנה הרביעית (ח"א עמ' כד), דאין צריכים ליטול ידיהם אחר שסיפרו מעט מהשערות. ובהערה ו' דכן הוא דעת גדולי הוראה שליט"א, דמשום נגיעה במקום שערות ליכא, דלא נגע במקום זיעה רק בראשי השערות, ובכלל חפיפת הראש לא הוי אלא במספר הרבה משערות הראש. ע"כ. ועיין בשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סימן ה') שכתב, דאף אלו המחמירין ליטול ידיהם כשנוגע בשערות הראש^א, היינו רק השערות הסמוך לראש, אבל בשערות ארוכות ודאי א"צ נט"י כשנוגע בהם. ע"כ.

וכדחזינן מלשון השו"ע (סימן קס"ד ס"ב) מי שעומד בסעודה ונזכר שנגע בשוק וירך ומקומות המכוסים באדם, או 'שחייך בראשו', צריך לחזור וליטול ידיו וכו' ע"כ, ובמ"ב (סק"י) אבל אם לא חייך אלא שנגע בשערותיו אין צריך נטילה ע"כ.

וכ"כ בחיי אדם (כלל מ' ס"ט) נגע בשערות הראש, ולא חייך הראש, א"צ נטילה. אבל המחכך ראשו צריך נט"י. שכן מוכח מ[המציין] (ה)[ב]רמ"א (סימן קס"ב ס"ח – הנ"ל) ע"כ, וכ"כ בשו"ע הרב (סימן קס"ד ס"ב) דאם שפשף ידיו על ראשו, ולא חייך בה תוך השער בראשו ממש, אין לחוש. ע"כ. וכ"כ בדעת תורה (סימן ד' סקכ"א) דבנגיעה בעלמא אין צריך נטילה וכו'. ע"כ. וכ"ה בערוך השלחן (שם סי"ח) דנגיעה בעלמא בראשו לית לן בה. ע"כ. הרי לן להדיא מדברי האחרונים דלא בעינן נטילה בנגיעה בראש, ולפי"ז ה"ה בנד"ד המכובדים הגוזזים לילד החאלקה אין צריכים נט"י.

ועיין בסדרי טהרה (יו"ד סימן קצ"ו ס"ב ד"ה ונראה לי) שכתב 'המראה מקום הנרשם בהגהות רמ"א' נולא כתב המ"מ שכתב הרמ"א]. וכבר כתב להדיא בביאור הלכה (סימן שי"ז ס"ב ד"ה ודוקא) בזה"ל, 'אין הצינונים מהרמ"א כידוע' עיי"ש. וכמו"כ איכא ראייה ממה שכתוב בציוני הרמ"א 'דברי עצמו', ולא מסתבר שהרמ"א כתב כן על עצמו.

כג. . וכתב דצ"ע מדברי הגמ' (ברכות מג, ב), דאיכא תרי לישני אי שער כגופו, ולחד דיעה שער כגופו, ואזי אף בנגיעה בעינן נטילה. ובהערות מנכדו הגאון רבי שלום שבדרון זצ"ל יישוב, דברמב"ם (דיעות פ"ה ה"ט) פסק, דשער לאו כגופו, [ע"ד דהתלמיד חכם לא יצא מבושם בבגדיו ובשעריו, אבל אם משח בשרו בבושם כדי להעביר את הזוהמא מותר ע"כ], ומשו"ה בנגיעה לא בעינן נטילה ע"כ.

כד. . א] כדעת המג"א (סימן קס"ב סק"ד) שכתב על דברי השו"ע (שם ס"ח – הנ"ל) ושפשפה בראשו – פירוש 'בכובע שבראשו' עיי"ש, ובפמ"ג (א"א שם) ביארו, דדוקא נגע בכובע הוא דאמרינן דאין טמאות, הא נגע בשערות אעפ"י שלא חייך טמאות. ולפי"ז במניח תפילין של ראש, לדעתו [דהמג"א] צריך ליהדר שלא יגע כלל בשערות ראשו, וע"ע ע"כ. וכ"כ הפמ"ג (סימן צ"א א"א סק"ג) ולהניח תפילין של ראש יזהר... גם לא יגע בידו בשערות ראשו דבעי נטילה ע"כ, ומ"מ כאמור לעיל (אות ג') חזינן מדברי האחרונים דפליגי. וכמ"ש בשעה"צ (סימן קס"ב סקמ"ו) 'ודלא כמג"א' ע"כ. וע"ע בדעת תורה (סימן ד' סקכ"א), דתפילין של ראש

העולה מן הדברים: הגוזזים השערות לילד החלקה אין צריכים נט"י.

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעינותיו חוצה, ותזכה לראות פרי בעמלך ולעשות עוד פרחים ציצים ושקדים לתורתנו הק', מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, מנוחת הנפש והרחבת הדעת כל הימים.

נטילת ידי הכהנים ע"י הלוי

יום שנכפל בו כי טוב לסדר בשלח – שירה ט' לחודש שבו הואיל משה באר את התורה הזאת – שבט ה'תש"פ

כבוד הרה"ג רבי אלחנן יעקב דוד הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס מועדי קדשיך אחר מבוא הברכה והשלום

בקובץ 'מה טובו אהליך יעקב' היר"ל ע"י ידידי אהובי ורב חביבי יקירי ומכובדי ה"ה בנו הנכבד המפורסם לשם ולתהלה הרה"ג רבי גמליאל רבינוביץ שליט"א מח"ס 'גם אני אודך' ופרדס יוסף החדש, ומו"צ בבית ההוראה 'אור החכמה' (ח"ז עמ' קלד), הביא ממנהגי וורמיישא (ח"א שחרית יו"ט סימן מ"ח) שכתב בזה"ל, לוי החשוב, גם הוא עצמו לא יתפוס הקנקן לעצמו, רק פעם אחד, ופעמים אחרים יכבד חבריו הלויים, לזה פעם אחד ולזה פעם אחד עכ"ל.

ולכאורה יש להבין, אלמה יתפוס הלוי רק פעם אחד, אדרבה כל המוסיף מוסיפין לו מן השמים, אלא יש לומר, הנה כבר כתבו הפוסקים דאין לשני לויים ליטול כאחד ידי הכהנים, דהא שנים שעשאוה פטורים, עיין

חמירי, כיון דלא הוי כנגיעה בעלמא, אלא כחיכוך הוי. ע"כ.

[ב] וע"ד תפילין, יעויין בספר אות חיים ושלום להגאון בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זצ"ל (סימן כ"ז סק"ד) שכתב, דמדיא להא דאיתא בשו"ע יו"ד (סימן רס"ה ס"ח) דאין צריך לכסות ערות הקטן בשעת ברכת המילה, ובביאור הגר"א (סקל"ח) כתב דצריך לאחזו הערלה בשעה שמברך, כדי שלא יהיה עובר דעובר לעשיית עיי"ש, והיינו כיון דהוא לצורך המצוה וא"א בענין אחר א"צ נט"י. וכן ה"נ בתפילין שקשירתם והדיקתם הוא לצורך המצוה א"צ נט"י. ואין לחלק ולומר דעכ"פ אחר הקשירה של ראש יצטרכו נט"י, כמ"ש בסידורים דהמוהל ינקה ידיו קודם ברכת אשר קידש ידיד מבטן, משום כבוד הברכה, זה אינו אלא חומרא בעלמא, משום שנראה לפעמים לכלוכי דם מהפריעה על הידים, ואינו מדינא כלל. אבל בתפילין שאין ניכר אח"כ לכלוך בודאי א"צ שום נטילה עיי"ש.

וכ"כ בשו"ת שלמת חיים (סימן ל"ט-מ') שכתב, נראה דהכל מה ששייך להמצוה אין בהנגיעה צורך נטילה. ומ"מ המחמיר תע"ב. ע"כ.

וכיוצא בזה כתב בבן איש חי (ש"ר פר' תולדות אות יז), וז"ל ויד שמאל אפילו אם נוגע בפרק הסמוך לזרוע שמניח שם תפילין עד אחר שני שלישי הפרק ההוא, חשיב בכלל מקומות המגולים וא"צ רחיצה כלל, אבל יד ימין שאין מניחים בה תפילין של יד, אם נגע באותו פרק שאחר פרק הזרוע צריך רחיצה, דחשיב מקומות המכוסים. וכן האשה ג"כ חשיב פרק ההוא בשתי ידיה בכלל המכוסים, ואם נגעה צריכה רחיצה. אבל הדדים בזמן שמינקת את בנה שדרכן להיות מגולין, אם נגעה בהם א"צ נטילה, אבל אם אינה מינקת שדרכן להיות מכוסות אותן לגמרי, אז הם בכלל מקומות המכוסים וצריכה רחיצה אם נגעה בהם ע"כ, והובא בכף החיים (סימן ד' אות צט). וראה עוד בא"א מבוטשאטש (שם סכ"א).

וכן כתב בספר הליכות שלמה – מועדים פסח (עמ' ססה הערה 84), דלמעשה לא נקטינן כהפמ"ג הנ"ל שהחמיר בנגיעה וכו', וכן נהג רבינו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שלא נטל ידיו לאחר הנחת תפילין. ע"כ.

בספר לקט הקמח החדש (סימן קכ"ח סקמ"ה), ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ב סימן נ"ז) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ובפסקי תשובות (סימן קכ"ח אות כב). ומעתה אתי שפיר מה שהביא ממנהגי וורמיישא הנ"ל.

ירוה רוב תענוג ונחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, ויפוצו מעיינותיכם חוצה. אמן.

עוד הארות על הקובץ מה טובו אהליך יעקב גליון ח'

בס"ד מוצש"ק יתרו – קבלת התורה אור ליום כ"א לחודש שבט הו"א משה באר את התורה ה'תש"פ

יוד"ר דבעל החלקת יהושע מביאלא זצ"ל

לכבוד ידידי מכובדי הרה"ג רבי

מתתיהו נבאי שליט"א מח"ס בית

מתתיהו – ומועדי הגר"ח

אחר מבוא הברכה והשלום

בחרתי להתחיל לישב ולכתוב דייקא על דבריך, כי אתה נוהג בעין טובה, לצמט ולהביא מדברינו, כמו שכבר שוחחנו והודאתי [מלשון הודיה] לך על זה. והן אמת דזה היה קצת יותר קשה כי קשה עתיקא מחדתא, אבל מן הסתם חזקה על חבר וכו', דהרווח שיצא שוה עשרת מונים, כי זה חלק מתכלית הכתיבה שיבוא לידי מעיינים רבים.

וצוין למכתבו בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה סימן ד') האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין ע"כ, ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' עט), ובספר גם אני אודך – הרח"ש סגל (ח"א עמ' כב), ובספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תסב הערה קד – ועמ' תקעג הערה שכה) באורך בזה.

חזרת הש"ץ מעלתה יותר גדולה מן הלחש, להמקובלים

(ב) עוד שם (עמ' טו סוף אות ט') אם הפסיד חזרת הש"ץ היה מחכה למנין הבא, בכדי לשמוע את חזרת הש"ץ, דלפי דברי הקבלה המעלה של החזרה יותר מתפילת הלחש. ע"כ. ואביא הנה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' תקכב אות קט) ידוע שכל דברי רז"ל אעפ"י שיש בהם סודות נפלאים אין מגלין אותם ומלבישים אותם בדברי הפשט. אבל בימי רבינו האריז"ל ניתנה רשות לגלות, וגילה הסוד של החזרה שמעלתה יותר גדולה מן הלחש, 'ושניהם חובה', כמבואר בשער הכוונות (חזרת העמידה דרוש א'), ובפרי עץ חיים (שער חזרת העמידה פ"א ו-פ"ב) עיי"ש, ולכן היה האריז"ל עוצם עיניו בחזרת הש"ץ, ושומע ומתכוין לדברי הש"ץ וכו' ע"כ. (כף החיים סימן קכ"ד סק"ב).

האם בעיני להמתין קודם תפילת לחש לעשרה או סגי בששה

(ג) עוד שם (עמ' טו אות י') היה מקפיד שיתפללו תפילת שמו"ע בעשרה ממש, ולא לצרף לעשרה מי שכבר התפלל וכו', ע"כ, ראה בשו"ת בירורי חיים (ח"ה עמ' קנג) באורך בזה.

האם עדיף להיות מעשרה ראשונים, או כניסה לביהכ"נ מעוטר בתפילין

(א) ע"ד מה שהביא בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ח עמ' יד), מזקנו הגאון רבי שלום יצחק מזרחי זצ"ל מח"ס דברי שלום י"ב חלקים, ושם (אות ג') היה יוצא מביתו כשהוא עטוף בציצית ומעוטר בתפילין.

מנחה גדולה דוקא

ע' אמה ושיריים^א בלי ישוב, ותודה לה' שמיושב, אולם במקומות שיש ישוב ערבי הואיל וכעת הם אויבים יש לחשוב כמקום לא מיושב וכו'. ובעיקר הדבר מסופקני, דבאותם הכבישים ובאותם הזמנים שכלי רכב מצויים וכ"ש אם יש גם פקוח של משטרה – ניידת, יתכן שטוב לברך בלי הזכרת החתימה, אך זה חידוש. עכ"ל.

ד) בערוב ימיו נהג להקפיד להתפלל מנחה גדולה דוקא, וכשנשאל ציין לשו"ת הרי"ף (סימן ש"כ) שאפשר לכתחילה להתפלל מנחה גדולה ע"כ, ראה בשו"ת יחיה דעת חלק ד' שגם ציין לדברי הרי"ף אלו, וכך מסיק. עיי"ש^א.

תפילת הדרך וברכת הגומל מתל אביב לירושלים

הרגיש שלא נתכוין כראוי כשאמר ברוך אתה ה' (ו) שם (עמ' טז אות כט) אם אירע שהתחיל ברכה והרגיש שלא נתכוין כראוי כשאמר ברוך אתה ה', אזי סיים למדני חוקיק ע"כ, שמחתי לראות תנא דמסייע להנהגתי כן.

ה) שם (עמ' טז אות כה) לא היה מברך ברכת הגומל כשהיה נוסע מתל אביב לירושלים וחוזר באותו היום, מפני שהיום אין סכנות דרכים, ולא כל הדרכים מוחזקים בחזקת סכנה כמו שהיה בזמנם. ע"כ.

החלפת כל בגדי החול לשבת, אף ציצית ונעלים (ז) שם (עמ' יז אות לח) מקפיד היה להחליף לכבוד שבת גם הציצית והנעלים ע"כ, ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ב עמ' רמג הערה לו) בזה.

ראה בספר בירורי חיים (ח"ג עמ' תקנד) שהבאנו מספר מנחת שלמה להגרש"ז אויערבאך זצ"ל (תנינא סימן ס' אות ד') בזה"ל, מתל אביב לירושלים לענ"ד לגמרי פטור [לומר תפילת הדרך], שהרי צריך להיות מקום של (שתי פרסאות) [פרסה ועוד

כה. . ומה שציין מע"כ מהגר"ח קניבסקי שליט"א שגם מקפיד להתפלל מנחה גדולה עיי"ש, זה אינו מילתא חדתא, דהא הגר"א מצדד כן כדהובא בשעה"צ (סימן רל"ב סק"ג), דסבירא ליה כהני ראשונים דנקטי דלכתחילה אפשר להתפלל משש שעות ומחצה – כדהביא המשנה ברורה (שם סק"א). והחידוש הוא על זקנו זצ"ל שהיה מבני עדות הספרדים שנהג כן, הגם דמרן הב"י (שם ס"א) נקט דעיקר זמנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה.

כו. . וכמו שכתב בקצות השלחן (בדי השלחן סימן ס"ז אות ד') בזה"ל, ומה שכתבו הפוסקים לברך על דרך פרסה, צריך לומר דהיינו כשיש לו ללכת פרסה לבד הע' אמה, דאם אחרי הע' אמה לא נשאר פרסה אין צריך לברך, ופשוט. עכ"ל. וכ"כ בספר אהלך באמתך (פ"ט סמ"ה), וז"ל ונראה דהך פרסה דחשבינן לה מחוץ לעיבורה של עיר, וכל שאינו הולך פרסה מחוץ לעיבורה של עיר לא יחתום בברוך. ושם בהערה (אות ע"ו) כתב [מדברי המג"א (סימן ק"י סקי"ד)] דחזונו ממתניתין נדרים (פ"ז מ"ה) דהנודר מן העיר אסור ליכנס לעיבורה, הרי שעבור העיר כהעיר. ועיין שו"ע (סימן שצ"ח ס"ה ו'). ועיין כף החיים (סימן תרפ"ח סק"י) לענין מיל סמוך לכוך, דהיינו שמודדין מיל חוץ מן הבתים הסמוכין, וכן לענין כפרים הנראים סגי בנראים לבתים הסמוכים עיי"ש, וה"ה בנד"ד.

ועיין באשל אברהם – בוטשאטש (סימן ק"י ד"ה עט"ז סק"ז) שכתב, ואולי כשאין פרסה מחוץ לעיבור העיר רק ע"י הצטרפות עיבור העיר ילך פרסה, אולי מודה המג"א ז"ל שאומר תחילת לכתו היטב עכ"ל, משמע דפשיטא ליה דעיבורה של העיר מצטרפת לדרך פרסה, רק מספקא ליה אם המג"א (שם סקי"ד) מודה דבכ"י האי גוונא יאמרנה בתחילת לכתו כדי שיוכל לחתום בברוך וכו'. ע"כ (אהלך באמתך).

וראה מה שהבאנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קכט) משו"ת המבי"ט (סימן ק"פ), וענין "ברכת ספירת העומר" שנהגו ברוב המקומות לברך כל הקהל ביחד ואח"כ ש"ץ, ובמקומות מועטים הש"ץ קודם ואח"כ כל הקהל יחד כמו שנוהגים האשכנזים בברכת הנטילה [נט"י], נראה לי כי הטעם הוא מפני שצריכין כולם לכיין ספירת הימים שלא יטעו בה ויהיה הברכה לבטלה, ואם היו צריכים לכיין לצאת ידי חובה בשמיעה ולענות אמן היה קרוב לטעות, ולכך נהגו לברך כל אחד ולספור מיד ובזה לא יטעה כיין שאינו נותן דעתו למה שאומר חבירו אלא למה שאומר הוא.

ויעויין שם (הערה ו') שמעתי שבקרלין נוהגין כעין זה, שהקהל מברכים וסופרים יחד עם הש"ץ. ונראה דטעמם משום הא דכתב בשו"ע הרב (סימן תפ"ט סי"ב), וי"א שמצות שמדברי סופרים לדברי הכל אין צריכות כונה כמו שנתבאר בסימן תע"ח, ואפילו לא סיפר [ספירת העומר] עמהם כלל, אלא ששמע הספירה מן אחד ומן הציבור שספרו ולא נתכוין כלל להוציאו וגם הוא לא נתכוין לצאת בשמיעה זו, "אלא שמע לפי תומו לא יברך" כשיספור בלילה שהשומע כעונה, "ואפילו אם היה מחשב אין אני מתכוין לצאת בספירה זו, אין זה כלום להאומרים שמצות אין צריכות כונה כלל, אלא אם כן מחשב אני מתכוין שלא לצאת בה". עכ"ל. ונראה לומר דלכך נהגו הם לברך יחד עם הש"ץ, משום דבדברבנן בעינן כוונה הפכית. ועיין עוד מה שכתבנו לגבי כוונה הפכית במכתבי להגר"א הכהן (שם עמ' רנז אות ג'). ואולי זה היה גם טעם של זקנו זצ"ל.

הקפיד לברך לחם משנה על פיתות, כיון דהחלות חסרות במוקצת

(ח) שם (עמ' יז אות מ) הקפיד לברך לחם משנה על פיתות, כיון דהחלות חסרות במקצת ובעינן שיהא שלם ע"כ. והביא מספרו מועדי הגר"ח (ח"ב תשובה שמו) שהגר"ח קניבסקי שליט"א השיב על זה, לא שמענו ע"כ. ראה בלקט הלכות (ח"א עמ' רו אות קצט) שהבאנו מערוך השלחן (סימן רע"ד ס"ה) דס"ל דאף אם חסר מעט לא מקרי שלם. עיי"ש.

הזכרת מעין המאורע - רצה אחר סעודה ג' כשסיים במוצ"ש

(ט) שם (עמ' יז אות מב) סעודה שלישית סיים קודם השקיעה לחוש לסוברים שאם סיים במוצ"ש אין מזכיר רצה, כדהובא בב"י (סימן קפ"ח). ע"כ. ראה בספר בירורי חיים (ח"א עמ' נ') בירור נרחב בשיטות הראשונים האם אזלינן בתר השתא או בתר מעיקרא. ושיטת הפוסקים בזה להילכתא. עיי"ש.

לברך ספירת העומר קודם הקהל

(י) שם (עמ' יח אות מו) כשיכבדוהו בבית הכנסת לברך ספירת העומר קודם ברכת הקהל היה משתמט, בכדי שיוכל לספור עם הציבור יחד וכו' ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"א עמ' קמב – ח"ב עמ' תמז) "ויש לברכה במנין משום ברוב עם", כדאיתא בשל"ה הק' (מסכת פסחים פרק נר מצוה ד"ה וכתב), והובא בחק יעקב (סימן תפ"ט סקט"ז) ובבה"ט (שם סק"כ), וכן כתב בילקוט מעם לועז (ויקרא עמ' רעח) דאיכא מעלת ברוב עם בספירת העומר.

לשם יחוד קודם ספירת העומר, האם אית ביה מושום בל תוסיף

(יא) שם (עמ' יח אות מח) עורר במנהג לשם יחוד בספירת העומר שיש לחוש לבל תוסיף, כשאומר לקיים מצות עשה שכתוב בתורה. ע"כ. ראה בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סימן ריד אות ד') שכתב בזה"ל, וזה לי ימים רבים שמנהגי לדלג על תיבות הללו, ולומר 'לקיים מצות ספירת העומר וכתוב בתורה [ולא כמו שכתוב בתורה] וכו', כיון שלדעת רוב הפוסקים ספירת העומר בזמן הזה מדרבנן [ראה מה שכתבנו בשו"ת בירורי חיים (ח"ו עמ' תרפג) בזה]. ושמחתי שמצאתי כעת בארחות חיים החדש (סימן תפ"ט) שהביא כן בשם ספר מאורי אור [[חלק עוד למועד דף לב, א] ציינתי את המ"מ לספר מאורי אור עפ"י הצילום שיש באמתחתני] עיי"ש. וביותר יש לחוש בזה לפי שיטת הרמב"ם (ממרים סוף פ"ב) שבכלל בל תוסיף שלא לומר על תקנת חכמים שהיא דבר תורה שהאריכו בזה הרבה, וא"כ חשש איסור בל תוסיף יש בדבר^א. עיי"ש. וע"ע בשו"ת דברי משה להגאון רבי משה הלברשטאם זצ"ל (סימן כ"ט)^א.

ובעיקר אמירת לשם יחוד, ראה מה שכתבנו באורך בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' תיח – תכא הערה ב') מפלוגתת הנודע ביהודה (קמא יו"ד סימן צ"ג), וספר שער התפילה לבעל באר מים חיים (בתשובה

שבסוף הספר). ועיין שם מה שהבאנו משו"ת להורות נתן למור"ר זצ"ל בהקדמה לחלק י' (ענף ד' עמ' ח'), שהביא מה שאמר באריכות בזה בהיותו בפראג בביהכ"נ אלט-נייא לכבוד יומא דהילולא דהנוב"י. ובספר להורות נתן – מועדים (ח"ב עמ' תנ-תנה) הוסיף עוד על האמור בשו"ת שלו הנ"ל. ויישב קושיית שער התפילה הנ"ל על הנוב"י.

שלא לצאת מהסוכה כל שבעת הימים

(יב) שם (עמ' יט אות נט) בסווכות היה מקפיד שלא לצאת מהסוכה כל שבעת הימים, כי אם לבית הכנסת ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ב עמ' ריב הערה עד).

ומה שציין שם מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמקפיד שלא לצאת. ראה מה שכתבנו בדבר הנהגתו של הגר"ח שליט"א דהיכא דאית ליה מנין בסוכה, טפי עדיפא שיתפלל עמהם בסוכה (שם עמ' ריא הערה עג).

פורים בלי תלמוד תורה הוי כדבר והיפוכו

(יג) שם (עמ' יט אות סב) בפורים אין לעשות ביטול תורה, ליהודים היתה אורה זו תורה. ע"כ. ראה מה שכתבנו בספר לקט הלכות (ח"ג עמ' קפט הערה קפו), וכיון שמתקרב ימי הפורים, דאנן כבר בתוך

כז. . וראה עוד בדברי יציב שכתב כמה יישובים להנוסח הנדפס בסידורים, א[אולי יש לומר בנוסח הנדפס לחוש לדעת הני רבנותא שחיובה דבר תורה, דאם יכוין רק לצאת מצוה דרבנן, י"ל דהוא חסרון בכוונה. ב] בעיקר הנוסח אפשר, דמצות עשה היינו מדרבנן, ומה שכתוב 'כמו שכתוב בתורה' רצונו לומר כמו שכתוב בתורה עיקר המצוה בזמן שביית המקדש קיים, ועכשיו זכר לכך, והוי יש לו עיקר מן התורה ע"כ.

כח. . שוב ראיתי שמע"כ כבר הביא את המ"מ אלו בספרו מועדי הגר"ח (ח"א בנדמ"ח תשובה קנ) כמו שציין בקובץ שם.

שלושים יום קודם החג, אביא הנה בשלימות את הדברים.

א] עיין מ"ש אדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל (דברי תורה גליון תרכ"ו), ...וברמ"א (סימן תרצ"ה ס"ב) הביא ממהרי"ל דאין צריך להשתכר כ"כ, אלא שישתה יותר מלימודו וישן ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי, ונ"ל לומר דהוא הדין כאשר משקיע האדם כל הגיוניו בתורת ה' תמימה עד שאינו יודע מאומה מהנעשה סביבו, ונדמה לו שעומד לפני הקב"ה ומקבל את התורה, שחלילה לומר שבזה אינו יוצא ג"כ ידי חובתו, דלא גרע משינה, והלא זהו עיקר פורים לקבל עול תורה ולשמח עצמינו בפקודי ה' ישרים משמחי לב.

ואמרינן בגמ' מגילה (ז, ב) אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב (אסתר ט, כב), רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר [לגירסת השאלתות] נגה ולא אתו רבנן, אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן דלמא טרידי בסעודת פורים, א"ל ולא הוה אפשר למיכלה באורתא, א"ל לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא וכו', הרי שהיה פשוט בעיניו שביום הפורים ג"כ היו צריכים הרבנן ללמוד תורה, [דאי ס"ל דאין יום הפורים זמן ועת ללמוד תורה, אזי לא הוי תמה דהוי להו למיכל באורתא], "כי לחוג את יום הפורים בלי ללמוד תורה הוא כדבר והיפוכו", כי כל עצם הפורים הוא קיימו וקיבלו, קיימו מה שקיבלו כבר את התורה שבעל פה, ואדרבה בפורים הוא זמן של קבלת עול תורה שאומרים ישראל נעשה ונשמע. ע"כ.

ב] וראה עוד מה שכתב בשיעור חורש"י (פר' ויקרא תשמ"א) דלכן כתב הרמ"א (סימן

תרצ"ה ס"ב) טוב לעסוק בתורה קודם שיתחיל הסעודה בפורים ע"כ, כדי להראות כי כל מה שזכו בנ"י לישועה בימי מרדכי, היה רק בזכות שעסקו בתורה"ק ולא נתבטלו הימנה אפילו בשעת צרתם, כי זכו שלימוד תורתם בקע רקיעים וקרע את גזר דינם.

וביותר מוטל הדבר על בני הנעורים ובחורי הישיבה, ששימו כל מעייניהם [בכל ימות השנה] אך ורק בלימוד גמרא ותוס', ומינה לא יזעו. לאפוקי מדעת הפתאים הרוצים כיום להפוך דרך זו, וכבר כתב כן הרה"ק הרבי ר' אלימלך זיע"א בהנהגות האדם (אות א'), הראשון צריך האדם ללמוד גמרא ופירש"י ותוס' ומפרשים וכו'. כן מוטל על הבחורים שלא יבטלו תלמודם אפילו לעניני חסידות, כפי שכבר הזכרתי כמה פעמים שאצל זקה"ק הדברי חיים מצאנז זיע"א לא הניחו לבחורים להתעסק בדברי חסידות, כי אם בלימוד התורה.

בימי צעירותי הייתי משובתי שבת אצל הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זיע"א, ועמדתי שם עם נכדיו מאחורי כסא קדשו, ובמוצ"ש לאחר הבדלה הסתובב אלינו ואמר, בחורים לכו ללמוד, יש לי בקבלה מאבי שמיד אחר הבדלה צריכים ללמוד עכ"ד, זאת כי עיקר החסידות היא לימוד גמרא ותוס', ולידע שו"ע ופוסקים הלכה למעשה. ועיין בספר זרע קודש (פר' תרומה עה"פ ועשו ארון) דעיקר החסידות היא ההתמדה בתורה הק'. ע"כ (חורש"י).

ג] כתיב (שמות יט, ו) אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל, וברש"י 'לא פחות ולא יותר'. ותמה הרה"ק רבי שלום מבעלזא זיע"א, מה כוונת רש"י לומר בזה, הרי

פשיטא וברירא דהדברים שאמר לא פחות ולא יותר הם, ותירץ 'לא פחות' היינו מי שאינו לומד תורה הרי הוא פחות שבפחותים. 'ולא יותר' היינו מי שלומד תורה אין למעלה הימנו. ע"כ.

בברכת התורה

חיים שלום הלוי סגל

נותן התורה יהא בעזרו שיפוצו מעיינותיו

לזכרון עולם בהיכל ה'

לעילוי נשמות

האי גברא רבה ויקירא איש אשכולות ורב תבונות לתורה וחסד
ראש וראשון לכל דבר שבקדושה, ירא וחרד לדבר ה' אהב את
התורה ורדף צדקה וחסד

00

הרב ד"ר טלי ב"ר אברהם סקוצילס זצ"ל

נלב"ע ז' סיון תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

– הונצח על ידי מכון גם אני אודך –

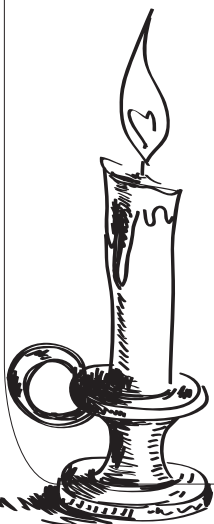

לעילוי נשמת

רבי בערל ב"ר משה ז"ל
ורעייתו מרת שרה ע"ה ב"ר חיים יעקב ז"ל
למשפחת פאודין

עמלו כל חייהם במסירות נפש להקים ולייסד
בתי ספר בלימודי תורה ויהדות באמריקה

הונצח ע"י משפחת רובין שיחיו

לזכרון בהיכל ה'

האי גברא חסידא יקרא נשמת הרב

ר' אברהם אלחנן בן

לאאמו"ר פינחס אליהו שפיגעל זצוק"ל

אשר טרח והצטיין במצות כיבוד אב ואם

לקיימו במלא המובן

נלב"ע כ"ח כסלו תשל"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

נדבת בנו

משפחת ר' בנימין שפיגעל

שלחת גדולה בעולם החלכה

ניתן שוב להשיג הספרים המפורסמים

מעדני השלחן

"המשנה ברורה של שו"ע איסור והיתר. הלכות בשר בחלב, תערובות, מליחה, ועוד.
ובסופו קיצור שו"ע על שו"ע איסור והיתר"

מאת מרן הגאון האדיר רבי לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל

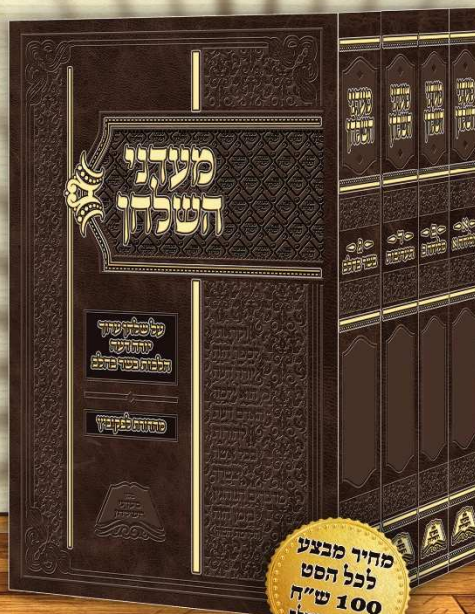
יצא לאור במהדורה מפוארת מאד בארבעה כרכים מיוחדים
מבצע מיוחד לזיכוי הרבים על ידי הנדיב היקר

מליחה א

מליחה ב

בשר בחלב

תערובות

ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות
הפצה ראשית מרכז הספרים בהנהלת הרב יצחק פרידמן 03-6194114

בשמחה וגיל הננו לבשר
לצבור שוחרי התורה
על הופעת אור חדש
ההגדה החדשה שרבים ציפו לה

אהל ישעיה קרעסטיר

משלחנו של מושיען של ישראל
הרה"ק רבי ישעיהלי מקרעסטיר זיע"א

אוצר בלום המכיל כ-600 עמודי גיוש ומלאים ליקוט נפלא
של אמרות קודש וסיפורי מופת ממופת הדור, מושיען של
ישראל הרה"ק רבי ישעיהלי מקרעסטיר זיע"א ממקורות
נאמנים משולבים ומשובצים ע"ס ההגדה של פסח
עם פירוש "צהר לתיבה"
ביאור משולב בדברי ההגדה בשפה ברורה ונעימה ובסגנון
השוה לכל נפש

כמה מעלות טובות בהגדה זו

ההגדה לפי כל הנוסחאות ספרד, אשכנז ועדות מזרח
אוצר הלכות ומנהגים לחודש ניסן וחג הפסח
אוצר תפלות ותחנונות לחודש ניסן וחג הפסח
ביאור משולב בדברי ההגדה בשפה ברורה ונעימה
מודפס באותיות גדולות ומאירות עינים, ברוב פאר
והדר ובעיצוב מרהיב עין

ליל הסדר עם הגדת קרעסטיר
הרגשת התעלות הנפש ורוממות הרוח הקדוש

פניני חיים

שדי חמד

בעל שם טוב

ניתן להשיג את ההגדות
שיצאו לאור בשנים עברו
בהוצאת מורשה

להשיג בחנויות הספרים ובמוקד המכירות של טקסט רץ הוצאה לאור,
בטל' 039-111-444 ובאתר, | הפצה: יפה גוף
adratkodesh@gmail.com | מייל: 052-7682413
לפרטים בטל': 052-7682413

טקסט רץ. הוצאה לאור
039-111-444 // www.textratz.co.il
כזה מריצים היום טקסט

ישמח לב מבקשי ה'

תופיע ויצא לאור ברוב פאר וחדר

"פרדס יוסף החדש"

על פורים

מאת הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך

אוצר פירושים וחידושים והערות

מדברי רבותינו הראשונים והאחרונים

כולל חכמי זמנינו שליט"א בהלכה ובאגדה

ומצורף קונטרס

"כרם אליעזר"

חקרי הלכות וחידושי דינים לפורים

וקונטרס "חינוך הבנים כהלכתו" לפורים

מאת הגאון רבי אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס תורת הקטן והינוך הבנים כהלכתו

טעמו וראו כי טוב ה'

קרוב ל-1,000 עמודים מלאים וגדושים בחריפות ובבקיאות

לא נראה כבושם הזה

~להשיג בחניות הספרים~

הפצה ראשית "מרכז הספרים" - הרב יצחק פרידמן

רחוב הרב שך 2 בני ברק טל: 036194114

בשמחה וגיל הננו לבשר בזה לשוחרי התורה והחסידות
על הופעת אור חדש - ההגדה החדשה שרבים ציפו לה

בעל שם טוב

אוצר בלום המכיל כ-650 עמודי גדושים ומלאים ליקוט
נפלא מאמרות קדשו של אור שבעת הימים רבינו
הבעל שם טוב זיע"א על סדר ההגדה ממקורות נאמנים
ספרי תלמידי הבעש"ט ותלמידי תלמידיהם, משולבים
ומשובצים ע"ס ההגדה יחד עם מאות סיפורים
מרתקים ממקורות נאמנים שעברו במסורת דור אחר
דור אודות הבעל שם טוב הקדוש, חייו ופעלו ומורשתו
לדורות.

כמה מעלות טובות בהגדה זו

ההגדה לפי כל הנוסחאות ספרד, אשכנז ועדות מזרח
אוצר הלכות ומנהגים לחודש ניסן וחג הפסח
אוצר תפלות ותחינות לחודש ניסן וחג הפסח
סדר שביעי של פסח עם חידושי וביאורי בעל שם טוב
סיפור נסיעת הבעש"ט לאר"ק הנהוג לספרו בשביעי
של פסח עם הוספות רבות ונכבדות
מודפס באותיות גדולות ומאירות עינים, ברוב פאר
והדר ובעיצוב מרהיב עין

ליל הסדר עם הגדת הבעש"ט
הרגשת התעלות הנפש ורוממות הזוג הקדוש

שדי חמד

קול יהודה

פניני חיים

כף החיים

ניתן להשיג את ההגדות
שיצאו לאור בשנים עברו
בהוצאת מורשה

להשיג בחנויות הספרים ובמוקד המכירות של טקסט רץ הוצאה לאור,
בטל' 039-111-444 ובאתר. | הפצה: יפה נוף
adratkodesh@gmail.com | מייל: 052-7682413

טקסט רץ. הוצאה לאור
039-111-444 // www.textratz.co.il
כזה מריצים ויום טקסט

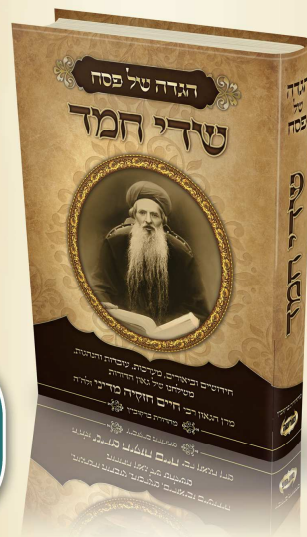
ישמח לב מבקשי ה'

הופיע הספר שרבים ציפו לאורו
הגדה של פסח שדי חמד

אוצר בלום של חידושים ופסקים,
מערכות וביאורים, משלים וסיפורים
מאוצרו הגדול של גאון הדורות מרן
הגאון רבי חיים חזקיה מדיני זצוק"ל
ערוכים בסגנון השווה לכל נפש

כמה מעלות טובות בהגדה זו

- ההגדה לפי כל הנוסחאות עדות מזרח, אשכנז וספרד
- אוצר הלכות ומנהגים לחודש ניסן וחג הפסח
- אוצר תפלות ותחינות לחודש ניסן וחג הפסח
- ביאורי השדי חמד מסודרים לפי נוסח ההגדה עם חלוקה חדשה לקטעים, פענוח ראשי תיבות ותיקוני שגיאות כתיב
- לקט הנהגות והליכות, סיפורים ומשלים משלחנו של בעל השדי חמד
- משניות מסכת פסחים עם פירוש הרע"ב וחידושי רבינו בעל השדי חמד

להשיג בחנויות הספרים, הפצה: יפה נוף.
לפרטים בטל: 052-7682413
או במייל adratkodesh@gmail.com

כמו כן ניתן להשיג את ההגדות שיצאו לאור בשנים עברו בהוצאת מורשה

קול יהודה

פניני חיים

כף החיים

ישמח לב מבקשי ה'

בשמחה רבה הננו לבשר לצבור שוחרי התורה
על הופעת אור חדש - הספר שרבים ציפו לו

הגדה של פסח מצות הפסח

משיעוריו של רבינו הגאון הגדול
רבי מנחם צבי ברלין שליט"א
ראש ישיבת רבינו חיים עוזר ב"ב

אוצר בלום מעל ל-500 עמודים
בענייני הפסח בשמעתא, הלכה ואגדה
עם חידושים ושימועות רבות הרואים אור לראשונה
מרבתינו גדולי הדורות מעתיקי השמועה זלה"ה
כולם סדורים על סדר ההגדה
ברוב פאר והדר ובעיצוב מרהיב עין

לפרטים בטל: 052-7682413 | מייל: adratkodesh@gmail.com
להשיג בחנויות הספרים ובמוקד המכירות של טקסט רץ הוצאה לאור,
בטל' 039-111-444 ובאתר. | הפצה: יפה נוף.

טקסט רץ. הוצאה לאור
039-111-444 // www.textatz.co.il
כנה מריצים היום טקסט

ישמח לב מבקשי ה'

בשמחה רבה הננו לבשר לציבור שוחרי התורה
על הוצאת הספר שרבים ציפו לו

הגדה של פסח מהרש"א

אוצר בלום של פירושים וחיידושים,
מנהגים ופסקים, תשובות ומערכות
משלחן גבוה - שלחנו של גאון הדורות
מזן הס"ק מהרש"א אלפנדרוי זצ"ל
ערוכים בסגנון השווה לכל נפש
מודפס באותיות גדולות ומאירות עינים,
ברוב פאר והדר ובעיצוב מרהיב עין

ונוסף עליו (קרוב ל-200 עמודים) המוליד את
מסכת פרקי חיינו המאלפים של הגאון זצ"ל
לראשונה!

יו"ל לקראת מלאות 90 שנה להסתלקותו

פניני חיים

שדי חמד

קול יהודה

קף החיים

ניתן להשיג את ההגדות
שיצאו לאור בשנים עברו
בהוצאת מורשה

טקסט רץ . הוצאה לאור
039-111-444 // www.textratz.co.il
כנה מריצים היום טקסט

להשיג בחנויות הספרים ובמוקד המכירות של טקסט רץ הוצאה לאור,
בטל' 039-111-444 ובאתר. | הפצה: יפה נוף
adratkodesh@gmail.com | מייל: 052-7682413 | לפרטים בטל':

ספרי הגאון הגדול

רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א.

